Mutlu Yayıncılığın 30. Yılı Anısına

Kur'ân-ı Kerim Meâli

Meal-Tefsir

İsmail Mutlu

Mutlu Yayıncılık

1. CİLT

KUR'ÂN-I KERİM MEÂLİ

MEAL-TEFSİR

İSMAİL MUTLU

MUTLU YAYINCILIK
BASIM YAYIN LTD. ŞTİ.
Şirinevler Mah. Onur Sok, No: 3/4
Bahçelievler / İstanbul
Telefon: (0212) 639 62 27
www.mutluyayincilik.com.tr
mutluyayincilik@hotmail.com
facebook: Yazar İsmail Mutlu
instagram: Yazar İsmail Mutlu

ISBN
978-605-5460-30-3

Ocak 2022 - İSTANBUL

DİZGİ MİZAMPAJ
Prestij Grafik Reklamcılık
Sayfa Tasarım: Orhan SAKA
www.prestijreklam.com

Kapak Tasarım: Hüseyin ÖZKAN

BASKI VE CİLT
Sistem Matbaacılık Yılanlı Ayazma Yolu, No: 8
Zeytinburnu/İstanbul. Telefon (0212) 482 11 01
Matbaa Sertifika No: 49687

İSMAİL MUTLU KİMDİR?

1962 yılında Sivas'ın Kangal ilçesinde doğdu. İlk tahsilini Kur'ân kursunda yaptı. Dokuz yaşına kadar Kur'ân kursunda okudu. Türkçe okuyup yazmayı kendi kendine öğrendi. İlkokula 3. sınıftan başladı. İlk ve ortaokulu Kangal'da; lise tahsilini parasız yatılı olarak Sivas Lisesi'nde tamamladı. Liseyi bitirdiği yıl olan 1980'de Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'ne kayıt yaptırdı.

İlk makalesi, lise son sınıfta iken, Din Görevlileri Federasyonu tarafından aylık olarak çıkarılan *Hakses Mecmuası*'nda neşredildi.

Fakültede yıllarında *Hakses Mecmuası*'nda, Diyanet Gazetesi'nde, Diyanet Çocuk Dergisi'nde, Yeni Nesil ve Tasvir gazetelerinde; Dâvet Dergisi'nde makaleleri neşredildi.

1982 yılında Doç. Bahriye Üçok'un *Cumhuriyet Gazetesi*'nde tesettür aleyhinde neşredilen bir makalesi üzerine cevabî bir yazı kaleme aldı. Fakat o yıllarda gazetelerde tesettür lehinde yazı neşredilmesi İhtilalciler tarafından yasaklanmıştı. Bu sebeple, hazırladığı yazıyı, talebe harçlığıyla, *İslâm'da Tesettür* ismiyle, küçük bir kitapçık olarak 5000 adet bastırdı. Bu ilk kitapçıktan sonra, 1985 yılında Fakülteyi bitirinceye kadar, *İslâm'da İlkler, Teaddü-ü Zevcat ve İslâm Dini, Kader Nedir?* isimli üç kitap daha neşretti.

1985'te yüksek lisansa denk beş yıllık A.Ü. İlahiyat Fakültesini bitirdikten sonra, İstanbul'da, araştırmacı yazar olarak iş hayatına başladı. 1992 yılında kendi yayınevini kuruncaya kadar birçok eseri neşredildi. 1992 yılından itibaren kitaplarını Mutlu Yayıncılık ismiyle kurduğu kendi yayınevinden neşretmeye başladı. 1997 yılında Risâle-i Nur Külliyatını açıklamalı olarak günümüz Türkçesine aktarmaya başladı ve bunu tamamladı. Evli olan İsmail Mutlu, iki çocuk babasıdır.

Sürekli Basın Kartı sahibi olan İsmail Mutlu'nun şu anda yazıp yayınladığı eser sayısı 100'ün üzerindedir.

İçindekiler

İçindekiler

Sûre Fihristi

Alfabetik Sûre Fihristi

T

V

Y

Z

TAKDİM

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Bundan on dört asır önceydi. Dünya inkâr ve cehâlet karanlığına bürünmüştü. İnsanlık vahşet ve dehşet içindeydi. İnsanlar kendi elleriyle tahtadan, taştan, hattâ helvadan yaptıkları puta tapıyor, kendi öz evlatlarını acımasızca toprağa gömüyordu. Kadınlar insandan sayılmıyor, bir mal gibi miras olarak bir başkasına geçiyordu. Hak, kuvvetlinindi. Kuvvetli olan zayıfı eziyordu. Hür insanlar köleleştiriliyordu. (Câhiliyye Devri hakkında ayrıntı için *Peygamberimizi Kur'ân'dan Öğrenmek* isimli eserimizin 1 ve 2. ciltlerine bakılabilir.

Sonra Kur'ân indi yeryüzüne. Akıllar ve kalpler birden aydınlanıverdi. Fayda ve zarar vermekten âciz, taştan, ağaçtan elleriyle yaptıkları puta tapanlar, Allah'tan başkasına ibâdet etmez oldular. Putperestlik yerini tevhide bıraktı. Kendi evlâtlarını diri diri toprağa gömenler, o nur ile ahlâkın en yüce mertebelerine erişti, insanlık ve medeniyette dünyaya rehber olacak hale geldi. Kadın bir mal gibi mîras olmaktan kurtulup mirastan hisse almaya başladı. Hür insanlar köle gibi muâmele görürken, köleler hür insan seviyesine çıktı. Kendi menfaatleri için başkalarının haklarını çiğnemekten çekinmeyen insanlar, en kıymetli malları fakirlere bağışlamak için birbirleri ile yarış eder oldular. Zengin fakirin, kuvvetli zayıfın yardımına koşar oldu. Düşman kavimler, neseb kardeşliğinden daha sıcak duygularla kucaklaştılar. Ve cehâlet asrı, birkaç yıl gibi kısa bir zamanda bir saadet asrı oldu.

KURÂN'I ANLAMA ADINA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Sahabîlerin tamamı olmasa da çoğu, nüzul ortamında, Kur'an'ı anlama noktasında bir sıkıntı yaşamıyordu. Çünkü âyetler genel itibarıyla olaylar üzerine indiriliyordu. Hangi âyetin hangi olay için indiğine bizzat şâhit oluyorlardı. Anlamadıklarını Rasulullaha sorarak öğrenme şansları vardı. Fakat özellikle Sahabe nesli sonrasında, Kur'an'ın bâzı âyetlerini doğru anlama noktasında problemler oluştu. İslam âlimleri, karşılaşılan problemler istikametinde, hem kendilerinin hem de sonraki neslin Kur'an'ı doğru anlaması adına çalışmalar yaptılar. Bu başlık altında bunlardan önemli gördüğümüz bazıları üzerinde durulacaktır.

Kur'an'ı anlamaya yönelik yapılan en önemli çalışmaların ilk örneklerinden biri, Kur'an kelimelerine yönelik hazırlanan vücuh ve nezâir türü kitaplardır. Bu tür kitaplarda aynı kelimenin farklı yerlerde, farklı anlamları üzerinde durulmuştur. Ki bu son derece önemlidir. Bu çalışmaların en önemli örneği, ilk müfessir **Mukatil bin Süleyman**'ın (ö. 150/767) bize kadar ulaşan ve kaynaklarımız arasında da yer alan *el-Vücûh ve Nezâir* isimli kitabıdır.

Hârûn bin Mûsâ'nın da (ö. 170/786), *el-Vücûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm isimli bir eseri vardır.* Bu alanda günümüze ulaşan bir diğer eser, **Yahya bin Sellâm**'ın (ö. 200/815) *Tesârîf* ismiyle bilinen *Tefsirü'l-Kur'an*'ıdır. Bu alanda daha çok sayıda eser hazırlanmıştır. Çok anlamlı kelimeler konusuna tekrar dönülecektir.

İlk asırlardan itibaren Kur'ân'ın anlaşılması, ya da daha doğru anlaşılması yolunda yapılan ilk çalışmalardan biri de mecaz konusundadır.

Kelimenin dilde konulduğu anlama delâlet etmesine hakikat;

Kelimenin hakikî anlamı aşmasına, onu geride bırakmasına, dilde konulduğu maksattan başka bir anlamda kullanılmasına da mecaz denir.

Kelimenin mecaz olarak mı, hakikî anlamda mı kullanıldığı bağlamdan veya hakikî anlamda kullanılmış olmasına engel bir durumdan anlaşılır. Mesela bir insana "aslan gibi" denildiğinde, burada aslan kelimesinin mecaz ifâde ettiği kesindir.

Eğer lafzın hakikat anlamında kullanılmış olması mümkünse, onu mecaz olarak görmek doğru değildir.

Her ne kadar "Kur'an'da mecaz var-yok" konusu tartışılmış olsa da insanlığa Arap lisanıyla sunulan Kur'ân'da mecazın olmadığı fikrine katılmıyoruz. Çünkü mecaz, Arapça'nın önemli bir dil inceliğidir. Nitekim "Allah'ın gelmesi, kadına dokunma, parmakları ısırma, bâzı yüzlerin kararması, bâzı yüzlerin beyazlaşması, beyaz ipliğin siyah iplikten ayırt edilmesi" gibi ifadeler mecazdır.

Lügat bilgini **Ebû Ubeyde** (ö. 210/825), bu alanda *Mecâzü'l-Kur'an* ismiyle bir tefsir yazmıştır. Ancak bu eser, bütün âyetlerin değil, müellifin açıklamaya ihtiyaç duyduğu âyetlerin tefsiridir.

Hicrî dördüncü asrın sonlarında yetişen âlim ve ediplerden **Şerif Raziy** de (ö. 406/1015) Kur'ân-ı Kerim'de geçen mecaz konusunda *Telhisu'l-Beyan* isimli bir eser kaleme almıştır.

Kur'an'ı anlama konusunda katkı sunan bir çalışma çeşidi de Garîbü'l-Kur'an ismiyle yayınlanan kitaplardır. Bunlar, az kullanılan, ya da Arapça dışında başka bir dilden veya Kureyş lehçesi dışında olduğu için anlaşılması güç olan kelimeleri anlamaya yönelik eserlerdir. Mesela **Hz. İbn Abbas**'a isnad edilen bir *Garibü'l-Kur'an* çalışması yayınlanmıştır. **İbnü'l-Yezid** (ö. 237/851) ve **İbn Kuteybe** de (ö. 276/889) bu alanda eser veren öncü isimlerdendir. İbn Kuteybe, *Te'vilü Müşkili'ı-Kur'an* ismiyle de bir eser kaleme almıştır. O bu eserinde Kur'an'a yönelik saldırılara cevap vermiştir.

Kur'an'da geçen zıt anlamlı kelimeler için de çalışmalar yapılmıştır. Bu alanda ilk eser **Ebu Alî Muhammed el-Kutrub'**un (ö. 206/821) *el-Ezdâd* isimli kitabıdır.

Lügavî/ dilbilimsel tefsirler de Kur'an'ın anlaşılmasını kolaylaştıran emeklerdir. **Ferrâ** (ö. 207/822) **Ebu'l-Hasan el-Ahfeş** (ö. 215/830**), Zeccâc** (ö. 311/923) gibi âlimler bu alanda lügat ağırlıklı olarak *Meâni'l-Kur'an* isimli eserler yazılmışlardır. Bu eserlerde bütün ayetler değil, açıklanmaya ihtiyaç duyulan âyetler üzerinde durulmuştur.

Kur'ân'ı anlama noktasında yapılan bir başka araştırma çeşidi, eş anlamlı/ müteradif kelimelere yönelik yapılan çalışmalardır. Mesela bunlardan biri, **Asmaî**'nin (ö. 217/832), *Ma İhtalefet Elfâzuhu ve İttefekat Maânihi isimli eseridir.*

Kur'an'ı anlamaya yönelik bir de muhkem ve müteşabih konulu çalışmalar yapılmıştır.

Muhkem, ya tek bir anlamı olup bir yorumdan başka yorumu olmayan âyettir. Onu açıklayan bir başka söze ihtiyaç yoktur. Veya birçok anlama gelebilecek pek çok yönü, yorumu olsa da mânâsı başka âyetle ya da Rasulullahın açıklamasıyla bilinen âyetlerdir.

Müteşâbihât ise "okunuşları birbirine benzeyen, ancak anlamları farklı olan âyetler şeklinde açıklanmıştır.

Bu alanda yapılan önemli bir çalışma **Kadı Abdulcebbar**'ın (ö. 414/1025) *Müteşabihü'l-Kur'an* isimli eseridir.

Kelam ilmi dalında yetişen **Ebû Bekr el-Bakıllânî** (ö. 403/1013) ise Kur'ân-ı Kerim'in i'cazını açıklama maksadıyla *İ'câzü'l-Kur'ân* ismiyle bir eser yazmıştır.

Kur'ân'da bâzı konular, isimler, yerler kapalı bırakılmıştır. Mesela Peygamberimizin yüzünü ekşittiği âmânın kimliği, ebter olduğu söylenilen kişinin kimliği, Hz. Mûsâ'nın buluştuğu zâtın kim olduğu, münâfıkların isimleri, Ashab-ı Kehf'in sayısı, Hz. Âdem'e ve eşine yasaklanan ağacın cinsi, orta namazın hangi vaktin namazı olduğu, Hz. Âdem'in iki oğlunun sunduğu kurbanın mahiyeti gibi konular, önemli hikmetler için müphem, yâni kapalı bırakılmıştır.

Böyleyken sonraki nesil âlimleri bu kapalılıkları açmak için çoğu "karanlığa taş atma, gaybı taşlama kabilinden" Mübhematü'l-Kur'an ismiyle eserler kaleme almışlardır. Bu konuda ilk müstakil eser, *Ebu'l-Kasım es-Süheylî*'ye aittir (ö. 581/1185).

Tefsir faaliyetleri

Kur'an'ın anlaşılmasına yönelik en önemli faaliyet, tefsir çalışmaları olmuştur. İlk asırdan itibaren pek çok tefsir çalışması yapılmıştır. Biz bunlardan önemli bir kaçı üzerinde duracağız. Ayrıntı için İlahiyat Fakültesinden hocam, **Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu**'nun *Tefsir Tarihi* isimli kapsamlı çalışmasına bakılabilir.

Mukatil bin Süleyman (ö. 150/767), *Tefsir-i Kebir* ismiyle bir tefsir hazırlamıştır. Onun bu tefsiri bize ulaşmış, yayınlanmış, hatta Türkçe'ye tercüme de edilmiştir. Meal çalışmamızda bu tefsirden istifade ettik.

Mukatil'in ayrıca *Tefsirü Hamsi Mi'e Âye* ismiyle Türkçeye tercüme edilen bir eseri daha vardır.

Onun *el-Vücuh ve'n-Nezâir* isimli kaynaklarımız arasında yer alan çalışması da Kur'an'ı doğru anlama noktasında çok önemli bir eserdir.

Bir başka ilk dönem tefsiri, **Süfyan es-Sevrî**'ye (ö. 161/778 aittir. Sevrî'nin, Kur'an hakkında engin bir bilgiye sahip olduğu ifade edilir. Onun Kur'an'ı kendi görüşüyle değil, öncekilerden gelen rivâyetle açıkladığı bu tefsiri, 1965 yılında tek cilt olarak yayınlanmıştır.

Yahya bin Sellam da (ö. 200/815) bir tefsir hazırlamıştır. Rivâyet ve dirayet ağırlıklı olan ve bize ulaşan bu tefsirinde, âyette geçen kelimeleri açıklamıştır.

Bir diğer ilk dönem tefsir yazarı, **Abdürrezzak bin Hemmam**'dır (ö. 211/827).

Buharî (ö. 256/869) müstakil bir tefsir hazırlamasa da hadise yönelik yaptığı meşhur *Sahih* isimli çalışmasında, tefsir için kapsamlı bir bölüm ayırmıştır.

Hakkında bilgi vereceğimiz bir diğer tefsir, **İbn Cerir et-Taberî**'ye (ö. 310/922) âit olan *Câmiü'l-beyan an Te'vili Âyi'l-Kur'an* isimli eseridir. Taberî bu eserini 270/883 yılında tamamlamıştır. O bu eseriyle haklı bir şöhret elde etmiştir. Kendinden sonraki tefsir çalışmalarına oldukça etki eden Taberî tefsiri, rivâyet ağırlıklıdır.

Kur'an'ı anlama noktasında kafa yoran ve gayret gösteren önemli bir âlimimiz de İmam Maturidî (ö. 333/944) olmuştur. Onun *Te'vîlâtü'l-Kur'ân* isimli eseri, ilk dirayet tefsiridir. Diğer bir ifadeyle, İmam Mâturidî, Kur'an'ı anlama noktasında âyetlerin içermesi ihtimal dairesindeki anlamlarını, akıl yürüterek belirlemeye çalışmıştır. Bunu yaparken de nakilden/ rivâyetten de istifade etmiştir. Onun günümüze ulaşan bu eseri, yakın bir zamanda on sekiz cilt halinde Türkçe olarak yayınlanmıştır (İstanbul 2005-2011).

Arap dili ve tefsir konusunda önemli bir şahsiyet olan **Zemahşerî**'nin (ö. 538/1143), Kur'an'ı anlama konusunda kaleme aldığı *Keşşaf* isimli dirayet tefsirine kayıtsız kalmak mümkün değildir. Bu sebeple pek çok ilim ehli, onun tefsirinden etkilenmiştir. Meal-tefsir çalışmamızda onun tefsirinden önemli derecede faydalandığımızı ifade edelim.

Fahrettin Râzî ise (ö. 606/1209), *Mefâtihü'l-Gayb* isimli dirayet tefsiriyle, tefsir tarihinde önemli bir çığır açmıştır. Râzî'nin bu eseri, rivâyet değil, re'y/ dirâyet tefsirdir. Ona göre doğru olan bir nakil, sahih akla zıt olmaz. Râzî, son derece kapsamlı, hatta ayrıntılı bu eseriyle kendisinden sonrakileri etkilemiştir. Mesela *Beyzavî Tefsiri,* bir bakıma Râzî'nin ve Zemahşerî'nin özetidir.

Ülkemizde yazılan ilk tefsir ise **Elmalılı Hamdi Yazır**'a (ö 1942) aittir. *Hak Dili Kur'an Dili* ismiyle yayınlanmıştır. Bu tefsirin hazırlanma ve yayınlanma süreci hakkında *Kur'an'dan Nasıl Uzaklaştırıldık?* isimli kitabımızın 2. cildine bakılabilir.[1]

Türkiye'de Sonraki yıllarda **Mehmet Vehbi Efendi** (ö. 1949) *Hülasatü'l-Beyan,* **Ömer Nasuhi Bilmen** (ö. 1971) ise *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri* ismiyle birer tefsir yayınladılar.

Sûre tefsirleri

Kur'an'ı anlama noktasında yapılan çalışmalarının bir başka çeşidi, müstakil sûre tefsirleridir. Tarih boyunca Fatiha, Mülk, Yâ-sîn, Fetih ve İhlas sûrelerinin tercümeleri yapılmıştır. Mesela sûre tefsiri hazırlayanlardan biri, **İbn Sina**'dır (428/1037). O, Felak Sûresi ve İhlâs Sûresi'nin tefsirini hazırlamıştır. Yine,

Fahreddin Râzî (ö. 606/1209) İhlas Sûresi tefsiri,

Molla Fenârî (ö. 1440), *Fatiha Tefsiri,*

Abdurrahman bin Ahmed el-Câmî (ö. 898/1482.) *Fâtiha Sûresi* ile *Bakara Sûresi*'nin ilk kırk âyetini tefsir etmiştir.

Emir Padişah el-Buharî (ö. 972/1565) *Fetih Sûresi tefsiri,*

Birgivî Muhammed (ö. 981/1573), *Bakara Sûresi tefsiri,*

Muslihuddîn el-Lârî (Ö. 986/1579), *Kadr Sûresi Tefsiri,*

Ahmet Hamdi Akseki (ö. 1951) *Asr Sûresi tefsiri* yayınlamıştır.

Sûre tefsirleri sonraki yıllarda da ilgi görmüştür. Bu cümleden olarak Hakka, Tevbe, İsra, Kalem, Yusuf, Hucurât, Rahman, Mâide Sureleri tefsirleri yapılmıştır.

[1] 127-130. sayfalar.

TEFSİR FAALİYETLERİ BİR YANDAN DA KUR'AN'DAN UZAKLAŞMAYA SEBEP OLDU

Müslümanlar, maddî ve mânevî olarak Kur'an'a yakınken; ondan feyizlenirken; onu hayat kitabı olarak görürken; emir ve yasaklarını hayatlarında uygularken çok büyük başarılar elde ettiler; medeniyetlere imza attılar, başarıdan başarıya koştular. Ama bu zafer fazla uzun sürmedi. Kur'an'ın özünden, ruhundan uzaklaştılar, uzaklaşınca da her alanda gösterilen parlak zaferler, yerini kargaşaya, iç savaşlara ve düşman karşısında hezimete bıraktı. Kur'an'dan uzaklaşmanın pek çok sebepleri vardır. Bunu *Kur'an'dan Nasıl Uzaklaştırıldık?* isimli kitabımızın 1. cildinde ele aldık. Ayrıntıyı bahsi geçen kitabımızdan okuyabilirsiniz.

Tefsir, Kur'an'ı anlamak için gerekli bir ilim dalıdır. Kur'an'ın ilk müfessiri, Peygamber efendimiz olmuştur. Rasulullah, doğrudan anlaşılmayan âyetleri, açıklayarak Kur'an'ın doğru anlaşılmasını temin etmiştir. Özellikle namaz, oruç ve hac gibi ibadetle ilgili âyetler böyledir. Bu yönüyle o, "Yaşayan Kur'an" olarak da Kur'an'ı tefsir etmiştir.

Kur'an'ı anlamak için tefsir etme faaliyeti, Sahabilerle, ardından onların talebeleri olan Tabiûn, daha sonra da Tebe-i Tabiin ile devam etmiştir. Sonraki yıllarda da her asırda pek çok müfessir çıkmış, her müfessir ilmine göre Kur'an'ı tefsir etmeye çalışmıştır.

Kur'an'ın müfessirler tarafından tefsir edilmesi, Allah kelamının daha iyi anlaşılması için faydalı olmakla birlikte, Müslümanları Kur'an'ın özünden ve ruhundan uzaklaştırma gibi bir zararı da olmuştur. Diyebiliriz ki nazarları Kur'an'dan uzaklaştırma, muhatabı ayrıntıya boğma, Kur'an'ı "mezhepleştirme" "meşrepleştirme" "bilimselleştirme" "batinîleştirme" "felsefîleştirme" ve "aklîleştirme" konusunda en büyük pay, tefsir ilmine âittir.

Esbabu'n-Nüzul, Nasih-Mensuh, Garibü'l-Kur'an, Mübhematü'l-Kur'an, Aksamü'l-Kur'an, Muhkem-Müteşabih gibi "Kur'an İlimleri" adı altında bir çok bilgi üretilmiştir. Bu konularla ilgili kitapların bazıları 3. asrın sonlarında yazılmış olsa da,[2] Kur'an ilimleri tabirinin ortaya çıkışı, Hicri dördüncü asrın sonları ile 5. asrın başlarına rastlar.

[2] Mesela Hicri 3. asır âlimlerinden **Ali bin el-Medinî** (ö. 234/ 849) *Esbabü'n-Nüzul*; **Ebû Ubeyd Kâsım bin Sellam** (ö. 224/838), *Nasih-Mensuh;* **Ebu Bekir es-Sicistânî** (ö.316/928), *Garibü'l-Kur'an*'a yönelik eserler yazmışlardır.

Bu ilimler ilk bakışta Kur'an'ın anlaşılmasını kolaylaştırmaya yönelik olarak görülse de aslında çoğunluk itibarıyla, "Kur'an'a gölge olan" "Ondan asıl anlaşılması gereken mânâyı gizleyen," Kur'an'ı anlamak için harcanacak enerjiyi tafsilata harcamaya yol açan bilgilerdir.

Mesela Kur'an'da faydanın umumileşmesi için kıssaları sunarken işaret isimleri ve zamirler kullanır. "O kimseler ki..." der. İsim zikretmez. Böylece anlatılan kıssanın mesajının bütün zamanları ve o özellikteki bütün insanları içermesi hedeflenir. *Mübhematü'l-Kur'an* ilmi ise Kur'an'daki bütün müphem, yani kapalı anlatımlara bir açıklık getirmeyi kendisine görev olarak almıştır. Oysa bütün bu mübhemleri doğru olarak bilmek mümkün değildir, ayrıca bunları açıklamaya çalışan yazarlar, Kur'an'ın geniş olan, kıyamete kadar bütün zamanları ve şahısları içeren anlatımı, bir şahısla ve belirli bir zamanla sınırlamış olmaktadırlar. Dolayısıyla yersiz olan bu gayret, insanları Kur'an'ın gerçek mesajından uzaklaştırıp, tafsilatla meşgul ettiğinden zararlıdır.

Kur'an ilimleri içerisinde yer alan konulardan birisi de esbâb-ı nüzuldür. Bir sözün doğru anlaşılması, o sözün kime, ne maksatla ve ne zaman söylenildiğinin bilinmesine bağlıdır. Bu bakımdan, âyetlerin iniş sebeplerini bilmek demek olan esbab-ı nüzul, Kur'an'ı doğru anlamak için önemlidir. Fakat bu konuda aşırı gidilerek, nerede ise her âyet için bir kaç tane nüzul sebebi "üretilmiş"tir. Bu da âyetlerin anlam daralmasına, evrenselliğinin kaybolmasına sebep olmuş, zaman içerisinde Kur'an'ın mânâsından uzaklaşılmasına yol açmıştır.

Müslümanları Kur'an'dan, Kur'an'ın gerçek mesajından uzaklaştıran bir durum da İsrâiliyât bilgilerinin Kur'an tefsirinde kullanılması olmuştur. İsrâiliyât, insanları Kur'ân'ın indirildiği gayeden, yüz çevirmesine, onu düşünmekten, kıssalarından ibret almaktan uzaklaştırmıştır. Bunun yerine lüzumsuz tafsilatla, vakit öldürücü, bilinip bilinmemesinde hiçbir fayda olmayan konularla meşgul etmiştir.

İsrâiliyât, İsrailî/Yahudi kaynaklardan aktarılan bilgiler demektir. Geniş mânâda, Hıristiyanlıktan ve diğer kültürlerden aktarılan bilgilere de İsrâiliyât demek mümkündür.[3]

İslam'a, İsrâiliyât bilgisi sokan şahıslar hakkında bilgi için *Kur'an'dan Nasıl Uzaklaştırıldık?* isimli kitabımızın 1. cildine bakılabilir.

3 Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, s. 95.

TEFSİR ADI ALTINDA KUR'AN'DAN SAPMALAR

"Tefsir adı altında Kur'an'dan sapmalar" ifademizle kastımız, Kur'an'ın ne söylediğinden çok, tefsir ve yorum adı altında Kur'an'ın konuşturulduğu tefsir çeşitleridir. Bu, Kur'an'ı lafzen olmasa da mânen tahrif etmek anlamına gelir. Bu alanda henüz yayınlamadığımız 2 ciltlik kitap çalışmamız vardır.

Mezhebî tefsir

Tarih boyunca pek çok kişi veya grup, bir birinden çok değişik maksatlarla Kur'an'a yönelmişlerdir. Bunlar arasında Allah'ın kullarından ne istediğini, nelerden râzı olduğunu öğrenmek için tam bir ihlasla yönelenler olduğu gibi; yaşantılarını Kur'an'a onaylatmak; edindikleri fikirleri Kur'an'a tasdik ettirmek; mezheplerini Kur'an'la takviye etmek, Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu reddetmek; Kur'an'ı nazardan düşürmek; rant elde etmek; taraftar toplamak için de "Kur'an'a yönelişler" olmuştur. Aslında bu tür yönelişler, bir anlamda Kur'an'dan uzaklaşmadır. Çünkü Kur'an'ın istediği insan olma yerine, kişinin veya gurupların mevcut konumlarını Kur'an'a tasdik ettirmek için onu eğip bükmek, uzaktan yakından ilgisi olmayan âyetleri fikirlerine delil olarak öne sürmek, ondan uzaklaşmadır.

Hz. Ali'ye "Kur'an'ın suskun olduğu, onu insanların konuşturacağı"[4] şeklinde bir söz isnat edilir.

Gerçekten de Kur'an, tarih boyunca her zaman nesne olmuş, susmuş; insanlar özne olmuş ve onu bâzen keyiflerine göre; bâzen kabul ettikleri mezhebe göre; bâzen kafalarında oluşan bir fikri ispat için konuşturup durmuşlardır.

Tertullian, (160-220) "Önce inanırın, sonra açıklamaya (delillendirmeye) çalışırın" der.[5] Bu söz, tarih boyunca maalesef Müslümanlar tarafından da uygulama imkânı bulmuştur.

Bu noktada **Ebu Mûsâ**'ya isnat edilen şu söz de oldukça mânidardır:

"Bu Kur'an sizin için bir zikir ve sevap vesilesi olduğu gibi, ağır bir yük de olabilir. Kur'an size tâbi olmasın, aksine siz Kur'an'a tâbi olun. Bilin ki Kur'ân'a tâbi olan kişiyi Kur'an alıp Cennet bahçelerine sokar. Kur'ân'ı

4 Mustafa Öztürk, *Kur'an, Tefsir ve Usûl*, s. 25

5 İsmail Çalışkan, *Siyasal Tefsirin Oluşum Süreci*, s. 275

kendisine tâbi eden kişi ise sırt üstü yere savrulur sonra da Kur'ân onu alıp Cehenneme atar.[6]

İşte mezhebî tefsir, Kur'an'ın konuşturulduğu bir tefsir çeşididir. Ne yazık ki tarih boyunca pek çok müfessir, âyetleri mensup olduğu mezhebin görüşleri istikametinde değerlendirmiş; bağlı bulunduğu mezhebin görüşüne uygun çıkarımlar yapabildiği âyetleri *muhkem* olarak ele alırken; uygun düşmeyen, ters gelen âyetleri de *müteşahib* olarak değerlendirmiştir.

Çoklarının nazarında her zaman geçerli olan kural şudur: Herhangi bir mezhebe mensup kimselerin kendi mezheplerine uygun düşen her âyet muhkem, kendi mezheplerine ters düşen her âyet de müteşâbihtir.

Mezhebî tefsirin bir başka özelliği de Şia'nın çoklukla yaptığı Kur'ân'da isim zikredilmeden övülen belirsiz kişileri Hz. Ali ve ehl-i beyte yorumlamaları, kötülenen belirsiz kişileri ise Şia karşıtlarına vermek şeklinde ortaya çıkar. Yine "Onlar gayba iman ederler" gibi âyetlerde geçen gayb kelimesini, "Mehdi" olarak açıklarlar.

Mezhebi tefsiri en çok uygulayanlar Şiîler olmuştur.

Onlardan sonra Mu'tezile ve Hariciler gelir. Maalesef Ehl-i Sünnet de tefsire mezhep görüşlerini katmışlar, fikirlerini Kur'an'a onaylatma yoluna gitmişlerdir.

Âyete mezhebî yaklaşmanın bir örneğini şu âyette görebiliriz:

"İbrahim onlara dedi ki: "Ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi ibadet edersiniz? Oysa sizi ve yapmakta olduğunuz şeyleri Allah yarattı." (37:95-96)

Mezhep arasındaki fiilleri Allah'ın veya insanın yaratması tartışmalarının bir sonucu olarak, yontulan putları konu alan bu âyet, bağlamından koparılarak, dil incelikleri de kullanılarak "Sizi de amellerinizi de Allah yaratmıştır" şeklinde anlamlandırılır.

Tefsir Adına Kur'an'dan Sapmalar isimli yayınlanmamış çalışmamızın birinci cildinin önemli bir kısmı, mezhebî tefsire ayrılmıştır. Bu bahsi iki müfessirin sözleriyle noktalayalım. Bunlardan biri **Fahrettin Râzî**'dir. O bu konuda şöyle bir hatıra anlatır:

"Taklitçi fıkıhçılardan bir topluluğa rastladım ve onlara Allah'ın Kitabı'ndan birçok meseleyi içeren pek çok âyetler okudum.

6 İbn Ebî Şeybe, *Musannef* 14:622 (35967).

Mezhepleri bu âyetlere zıt olduğundan kabul etmediler, bana şaşkınlıkla bakıp kaldılar ve "Şu âyetlerin zâhiri ile amel nasıl mümkün olur?" dediler.[7]

Görüşünü aktaracağımız diğeri müfessir ise **Kurtubî**'dir (ö. 671/ 1273). O, *Tefsir*'inin girişinde, kişilerin Kur'an'ı mezhep ve fikirlerine göre yorumlamalarıyla ilgili şöyle bir açıklama yapar:

Kişinin herhangi bir şeyle ilgili bir görüşü olur. Arzusu ona meyletmekte olduğu için Kur'an'ı görüş ve arzusuna uygun bir şekilde te'vil eder ve maksadının doğruluğuna delil göstermeye çalışır. Eğer böyle bir görüş veya arzusu olmasaydı, Kur'an'dan böyle bir anlam çıkarması söz konusu olmazdı. Kur'an'ın bâzı âyetlerini bid'at olan görüş ve kanaatlerinin doğruluğuna delil gösteren kimsenin yaptığı böyle bir açıklama, kimi zaman bilerek yapılır. Bu durumda kişi bahsi geçen âyetten çıkardığı anlamın kast edilmediğini bilmektedir. Fakat böyle bir mânâ vermekten maksadı, karşısında yer alan kişinin görüşünü çürütebilmektir. Bâzen de böyle bir açıklama bilgisizlikten kaynaklanır.[8]

İşârî tefsir

Kur'an'ı konuşturmanın bir çeşidi de işârî tefsirdir.

İşâret, tasavvuf dilinde, "maksadı söz aracılığı olmadan başkasına bildirme, ibâreyle anlatılamayan, sadece keşf ve ilham gibi yollarla elde edilen bilgi sayesinde anlaşılabilen gizli mânâ" demektir.[9]

Tasavvuf hareketinin gelişmesine bağlı olarak bir kısım tasavvuf ehli, Kur'an'ı kendi yollarından edindikleri bilgilerle te'vil etme yoluna gitmişlerdir. Bunlar işârî tefsir uygulamasını daha çok muhkem âyetler üzerinde değil, müteşâbih âyetler üzerinde geliştirmiştir. **Kuşeyrî** (ö. 465/1072), İşârî tefsir olarak hazırladığı *Letaifü'l-İşarat*'ta bu konuda şöyle der:

Allah, âlimlere Kur'ân'ın bilgisini ve te'vilini/ yorumunu emânet etmiş, onlara Kur'an'ın kıssalarını, indiriliş bilgisinin inceliklerini lütfetmiş; onun muhkem ve müteşâbihine, nâsih-mensuhuna, vaad ve vaidiyle ilgili âyetlerine imanla onları nimetlendirmiştir.

Seçilmiş kullarına ise Kur'an'ın gizli inceliklerini, bu inceliklerin

7 Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi,* s. 631.

8 Kurtubi, *el-Camiu li-ahkami'l-Kur'an,* s. 49.

9 Süleyman Uludağ, "İşârî Tefsir" *DİA*, İstanbul-2001, 23:423-425.

içermiş olduğu işâretlerin nurlarını iyice anlama yeteneği lütfetmiştir. İşte bu sebeple onlar, kendilerine özgü kılınan gaybın nurlarıyla, başkalarına gizli kalan nurlardan haberdar olurlar, sonra da bu konularda dereceleri ve güçleri oranında konuşurlar. Şânı yüce olan Allah değerlerini artıran konuları öyle kimselere ilham etmektedir. Böylece onlar bu ilhamla Onu konuşurlar, Onun sırlarından söz ederler ve Onu açıklarlar. Söylediklerinin ve söylemediklerinin hepsinde hüküm Allah'a aittir. *(Yani onların söyledikleri her söz, yaptıkları her iş, hüküm itibarıyla Allah'a aittir.)*[10]

Böylece seçkin kulların/ velîlerin söylediklerinin ve söylemediklerin Allah'ın hükmü olduğunu ifâde ederek onları kutsayan **Kuşeyrî,** aynı eserinde, 3:7. âyetin tefsirinde ise bu konuda şöyle der:

Allah insanlara zâhir/ ifadesi açık olanlar; bâtın/ ifadesi zor olanlar şeklinde farklı hitap etti. Birincisi, dinin hükümlerini yerleştirmek ve zâhir ehlinin hidâyeti/ onlara doğruyu göstermek içindir.

İkincisi ise sırları, ehil olmayanlardan korumak içindir. Bu sebeple, âlimlerin yolu kendilerine hitap eden açıklamaları usulüne uygun biçimde araştırmada derinleşmektir. Anladığını kabul ile karşılar, kapasitesinin yeterli olmadığı kısmı ise Allah'a havâle eder.

İşâret ehlinin yolu ise tam bir kalp huzuru ile dinlemek, anlayışlarına doğan keşf ile ilgili işâretler çıkarmaktır. Eğer gizliliği sürdürmek ve sırrı açmamakla yükümlü tutulurlarsa, dilsizleşirler/ susarlar. Açıklamak ve yaymakla emredilirlerse, hakkı açıklamak üzere dillerini serbest bırakırlar, gaybın tanımlamalarını ifade ederler.[11]

Tasavvuf ehli, fıkıhçıların, müfessirlerin ve diğer ilim ehlinin saldırılarından korunabilmek, kendileri açısından "sır" olarak gördükleri bilgileri herkese açmamak için bir sembol ve işaret dili geliştirmişler; bunu âyetlerden anladıkları mânâlar için de uygulamışlar, böylece de bâzılarının kabul edilebilir yönü olsa da bâzılarında işârî tefsir denilen "Kur'an'ı konuşturdukları" bir tefsir çeşidi üretmişlerdir. **Kuşeyrî,** *er-Risâle* isimli meşhur eserinde bu konuda şöyle der:

Her ilim ehlinin sadece kendilerinin kullandıkları, başkalarının kullanmadığı kelimeler ve terimler olduğu bilinmektedir. Sûfiler de kendi

[10] Kuşeyrî, *Letaifü'l-İşârat Tercümesi,* 1:17.

[11] Kuşeyri, *Letaifü'l-İşarât,* 1:261, 262.

aralarında bâzı terimler kullanırlar. Onlar bu terimleri kullanmakla muhataplarının anlamalarını sağlamayı ve bunları kendilerine muhalif/ karşı olanlardan gizleyip saklı tutmayı hedeflerler. *Çünkü onlara verilen hakikatler/ doğrular bazı zorlama sonucu veya kendi istekleriyle elde edilmiş bilgiler değildir. Aksine o anlamlar, Allah'ın bu topluluğun kalbine yerleştirdiği anlamlardır.*[12]

Tefsir Adına Kur'an'dan Sapmalar isimli yayınlanmamış çalışmamızın birinci cildinin önemli bir kısmı, işârî tefsire ayrılmıştır.

Bâtinî tefsir

Kur'an'da zâhir-bâtın ayırımı, Abbasilere kadar söz konusu değildi. Sadece zâhir mânâ esas alınıyordu.

Zâhir, mânâ ve maksadı, işiten kimse tarafından açıkça anlaşılan, ilk anda akla gelen, okunduğunda ya da dinlendiğinde dışarıdan bir delile ihtiyaç olmadan mânâsı kendiliğinden anlaşılan söz demektir.[13]

Zâhiri esas alanlara, zâhir ehli denilir. Tasavvuf ehli ve Bâtınîler, fıkıh ehlini ve müfessirleri zâhir ehli olarak vasıflandırılmışlardır. Diğer yandan, **Davud ez-Zâhirî** (ö. 270/ 883) tarafından, nassların sadece zâhirini esas alan Zâhiriye ismiyle bir mezhep kurulmuştur.[14]

Bâtın ise gizli olmak, bir şeyin iç yüzüne vâkıf olmak anlamına gelen *batn* veya *butun* kökünden türemiştir.

Bâtınî kelimesi, eşyanın gizli yönlerini, iç yüzünü ve kendine has özelliklerini bilen demektir.

Herhangi bir kelime veya söze, ait olduğu dilde karşılığı bulunmayan anlam, ya da anlamlar yüklemek de bâtınî yorum olarak adlandırılır.[15]

El-Batiniyye ismiyle bir kitap yazan **Ebu'l-Ula**'ya göre ise batinî te'vil, Kur'an metnine uygulanan biçimiyle dilden bağımsız, yöntemsiz/ keyfi ve ilkesiz bir yorum tarzıdır.[16]

---

12 Kuşeyrî, *er-Risâle Tercümesi*, 168.

13 Cürcânî, *Ta'rifat*, s. 143.

14 Tafsilat için *Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı?* isimli kitabımıza bakınız.

15 Mustafa Öztürk, *Kur'an ve Aşırı Yorum*, s. 143.

16 Ebu'l-Ula, *El-Bâtiniyye*, s. 237

Zâhiri esas alanlara zâhiriye ve zâhir ehli denildiği gibi; bâtını esas alanlara da bâtıniyye veya bâtın ehli denilmiştir.

Daha genel anlamda Bâtıniyye, Bâtınî anlam için nasların literal/ zâhire yönelik mânâlarını yok sayan herkes için kullanılan ortak bir lakaptır.[17]

Bunun içindir ki Karamîta, Hürremiyye, Bâbekiyye, İsmailiyye, İbâhiyye, Nâsıriyye, Dürziyye, Sabbâhiyye, Seb'iyye ve Ta'limiyye gibi Şiî gruplar, Bâtıniyye olarak anılmışlardır.[18]

Bâtınilere göre her zâhirin bir bâtını ve her nassın bir te'vili vardır.

Kur'an'ın bâtınî anlamına vakıf olanlar için, onun zâhir anlamı lüzumsuzdur. Bâtınîler, dinî yükümlülükler/ şeriat, dünyanın düzenini korumak ve Kur'an'ın derin/ bâtınî anlamını kavramaktan mahrum olan kimseleri idare etmek maksadıyla konulduğuna inanırlar.[19]

Bunun içindir ki **İzmirli İsmail Hakkı** (ö. 1946), Bâtıniyye'yi, şeriat kapısından dinsizlik kapısına; hakk kapısından bâtıl kapısına girenler, kendilerini Şiilik perdesi altında gizleyenler şeklinde târif etmiştir.[20]

İzmirli İsmail Hakkı'nın Bâtıniye topluluğu hakkında yaptığı bir diğer açıklama şöyledir:

Bâtıniye, felsefecilerden de tasavvuf ehlinden de hem tasavvuf, hem felsefe ehlinden de olur. Bir filozof, ahkâm ayetini te'vil veya temsile hamlederse, o, hakkı arayan filozof değil, aksine dinsizlik yayan Batiniyyedir. Bir tasavvuf ehli, ayet-i celileyi te'vil veya temsile hamlederek "ancak bâtını maksattır" derse, o, hakkı arayan tasavvuf ehli değil, fesat telkin eden Karmatîdir.[21]

Müfessir **İbn Hayyan** (ö. 745/1344), *Tefsir*'inin girişinde, kelimeleri aslî mânâlarından çıkarmak suretiyle, Allah'a, Hz. Ali'ye ve onun nesli-

[17] Abdurrahman Bedevi, *Mezahibü'l-İslâmiyyin*, 2:7.

[18] Gazâlî, *Fedaihu'l-Bâtıniyye*, s. 12-17.

[19] Abdülbaki Gölpınarlı, *100 Soruda Tasavvuf*, s. 87.

[20] İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelam*, s. 161 (Osmanlıca) İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelam*, s. 104.

[21] İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelam*, s. 164 (Osmanlıca) İzmirli İsmail Hakkı, Yeni İlm-i Kelam, s. 106.

ne iftirada bulunan, bunları da te'vil diye isimlendiren Batınî zındıkların verdikleri anlamları tefsirine almadığını zikreder.[22]

Kur'an'a bâtinîler gibi yaklaşmak, onu tahrif etmek ve Kur'an'dan uzaklaşmak demektir. Bu konu, *Tefsir Adı Altında Kur'an'dan Sapmalar* isimli kitabımızda genişçe ele alınmıştır.

Felsefî tefsir

Felsefî tefsir, çeşitli İslam filozoflarının Kur'ân'ın sûre ve çeşitli âyetlerine felsefe birikimlerinden hareketle yaptıkları tefsirdir. Fıkıh ağırlıklı tefsirlere fıkhî, tasavvuf ağırlıklı tefsirlere tasavvufi; rivâyet ağırlıklı tefsirlere rivâyet; yorum ağırlıklı tefsirlere dirayet; bilimsel veriler ağırlıklı tefsirlere bilimsel; aklı önceleyen tefsirlere aklî; siyaseti önceleyen tefsirlere siyasî; mezhep görüşüne göre yapılan tefsirlere mezhebî tefsir denildiği gibi; felsefe ağırlıklı ve felsefenin söylemlerinin âyetlerin yorumunda kullanıldığı tefsirlere de felsefî tefsir denilmektedir.

Hiçbir İslam filozofunun Kur'an'ı baştan sona tefsir ettiği bilinmese de bâzı filozoflar özellikle "Nur âyeti" olarak bilinen Nur Sûresi'nin 35. âyetini; Âyete'l-Kürsî'yi ve daha başka âyetleri tefsir etmişlerdir. Felsefî tefsir sahasında en fazla örnek veren İbn Sina, bâzı âyetlerin yanı sıra, İhlas, Felâk ve Nâs sûrelerini de tefsir etmiştir.

Siyasî tefsir adı altında tahrif

Mezhebî tefsirde, bilimsel (fennî) tefsirde, işârî tefsirde ve felsefî tefsirde olduğu gibi, siyasal tefsirde de Kur'ân âyetleriyle siyasî istek ve arzuları gerçekleştirmek için, Kur'ân konuşturulmuş, bellî bir politika peşinde olan insanların istismarına boyun eğdirilmiştir.

Kureyş'in aynı kabilesine mensup Ümeyye oğulları ile Haşim oğullarının çekişmesi, Hz. Muhammed'e (salat ve selam üzerine olsun) peygamberlik görevi verilmeden öncesine kadar dayanır. Hz. Muhammed peygamber olarak görevlendirildikten sonra, bu mücadele daha da alevlenmiştir, Ümeyye oğulları, Haşim oğullarından bir peygambere iman etmeme noktasında uzun zaman direnmiş, sonunda çaresiz kalarak iman etmişlerdir. Bu konuyu *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildinde kapsamlı olarak ele aldık.

Hz. Ali'nin halife seçilmesiyle bu rekabet tekrar canlandı. Bazı ileri gelenlerin Hz. Ali'ye biat etmemesini fırsat bilen Şam vâlisi **Muaviye,**

[22] Ebû Hayyan el-Endülüsî, *el-Bahri'l-Muhît,* 1:10.

meşru halife olan Hz. Ali'ye karşı isyan bayrağı açtı. Onu akrabası olan **Hz. Osman**'ı şehit etmekle suçladı. Akrabası olarak Hz. Osman'ın "kanını" dâvâ etti. Bunun için de Kur'an'a başvurdu ve "Kim mazlum olarak öldürülürse, onun velisine kısas veya diyet isteme hakkı verdik" âyetinin mânâsını tahrif ederek,[23] Hz. Ali'ye isyana kalkıştı.

Daha sonra Muaviye, hilafeti saltanata dönüştürdü.[24] Layık olmadığı halde oğlu Yezid'i veliaht tayin etti. Böylece etkisi, yıkımı ve acısı günümüze kadar devam eden çatışmaların fitilini ateşledi. Bu hareketine karşı çıkanlara da bazı Kur'an âyetlerini istismar ederek cevap vermeye çalıştı. Mesela onun bu amaçla istismar ettiği âyetlerden birisi, Âl-i İmran Sûresinin 26. âyetidir. Âyet şu mealdedir:

"De ki: Ey hükümranlığın gerçek sahibi olan Allahım, Sen hükümranlığı dilediğine verir ve onu dilediğinden de çekip alırsın. Dilediğini aziz, dilediğini de zelil edersin. Nimet ancak Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye gücü yetensin."

Oğlu Yezid de onun yolundan gitti. **Hz. Hüseyin**'e karşı, kendisinin haklı olduğunu ispat sadedinde Şam halkına şöyle dedi:

"Hüseyin'in kendisini halifeliğe benden daha layık görmesi kendi görüşü ve anlayışında ileri geliyor. O Âl-i İmran Sûresinin 26. âyetini galiba iyi okumamış.[25]

Abbasi devletinin kurucusu ve 1. halifesi **Ebu'l-Abbas Seffah** (132-136/750-754), Kûfe'de halka yaptığı ilk konuşmada faziletini ortaya koymak, meşruiyetini ispat etmek ve ganimetleri zimmetine geçirmek için âyetleri istismar etti. Kendilerinin Allah tarafından gönderildiğini ima için Fâtır Sûresi'nin, 42 ve 43. ayetlerini zikretti.

Böylece Ebu'l-Abbas, kendilerinin Allah'ın sünneti gereği başa geçtiklerini ima ederek, kutsal bir özellik kazanmak istiyordu.

Aynı kişi Kufe'de halka yaptığı bir konuşmada da Ahzab Suresi'nin 33. âyeti ile Şûra Sûresi'nin 23. âyetini okuyup, kendilerinin ehl-i beyte mensup oldukları mesajını vererek de konumunu kutsama yoluna gitmişti.

Bunun başka örnekleri de vardır.

[23] İsra Sûresi, 17:33.

[24] Hilafetle saltanat arasında çok önemli farklar vardır. Bu konuda bilgi için *İslam ve Hilâfet* isimli kitabımıza bakılabilir.

[25] Mustafa Uzun, *Hicrî II. Asırda Siyâset-Tefsir İlişkisi*, s. 164

Akılcı tefsir

Bir aklî tefsir anlayışı; bir de yirminci asırda ortaya çıkan akılcı tefsir akımı vardır. Bizim burada ele aldığımız ve eleştirel yaklaştığımız aklî tefsir değil; Batıya karşı şirin görünme, onların yanında bir yer bulabilme düşüncesiyle oluşan *akılcı tefsir akımıdır.*

Aklî tefsirde, Kur'an, yöneltilen saldırılara karşı aklî delillerle korunmaya çalışılır. Bunun ilk temcilerinden birisinin **Fahreddin Râzî** olduğu söylenebilir. Aklî delillerle, naklî kuvvetlendirmeye çalışan Râzî, özellikle akla vurgu yapan âyetlerde her zaman aklını kullanmıştır. Râzi, Hz. Mûsâ'nın âsâsının yılana dönüşmesi, taşta su çıkması, meleklerin yardıma gelmesi gibi konuları, aklî bir temele oturtmaya çalışmıştır

Akılcı tefsir akımında ise durum tam tersinedir. Kur'an'ın akla uygun olduğunu ispat yerine; Kur'an'ı kişisel akla uydurmak söz konusudur. Bu akıma göre mu'cize anlayışı akla uymadığından te'vil edilmesi gerekir. Bu tahrifin pek çok örnekleri vardır.

Bilimsel tefsir

Kur'an'ı keyfince "konuşturmanın" bir başka yolu da bilimsel tefsir olmuştur. Bilimsel tefsirin bâzı tarifleri şöyledir:

"Kur'an metninde ilmî ıstılahları hâkim/ belirleyici kılan, çeşitli bilim dallarını ve felsefi görüşleri Kur'an'dan çıkarmaya çalışan bir tefsirdir."

Bir başka tanıma göre, bilimsel tefsir, bu çeşit tefsir yapan kişinin, Kur'an ibârelerini bilimsel teori ve terimlere boyun eğdirmeye ve bütün gayretleriyle onlardan çeşitli bilimsel ve felsefî görüşler çıkarmaya yöneldikleri bir tefsirdir.

Kur'an, Allah'ın ilminin ve kelamının tamamı olmadığı, sadece ondan bir parça olduğu halde, ilk asırlardan itibaren oluşturulan Kur'ân tasavvurunda/ algısında yüce Kitabımız, Allah'ın kelamıyla ve ilmiyle aynîleştirilmiş ve eşitlenmiştir. Bu ise şöyle bir yanlışı sonuç vermiştir:

"Kur'an Allah'ın kelamıdır. Kelam ise Onun bir sıfatıdır. Allah için sonluluk söz konusu olmadığına göre, sözünün mânâsı için de sonluluk söz konusu olamaz."

Kur'an'ı Allah'ın ilmiyle ve kelamıyla eşitleyen bu algı, Müslümanları "Kur'an'da her şey vardır" şeklinde yanlış bir sonuca götürmüştür. Kur'an

Allah'ın kelamıdır, fakat Allah'ın kelamının tamamı değildir. Kur'an Allah'ın ilminin bir ifadesidir; fakat Allah'ın ilminin tamamı değildir. Dolayısıyla her türlü bilginin ve Allah'ın bütün ilminin Kur'an'da yer alması düşünülemez. Kaldı ki görevi insanları hidâyete çağırmak olan bir kitap için buna gerek de yoktur.

Kur'ân'da her şeyin varlığına delil olarak ileri sürülen bir âyet şudur: "Yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki imam-ı mübinde yer almasın."[26]

Oysa tefsirlerde, bu âyette yer alan imam-ı mübinin Levh-i Mahfuz olduğu yer alır ki doğrusu da budur.

Kur'an'da her şeyin var olduğu görüşünün, Kur'an'ı mânâ olarak tahrifine sebep olduğu yaklaşımlardan birisi de "bilimsel tefsir anlayışıdır." Kur'an'da her şeyin var olduğu algısının başlaması, ilk asırlara kadar götürülse de tahrif boyutuna varan bilimsel tefsirin tarihi çok eski olmayıp 19. asırda başlamıştır.

Bilimsel tefsir anlayışı, Fransız Filozofu **Ernest Renan** (ö. 1892), 29 Mart 1883 yılında Paris'te Sorbon Üniversitesi'nde "İslam ve Bilim" başlıklı bir konferansından sonra yaygınlaşmıştır. Çünkü o, bu konferansında İslam'ın ilme karşı olduğunu, İslam ilmi diye tanınan bilgilerin Yunan ve Sasânî geleneğinden geçtiğini öne sürdü. İslam'ın bilim adı altında değerlendirilebilecek her şeyden çok uzak bulunduğunu; bir Müslümanın ayırt edici özelliğinin bilim düşmanlığı olduğunu; çünkü bilimle uğraşmanın Allah ile rekabete girmek olarak görüldüğünü, İslam dünyasının geri kalma sebebinin İslam olduğunu iddia etmişti.

İşte bundan sonra bu filozofa reddiyeler yazıldı ve bilimsel tefsir anlayışında bir patlama yaşandı. Buradan hareketle diyebiliriz ki bâzı Müslüman ilim ehlini bilimsel tefsire yönelten en önemli etken, Müslümanların Batı bilimi karşısında duydukları ezikliğin dışa yansımasıdır.

İslam dünyasında bilimsel tefsir hareketi ağırlıklı olarak Mısır'da yaygınlaşmıştır. Kur'an'a bilimsel yaklaşmanın ilk örneğini **Muhammed bin Ahmet el-İskenderânî** de (ö. 1306/1888) görüyoruz.

Bu alanın en önemli temsilcisilerinden biri de Batıda meydana gelen bilimsel buluşlara Kur'an'da açık ve ima yoluyla işaret edildiğini savunan

[26] En'am Sûresi, 6:59.

ve *Tabaiu'l-İstibdat ve Mesariu'l-İsti'bad* isimli kitap yazan Seyyid **Abdurrahman el-Kevakibî'dir** (ö. 1320/1902). O, Kur'an'ı, "Şemsu'l-Ulum ve kenzü'l-hikem/ ilimlerin güneşi ve hikmetlerin hazinesi" olarak niteler.

Bilimsel tefsir alanının en meşhur isimlerinden biribi de **Cevherî**'dir. O bu alanda *el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'an* ismiyle 25 ciltlik tefsir yayınlamıştır. Onun bu eseri Kur'an'dan bilimsel çıkarım adına asılsız bilgilerle doludur. Bilimsel tefsir konusunda ayrıntılı bilgiyi *Kur'an Teknolojiden Bahsediyor mu?* isimli eserimizde bulabilirsiniz.

Fikri Kur'an'a "onaylatma"nın başka örnekleri

İmam Gazâlî (ö. 505/1111), *el-Kıstas*'ta, **Aristo**'nun mantığındaki kıyas türlerine farklı isimler vererek, bunu Kur'an'la delillendirme yoluna gitmiştir. Mesela "Elçilerimizi mu'cizelerle gönderdik. Onlarla beraber kitabı, adâleti yerine getirmeleri için de mizanı indirdik" âyetinde geçen *mizanı, mantık* olarak yorumlar. Kesin kıyas'ı, mizan-ı ekber, mizan-ı evsat ve mizan-ı asgar (büyük, orta, küçük mizan) olarak çeşitlere ayırır ve bunların her birisini (Bakara Sûresi, 258; En'am Sûresi, 9, 76) âyetlerle delillendirmeye çalışır. Yine, Kur'an'da geçen el-kıstasü'l-mustakim, cidal, mevize-i hasene ve hikmet gibi ifadeleri, mantıktaki kıyas türleri olarak yorumlar. Gazâlî, kıyas çeşitlerini Kur'an'dan kendisinin çıkardığını söyler. Bu tabirleri Kur'ân'dan isimlendirmekle, insanların Aristo mantığının kaidelerine karşı önyargılarını kırmayı hedeflediğini ifade eder.[27]

İbn Teymiyye ise (ö. 728/1328) mantığa reddiye olarak yazdığı *er-Red ale'l-mantıkiyyîn* isimli kitabında, Gazzâlî'nin Kur'an'la mantık arasında ilişki kurma girişimini şiddetle eleştirir. Önceki âlimlerin, Gazâlî'nin Yunan mantığı olarak yorumladığı mizan kelimesini "adâlet ve tartı" olarak açıkladıklarını ifade ederek, "aklî ölçünün" **Aristo**'dan çok önceleri de var olduğuna dikkat çeker.[28]

Ömer Nasuhi Bilmen de Kur'ân'ın içerdiği ilimler arasına mantığı da dahil eder ve bunu kendinc çeşitli âyetlerle delillendirir.[29]

[27] Gazâlî, *el-Kıstâsü'l-Müstakîm/ Dosdoğru Ölçü*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul-2016.

[28] M. Okumuş, *Kur'an'ın Çok Boyutlu Okunuşu, İmam Gazâlî Örneği*, s. 119

[29] Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, 1:64, 65.

TERCÜME NEDİR?

Tercüme, "Bir sözün mânâsını, diğer bir lisanda, dengi bir söz ile aynen ifade etmektir."

"Bir sözü kendi dilinden başka dilde yorumlamak, başka dile aktarmaktır."

"Bir sözün bütün anlam ve maksatlarını gözeterek o anlamı diğer dildeki başka bir sözle ifade etmektir."

Tercüme, harfî/ lafzî ve tefsiri olmak üzere ikiye ayrılır.

Harfî/ lafzî tercüme, nazmında ve tertibinde tıpa tıp asla benzemesine özen gösterilerek*"harfi harfine,* sözcüğü sözcüğüne" yapılan tercümedir.

Harfî tercüme yapan bir mütercim, kaynak dildeki her kelimeyi dikkate alır, bir kapalılığa yol açsa bile onu bir başka dilde kendine eş olan bir kelimeyle değiştirir.

Zorluk sebebiyle bâzıları harfî tercümenin imkânsız olduğunu söylemişlerdir. "Harfî tercüme bâzı dillerde olmasa da bâzı dillerde mümkündür" diyenler de olmuştur. Harfî tercümenin Kur'an'da uygulanma türünün tercüme türünün Türkiye'deki ilk örneği, **Elmalılı Hamdi Yazır** (ö. 1942) ve **Hasan Basri Çantay**'ın (ö. 1964) 'meal–tefsir'leridir.

Tefsirî/ mânevî tercüme ise nazmında ve tertibinde asla tam bir benzemenin gözetilmediği tercüme şeklidir.

Tefsirî tercüme yapan bir mütercim, önce kaynak dili anlar, sonra kaynak dilin sahibinin arzusuna uygun olarak o anladığı mânâyı hedef dilin kelimeleriyle bir kalıba döker. Bu tercüme türünde, kaynak metnin ifade ettiği 'mânâ' esas alındığından, bazı lafızlar hedef dilde tercüme edilmeyebilir, atlanabilir veya bâzı kelimeler eklenebilir.

Kaynak dildeki anlam doğru anlaşılmadığı halde, hedef dile düzgün bir ifade ile aktarıldığında, doğru sanılabilir.

Ya da kaynak dildeki cümle doğru anlaşılabilir, ama hedef dile doğru aktarılamayabilir. Her iki durumda da yapılan tercüme başarılı sayılamaz.

Tercümede metne aşırı sadakat gösterildikçe, harfi harfine tercüme yapıldıkça güzellik azalır, hatta kaybolur.

Mesela İsrâ Sûresinin 29. âyeti harfi tercüme yapılırsa, şöyle bir cümle ortaya çıkar:

"Elini boynuna bağlama, elini büsbütün de açma." Bu tercümede okuyucunun eli boyna bağlamanın ne demek olduğunu; eli alabildiğine uzatmanın ne anlama geldiğini anlayabilmesi oldukça zordur.

Aynı âyetin tefsiri tercümesi ise şöyle yapılabilir:

"Cimri olma, israf da etme/ varını yoğunu da harcama."

Her iki tercüme şeklini birleştirerek bu cümle şöyle de tercüme edilebilir:

"Elini boynuna bağlama/ cimri olma. Elini bütün bütün açıp israf da etme/ varını yoğunu da harcama."

Harfî tercümeye bir başka örnek Meryem Sûresi'nin 4. âyetidir:

"İşte ben artık kemik gevşedi benden ve baş bembeyaz alev aldı. .."

"Hakıykat ben ... Benim kemiğim yıpradı. Başımın saçı tutuştu."

Aynı âyetin tefsirî tercümesi şöyle yapılabilir:

"Ben iyice yaşlandım, güç ve kuvvetten düştüm, saçım başım ağardı."

Bir başka örnek, "Kalplerinize buzağı içirildi/ Kalplerinize buzağı sevgisi içirildi" âyetidir.

Oysa âyetin tefsirî tercümesi şöyle yapılabilir:

"Çünkü küfürleri sebebiyle buzağı sevgisi dem ve damarlarına/ iliklerine işlemişti."

A'raf Sûresi, 152. âyeti harfî tercüme edersek, "Onlar buzağıyı edindiler" deriz.

Aynı cümlenin tefsiri tercümesi ise "Onlar buzağıyı ilah edindiler" şeklindedir.

Kasas Sûresi'nin 38. âyetini harfî tercüme yaptığımızda "Ey Hamân, haydi benim için çamurun üzerine ateş yak!" şeklinde bir cümle ortaya çıkar.

Aynı âyetin tefsiri tercümesi ise şöyledir: "Ey Hâmân, tuğla ocağını faaliyete geçir de (imal edeceğin tuğlalarla), benim için bir kule yap ki..."

Yine Kasas Sûresi'nin 10. âyeti, harfî tercüme yapıldığında, "Mûsâ'nın annesi, kalbi bomboş olarak sabahladı" şeklinde olur. Tefsirî tercüme ya-

pılması durumunda ise “Mûsâ’nın annesinin kalbini korku ve heyecan sardı” şeklinde olur.

Çoğu kimse, tefsiri tercümeden yanadır, bu tarz tercümenin ayaklarının yere daha sağlam bastığı ifâde edilmiştir.

Diller arasındaki çok açıdan farklılıklar sebebiyle ve söz konusu tercüme Kur’ân olduğunda harfî tercüme oldukça zor, hatta nerede ise imkânsızdır. Bunun içindir ki biz de bu çalışmamızda zaman zaman harfî tercümeyi esas alsak da çoğu zaman tefsirî /manevî/ serbest/ anlamı anlamına tercüme yoluna gittik. Arapça ile Türkçe arasında uyarlama yaptık. Dolayısıyla yaptığımız tercüme ne tam anlamıyla bir harfî tercümedir, ne de tam anlamıyla bir tefsiri tercümedir. İki tercüme şeklinin bir harmanlamasıdır.

Kur’an-ı Kerim çevirileri eski çağlardan beri “tercüme”, “tefsir” ve “meal” şeklinde isimlendirilmiştir.

Meal, bir sözün anlamını, her yönüyle aynen değil de biraz noksanıyla ifade etmek anlamına gelir. Türkiye’de tercümenin Allah kelamını tam aksettirmediği düşüncesiyle, Kur’an tercümesi için genelde meal ifadesi kullanılmaktadır.

Tercüme, asıl metne ya bir mercek olur, ya da buzlu cam. Ya gölge olur, ya ayna. Mütercimin tercüme becerisi oranında asıl metnin ışığını, görüntüsünü yansıtır.

Hangi tercüme olursa olsun, yapılan bir tercümedir ve aslın aynısı değildir. Her hangi edebî bir kitapta bile durum böyledir. Bir de tercüme edilen Allah’ın kelamı Kur’an olunca, hangi usulle olursa olsun, kim yaparsa yapsın hiçbir tercüme, aslın yerini tutamaz, onun yerine ikame edilemez. Son olarak **Ali Kemali Aksüt**’ün (ö. 1963) söylediği, “Tercüme her zaman aslın noksan bir yansımasıdır” sözünün gerçeğin ta kendisi olduğunu ifade etmiş olalım.

KUR'AN'IN TERCÜME EDİLİP EDİLEMEYECEĞİ TARTIŞMASI

Allah, Kur'an'ın en önemli hedefinin, indiriliş gayesinin, *insan*lığa yol *göstermek olduğunu bildirmiştir.* (2:185; 3:4). Bu hedefini gerçekleştirmek için de ilk muhatapların anlayacağı dil olan Arapça ile indirilmiştir. İlk muhataplar için bu bir avantaj iken; zaman geçip de her milletten, her dili konuşan insanlardan Müslüman olanlar çoğalınca, yeni Müslümanlar için Kur'an'ı anlamak, Arapça öğrenmedikçe imkânsız olmuştur. Bu durumda:

"Anlayasınız diye Biz onu Arapça olarak indirdik." (12:2)

"İşte Biz, insanlar günahtan sakınsınlar, ya da kendileri için bir ibret ve öğüt vesilesi olsun diye, Kur'an'ı Arapça bir kitap olarak indirdik." (20:113)

"Eğer Kur'an'ı başka bir dilde indirseydik, 'Âyetleri açıklanmalı değil miydi? Arapça konuşan bir peygambere başka dilde bir kitap mı?' diyeceklerdi." (41:44)

İlk muhataplar Arap olduğu için, onların Kur'an'ı anlamaları, ancak kendi dilleriyle gönderilmiş olmasıyla mümkündür. Ancak, eğer Kur'an'ın başka dillere tercüme edilebileceği kabul edilmezse, bu hitaplar Arapça bilmeyenler için anlamını kaybedecektir. Kur'an'ın insanlığa yol gösterme gayesi, en azından bâzı insanlar için mümkün görülmeyecektir.

Çünkü bütün insanlığa gönderilen, bütün insanlara hitap eden Kur'ân'ın farklı dilleri konuşan muhatapları tarafından anlaşılması ise ya Arapça öğrenerek veya Kur'an'ın her toplumun kendi diline yapılan tercümeleriyle gerçekleşir. Birinci yol, istisnalar dışında çok zordur. Çünkü her Müslümanın Kur'ân'ı anlayacak derecede Arapça öğrenmesi mümkün değildir. Ayrıca Kur'ân'ı anlamak için sadece Arapçayı bilmenin yeterli olmadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durumda Müslümanların çoğunluğu için Kur'an'ı anlamanın yolu da Kur'an'ın insanlığa yol gösterme gayesi de ancak insanların onu kendi dillerine yapılacak olan tercümesini okumalarından geçer.

Durum böyleyken İslam ülkelerinde erken devirlerden itibaren Kur'ân'ın başka dillere tercüme edilip edilemeyeceği konusunda tartışmalar yaşanmıştır.

"De ki: Ey insanlar, Ben Allah'ın hepinize gönderdiği elçisiyim"[30] âyetine göre Rasulullah (s.a.v.) sadece Araplara değil, çeşitli dilleri konuşan bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir. Rasulullahın Arap toplumuna Arapça Kur'ân ile gönderilmesi, onların Kur'ân'ı anlamama mazeretini ortadan kaldırsa da Kur'ân'aın Arapça olması, Arap olmayanlar ve Arapça bilmeyenler için bir mâzerettir. Bu durumda Kur'ân'ın, ya bütün dillerde, ya da sadece bir tek dilde inmiş olması gerekir. Bütün dillerde inmesine gerek yoktur, çünkü *tercüme ile de bu iş gerçekleşir.*

Böyle olunca da Kur'ân'ın diğer insanlara ulaştırılması bâzen muhatapların Arapçayı öğrenmeleriyle, bâzen de Kur'an'ın başka dillere tercüme edilmesiyle mümkün olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in ilk olarak parçalar halinde Farsça'ya tercüme edildiği konusunda araştırmacılar ittifak etmişlerdir.[31]

Mu'tezile âlim **Ebû Ali el-Cubbaî** (ö. 303/916) ise Farsça'ya çok yakın olan Huzistan lisanıyla bir tercüme yapmıştır, Fakat bu tercüme kayıptır.[32]

Sonraları Samanî devleti sultanlarından **Mansur bin Nuh** zamanında, 345/956 tarihinde bir heyet tarafından *Taberî Tefsiri*'nin bir özetiyle birlikte Kur'ân'ın tamamı tercüme edilmiştir.[33]

Kur'ân'ın mealinin yapılıp yapılamayacağı tarih boyunca tartışılmıştır. Ülkemizde de hem Osmanlı, hem de Cumhuriyet döneminde bu konuda yoğun bir tartışma yaşanmıştır. Ancak özellikle Cumhuriyet devrinde, bâzı âlimlerimizin meâle karşı çıkma sebepleri, Kur'ân'ın tam bir tercümesinin mümkün olmayacağı gerçeğinin yanı sıra, tercümenin asıl yerine ikame edilerek namazlarda okunacağı endişesi olmuştur.

Kur'ân'ın başka dillere tercüme edilme tartışmalarını, Türkiye'de meal karşıtlığının sebeplerini ve tercüme tarihini *Kur'ân'dan Nasıl Uzaklaştırıldık?* isimli kitabımızın 2. cildinde ayrıntılı olarak ele aldığımızdan, bu kitabımıza havâle ediyoruz.

[30] A'raf Sûresi, 7:158.

[31] İlk asırdan itibaren Kur'an'ın Farsça'ya tercümeleri için bkz: Muhammed Cafer Yahakhi "İlk Dönem Farsça Kur'an Tercümelerine Giriş" Çeviren, Mustafa Özel, *Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14/1, 2010, s. 399-403.

[32] Muhammed Hamidullah, *Kur'an Tarihi* s. 73.

[33] Muhammed Hamidullah, *Kur'an Tarihi*, s. 65.

Müslümanlar arasında ve İslam ülkelerinde Kur'ân'ın başka dillere çevrilip çevrilmesinin câiz olup olmadığı tartışılırken, Haçlı seferleriyle İslam'la baş edemeyen Batılılar, Müslümanları içeriden vurma planları yaptılar. İslam'ı araştırmaya yöneldiler, enstitüler kurdular. Anlama, cephe alma ve karalama düşüncesiyle çok erken denilebilecek bir tarihte Kur'ân'ı kendi dillerine tercüme etmeye başladılar. Fransızca, Almanca, İtalyanca, Çince, Latince tercümeler yaptılar. Bu konuyu *Hıristiyanların Peygamberimize ve Kur'ân'a Bakışı* isimli henüz yayınlamadığımız çalışmamızda tafsilatlı bir şekilde ele aldık.

FARKLI MEAL ÇEŞİTLERİ

Bir zamanlar yaşanan "meal yapılsın –yapılmasın; yapılabilir-yapılamaz" tartışmaları oldukça gerilerde kalmıştır. Tâbir câizse son dönemde, önüne gelen, işine geldiği şekilde meal hazırlayıp yayınlayabilmektedir. İstisnalar dışında tenkit de edilmemektedir. Tenkit edilse de tenkitler kaale alınmamaktadır.

Son yıllarda bilinen meal tarzının dışına çıkılmış, çeşitli mealler yayınlamaya başlanmıştır. Bunlar:

Nüzul sırasına göre meal-tefsir modası

Bâzı insanlar, nüzul sırasına göre yapılacak mealle Kur'an'ın daha iyi anlaşılabileceğini iddia etmektedir. Oysa bu hem doğru bir hüküm değildir, hem de nüzul sırasına göre yapılan meallerde bir kesinlik yoktur. Bunlar rivâyetlerden üç-aşağı beş yukarı kabilinden yapılan tespitlerdir. Diğer taraftan, Mekkî denilen sûreler içerisinde Medine'de indirilen âyetler mevcuttur. Mesela Bakara Sûresi gibi uzun bir sûrede âyetler neye göre sıralanacaktır? İlk nazil olan surelerde/ *âyetlerde bile bir ittifakın bulunmaması, bunun zorluğunun göstergesidir. Kaldı ki bâzı* sûreler için Medenî de denilse, içerisinde Mekke devrinin yansıtan âyetler görmek mümkündür. Böyle olduğu içindir ki birinin sıralaması, bir diğerini tutmamaktadır. Bir de Kur'an'da çok sayıda tekrarlar vardır. Bu da böyle bir mealden elde edilecek faydayı, bir anlamda tesirsiz kılar. Bu düşüncenin mimarı Batılılardır. **J.W. Rodwell,** 1861 yılında nüzul sırasına göre bir tercüme yayınlamıştır.

Bu alanda bir başka çalışmayı *el-Fehmü'l-Kur'an Nüzul Sırasına Göre Hikmetli Kur'an'ın Anlaşılır Tefsiri ismiyle* **Muhammed Âbid el-Câbirî** (ö. 2010) yayınlamıştır. İstanbul-2013.

Türkiye'de nüzul sırasına göre hazırlanan meallere ise şunları örnek olarak zikredebiliriz:

Abdurrahman Abdullahoğlu, *Âyetlerin İniş Sırasına Göre Kur'an Çevirisi*, İstanbul-2006

Mustafa Sağ, *Evrensel Çağrı İniş Sırasına Göre Kur'an Meâli,* İstanbul-2010

Yaşar Nuri Öztürk (ö. 2016) *Kur'an-ı Kerim Meali, İniş Sıralı,* İstanbul-2000

Ali Bulaç, *Nüzul Sırasına Göre Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı,* İstanbul-2009

Kelime meali

Bir başka meal çeşidi, kelime mealidir. Arapça öğrenmek isteyenler için faydalı olsa da ilgili ilgisiz pek çok kimse böyle meale yönelmiştir. Kitap fuarlarında bunu fazlasıyla gören birisiyim. Arapça öğrenmekle hiç alakası olmayan, tavsiye üzerine kelime mealli almaktadır. Renklendirilen Kelime mealleri oldukça rağbet gördüğü için, yayıncıların iştahını kabartmış bir çok yayınevi kelime meal yayınlamıştır.

Manzum meal

Bir başka meal çeşidi, manzum meallerdir. Bu meallere örnek olarak şunlar sayılabilir:

Okçuzade Mehmet Şahî (ö. 1630) *en-Nazmü'l-Mübin fi Âyâti'l-Erbaîn.* Bu çalışmada kırk âyet, manzum olarak tercüme edilmiştir.

Enver Tuncalp (ö. 1992): Albay emeklisi. *Kur'an-ı Kerîm'den Ayetler,* Ankara-1960

Behçet Kemal Çağlar (ö. 1969): *Kur'an-ı Kerîm'den İlhamlar,* İstanbul-1966 Kur'an'ın bütününü içermemektedir. 38 sûreden tercüme örnekleri verilmiştir.

A. Adnan Sütmen: *Kur'an-ı Kerîm'in Mealen Manzum Açıklaması,* İstanbul-1984.

Rıza Çiloğlu: *Tanrı Buyruğu Oku-Kur'an Manzum Çeviri*, İstanbul-1987.

Doç. Dr. Bedri Noyan (ö. 1997): *Kur'an-ı Kerîm– Manzum Meal,* İstanbul-2002. Bektaşî anlayışına göre manzum çeviridir.

Prof. Dr. Nusret Çam: *Şiir Diliyle Kur'an-ı Kerîm Meali*, Ankara-2002

Adil Ali Atalay (Vaktidolu): *Kur'an-ı Kerîm Manzum Meali ve Tefsir Özeti*, İstanbul-2007, Bazı âyetler Anadolu Aleviliği açısından açıklanmıştır.

MEAL PATLAMASI

Pek çok konuda olduğu gibi meâl konusundaki ifrat/aşırılık, tefriti, yani ters yönde bir aşırılığı doğurdu. Geçmişte meale karşı çıkılırken; özellikle son dönemde nerede ise her önüne gelen bir meâl hazırlamaya, yayınlamaya başladı. Ülkemizde şu an için 300 kadar meal vardır. Sadece 2000-2011 yılları arasında 50 kadar meal yayınlanmıştır.

Kur'an'ın Türkçe tercümeleriyle ilgili kapsamlı bir liste için **Dr. Hidâyet Aydar**'ın, *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi* isimli doktora tezinin 170. Sayfasından sonraya bakılabilir.

Meal patlamasında ticârî kaygılar dışında başka sebepleri de vardır. Bunlardan bir kaçına kısaca değinelim:

1970'li yıllarda, Kur'an eksenli düşünen ve kendilerine muhaliflerce Kur'an'cılar-mealciler denilen bir akım ortaya çıktı. Bu grubun mensupların sürekli âyetlerin mealini atıfta bulunması, meal olarak aktarımlar yapması, meale karşı bir ilgi uyandırdı. 1990'lı yıllara gelindiğinde aynı akım, Kur'an konulu sempozyumlar düzenledi. Bu da insanları Kur'an'a yönlendirdi.

Hindistan kökenli olan ve ülkemize de etki eden "Ehl-i Kur'an" ekolü, yani "sünnet karşıtlığı"yla bilinen ve "Kur'an İslam'ı" veya "Kur'ancılık" söylemiyle her şeyi Kur'an'dan öğrenmeyi savunanlar da meale yönelmede etkili olmuştur.

Diğer taraftan aynı yıllarda *Fizılâli'l-Kur'an/ Kur'an'ın Gölgesinde* isimli bir tefsir hazırlayan **Seyyid Kutup** (ö. 1960) ve **Mustafa Sibâî** (ö. 1964) gibi Müslüman mütefekkirlerin kitaplarının tercüme edilmesi de Kur'an'a karşı bir ilgi-alaka uyandırdı. Kur'an'ı aslından anlayamayanlar, Kur'an'la haşir-neşir olmak üzere meale yöneldi.

Meâl patlamasında cemaatleşmenin ve tarikatların da etkisi olmuştur. Nerede ise hemen her cemaatin, tarikatın kendisine ait/ içlerinden

birine yaptırdıkları bir meali vardır. Bu da meal sayısını artırmıştır. Öyle ki bu durum **Adem Demir** tarafından, 2009 yılının Temmuz ayında *Newsweek Dergisi*'nde "Cemaatler Arası Meâl Savaşları" başlıklı bir makaleye konu olmuştur.

Özellikle Cumhuriyet sonrasında yaşanan misyonerlik faaliyetleri de meâl yayınına hız vermiştir. Gençleri Hıristiyanlaştırma adına Hıristiyanların İncil dağıtmalarına karşı, insanımızın Kur'an'ı anlaması, misyonerlerin tuzağına düşmemeleri için, meal hazırlama yoluna gidilmiştir.

Meal enflasyonunun bir sebebi de manzum meâl hazırlama düşüncesidir. Manzum meallere yukarıda yer vermiştik.

Meallerin sayısının çoğalmasının bir başka sebebi "öz Türkçeci" düşüncedir. Bâzı kimseler yapılan mealleri "öz Türkçe" açısından beğenmediğinden, öz Türkçe meal hazırlama iddiasıyla meal hazırlama yoluna gitmeleri de meallerin sayısını çoğaltmıştır.

Alevi ve Bektaşiler de meal enflasyonuna katkı sağlamışlardır. Bazı Alevîler kendi düşünce yapılarına uygun mealler hazırlamışlardır. Bedri Noyan ve Adil Ali Atalay'ın manzum mealleri, buna örnek verilebilir.

Kur'an'ı Arapça aslından öğrenme düşüncesi de meal sayısında artış sebeplerindendir. Bu maksatla satır arası mealler hazırlanmıştır. İşin içine ticâret ve rant girince, bu meallerin sayısı oldukça artmıştır.

Meal sayısını artıran bir başka etken, nüzul sırasına göre meal hazırlamak olmuştur. Daha önce bu mealler hakkında bilgi verilmişti.

Akademisyenlerin de meal hazırlama yarışına katılması, meal sayısını artıran bir başka etken olmuştur.

Meale yönelik bu ilgi, yayınevlerinin iştahını kabartmıştır.

Özellikle kitapçılığı ve yayıncılığı bir ticaret düşüncesiyle yapan her yayıncı ve her dağıtım, "Bizim de bir mealimiz olsun. Başkasından almayalım. Kendi mealimizi satalım. O meali diğer kitapçılara verip yerine satabileceğimiz kitap alalım (takas) düşüncesiyle meal siparişleri verdiler. Böylece ortalıkta meal adına "bir bilgi kirliği" kol gezmeye başladı. Öyle ki okuyucu, hangi meali okuyacağını şaşırdı.

Öyle veya böyle insanların meale yönelmesi güzeldir. Ancak bu yönelişi ticarî ve ideolojik bir ranta dönüştürmenin kabul edilecek tarafı bulunmamaktadır.

Meal patlamasının bir sebebi de bir grup insanın kasıtlı ya da kasıtsız olarak Kur'an'ı konuşturma düşüncesidir. Böyle insanlar, yaptıkları yorumlarla, kendi fikirlerini Kur'an'a söyletmeye başladılar. Mesela başörtüsünün farz olmadığını, fâiz ve içkinin haram olmadığını Kur'an'a söylettiler. Diğer taraftan kafalarında oluşturdukları bilimsel gelişmeleri, geçmişe ve geleceğe yönelik haberleri Kur'an'a söylettiler. Bunu da meal hazırlayarak yaptılar. Zâten çoğu câhil olan toplum, mealde okudukları her şeyi "Kur'an'da böyle" diye topluma yaymaya başladılar. Bunu katıldığım sayısız kitap fuarlarında bizzat gözlemliyorum. Bâzen "Hocam bu Kur'an'da var" diyorlar.

Diyorum ki "Aziz kardeşim, Kur'an'da yok. O senin çıkarımın, ya da okuduğun meali yapan kişinin yorumu. Asıl metinde senin dediğin yok." Meal okurken meal ya da tefsirin Kur'an demek olmadığınan özellikle dikkat edilmelidir.

KUR'AN'I DOĞRU ANLAMANIN ÖNÜNDEKİ ZORLUKLAR

Muhatabı tespit

Bir sözü doğru anlamak için o sözü kim söylemiş, kime söylemiş ve niçin söylemiş olduğunun bilinmesi gerekir. Aynı durum Kur'an için de geçerlidir. Mütercim, tercüme ettiği âyeti anlamak için âyetin nerede ve niçin indiğini, muhataplarının kim olduğunu iyi anlamalıdır.

Çünkü muhatap değiştiğinde, anlam da tamamen değişir. Doğru anlamak açısından bir âyetin Müslümanlara mı, münafıklara mı, bedevilere mi, ehl-i kitaba mı, müşriklere mi hitap ettiğinin bilinmesi çok önemlidir. Sûrenin/ âyetin Mekke ve Medine'de indiğinin bilinmesi de önemlidir. Bâzı âyetler, indiği yere göre anlam kazanır. Mesela Mâun Sûresi'ndeki "salat" kelimesinin anlamı, Sûrenin Mekke'de indiği kabul edildiğinde başkadır, Medine'de indiği kabulüne göre başkadır.

Kesin olmamakla birlikte 82 sûre Mekke'de, 20 Sûre Medine'de indirilmiştir, diğer 12 sûre ise ihtilaflıdır.

Mekkî sûrelerle Medenî sûrelerde muhatap değişmiştir. Mekkî sûrelerde müşrikler ve Müslümanlar muhatapken; Medenî sûrelerde muhatap Müslümanlar, münâfıklar, Ehl-i Kitap, bedevîler ve müşriklerdir.

Mekkî sûrelerde vecizlik, kısa ve özlü anlatım; Medenî surelerde ise uzun anlatım söz konusudur.

Mekkî sûrelerde Allah'a, dirilişe, meleklere, peygamberlere iman, şirk ve tevhid konuları işlenir. Bu konularla bağlantılı olarak peygamber kıssalarına yer verilir. Ayrıca sosyal hayatla ve ahlâkla ilgili konulara yer verilir.

Medenî sûreler ise ibadet ve hüküm ağırlıklıdır. Oruç, cihat hükümleri, fâiz, içkinin haramlığı, kısas gibi hükümler ve insan ilişkileri yer alır.

Anlam daralması, anlam genişlemesi ve anlam kayması

Kur'an'da geçen terimler, deyimler, kelimeler, Kur'ân'ın indiği dönemdeki/ nüzul ortamındaki ilk muhataplarınca bilinen anlamlarıyla tespit edilmelidir. İşte Kur'ân'ı doğru anlayamamanın önündeki en büyük engellerden birisi, kavramların Kur'an'ın indiği dönemdeki anlamlarını bilememekten kaynaklanır. Çünkü birçok kelime, geçen zaman içerisinde sosyal, siyasî, iktisadî veya kültürel sebeplerle, anlam değişmesine uğramıştır.

Anlam değişmesi, bir kelimenin anlattığı kavramdan az ya da çok uzaklaşması, onunla uzak yakın ilgi bulunan, ya da hiç ilgisi bulunmayan yeni bir anlamı yansıtır duruma gelmesidir. Anlam değişmeleri başlıca üç türde toplanabilir. Bunlar:

Anlam daralması: Bir kelime önceden anlattığı bir şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma geldiğinde anlam daralmasına uğramış demektir. Kur'an'ın anlam daralmasına uğrayan kelimelerinden birisi *velî* kavramıdır. Velâyet, velîlik demektir. Allah'ın kulunu, kulun da Mevlasını dost edinmesidir. Pek çok âyette velâyete dikkat çekilmiştir. Meselâ bunlardan birisinde, "Allah mü'minlerin velisidir" buyurulur.

Burada velî olmak için her hangi bir grup değil, velî olmaya lâyık her mü'min zikredildiği halde, sonradan bu kelime mânâ daralmasına uğramış ve velîlik, "tasavvuf ve tarikat" ehline has kılınmıştır. Tasavvuf-tarikat ehli içerisinde pek çok velî çıkmıştır; fakat tasavvuf-tarikat ehli dışında da velilerin olduğu bir gerçektir. Çünkü âyetin hükmü geneldir. Velâyetin şartı, keşif ve keramet değil, Allah'a güzelce kul olmak, Kur'an'a uymak, Rasulullahı örnek almaktır. Bir âyette velilerle kimlerin kast edildiği şöyle açıklanır: "Velîler/ Allah dostları, Ona iman edip, emirlerine karşı gelmekten sakınanlardır." **(10:63)**

Anlam daralmasına uğrayan önemli bir Kur'an kelimesi de çok sayıda âyette geçen *zikir* kelimesidir. Bu âyetlerde bahsi geçen zikir, Allah'ı anmak, her işinde Allah'ı hatırda tutmak, Allah'ın her an gözetlediğine inanmak, Onu unutmamak, Ondan gafil bulunmamak, Ona itaat ve kulluk etmek demektir. Ancak zaman içerisinde bu kavram geniş anlamından, dar bir mânâya indirgenmiş, Allah'ı sadece dil ile anmakla sınırlandırılmıştır. (2:152'ye bakınız.)

Anlam daralmasına uğrayan bir başka kelime *fıkıh*tır. "Dinlerini iyice anlamaları" şeklinde çevrilebilecek bu ifâde, "dinde fıkıh tahsil etsinler" şeklinde, asırlar sonra ortaya çıkan fıkıh ilmini çağrıştırır bir anlamda tercüme edilmektedir. Bu tercüme ve buradan yapılan fıkıh ilmini kutsayan çıkarımlar doğru değildir.

Yine *fetih* kelimesi, Arapçada "açmak, zafer, hüküm, karar" gibi geniş anlam alanına sahipken; Türkçede anlam daralmasına uğrayarak "Bir şehir veya ülkeyi savaşarak almak, zafer elde etmek" anlamında kullanılmaktadır.

Fitne, salât, ibâdet, zann, cehalet, fâsık ve israf kelimeleri de zaman içerisinde anlam daralmasına uğramıştır.

Anlam genişlemesi: Bu, anlam daralmasının tersidir. Anlam alanı dar olan bir kelimenin, sonraları anlam genişlemesine uğraması demektir. Meselâ ehl-i beyt kelimesi, zamanla anlam genişlemesine uğramıştır. Açıklama için 33:33'e bakınız. Anlam genişlemesine uğrayan bir başka kelime "kıyamet"tir.

Bir de Kur'an'la anlam genişlemesine uğrayan kelimeler vardır. Rabbimiz, Câhiliye halkının kullandığı bâzı kelimelere yeni/dinî anlamlar yüklemiştir. Salat, secde, şehadet, küfür, rasül, kader, hac, nifak, iman, zulüm, mağfire.

Anlam kayması/ başka anlama geçiş: Anlam kayması, bir kelimenin eskiden yansıttığı mânâdan tamamen ayrı yeni bir mânâyı yansıtır hâle gelmesidir. Mesela Kur'an'da **mülk** "*yönetim gücü, tasarruf gücü, saltanat, hükümranlık*" anlamındayken, Türçede "*sahip olunan mal, servet*" anlamındadır.

Yine Kur'an'da geçen odalar anlamındaki *hücre* kelimesi, anlam kaymasına uğramıştır. Bu kelime oda yerine hücre şeklinde tercüme edildiğinde *hapishaneyi* çağrıştırır.

Kur'an'da "nişan, alâmet" anlamına gelen *sîma* kelimesi, Türkçede anlam kaymasına uğrayarak "yüz" için kullanılır olmuştur.

Anlam kaymasına uğrayan bir başka kelime *şafak* ifadesidir. Bu kelime Arapçada "gün batımını" ifade ederken; Türkçede "güneş doğmadan az önce beliren aydınlık" anlamında kullanılmaktadır.

Anlamı değişen bir başka kelime *teyemmüm*dür. Teyemmüm, "yönelmek" anlamına geldiği halde, sonradan terimleşerek, "toprakla kol ve yüze mesh etmek" anlamında kullanılır olmuştur.

Anlamı değişen kelimelerden birisi de *mihrap*tır. Meallerde bu kelimenin geçtiği âyete şöyle anlam verilmiştir:

"Zekeriyya, mihraba her girdiğinde orada bir rızık görür." (3:37)

Oysa mihrabın bizim toplumumuzda çağrıştırdığı anlam ile Hz. Zekeriya dönemindeki anlamı birbirinden çok uzaktır. Biz şimdi mihrabı, "imamın namaz kıldırdığı" yer olarak biliyoruz. Ama bu âyetin indiği dönemde mihrap, "mâbedin içinde yapılmış özel bir oda"yı ifade ediyordu.

Âyette geçen kelimenin zaman içerisinde anlam değişikliğine uğramış olması hesaba katılmadan/ bilinmeden, tercümede mihrap olarak bırakılması, sanki Hz. Meryem, halkın gelip ibadet ettiği mekânda yaşadığı gibi bir çağrışım yapmaktadır.

Bu âyetteki anlam değişimi fark edilmediği içindir ki içinde mihrap kelimesi geçiyor diye câmilerimizin mihrabına yazılmaktadır.

Bağlamı dikkate almamak

Bir âyetin doğru anlaşılması için bağlam da oldukça önemlidir. Bir kelimenin sözlük anlamı bakımından mümkün olan her anlamı, her zaman âyetlere verilecek doğru anlam olarak düşünülemez. Doğru anlam ancak âyetin bulunduğu yerdeki durumuna, yani bağlama göre tespit edilir.

Bağlam, sözün akışı, sözün önceki ve sonraki ibarelerle olan anlamsal ilişkisidir. Dolayısıyla bir delilden kaynaklanmadıkça, sözün öncesiyle ve sonrasıyla ilişkisini devam ettirmek şarttır. Aksi takdirde "yama" gibi olur.

Bir âyeti yanlış anlamanın en önemli sebeplerinden birisi, bağlamından koparmak/ yani öncesi ve sonrasından bağımsız olarak anlam vermektir. Her hangi bir sözü anlamak için o cümlenin ne ifade ettiğini bil-

mek yeterli değildir. O sözün hangi bağlamda söylendiğini, yani öncesi ve sonrasıyla irtibatını bilmek şarttır. **Ludwig Wittgenstein** "Anlam, bağlamdır" derken bu gerçeğe işâret eder.

Bağlamın önemini daha iyi anlatmak için bir kelime üzerinden örnek verelim.

Mesela "kalkmak" kelimesini ele alalım. "Ahmet kalktı" dersek, yerinden kalkmayı,

"Sınıfta iki parmak kalktı" dersek, parmak kaldırmayı,

"Tren kalktı" dersek, hareket etmeyi,

"Hasan kalktı, giyiniyor" dersek, uyanmayı,

"Kanun kalktı" dersek, kanunun artık yürürlükte olmadığını ifâde etmiş oluruz.

"Baş" kelimesini ele aldığımızda da aynı farklılıklar söz konusudur. Bu kelime insanın başı, dağ başı, işin başı gibi her kullanımda bağlama göre farklı anlamlar ifâde eder.

Kur'ân kelimeleri de çeşitli bağlamlarda çeşitli anlamlar kazanır. Aynı kelime bir bağlamda bir anlama gelirken, başka bir bağlamda farklı bir anlama gelir. Mesela fitne, salat, secde, israf, kitap, din gibi kelimeler her yerde aynı anlamı ifade etmezler. Böyle olunca bu kelimeleri tercüme etmeden olduğu gibi aktarmak da; her geçtiği yerde aynı anlamı vermek de yanlış olur.

Bağlam derken Kur'an'ın bütünlüğü içinde bağlamı, sûrenin tamamındaki bağlamı, âyetler arası bağlamı ve âyet içi bağlam kast ediyoruz.

Bir sözü bağlamından koparmanın onu nasıl ters yüz ettiğinin en güzel örneği, bir Bektaşî'nin "Ey iman edenler! Siz sarhoşken, ne söylediğinizi bilinceye kadar; yolcu olmanın dışında cünüpken banyo yapıncaya kadar, namaza yaklaşmayın" (4:43) âyetinden "Namaza yaklaşmayın" ifadesini alıp, Allah'ın namaz kılmamayı emrettiğini iddia etmesidir.

Haricîler de "hüküm ancak Allah'ındır" (6:57) ve "Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler kâfirlerin tâ kendisidir" (5:44) âyetlerini bağlamından kopararak, Hz. Ali'yi hakemin hükmüne râzı olduğu için tekfir etmişler ve kendisini tevbeye çağırmışlardır.

Selefiler/ İşid/ Deaş ise "Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün" âye-

tini bağlamından kopararak kendi maksatları doğrultusunda kullanmaktadırlar

Nüzul ortamını bilmemek

Kur'an'ı doğru anlamanın önündeki zorluklardan birisi de indiği ortamı bilememek; hitap ettiği toplumu tanımamaktır.

Bu gerçeğin şâhitliğe ve desteğe ihtiyacı yoktur ama biz burada **Şâtibî**'nin de (ö. 590/1194) buna dikkat çektiğini ifâde edelim.[34]

Kur'an'ın nüzul ortamını bilmeden bâzı âyetlere doğru anlam vermek imkansızdır. Mesela Mü'minûn Sûresi 67. âyetine bâzı meallerde "Gece sohbetleri düzenleyerek (Peygamber hakkında) ileri geri konuşuyordunuz" "Geceleyin de (Kâbe'nin etrafında toplanarak) saçma sapan konuşuyordunuz" şeklinde anlam vermişlerdir. Oysa müşrikler Rasulullah için gece sohbeti düzenlemiyorlar, yıllardır bir âdet olarak devam edegelen gece sohbetlerinde Rasulullahın dâvetini gündeme taşıyor, onun aleyhinde konuşuyorlardı. Câhiliyede müşrikler, sıcak çöl ikliminin serin gecelerinde bir ateş etrafında, çadırlarda, meyhanelerde veya daha çok da Kâbe'nin etrafında toplanıp gece sohbetleri yaparlardı. Buna "Ay ışığı veya ay karanlığı" anlamında *Semer*, ya da "mehtaplı gecelerde sohbet etmek" anlamında *müsâmere* denirdi. Bu ifade âyette "samer" olarak geçer.

Bizim bu âyete verdiğimiz meal şöyledir:

"Büyüklük taslayarak müsâmerenizde/ gece sohbetlerinizde, Kur'an aleyhinde ulu orta konuşuyordunuz."

Cahiliyye devri halkının pıhtılaşmış kan yediği anlaşılmadan, Kur'an'da "Kan yenilmesinin" haram kılınmasını anlamak mümkün değildir.

Ahmesîliği bilmeden şu âyeti doğru anlamak imkânsızdır: "Ey Âdemoğulları! ibâdet etmek üzere (Kabe'ye) her girişinizde, (oraya çıplak olarak girmeyin), elbiselerinizi giyin; yiyeceklerinizi yiyin ve içeceklerinizi de için.

Evlere arkadan girme kültürü bilinmeden "İyilik, evlere arkalarından girmek değildir" (2:189) âyetini tam olarak anlamak mümkün değildir.

Himâyeye alma bilinmezse, himâye istemeyi "komşuluk izni" olarak tercüme etmek mümkündür.

34 Şatibî, *Muvafakât,* 3:261

İşte meallerde nüzul ortamını bilmemekten kaynaklanan çok ciddî hatâlar yapılmıştır. Meal hazırlamadan önce Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek isimli kitabımızda, Cahiliyye Devrini üç bölüm halinde kapsamlı bir şekilde ele almış olmamız, bize bu noktada ciddî anlamda yardımcı olmuştur.

KUR'AN TERCÜMESİNDEKİ ZORLUKLAR

Farklı, diller arasında ortak noktalar çok olsa da her birini diğerinden ayıran birçok özellikler de vardır. Dolayısıyla hiçbir tercüme, aslın yerini tutamaz.

Ayrıca sadece tercüme edilen metnin dilini iyi bilmek, o metnin aktarılacağı hedef metni iyi bilmek de yetmez. Aynı zamanda tercüme edilen metin hakkında da bilgi sahibi olmak gerekir. Mesela her hangi bir bilimsel veya edebî metni, ömrünü o dilde tercüme yapmakla geçiren biri tercüme edecek olsa, eğer metin konusunda bilgiye sahip değilse veya az biliyorsa o tercümede çok sayıda temel hata yapması söz konusudur.

Bunun içindir ki Kur'an'ı İngilizceye tercüme eden **Muhammed Marmaduke Pickthall** (ö. 1936), önsözde şöyle der: "Kur'an çok sesli senfonik besteye benzer. Büyük bir orkestra için bestelenmiş olan bir müzik eserini, tek sazla çalmaya kalktığımız zaman nasıl bir durum ortaya çıkarsa, Kur'ân'ı Arapça kaynak dilinden başka bir hedef dile tercüme etmeye kalktığınız zaman da öyle bir durumla karşılaşırız. Elinizdeki bu Meal, Kur'an'ın ihtişamını tanıtmak için değil, sadece onun hakkında size bir fikir vermek içindir."

TBMM tarafından bir meâl hazırlamakla görevlendirilen **Mehmet Âkif**'in (ö. 1936), **Ruhi Nafi Sağdıç**'a söylediği şu söz de bu zorluğun bir başka itirafıdır. "Oğlum sen bu işi basit mi sanıyorsun? Tercümesi istenen şey roman değil, insanlığın sosyal yörüngesini değiştiren Kur'an'dır."

Eserlerini İngilizce ve Hinduca yazan Hintli şâir **R. Tagor**'dan Hinduca eserlerini İngilizceye tercüme etmesi istendiğinde şöyle cevap vermiştir:

"Hinduca yazdığım eserler, kendi fikirlerimi içermiş olsalar bile, onları İngilizceye tercüme etmekten âcizim. Çünkü bu tercümede İngiliz dili, Hinduca için elverişli değildir."

Meal yapmakta şüphesiz pek çok zorluk vardır. Mesela nüzul orta-

mından uzak bir zamanda bu işi yapmak, bu zorluklardan birisidir. Kelimelerin nüzul ortamındaki anlamlarını keşfetmek zordur. Daha önce zikrettiğimiz gibi kelimeler anlam değişmesine, anlam daralmasına ve anlam genişlemesine uğramıştır.

Meal hazırlamanın zorluklarından birisi de zamirin merciinin/ döneceği yerin, cümlenin unsurlarından hangisine ait olduğunun tam olarak tespit edilememesidir. Her ne kadar, "Zamirde asıl olan zikredilenlerden en yakın olana dönmesidir" şeklinde genel bir kaide olsa da bu her zaman böyle olmamaktadır. Bunun içindir ki bu kaideye "aksi yönde delil olmadıkça" şeklinde bir kayıt koyma ihtiyacı hissedilmiştir.

Bu konu çok önemlidir, çünkü âyetin hükmü, zamirin döndüğü yere göre farklılaşmaktadır. En'am Sûresinin 145. âyetinde zamir hınzır/ domuz kelimesine de domuzun etine de dönebilir. Eğer zamir domuzun etine dönerse, bu durumda domuzun kılından, derisinden ve başka şeylerinden istifade edilebilir. Ama zamir domuza dönerse, bu durumda domuzun sadece eti değil, her şeyi haram kılınmış demektir. Bunun başka örnekleri de vardır. 2:184'deki açıklamaya da bakınız.

Meal yapımında karşılaşılan bir başka zorluk da hazftır. Hazf, yani eksiltilmiş cümle, bazı öğelerine yer verilmeyen cümle demektir. Bu, îcazın yani az sözle çok şey ifade etmenin gereğidir. Kur'an'da çok sayıda hazfedilmiş cümle vardır. Bunun bilinip bilinmemesi, doğru tespit edilip edilmemesi, anlamı oturmada zorluğa sebep olur.

Meal hazırlarken karşılaşılan bir diğer zorluk Arapça'daki mârife ve nekra/ belirlilik ve belirsizliği aktarmada yaşanır. Bâzı mârifeler veya bazı nekralar Türkçeye tam olarak aksettirilememektedir.

Tercümeyi zorlaştıran bir diğer konu, Kur'an'ın îcazı, yani bir sözle çok anlam ifade etme özelliğidir.

Bir başka zorluk, Kur'ân'da, indirildiği dil olan Arapça'nın yapısından da kaynaklanan teşbihin/benzetmenin çok olmasıdır. Bu teşbihler de meal yapmayı zorlaştırmaktadır.

Kur'an'da teşbihin çokluğunun sebebi, şiir ve edebiyatta son derece ileri olan Cahiliye toplumunun, teşbihi çok kullanıyor olmalarıdır. Rabbimiz, Kur'an'ın anlaşılması için ilk muhatapları esas aldığı için, onlara kendi kullandıkları üslûpla hitap etmiştir. Mesela Kur'an'da yer alan bu teşbihlerden bir kısmı şunlardır:

Rüzgârın savurduğu kül, çöldeki serap, denizdeki karanlıklar, birbirine çarpan dalgalar, atılmış yünler, duvara dayalı kütükler, yakut, mercan, sararmış hurma dalı gibi olmak, yenilmiş ekin, hurma ağacı kütükleri, köpek, çekirge, ipliğini, sağlamca büktükten sonra söken kadın gibi olmak, kayada biten bitki, kitap yüklü eşek, içmek için birleştirilmemiş ellerle su avuçlamak, sağa sola uçuşan kelebekler, örümcek ağı, aslandan kaçan ürkmüş yaban eşekleri ve daha birçok teşbih vardır.

Mealdeki zorluklardan birisi de kelimenin hakiki anlamda mı, mecaz olarak mı kullanıldığını tespitten kaynaklanır. Mecazın varlığını kabul eden ve etmeyen mütercimlere göre aynı âyete farklı anlam vermek kaçınılmazdır.

Meal hazırlarken karşılaşılan önemli bir zorluk, deyimlerin tercümesidir. Deyim, tek tek anlamlarından farklı bir anlam taşıyan kelime topluluklarıdır. Başka bir ifâdeyle, toplumlarda uzun yıllar sonra kullanılmaya başlanılan anlam yüklü ve hikmetli, kısa, özlü, veciz, az sözle çok anlam ifade eden sözlerdir. Ya da gerçek ve zahirî anlamından sıyrılarak mecaz veya kinaye yoluyla yeni bir anlam ifade eden kalıplaşmış, gerçek anlamından farklı, ilgi çekici bir anlam taşıyan ifâdelerdir. Mesela Türkçede kullanılan bâzı deyimler şunlardır:

Etekleri zil çalmak, hem nalına hem mıhına vurmak, kızım sana diyorum, gelinim sen işit, aba altından sopa göstermek, diken üstünde oturmak, küplere binmek, yağmurdan kaçarken doluya tutulmak.

Bâzı mütercimler, metne sadık kalma amacıyla deyimleri harfi/ literal olarak tercüme ederken, bâzıları o deyimin ifade ettiği anlamı tercüme eder. Deyimlerin harfi olarak tercüme edildiğinde anlaşılması zorlaşır. Buna şu ifadeleri örnek gösterebiliriz:

"O gün incik açılır, başım tutuştu, göğüslerini büküyorlar, ellerine kırağı düşürüldü, elini bağlayıp boynuna asma, ama onu büsbütün de açma, onlar sebebiyle (eli), kolu daraldı, küçülme kanadını indir, babanızın yüzü sizin için boş kalır, kalbi bomboş olarak sabahladı."

Tercümede karşılaşılan en büyük zorluklardan biri de mütercimin kendisinden tercüme ettiği dili bilmekle birlikte, hedef dile hâkim olaması, hedef dile göre değil, tercüme ettiği dile göre düşünüp ifâde etmesidir.

Bütün bu ve başka zorluklar göz önünde bulundurularak "Beşer, İlahî kelamı tercümeden âcizdir" şeklinde söylem geliştirilmiştir. Bâzıları bu söylemle meale karşı çıkarlarken, bâzı kimseler de bu söylemle, yaptıkları hataları ört bas etmektedirler.

"Beşer, İlahî kelamı tercümeden âcizdir" ifadesinde doğruluk payı olmakla birlikte, bütün bütün de doğru değildir. Sonuçta Allah, kelamını kaidesi olan bir dil ile indirmiştir. Tercümenin yetersiz kalması, sadece Kur'an için değil, diğer kitaplar için de geçerlidir. Kur'an'ın ilahî kelam olması, Tercüme edilmemesi için bir mazeret olmayacağı gibi, tercüme hatalarında da sığınılacak bir mazeret olmamalı, hatayı asgarîye indirebilmek için özen gösterilmelidir.

MEALLERDEKİ HATA SEBEPLERİ

Mealler, maalesef birçok hata ile doludur. Bunun birçok sebepleri vardır. Bunlardan bâzılarını şöyle sıralayabiliriz:

Kasıt. Meallerde yer alan hataların önemli bir sebebi, yönlendirmeye yönelik kasıttır.

Gayr-ı müslim olma. Gayr-i Müslimlerin hazırladığı mealler de hata doludur, maalesef bu mealler Müslümanlar tarafından ya tercüme veya taklit edilmiştir.

Arapçayı bilmemenin yanı sıra hedef/ aktarılan dile hakim olamama, her iki dilin yapısını, özelliğini bilmeme, zengin bir kelime hazinesine sahip olmama,

Tercümede belli bir mezhebi esas alma,

Harfî/ literal tercüme yapma isteği,

Arap dilinin gramer yapısının etkisinde kalarak tercüme etme sevdası,

Almanca'dan İngilizceye, İngilizceden de Fransızcaya şeklinde tercümeden tercüme yapmak.

Rivâyetin ve İsrâliyat bilgisinin etkisinde kalmak,

Deyimlerin harfî/ literal tercüme edilmeye çalışılması,

Çok anlamlı kelimelerde anlamı keyfî ya da maksadına uygun olarak seçmek,

İlk mealleri taklit etmek. Bu durum "sürgit" yani tekrarlanan hatalara yol açmış, bâriz hatalar adeta "meşhur" bir doğru olarak kabul görmüştür. Çoğu meal hazırlayıcıları, düşünmeden, kopyala-yapıştır üsulüyle hareket ettiklerinden aynı hataları, aynı ifadelerle tekrarlamışlardır. Mealde en çok taklit edilenler, **Hasan Basri Çantay ve Elmalılı** olmuştur. Sonraki yıllarda **Süleyman Ateş** ve **Fikri Yavuz** da taklit edilmiştir.

Anlamı düşünmemek. Mesela 8:55. âyet, anlam düşünülmeden "Allah katında yeryüzünde dolaşan hayvanların en kötüsü muhakkak ki küfre varanlardır" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa âyetin doğru tercümesi, "Allah katında yerde gezinen insanların en şerlisi, inkârda ısrar edenlerdir" şeklinde olmalıdır.

Rivâyetlerle gelen kıraatlerin doğru kabul edilmesi.

Kuranı konuşturma, düşünceyi Kur'an'a tasdik ettirmeye çalışma. Mesela başörtüsü Kur'an'da yoktur. İçkinin azı haram değildir. Devletin verdiği fâiz haram değildir. Kur'ân'da namaz yoktur gibi, mut'a nikâhı câizdir, namazda kıbleye dönmek şart değildir, namazda herkes kendi dilinde okuyabilir, salat sosyal dayanışma ve yardımlaşma toplantısına katılmaktır, namazı ikame, "yardımlaşmayı, dayanışmayı sürdürmek, okullar, halk eğitim merkezleri açmaktır," "Dağlar (benlikler) yürür gider!" gibi anlamlar vermek Kur'ân'ı konuşturmaya örnektir.

Yine Kur'ân'dan "Lâiklik çıkarımı" yapmak, dişi devenin günümüzün modern deyimi ile "kamuya ait bir mal", toplumun ortak malı, diğer bir ifâde ile ihtiyaç sahiplerinin yararına sunulan bir imkân olduğu ve dokunulmazlığının bulunduğu çıkarımı yapmak. "Balığın Yunus'u yuttuğu" ifadesinde geçen balığın Asur devletini simgelediğini "Asur devleti onu zindana kapattı. Çünkü gemidekiler, polis çağırıp devletin adamlarına onu teslim ettiler" şeklinde açıklamak, Kur'an'ı konuşturmanın çok az örneklerinden bir kaçıdır.

Yine bâzı âyetlerden *kapitalizme, dikta* rejimine ve *parlementer* sisteme çıkarımlar yapılmıştır.

Hadis karşıtları, Yusuf Sûresi'nin 111. âyetinde geçen kelime anlamında "hadis/ söz" kelimesine teknik anlamda, yani Rasulullaha isnad edilen söz anlamında hadis anlamı vererek bunu Kur'an'ın, "sonraki zamanlarda kendi mesajının uydurma "hadislerle karartılacağı" noktasında bir mu'cizesi olarak sunabilmişlerdir. Böyle bir yaklaşım, Kur'ân'ın gerçeklerini "karartma"dır.

"Kur'an'ın her çağın algılarına göre yeniden yorumlanması" gerektiğini savunan bir başka meal hazırlayıcısı "Gebe develer salıverildiği zaman" ifadesini, "dilden dile" değil, "çağdan çağa" taşımak gerektiğini savunur. "Hayatında deve görmemiş bir adama, "Gebe develerin salıverileceği" günden bahsetmek diriye değil, ölüye hitaptır. Aynı kişiye göre "çöl fırtınasını "Katerina" veya Tsunami" olarak, "Rum/ Roma'yı" "Amerika" olarak güncellemek gerekir. Çünkü hayatında "Çöl fırtınası" görmemiş birine bundan bahsetmek, yine diriye değil, ölüye hitaptır.

Dipnotta, açıklama ve tefsir olarak böyle bir güncellemeye itiraz edilmese de bunu tercümede/ metin içinde güncellemek, "çağdaş kur'anlar"ın ortaya çıkmasına sebep olacağından mahzurludur.

Salih Parlak ise kafasındaki bilimsel projeyi, meal diye hazırladığı bilim-teknik kitabında Kur'an'a söyletir. Önce Parlak'ın yıllar önce kurduğu hayali aktaralım:

"Ta 1967 yıllarında yayına başlayan *Tübitak Bilim ve Teknik Dergisi*'nin ilk abonesi gibi davrandım. Bugüne kadar hemen hemen her sayısını biriktirip 2001 yılında Kur'an-ı Kerim'in meal tefsirine uyarlayacağım diye titizlikle okudum."

Salih Parlak bu dediğini de yapmış. Bütün Kur'an'ı tam da dediği istikamette konuşturmuştur. Mesela Âdiyat Sûresi'nin 1-5. âyetlerini şöyle konuşturmuş:

"1. Gaz püskürtüp tepkili itiş prensibiyle çalışan roket motorlara... 2. Yanma odasındaki basınçla tepkime gösterip ateşleyenlere...3. Yıldız ışı yormuşçasına saldıran o ışın silahlarına ant olsun: 4. Deli edercesine çığlık, duman vb paniklemesinde onunla bir vurur, bir çekilir. 5. Onunla bilgi toplar, hedefi ortalarlar..."

Benzer üslupla da bu yazdıklarını açıklamıştır.

Böyle meallerden biri de **Ahmet Hulusî**'ye âittir. Ahmed Hulusî kendi fikrini aksettirdiği meal için "Allah kuluna bahşedilmiş bakış açısından Kur'an'a açılmış bir penceredir" diyerek bunun Allah'ın bir "bahş"ı olduğunu nazar verir. Zaten mealine verdiği *Allah İlminden Yansımalarla Kur'an-ı Kerim Çözümü* ismiyle de bunu yansıtmıştır. O da diğerleri gibi kendi indi görüşlerini Kur'an'a, hatta bir anlamda "Allah'a söyletmiş"tir.

Alevî-Bektaşîler de hazırladıkları meal üzerinden Kur'an'ı keyiflerin-

ce konuşturmuşlardır. **Bedrî Noyan**, Sâd Sûresi'nin 42. âyetini şöyle "Alevîleştirir":

Söylenir ki Eyyüb, karısına yüz değnek vurmaya yemin etmiş. Bunun için yüz tane başak sapını bir demet yapmış ve bununla bir defa vurmuş. Kur'an, böyle bir öykü anlatmıyor. Burada, düşmana, suçluya yumuşak davranma öğüdü var. Bektaşîlerdeki düşkünlük cezaları için "tarîk urma" denilen değnekle dayak atma da buna benzer. Suçlu Meydana getirilir. Görevli derviş sağ dizini dikerek yanına diz çöker. Elindeki değneği sağ el baş ve işaret parmaklarının ucu ile tutar. Sağ dirseğini sağ dizine dayar. Elini kulak memesinden yukarıya kaldırmamak üzere değnekle hafifçe suçluya vurur. Bu, sembolik bir dayak atmadır. Maksat suçluyu uyarmaktır, canını yakmak değil... Onun o meydana çıkması ona yeter. (Doç. Dr. Bedri Noyan, *Manzum Türkçe Kur'an*, s. 726)

Bir başka Alevî mealinde, Sünnîlerin Kur'an'ı değiştirdiği, yine meal aracılığıyla verilir. **Dabbetü'l-Arz Profesör 1400**'ün başkanlığında bazı Alevî dedeleri tarafından hazırlanan Kur'an'ı Hakim ve Öz Türkçe Meali isimli kitabın takdiminde şöyle denilir:

Âlemlere rahmet Peygamberimizin vefatından sonra saltanat koltuğuna oturanlar, Kur'an'ı kendi düzenlerinin göstergesine çevirdiler. Kur'an'da bulunması gereken nice nice gerçekleri, Kur'an'dan çıkardılar. 6666 ayet iddiası ile zamanımıza kadar gelen Kur'an'ı en sonunda 400 küsur âyet noksanı ile topluma zerk ettiler... Ebu Bekir, Ömer, Osman'ın Arabistan hükümdarlığı devirlerinde Kur'an asıl şeklinden çıkarılarak topluma zorla kabul ettirilmiştir.

Meâllerde en dikkatsiz davranılan en çok hata yapılan konuların birisi de Kur'ân'ın nüzul ortamı sonrasında terimleşmiş kelimeleri aktarmada görülür. Mesela fıkıh, ehl-i beyt, zikir, veli, israf, fitne, salat, emr, secde, nefs-i mutainne gibi kelimeler bunlardan sadece bir kaçıdır.

MEALLERDE BAZI HATA ÖRNEKLERİ

Türkçe mealler hakkında pek çok eleştiri yapılmıştır. Bu konuda kitaplar ve makaleler yazılmış, tebliğler sunulmuştur. Bu eleştirilerin odak noktası, deyimlerin tercümesindeki başarısızlık, ayetlerin bağlamına/siyak-sibak ilişkisine fazla dikkat edilmemesi, tutarsızlık, çok anlamlı ke-

limelerin her geçtiği yerde aynen tercüme edilmesi, israf, fitne, zikir, veli gibi anlam daralmasına uğrayarak Türkçeye geçen kelimelerin tercüme edilmeyip aynen bırakılması, ifade bozuklukları, Türkçe'yi bilmemek gibi konulardır.

Bu başlık altında yanlış tercümelere birkaç örnek verilecektir.

Meal hazırlayanlardan bâzılarının Arapçaya hâkim olsalar da Türkçeyi kullanmada, Türkçe ifade etmekte ciddi zaafları vardır. Mesela Arapça bilgilerinde şüphe olmayan bâzı meal hazırlayıcıları, Yunus Sûresinin, 37. âyetine Kur'an'ı Allah'ın uydurduğu gibi bir anlam çağrıştıran şöyle bir meal vermişlerdir:

"Bu Kur'an Allah *(ındır. On)* dan başkasının uydurması değildir."

"İmdi, bu Kuran, asla Allah'tan başkası tarafından tasarlanmış, uydurulmuş olamaz."

"Bu Kur'ân, Allah'tan başkası tarafından uydurulacak bir şey değildir."

"Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından yalan olarak uydurulmuş değildir."

Bu önemli hata Arapçayı, Türkçeye aktaramamaktan kaynaklanan bir ifade zaafının sonucudur. Bütün bu verilen meallerden Kur'an'ın başkası tarafından değil, Allah tarafından uydurulduğu gibi çok çirkin bir anlam çıkıyor. Bizim ayete verdiğimiz meal ise şöyledir: "Bu Kur'an Allah'tandır, başkası tarafından uydurulmamıştır.

Bâzı meal hazırlayıcıları, Tâhâ Sûresi'nin 15. âyetine sorumsuzca ve ne söylediklerini idrak etmeden şöyle bir anlam vermişlerdir:

"Kıyamet vakti gelmektedir. Herkes kendi işlediğinin karşılığı ile cezalandırılsın diye neredeyse onu gizleyeceğim"

Bâzıları da "Nerede ise açıklayasım geliyor," "Ben hemen hemen onu gizliyorum," "Seçkin kullarımdan dahi gizlesem de..." "gizlemek istiyorum" "Nerede ise (kendimden de) gizleyeceğim" şeklinde tercüme etmişlerdir. Bu anlamlar tefsirlerde yer alsa da vakıaya uygun değildir. Çünkü Allah kıyametin vaktini zâten gizlemiştir. Dolayısıyla "Nerede ise gizleyeceğim", hele hele "kendimden de gizleyeceğim" demesi, oldukça anlamsızdır.

Bizim âyete verdiğimiz meal ise şöyledir:

"Vaktini gizliyor olsam da herkesin peşine düştüğü şeyin karşılığını alması için kıyâmet günü mutlaka gelecektir. "

Kıyametin vaktinin bilinmemesinde önemli hikmetler vardır. Mesela, kıyametin vaktine uzak zamanlarda yaşayanları gafletten; kıyamete yakın yaşayacak olanları ise dehşetten kurtarmaktır. Herkesi her an kıyamet kopabilir düşüncesiyle, uyanık tutmaktır.

"Allah, meleklerden de insanlardan da elçiler seçer" mealindeki Hacc Sûresi'nin, 75. âyeti, bazı mütercimler "Allah, meleklerden de insanlardan da peygamberler seçer" şeklinde tercüme etmişlerdir. Ancak bu tercüme, Allah'ın meleklerden ya da meleklere de peygamber gönderdiği gibi bir anlam ifade ettiğinden yanlıştır.

Kıyametle ilgili bir âyet bâzı meallerde şöyle tercüme edilmiştir:

"O kıyamet gününü hatırla ki..."

"Onu hatırla ki meleklere..."

"Hatırla o vakti ki ateşte birbirleri ile çekişirken..." şeklinde bir tercüme doğru değildir. Çünkü hatırlama, kişinin başından geçen bir olay için kullanılır. Bu durumda olmamış bir şey için hatırla ki ifadesi Türkçe'ye uygun düşmemektedir.

Meal için Arapça bilmek, olmazsa olmazdır. Ancak ne kadar ileri derecede olursa olsun sadece Arapça bilmek yeterli değildir. Cahiliyye Devrini de çok iyi bilmek gerekir. Cahiliye Devri bilinmediğinde tercümede çok yanlışlar yapılmaktadır. Bu yanlışlardan biri, "civar" kelimesiyle ilgilidir. Civar, "birine himâaye vermek, koruma altına almak" demektir. Ancak bu kelimede "komşuluk" anlamı da vardır. Cahiliye Devri bilinmediğinde "civar, komşuluk olarak tercüme edilmektedir. Mesela *Keşşaf*'ta geçen "Hıfzu'l-civar" ifadesi, "komşularını koruyup kollama" şeklinde tercüme edilmiştir. (*Keşşaf Tefsiri Tercümesi*, 6:190) Oysa ifadede "Koruma altına almak ve buna sadık kalmak" kast edilmektedir.

Bir başkası tarafından, Tevbe Sûresi'nin 6. âyetine şöyle meal verilmiştir: "Eğer o müşriklerden biri senden komşuluk izni isterse ona izin ver ki gelip Allah'ın sözlerini duysun..."

Oysa âyetin meali şöyledir:

"Eğer o müşriklerden biri (neye çağırdığını anlayıp dinlemek için) senden civar/ himâye isterse, onu himayene al ki Allah'ın sözlerini duysun."

48:21. âyete şöyle meal verilmiştir: "Size henüz takdir edilmemiş başka verilecek şeyler de var..."

Oysa doğru anlam, "Allah size bundan başka elde etmeyi aklınızdan bile geçiremediğiniz, sadece kendisinin bildiği başka ganimetler de vaat etti" şeklinde olmalıdır.

Mâide Sûresi 5. âyette Rabbimiz İsrail oğullarına nankörlüklerini hatırlatma bâbından şöyle buyurur:

Bir zaman Mûsâ kavmine şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Çünkü O, aranızdan peygamberler çıkardı. Sizi hürler yaptı."

Bizim "Sizi hürler yaptı" şeklinde anlam verdiğimiz cümleye, birkaçı dışında hemen bütün meallerde "Sizi hükümdarlar yaptı" şeklinde anlam verilmiştir. Böyle bir meal, vakıaya uygun değildir. Çünkü İsrailoğullarından hükümdarların çıkması, Hz. Mûsâ'dan sonradır. Burada "mülûken" kelimesini, "hükümdarlar" değil, "hürler" şeklinde tercüme etmek gerekir. Nitekim **İbni Abbas**'a (r.a.) isnad edilen *Garibü'l-Kur'ân*'da da "mulûken" ifadesi, "ahrar/ hürler" şeklinde anlamlandırılmıştır.

Bu tür yanlışların daha çok örnekleri vardır. Meal-Tefsirimizde bunlara dikkat çektik.

Mustafa İslamoğlu ve **Mustafa Öztürk,** zaman zaman rivâyetlerle gelen kıraatleri asıl kabul edip, âyeti rivâyetle gelen kıraate göre anlamlandırmışlar, Kur'an'da yazılı olan kıraati ise dipnotta belirtmişlerdir.

Bu, son derece mahzurlu bir yoldur. Kur'an'ı lafzen tahrif etmek demektir. Mealde öncelikli olarak tercih edilecek kıraat, Kur'an'da yazılı olandır. Diğer kıraatler ise sadece bir rivâyettir. Onu Kur'an yerine koyup âyeti, rivâyete dayanan kıraate göre anlamlandırıp rivâyet, Kur'an yerine ikame edilemez. Farklı kıraate en fazla dipnotta yer verebilir.

MEALLERDEKİ ANLATIM BOZUKLUKLARI

Meallerde en çok tenkit edilen konulardan birisi anlatım bozukluklarıdır. Bu, ya harfî/ literal tercümeden, ya da hedef dile, yani Türkçe'ye hâkim olamamaktan kaynaklanır. Bu başlık altında bu anlatım bozukluklarından örnekler sunacağız:

"Ellerine kırağı düşürüldü.

"İşte ben artık kemik gevşedi benden, ve baş bembeyaz alev aldı."

"Hakıykat ben ... Benim kemiğim yıpradı. Başımın saçı tutuşdu."

"Başları avuçlan arasına düşürülüp de."

"Ve ellerinin üzerine düşürülünce."

"Boyundurukları çözmek."

"Göğüslerini büküyorlar."

"Göğüslerini dürüb bükerler."

"Göğüslerini hakdan çevirirler."

"Kalplerini örtmektedirler."

"Yanını eğip bükerek uğraşır."

"Allah'ın hesaplaması saniye sürmez."

"Allah ona açlık ve korku elbisesi taddırdı."

"Allah sanayi olarak ürettikleri şeyler yüzünden açlık ve korku elbisesini/birlikteliğini/karmaşasını tattırdı."

"Allah da açlık ve korku gömleğini giydirip sancısını tattırdı."

"Her insanın da kuşunu boynunda kendine takmışızdır."

"Her insanın uğursuzluk kuşunu onun boynuna takınışızdır."

"Rahmetten yerlere eğilme kanadını onlar için indir."

"Küçülme kanadını indir."

"Kulakları üzerine vurduk."

"Kulakları üzerine ağırlık vurduk."

"Kulaklarına vurduk, kulaklarına ağırlık vurduk."

"Tepeleri üstü ters döndüler."

"İyi rüzgarınız gider."

"Allah'a kıyıdan kıyıya ibadet eder."

"Allah'a bir kenardan, ibadet eder."

"En uç kenarında ibadet eden vardır."

"Elini bağlayıp boynuna asma, ama onu büsbütün de açma."

"Onlar sebebiyle (eli), kolu daraldı."

"Kovulmuş şeytandan sana sığındırıyorum."

"Sana yeni aylardan soruyorlar."

"Rahimleri parçalayacaksınız."

"Zaten nefislerde kıskançlık hazırlanmıştır."

"Tuzağını fersiz bırakır."

"Rabb'im, sen bana bir parça mülk verdin."

"Orada herkes geçmişte yaptıklarını deneyecek

"İşte orada, her benlik önceden gönderdiği şeyi kendisi deneyecektir."

"Kulluğu sınırda tutan."

"Görmez misin bunlar her vadide hayran olurlar."

"Onların her vadide başıboş dolaştıklarını görmedin mi?"

"Elleri ve ayaklan arasında bir iftira dizip getirmemeleri."

"Derken yıldızlara bir bakışla baktı."

"Derken bir bakım baktı da nücume."

"Her yana dağılmış pervaneler gibi."

"Onun anası haviye olacaktır."

"Öteki dinde işitmedik."

"Şüphesiz Allah katında hayvanların en kötüsü düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir."

"Biz çağdaş inanç sistemlerinin hiç birinde..."

"O hortumunun üzerinden/burnuna damgalayacağız/ damga basacağız/ işaretleyeceğiz."

"Biz, yakında onun burnunu dağlıyacağız."

"Yakında dağlayıp damga basarız onun burnuna baldır(lar)ın açılacağı ..."

"O gün ki bacaklar açılır."

"O gün incik açılır ..."

"Onların kafa gözleri üzerinde perde vardır."

"Üstünüzde yedi sağlam/aşınmaz kurduk."

"Vaktaki ellerine kırağı düşürüldü."

"Bunun üzerine Allah, onu 'Son'un ve 'İlk'in cezasıyla cezalandırmıştı."

"Dünyada biraz nimetlenme, ardından dönüşleri bize."

"Erkeğe, iki dişi payı kadar."

"O, gayb hakkında cimri değildir."

"Artık kim verir ve sakınırsa."

"Onlara, açıklayan bir elçi gelmişti."

Sihirbazlar: "Ey Musa, ya sen at ya da biz atalım."

"Yazıklar bize dediler. Gerçekten biz, zâlimmişiz."

"Şüphesiz, bize ait olan, yol göstermektir."

"Allah ve melekleri, Peygamber üzerine eğilirler."

"Andolsun, biz insanı bir zorluk içinde yarattık."

"Onların 'kafa gözleri' üstünde de bir perde vardır."

"Benden size bir yol gösteriş ulaşır da."

"Onlara dünya hayatının örneğini bildir."

"Allah, insanlar için ne rahmet açarsa."

"Onlar şöyle dediler: isteyenler olarak geldik."

"Siz yakında zorlu savaşçı olan bir kavme çağrılacaksınız."

"Git sen ve Rabbin savaşın."

Şüphesiz, inkar edenlere, ne malları, ne de evlatları Allah'a karşı hiçbir fayda sağlar."

"Bu Kur'an Allah'tan başkasının uydurması olamaz."

"Yanları (ibadete kalkmak üzere) yataklarından uzaklaşır."

"Şüphesiz Allah, büyük mükâfat katında olandır."

"(Ey insan) Bu, senin ellerinin önden takdim ettikleridir."

"Birilerine yazdırdı onu. O ona sabah-akşam birileri tarafından yazdırılıyor."

"Boyunları eğilmiş kalıverir."

"Böylece O'nun kuluna vahyettiğini vahyetti."

"Kim öteki dünya tarlasını istiyorsa onun tarlasını artırırız.

"Denizde yüzme yolunu tutup gitmek."

"Gözleri hatırlamaya kapalı olmak."

"Cumartesi adamlarını lanetlemek."

"Onların arasında bin yıldan elli eksik kaldı."

"Onların arasında elli yılı eksik olmak üzere bin yıl kaldı."

"Onların arasında dokuz yüz elli yıl kaldı."

"Başımın saçı tutuştu."

"Sonra bu hainlerin, evet, geçmiş arkadaşlarının kovasına benzer bir kovası vardır."

"Allah binalarına temellerinden gelmiş."

Biz, elinizdeki meal-tefsirimizde âyetlerin Arapça ifadesinden çok, Türkçe'de nasıl ifade edilirse o şekilde ifade etmeyi doğru bulduk.

Meallerde çok sayıda devrik cümle kullanılır. Bunlardan bir kaçı şöyledir:

"Elif, Lam, Ra. Bir kitaptır bu. Ki indirdik sana, çıkarasın diye insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan nura; Hamid, Aziz olanın yoluna."

"Sen değilsin onlara vekil."

"Bir sûredir, indirdik onu; farz kıldık onu."

Ayrıca meallerde şöyle kelimeler kullanılır:

Suvarmak, başsavcı, gösterge, müşrik/ tanrı uyduran, kutsal anıt, son yurt, sınır çiğdesi, belirleme gecesi, hatırlatma halkı, kazıklar sahibi.

MEALLERDE FARKLILIK SEBEPLERİ

Pekçok kişiden duyduğum en önemli şikâyetlerden biri, "Hocam, mealler birbirini tutmuyor. Niçin?" sorusudur. Evet, bu bir gerçektir. Meallerde büyük ölçüde farklılıklar söz konusudur. Biz meal-tefsirimizde alternatif meallere çoğu zaman bunun gerekçesine, yanlış meallere de yer vererek, bu karmaşayı bir ölçüde çözmeye çalıştık.

Meallerdeki farklılıkların çok sebepleri var. Bu başlık altında bir kaçı üzerinde durulacaktır:

Kelimelerin cümle içerisindeki yerini tespit/ i'rab farklı tercümelere sebep olabilmektedir. Mesela Bakara Sûresi'nin 37. âyetinde geçen Âdem ve kelimat kelimelerinin farklı okunuşuna göre anlam değişmektedir. Âdemü/kelimât okunduğunda, âyetin anlamı, "Âdem, Rabbinden bâzı kelimeler öğrendi" şeklinde olur.

Âdeme/kelimâtü şeklinde okunduğunda ise "Âdem'e Rabbinden bâzı kelimeler ulaştı" şeklinde olur.

Farklılığın bir sebebi de farklı okuma şekline göre anlam verilmesidir. Kelimelerin farklı okunuş şekilleri, bazı âyetleri farklı tercüme etmeye sebep olmuştur. (Bakınız: 5:6.) Çünkü meal yapan hangi okuma şeklini esas alırsa, âyete ona göre anlam vermektedir.

Mütercimin, okunuş şeklini tercihinde kişinin mezhep görüşünün ve fıkhî tartışmaların etkisi büyüktür. Meal yapan çoğu zaman okumadan kaynaklanan anlam farklılığından, kendi mezhep görüşüne uygun olanı tercih etmektedir. Dip notlarda zaman zaman bu farklılığa dikkat çekmiş bulunuyoruz. (Mesela bakınız: 2:228; 5:6, 89)

Meallerde bir diğer farklılık sebebi, kelimenin mecaz mı, hakikat mi ifade ettiğini tespitten kaynaklanır. Kelimeye mecaz anlamı verenin tercümesi farklı, hakikat anlamı verenin meali farklı olacaktır.

Dillerde ezdad, yani zıt anlama gelen kelimeler vardır. Mesela Türk-

çe'de "bitmek" kelimesi, "tükenmek" ve "yeşermek" gibi iki zıt anlama gelir. Aynı durum Arapça için de söz konusudur. Mesela Kur', hem temizlik, hem de hayız/ reğl için kullanılır. Eserrâ, hem gizlemek, hem açığa vurmak anlamına gelir. Bey', hem satmak, hem de satın almak anlamına gelir. Hamim, hem sıcak, hem soğuk demektir. Zevc, hem tek, hem de çift anlamına gelir. Fevk, hem üstünde, hem de altında demektir. Zann, hem şüphe/tereddüt, hem de yakîn/ kesinlik ifade eder. Örnekler çoğaltılabilir. İşte mealdeki farklılıkların bir sebebi de bu zıt anlamlı kelimelerle ilgili tercihten kaynaklanır. Buna farklı iki mealden Yunus Sûresi 54. âyetini örnek verebiliriz:

"(O zaman), kendisine zulmeden her kişi, yeryüzünde ne varsa hepsi kendisinin olsaydı (azâbdan kurtulmak için) onu fidye verirdi. Azâbı gördükleri zaman, *içlerinde pişmanlık duyarlar,* aralarında adâletle hükmedilir, asla haksızlığa uğratılmazlar."

"Kendi nefsine zulmeden her kişi, dünyadaki bütün şeylere malik olsaydı bile, cezadan kurtulmak için hepsini fidye olarak verirdi. Onlar cezaları olan azabı görünce *içten içe duydukları pişmanlığı açığa vururlar.* Ne çâre ki kendilerine asla haksızlık edilmeksizin, aralarında adaletle hüküm verilmiştir."

Meallerdeki farklılıkların bir sebebi de kelimenin filolojik anlamıyla, rivâyetle gelen anlamını tercihten kaynaklanır. Bâzı mütercimler filolojik anlamı esas alırken, bazıları rivâyetle gelen anlamı esas alırlar. Mesela "danke" kelimesinin dil bakımından anlamı "dar" demektir. Rivâyetle gelen anlamı ise kabir azabı demektir. Aynı şekilde "veyl" helak/ azap demektir. Rivâyetle gelen anlama göre ise Cehennemde bir vadinin ismidir.

Daha önce başka bir konu vesilesiyle yer verdiğimiz gibi, zamirin merci/ nereye döndüğü, nereye baktığı da meallerdeki farklılık sebebidir. Zamirin döndüğü yeri tercih durumuna göre âyete/ cümleye verilecek anlamın farklı olması kaçınılmazdır.

Âyetin nüzul ortamını bilmemek de farklılık sebebidir. Nüzul ortamını bilmenin mealde ne derece önemli olduğunu daha önce açıklamıştık.

Batıya yaranmak için evlilik, başörtüsü, kadını dövmek, kısas, cihat, fâiz, içki gibi konuların eğilip-bükülmesi de mealde farklılık sebeplerindendir.

ÇOK ANLAMLI KELİMELER

Meallerdeki farklılığın çok önemli bir sebebi de çok anlamlı/ zû vücuh kelimelerdir. Önemine binaen bu konuyu müstakil başlık altında ele alacağız.

Kelimelerin ne kadar çok anlamı varsa, anlam belirsizliği de o derece çok demektir. Çünkü çok anlamlı kelimenin anlamını takdir etmekte zorluk vardır. Çok anlamlı kelimelerle ilgili ilk eser yazan, **Mukâtil bin Süleyman'**dır (ö.150/767). Onun, *el-Vucuh ve'n-Nezâir* isimli çalışması, Türkçeye tercüme edilmiştir.

Vücuh, bir kelimenin birden fazla anlam içermesi, birden çok anlamda kullanılan ortak lafızlar anlamına gelir. Terim olarak da "Bir kelimenin Kur'an'da farklı anlamlarda kullanrlmasını" ifade eder. Mesela ayn lafzı, "gören göz", "akan pınar" (göze) anlamında kullanılır.

Nezair "Kur'ân'daki farklı kelimelerin aynı anlam ifade etmesi"dir. Mesela, cehennem, nâr, sekar, hutame ve cahîm gibi kelimelerin hepsi Cehennemi anlatır. Yine cevad ve kerîm kelimelerinin her ikisi de cömert anlamındadır.

Çok anlamlı kelimelere şu kelimeleri örnek verebiliriz:

Salat: Namaz ibadeti, dua, rahmet etme, bağışlanma, mağfiret dileme, tezkiye etme, iz sürmek, ta'zim/saygı duyma, övme, tesbîh, tapınma, din, yardım etme/destekleme, ibadet yeri/havra, rahmet, bereket, övme/ yüceltme, birleştirmek, ulaşmak, atılmak, ısınmak anlamlarına gelir. Meallerde, bu kelimeye genelde her geçtiği yerde namaz anlamı verilmektedir. *Müfredat*'ta şöyle bir ifade vardır: "Yüce Allah'ın namazı övdüğü veya teşvik ettiği her yerde salat sözcüğü, ikâme lafzıyla birlikte zikredilmiştir. **(2:43, 277)**

Darabe: Örnek vermek/ temsil getirmek, yüze vurmak, dokunmak, isnat etmek, mühürlemek, yolculuğa çıkmak, vaz geçmek, üzerine salmak, duvar çekmek, boynu vurmak, zillet ve meskenete maruz kalmak, çadır kurmak anlamlarına gelir.

Kitap: Yazmak, İlâhî mesaj/ Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an, takdir etmek, planlamak, amel defteri, mektup, belirlenmiş vakit, kanun, sözleşme, hüküm, Levh-i Mahfuz.

Zevc: Karı-koca, çift, cins, tür, çeşit, sınıf, grup, topluluk, benzeri. Zevc, çiftin teki olarak kullanılır, fakat anlam olarak çiftin her iki elamanını da kapsar. Yani zevc kelimesine her zaman eşlerden kadını ifade eden bir kelime olarak bakılamaz. Kur'an'daki kullanım göz önüne alındığında zevc bâzen erkeği, çoğu zaman da kadını ifade eder. Zevc, Kur'an'da en fazla karı-koca, dişi-erkek anlamında kullanılır.

Cihad: Her türlü üstün gayret, çaba, sabır ve direnç gibi anlamlara gelir. Silahlı mücâdeleyi anlatan savaş kelimesi her yerde cihad kelimesini karşılamaz. Bâzen savaşı değil mücadele vermeyi, gayret göstermeyi ifade eder.

Zikr: Kur'an, kutsal kitaplar, Tevrat, şeref, Allah'ı anma, hatırlama anlamlarındadır.

Teshir: Zapt etmek, ele geçirmek, buyruk altına almak, boyun eğdirmek, bağlı bulunduğu kanuna uydurmak, yaratıldığı amaca yönelik hizmet vermesini sağlamak, emre uymasını devam ettirmek, bir şeyi belirlenmiş bir gayeye doğru seçme hakkı tanımadan sevk etmek, boyun eğdirmek, emrine vermek anlamlarını gelir.

Ruh: insana canlılık veren şey, meleklerin büyükleri, Cebrail, Kur'an, Hz. İsa için kullanılır.

Ba's: Diriltme, gönderme, yerinden kaldırma.

Ebb: Baba, soy, yüz çevirme.

Âyet: Açık alâmet, nişan, emare, delil, hüküm, iz, belirti, bürhan, mu'cize ve ibret anlamlarına gelir.

Küfr: İnkâr, çiftçi, örtmek, nimet, nankörlük.

Dalâlet: Yoldan çıkmak, küfür, hata, zarar, cehalet, yanılgı, unutkanlık, şaşkınlık ve dikkatsizlik, boşa gitmek.

Zann: Kesin bilgi, şüphe/şek, töhmet.

Hakk: Kesin olan, gerçeğe uygun olan hüküm, doğruluk demektir.

Enzele: İndirmek, vermek, lütfetmek

Habl: İp, damar, Kur'an, söz

Ümmet: Topluluk, din, zaman.

İsraf: Hatâ, cehâlet, gaflet, haddi/sınırı *aşma,* Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneme, orta yollu/mutedil olmanın zıddı, savurganlık, gereksiz harcama.

Halk: Yaratma, takdir etme.

Fitne: Bela, musibet, imtihan, şaşırma, kargaşa/fitne çıkarma, aldatma gibi anlamlara gelir.

Vahiy: Bir şeyi gizli ve süratli bir şekilde bildirmek, işâret etmek, imâ etmek, ilham etmek, bildirmek, yazmak vesvese vermek, Allah'ın, peygamber seçtiği kimseye peygamberlik görevini, insanlara ulaştırmak istediği emir ve yasakları, haberleri bildirmesi anlamına gelir.

Secde: Boyun eğme, saygı gösterme, namaz secdesi demektir.

Rab: Sahip, ıslah/terbiye eden, efendi/hükümdar, tanrı.

Âlem: Bir şeyin bilinmesini sağlayan şey, bütün varlıklar, insanlar, insanlar ve cinler, Hz. Âdem'in soyundan kıyamete kadar doğacak herkes, Hz. Nuh'tan sonra yaşayanlar, akıl sahibi varlıklar için kullanılan bir isimdir.

Rasul: Elçi, peygamber.

Necm: Yıldız, gövdesi olmayan bitki/ot, parça parça anlamlarına gelir.

Şâhit: Şâhitlik/tanıklık etme, gören, görülen/seyreden.

Maalesef meallerde "fitne, israf, din, kitap, hak, millet, secde, zan" gibi saydığımızz çok anlamlı kelimeler ya tercüme edilmeden bırakılıyor ya da geçtiği her yerde aynı anlam veriliyor. Çok anlamlı kelimeler, Arapçadan "ödünç alınarak" yani tercüme edilmeden aynen kullanıldığında, âyetin anlaşılmamasına, ya da yanlış anlaşılmasına yol açmaktadır. Çünkü bu kelimeler genellikle Türkçede sonradan kazandığı anlam daralmasına, anlam genişlemesine veya anlam kaybına uğramış haliyle anlaşılmaktadır. Bu da mealde farklılığa ve yanlışlığa sebep oluyor. Bu kelimelere her geçtiği yerde aynı anlamı vermek ise hatâya yol açıyor. Mesela salât, fitne ve israf kelimelerinde bu çok yapılmaktadır. Bununla birlikte aynı aynı bağlamda ve aynı anlamda kullanılan çok anlamlı kelimelere her geçtiği yerde aynı anlamı vermek, tutarlılık açısından çok önemlidir.

Çok anlamlı kelimeler söz konusu olduğunda, belli bir bağlamda an-

lamlardan sadece bir tanesi doğru olur. Hangi anlamının tercih edilmesinin gerektiği ise ya Kur'an'ın bütünlüğünden, ya da bağlamdan/ siyaktan ortaya çıkar. Çünkü her kelime bağlamıyla sıkı sıkıya irtibatlıdır ve anlammı ondan alır.

Mesela "kitap" kelimesi, Kitap ehlinden bahsedilen bir makamda geçtiğinde Tevrat ve İncil; Rasulullahtan ve Müslümanlardan bahsedildiği bir ortamda geçtiğinde Kur'ân; Mutlak anlamda kullanıldığı zaman ise yerine göre Tevrat, İncil, Kur'an, amel defteri, levh-i mahfuz ya da İlahî takdir gibi anlamlara gelir.

Yine, küfr kelimesi, ziraatin konu edildiği âyette çiftçiyi, nimet ve şükrün ifade edildiği âyette nankörlüğü, imanla ilgili âyetlerde ise küfrü/ imansızlığı ifade eder.

Aynı şekilde hakk kelimesi, kullanıldığı yere göre Allah'ın ismi, gerçek olan, Kur'an, İslam, adâlet, pay/hisse ve gaye anlamındadır.

Ma'ruf kelimesi de yine, bağlama göre ceza hukuku, iyiliği emir anlamında, aile içi ilişkileri ifade makamında kullanılır. Bu kelimeye her geçtiği yerde iyilik demek doğru değildir.

İsraf, yine bağlama göre, aşırı tüketicilik, haddi aşmak anlamındadır.

Mesela livatadan/ eşcinsellikten bahseden 7:81. âyette geçen müsrif kelimesine (aşırı tüketici) olarak anlam vermek doğru bir tercüme olmayacaktır.

10:12. âyetinde geçen müsrif kelimesini "müsriflersiniz" şeklinde bırakmak, ya da "aşırı tüketici" şeklinde ifade etmek doğru bir tercüme değildir

Yine 10:83. âyette Firavun için kullanılan "O müsriflerdendi" ifadesinin müsrif olarak bırakılması da okuyucunun zihninde günümüzde kullanılan israf anlamını çağrıştıracağından anlamayı zorlaştıracaktır.

20:127. âyette geçen israf ifadesini, tercüme etmeyip "israf" olarak bırakmak, yine okuyucunun zihninde günümüzde kullanılan israf anlamını çağrıştıracağından anlamayı zorlaştıracaktır.

Fitne kelimesini tercüme etmeden fitne olarak bırakmak yanlıştır. Çünkü bu kelime bir âyette imtihan anlamına gelirken, bir başka âyette musibet, bir âyette aldatmak, saptırmak anlamına gelebilmektedir.

YAPTIĞIMIZ OKUMALAR

Benim de içinde bulunduğum bir heyet tarafından hazırlanan meal çalışmamız 1989'da yayınlandı. Zaman içerisinde yaptığım okumalar sonrasında bu meali çok eksik gördüm. Hatta bâzı hatalar vardı. Onun için Mutlu Yayıncılık'tan yayınlamadım. Ama o gün bu gündür meal için özel okumalar yaptım. Ayrıca okuduğum her kitapta, meal konusunda gördüğüm her şeyi kaydettim.

Son iki yıldır kendimi tamamen meal hazırlamaya verdim. Eski okumalarıma ilaveten çok sayıda yeni okumalar yaptım. İlk tefsirleri, kitap veya makale düzeyinde çok sayıda meal eleştirileri okudum.

Kur'an'da geçen fitne, israf, hak, secde, salat gibi kavramlarla ilgili yüksek lisans tezleri, makaleler ve bu alanda özel olarak hazırlanan kitaplar okudum.

Tefsir olarak en fazla Zemahşerî'nin *Keşşaf*'ı, İmam Mâturidî'nin *Te'vilat'ı*, Fahrettin Razî'nin *Mefatihü'l-Gaybı*, en fazla istifade ettiğim kaynaklardan oldu.

Kendi yaptığım tercümeyi, Ragıb el-Isfahânî'nin *Müfredat*'ında meali verilen âyetlerle baştan sonra karşılaştırdım.

Kur'an'da yer alan çok anlamlı kelimelerle ilgili kitaplar, makaleler okudum. Meal-Tefsirimizin sonuna koyduğumuz bibliyografyadan, istifade ettiğimiz çalışmaları görebilir.

Bir akademisyenimiz "Bugün aklı başında bir Kur'ân çevirmeni **Muhammed Esed**'in (ö. 1992) çevirisine kayıtsız kalamaz" der. Bunu başkaları da dillendirir. Ancak açık yüreklilikle ifade edeyim ki bu akademisyenimiz ve onun gibi düşünenler bizi aklı başında saymasa da Esed tercümesi, bâzen baktığım, ancak istifade etmediğim bir mealdir. Sanırım bu tür abartılı ifadeler, Esed tercümesinin şöhretinden ya da ondan istifade etmenin entelektüel bir durum olmasından kaynaklanıyor.

TÂKİP ETTİĞİMİZ METOD

Bâzı konular vardır ki o alanda söylenilen bütün sözler, bir yorumdan, bâzen de "gayba taş atmaktan" başka bir anlam ifade etmez. Mesela Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın yediği yasak meyve; Hz. Nuh'un gemiye hangi hayvanları aldığı; Hz. Mûsâ'nın âsâsının hangi ağaçtan yapıldığı, Hz. Yusuf'un kaça satıldığı, Züleyha'ya yaklaşmama konusunda gördüğü delilin ne olduğu, Ashab-ı Kehf'in sayısı, kaç yıl uyudukları bu konulardan bâzılarıdır.

Bizim meal-tefsirimizde takip ettiğimiz metot, "gayba taş atmamak"-tır. Yani Allah'ın açıklama getirmediği konularda haddini bilmek, dedi-kodudan, gayba taş atmaktan, İsrailiyat bilgileriyle ve uyduruk kıssalarla boşluk doldurmaktan uzak durmaktır.

Yıllardır ilâhiyat alanında kitaplar yazan biriyim. Bu kitaplarımın sayısı 100'ü geçti. Kitaplarımda çok sayıda âyetle ilgili geniş açıklama/ tefsir var. Böyle olunca bâzı âyetler hakkında kısa bilgi verip, isteyenler için ayrıntılı bilgiyi kitaplarıma havale ettim. Eğer kitaplardaki açıklamaları meale de yazsaydım, bu çalışma iki cilt yerine, 3-4 cilt olurdu.

Mealde mütercimlerin en çok zorlandığı konulardan biri kader, Allah'ın dilemesi ile ilgili âyetlerdir. Bu âyetlerin çoğu bâzı mütercimlerce Cebriye mezhebini çağrıştıracak, insanın iradesini devre dışı bırakacak şekilde tercüme edilir. Meal okuyarak ateist olanlar var desek, mübalağa yapmış olmayız. Genelde buna "Allah dileseydi" âyetlerinin "kaderci" tercümesi sebep olmaktadır.

Kader konusunda 40 yıldır çalışma yapan, bu alanda dört adet kitap yayınlayan biri olarak, kaderle ilgili âyetleri Cebriyeyi çağrıştırır şekilde tercüme etmedim. İnsan iradesine işlerlik verecek şekilde meallendirdim.

Kur'an'ı, Kur'an'la tefsire imkân verecek şekilde, ilgili âyetlere atıflar yaptım. Ancak Kur'an âyetleri birbiriyle çok irtibatlı olduğundan bâzı âyetlerde atıf yapmadım. İlgili âyetleri toplamak için kapsamlı olarak hazırladığımız fihristten istifade edilebilir.

Alternatif anlamlara yer verdim, böylece okuyucunun bizim tercih ettiğimiz mananın tek anlam olmadığını bilmesini istedim.

Yanlış olarak gördüğüm tercümeleri aktardım. Böylece her iki meali okuyucun karşılaştırmasını hedefledim.

Deyimlerde harfî, yani motamot tercüme etmeyip Türkçede ifade ettiği anlam esas aldım.

Cihat gibi kavramları korudum.

Çok anlamlı kelimelerde bağlama uygun olan mânâyı tercih ettim.

Sonradan terimleşen zikir, veli, ehl-i beyt, israf, fitne gibi kavramların nüzul ortamındaki anlamlarını esas alıdım.

Çok meallerde yer alan tâ ki görüyorlar ki gibi ifade kalıplarını birkaç istisna dışında kullanmadık Mesela "Kendilerine ilim verilmiş olanlar görüyor ki Rabbinden sana indirilen Kur'an hakkın tâ kendisidir" yerine "Kendilerine ilim verilmiş olanlar, Rabbinden sana indirilenin/ Kur'an'ın hak olduğunu açıkça görüyorlar" dedim.

"Ne...ne" kalıbını da kullanmadım

Kur'an'ın en büyük açıklayıcı şüphesiz Peygamberimizdir. Ama rivâyet, Rasullulah demek değildir. Böyle olunca âyetleri tercüme ederken hareket noktamız rivâyetler değil, bizzat Kur'an'ın kendisi oldu. (Örnek olarak bakınız: 3:55, 7:189, 190; 9:80)

Çarpıtılan batıla âlet edilen âyetlerle ilgili açıklamalarda bulundum. Mesela bunlardan birisi Burç (15:), bir diğeri ise yakîn kelimesidir. (15:99)

Yaptığımız mealde okuyucuya "tercüme kokusu" hissettirmemeye gayret gösterdim.

Allahın isimlerini olduğu gibi bırakıp eğik çizgi sonrasında açılımını yaptım.

Bâzı âyetler için güncel yorumlar yaptım.

Hiçbir zaman anlaşılmadığını söyleyemesek de bâzı âyetlerin anlaşılması imkânsız gibidir. İlk muhataplar için kapalı kalan bir dâvetin sıkıntı doğuracağı, itiraz edileceği kesindir. Bilebildiğimiz kadarıyla anlaşılmama noktasında Kur'an'a bir itiraz yapılmamıştır. Ama sonraki nesil için bâzı âyetleri anlamak mümkün görünmemektedir. Böyle âyetleri anlama noktasında, âcizliğimi itiraf ettim. Kimi hadsizliğinden, kimi de samimiyetinden bu âyetler konusunda bir şey söyleseler de söylenilenler sonuçta sadece yorumdan ve "gayba taş atmaktan" "havanda su döğmekten" başka bir anlam ifade etmez. Bu yorumlar, yorum sahibini ve o kişinin muhibbânını/ sevenlerini bağlar. Bu noktada **İmam Mâturîdî**'nin de benim gibi davrandığını gördüm. Yer yer onun böyle âyetler karşısındaki âciz-

lik ifadelerini aktardım. Kaldı ki bu noktada sadece İmam Mâturîdî değil, konunun uzmanı dilciler ve başka müfessirler de âyetin gerçek anlamını Allah'a havale ederek ihtimaller üzerinde durmuşlardır. Mesela dil uzmanı **Zeccâc** (ö. 311/923) bir âyetle ilgili olarak şöyle der: "Allah bu âyetin gerçek anlamını en iyi bilendir. Dil uzmanlarının çoğu, zorluğu sebebiyle bu âyet hakkında söz söylemekten kaçınmışlardır."

Meal-tefsirimde bâzı meallerden istifade ettim ama hiçbir meali veya tefsiri esas almadım..

Kur'ân'da yer alan âyet numaralarını esas alsam da bunlar sonradan verildiğinden anlamın sonraki âyetle tamamlandığı yerde iki, bâzen üç hatta daha fazla âyeti birlikte tercüme ettim.

Âyetler arası kopuklukları, "Böylece, çünkü, ancak, işte" gibi bağlaçlarla gidermeye çalıştım.

Hz. İsa'nın ölüp ölmediği, kadını dövmek, ehli beyt, Kur'ân'a abdestsiz dokunmamak, indirilen ilk âyetteki "Oku!" Emrinin ne anlama geldiği gibi tartışma konularında açıklamalar yaptım.

Kur'an tercümesinde sadece kelime ve Arapça bilgisi yetmez. Doğru bir tercüme için tüme varım, yani Kur'an'ın bütünlüğünü esas almak çok önemlidir. Gerek Kur'ân'ın tamamı için, gerekse âyetler arasında bütünlüğe azamî derecede dikkat ederek ve bütünlüğü atıflarla destekleyerek parçacı/ atomcu yaklaşımlardan uzak durmaya çalıştım.

Açıklama olmadan bir mealin fazla istifadeli olmayacağı düşüncesine sahip olduğumdan, ayrıntıya girmeden gerekli yerlerde açıklama yaptım. Böylece çalışmamız klasik bir meal olmaktan çıkıp meâl-tefsire dönüştü.

Farziyet değil ibâhe ifade eden "emir cümlelerini" ibâhe yani "yapın" değil, "yapabilirsiniz, yapmanızda bir mahzur yoktur" şeklinde tercüme ettim. Mesela "İhramdan çıktığınız zaman avlanın" şeklindeki bir tercüme sanki bunun haccın bir tamamlayıcısı olduğu anlamına gelir. Bunu okuyan bir meal okuyucusu, ihram sonrasında avlanmanın bir görev olduğu çıkarımı yapabilir. Oysa burada "Avlanabilirsiniz" şeklinde avlanmaya izin verilmektedir. Yine "Şafak vaktine; tan yeri ağarıncaya/gece ile gündüz birbirinden ayrılıncaya kadar yiyip için" (2:187) âyetinde de aynı durum söz konusudur. Yani "yiyip içebilirsiniz." Aynı âyette geçen ve ibâhe ifade eden bir başka cümle de "eşlerinizle ilişkiye girin!" şeklinde tercüme edilmektedir. Oysa doğrusu "isterseniz girebilirsiniz!" şeklindedir. 4:4'e de bakınız.

Aralarında farklılık bulunmakla birlikte sonuçta aynı anlama gelen farklı kelimelere nüans farkını aksettirecek anlamlar vermeye çalıştık. Mesela nar, sakar, cehim, hutame, cehennem gibi kelimeler anlamdaş gibi görünse de hepsine Cehennem deyip geçiştirilemez. Yine kıyamet, saat, toplanma günü, fasl günü, furkan günü, ceza günü anlamdaş kelimeler değildir. Aralarında fark vardır. Bu sebeple bu kelimelerin hepsine "kıyamet" deme yerine, mümkün mertebe bu tür kelimelere farklı anlamlar vermeye çalıştım. "Yevme't-telâk"a, "kavuşma/kıyamet günü" anlamı vermek gibi, mümkün mertebe kelimeler arasındaki nüansları aksettirmeye dikkat ettim.

Bilindiği üzere meal, yazıldığı dili konuşan insanlar için hazırlanır. Buna göre Türkçe bir meal, Türkçe bilenlerin en kolay, en çabuk ve net bir şekilde anlamalarına imkân vermelidir.

Eğer asıl metinde yer alan bir kelime, ifade tarzı, bir deyim Türkçede yoksa onu harfî tercüme etmek tuhaf bir ifâdeye sebep olacaksa onu bırakıp Türkçedeki anlamın net olarak ifade edilmesine çalıştım. Asla bağlı kalma adına kapalı, ya da "başım tutuştu" şeklinde bir ifade yoluna gitmedim. Kısacası tercümemiz bir harfî/ literal olmamakla birlikte, bütün bütün tefsiri bir tercüme de değildir. Tefsirî tercümeyi esas almakla birlikte, eğer Türkçe'de ifade edilebilecekse, Kur'ân'ın ifâdesini olduğu gibi aktarmaya çalıştım.

Eş anlamlı, ya da kelimenin o âyetteki anlamını ifade eden alternatif bir anlam yazmak için (/) işareti kullandım. Yorum yapma durumunda ise parantez işareti kullandım.

Mesela "Rabbin/ Rabbinin emri geldiğinde..."

"Zâten siz bağışlarınızı ancak Allah'ın yüzünü/ rızasını gözeterek yaparsınız" örneklerinde olduğu gibi, çizgi koyarak ifadenin te'vilini de yazdım.

Birkaç mealin dışında meallerde bibliyoğrafya âdeti bulunmasa da ben Meal-Tefsire kapsamlı bir bibliyoğrafya koydum.

Okuyucuya ve araştırıcıya kolaylık olması açısından, şimdiye kadar hiçbir mealde karşılaşmadığımız bir uygulama yaptım, âyet numarasından önce sûre numarasını da verdim. Bunnun, gerek atıfta bulunduğumuz âyetleri, gerekse fihriste aranılan konuyu bulmakta okuyucuya kolaylık temin edeceğini düşündüm.

Diğer kitaplarımda olduğu gibi, anlaşılır bir üslup ve dil kullandım.

Kur'ân'da sbirçok anlama gelen "bel" edatı çok fazla kullanılır. Bu edat çoğu zaman "hayır" şeklinde tercüme edilir. Ben bunu yeterli görmeyip, olumsuzlanan şeyin açılımını yaptım, neyin olumsuzlandığına konu bütünlüğü içerisinde açıklama getirdim. Mesela, "Hayır, sadece dünyaya yatırım yapmaktan vazgeçin," "Hayır, onların dediği gibi değil!" "Hayır, o peygamber ne Allah adına yalan uydurmaktadır, ne de onda delilik vardır." "Hayır, böyle bir şey yok" gibi ifadeler bunlardan sadece bir kaçıdır.

Bir tercümenin başarılı olmasının önemli şartı, kaynak dili bilmek, doğru anlamak, doğru aktarmak, hedef dili bilmek, tercüme edilen konu ile ilgili önemli bir bilgiye sahip olmak ve tercüme tecrübesine sahip olmaktır.

Kaynak dili anlamada, İslâmî ilimlerde ve Kur'ân üzerinde 45 yıldır yayınladığım 100'ün üzerindeki telifatımın faydası oldu. Hedef dile doğru aktarma noktasında da yine 45 yıllık yazarlık ve tercüme tecrübemi katkı- sağladı. Tercüme tecrübem diyorum çünkü:

1989 yılında yayınlanan bir mealin tercüme heyetinde yer aldım.

Suyutî'nin (ö. 911/1505) *Câmiü's-Sagir* isimli hadis kitabının tercüme heyetindeki üç kişiden birisi de bendim. Bu eser üç cilt olarak yayınlandı. İstanbul-1996

İmam Taberânî'nin (ö. 360/970) *Mu'cemü's-Sagîr* isimli hadis kitabını tercüme ettim. Bu eseri 2 cilt olarak yayınladım. İstanbul-1996

Yine İmam Taberânî'nin *Mu'cemü'l-Evsatı*'nı tercüme ettim ve ale'l-ebvab olarak, yani bablara göre tasnif ederek yayınladım. (Bu eserden sadece bir cilt yayınlanmıştır.) İstanbul-2003

Bediüzzaman'ın (ö. 1960) *İşârâtü'l-İ'caz* isimli tefsirini tercüme ettim. İstanbul-2009

Yine Bediüzzaman'ın *Mesnevî-i Nûriye* isimli eserini tercüme ettim. Bu eser 2 cilt olarak yayınlanmıştır. İstanbul-2014

Bediüzzaman'ın *Hutbe-i Şâmiye* isimli eserini tercüme ettim. İstanbul-2012

Ayrıca 100'ün üzerinde yazıp yayınladığım telif eserlerimde birçok konuda tercümeler yaptım.

Bütün buna rağmen insan hatâdan uzak değildir. Hele de tercüme

edilen eser Allah'ın kelamı olursa, işin zorluğu daha da açıktır. Dolayısıyla yapıcı tenkitlere her zaman açığız. Tenkit yapmak bilen okuyucunun hakkıdır, ancak tenkidi değerlendirmek de yazarın hakkıdır. Yani her tenkit, doğru olmayabilir. Ama doğruluk payı olabilir düşüncesiyle her tenkit değerlendirilmelidir. Tenkitlerinizi bekleriz.

MEAL HAZIRLAMA SEBEBİMİZ

Bir meal hazırlamaktaki maksadımız, Kur'an'dan uzaklaşan Müslümanları, yeniden Kur'an'ın mânâsıyla ve diriltici nefesiyle buluşturmaktır. Çünkü Kur'an'ı yeniden hayat kitabı, diğer bir ifadeyle "hayatımıza hayat yapmak" "yaşayan birer kuran olmak", hem ferdî ve âilevî hayatımız hem de toplum hayatımız için son derece lüzumludur.

Bizler Kur'an'ı doğru anlar ve onu hayat kitabı yaparsak, hem dünyada hem ahirette mutlu bir hayat yaşarız. Ayrıca Kur'an'ı doğru anlarsak, dünyaya örnek bir topluluk oluruz. Böylece hem içeride hem dışarıda pek çok insanın İslam'la şereflenmesine vesile oluruz.

Önceki yıllarda, *Kurandan Nasıl Uzaklaştırıldık?* ismiyle 2 cilt kitap yayınlamıştım. "Öyleyse Kur'an'a nasıl yakınlaşırız?" sorusunun önemli bir cevabı, "Onu daha iyi anlayarak" şeklinde verilebilir.

Kur'an'ı daha iyi anlamanın yolu ise iyi bir meal okumaktan geçer. *İşte bunun içindir ki kırk yıllık bir araştırma sonrasında bu gaye için bir meal yayınlamaya karar vermiş bulunuyorum. Rabbim hayırlı eylesin, tesirini artırsın.*

Meal başkadır, Kur'an başkadır

Yapay çiçek nasıl gerçek çiçek demek değilse, tercüme de Kur'an anlamına gelmez. Bu sebeple mealle, Kur'an'ı özdeşleştirme yanlışına gidilmemelidir.

Mealdeki bir yanlışlık, anlamsızlık Kur'an'da var sanılmamalıdır. Mealden aktarılanlar "Kur'an'da var" şeklinde değil, "âyete verilen mealde" var şeklinde aktarılmalıdır.

Bir fuarda yanıma biri gelmişti. "Hocam Kur'an'da .... Şöyle bir konu var" dedi. "Kur'an'da öyle bir şey yok. Metinde olmayan yorum katılmış" dedim, çok şaşırmıştı.

MEAL TEFSİRİMİZDEN İSTİFADE ETMENİN YOLU

Sahabîler, Kur'an âyetleri indikçe onları kendi nefisleri adına okuyor, başkalarını muhatap olduğunu düşünüp kendileri aradan çekilmiyorlardı. Fakat sonraları Kur'an'ın bâzı âyetlerin mânâları, bâzı şahıs ve topluluklarla, bâzı devirlerle açıklanmaya başlandı.

Âyetleri "tarihselleştirerek" özel kimselerle, geçmiş kavimlerle irtibatlandırıp kişinin kendini âyete muhatap görmemesi, Kur'an'dan uzaklaşmanın, ondan yeterince istifade etmemenin bir şeklidir. Konuya Sahabîlerin âyetlere kendilerini muhatap görmeleriyle ilgili kaynaklarımızda yer alan rivâyetlere yer vererek başlamak istiyoruz:

"Şâirlere gelince; onlara azgınlar uyar" âyeti indiğinde,[35] bu âyetin kendilerini muhatap aldığını düşünen Hz. **Abdullah bin Revaha** (ö. 8/630); Hz. **Ka'b bin Mâlik** (ö. 40/660) ve Hz. **Hassan bin Sâbit**'in (ö. 54/674) (Allah kendilerinden razı olsun), son derece huzursuz bir şekilde Rasulullaha gittikleri ve ağlayarak, "Allah bu âyeti indirirken bizim de şâir olduğumuzu biliyordu" dedikleri rivâyet edilir. Rasûlullahın da bu âyetin kendilerini muhatap almadığını ifade ettikten sonra "İman eden ve sâlih amel işleyenler bunun dışındadır" meâlindeki sonraki âyetleri okuduğu bildirilir.[36]

İbn Ebî Hâtim'in (ö. 327/938) tefsirinde yer verdiği bir rivâyete göre Hz. **Ömer**'in "Ey İsrail oğulları! Size ihsan ettiğim nimetleri ve sizi vaktiyle bütün ümmetlere üstün kıldığımı hatırlayın"[37] âyeti için "Şüphesiz burada bahsi geçen kavim (İsrail oğulları) göçüp gitmiştir. Şimdi âyete muhatap olan sizlersiniz" dediği bildirilmiştir.[38]

Âyet her ne kadar İsrail oğullarını muhatap alıyorsa da bu âyeti okuyan bizlerin onu güncelleyerek, yani Allah'ın bizim üzerimizdeki nimetlerini düşünüp ona muhatap olmamıza engel değildir. Aslında doğru bir Kur'ân okuma şekli de böyledir.

[35] Şuara Sûresi, 26:224

[36] Taberî, *Câmiü'l-Beyan*, 17:678.

[37] Bakara Sûresi, 2:47

[38] İbn Ebî Hâtim, *Tefsîrü'l-Kur'ani'l-Azîm*, 1:104

Rivâyet edildiğine göre **Abdullah ibni Abbas** (r.a.), bir gün yanındakilere, "Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kafirler, zâlimler ve fasıklardır" âyetlerini nasıl anladıklarını sordu. Muhataplar, "Bu âyetler kitap ehli hakkında indi" dediler. Hz. Abdullah şu tepkiyi gösterdi:

"Siz ne iyi insanlarsınız! Tatlı ve hoş olanlar sizin; acı olanlar ise kitap ehlinin! Hayır, bu doğru değil, âyetler kitap ehli hakkında inmiş olsa bile, sizleri de bağlar. Sizden Allah'ın hükmünü inkâr edenler de kâfirdir. Onu kabul ettiği halde uygulamayan ise zâlimdir, fâsıktır."[39]

Taberî'de (ö. 310/922) bu sözün Hz. **Huzeyfe bin Yeman**'a (ö. 36/656) ait olduğu kayıtlıdır.[40]

Sahâbîlerden gelen rivâyetlere baktığımızda, onların âyetleri kapsamlı bir şekilde anladıklarını görüyoruz. Fakat sonraki yıllarda, istisnalar dışında, âyetlerin içerikleri, yer alan öğütler ve tehditler bâzı şahıslara ve toplumlara verilerek âyetteki tehditten, emir ve yasaktan "sıyrılma" yoluna gidilmiştir.

Salah Ebu'l-Fettah el-Halidî, *Kur'an'la Nasıl İletişim Kurulur?* İsimli kitabında bu yaklaşımı şöyle eleştirir:

Maalesef çağımız Müslümanları, Kur'an'ın beklentisinin, öğretilerine uyma rehberliğini benimseme olduğunun ve bu bağlamda Kur'an'ın birebir muhatabı olduklarının bilincinde değiller. Sürekli olarak Kur'an'ın, kendisinin dışında başkalarını muhatap aldığını düşünmekte, böylece sorumluluğu üzerinden atmakta ve Kur'an'ın buyruklarını üzerine almamaktadır. Bu tipler, kendilerini işin içinden sıyırdıktan sonra, Kur'an'ın istediği ödevleri sürekli olarak başkalarına dağıtmaktadırlar....

Bu insanlar, Kur'an kıssalarını okurken, onları devamlı olarak geçmişte yaşanmış (tarihsel) şahsiyetlerle sınırlı algılarlar. Allah Rasulünü (s.a.v.) muhatap alan âyetleri okurken, âyetin ortaya koyduğu yükümlülüğü sadece onunla ilişkilendirirler. Sahabe dönemine ait bir olayı incelerken de aynı şekilde davranmaktadırlar. "Ey iman edenler" ifadesini işittiklerinde sanki başka dünyaların insanlarıymış gibi âyetin Sahabilere; zekât

[39] Zemahşerî, *Keşşaf*, 1:341.

Burada böyle diyen Hz. İbni Abbas'a isnad edilen bir rivâyette ona Fatiha Sûresi'nde geçen mağdubun Yahudiler, dallînin de Hıristiyanlar olduğu söyletilmiştir. (Taberî, *Câmiü'l-Beyan*, 1:188, 196)

[40] Taberî, *Câmiü'l-Beyan*, 8:458

ve sadaka âyetlerinin sadece zenginlere, yönetim dinî emirlere bağlılık ve itaat ile ilgili âyatlerin sadece yöneticilere hitap ettiğini düşünmektedirler. Cihad ve savaşla ilgili âyetlerin sadece askerlerle; dost ve düşman belirleyen âyetlerin siyâsîlerle ilgili olduğunu, İslam'a çağrı ve tebliğle ilgili âyetlerin sadece âlimleri muhatap aldığını düşünmektedirler. Bu Müslümanlara göre kendisini muhatap alan, ona ödev yükleyen ve onu sorumlu tutan nerede ise bir tek âyet bile yoktur. Bunlar, kendilerine Allah'ın âyetleri ulaştığında, âyetin yükledigi sorumlulukları hemen başkalarına yöneltme ve kendilerini aradan sıyırma gayretkeşliğine soyunmaktadırlar. Onlara bakılırsa Kur'an sanki başka bir gezegen veya hayallerin, ütopyaların dünyasında yaşatılan bir takım topluluklara indirilmiştir.

Oysa bilinçli bir okuyucu, âyetlerin kendisi için geldiğini, birebir ilgilendirdiğini, muhatap aldığını ve ondan söz ettiğinin bilincinde olmalıdır. Okuyucunun, Kur'an öğretilerine bağlı kalabilmesi için, onu okurken bütün alıcılarını harekete geçirmesi, her bir âyeti birebir içselleştirmesi gerekmektedir.[41]

Bâzı müfessirler "Onlar artık Cehennemden çıkmazlar" ve benzeri âyetler için "Bu sözler kâfirlere yöneliktir" diyerek Kur'an'daki her türlü tehdidi müşriklere, Yahudilere ve Hıristiyanlara havale ederler. Böylece Kur'an'da yer alan ibret verici âyetlerden yüz çevirdiklerinden, Kur'andan ibret almamış olurlar.

Mevlanâ da (ö. 672/1273) âyetlerden ibret almayıp başkalarına havale etmeyi eleştirir. O bu konuda şöyle der:

Vah yazık ki Firavun'a dair söylenilen sözlerin hepsi senin ahvalindir. Fakat sen onları Firavun'a atfetmek istersin.

Senin halinden bahsettiklerinde canın sıkılır, başkasından bahsettiklerinde ise sana masal gibi gelir.[42]

Bu açıklamalardan sonra "mânâsı başkalarına havale edilen âyetlere birkaç örnek verelim:

"Yoksa onlar Câhiliyye hükmünü mü istiyorlar? Oysa kesin olarak

[41] Halidî, Prof. Dr. Salah Abdulfettah, *Kur'an'la İletişim Nasıl Kurulur?* s. 145, 146.

[42] Mevlanâ, *Mesnevî*, 3:78, No: 971, 972.

iman eden bir kavim için Allah'tan daha güzel hüküm veren kimdir?"[43] âyetinde geçen "Câhiliyye" ifâdesi, sadece Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamber olarak gönderilmeden önceki bir zaman dilimini ifade etmez. Bu kelime, İslâmın zıttıdır. Dolayısıyla hangi asırda olursa olsun, İslâm'ın dışındaki her yol Câhiliyye yolu, her hüküm Câhiliye hükmüdür. Zira Câhiliyye devri olarak bilinen zamana bu ismin verilmesinin sebebi, o devir insanlarının hayatlarını sadece zan ve nefsin aşağılık isteklerine göre yönlendirmeleridir. İnsan, 30. asırda da yaşasa, Yaratıcısının hükümlerine sırtını döner de "çağın gereği" diyerek bir takım yollara girerse, bu, Kur'ân'ın nazarında "Câhiliyye yoludur." Dolayısıyla "Câhiliyye hükmünü" isteyen Müslümanlar da bu âyetin muhatabıdır.

Rabbimiz, Mâide Sûresi'nin 44, 45 ve 47 âyetlerinde "Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenlerin kâfir, zâlim ve fasık" olduklarını bildirmiştir. Bu âyetler Yahudi ve Hıristiyanlardan bahseden âyet grupları arasında zikredildiğinden, Yahudi ve Hıristiyanlarla ilgili olduğu; Müslümanlara yönelik olmadığı ifade edilmiştir.

Oysa böyle pek çok sayıda âyet vardır. Burada geçmiş ümmetlerin durumu Müslümanlara ibret için anlatılmaktadır. Bununla da onlardan Yahudileşmemeleri ve Hıristiyanlaşmamaları, yani onlar gibi davranmamaları istenmektedir. Dolayısıyla Allah'ın indirdiğini tasdik etmeyen kafir olur, tasdik ettiği halde onunla hükmetmeyen ise "zâlim ve fâsık olur." Burada Allah'ın indirdiğinin sadece had ve kısas hükümlerine indirgenmesinin de Kur'ân'dan uzaklaşma olduğunu ifade edelim. Allah'ın indirdiği, namaz, oruç, zekat gıybet, yalan, sözünde durmamak, laf taşımak gibi Kur'ân'da yer alan bütün emir ve yasaklardır. Bunları tasdik etmeyen kâfir; yaşamayan ise zâlim ve günâhkar olur.

Âl-i İmran Sûresi'nin 7. âyetinde geçen "Kalplerinde eğrilik bulunanlar fitne çıkarmak ve keyiflerince yorumlamak arzusuyla âyetlerin müteşabih olanlarına uyarlar" ifadesiyle ilgili **Katade**'nin (ö. 118/736) şöyle dediği rivâyet edilir:

"Burada sözü edilen kimseler, Haruriyye (Haricîler) ve Sebeiyyedir. Eğer onlar değilse, ben, kalplerinde eğrilik bulunan topluluğun kimlere karşılık geldiğini bilmiyorum."[44]

[43] Maide Sûresi, 5:50.

[44] Taberî, *Câmiü'l-Beyan*, 5:207

Oysa bu âyette geçen “kalplerinde eğirilik bulunanlar” ifadesi, indiği günden kıyâmete kadar bu vasfı taşıyan herkes için geçerlidir. Kaldı ki Haruriyye, âyetin inişinden çok sonra ortaya çıkmış bir topluluktur.

Rivâyete göre **Ömer bin Abdülaziz** (ö. 101/719), **Muhammed bin Ka'b el-Kurazî**'ye (ö. 117/) “Ey Ebû Hamza! Okuduğum bir âyet dün gece beni uyutmadı” dedi. Kurazî, “O hangi âyet?” diye sordu.

Ömer bin Abdulaziz şu âyeti okudu:

“Ey iman edenler! İçinizden kim dininden dönerse şunu bil-sin: Allah onun yerine öyle bir kavim getirir ki O onları sever; onlar da Onu sever-ler. Mü'minlere karşı mütevazı; kâfirlere karşı ise izzetlidirler. Kınayanın kınamasından korkmadan Allah yo-lunda mücadele ederler. İşte bu, Al-lah'ın fazlıdır. Onu dilediğine verir. Allah Vâsi'dir, Âlim'dir.”[45]

El-Kurazî, bunun üzerine şöyle dedi:

“Yüce Allah bu âyette Kureyş kabilesine mensup idarecilerden olup da sonra haktan ayrılanları kast etmektedir.”[46]

Kanaatimize göre bahsi geçen âyet evrenseldir, yani her zamanda gelecek olanlara bir hitaptır. Oysa Kurazî'nin yaptığı bildirilen tefsirle tamamen “tarihselleşmekte”, sadece Kureyş kabilesinden birkaç idâreciyle sınırlandırılmaktadır.

Konumuzla ilgili en çarpıcı örneklerinden birisi de Fatiha Sûresi'nin son âyetleridir. Fatiha Sûresinin “Gazaba uğrayanların ve sapıkların yoluna değil” âyeti, Hz. Âdem sonrasından kıyamete kadar bütün gazaba uğrayanları ve bütün hak yoldan sapmışları içerdiği halde, Adiyy bin Hâtim vasıtasıyla Rasulullaha isnad edilen bir rivâyetle, Peygamberimiz, “Gazaba uğrayanlar Yahudiler, sapkınlar da Hıristiyanlardır” şeklinde konuşturularak,[47] bu geniş mânâ sınırlandırılmış, âyetin hükmü sadece Yahudi ve Hıristiyanlara indirgenmiştir. Oysa Yahudiler ve Hıristiyanlar, gazaba uğrayanlar ve sapkınlar için sadece birer örnektir.

Bu konuya vereceğimiz bir örnek de şu âyettir:

“Sonra Kitabı kullarımız arasından seçtiklerimize miras verdik. On-

45 Mâide Sûresi, 5:54.

46 Taberî, *Câmiü'l-Beyan*, 8:518.

47 Taberi, *Câmiü'l-Beyan*, 2; *Tirmizî,* Tefsir, 5:204.

lardan kimi kendisine zulmeder, kimi orta bir yol tutar, kimi de Allah'ın izniyle hayırda öne geçmek için yarışır..."[48]

Bu âyette geçen "kimi kendisine zulmeder" ifâdesi, bâzı kimselerce "farzları terk eder, haramlara aldırış etmez" şeklinde; "kimi orta bir yol tutar" ifâdesi, "farzları yerine getirir, haramlardan sakınır" şeklinde; "kimi de Allah'ın izniyle hayırda öne geçmek için yarışır" ifadesi ise "farzları yerine getirmekle birlikte hayır ve hasenatla Allah'a yakınlaşır ve Onun rızasını kazanmaya çalışır" şeklinde açıklanmıştır.[49]

Bu tefsirde genel mânâyı daraltıcı bir durum söz konusudur. Fakat başka bir tefsirde mânâ oldukça daraltılmış, her üç genel ifade de sadece bir konuyla sınırlandırılmıştır. Yani:

Âyette geçen "kimi kendisine zulmeder" ifâdesi, zekât vermemekle; "kimi orta bir yol tutar" ifâdesi, zekât vermekle; "kimi de Allah'ın izniyle hayırda öne geçmek için yarışır" ifâdesi ise zekâtın yanı sıra sadaka vermekle açıklanmıştır.[50]

Genel olduğu halde mânâsı özelleştirilen veya özel bir konu üzerine inse de mânâsı genel olan âyetleri başkalarına vermenin daha başka örnekleri de vardır. Dolayısıyla Kur'ân okuyucu, okuduğu âyetleri, "Bu müşrikler hakkında inmiş, bu Yahudiler için inmiş, bu Hıristiyanlar için inmiş, bu falan şahıs hakkında inmiş" demeden kendini bütün Kur'ân'a muhatap etmeli, kendisini her âyetin ölçüsüne vurmalıdır. Diğer türlü okuyuşla, kişinin Kur'an'ın ruhundan uzaklaşacağı çok açıktır.

"Bizim varımız yoğumuz Kitap (Kur'an) ve hikmettir. Bu iki kuvvet, millete itibar ve kudret verir" diyen[51] **Muhammed İkbal** (ö.1938) konumuzla ilgili olarak çocukluğunda babasıyla arasında geçen şöyle bir hatıra anlatır:

Ben Siyalkot'ta okula giderken her sabah kalktığımda Kur'ân-ı Kerim okurdum. Babam,[52] sabah vazifesini bitirip bana bakmaya gelir, bakar giderdi. Bir gün bana dedi ki: "Zamanı geldiğinde sana bir şey söyleyeceğim." Sonunda o gün geldi, ben her zamanki gibi sabah kalkmış Kur'an

48 Fâtır Sûresi, 35:32.
49 İbn Teymiyye, *Mukaddime fî usûli't-Tefsir*, s. 73.
50 İbn Teymiyye, *Mukaddime fî usûli't-Tefsir*, s. 74.
51 Ahmet Albayrak, *Muhammed İkbal*, s. 95.
52 İkbal'in babasının adı Nur Muhammed idi (1837-1930)

okuyordum. Yanıma geldi, "Oğlum, sana söylemek istediğim şey şu idi: Kur'ân okurken onun sana indiğini, yani Allah'ın seninle muhatap olduğunu düşün."[53]

Ebu'l-Hasen Ali en-Nedvî'nin anlatımına göre ise babası İkbal'i Kur'an okurken gördüğü halde tam üç yıl boyunca "Ne yapıyorsun?" diye sorar. Her gün aynı soruya muhatap olan İkbal, bir gün "Baba bunun mânâsı ne? Hep aynı şeyi soruyorsun?" der. Babası ise "Oğlum demek istiyorum ki Kur'ân'ı sana iniyormuş gibi oku!"

İkbal diyor ki: "İşte o günden itibaren Kur'an'ı anlamaya ve ona tam yönelmeye başladım. Şu söylediklerim onun nurlarından aldıklarımdır. Nazmettiğim şiirler de onun incilerinden dizdiklerimdir."[54]

İkbal, bu çocukluk hatırasından yıllar sonra bir konferansında babasının kendisine yaptığı tavsiyeyi dinleyicilerine şöyle sunar:

"Bir İslam sûfisinin dediği gibi, mü'mine de Kitap, Rasulullah'a vahyedildiği gibi inmedikçe (kendini muhatap yapmadıkça) onun bu kutsal kitabı anlaması mümkün değildir."[55]

Said Nursî de (ö. 1960) bu konuda, "Kur'ân'ı, Rasûlullah'tan, hatta Hz. Cebrâil'den işitiyor gibi dinlemek" şeklinde bir ifâde kullanır.[56]

Kur'an'ın iyileri anlatırken de, kötüleri anlatırken de şahıs ismi zikretmemesi, bizim kendimizi Kur'an'a muhatap ederek okumamıza önemli bir katkı sunduğu düşünülmelidir.

Rabbim, hazırladığımız meal-tefsirin tesirini artırsın diyor, son olarak birkaç kişiye teşekkür etmeyi bir borç biliyorum.

Meal-Tefsirin yayınlanmasına maddî-mânevî katkıda bulunan **Kâzime Anneme, Oktay** ve **Mustafa Karademir** kardeşlerime çok teşekkür ediyorum. Rabbim kendilerini dünya ve âhirette mükâfatlandırsın.

Sağladığı "huzur ortamıyla" 100'ün üzerinde kitap yazmamda ve *Meal-Tefsiri* hazırlama safhasında çok önemli katkı sunan, destek olan 40 yıllık hayat arkadaşımdan da Allah ebeden râzı olsun.

53 Dr. Celal Soydan, *Aşk ve Tutku*, s. 5.

54 Ebu'l-Hasen en-Nedvî, *İkbal'in Mesajı*, s. 45.

55 Ahmet Albayrak, *Muhammed İkbal*, s. 95.

56 Bediüzzaman, *Günümüz Türkçesiyle ve Açıklamalı Mektûbat* 4:255.

Okuyarak ya da dostlarına hediye ederek Meal-Tefsirin yayılmasına katkıda bulunacak olan isimsiz dostlara teşekkür ediyorum.

İmam Şâfiî'nin (ö. 820) dediği gibi, "Hata içermeyen tek kitap, Allah'ın kelamıdır." İnsan olmamız hasebiyle ne kadar dikkat etmiş olursak olalım, hatasızlık Allah'a mahsustur. Lütfen hata ve yanlışlarımızı bize bildirin. Değerlendirdikten sonra haklı bulduğumuz ikazlara kesinlikle itibar edilecektir. Bunu yapacak olanlara da şimdiden teşekkür ediyorum

İnsanların çeşitli sebeplerden Kur'an'dan uzaklaştığı bir zamanda, anlaşılabilir ve açıklamalı bir meal-tefsirle insanımızın yeniden Kur'an'la buluşmasına katkıda bulunabilirsem, kendimi bahtiyar sayacağım.

Gayret bizden, yardım ve hidâyet Allah'tandır.

İsmail Mutlu

30.8.2021

Şirinevler/ İstanbul

FATİHA SÛRESİ

*Mekke'de indirilmiştir. Besmeleyi de âyet sayanlara göre 7, saymayanlara göre 6 âyettir. Fâtiha'nın ilk inen sûre olduğu da söylenir.**

Hamd/ Övgü Sûresi, Sebü'l-Mesânî ve daha başka isimleri de vardır. Bir ismi de "Ümmü'l-Kitâb, yani "Kitabın Anası" denilir. Bunun sebebi, bu sûrenin Kur'an'ın hem önsözü, hem de özeti konumunda olması, içerisinde tevhid, ahiret ve nübüvvet/ peygamberlik konularından özetle bahsediliyor olmasıdır. Sûrenin faziletiyle ilgili çok sayıda rivayet vardır.

* *Peygamberimizi kur'ân'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 145-149. sayfalarına bakınız.

Rahman ve Rahîm olan Allah adıyla.[1]

1:1-2 Övgünün her türlüsü ve en güzeli, ancak bütün varlıkların Rabbi/ herkesin efendisi, Rahman ve Rahim olan Allah'a özgüdür. (Böyleyken başka varlıkları Ona niçin ortak koşuyorsunuz?)[2] **(6:1, 26:24-25)**

[1] Araplar, antlaşmalarının başına "Bismikellâhumme/Allah'ın ismiyle ifadesini yazıyorlardı.

Bâzen de bismi'l-lât ve bismi'l-uzzâ/Lâtın ve Uzza'nın ismiyle" şeklinde, taptıkları putun adını yazıyorlardı. İslâmiyetle bu kaldırılarak yerine Bismillahirrahmanirrahîm ifadesi getirildi.

Besmelenin Kur'an'ın veya Fatiha Sûresi'nin bir âyeti olup olmadığı çok tartışılmıştır. Her iki görüşü savunanlar da vardır. Fatiha'daki Besmele'nin âyet, diğer sûre başlarındaki besmelelerin ise bu âyetin tekrarı olduğu da söylenmiştir. Yapılan tartışmalara bakıldığında, bu konuda bir sonuca varmak oldukça zor görünmektedir. Besmelenin âyet kabul edilip edilmemesi durumuna göre Kur'an'ın âyet sayısı farklılık gösterir. Bizim kanaatimiz, sûre başlarındaki besmelenin bir âyet olmadığıdır.

Besmele, sûre başlarının dışında Neml Sûresi'nin 30. âyetinde geçer. Hûd Sûresi 41. Âyetinde ise "Bismillah/Allah'ın ismiyle" şeklinde yer alır. Fatiha Sûresi'nin 3. âyetinde ise "er-Rahmani'r-Rahîm" şeklinde geçer.

[2] Hamd, övme ve yüceltme demektir. Cahiliye devrinde de bu anlamda kullanılmıştır. Ancak Rabbimiz Kur'an'da hamdi sadece kendisine has kılarak özel bir anlam kazandırmıştır. Zaten konumuz olan âyette de ifade edildiği üzere gerçek anlamda övgüye ancak Allah layıktır. Bunun içindir ki Kur'an'da hamd kelimesine çok vurgu yapılır. Burada hamdin, bütün varlıkların Rabbi olan Allah'a mahsus olduğu ifade edilmektedir

İslam öncesinde Mekke halkı tarafından da kullanılan Rabb ifadesi, kelime olarak bir şeyi tamamlamak, kemal, olgunluk ve yetişkinlik sınırına ulaşıncaya kadar aşama aşama inşa etmek, besleyip büyütmek anlamına gelir.

Kur'ân'da ise *Rab*, gerçek sahip, yaratan, doğruyu gösteren, rızık veren, her şeye gücü yeten; kulluk edilmeye yegâne hak sahibi olan, bir şeyi kemaline ulaşıncaya kadar yavaş yavaş geliştiren, terbiye eden Varlık demektir. Allah'tan başka Rabbin imkânsızlığı vurgulanır ve Rab olmak sadece Allah'a tahsis edilir. (6:164) Yine Allah, kulluk edilmeyi yegane Rab olarak sadece kendisine tahsis etmiştir. (21:92) Gerçek Rab olan Allah, üzerlerinde onca hakkı bulunan Kendisinin yerine; üzerlerinde hiçbir hakkı olmayan putlara, hayalî şeylere tapınmaları sebebiyle müşrikleri şiddetle eleştirmiştir. Rab ifadesi, bir kaç istisna dışında Kur'an'da sadece Allah için kullanılmıştır.

Rab ifadesi, 970 kadar bir sayıyla, *Allah* lafzından sonra Allah hakkında en çok kullanılan bir ifade şeklidir. Bunların çoğu Mekkî sûrelerde yer alır. Bu kullanımlardan bazıları şöyledir:

"Benim Rabbim", "Rabbim", "Senin Rabbin", "Sizin Rabbiniz", "Bizim Rab-

1:3 O Rab, insanların yapıp ettiklerinin karşılığının verileceği hesap gününün tek hâkimidir. **(40:16; 78:37; 82:17-19)**

bimiz", "Onların Rabbi","Onun Rabbi", "Âlemlerin Rabbi", "Göklerin ve yerin Rabbi","Arşın Rabbi", "Sabahın Rabbi", "Doğuların ve Batıların Rabbi", "Şi'râ yıldızının Rabbi", "Bağışlayıcı bir Rab", "Önceki atalarınızın Rabbi", "Musa ve Harun'un Rabbi", "Kâ'be'nin Rabbi","Mekke'nin Rabbi."

İlk sûrede "Âlemlerin Rabbi" ile başlayan Kur'an; son sûresinde yer alan "insanların Rabbi" ifâdesi ile son bulur.

Âlemin kelimesi de Kur'an'da çok sayıda geçer.

Kelimenin kökeni konusunda iki farklı yaklaşım vardır. Birincisine göre âlem, ilim kökünden türemiştir ve "Bir şeyin bilinmesini sağlayan şey" demektir.

İkinci yaklaşıma göre "alem" kökünden türemiştir. Bütün varlıklar, Allah'ın varlığına işaret ettiği için âlem diye isimlendirilmiştir.

Müfessirler ve lügatçiler *alem* kelimesini "İnsanlar, insanlar ve cinler, Hz. Âdem'in soyundan kıyamete kadar doğacak herkes, Hz. Nuh'tan sonra yaşayanlar" şeklinde ifade etmişlerdir.

Zemahşeri'ye (ö.528) göre ise *alem,* melekler, insanlar ve cinlerden oluşan akıl sahibi varlıklar için kullanılan bir isimdir.

Çok bilinen "18 bin âlem" ifadesi, kesin bir bilgi değil, bir yorumdur. Bu noktada 19 bin veya başka rakamlar da telaffuz edilmektedir.

Âlemlerin Rabbi, "Bütün yaratılmışların göklerin, yerlerin, bu ikisindeki ve bu ikisi arasındaki bilinen-bilinmeyen herkesin ve her şeyin sahibi, Rabbi" demektir. Diğer bir ifadeyle, Allah, kendi Zâtı dışındaki bütün varlıkların Rabbidir.

Fatiha Sûresi'nde Allah kendisini Rahman ve Rahîm sıfatlarıyla da tanıtmıştır.

Rahman, şefkat ve merhametinin eserleriyle bütün varlıkları kuşatan, bütün varlıkları rızıklandıran, itaatkar kullarına Cenneti hazırlayan Allah demektir.

Rahîm ise Rahmeti her şeyi kuşatan, bütün nimetler, af ve rahmet, şefkat ve merhamet kendisinin eseri olan mü'minlere sonsuz nimetler ihsan edecek olan Allah anlamına gelir.

Allah, daha Kitabının hemen başında ve çok sayıda âyette kendisini Rahman ve Rahim olarak tanıttığı son derece merhametli bir Allah tasavvuru ortaya koyduğu halde maalesef zaman içerisinde bu unutulmuş, görmezden gelinmiş, Allah'ın Kur'an'da Kendisini tanıttığı Rahman ve Rahim oluşun yerine sürekli cezalandıran, yakan, hiç "hoşgörüsü" olmayan, kullarını cezalandırmak için adeta fırsat kollayan, pusuda yatan bir "tanrı" düşüncesi yerleşmiştir. Tamamen ters yüz edilen bu "tanrı" tasavvurunun değiştirilerek Rahman ve Rahim olan Rabbimizin bizzat tanıttığı kullarına karşı son derece merhametli, kullarını çok çok seven, ödüllendirmede sınır tanımayan, onların zarar görmelerine rızası olmayan bir "Allah tasavvurunun/düşüncesinin" yeniden yerleştirmek gerekmektedir.

1:4 (Ey bu sayılan sıfatların sahibi olan Rabbimiz) ancak Sana kulluk eder ve sadece Senden yardım isteriz.[3]

1:5 Öyleyse Sen de bizi doğru yola hidayet et/bizi dosdoğru yoldan ayırma.[4]

1:6 Kendilerine nimet verdiklerinin/ ihsanda bulunduklarının/ iman ve ibadette sebat verdiğin kullarının yoluna ilet; gazabına/ hışmına uğrayanların ve sapıtanların değil.[5] **(4:93, 5:60; 58:14, 60:13)**

[3] Sûrenin başında Allah övülür, en güzel sıfatlarıyla anılıp, insanları tekrar dirilteceği, hesaba çekeceği nazara verildikten sonra kişi artık adeta Onu görür gibi olur ve "Ancak Sana ibadet ederiz" cümlesiyle, gıyabî seslenişten, muhataplığa geçilir (iltifat sanatı). Dehşetli hesap gününde mahcup olmamak için Ondan dosdoğru yol üzere bulunmak ve bu yolda devam etmek konusunda istekte bulunulur.

"Ancak Sana kulluk eder, yalnız Senden yardım dileriz" ifadesini söyleyen tek kişi olduğu halde, çoğul ifade eden bir zamirin kullanılmasında bâzı incelikler vardır. Böyle demekle kişi, "Bütün azâlarımızın zerreleriyle sana ibadet ediyoruz" veya "Biz tevhid yolunun yolcuları, hepimiz sadece Sana ibadet ediyoruz" ya da "Biz kâinattaki bütün varlıklar olarak Sana ibadet ediyoruz" demiş olmaktadır. Aynı durum "Bizi doğru yola hidayet et" âyetinde yer alan çoğul ifadeler için de geçerlidir.

[4] Hidayet, Kur'an'da en fazla geçen kavramlardandır. Bu sebeple Rağıb el-İsfahanî'nin (ö. 425/1033 civarı), *Kur'an Kavramları Sözlüğünden/Müfredat*'tan, hidayetin tarifini aktarmak isteriz:

Hidâyet, bir kimseye yumuşaklıkla nazik bir şekilde yol göstermek, kılavuzluk etmektir. Ya da doğru yolu, yönü, istikameti tutmasına veya takip etmesine vesile olmaktır. Allah'ın insanları hidayete erdirmesi şu dört şekilde olur:

a. Her şeyi kapsayan hidayet **(Bakınız: 20:50)**

b. Peygamberlerle, kitaplarla dâvette, çağrıda bulunarak insanlara yönelik hidayet. **(21:73)**

c. Hidâyeti bulmak için gayret gösteren kimseye yardımcı olmak. **(47:17)**

d. Cennete götürecek hidâyet. **(7:43)** Hidayet konusu üzerinde Tevbe Sûresi, 9. âyetinde de durulacaktır.

[5] Gadab, rızanın zıddıdır, yani razı olmama ve öfkelenme halidir. İntikam kastıyla kalpteki kanın hareketlenmesi olarak tarif edilmiştir.

Şüphesiz ki sonsuz kudret sahibi olan Allah'ın gadabı, âciz insanların öfkesi gibi değil, kendi ulûhiyetine/ Rabliğine mahsus bir tarzda ve bizim idrâk edemeyeceğimiz bir keyfiyettedir. Bununla birlikte Kur'ân, insanların kendi aralarında kullanageldiği kelimelerle konuştuğu için, Allah'ın gadabı/ öfkesi de aslında insanların öfkesini belirten bazı kavramlarla ifade edilmiştir. Dolayısıyla

"Allah'ın gadabı"ndan anlaşılması gereken şey, O'nun çirkin görmesi, hoşnut olmaması, isyan edenleri reddederek yermesi, hak edenden intikam alma irâdesi, cezalandırması ve benzeri mefhûmlardır. Kaldı ki *zâlime öfkelenmek, adaletin ve mazluma rahmetin gereğidir.*

Bâzı tefsirlerde ve meallerde gazaba uğrayanlar için Yahudiler, sapıtanlar için ise Hıristiyanlar denilse de bu yorum âyetlerin geniş anlamlarını sınırladığı için biz bu yoruma katılmıyoruz. Gazaba uğrayanlar ve sapıtanlar, insanlık tarihi boyunca bu vasıfları taşıyan, Kur'an'ın hidayet yolunda/ caddesinde olmayan veya ayrılan herkestir. Kur'an'da çok sayıda böyle kimselerin ve toplulukların ibretlik kıssaları aktarılmıştır. Yahudiler, gadaba uğrayanlardan sadece bir topluluktur.

Doğru yola iletilenler, Peygamberler, şehitler, sıddîklar ve sâlih kimselerdir. (4:69) Sıddîklar, sözü, özündeki temizliği ortaya koyan; ameli, imanını doğrulayan, Allah'tan geleni tereddütsüz kabul eden kimselerdir.

Doğru yol, Kur'an'ın gösterdiği yoldur **(17:9; 42:52)** Allah'a iman etmek, Ona kullukta bulunmak **(36:61)** ve bu kulluğu 4. âyette dikkat çekildiği gibi sadece ve sadece Ona has kılmaktır.

"Ey Allah'ım, nimet vermek senin şanındandır. Bize hakkı hak olarak gösterip ona uymakla; bâtılı da bâtıl olarak gösterip ondan sakınmakla rızıklandır. Bizi dosdoğru yol ehlinden eyle."

BAKARA SÛRESİ

Medine'de indirilmiştir. 286 âyettir. Kur'ân'ın en uzun sûresidir.

İsmini, 67-71. âyetlerde geçen bir ineğin kesilmesi kıssasından alır. Bu ineğin kesilmesi, İsrailoğullarının mizacına yerleşmiş olan bâtıl inancın "kesilmesine" yöneliktir

Kadına, evlilik, âile, fâiz, ticaret, şahitlik ve sosyal hayata yönelik hükümleri içerir. İnanç bakımından üç farklı (mü'min-kâfir-münâfık) insan tipi üzerinde durulur. Hz. Âdem'in yaratılışı, Cennete yerleştirilmesi, İblis'in isyanı konuları üzerinde durulur. Ölümden sonra diriliş örnekleri sunulur. Namaz, zekat, oruç gibi emirler, fâiz gibi haramlar üzerinde durulur. Yahudilere yapılan ihsanlar ve onların bu ihsanlara karşı nankörlükleri üzerinde durulur.

Kur'an'ın en uzun âyeti olan müdâyene/borçlanma âyeti, Âyete'l-Kürsî, Rabbenâ atina duası, Âmenerrasülü olarak bilinen âyetler de bu surede yer alır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

2:1-2 Elif-lam-mîm.[1]

(İşte istediğin hidayeti gerçekleştirecek olan) Allah'tan geldiğine hiçbir şüphe bulunmayan, kesin gerçeğin tâ kendisi bu kitap, takvâ sahipleri için bir kılavuz/ yol göstericidir.[2] **(2:23; 3:134, 135; 69:51)**

[1] Mukattaa harfleri denilen bu ve farklı harfler, daha başka sûrelerin başında da zikredilmiştir. Mukattaa harfleri için çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Mesela bildikleri harfleri kullanarak müşriklere meydan okuma, yemin, söze başlarken dikkat çekme gibi yorumlar bu açıklamalardan bazılarıdır. Bu harflerin Allah'ın isimlerinden biri, sûrelerin isimleri, olduğu da söylenmiştir. Ancak aynı harfler başka surelerde de yer aldığı için, sûre ismi olması makul gözükmemektedir.

İbn Abbas (r.a.) bu harflerin Allah'ın isimlerinden alındığını söylemiştir. Buna göre elif, Allah; lam, Latif, mim de Mecid demektir. Ancak bu yorum da bize ikna edici gelmemektedir.

Kanaatimizce İmam Mâturîdî'nin de (ö. 333/944) dikkat çektiği gibi "bu harflerle neyi kastettiğini sadece Allah'ın kendisinin bildiğini" söylemek en doğrusudur.

[2] Bu kitap yerine "o kitap" da denilebilir.

Kitap, kelime olarak, "Yazmak, bağlamak, eklemek, farz kılmak, toplamak" anlamına gelir. Terim olarak ise "Birbirine bağlamak" demektir.

Günümüzde kitap denince "basılmış ve bir araya getirilmiş ciltli-ciltsiz kağıt yaprakları" akla gelse de Kur'an'ın kullanımında her tür yazılı metinden kitap diye bahsedilir. Hatta ağızdan bir düzen ile çıkan sözlere de kitap denir.

Kaldı ki bu ve içinde kitap geçen diğer ayetler indiğinde, ortada bildiğimiz anlamda bir kitap değil, hitap vardı. Kur'an, Peygamberimizden sonra iki kapak arasında toplanıp bildiğimiz anlamda kitap halini aldı.

Kitap, çok anlamlı kelimelerdendir. Önceki peygamberlere gönderilen vahiylere de kitap denilir. Ayrıca Allah'ın ilmi, hükmü, takdiri, farz kılması, Levh-i mahfuz ve mektup da Kur'an'da kitap olarak ifade edilmiştir. Böyle olunca Kur'an'da geçen kitap lafzının hangi anlama geldiği ancak, siyak-sibaktan/ bağlamdan tespit edilebilir.

Mükemmel ve benzersiz olan Kur'an'da ayıplanacak, şüphe edilecek hiçbir nokta yoktur. Kur'an'ı ayıplamak, ancak anlayışların hastalığından ileri gelir. **Busayrî**'nin (ö. 1294) dediği gibi, "Kör adam, güneşin ışığını bilmez, hasta adam da suyun tadını almaz."

Âyette geçen takvâ, çok meallerde ifade edildiği gibi Allah'tan korkmak değil, Allah'ın azabından korunmak için dikkatli davranmak, bu bilinç ile korku ve saygının bileşiminden doğan bir hürmetle Allah'a saygı duymaktır.

Takvanın en önemli özelliği, şirki terk etmektir. Ardından günahları ve isyanı

2:3 Allah'a karşı gelmekten sakınan o kimseler, gayba iman ederler.[3] Namazı ikame ederler[4] ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden infak ederler/başkaları için pay ayırırlar.[5]

2:4 Onlar, sana indirilene de senden önce indirilen kitaplara da iman ederler.[6] Âhirete de sarsılmaz şekilde iman etmişlerdir.[7]

terk gelir, son olarak da Allah'tan başka her şeyi terk etmek, gerçek anlamda sadece Allah'a bağlanmak gelir. Biz, takvâ kelimesini, "Allah'a karşı gelmekten sakınanlar" şeklinde tercüme edeceğiz.

Bu âyetle kalp, takvâ ile günahlardan temizlenir, bir sonraki âyette ise mü'minlerin özellikleri sayılarak, imanla süslendirilir.

3 Gayb, beş duyunun alanına girmeyen, duyularla anlaşılamayan, akılla, batınî hislerle de bilinmesi, kavranması mümkün olmayan şeyler demektir. Mesela Allah, melekler, âhiret âlemi gaybtır. Bunlar ancak Allah'ın bildirdiği kadar bilinir. Yine Sahabe olmayanlar için Peygamber Efendimiz bir gaybtır. Bir sonraki âyette, inanılması gereken gaybî şeylerden bir kısmı açıklanmaktadır.

4 Namaz ibadeti, sadece İslâmiyette değil, diğer dinlerde de vardı.

Namazı ikâme etmek, baştan savma, âdet yerini bulsun kabilinden, üşenerek, ağırdan alarak değil, "namazdan çalmadan" "aradan çıkarmadan" özenle, kararlılıkla, huşu ile, canlı bir şekilde, son vaktine bırakmadan ve gereklerini tam yerine getirerek dosdoğru kılmaktır.

Mâturidî, burada geçen salatın bilinen anlamda namaz olmayıp mutlak anlamda Allah'a hamd ve övgü vazifesini yerine getirmek olduğunu söyler.

5 Bu cümlede geçen "verdiğimiz rızıktan" ifadesinde önemli nükteler vardır. Kişinin sadaka vermesi, "Ali'den alıp Veli'ye vermek şeklinde olmayacak, kendi malından verecektir. Bunu Allah rızası için yapacak, sadaka verdiği kimseye minnet etmeyecektir. Çünkü mal kendisinin değil, Allah'ın ona bir lütfudur.

Bir diğer nokta, sadaka malın dışında ilimle, söz ile, güçsüz ve ihtiyacı olan birine bedenen yardım etmekle de olur. Mesela amâ birine yardım, gözü görüyor olmanın bir sadakasıdır.

6 Hz. Mûsa'ya indirilen Tevrat, Hz. Dâvud'a indirilen Zebur ve Hz. İsa'ya indirilen İncil'in asıllarına, değiştirilmemiş hallerine iman ederler.

7 Âhiret gününe iman, Allah'a imanın en temel esasıdır. Çünkü Rabbimiz, bütün yaptırımlarını âhirete iman esasına bağlar. "İman edin. İman edenlere Cennet var, inkar edenler Cehenneme gidecek. İbadet edin, ibadet ederseniz, Cennet nimetlerine kavuşursunuz, isyan ederseniz Cehenneme girersiniz" gibi bütün emir ve yasaklarını âhirete iman esasına bağlamıştır. Bunun içindir ki Kur'ân'ın daha hemen başında, takva sahiplerinin vasıflarını sayarken ahirete imanı zikretmiştir.

Bu âyetlerin indiği dönemde yaşayan Câhiliyye halkı, insanların tekrar diriltileceklerine inanmıyorlardı. Bunun içindir ki Kur'an'da tevhid/ Allah'ın birliğinden sonra en fazla işlenen konu diriliştir, âhiret hayatıdır.

2:5 Bunlar Rablerinden gelen bir hidâyet üzeredirler. İşte onlar kurtuluşa erenlerin/ arzularına kavuşanların tâ kendileridir.[8] **(1:5)**

2:6 İnkarcılıkta inatla karar kılanlara/ inkar bataklığına saplananlara gelince: Şüphesiz böylelerini (bunun sonucundan) sakındırsan da sakındırmasan da onlar açısından fark etmez, çünkü onlar asla iman etmezler. **(10:96; 36:10)**

2:7 Allah onların kalplerini mühürledi.[9] Gözlerine de bir çeşit perde gerildi/ basiretleri bağlandı. Onlar için büyük bir azap vardır. **(4:155; 6:110; 41:5; 61:5)**

2:8 İnsanlardan bir kısmı da "Allah'a ve âhiret gününe inandık" derler. Ama onlar mü'minlerle birlikte değillerdir.[10] **(63:1)**

Cahiliye halkının âhiret inancı hakkında *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildine bakınız.

[8] Kur'an'ın önemli bir üslup/anlatım özelliği, az sözle çok anlam ifade etmesidir. Burada da bu vardır. Kurtuluşa ermenin ne olduğu mutlak bırakılıp, kayıt altına alınmayarak, kurtuluşa erme, kurtuluş beklentisi kendisi için neyi ifade ediyorsa, onu anlaması temin edilmiştir. Mesela bâzıları için kurtuluşa ermek, ateşten kurtulmaktır; bir kısım insanlar, Cenneti ister; bâzıları Allah'ın rızâsını talep eder, bâzıları cemalini görmeyi arzular, bâzıları zevk ve sefa ister. Bütün bunlar "Kurtuluşa erenler" ifadesinin anlamı içindedir.

[9] İsyan ve nankörlükleri ve bunda ısrar etmeleri sebebiyle Allah onların basiretlerini bağlamış, kalplerini karartmıştır.

İmam Mâturîdî'nin de (ö. 333/944) ifade ettiği gibi, burada bütün kâfirler değil, inkarcılardan bir topluluk hedef alınmıştır. Sonuç, açıklandığı gibi gerçekleşmiş, onlar iman etmeden ölmüşlerdir. İnkarcılar akıl yürütme ve düşünmeyi terk ettikleri için, Allah kalplerini mühürlemiştir.

Zemahşerî (ö. 538/1143), inkarcıların iki grup olduğunu, bunlardan Allah tarafından inkar üzere kalacakları kesin bilinenlerin kalplerinin mühürlendiğini, hidayete erecek olanlar için ise böyle bir mühürlemenin olmadığını ifade eder. Ayrıca mühür vurmanın hakikat değil, mecaz olduğunu söyler. Ona göre kâfirlerin kalpleri, hakkı kabul etmeye karşı duyarsız ve taşlaşmış olduğu için kalpleri, mühürlenmeye benzetilmiştir. Yoksa onların kalplerinin hakkı kabule karşı taşlaşmış olmasında, hakkı kabule yanaşmamasında Allah'ın her hangi bir fiili söz konusu değildir. Sonuç itibarıyla Allah kullarına zulmetmez **(5:29)**

Kalplerin mühürlenmesi konusunda ayrıntılı açıklama için *Güncel Sorularla Kader* isimli kitabımıza bakınız.

[10] Bu âyet, "İnsanlardan bir kısmı da aslında inanmadıkları halde, 'Allah'a ve âhiret gününe inandık' derler" şeklinde de tercüme edilmiştir.

Kur'ân'da insanlar inanç açısından üç grup olarak ele alınır:

a. Mü'min: İslam dininin inanılması farz olan esas ve hükümlerine hiç tereddüt etmeden iman eden, diğer bir ifadeyle, kalbi dilini ve hareketlerini yalanlamayan kimselerdir.

b. Kâfir: Allah'ın inanmayı farz kıldığı esaslara inanmayan, farzları kabul etmeyen, haramları haram olarak tanımayan kimselerdir.

c. Münâfık: Âyette de ifade edildiği gibi, inkarcı oldukları halde mü'min olduğunu söyleyen, dışa karşı inanmış görünüp, kalben inanmayıp inkar eden kimselerdir.

Nifak, İslam'dan önce bilinmiyordu. İbn Kuteybe (ö. 276/889) der ki: "Köstebek nasıl bir delikten girip başı sıkıştığında diğerinden çıkıyorsa, münafık da görünüşte İslam'a girse de kalben Müslüman olmaz."

Bakara Sûresi, Kur'an'ı ve mü'minleri öven âyetlerle başladı. (2-5. âyetler). 6-7. âyetlerde, mü'minlerin zıttı olan kâfirlere geçildi. Ardından mü'minlerle kâfirlerin arasında yer alan başka bir inanç grubu olan münâfıklar tanıtılmaya başlandı (8-20. âyetler) Kur'an boyunca mü'min, kâfir ve münâfıkların durumu daha pek çok âyette ele alınır. Bu üç grup insanın yanı sıra Kur'an'da müşriklerin, Yahudi ve Hıristiyanların (Ehl-i Kitap), Bedevilerin ve kalbinde hastalık bulunanların durumları da tafsilatlı bir şekilde ele alınır.

Kâfirler iki âyetle anlatılırken, münâfıklara 12 âyet ayrılmasının sebebi, kâfirler açık düşman oldukları halde, münâfıkların meçhul düşman olmaları, mü'minlerin arasında yer almaları, hile, yalan, aldatma, iki yüzlülük gibi davranışlarla kaleyi içten düşürmeye çalışıyor olmalarıdır. Buradan hareketle, "münâfık, düşmanlık noktasında kâfirlerden daha tehlikeli ve daha zararlıdır" demek mümkündür. Nitekim ilerleyen yıllarda, Müslümanlar, münâfıklardan çok büyük zarar görmüşlerdir.

Mekke'de münâfık yoktu. Zâten kimse münâfıklık yapmaya ihtiyacı da duymuyordu. Çünkü Müslümanlar zayıftılar ve işkence görüyorlardı.

Medine'de ise durum değişti, kazanılan zaferlerle ve sayılarının çoğalmasıyla Müslümanlar güçlenince, menfaatlerini onların yanında bulunmakta gören kişiler ortaya çıktı. Bunlar, inanmadıkları halde "İnandık" diyen münâfıklardı. Böyle söylemekle, zilleti kabul etmiş oluyorlardı. Müslümanların arasında onlardan korktukları için, zillet içerisinde "Biz de sizler gibi iman ettik" diyor, dalkavukluk yapıyorlardı.

Şahısların ismi tayin edilmemekle beraber, sonraki âyetlerde münâfıkların durumu anlatılır. Münâfıkların ismen anlatılmamasının bir çok hikmeti vardır. Böylece kıyamete kadar yaşayacak olan Müslümanlara münâfıkların özellikleri bildirilerek böyle kimselere karşı dikkatli olmaları temin edilmiş olunmaktadır.

Bu âyetten bütün zamanlar için çıkarılacak ders, küfürde ve İslam düşmanlığında inatçı olanlara, "Belki iman ederler" "Belki vaz geçerler" düşüncesiyle sevecen yaklaşmaya, tavizkar davranmaya, onlarla vakit öldürmeye gerek olmadığıdır.

2:9 Böyleleri güya (akıllarınca) Allah'ı ve mü'minleri aldattıklarını sanıyorlar. Oysa onlar ancak kendilerini aldatırlar da bunun farkında değildirler.[11] **(58:18)**

2:10 Münâfıkların kalplerinde bir hastalık vardır.[12] Allah da inkârda ısrarları sebebiyle bu hastalığı arttırmıştır. Söyledikleri yalan yüzünden onlara pek acı bir azap vardır.[13] **(5:52; 8:49; 9:124-125; 33:60; 47:16, 20)**

2:11-12 Onlara "Yeryüzünde fesat/ bozgunculuk çıkarmayın" denildiği zaman, "Biz ancak ıslah ediciyiz" dediler/ derler.

Dikkat edin! Onlar bozguncuların tâ kendileridir; fakat farkında değildirler. **(2:205; 8:73)**

2:13 Kendilerine "İnsanların iman ettiği gibi siz de iman edin"[14] denildiği zaman, "Biz beyinsizler takımı gibi mi iman edeceğiz?" diye cevap verirler. Oysa ellerindeki sermayeyi sorumsuzca harcayan beyinsizler ancak kendileridir; fakat bunu bilmiyorlar.[15] **(4:143)**

[11] Allah'a hile yapmak imkânsızken, münâfıkların bu imkansız olanı yapmaya çalışmaları, ahmaklıklarının bir sonucudur. Allah'ı değil, kendi kendilerini aldattıklarının farkında olmamaları da ahmaklıklarının bir göstergesidir.

[12] Bu hastalık, nifak ve şüphe hastalığıdır. Münâfıklar, kalplerindeki nifak hastalığını, kasıtlı olarak geliştirmekte; Müslümanlara zarar vermek için çabalamaktadırlar. Onlar zarar vermeye çalıştıkça mü'minlerin daha da güçlenmesi, zaferler kazanması, onların hastalığını daha da artırmakta, tedavisi imkansız bir safhaya taşımaktadır. **(3:118, 120)**

Kalpte hastalık bulunması, sadece münâfıklara has bir durum değildir. Kalpte hastalık taşıma ifadesi, başka âyetlerde kâfirler ve mü'minler için de kullanılır. Atıfta bulunduğumuz âyetlere bakınız.

[13] Münâfıklığın en görünen vasfı, yalan söylemeleridir. Böylesine dehşetli bir azaba, onların yalan söylemelerinin sebep gösterilmesi, yalanın çirkinliğine, iğrençliğine işarettir.

[14] Siz de gerçek mü'minler gibi iman edin. Mü'minlere "Biz de iman ettik" deyip, kâfirlere "Biz sizinle beraberiz" demeyin.

[15] Özellikle ilk zamanlar peygamberlere genelde toplumun fakirleri, zayıfları, kimsesizleri iman etmişlerdir. Böyle olunca da toplumun zenginleri, ileri gelenleri bu durumu ya peygamberin dâvet ettiği şeyin hakikatsizliğine delil getirmişler; ya da küçük gördükleri kimselerle aynı yerde buluşmak istememişlerdir. Mesela Hazret-i Nuh'a, kavminin ileri gelenleri, "Sana seviyesi düşük olanlar tâbi olurken biz hiç iman eder miyiz?" demişlerdi. (26:111) Burada da münâfıklar, Peygamber efendimize iman edenleri sefih ve akılsız olarak görüp, onlarla

2:14 (Bu münâfıklar) mü'minlere rastladıklarında "İnandık" derler. Şeytanlarıyla[16] baş başa kalınca da "Aslında biz kesinlikle sizinle beraberiz; onlarla sadece alay ediyoruz" derler.[17] **(2:76; 63:2)**

2:15 Aslında ise Allah onlarla alay eder/ alay edenlere hak ettikleri cezayı verir. Azgınlıkları içinde onlara mühlet verir de şaşkın şaşkın bocalayıp dururlar.

2:16 İşte onlar, hidâyeti verip, münâfıklığı satın alan/ tercih eden kimselerdir. Fakat bu ticâretleri kâr getirmediği gibi (sermayelerini de kaybetmişlerdir.) Onlar doğru yolu da bulamamışlardır.

2:17 Münâfıkların misâli, (karanlık gecede) ateş yakan kimsenin durumu gibidir.[18] O ateş yanıp da etrafını aydınlattığı esnada, Allah onların aydınlığını giderir ve onları (daha önce bilmedikleri) karanlıklar içinde bırakır da hiçbir şey göremezler.[19] **(63:3, 4)**

bir arada olmayı kibirlerine yedirememekte; iman edenleri küçümsemektedirler. Sanki şöyle demektedirler: "Biz onlarla kıyaslanmayız. Onlar fakirdirler, bizim yanımızda bir değerleri yoktur. Zor durumda oldukları için mecburiyetten iman ettiler. Onların dünyaya önem vermemeleri, zaten imkanları olmadığı içindir. Oysa bizler izzet ve servet sahibi insanlarız."

İman konusunda ayak direten münâfıklar, mü'minleri beyinsizlikle suçlayınca, Rabbimiz mü'minleri onlara karşı savunmuş, asıl beyinsizlerin kendileri olduğunu söyleyerek, bu vasfı kendilerine döndürmüştür.

[16] Şeytanlaşmış reisleri ve arkadaşlarıyla başbaşa kalınca.

[17] Demek oluyor ki mü'minler, kimsenin olmadığı ve bilmediği yerlerde; kendileriyle başbaşa oldukları zaman da gayba iman eden kimsedir.

Münâfıklar, mü'minlere aşksız ve şevksiz bir şekilde sadece "iman ettik" demekle yetinirken; yandaşlarına aşk ve şevk ile "Biz kesinlikle sizinle beraberiz. Onlarla sadece alay ediyoruz" şeklinde te'kitli/kuvvetlendirilmiş bir ifade kullanmaktadırlar. Bu durum onların müşrikler tarafından "Müslüman oldukları konusunda" sıkıştırıldıklarına işârettir.

[18] Araplar, anlaşılması zor konuları, gizli ve ince anlamları ortaya çıkarmak, dilin ihmal ettiği, söyleyemediği ince anlamları hayalin gözü önüne sermek, böylece inatçı hasımları susturmak için insanlar arasında dilden dile dolaşan darb-ı mesellerden/ temsillerden yardım alırlardı. Kur'an'ın ilk muhatabı Araplar olduğu için Rabbimiz, ilki bu âyette olmak üzere, Kur'an'da çok sayıda darb-ı mesel kullanmıştır. (18:45; 10:24; 62:5) Darb-ı mesel, sadece o dönem için değil, her zamanda zor konuların rahatça anlaşılmasına yardım eder, dürbün gibi uzağı yakına getirir, anlamayı kolaylaştırır. Böyle olduğu içindir ki tarih boyunca kullanılmıştır.

[19] Bu temsilde karanlık, münâfıkların küfrüne bakar.

2:18 Onlar sağır, dilsiz ve kördürler. Bu sebeple hakka dönmezler.[20] **(7:179; 22:46; 41:5)**

2:19 Ya da onların durumu, gökten sağanak halinde boşanan, içinde yoğun karanlıklar, görültü ve şimşekler bulunan yağmura tutulmuş kimsenin durumu gibidir. O münâfıklar, yıldırımlardan gelecek olan ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Allah kâfirleri çepe çevre/ her taraftan kuşatmıştır.[21] **(9:56, 57; 57:13-15; 63:4)§**

2:20 Şimşek nerede ise gözlerini kapıverecekmiş gibi çakar. Etraflarını her aydınlattığında birkaç adım yürürler.[22] Fakat ışık yok olup

Hayret ve şaşkınlık, kararsızlıklarını, Müslümanlarla kâfirler arasında yaşadıkları gel-gitleri ifade eder.

Ateş ise fitnelerine işarettir.

Bu temsil, münâfıkların, ayaklarına gelen İslam'ın nurundan istifade etmediklerini, o nurun önemini kavrayamadıklarını gösterir. Onların durumunu, hüsranlarını bütün yönleriyle gözleri önüne serer. Câhiliye halkı, çölde ısınma amaçlı değil, kaybettikleri yolu bulmak için aydınlatma amacıyla ateş yakarlardı. Çölde yoluna kaybeden birinin yolunu bulmak için yaktığı ateşin sönmesi, kişiyi nasıl korkutacağı, telaşlandıracağı hayal edilebilir. Dolayısıyla verilen temsil, çöl şartlarında yaşayan ve yolculuk yapan ilk muhataplar için oldukça çarpıcıdır.

Rabbimiz bu benzetmeyle, münâfıkların gerçek mânâda imana dönmeyeceklerini nazara verir. Bir sonraki temsilde ise münâfıkların durumunun daha dehşet verici ve daha korkunç olduğu anlaşılır.

[20] Burada durumları anlatılan münâfıklar aslında sağır, dilsiz ve kör değillerdir. Fakat gece karanlığında bir ses işitmedikleri için sağır; kimseye bir şey işittiremedikleri, bağırsalar da yardıma gelen olmayacağı için dilsiz; karanlıkta yollarını bulamayacakları için de kördürler. Çabaladıkça batar, geldikleri yere geri dönmek isterler, fakat her taraftan kuşatan zifiri karanlık sebebiyle, içinde bulundukları musibetten kurtulup geri dönemezler. İradeleriyle tercih ettikleri bu zor durumdan, isteseler de kurtulamazlar.

[21] Ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkamalarının aslında onlara hiçbir faydası yoktur. Böyle yapmaları onların çaresizlik içerisinde nasıl kıvrandıklarını gösterir.

Diğer taraftan, bu ifade onların nasıl bir dehşet ve şaşkınlık içerisinde olduklarını da gösterir. Çünkü normalde parmaklar değil, parmak uçları kulağa tıkanır. Ama temsilde münâfıkların parmaklarının tamamını kulaklarına soktukları ifade edilir.

[22] Münâfıklar bâzen hakikati görebilirler. Hatta tereddüt geçirirler. Fakat çok geçmeden eski hallerine geri dönerler. Burada onların bu haline dikkat çekilmektedir.

üzerlerine karanlık çökünce, oldukları yerde kalırlar. Eğer Allah dileseydi, (gök gürültüsünün ve şimşeğin şiddetini daha da artırır) onların kulaklarını sağır, gözlerini de kör ederdi.[23] Şüphesiz Allah, her şeye gücü hakkıyla yetendir.

2:21 Ey insanlar![24] Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk/ birliğine iman ve itaat edin ki (Allah'ın azabından) korunasınız.[25]

2:22 O Rab ki yeri sizin için bir döşek, göğü ise bir tavan yaptı. Gökten su indirerek, onunla, size rızık olsun diye çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bilip dururken Allah'a denkler/ ortaklar koşmayın.[26] **(7:57; 35:27)**

2:23 Eğer kulumuza Kur'an'ı Bizim indirdiğimizden herhangi bir şüphe ediyorsanız ve (Kur'an'ı onun uydurduğu) iddianızda doğru iseniz, haydi Allah'tan başka bütün yardımcılarınızı çağırın da onun benzeri bir sûre getirin.[27] **(10:37, 11:13; 17:88; 32:3; 52:33-34; 56:80; 97:1)**

---

[23] Eğer Allah onların işitme ve görme duyularını alsaydı, gök gürültüsünü işitmeyecekleri ve şimşeğin dehşetini görmeyecekleri için, bu onlar hakkında bir nimet olurdu.

[24] Bundan önceki âyetlerde mü'minlere, kâfirlere ve münâfıklara seslenildi. Bu sonraki âyetlerde ise hitap bütün insanlaradır. Bâzıları "Ey insanlar!" hitabından kastın "Mekke halkı" olduğunu söyleseler de biz bu daraltıcı anlama katılmıyoruz.

[25] Buraya kadar iman üzerinde duruldu. İnsanların, iman karşısındaki duruşları; mü'min, kâfir ve münâfıkların durumları açıklandı. Bu âyetle de imanla bağlı olan, adeta açıkta yanan ateşi sönmekten koruyan fanus gibi, imanı sönmekten, yok olmaktan koruyan, insanı olgunlaştıran, dünya ve ahirette mutluluk sebebi olan kulluk/ibadet konusuna geçildi.

Allah'ın bu ve başka âyetlerde bizden istediği kulluk, emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından sakınmaktır.

Âyetin son kısmı bâzı meallerde "itaat edin, böylece Allah'ın azabından korunmanız umulur" şeklinde tercüme edilmiştir. Umulur ki ifadesi, Allah için kullanıldığında bunun bir ihtimal değil, kesin olduğunu gösterir.

Böyle ifade edilmesinin bir sebebi, kulu korku ile ümid arasında tutmak ve gayret göstermeye teşvik içindir. Yani kul, hiçbir zaman kullukta bulunduğu için kurtuluşu garanti görmemeli, tembelliğe düşmemeli, ama kurtuluş ümidiyle ibadet etmelidir.

[26] Bir önceki âyette, kullukta bulunmanın bir gerekçesi, Allah'ın insanı yaratmış olması ve azaptan kurtulabilme olarak gösterilmiştir. Bu âyette ise sayılanların yanı sıra ibadetin sebebi olarak verilen nimetler hatırlatılır. Müşriklere "Putlar değil, böyle bir Allah ibadeti hak ediyor" çağrısı yapılır.

[27] Kur'an'ın tertip itibarıyla hemen başında Rabbimiz tevhidi/şirki bırakıp Al-

lah'ın birliğine çağırdıktan sonra muhataplara peygamberlik kurumunu, kitaplara imanı, sonraki âyetlerde meleklere imanı ve âhiret hayatını nazara vermektedir. Bu âyette peygamberlere ve kitaplara iman söz konusudur.

Rabbimiz, tebliğde bulunurken peygamberlerin eline delil olarak muhatapların benzerini yapamayacağı, yapmaktan âciz kaldıkları mu'cizeler verir. Bu mu'cize, o peygamberin gönderildiği toplumda revaçta olan, insanlara etki eden şeyden daha üstün özelliğe sahiptir. Bu durum özellikle bâzı peygamberlerde daha belirgindir.

Mesela Hz. İbrahim devrinde yıldız ilmi, astroloji çok yaygındı. İnsanlar yıldızlara bakarak bilgi edindiklerini, gaybdan haber aldıklarını sanırlardı. Hz. İbrahim'in bir mu'cizesi olmasa da gerçekleştirdiği bir fiil sebebiyle, bunun asılsız olduğu açığa çıktı. Hz. İbrahim, putları kırmıştı. Ama bunu gizlice yapmıştı. Kimse onun kırdığını bilmiyordu. Kavmi, astroloji bilgisine başvurup da putları kıranın Hz. İbrahim olduğunu öğrenemediler.

Hz. Mûsa zamanında sihir bilgisi çok yaygındı. Sihirbazlar, toplumun en önemli insanlarıydı. Rabbimiz bu elçisine de sihirbazları âciz bırakacak bir mu'cize verdi. Gerçekten de çok ünlü ve hünerli sihirbazlar Hz. Mûsâ'nın gösterdiği mucize karşısında âciz kaldılar, "bu bir sihir olamaz" diyerek itirafta bulundular ve iman ettiler. Hem öyle bir iman getirdiler ki bu imanları, Firavun gibi tehdidini gerçekleştirebilecek bir zâlimin ölüm tehdidi karşısında dahi en küçük bir sarsındı göstermedi. **(Bakınız: 20:70-74)**

Hz. İsa zamanında ise tıb ilmi yaygın ve en gözde meslekti. Rabbimiz ona da sağlık alanında devrin tıb otoritelerini âciz bırakacak bir mu'cize verdi. Bu, öyle bir mu'cize idi ki Hz. İsa anadan doğma kelleri, körleri iyileştirdi.

Peygamberimiz zamanında da şiir ve edebiyat/belagat ileri derecede yaygındı. Araplar çoğunlukla okuma yazma bilmedikleri için övünebilecekleri şeyleri, tarihi ve önemli olayları, önemli gördükleri bilgileri nesilden nesile şiirle aktarıyorlardı. (*Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 1 cildinden 272 ve sonraki sayfalara bakınız.)

Bu ve başka sebeplerden, şâir ve şiir o toplumun mânevî pazarında en fazla ilgi gören bir maldı. Şiir ve edebiyatta hiç kimse onlarla yarışamıyordu. Bir kabilenin şâiri milli bir kahraman sayılıyordu. En fazla onunla iftihar ediliyor, en çok ona hürmet gösteriliyordu. Şâirin bir sözüyle savaş başlıyor veya savaş bitiyordu.

Arap kabilelerinin en çok korktuğu şey, savaştıkları kabilenin yiğitleri değil, şâirleriydi. Onlardan, arslandan korktukları gibi, hatta daha fazla korkuyorlardı. Bu sebeple iyi bir şâire sahip olmak, iyi bir kahramana sahip olmaya tercih edilirdi. Kavimler, yegane gayeleri ve sermayeleri olan şöhret hırslarını ve övünme güdülerini şâirler vasıtasıyla gerçekleştiriyorlardı. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi müşrik Arapların kız çocuklarını diri diri toprağa gömmelerinin bir sebebi de çocuklar esir edildiğinde karşı tarafın şâirlerinin yazacakları hicivlere muhatap olmamak, onların diline düşmemekti. Çünkü şâirin bir sözü, esir

edilen kızın babası ve akrabaları için kılıç yarasından, hatta ölümden daha acı vericiydi.

Araplar arasında her yıl kurulan panayırlarda jüri önünde şiir yarışmaları düzenlenirdi. Farklı kabilelerden gelen şâirler ve hatipler burada şiir okur, hitapta bulunur, birbirlerine üstün gelme yarışına girerlerdi. Jüri tarafından birinci seçilen ve dereceye giren yedi şiir, Kâbe'nin duvarına altın suyuyla yazılırdı. Asılan şiirlere "Muallakat-ı seb'a" yeni **yedi askı** denirdi. Dereceye giren şâirlerin kabileleri büyük bir gurura kapılırdı. Artık diğer kabileler bunların dilinden kendilerini kurtaramazdı. Câhiliyye devrinde şiirleri Kâbe duvarına asılan şâirler şunlardı:

İmrü'l-Kays, Tarafa, Lebid, Züheyr, Amr bin Gülsüm, Antara, Nabiga, Hâris bin Hiliza ve A'şa.

Kur'an, bütün şâir ve edebiyatçıları âciz bırakacak bir mu'cize idi. Rabbimizin son Peygambere (s.a.v.) verdiği bu mu'cize Kitapla bütün bu meşhur ve burnu havada şâirlere bu mu'cizenin benzerini getirmeleri konusunda zaman zaman meydan okudu. İşte açıklamasını yaptığımız âyet, bu meydan okumalardan birisidir. **(Bu konuda ayrıca şu âyetlere de bakınız: 11:13, 14; 10:35; 17:88; 52:33-34)**

Müşriklere Kur'an'ın benzerini getirmeleri konusunda meydan okuyan âyetleri toplu olarak ele alırsak şöyle ifade edebiliriz:

"Eğer Kur'an'ı kulumuz Muhammed'in uydurduğunu iddia ediyorsanız, haydi içinizden onun gibi okuma yazma bilmeyen biri Kur'an'ın benzerini ortaya koysun.

Okuma yazma bilmeyen biri bunu yapamıyorsa, ilim sahibi birisi yapsın.

O da yapamıyorsa bütün âlimlerinizi, şâirlerinizi, edebiyatçılarınızı, ilah diye taptığınız putlarınızı toplayın birlikte yapın.

Yine yapamadıysanız, bütün kitapları toplayın, hepsinden istifade edin.

Yine yapamazsanız Kur'an'ın tamamını değil, on sûresini taklit edin.

Yine âciz kalırsanız, bu on sûre Kur'an gibi hak ve hakikat olmasın, uydurma ve asılsız hikayelerden derleyip toparlayın.

Bunu da yapamazsanız, tek bir sûresinin benzerini getirin.

Bu da olmazsa uzun değil, kısa bir sûresinin benzerini ortaya koyun.

Bunu yapmaya çok hem de çok muhtaçsınız. Çünkü haysiyet ve namusunuz, izzet ve dininiz, şerefiniz, can ve malınız, dünya ve ahiretiniz ancak Kur'an'ın benzerini yapmakla kurtulabilir. Yoksa dünyada haysiyetiniz, namusunuz, dininiz, şerefiniz zillet içinde kalır. Can ve malınız tehlike altındadır. Bu kadar

muhtaçken bunu yapmazsanız, yapamazsanız, âhirette yakıtı insanlar ve taşlar olan Cehennem gibi ebedî bir azaba mahkumsunuz. Putlarınızla birlikte ateşe odun olacaksınız. Ya iman ediniz, ya da Cehhenneme gidiniz.

Rabbimiz şu âyetle de Kur'an'ın insan tarafından uydurulacak bir söz olmadığı konusunda son noktayı koyuyordu:

"Bu Kur'an, uydurulabilecek bir söz değildir. Fakat o kendisinden önceki kitapların tasdikçisidir. Her şeyin ayrıntılı bir açıklamasıdır. İman eden bir topluluk için bir hidayet ve rahmettir." **(12:111)**

Daha önce "İşittik. İstesek bunun benzerini biz de söyleriz. Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir" (8:31) diyen müşrikler, Kur'an'ın benzerini getirebilmek için çok uğraştılar ama başaramadılar. Azılı müşriklerden Ebû Süfyan, gerekirse her yeri dolaşıp ünlü şâirlerden Kur'an'a bir nazîre/benzer getirme peşine düştü. Kur'an benzeri şiirler yazması için civar kabilelerden üç şâire müracaat etti. Her gittiği şâiri önce övdü, sonra dedi ki:

"Bizden bir genç çıktı, ilahlarımıza sövdü, Lat ve Uzza'yı bırakmamızı istedi. aklımızı aşağıladı, âlimlerimizi cehaletle suçladı, birliğimizi parçaladı, beraberliğimizi bozdu, kuvvetimizi dağıttı, aramıza düşmanlık soktu. Bize Âlemlerin Rabbinden dediği bilmediğimiz sözler okuyor.

Ebû Süfyan'ın gittiği şâirler: Eksem bin Seyî et-Temimî, Kus bin Saide ve Ümeyye bin Ebi's-Salt idi.

Kitaplarda yer aldığına göre Ebû Süfyan gittiği şâirlere Hz. Muhammed'in ahlakı vasıflarını övmekten de geri durmuyordu. Mesela *aklen kusursuz, soyu temiz, Arapların en hoşgörülüsü, en ahlâklısı, en akıllısı, en cömerdi ve en asili* olduğunu söylüyordu.

Ancak olumlu bir cevap alamadı. Tam tersine bu hareketiyle bazılarının Müslüman olmasına zemin hazırladı.

Sonuç olarak, şiirin, belagatin, edebiyatın ve beyanın zirvede olduğu bir topluluk olan Araplar, kendi şiirleri ile Kur'ân'ı kıyaslayarak aradaki farkı, Kur'ân'daki i'cazı gördüler. Bütün güçlerini ortaya koyarak bu meydan okumaya cevap veremeyen putperestler/ müşrikler ezilen, değersizleşen şeref ve haysiyetlerini kurtarabilmek için Hz. Muhammed'i öldürme kararı aldılar. Kur'an'ın karşısına harflerle çıkmak, Hz. Muhammed'i çürüterek iddiasından, dâvâsından vazgeçirmek varken; çok övündükleri edebiyat yoluyla mücâdeyi terk ederek, kılıçla mücadele yolunu seçtiler. Tehlikesiz bir yol dururken; canlarını, mallarını, çoluk çocuklarını tehlikeye atarak, savaşmayı tercih ettiler. Daha doğrusu âcizlik sebebiyle buna mecbur kaldılar. Kur'an'ın karşısında hor ve hakir düştüler.

"Ey yer, suyunu yut! Ey gök, suyunu tut!' Su çekildi, iş bitirildi. Gemi Cudi üzerine oturdu ve 'O zalimler topluluğunun canı Cehenneme' denildi" meâlinde-

2:24 Bunu yapmadınız/ yapamazsınız ve asla da yapamayacaksınız.[28] Öyle ise kafirler için hazırlanan, odunu insanlar ve taşlar olan Cehennem ateşinden sakının.[29] **(21:98; 66:6)**

2:25 İman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlara gelince:[30] Onları alt taraflarından nehirler akan Cennetlerle müjdele.[31]

---

ki âyet inmişti. Bu âyeti işiten Cahiliyye Devrinin en büyük şâiri İmrü'l-Kays'ın kız kardeşi, doğruca Kâbe'ye gitti, "Artık kimsenin söyleyecek bir sözü kalmadı. Bu belagat karşısında kardeşimin şiiri de duramaz" diyerek en yukarıda asılı duran kardeşinin şiirini indirdi. Ardından diğer şiirler de teker teker indirildi.

Sonraları **Müseylimetü'l-Kezzap** isimli bir yalancı peygamberlik iddiasında bulundu. Bu yalancı Rasulullahı taklit etti. Hatta kendince Kur'an'a nazîre, benzer getirme cüretini gösterdi. Fakat söylediği hezeyanlarla/ saçmalıklarla bütün âleme maskara oldu, gülünç duruma düştü. Onun Kur'an'a getirdiğini sandığı, aslında Kur'an'ın bazı âyetlerindeki kelimeleri değiştirerek yaptığı bu hezeyanlardan ikisi şöyleydi:

"Fil nedir? Filin ne olduğunu sana ne bildirdi? Onun hurma lifinden ip gibi kuyruğu ve uzun hortumu vardır."

"Görünen ekinlere, onu alabildiğine biçenlere, buğdayı savuranlara, onu değirmende öğütenlere, fırında pişirenlere, ekmeği et suyunda doğrayıp tirit yapanlara, suya ve yağa bandırıp lokma lokma yiyenlere yemin olsun!"

Bu meydan okuma halen geçerlidir. Ancak inkarcı cepheden halen ortaya çıkan olmamıştır.

[28] Yapamayacaksınız" demek, ancak Allah'a mahsus bir ifadedir. Onun dışında hiç kimse kudretli şâirlerin at koşturduğu; kıyamete kadar da sayısız şâir ve edebiyatçının geleceğini bile bile "yapamayacaksınız" diyemez. Allah bunu söylemiş, "İşte meydan" demiş, aradan yaklaşık 1500 yıl geçtiği halde, hiç kimse bu "meydana" atılamamış, bu hitabı yalanlayacak hiçbir şâir ve hiçbir edebiyatçı çıkmamıştır. Müseylimetü'l-Kezzab gibi, çıkanlar da rezil olup oturmuşlardır.

[29] Aslında Kur'an'ın benzerini getirememiş olmaları, Hz. Mûsâ'nın mucizesi karşısında mağlup olup iman eden sihirbazlar gibi başta şâirler olmak üzere müşriklerin iman etmelerini gerektirirdi. Cehennemle tehdit edilmeleri, Kur'an'ın benzerini getirememelerinin değil, Kur'an'ın Allah sözü olduğu böylece ortaya çıktıktan sonra iman etmemelerinin bir cezasıdır.

[30] Sâlih amel, Allah'a inanılarak yapılan/ dinin güzel gördüğü iş demektir. Yapılan iş toplumsal boyutlu, yani topluma faydalı olursa daha da değerlidir.

İman olmadan yapılan iş faydalı olsa da sâlih amel kapsamına girmez. Dolayısıyla sâlih ameli, "faydalı işler" şeklinde tercüme etmek doğru değildir.

İmanla birlikte güzel işler yapan kişi, böylece imanının sadece laftan, söylemden ibaret olmayıp fiile, eyleme döktüğünü göstermiş olur. **(20:75)**

Âyetten de anlaşılacağı gibi, imanla sâlih amel, iç içedir.

[31] Kur'an, ikili bir anlatım takip eder. Gece-gündüz, mü'min-kâfir gibi zıtlıkları

O Cennetlerden bir meyve yedikleri zaman, "A... Bu, daha önce yediklerimizin misli/benzeridir" derler. Orada rızıkları (dünyada yediklerine) benzer bir şekilde kendilerine sunulur.[32] Onlar için o Cennetlerde, tertemiz eşler vardır. Ve onlar, o Cennetlerde ebedî olarak kalacaklardır.[33] (47:15)

peş peşe sunar. Burada da Cehennemden hemen sonra Cennetin kapısını aralayarak aynı usül takip edilmiştir. Kur'an'ın tamamında bu böyle devam etmektedir. Cennet denildiğinde hemen arkasından Cehennem; Cehennem denildiğinde de hemen arkasından Cennet getirilir.

Cennet ve Cehennemin peş peşe sunulmasının önemli bir hikmeti, Rab olan Allah'ın en önemli bir terbiye metodu olan ceza ile mükâfatı birlikte sunmasıdır. Bunun içindir ki insanları eğitmek için indirdiği Kitabında, Cehennemin ardından Cenneti; Cennetin ardından Cehennemi birlikte sunar. Emir ve yasaklarını dinleyenleri Cennetle mükâfatlandıracağını müjdelerken; aksine davrananları da Cehennemle cezalandırmakla tehdit eder.

Bu âyet, "Rabbinize kulluk edin!" davetinin cevabıdır. Aslında kulluğun gerekçesi, önceki âyetlerde yaratılmış olmak, azaptan sakınmak, verilen nimetlere şükretmek olarak ifade edilmişti. Burada ise ibadete karşılık, lütuf olarak verilecek olan Cennetten bahsedilmekte ve tasviri yapılmaktadır.

En güzel manzarası olan bahçe, ağaçların gölgelediği, aralarından da suların aktığı bahçelerdir. İçinden akan su, orada olan kişiye büyük bir mutluluk verir. Suyu, nehri az gören ilk muhataplar için bunun ifade ettiği mutluluk ise çok daha fazlasıdır. Böyle olduğu içindir ki Rabbimiz ne zaman Cennetten bahsetse, hemen ardından nehirleri de zikreder.

Cennet ve Cehennemin şu anda hazır olup olmadığı tartışılmıştır. Bu konuda açıklama için *Cennet ve Cehennem Hayatı* isimli kitabımızın 167. sayfasına; Cennet nimetleri için de aynı kitabın 109 ve sonrası sayfalarına bakınız.

32 Burada, muhatabın aklına gelmesi mümkün olan, "Acaba Cennetin meyveleri nasıldır?" sorusuna cevap verilmiştir.

Allah, kendi katındaki gerçekleri bize bu dünyada algıladığımız nesneler üzerinden anlatmıştır. Yoksa anlamak zor olurdu.

Zemahşerî (ö. 538/1143) meyvelerin dünyadakilere benzer olması konusunda şöyle der: "İnsan, alışkın olduğu şeye kendisini daha yakın hisseder, daha meyilli olur, alışmadığı bir şey gördüğünde ondan uzak durur."

Cennetin meyveleri dünyadakilere ismen ve şeklen benzese de Cennete mahsus bir tadı olacağı kesindir.

33 Bu âyette "eşler" ifadesi geçer. "Eşler" yerine "kadınlar" demek, anlamı daraltacağından doğru bir tercüme olmaz. Buradaki "eşler" ifadesi, kadın için de erkek için de yani her iki taraf için de geçerlidir. Erkeğin eşi kadın, kadının eşi ise erkektir.

2:26 Allah, sivrisinek ve ondan daha küçük/ değersiz bir varlığı misal getirmekten hayâ etmez/ çekinmez.[34] İman edenler, böyle misallerin hak ve gerçek olduğunu bilirler. Kâfirler ise (kafalarda şüphe oluşturmak için) "Allah bu misalle neyi diliyor?" derler. Allah o misalle birçok kimseyi saptırır, birçok kimseyi de doğru yola yöneltir. (İmtihan için getirdiği) bu misallerle ancak fâsıkları/ hak yoldan çıkmış / inkara dalmış olanları saptırır. **(13:19-25; 14:24; 22:73; 29:41)**

2:27 (Allah'ın saptırdığı) fâsıklar o kimselerdir ki Allah'a kesin söz verdikten sonra, sözlerinden dönmüşlerdir. Onlar Allah'ın bulunmasını emrettiği bağları keserler, yeryüzünde fesat çıkarırlar.[35] İşte onlar zarar ve hüsrana uğrayanlardır.

2:28 (Ey kâfirler!) Allah'a nasıl nankörlük edebilirsiniz/ karşı gelirsiniz ki?[36] O Allah, sizler birer ölü/ yok hükmünde iken size hayat

[34] "Daha küçük/değersiz bir varlık" şeklinde tercüme ettiğimiz kelimenin aslı "fevka"dır. Bu ifade "bir şeyin üstü" ve "büyük" gibi mânâlara gelir. Fakat ezdad/zıt anlamlı kelimelerden olduğu için dilbilimciler tarafından hem büyük, hem de küçük anlamına geleceği ifade edilmiştir. (İbn Kuteybe, *Garîbü'l-Kur'an* s. 44; Zeccâc, *Meani'l-Kur'an ve İ'rabuh*, s. 1:104)

Fevk kelimesine büyük mânâsı verilirse anlamı şöyle olur: "Şüphesiz Allah bir sivrisineği veya onun üstündeki bir yaratığı misal vermekten çekinmez."

Bu hitap, Allah'ın küçük ve değersiz bir varlığı misal vermesini küçümseyenlere bir cevap olduğu için, âyeti, Allah'ın verilen misalden daha küçük ve değersiz bir varlığı da misal vermekten çekinmeyeceği şeklinde anlamlandırmanın isabetli olacağını düşünüyoruz.

Rabbimiz Kur'an'da başka hayvanları da misal vermiştir. Mesela bir âyette sineği; bir başka âyette örümcek ağını misal vermiştir. **(22:73; 29:41)**

[35] Daha önce söz vermiş oldukları halde, akrabalık bağlarını keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar.

[36] Bu âyet pek çok mealde, "Allah'ı nasıl inkar edersiniz ki?" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa muhatap, Allah'ı inkar etmemekte, Allah'a inanmakta, ancak Ona şirk koşmakta ve verdiği nimetlere nankörlük etmektedir. Müşriklerin Allah inancı konusunda ayrıntılı bilgi için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildine bakılabilir.

Sûrenin başından buraya kadar Rabbimiz 3. şahsa hitap ederken, burada birden muhataba geçilmiştir. Buna belagatta "iltifat sanatı" denir. Gaybtan muhataba geçiş ya hiddetin ve gazabın ifadesidir; ya da rahmetin, doğrudan konuşma isteğinin ifadesidir. Burada muhataba geçiş, Rabbimizin müşriklere olan hiddetini ifade etmek; onca nimete nankörlük eden müşriklerin zihinlerini yaptıkları kötülüğe, fenalığa çevirmek içindir.

verdi; ömrünüz bittiğinde sizi öldürecek; ardından yeniden hayat verecektir; sonra da Onun huzuruna götürüleceksiniz. **(40:11; 45:26)**

2:29 Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan; sonra iradesini semaya yöneltip gökleri yedi tabaka olarak düzenleyen de Odur. O her şeyi hakkıyla bilendir.[37] **(41:9-12)**

2:30 Rabbin meleklere "Şüphesiz Ben yeryüzünde bir halife kılacağım/ görevlendireceğim"[38] dediğinde, onlar şöyle dediler: "Biz, hamdinle Seni tesbih ve takdis edip dururken[39] orada fesat çıkaracak ve kan dökecek olanı mı halife kılacaksın?"[40] Bunun üzerine Allah meleklere

[37] Kur'an'ın bu gibi âyetlerinden maksat tarih, teknoloji veya yaratılış dersi vermek değildir. Bu âyetlere o gözle yaklaşılmamalıdır. Mesela bu ayete bakıp gök mü önce, yer mi önce yaratıldı? Yedi gök ifadesi bilimsel verilere uygun mu? tarzında bir yaklaşım sergilenmemelidir. Bu konuda *Kur'an Teknolojiden Bahsediyor mu?* isimli kitabımıza bakılabilir.

[38] Âyette insanın ilk defa yaratılmasından bahsedilmemektedir. Buradan yaratmanın daha önce gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Nitekim "Bir zaman Rabbin meleklere 'Ben salsâldan ve şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım' demişti" (15:28) âyetiyle, bu âyeti birlikte düşündüğümüzde, insanı yaratmanın farklı bir vakitte, o insanı halife kılmanın ise farklı bir zamanda gerçekleştiği anlamını çıkarmak mümkündür. Melekler muhtemelen Allah'ın "Yeryüzünde halife kılacağım" sözünden, daha önce yaratılan beşerin/Âdem'in halife olacağı çıkarımını yapmışlardır. Âyetin başındaki atıf harfinin (vavın) insanın ilk yaratılışına atıf olduğu düşünülebilir. Yani burada, Hicr Sûresi 28. âyette daha önce yaratıldığı ifade edilen insanı halife kılmak söz konusudur. Bu durumda meleklerin hayreti, insanın yaratılmasına değil, halife kılınmasına yöneliktir.

Halife başkasının ardından gelen kimsedir. Zemahşerî, insan neslinin meleklere halife olduğunu zikretmiştir. Ancak farklı bir görüş olarak insanoğlunun Allah'a halife olabileceğinden de bahseder. İnsanoğlunun Allah'a halife olması, Onun adına icraat yapması, varlıklar üzerinde hükmetmesi anlamına gelir.

İnsanoğlunun yeryüzünün daha önceki sakinleri olan cinlere halife olduğu da tefsirlerde yer alan bilgilerdendir.

İnsanoğlunun yeryüzünde halife olmasının yanı sıra Allah bâzı kullarını fert olarak da halife kılmıştır. Mesela bunlardan biri Hz. Dâvud'dur. Allah onu İlâhî hükümleri uygulaması için halife kılmıştır. (38:26)

[39] Tesbih, Allah'ın zatını inanç ve amel bakımından şanına layık olmayan her türlü kusurdan yüce tutmaktır.

[40] Meleklerin, "Orada kan dökecek kimseleri mi halife olarak tayin edeceksin?" ifadesinden, Hz. Âdem'in yeryüzüne halife tayin edilmesine taraftar olmadıkları anlaşılıyor. Fakat aralarında gerçekleşen imtihanın ardından, onun yeryüzüne halife tayin edilmesini istememeleri sebebiyle yanıldıklarını anlıyorlar.

"Sizin bilmediğinizi Ben bilirim" dedi.

2:31 Allah, Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra o eşyayı meleklere göstererek "Eğer iddianızda doğru iseniz, bunların isimlerini bana haber verin" dedi.[41]

2:32 Melekler "Seni her türlü kusur ve noksandan uzak görürüz. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi bilen de her şeyi hikmetle yaratan da Sensin" dediler.[42]

2:33 Allah, "Ey Âdem! Bunların isimlerini onlara söyle" buyurdu. Âdem, sunulan varlıkların isimlerini meleklere söyleyince de "Size 'Göklerde ve yerde görünmeyen gizli şeyleri Ben bilirim' demedim mi? Ayrıca Ben sizin açıkladıklarınızı da gizlediklerinizi de bilirim."[43] **(20:7; 27:25)**

2:34 Biz meleklere, "Âdem'e secde edin/ onun üstünlüğünü kabul edin" demiştik.[44] İblis'in dışında hepsi derhal secde ettiler. İblis

Burada meleklerin insanoğlunun kan dökücü olduğunu nereden bildiği akla gelmektedir. Tefsirlerde bunu Allah'ın bildirmesiyle bildikleri, Levh-i Mahfuz'dan öğrendikleri, ya da daha önce yeryüzünde mecazen kan döken cinlerin ya da diğer canlıların yaşamış olmalarından çıkardıkları şeklinde bilgiler yer almaktadır.

Meleklerin "öldürecek" demeyip "kan dökecek" demeleri de anlamlıdır. Çünkü öldürmenin haklı sebepleri de vardır. Mesela cihatta, kısas olarak öldürmek câizdir. Ama kan dökmek, tamamen zulmen öldürmedir.

[41] Bu âyette, bilgisizce söz söylemekten, iddiada bulunmaktan sakındırma söz konusudur. **(17:36)**

[42] Allah'ın meleklerle olan bu konuşmasına Kur'an'da yer vermesinden, Onun insana verdiği değeri çıkarabiliriz. Kullarına meşvereti öğretmek maksadıyla bunu haber verdiği söylense de bu, meşveret kurallarına uymamaktadır. Çünkü burada bir meşveret değil, haber verme söz konusudur. İmam Mâturidî, bu konuşmayı "Meleklerin önceden yaptıkları bir gaflet olmasaydı, onların bu tür haddini bildirmeye ve uyarıya layık görülmelerinin pek anlamı kalmazdı" diyerek bunun bir uyarı özelliği taşıdığını ifade etmiştir.

[43] Melekler, muhtemelen Allah'ın bildirmesiyle insanın kan dökücü yönünün olduğunu biliyorlardı, ancak insanların içlerinde peygamberler ve makbul kullar da olacağını bilmiyorlardı. Allah'ın insanı yaratmaktan maksadı, imtihan sonucunda insanların içerisindeki iyi kulları ortaya çıkarmaktı.

[44] Meleklerden ve iblisten Hz. Âdem'e secde etmelerinin istenmesi hakkında çeşitli görüşler bildirilmiştir. Buna göre secdeden maksat, selamlama, saygı ve hürmet gösterme, ona yönelme, ya da boyun eğmedir.

ise büyüklük taslayarak secde etmekten şiddetle kaçınıp, kâfirlerden olmuştu.[45] **(7:11; 15:29-31; 18:50; 20:116; 38:71)**

2:35 Biz şöyle dedik: Ey Âdem! Sen ve eşin birlikte Cennete yerleşin.[46] Oradaki nimetlerden istediğiniz yerden bol bol ve çekinmeden yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. Eğer yaklaşırsanız, kendine kötülük edenlerden olursunuz.[47] **(7:19-20, 20:120)**

[45] İblis'in melek mi, cin mi olduğuyla ilgili farklı görüşler vardır. Hatta halk arasında onun meleklerin hocası olduğu konusunda yaygın bir görüş hâkimdir. Bunda, âyette "Melekler secde etti, iblis hariç" buyurulmuş olmasının etkisi vardır. Oysa istisna edilenin, istisna edilenlerden farklı olması mümkündür. Allah meleklere de iblise de Âdem'e secde etmelerini emretti, fakat iblis, secdeden kaçındı.

Diğer bir husus, İblis melekler içerisinde olduğu için secde emrine onlarla birlikte muhatap oldu. "Meleklere emrettik" hitabına iblis de dahil edildi. Tağlib gereği, yani muhatapların çoğunluğu melek olduğu için, melekler ismi kullanıldı. Bu durumda âyetin takdiri "Biz meleklere ve iblise 'Âdem'e secde edin' dedik" şeklinde olur.

Kaldı ki Kur'an'dan iblisin melek olmadığını çıkarmak mümkündür. Mesela bir âyette melekler, "Allah'ın emrine karşı gelmeyenler" olarak vasıflandırılır. (66:6) Yine Kur'an'da "Onun katındaki melekler, Ona ibâdet etmeyi gurur meselesi yapmadıkları" "Sadece Allah'ın emirlerini yerine getirirler" buyurulmuştur. (21:19, 27) Bu âyetler, Allah'a isyan eden, emri dışına çıkan iblisin melek olmadığını gösterir. Diğer taraftan iblisin, ateşten (7:12) meleklerin ise nurdan yaratılmış olması da onun melek olmadığını gösterir. Zaten Rabbimiz "O cinlerdendi" buyurarak (18:50) iblisin melek olmadığını tasrih etmiştir.

[46] Hz. Âdem'in yerleştirildiği ve sonradan çıkarıldığı Cennetin kıyamet sonrası gidilecek olan Cennet mi, yoksa yeryüzünde bir cennet/bahçe mi olduğu konusu, ciddî olarak tartışılmıştır. Bu konuda bilgi için *Peygamberler Tarihi* isimli kitabımızın 2. cildinden 45-52. sayfalarına; Ya da *Cennet ve Cehennem* isimli kitabımızın 185-196 sayfalarına bakınız.

[47] Allah'ın Hz. Âdem ve Hz. Havva'ya yaklaşmalarını yasakladıkları ağacın ne olduğu konusunda tefsirlerde oldukça fazla ayrıntıya girilmiştir. Buğday, üzüm, incir, cinsel ilişki bu görüşlerden bazılarıdır. (Bilgi için *Kadın Kaburga Kemiğinden mi Yaratıldı?* İsimli kitabımızın 107-108. Sayfalarına bakılabilir.)

Oysa bu yasak ağacın ne olduğunu bilmek, ne ümmete, ne de âlime bir fayda verecek bilgi değildir. Buna ihtiyaç da yoktur. Eğer bu bir ihtiyaç olsaydı Rabbimiz bunu bildirirdi. Öyleyse "gaybı taşlamanın" anlamı yoktur. İmam Mâturidî'nin bu konudaki şu yaklaşımına aynen katılıyoruz:

"Bu meselede hareket noktası şudur ki sözü edilen konu ancak gaybı bilen Allah'tan gelecek haber yoluyla bilinebilecek türdendir. Aslında bu olayın mahiyetini bilmeye ihtiyacımız yoktur. Bize düşen görev, günahın konumunu bilip

2:36 Derken şeytan onların ayaklarını kaydırdı ve içinde bulundukları nimet yurdundan onları çıkardı. Onlara "Birbirinize düşman olarak inin. Yeryüzünde belirlenmiş bir vakte kadar kalıp yararlanacaksınız" dedik.

2:37 (Pişman olan) Âdem, Rabbinden bâzı kelimeler öğrendi ve derhal o kelimelerle tevbe etti.[48] Çünkü Allah Tevvâb ve Rahîm'dir/ Esirgeyen ve tevbeleri çokça kabul edendir. **(4:17, 18; 7:23; 9:104; 25:71)**

2:38 "Hepiniz oradan inin" dedik. Benden bir hidayet/ rehber geldiğinde, hidayetime uyanlar[49] için hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.[50] **(7:24-35; 15:34; 20:117-123.)**

2:39 Kim de inkar edip âyetlerimizi yalanlarsa, Cehennemliktir ve orada ebedî olarak kalacaktır.[51]

2:40 Ey İsrailoğulları! Size ihsan ettiğim nimetlerimi hatırlayın.

Allah'a sığınmak, itaatin de derecesini bilip işlemeye özen göstermektir."

[48] Hz. Âdem'in aldığı kelimelerin neler olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Kanaatimizce en doğrusu A'raf Sûresi'ndeki şu ifadelerdir: "Ey Rabbimiz, biz kendimize haksızlık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen kesinlikle zarar edenlerden oluruz." **(7:25)**

[49] Hidâyet, peygamberler ve kitaplar

[50] İmam Maturidî, Cennette yenilen yasak ağaç konusunda tefsirlerde yer alan bilgiler, daha doğru ifadeyle dedi-kodular konusunda, *Te'vilat*'ta, bizim de katıldığımız şöyle güzel bir açıklama yapar:

"Âdem aleyhisselam kıssasının içerdiği hususlar ve bu konuda müfessirlerin söyledikleri konusunda söylenmesi gereken şudur: Tefsirlerde, bu alanı ilgilendiren bütün hikmetlere isabetle değinildiği, her konunun kesinlikle dile getirildiği ve âlimlerin yaptıkları yorumların tam bir kavrayış özelliğine sahip bulunduğu konusunda hiçbirimiz kesin bir şehadette bulunmamalıyız.

Beşer olarak tasarlayabileceğimiz ve bilgimizin ulaşabileceği en son nokta, ilahi imtihana tabi tutulanların vasıflandırılabileceği özellikler çerçevesi ile sınırlıdır. Biz bunu Kur'an'da geçen bazı anlatımlar için de genişletmek isteriz. Bazı konular vardır ki o alanda söylenilen bütün sözler, bir yorumdan, bazen de "gayba taş atmaktan" başka bir anlam ifade etmez.

Bizim meal-tefsirimizde takip ettiğimiz metot budur. Yani Allah'ın açıklama getirmediği konularda haddini bilmek, dedi-kodudan, gayba taş atmaktan, İsrailiyat bilgileriyle ve uyduruk kıssalarla boşluk doldurmaktan uzak durmaktır.

[51] Hz. Âdem ve Hz. Havva hakkında ayrıntı için *Peygamberler Tarihi* isimli kitabımızın 2. cildinden 15-70. Sayfaya bakınız.

Bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki Ben de size vaad ettiklerimi vereyim. Sadece Benden korkun.[52] **(3:81; 5:20; 44:30-34)**

2:41 Elinizdeki Kitabı/ Tevrat'ı tasdik edici olarak indirdiğim Kitaba/ Kur'an'a iman edin. Sakın onu ilk inkar eden (küfür ve inkar konusunda ilk örnek) siz olmayın. Ve âyetlerimi (liderlik gibi) az bir dünya menfaati karşılığında satmayın. Sizler Bana karşı gelmekten sakının. **(2:89, 91, 97, 101; 4:47; 5:48; 6:92; 10:37; 35:31; 46:12, 30)**

2:42 Hakkın üzerini bâtılla örtmeyin/ hakka bâtıl elbisesi giydirmeyin ve bile bile hakkı gizlemeyin.[53]

2:43 Namazı, hakkını vererek kılın, zekatı verin. Rüku edenlerle birlikte siz de rüku edin.[54]

2:44 Kitabı (Tevrat'ı) okuyup durduğunuz halde, insanlara iyiliği

[52] Hz. Yakub'un lakabı "Allah'ın seçkin kulu" mânâsında İsrâil idi. Onun soyundan gelen nesle İsrailoğulları denilmiştir.

Kur'an'da en fazla üzerinde durulan kıssa, İsrail oğullarının hikayesidir. Rabbimiz, mü'minlerden, müşriklerden ve münafıklardan bahsettikten, insanoğlunun yaratılışı üzerinde durduktan sonra, çok sayıda âyetle İsrail oğullarını/ Yahudileri hikaye etmeye başlamıştır. Bu âyetler Medine'de indirilmiştir. Hicret öncesi Yahudiler Medine'de söz sahibiydi. Dolayısıyla burada Rasulullahın tebliğinin yönü, müşriklerden Yahudilere çevrildi.

[53] Bu âyet, sadece Yahudileri ikaz etmiyor. Burada Yahudilerin bir vasfı haber verilerek, Müslümanların da böyle olmamaları, bir başka ifade ile "Yahudileşmemeleri" isteniyor. Günümüzde birçok kimse, televizyon ekranlarında, gazete sütunlarında, siyaset meydanlarında, sosyal medyada ve başka mecralarda hakkı bâtılla karıştırmakla, hakkı gizlemekle "yahudileşmektedir."

[54] Namaz bedenî ibadetlerin; zekat ise mâlî ibadetlerin zirvesidir. Bunun içindir ki Kur'an'da namazla zekat, ikiz kardeş gibidir, namazın ardından hemen zekat zikredilir. **(2:3)**

Bu hitap İsrail oğullarına yöneliktir. Bu durumda anlam "Müslümanlar gibi namaz kılın. Allah'ın dini konusunda üzerinize düşeni yapın" demek olabilir.

Veya "Eğer müşrikler tevbe eder, namazlarını dosdoğru kılarlar, zekatlarını da verirlerse onları serbest bırakın" (9:5) hitabında olduğu gibi, "iman edin, namaz kılın" şeklinde olabilir.

Ya da **Maturidî**'nin de yer verdiği gibi burada namaz, "Rabb'e boyun eğme, itaat etme ve buyruklarına karşı çıkmama; zekat ise iç âlemi bütün kirlerden temizleme, kendisine zarar verecek her türlü unsurdan koruma" anlamında olabilir.

önerip de kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmayacak mısınız?[55]

2:45 Sabır göstererek ve salat/ dua ile/ boyun eğerek Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz bu/ namaz huşû sahiplerinden/ Allah'a duydukları saygı sebebiyle kalbi ürperenlerden başkalarına ağır gelir.

2:46 Allah'a duydukları saygı sebebiyle kalbi ürperenler, Rablerine kavuşacaklarına ve Onun huzuruna döneceklerine kesinlikle inanan kimselerdir.

2:47 Ey İsrail oğulları! Size ihsan ettiğim nimetleri ve sizi vaktiyle kendi zamanınızdaki diğer insanlara üstün kıldığımı hatırlayın. **(45:16)**

2:48 Öyle bir günün azabından korkun ki o gün hiç kimse kimsenin yerine bir şey ödeyemez, kimseden şefaat kabul olunmaz, kimseden bir fidye (kurtuluş akçesi) alınmaz, onlar için hiçbir yardımcı da yoktur. **(26:100-101; 31:33; 37:25)**

2:49 Sizi Firavunun[56] kavminin zulmünden kurtardığımızı da hatırlayın ki onlar sizi azabın en kötüsüne uğratıyor, kızlarınızı sağ bırakıp, yeni doğan erkek çocuklarınızı ise kesiyorlardı. Bu yapılanda Rabbiniz tarafından sizin için büyük bir nimet vardı.[57] **(28:4-9, 40:25; 44:33)**

2:50 Bir zaman da sizin için denizi yardık, sizi kurtardık. Firavun'un taraftarlarını da denizde boğduk. Bu olay sizlerin gözleriniz önünde gerçekleşti.[58]

[55] Bu âyeti, kendimizi muhatap alarak şöyle de anlayabiliriz: "İnsanlara iyiliği önerip de kendinizi unutuyor musunuz? Oysa siz Kur'an'ı okuyan kimselersiniz."

[56] Firavun, özel bir isim değildir. Habeş hükümdarlarına Necâşî, Rumların kralına Kayser, Farsların kralına Kisrâ denildiği gibi, Amalika krallarına verilen genel isimdir. Sonraları çok azgınlaşan kimseler için de "firavunlaştı" şeklinde kullanılan bir ifade olmuştur.

[57] Çoğu meâllerde son cümle "Sizi Firavun ve hanedanından kurtarmamızda büyük bir imtihan vardır" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa belâ kelimesinde nimet anlamı da vardır. Buraya uygun anlam, imtihan değil, nimettir. Allah, burada İsrailoğullarına bu nimetini hatırlatmaktadır. **(14:6)**

Firavunların İsrail oğullarına bunu yapmasının sebebi, rivayete göre, kâhinlerin doğacak bir çocuğun kendisinin helakine sebep olacağını haber vermesiydi. (*Peygamberler Tarihi 2.* cildine ve *Yahudi Tarihi* isimli eserlerimize bkz.)

[58] Denizin Kızıldeniz olduğu söylenir. Fakat bahsedilen bu suyun neresi oldu-

2:51 Yine hatırlayın ki Biz Musa'ya (Tevrat'ı vermek için) kırk geceliğine vaatleşmiştik. Sonra siz Musa'nın arkasından buzağıyı ilah edinerek zâlimlerden oldunuz.[59] **(20:83-98)**

2:52 Sonra bunun ardından şükredersiniz/ minnettarlık gösterirsiniz diye sizi affettik.

2:53 Doğru yolu bulasınız diye Mûsâ'ya Tevrat'ı ve Furkan'ı verdik.[60]

2:54 Bir zaman Musa kavmine dedi ki: "Ey kavmim! Buzağıyı ilah edinmekle gerçekten kendinize kötülük ettiniz. Bâri'inize/ sizleri kusursuz yaratan Allah'a tevbe edin, buzağıya tapıp tevbe etmeyenleri ise öldürün.[61] Böyle yapmanız Bâri'iniz yanında sizin için hayırlıdır. Böylece tevbenizi kabul buyurur. Çünkü o Tevvab'tır Rahîm'dir/ Çok esirgeyen ve tevbeleri çokça kabul edendir.

ğu meçhüldür. Önemli olan burada bahsi geçen suyun nerede olduğu değil; Allah'ın, İsrail oğullarını kurtarması ve onlara bir nimet olması için Hz. Mûsa'ya bir mu'cize vermiş olmasıdır.

Hz. Mûsa'nın ve İsrail oğullarının ayrılan denizden geçmesi, Firavun ve ordusunun boğulması, Tevrat'ta da anlatılır. **(Tevrat, Çıkış, 14:16, 21-31.)**

Asrımızda modernist yaklaşımla denizin yarılması gerçeği, gel-git olayıyla karartılmak istenmektedir. Bu asılsız yaklaşıma göre İsrail oğulları denizin çekildiği, yani "git" olayının gerçekleştiği sırada denizden geçmiş; Firavun ve ordusu ise "gel" olayı esnasında denize dalmış ve boğulmuşlardır. (Bu olayın ayrıntısı ve bu iddiaya yönelik eleştirimiz için *Peygamberler Tarihi* 1 ciltte 277-278; 2. ciltte 318-328. sayfalara bakınız.)

[59] Burada anlatılan ve sonradan anlatılacak olan olayların tafsilatı için *Peygamberler Tarihi* 2'den 328 ve sonraki sayfalara bakınız.

Zulüm, bir şeyi layık olduğu yere koymamaktır. İbâdet, kulluk ancak ve ancak Allah'a yapılır. Bu açıdan Allah'tan başkasına ibadet etmek bir zulümdür, hatta en büyük zulümdür.

[60] Kur'an'ın bir ismi olan Furkan, hakkı bâtıldan ayıran demektir. Kur'an'ın 25. sûresinin ismi, Furkan'dır.

[61] "Nefislerinizi öldürün" ifadesiyle ilgili olarak çeşitli yorumlar yapılmıştır. Bunlardan biri, buzağıya tapmayanların, buzağıya tapanları öldürdüğü şeklindedir. Rivâyetlerde, bu emrin sonucunda 70.000 kişinin öldüğü bildirilir.

Âyete ayrıca şu anlamlar verilmiştir: "nefsinizin kötü arzularını kesin/kötü arzularınızı öldürün/ kendinizi öldürün/ kederlenin."

Âyette geçen "Öldürün" ifadesiyle, nefsin azgınlık ve kötülük yaptırmasından korunmak ve onun azgın isteklerine uymamak da istenmiş olabilir.

2:55 Bir zamanlar "Ey Mûsâ! Bizler Allah'ı açıkça girmedikçe sana asla iman etmeyiz" demiştiniz de bakıp dururken sizleri ölüm yakalamıştı.[62] **(7:143, 155; 25:21)**

2:56 Sonra ölümünüzün/ baygınlığınızın ardından şükredersiniz diye sizi dirilttik.

2:57 (Çölde) bulutları size gölge yaptık; size bıldırcın eti ile kudret helvası verdik. "Size verdiğimiz temiz ve helal rızıktan yiyin" dedik. (Onlar nankörlük ettiler) Ama bu nankörlükleriyle Bize değil, kendilerine kötülük ettiler.[63]

[62] Meallerde burasına "yıldırım çarpmıştı" anlamı verilmiştir. "Saika" kelimesinde ölüm anlamı da vardır. Nitekim sonraki âyette geçen "Ölümünüzün ardından" ifadesi, bu anlamı desteklemektedir.

[63] Küçük bir ikramda bulunan bir arkadaşına dahi nankörlükte bulunmak istemeyen insan, sayısız nimetler ihsan eden Rabbine karşı elbette daha hassas davranmalıdır. Fakat pek çok kötü sıfat gibi, özellikle Allah'a karşı nankörlük de Yahudilerin temel vasıflarındandır. Üzülerek ifade edelim ki bu konuda da "Yahudileşen" Müslümanlar, Rabbimiz ne kadar ihsanda bulunursa bulunsun, bunu az görerek nankörlük etmektedirler.

Allah'ın Kur'an'da hitap tarzı, bazen "Ben" şeklinde, bazen de "Biz" şeklindedir. (2:40, 41, 57; 186; 4:105; 15:9; 23:60; 108:1; 51:56) Bu durum, ister istemez merak konusu olmaktadır.

Bazıları "Biz" ifadesinden hareketle, Kur'an'ın anlam itibarıyla Allah'a ait olmakla birlikte, ifade tarzının/ üslubun, elçiye (Cebrâil'e veya Hz. Muhammed'e) ait olabileceğini iddia etmişlerdir. Biz bu yoruma katılmıyoruz.

Ayrıca Allah'ın "Biz" demesi, kesinlikle Onun birden fazla olduğu anlamına gelmez.

Öyleyse Allah'ın kendisi için kullandığı "Biz" ifadesi ne anlama gelir? Söyleyeceklerimiz yorumdan öteye geçmese de bu kullanımın sebebini şöyle açıklayabiliriz:

Yüce Rabbimiz kendi zâtından bahsederken "ben" mânâsına gelen zamirler de kullanmıştır. Yukarıda bunlardan bâzılarına atıfta bulunduk. Bunlara dikkat edilirse, "Bana itaat ederek," "Kabul ederim," "Benden sorarlarsa," "Benden korkun" "Ben rızık veririm" gibi ifâdelerin doğrudan Cenâb-ı Hakkın zâtıyla ilgili olduğu ve arada hiçbir vasıta kabul etmeyeceği görülür. İşte Allah'ın "Ben" diye hitap ettiği âyetlerin büyük çoğunluğu zâtıyla ilgilidir.

"Biz" diye hitap edilen âyet-i kerimeler incelendiğinde ise genellikle arada bir vasıta olduğu görülür. Meselâ Kur'ân'ın indirildiğini ifâde eden âyet-i kerimelerin çoğunlukla "Biz indirdik" buyurulur. Bütün âyetler vahiy kanalıyla indirildiğine göre, burada Allah ile Peygamberimiz arasındaki vasıta, bir melek olan Hz. Cebrâil'dir. Yine "Bulutla gölge yaptık" (2:57) gibi âyetlerde işi yaptı-

2:58 Bir zaman da şöyle dedik: "Şu beldede yerleşin ve dilediğiniz yerden bol bol yiyin. Kapısından da eğilerek/ tevazu ile girin. "Günahlarımızı bağışla" diye duâ edin ki biz de sizin kusurlarınızı bağışlayalım. Biz iyilik edenlerin mükâfatını artırırız. **(4:54; 7:161)**

2:59 Fakat kendilerine kötülük edenler, söylemeleri istenen kelimeleri başka sözlerle değiştirdiler.[64] Bunun üzerine Biz de kendilerine zulmedenler üzerine, yapmakta oldukları kötülükler sebebiyle acı veren bir azap indirdik.

2:60 Musa kavmi için su ararken Biz kendisine "Asanı taşa vur!" dedik. Bunu yapınca derhal taştan on iki pınar fışkırdı. Her grup su alacağı pınarı biliyordu. Onlara şöyle dedik: "Allah'ın vermiş olduğu rızıktan yiyin için, fakat bozgunculuk yaparak yeryüzünü fesada vermeyin/ toplumun ahlaken çürümesine sebep olmayın." **(7:160)**

ran Allah, işi yapan ise meleklerdir. Cenâb-ı Hak kâinatta hükümsüren kudretinin icraatını ilân etmek, onlar vasıtasıyla büyüklüğünü bildirmek için melekleri hizmet ettiriyor ve "Biz indirdik," "Biz yaptık" buyuruyor.

Said Nursî (ö. 1960), *İşârâtü'l-İ'caz* isimli eserinde bununla ilgili olarak meâlen şöyle der:

"İnnî câilün (Muhakkak Ben yaratacağım)" ifâdesinde 1. tekil şahsın "ve iz kulnâ (hani biz demiştik)" ifâdesinde 1. çoğul şahsın kullanılmasından şöyle bir işâret çıkıyor ki:

Cenâb-ı Hakkın yaratma ve îcad fiilinde vasıta bulunmamaktadır. Konuşma ve hitabında ise vasıtalar vardır. Bu nükteye delâlet eden başka âyetler de vardır. Meselâ, "Şüphesiz Biz, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hüküm veresin diye Kur'ân'ı sana hak ile indirdik" (4:105) âyetinde büyüklüğü gösteren "biz" çoğul ifâdesi, vahiyde vasıtanın bulunduğuna işâret olduğu gibi; "Allah'ın gösterdiği şekilde" ifâdesinde tekil şahıs hükmünde olan Allah ifâdesi, mânâları ilham etmekte vasıtanın bulunmadığına işârettir. (*Günümüz Türkçesiyle ve Açıklamalı İşârâtü'l-İ'caz,* s. 870, 871)

Diğer taraftan pek çok müfessir, kullanılan "Biz" ifadesiyle Allah'ın yüceliğini ifade ettiğine dikkat çekmiştir.

Yine Allah bu hitap tarzıyla, insanları enaniyetten uzaklaştırıyor olabilir.

Bir insan gibi algılanabilir bir varlık olmadığını gösteriyor olabilir.

Meleklerle birlikte Biz diyor olabilir. **(79:4, 11)**

Bütün isim ve sıfatlarını kast ediyor olabilir. Ama yine de doğrusu ancak Allah bilir.

[64] Rivâyete göre, "günahlarımızı bağışla" mânâsına gelen *hıtta* sözünü, "buğday" mânâsına gelen *hınta* kelimesine çevirdiler. Secde de etmediler.

2:61 Sizler bir zaman şöyle demiştiniz: "Ey Mûsâ! Biz tek çeşit yemeğe katlanamayız. Bizim için Rabbine dua et de yerde biten sebzeden, kabaktan, sarımsaktan, mercimekten, soğandan çıkarsın."

Mûsâ, "Yoksa siz daha üstün olanı daha düşük olanla mı değiştirmek istiyorsunuz?" dedi. "Öyle ise şehre inin, istediklerinizi orada bulursunuz."[65]

Onlar, Allah'ın mesajlarını inkar etmeleri ve hakları olmadığı halde peygamberlerini öldürmeleri sebebiyle[66] horluk ve zillete mahkum oldular, peş peşe gelen gazabı hak ettiler.[67] Bütün bunlar isyanları ve sınırı aşmaları sebebiyledir.

2:62 (Sadece dilleriyle) iman edenler, Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sabiîlerden her kim Allah'a ve âhiret gününe iman eder ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yaparsa, böylelerin elbette Rableri yanında mükâ-

[65] Girilmesi istenilen şehrin Beytü'l-Makdis, Eriha veya Mısır olduğu söylense de bu kesin değildir.

[66] Bu cümle meallerde "haksız yere peygamberlerini öldüren" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu ifade, mefhum-u muhalifiyle/zıt anlamıyla "haklı olarak peygamber öldürmenin câiz olduğu" gibi bir anlam çağrıştırabilir. Peygamberler haksız olamayacağına göre böyle bir anlam problemlidir. Bu sebeple biz "bi ğayri'l-hak" ifadesini "hakları olmadığı halde" şeklinde Türkçeleştirdik.

Sonraki ifadelerden Allah'ın gazabının İsrail oğullarına o anda değil, sonraki yıllarda geldiği anlaşılmaktadır. Çünkü bu gazaba sebep olarak gösterilen İsrailoğullarının peygamberlerini öldürmeleri, daha sonraki yıllarda gerçekleşmiştir.

İsrail oğullarının peygamber kâtili oldukları Matta İncil'inde Hz. İsâ'nın dilinden şöyle ifade edilir: "Ey Kudüs! Gönderilen peygamberleri öldüren, taşlayan Kudüs!" (Matta 13:37)

[67] Fatiha Sûresi'nde Rabbimizin mü'minlerden sığınmalarını istediği "gazaba uğrayanların" başında Yahudiler gelir.

Kur'an'da yer aldığı şekliyle hakka bâtıl elbisesi giydirenler,

İnsanlara iyiliği tavsiye edip kendileri kötülük yapanlar,

Allah'a verdikleri ahdi bozanlar,

Allah'ın sayısız nimetlerine nankörlük edenler,

Sahte ilahlara, putlara tapanlar,

Allah'ın sözlerini değiştirenler,

Ağır yenilgileri, esareti, ağır vergileri, horluk ve hakirliği hak ettiler. Ayrıntı için *Yahudi Tarihi* isimli kitabımıza bakınız.

fatları vardır. Onlar için herhangi bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.[68] **(2:82; 5:69; 10:62; 11:17; 22:17; 41:30)**

2:63 Hatırlayın ki sizden kesin bir söz almış ve Tur/ Sina Dağı'nı üzerinize kaldırmıştık.[69] "Size verdiğimiz kitaba kuvvetle sarılın ve ondaki hükümleri hatırdan çıkarmayın. Böylece korunmuş olursunuz"[70] demiştik.[71] **(7:171; 95:2)**

2:64 Sonra siz bunun ardından sözünüzden döndünüz. Eğer üzerinizde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, elbette büyük bir zarara uğrardınız.

2:65 İçinizden Cumartesi/ tatil günü çalışmama yasağını çiğneyerek azgınlık edip de bu yüzden kendilerine: "Aşağılık maymunlar olun" dediklerimizi elbette biliyorsunuz.[72] **(5:60)**

[68] Sabiîler bu ve başka âyetlerde (5:69; 22:17) Arapların şirk geleneğinden farklı kimseler olarak sunulur. Bu âyetlerden Sabiîlerin Yahudi, Hıristiyan, Mecûsi ve Müşrik olmayıp, farklı bir topluluk oldukları anlaşılır. Fakat Kur'an'da bu topluluğun inanç ve ibadetleri konusunda bilgi verilmez.

Sabiîlerin yıldızlara, ya da meleklere taptıkları söylenir. Sabiî kelimesinde "Atalarının dininden ayrılan/ sapan/ dönen" anlamı da vardır. Hatta bu anlamda müşriklerin Peygamberimize de Sabiî dedikleri ifade edilir. Arap edebiyatçıları arasında Ebû İshak es-Sabiî'den bahsedilir.

20. Yüzyılda Abdurrezzak el-Hasenî, Sâbiîler hakkında yazdığı kitapta onların putlara ve yıldızlara taptıklarını ifade etmiş, bu sebeple Iraklı Sâbiîler tarafından mahkemeye verilmiş ve dâvâyı kaybetmiştir. Yani Sabiîler, putlara ve yıldızlara tapmadıklarını ispat etmişlerdir.

[69] Bu cümle "Tur (Sina) Dağı'nı üzerinize kaldırıp sizden kesin söz almıştık" şeklinde de çevrilebilir.

[70] Dünya ve ahiret azabından, kötü bir gelecekten.

[71] Rabbimizin "Size verilen kitaba kuvvetle sarılınız!" emri, Kur'an için de geçerlidir ve bu durumda mânâ "Size verilen Kur'an'a kuvvetle sarılın!" şeklinde olur.

Ancak üzülerek ifade edelim ki günümüzde Müslümanlar Rabbimizin bu emrini kulak ardı etmişlerdir. Bu, "Kur'an okuyan yoktur" anlamına gelmez. Ancak Kur'an'a sımsıkı sarılmak, onu sadece okumak demek değildir. O bir hayat kitabıdır. Ona sarılmak ancak içindeki emir ve yasakları kuvvetle tutmakla mümkündür. Oysa Kur'an günümüzde güzel hatlarla yazılan, ağırlığınca para eden, altın yaldızlarla süslenen, rengarenk basılan, evin en yüksek yerine asılan, sadece okunmasıyla sevap kazanılan, ölülere okunup bağışlanan bir kitap haline getirilmiştir. Bir an önce bu yanlışlardan vazgeçerek, Kur'an'ı yaşanan bir hayat kitabı haline getirmek kaçınılmazdır.

[72] Bu konu A'raf Sûresinin 166. âyetinde açıklanacaktır.

2:66 Biz bunu, olayı bizzat görenlere ve sonradan gelenlere bir ibret; Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için de bir öğüt vesilesi kıldık.[73]

2:67 Bir zaman Mûsâ, kavmine, "Allah bir sığır kesmenizi emrediyor" demişti.

Onlar (İsrail oğulları) da "Sen bizimle alay mı ediyorsun?" karşılığını vermişlerdi.

Mûsâ ise "Alay edenlerden olmaktan Allah'a sığınırım" demişti.[74]

2:68 Onlar, "Öyle ise Rabbine sor da o ineğin özelliklerini bize açıklasın" dediler.

Mûsâ şöyle dedi: "Rabbim şöyle buyuruyor: 'O sığır ne yaşlı, ne de körpe olmayıp, ikisi arasında bir inek.' Size emredileni derhal yerine getirin."

2:69 Onlar tekrar "Rabbine sor da bize onun rengini açıklasın" deyince, Mûsâ şöyle dedi: "Allah, 'O, bakanların içini açan parlak tüylü sarı renkli bir inektir" buyuruyor.

2:70 Onlar yine, "Bizim için Rabbine sor da onun nasıl olacağını bize tam olarak açıklasın. Şüphesiz o inek bize diğerlerine benzer geldi/ Biz tereddütte kaldık. İnşaallah (bu açıklamadan sonra) biz emredileni bulabiliriz" dediler.

2:71 O şöyle dedi: "Şüphesiz Rabbim şöyle buyuruyor: O, toprağı sürmek için çifte koşulmamış, ekin sulamada çalıştırılmamış, serbest olarak dolaşan, kusurdan uzak, renginde hiçbir alaca bulunmayan bir inektir."

Onlar, "İşte şimdi gerçeği tam olarak bildirdin" dediler ve sığırı kestiler. Nerede ise bunu yapamayacaklardı/zoraki yaptılar.[75]

[73] Bunun evrimle alakası yoktur. Bunlar maymun olarak birkaç gün yaşadıktan sonra, hepsi ölüp gitmiş, nesilleri kalmamıştır.

[74] Âyette geçen cehalet kelimesinin tek anlamı bilgisizlik demek değildir. Burada "alay etmek" anlamındadır. İsrail oğullarının "Bizimle alay mı ediyorsun?" sözlerine karşılıktır. Böyleyken bu ifade çoğu meallerde, "câhillerden olmaktan Allah'a sığınırım" şeklinde Türkçe'de anlam daralmasına uğramış haliyle tercüme edilmiştir.

Bir inek kesilme isteğinin sebebi, 72. âyette açıklanacaktır.

[75] İsrail oğulları, bu emre karşı işi yokuşa sürüyorlar, yapmak istemiyorlar, fa-

2:72 Siz o vakit bir adam öldürmüştünüz de onun kâtili hakkında suçu birbirinize atmıştınız. Oysa Allah, sizin gizlediğinizi ortaya çıkaracaktı.

2:73 Kâtilin açığa çıkması için "(kestiğiniz) ineğin bir parçasıyla ona vurun" demiştik. İşte Allah ölüleri böyle diriltir. Size delillerini gösteriyor, umulur ki aklınızı çalıştırırsınız.[76] **(2:259-260)**

kat en sonunda mecbur kalıp buzağıyı kesmek zorunda kalıyorlar. Bunun sebebi, inek fiyatlarının yüksek olması, katilin ortaya çıkacağından endişe etmeleri, Mısır hayatında etkisinde kaldıkları ineğin kutsal olduğu düşüncesi olarak açıklanmıştır.

[76] Âyette emri yerine getirdiklerinde gerçekleşen olay açıklanmasa da rivâyete göre maktül/ öldürülen kişi dirilmiş, katilini söylemiş ve tekrar ölmüştür. Burada bir olağanüstülükten bahsedilse de bunun mahiyeti meçhuldür. Ama "İşte Allah ölüleri böyle diriltir" ifadesinden bu rivayetin doğru olduğunu söyleyebiliriz.

Modernistler, bu olayın gerçek olmadığını iddia etmişler ve burada anlatılan kıssayı te'vil etme yoluna gitmişlerdir. (*Peygamberler Tarihi 1* isimli eserimizin 275-276. sayfalarına bakınız.)

Muhammed Esed (ö. 1992) gibi buradaki olağanüstülüğü kabul etmeyen bazı kimseler, ondan "kopya çekerek" âyete tamamen keyfî diyebileceğimiz şöyle bir anlam vermişlerdir:

"Biz dedik ki (prensibi) bu gibi (çözümlenmemiş cinayet olaylarının) bâzılarına da uygulayın. Bu yolla Allah canlıyı ölümden korur, kendi irâdesini size gösterir."

Âyette geçen "umulur ki" ifadesi üzerinde de kısaca duralım:

Kur'ân'da yer verildiğine göre Allah her şeyi bilir, hiçbir şey Ondan/Onun ilminden gizli kalmaz. Böyleyken Allah bâzen "umulur ki" ifadesini kullanır. Buradan hareketle eskiden beri bâzı kimseler Allah'ın olayları gerçekleştikten sonra bilebildiği" gibi bir düşünceye kapılmışlar, "umulur ki" ifadesi geçen âyetleri de bu görüşlerine delil olarak zikretmişlerdir.

Mesela bunlardan biri Şia'nın öncülerinden **Hişam bin Hakem**'dir (ö. 179/795). Hişam, Allah'ın, hadiseleri ancak gerçekleştikten sonra bilebileceğini iddia etmiştir.

Mutezile kelamcısı **Ebu'l-Huseyn Basrî** de (ö. 436/!044) Allah'ın, varlıkları ancak meydana geldiği sırada bilebileceğini iddia etmiştir.

Bu düşüncede olanlara göre birine âlim denilmesi için, bilinen bir şeyin meydana gelmiş olması gerekir. Eğer Allah kulların fiillerini onlar henüz daha yapmadan önce biliyor olsaydı, kulların iradeleri devre dışı kalır, sorumlulukları olmazdı. Bu iddiayı günümüzde de dillendiren akademisyenler vardır.

2:74 Sonra bunun ardından kalbiniz yine katılaştı. Sanki taş kesildi, hatta taştan da katılaştı. Çünkü öyle taşlar vardır ki bağrından nehirler çağlar. Öyleleri de vardır ki yarılır, arasından nehirler akar. Öyleleri vardır ki Allah korkusundan parçalanıp aşağılara yuvarlanır. Allah sizin yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

2:75 Kitap ehlinin size iman etmelerini nasıl ümit edersiniz ki? Çünkü onlardan bir topluluk, Allah'ın kelamını işitirler, iyice anladıktan sonra bile bile onu değiştirirlerdi. **(4:46; 5:13)**

2:76 Onlar iman edenlerle karşılaştıklarında, "Biz de iman ettik" derler. Birbirleriyle baş başa kaldıklarında ise şöyle derler: "Allah'ın sizin için açtığı gerçeği Rabbiniz katında sizin aleyhinizde delil getirsinler diye mi onlara anlatıyorsunuz? Bunu düşünemiyor musunuz?"

2:77 Asıl onlar, gizlediklerini de açıkladıklarını da Allah'ın kesin olarak bildiğini bilmiyorlar mı (düşünmüyorlar mı)?

2:78 Onların (İsrail oğullarının) bir kısmı da okuma yazmayı ve Kitab'ı (Tevrat'ı) bilmeyen ümmîlerdir. Bütün bildikleri, kulaktan dolma şeylerdir. Onlar gerçeği bilmiyorlar, sadece zanda bulunuyorlar.

2:79 Elleriyle bir şeyler yazıp, sonra da "Bu Allah katındandır" diyen ve onu az bir değer karşılığında satanlara yazıklar olsun! Yazıklar olsun yazdıkları sebebiyle onlara! Yazıklar olsun işledikleri yüzünden onlara! **(3:78)**

2:80 Bir de "Az sayıda gün dışında Cehennem ateşi bize dokunmaz" dediler. Sen de ki: "Allah'tan bir teminat mı aldınız? Eğer öyle ise Allah vaadinden dönmez. Yoksa Allah hakkında bilmediğiniz bir şey mi söylüyorsunuz?" **(3:24)**

2:81 Hayır, onların dediği gibi değil! Kim bir kötülük işler de o kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa, işte onlar Cehennemliktirler. Onlar orada sürekli olarak kalırlar.

2:82 İman eden, sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlara gelince, onlar da Cennet ehlidir ve orada bulundukları hal üzere ebedî olarak kalacaklardır.

Oysa bilginin, fiil üzerinde tesiri yoktur. "Mâlum, ilme değil; ilim mâluma tabidir." Bu derin konunun açıklaması için, *Güncel Sorularla Kader* isimli kitabımıza Birinci Bölümüne ve "umulur ki" ifadesinin bir açıklaması için 4:84. âyete bakınız.

2:83 Bir zamanlar İsrail oğullarından söz alıp şöyle demiştik: Allah'tan başkasına kulluk etmeyin, anne babaya, akrabaya, yetimlere ve yoksullara iyilik edin. İnsanlara güzel söz söyleyin. Namazı hakkıyla kılın, zekatı verin. Sonra pek azınız dışında sözünüzden döndünüz. Siz pek dönek bir toplumsunuz. **(17:23-26; 31:13-15)**

2:84 Yine sizden "Birbirinizin kanını dökmeyin. Birbirinizi ülkenizden çıkarmayınız" diye de söz almıştık. Siz de bunu ikrar etmiştiniz. Hâlâ da buna şahitlik edersiniz.

2:85 Bütün bunları kabul eden sizler (sözünüzün aksine) hâlâ birbirinizi öldürüyor, bazılarınızı yurdunuzdan çıkarıyor, onlara karşı günahta ve zulümde birbirinizi destekliyorsunuz. Onları yurtlarından çıkarmak size haram kılındığı halde bu haramı işliyor; sonra da eğer onlar esir düşerlerse fidyelerini verip onları kurtarıyorsunuz.[77]

Yoksa siz Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkar mı ediyorsunuz? Sizden kim böyle yaparsa, onun cezası ilk hayatta/ dünyada bir rezilliktir. İkinci hayatta/ âhirette ise azabın en şiddetlisine sürülür. Allah yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

2:86 İşte böyleleri âhiretlerini verip karşılığında dünya hayatını satın alanlardır. Böyle olunca onların cezası asla hafifletilmez ve kendilerine asla yardım edilmez.

2:87 Şüphesiz biz Mûsâ'ya kitap verdik. Ondan sonra da peşpeşe peygamberler gönderdik. Meryemoğlu İsa'ya da peygamberliği konusunda apaçık deliller verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs ile destekledik.[78] **(5:110)**

Size ne zaman nefislerinizin hoşlanmadığı şeyleri getiren bir peygamber gelse, ona karşı büyüklük tasladınız. Bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürdünüz.[79] **(5:44)**

2:88 (İsrail oğulları) "Kalplerimiz (senin dâvetine karşı) perdelidir" dediler. Hayır, aslında inkarları sebebiyle Allah onları lânetlemiş-

[77] Bu cümle "Onlar size esir olarak geldiklerinde fidye almaya kalkışıyorsunuz" şeklinde de anlaşılmıştır.

[78] Ruhu'l-kudüsün ne anlama geldiği konusunda ağırlıklı görüş, Cebrâil olduğudur.

[79] Mesela Hz. Zekeriyya'yı şehit etmişler; Hz. İsa'yı da öldürme teşebbüsünde bulunmuşlardı.

tir/ rahmetinden uzaklaştırmıştır. Bu sebeple onlar asla iman etmezler.[80] **(4:155; 41:5)**

2:89 Oysa onlar daha önce (bir peygamber bekliyor ve onunla) kafirlere karşı zafer istiyorlardı. Ne zaman ki Allah katından yanlarındakini/ Tevrat'ı tasdik eden bir Kitap geldiğinde onu tanıdıkları/ hak olduğunu bildikleri halde inkar ettiler. Allah'ın lâneti kâfirlerin üzerine olsun. **(2:41; 5:48)**

2:90 Onların kendilerini uğruna sattıkları/ harcadıkları şey ne kötüdür! Allah'ın kulları içerisinden dilediği birine kendi lütfundan vahiy indirmesini kıskanarak, Allah'ın indirdiğini inkar ettiler.[81] Böylece de çok şiddetli gazabı hak ettiler. Kâfirler için ayrıca alçaltıcı bir azap da vardır.

2:91 Onlara "Allah'ın indirdiğine de/ Kur'an'a da iman edin" denildiğinde, "Biz sadece bize indirilene iman ederiz" derler. İnanmaları istenilen şey/ Kur'an, ellerindeki Kitabı/ Tevrat'ı tasdik eden hak kitap olmasına rağmen, kendi kitapları dışındakileri inkar ederler. De ki: "Eğer kendinize indirilen Kitab'a inanma konusunda samimi iseniz, daha önce Allah'ın peygamber olarak gönderdiği kimseleri niçin öldürüyordunuz?" **(2:41)**

2:92 Mûsâ size en açık delillerle/ mu'cizelerle geldi. Fakat siz onun yokluğunda buzağıyı tanrı edindiniz.[82] İşte siz böyle zâlimlersiniz.

2:93 Tur dağını üzerinize kaldırarak "Size verdiğimiz Kitab'a kuvvetle/sıkıca sarılın ve onu dinleyin" diye sizden/atalarınızdan kesin söz aldık.

[80] Bu cümlenin tercümesi "Pek azı iman eder" olsa da cümleaye "asla iman etmezler" şeklinde anlam vermek daha isabetlidir. Çünkü "gıllet" Araplarca bir şeyin az olduğunu değil, hiç olmadığını ifade eder.

Bu âyet, Yahudilerin Kitaplarının, "bir kısmına iman edip bir kısmına iman etmeme" şeklinde de yorumlanmıştır.

Birini lânetlemek, cezalandırmayı gerektirecek kadar şiddetli bir öfkeyle kovma, uzaklaştırma demektir.

[81] İsrail oğulları, kendi içlerinden bir peygamber bekliyorlardı. Peygamberliğin İshakoğullarından İsmailoğullarına geçmesini hazmedemediler. Çünkü Hz. İsmail köle kadının/ Hacer'in oğluydu. Kendileri ise asil kadının/ Sâre'nin çocuklarıydı. Oysa Allah âyette de ifade edildiği gibi lütfunu dilediğine verir.

[82] Bakınız: 20:86-97

Onlar “Dinledik, fakat isyan ettik” dediler.[83] Çünkü küfürleri sebebiyle buzağı sevgisi dem ve damarlarına/ iliklerine işlemişti. De ki: “Eğer (peygamberlerinize) iman ettiyseniz, imanınız size ne kötü şey emrediyor!” **(4:46)**

2:94 De ki: “Eğer Allah katında âhiret yurdunun bütün insanlar içinde sadece size ait olduğu iddianızda samimi iseniz, ölümü isteseniz ya!” **(19:75; 62:6-8)**

2:95 Fakat yaptıkları sebebiyle onlar ölümü asla istemezler. Şüphesiz Allah o zâlimleri çok iyi bilir.[84]

2:96 Sen, insanlar arasında dünya hayatına en fazla hırslılarının, Yahudiler olduğunu görürsün. Hatta onlar dünyada kalma konusunda müşriklerden daha hırslıdırlar. Onlardan her biri bin sene yaşamak ister. Fakat uzun ömür kendisini cezadan uzaklaştırmayacaktır.[85] Şüphesiz Allah onların bütün yaptıklarını görür.

2:97 De ki: “Her kim Cebrail’e düşman olursa, iyi bilsin ki o bu Kitabı (Kur’an’ı) senin kalbine[86] daha önceki kitapları tasdik etmek, inananlar için bir rehber ve müjde olmak üzere ancak Allah’ın izniyle indirmiştir.[87] **(19:64)**

2:98 “Her kim Allah’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail’e, Mikail’e düşman ise; Allah’ın da kâfirlerin düşmanı olduğunu iyi bilsin.”

[83] Buraya “dinledik ve sıkı sarıldık” şeklinde de meal verilmiştir.

Burada “sıkı sarıldık” ifadesi, “dinledik” ifadesinden sonra doğru gibi görülse de bu anlam hemen sonra gelen “Çünkü buzağı sevgisi dem ve damarlarına/ iliklerine işlemişti” ifadesine uygun düşmediğinden tercih etmedik.

[84] Yahudiler, Allah’ın sevgili kulu olduklarını iddia ediyorlardı. Bu âyet, onların bu iddialarının geçersiz olduğunu kesin olarak ispatlamaktadır. Çünkü doğru olsalardı, istenildiği gibi ölümü arzular, ölümü severlerdi, ama onlar ölüm karşısında aksi bir davranış sergilerler, dünyaya aşırı derecede bağlanırlar.

[85] Onlar eninde sonunda ölüp azabı boylayacaklardır.

[86] Rivâyete göre, Yahudilerden bazıları, Hz. Cebrail’i sevmedikleri ve ona düşman oldukları için iman etmiyorlardı.

[87] Cümle, “De ki:...” diye başladığı için burası “benim kalbime” şeklinde olmalıydı. Zemahşerî, buna şöyle bir açıklama getirir: “Bu ifade, Allah kelamının bizzat Allah’ın konuştuğu şekliyle hikâye edilmesi tarzında kullanılmıştır. Adeta şöyle denilmiştir: “Benim şu sözümü söyle: ‘Kim Cebrâil’e düşman olursa bilsin ki Kur’an’ı senin kalbine o indirmektedir.’”

2:99 Hiç şüphesiz Biz sana apaçık âyetler indirdik. Onları azgın kâfirlerden başkası inkar etmez.

2:100 Zâten ne zaman onlar bir antlaşma yapsalar, içlerinden bir topluluk onu bozmadı mı? Bu sebeple onlar asla iman etmezler.

2:101 Onlara Allah katından, yanlarında olan Kitabı/ Tevrat'ı tasdik eden bir elçi geldiğinde, kendilerine kitap verilenlerden bir kısmı sanki gerçeği hiç bilmiyormuş gibi, Allah'ın Kitabını kulak ardı edip önemsemediler. **(2:41, 89-91)**

2:102 Süleyman'ın hükümranlığı hakkında, şeytanların uydurup söyledikleri sözlere tâbi oldular. Oysa Süleyman kafir olmadı. Fakat insanlara sihri ve Bâbil'de Harut ve Marut isimli iki meleğe indirileni öğreten şeytanlar/şeytanlaşmış Yahudiler kâfir oldular.[88] O ikisi, "Biz

[88] Âyette geçen "Bâbil" tanrının kapısı anlamına gelir. Bağdat'ın 80 km güney doğusunda ve Fırat kenarında eski bir Sasâni şehridir. Bâbil devleti orada kurulmuş olup Hamurâbî önde gelen devlet adamlarından biridir. Nuh tufanından sonra yeryüzünde ilk kurulan şehrin Bâbil olduğu söylenmiştir. Bâbil şehri, manzarası hoş, binaları görkemli, bahçeleri geniş güzel bir şehirdir. 1. Kisrâ şehri yıkmıştır.

Âyette çok kapalı yerler var: Burada anlatılan Yahudiler hangi dönemde yaşamıştır?

Hz. Süleyman niçin imtihana tabi tutulmuştur?

Şeytanlar ne şekilde kâfir oldular?

Sihir öğretme nasıl gerçekleşti?

Harut ile Marut melek mi, melik mi, yoksa iki insan mı?

Bütün bu konularda farklı yorumlar yapılmıştır. Bunun içindir ki bu âyet, Kur'an'da en fazla yorumlanan âyetlerden olmuştur.

Bu konuda Peygamberimize isnad edilerek aktarılan rivayetler, İslam dinini İsrailiyat ile dolduran Ka'bu'l-Ahbar'ın kendi sözü olarak tespit edilmiştir. Konumuz olan âyetin dışındaki bilgiler ya bir yorum, ya uydurma, ya da zamanla hadisleşmiş İsrâiliyat türü bir bilgidir.

Sihir, aldatma, hile ve hiçbir gerçekliği olmayan hayaller gösterme demektir.

"İki melek" ifadesi, "iki melik/kral" şeklinde de okunmuştur. Bunların fâsık olduğu söylenmiştir.

Âyetin bu kısmı şöyle de tercüme edilmiştir: "Zaten Babil'de, melek Hârut ve Mârut'a bir şey indirilmemişti ki ikisi 'Biz sadece imtihan ediyoruz, sakın inkar etme' desinler de karı-kocanın arasını ayıran şeyi insanlar onlardan öğrensinler."

ancak imtihan için gönderildik, sakın kâfir olma!" demedikçe kendilerine indirileni öğretmiyorlardı.[89] Onlar bu iki melekten erkekle hanımının arasını açacak şeyler öğreniyorlardı. Fakat Allah'ın izni olmadıkça, onlar bununla kimseye zarar veremezdi. Onlar kendilerine fayda değil, zarar getiren şeyler öğreniyorlardı. Öğretilen şeylere müşteri olan kimsenin âhiretten nasibi olmadığını çok iyi biliyorlardı. Karşılığında kendilerini sattıkları bedelin ne kadar çirkin olduğunu keşke anlasalardı.

2:103 Eğer onlar iman edip, haramlardan sakınsalardı, Allah katında elde edecekleri şey, kendileri hakkında çok hayırlı olurdu. Keşke bunu bilselerdi.

2:104 Ey iman edenler, (Peygambere hitaben) *râ'inâ* demeyin; *unzurnâ* deyin ve dinleyin.[90] İnkarcılar için çok acı veren bir azap vardır. **(4:46)**

Fakat bu anlam bağlama uymamaktadır. Sonraki ifadelerden anlaşılacağı üzere onların şart koşarak öğrettikleri, "kendilerine öğretilen" şeydir. Onlara bir şey öğretilmediyse, bunlar neyi öğretiyorlardı?

Hârut ve Mârut melek değil melik/hükümdar olarak düşünüldüğünde âyetin başı, "Bâbil'de iki krala indirileni öğretiyorlardı" şeklinde olur.

İki insan olarak düşünüldüğünde ise "Bâbil'de iki insana indirileni öğretiyorlardı" şeklinde olur.

Kur'ân'da ilk muhataplar anlamış olsalar da sonraki neslin tam olarak anlamasının imkansız olduğu âyetler vardır. Bu âyetlerle ilgili söylenen sözler yorumdan, ya da "gaybı taşlamaktan" öte bir şey ifade etmez. Bunlardan birisi de bu âyettir. Bunun içindir ki **Zeccâc** (ö. 311/923) Dil uzmanlarının çoğunun, zorluğu sebebiyle bu âyet hakkında söz söylemekten kaçındığını ifâde eder. (Zeccâc, *Meâni'l-Kur'an*, 1:184) Doğrusunu Allah bilir.

[89] Bunların, sihir ya da gayret gösterdikleri takdirde herkesin üstesinden gelebileceği ayrılık muskaları benzeri şeyler öğrettikleri söylenir.

[90] Rivâyete göre mü'minler Peygamberimize *Râ'ina*, "Bizi gözet, yavaş söyle ki seni anlayalım" diyorlardı. Yahudiler bunu duyunca kendi dillerinde ahmaklık, budalalık, laçkalık, gevşeklik veya uyuşukluk anlamında kullanılan, ya da "koyunlarımızın çobanı" anlamına gelen *râ'ina* kelimesini kullanarak, akıllarınca eğleniyorlardı.

Bunun üzerine Allah mü'minlerden râina ile aynı anlama gelen *unzurnâ/ bize anlat, açıkla* demelerini istedi.

Bu âyette hitap mü'minleredir. Mü'minlerden bir kısmı, ya da münâfıklar, râ'inâ "Bize uy, arzu ve isteklerimize göre hareket et" diyorlardı. Allah bu ifadeyi kullanmalarını yasaklayarak, "Bizi gözet!" demeleri ikazında bulundu. Bu tavrın Yahudilere ve münâfıklara mahsus olduğuna dikkat çekti. (Bakınız: 4:46)

2:105 Gerek kitap ehlinden olan kâfirler, gerekse müşrikler, Rabbinizden size herhangi bir hayır indirilmesini arzu etmezler. Oysa Allah rahmetini dilediğine has kılar. Şüphesiz Allah çok büyük lütuf sahibidir.

2:106 Biz daha hayırlısını veya benzerini getirmedikçe bir âyetin hükmünü kaldırmayız/ değiştirmeyiz veya onu unutturmayız.[91] Bilmiyor musun? Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter. **(4:82; 16:101)**

2:107 Göklerin ve yerin hükümranlığının Allah'ın olduğunu bilmiyor musun? Sizin Ondan başka bir himâyeciniz de yardımcınız da yoktur.

2:108 Yoksa daha önce kavmi tarafından Mûsâ'nın sorguya çekildiği gibi siz de peygamberinizi sorguya çekmek/olur-olmaz isteklerde bulunmak mı istiyorsunuz? Kim inkarı imana tercih ederse, dümdüz yolun ortasında sapıtmış olur? **(4:153)**

2:109 Kitap ehlinden çoğu, kendilerine hak iyice belli olduktan sonra, kıskançlıkları yüzünden, imanınızdan sonra sizi tekrar inkara döndürmek isterler. Yine de Allah bu konudaki emrini bildirinceye kadar affedin ve kınamayın/ serzenişte bulunmayın. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter. **(3:100)**

2:110 Hem namazı dosdoğru kılın ve zekatı verin. Kendiniz için ne hayır işlerseniz, Allah katında onu bulursunuz. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızı hakkıyla görür.

2:111 Yahudiler, "Cennete Yahudilerden başkası girmeyecek" dediler. Hıristiyanlar da "Cennete Hıristiyanlardan başkası girmeyecek" dediler. Bu onların kuruntusudur. De ki: "Eğer doğru söylüyorsanız haydi, getirin delilinizi!" **(5:18)**

2:112 Hayır, onların dedikleri gibi değil! Her kim Allah'a ihlasla kullukta bulunursa, işte onun Rabbinin yanında mükafâatı vardır.

[91] "Unutturmayız" şeklinde tercüme ettiğimiz kelime, "ertelemeyiz" şeklinde de okunmuştur.

Bu âyeti bir önceki âyetlerle (101-106) birlikte düşünmek gerekir. Burada geçen nesh/ değiştirme, hükmünü kaldırma, Kur'an âyetiyle ilgili değildir. Neshedilen, önceki dinlerdeki bâzı hükümlerdir. İslâmiyetle önceki dinlerin bazı uygulamaları hükümsüz bırakılmıştır. Âyetin bağlamı, önceki dinler karşısında İslâmiyet'in konumuyla ilgilidir. (16:101)

Böyleleri için hiçbir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır. **(3:20; 4:142)**

2:113 Yahudiler, "Hıristiyanlar gerçek bir din üzere değiller" dediler. Hıristiyanlar da "Yahudiler hiçbir şey üzere değiller" dediler. Oysa her iki topluluk da kitabı (Tevrat'ı ve İncil'i) okumaktadırlar. Aynı şekilde din konusunda bilgisi olmayanlar da/ müşrikler de onlara benzer şeyler söylediler. Allah onların anlaşamadıkları konuda kıyâmet gününde hükmünü verecektir. **(2:62; 22:17, 34:26)**

2:114 Allah'ın mescitlerinde Allah'ın adının anılmasına engel olan ve mescitlerin harap olmasına/ tahribine çalışan kimseden daha zâlim kimdir?[92] Onlar oralara ancak korka korka girebilirler. Onlar için dünyada zillet, âhirette ise dehşetli bir azap vardır. **(9:17, 18, 28)**

2:115 Doğu da Allah'ındır, Batı da. Her nereye yönelirseniz, Allah'ın vechi oradadır. Şüphesiz Allah Vâsi' ve Alîmdir/ Kullarına genişlik sağlayan, onların işlerini kolaylaştıran ve her şeyi hakkıyla bilendir. **(2:150)**

2:116 Bir de "Allah bir çocuk edindi" dediler. Hâşâ o bundan uzaktır. Doğrusu göklerde ve yerde ne varsa hepsi bütünüyle Onun mülküdür. Hepsi Onun emrine gönüllü olarak boyun eğmiştir. (Böyleyken O nasıl çocuk edinir?)[93] **(3:64 9:30; 19:88, 112:1-4)**

2:117 O, gökleri ve yeri daha önce bir örneği olmaksızın yoktan/ benzersiz güzellikte yaratandır. O bir şeyi yaratmak istediğinde sadece "Ol!" der. O şey derhal oluverir. **(6:73; 16:40; 36:82, 54:50)**

2:118 Bu gerçeği bilmeyenler/ müşrikler "Allah bizimle konuşmalı; ya da bize bir mucize gelmeli değil miydi?" dediler. Kendilerinden öncekiler de/ Yahudi ve Hıristiyanlar da onların sözlerine benzer şeyler söylemişlerdi. Kalpleri nasıl da birbirine benziyor. Hiç şüphesiz gerçekleri iyice bilmek isteyenler için, delilleri apaçık olarak/ yeterince gösterdik. **(6:124; 51:52-53; 74:52)**

[92] Burada özel olarak Hudeybiye senesinde Peygamberimizi ve Müslümanları Kâbe'ye girmekten alıkoyan müşrikler kast edilir. Genel olarak da âyetin muhatabı, böyle davranan herkestir.

[93] Yahudiler, "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler; Hıristiyanlar, "İsa Allah'ın oğludur" dediler; müşrikler de "Melekler Allah'ın kızlarıdır" dediler.

2:119 Doğrusu Biz seni hak ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Sen Cehennemliklerden sorumlu değilsin.[94] **(3:20; 13:40; 50:45; 88:22)**

2:120 Dinlerine uymadıkça Yahudiler ve Hıristiyanlar senden asla râzı olmayacaklardır. De ki: "Asıl din (sizin değil), ancak Allah'ın gösterdiği dindir. Sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olursan, and olsun ki seni Allah'ın azabından kurtaracak bir dost, bir yardımcı bulamazsın.

2:121 Kendilerine verdiğimiz Kitabı/ Tevrat'ı ve İncil'i hakkını vererek okuyanlar, ona gerçekten iman etmişlerdir. Onu inkar edenler iseza-rara uğrayanların tâ kendisidir. **(5:66-68; 17:107-108; 28:52-54)**

2:122 Ey İsrail oğulları! Size ihsan ettiğim nimetimi ve sizi vaktiyle diğer insanlara üstün kıldığımı hatırlayın.[95] **(45:16)**

2:123 Ve öyle bir günden korkun ki o gün hiç kimse hiç kimsenin cezasını hiçbir şekilde kaldıramaz, kimseden fidye kabul edilmez, kimseye şefaat fayda vermez; hiç kimseye yardım edilmez.

2:124 (Kâbe'nin kıble olma sebebine gelince:) Bir zaman, Rabbi, İbrahim'i bir takım kelimelerle/ emirler ile imtihan etti.[96] O bunu başarınca, Allah kendisine "Ben seni insanlara imam/ rehber yapacağım" demişti. O da "Soyumdan da yap" diye niyazda bulunmuştu.

[94] "Sen Cehennemliklerden sorumlu değilsin" cümlesine, farklı bir okuyuşa göre "Artık Cehennem ehlinin halini sorma" şeklinde de anlam verilmiştir.

[95] Şöyle bir baktığımızda üzerimizde Rabbimizin görünen ve görünmeyen sayısız nimetlerinin varlığına şâhit oluruz. Bu nimetler hem geniş dairededir; meselâ güneş bizim için bir lamba, gökyüzü kubbe, yeryüzü döşek yapılmış; yüzlerce çeşit nimet sofrası dilimizin ve midemizin önüne serilmiştir. Yine insan olarak yaratılmışız, pek çoğumuz sağlam ve sıhhatli bir vücut nimetine mazhar olmuşuz. Öyle ise kul olarak bu nimetleri hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamalı, bu nimetleri veren Zat'a karşı inkar ve isyanla nankörlük etmemeliyiz. Yüce Yaratıcımız, bu âyette İsrail oğullarının şahsında kullarını nimetlerine nankörlük etmemeye, onlar gibi olmamaya dâvet eder.

[96] Bu kelimelerin neler olduğu konusunda tefsirlerde çok çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Ancak ulaşabildiğimiz kadarıyla hiçbiri için "hah işte bu!" diyemediğimizden, aktarmak istemiyoruz.

Burada kelimelerden kasıt emirler, prensiplerdir.

Allah, "Benim ahdim zâlimlere erişmez" buyurdu.[97] **(3:67; 6:161; 16:120-123; 14:40)**

2:125 Biz, Beyt'i/ Kâbe'yi insanlara toplanma/ sevap kazanma yeri ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamını ibâdet yeri yapın.[98]

İbrahim ve İsmail'e şunu emrettik: "Tavaf edenler, ibadet yapanlar, rüku ve secde edenler için evimi temiz tutun." **(3:97; 22:26-29)**

2:126 İbrahim demişti ki: "Ey Rabbim! Burayı emin bir şehir yap. Halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları çeşitli meyvelerle besle." Allah da şöyle buyurmuştu: Kafir olanı da kısa bir zaman için faydalandıracağım. Sonra da onu Cehennem azabına uğratırım. Orası varılacak ne kötü bir yerdir.[99] **(14:35; 27:91; 28:57; 29:67; 31:24; 95:3)**

2:127 İbrahim ile İsmail Beytullahın temellerini yükseltirken şöyle duâ ediyorlardı: "Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur. Çünkü şüphesiz Sen Sem'i ve Alîm'sin/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilensin.

2:128 "Ey Rabbimiz! Bizi Sana boyun eğenlerden kıl, neslimizden de Sana itaat eden bir ümmet yarat, bize ibadet usullerimizi göster, tevbemizi kabul et. Çünkü şüphesiz Sen Tevvâb ve Rahîm'sin/ Esirgeyen ve tevbeleri çokça kabul edensin."

2:129 "Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin mesajlarını kendilerine bildirecek, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü şüphesiz Sen Azîz ve Hakîm'sin/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi yerli yerince yapansın."[100] **(2:231, 251,**

[97] Bu âyetten çıkarılacak önemli bir ders, kabul dairesinde olmazsa, peygamber duasının dahi kabul edilmeyeceğidir. Âyette Allah Hz. İbrahim gibi bir peygamberin isteğine kayıt getirmiştir. Yine Hz. Nuh'un oğlu ile ilgili duasını reddetmiştir. Peygamberimizin münafıklara dua etmesini yasaklamıştır.

[98] Bu âyet pek çok mealde "Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin" şeklinde tercüme edilmiştir.

[99] Hz. İbrahim, duasında sadece mü'minleri kast etti, fakat Allah nimetlendirmeye inkarcıları da kattı. Mekke asırlar sonra hem güvenilir, hem de ticaretin merkezi bir yer oldu. Ayrıntı için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 59-65. Sayfalarına bakınız.

[100] Allah'ın bir ismi de Hakîm, yani her şeyi hikmetle yaratandır. Hikmet, Allah

269; 3:48, 81, 164; 4:54, 113; 16:125; 17:39; 31:12; 38:20; 33:34; 43:63; 54:5)

2:130 İbrahim'in dininden, kendini aşağılık kılandan başka kim yüz çevirir? Andolsun ki biz onu dünyada seçtik, şüphesiz o âhirette de iyilerdendir. **(29:27)**

2:131 Rabbi ona, "Müslüman ol/ Allah'a teslim ol!' demiş; o da "Bütün varlıkların Rabbine teslim oldum" demişti. **(6:79; 16:120-122)**

hakkında kullanıldığında varlıkların bilgisine sahip olmak ve onları en sağlam ve en faydalı biçimde yaratmak anlamına gelir.

Hikmet, eski devirlerde, adâletnâme, adâlet belgesi olarak adlandırılan fermanlar veya vecizeler anlamında kullanılmıştır.

Hikmete başlıca şu anlamlar verilmiştir:

Nasihatler, anlama ve kavrama gücü, câhilce davranışlardan alıkoyan şey, tecrübeyle elde edilen birikim, vahiy, peygamberlik, kitap, söz ve fiilde isabet, Rasulullahın sünneti, ilim ve amel uygunluğu, doğruyu bilmek ve yapmak, Kur'ân'ı anlamak, Kur'ân'ın mesajları, bilgelik, gerçek ve doğru olan ilim, anlama etkinliği, varlıkların bilgisine sahip olmak, eşyanın mânâlarını bilmek ve anlamak, ihsan edilen ve kazanılan bilgi, kesin delil, usûle uygunluk, insanı yanlış yoldan koruyup doğru yola yönelten birikim, varlıkların hakikatlerini nasılsalar öylece bilmek ve ona uygun davranmak, insanları, iyi ve güzel olana yöneltmek amacıyla kötü ve çirkin olan şeylerden alıkoymak.

Evrenin sırlarını çözmek, ibadetlerin sırlarını kavramak, eşyanın hakikatini anlamak, baktığı yerde Allah'ın âyetlerini, tecellilerini, isimlerinin yansımalarını görmek, bütün bu akislerden geçip, âyetleri aşıp Allah'a ulaşmak, bunun yolunu keşfetmek, bu yolda dosdoğru yürümek, kâinat kitabı ile Kur'an'ın ve bunların özü olan insan kitabının aynı olduğunu kavramaktır.

İnsanın maddi-manevi kişiliğinin gelişiminde, eşya ve dünya ile ilişki kurmasında hikmet önemli bir yere sahiptir. Hikmetin birer ahlak kuralı olduğu söylenebilir.

Abbasiler döneminde Yunanca'dan yapılan tercümelerin etkisiyle, felsefeye hikmet, filozofa da hakîm/hükemâ denilir olmuştur.

Kur'an'da geçtiği şekliyle ise hikmet konusunda şunlar söylenebilir:

Allah, peygamberlere Kitap ve hikmet vermiştir.

Kendilerine hikmet verilen peygamberler arasında Hz. Davud, Hz. İsa ve Hz. İbrahim özellikle zikredir.

Kur'an'da hikmet kavramı, Kur'an, kitap, mülk, Tevrat ve İncil, öğüt, hayır ve âyet anlamlarında kullanılmıştır (Bu kullanımlar için atıfta bulunduğumuz âyetlere bakınız.)

2:132 İbrahim, bunu oğullarına da vasiyet etti. Yakub da kendi oğullarına şöyle tavsiyede bulunmuştu: 'Ey yavrularım, Allah sizin için en mükemmel dini seçti. Siz de bu dinde sebat edin ve ancak Müslüman/ Allah'a teslim olarak ruhunuzu teslim edin." **(12:101)**

2:133 (Ey kitap ehli!) Yoksa Yakub'a ölüm gelip çattığında/ kendisinden sonrasını düşündüğünde siz orada mıydınız? O zaman, oğullarına: "Benden sonra neye kulluk edeceksiniz?" demişti. Onlar, "Senin ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz; biz ancak Ona teslim olmuşuzdur' dediler."

2:134 İşte onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız da sizindir. Siz, onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz.[101]

2:135 (Yahudiler ve Hıristiyanlar Müslümanlara) "Yahudi ya da Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız" dediler. De ki: "Hayır! Biz, Hanif olan/ Allah'a ortak koşmayan İbrahim'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi."[102] **(3:67; 6:79; 10:105; 16:120)**

[101] Rabbimizin yasasında suç, şahsîdir. Hiçbir günahkar bir başkasının günahını üstlenmez. Burada bu gerçek ifade edilmektedir. (17:15'deki açıklamaya da bakınız.

[102] **Ebû Ubeyde** (ö. 209/824) *Mecâzü'l-Kur'an*'ın da hanif kelimesiyle ilgili olarak şöyle bir açıklama yapar: "Cahiliyye döneminde bu kelime İbrahim peygamberin dininde olan kimse için kullanılırdı. Seneler geçince hacc yapan ve sünnet olan kimseler için kullanıldı. Bunun içindir ki insanlar sadece sünnet oldukları ve hacc yaptıkları için "Biz İbrahim'in dini üzere hanif olan kişileriz" diyenler oldu. Günümüzde ise bu kelime "müslim" anlamında kullanılmaktadır." (*Mecâzü'l-Kur'an*, 1:58) Bu durum, kelimelerin zaman içerisinde nasıl anlam değişikliğine uğradığını gösterir.

Hanif, Allah'a ortak koşmayan demektir. Burada da Hz. İbrahim'e isnad edilmiş ve Onun Allah'a şirksiz iman ettiğine dikkat çekilmiştir. *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildinde bu tabir üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur.

Âyette "Yoksa Yakub'a ölüm geldiği zaman siz orada mı idiniz?" sorusu, Yahudilere ve Hıristiyanlara yöneliktir. Günümüzde Yahudiler de Hıristiyanlar da ataları olan İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek Allah'a kulluk etmemektedir.

Yahudi ve Hıristiyanların tek Allah'a ibadet etmedikleri, aksine müşrik oldukları da Kur'an'da, yine Hz. İbrahim'in ismi etrafında açıklığa kavuşturulur (Bakara Sûresi, 2:135-137)

2:136 Siz deyin ki: "Biz Allah'a da bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene de Mûsâ'ya ve İsâ'ya verilene de iman ettik. İnanma noktasında onlar arasında fark gözetmeyiz (Birine inandığımız gibi; hepsine birden inanırız.) Çünkü biz Allah'a teslim olmuş Müslümanlarız. **(2:140; 285; 3:84; 4:150)**

2:137 Eğer onlar da (kitap ehli de) sizin inandığınız gibi inanırlarsa, doğru yolu bulmuş olurlar; dönerlerse, mutlaka anlaşmazlık içine düşmüş olurlar. Onlara karşı Allah sana yeter; Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.[103]

2:138 Asıl olan Allah'ın boyasıdır/ dinidir, temizlemesidir. Allah'tan daha güzel renk veren kimdir? Biz sadece Ona ibâdet edenleriz.[104]

2:139 De ki: "Bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz Allah olduğu halde Onun hakkında bizimle tartışmaya mı girişiyorsunuz? Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da size aittir. Biz Ona gönülden bağlananlarız." **(3:20, 67, 68; 10:41)**

2:140 Yoksa siz İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve onların soyunun Yahudi veya Hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: "Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı? Allah tarafından kendisine bildirilen bir şâhitliği gizleyenden daha zâlim kim olabilir? Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."

2:141 Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız da sizindir. Siz, onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz. **(3:67)**

2:142 İnsanlardan bir takım beyinsizler, "Bunları (Müslümanları)

Bu durumda 20. Yüzyılda dinlerarası diyaloğ adı altında ortaya atılan "İbrahim'i dinler" söylemi, Kur'an'a uymamaktadır. İbrahim'i dinler yoktur, İbrahimî din vardır. (Açıklama için *Dinlerarası Diyaloğ Tuzağı* isimli kitabımıza bakınız.)

[103] Âyetin sonunda Allah'ın işiten ve bilen olduğunun nazara verilmesi iyiler için teşvik, kötüler için tehdit amaçlıdır.

[104] Burada Hıristiyanların doğan çocukları vaftiz etmelerine atıf vardır. Onlar çocuklarını sarı bir suya batırarak vaftiz ediyorlardı. Bu onlar için bir temizlikti. Vaftiz edilen çocuk, gerçek Hıristiyan olmuş sayılıyordu.

Âyette geçen Allah'ın boyası, önceki âyetlerde geçen Allah'a imandır, Allah'ın dinidir.

daha önce yöneldikleri kıbleden çeviren sebep nedir?" diyecekler.[105] De ki: "Doğu da Batı da Allah'ındır. O, dilediği kimseyi doğru yola iletir.

2:143 Böylece insanlar üzerine şâhit olmanız için sizi aşırılıktan uzak âdil bir ümmet yaptık.[106] Peygamber de sizin üzerinize şâhit olacak. Şimdi yöneldiğin tarafı kıble yapmamızın sebebi, Peygamberin izinden gidenlerle, ondan ayrılıp gerisin geriye dönenleri bilmemiz/ ayırmak içindir. Bu elbette Allah'ın hidayet ettiği kimselerden başkası için ağır bir durumdur. Allah imanınızı/ önceki kıbleye yönelerek kıldığınız namazınızı geçersiz sayacak değildir.[107] Çünkü Allah Raûf ve Rahim'dir/ Çok şefkatli ve çok merhametlidir. **(4:115; 33:45-46)**

2:144 (Ey Muhammed) Biz, şüphesiz senin yüzünü göğe doğru çevirmekte olduğunu görüyoruz. Şimdi seni memnun olacağın kıbleye döndürüyoruz. Artık yönünü Mescidü'l-Haram yönüne çevir.

(Ey Müslümanlar) siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzünüzü o tarafa çevirin. Şüphesiz kitap ehli, bu değişikliğin Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu çok iyi bilir. Allah onların yapmakta olduklarından habersiz değildir.

2:145 Yemin olsun ki sen kitap ehline her türlü mu'cizeyi (delili) getirsen de onlar yine senin kıblene dönmezler. Sen de onların kıblesine dönecek değilsin. Onlar birbirlerinin kıblesine de dönmezler. Sana gelen ilimden sonra eğer onların arzularına uyacak olursan, işte o zaman hakkı çiğneyenlerden olursun.

2:146 Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, onu kendi çocuklarını tanır gibi tanırlar/ Kâbe'nin önemini kesin olarak bilirler.[108] Böyle iken onlardan bir kısmı bile bile gerçeği gizler. **(6:20)**

[105] Yani kıbleyi Kudüs'ten, Mekke'ye çeviren sebep. Rivayete göre Müslümanlar önceleri Kudüs'e yönelerek namaz kılıyorlardı. Sonradan kıble değişti ve Kâbe'ye dönülerek namaz kılınması emredildi.

[106] Âyetin bu kısmı, çoğu meallerde "orta bir ümmet" şeklinde tercüme edilmiştir.

[107] Kıble değiştirilince bazı mü'minlerde, daha önce Kudüs'e yönelerek kılınan namazların durumu merak konusu olmuş ve bu âyetle o namazların zâyi olmadığı ifade edilmiştir.

[108] "Onu" yerine "Muhammed'i" şeklinde anlam verilebileceği gibi "Kâbe'yi bilirler" şeklinde de anlam verilmiştir.

2:147 Hak olan Rabbinden gelendir. Anlatılanlar konusunda hiçbir tereddüt yaşama.

2:148 Herkesin yöneldiği bir yön vardır. Öyle ise hayırda yarışın. Nerede olursanız olun, Allah sizleri bir araya toplar. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter. **(5:48)**

2:149 Her nereden çıkarsan çık, (namaz kılarken) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Bu emir, Rabbinden gelen bir gerçektir. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

2:150 Sizler de her nerede iseniz yüzünüzü Kâbe'ye çevirin ki insanlar içinden haksızlık edenlerden başkası aleyhinize kullanacak bir delil bulamasın. Onlardan korkmayın, Benden korkun. (Emri yerine getirin ki) üzerinizdeki nimetimi tamamlayayım. Böylece doğru yolda gitmeniz ümid edilir.

2:151 Kendi içinizden öyle bir peygamber gönderdik ki size âyetlerimizi okur, sizi kirlerden temizler, ayrıca size Kitab'ı, hikmeti ve bilmediğiniz şeyleri öğretir.[109] **(3:164, 62:2)**

2:152 Öyle ise siz Beni zikredin/ ibâdetle anın ki Ben de sizi anayım. Bana şükredin/ minnettarlık gösterin, sakın nankörlük etmeyin.[110] **(2:200; 3:191; 8:2; 13:28; 33:35; 39:23; 40:60)**

[109] Hikmet için bakınız: 2:129.

[110] Kur'an'ı doğru anlamak için en önemli etkenlerden biri, kavramların Kur'an'ın indiği dönemdeki/nüzul ortamındaki anlamlarını bilmektir. Çünkü bir çok kelime geçen zaman içerisinde ya anlam daralmasına, ya anlam genişlemesine, ya da anlam kaymasına uğramıştır. (3:68'in dipnotuna bakınız) Bu ise Kur'an'ı doğru anlamamaya, ondan uzaklaşmaya sebep olmuştur.

Anlam daralmasına uğrayan önemli bir Kur'an kelimesi de bu ve atıfta bulunduğumuz daha bir çok âyette geçen zikir kelimesidir. Bu âyetlerde bahsi geçen zikir, Allah'ı anmak, her işinde Allah'ı hatırda tutmak, Allah'ın her an gözetlediğine inanmak, Onu unutmamak, Ondan gafil bulunmamak, Ona itaat ve kulluk etmek demektir. Ancak zaman içerisinde bu kavram geniş anlamından, dar bir mânâya indirgenmiş, Allah'ı sadece dil ile anmakla sınırlandırılmıştır. Zikir, sadece tarikatlarda yapılan bir eylemi çağrıştırır olmuştur. Bu kavram, tarikat ehlinin Allah, Rahman, Rahim ve diğer isimlerini çeşitli sayılarda tekrarlamasına indirgenmiştir. Böylece Kur'an'ın zikir emri, sosyal yaşantının sağlıklı bir şekilde düzenlenmesini temin eden bir unsur olmaktan çıkarak, şekilci bir hal almıştır. Oysa âyetlerde ifade edilen Allah'ı anmak, tarikat ehlinin belirli sayılarda "Allah Allah" demesi veya "zikir-matik"le söylenilen esmaü'l-hüsnanın sayılması değil, insana sevap kazandıran her türlü amelin genel adıdır. Kişinin

2:153 Ey iman edenler! Sabır ve salat/ dua ile/ boyun eğerek Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz ki Allah sabredenlerle beraberdir.[111]

2:154 Allah yolunda öldürülenlere 'ölü' demeyin. Aksine onlar diridirler; fakat siz anlamazsınız.

2:155 And olsun ki Biz sizi bir takım korkular ve açlıklarla; mal, can ve mahsullerinizden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele.

2:156 O sabredenler ki başlarına bir musibet geldiğinde "Biz Allah içiniz/ Allah'tan geldik; sonunda yine Ona döneceğiz" derler.[112]

2:157 İşte Rablerinin bağışlama ve rahmeti, bu sabrı gösterenlerin üzerinedir. Doğru yol üzere olanlar da onlardır.

2:158 Safa ile Merve (tepeleri) Allah'ın belirlediği alâmetlerdendir. Her kim hacc ve umre niyetiyle Beyt'i (Kâbe'yi) tavaf ederse, o ikisi arasında sa'y yapmasında kendisi için bir sorumluluk yoktur. Her kim de farz olmadığı halde bir hayır yaparsa onun mükâfatını görür. Şüphesiz o Şâkirdir ve Alîm'dir.[113] **(4:40)**

ferdi hayatında, iş, âile ve sosyal hayatında her zaman Allah'ı hatırında tutarak, Allah'la râbıta/bağ" kurarak yaşaması demektir. Allah'ı çokça zikretmek, sadece bilinen anlamda zikirle ilgili sözleri çokça tekrarlamak değil, kulun dil ve kalbiyle Allah'ı anması, ilim tahsil etmesi, kullukta bulunması, ticaretinde, işinde, sohbetinde ve her türlü muamelesinde Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket etmesi ve Onun rızasına uygun hareket etmesidir. Zikri böyle anlayan bir insan âile, sosyal ve iş hayatında ahlaklı ve topluma yararlı bir fert olur. İşte Allah'ın önemli bir emri mânâ daralmasına ve kaymasına uğrayarak hayatımızdan çıkması, Kur'an'dan ciddî şekilde ve farkına varılmadan uzaklaşma demektir. (Zikir konusunda atıfta bulunduğumuz âyetlere de bakınız.)

Âyette geçen şükür kelimesi, Kur'an'da en çok geçen ve Rabbimizin kullarından en fazla istediği bir kulluktur. Şükür, nimete karşı yapılan teşekkürdür, nankörlüğün zıttıdır. Şükrün başlangıcı, ihsan edilen nimetleri kalben düşünmek, iyilik yapanı dil ile övmek ve nimete mazhar olan kişinin gücü nispetinde o nimetten başkalarını da istifade ettirmektir. Yoksa sadece dil ile kuru kuruya şükretmek, bu ve çok ayette istenilen şükrün gerçek anlamıyla bağdaşmaz.

[111] Bizim "dua ile/boyun eğerek" şeklinde tercüme ettiğimiz salat ifadesine hemen her mealde "namaz" anlamı verilmiştir. Âyette genel anlamda da sabır istenmekle birlikte, sonraki âyetler, buradaki sabrın, dini ayakta tutma konusunda karşılaşılan zorluklara karşı Allah yolunda savaşta sabır göstermeye işaret ettiği anlaşılmaktadır.

[112] Burada kast edilen, bu ifadenin sadece dil ile söylenmesi değil, buna uygun davranılmasıdır.

[113] Safa ile Merve, Câhiliyye devrinde Kâbe içerisinde zina ettikleri için taşa dö-

2:159 Biz kitapta insanlar için indirdiğimiz apaçık delilleri açıkladıktan sonra, şüphesiz Allah ve herkes bunları gizleyenlere lânet eder.[114]

2:160 Ancak onlardan tevbe ederek durumlarını düzelten ve gerçekleri açıklayanların tevbelerini kabul ederim. Çünkü Ben tevbeleri çok çok kabul eden ve çok merhametli olanım.

2:161 İnkar edenler ve o hal üzere ölenlere gelince: Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti, onların üzerine olsun.

2:162 Onlar ebedîyen lânetli/ Allah'ın rahmetinden uzaklaşmış olarak kalırlar. Onların azabı hafifletilmez ve onlara göz açtırılmaz.

2:163 Hepinizin ilahı tek bir İlahtır. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. O Rahman ve Rahîm'dir/ çok şefkat ve çok merhametli olandır.

2:164 Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri peşi sıra gelişinde, insanlara faydalı şeylerle denizde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten su indirip onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, her türlü canlıyı yeryüzüne yaymasında, rüzgarları ve gökle yer arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş bulutları sevk edişinde, aklını kullanan bir topluluk için (Allah'ın varlık ve birliğine, kudret ve rahmetine işaret eden) nice deliller vardır.

2:165 İnsanlardan öyleleri vardır ki Allah'tan başkalarını/ putları Ona denk tutarlar ve onları, tıpkı Allah'ı sever gibi severler. Mü'minlerin Allah'a olan sevgileri ise çok daha kuvvetlidir. Allah'tan başkasını Ona denk tutanlar, azabı görecekleri zaman bütün kuvvet ve kudretin yalnız Allah'a ait olduğunu anlayacaklar. Şüphesiz Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

2:166 Önderler (azabı görünce) kendilerini izleyenlerden uzak durdular. Azabı gördüler ve aralarındaki her türlü bağ kesildi.

2:167 Onların bu davranışı üzerine onlara uyanlar şöyle dediler: "Keşke bir kere daha dünyaya dönsek de şimdi onların bizi reddettiği gibi, biz de onları reddetsek." Böylece Allah onlara yaptıklarının neticesini pişmanlık üzerine pişmanlık olarak gösterir. Onlar (temenni

nüştürüldüğüne inanılan İsaf ve Nâile putlarının bulunduğu yerdi. Burada sa'y yapmak, Câhiliyye adetiydi. Bunun için daha önce bu iki putun bulunduğu yerde sa'y etme konusunda Müslümanlar tereddüt gösterdiler. Rabbimiz bu âyetle bunda bir sakınca olmadığını bildirdi.

[114] Birini lânetlemek, cezalandırmayı gerektirecek kadar şiddetli bir öfkeyle kovmak ve uzaklaştırmak demektir. Allah'ın lânetlemesi ise rahmetinden kovma, âhirette azaba uğratma anlamına gelir. Bu âyette geçen "lanet edebilecek" olanların kimler olduğu konusunda farklı açıklamalar yapılsa da kesin bir şey söylemek mümkün gözükmemektedir.

ettikleri gibi) o ateşten de çıkmazlar. **(7:38; 14:18; 23:99; 26:102; 32:12 39:58; 42:44; 46:6; 89:24)**

2:168 Ey insanlar! Yeryüzündeki helal ve temiz nimetlerden yiyin. Fakat şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır.

2:169 Şüphesiz o sizi ancak kötülüğe, fuhşa/ hayâsızlığa ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemeye teşvik eder.

2:170 Onlara, "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiğinde, "Biz atalarımızdan görüp alıştığımız şeye uyarız" derler. Ya onların ataları hiçbir şeyden anlamaz ve doğru yolu bulamamış kimseler idiyse?[115] **(5:104; 6:148; 7:28; 16:35; 31:21; 34:43; 43:22-24)**

2:171 (Dâvete kulak vermeyen) kafirlerin misali, çobanın bağırıp çağırmasını işiten (ama anlamayan) hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Düşünmezler de. **(7:179)**

2:172 Ey iman edenler, size rızık olarak verdiğimiz şeylerin helâl ve temiz olanlarından yiyin. Eğer gerçekten yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız, sayısız nimetlerine karşı Ona şükredin/ minnettarlık gösterin.

2:173 O Allah ki size leşi/ murdar hayvanı, kanı, domuz etini ve Allah'tan başka ilah edinilenler adına kesilen hayvanın etini haram kıldı. (Bununla birlikte) kim çaresiz kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan (zaruret miktarınca) bunlardan yemesinde bir günah yoktur. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(5:3; 6:145; 16:115)**

[115] İnkarcıların peygamberleri yalanlama sebeplerinden birisi de koyu taklittir. Müşriklerin en önemli bir özellikleri atacılık/ ataizmdi. Yani atalara körü körüne bağlılık, atalarının yolunu sorgulamadan adım adım takip etmeleriydi. Atalarına, geçmişten gelen örf ve adetlere körü körüne bağlılık onların görüş açılarını daralttığı için muhakeme güçlerini, görme yetilerini kaybettiler, babalarının yolunu terk etmeye yanaşmadılar. Birçok peygamber, dâvetine karşılık kavminden "atalarının dinine uyma" adına red cevabı almıştır.

Kur'an'ın anlattıklarıyla, atalarından miras aldıkları anlayış ve yaşantı arasında ciddî zıtlıklar olduğu için, müşrikler de Peygamberimize inanmama konusunda direndiler. Atalarına sıkı sıkıya bağlı olan Câhiliyye halkı, "Biz atalarımızı bu din üzere bulduk ve onların izinde doğru yolda gidiyoruz" "Bu ancak atalarımızın taptıklarından bizi vazgeçirmek isteyen bir adamdır" dediler. (Atıfta bulunduğumuz âyetlere bakınız.)

Ne yazık ki günümüzde de atalar kültü, birçok konuda dinin önüne geçmiştir. Bir yanlış sırf gelenek uğruna devam ettirilmekte; yapılması gereken de yine gelenek uğruna terk edilmektedir.

2:174 Allah'ın indirdiği kitaptaki hakikatleri değiştirip gizleyerek karşılığında az bir dünya menfaati satın alanlar/ tercih edenler, karınlarına ancak ateş dolduruyorlar. Kıyâmet gününde Allah onlarla konuşmaz, temize de çıkarmaz. Onlar için pek acı bir azap vardır.

2:175 Onlar bu alışverişleriyle[116] doğru yolu bırakıp karşılığında sapıklığı, Allah'ın affını bırakıp karşılığında azabı tercih etmişlerdir. Bunlar ateşe karşı ne kadar da sabırlılar/ cüretkârlar!

2:176 Bu böyledir. Allah Kitabı hak olarak indirmiştir. Kitapta ihtilafa düşenler[117] şüphesiz haktan pek uzak bir ayrılık içindedirler.

2:177 İyilik, yüzlerinizi doğuya veya batıya çevirmek demek değildir. Asıl iyilik, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara ve peygamberlere iman etmek; malını sevdiği halde ondan (Allah rızası için) akrabalara, yetimlere, fakirlere, yolda kalanlara, ihtiyaç sebebiyle isteyen kimselere, hürriyetine kavuşmak isteyen esir ve kölelere bağışta bulunmak; namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek; sözleştiğinde sözünde durmak; özellikle de sıkıntı ve hastalık anında, savaş şiddetlendiğinde sabretmektir. İşte imanlarında samimi olanlar ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar bunlardır. **(2:285; 3:92; 4:136; 9:60; 13:20;)**

2:178 Ey iman edenler! Öldürülen kimselerin hakkını almak için size kısas yazıldı. Hür yerine hür; köle yerine köle, kadın yerine de kadın kısas olunur. Fakat öldürülen kimsenin velisi affederse, kısas düşer. Bu durumda ona (öldürülen kimsenin velisine) diyeti tam olarak ödemek gerekir. Bu, Rabbiniz tarafından bir hafifletme ve bir rahmettir. Artık kim haddi aşar da affettikten sonra ileri giderse, onun için pek acı bir azap vardır."[118]

2:179 Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için bir çeşit hayat vardır.[119] Böylece suç işlemekten sakınmanız umulur. **(17:33)**

[116] "Allah'ın indirdiği kitaplardaki gerçekleri değiştirmekle, küfrü imana tercih etmekle..."

[117] Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmına inanmayanlar.

[118] Kısas, toplum düzenini temin etme adına, hiçbir siyasî otoritenin olmadığı Câhiliye halkında da uygulanıyordu. Böylece öldürmelerin önüne geçiliyordu. Ancak bâzen haksızlık yapılıyor, bir kişiye karşı birkaç kişi kısas edilmek isteniliyordu. Rabbimiz, bâzı düzenlemeler getirerek kısas uygulamasını devam ettirdi. Bu konuda bilgi için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 1. cildinden 349-352. sayfalarına bakınız.

[119] Câhiliye devrinde halk, kısas korkusuyla öldürmekten sakınıyorlardı. Bu âyete benzer şöyle ifadeler yaygındı: "Öldürmeye cüret eden kişi, kısas sâyesinde bundan uzak durur."

2:180 Sizden biri ardında eğer mal bırakacaksa, ölüme hazırlandığında/ ölümünden önce vasiyet etmesi bir görevdir. O kimse anne ve babasına, akrabalarına uygun bir şekilde vasiyet yapsın.[120] **(2:240; 4:7-13)**

2:181 Her kim işittikten sonra vasiyeti değiştirirse, günahı onu değiştirenlere âittir. Şüphesiz Allah Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

2:182 Her kim vasiyet edenin bir hata yapmasından veya bir günah işlemesinden korkarsa, tarafların arasını bulmasında hiçbir sorumluluk yoktur. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

2:183 Ey iman edenler! Oruç, sizden evvelki ümmetlere farz kılındığı gibi, sakınıp takvaya ermeniz için size de farz kılındı.

2:184 Oruç, sayılı günlerdedir/ Ramazan ayındadır. Her kim hasta olur veya yolculuğa çıkarsa, tutmadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutar. Oruç tutmaya güç yetirenler (güçleri yettiği halde tutmazlarsa) bir fakiri doyuracak kadar fidye verirler.[121] Her kim de hayrına

[120] Ölümden önce, yaşam devam ederken kişinin vasiyette bulunması, kalbindeki mal sevgisini yok etmek için önemli bir etkendir. Malını birlikte götüremeyeceği konusunda insanı bilinçli tutar.

[121] Âyette geçen "oruca gücü yetenlerin..." ifadesi, çok sayıda mealde, "oruca gücü yetmeyenlerin..." diye çevrilmiştir. Oysa âyetin lafzı, "oruca gücü yetenlerin" şeklindedir. İfadeyi "güç yetiremeyenler" diye çevirenlere göre, ifadenin başında takdiri bir olumsuzluk (lâ) edatı vardır.

Kanaatimizce tercümeye "güç yetirenler" anlamını verip, dipnotta açıklama yapılmalıdır. Biz böyle yapmayı tercih ettik.

184 ve 185. âyetlerde, "Her kim hasta olur veya yolculuğa çıkarsa, tutmadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutar" ifadesi tekrar edilmektedir. Aynı lafızları içeren ve peş peşe gelen iki âyet farklı şeylerden mi bahsetmektedir, yoksa bu ifadelerin ikincisi, yolcu ve yaşlılar için bu tercih hakkını bırakıp sağlıklı olanlar için tercihi iptal mı etmiştir?

Taberî (ö. 310/922), Sahâbeden ve tâbiûn âlimlerinden naklettiği çok sayıda rivayetle, âyetin oruç tutabilecek olan kimseler için, fidye karşılığında oruç tutmama seçeneğini ifâde ettiğini belirtmiştir. Daha az sayıda rivâyet ise burada oruç tutmaya güç yetiremeyenlerin kast edildiği istikametindedir. Yani rivâyetlere bakıldığında, ağırlıklı görüş, âyette oruç tutmaya güç yetirebilen kimselerin, oruç tutmamayı tercih ettikleri takdirde tutulmayan her gün için fidye vermeleri, yâni bir fakirin günlük doyacağı miktarı ödemeleri emredildiği görüşüdür. Bu durumda zenginler oruç yerine fidye verdiklerinden; oruç, fakirler için bir yükümlülük halini almıştır.

Âyete böyle anlam verenler, bir sonraki âyetle bu tercih hakkının neshedildiğini/ hükmün kaldırıldığını iddia etmişlerdir. Buna göre güç yetirenlerin oruç tutmaları şarttır, oruç yerine fidye veremezler. Çoğunluk, neshi savunur. Bunlardan biri de da bu ayetin mensûh olduğuna dâir icma olduğundan bahseden **Zeccâc**'tır (ö. 311/923).

İfâdeyi "Güç yetiremeyenler" şeklinde tercüme edenlere göre ise âyetin hükmü neshedilmemiştir, yaşlı ve iyileşmesi mümkün olmayan/müzmin hastalar için hüküm devam etmektedir.

İmam Mâturidî'ye (ö. 333/944) göre "eğer âyette oruca güç yetiremeyenler" kastedilseydi, sonrasında bu kimselere "oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır" denilmesi, hikmetsiz olurdu.

Hasan Basri Çantay (ö. 1964) âyeti şöyle çevirmiştir: "(İhtiyarlığından, yâhud şifâ bulması ümîd edilmeyen bir hastalıktan dolayı oruç tutmaya) gücü yetmeyenler üzerine de bir yoksul doyumu fidye (lâzımdır)."

Hüseyin Kâzım Kadri (ö. 1934) başkanlığındaki heyetin yapmış olduğu *Nûru'l-Beyân* adlı çalışmada ise âyetin konumuz olan kısmı, "Takati olduğu halde oruç tutmayanların her gün için fidye vermeleri lazımdır" şeklinde çevrilmiştir. Dönemin Diyanet İşleri başkanı **Rıfat Börekçi** (ö. 1941), 27 Nisan 1340 tarihli *Tevhid-i Efkâr Gazetesi*'ndeki *"Beyân-ı Hakikat"* adlı makalesinde, âyetin ilgili cümlesine "oruç tutmaya gücü yetenler" şeklinde anlam verilmesinin tamamen yanlış olduğu, bu anlamla Müslümanların akıllarının karıştırıldığı şeklinde Kazım Kadrî'ye ağır bir eleştiri yöneltmiştir.

Âyetle ilgili neshi kabul etmeyenlerden çoğunluğa göre "yaşlı olup oruç tutmakta zorlananların oruçlarını tutmayarak bir fakiri doyurmaları gerekir."

Mehmet Âkif de (ö. 1936) âyeti, "Kudreti varken tutmayanların üzerine, bir bîçâreyi doyurmaktan ibâret fidye farz olur" şeklinde tercüme etmiştir.

Neshi kabul etmeyenlerin bâzıları (mesela **Ebû Bekir el-Cessas**, ö. 370/980) güç yetirebilenlerin hem oruç tutması, hem de fidye vermesi gerektiğini savunur. Böyle düşünenlere ait bir meal şöyledir:

"Sizden kim hasta veya yolculukta olursa, o günler sayısınca diğer günlerde oruç tutsun. Onu tutabilenlere bir yoksulu doyuracak fidye de gerekir."

Bu görüşte olanlar, her oruç için fidye değil, bütün oruçlar için bir tek fidyeyi savunurlar. Bu da fıtır sadakası, yani fitredir.

Âyetle ilgili farklı bir meal de **Mustafa Öztürk**'e aittir: "(Hasta veya yaşlı olmadıkları halde), oruç tutmaya dayanamayan kimseler ise tutamadıkları her gün için bir fakiri doyuracak kadar fidye versin."

Bu âyetle ilgili farklı yorumlar yapılmasının bir sebebi de "yutîkûnehû" kelimesindeki "hû/onu" zamirin nereye döndüğü yani baktığıdır.

Meallere göre bu âyete verilen mânâları üç başlık altında toplamak mümkündür:

olarak fidye miktarını artırırsa, bu kendisi için elbette daha hayırlıdır. Bununla beraber eğer bilirseniz (aslında) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.

2:185 O Ramazan ayı ki insanlara doğru yolu gösteren, apaçık hidâyet delillerini taşıyan ve hak ile bâtılın arasını ayıran Kur'an, o ayda indirilmiştir/ indirilmeye başlanmıştır. Kim bu aya erişirse, oruç tutsun. Her kim de hasta ise veya yolculukta ise tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde oruç tutsun. Allah sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez. Ayrıca oruç günlerini tamamlamanızı, size doğru yolu gösterdiği için Allah'ı büyüklemenizi ister. Bu kolaylığı da şükredesiniz/ minnettarlık duyasınız diye gösterir. **(44:3; 97:1)**

2:186 Kullarım sana Beni sorduklarında de ki: "Şüphesiz Ben çok yakınım. Bana duâ ettiği zaman, duâ edenin duâsına cevap veririm. Öyle ise onlar da Benim dâvetime uysunlar; Bana hakkıyla inansınlar ki doğru yolu bulsunlar."

2:187 Oruç tuttuğunuz günlerin gecelerinde hanımlarınızla birlikte olmak size helal kılındı. Onlar sizin için bir elbisedir; siz de onlar için bir elbisesiniz. Allah nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiği için, size

Oruç tutmaya güç yetiremeyenler,

Oruç tutmakta zorluk çekenler,

Fidye vermeye güç yetirenler.

Onu zamiri, kaza orucuna baktığında, "Kaza orucu tutmaya güç yetirebilenler oruç tutsunlar, güç yetiremeyenler ise fidye versinler" demek olur.

Rivâyetlerden hareketle, âyette geçen "oruç tutmaya güç yetirenler" ifadesinin yolcu olmayan ve sağlıklı kimseleri de içerdiği iddia edilse de biz buna katılmıyoruz. Bu ifade, sağlıklı olan herkesin değil, geçici hastalık yaşayanların veya yolcu olanların iyileştikten ve yolculuk bittikten sonra eğer sağlıklı iseler oruç tutmak veya fidye vermek konusunda serbest bırakıldıklarını, ama oruç tutmalarının kendileri için daha hayırlı olduğunu hükme bağlamaktadır. Yoksa fidye hükmü genel anlamda sağlıklı olanlarla ilgili değildir.

Bu hükme ulaştıktan sonra **Fahreddin Râzî**'nin de (ö. 606/1209) bizim gibi düşündüğünü öğrendik. Râzî önce, "Müfessirlerin çoğuna göre burada kast edilenler sıhhatli ve mukîm olanlardır. Onlara göre Allah evvela oruç tutmakla fidye vermek arasında serbest bırakmış, sonra bunu nesh ederek orucun farziyetini bildirmiştir" diye genel kanaati bildirir. Sonra ifâdenin hasta ve yolcularla ilgili olduğu fikrini öne çıkarır. Hasta ve yolcuların bir kısmı oruca güç yetiremezken, yetirebilenler de olacaktır. Güç yetiremeyenlerin hükmü yine aynı âyette yolculuk ve hastalık bittikten sonraki günlerde oruç tutsunlar şeklinde belirlenmiştir. Râzi, bu görüşten başkasına itibar edilemeyeceğini söyler.

lütufta bulundu. Yükünüzü hafifletip sizden bu zorluğu kaldırdı. Şimdi onlarla ilişkiye girebilirsiniz ve Allah'ın sizin için yazdığı (nesli) isteyebilirsiniz.

Ve şafak vaktine; tan yeri ağarıncaya/ gece ile gündüz birbirinden ayrılıncaya kadar yiyip içebilirsiniz.[122] Sonra gece girinceye kadar oruca devam edin. Bir de mescitlerde itikafta iken eşlerinizle birlikte olmayın.[123] Bunlar Allah'ın çizdiği sınırlardır; sakın bu sınırları aşmayın. İşte Allah insanların Kendisine karşı gelmekten sakınmalarını istediğinden, emredilen şeyleri yerine getirmelerini bekleyerek âyetlerini/ hükümlerini böylece açıklıyor.

2:188 Haksız sebeplerle birbirinizin malını yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını günah olduğunu bile bile (rüşvet) olarak hâkimlere aktarmayın.

2:189 Sana hilal şeklinde yeni doğan aydan sorarlar. De ki: "Onlar, insanlar, özellikle de hac için vakit ölçüleridir. İyilik, evlere arkalarından girmek değildir. Aksine Allah'a karşı gelmekten sakınmaktır. Evlere kapılarından girin ve takvâ sahibi olun ki kurtuluşa eresiniz.[124]

[122] "Bilirseniz oruç tutmanız hayırlıdır" ifadesi, yolculuk esnasında veya hastalık durumunda eğer zarar söz konusu olmayacaksa; ya da yolculuk bittikten, hastalık geçtikten sonra oruç tutmaya teşvik babındandır. 185 âyette, yolcular ve hastalar için oruç tutmayabilecekleri bildirilir, ancak fidyeden bahsedilmeyip sonradan kâzâ etmeleri istenir.

Ramazanda eşlerle ilişkiye girmek, ya da yiyip içmek kesin bir emir değil, serbest bırakma/ibâhedir. Dolayısıyla "girebilirsiniz" ve "yiyip içebilirsiniz" şeklinde tercüme edilmesi gerekirken, nerede ise bütün meallerde "Bundan böyle, oruçlu geçirdiğiniz günün gecesinde karılarınızla ilişkiye girin ve Allah'ın sizin için takdir buyurduğu neslin arayışı içinde olun! Gecenin karanlığı ile sabahın aydınlığı birbirinden ayırt edilinceye kadar yiyip için" şeklinde emir formatında tercüme edilmiştir.

[123] İtikaf, bir yerde kalmak anlamına gelir. Dinî anlamı ise ibadet maksadıyla, özellikle Ramazan ayı içinde Allah için ibâdete ibâdetle meşgul olmak demektir.

[124] Kapıyı göz ardı edip eve arkadan girmek, olayları çarpıtmak demektir. Araplarda eve ön kapıdan girmek, bir probleme doğru taraftan yaklaşmayı anlatır. Arka kapıdan girmek ise tam tersi bir durumu ifade eder. Burada Rasulullaha ayın durumlarını sormak, evlere kapısından değil, bacadan girmek kabilindendir. Allah sorunun yönünü değiştirip onu başka bir alana çekerek, muhatabı asıl ilgilendiren bir cevap vermiştir.

Bu âyet muhataba, "Yaptığınız işi adam gibi yapın. Bir iş yaparken o işin doğal yapısı neyi gerektiriyorsa o şekilde yapın, aksi bir davranış sergilemeyin" şeklinde bir ölçü de içerir.

2:190 Sizinle savaşanlara karşı siz de Allah yolunda cihad edin. Fakat haksız yere saldırmayın. Şüphesiz Allah haddi aşanları sevmez.

2:191 Onlardan sizinle savaşanları yakaladığınız yerde öldürün.[125] Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne, adam öldürmekten beterdir.[126] Fakat onlar Mescid-i Haram'ın yanında sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Sizlerle savaşırlarsa, siz de onları öldürün. İşte kâfirlere verilecek karşılık budur. **(9:5)**

2:192 Eğer vazgeçerlerse siz de vazgeçin. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahim'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

2:193 Onlarla, fitneden/ dini engellemek için zulmetmekten vaz geçip Allah'a boyun eğinceye kadar savaşın. Eğer vaz geçerlerse, artık zâlimlerden başkasına düşmanlık yoktur. **(8:39)**

2:194 Haram ay, haram aya karşılıktır.[127] Dokunulmazlıklar karşılıklıdır. Öyle ise kim size saldırırsa siz de aynıyla karşılık verin. Allah'ın savaşta aşırı gitmeme emrine karşı gelmekten sakının/ Allah'ın yasalarını koruyun. Bilin ki Allah kendisine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir. **(2:217; 9:36-37; 42:40)**

[125] Câhiliye toplumunda, Harem bölgesinde adam öldürmek yasaktı. Fakat şirk bundan daha beterdi. Yüce Allah bu sebeple savaş durumunda, savaşılması haram olan aylarda da olsa, "müşrikleri her nerede yakalarsanız, orada öldürün" buyurmaktadır. Savaş olmadığı zamanlarda güvence/ teminat verilen insanları öldürmek ise Allah'ın nazarında sınırı, haddi aşmaktır. (2:190, 194)

[126] Fitne kavramı, çok anlamlı kelimelerdendir. Bu kelimeyi tercümede fitne olarak bırakmak ve açıklamamak farklı çağrışımlara yol açar. Çünkü Türkçe'de fitnenin anlamı başkadır. Bu çok kapsamlı anlamı sebebiyledir ki fitne kavramı ile ilgili olarak bir akademik kitap, bir yüksek lisans tezi, bir de makale hazırlanmıştır. Meal-Tefsir'imizi hazırlarken, bu çalışmalardan istifade etmiş bulunuyoruz.

Fitne kavramı çok anlamlı kelimelerden olduğu için her geçtiği yerde aynı anlamı vermek isabetli olmaz. Mesela fitne ifadesi burada, "*dinden döndürmek için işkence uygulamak*" anlamındadır. Bu âyette "İnsanların iman etmesine engel olma; iman edenleri dinden döndürmeye çalışma ve bunun için baskı ve işkence uygulayarak zulmetmek, adam öldürmekten beterdir" denilmektedir.

Âyetin bu kısmı, "Şirk ve küfür kalmayıncaya kadar savaşın" şeklinde de anlaşılmıştır. Buna göre, savaşın en son hedefi, şirk ve küfrün tamamen ortadan kaldırılmasıdır. Kanaatimize göre âyete bu anlamı vermek, isâbetli değildir. (2/256; 60/7-8. âyetlere bakınız.)

[127] Haram aylar için 9:37. âyetin açıklamasına bakınız.

2:195 Allah yolunda (ordu hazırlama konusunda) infakta bulunun. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın/ kendi sonunuzu hazırlamayın. Her zaman iyilik yapın. Şüphesiz Allah ihlasla iyilik yapanları sever.

2:196 Hac ve umreyi Allah için tamamlayın.[128] Eğer hac yolundan engellenirseniz, kolayınıza gelen bir kurban gönderin. Kurbanlık yerine varıncaya kadar başınızı tıraş etmeyin. Sizden hasta olan, başında rahatsızlık bulunan birinin fidye olarak oruç tutması, sadaka vermesi veya kurban kesmesi gerekir. Eğer hac yapacağınızdan emin olursanız, hac zamanına kadar umre yaparak faydalanmak isteyen (umre ile haccı birleştiren) kimsenin, kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir. Hacda kurban kesemeyen kimse, üç günü hacda, yedisi de memleketine döndüğü zaman olmak üzere toplam on gün oruç tutar. Bu hüküm Harem bölgesinde ikamet etmeyenler içindir. Allah'a karşı gelmekten sakının ve Allah'ın vereceği cezanın çok çetin olduğunu iyi bilin.

2:197 Hac, bilinen aylardadır.[129] Kim o aylarda hac vazifesini yerine getirmek için ihrama girerse, artık onun için cinsel birliktelik, günah sayılan davranışlarda bulunma ve tartışıp sürtüşme câiz değildir. Siz hayır olarak her ne yaparsanız Allah onu bilir. Azık edinin ve bilin ki azıkların en hayırlısı, Allah'ın haram kıldıklarını işlememektir. Ey akıl sahipleri! Sadece Benden korkun. **(9:36; 22:25)**

2:198 (Hac mevsiminde ticâret yaparak) Rabbinizden gelecek bir lütfu aramanızda, sizin için hiçbir günah yoktur. Arafat'tan ayrılıp akın ettiğinizde Meş'ar-i Haramda Allah'ı anın. Allah'ı, Onun size öğrettiği şekilde anın. Çünkü o size yol göstermeden önce, sizler yolunu şaşırmış kimselerdiniz.[130]

[128] Bu âyette "Hacc yapın" değil de "Haccı tamamlayın" denilmesinin sebebi şudur: Câhiliyye devri halkı hacca çok önem veriyorlardı. Ancak içlerinden bir kısmı hacla ilgili bâzı uygulamaları değiştirmişlerdi. Mesela Arafat vakfesini yapmıyorlardı. Bu âyette Müslümanlardan haccı bütün rükünleriyle tamamlamaları istenmektedir.

[129] Bâzı kimseler âyette geçen bu ifadeden yılda birkaç defa hac yapılabileceği çıkarımını yapmışlardır. Oysa bu çıkarım yanlıştır. Çünkü 203. âyette sayılı günlerden bahsedilmekte ve haccı 2 gün içinde tamamlamakta bir mahzur bulunmadığı ifade edilmektedir. Uzatan için de bir günahın olmadığı nazara verilir. Bu günler kurban bayramı günleridir. Dolayısıyla haccın yılda birkaç defa yapılabileceği şeklinde bir çıkarım doğru değildir.

[130] Bu kısım, "O sizi nasıl doğru yola iletti ise siz de Onu öyle anın" şeklinde de tercüme edilmiştir.

2:199 Sonra insanların sel gibi aktığı yerden sizler de akın edin ve Allah'tan bağışlanma dileyin.[131] Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

2:200 Hac ibâdetinizi tamamladıktan sonra, tıpkı Câhiliyye devrinde atalarınızı anıp övdüğünüz gibi, hattâ daha da kuvvetli bir şekilde Allah'ı zikredin. İnsanlardan öyleleri vardır ki "Ey Rabbimiz, bize nasibimizi dünyada ver" der. O kimse için âhirette hiç bir nasip yoktur.

2:201 Bâzıları da şöyle derler: "Ey Rabbimiz, bize dünyada da iyilik/ güzellik ver, âhirette de iyilik/ güzellik ver. Ve bizi Cehennem ateşinden koru!" **(4:134)**

2:202 İşte onlara kazandıklarından bir nasip var. Şüphesiz hesabı Allah çok çabuk görür.

2:203 O sayılı günlerde Allah'ı anın/ tekbir getirin. Kim acele edip (haccı) iki günde tamamlarsa, onun için bir günah yoktur. Kim uzatırsa, günahlardan sakınmak şartıyla onun için de bir günah yoktur. Allah'a karşı gelmekten sakının ve neticede hepinizin diriltilerek Onun huzurunda toplanacağınızı bilin!

2:204 İnsanlardan öylesi de vardır ki dünya hayatıyla ilgili parlak sözleri seni hayran bırakır. Bir de o kimse Allah'ı şâhit tutarak kalbindeki iman ve sevgiden söz eder. Oysa o, düşmanların en azılısı/ hasımların en şiddetlisidir. **(63:4)**

2:205 Senden ayrıldığında yeryüzünde fesat çıkarmaya, ekinleri ve zürriyetleri helak etmeye koşar. Oysa Allah fesadı sevmez.

2:206 Ona "Allah'tan kork" dendiği zaman ise gururu kendisini daha fazla günaha sürükler. Ona Cehennem yeter. Orası ne kötü yataktır!

2:207 İnsanlardan öylesi de vardır ki kendisini Allah'ın rızâsını kazanmaya adamıştır. Şüphesiz Allah Rauf'tur/ kullarına karşı çok çok merhametlidir.

[131] Ahmesîler/ Kureyşliler, "Biz Allah'ın adamlarıyız, Onun hareminin yerlileriyiz" diyorlar, dışardan gelenlerden kendilerini üstün görüyorlar ve insanlarla aynı uygulamayı yapmayı gururlarına yediremediklerinden, Müzdelife'den ayrılıyorlar, insanlarla birlikte Kâbe'ye gitmiyorlardı. Âyette Müslüman olan Kureyş halkına, bu uygulamayı bırakmaları emredilmektedir. (Ahmesîlerin bir başka uygulaması için 7:31. âyetin açıklamasına bakınız.)

2:208 Ey iman edenler! Hepiniz birlik halinde sulh ve selâmet içerisinde yaşayın. Kesinlikle şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır. **(24:21)**

2:209 Eğer size bunca açık deliller geldikten sonra yine de ayağınız kayarsa, bilin ki Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

2:210 Onlar[132] buluttan gölgeler içerisinde Allah'ın (emrinin) ve meleklerin gelmesini, işin bitiriverilmesini mi bekliyorlar? Bütün işler Allah'a döndürülür.

2:211 İsrail oğullarına sor ki Biz onlara apaçık ne kadar deliller gösterdik. Her kim Allah'ın hidâyet nimeti kendisine eriştikten sonra onu inkarla değiştirirse, bilsin ki Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

2:212 İnkarcılara dünya hayatı süslü gösterildiği için, iman edenlerle eğlenirler. Oysa Allah'a karşı gelmekten sakınanlar kıyamet gününde böylelerinden üstündür. Şüphesiz Allah dilediğine hesapsız rızıklar verir.

2:213 Bütün insanlar tek bir ümmet idi. Sonra ayrılığa düşüp haktan ayrılınca Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak nebîler/ peygamberler gönderdi. Ayrılığa düştükleri konularda insanlar arasında hakem olması için beraberlerinde Kitab indirdi. Ancak kendilerine kitap gönderilenler, apaçık delillerden sonra, sırf aralarındaki kıskançlık sebebiyle ayrılığa devam ettiler. Allah da (Kur'an'ı indirerek) kendi izni ile onların ayrılığa düştükleri gerçek konusunda, doğru olanı iman edenlere gösterdi. Şüphesiz Allah dilediğini doğru yola eriştirir.[133] **(10:19)**

[132] Şeytanın peşinden gidenler.

[133] Nebî, hem bir kaynaktan haber alan, hem de haber getiren/haberci anlamlarına gelir.

Nebînin çoğulu Enbiyâdır. Kur'an'da bu isimde bir sûre mevcuttur. Nebî, Allah'ın yarattıkları arasından seçtiği, haber kaynağı Allah olan şerefli ve üstün insandır. Nebî kelimesi Kur'an'da sadece peygamberler için kullanılır.

Nebî olmadığı halde nebîlik/ peygamberlik iddiasında bulunan kişiye *mütenebbî* denir.

Rasûl ise sözü taşıyan kimse, önemli bir görev için gönderilen elçi, haberci demektir. Rasûl, hem Allah'tan mesaj getiren peygamber, hem de mesajın kendisidir.

2:214 Yoksa sizden evvelkilerin başlarına gelen sıkıntının benzeri sizin de başınıza gelmeden Cennete girivereceğinizi mi sandınız? Onlara öyle sıkıntılar ve musibetler erişti, öyle sarsıntılara uğradılar ki kendilerine gönderilen peygamberler ve yanlarındaki mü'minler, "Allah'ın yardımı ne zaman?" demeye başladılar. Haberiniz olsun, Allah'ın yardımı yakındır. **(3:142; 12:107)**

2:215 Senden Allah yolunda ne harcayacaklarını (ve kime harcayacaklarını) soruyorlar. De ki: Allah rızası için vereceğiniz şeyler anne ve babaya, akrabaya, yetimlere ve yolda kalmış gariplere verilmelidir. Hayır olarak her ne yaparsanız, şüphesiz Allah onu bilir. **(9:60)**

2:216 Hoşunuza gitmese de savaş üzerinize farz kılındı. Sevmediğiniz bir şey, hakkınızda hayırlı olabilir. Bazen de sevdiğiniz bir şey sizin için şer olabilir. Doğru olanı Allah bilir, siz bilemezsiniz.

Diğer bir tanımla Rasûl, kendisini gönderenin/ Allah'ın haberini aktarmada doğru ve güvenilir olan kimse demektir.

Rasûl kelimesinin masdarı, risâlettir. Risâletin terim anlamı, Allah'ın, kulları arasından birisini tebliğ etmesi için insanlara göndermesidir.

Kur'an'da çok sayıda geçen rasûl ifadesi, nebîden farklı olarak sadece peygamberler için değil, melekler, özellikle de Hz. Cebrâil ve insanlar için de kullanılır. (Tekvîr Sûresî, 81:19; Neml Sûresi, 27:35; Hûd Sûresi, 11:18.)

Kur'an'da Peygamberimizden ve Hz. Mûsâ'dan hem nebî, hem Rasûl olarak bahsedilir. (2:129; 7:157, 158; 19:51)

İslam âlimleri nebî ve rasül konusunda farklı tarifler yapmışlardır. Bâzıları nebî ile rasul arasında fark görmezlerken; bâzıları bu iki kullanımın farklı olduğunu söylerler. "O (İsmail).... rasûl bir nebî idi" (19:54) âyeti, her iki kullanım arasında fark bulunduğunu ifade eder.

Klasik anlatımda göre nebî ile rasul arasındaki en önemli fark, rasule kitap verildiği, nebiye ise kitap verilmediği şeklinde açıklanır. Ancak gerek açıklamasını yaptığımız, gerekse yukarıda zikrettiğimiz Hz. İsmail ile ilgili âyetler, bu ayrımın tamamen asılsız olduğunu gösterir. Çünkü açıklamasını yaptığımız âyette nebîlerden bahsedilir ve onlara kitap verildiği zikredilir. Hz. İsmail hakkındaki âyette ise onun hem nebî, hem de rasul olduğu zikredilir. Oysa bildiğimiz kitaplar/ suhuflar arasında ona verilen bir kitap/ suhuf zikredilmemektedir. 2:136. Âyette ise İsmail, İshak, Yakup ve onların torunlarına indirilenlerden bahsedilir. Diğer taraftan, 26:106, 107'de Hz. Nuh için, aynı sûrenin 124, 125. Âyetlerinde ise Hz. Lut için "rasul" ifadesi kullanılmıştır.

Nebî-Rasul konusunda ayrıntılı bilgi için *Peygamberler Tarihi 1* kitabımızın 116-128. sayfalarına bakınız.

2:217 Sana haram *ay*da savaşmanın hükmünü soruyorlar.[134] De ki: Evet, onda savaşmak büyük bir günahtır. Fakat insanları Allah yolundan engellemek, Allah'ı inkar etmek, Mescid-i Haram'ı ziyâreti yasaklamak ve halkını/ Müslümanları oradan çıkarmak Allah nazarında daha büyük bir günahtır. Fitne/ Müslümanları dinden döndürmek için işkence etmek, öldürmekten beterdir.

Eğer ellerinden gelse, dininizden döndürünceye kadar kâfirler sizinle savaşırlar. Sizden her kim dininden döner de kâfir olarak ölürse, onun dünyada da âhirette de bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar ateş ehlidir, Cehennemde ebedî olarak kalırlar. **(2:191, 194; 9:36-37)**

2:218 İman edenler, Allah yolunda hicret edenler ve cihad edenler, Allah'ın rahmetini umarlar. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

2:219-220 Sana içkiyi ve kumarı soruyorlar. De ki: "Bunlarda büyük bir günah ve insanlar için bazı faydalar vardır. Fakat günahları faydalarından daha büyüktür."[135] **(4:43; 5:90-91)**

[134] Haram aylar için 9:37. âyetin açıklamasına bakınız.

[135] İçkinin geçmişi neredeyse insanlık tarihi kadar eskiye dayanır. Hemen hemen bütün toplumlarda görülen içki alışkanlığı, Câhiliye toplumunda da büyük ölçüde yaygındı. Araplar içkiye çok düşkündü. Öyle ki su yerine içki içilirdi. İnsanlar, ne söylediklerini, ne yaptıklarını bilmeyinceye kadar içmeye devam ederlerdi. O devrin insanları istedikleri gibi şarap içmekle övünürlerdi. İçmek ve içki ikram etmek, onların en büyük övünç kaynakları ve şahsî faziletleri olan cömertliklerinin sergilendiği bir alandı. Sofraların ve misafirlere yapılan ikramda içki başta gelirdi. Şaraba harcanan paralar yüzünden sıkıntı çekenler oldukça fazlaydı. Eski Arapça'da içki ve içki kaplarıyla ilgili çok sayıda ismin bulunması, o dönemde içki kullanımının yaygınlığını gösterir. Araplar, hurma, üzüm, arpa bal gibi gıdalardan içki üretebiliyorlardı. Hurmadan içki üretimini, daha çok Medineliler yapıyordu.

Hicaz bölgesinin üç önemli şehrinden biri olan Tâif'de şaraplık üzüm yetiştirilirdi. Bu şehirde yaşayan Sakîf kabilesi, şarapçılıkla meşhurdu.

O devirde şarap, zamanın en önemli zevklerinden biriydi. Sürekli içmek onlarda bir huy olmuştu. Şâirlerin şiirlerinin en önemli konularından biri içki, sarhoşluk ve işret meclisleriydi. O günün medyası olan şâirler, bir yandan içki içmeyi övüyor, bir yandan zevkinden bahsederek teşvik ediyor; bir yandan da karşı çıkanlarla mücadele ediyorlardı. İçkinin ölümüne sebep olduğu meşhur Cahiliye şâirî Tarafe, ikinci adresinin meyhaneler olduğunu ifade ediyordu:

"Beni toplulukta ara, mutlak oradayım.

Bir de sana hayır olarak ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: "Kolay olanı/ sizin ve âilenizin ihtiyacından artanı harcayın. Dünya ve âhiret hakkında düşünesiniz diye, Allah hükümlerini size böylece açıklıyor.

Sana yetimler hakkında soruyorlar. De ki: Onların durumunu düzeltmek hayırlıdır.[136] Eğer onlarla aynı çatı altında yaşarsanız, zaten onlar sizin kardeşlerinizdir. Şüphe yok ki Allah ıslah edenle, bozgunculuk yapanı bilir/birbirinden ayırır. Eğer Allah dileseydi, sizi zora koşardı. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır. **(4:10)**

2:221 Müşrik kadınlarla iman etmedikleri müddetçe evlenmeyin. Onlar hoşunuza gidecek olsa bile, mü'min bir kadın köle onlardan daha hayırlıdır.

"Meyhanelerde ara, mutlak oradayım.

"Bana sabah erken gel,

"Sana bir kadeh dolusu şarap sunayım."

Burada da ifade edildiği gibi, Câhiliye devrinde *sabah* içki âlemleri meşhurdu. Bir de akşam içki âlemleri vardı.

Bununla beraber Câhiliye devrinde içki içmeyenler, içkiyi terk edenler de vardı. (Ayrıntı için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 235, 239, 297, 298. Sayfalarına bakınız.

Âyette geçen içkide olduğu ifade edilen bâzı faydalar ise şunlar olabilir:

İçki, içeni cesaretlendiriyordu, müşriklerin Bedir savaşına çıkarken içmelerinin sebebi buydu.

İçki içenler, kendilerini hükümdar sanıyorlardı,

Müşrikler içkinin bedeni güçlendirdiğine, hazmı kolaylaştırdığına ve zihni açtığına inanıyorlardı.

İçki, içenleri neşelendiriyordu.

Bâzıları da içkiyi tedâvî amaçlı kullanıyorlardı.

Bir de içki üretenler ve satanlar için bir gelir kaynağıydı. Tâif ve Medine'de bol miktarda içki üretimi yapılıyordu.

Rabbimiz, yerleşmiş adetleri tedricen/zamana yayarak haram kılmıştır. İçki de bunlardandır. Bu âyetle zihinler hazırlanmış, Mâide Sûresi'nin 90 ve 91. âyetleriyle de kesin olarak haram kılınmıştır.

Modern cahiliye olan günümüz, tarihte yaşanan câhiliyeyi çok çok gerilerde bırakmıştır. Dolayısıyla Rabbimizin içkiyi haram kılan fermanına onlardan çok daha muhtaçtır.

[136] Onları himaye altına alıp mallarını korumak.

İman etmedikleri müddetçe, kadınlarınızı da müşrik erkeklerle evlendirmeyin. O müşrik hoşunuza gidecek olsa bile, mü'min bir köle ondan daha hayırlıdır.

Çünkü onlar sizi ateşe çağırırlar. Allah ise Kendi izniyle, Cennete ve bağışlanmaya dâvet eder. Hatırlayıp amel etsinler diye de âyetlerini insanlara açıkça bildirir. **(5:5; 60:10)**

2:222 Sana kadınların âdet (özel) hâlinden soruyorlar. De ki: O bir eziyettir. Âdet zamanlarında kadınlarınızdan çekilin ve temizleninceye kadar cinsel ilişkide bulunmayın. Temizlendikleri zaman da Allah'ın size emrettiği yoldan yaklaşın.[137] Şüphesiz Allah tevbe edenleri ve temizlenenleri sever.

2:223 Kadınlarınız sizin için bir çeşit tarla hükmündedir. Tarlanıza dilediğiniz şekilde varın.[138] Kendiniz için ileriye hazırlık yapın.

[137] Âyette, âdet halindeki kadınlardan uzaklaşmak değil, âdet günleri bitinceye kadar onlarla ilişkiye girmek yasaklanmaktadır. Bu âyet indiğinde özellikle Medineli Araplar, âdet döneminde kadınla beraber aynı evde oturmaz, onlarla birlikte yemek yemezler, hatta onları evden çıkarırlardı. Bu anlayışın uzun yıllar birlikte yaşadıkları Yahudilerin etkisiyle benimsenmiş olması mümkündür. Çünkü Yahudilikte bu dönemde kadın pis sayılırdı. *Eski Ahid*'de hayızlı kadın, kanamanın sona ermesinden itibaren yedi gün boyunca murdar kabul edilmiştir. Sadece kendisi değil, dokunduğu, oturduğu her şey murdar olarak görülmüştür. **(*Eski Ahit*, Levililer, 15:16-32; 18:19)**

Âyette, âdeti sona eren kadınla hemen ilişkiye girmek değil, istenilirse girilebileceği söz konusudur. Ancak çoğu meallerde, âyetin bu kısmı "cinsel ilişkiye girin" şeklinde emir formatında tercüme edilmiştir.

[138] Âyetin birinci cümlesinde ince bir benzetme vardır. Doğum yapmaları sebebiyle kadınlar, insanlık neslinin devamı bakımından bir çeşit tarlalık vazifesi yapmaktadırlar. Bu sebeple kadının kadınlık uzvu toprağa; erkeğin nutfesi tohuma; çocuk da tarladan elde edilecek mahsüle benzetilmiştir.

Bu güzel benzetme konusunda haksız itirazlar yapılmaktadır. Bir meal sahibi bu itirazlardan sıkılmış olacak ki âyette geçen "hars" kelimesine "tarlanızdır" yerine, "Kadınlar sizin yasal eşlerinizdir" şeklinde, "anlamsız bir anlam" vermiştir. Böylece insan neslinin çoğalmasına yönelik yapılan güzel benzetme, "buharlaşmış"tır.

İkinci cümlenin açılımı ise şöyledir: "Size çocuk verecek eşlerinizle, istediğiniz pozisyonda ilişkiye girebilirsiniz."

Ancak bir önceki âyet, ilişkinin sadece kadınlık uzvundan olması gerektiğini kayıt altına almaktadır.

Allah'a karşı gelmekten sakının. Bilin ki Onun huzuruna çıkacaksınız. Mü'minleri müjdele![139]

2:224 Allah adına ettiğiniz yeminleri iyilik yapmaya, günahtan sakınmaya ve insanların arasını düzeltmeye engel kılmayın. Şüphesiz Allah Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

2:225 Allah sizi yanlışlıkla veya yanılarak ettiğiniz yeminlerden dolayı mes'ul tutmaz. Sizi ancak kalben azmederek yaptığınız yeminlerden dolayı mes'ul tutar. Şüphesiz Allah Gafûr ve Halim'dir/ Günahları çokça bağışlayıcı ve kullarını hemen cezalandırmayıp tevbe etmeleri için fırsat verendir. **(2:286; 5:89; 24:22)**

2:226 Hanımlarına yaklaşmamaya yemin eden erkekler, dört ay beklerler. Eğer bu müddet içerisinde hanımına dönerlerse, bunda bir mahzur yoktur. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

2:227 Eğer boşamaya azmederler/ tekrar dönmezlerse şüphesiz Allah Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

2:228 Boşanmış kadınlar (hamile olup olmadıklarının ortaya çıkması için) üç âdet müddeti bekler/ beklesinler.[140] Eğer Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorlarsa, rahimlerinde Allah'ın yaratmış olduğu şeyi gizlemeleri helal olmaz.[141] Eğer erkek barışmak isterse, bu bekleme anında iddet bekleyen eşini tekrar almaya başkalarından daha çok hak sahibidir.

[139] "Kendiniz için ileriye hazırlık yapın ve sonraki ifadelerin "Kadınlar sizin tarlanızdır. Onlara dilediğiniz yerden yaklaşın" cümlesinden hemen sonra gelmesi düşündürücüdür. Yani "Vaktinizi bütün bütün de ona sarf etmeyin" gibi bir ikaz anlamı da taşır.

[140] "Üç âdet" diye tercüme ettiğimiz "kurû'" kelimesi, zıt anlamlı kelimelerdendir. Böyle olunca "üç temizlik" olarak da tercüme edilebilir. Bu durumda beklenmesi gereken gün sayısı değişir. Nitekim Hanefî ve Şâfiîlere göre bu müddet farklılık gösterir. Sebebi, bu kelimenin farklı anlamlara gelmesidir.

[141] Eğer hâmile ise bekleme müddeti doğum yapıncaya kadar uzar. Böyle durumda bir an önce evlenmek veya çocuğu evlendiği kimsenin nüfusuna geçirmek düşüncesiyle, hâmile olduklarını gizlemelerine karşı kadınlar ikaz edilmektedir.

Erkeklerin hanımları üzerinde hakkı olduğu gibi, kadınların da beyleri üzerinde hakkı vardır. Ancak erkekler kadınlara göre bir derece daha fazla hak sahibidir.[142] Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır. **(4:34; 64:1-4)**

2:229 Boşama iki defadır. Bundan sonra yapılması gereken ya güzelce birlikte yaşama veya güzellikle bırakmadır. Boşanma durumunda eşinize verdiğiniz mehirden bir şey almanız sizin için helal değildir. Fakat erkek ve kadının Allah'ın çizdiği sınırda duramama endişesi başkadır. Sizler, eşlerin Allah'ın tayin ettiği sınırlarda duramayacaklarından korkarsanız, bu durumda kadının ayrılmak için bir miktar mal vermesinde herhangi bir günah yoktur. Sakın Allah'ın çizdiği sınırları aşmayın. Kim bunu yaparsa, işte onlar zâlimlerin tâ kendileridir.[143]

[142] Âyetin bu kısmı, savunmacı bir yaklaşımla "Eşine tekrar dönmek isteyen kocanın diğer erkeklere göre önceliği olduğu" şeklinde yorumlanmıştır. Oysa bu husus biraz yukarıda hükme bağlanmıştır. Burada bahsedilen ise başka bir durumdur.

[143] Tarih boyunca kadın, mülkleştirilmiştir. Bu durum Câhiliye devri için de geçerliydi. Erkek, kadını istediği zaman boşuyor, iddeti bitmeden tekrar alıyor, böylece kadının ayrılıp başka bir yuva kurmasına engel oluyor, ona haksızlık yapılıyordu. Rabbimiz boşamaya getirdiği yeni hükümle, erkeğe gerçekten evliliği devam ettirmek niyetiyle dönebileceğini hükme bağlamakta; iddet içerisinde dönme işini istismar etmesini ise yasaklamaktadır. Eğer tekrar birlikte yaşamak istemiyorsa, onu "güzellikle" salıvermesini istemektedir. Böylece kadına ne evli, ne dul durumunda kalmaktan kurtularak, isterse yeni bir yuva kurmasının yolunu açmaktadır.

Günümüzde de kadının mülkleştirilmesi tam bir vahşete dönüşmüştür. "Ya benimsin, ya kara toprağın" "Bu eve gelinlikle girdin, ancak kefenle çıkarsın" düşüncesiyle erkek, boşanmak isteyen kadına olmadık şiddet uygulamakta, hatta vahşice öldürmektedir. Bunu bazen çocuklarının gözü önünde yapmaktadır. Bu vahşete akrabalara, çevreye rezil olma düşüncesi sebep olduğu gibi, kadının boşanmak istemesinin arkasında "başka bir erkek" olduğu düşüncesi de etkin olmaktadır. Genelleştirmek doğru olmamakla birlikte, üzülerek ifade edelim ki bâzı kadınlar "önce sevgili bulup" sonra boşanma talep etmektedirler. Böyle de olsa hiçbir şey, kadına şiddeti, hele öldürmeyi meşrulaştıracak bir sebep olamaz. Doğru olan âyette ifade edildiği gibi, "Ya güzellikle tutmak, ya da güzellikle/ medenice bırakmaktır." Daha da güzeli, işi huzursuzluk boyutuna taşımadan, medenî bir şekilde geçinmektir. *Tek Yastıkta Bir Ömür* isimli kitabımız, iyi bir geçim temin edebilir. *Niçin Boşanıyorlar?* Kitabımız, bu noktada koruyucu hekimlik yapabilir. *Evlilik Kader mi?* kitabımız ise iyi bir eş seçimini temin edebilir. Rabbim âile hayatımızın tadını bozmasın

2:230 Eğer erkek hanımını üçüncü defa da boşarsa, artık kadın başka bir erkekle evlenip ondan boşanmadıkça, önceki evlendiği kimseye helal olmaz. Eğer sonradan evlendiği kimse kendi rızasıyla kadını boşarsa, bu durumda bu kadın ile önceki eşi, Allah'ın koyduğu evlilik hukukunu koruyacaklarına inanırlarsa, tekrar evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar, öğrenmek isteyenler için Allah'ın açıkladığı sınırlardır.[144]

2:231 Kadınlarınızı boşadığınız zaman, iddetlerini bitirdiklerinde onları ya güzellikle tutun/ tekrar onlara dönün veya iyilikle salıverin. Yoksa zarar vermek için yanınızda tutarsanız haklarına tecâvüz etmiş olursunuz. Kim böyle yaparsa kendi nefsine zulmetmiş olur.[145] Sakın Allah'ın âyetlerini/ koyduğu sınırları eğlence haline getirmeyin. Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini; size indirip onunla öğüt verdiği kitabı ve hikmeti hatırlayın. Allah'a karşı gelmekten sakının ve iyi bilin ki Allah her şeyi hakkıyla bilir.[146]

2:232 Erkek hanımını boşayıp kadın iddetini tamamladığında, eğer aralarında iyilikle anlaşırlarsa, kadının kocasına tekrar dönmesine engel olmayın. Bu, içinizden Allah'a ve âhiret gününe inanmış olan-

[144] Kadını, kendisini defalarca boşayıp tekrar tekrar dönerek oyuncak eden kocasından kurtaran ve onun hukukunu koruyan bu âyet, maalesef "hile-yi şer'iyyeciler" tarafından yine kadının aleyhine döndürülmüştür. Âyet, hanımını dine uygun bir şekilde üç defa boşayan bir erkeğin, ancak kadın bir başkasıyla normal olarak evlenip, sonraki eşinden normal olarak boşandıktan sonra isterse eski kocası ile yeniden evlenebileceğini hükme bağlamışken, işin hile yoluna gidilmiştir. Kadın, bir erkekle anlaşmalı olarak birkaç günlüğüne nikâhlanıp erkek boşadıktan sonra tekrar eski kocasıyla evlenme yoluna gitmekte, böylece "onursuz" bir davranışa, ağır bir şiddete maruz kalmaktadır. Oysa anlaşmalı, sırf bir hile olarak yapılan bu evlilik dinen câiz değildir. Nitekim Süfyan es-Sevrî, Evzâî (ö. 157/) Mâlik bin Enes (ö. 179/795), Ebû Ubeyde (ö. 224/838) gibi âlimler, hülle nikâhı denilen bu nikâhı câiz görmezler.

Ebû Hanife'ye (ö. 150/767) göre ise bu nikâh, kerahetle câizdir. Biz, bu nikâhı câiz görmeyenlerin görüşlerini tercih ediyoruz.

[145] Rabbimiz, evliliği helal; uyuşamayan eşler için de boşanmayı meşru kılmıştır. Çünkü boşanmayı yasaklamak fıtrata zıttır. Birbiri ile geçinemeyen iki insanı ömür boyu bir arada tutmak, onlara büyük bir haksızlıktır. Yakında yayınlayacağımız *Niçin Boşanıyorlar?* İsimli kitabımızda bu konuyu ayrıntılı olarak ele alıyoruz.

[146] Hikmet hakkında açıklama için 2:129'a bakınız.

lara verilen bir öğüttür. Bunlar sizin için daha hayırlı ve daha temiz hükümlerdir. Allah her şeyi bilir, siz ise bilmezsiniz.[147]

2:233 Erkek emzirmenin tamamlanmasını isterse, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirsinler. Bu durumda annenin yiyecek ve giyeceğini örfe göre temin etmek, babanın görevidir. Hiç kimse gücünün üzerinde bir görevle yükümlü tutulamaz. Çocuk yüzünden ne anne, ne de baba zarar görmemelidir.[148] Bu yükümlülük babanın mirasçısı için de geçerlidir.

Fakat anne ve baba aralarında istişare ederek (görüşerek) anlaşıp iki yıldan önce çocuğu sütten kesmek isterse, onlar için bir günah yoktur. Eğer çocuğunuzu başka birisinin emzirmesini isterseniz, (sütannenin) ücretini uygun bir şekilde ödemeniz şartıyla sizin için yine bir günah yoktur. Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının ve iyi bilin ki Allah yaptıklarınızı hakkıyla görür." **(66:7)**

2:234 İçinizden vefat eden kimselerin arkalarında bıraktıkları hanımlar dört ay on gün iddet beklerler. İddetleri dolunca, o kadınların evlenmek için meşru bir şekilde yapacakları şeyden/ teşebbüste bulunmalarından dolayı size bir günah yoktur. Allah sizin yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.[149]

2:235 İddeti biten kadınlara nikâhlamayı arzu ettiğinizi imâ etmenizde veya bunu gönlünüzde saklamanızda bir günah yoktur. Onların nikâhına talip olacağınızı Allah biliyor. Ancak meşru bir söz dışında onlarla gizlice sözleşmeyin. İddetleri dolmadıkça, nikâh bağını bağlamaya azmetmeyin. Allah'ın içinizde sakladığınız şeyi hakkıyla bildiğini bilin ve Onun emrine karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah Gafûr ve

[147] Kur'ân'da âile hayatı çok önemli bir yer tutar. Bu konu, bir çok âyetle düzenlenmiştir. Bunlardan birisi de bu âyetle boşanmış olan eşlerin eğer isterlerse birbirlerine tekrar dönebilecekleri, âilelerin buna engel olmamaları ile ilgilidir.

[148] "Örfe göre" şeklinde tercüme ettiğimiz ifâdenin aslı, "ma'ruf"tur. Bir şeyin ma'ruf olması, yaygınlık kazanmakla ve her kesin kabul ettiği bir şey olmakla birlikte, akla ve dine uygun olması şartına bağlıdır. Ayrıca vicdanda da kabul görmelidir.

[149] İslam düşüncesine göre bir kadın boşandıktan, ya da eşi öldükten sonra beklemesi gereken müddet demek olan iddeti bittikten sonra isterse evlenebilir. Günümüzde maalesef bu evliliğe sıcak bakılmamaktadır. Özellikle kadınların evliliği hoş karşılanmamaktadır. Bazen erkeklerin evliliğine de çocukları tarafından karşı çıkılmaktadır. Bunda miras paylaşım düşüncesi de etkindir.

Halim'dir/ Günahları çokça bağışlayıcı ve kullarını hemen cezalandırmayıp tevbe etmeleri için fırsat verendir. **(27:74; 60:1)**

2:236 Nikâhlanıp da kendileriyle birlikte olmadığınız veya mehir belirlemediğiniz bir kadını boşamanızda size bir günah yoktur. Fakat varlıklı olan kendi kudretince; fakir olan da kendi gücüne göre örfe uygun bir şekilde hediye cinsinden kadına bir şey versin. İyiliği kendilerine şiar/ alışkanlık edinenler üzerine böyle yapmak bir borçtur.

2:237 Kendileriyle birlikte olmasanız da bir mehir belirlediğiniz bir kadını boşadığınızda ise mehrin yarısını vermek gerekir. Eğer kadın kendi hakkından vaz geçer ve mehri bağışlarsa veya nikâhı elinde bulunduran erkek tamamını verirse, o başkadır. Sizin mehrin tamamını vermeniz ise takvâya daha yakındır. Aranızda fazileti ihmal etmeyin. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı hakkıyla görür.

2:238 Namaza ve özellikle orta namaza devam edin ve kendinizi Allah'a tam olarak vermek suretiyle huzurda durun.[150]

2:239 Eğer bir korku durumu söz konusu ise yaya olarak veya binek üzerinde namaz kılın. Güvenliğe kavuştuğunuzda ise bilmediklerinizi size öğreten Allah'ı, size öğrettiği şekilde anın. [151]

2:240 İçinizden geride eşler bırakacak erkekler, hanımlarının bir yıl müddetle evden çıkarılmayıp geçimlerinin bırakacakları maldan temin edilmesi konusunda vasiyette bulunsun. Şayet onlar (vefatınızdan sonra) kendiliklerinden evden çıkarlarsa, onların meşru surette yapacakları şahsi davranışları sebebiyle sizler için bir sorumluluk yoktur. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

2:241 Boşanan kadınlara da ma'ruf üzere/ örfe göre (iddet beklerken geçimini sağlayacak) bir nafaka vermek gerekir. Böyle yapmak, Allah'ın yasaklarını çiğnemekten sakınanlar üzerine bir borçtur. **(2:233)**

[150] Tefsirlerde, burada geçen orta namazı hakkında çok farklı yorumlar yapılmıştır. Mesela öğle namazı olduğu, akşam namazının kast edildiği, sabah namazı ya da bir rivayette bunun "ikindi" namazı olduğu söylenmiştir. Yani yatsı namazı dışında bütün vakitler sayılmıştır. Açıkçası kast edileni tam olarak anlamak imkansızdır.

[151] Âyetin ikinci kısmı, "Korku durumunda size nasıl namaz kılacağınızı öğreten Allah'ı anın" şeklinde de tercüme edilmiştir.

2:242 Düşünesiniz diye Allah hükümlerini size böylece açıklıyor.

2:243 Sayıları binleri bulduğu halde ölüm korkusuyla yurtlarını terk eden kimseleri görmedin mi? (Haberin yok mu?) Allah onlara "Ölün!" dedi. Sonra da onları diriltti. Aslında Allah kulları için lütufkardır fakat insanların çoğu Onun lütfu karşısında şükretmezler/ minnettarlık göstermezler.

2:244 Allah yolunda cihad edin ve bilin ki Allah her şeyi hakkıyla işitir, her şeyi hakkıyla bilir.

2:245 Allah'a güzel bir borç verecek kim var?[152] İşte onun karşılığını Allah kat kat verecektir. Rızkı zorla çekip alan/ kısan da bollaştıran da Allah'tır. Zaten hepinizin dönüşü Onadır. **(3:181; 57:11, 18; 64:17; 73:20)**

2:246 Musâ'dan sonra yaşayan İsrail oğullarından ileri gelen kimseleri görmedin mi? Kendilerine gönderilmiş bir peygambere, "Zâlimlerle savaşmamız için) bize bir hükümdar tayin et de Allah yolunda savaşalım" dediler. Peygamber onlara, "Savaş size farz kılındığında ya savaşmazsanız?' dedi. Onlar, "Yurtlarımızdan çıkarılmış, çocuklarımızdan uzaklaştırılmış olduğumuz halde Allah yolunda niçin savaşmayalım?' dediler. Kendilerine savaş emredilince, içlerinden pek azı dışında, çoğu geri dönüp kaçtı. (Siz de böyle olmayın) Allah zâlimleri iyi bilir.

2:247 Peygamberleri onlara dedi ki: "Allah size hükümdar olarak Talut'u tayin etti."

Onlar, "Biz hükümdarlığa ondan daha layık iken nasıl olur da o bize hükmeder? Kaldı ki o, servet bakımından da kendisine fazla bir şey verilmemiş birisi" dediler.

Peygamber dedi: "Onu sizin üzerinize Allah seçti. Ona ilimce ve kuvvetçe üstünlük verdi. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah her şeyi kuşatan ve her şeyi bilendir."

2:248 Peygamberleri onlara devamla şöyle dedi:[153] "Onun (Tâlût'un) kumandanlığına alâmet, (elinizden çıkan) sandığı size getirmesidir. O sandıkta, Rabbinizden size bir ferahlık ve sükunet ile Mûsâ

[152] Yâni, "Malını Allah rızası için harcayarak; kendi nefsinde fedakarlıkta bulunarak; canını feda etmekle kim Allah'a güzel bir borç verir?"

[153] Bu cevap onların "Allah'ın onu bize hükümdar seçtiğine dâir bir alâmet gösterebilir misin?" sorularına karşı verilmiştir.

ve Hârun âilelerinden arta kalan bakiyeler vardır. O sandığı da melekler taşıyacaklardır. Eğer inanıyorsanız elbette bu size delil olarak yeter."

2:249 Talut ordusunu harekete geçirip sefere çıkınca onlara şöyle dedi: "Allah sizi bir nehirle imtihan edecek. Kim o nehrin suyundan içerse, benden değildir. Kim ondan kanasıya içmezse, şüphesiz o bendendir. Ancak bir avuç içebilirsiniz. Bunun zararı yoktur." Fakat çok azı müstesnâ onlar o nehirden kana kana içtiler. O (Tâlut) ve ona iman edenler ırmağı geçince, (nehri geçemeyenler) "Bugün bizim Câlût ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok" dediler. Âhirete inanıp Allah'ın huzuruna çıkacaklarına kesin olarak inananlar ise[154] onlara şu cevabı verdiler: "Nice az topluluklar, nice kalabalık topluluklara Allah'ın izniyle gàlip gelmişlerdir. Allah sabredenlerle beraberdir."

2:250 Onlar Câlut ve ordusuna karşı meydana çıktıklarında ise "Ey Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır/ savaşma gücü ver, ayaklarımızı sâbit kıl, kâfir topluluğa karşı bize yardım et" dediler.

2:251 Allah'ın izniyle düşmanı bozguna uğrattılar. Dâvud, Câlut'u öldürdü. Allah ona hükümdarlık ve hikmet verdi/ maddî ve mânevî her türlü yetki ile donattı.[155] Dilediği ilimlerden ona öğretti. Eğer Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerleriyle savması olmasaydı, elbette yeryüzü bozulurdu. Fakat Allah bütün varlıklara karşı lütuf ve ikram sahibidir.

2:252 İşte bunlar Allah'ın âyetleri olup Biz sana onları dosdoğru olarak bildiriyoruz. Şüphesiz sen peygamberlerdensin.

2:253 Biz, o peygamberlerden bir kısmını diğerlerinden farklı kıldık. Onlardan bir kısmına Allah bizzat hitap etti; bir kısmının da derecelerini yükseltti. Meryem oğlu İsâ'ya ise apaçık deliller ve mucizeler verdi, onu Cebrail ile destekledi. Eğer Allah dileseydi, onların peşlerinden gelenler, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra birbirleriyle savaşmazlardı. Fakat ayrılığa/ anlaşmazlığa düştüler de onlardan bir kısmı iman ederken; bir kısmı da inkar etti. Eğer Allah isteseydi onlar birbirleriyle savaşmazlardı. Fakat Allah dilediğini yapar. **(17:55)**

2:254 Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerden bağışta bulunun. Bunu da öyle bir günün gelmesinden önce yapın ki o günde

[154] Âyetin bu kısmı, pek çok mealde, "Allah'a kavuşacaklarını umanlar" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa "zan" kelimesinde kesin bilgi anlamı da vardır ve burada kesin bilgi ifade eder. Çünkü mü'minler "Allah'a kavuşacaklarını ummuyorlar" Aksine "Allah'a kavuşacaklarına kesin olarak iman ediyorlar."

[155] Hikmet konusunda açıklama için Bakara Sûresi, 2:129. âyete bakınız.

ne bir alım satımla, ne kimsenin dostluğuyla, ne de bir şefaatle kendinizi azaptan kurtaramazsınız. Kâfirler, zâlimlerin tâ kendileridir. **(14:31)**

2:255 Allah, kendisinden başka ilah olmayan Zâttır. Hayydır, Kayyûmdur.[156] Kendisini uyku ve uyuklama tutmaz. Göklerde ve yerde ne varsa Onundur. İzni olmadan huzurunda kim şefaat edebilir? O kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. Kulları ise bundan Onun dilediği kadarından fazlasını kavrayamazlar.[157] Onun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır. Gökleri ve yeri korumak Ona ağır gelmez. O yücedir, büyüktür. **(19:93-95; 20:110; 21:28; 53:26)**

2:256 Dinde zorlama yoktur. Şüphesiz iman ile küfür birbirinden ayrılmıştır. Artık kim tağutları reddeder ve Allah'a iman ederse, işte o kopmaz sapsağlam bir kulpa yapışmıştır.[158] Şüphesiz Allah Sem'i ve

[156] Bu âyet, Âyete'l-Kürsî olarak bilinen âyettir.

Hayy, sonsuz mükemmellikte hayat sahibi olan, Zâtı bu sıfattan ayrı düşünülmeyen, hayatı ezelî ve ebedî olup ölüm ve yok alma gibi arızalardan uzak bulunan, hayat sahibi bütün varlıklara hayat veren Allah.

Kayyûm, varlığı için hiçbir şeye ihtiyaç duymayan, fakat bütün varlıklar onunla hayatta kalan, her şeyi gözetip koruyan, ayakta tutan, her şeye kıvamını veren Allah.

[157] Nerede ise bütün meallerde bu kısım şöyle tercüme edilmiştir: "O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. Kulları ise Onun ilminden dilediği kadarından fazlasını kavrayamazlar." Oysa kanaatimizce konu Allah'ın ilminden kavramak değil, "varlıkların ilminden" kavramaktır. Bu ise ancak Allah'ın dilediği kadarıyla mümkündür. İnsanlar, nesneler ve olaylar hakkında Allah'ın bildirdiğinden başkasını bilemezler. Benzer bir anlatım Tâhâ Sûresi'nde şöyle yer alır: "Allah onların geçmişlerini de geleceklerini de bilir. Onların bilgisi ise bunu asla kavrayamaz. (20:110) Yine meleklerin, "Senin öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur" (2:32) sözleri de bunu ifade eder.

[158] Dinde zorlama konusunda yapılan bir açıklamada, zorlama olmamanın İslam'ın başları için geçerli olduğu söylenmiştir. Bunu kabul etmek mümkün gözükmemektedir. İslam'ın başında Müslümanlar zaten zayıftı, âcizdi, işkenceye uğruyorlardı. Bu durumda zorlama yapma güçleri yoktu. Dolayısıyla bu şartlarda birine "zorlama yoktur, zorlama yapmayın" demek hem hikmetsiz, hem anlamsızdır.

Yine "Zorlama olmaması Ehl-i Kitapla ilgilidir. Bunlar cizye vermeyi kabul ederlerse, İslam'a girmeleri için zorlanmazlar" denilmiştir.

Bu âyetten anlaşılan insanlara dini kabul ettirme konusunda zorlama yapılmayacağı, peygamberin vazifesinin sadece tebliğ olduğu, tebliğe muhatap olanların iman veya inkârda serbest bırakıldığı, sonuçta ise tercihlerinden sorguya çekilecekleri; inkar ve isyanı tercih edenlerin büyük bir azaba çarptırılacakları hiçbir yoruma yer bırakmayacak şekilde açıkça belirtilmektedir.

Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

2:257 Allah iman edenlerin dostu ve yardımcısıdır. Onları (inkar) karanlıklarından (iman) nuruna kavuşturur.

İnkar edenlerin dostu ise tağutlardır. Onları (iman) nurundan mahrum bırakıp (inkar) karanlıklarına sürükler. İşte onlar Cehennem ateşinin ehlidir. Onda ebedî olarak kalacaklardır. **(4:60, 76; 5:16, 60; 6:1, 14:1, 5; 16:36; 33:43; 39:17; 57:9; 65:11)**

2:258 Allah kendisine hükümdarlık verdiği (için şımararak) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışmaya gireni görmedin mi/ duymadın mı?[159] O zaman İbrahim, "Rabbim hayat veren ve öldürendir" demişti. O ise "Ben de hayat verir ve öldürürüm" karşılığını vermişti. İbrahim, "Allah güneşi doğudan getirmektedir, haydi sen de onu batıdan getir" dedi. Bunun üzerine kafir apışıp kaldı. Allah, zâlim kimseleri hidayete erdirmez."

2:259 Yine O kimseyi görmedin mi ki yıkılıp harabe haline gelmiş bir beldeye uğramıştı. O zât, "Allah bu beldeyi ölümünden sonra nasıl diriltecek?" dedi. Allah da onu öldürüverdi ve yüz sene öylece bıraktı. Sonra tekrar diriltip "Bu halde ne kadar kaldın?" diye sordu. O, "Bir gün veya bir günden daha az" cevabını verdi. Allah, "Yüz sene ölü kaldın" buyurdu. Sonra da "İşte yiyeceğine ve içeceğine bak, (üzerinden yıllar geçmesine rağmen) hiç biri bozulmamış. Bir de merkebine bak... (ke-

Kaldı ki zorlama sonucu kabul edilen imanın kişiye âhirette hiçbir faydası yoktur, böyle bir iman geçersizdir.

Tagût, hakkın karşısındaki her şey demektir. Bunun başında şeytan gelir. Putlar da tâguttur. İnsanları Allah yolundan uzaklaştırmaya çalışan bâzı müşrikler de tâgut olarak görülmüştür.

Müfredat'ta sihirbazlar, kâhinler, cinler hayır yolundan döndürenler, her türlü haddi aşanlar tâgut olarak isimlendirilmiştir.

Arapların putlardan başka Lât, Uzza, Menat gibi Tâgut denilen tapınakları vardı. Araplar Kâbe'ye hürmet gösterdikleri gibi, tagutlara da hürmet gösterirlerdi, etrafını tavaf ederler, onlara kurbanlar keserler, hediyeler sunarlar ve önünde kur'a çekerlerdi.

[159] Bu kişinin kimliği hakkında değişik görüşler vardır. Ancak Nemrut olması büyük ihtimaldir.

Âyetin bu kısmı "Allah kendisine hükümdarlık verdiğinde..." ya da "Mülkün kendisine Allah tarafından verildiğini delil olarak ileri sürmek suretiyle..." şeklinde de anlamlandırılmıştır.

mikleri nasıl birbirinden ayrılmış.) Şimdi de kemiklere bak, onu nasıl yerli yerine koyup üzerine et giydiriyoruz." O kimse bu delilleri böylece apaçık görünce, "Şimdi çok daha iyi biliyorum ki Allah'ın her şeye gücü yeter" dedi.[160] **(2:73)**

2:260 Bir de İbrahim'i an ki o Rabbine: "Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilteceksin bana göster" demişti. Rabbi ona, "Sen iman etmemiş miydin?/yoksa inanmadın mı?" dedi. İbrahim, "Elbette inandım. Fakat kalbimin tatmin olması/huzura ermesi için istiyorum" cevabını verdi.

Allah şöyle buyurdu: "Öyle ise dört tane kuş yakala, onları parçala/kendine alıştır.[161] Her dağın tepesine o kuşlardan bir parça koy. Ar-

[160] Kur'an'ın üzerinde durduğu en önemli konulardan biri, ölümden sonra dirilіştir. Çünkü Allah'ın varlık ve birliğine iman; Allah'ın "yapınız!" emrinin ve "yapmayınız!" şeklindeki yasaklarının yaptırımı, ölümden sonra dirilişe bakar. Yani insanlara yapılan dâvet, diriliş ve âhiret hayatı üzerinden yürütülür. Onlara şu mesaj verilir: Allah'a inanır, Ona ortaklar koşmaz, emirlerini dinler, yasaklarından kaçınırsanız Allah da sizi Cennetine koyar. Aksi durumda ise Cehenneme atılırsınız."

Bunun içindir ki pek çok âyetle diriliş anlatılır, yeryüzünün ölümünden sonra dirilişi başta olmak, diriliş örnekleri sunulur. İşte bu ve sonraki âyetlerde de âhirete inanmayan müşriklere diriliş örnekler verilmektedir.

[161] Âyette geçen "surhunne", "onları kendine meylettir, alıştır, kes, parçala gibi anlamlara gelir. Bu farklı iki anlam, âyetin farklı anlaşılmasına sebep olmuştur.

Müfessirler arasında ağırlıklı görüş, âyette geçen "surhunne" ifadesinin "onları kesip parçala, paramparça et" anlamına geldiğidir.

Mesela **Mukâtil b. Süleyman** (ö. 150/767) âyette geçen "surhunne" ifadesinin Nabat lehçesinde "onları parçala" anlamına geldiğini söyler. Ona göre Yüce Allah, bütün insanların parçalanıp dağılan unsurlarını dünyanın dört bir yanından toplayıp tekrar bir araya getirmeye Kâdir olduğunu, dört kuşun dört dağ üzerine bırakılan parçalarının bir araya getirilip tekrar ihya edilmesiyle göstermiştir.

Dilci müfessirlerden **Ebû Ubeyde** de (ö. 209/824) bu ifadeyi "Onları kendine topla, birleştir, ardından kesip parçala" şeklinde açıklamıştır.

Zemahşerî'ye (ö. 538/1143) göre de kullanılan ifade, onları parçala ve her bir parçasını çevrendeki ve bölgendeki dağların tepesine koy anlamındadır.

Mu'tezilî âlim **Ebû Müslim el-Isfahânî'ye** göre ise (ö. 322/934), ifadede kesip parçalama anlamı yoktur. Hz. İbrâhim (a.s.) ölüyü diriltmesini isteyince, Yüce Allah onun anlayışına bu durumu yakınlaştıracak bir misâl gösterdi. Âyetteki ifade "kuşları kendisine meylettirmek ve çağırdığında icâbet etmeleri için alıştırmaktır." O halde Hz. İbrâhim'e verilen emir, "Onları çağırdığında sana gelmeleri için dört kuşu kendine alıştır. O kuşlar sana alışınca, her birini bir dağın üzerine koy, sonra da onları çağır; koşarak/hızlıca sana gelecekler-

dından onları kendine çağır; koşarak sana gelirler. Bil ki Allah Aziz ve Hakîm'dir/ Allah'ın dilediğini yapmaya gücü yeter. Fakat Onun her işi hikmet iledir/ sebeplere bağlanmıştır.

2:261 Mallarını Allah yolunda harcayanların misâli, yedi başak veren ve her başağında yüz dane bulunan bir tohumun haline benzer. Allah, dilediği kimseye, yaptığı iyiliğin karşılığını böyle kat kat artırır. Şüphesiz Allah Vâsi' ve Alîm'dir/ Lütfu ve ihsanı geniştir ve her şeyi hakkıyla bilir.

2:262 Mallarını Allah yolunda bağışladıktan sonra yaptığı iyiliği başa kakıp eziyet vermeyen kimselerin, Rableri katında mükâfatları vardır. Kıyamet gününde onlar için korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır.

2:263 Gönül alıcı hoş bir söz ve bir affediş, ardından eziyet gelen bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah Ganîyy ve Halîmdir/ Hiçbir şeye ihtiyacı olmayandır ve kullarına yumuşak muamele edendir.

2:264 Ey iman edenler! Allah'a ve âhiret gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye malını bağışlayan kimse gibi, siz de sadakalarınızı başa kakmak ve eziyet vermekle boşa çıkarmayın. Böylelerinin durumu, üzerinde bir parça toprak bulunup da isâbet eden şiddetli bir yağmurun çıplak bıraktığı kaygan bir taşa benzer. Böyle kimseler, verdikleri sadakadan dolayı hiçbir sevap elde edemezler. Şüphesiz Allah kâfir bir topluluğu doğru yola iletmez. **(4:38, 142)**

2:265 Allah'ın rızasını isteyerek ve içtenlikle mallarını hayra sarf edenlerin durumu, bir tepede bulunan ve üzerine bol yağmur yağdığı için iki kat ürün veren güzel bir bahçeye benzer. Bol yağmur yağmasa da bir çisinti/ az bir nem bile ona yeter. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı hakkıyla görür (niyetlerinizi hakkıyla bilir).

dir" şeklindedir. Âyet, kuşların, sahiplerinin çağrısına uyarak uçup kendilerine geldiği gibi, insanların da kendilerini yaratan Allah'ın diriliş çağrısına uyarak, dirileceğini ve koşup Rablerinin huzuruna geleceğini anlatmaktadır.

Bu ikinci görüşü dillendiren başka müfessirler ve meal hazırlayanlar da vardır. Ancak biz müfessirlerin çoğunun tercih ettiği birinci görüşü isabetli buluyoruz. Çünkü burada Hz. İbrahim'in isteği, ölünün diriltilmesidir. Bu da ancak kesilmiş, parçalanmış, parçaları darmadağın olmuş bir canlının tekrar diriltilmesiyle mümkündür. Dolayısıyla alıştırıp sonra çağırma uygulamasıyla bu sorunun cevabı verilmiş olunmamaktadır. Sonraki ifâdeler de bunun böyle gerçekleştiğini gösterir.

2:266 Sizden biri, sahip olduğu, hurma ve üzüm ağaçlarıyla dolu, arasından ırmaklar akan, içinde her çeşit meyve bulunan bağına içinde ateş bulunan bir kasırganın isabet etmesini ve onu bir anda yakıp kül etmesini arzular mı? İşte, düşünüp ibret alasınız diye Allah size delillerini böylece açıklar. **(59:21)**

2:267 Ey iman edenler, kazandıklarınızın helal ve iyi olanlarından ve sizin için yerden rızık olarak çıkardığımız şeylerden bağışta bulunun.[162] Sizlerin içine sinmeyen/ kendinize layık bulmadığınız kötü şeylerden bağışta bulunmaya kalkışmayın. Şüphesiz Allah Ganiyy ve Hamîd'dir/ Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her türlü övgü ve methe layıktır, çok övülendir. **(22:37)**

2:268 Şeytan sizi fakir düşmekle korkutuyor ve size fuhşu/ cimriliği, sadaka vermemeyi emrediyor. Allah ise size Kendi hazinesinden bağışlanma ve bolluk vaat ediyor. Şüphesiz Allah Vâsi' ve Alîm'dir/ Lütfu ve ihsanı geniştir ve her şeyi hakkıyla bilir.

2:269 Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Ancak kirlerden arınmış akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar.[163]

2:270 Şüphesiz, hayır olarak harcadığınız her şeyi; adadığınız her adağı Allah bilir.[164] Zâlimlerin âhirette hiçbir yardımcıları yoktur.

2:271 Sadakalarınızı açıktan verirseniz, bu ne güzeldir! Eğer onu gizli olarak fakirlere verirseniz, bu sizin için daha da hayırlıdır. Verdiğiniz sadakalar, günahlarınızın bir kısmına keffâret olur. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.[165]

2:272 Onları doğru yola iletmek senin vazifen değildir. Fakat Allah dilediğini doğru yola iletir. Hayır olarak her ne harcarsanız, kendiniz içindir. Zaten siz bağışlarınızı ancak Allah'ın rızasını gözeterek yapar-

[162] Altının, gümüşün, ticaret mallarının, hayvanın zekatı olduğu gibi, tarım ürünlerinin de zekatı vardır. Buna öşür, yani "onda bir" denir. Rabbimizin istediği kulun vasıflarından birisi de öşürlerini vermeleridir.

[163] Hikmet konusunda 2:129. âyetin açıklamasına bakınız.

[164] İnsan, sadaka verecektir ama, acaba verdiği sadaka gözden kaçabilir, yani kayıt dışı kalabilir mi? diye endişe eder. Kalplerde geçen en gizli sırları dâhi bilen Rabbimiz, bu âyetle, kullarının bu endişesini giderir.

[165] Gizli verdiğiniz sadakayı da görür. Açıktan verdiğinizdeki niyetinizi de bilir.

sınız. Yaptığınız bağışların karşılığı ise size fazlasıyla ödenir. Sizler haksızlığa uğratılmazsınız. **(6:52; 18:28; 30:38-39; 42:48)**

2:273 Sadakalar, kendilerini Allah yolunda hizmete adamış fakirler içindir. Onlar, yeryüzünde dolaşıp hayatlarını kazanmaya fırsat bulamazlar. Tok gözlülükleri sebebiyle, onların durumunu bilmeyen kimse kendilerini zengin sanır. Sen onları sîmalarından/ tavırlarından tanırsın.[166] Yoksa onlar insanlardan ısrarla/ usandıracak şekilde bir şey istemezler. Siz hayır olarak her ne harcarsanız, şüphesiz Allah onu hakkıyla bilir.

2:274 Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık, her zaman ve her halde Allah yolunda bağışlayan kimselerin Rableri katında mükâfatları vardır. Onlar için hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır.

2:275 Fâiz yiyenler tıpkı şeytanın çarptığı/ dengesini kaybetmiş kimsenin kalkışı gibi kalkarlar. Bu, onların "Alışveriş de faiz gibidir" demeleri sebebiyledir. Oysa Allah alışverişi helal, fâizi ise haram kılmıştır. Her kime Rabbinden bir öğüt gelir de fâizden vazgeçerse, geçmişte yaptıkları artık geçmiştir. Durumu da Allah'a kalmıştır. Bundan böyle fâiz yemeye devam ederse Cehennem ehlidir. Onlar orada ebedî olarak kalıcıdırlar.[167]

[166] Türkçede "sima" yüzü ifade ederken, Kur'an'da "tavır, nişan ve alâmet" anlamında kullanılmıştır. Bu âyet çoğu meallerde "Sen onları sîmalarından tanırsın" şeklinde tercüme edildiğinden, okuyucu bu ifadeyi "yüzlerinden tanırsın" olarak anlamlandırır. Bu sebeple biz kelimeye "tavırlarından" anlamı vermeyi tercih ettik.

Burada hitabın Peygamberimize olması, âyetin hükmünü o zamanla sınırlamaz. Günümüzde de böylelerini tanımak mümkündür.

[167] Câhiliyye devrinde iktisadî hayat büyük ölçüde fâiz üzerine kuruluydu. Özellikle Kureyş ileri gelenlerinin en önemli geçim kaynaklarından birisi fâizdi. Bilindiği gibi fâiz, Yahudilerde çok yaygındı. Müşriklerin, faiz uygulamasını Hicaz bölgesinde, özellikle Medine'de yaşayan Yahudilerden aldıkları ifade edilir.

Günümüzde nasıl tüccarlar bankalardan kredi alıyorlarsa, o dönemde de ticâret yapabilmek ve sermayeyi büyütmek için küçük ölçekli tüccarlar, zengin birer banker ve tefeci olan Mekke sermayedarlarından fâizli borç alıyorlardı. Böylece Mekke kodamanları, aldıkları fâizlerle servetlerine servet katıyorlardı.

Vâdesi gelen borç ödenmediği zaman, fâiz anaparaya eklenir, yeniden bir vâde tanınarak yeni bir fâiz miktarı belirlenirdi. *Mürekkeb/ kat kat* fâiz olarak bilinen bu sistem, muhtaç kimselerin sırtındaki borç yükünü devamlı olarak

2:276 Allah fâizin bereketini giderip, mahveder; sadakası verilen malı ise artırır. Allah, küfürde ve kasıtlı olarak günah işlemekte aşırı giden hiç kimseyi sevmez.

2:277 İman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapan, namazı dosdoğru kılan, zekâtlarını hakkıyla veren kimselerin Rableri katında mükâfatları vardır. Onlar için hiçbir korku yoktur; onlar mahzun da olmayacaklardır.[168] **(8:37; 19:72; 30:39)**

2:278 Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve eğer gerçekten mü'minseniz, fâizden kalan alacaklarınızı terk edin.

2:279 Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Resûlü tarafından size mahiyetini bilemeyeceğiniz büyük bir savaş açılacağını bilin. Eğer tevbe ederseniz verdiğiniz borç/ anapara sizindir. Böylece ne zulmetmiş ne de zulme uğramış olursunuz. **(3:130)**

2:280 Eğer borçlu kimse darlık içinde ise ona borcunu ödeyecek bir kolaylığa kavuşuncaya kadar mühlet verin. Borcu hiç almayıp bağışlamanız ise eğer bunun Allah indindeki sevabını bilseniz, sizin için daha hayırlıdır.

2:281 Öyle bir hesap gününden korkun ki o günde hepiniz Allah'a döndürülürsünüz. Sonra hiç kimse haksızlığa uğratılmaksızın, kazandığı iyiliğin ve kötülüğün karşılığı tamamen verilir.

artırırdı. Böylece fakirin borcu da tefecinin serveti de sürekli olarak artardı. Bunun sonucu, sefaletin, insanlar arasında kin ve nefretin, alacak verecek yüzünden kavgaların, adam öldürmelerin artması ve yaygınlaşması demekti.

Fâiz gibi kolay para kazanma kapısının haram kılınarak kapanması, bazı kimselerin iman etmesini engellemiş veya ertelemiş olabilir. Mesela **Amr bin Akyeş** isimli birinin, fâiz sebebiyle alacağı vardı, fâiz borçlarını toplamadan, Müslüman olmadığı şeklinde bir rivâyet aktarılır.

Ne yazık ki günümüz modern câhiliye toplumu, fâiz konusunda tarihi câhiliye toplumunu fersah fersah geçti, onlardan kat kat fazla bir fâiz toplumuna dönüştü. Bu durum, daha önce *Fâiz* ismiyle yayınladığım bir kitabımın ismini, *Önemsenmeyen Haram Fâiz* şeklinde değiştirmeme sebep oldu. Fâizin zararları, haram kılınma sebebi ve ilgili hükümler için bu kitabımıza bakılabilir.

[168] Kul, zekâtı gerçekte kendi malından değil, Allah'ın kendisine ihsan ettiği ve emâneten verdiği maldan ödemiş olur. Nitekim Yüce Allah, takva sahiplerinin vasıflarını sayarken "Onlar, kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda bağışta bulunurlar" buyurarak, kulun gerçek mal sahibi olmadığını nazara vermiştir.

2:282 Ey iman edenler! Birbirinize karşı belli bir vade ile borçlandığınız zaman onu kaydedin.[169] Adâleti ile tanınan bir kâtip de bunu yazsın. Hiçbir kâtip onu Allah'ın kendisine öğrettiği gibi doğru olarak yazmaktan geri durmasın. Borçlu olan da yazdırsın. Rabbine karşı gelmekten sakınsın da borcundan hiçbir şeyi eksik bırakmasın.

Eğer üzerinde hak olan borçlu akılca noksan veya küçük, ya da yazdırmaktan âciz biri ise onun velisi adâlet ölçüleri içinde yazdırsın. Sizden iki erkeği de buna şâhit tutsun. Eğer iki erkek bulamazsanız, uygun göreceğiniz bir erkekle, iki kadını şâhit tutun. Bu durumda eğer kadınlardan biri haktan saparsa, diğeri onu uyarsın/ yanılırsa diğeri hatırlatsın.[170] Şâhitler, çağrıldıklarında şâhitlikten kaçınmasınlar. Ya-

[169] Bu âyet, müdâyene/ borçlanma âyeti olarak bilinen Kur'an'ın en uzun âyetidir. Buradaki "Kaydedin" ifadesi, bir irşad, yol gösterme, öğüttür. Dolayısıyla yazıyla kaydetmemek günah değildir. Ancak kayıt tutmak, her açıdan iyidir. Maalesef mağdur edilen çoğu kişi sonradan "dindar diye güvendim, yazmadım" şeklinde pişmanlığını dile getirir. Borç verirken, bir mal karşılığında borçlandırırken yapılacak en güzel şey senet almak veya şâhitler huzurunda yazıya geçirmektir. "Hüsn-ü zan, adem-i itimat/temkinli, dikkatli olmak" çıkabilecek tatsızlığı ve pişmanlığı önleyecek önemli bir düsturdur.

[170] Bir erkek yerine iki kadının şâhitliği eskiden beri tartışma ve Batılılar tarafından itiraz konusu olmuştur. Bu özel durumdan, "İslâmiyette iki kadın bir erkeğe eşit sayılır" şeklinde yanlış bir hüküm çıkarılmıştır.

Tefsirlerde ve bâzı kitaplarda ise bu âyette geçen hükmü savunma adına kadının zekasının noksan olduğu gibi söylemler yer alır.

Oysa buradan hareketle ne "iki kadının bir erkeğe eşit olduğu" "kadının, erkeğin yarısı olduğu" hükmü çıkarılır; ne de kadının aklı veya beyninin noksanlığı söz konusudur. Her iki yorum da insafsızcadır. Kur'an'ın, kadınların haklarını korumaya yönelik ifadelerini görmezden gelmedir.

Çünkü âyette borçlanmayla ilgili bir durum söz konusudur. Câhiliye devrinde kadın, toplum içine fazla karışmazdı. İstisnalar dışında ticarî muamelelere yabancıydı. Sürekli yaşamadığı için yanılması, ilgi alanına girmeyen bir konuda unutması mümkündü. Zaten âyette iki kadının şâhitlik yapmasının sebebi olarak, kadınlardan birisinin yanılması gösterilmektedir.

İslâmiyette bâzı alanlarda tek kadının şâhitliği yeterlidir. Hatta yapılacak şâhitlik erkeğin şehadetinden daha geçerlidir. Mesela doğumda nesebin sübutu noktasında, bir kadının/ebenin şâhitliği yeterlidir. Süt emme konusu da böyledir.

Günümüzde ise kadınlar da sosyal hayatın içerisindedir. Dolayısıyla günümüz kadını, câhiliye devri kadınından farklıdır. Ayrıca unutkanlığın önüne geçilmesine yol açacak imza atma gibi bir uygulama mevcuttur. Diğer bir husus,

zanlar da borç az olsun çok olsun yazmaktan üşenmesin. Böyle yapmak Allah katında daha adâletli, şâhitliği yerine getirmek için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için de daha uygun bir yoldur.

Eğer ticâreti peşin olarak yaparsanız, bunu yazmamakta sizin için bir sorumluluk yoktur. Alış veriş yaptığınızda da şâhit tutun. Ne kâtip, ne de şahit asla mağdur edilmesin. Eğer onlara zarar verirseniz, Allah'a itaatin dışına çıkmış olursunuz. Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının. Allah size en uygun olan tutumu öğretiyor. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilir.

2:283 Eğer yolculuk halinde iseniz ve şâhit bulamazsanız, bu durumda borç karşılığında rehin alırsınız. Eğer böyle yapmaz da muhatabınıza güvenirseniz, kendisine güvenilen kimse Allah'a karşı gelmekten korksun da üzerindeki emâneti ödesin. Şâhitliği sakın gizlemeyin. Kim şâhitlikten kaçınırsa, onun kalbi günahkardır. Allah sizin yaptıklarınızı hakkıyla bilir. **(4:135; 5:106)**

2:284 Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Siz içinizdekini gizleseniz de açıklasanız da Allah sizi bunlar sebebiyle hesaba çeker. Sonra da dilediğini affeder, dilediğini de azaba uğratır. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

2:285 Peygamber, kendisine Rabbinden indirilene iman etti. Mü'minler de iman etti. Onların hepsi Allah'a, meleklerine kitaplarına ve peygamberlerine iman etti ve "Biz, Allah'ın peygamberlerinden hiçbirini diğerinden ayırmayız" dediler.[171] Ardından şöyle dediler: "İşittik

hem erkeklerde, hem de kadınlarda ciddî bir unutkanlık söz konusudur. Bu durumda kadın-erkek fark etmemektedir. Hatta hafıza noktasında erkeklerden daha ileri kadınlar da söz konusudur. Dolayısıyla tek kadının imzası ile kayıt altına alınan şâhitlik geçerli sayılmalıdır.

[171] Peygamberler, tebliğ açısından eşittir. Yani kendisine bir kişi dahi iman etmeyen bir peygamberle, kendisine binlerce, hatta milyonlarca kişinin iman ettiği peygamber, peygamber olma, taşıdıkları sıfatlar ve kendilerine inanma açısından eşittirler. Müslüman olmak isteyen bir insanın "Ben falan peygambere inanırım, ama filan peygambere inanmam" deme hakkı yoktur. (3:84; 4:150, 51)

Ancak fazilet açısından peygamberler eşit değillerdir. Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ diğer peygamberlerden üstündürler. Peygamber Efendimiz ise istisnasız bütün peygamberlerden üstündür. Bunun içindir ki en son ve en mükemmel din olan İslâmiyeti tebliğle o vazifelendirilmiştir. (2:253, 17:55)

ve itaat ettik/ baş üstüne. Rabbimiz, affını dileriz. Şüphesiz Sana döneceğiz." **(8:20, 21)**

2:286 Allah kişiyi ancak gücünün yettiği şeyden sorumlu tutar/ mükellef kılar. Herkesin kazandığı iyilik kendi lehine; işlediği kötülük de kendi aleyhinedir.

Rabbimiz, unutur veya hata ile/ gevşeklik göstererek yanlış yaparsak, bizi sorumlu tutma.

Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi, bize ağır bir yük yükleme.

Rabbimiz, gücümüzün yetmediği şeyi de bize yükleme.[172] Bizi affet, bizi bağışla, bize merhamet et. Bizim dostumuz Sensin. Kâfir topluluğuna karşı bize yardım et. **(2:225; 6:152; 7:42; 23:62)**

[172] Âyetin başında "Allah kişiyi ancak gücünün yettiği şeyden sorumlu tutar" denilmekteydi. Burada ise "Rabbimiz, gücümüzün yetmediği şeyi de bize yükleme" denilmektedir. Bu iki ifade arasında bir çelişki söz konusu değildir. Çünkü, birincisinde namaz, oruç, zekat, adalet ve benzeri mükellefiyetler söz konusudur. Allah'ın bizden yapmamızı istediği duada ise ceza olarak veya sınama, imtihan etme için verilecek bela ve musibetler söz konusudur.

ÂL-İ İMRAN SÛRESİ

Medine'de indirilmiştir, 200 âyettir.

İsmini, 33. âyette geçen ve "İmran Âilesi" anlamına gelen Âl-i İmran ifadesinden alır. İmran, Hz. Meryem'in babasının ismidir. Sûrenin ana konusu, inkar, peygamberlik, Hz. Meryem, Hz. İsa ve Hıristiyanlıktır. Medine'de Hıristiyanlarla muhatap olan Peygamberimizi, Hz. İsa konusunda bilgilendirmek maksadıyla indirilmiştir. Sûrede kitap ehli, diyoloğa dâvet edilir.[1] *Üzerinde durulan önemli bir konu da cihat Bedir ve Uhud Savaşıdır. Sûre, dua ile son bulur.*

[1] Diyoloktan kastımız, 1965 yılında başlayan dinlerarası diyalok değildir. Bu iki kavram birbirinden oldukça farklıdır. Bu konuda 2009'da yayınladığımız *Dinlerarası Diyolok Nasıl Başladı Nasıl Gelişti?* Ve *Dinlerarası Diyalok Tuzağı* isimli kitaplarımıza bakılabilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

3:1 Elif-lâm-mîm.

3:2 Allah, kendisinden başka tanrı olmayan ilahtır. O, Hayy'dır, Kayyûm'dur.[1] **(2:255)**

3:3-4 Sana Kitab'ı gerçeğin tâ kendisi ve daha önce indirilen kitapları tasdik edici olarak indiren Odur. Daha önce de insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat'ı ve İncil'i indirmişti. Furkan'ı da indirdi.[2] Allah'ın âyetlerini inkar edenler için pek çetin bir azap vardır. Allah Aziz'dir/ gücü her şeye yeter ve intikam sahibidir.

3:5 Şüphesiz yerde ve gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. **(33:54)**

3:6 Annelerinizin rahminde size dilediği şekli veren ancak Odur. Ondan başka ilah yoktur. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır. **(18:37; 22:5; 95:4)**

3:7 Sana Kitabı indiren Odur. O kitabın bâzı âyetleri muhkemdir. Bunlar kitabın esasıdır. Diğerleri ise müteşâbihtir.[3] Kalpleri hakikatten sapmaya meyilli olanlar, kafalarını karıştırarak insanları yoldan çıkarmak arzusuyla müteşâbih olanlarına uyarlar (onları keyiflerince

[1] Hayy ve Kayyum isimleri için 2:255. âyetin dipnotuna bakınız.

[2] Kur'an'ın bir ismi olan Furkan, hakkı bâtıldan ayıran demektir. Kur'an'ın 25. Sûresinin ismi, Furkan'dır. Burada Kur'an'dan, Tevrat, İncil'den bahsedildikten sonra kullanılan Furkan ifadesiyle Zebur (4:163) kast edilmiş olabilir.

[3] Bu âyet, *tefsîr* açısından en tartışmalı âyetlerden biridir.

Taberî, muhkem âyeti şöyle tarif eder:

Muhkem âyet, ya tek bir anlamı olup bir yorumdan başka yorumu olmayandır. Onu açıklayan bir başka beyâna ihtiyaç yoktur. Veya birçok anlama gelebilecek pek çok yönü, yorumu olsa da bu kastedilen mânânın başka âyetle, ya da Rasulullahın açıklamasıyla bilinen âyetlerdir.

Aynı müfessir müteşâbihâtı ise "okunuşları birbirine benzeyen, ancak anlamları farklı olan' âyetler şeklinde açıklar.

Zemahşerî, muhkemât kelimesini, çok anlamlılıktan ve anlam karışıklığından uzak, ibaresi sağlamlaştırılmış âyetler olarak tarif eder.

Müteşabihât ise benzeşen farklı anlamlara gelebilen âyetlerdir.

Muhkem, ne lafız, ne de anlam bakımından kendisiyle ilgili hiçbir şüphenin bulunmadığı âyet demektir.

Muhkem ve müteşâbih konusunda başka açıklamalar da yapılmıştır. Ayrıntı için tefsirlere ve veya tefsir usulü kitaplarına bakılabilir.

yorumlarlar). Oysa bunların gerçek mânâsını Allah'tan ve ilimde derinlik kazananlardan başkası bilmez. İlimde derinlik kazananlar, "Ona inandık. Hepsi de Rabbimizin katındandır" derler.[4] Akıl sahiplerinden başkası düşünüp ibret almaz. **(11:1; 43:4)**

3:8 Rabbimiz, bizi doğru yola eriştirdikten sonra kalplerimizi saptırma. Bize, katından bir rahmet ihsan et. Şüphesiz Sen Vehhâb'sın/ bol bol ihsan edensin.

3:9 "Rabbimiz, şüphesiz ki Sen, hakkında hiçbir şüphe bulunmayan bir gün için insanları toplayacak olansın." Şüphesiz Allah sözünden dönmez.

3:10 Dini inkar edenlerin malları da çocukları da Allah'ın vereceği cezayı önlemede kendilerine asla fayda sağlamaz. İşte öyleleri Cehennemin yakıtıdırlar. **(2:24)**

3:11 (Onların yolu) tıpkı Firavun taraftarlarının ve onlardan öncekilerin devam ettirdikleri âdetlere benzer. Onlar âyetlerimizi yalanladılar. Allah da onları suçları sebebiyle yakalayıp cezalandırdı. Allah'ın cezası pek şiddetlidir.

3:12 İnkar edenlere de ki: "Siz dünyada mağlup olacak, âhirette de Cehennemde toplanacaksınız. Orası ne kötü bir yataktır."

3:13 Hiç şüphesiz (Bedir savaşı için) karşı karşıya gelen iki grupta sizin için bir ibret vardır. Bir grup Allah yolunda savaşırken, diğeri ise kâfirdi ve onları/ Allah yolunda savaşanları, (öyle olmadığı halde) kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Allah dilediğini yardımıyla destekler.[5] Elbette bunda görebilenler için büyük bir ibret vardır. **(8:43)**

[4] Âyetin bu kısmına, "Oysa bunların gerçek mânâsını ancak Allah bilir. İlimde derinlik kazananlar, 'Ona inandık. Hepsi de Rabbimizin katındandır' derler" şeklinde anlam verenler de vardır.

Müfessirler arasında, bizim verdiğimiz anlamı tercih edenler de diğer anlamı tercih edenler de her ikisinin mümkün olduğunu söyleyenler de vardır. Bizim tercihimize etki eden husus, Kendisinden başkasının anlamadığı âyetler göndermenin, Allah'ın Hakîm ismine uygun düşmeyeceği düşüncesidir. Kaldı ki ilimde derinleşenlerin "Ona iman ettik" demeleri ve bu sebeple övülmeleri, onların da anladığına işarettir. Ayrıca ilim sahipleri de anladıkları mânâya kesin gözüyle bakmayıp, mutlak doğruyu Allah'ın bileceğini ifade etmektedirler.

[5] Müşrikler, Müslümanları kendilerinin, ya da Müslümanların iki katı olarak görüyorlardı. Zemahşeri, bu âyetle "Sizi onların gözünde az gösteriyordu" (Enfal, 8:44) âyeti arasında tezat gibi görünen duruma şöyle açıklık getirir:

3:14 Kadınlara, çocuklara, yığın yığın altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere sahip olma gibi, arzulanacak şeylere karşı sevgi duyma, insana süslü/ câzip gösterildi. Oysa bunlar dünya hayatının geçici nimetleridir. Varılacak asıl güzel yer ise Allah katındadır. **(8:28; 18:7, 46; 57:20)**

3:15 De ki: "Bunlardan daha hayırlısını size haber vereyim mi? Takvâ sahipleri/ Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için Rableri yanında, içlerinden ırmaklar akan, ebedî kalacakları Cennetler, tertemiz eşler ve Allah'tan büyük bir hoşnutluk vardır." Allah kullarını hakkıyla görendir. **(9:72)**

3:16 O takvâ sahipleri, "Rabbimiz! Şüphesiz iman ettik. Günahlarımızı bağışla ve bizi Cehennem azabından koru" diye niyaz ederler.

3:17 O takvâ sahipleri sabredenlerdir, imanlarında sâdık olan, her türlü şart altında Allah'ın emrine uyanlar (gönülden kulluk edenler), hayır yolunda harcama yapanlar ve seher vakitlerinde bağışlanma dileyenlerdir.

3:18 Bizzat Allah, melekler, adâleti ayakta tutan ilim sahipleri, Azîz ve Hakîm olan Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığı gerçeğine şâhitlik ederler.

3:19 Allah katında din, islamdır. (Allah katında itaatin anlamı/ en güzel huy, Allah'a teslim olmaktır.)[6] Kitap verilenler kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler/ bu gerçeğe karşı tavır koydular. Allah'ın âyetlerini inkar edenler, Onun azabının çok çabuk olduğunu bilmelidirler. **(2:113; 3:89; 61:9)**

3:20 Eğer onlar islâmın hak din olduğu konusunda seninle mücâdele edecek olurlarsa, onlara de ki: "Ben, bana uyanlarla birlikte kendimi tamamen Allah'a teslim edip Ona yöneldim." Kitap verilenlere ve müşriklere de "İslâm'ı kabul ettiniz mi?" diye sor. İslâm'a girerlerse,

"Önce Müslümanlar kâfirlerin gözünde az gösterilmiş, böylece savaşa cesaret etmişler; fakat savaş başlayınca, Müslümanlar onların gözlerine çok gösterilmiştir.

[6] Burada geçen din ifadesi, Türkçeye anlam daralmasına uğrayarak geçen din değil, "kulluk, itaat" anlamındadır.

Aynı durum islâm ifadesi için de geçerlidir. Burada geçen islam, son dinin ismi anlamında özel isim değil, teslim olmak anlamındadır.

doğru yolu bulmuşlardır. Eğer yüz çevirirlerse, senin üzerine düşen ancak tebliğ etmektir. Allah, kullarının her halini görür.

3:21 Allah'ın âyetlerini inkar edenler, hakları olmadığı halde peygamberlerini öldürenleri[7] ve adaleti emreden insanların canına kıyanları elem verici bir Cehennem azabıyla müjdele.[8] **(56:51-55)**

3:22 Onların bütün yaptıkları dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. Onlar için hiçbir yardımcı da yoktur. **(88:2)**

3:23 Kendilerine kitaptan/ Tevrat'tan bir nasip verilen kimseleri görmedin mi? Onlar, aralarında hüküm vermen için Allah'ın kitabına çağırılırlar da sonra içlerinden bir topluluk yüz çevirir. Onlar, haktan yüz çevirip duran kimselerdir.

3:24 Onların haktan yüz çevirmelerinin sebebi, "Sayılı günlerden başka Cehennem ateşi bize dokunmaz" demeleri sebebiyledir.[9] Onları, dinleri hakkında kendi uydurdukları şeyler aldatmıştır. **(2:80)**

3:25 Peki geleceğinden şüphe olmayan o hesap gününde onları huzurumuza topladığımız zaman halleri nice olacak? Öyle bir gün kiherkese kazandığı şey eksiksiz verilir ve onlar haksızlığa uğratılmazlar. **(24:25)**

3:26 De ki: Ey hükümranlığın gerçek sahibi olan Allahım, Sen hükümranlığı dilediğine verir ve onu dilediğinden de çekip alırsın. Dilediğini aziz, dilediğini de zelil edersin. Nimet ancak Senin elindedir. Şüphesiz Sen her şeye gücü yetensin.

3:27 Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katarsın/ Birbiri peşi sıra getirirsin. Ölüden diri, diriden de ölü çıkarırsın. Dilediğini hesapsız şekilde rızıklandırırsın. **(6:95; 10:31; 30:19; 31:29)**

3:28 Mü'minler, mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Onlardan gelebilecek bir tehlikeden çekinme dışında, kim böyle yaparsa, onun Allah ile hiçbir münâsebeti kalmaz. Allah sizi Zâtına karşı gelmekten sakındırıyor. (Unutmayın!) dönüş yalnızca Allah'adır. **(9:71; 58:22; 60:1)**

[7] Bakara Sûresinin 61. âyetindeki dipnota bakınız.

[8] Burada azabın müjde ile ifade edilmesinin sebebi, muhatabın öfke, üzüntü ve acısını artıracak bir alay olması içindir.

[9] Yani sayılı günden başka azap dokunmayacağına, dolaysıyla kurtulmuş olduklarına inandıklarından, kurtuluş için araştırmaya girmezler.

3:29 De ki: İçinizdekini gizleseniz de açıklasanız da hiç şüphesiz Allah onu bilir. O, göklerde ve yerde olanları da bilir. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

3:30 Herkesin iyilik olarak yaptıklarını da kötülük olarak yaptıklarını da yanında hazır bulduğu gün, kişi kendisiyle kötülükleri arasında uzak bir mesafe bulunmasını isteyecek. Allah sizi Kendisine karşı gelmekten sakındırır. Çünkü Allah kullarına karşı çok şefkatlidir/ Râûf'tur. **(18:49)**

3:31 De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız, Bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

3:32 De ki: Allah'a ve Peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse, muhakkak ki Allah kâfirleri sevmez. **(3:132; 8:1; 58:13)**

3:33-34 Allah, birbirinden gelme bir nesil olarak Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesi ile İmran ailesini seçip diğer insanlara üstün kıldı/ herkese tercih etti. Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir. **(2:47; 66:12)**

3:35 İmran'ın hanımı şöyle demişti: "Rabbim! Karnımdakini kayıtsız-şartsız Sana adadım. Adağımı kabul buyur. Şüphesiz Sen Sem'i ve Alîm'sin/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilensin.

3:36 Onu doğurunca, Allah kendisinin ne doğurduğunu bildiği halde, "Rabbim, ben bir kız doğurdum. Oysa erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem ismini verdim. Kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu Senin korumanı diliyorum."[10]

3:37 Rabbi, Meryem'i güzelce kabul etti ve onu nadide bir çiçek gibi yetiştirdi. Zekeriyya'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyya, mihraba (Meryem'in mâbeddeki odasına) her girdiğinde,[11] orada

[10] Burada geçen "Erkek kız gibi değildir" ifadesi, Hz. Meryem'e aittir. Bâzılarının çarpıttığı gibi, erkeklerin kadınlardan üstün olduğu anlamına gelmez. O zaman, mabede hizmet için kız çocukları kabul edilmiyordu. Doğacak çocuğu Mâbede adamak için söz veren Meryem'in annesi bu sebeple üzüntü ile "Beklediğimin aksi oldu, ben Beyt-i Makdis'e adamak için erkek çocuk bekliyordum" dedi.

[11] Mihrabın bizim toplumumuzda çağrıştırdığı anlam ile, Hz. Zekeriya dönemindeki anlamı birbirinden çok uzaktı. Biz şimdi mihrabı, "imamın namaz kıldırdığı" yer olarak biliyoruz. Oysa o gün mihrab, manastır ve kiliseleri birbirine

bir rızık görür ve "Ey Meryem! Bu sana nereden ve nasıl geliyor?" diye sorardı. O da "Bu, Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızık verir" derdi.

3:38 Orada Zekeriyya Rabbine dua etti: "Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla. Şüphesiz Sen duayı hakkıyla işitensin" dedi.

3:39 Zekeriyya mihrabda dua ederken[12] (ve henüz duası bitmeden), melekler ona şöyle seslendiler: "Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelimeyi/ İsa'yı tasdik edici, efendi, iffetli ve sâlihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeliyor." **(3:45)**

3:40 Zekeriya, "Rabbim, ben iyice ihtiyarlamış, hanımım da çocuktan kesilmişken benim nasıl oğlum olabilir?" dedi. Cenâb-ı Hak da "Öyledir ama, Allah dilediğini yapar" buyurdu. **(19:3-4)**

3:41 Zekeriyya, "Rabbim, bana bir işaret göster" dedi. Allah, "Bunun işareti, sağlam olduğun halde üç gün boyunca işaretleşme dışında hiç kimse ile konuşamamandır. Öyle ise Rabbini çok an, sabah akşam Onu tesbih et" dedi. **(19:10)**

3:42 Melekler şöyle dediler: "Ey Meryem! Allah seni seçti; seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına tercih etti."

3:43 "Ey Meryem! Rabbine ibadet et; secdeye kapan. Rukûya eğilenlerle birlikte sen de eğil."

3:44 (Rasulüm) İşte bunlar sana vahyettiğimiz gaybla ilgili haberlerdir. Yoksa içlerinden Meryem'i kimin himayesine alacağı konusunda kur'a çekmek için kur'a çubuklarını atarlarken, sen onların yanında değildin.[13] Bu konuda çekişirlerken de orada değildin." **(11:49; 12:102)**

bağlayan ve yerden biraz yüksek olarak inşa edilen odalar için kullanılıyordu. Yoksa Hz. Meryem, halkın gelip ibadet ettiği mekanda yaşamıyordu.

Böyleyken günümüzde câmi mihraplarına bu âyetin yazılmış olması, âyetin yanlış anlaşılmasının göstergesidir. Bunun sebebi de âyette geçen kelimenin zaman içerisinde anlam değişikliğine uğramış olmasının bilinmemesidir.

[12] Meallerde bu âyette geçen "yusalli" kelimesine "namaz kılarken" anlamı verilmiştir. Oysa âyette geçtiği bağlamda bu kelime namaz değil, "dua" etmektir.

[13] Bizim "kur'a çubuklarını" şeklinde tercüme ettiğimiz kelimenin aslı "kalem"-dir. Çoğu meâllerde bu kısım "kalemlerini atarlarken" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu ifade Türk okuyucusuna uygun değildir. Türkçede kur'a için kullanılan böyle bir ifade yoktur.

3:45 Melekler şöyle dediler: "Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir kelimeyi müjdeliyor. İsmi, Meryem oğlu İsa Mesih'tir.[14] Hem dünyada, hem de ahirette itibarlıdır ve Allah'ın kendisine yakın kıldıklarındandır. **(19:18-21)**

3:46 "O, beşikte iken ve yetişkinlik halinde insanlarla konuşacak ve sâlihlerden olacaktır." **(5:110)**

3:47 Meryem, "Rabbim, bana hiçbir insan dokunmadığı halde nasıl çocuğum olacak?" dedi. Allah, "Öyledir ama Allah dilediğini yaratır. O bir şeye hükmetti mi ona sadece 'Ol!' der, o da oluverir/ olmaya başlar" buyurdu. **(3:59; 19:35)**

3:48 "Allah ona yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek.[15]

3:49 "O, İsrailoğullarına peygamber olacak."

(Yıllar sonra İsa, İsrailoğullarına şöyle dedi:) "Size Rabbinizden bir mu'cize getirdim. Size çamurdan bir kuş sureti yaratır/ yapar, ona üflerim, Allah'ın izniyle hemen kuş oluverir. Körü ve alacalıyı iyileştirir, Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Ayrıca evlerinizde ne yeyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inanan kimselerseniz, bunda sizin için bir delil vardır." **(5:110; 19:30)**

3:50 "Ben, benden önce gönderilen Tevrat'ı doğrulayıcı ve size daha önce haram kılınan bâzı şeyleri helal kılmak için gönderildim. Size Rabbinizden bir âyet/ işaret getirdim. Öyle ise Allah'tan korkun ve bana itaat edin. **(43:63)**

3:51 "Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah'tır. Öyle ise ancak Ona kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur."

3:52 İsa onların inkarlarında ısrar ettiklerini anlayınca, "Allah'a giden yolda bana kimler yardım eder?" dedi.[16]

[14] Mesih, Hz. İsa'nın lakabadır. Ona Mesih denilmesiyle ilgili çok şeyler söylenmiştir. Mesela Hz. Mûsa'nın şeriatında değişiklik yaptığı, meshederek keli ve körü iyileştirdiği için bu ismin verildiği söylenmiştir.

Mesih ifadesi, sonradan çıkacağı söylenilen Deccal için de kullanılmaya başlanmıştır. Ancak Mesih, zıt anlamlı kelimelerden kabul edilmiştir. Rivâyetlerde yer alan Deccal'e, uğursuzluğu, yüzünün bir tarafının silindiği için o tarafta kaşı ve gözü olmadığı, aldatıcı güzel sözler söylediği için mesih denilmiştir.

[15] Hikmet konusunda açıklama için Bakara Sûresi, 2:129. âyete bakınız.

[16] Bu âyete "Allah ile beraber yardımcılarım kimler olacak?" şeklinde anlam

Havârîler,[17] "Allah yolunda yardımcılar biziz. Allah'a iman ettik. Bizim müslüman (Allah'a teslim) olduğumuza sen şâhit ol!" dediler. **(5:111, 112; 61:14)**

3:53 (Sonra da) "Rabbimiz, indirdiğine inandık ve peygambere uyduk. Şimdi bizi buna şâhitlik edenlerden yaz" dediler.

3:54 Onlar tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozup başlarına geçirdi. Allah, tuzak kuranların (cezalandıranların en iyisidir)[18] **(8:30; 13:42; 27:50; 86:16)**

3:55 Allah buyurdu: "Ey İsa! Seni Ben vefât ettireceğim/ canını alacağım, seni katıma yükselteceğim, seni inkar edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılacağım. Sonra dönüşünüz Bana olacak. İşte o zaman ayrılığa düştüğünüz konularda aranızda Ben hükmedeceğim.[19] **(4:159; 5:117)**

vermek de mümkündür.

[17] Havârî, insanın en has, en seçkin dostu, yardımcısı; Hz. İsa'ya inanan en yakın dostları demektir.

[18] Kur'an'da çokça geçen "Allah'ın tuzak kurucu" olduğu ifadesinden, Allah'ın da insan gibi tuzak kurduğu anlamını çıkarmak doğru değildir. Bu âyetlerde Allah'a karşı kurulan tuzakların Ona bir zarar veremeyeceği ifade edilmektedir. Allah, müşriklere "kendi lisanlarıyla" cevap vermek için, onların tuzak kurmalarına karşılık, kendisinin de "tuzak kurduğu" ifadesini kullanmaktadır. Bu ifadede, tuzak kuranların hiç haberleri olmadan ve bütün tahminlerinin dışında bir tedbirle, çabalarını boşa çıkarma, hatta tuzaklarını kendi "başlarına geçirme" söz konusudur. Allah'ın tuzağı, tuzak kuranları cezalandırmasıdır.

[19] İslam tarihi boyunca çoğu kişilerce Kur'anî bilgiler değil de; rivâyetler merkeze alınmıştır. Yani rivâyetler Kur'anî bilgiler ışığında değil de; Kur'an, rivâyetler ışığında anlaşılmaya, yorumlanmaya çalışılmış, diğer bir ifâdeyle, Kur'an, rivâyete boyun eğdirilmiştir.

Bununla birlikte Kur'an'la zıt düştüğünde rivâyeti bırakıp Kur'an'ı esas almanın gerektiğini ifade eden bilgiler de vardır. Meselâ Hz. Ömer'in rivâyeti değil Kur'an'ı öncelediğini öğreniyoruz. O, üç talakla boşanmış bir kadının nafaka hakkının olduğuna inanıyordu. Fâtıma bint-i Kays, bunun aksine bir hadis rivâyet edince, "Aklında doğru tutup tutmadığını bilmediğimiz bir kadının sözüne bakarak Yüce Allah'ın Kitabını ve Rasulünün sünnetini bırakacak değiliz" karşılığını verdi.

Ebû Hanife de Kur'an'ı esas almak ve kim tara-fından nakledilmiş olursa olsun, isterse Rasulullaha nispet edilsin, Kur'an ifadelerine aykırılığı açık olan rivâyetlere itimat etmemek gerektiği görüşündedir.

Ancak çoğu zaman uygulama bunun aksine olmuş; Kur'an'ın hükmü bir ke-

nara bırakılmış; rivâyet öncelenmiştir. Bunun yani Kur'an'ın rivâyete boyun eğdirilişinin pek çok örneğinden burada sadece konumuz olan âyete göre Hz. İsa'nın yaşayıp yaşamadığı üzerinde duracağız. (Diğer örnekler için *Kur'an'dan Nasıl Uzaklaştırıldık?* isimli kitabımızın 1. cildinden 150-168. sayfalarına bakınız.)

İsâ (selam üzerine olsun), Hz. Meryem'den, babasız olarak dünyaya geldi, beşikte iken konuştu, sonra da Allah tarafından İsrail oğullarına peygamber olarak gönderildi. Ona dört büyük kitaptan biri olan İncil indirildi. Ölüyü diriltme, gökten sofra indirme, evde saklanılan yiyecekleri bildirme gibi mu'cizeler gösterdi. Hz. İsa, dinlerinin bâzı hükümlerini değiştirmekle vazifelendirildiğinden, Yahudiler kendisine düşman oldular ve öldürmeye teşebbüs ettiler, ancak buna güç yetiremediler. Allah onu Yahudilerden kurtardı. Hz. İsâ'nın hayatta olup olmadığı konusunda gerek Hıristiyanlar, gerekse Müslüman âlimler arasında farklı görüşler vardır. Hıristiyanlardan bir guruba göre Yahudiler Hz. İsa'yı çarmıha gererek öldürdüler. Fakat Hz. İsa üç gün sonra dirildi ve göğe yükseldi. Kıyamete yakın bir zamanda tekrar yeryüzüne inecektir. Bir diğer gruba göre bedenen ölmüş, ruhen semaya yükseltilmiştir.

İslâm âlimleri de bu konuda ittifak edememişlerdir. Bâzıları, Hz. İsa'nın ölmediğini; bedenen semaya yükseltildiğini savunurlarken; bir grup âlim, Yahudilerin Hz. İsa'yı öldüremediklerini, fakat eceli geldiğinde Hz. İsa'nın sonradan vefat ettiğini savunurlar. Âlimler konumuz olan âyet de dahil, ilgili âyetleri farklı olarak değerlendirirler.

Konumuz olan âyetin tefsirinde, **Fahreddin Râzî** (ö. 606/1209), Hz. İsâ'nın hayatta olup olmadığı konusunda şöyle der:

"'Şüphesiz seni Ben vefat ettireceğim' sözünün mânâsı, 'Senin ömrünü tamamlayacak olan Benim. Bunu tamamlayınca senin canını alırım. Onların seni öldürmelerine fırsat vermem, aksine seni semama kaldırıp meleklerime yaklaştırır ve seni onların öldürmelerinden korurum.'"

Taberî ise (ö. 310/922), "Seni Ben vefat ettireceğim" ifâdesini, yerden almak ve göklere çıkarmak mânâsında anlar.

Zemahşerî de (ö.538/1143), "Onların öldürmesiyle değil, normal eceliyle ölecektir" der.

Ebû'l-Ferec el-Cevzî (ö. 597/1200), vefâtının yeryüzüne tekrar indirilmesinden sonra olacağını ifâde eder.

İsmail Hakkı Bursevî (ö. 1138/1725), **Alûsî** (ö. 1270/ 1854), **Mevdûdî** (ö. 1979) ve daha birçok müfessire göre Hz. İsâ gökyüzündedir ve hayattadır.

İbni Hişam'ın (ö. 218/833) *Sîre*'sinde (cilt 2:420) ve **İbni Sa'd**'ın (ö. 230/844) *Tabakat*'ında da (cilt 3:39) Hz. İsâ'nın ruh ve bedeniyle göğe yükseltildiği, şeklinde rivâyetler vardır.

Bediüzzaman da (ö. 1960) Hz. İsâ'nın ölmediği görüşünü savunur.

Muhammed Abduh (ö.1905), **Reşid Rıza** (ö.1935) ve **Mahmut Şeltut** (ö. 1964) gibi çağdaş müfessirler ise Hz. İsâ'nın öldüğü kanaatini taşırlar.

Bizim kanaatimize göre, tefsirlerde Hz. İsâ'nın ölmediği şeklindeki yorumların sebebi, onun kıyametten önce indirileceği konusundaki rivâyettir. Bu rivâyetin zorlaması sonucunda müfessirler böyle bir kanaat ileri sürmüşlerdir. Kur'an'ın açık ifadesine göre Yahudiler Hz. İsâ'yı öldürememişlerdir. Ancak, bu onun hâlâ hayatta olduğu mânâsına gelmez. Rabbimiz onu olağanüstü bir şekilde, dilediği kadar dünyada veya bilmediğimiz başka bir yerde gizlemiş, eceli geldiğinde de ruhunu alarak "semaya yükseltmiştir." Kur'ân'da Peygamberimize hitaben "Senden önce hiçbir beşere ölümsüzlük vermedik" (21:34) âyeti, Hz. İsa'nın sonradan vefat ettiğinin çok açık bir ifadesidir. Yine Hz. İsa'nın Yüce Allah'ın bir suâlini cevaplandırırken, cevabın bir yerinde, "İçlerinde bulunduğum sürece onların içinde kontrolcü idim. Beni vefat ettirince, onlar üzerinde kontrolcü ancak Sen oldun" (5:117) demesi de onun normal bir insan olarak eceli geldiğinde vefat ettiğini gösterir. Bu âyet, onun kıyamete yakın gelip deccalı öldürdükten sonra öleceği şeklindeki yoruma izin vermez. Çünkü burada Hıristiyanların tevhitten uzaklaşması anlatılmaktadır. Hz. İsa deccalı öldürdükten sonra vefat edeceğini kabul ettiğimizde, kıyametin de kopacağını kabul etmemiz gerekecek; dolayısıyla onun ümmeti için "Ben onların arasında bulunduğum müddetçe onların hâline şâhittim. Sen beni vefât ettirdikten sonra onların halini gözetip bilen Sensin" demesini açıklamak mümkün olmamaktadır. Hz. İsa vefat etmiştir. Hz. Musâ gibi onun da kabri bilinmemektedir.

Hz. İsâ'nın inmesinin Kur'ân'da zikredilmemesi de onun vefat ettiğinin bir başka delilidir. Bâzı âyetler Hz. İsa'nın ineceğine delil olarak zikredilse de bu yorumlar zorlamadır, Hz. İsâ'nın ineceği ile ilgili rivâyetin tesirinde kalınarak yapılmıştır. (4:158, 159; 43:61. âyetlerin açıklamasına da bakınız.)

Kanaatimizce Hz. İsa'nın tekrar dünyaya ineceği, Abbasîler döneminde Hıristiyanlarla gerçekleşen büyük karşılaşma döneminde Hıristiyanların "Muhammed peygamber değildir" iddialarına ya da "İsa mı üstün, Muhammed mi?" tartışmalarına karşı Hz. İsa'yı Peygamberimize ümmet yaparak, Peygamberimizin daha üstün olduğunu ispat için ortaya atılmış, tutarsız bir tezden başka bir şey değildir.

Allah'ın Hz. İsa'yı bedenen yanına almış olması, olsa olsa Hıristiyanların Hz. İsa ile ilgili "Allah'ın oğlu" olduğu söylemlerinin değirmenine "su taşır" onları haklı çıkarır.

Hz. İsa'nın bir peygamber olarak değil de Hz. Muhammed'e ümmet olarak geleceğini söylemek de başka bir tutarsızlıktır. Bir peygamberi, peygamberken ümmet yapmak, anlaşılır şey değildir.

Vehb bin Münebbih'den (ö. 114/732) gelen ve Hz. İsâ'nın öldüğü, sonra diriltilip semaya kaldırıldığı şeklindeki rivâyet uydurmadır.

3:56 İnkar edenler var ya, onları hem dünyada, hem de ahirette şiddetli bir azaba çarptıracağım. Onların hiç yardımcıları da olmayacak.

3:57 İman edip iyi amellerde bulunanlara gelince, Allah onların mükâfatını eksiksiz verecektir. Allah zâlimleri sevmez.

3:58 (Rasulüm) işte bunlar sana bildirdiğimiz âyetlerdendir ve hikmet dolu Kur'an'dandır.

3:59 Allah katında İsa'nın durumu/ sıradışı yaratılışı, şüphesiz Âdem'in durumu gibidir. Allah Âdem'i topraktan yaratmayı takdir etti, sonra "Ol!" dedi, Âdem oluverdi/ olmaya başladı.[20]

Hz. İsâ'nın hayatta olması konusunda **Suyutî**'nin (ö. 911/ 1505) görüşleri de kabul edilecek cinsten değildir. Suyutî'ye göre Hz. İsâ, bu ümmetten sayılır. Hatta Sahabîlerdendir, İsrâ gecesi dışında Peygamberimizle Mekke'de defalarca görüşmüştür. Meselâ tavaf sırasında Peygamberimiz Hz. İsâ ile tokalaşmıştır.

Hz. İsâ'nın şu anda semada olduğuna inananlar, onun dünyevî cesediyle gökte nasıl yaşadığıyla ilgili bir soruya şöyle cevap verirler: "Allah onu beşeri sıfatlardan çıkararak, meleklerin özelliğiyle süslemiştir. O, her bakımdan gökteki melekler gibidir. Allah irade edip yeryüzüne indirdiğinde, ona yeniden insan olma özelliklerini kazandırır."

Hz. İsa'nın ineceğine inananlardan bâzıları, uydurma rivâyete göre—ki bu konuda onlarca rivâyet uydurulmuştur—ineceği bildirilen yer olan Şam'daki Beyaz minarenin yanına atını bile hazırlamışlardır.

Hz. İsâ'nın inişini mânevî olarak açıklayan âlimler de vardır. Bunlardan biri **Şehristânî**'dir (ö. 548/ 1153)

Hz. İsa'nın göğe yükseldiğini ve farklı bir hayat mertebesinde yaşadığını savunan **Bediüzzaman** (ö. 1960), onun inişinin maddî olmasını mümkün görmekle birlikte, bu inişin mânevî olacağına ağırlık verir. Hz. İsâ'nın kendisinin değil, şahs-ı mânevîsinin, Deccal'ın kendisini değil, şahs-ı mânevîsini öldüreceğine dikkat çeker. Hz. İsâ'nın İslâmiyete tâbi olmasını da "mânevî" olarak açıklar.

[20] Bu âyet çoğu meallerde, "Allah nezdinde İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona 'Ol!' dedi ve oluverdi." şeklinde de anlamlandırılmıştır.

Önce "yarattı" ifadesinden sonra "Ol!" dedi oluverdi ifadesi, ikinci bir yaratma anlamına gelmektedir.

Oysa "halaka" kelimesinde takdir etme anlamı da vardır. Dolayısıyla âyete "Allah onu topraktan yaratmayı takdir etti, sonra "Ol!" dedi, Âdem oluverdi" şeklinde bir anlam daha isâbetlidir. (87:2'ye de bakınız.)

Hz. Âdem babasız yaratıldığı gibi; Hz. Îsa da babasız yaratılmıştır. Benzetme bu yönüyledir. Hatta Hz. Âdem hem annesiz, hem de babasız yaratılmıştır. Hz.

3:60 (İsa hakkında) doğru bilgi, Rabbinden gelendir. Öyle ise bu konuda şüphe edenlerden olma.

3:61 Sana (İsa hakkında) bu bilgi geldikten sonra bu konuda seninle çekişenlere karşı şöyle de: "Var mısınız? Sizler ve bizler dâhil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı, biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım. Sonra dua edelim de yalancılara lanet okuyalım/ Allah'ın rahmetinden uzak olmalarını dileyelim.

3:62 Şüphesiz (İsa hakkında) verilen bu bilgiler doğru haberlerdir. Allah'tan başka ilah yoktur. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

3:63 Eğer yüz çevirirlerse, şüphesiz ki Allah bozguncuları hakkıyla bilir.

3:64 De ki: "Ey kitap ehli! Geliniz Allah'tan başkasına ibadet etmeyeceğimiz; Ona hiçbir şeyi eş koşmayacağımız/ 'Mesih Allah'ın oğludur' demeyeceğimiz ve Allah'ı bırakıp da bâzımız bazımızı Rab edinmeyeceğimiz konusunda söz birliği edelim. Eğer onlar yüz çevirirlerse, o zaman 'Şâhit olun ki biz Müslümanlarız' deyin." **(2:116; 9:31)**

3:65 Ey Ehl-i Kitap! İbrahim hakkında niçin çekişiyorsunuz? (O Yahudi ve Hıristiyan olamaz çünkü) Tevrat ve İncil, kesinlikle ondan sonra indirildi. Siz hiç düşümez misiniz?

3:66 Haydi az çok bilginiz olan konuda çekişiyorsunuz! Peki hakkında hiçbir bilginiz olmayan konularda niçin çekişiyorsunuz? Şüphesiz işin doğrusunu Allah bilir; siz ise bilemezsiniz.

3:67 "İbrahim, Yahudi de değildi, Hıristiyan da değildi. Fakat o, Hanif bir Müslüman idi;[21] müşriklerden de değildi. **(2:135; 10:105; 16:120)**

Âdem'in hem annesiz, hem de babasız yaratıldığına inanıp da Hz. İsa'nın babasız yaratıldığını kabul etmemenin tutarlı bir tarafı yoktur.

Diğer taraftan âyette, Hz. İsa'nın ilah olarak görülmesine reddiye vardır. Hem babasız, hem de annesiz olarak yaratılan Hz. Âdem, ulûhiyet vasfı kazanmamışken, sadece babasız yaratıldı diye Hz. Îsa'nın ilâh sıfatı kazanması reddedilmektedir.

Âyet, evli olmadığı halde çocuk doğurduğu için Hz. Meryem'e iftira atanlara karşı, onu savunmaya yöneliktir.

[21] 2:135. Ayetin açıklamasına bakınız.

3:68 İnsanlar içinde İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu Peygamber ve ona iman edenlerdir. Allah mü'minlerin dostudur.[22]

3:69 Kitap ehlinden bir topluluk, sizi şaşırtıp da dininizden döndürmek ister. Oysa onlar ancak kendilerini saptırırlar, fakat bunun farkında bile değillerdir.

3:70 Ey kitap ehli, gerçeği görüp bildiğiniz halde niçin Allah'ın mesajlarını inkar ediyorsunuz?

3:71 Ey kitap ehli, niçin doğruyu eğriye karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz?

3:72-73 Kitap ehlinden bir topluluk birbirlerine şöyle dediler: "Şu Müslümanlara indirilen Kitab'a günün başlangıcında iman eder

[22] Kur'an'ın aslından uzaklaştırmasının bir şekli de bâzı Kur'an tabirlerini mânâ/anlam kaymasına uğratmaktır.

Anlam değişmesi, bir kelimenin anlattığı kavramdan az ya da çok uzaklaşması, onunla uzak yakın ilgisi bulunan, ya da hiç ilgisi bulunmayan yeni bir anlamı yansıtır duruma gelmesidir.

Anlam değişmeleri başlıca üç türde toplanabilir. Bunlar:

Anlam daralması: Bir kelime önceden anlattığı bir şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma geldiğinde anlam daralmasına uğramış demektir. Mesela Kur'an'da yer alan veli, zikir ve ibâdet kelimeleri, zaman içerisinde anlam daralmasına uğramıştır.

Anlam genişlemesi: Bu, anlam daralmasının tersidir. Anlam alanı dar olan bir kelimenin, sonraları anlam genişlemesine uğraması demektir. Meselâ ehl-i beyt kelimesi, zamanla anlam genişlemesine uğramıştır.

Anlam kayması/başka anlama geçiş: Anlam kayması, bir kelimenin eskiden yansıttığı mânâdan tamamen ayrı yeni bir mânâyı yansıtır hale gelmesidir.

Kur'an'ın anlam daralmasına uğrayan kelimelerinden birisi de velî kavramıdır. Velâyet, velîlik demektir. Allah'ın kulunu, kulun da Mevlasını dost edinmesidir. Pek çok âyette velâyete dikkat çekilmiştir. Meselâ bunlardan birisinde, "Allah mü'minlerin velisidir" buyurulur.

Burada velî olmak için her hangi bir grup değil, velî olmaya lâyık her mü'min zikredildiği halde, sonradan bu kelime mânâ daralmasına uğramış ve velîlik, "tasavvuf ve tarikat" ehline has kılınmıştır. Tasavvuf tarikat ehli içerisinde pekçok velî çıkmıştır; fakat tasavvuf tarikat ehli dışında da velilerin olduğu bir gerçektir. Çünkü âyetin hükmü geneldir. Velâyetin şartı, keşif ve keramet değil, Allah'a güzelce kul olmak, Kur'an'a uymak, Rasulullahı örnek almaktır. 10:63. Âyette velilerle kimlerin kast edildiği şöyle açıklanır: "Velîler/ Allah dostları, Ona iman edip, emirlerine karşı gelmekten sakınanlardır."

görünün; günün sonunda ise inkar edin. Böylece ola ki onlar da dinlerinden dönerler.

"Bir de kendi dininizden olmayan hiç kimseye sakın güvenmeyin."[23]

De ki: "Doğru yol, Allah'ın yoludur. Size verilen vahiy başkalarına da verildiği için; veya Rabbinizin huzurunda sizinle mücadele sonrasında haksızlığınızı ispat ederler diye mi (böyle davranıyorsunuz?)

De ki: "Şüphesiz lütuf ve ihsan Allah'ın elindedir; onu dilediğine verir. Şüphesiz Allah Vâsi' ve Alîm'dir/ Lütfu ve ihsanı geniştir ve her şeyi hakkıyla bilir. **(3:100; 57:29)**

3:74 Rahmetini (peygamberliği) dilediği kuluna has kılar. Allah büyük lütuf sahibidir.

3:75 Ehl-i Kitaptan öylesi vardır ki ona bir yük (altın) emanet bıraksan, onu sana noksansız iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki ona bir dinar emânet bıraksan, başına dikilip isteyip durmadıkça onu sana geri vermez. Bunun sebebi onların "Ümmîler hakkında ne yaparsak günah değildir" demeleridir.[24] Onlar bile bile Allah hakkında yalan uyduruyorlar. **(3:113)**

3:76 Fakat gerçek onların söylediği gibi değil. Kim verdiği sözü yerine getirir ve haramları işlemekten sakınırsa, şüphesiz Allah öylelerini sever.

3:77 Az bir menfaat karşılığında Allah'a verdikleri sözde durmayanların ve yeminlerini bozanların âhirette hiçbir nasipleri yoktur. Kıyamet gününde Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve kendilerini temize çıkarmayacaktır. Böyleleri için çok acı bir azap vardır.

[23] **Râzi**'nin Kur'an'da anlaşılması en müşkil ayetlerden bir olduğunu belirttiği bu âyetin ilk bölümü, pek çok mealde şöyle tercüme edilmiştir:

Ehl-i Kitaptan bir grup, şöyle dedi: "Müminlere indirilmiş olana sabahleyin (görünüşte) inanıp akşamleyin inkâr edin. Belki onlar (böylece dinlerinden) dönerler. Sizin dininize uyanlardan başka hiçbir kimseye inanmayın."

Salih Akdemir ise âyetin bu kısmına şöyle meal vermiştir:

Kitap ehlinden bir grup (diğer bir gruba): "İnananlara indirilene, günün başında inanalım, sonunda da inkar edelim ki onlar da (inançlarından) dönsünler" (derlerken), (diğer bir grup da onlara): 'Dinimize uyanlardan başkasına asla inanmayalım; aksi halde onlar (bu tür davranışlarımızı) Allah nezdinde (halk arasında) aleyhimize delil olarak kullanırlar' demektedirler."

[24] Ümmî ifadesiyle kendilerine daha önce kitap verilmeyen, peygamber gönderilmeyen Câhiliye Arapları kast edilmektedir.

3:78 Kitap ehlinden bir kısmı da aslında kitaptan olmadığı halde, sizin kitaptan sanmanız için dillerini eğip bükerler ve "Bu, Allah katındandır" derler; oysa o Allah katından değildir. Böylece Allah adına bile bile yalan söyleyip dururlar."[25] **(2:79; 4:46)**

3:79 Allah'ın kendisine kitap, hikmet ve peygamberlik vermesinden sonra hiçbir insanın kalkıp da insanlara, "Allah'ı bırakıp bana kul olun" demesi mümkün değildir. Aksine onlar, "Okumakta ve öğretmekte olduğunuz Kitap uyarınca, Rabbe halis kullar olunuz" derler.

3:80 Yine size: "Melekleri ve peygamberleri rabler edinin" diye de emretmezler. Siz Müslüman olduktan sonra hiç size kâfirliği emrederler mi?

3:81 Kaldı ki Allah peygamberlerden, "Size kitap ve hikmet verdikten sonra, yanınızda bulunan kitabı tasdik edici bir peygamber geldiğinde mutlaka ona inanacak ve yardımcı olacaksınız" diye kesin söz almıştır.[26] Allah, "Bunu kabul ettiniz, bu ağır yükümü sırtınıza aldınız

[25] Hükümlerle ilgili bâzı âyetleri Kur'ân'dan çıkarmayı savunanların olduğu, kötü âlimlerce/ulemâi's-sû baş örtüsünün Kur'ân'da olmadığının öne sürüldüğü, ehl-i kitabın da Cennete gideceğinin savunulduğu, fâizin haram olmadığının iddia edildiği... günümüzde, bu âyetlerin mu'cizelik yönü daha iyi anlaşılır sanırız. Çünkü bu âyetlerin indiği zaman diliminde Müslümanlardan hiç kimsenin kendi kitapları için bu çeşit suçları işleyecekleri hayal dahi edilmezdi.

Diğer taraftan, "Bu âyet Yahudilere hitap ediyor" diyebilir miyiz? Günümüzde de Müslüman olduğunu söyleyen veya "Benim babam da hoca, dedem de hacı" diyenler "İslam güzel de içki haram olmasa?" İslam güzel de kumar, zina haram olmasa?" "Başörtüsü Kur'an'da yok" "Kur'an sadece ahiret hayatını düzenler, dünya hayatına karışmaz" demiyorlar mı?

[26] Hikmet için 2:129'a bakınız.

Tefsirlerde peygamberlerden alınan söz hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Ancak bunlar dişe dokunur açıklamalar değildir. İmam Maturidî ise *Te'vilat* isimli tefsirinde şöyle ilginç bir bilgiye yer verir:

"Bu, bir yazma hatasıdır. İbn Mesud'un (r.a.) okuyuşunda "Misâkallezîne ûtü'l-kitab/Allah kendilerine kitap verilenlerden söz aldı" şeklindedir. Nitekim başka bir âyette de şöyle buyurulmaktadır: "Allah, kendilerine kitap verilenlerden 'Onu insanlara açıkça bildirecek ve gizlemeyeceksiniz' diye söz almıştı." (3:187) Çünkü tasdik etsinler diye peygamberlerden söz alınmaz, fakat kendilerine kitap verilenlerden alınması câizdir."

Tefsirlerde bu konu açıklanırken zorlanan müfessirler, "Peygamberlerin, kendi içlerinden çıktığı İsrail oğullarından söz alınmış olmasını da" zikretmişlerdir.

mı?" dediğinde onlar, "Kabul ettik" diye kesin söz vermişlerdir. Bunun üzerine Allah onlara, "Buna şâhitler olun. Ben de sizinle birlikte şâhidim" dedi. **(2:129)**

3:82 Artık kim bundan sonra haktan yüz çevirirse, işte onlar yoldan çıkmış kimselerdir.

3:83 Yoksa onlar Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorlar? Oysa göklerde ve yerde olanların hepsi, ister istemez Ona teslim olmuştur ve sonunda herkes Onun huzuruna döndürülecektir. **(13:15; 41:11)**

3:84 De ki: "Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene de; Musa'ya ve İsâ'ya verilene de iman ettik. İnanma noktasında onlar arasında fark gözetmeyiz. Çünkü biz Allah'a teslim olmuş kimseleriz." **(2:136, 286)**

3:85 Her kim İslâm'dan başka bir din ararsa, o din ondan kabul olunmaz. Böyleleri âhirette zarara uğrayanlardan olur. **(40:66)**

3:86 İman edip peygamberlerin hak olduğuna şâhitlik ettikten, kendilerine apaçık deliller geldikten sonra inkara sapan bir topluluğu Allah nasıl hidâyete erdirsin? Allah, zâlimler topluluğunu elbette doğru yola iletmez.

3:87 Böylelerinin cezâsı, Allah'ın meleklerin ve bütün insanların lânetine uğramalarıdır.

3:88 Ebedî olarak bu lânet üzere/ Allah'ın rahmetinden uzaklaşmış olarak kalırlar. Onların azapları hafifletilmez; yüzlerine de bakılmaz.

3:89 Ancak tevbe edip durumlarını düzeltenler bunun dışındadır. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

3:90 Bununla birlikte, inandıktan sonra küfre giren, sonra da inkarda aşırı gidenlerin tevbesi kabul olunmaz. İşte onlar tam sapkın kimselerdir. **(4:18)**

3:91 İnkar edip de kâfir olarak ölenler, azaptan kurtulmak için dünya dolusu altın verecek olsalar, bu, onların hiçbirinden kabul edilmez. Öyleleri için elem verici azap vardır. Onlar için hiçbir yardımcı da yoktur. **(2:123; 5:36; 6:70)**

3:92 Sevdiğiniz şeylerden bağışta bulunmadıkça, asla iyiliksever-liğe erişemezsiniz. Şüphe yok ki siz her neyi bağışlarsanız, Allah onu bilir.

3:93 Tevrat inmeden önce İsrail'in/ Yakub'un kendisine haram kıldığı şeyler dışında bütün yiyecekler İsrail oğullarına helâl idi.[27] De ki: "Eğer aksi iddianızda doğru iseniz, Tevrat'ı getirin de okuyun." **(6:146)**

3:94 Gerçek böylece ortaya çıktıktan sonra artık kim Allah adına yalan uydurursa, onlar zâlimlerin tâ kendisidir.

3:95 Sen, "Allah sözün doğrusunu söyledi" de. (Ey Ehl-i Kitap) artık sizler de Allah'ı bir bilerek, İbrahim'in dinine uyun. O asla müşriklerden değildi.

3:96 İnsanlara bereket ve hidayet yeri olmak üzere, kendileri için yapılan ilk ev olan Kâbe, Bekke/ Mekke'dedir. **(2:125; 90:1-3)**

3:97 Orada apaçık alâmetler, deliller ve İbrahim'in makamı vardır. Kim oraya girerse korkudan emin olur. Ona varmaya gücü yetenlerin o Beyt'i/ Kâbe'yi tavaf etmesi, Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Varlıklar içinden hiçbirine muhtaç olmayan Allah'ın, nankörlük edip bu hakkı tanımayan kimsenin Beyt'i ziyaretine de ihtiyacı yoktur. **(28:57; 29:67; 106:3-4)**

3:98 De ki: "Ey kitap ehli! Allah yaptığınız her şeyi görüp dururken, niçin Allah'ın âyetlerini inkar ediyorsunuz?"

3:99 De ki: "Ey kitap ehli! Doğruluğunu bildiğiniz halde, niçin eğri göstermeye çalışarak, iman edenleri Allah yolundan çevirmeye kalkışıyorsunuz? Şüphesiz Allah sizin yaptıklarınızdan habersiz değildir."[28]

[27] Hz. Yakub'un kendisine haram kıldığı yiyecekler ve bunun sebebi konusunda tefsirlerde çok farklı rivayetler vardır. Kesin bilgi ifade etmediğinden aktarmak istemedik.

[28] Günümüzde de bâzı ilim ehli kimseler hakkı gizleyerek veya değiştirerek (baş örtüsünde, fâizde olduğu gibi); bâzı idareciler ve yetki sahipleri de zor kullanarak, inananları namaz gibi, tesettür gibi Allah'ın emri doğrultusundan saptırmaya gayret etmektedirler. Mu'cize bir kitap olan, bütün zamanları görüp kuşatan bir Zâtın kelamı olan Kur'an'ın yukarıdaki âyeti, kıyamete kadar gelecek olan ve bu vasfı taşıyan herkesi tehdit etmektedir.

3:100 Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden bir topluluğa uyarsanız, onlar sizi imanınızdan döndürerek tekrar kâfir yaparlar. **(2:109; 3:72; 4:89)**

3:101 Üzerinize Allah'ın âyetlerinin okunduğu ve Onun Resûlü de aranızda bulunduğu halde nasıl nankörlük edersiniz ki! İçinizden kim Allah'a bağlanırsa, o, dosdoğru bir yolu bulmuş demektir.[29] **(57:8-9)**

3:102 Ey iman edenler! Allah'ın yasaklarına karşı çıkmaktan nasıl sakınmak gerekiyorsa, öylece sakının. Ve bütün gayretinizle ancak Müslümanlar olarak ölmeye çalışın.

3:103 Allah'ın ipine/ Kur'an'a ve İslâmiyete hep birlikte sımsıkı sarılın. Ayrılığa düşmeyin. Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın ki sizler birbirinize düşmanken, O sizin kalplerinizi kaynaştırdı da Onun nimeti sayesinde kardeş oluverdiniz. Siz, ateşten bir çukurun kenarında idiniz, Allah sizi oraya düşmekten kurtardı. Doğru yolu bulmanız ümit edilir diye Allah size âyetlerini işte böylece açıklıyor. **(8:63)**

3:104 "Sizler hayra çağıran, kötülükten sakındıran bir topluluk olunuz." Kurtuluşa erenler işte onlardır.[30] **(3:110, 114; 5:79; 9:71; 22:41; 31:17)**

[29] 100. Ve sonraki âyetler mü'minlere hitap ettiği halde, bâzı meallerde (ey Ehl-i Kitap) şeklinde parantez içi ifadeyle hitabın Ehl-i kitaba yönelik olduğu söylenmiştir.

Bir de ayette geçen küfür, lügat anlamı taşırken hemen bütün meallerde "nasıl küfre dönersiniz?" şeklinde, dinî anlamda tercüme edilmiştir.

[30] Bu âyet pek çok mealde, "İçinizden hayra çağıran, güzel olanı tavsiye eden, kötülükten de sakındıran bir topluluk bulunsun" şeklinde;

Ya da "İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun" şeklinde tercüme edilmektedir. Bu durumda hayra çağırma, güzel olanı tavsiye etme ve kötülükten sakındırma görevi, farz-ı kifaye, yani Müslümanlar içerisinden bir grubun yapmasıyla, diğerlerinden sorumluluğun kalkacağı bir görev olmaktadır. Oysa âyette istenilen görev ferdidir. Herkesin gerektiğinde bilgisi ve gücü oranında, usulüne uygun olarak ve "kaş yapayım derken göz çıkarmadan," tatlı bir dille yapması gerekir. Böyle olunca da, her ferdin en azından temel bilgiler konusunda kendisini yetiştirmesi, geliştirmesi icap eder. Böylece "havalecilik" de ortadan kalkmış olur.

Kaldı ki 110. âyette, Müslümanların vasıfları sayılırken, konumuz olan âyetteki görevin, bir topluluğun değil, bütün ümmetin yapması gereken bir görev olması gerektiği vurgulanmaktadır. Benzer durum Tevbe Sûresi, 71. âyeti için de söz konusudur. Böyle olması, ümmet içerisinde bu görev için özel olarak uzman insanlar yetiştirmeye engel değildir.

3:105 Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra gruplara ayrılıp, ayrılığa düşenler gibi olmayın. Şüphesiz onlar için pek büyük bir azap vardır. **(98:1)**

3:106 Bâzı yüzlerin ağaracağı, bazı yüzlerin de kararacağı (bâzılarının sevineceği, bazılarının da üzüleceği) günde, yüzleri kararanlara şöyle denilir: "Siz imandan sonra tekrar inkara mı döndünüz? Öyle ise inkarınız sebebiyle tadın azabı!" **(10:27; 75:22-25; 80:38-41; 88:2-10)**

3:107 Yüzü ağaracak olanlar ise Allah'ın rahmetindedirler ve orada ebedî olarak kalacaklardır.

3:108 İşte bunlar Allah'ın âyetleri/ vahiyleridir. Onları sana hak olarak haber veriyoruz. Yoksa Allah bununla hiç kimseye bir haksızlık yapmayı istemiyor.

3:109 Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Ve bütün işler sonunda Allah'a döndürülür/ hükmü O verir.

3:110 Siz insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği önerir; kötülükten sakındırır ve Allah'a inanırsınız. Ehl-i Kitap da inansaydı, bu elbette kendileri için iyi olurdu. Onların içlerinden iman edenler olsa da, çoğu yoldan çıkmıştır. **(2:143; 3:104)**

3:111 Onlar sizi lafla incitmekten başka bir zarar veremezler. Sizinle savaşa girecek olsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra kendilerine yardım da edilmez.[31]

3:112 (Yhudiler) Allah'tan gelen bir ipe/ Allah'ın ahdine veya insanlar tarafından uzatılan bir ipe/ desteğe tutunmaları dışında, nerede

Bu durumda âyette geçen "minküm" deki *min,* ba'ziyet değil, külliyet olarak alındığında, âyete bizim tercihimiz doğrultusunda anlam verilebilir. Nitekim İmam Mâturîdî, bu konuda şöyle bir açıklama yapar:

"Âyetin görünüşü itibariyle ve hakikatte emir anlamına gelmesi de muhtemeldir; o takdirde "içinizden" anlamındaki "minkum" kelimesi, bağlaç vazifesi görür. Böyle olunca da âyet, iyiliği emredip kötülüğü yasaklamanın herkes için farz olduğunu gösterir. O zaman sanki âyet, "iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan bir ümmet olun" der.

Diğer taraftan âyette geçen "emr kelimesi, 16:40; 36:82'de olduğu gibi, Türkçedeki emir anlamında değil, tavsiye ve teşvik anlamındadır.

[31] Cesâretin kaynağı iman olduğu gibi, (3:173) korkaklığın sebebi de küfürdür. Bu âyette Yüce Allah, kâfirlerin korkaklığını nazara vermektedir.

bulunurlarsa bulunsunlar zillete mahkum edilmişlerdir. Bu, onların Allah'ın âyetlerini inkar etmeleri ve hakları olmadığı halde peygamberlerini öldürmeleri sebebiyledir.[32] Çünkü isyan etmişler ve sınırı aşmışlardır. **(4:161)**

3:113 Hepsi bir değildir; Ehl-i Kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki gece saatlerinde secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okurlar.

3:114 Allah'a ve âhiret gününe inanırlar. İyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırırlar. Hayırda yarışırlar. İşte onlar sâlihlerdendir.[33] **(3:75; 5:66; 39:9)**

3:115 Onların yaptıkları hiçbir hayır karşılıksız kalmayacaktır. Allah, Kendisine karşı gelmekten sakınanları bilir. **(64:17)**

3:116 İnkâr edenlerin, ne malları, ne de evlâtları, Allah'ın azabının bir parçasından bile onları kurtaramayacaktır. Onlar Cehennem ateşinin ehlidir, orada ebedî olarak kalıcıdırlar.

3:117 (Kitap ehlinin) bu dünya hayatında yaptıkları bağışların misâli, kendilerine zulmeden bir topluluğa isabet eden kavurucu bir rüzgarın mahvettiği ekinler gibidir.[34] Allah, (inkâr ve isyanla amellerini neticesiz bırakan) o topluluğa zulmetmemiştir; onlar ancak kendi kendilerine zulmediyorlar.

3:118 Ey iman edenler, mü'minlerden başkalarını/inkar ehlini kendinize sırdaş edinmeyin. Onlar size fenalık yapmaktan asla geri

[32] Yahudiler sadece Kur'anda değil, kendi kitapları olan Tevrat'ta da kötülenirler
Musa ve Harun *Aleyhimesselâm*'a karşı gelmeleri, (Sayılar, 16:2-3)
Buzağıya tapmaları, (Çıkış, 32:1-6),
Ahitlerini bozmaları, Peygamberleri öldürmeleri, (I. Krallar, 19:14),
Zina etmeleri, (Hâkimler, 8:33) ve daha başka konularda kötülenmişlerdir.

[33] Bu âyetten toptancı, ya hep ya hiçci olmamayı, genellemeden sakınmayı öğreniyoruz. Bakara Sûresi'nde ve burada Yahudileri oldukça kötüleyen Rabbimiz, bu âyette bütün Yahudilerin aynı olmadığını, işlerinde iyilerin de bulunduğunu ifade etmektedir. Aynı durum, Hıristiyanlar ve bedeviler için de geçerlidir. Ama münâfıklar için böyle bir istisna yoktur. Onların tamamı kötülenir. (3:75, 199. âyetlere de bakınız)

[34] Âyetin bu kısmı çoğu meallerde "...kendilerine zulmeden bir topluluğun ekinlerini vurup da mahveden kavurucu ve soğuk bir rüzgarın hali gibidir" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa benzetme, rüzgara değil, ekine aittir. Âyette onların yaptıkları bağışların, o ekinler gibi mahvolduğuna dikkat çekilmektedir.

durmazlar. Sizin sıkıntıya düşmenizi isterler. Şüphesiz kinleri/ nefretleri ağızlarından taşmaktadır. Kalplerinde sakladıkları düşmanlık ise daha da büyüktür. Eğer düşünüp de anlarsanız, Biz size (düşmanlarınızın) alâmetlerini böylece açıklıyoruz. **(5:51; 60:1-2)**

3:119 Sizler düşmanlarınızı seven kimselersiniz. Oysa siz bütün kitaplara iman ettiğiniz halde, onlar sizi sevmezler. Sadece sizin yanınıza geldiklerinde "Biz de inandık" derler. Birbirleriyle baş başa kaldıklarında ise, size duydukları öfke sebebiyle parmaklarını ısırırlar. De ki: "Öfkenizin çoğluğuyla geberin!" Şüphesiz Allah bütün kalplerin iç yüzünü bilir.

3:120 Sizin bir iyiliğe kavuşmanız onları üzer. Bir fenâlığa uğradığınızda ise, sevinçten adeta bayram ederler. Siz sabreder ve Allah'tan korkup Onun emir ve yasaklarına uyarsanız, onların hileleri size hiçbir zarar vermez. Şüphesiz Allah'ın ilmi, onların bütün faaliyetlerini kuşatır.

3:121 Hani sen (Uhud Savaşı'nda) mü'minleri savaş için elverişli mevzilere konuçlandırmak maksadıyla sabah erkenden ailenden ayrılmıştın. Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir. **(4:71)**

3:122 Allah kendilerinin yardımcısı olmasına rağmen, sizden iki bölük korkarak geri çekilmeye yeltenmişlerdi. Oysa mü'minlere düşen, sadece Allah'a tevekkül etmeleridir/ dayanmalarıdır.[35]

[35] Bazı sözler vardır ki söylenişi bile insana bir huzur, bir rahatlık verir. Kalbimiz daraldığında, ruhumuz bunaldığında kelimelere sığınırız. İşte bu kelimelerden birisi de Kur'an'ın önemli kavramlarından ve Allah'a kul olmanın gereklerinden olan tevekküldür. Fakat bu güzel kelimenin mâhiyet ve mânâsını bilemediğimizden çoğu zaman yanlış kullanırız. Asırlardır süregelen uygulamada tevekkül, çoklarınca tembelliğin adı olmuştur. Tevekkül, sebeplere sarıldıktan, gerçekleşmesi istenilen iş için gerekli çaba gösterildikten sonra artık Allah'a güvenip sonucu Ondan beklemektir. Mesela çiftçi tarlayı sürer, eker, gübreler bakımını yapar, sonucu Allah'tan bekler. Yine bir öğrenci gerektiği şekilde ders çalışır, sonucu Allah'tan bekler. Yoksa kaderde, kısmette varsa tarladan bol mahsul alırım," "Kısmette varsa sınıfı geçerim" "Kısmetse kazanırım" şeklinde "kaderci" bir anlayış tevekkül değildir. Nitekim âyetten de anlaşıldığı üzere peygamberimiz erkenden kalkmış, askerlerini savaş için önemli mevzilere yerleştirmiş, arkadaşlarıyla istişare yapmış, zırhını giymiş, sonra da sonucu Allah'tan beklemiştir. (Tevekkül konusunda ayrıntılı bilgi için *Güncel Sorularla Kader* kitabımızın 298 ve sonraki sayfalarına bakınız.)

3:123 Yemin olsun ki sizler güçsüz olduğunuz halde Allah Bedir'de savaş esnasında size yardım etmişti. O halde Allah'a karşı gelmekten sakının ki şükredenlerden olasınız.

3:124 O zaman sen mü'minlere "Rabbinizin üç bin melek indirerek size yardım göndermesi yetmez mi?" diyordun. **(8:9-10; 33:9)**

3:125 Evet, eğer siz sabrederseniz ve Allah'ın emirlerine karşı gelmekten kaçınırsanız, düşmanlarınız şu anda üzerinize gelecek olsalar bile, Rabbiniz size nişanlı ve alâmetli beş bin melekle yardım edecektir.

3:126 Allah bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz tatmin olsun diye yaptı. Zafer ancak Azîz ve Hakîm/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapan Allah tarafından gelir. **(3:160; 9:25-27)**

3:127 Allah, bu yardımı kafirlerin bir kısmının kökünü kazımak/ mahvetmek ve ümitsiz olarak geri dönecek şekilde bozguna uğratmak için yaptı.

3:128 Ya da bu yardımı onların tevbe etmesi veya onlara azap etmek için yaptı. Çünkü onlar zâlimlerdir. (Rasulüm) bu konuda senlik bir durum yoktur.

3:129 Göklerde olan da yer de olan da hepsi Allah'ındır. O (tevbe edenlerden) dilediğini affeder; (azabı hak edenlerden de) dilediğini cezalandırır. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

3:130 Ey iman edenler! Fâizi kat kat yemeyin ve Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.[36] **(2:275)**

3:131 Kâfirler için hazırlanmış Cehennem ateşinden sakının.

3:132 Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Umulur ki bu sayede Allah'ın rahmetine erişirsiniz.

3:133 Rabbinizden size erişecek bir bağışlanmayı ve Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanan, eni göklerle yer kadar olan Cenneti kazanmak için koşuşun/ yarışın. **(52:21)**

3:134 Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınan o kimseler bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yutarlar, insan-

[36] Açıklama için 2:275'e bakınız.

ların/ emri altındakilerin kusurlarını affederler. Allah iyi davranışta bulunanları sever.[37]

3:135 Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınanlar, büyük bir günah işledikleri veya bir günahla nefislerine zulüm ettiklerinde Allah'ı hatırlarlar ve bağışlaması için Ona niyazda bulunurlar. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir? Onlar ayrıca günahta bile bile ısrar etmezler. **(4:110; 9:104)**

3:136 İşte onların mükâfatları Rableri tarafından bir bağışlanma ve ebedî olarak kalacakları içlerinden ırmaklar akan Cennetler olacaktır. Allah'ın rızasına uygun böyle güzel işler yapanlara verilen mükâfat ne güzeldir.[38]

3:137 Sizden önce nice sünnetler/ helak etme uygulamaları geçti. Yeryüzünde dolaşın da (Peygamberlerini) yalanlayanların sonlarının ne olduğuna bir bakın. **(33:63; 48:22-23)**

3:138 Bu anlatılanlar, bütün insanlar için gerçeği açıklayan bir sözdür. Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınanlar için de bir öğüt ve hidâyettir.

3:139 Gevşemeyin ve üzülmeyin. Mü'min olarak kaldığınız sürece, üstün olan sizsiniz.

3:140 Eğer size (Uhud'da) bir yara dokundu ise o topluluğu da (Bedir'de) bunun benzeri bir yara dokunmuştu. Biz bu galibiyet ve mağlubiyet günlerini, insanlar arasında dönüşümlü halde uyguluyo-

[37] Âyette mü'minlerin vasıfları sayılırken "öfkelenmezler" denilmeyip, "öfkelerini yutarlar" denilmesinde, önemli bir incelik vardır. Allah'ın verdiği diğer duygular gibi, öfke de insan için önemlidir. Hiç öfkelenmemek doğru değildir. Gerektiğinde dinini, canını, malını, namusunu korumak için öfke duygusu kullanılmalıdır. Aksi takdirde kişi pısırık ve şahsiyetsiz olur. Dolayısıyla öfke duygusu kullanılmalı, ancak "kontrol edilebilmeli" ve "yutulabilmelidir." Öfke kontrolsüzlüğü sebebiyle kişilere, çevreye zarar verilmemelidir. "Öfkeme sahip olamadım, öldürdüm, dövdüm" gibi ifadelerin sıklıkla duyulduğu günümüzde, âyette geçen "öfkeyi yutmak" çok önemli bir ahlâkî ilkedir. (9:13-15)

[38] Bizim "Allah'ın rızasına uygun güzel işler yapanlar" şeklinde tercüme ettiğimiz kısım, bazı meallerde "değer üretenler" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu tercüme, Kur'an'ı dünyevileştirme demektir. Çünkü üretilen her değer, Allah katında makbul değildir. Üretilen değer, ancak vahye dayalı olursa bir anlam ifade eder. Yoksa Allah'tan bağımsız olarak değer üretmek, dinen bir anlam ifade etmez.

ruz. Bu, Allah'ın, hakkıyla iman etmiş olanları ayırt etmesi ve içinizden bâzılarına şehitlik mertebesi kazandırmak içindir. Allah zâlimleri sevmez.[39] **(8:10)**

3:141 (Galibiyet ve mağlubiyetin nöbetleşe olmasının bir sebebi de) mü'minleri münâfıklardan seçmek, kâfirleri ise kökünü kazımak içindir.

3:142 Yoksa siz, içinizden Allah yolunda cihad edenleri, bu yolda her türlü sıkıntıya göğüs geren ve sabredenleri Allah böylece ayırt etmeden Cennete girivereceğinizi mi sanmıştınız? **(2:214; 29:2; 47:4)**

3:143 Siz, ölümle yüz yüze gelmeden önce, onu arzulayıp duruyordunuz. İşte şimdi onu açıkça gördünüz.[40]

3:144 Muhammed ancak bir peygamberdir/ ölümlüdür. Nitekim ondan önce de nice peygamberler gelip geçmiştir. Eğer o ölür veya öldürülürse, siz gerisin geriye eski inançlarınıza mı döneceksiniz? Kim böyle yaparsa, Allah'a hiçbir zarar vermiş olmaz. Buna karşılık (kalbine hiçbir tereddüt gelmeden İslam nimetine) şükredenleri, Allah elbette mükâfatlandıracaktır. **(21:34)**

3:145 Allah izin vermedikçe hiç kimse ölmez. Çünkü ölüm bir vakit olarak yazılmıştır. Kim dünya menfaatini isterse, kendisine onu veririz. Kim de âhiret sevabını isterse, ona da ondan veririz. Şükredenleri/ inananları elbette mükâfatlandıracağız. **(6:2; 35:11; 42:20)**

3:146 Kendilerini Rabbine adayan birçok kimsenin kendilerinin saflarında düşmanla savaştığı nice peygamberler geçti. Onlar Allah yolunda başlarına gelen zorluktan yılmadılar, zayıflık göstermediler, düşmana boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever.

3:147 Onlar bu durumda sadece şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işlerimizdeki israfı/ aşırılıkları bağışla. Düşman karşısında bize sebat ver. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et."

[39] Allah'ın bir ismi de Hakîm, yani her şeyi hikmetle yaratandır. Onun bu isminin gereği olan kanunlarından birisi de galibiyet ve mağlubiyeti iman edenlerle, inkar edenler arasında değiştirmektir. Böylece kullarını imtihandan geçirir, Kendisine tam mânâsıyla teslim olan, görünüşte aleyhte de olsa, takdirine râzı olan kullarıyla, her zaman yardım isteyen, bunu görmediğinde dâvâyı bırakan, hatta Allah korusun karşı safa iltihak edenleri ayırt eder.

[40] Bedir Savaşına katılmayanlar, yine bir savaş olmasını ve o savaşa katılarak şehit düşmeyi arzuluyorlardı. Burada bu durum nazara verilmektedir.

3:148 Allah da onlara hem dünya nimetini, hem de âhiret güzelliğini birlikte verdi. Allah iyi kullukta bulunanları sever.

3:149 Ey iman edenler! Eğer kâfirlere itaat ederseniz, onlar sizi tekrar kendi dinlerine döndürürler. Böylece (dünya ve âhirette) kaybedenlerden olursunuz. **(3:100; 4:89)**

3:150 Aksine sizin asıl dostunuz Allah'tır. O, yardım edebileceklerin en hayırlısıdır.

3:151 İlah oldukları konusunda Allah'ın hiçbir delil indirmediği bâzı nesneleri Allah'a ortak koştukları için, inkarcıların kalplerine korku salacağız. Onların gidecekleri yer Cehennemdir. Zulmedenlerin varacağı yer ne kadar kötüdür.

3:152 Allah (Uhud Savaşı'nda) size olan vaadini gerçekleştirdi. (Savaşın ilk safhasında) Onun izni ile düşmanlarınızı öldürüyordunuz. Öyle bir an geldi ki Allah sevdiğinizi (zaferi) size gösterdikten sonra, isyan ettiniz, verilen emir konusunda çekiştiniz, yılgınlık gösterdiniz. İçinizden bâzıları dünya menfaatini/ganimeti; bâzıları ise ahiret mutluluğunu istiyordu. Sonra Allah sizi denemek için verdiği desteği geri çekti. Fakat yemin olsun ki yine de sizi bağışladı. Çünkü Allah mü'minlere karşı çok lütufkârdır.[41] **(3:125)**

3:153 O vakit siz savaş meydanından hızla uzaklaşıyor/ dağa tırmanıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. Peygamber peşinizden sizi ("Yanıma gelin!" diye) çağırıp duruyordu. Bunun üzerine Allah elinizden çıkan zafere ve başınıza gelen musibete üzülmeyesiniz diye, sıkıntı üzerine sıkıntı vererek, sizi cezalandırdı. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.[42]

[41] Rasulullahın, "Her ne görürseniz görün, mevzilerinizi terk etmeyin" diye kesin talimat verdiği okçular, zaferin kazanıldığını sanarak "Okçular Tepesini" terk edip ganimet peşine düşmüşlerdi. Düşman ordusu, bunu bir fırsata dönüştürdü ve taze bir kuvvetle saldırarak Müslümanları mağlup etti. Sonraki âyette açıklandığı gibi İslam ordusunun fertleri, çil yavrusu gibi dağılıp kaçışmaya başladı

[42] Yani Allah, Rasulullahın yaralanması, şehid edildiği haberinin yayılması, şehit düşen Müslümanlar, zaferi kaçırma, müşriklerin zaferi kazanması, ganimeti kaçırma gibi sıkıntılarla sizi cezâlandırdı. Bunu da üzüntülere tahammül etmeye alışasınız, zorluklara katlanasınız, bağışıklık kazanasınız da bundan böyle kaybettiğiniz hiçbir çıkar ve başınıza gelen hiçbir musibete üzülmeyesiniz diye yaptı.

3:154 Sonra o sıkıntının ardından üzerinize bir güven indirdi. Öyle ki (bu güven sebebiyle) içinizden bir topluluğu uyku kapladı. Bir kısmınız ise can derdine düşmüştü, Allah hakkında beslenmemesi gereken, Câhiliyye devrindekine benzer gerçek dışı şeyler düşünüyorlardı. "Bu işin kararlaştırılmasında bizim sözümüz mü dinlendi ki!" diyorlardı.

De ki: "Bütün yetki ve karar Allah'ındır!" Onlar aslında içlerinde sana karşı açıklayamadıkları bir şeyler saklıyorlar, "Bu işin karar safhasında bizim de payımız olsaydı, şimdi burada olmaz ve öldürülmezdik" diyorlardı.

Onlara şöyle de: "Evlerinizde de olsaydınız, kendileri için ölüm takdir edilenler, ölecekleri yere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi/ nerede olurlarsa olsunlar öldürülmeleri gerçekleşecekti. Allah bunu içinizde olanı yoklamak ve kalbinizdekini açığa çıkarmak için yaptı. Allah kalplerinizde olanı çok iyi bilir." **(8:11)**

3:155 İki ordu karşılaştığında içinizden arkasını dönüp kaçanların işledikleri bazı hatalar sebebiyle, şeytan onların ayaklarını kaydırmak istemişti. Allah yine de onları affetti. Şüphesiz Allah Gafûr ve Halim'dir/ Günahları çokça bağışlayıcı ve kullarını hemen cezalandırmayıp tevbe etmeleri için fırsat verendir.

3:156 Ey iman edenler! Sizler, yeryüzünde sefere çıkan veya savaşan kardeşleri hakkında "Eğer bizim yanımızda kalsalardı ölmezler ve öldürülmezlerdi" diyen inkarcılar gibi olmayın. Allah bu kötü düşünceyi kalplerinde kanayan bir yara/ hasret haline getirmiştir. Yoksa hayatı veren de alan da Allah'tır. Allah bütün yaptıklarınızı görür.

3:157 Eğer siz Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah'ın size olan bağışlama ve rahmeti, insanların toplayacağı bütün dünyalıktan daha hayırlıdır."

3:158 Sizler ölseniz de öldürülseniz de mutlaka Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.

3:159 (Rasulüm!) Allah'tan bir rahmet eseridir ki onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli birisi olsaydın, etrafından dağılıp giderlerdi. Onları affet, Allah'ın onları bağışlaması için duâ et. İşlerinde onlarla istişare et. İş konusunda karar verdikten sonra, artık Allah'a

tevekkül et. Şüphesiz Allah tevekkül edenleri/ Kendisine güvenip dayananları sever.[43] **(9:128; 42:38)**

3:160 Eğer Allah yardım ederse, kimse size galip gelemez. Sizi yardımsız bıraktığında da Ondan başka size kim yardım edebilir? Öyle ise mü'minler ancak Allah'a tevekkül etsinler. **(8:10)**

3:161 Emanete hıyanet etmek/ zimmetine mal geçirmek bir peygamberin yapacağı bir şey değildir.[44] Kim ganimet malını aşırırsa, kıyâmet gününde aşırdığı o mal ile birlikte gelir. Sonra herkese hiçbir haksızlık yapılmadan, kazandıklarının karşılığı eksiksiz olarak ödenir.

3:162 Hiç, Allah'ın râzı olacağı işe koşan kimse, Allah'ın gazabına uğrayan ve varacağı yer Cehennem olan kimse gibi olur mu? O, ne kötü bir dönüş yeridir!

3:163 Allah'ın râzı olacağı işi yapanlar, Allah katında derece derecedir. Allah insanların yaptığı her şeyi görür.

3:164 Allah mü'minlere içlerinden kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, günahlardan temizleyip hayra sevk eden ve Allah'ın Kitabını ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle, çok büyük bir nimet bağışladı. Yoksa onlar daha önce açık bir sapıklık içindeydi.[45]

3:165 Düşmanlarınızı iki kat musibete uğratmışken, size bir musibet erişince, "Bu nereden başımıza geldi?" mi diyorsunuz. De ki: "O, bizzat kendi yaptıklarınız sebebiyledir. Şüphesiz Allah her şeye gücü yetendir.[46]

[43] Ashabıyla istişare eden Peygamberimiz, düşmanı Medine'de karşılama fikrindeydi. Ancak özellikle Bedir savaşına katılmayan gençler, kahramanlık sergileme adına düşmanı dışarda karşılamakta direttiler. Rasulullah onları dinledi, kendi fikrinden vaz geçti.

Diğer taraftan okçular, kendisini dinlemeyerek yerlerini terkettiler. Yani Uhud Savaşı'da mağlup olmanın önemli etkenleri bunlardı. Fakat buna rağmen Rasulullah kendisine iman edenlere karşı yumuşak davrandı, "hatalarını yüzlerine vurmadı." Bu âyet Rasulullahın insan ilişkilerindeki başarısını nazara vermektedir. Onun bu yumuşak davranışının âile hayatında, iş hayatında ve diğer ilişkilerde örnek alınması gerekir.

[44] Bu ifadeden, ganimet konusunda bedevilerin Rasulullaha ithamkar sözler söyledikleri anlaşılmaktadır. Tefsirlerde bunun ayrıntısı vardır.

[45] Âyette geçen hikmet konusunda açıklama için 2:129'a bakınız.

[46] Yani Bedir'de düşmanlarınızdan 70 kişiyi öldürüp, 70 kişiyi de esir alarak onlara Uhud'da yaşadığınız musibetin iki katını yaşatmıştınız. Bu mağlubiyet,

3:166-167 İki ordu karşılaştığında başınıza gelen musibet, Allah'ın izniyle gerçekleşti. Bunun sebebi, Müminlerle münâfıkların birbirinden ayırt edilmesi içindi.

O Münâfıklara "Gelin Allah yolunda savaşın. Hiç olmazsa düşmanların size saldırısını önleyin" denildiğinde, "Eğer biz savaşılacağını/ savaşmayı bilseydik, size katılırdık" dediler. Doğrusu onlar o gün imandan çok küfre yakındılar. Onlar dilleriyle, kalplerinde olmayan şeyi söylüyorlardı. Fakat Allah onların gizlediklerini çok iyi bilir.

3:168 Onlar öyle kimselerdir ki (savaşta öldürülen) kardeşleri hakkında, "Bizi dinleselerdi, öldürülmezlerdi" derler. De ki: "Eğer iddianızda samimi iseniz, ölümü kendinizden uzaklaştırın bakalım!"[47]

3:169 Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanma! Aksine onlar Rableri katında diridirler. **(2:154)**

3:170 Onlar, Allah'ın lütfundan bağışladığı nimetler sebebiyle, sevinç içerisindedirler. Arkalarından gelip de henüz kendilerine kavuşamamış olanları, hiçbir korku ve üzüntü duymayacakları konusunda müjdelemek isterler.

3:171 Onlar yine, Allah'tan kendilerine erişen pek büyük bir nimetle, hatta daha fazlasıyla ve Allah'ın, mü'minlerin ücretini zayi etmediğini de müjdelemek isterler.

3:172 Hele yaralandıktan sonra buna rağmen Allah'ın ve Peygamberin çağrısına uyanlara, onların içerisinden iyilik yapanlara ve Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınanlara çok büyük bir mükâfat vardır.

3:173 Onlar o kimselerdir ki insanlar onlara "Düşman sizlere karşı büyük bir kuvvet topladı, onlardan korkun" dedikleri zaman, onların imanı daha da kuvvetlenmiş ve "Allah bize yeter; O ne güzel vekildir" demişlerdi.[48] **(39:62)**

emri dinlemeyerek Medine dışında düşmanı karşılamak istediğiniz; erken zafer sarhoşluğuna kapılıp ganimet peşinde koşarak yerlerinizi terk ettiğiniz için, kendi yanlışınız sebebiyle başınıza geldi.

Allah'ın her şeye, yani size yardım etmeye de etmemeye de; bazen size, bazen de düşmanlarınıza musibet vermeye de gücü yeter.

[47] Ölüm sebebi, sadece savaşa katılmak değildir. Savaşa katılmamakla ölümün sebeplerinden biri olan öldürülmekten kurtulsanız bile diğer sebeplerle ölmekten kurtulamazsınız.

[48] Her güzel huy gibi, cesâretin de kaynağı Allah'a iman etmek, sadece ve sade-

3:174 Sonra da kendilerine hiçbir kötülük dokunmadan, Allah'tan bir nimet ve lütuf ile geri döndüler. Allah çok büyük lütuf sahibidir.[49]

3:175 Size o haberi getiren adam şeytanın biridir. O sizi kendi dostlarıyla korkutmak ister. Eğer sizler mü'min iseniz, onlardan değil, Benden korkun.

3:176 Onların inkarda yarışmaları seni üzmesin. Onlar Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onlara âhiret noktasında bir nasip vermek istemiyor. Onlara büyük bir azap vardır.

3:177 İman yerine küfrü satın alanlar (tercih edenler), Allah'a hiçbir zarar veremezler. Onlar için elem verici bir azap vardır.

3:178 İnkâr edenler, onlara mühlet verişimizi kendileri için bir hayır sanmasınlar. Biz onlara, günahlarını daha da arttırsınlar diye, mühlet veriyoruz. Âhirette ise onlar için hor ve hakir edici bir azap vardır. **(9:55; 19:75; 23:55-56; 68:44; 86:17)**

3:179 Allah inananları içinde bulunduğunuz hal üzere bırakacak değildir. Sonunda kötü olanı iyi olandan/ inkar edeni, iman edenden ayıracaktır. Allah sizleri gayba vakıf kılacak da değildir. Fakat Allah elçilerinden dilediğini seçer. Öyle ise Allah'a ve elçilerine iman edin. Eğer iman eder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, sizin için büyük bir mükâfat vardır. **(33:24; 72:26-28)**

3:180 Allah'ın lütuf ve ihsanıyla kendilerine verdiği şeyde cimrilik edenler, bunu kendileri için bir hayır sanmasınlar. Aksine bu onlar için şerdir. Cimrilik ettikleri şey, kıyâmet gününde boyunlarına dolandırılacaktır. Gökler ve yer sonunda Allah'a miras kalacak.[50] Allah, yaptığınız her şeyden haberdardır.

ce Ona kul olmaktır. Hakiki imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir. Böyle olunca, gerçek imanı elde eden bir mü'minin Allah'ın düşmanlarından korkuya kapılması mümkün değildir

[49] Uhud Savaşı henüz yeni bitmişti. Sahabilerden düşmanı takip etmeleri istendi. Bu arada Sahabilerin moralini bozmak için düşmanın kuvvet topladığıyla ilgili haberler yayanlar oldu. Âyette de ifade edildiği gibi, Müslümanlar hiç oralı olmadılar, yaralı oldukları halde bu emri dinlediler, Allah'a teslim olup, düşmanın üzerine yürüyerek, kalplerine korku saldılar. Sonra da âyette ifade edildiği gibi, hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan sağ salim döndüler.

[50] Sizler öleceksiniz, sahip olduğunuz bütün nimetler elinizden çıkacak. Öyle ise o nimetler elinizden çıkmadan, onları ebedileştirin, Zaten Allah'a ait olan şeyi, yine Onun yolunda harcayın.

3:181 "Allah fakirdir, biz ise zenginiz" diyenleri Allah elbette işitmiştir. Ama biz onların hem bu sözlerini, hem de hakları olmadığı halde peygamberlerini öldürmelerini yazacağız. Ve onlara "Tadın bakalım yakıcı azabı!" diyeceğiz. **(2:61, 245; 5:70; 8:51; 22:10)**

3:182 İşte bu, sizin daha önce yaptıklarınızın karşılığıdır. Çünkü Allah kullarına asla haksızlık etmez.

3:183 Onlar şöyle dediler: "Ateşin yiyip bitireceği bir kurban getirmedikçe, hiçbir peygambere inanmama konusunda Allah bizden söz aldı."

Onlara de ki: Benden önce nice peygamber sizin söylediğiniz de dahil pek çok mu'cize ile geldi. Sözünüzde doğru iseniz, onları niçin öldürdünüz?

3:184 Eğer seni yalanlıyorlarsa, üzülme! Onlar senden önce kendilerine apaçık delillerle, sayfalarla ve nur saçan kitaplarla gelen peygamberleri de yalanlamışlardı. **(6:112; 26:196; 35:25)**

3:185 Her nefis/ canlı ölümü tadacaktır. Amellerinizin karşılığı, diriliş gününde size eksiksiz olarak verilecektir. O günde kim Cehennemden uzaklaştırılıp Cennete konulursa, işte muradına eren odur. Dünya hayatı aldatıcı bir metadan başka bir şey değildir. **(28:60)**

3:186 Şüphesiz siz malınıza ve canınıza gelen musibetlerle imtihan olunacaksınız. Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve Allah'a ortak koşanlardan da pek çok incitici sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakınırsanız, işte bu, uğrunda azim ve sebat edilmeye değer işlerdendir. **(2:155-156)**

3:187 Allah, kendilerine kitap verilenlerden[51] "Onu insanlara açıkça bildirecek ve gizlemeyeceksiniz" diye söz almıştı. Onlar, büyüklendiler bu sözü önemsemeyip kulak ardı ettiler/ arkalarına attılar, az bir menfaat karşılığında sattılar.[52] Buna karşılık satın aldıkları şey ne kötüdür!

3:188 Yaptıklarıyla sevinen, yapmadıklarıyla övülmek isteyen kimselerin azaptan kurtulacaklarını sanma. Onlar için acı verici bir azap vardır.

[51] Yahudi ve Hıristiyanlardan.

[52] Dünya malı ne kadar çok olursa olsun, âhiret nimetlerinin yanında azdır.

3:189 Göklerin ve yerin mülkü Allah'a aittir. Allah'ın her şeye gücü yeter.

3:190 Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşi sıra gelişinde selim akıl sahipleri için (Allah'ın varlık ve birliğine, kudret ve hikmetine) kesin deliller vardır. **(2:164; 10:6; 12:105-106; 39:5)**

3:191 O akıl sahipleri ki ayakta iken, otururken ve yatarken, her zaman Allah'ı hatırlarlar, göklerin ve yerin yaratılışını tefekkür ederler ve şöyle derler: "Rabbimiz, Sen bunları boş yere yaratmadın. Seni böyle bir kusurdan uzak görürüz. Bizi Cehennem azabından koru!"[53] **(4:103)**

3:192 "Rabbimiz, Sen kimi Cehenneme koyarsan şüphesiz onu rezil etmişsindir. Zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur.

3:193 Rabbimiz, biz, "Rabbinize inanın" diyen davetçinin dâvetini işittik ve inandık. Rabbimiz, artık bizim günahlarımızı bağışla, kusurlarımızı ört ve ruhumuzu iyilerle birlikte al.

3:194 Rabbimiz, bize, peygamberlerin vasıtasıyla vaad ettiğin Cenneti ver. Büyük duruşma/ diriliş gününde bizi rezil etme. Şüphesiz Sen verdiğin sözden caymazsın.

3:195 Rableri onların duâlarına şöyle karşılık verdi: "Ben, sizden kadın olsun, erkek olsun hayır işleyen hiç kimsenin amelini boşa çıkarmam. Çünkü sizler birbirinizdensiniz/ farkınız yok. Benim rızam için hicret edenlerin, vatanlarından çıkarılanların; benim yolumda

[53] Cenâb-ı Hakkın iki türlü kitabı vardır. Birisi, Onun Kelâm sıfatından gelen ve başta Kur'ân olmak üzere peygamberleri vasıtasıyla insanlığa sunduğu semâvî mesajlardır. İkinci kitap ise Onun Tekvîn/ yaratma sıfatının tecellisi olan kâinattır. Kur'ân'da Allah'ın varlığını, birliğini, kudret ve hikmetini gösteren açıklayan, âyetler bulunduğu gibi, kâinatta da aynı gerçekleri insana ifâde eden ibret delilleri bulunmaktadır. Herbir çiçek, ağaç, meyve yıldız ve hayvan, bu anlamda birer tekvinî âyettir/ mesajdır. Rabbimiz, kelam sıfatından gelen kitabında, yani Kur'ân'da, Tekvin/ yaratıcılık sıfatının tecellisi olan kâinat kitabını okumamızı emreder.

Kâinat kitabını okumanın bir ismi de tefekkür, yani başta kendi vücudumuz olmak üzere varlıklar üzerinde Allah'ın varlığını, kudretini, ilmini, rahmetini inceden inceye okumak/ düşünmektir. Kur'an'da, kâinattaki "âyetleri" okumaya, diğer bir ifâdeyle tefekküre yönlendiren, davet eden pek çok âyet vardır.

işkenceye uğrayanların; benim yolumda savaşanların ve öldürülenlerin elbette kusurlarını örteceğim, onları alt taraflarından ırmaklar akan Cennetlere koyacağım. Bütün bunlar Allah katındandır. En güzel mükâfat Allah katındadır. **(39:74; 60:1; 85:8)**

3:196 İnkarcıların diyar diyar dolaşmaları, kesinlikle seni aldatmasın.

3:197 Bu, önemsiz bir yararlanmadır. Sonra varacakları yer, Cehennemdir. O, ne kötü bir yataktır. **(10:69-70; 28:61; 31:24; 40:4; 68:45)**

3:198 Fakat Rabbinin yasaklarına karşı gelmekten sakınanlar için alt taraflarından ırmaklar akan cennetler vardır. Onlar orada ebedî olarak kalırlar. Allah katından olan ziyafetlerle ağırlanırlar. Sâlih kullar için bu daha hayırlıdır.

3:199 Kendilerine kitap verilenlerden öyleleri de vardır ki Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve boyun eğerek iman ederler. Allah'ın ayetlerini az bir parayla satmazlar. İşte onlar için Rableri katında sevaplar vardır. Şüphesiz Allah, hesabı pek çabuk olandır. **(2:121; 3:113, 114; 5:82; 7:159; 28:52-54)**

3:200 Ey iman edenler! Sabırlı olun; sabır yarışında düşmanlarınızı geride bırakın; her an teyakkuz halinde/ cihada hazırlıklı olun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.

NİSÂ SÛRESİ

Medine'de indirilmiştir, 176 âyettir. "Kadınlar" anlamına gelen "nisâ" ismini, Câhiliye devrinde mağdur olan, ezilen kadınlara haklar tanıyan âyetler içermiş olmasından almıştır. Bakara Sûresi'nin ardından Kur'an'ın en uzun sûresidir. Nisâ Sûresi, "ey insanlar!" diye başlayan iki sureden ilkidir (Diğeri Hacc Sûresidir). Sûrede insanların aynı özden yaratıldığı, yetimlerin hakları, miras ve kadınların hukuku, temizlik, namaz, adalet, şahitlik, evlilik, kardeşlik esasları, Ehl-i Kitapla münasebetler, zinanın cezası, Hıristiyanların Hz. İsa hakkındaki bâtıl düşünceleri gibi konular işlenir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

4:1 Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan; eşini de ondan yaratan;[1] ikisinden birçok erkek ve kadınlar üretip yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendisiyle istekte bulunduğunuz Allah'ın hükümlerine karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını kesmekten sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde tam bir Rakîb/ gözetleyicidir. **(7:189; 30:21; 39:6; 42:11)**

4:2 Yetimlerin mallarını onlara verin. Temiz olanı kötü olanla değiştirmeyin. Onların malını kendi malınıza katarak yemeyin. Şüphesiz bu, çok büyük bir günahtır.[2] **(2:177; 4:6, 8, 10; 107:2)**

4:3 Eğer yetimlerin haklarını gözetememekten korkuyorsanız size helal olan kadınlardan iki, üç, en fazla dört kadınla evlenebilirsiniz.[3]

[1] Bakara Sûresi'nin hemen başında Hz. Âdem'in yaratılışı anlatılmış, Hz. Havva'nın yaratılışından bahsedilmeden, o da insanlığın hikayesinin anlatımında devreye sokulmuştu. Burada ise Hz. Havva'nın yaratılışına dikkat çekilmektedir. Onun daha önce yaratılan bir tek "candan" yaratıldığı ifade edilmiştir. *Tevrat*'ta, kadının Hz. Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığına yer verilir. (*Tevrat,* Tekvin, 2:18, 21, 25)

Nisa Sûresi'nin bu âyetinden başka, Rum Sûresi'nin 21. âyetinde ise "Allah'ın delillerinden biri de size hemcinslerinizden kendilerine ısınacağınız eşler yaratması, aranızda meveddet ve merhamet var etmesidir" buyurulur.

Sonuç itibarıyla Kur'an'da Hz. Havva'nın yaratılışı ile ilgili açık bir ifade yer almamaktadır. Ancak rivayetlerde kadının kaburga kemiğinden yaratıldığı ifade edilir. Ama bu rivayetler farklılık arz eder, rivayetin bir varyantında "kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır" denilirken, diğer bir varyantta "Kadın, kaburga kemiği gibidir" şeklinde geçer. Bu rivayetler, kadının kaburga kemiğinden yaratıldığı hükmünü verebilecek kuvvette değildir. Bu konuda tefsir, hadis ve İslam âlimlerinin görüşlerini derli toplu görmek için *Kadın Kaburga Kemiğinden mi Yaratıldı?* İsimli kitabımıza bakılabilir.

[2] Câhiliye devrinin kötülüklerinden birisi de yetimlerin haklarına dikkat edilmemesiydi. Bu ve yukarıda atıfta bulunduğumuz âyetlerde, Rabbimiz yetimlere zulmedilmesini yasaklamıştır.

[3] "Helal olan," "hoşunuza giden" demektir.

Câhiliye devrinde Araplar, göz koydukları himayelerindeki yetim kızları başkalarıyla evlendirmezler, mehir vermeden, ya da yarısını vererek onları kendileri nikâhlarlardı.

Çoğu meallerde âyetin bu kısmı "evlenin, nikâhlayın" şeklinde emir formunda tercüme edilmiştir. Oysa burada emir değil, ibâhe, yani serbestlik söz konusudur. "İsterseniz evlenebilirsiniz" denilmektedir.

Eğer aralarında haksızlık yapmaktan korkarsanız, bu durumda bir tane ile evlenin. Ya da elinizin altındaki/ cariyeniz ile yetinin. Bu durum adaletten ayrılmamanız için daha uygundur. **(4:127)**

Bu ve 127. âyette açıkça ifade edildiği gibi, çok kadınla evlilik, adâlet şartına bağlıdır. Bu âyetlerin indiği toplum düşünüldüğünde savaşlar ve baskınlar sebebiyle erkekler öldürülüyor, kadınlar dul kalıyor, kız ve kadın sayısıyla erkek sayısı arasındaki denge bozuluyordu. Dolayısıyla böyle bir toplumda bu tavsiye son derece gerekliydi.

Âyetin hükmü günümüzde de geçerli olmakla birlikte bu evlilik farz bir emir değildir. Özellikle bâzı toplumlarda âile huzursuzluklarına yol açmaktadır.

Bir de günümüzde ikinci bir kadınla evlilik "gizli" olarak yapılmaktadır. Böyle bir evlilik, âyetin ruhsat kapsamına girmemektedir. Çünkü bu bir evlilik değil, "nikâhı istismar ederek" kaçamak yapmaktır. Bunun bir evlilik olması ancak ilan edilmesiyle, önceki eşin bunu bilmesiyle mümkündür. Çünkü erkek, yanlarında geceleme konusunda adil davranmak zorundadır. Eşinden gizli yapılan bir evlilikte ise bu adaleti gerçekleştiremez. Sadece kaçamak yapar, bunun adı da evlilik değil, "metres hayatı" yaşamaktır.

Diğer taraftan bu kaçamaklarda doğan çocukların istikbali de tehlikeye atılmaktadır. Çünkü geçici bir hevesle gerçekleşen bu "kaçamaklar" heves geçtikten, "üniversite öğrencisi kızın öğrenim hayatı bittikten," ya da "birinci eşin duymasıyla" son bulmakta; erkek "kaçamak" yaptığı kadını ve çocuklarını "yüzüstü" bırakmaktadır. Erkek ikinciyle devam ettiği durumda da önceki eş ve ondan olan çocuklar mağdur olmaktadır. Hemen herkesin çevresinde bunun çok sayıda örnekleri vardır.

Dolayısıyla bu çerçevede yapılan bir "kaçamak," âyetin ruhsatına dâhil değildir.

Öyle ise bir kadın, hemcinsi için mutsuzluk sebebi olmamalı, mutluluğunu, başkalarının gözyaşında aramamalıdır. Kaldı ki mutlu olacağı da kesin değildir. Çünkü eşi olduğu halde kendisine yönelen bir erkeğin, kendisiyle birlikte iken de başkasına yönelmeyeceğinden emin değildir. Onurlu davranmayıp, evli bir erkekle "metres" hayatı yaşayan bir kadın, şeytanın telkin ettiği "Eşi de mutlu etseydi!" aldatmasına sığınmamalıdır. Belki de eşi mutlu ediyor, ama erkek, kendisini metres edinmek için yalan söylüyor olabilir. Kaldı ki mutlu etmiyor olsa bile, bu evli bir erkekle, "gizli bir beraberliği" meşrulaştırmaz.

Saydığımız bu mahzurları ve istismar edilmesi sebebiyledir ki padişahın emriyle, **İbn Kemal** (ö. 1534) ve **Ebussuud** (ö. 1574) hâkimin izni olmadan yapılan nikâhın sahih olmayacağı fetvasını vermişlerdir.

Ebussud, Şâfiî mezhebini esas alarak nikâhta velinin iznini şart koşmuş ve buna gerekçe olarak zamanın bozulmasını zikretmiştir. Bu gün zaman daha da bozuktur.

4:4 Evleneceğiniz kadınlara mehirlerini gönül hoşluğu ile verin. Eğer onlar mehirlerinin bir kısmını gönül rızası ile bağışlarlarsa, onu âfiyetle yiyebilirsiniz.[4]

4:5 Allah'ın, geçiminizin vesilesi kıldığı mallarınızı, aklı ermeyen kimselerin ellerine bırakmayın. O mallarla onlara yedirin, giydirin. Onlara güzel söz söyleyin.

4:6 Yetimleri, ergenlik çağına gelinceye kadar tecrübe edin. Eğer reşit ve akıl sahibi olduklarını anlarsanız,[5] mallarını derhal kendilerine teslim edin. Büyüyecekler diye (Büyüyüp elimizden almadan biraz fazla yiyelim düşüncesiyle) acele edip mallarını israfla yemeyin.

Zengin olan (nefsinin isteğinden uzak dursun da) onların malına dokunmasın.

Fakir olan ise (malı koruyup gözetmesine karşılık) ondan örfe göre yesin.[6]

Mallarını kendilerine teslim ederken, şâhit bulundurun. Bilin ki hesap görücü olarak Allah yeter. **(6:152)**

4:7 Anne, baba ve yakınların geride bıraktıkları malların azından da çoğundan da erkeklere ve kadınlara farz kılınmış bir pay vardır.

4:8 Eğer miras paylaşılırken yanınızda mirasçı olmayan akrabalar, yetimler, fakirler olursa, onları da faydalandırın (bir şeyler verin) ve kendilerine güzel şeyler söyleyin.

[4] Nikâh sebebiyle kadının erkekten almaya hak kazandığı para veya mala "mehir" denir. Evlenen erkeğin evlendiği kadına mehir vermesi bu âyetle farz kılınmıştır.

Mehir uygulaması Yahudilerde de vardı. Genç kıza, dul kadından daha çok mehir ödenirdi. ...."

Hıristiyanlarda da "Drahoma" ismiyle mehir uygulaması devam ettirildi.

Ayrıntı için *Evlilik Kader mi?* isimli kitabımızın 246-252. sayfalarına bakınız.

Âyetin son kısmı, çoğu meallerde "yiyin" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa bu ifade, "yiyebilirsiniz" şeklinde tercüme edilmelidir.

[5] Mallarını kullanma noktasında faydalı olanla, zararlı olanı birbirinden ayırt edebilecek yaşa geldiklerini anlarsanız...

[6] "Örfe göre" ifadesinin açıklaması için 2:233'e bakınız.

4:9 Geride küçük ve âciz çocuklar bırakmaktan endişe duyanlar, (yaşarlarken) yetimler konusunda kendileri de Allah'tan korksunlar, dosdoğru söz söylesinler.

4:10 Haksız olarak yetim malı yiyenler, hiç şüphesiz karınlarına ancak ateş yiyorlar (Bunun sonucu Cehennemdir). Onlar yakında Cehennemin alevli ateşlerine girecekler.

4:11 Miras konusunda Allah çocuklarınızın payını şöyle emreder: Erkek çocuğun payı, kız çocuğun payının iki mislidir.[7] Eğer kız çocuklarının sayısı ikiden fazla ise,[8] onlar bırakılan malın (terikenin) üçte ikisini alırlar. Eğer kız evlat tek ise terikenin yarısını alır.

[7] Bu âyet indiğinde, kadının durumu içler acısıydı. Bu konunun ayrıntısı *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 212-234. sayfalarına bakılabilir. Burada kadının miras alması konu üzerinde durulacaktır.

Savaşlara katılmadığı için kadın mirastan hisse almıyor, aksine kendisi miras olarak bir başkasına geçiyordu. 7. Âyette "Anne, baba ve yakınların geride bıraktıkları malların azından da çoğundan da erkeklere ve kadınlara farz kılınmış bir pay vardır" buyurularak, kadın mirastan pay almaya başladı. Konumuz olan ayette, kızların, erkek kardeşi ile birlikte oldukları durumda erkeklerin aldığının yarısını alabileceği bildirilmektedir. Bu âyete bakarak kadının yarım hisse almasını eleştirmek yerine önce "miras geçen kadına" mirastan hisse verdiği için İslâmiyetin takdir edilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, "İslâmiyette kadın erkeğin aldığı hissenin yarısını alıyor" şeklindeki bir hüküm doğru değildir. Kadının yarım hisse alması, sadece kardeşleriyle birlikte olduğu zaman için geçerlidir. Mesela anne ve baba dediğimizde bir kadınla, bir erkekten bahsedilir. Âyetin devamında yer verildiği gibi, eğer anne ve babanın çocukları vefat etse, vefat edenin çocukları varsa, anne ve baba mirastan 6'da bir oranında eşit hisse alırlar.

Kızların, erkek kardeşleriyle birlikte olmaları durumunda onların aldığı hissenin yarısını almaları eşitsizlik gibi görünse de adaletin tâ kendisidir. Çünkü kadının geçimi evlenmeden önce babasına, babası yoksa yakınlarına, evlendikten sonra ise kocasına aittir. İslam hukukuna göre kadın ne kadar zengin olursa olsun, malını evin giderleri için harcamaya mecbur değildir. Aldığı miras hissesi tamamen kendine aittir.

Fakat erkek, aldığı mirası eşinin, çoluk çocuğunun geçimi için harcamak mecburiyetindedir.

Diğer taraftan, erkek evlendiği kıza mehir verecek; kız, evlendiği erkekten mehir alacaktır. Görüldüğü gibi bir bütün olarak düşünüldüğünde, kadının, kardeşiyle birlikte olduğunda mirastan yarım hisse alması, bir adaletsizlik değildir.

[8] Erkek çocuk yok da üç tane kız çocuğu varsa

Anne babanın durumuna gelince: Ölen kişinin çocuğu varsa, onun terikesinden anne ve baba için altıda bir hisse vardır. Eğer ölenin çocuğu yoksa bırakılan malın üçte biri annenindir.

Eğer ölenin kardeşleri varsa[9] ölenin vasiyetinin yerine getirilmesinden ve borçlarının ödenmesinden sonra annenin hissesi altıda birdir.

Babalarınızdan veya çocuklarınızdan hangisinin size daha faydalı olacağını siz bilemezsiniz. Bunlar Allah'ın koyduğu farzlardır. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle, yerli yerince yapandır.

4:12 Hanımınızın çocuğu yoksa, bıraktığı mirasın yarısı sizindir. Eğer çocuğu varsa, bu durumda kalan mirasın dörtte biri sizindir. Fakat her iki durumda da hisse, ölenin vasiyetinin yerine getirilmesinden ve borcunun ödenmesinden sonradır.

Sizin de çocuğunuz yoksa bıraktığınız mirasın dörtte biri eşlerinizindir. Eğer çocuğunuz varsa terikenin sekizde biri onlara aittir Fakat her iki durumda da sizin hisseniz ölenin vasiyetinin yerine getirilmesinden ve borcunun ödenmesinden sonradır.

Miras bırakan erkek veya kadın, çocuğu ve babası olmayan biri olursa, bu durumda eğer anne bir erkek veya kız kardeşi bulunursa, her birinin hissesi altıda birdir.

Eğer onların sayısı daha fazla ise bu durumda payları üçte birdir. Fakat her iki durumda da hisse, ölenin vasiyetinin yerine getirilmesinden ve borcunun ödenmesinden sonradır.

Bütün bunlar, vârisler zarara uğratılmaksızın yapılacaktır. Bunlar Allah tarafından size bir emirdir. Allah Alîm ve Halîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilendir, hemen cezalandırmayıp, tevbe etmeniz için size fırsat verendir.

4:13 İşte bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, Allah onu ebedî olarak kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Bu ise büyük bir kurtuluştur.

9 Babası da yoksa.

4:14 Kim de Allah'a ve Resûlüne isyan eder, Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa, onu da ebedî olarak kalmak üzere Cehenneme koyar. Onun için hor ve aşağılayıcı bir azap vardır.

4:15 Zina eden/ lezbiyen kadınlar hakkında dört şâhit isteyin. Eğer dört kişi şâhitlik ederlerse, ölünceye veya Allah kendilerine bir çıkış yolu gösterinceye kadar onları evlerinizde alıkoyun. **(24:2)**

4:16 İçinizden livata yapan erkeklere eziyet edin. Eğer tevbe ederler ve durumlarını düzeltirlerse, artık kendilerini cezalandırmaktan vazgeçin.[10] Çünkü Allah Tevvab'tır, Rahîm'dir/ Esirgeyen ve tevbeleri çokça kabul edendir

4:17 Allah'ın kabul edeceği tevbe, bilerek işlediği bir günahın hemen ardından tevbe eden kimselerin yaptığıdır.[11] Allah, işte böylelerin tevbesini kabul eder. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir ve her işi hikmetle yapar.

4:18 Yoksa Allah katında makbul olan tevbe, ömür boyu günah işleyip de ölüm gelip çattığında, "İşte şimdi tevbe ettim" diyenlerin veya inkarcı olarak ölenlerin tevbesi değildir. Öyleleri için Biz acı veren bir azap hazırladık.

4:19 Ey iman edenler! Kadınları zorla miras olarak almanız helal olmaz. Çok açık bir fuhuş işlemedikçe, onlara verdiğiniz mehrin bir kısmını geri almak için, onları sıkıştırmanız da helal değildir. Hanımlarınızla iyilikle geçinin. Eğer siz onlardan hoşlanmazsanız, ola ki sizin hoşunuza gitmeyen şeyde, Allah pek çok hayır yaratır. **(2:228)**

[10] Kadın erkek arasında gerçekleşen zinanın cezası, Nur Sûresi, 2. âyette geçmektedir. 15. ve 16. âyetlerdeki fuhşun, kadın erkek arasında işlenen zinadan farklı olup, karşıt cinsler arası değil, aynı cinsler arası yapılan fâhişelik, yani eş cinsellik olduğunu düşünüyoruz. Bu durumda bu âyetler, klasik anlayıştaki "Neshedildi" söyleminden de kurtulmuş olmaktadır.

[11] Bu âyetin ilk kısmı meallerde, "Allah'ın kabul edeceği tövbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden pişmanlık getirenlerin tövbesidir" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa burada "bilmeden günah işleyenlerin tevbesi" değil, günahın ardından hemen tevbe edilmesi konu edilmektedir. Yani kişi işlediği günahın farkındadır ve bile bile işlemiştir. Oysa bilgisizce, hata ile işlenen günahın fark edilmesi her zaman mümkün gözükmemektedir. Nitekim 18. âyette, geçiktirmenin tevbenin kabul edilmesine engel oluşturduğuna dikkat çekilmektedir.

4:20 Hanımınızdan ayrılıp da başka bir hanımla evlenmek isterseniz, ayrıldığınız eşinize yüklü bir mehir de vermiş olsanız ondan hiçbir şeyi geri almayınız. İftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız?

4:21 Nasıl alırsınız ki? Birbirinizle haşir neşir/ birlikte oldunuz. Üstelik onlar sizden sağlam bir söz aldılar. **(2:231)**

4:22 Daha önce yapmış olduklarınız artık geçti/ geride kaldı. Bundan sonra, babalarınızın nikâhlamış olduğu kadınları nikâhlamayın. Şüphesiz böyle yapmanız iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.

4:23 Şu kadınlarla nikâhlanmanız haram kılınmıştır: Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları; süt anneleriniz; süt kız kardeşleriniz, kayınvalideleriniz, kendileriyle birlikte olduğunuz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız.

Kendisiyle birlikte olmadığınız eşlerinizin kızlarını nikâhlamanızda ise bir günah yoktur.[12]

Aynı şekilde öz oğullarınızın eşleriyle/ gelinlerinizle evlenmeniz ve iki kız kardeşi nikâhınız altında birleştirmeniz de haram kılındı.[13] Ancak önceden yaptığınız artık geçmiştir/ bundan sorumlu tutulmazsınız.[14] Çünkü önceden yapılanlar konusunda Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

4:24 Sahip olduğunuz câriyeler dışında, evli olan kadınlarla evlenmeniz de haramdır. Bütün bunlar Allah'ın emirleridir. İffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla, bu sayılanların dışındaki kadınları mehirlerini vererek nikâhlamanız helaldir. Onlardan faydalanmanıza karşılık, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin. Mehir kesiminden sonra karşılıklı anlaşmanızda sizin için bir günah yoktur. Şüphesiz Allah Alîm ve Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle, yerli yerince yapandır.

[12] Nikâhlanıp birlikte olunmayan eşin kızı kast edilmektedir. Annesiyle birlikte olunmadığından o kadının kızı ile nikâhlanılabilir.

[13] Baldızlarla evlilik geçici olarak haramdır. Yani aynı anda iki kardeş nikâh altında bulundurulamaz. Ama eş öldüğünde veya boşanma durumunda, baldızla evlenmek câizdir

[14] Burada sorumlu tutulmayan evlilik, bu hükümden önce iki kız kardeşle aynı anda yapılan evliliktir. Fakat bu hüküm geldikten sonra iki kız kardeşten birinden ayrılmak şarttır.

4:25 Sizden mü'min hür kadınlarla evlenmeye (mehir ve nafaka açısından) güç yetiremeyenler, elleri altındaki mü'min câriyelerle evlenebilirler. Allah sizin imanınızı daha iyi bilir. Hepiniz aynı köktensizin. Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli "dost" tutmamaları şartıyla, câriyeleri, efendilerinin izniyle nikâhlayın. Mehirlerini de onlara güzellikle verin.[15]

Eğer evlendikten sonra zina yaparlarsa, onlara hür kadınlara uygulanan cezanın yarısı uygulanır. Câriyelerle evlenme ruhsatı, sizden zinaya düşme korkusu olanlar içindir. Eğer sabrederseniz bu sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir. **(24:33)**

4:26 Allah (bilmediklerinizi) size açıklamak; sizi, sizden öncekilerin yoluna iletmek ve günahlarınızı bağışlamak istiyor. Şüphesiz Allah Alîm ve Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle, yerli yerince yapandır.

4:27 Allah sizin tövbenizi kabul etmek ister. Nefislerinin kötü arzularına uyanlar ise sizin de büyük bir arzu ile harama meyletmenizi isterler.

4:28 Allah yükümlülüklerinizi hafifletmek ister. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır.

4:29 Ey iman edenler, birbirinizin malını karşılıklı rızaya dayanan (helal dairede yapacağınız) ticâret yoluyla yiyin, haram yollarla yemeyin.[16] Kendinizi/ birbirinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah sizin için çok merhametlidir.

4:30 Kim düşmanlık ve haksızlıkla bunları yaparsa, biz onu ateşe sokacağız. Bunu yapmak, Allah'a çok kolaydır.

[15] Araplar neseple iftihar ettiklerinden cariye, ya da hürriyetine kavuşturulan mevali bir kadınla evlenmezlerdi. Köle ya da mevaliye kız vermezlerdi. Köle kadınlarla evlilik nadiren gerçekleşse de babası Arap, anası cariyeden olma çocuğu *kırma* sayarlardı. Cariyeden olma çocukla övünmezler, böyle çocuk sahibi olanları hicvederlerdi.

Bu tür evliliklerde böyle bir anneden doğmuş olmak, doğan çocuklar için utanç verici bir durum olarak kabul edilirdi. Cariye çocukları, annelerinden dolayı ayıplandıkları için annelerini anmazlardı.

[16] Âyetin bu kısmı çoğu meallerde, "Ey iman edenler! Birbirinizin mallarını haram yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rızaya dayanan bir ticaretle yemeniz helaldir" şeklinde çevrilmiştir. Bu tercüme "Karşılıklı rızaya dayanan ticaret yoluyla olursa, haksız da olsa yiyebilirsiniz" gibi bir anlamı çağrıştırmaktadır.

4:31 Eğer size yasaklanan günahların büyüklerinden kaçınırsanız, küçük günahlarınızı örter ve sizi çok güzel bir makama ulaştırırız. **(53:32)**

4:32 Allah'ın bâzınıza, bir kısmınızdan fazla olarak verdiği nimetleri göz dikmeyin. Erkeklerin kazançlarından bir payları olduğu gibi; kadınların da kazandıklarından bir pay vardır. Siz de Allah'ın fazlından isteyin. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilir.

4:33 Anne babanın ve diğer akrabaların ölümlerinden sonra bırakacakları miras için vârisler belirledik. Yemin akdinin sizi bağladığı kimselere de paylarını verin. Şüphesiz Allah her şeye hakkıyla şâhittir.

4:34 Allah'ın, insanların bir kısmını, diğerlerinden üstün kıldığı ve kadınlar için mallarını harcamaları sebebiyle, erkekler, kadınlar üzerinde kavvâm/ koruyup gözeticidirler.[17] Sâlih kadınlar, (Allah'a) itaat ederler. Allah kendilerinin hukukunu nasıl korudu ise onlar da kocalarının gıyabında onların hakkını korurlar. Nüşûzlarından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, vazgeçmezlerse, yatakta yalnız bırakın. (Eğer yola gelmezlerse) dövün.[18] İtaat ederlerse de artık aleyhlerinde

[17] Bu âyete "Erkekler, kadınlardan üstündürler" şeklinde bir anlam vermek yanlış ve yanıltıcı olur.

Kavvamlık dinî, ahlâkî, hukukî ve aklî bir üstünlüğü ifade etmez. Buradaki üstünlük, mal ve kuvvetçe üstünlüktür. Kavvamlık, keyfî değil, Allah'ın koyduğu sınırlar doğrultusunda bir idarecilikti. Günümüzde kadınlar da çalışıp kazanmaktadır. Eğer erkek tenbellik ve sorumsuzlukla evin geçimiyle, idaresiyle ilgilenmezse, bu "kavvamlık" hakkını kaybeder. Maalesef, günümüzde roller karışmış, erkekler kadınlaşmış, kadınlar erkekleşmiştir. Anneler baba, bazen anne-baba olmuşlar, bazı erkekler de anne rolünü üstlenmişlerdir. Kadın çalışmakta, erkek çocuğa bakmaktadır. Bu durum çocuklarda kafa karışıklığı oluşturmakta; ruhsal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ev reisliği konusunda ayrıntılı bilgi için *Tek Yastıkta Bir Ömür* kitabımızın 125-132. sayfalarına bakınız.

[18] Âyette geçen "kânitât" ifadesi, Kur'an'da erkekler ve kadınlar için "Allah'a itaati" ifade ederken (2:238; 3:17; 33:35; 66:5, 12) bâzı meallerde burada geçen "kânitât" kelimesi, "sâlih kadınlar, kocalarına itaat ederler" şeklinde, ya da sadece "Sâliha kadınlar itaat ederler" şeklinde, yine kocaya itaati çağrıştıracak şekilde meallendirilir. Biz âyeti, "Salih kadınlar Allah'a itaat ederler" şeklinde tercüme ettik. Yani âile hayatında Allah'ın koyduğu sınırlara uyarlar. Aynı durum erkekler için de geçerlidir. Onlar da kavvamlığı, Allah'ın keyfî bir şekilde değil, Allah'ın koyduğu sınırlar içerisinde uygulamalıdırlar.

Âyetle ilgili olarak tartışılan bir diğer konu da "nüşûz" kavramıdır. Nüşuz, bu

âyette evli kadınlar için kullanılırken, 128. âyette evli erkekler için kullanılır. 34. âyette geçen nüşûz kavramına meallerde serkeşlik, sadakatsizlik, geçimsizlik, söz dinlememe, başkaldırma gibi anlamlar verilir.

Oysa nüşûz, sadece bir başkaldırma, serkeşlik etme değil, gönül ilişkisinde bulunmaktır. Râğıb el-İsfahanî, nüşûzu şöyle açıklar: "Kadının kocasını sevmemesi, ondan nefret etmesi, itaat etmemesi, gözünü ondan başkasına kaydırmasıdır."

Nüşuz kavramı, kadın için de erkek için de aynı anlamı ifade ettiği halde, meallerde bu konuda bir tutarsızlık görülmektedir. Mesela bir mealde kadının nüşuzu "dik başlılığından yıldığınız" şeklinde ifade edilirken, erkeğin nüşuzuna "kocasının kötü muamelesi ve kendisinden yüz çevirmesi" anlamı verilmiştir.

Başka bir mealde kadının nüşuzuna, "evlilik yükümlülüklerini reddetme ve sizi başkalarıyla aldatma" anlamı verilirken; erkeğin nüşuzuna "yaşlılık ve hastalık gibi nedenlerle kocasında kendisine karşı bir isteksizlik veya kendini terketme durumu sezme" anlamı verilmiştir.

Bir başka mealde kadının nüşuzuna, "sadakatsizlik ve iffetsizlikten endişelenme" anlamı verilirken; erkeğin nüşuzuna, "kocasının kendisine kötü davranmasından veya ilgisizliğinden endişe etme" anlamı verilmiştir.

Sonuç itibarıyla, namus, sadece kadının koruyacağı bir değer değil, kadın erkek herkesin koruyacağı bir değerdir. Nüşuz, kadın için de ahlaksızlıktır, erkek için de ahlaksızlıktır. Aynı ahlaksızlığı kadın yaptığında ayıplanıp, erkek yaptığında, "Erkektir yapar" diye düşünmek, hiç de âdil bir yaklaşım değildir. Rabbimiz nüşuzu hem erkek, hem de kadın için olumsuz kullandığı gibi, harama bakmama konusunda da hem erkeklere, hem de kadınlara seslenmiştir **(Nur Sûresi, 24:30, 31)**

Bu âyetle ilgili önemli bir tartışma konusu da "darebe" fiilinin anlamıyla ilgilidir.

Darabe, çok anlamı kelimelerdendir. Mesela "misal vermek, yüze vurmak, boynu vurmak, yolculuğa çıkmak, dövmek, zillet ve meskenete maruz kalmak, dokunmak, isnat etmek, mühürlemek, para basmak, vaz geçmek, üzerine salmak, duvar çekmek, çadır kurmak" gibi anlamlara gelir.

Feminizmin etkisiyle, ya da Batı'yı memnun etmek, kadınlara şirin görünmek, çağdaşlık/ modernistlik, veya Allah'ın dinini Ondan daha iyi koruma adına âyetin anlamı çok farklı yorumlara tâbi tutulmuş, yumuşatılmaya çalışılmıştır. Öyle ki âyete asıl anlamı olan "dövme"nin dışında, diğer bütün anlamlar verilmiştir. Mesela bu anlamlardan bazıları şöyledir: "Bir süre ayrı kalın, ayrı eve çıkın, evden çıkarın (sokağa mı atacak?) bulundukları yerden başka yere gönderin, disiplin uygulayın, uslandırın, onları baba evlerine gönderin, onları terbiye edin, onlarla cinsel ilişkiye girin, ayrılığı deneyin, evliliğinizi bitirin, son darbeyi vurun, küsün muhatap olmayın, iz ve etki bırakmayacak şekilde hafifıce dövün..."

Konumuz olan âyet, nasihatla başlıyor, yaptırım gittikçe ağırlaşıyor, sonunda artık dövme noktasına geliniyor. Bâzılarının ayete verdiği anlamlarda ise öğütle başlıyor, en son noktada yumuşuyor, adeta taviz verme noktasına geliniyor.

başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah Aliyy'dir, Kebir'dir/ yücedir ve büyüktür. **(2:228; 4:128)**

4:35 Eğer eşlerin birbirlerinden ayrılmalarından endişe ederseniz, bu durumda erkeğin âilesinden bir hakem, kadının âilesinden de bir hakem belirleyin. Eğer onlar eşlerin arasını düzeltmeyi isterlerse,

Oysa duygusal davranmaya gerek yoktur. Mütercim elçidir, elçiye de zeval olmaz. Öyleyse mütercimin savunmacı yaklaşımla, birilerini hoş etme düşüncesiyle âyetleri eğip bükmesi, çok anlamlı kelimenin anlamlarından keyfî seçimler yapması, zorlama yorumlara girmesi doğru bir yaklaşım değildir. Âyet, nüşuz durumunda erkeğe öğüt ve yatak ayırma safhasından ardından son çare olarak dövmeyi de önermektedir.

Âyette önerilen ilk tedbir, yani öğüt vermek, en iyi çözüm yoludur. 128. âyette erkeğin nüşuz durumunda da sulh, barış önerilmektedir. Eşler, diğer problem gibi, bu problemi de medenî bir şekilde konuşarak, seviyeli bir şekilde tartışarak çözüme kavuşturmalıdır. Asıl amaç, şiddete başvurmak ve zoraki bir itaat olmamalıdır.

İkinci çözüm önerisi olan "kadını yatakta yalnız bırakma" ise erkeklerin cinsel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri çok kadınla evlilik ve cariyelerinin olduğu durumunda, anlamlıdır. Eşinin kendisiyle değil, diğer eşiyle birlikte olması, kadında kıskançlık ya da terk edilmişlik ve eşini tekrar elde etme duygusunu harekete geçireceği için tesirli olabilir. Ancak günümüzde olduğu gibi tek evlilikte "yatak ayırmak", bâzı kadınlarda terkedilmiş duygusu oluşturarak işe yarasa bile, genel anlamda, erkeğin kadını değil "kendisini cezalandırması" anlamına gelir.

Uygulandığı durumda bu iki tedbir sonrasında bir sonuç alınamadığında, ya da kadının nüşuzdan vaz geçmeyip, ahlaksızlığa devam etmesi durumunda, günümüz şartlarında, boşanma seçeneğinin devreye girmesi, daha isabetli olur.

Çünkü üçüncü seçenek olarak sunulan kadını dövmek, Câhiliye toplumunda hiçbir değeri olmayan, İslâmiyetle değer kazanan kadın için bir yaptırım sebebi olsa da günümüzde tam tersi bir sonuç verip daha bir inatlaşmaya, hatta nüşuzun/ ahlaksızlığın dozunun daha da artırılmasına yol açabilir. Allah korusun öfke kontrolünün temin edilemediği toplumumuzda, öldürmeye/ cinayete kadar gidebilir. Nitekim çoğu kadın cinayetleri, bir anlık öfkenin, konuşmayı ve tartışmayı becerememenin bir sonucudur.

Kur'an'da bâzı emirler vücub/ farziyet, bâzı emirler ise ruhsat ifade eder. Kanaatimize göre bu âyette "hanımlarınızı dövünüz" ifadesi bir farziyet değil, bir ruhsattır. Ruhsatı terk etmekte ise dinen hiçbir sakınca yoktur. O toplumda değersiz görüldükleri için dövülmeleri durumunda kadınlar açısından hiçbir sıkıntı yoktu. Günümüzde ise tam tersidir. Hiçbir kadın eşi tarafından horlanmak, dövülmek, şiddete uğramak istemez. İstisnaları olsa da günümüzde hiçbir kadın şiddetle tedip edilemez. Bu âyeti uygulama adına kişinin eşine şiddet/ hele de ölçüsüz şiddet uygulaması, Kur'an'ın ruhuna ve kadına kazandırdığı "kazanımlara" uygun düşmez. Nüzul zamanının şartlarında erkeklere önerilen bu usül uygulanmasa, kişinin dinine bir zarar gelmez.

Allah kendilerini buna muvaffak kılar. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Habîr'dir/ Her şeyi bilir ve her şeyden haberdardır.

4:36 Allah'a ibâdet edin ve hiçbir şeyi Ona ortak koşmayın. Anne ve babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, aranızda akrabalık bulunan komşuya, aranızda akrabalık bulunmayan komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyilik edin.[19] Şüphesiz Allah kibirli olanı ve böbürleneni sevmez. **(17:23; 31:14; 51:56)**

4:37 Onlar öyle kimselerdir ki kendileri cimrilik ettikleri gibi, başkalarını da cimriliğe sevk ederler ve Allah'ın lütuf olarak verdiği şeyi saklarlar. Biz de Allah'ın nimetlerini gizleyen nankörlere aşağılayıcı/ küçük düşürücü bir azap hazırladık. **(100:6, 7)**

4:38 Yine onlar öyle kimselerdir ki Allah'a ve Rasûlüne iman etmedikleri halde, mallarını gösteriş olsun diye harcarlar. Şeytan her kime arkadaş olursa, o ne kötü bir arkadaştır. **(43:36)**

4:39 Allah'a ve ahiret gününe iman etseler ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği şeylerden infak etselerdi ne olurdu sanki! Allah onların durumunu çok iyi bilmektedir.

4:40 Şüphesiz Allah kullarına zerre kadar haksızlık etmez. Bununla birlikte eğer kulun bir tek iyiliği olsa, onu kat kat artırır ve ona kendi katından çok büyük mükâfat verir. **(21:47; 29:7; 31:16; 40:17)**

4:41 Her ümmetten bir şâhit getirdiğimiz ve seni de onların üzerine şâhit olarak gösterdiğimizde, onların hali nasıl olacak? **(16:89; 39:69)**

4:42 Küfür yoluna sapıp peygamberi dinlemeyenler, o gün yerle bir/ toprak olmak isteyecekler. Onlar (Allah'tan gizlemeye çalışırlar ama) hiçbir şeyi Allah'tan gizleyemezler. **(6:23; 78:40)**

4:43 Ey iman edenler! Siz sarhoşken, ne söylediğinizi bilinceye kadar; yolcu olmanın dışında cünüpken banyo yapıncaya kadar, namaza/ mescide yaklaşmayın.

Eğer hastaysanız, yolcuysanız, ayakyolundan geldiyseniz veya kadına dokunduysanız/ cinsel temasta bulunduysanız, bu durumlarda su bulamadığınızda temiz bir toprağa yönelin; yüzünüzü ve ellerinizi

[19] Eş, çocuk, işçi, köle, cariye gibi.

o toprakla meşhedin/ teyemmüm edin. Şüphesiz Allah affedicidir ve bağışlaması boldur.[20] **(5:6)**

4:44 Kitaptan ilim verilen (kitap ehlinden olan) o kimseleri görmedin mi? Onlar sapıklığı satın alıyorlar; sizi de yoldan saptırmak istiyorlar.

4:45 Allah düşmanlarınızı çok iyi bilir. Dost olarak da yardımcı olarak da Allah yeter.

4:46 Yahudilerden bir kısmı, kelimeleri yerlerinden değiştirirler. "İşittik ve isyan ettik. İşit, işitmez olasıca" ve râina derler.[21] Bu sözleri dillerini eğip bükerek ve dine saldırarak söylerler. Oysa "İşittik ve itaat ettik, işit ve unzurna (bizi de gözet) deselerdi,[22] kendileri için hayırlı ve dürüstçe olacaktı. Fakat Allah inkarları sebebiyle onları rahmetinden kovdu. Onların ancak çok azı iman eder. **(2:75, 104; 3:78)**

4:47 Ey kitap ehli! Biz, bir takım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden veya onları Cumartesi/ tatil günü çalışmama yasağını çiğneyenler gibi lanetlemeden/ maymuna dönüştürmeden önce, size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize iman edin. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir.[23] **(2:41, 65; 7:163)**

[20] Âyette geçen lâmmestümü'n-nisa ifadesi "kadına dokunmak" demektir. Mecaz olarak kullanıldığında "cinsel ilişki" anlamına gelir. Hanefi ve Şâfiî mezhebi mensuplarının kadına dokunmanın abdesti bozup bozmadığı konusundaki farklı düşünceleri, bu âyete farklı anlam vermelerinden kaynaklanır. Şâfiîler dokunmayı gerçek anlamda alırlar; Hanefîler ise mecaz anlamda alırlar. Biz de burada mecazın kast edildiğini düşünüyoruz.

[21] Bâzı meal yazarları "asayna" kelimesinin zıt anlamlı olup, hem emre sarılmak, hem de isyan etmek demek" olduğunu söyleyerek; âyette geçen tahrifin bu olduğunu iddia etmişlerdir. Hemen arkadan gelen "işit işitmez olasıca" ifadeleri, onların Rasulullahı yanıltmak için zıt mânâlı kelime kullanmadıklarını; diğer bir ifadeyle Kur'an'ın kullanımında "asaynâ'nın hem isyan, hem de itaat mânâsı taşımadığını gösterir.

[22] Raina, "Bizi gözet" mânâsına geleceği gibi; 'aynın kesresi biraz uzatıldığında (râîna) bizim çobanımız demek olur. Bunun içindir ki Rabbimiz, "râina" yerine, "bizi gözet" demek olan ve kötü bir mânâya çekilmeyecek olan "unzurnâ" demelerini istemektedir.

[23] Tevrat'ın ifadeleri şöyledir: "Çünkü Rab yeri göğü, denizi ve bütün canlıları altı günde yarattı, yedinci gün de istirahat etti. Bu yüzden Rab, Sebt Günü'nü müberek kıldı ve onu kutsadı. (Tevrat, Çıkış, 20:11)

Kur'an'da "Allah'ın dinlenmesi" anlayışı olmamakla birlikte, Yahudiler için

4:48 Şüphesiz Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz.[24] Bunun dışındakileri ise tevbe edenlerden dilediği kimseyi affeder. Kim Allah'a şirk koşarsa, iftira ederek pek büyük bir günah işlemiş olur. **(4:116; 5:72; 12:106; 47:34)**

4:49 Nefislerini temize çıkaranları görmedin mi? Hayır, sadece Allah dilediğini temize çıkarır. Onlar kıl kadar dahi haksızlığa uğratılmazlar.

4:50 Bak nasıl da Allah adına yalan uydurup, Ona iftira ediyorlar? Apaçık bir günah olarak bu onlara yeter. **(3:24)**

4:51 Kendilerine kitaptan bir nasip verilenlere baksana! Putlara ve tagûta iman ediyorlar ve bir de kalkıp kâfirler (müşrikler) için "Onlar Müslümanlardan daha doğru bir yol üzereler" diyorlar.

4:52 İşte onlar, Allah'ın lânetlediği/rahmetinden uzaklaştırdığı kimselerdir. Allah'ın lânetlediği kimseler için asla bir yardımcı bulamazsın.

4:53 Yoksa onlar için mülkten (hükümranlıktan) bir pay mı var? Eğer öyle olsaydı, onlar insanlara bir çekirdek/ zırnık dahi vermezlerdi. **(17:100)**

4:54 Yoksa Allah onlara lütufta bulunmasını çekemiyor da haset mi ediyorlar? Evet Biz İbrahimin soyuna da kitap ve hikmet verdik. Ayrıca büyük bir hâkimiyet ve mülk verdik. **(2:129)**

4:55 Dâvete muhatap olanlardan bir kısmı ona inandı. Kimi de ondan yüz çevirdi. (Onlara) kavurucu bir ateş olarak Cehennem yeter.

4:56 Âyetlerimizi inkâr eden o kâfirleri Biz şüphesiz Cehennem ateşine sokacağız. Derileri piştikçe, azâbı tatmaya devam etsinler diye, derilerini yenileriz. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle/yerli yerince yapandır. **(2:24; 9:81; 17:97)**

4:57 İman eden ve sâlih amel/ dine uygun güzel işler yapanları ise ebedî kalmak üzere içinden ırmaklar akan Cennetlere yerleştireceğiz.

Cumartesi günü çalışmanın yasaklandığı, bu günün ibadet günü olduğu ifade edilir.

[24] Çünkü şirk, büyük bir zulümdür. İbadet edilmek sadece Allah'a mahsus olduğu halde, müşrik biri hak etmeyene, putlara veya başkalarına ibadet ederek, ibadeti gerçek sahibine değil de layık layık olmayan birine yönelttiğinden zulmetmiş olur.

Orada onlar için tertemiz kadınlar vardır. Onları koyu/ güzel bir gölgeliğe yerleştireceğiz/ rahat bir yaşam sürecekler.[25] **(56:28-31)**

4:58 Şüphesiz Allah size emânetleri ehline vermenizi,[26] insanlar arasında adâletle hükmetmenizi emreder. Allah size bununla ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah Sem'i ve Basîr'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla görendir.

4:59 Ey iman edenler! Allah'a itaat edin; Peygambere ve sizden olan idarecilere/ söz-sahiplerine de itaat edin. Eğer Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsanız, bir şey hakkında çekiştiğinizde, onu Allah'a ve Resûlüne arz edin. Böyle yapmanız hem daha hayırlı, hem de sonuç itibarıyla daha güzeldir. **(4:83; 42:10)**

4:60 Sana ve senden önce indirilenlere inandığını iddia eden kimselerin yaptığına baksana! Tagûta inanmamaları kendilerine emredildiği halde, onun huzurunda mahkeme olmak istiyorlar. Zaten şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor.[27] **(2:256; 39:17)**

4:61 Onlara "Allah'ın indirdiğine ve Peygamberin (hükmüne) gelin" denildiğinde münâfıkların senden iyice uzaklaştığını görürsün. **(24:51; 31:21)**

4:62 Elleriyle işledikleri yüzünden başlarına bir felaket gelince de derhal sana gelir ve Allah adına yemin ederek "Maksadımız ancak iyilik yapmak ve ara bulmaktı" derler.

4:63 İşte onlar, Allah'ın kalplerinde ne olduğunu iyi bildiği kimselerdir. Öyle ise sen onlara aldırma, fakat kendilerine yine de öğüt ver ve onlara tesirli söz söyle.

4:64 İstisnasız Biz bütün peygamberleri, Allah'ın izniyle kendilerine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine haksızlık ettiklerinde sana gelip de Allah'tan bağışlanma dileselerdi, sen de bir peygamber olarak onlar için bağışlanma dileseydin, elbette Allah'ı tevbeleri kabul edici ve çok merhametli olarak bulacaklardı.

4:65 Yok, yok! Rabbine yemin olsun ki onlar, aralarındaki anlaş-

[25] Çölde yaşayan halkın gölgeye duydukları ihtiyaç düşünüldüğünde âyette geçen nimetin önemi daha iyi anlaşılır.

[26] Buradaki "emânetler" ifâdesine, özellikle de günümüzde çok muhtaç olduğumuz başta görevlendirme ile ilgili olmak üzere, her türlü emânet dâhildir.

[27] Tagut hakkında 2:256. âyetin açıklamasına bakınız.

mazlıklar için seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükme gönüllerinde hiçbir şüphe ve sıkıntı duymaksızın tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe/ râzı olmadıkça, hakkıyla iman etmiş olmazlar. **(33:36)**

4:66 Eğer onlara "Ölüme/ savaşa gidin!" veya "Yurdunuzdan çıkın" diye yazsaydık, içlerinden çok azı dışında bunu yapmazlardı. Onlar kendilerine verilen öğütleri tutsalardı elbette kendileri için hayırlı olur, hem de imanlarını daha da pekiştirmiş olurlardı.

4:67-68 Bu durumda Biz de tarafımızdan kendilerine pek büyük bir mükâfat verirdik. Onları dosdoğru bir yola iletirdik.

4:69 Her kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine pek büyük nimetler bağışladığı peygamberler, sıddîklar, şehidler ve sâlih kimselerle beraberdirler. Onlar ise ne güzel arkadaştırlar.[28] **(1:7; 57:19)**

4:70 Bu, Allah'tan bir lütuftur. Bu lutfa mazhar olanların kadrini Allah'ın bilmesi yeter.

4:71 Ey iman edenler! (Düşmanlarınıza karşı) tedbirinizi alın. Duruma göre küçük guruplar halinde veya toplu olarak seferber olun/ savaşa çıkın. **(3:121)**

4:72 İçinizden bâzıları işi ağırdan alır. Başınıza bir felaket geldiğinde de "Allah bana lütfetti de onlarla birlikte olmadım" der.

4:73 Fakat Allah'tan size bir lütuf erişirse, bu defa da sanki sizinle kendisi arasında daha önce hiçbir tanışıklık yokmuş gibi, "Ben de onlarla birlikte olsaydım da büyük ganimete konsaydım" der.

4:74 Dünya hayatı karşılığında, âhiret hayatını satın almak isteyenler, Allah yolunda cihad etsinler. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, ona pek büyük bir mükafaat vereceğiz.

4:75 Size ne oluyor da Allah yolunda ve "Rabbimiz! Bizi, halkı zâlim olan şu memleketten çıkar; tarafından bize bir sahip gönder; katından bize bir yardımcı gönder" diye yalvaran çaresizlik içerisindeki erkekler, kadınlar ve çocuklar için savaşmıyorsunuz?

4:76 İman edenler Allah yolunda savaşırlar. İnkar edenler ise

[28] Sıddîklar, sözü, özündeki temizliği ortaya koyan; ameli, imanını doğrulayan, Allah'tan geleni tereddütsüz kabul eden kimselerdir.

tağutun uğrunda savaşırlar. Siz de şeytanın dostlarına karşı savaşın. Şüphesiz şeytanın hilesi pek zayıftır. **(2:256; 17:65)**

4:77 Kendilerine “Elinizi savaştan çekin, namazı dosdoğru kılın, zekatı verin” denilen kimselere baksana! Şimdi kendilerine savaş farz kılınınca, onlardan bâzıları, insanlardan Allah’tan korkarcasına, hatta daha fazla korkup şöyle diyorlar: “Rabbimiz! Niçin bize savaşı farz kıldın? Bizim için bunu biraz daha erteleseydin ya!”

De ki: Dünyanın menfaati çok azdır. Âhiret ise takva sahipleri/ Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Sizlere kıl kadar bile haksızlık yapılmaz. **(33:16; 47:20)**

4:78 Nerede olursanız olun, sağlamlaştırılmış yüksek kalelere sığınmış olsanız da ölüm size yetişir.

Onlara bir iyilik ulaşırsa “Bu, Allah’tandır” derler. Bir kötülük dokunduğunda ise “Bu, senin yüzündendir” derler. De ki: Hepsi Allah’tandır. Bu adamlara ne oluyor da bir türlü söz anlamıyorlar? **(3:185; 21:34; 30:36; 36:19; 55:26)**

4:79 Sana her ne iyilik erişirse Allah’tandır. Sana her ne kötülük gelirse o da senden kaynaklanır.[29] Seni insanlar için bir peygamber

[29] Âyetin bu kısmında ve başka âyetlerde geçen nefs, kişinin kendisi anlamındadır. Ancak, meallerde anlam kaymasına uğrayarak “insana kötülüğü telkin eden nefs” anlamında kullanılır. Bu âyet de birçok mealde “başına gelen kötülük ise nefsindendir” şeklinde tercüme edilmiştir. Bu tercüme, kişinin kendisini değil, ona kötülüğü telkin eden nefsi çağrıştırır.

Hz. Mûsâ’nın kavmi de Hz. Sâlih’in kavmi de başlarına bir kötülük geldiğinde bu kötülüğün sebebi olarak kendilerine gönderilen peygamberleri suçlamışlardı. (Bakınız: **7:131; 27:47**) Rivâyete göre münâfıklar ve Yahudiler de başlarına gelen kötülükle ilgili olarak Peygamberimizi suçladılar. Rabbimiz bu âyette, iyiliğin de kötülüğün de Allah’tan olduğunu, Peygamberde bir uğursuzluk bulunmadığını bildirdi. Burada bahis konusu olan kötülükten kasıt yağmursuzluk, kıtlık ve insan iradesinin karışmadığı bâzı musibetlerdir.

İradenin karıştığı savaş, özel veya genel kötülükler ve Allah’a isyan ise bizzat kulun kendisinden kaynaklanır. Rabbimiz bir sonraki âyette de bunu nazara verir. Yani kötülüğü kul ister, teşebbüs eder, Allah da onu onaylarsa yaratır. Bâzen de kuraklık, rızıktan eksiltme, hastalık, deprem, sel gibi musibetler günahların karşılığıdır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için *İnsan Kadere Mahkum mu?* Ve *Güncel Sorularla Kader* isimli kitaplarımıza bakılabilir

Âyette hitap Peygamberimize yönelik olsa da hüküm geneldir. Nitekim şu âyetlerde de bu gerçek genel ifâdeyle dile getirilir: “Size erişen her nimet Al-

gönderdik. Allah'ın buna şâhit olması yeter. **(42:30)**

4:80 Resûle itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Kim bundan yüz çevirirse, seni öylelerin üzerine muhâfız olarak göndermedik. **(48:10; 94:4)**

4:81 Onlar sana, "Emrin baş üstüne" derler. Senin yanından çıktıklarında ise içlerinden bir topluluk geceleyin, daha önce söylediklerinin tersini yapıp, tuzaklar kurarlar. Allah da onların gizlice kurdukları tuzakları kaydediyor. Artık sen onlardan yüz çevir ve Allah'a tevekkül et. Vekil olarak Allah yeter. **(4:108; 24:47)**

4:82 Onlar Kur'ân'ı gereği gibi düşünmezler mi? Eğer o Allah'tan başkası tarafından gönderilseydi, elbette içinde pek çok çelişki ve tutarsızlık bulurlardı.

4:83 Onlara emniyet veya korku haberi ulaştığında onu her tarafa yayıverirler. Oysa onu peygambere veya bilgi sahibi kimselere ulaştırmış olsalardı, elbette onlardan hüküm çıkarabilenler, işin doğrusunu bilirlerdi. Eğer üzerinizde Allah'ın lütuf ve rahmeti olmasaydı, çok azınız dışında şüphesiz şeytana uyup gitmiştiniz. **(4:59)**

4:84 Artık Allah yolunda savaş. Sen ancak kendi işlediklerinden mesulsün. Mü'minleri de savaşa teşvik et. Umulur ki Allah kâfirlerin şiddetini tesirsiz bırakır. Allah kuvvetçe çok çetin, cezalandırma bakımından da çok şiddetlidir.[30]

4:85 Kim güzel bir işe aracılık ederse, ondan kendisine bir hisse vardır. Kim de çirkin bir işe aracılık ederse, ona da ondan bir pay vardır. Allah'ın her şeye gücü yeter/ her şeyi görmektedir.

4:86 Eğer size bir selam verilirse, ondan daha güzeli ile karşılık verin. Hiç olmazsa aynısıyla karşılık verin. Şüphesiz Allah her şeyin hesabını hakkıyla arayandır.

lah'tandır." **(16:53)** "Başınıza gelen her musibet, kendi elinizle kazandığınız günahlar yüzündendir" **(42:30)** "Düşmanlarınızı iki kat musibete uğratmışken, size bir musibet erişince, 'Bu nereden başımıza geldi' mi diyorsunuz? De ki: "O, bizzat kendi yaptıklarınız sebebiyledir" **(3:165)**

Bu durumda iyiliklerin de kötülüklerin de Allah'tan olduğunun ifâde edildiği 78. âyet ile kötülüklerin insanın kendisinden kaynaklandığının ifâde edildiği 79. âyet arasında bir tezat söz konusu değildir.

[30] Allah'ın burada umulur ki demesi, sonucu bildirmemesi, mü'minleri korku ve ümit arasında tutmak, "Allah yardım eder" düşüncesiyle tembelliğe sevk etmemek içindir. Yoksa Allah sonucu bilmektedir.

4:87 Allah, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayandır. O, geleceğinde hiçbir şüphe olmayan kıyamet gününde elbette hepinizi toplayacaktır. Allah'dan daha doğru sözlü kim vardır? **(34:26)**

4:88 Size ne oluyor da münâfıklar hakkında iki gruba ayrılıyorsunuz? Oysa Allah onları işledikleri suçlar sebebiyle baş aşağı/ tepe taklak etmiştir. (İşledikleri sebebiyle) Allah'ın saptırdığını doğru yola mı getirmek istiyorsunuz? Allah her kimi saptırırsa, artık onun için asla yol bulamazsın.

4:89 Onlar, sizin de kendileri gibi küfre düşmenizi, kendileriyle aynı seviyede olmanızı ne kadar da çok isterler. Öyle ise Allah yolunda hicret edinceye kadar onlardan hiçbirini dost edinmeyin.[31] Eğer yüz çevirirlerse, onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün.[32] Sakın onlardan bir dost ve bir yardımcı edinmeyin. **(3:100)**

4:90 Ancak sizinle aralarında anlaşma bulunan bir topluluğa sığınanlar; veya ne sizinle ne de kendi halklarıyla savaşmak istemediklerinden kalpleri daralarak size gelenler bunun dışındadır. Eğer Allah dileseydi, onları size musallat eder, onlar da sizinle savaşırlardı. Öyle ise onlar sizden uzak durur, sizinle savaşmaz ve size barış teklif ederlerse, bu durumda, onlara saldırmak için bir yola girmenize Allah izin vermez. **(8:61; 47:35)**

4:91 Bir de hem sizden, hem de kendi halklarından emin olmak isteyenlerle karşılaşacaksınız. Fakat bunlar ne zaman sizlerle savaşmaya çağrılsalar, derhal bu çağrıya dalarlar. Öyleyse böyle kimseler sizden uzak durmazlar, barış teklif etmezler ve ellerini sizden çekmezlerse, onları yakaladığınız yerde öldürün. Böyleleri için size apaçık bir yetki verdik.

4:92 Yanlışlıkla olması dışında bir mü'min, bir başka mü'mini kesinlikle öldüremez. Her kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, mü'min bir köleyi hürriyetine kavuşturması ve öldürdüğü kimsenin âilesine diyet/ kan bedeli vermesi gerekir. Ancak diyet alması gereken taraf bunu bağışlarsa, o başkadır.

[31] Münâfıklar ve hicret

[32] Bu ve 91. âyetteki emir, nüzul ortamında savaş halinde olunan müşriklerle veya benzer durumun tekrarı durumuyla ilgilidir. Ortada savaş durumu yokken, sulh halinde böyle bir uygulama söz konusu değildir.

Eğer yanlışlıkla öldürülen, kendisi mü'min olmakla birlikte size düşman olan bir topluluğun ferdi ise bu durumda mü'min bir köleyi hürriyetine kavuşturmak gerekir.

Eğer öldürülen kimse sizinle aralarında bir anlaşma bulunan bir topluluktan ise bu durumda karşı tarafın varislerine diyet ödemek ve mü'min bir köleyi hürriyetine kavuşturmak gerekir.

Bunu yapmaya gücü yetmeyenin, Allah'ın tevbesini kabul etmesi için iki ay peş peşe oruç tutması gerekir. Allah her şeyi hakkıyla bilir ve her şeyi hikmetle/ yerli yerince yapar.

4:93 Kim bir mü'mini kasten öldürürse, onun cezası ebedî kalmak üzere Cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, lanetlemiş/ rahmetinden uzaklaştırmış ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.[33] **(1:6; 4:48; 6:151; 25:68)**

4:94 Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman son derece dikkatli olun. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için "Sen mü'min değilsin" demeyin. Allah katında bir çok ganimet olduğunu unutmayın.[34] Önceden siz de öyleydiniz. Allah size lütufta bulundu. Öyle ise (bir mü'mini öldürmeme konusunda) dikkatli olun. Şüphesiz Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. **(8:26)**

4:95 Mü'minlerden (cihada katılmayıp) mazeretsiz olarak yerlerinde oturanlar ile, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler elbette bir olmazlar. Allah, mallarıyla ve canlarıyla cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah hepsine de Cenneti vaad etmiştir. Ancak oturanlara göre, cihad edenlere daha büyük mükâfat sözü vermiştir.

4:96 Allah, cihat edenlere dereceler, bağışlanma ve rahmet vermiştir. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(57:10)**

4:97 Melekler, kendi nefislerine haksızlık edenlerin canlarını alırken, "Sizler ne halde idiniz?" derler. Onlar, "Biz, bulunduğumuz yerde

[33] Burada gazapla, lânetin birlikte yer alması, azabın şiddetini gösterir.

[34] Mü'min kelimesi eman verilmiş kişi olarak da anlamlandırılmıştır. Ancak âyetin devam eden cümleleri, burada söz konusu edilenin mü'min olduğunu göstermektedir.

zayıf kimselerdik" cevabını verirler. Melekler, "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de hicret etseydiniz" karşılığını verirler. İşte onların varacakları yer Cehennemdir. Gidilecek ne kötü bir yerdir o! **(47:27)**

4:98 Fakat hicret etmeye güç yetiremeyen ve bunun için bir imkan bulamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hükmün dışındadırlar.

4:99 Allah'ın bunları bağışlaması umulur. Çünkü Allah çok affedicidir ve çok bağışlayıcıdır.

4:100 Allah yolunda hicret etmek isteyen kimse, yeryüzünde gidilecek çok yer ve rızkında genişlik bulur. Kim Allah ve Resülüne hicret etmek için evinden çıkar da yolda kendisine ölüm erişirse, onun mükâfatını vermek Allah'a aittir. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(22:56)**

4:101 Sefer esnasında,[35] kâfirlerin size bir kötülük yapmasından endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır.

4:102 Sen de içlerinde olup[36] onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir kısmı silahlarını da yanlarına alarak seninle birlikte namaza dursun. Onlar secdede iken diğer grup arkalarında beklesinler/sizi korusunlar.

Sonra namaz kılmamış olan diğer topluluk gelip tedbirli bir şekilde ve silahları yanlarında olduğu halde seninle namaz kılsınlar.

Kâfirler sizlerin silahsız ve eşyalarınızdan gafil olduğunuz bir anda baskın yapıp, işinizi bitirmek isterler.

Eğer yağmur sebebiyle sıkıntı çekerseniz veya hasta iseniz, silahlarınızı bırakmanızda bir mahzur yoktur. Yine de tedbiri elden bırakmayın. Şüphesiz Allah kâfirler için perişan edici bir azap hazırlamıştır.

4:103 Namazı kıldıktan sonra gerek ayakta, gerek oturarak, gerekse yan üzeri uzanarak Allah'ı zikredin/ anın. Korkudan emin olunca da namazı her zamanki gibi kılın. Şüphesiz namaz mü'minler üzerine vakitlenmiş olarak farz kılınmıştır. **(3:191)**

[35] Hicret için, yolculuk veya cihad için çıktığınızda.

[36] Hitap Peygamberimize ve onun şahsında bu durumda namaz kıldıracak olan bütün komutan ve imamlaradır.

4:104 (İslâmiyetin yayılmasını engelleyen) topluluğun peşini takip etmekte gevşek davranmayın. Eğer siz acı çekiyorsanız, onlar da sizin gibi acı çekiyorlar. Kaldı ki siz, Allah'tan onların ümit etmediklerini umuyorsunuz. Şüphesiz Allah Alîm ve Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir ve her şeyi yerli yerince yapar.

4:105 Şüphesiz Biz, insanlar arasında Allah'ın gösterdiği şekilde hüküm veresin diye Kur'ân'ı sana hak ile indirdik. Öyle ise hâinlerin savunucusu olma.[37]

4:106 Allah'tan bağışlanma iste. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.

4:107 Kendilerine hâinlik edenleri de savunma. Şüphesiz Allah hıyanete düşkün ve günahtan çekinmeyen kimseyi sevmez.

4:108 Onlar yaptıklarını insanlardan gizleyebilirler, fakat Allah'tan gizleyemezler. Onlar, Onun istemediği şeyi geceleyin/ gizlice planlarken, O, onları görüp işitiyordu. Allah onların bütün işlediklerini (ilmiyle) kuşatır.[38] **(4:81)**

4:109 Haydi siz, dünya hayatında o hâinleri savundunuz. Kıyâmet gününde onları Allah'a karşı kim savunacak? Veya kim onlara vekil olacak?"

4:110 Kim bir kötülük işler veya bir günahla nefsine haksızlık eder, sonra da Allah'tan bağışlanma dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhamet edici olarak bulur. **(25:71)**

4:111 Kim bir günah işlerse bunu ancak kendi zararına işlemiştir. Şüphesiz Allah Alîm ve Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir ve her şeyi yerli yerince yapar.

4:112 Kim bir hata yapar veya bir günah işler de onu suçsuz birisinin üzerine atarsa, şüphesiz büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.[39]

[37] Allah'ın "Biz" ifadesi kullanmasıyla ilgili açıklama için 2:57. âyete bakınız.

[38] İnsan, kimsenin görmediği yerde bir günah işlediğinde, yalan söylediğinde, suçu bir başkasına attığında, Allah'ın bunu bildiğini çoğu zaman düşünmez. Oysa kendisini hesaba çekecek olan Allah'tır. Dolayısıyla insanların bunu bilip bilmemesi, geçici bir menfaat temin etse de fazla önemli değildir. Oysa Allah'ın o suçu bilmesi, ebedî hayatı için büyük bir tehlikedir. Rabbimiz, pek çok âyette kullarına bu şuuru verir.

[39] Bâzı kimseler, işledikleri bir suçu başkalarının üzerine atarak onun cezasın-

4:113 Eğer senin üzerinde Allah'ın lütuf ve rahmeti olmasaydı, onlardan bir topluluk seni haktan şaşırtmaya yeltenmişti. Fakat onlar ancak kendilerini saptırırlar. Sana da hiçbir zarar veremezler. Çünkü Allah senin üzerine Kur'ân'ı ve hikmeti indirdi ve sana bilmediğin şeyleri öğretti. Allah'ın senin üzerindeki lütuf ve ihsanı pek büyüktür.[40] **(17:74)**

4:114 Bir sadaka, bir iyilik veya insanların arasını düzeltme istemeleri dışında, onların kendi aralarında yaptıkları gizli toplantıların çoğunda hiçbir hayır yoktur. Kim Allah rızasını gözeterek bunları yaparsa, Biz ona çok büyük bir mükâfat veririz.

4:115 Doğru yol kendisine apaçık belli olduktan sonra kim Peygambere muhalefet edip mü'minlerin yolundan başka bir yol tutarsa, Biz de onu kendi seçtiği yola sevk eder ve Cehenneme sokarız. Gidilecek ne kötü yerdir orası!

4:116 Allah, kendisine ortak koşulmasını asla affetmez. Bundan başka günahları ise dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşana gelince, artık o haktan pek uzak bir sapıklıkla sapmış gitmiştir. **(4:48)**

4:117 Allah'a ortak koşanlar Allah'tan başka bir kısım dişilerden/ dişi isimli putlardan istiyorlar. Onlar ancak inatçı şeytandan istekte bulunuyorlar. **(6:100; 34:40, 41; 37:158, 159; 43:19)**

4:118 Allah şeytanı rahmetinden kovdu. O da şöyle dedi: Madem insanların yüzünden beni rahmetinden kovdun, ben de onlardan bir kısmını elde edip onları peşime takarım.

4:119 "Onları doğru yoldan saptıracağım, onları boş emellerle/ kuruntularla oyalayacağım, onlara emrederim, onlar da ibâdet diye hayvanların kulaklarını yararlar, yine onlara emrederim, Allah'ın yarattığını bozup değiştirirler." Artık kim Allah'ın yerine şeytanı dost edinirse, o apaçık bir zarara uğramıştır/ dalâlettedir. **(5:103; 7:30; 16:63)**

4:120 Şeytan onlara vaatlerde bulunur ve kuruntularla/ sahte arzularla avutur. Şeytanın onlara vaad ettikleri, aldatmadan başka bir şey değildir. **(14:22)**

dan kurtulduklarını zannederler. Oysa onun dünyevî cezasından belki kurtulabilirler ama, her şeyi en ince ayrıntılarına kadar bilen Rabbimiz, o suçun sahibini biri işlediği suç, diğeri de suçsuz birine attığı iftira sebebiyle olmak üzere iki defa cezalandırır. Hem bu ceza dünya cezalarına da benzemez.

[40] Hikmet hakkında açıklama için 2:129'un açıklamasına bakınız.

4:121 (Şeytanın vaadine) aldananların varacakları yer Cehennemdir; oradan kaçıp sığınacak bir yer de bulamazlar.

4:122 İman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanları alt taraflarından ırmaklar akan Cennetlere koyacağız. Onlar orada ebedî olarak kalacaklar. Allah bunu gerçekleştirmek üzere vaad etmiştir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?

4:123 Yoksa Cennete erişmek ne sizin kuruntularınızla, ne de kitap ehlinin kuruntularıyla mümkün değildir.

Kim bir kötülük işlerse, onun cezâsını görür. O zaman Allah'a rağmen kendisini kurtaracak bir dost da bulamaz. **(2:111)**

4:124 Erkek olsun, kadın olsun mü'min olarak sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar Cennete girerler ve çekirdeğin üzerindeki bir nokta/ zerre kadar da olsa, haksızlığa uğratılmazlar.

4:125 İşlerinde doğru olarak kendisini Allah'a veren ve İbrahim'in Allah'ı bir tanıyan dinine uyan kimseden dince daha güzel kim vardır? Allah İbrahim'i dost edinmiştir. **(2:124; 3:68; 16:120-123; 53:37)**

4:126 Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Allah (ilmiyle) her şeyi kuşatır.

4:127 Kadınlar hakkında senden bilgi istiyorlar. De ki: "Onlar hakkındaki hükmü Allah açıklıyor:

Kendileri için yazılmış olan haklarını vermeyerek nikâhladığınız kadınların ve zayıf çocukların hakları, bu Kitapta size okunuyor. Yetimlere haklarını verme konusunda tam adaletli olun. Hayırdan her ne yaparsanız, şüphesiz Allah onu hakkıyla bilir. **(4:3)**

4:128 Eğer bir kadın, kocasının nüşûzundan[41] veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa, aralarında sulh yapmalarında bir günah yoktur. Barış elbette daha hayırlıdır. Zaten nefisler menfaatlerine düşkündür/ kıskançlığa hazırdır. Eğer siz (hanımlarınıza) iyi ve güzel davranır, Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız iyi bilin ki Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

[41] Nüşûz hakkında 34. âyetteki açıklamaya bakınız.

4:129 Ne kadar isteseniz de eşleriniz arasında tam adâlete güç yetiremezsiniz.[42] Hiç değilse büsbütün birine meyledip de diğerini ne dul ne de evli gibi bırakmayın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. **(4:3)**

4:130 Eğer gösterilen bütün gayrete rağmen eşler birbirlerinden ayrılırlarsa, Allah lütfu ile eşlerden her birini diğerine muhtaç olmaktan kurtarır. Allah'ın lütfu geniştir ve her şeyi yerli yerince yapar.

4:131 Göklerde ne var, yer de ne varsa Allah'ındır. Yemin olsun ki sizden önce kendilerine kitap verilenlere de size de Allah'a karşı gelmekten sakınmanızı emrettik. Eğer nankörlük ederseniz, şüphesiz göklerde ne var, yer de ne varsa Allah'ındır. Allah Ganiyy'dir, Hamid'dir/ Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve bütün övgülere layıktır.

4:132 Göklerde ne var, yer de ne varsa Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter.

4:133 Ey insanlar! Eğer O dilerse sizi götürür; başka bir topluluk getirir. Allah'ın kudreti, bunu yapmaya elbette yeter. **(5:54)**

4:134 Kim dünya mutluluğunu isterse, bilsin ki dünya mutluluğu da; ahiret mutluluğu da Allah'ın yanındadır. Allah hakkıyla işitir ve görür. **(2:200-202; 17:18-21; 42:20)**

4:135 Ey iman edenler! Kendinizin, anne ve babanızın veya akrabalarınızın aleyhine de olsa, hakkında (hüküm vereceğiniz veya) şâhitlikte bulunacağınız kimse zengin de olsa, fakir de olsa adâleti titizlikle ayakta tutun. Allah için şâhitlik yapanlardan olun. Allah zengine de fakire de sizden daha yakındır. Öyle ise heveslerinize uyup da adâletten ayrılmayın. Adâlet üzere hüküm verme konusunda dilinizi eğip bükerseniz veya yüz çevirirseniz, şüphe yok ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır. **(2:283; 5:8)**

4:136 Ey iman edenler, Allah'a, Rasûlüne, Rasülüne indirdiği Kitaba ve daha önce indirdiği kitaplara hakkıyla iman edin. Kim Allah'ı,

---

[42] Birden fazla kadınla evli olan erkeklerin güç yetirilemeyeceği ifâde edilen adâlet, sevgi noktasındadır. Bu âyet, 3. âyette izin verilen çok kadınla evliliği yasaklamıyor. Adâlet gerektiren noktalarda mümkün mertebe âdil olunmasını öğütlüyor. Yasaklasa, hemen ardından "Hiç değilse büsbütün birine meyledip de diğerini ne dul ne de evli gibi bırakmayın" denilmezdi.

meleklerini, kitaplarını, rasüllerini ve âhiret gününü inkar ederse, işte o haktan pek uzak bir sapıklıkla yoldan çıkmıştır. **(7:158; 24:62; 48:9)**

4:137 İman edip sonra inkar eden, tekrar iman edip sonra inkar eden ve inkarlarında aşırı giden kimseleri Allah ne bağışlar, ne de doğru yola iletir."

4:138 Münâfıkları, kendileri için hazırlanan elem verici bir azapla müjdele.

4:139 Onlar, mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinirler. Yoksa onların yanında izzet mi arıyorlar? Oysa bütün izzet Allah katındadır. **(35:6)**

4:140 Allah, Kitabında size şunu da indirmişti: "Allah'ın âyetlerine küfredildiğini veya onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, bunu yapanlar başka bir söze dalıncaya kadar onların yanında oturmayın. Aksi taktirde siz de onlar gibi olursunuz." Şüphesiz ki Allah, münâfıkların ve kâfirlerin hepsini Cehennemde toplayacaktır. **(6:68)**

4:141 Münâfıklar sizi gözetleyip dururlar. Eğer Allah size bir zafer lütfederse, "Biz de sizinle birlikte değil miydik" derler. Eğer kâfirler zaferden bir pay elde ederse, bu defa da onlara, "Sizi kollamadık mı? Sizi onlardan kurtarmadık mı?"[43] derler. Kıyamet/ büyük duruşma gününde Allah sizinle onlar arasında hükmünü verecektir. Allah, kâfirler için mü'minlerin aleyhine asla bir yol vermeyecektir. **(29:10)**

4:142 Münâfıklar akıllarınca Allah'ı aldatmak isterler. Oysa O, onların hilelerini başlarına geçirir. Onlar namaz için kalktıklarında üşenerek/ istemeye istemeye, gösteriş olsun diye kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı çok az hatırlarlar. **(2:264; 9:54)**

4:143 Onlar iman ile küfür arasında gidip gelirler, ne mü'minlere bağlanırlar, ne de kâfirlere. Allah kimi şaşırtırsa, sen onun için artık yol bulamazsın.[44] **(2:20; 22:11)**

[43] "Mü'minlere yardım etmeyip sizin lehinize propağanda yaptık. Onları zayıf düşürdük. Siz bunun için onları yendiniz. Biz de onlarla beraber olsaydık, sizi mağlup etmez miydik?"

[44] Münâfıklar, Bakara Sûresi 14. âyette geçtiği üzere kâfirlere "Biz, 'İnandık' demekle Müslümanlarla alay ediyoruz" deseler de bu durum kâfirleri rahatsız etmiş, onlara olan güvenlerini zedelemiştir. Onların, "Acaba onlardan oldukları halde bizi mi kandırıyorlar, bizimle mi alay ediyorlar?" şeklinde düşünmelerine sebep olmuştur. Dolayısıyla münâfıkları yanlarından uzaklaştırmışlardır. Bu âyet onların arada kaldıklarına dikkat çekmektedir.

4:144 Ey iman edenler! Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin. Yoksa kendi aleyhinize Allah'a apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz? **(3:28; 60:1)**

4:145 Şüphesiz münâfıklar Cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Onlar için asla bir yardımcı bulamazsın.

4:146 Münâfıklardan tevbe ederek durumlarını düzelten, Allah'ın dinine sarılan ve dinlerinde ihlaslı olanlar/ kulluğu Allah'a has kılanlar, Cehennemin aşağı tabakasına girmekten kurtulurlar. İşte onlar mü'minlerle beraberdirler. Mü'minlere ise Allah pek büyük bir mükâfat verecektir.

4:147 Siz şükredip/ minnettarlık gösterip, iman ederseniz Allah size niçin azap etsin?[45] Allah şükredenlerin/ minnettarlık gösterenlerin mükâfatını veren ve her şeyi hakkıyla bilendir. **(14:7)**

4:148 Allah, zulme uğrayanın dışında ağır ve inciten bir sözün açıkça söylenmesini sevmez. Allah her şeyi hakkıyla işitir ve her şeyi hakkıyla bilir.

4:149 Bir hayrı açıklasanız veya gizleseniz ya da size yapılan bir kötülüğü affetseniz, şüphesiz Allah da sizi affeder ve Onun her şeye gücü yeter.

4:150-151 Şüphesiz, Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenlerin, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırıp peygamberleri inkâr edenlerin ve "Onların bir kısmına inanır, bir kısmını inkâr ederiz" diyerek iman ile küfür arasında bir yol tutmak isteyenlerin hepsi de gerçek kâfirlerin tâ kendisidir. Kâfirlere hor ve alçaltıcı bir azap hazırladık.

4:152 Allah'a ve hiçbirisinin arasında ayrım yapmadan peygamberlerine iman edenlere gelince, Allah, onlara mükâfatlarını elbette verecektir. Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir. **(2:136, 285)**

4:153 Kitap verilenler (Yahudiler) senden gökten bir kitap indirmeni istiyorlar. Onlar Mûsâ'dan bundan daha fazlasını istemişlerdi. "Allah'ı bize açıkça göster" demişlerdi. Bunun üzerine yaptıkları hak-

[45] Allah, insanları kendilerine azap etmek için yaratmamıştır. Allah'ın azap göndermesinin hikmeti, insanları inkâr ve küfürden çekindirmek, imana ve şükre sevk içindir. Bu maksat azaba gerek kalmadan gerçekleşirse, Allah'ın kullarına azap etmesine de gerek kalmaz.

sızlık sebebiyle onları yıldırım çarpmıştı. Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra da buzağıyı ilah edindiler. (Tevbe edince) bunu da bağışladık. Mûsa'ya apaçık bir dayanma gücü verdik.[46] **(7:143)**

4:154 Verdikleri sözde durmalarını pekiştirmek için Dağ'ı üzerlerine kaldırdık. Onlara "Eğilerek o kapıdan girin!" dedik. Bir de kendilerine "Cumartesi/ tatil günü yasağını çiğnemeyin" dedik. Bu konuda onlardan ağır teminat aldık. **(2:58, 63; 7:171)**

4:155 Akdi/ sözleşmeyi bozmaları; Allah'ın âyetlerini (delillerini) inkar etmeleri; peygamberlerini öldürmeleri ve "kalplerimiz perdelidir" demeleri sebebiyle, onları lânetledik/ rahmetimizden uzaklaştırdık. Aslında kalpleri perdeli yaratılmadı. Küfürleri sebebiyle Allah onların kalplerini mühürledi. Artık onların pek azı inanır. **(2:7, 88)**

4:156-157 Yine inkar etmeleri, Meryem'e büyük bir iftira atmaları ve "Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri sebebiyle (İsrail oğullarını lanetledik) Oysa onu (İsa'yı) ne öldürdüler, ne de astılar. Fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ayrılığa düşenler bu konuda tam bir kararsızlık içerisindedirler. Bu hususta zanna uymak dışında, hiçbir sağlam bilgileri yoktur. Onu kesin olarak öldürmediler. **(66:12)**

4:158 Aksine Allah onu kendi katına kaldırmıştır.[47] Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle/ yerli yerince yapandır. **(3:55)**

4:159 Kitap ehlinden herkes, ölmeden önce ona inanacaktır.[48] Kı-

[46] İsrail oğulları kendilerini Allah'ın izniyle sıkıntılardan kurtaran Hz. Mûsâ'ya oldukça fazla eziyet etmişlerdi. O, bu eziyete Allah'ın verdiği bir güçle dayanabildi.

[47] Hz. İsa'nın yükseltildiği yer gök değil, Allah'ın mânevî katıdır. Yükseltme bedeni değil, vefattan sonra mânevi yükseliştir. Bu yükselmenin bir diğer örneği Hz. İdris'te gerçekleşmiştir. Hz. İsa'nın hayatta olup olmadığı konusunda açıklama için 3:55; 43:61. âyetlerin açıklamasına bakınız.

[48] Meal ve tefsirde en önemli zorluklardan birisi de zamirin merciinin/döneceği yerin, cümlenin unsurlarından hangisine ait olduğunun tespit edilmesidir. Her ne kadar, "Zamirde asıl olan zikredilenlerden en yakın olana dönmesidir" şeklinde genel bir kaide olsa da bu her zaman böyle olmamaktadır. Bunun içindir ki bu kaideye "aksi yönde bir delil olmadıkça" şeklinde, bir kayıt koyma ihtiyacı hissedilmiştir. Bu âyette de böyle bir zorluk söz konusudur. Âyetteki "bihi" ve mevtihî" deki zamirlerin döneceği yer, çok tartışılmıştır. Eğer "mevtihî"deki zamir Hz. İsâ'ya dönerse, âyetin anlamı, "Kitap ehlinden herkes, İsa ölmeden

yamet günü geldiğinde onlar hakkında şâhitlik edecektir.

4:160-161 Zulümleri sebebiyle, bir de çok kimseyi Allah yolundan çevirmeleri, kendilerine yasaklandığı halde fâiz almaları ve haksız yollar ile insanların mallarını yemeleri sebebiyle, daha önce helal olan temiz ve iyi şeyleri Yahudilere haram kıldık ve içlerinden inkara sapanlara acı bir azap hazırladık. **(2:275; 6:146)**

4:162 Fakat onlardan ilimde derinlik sahibi olanlarla mü'minler, hem sana indirilene, hem de daha önce indirilene iman ederler, namazlarını dosdoğru kılarlar, zekatlarını verirler, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İşte onlara büyük mükâfat vereceğiz.

önce ona inanacaktır" şeklinde olur. Bu anlama göre Hz. İsa'nın hayatta olduğunu da kabul etmek gerekir.

Deccal ortaya çıkınca Cenab-ı Hak Hz. İsa'yı indirecek, o da Deccal'ı öldürecek, Ehl-i Kitab'ın geride kalanı ona iman edecek, Yahudilerden ve Hıristiyanlardan Müslüman olmayan kimse kalmayacaktır.

"Mevtihi"deki zamir ehli kitaba dönerse, âyetin anlamı şöyle olur: "Kitap ehlinden herkes, kendi ölümünden önce ona iman edecektir." Bu durumda Hz. İsa'nın sağ olması gerekmemektedir.

Bir de "ona" ifadesinin açıklık kazanması gerekmektedir. Burada üç alternatif vardır.

a. İman edilecek kimse Hz. İsa olabilir. Bu durumda âyetin anlamı "Kitap ehlinden herkes, İsa ölmeden önce İsa'ya inanacaktır," ya da "Kitap ehlinden herkes, kendi ölümünden önce İsa'ya iman edecektir" olur.

b. İman edilecek kimse Hz. Muhammed olur. Bu durumda âyetin anlamı "Kitap ehlinden herkes ölmeden önce ona/Muhammed'e inanacaktır" olur.

İkinci alternatif, bağlama ve Kur'an'ın ruhuna daha uygundur. Çünkü Kur'an'da söz konusu olan Hz. İsa'ya iman değil, Peygamberimize imandır.

Diğer taraftan, Hıristiyanlar zaten Hz. İsa'ya inanmaktadır. Bu âyetler, ehl-i kitabı Peygamberimize imana çağırmaktadır. İstenilen ve gerekli olan da budur. Ehl-i kitabın Hz. İsa'ya inanıp inanması İslam açısından ve özellikle Peygamberimizin tebliği noktasından bir anlam ifade etmez. Ama Ehl-i kitabın Peygamberimize iman etmeleri, İslamın tebliği noktasından çok önemlidir. Bu âyette de onlardan Hz. Muhammed'e inanmaları istenmektedir.

c. "Ona" dan maksat, "Allah'a iman etmedir.

İmam Mâturidî, tefsirinde bu üç alternatife de yer verir ve şöyle der: "Mutlaka iman edecektir" beyanıyla bâzıları Allah'a iman edeceğinin kastedildiğini, bâzıları Hz. İsa'ya, bâzıları da Hz. Muhammed'e iman edeceğinin kastedildiğini söylemişlerdir."

4:163 Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. Önceden de İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına, İsa'ya, Eyyub'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyetmiştik. Davud'a da Zebur'u vermiştik.

4:164 Durumlarını sana daha önce anlattığımız nice peygamberler gönderdik. Sana anlatmadığımız peygamberler de gönderdik. Allah Mûsâ'ya hitap ederek, onunla gerçekten konuştu. **(40:78; 42:51)**

4:165 Müjdeleyici ve korkutucu olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberler gönderildikten sonra Allah'a karşı bir bahaneleri kalmasın. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle/ yerli yerince yapandır. **(20:134; 28:47)**

4:166 Allah sana indirdiği kitabı, ilmiyle indirdiği konusunda sana şâhitlik eder. Melekler de buna şâhitlik ederler. Şâhit olarak Allah yeter. **(41:53)**

4:167 O kimseler ki kendileri inkar ettiği gibi, başkalarını da Allah yolundan engellerler. İşte onlar (Allah yolundan) çok ileri derecede sapmışlardır.

4:168-169 Doğrusu, inkâr edip zulmedenleri, Allah ne bağışlayacak, ne de Cehennemden başka bir yola iletecektir. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Bu da Allah için çok kolaydır.

4:170 Ey insanlar! Gerçek şu ki Peygamber size Rabbinizden hakkın tâ kendisini getirdi. Kendi iyiliğiniz için ona iman edin. Eğer inkar ederseniz, (bilin ki) göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır.[49] Allah Alîm ve Hakîm'dir Allah her şeyi hakkıyla bilir ve her şeyi yerli yerince yapar. **(35:15)**

4:171 Ey kitap ehli! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında kesinlikle gerçek olmayan şeyleri söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesih, sadece Allah'ın elçisi, Onun Meryem'e attığı kelimesi ve Ondan bir ruhtur. Allah'a ve Peygamberine iman edin. "(Tanrı) üçtür" demeyin. Kendi iyiliğiniz için bundan vaz geçin. Allah ancak bir tek Allah'tır. O, çocuğu olmaktan uzaktır. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Onundur. Vekil olarak Allah yeter. **(2:116; 3:59, 45, 59; 5:75, 116; 9:31, 19:34, 88-89; 43:59)**

[49] Allah sizin iman etmenize muhtaç değildir.

4:172 Ne Mesih (İsa); ne de Allah'a çok yakın olan melekler, Allah'a kul olmaktan kaçınmaz (geri durmaz). Allah'a kul olmaktan kaçınanlar ve kibirlenenler bilsinler ki Allah böylelerin hepsini huzurunda toplayacaktır. **(19:30; 21:19)**

4:173 İman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlara gelince: Allah onların mükâfatlarını tamı tamına ödeyecek. Ayrıca lütfundan daha fazlasını da verecektir. Kulluktan kaçınıp kibirlenenleri ise can yakıcı bir azaba sokacaktır. Onlar Allah'a rağmen bir koruyucu ve bir yardımcı bulamayacaklardır.[50]

4:174 Ey insanlar! Şüphesiz Rabbinizden size apaçık bir delil geldi ve size açık bir nur indirdik.

4:175 Allah'a iman edip o imana sımsıkı sarılanları, Allah bir rahmet ve lütuf içine (Cennete) koyacaktır. Onları dosdoğru bir yol üzere yönlendirecektir.

4:176 Senden bilgi istiyorlar. De ki: "Kelâlenin[51] mirası hakkındaki hükmünü Allah şöyle bildiriyor: Çocuğu olmayan, geride bir kız kardeş bırakan kimsenin geride bıraktığı malın yarısı, kız kardeşinindir.

"Eğer kız kardeş geride çocuk bırakmadan ölürse, erkek kardeş de ona vâris olur.

"Eğer geride iki kız kardeş kalırsa, bunlar bırakılan malın üçte birini alırlar.

"Eğer varislerden biri erkek, biri kızsa, bu durumda erkek kadının hissesinin iki mislini alır."

Yanlışa düşmeyesiniz diye Allah hükümlerini böylece açıklıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilir.

[50] O gün Allah'tan başka hiçbir koruyucu ve yardımcı yoktur. Fakat Allah böylelerin koruyucu ve yardımcısı olmayacaktır.

[51] Babası ve çocuğu olmayan kişinin.

MÂİDE SÛRESİ

Medine devrinde indirilmiştir. 120 âyettir. Kur'an'ın uzun sûrelerindendir. İsmini, 112. âyette geçen ve "sofra" anlamına gelen "mâide" kelimesinden alır. Sûre, "ey iman edenler" hitabıyla başlayan üç sûreden biridir. (Diğer ikisi Hucurât ve Mümtehine Sûreleridir.) Kendisinden önceki Nisa Sûresi ile yakın ilişkilidir. Nisa Sûresi'ndeki bâzı konular, Mâide Sûresi'nde açıklanır. Mâide Sûresi hüküm ağırlıklıdır. Bu cümleden olarak, akitlere yeminlere sadakat, abdest, gusül, teyemmüm, vasiyet, şâhitlik, yenilmesi haram kılınan etler, av, hırsızın cezası, içki, kumar, put ve falcılığın haram kılınması, cihat gibi konular ele alınır. Sûrede Allah'a karşı gelmekten sakınmak işlenir, adalet vurgusu yapılır. Allah'ın haram kıldıklarına riayet etmek, iyilik üzere yardımlaşmak istenir. Ehl-i Kitapla olan ilişkiler, Hz. İsa'nın ve havarilerle konuşması konu edilir. Ehl-i Kitap eleştirilir. Bir de sadece bu sûrede anlatılan ilk cinayete yer verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

5:1 Ey iman edenler, bağlandığınız akitlerinizi/ kesin olarak verdiğiniz sözlerinizi yerine getirin. Haram kılındığı size bildirilenler dışında hayvanların eti size helal kılındı. Ancak ihramlı iken avlanmak da helal değildir.[1] Allah dilediği şekilde hükmeder. **(2:27; 5:3)**

5:2 Ey iman edenler! Allah'ın şeâirine, haram aylara, Kâbe'ye hediye olarak gönderilen kurbanlık hayvanlara, özellikle gerdanlık takılmakla belirlenmiş olanlara, Rabbinin lütfunu ve rızasını arayarak Beyt-i Harama gelenlere hürmetsizlik etmeyin.[2]

İhramdan çıktıktan sonra avlanabilirsiniz.[3]

Mescid-i harama girmenizi önledikleri için bazılarına karşı beslediğiniz kin/ düşmanlık, sakın sizi tecâvüze/ haksızlık yapmaya sevk etmesin.

Birbirinizle iyilik ve takvâda/ Allah'ın yasaklarına karşı gelmeme konusunda yardımlaşın; fakat hiç bir şekilde günahta ve düşmanlıkta yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah'ın azabı pek şiddetlidir. **(2:194; 9:13; 22:32)**

5:3 Leş/ murdar hayvan, kan, domuz eti, Allahtan başkası adına kesilen hayvanlar ile henüz canı çıkmadan yetişip kestikleriniz dışında, boğulmuş/ boğularak öldürülmüş, bir şey vurularak veya yüksekten

[1] Hayvanın eti helâl de olsa, ihramlı iken avlanmak haramdır.

İhram, hacca veya umreye, ya da her ikisine birden niyetlenerek aslında avlanmak, eşiyle cinsel ilişkiye girmek gibi helal olan fiil ve davranışları, belirli bir vakit için kişinin kendisine haram kılması demektir. Ayrıntı için *Büyük İslam İlmihali* isimli eserimizin 547 ve sonraki sayfalarına bakılabilir.

[2] **Şeâir**, bir dini temsil eden, o dini hatırlatan şeylerdir. Mesela başörtüsü, minare, kurban kesmek birer şeâirdir.

Ka'be'ye, orada avlanma, ot ve ağaçlarının yolunup kesilmesi yasaklanarak hürmetli/kutsal bir yer kılındığı, diğer yerlerde yasak olmayan bâzı şeylerin orada Allah tarafından haram kılınması sebebiyle bu isim verilmiştir. Haram aylar için 9:37. âyetin açıklamasına bakınız.

[3] Bu cümle bazı meallerde "İhramdan çıktığınız zaman avlanın" şeklinde tercüme edilmiştir. Bunu okuyan biri, ihram sonrasında avlanmanın da hacla ilgili bir görev olduğunu anlayabilir. Oysa burada avlanabilme ruhsatı söz konusudur. Kaldı ki günümüzde böyle bir durum da söz konusu değildir. Artık Kâbe ve etrafı, bir avlanma mekanı değildir.

düşerek ölmüş, boynuzlanarak öldürülmüş ya da vahşi bir hayvan tarafından parçalanarak ölmüş hayvanların etleri; putlara ait sunaklarda kesilen hayvanların etleri ve fal oklarıyla/ zarlarla kısmet paylaşmanız size haram kılındı.[4] **(2:173; 6:145; 16:115)**

Bu sayılanları yemeniz, itaatsizliktir. Bu gün artık kâfirler Dininizi/ İslam'ı yok etmekten ümidlerini kestiler. Onlardan değil, Benden korkun. Bu gün sizin dininizi tamamladım. Üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'dan râzı oldum. Kim şiddetli açlık sebebiyle çaresiz kalırsa, günaha meyletmeksizin, haram kılınan bu sayılanlardan yiyebilir. Şüphesiz Allah çok Gafûr ve çok Rahîmdir/ Çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

5:4 Senden kendilerine nelerin helal kılındığını soruyorlar. De ki: "Bütün temiz şeyler size helal kılındı. Allah'ın size öğrettiğini öğreterek av için eğittiğiniz hayvanların, sizin için yakaladıklarını da üzerine besmele çekerek yiyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah hesabı çok çabuk görür. **(6:119; 7:157)**

5:5 Bu gün bütün temiz olan nimetler size helal kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helaldir. Sizin yiyecekleriniz de onlara helaldir. Mü'min kadınlardan hür/ iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden hür/ iffetli kadınlar da mehirlerini vermeniz, namuslu olmaları, zina yapmamaları ve gizli dost edinmemeleri şartıyla size helaldir.

Kim imanı inkar ederse, bütün yaptığı amel boşa gider. Böyle biri, ahirette de zarara uğrayanlardandır. **(2:221, 236; 4:24-25)**

5:6 Ey iman edenler! Namaz için kalktığınızda yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın. Başlarınıza meshedip, topuklarınıza kadar ayaklarınızı da yıkayın/ meshedin.[5]

[4] Câhiliye Devrinde kumar, fal oklarıyla oynanırdı. Çoğu zaman kumarda ortaya deve konulurdu. Oynanan kumar övünme adına bir yarıştı. Kumarda kazanılan hayvanın eti yine fal oklarıyla taksim edilir/ paylaştırılırdı. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek 1* isimli eserimizin 240-243. sayfalarına bakınız.

[5] Âyetin son kısmı farklı anlaşılmış ve "ayaklarınız yıkayın" veya "ayaklarınızı mesh edin" şeklinde farklı tercüme edilmiştir. Bu fark, "ayaklarınızı" ifadesinin nereye atfedileceğinden kaynaklanır. En yakın olana atfedildiğinde "başınızı mesh edin"e gider. Bu durumda anlam, "Başınızı mesh edin, ayaklarınızı da (mesh edin)" şeklinde olur.

Eğer cünüp iseniz temizlenin/ banyo yapın. Eğer hasta veya yolcu iseniz; ya da tuvaletten geldiyseniz veya kadınlara dokunduysanız/ cinsel temasta bulunduysanız, su bulamadığınız zaman temiz bir toprağa yönelin, yüzünüzü ve ellerinizi toprakla meshedin/ teyemmüm yapın.[6] Allah size zorluk çıkarmak istemez. Aksine şükredesiniz/ minnettarlık gösteresiniz diye, sizi temizlemek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister. **(4:43)**

5:7 Allah'ın size lütfettiği nimeti ve sizi onunla bağladığı "duyduk, kabul ettik" şeklindeki sözünüzü hatırlayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, kalplerde saklı olan bütün sırları bilir.

5:8 Ey iman edenler, Allah için hakkı ayakta tutan ve adaletle şâhitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa olan kininiz (ya da onların size kin duyuyor olması), sizi adâletsizliğe sevk etmesin. Adâletli davranın; böyle yapmanız, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızın hepsinden hakkıyla haberdardır.**5:9** Allah, iman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar için bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat olduğunu vaad etmiştir.

5:10 İnkar edip mesajlarımızı yalanlayanlar ise Cehennemin arkadaşlarıdır/ Cehennem ehlidir.

5:11 Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Bir

Eğer "ayaklarınızı" ifadesi yüze atfedilirse bu durumda, "Yüzünüzü yıkayın, ayaklarınızı da (yıkayın) şeklinde olur. Ehl-i sünnet mensupları bu anlamı tercih ederek ayaklarını yıkarlarken; Şia mensupları önceki anlamı tercih edip ayaklarını mesh ederler.

[6] Kur'an'da bâzı âyetlerin farklı anlaşılmasının, farklı anlamlar verilmesinin önemli bir sebebi de kullanılan kelimenin hakikat mi, mecaz mi ifade ettiğinin tespitinden kaynaklanır. Bunun en önemli örneklerinden birisi, konumuz olan âyettir. Burada geçen "kadınlara dokunma" ifadesi, Hanefîlerce mecaz olarak anlaşılmış ve "Burada cinsel ilişki kast edilmektedir" denilmiştir.

İmam Şafii ise "dokunanın" "cildine dokunmak" olduğu şeklinde anlam vermişlerdir. Bunun içindir ki bu mezhep mensuplarına göre kadına dokunmak abdesti bozmaktadır. Rabbimizin her iki anlamı da kast ettiği düşünülemeyeceğine göre bu anlamlardan biri doğrudur. Kanaatimizce o doğru olan anlam, burada "kadına dokunma" ifadesiyle, "cinsel ilişkinin" kast edildiğidir.

Diğer bir konu, Kur'an'da teyemmüm "yönelme, kastetme" anlamında kullanılırken, sonradan terimleşerek "toprakla kol ve yüze mesh etmek" anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

topluluk size el uzatıp/ saldırıp yok etmek istemişti de onların elinin size zarar vermesini önlemişti. Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının. Mü'minler yalnız Allah'a tevekkül etsinler/ güvensinler. **(48:24)**

5:12 Allah, İsrailoğullarından kesin söz aldı. İçlerinden on iki temsilci seçmiştik. Allah onlara "Ben sizinle beraberim" demişti.

Eğer siz namazı dikkatli bir şekilde kılar, zekatı hakkıyla verir, peygamberlerime iman eder, onlara sahip çıkar, Allah rızası için gerekli yerlere harcamada bulunarak Allah'a güzel bir borç verirseniz; Ben de elbette sizin kusurlarınızı örter ve sizi içinden ırmaklar akan Cennetlere koyarım. Fakat kim bundan sonra nankörlük edip inkara saparsa, kesinlikle doğru yoldan sapmış olur.

5:13 Yahudiler verdikleri kesin sözü bozdukları için, kendilerini lanetledik/ rahmetimizden uzaklaştırdık, kalplerini katılaştırdık.

Onlar, kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrif ederler/ bozarlar. Kendilerine verilen öğütlerin çoğunu da (önemsemediklerinden) unuttular.

Pek azı dışında onların çoğundan hâinlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırma. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever. **(2:75; 4:46)**

5:14 Biz Nasraniyiz/ Hıristiyanız diyenlerden de söz aldık. Fakat onlar da kendilerine verilen öğütlerden hisse almayı unuttular. Biz de aralarına kıyamet/ diriliş gününe kadar sürecek düşmanlık ve kin bıraktık. Allah onların meslek haline getirdikleri işleri kendilerine haber verecektir. **(2:62)**

5:15 Ey kitap ehli/ Yahudiler! Size verilen kitaptan gizlediğinizin çoğunu açıklayan; çoğunu da affeden/ açıklamayan Peygamberimiz size geldi. Size Allah tarafından bir nur ve gerçekleri açıklayan bir Kitap/Kur'an geldi.

5:16 Allah o Kitap'la rızasını arayanları kurtuluş yollarına iletir. İzni ile karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve (o Kitaba uyanları) dosdoğru yola kavuşturur.

5:17 "Allah ancak Mesih oğlu Meryem'dir" diyenler kesinlikle kâfir oldular. De ki: "Eğer Allah, Meryem'in oğlu Mesih'i, annesini ve dünyada bulunanların hepsini yok etmek istese, Ona karşı kimin elinden bir şey gelir? Doğrusu, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan bütün

varlıkların hâkimiyeti Allah'a aittir. O, dilediğini yaratır. Allah'ın her şeye gücü yeter. **(4:171; 9:30)**

5:18 Yahudiler ve Nasraniler, "Bizler Allah'ın oğullarıyız ve sevgilileriyiz" dediler.

De ki: "Öyle ise Allah sizi günahlarınız sebebiyle niçin cezalandırıyor? Aksine siz Onun yarattığı insanlarsınız. Allah dilediğini bağışlar; dilediğine de azap eder. Göklerin, yerin ve ikisinin arasında bulunan her şeyin hakimiyeti Allah'ındır. Dönüş de Onadır. **(2:111; 62:6)**

5:19 Ey kitap ehli! Peygamberlerin arasının kesildiği bir sırada size gelen elçimiz, "Bize bir müjdeci de uyarıcı da gelmedi" demeyesiniz diye, gerçekleri size açıklıyor. Size müjdeci ve uyarıcı gelmiştir. Allah'ın her şeye gücü yeter. **(23:44)**

5:20 Bir zaman Mûsâ kavmine şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Çünkü O, aranızdan peygamberler çıkardı. Sizi hürler yaptı[7] ve size dünyada hiç kimseye vermediğini verdi. **(2:47, 122, 143; 7:140; 45:16)**

5:21 "Ey kavmim! Haydi Allah'ın size vaad ettiği kutsal/ temizlenmiş beldeye girin. Sakın gerisin geri dönmeyin. Yoksa zarara uğrayarak perişan olursunuz.[8]

5:22 Onlar şöyle dediler: "Ey Mûsâ! Orada zorba/ boylu poslu, kuvvetli bir topluluk var. Onlar oradan çıkmadıkça, biz oraya asla girmeyeceğiz. Eğer çıkarlarsa, ancak o zaman gireriz."

5:23 Allah'ın emrini yerine getirmemekten korkan ve Allah'ın kendilerine kesin iman ve nimet ihsan ettiği iki (yiğit) adam çıkıp şöyle dediler:

[7] Birkaçı dışında hemen bütün meallerde burası "sizi hükümdarlar yaptı" şeklinde mânâlandırmıştır. Böyle bir meal, vakıaya uygun değildir. Çünkü İsrail oğullarından hükümdarların çıkması, Hz. Mûsâ'dan sonradır. Burada "mülûken" kelimesini, "hükümdarlar" değil, "hürler" şeklinde tercüme etmek daha isabetlidir. Nitekim İbni Abbas'a isnad edilen *Garibü'l-Kur'an*'da da mulûken" ifadesi "ahrar/hürler" şeklinde anlamlandırılmıştır.

[8] Kutsal ve pisliklerden arınmış yer anlamında Beyt-i Makdis ve çevresine verilen addır. Allah'ın evi anlamında "İlyâ" da denmiştir. Bu yer, Mescid-i Aksa'nın bulunduğu Kudüs ve Lübnan dağı çevresi olabileceği gibi, Şam, Mısır ve hatta Fırat ile Mısır arasında bir yer de olabilir. Hz. İbrahim, İshak ve Yakub peygamberlerin vatanı olan Filistin olması da mümkündür.

"Onların üzerlerine kapıdan girin. Eğer böyle yaparsanız onlara karşı zafer kazanırsınız. Eğer mü'min iseniz ancak Allah'a tevekkül edin (güvenin)."

5:24 Yine dediler ki: "Ey Musa, o zorbalar orada bulunduğu müddetçe biz oraya asla girmeyiz. Sen ve Rabbin gidip savaşın. Biz işte burada oturacağız."

5:25 Mûsa dedi: "Rabbim! Ben kendi nefsimden ve kardeşimden/ Harun'dan başkasına söz geçiremiyorum. Artık bizimle bu fâsık/ emir dinlemeyen âsi topluluğun arasını ayır/ hükmünü ver."

5:26 Allah buyurdu: "O kutsal yer onlara kırk yıl haram kılındı. Bulundukları yerde şaşkın şaşkın dolaşıp duracaklar. Sen fâsık/ emir dinlemeyen o âsi topluluk için kendini üzme."

5:27 Onlara Âdem'in iki oğlunun hikâyesini doğru olarak anlat: Hani onlar Allah'a birer yakınlık vesilesi sunmuşlardı da birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti.[9]

[9] Burada geçen kurban, yaygın anlamıyla "hayvan kesimi" değil, Allah'a yakınlık vesilesi olan her hangi bir şey sunmak anlamındadır. Hz. Âdem'in oğulları, kurban olarak bir hayvan kesmemişler, yakınlık vesilesi olarak bir şey sunmuşlardır.

Kur'ân'da, kurban adamalarının sebebi hususunda en küçük bir açıklama yer almamaktadır. Bu konuda Peygamberimiz de herhangi bir açıklama yapmamıştır. Böyle iken, tefsir ve tarih kitaplarında iki kardeşin kurban adamaları ile ilgili olarak tahmini bir "senaryo" yazılmıştır. Buna göre Hz. Havva biri erkek, diğeri kız olmak üzere ikiz doğum yapıyor, bir önceki kızla, bir sonraki erkek, bir önceki erkekle de bir sonraki kız evleniyordu. Dolayısıyla Kâbil ile birlikte doğan kızla, bir sonraki batında dünyaya gelen Hâbil'in; Hâbil ile dünyaya gelen kızla da Kâbil'in evlenmesi gerekiyordu. Fakat kendisiyle birlikte doğan kız güzel olduğu için, Kâbil onu Hâbil'e vermek istemedi, onunla kendisi evlenmek istedi. Hz. Âdem bunun doğru olmadığını ona söyledi. Sonunda Allah'a bir kurban adadılar, Allah Hâbil'in kurbanını kabul etti. Fakat Kâbil sonuca râzı olmadı ve Hâbil'i öldürdü.

Kâbil'in, Hâbil'i öldürme sebepleri arasında sadece bir "ihtimal" olarak düşünülebilecek olan bu senaryo, sonradan sanki "vahiy" ürünü imiş gibi, mutlak doğru olarak kabul edilmiş ve bu konuyla ilgili yazılan bütün kitaplara aksetmiştir. Bu kıssanın mutlak doğru olarak kabul edilmesinin zararı da "ilk fitne kadın yüzünden çıktı" denilerek, cinayet, kadına fatura edilmiştir. Kaldı ki sadece bir ihtimal olan bu senaryonun bir an doğru olduğunu farz etsek bile, fitnenin çıkmasında, Kâbil'in Hâbil'i öldürmesinde kadının hiçbir kışkırtması, müdahalesi, dahli söz konusu değildir. Fitneyi çıkaran "erkek"tir. Bu durumda "erkekler fitne çıkarmasın" diye sürekli kadını mahkum etmek ve kadına baskı

Kurbanı kabul edilmeyen, diğerine "Yemin olsun seni öldüreceğim" dedi.

Diğeri ise şöyle dedi: "Allah ancak kendisine karşı gelmekten sakınanların kurbanını kabul eder.

5:28 "Yemin olsun ki öldürmek için bana elini uzatsan, ben sana öldürmek için el uzatmam. Ben, bütün varlıkların Rabbi olan Allah'tan korkarım.

5:29 "Ben, senin hem benim günahımı, hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılanlardan olmanı istiyorum. Zâlimlerin cezası ancak budur."

5:30 Sonunda nefsi onu kardeşini öldürmeye itti ve öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu.

5:31 Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Katil kardeş), "Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar olup, kardeşimin cesedini gömemedim" dedi. Ve yaptığına yananlardan oldu.[10]

5:32 İşte bunun içindir ki İsrailoğulları için şu hükmü verdik:

"Kim, cinayet işlememiş, yeryüzünde fesat da çıkarmamış birisini öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur.[11] Kim de birisinin hayatını kurtarırsa, bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur."

Şüphesiz gönderdiğimiz peygamberler onlara apaçık delillerle gelmişlerdi. Fakat bundan sonra da onlardan çoğu yeryüzünde aşırı gitmektedirler. **(2:84-85)**

uygulamak, Rabbimizin "Âdil" ismine uygun düşmez. Rabbimiz, "fitne" çıkar endişesiyle kadını hayattan soyutlamamıştır. Dinimizin kadına bakışını en güzel şekilde Asr-ı Saadette görmemiz mümkündür. Bunun için *Hanım Sahabîler* isimli eserimizin özellikle ilâveli olarak çıkardığımız 6. ve sonraki baskılarına bakılabilir.

[10] Şeytan, insanoğlunun zayıf taraflarından birisi olan çekememezlik damarını harekete geçirdi. Kâbil'i, hased silahıyla vurdu ve ona insanoğlunun ilk cinayetini işletti. Kâbil, cinayetten hemen sonra pişman oldu. Ancak bu pişmanlık insanı geçmiş zamana döndürmüyordu. Yapılmış olanı ortadan kaldırmıyordu.

[11] Cinâyet işleyen birisini öldürmek câiz değildir. Öldürme durumunda kâtil zanlısı mahkemede yargılanır, şuçu sabit olursa, kısas olarak öldürülür. Öldürülen kimsenin yakınları zanlıyı yargılanmadan öldürürse, kendileri de katil olurlar.

5:33 Şüphe yok ki Allah ve Resülüne karşı savaş açanların ve yeryüzünde düzeni bozmak için yarışanların cezası, öldürülmek, asılmak veya el ve ayakları çaprazlamasına kesilmek ya da bulundukları yerden sürülmektir. Bu, onların dünyadaki zilletleridir. Âhirette de kendileri için büyük bir azap vardır.

5:34 Fakat yakalanmadan önce tevbe ederlerse, biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

5:35 Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının. Ona yaklaşmak için vesile arayın. Onun yolunda mücadele edin/ gayret gösterin. Böyle yapmakla kurtulmanız umulur.

5:36 Yeryüzünde olan şeylerin hepsi ve bir misli fazlası inkar edenlerin olsa, kıyâmet gününün azabından kurtulmak için hepsini fedâ edecek olsalar, bu fidye onlardan kabul olunmaz. Onlar için pek acı bir azap vardır. **(10:54; 13:18; 39:47; 70:11-14)**

5:37 Onlar Cehennem ateşinden çıkmak isterler; fakat oradan çıkacak değillerdir. Onlar için devamlı/ kesintisiz bir azap vardır.

5:38 İşlediklerinin karşılığı ve Allah tarafından ibret verici bir cezâ olmak üzere, hırsız erkeğin ve hırsız kadının elini kesin. Şüphesiz Allah, Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeter ve her şeyi yerli yerince yapar.[12]

5:39 Kim işlediği suçtan sonra tevbe eder ve durumunu düzeltirse, şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

[12] Câhiliyye toplumunda çok yaygın olan hırsızlığın cezası, el kesmekti. Araplar hırsızın sağ elini kesiyorlardı, bir daha çalarsa, bu defa sol elini de kesiyorlardı. Hırsızlıkta ilk el kesenin **Velid bin Muğîre** olduğu söylenir.

Kaynaklarda hırsızlık yaptıkları için eli kesilenlerin isimleri aktarılır. Bunlardan bir kaçı şunlardır: Vabise bin Halid, Avf bin Ubeyd (birkaç kez hırsızlık yaptığı için her iki eli de kesilmiştir) Hıyar bin Adiy, Ubeydullah bin Osman, Mukyis bin Kays. Son isim, Kâbe'nin örtüsünü çalmıştı.

Hırsızın elinin kesilmesi uygulaması/ cezası İslâmiyette de devam ettirilmiştir. Böyleyken bâzı meal hazırlayanlarca bu âyete "yeniden" anlam verilerek, "anlamsızlaştırılmış"tır. Bu meallerden bazıları şöyledir: "Ellerini/güçlerini kesin, toplumla ilişkisini kesin, gücünü/ güçlerini kesin, o hallerini yok etsinler, ellerini keserek çizin, hırsızlık yapma güçlerini engelleyin, firsat vermeyin, iz bırakacak şekilde kesip kanatın..." gibi uçuk anlamlar verilmiştir.

5:40 Göklerin ve yerin hükümranlığının Allah'a ait olduğunu bilmiyor musun? O, dilediğine azap eder; dilediğini de bağışlar. Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter.

5:41 Ey peygamber! Kalpleriyle iman etmedikleri halde dil ucuyla "İnandık!" diyenlerle, Yahudilerin kâfirlikte/ inkarda yarışmaları seni üzmesin. Çünkü onlar yalana kulak verir; seni, yanında olmayan bir topluluk için onlara haber taşımak için dinlerler. Kelimeleri, asıl manalarından başka anlamda kullanırlar. "Size şöyle denirse onu kabul edin, fakat şöyle denilirse onu kabul etmeyin" derler. Allah (sapmak isteyen) bir kimseyi şaşkınlığa düşürmek isterse, sen onun lehinde hiçbir şey yapamazsın. Onlar, Allah'ın, kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onların hakkı dünyada rezilliktir; ahirette ise onlar için büyük bir azap vardır. **(2:75; 4:46)**

5:42 Onlar yalan dinlemeye çok meraklı ve (insanlıklarının kökünü kazıyacak olan) haram yemeye pek iştahlıdırlar. Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, isterse hüküm verme. Hüküm vermezsen, onlar sana asla hiçbir zarar veremezler. Eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah adaletli kimseleri sever.

5:43 (Kendi kitapları olan) ve içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında iken nasıl oluyor da seni hakem tayin ediyorlar? Sonra da senin hükmünü kabul etmeyerek niçin yüz çevirip gidiyorlar? Aslında onlar iman etmemişlerdir.

5:44 Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olan Tevrat'ı indirdik. Allah'a teslim olmuş peygamberler onunla Yahudilere hükmederdi. Allah'ın kitabını korumakla görevlendirilmeleri sebebiyle kendilerini Rablerine adayan kimseler ve bilginler de onunla hükmederdi. Hepsi ona şâhitlerdi. Öyle ise insanlardan değil, Benden korkun. Âyetlerimi az bir bedel karşılığında satmayın. Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler, kâfirlerin tâ kendisidir.[13]

[13] Bunlar, Allah'ın Kitabı'nda/ Tevrat'ta indirdiği hükmü gizleyen ve Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyip, onu tahrif eden, değiştiren, Yahudilerdir.

Aynı tehlike Müslümanlar için de söz konusudur. Çünkü sebebin özel olması, hükmün genel olmasına engel değildir. Müslümanlar da Yahudileşmemelidir. Günümüzde maalesef Müslümanların elinde Kur'an sadece okunan, hatmedilen, saygı duyulan, güzel kağıtlara basılan, süslenilen, ticaret metaı haline dönüştürülen bir kitap haline getirilmiştir.

5:45 Hem Tevrat'ta onlara şu hükmü de farz kıldık:

Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş. Her yaralanma misli ile kısas edilir. Kim kısası bağışlarsa (uygulamazsa) kendisi için keffâret olur. Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler zâlimlerin tâ kendisidir.

5:46 Meryemoğlu İsa'yı, kendisinden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak önceki peygamberlerin izleri üzerine gönderdik. Ona, içinde doğruya rehberlik eden ve nur bulunan, kendisinden önceki Tevrat'ı tasdik eden, sakınanlara bir hidayet ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik. **(3:50)**

5:47 İncil'e inananlar da Allah'ın onda indirdiği ile hükmetsinler. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fâsık/ isyan ederek Allah'ın emrinden çıkan kâfirlerin tâ kendileridir.[14]

5:48 Sana da daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere hak olarak kitabı gönderdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile (Kur'an'la) hükmet; sana gelen gerçeği bırakıp da onların arzularına uyma.

Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol belirledik. Eğer Allah

[14] Maalesef, bâzı insanlar, bu âyetleri günübirlik politikaya alet ederek, "Allah'ın indirdiğini" sadece hırsızlık yapanın kolunu kesmek, adam öldürene kısas uygulamak gibi birkaç hukukî uygulamaya indirgemişler, kısas uygulamayanları, hırsızlık yapanın kolunu kesmeyen idarecileri kâfirlikle, zâlimlikle ve fasıklıkla suçlamışlardır. Oysa burada iki temel yanlışa düşülmektedir.

Birincisi: Allah'ın indirdiği sadece el kesmek veya kısas uygulamak değildir. Namaz kılmak, oruç tutmak, örtünmek, faiz yememek, hırsızlık yapmamak, içki içmemek, kumar oynamamak, anne babaya itaat etmek, yalan söylememek, gıybet etmemek de "Allah'ın indirdikleridir." Buna göre saydığımız veya saymadığımız emir ve yasakları yerine getirmeyenler de Allah'ın indirdikleriyle hükmetmemiş olurlar. Dolayısıyla "kafir" olmaları gerekir. Oysa bu ibadetleri yapmayanlar veya haramları işleyenler, kâfir değil, günahkar olurlar. Öyle ise "Allah'ın indirdiğini" birkaç âyetin uygulamasına hasrederek, kendimizi diğer emir ve yasaklardan müstağni göremeyiz.

İkincisi, kısas, el kesme gibi Allah'ın koyduğu hükümleri kabul ettiği halde bunlarla amel etmeyen, kâfir değil, sadece günahkar olur. Bu, namazın farziyetini kabul edip, namaz kılmamak veya içkinin haram olduğunu kabul edip içki içmek gibidir. Bir kimseye kâfir denilebilmesi için, açık olan bir emri veya yasağı inkar etmesi gerekir. Meselâ namaz emrini çağdışı görmek, bu zamanda faizin haram olmayacağını savunmak gibi.

isteseydi, hepinizi bir tek ümmet yapardı, fakat size verdikleri ile sizi sınamak istedi. Öyle ise hayırlı işlerde yarışın. Hepiniz toplu olarak Allah'a döneceksiniz. O size ayrılığa düştüğünüz şeyleri haber verecektir. **(2:41, 148; 11:118; 42:13)**

5:49 Aralarında Allah'ın sana indirdikleriyle hükmet. Onların keyiflerine uyma. Seni şaşırtmalarına karşı onlardan sakın.

Eğer (senin hükmünden) yüz çevirirlerse bil ki: Allah onları bâzı günahları sebebiyle musibete uğratmak istiyor. İnsanların çoğu da zaten yoldan çıkmış kimselerdir.

5:50 Yoksa onlar Câhiliyye hükmünü mü arıyorlar (istiyorlar)? Oysa kesin olarak iman eden bir kavim için, Allah'tan daha güzel hüküm veren kimdir?[15]

5:51 Ey iman edenler, Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin/ onlara destek vermeyin. Çünkü onlar birbirlerinin dostudur/ destekçisidir. Sizden kim onlara destek verirse, onlardan olur. Şüphesiz, Allah zâlimler topluluğunu doğru yola iletmez."[16] **(2:257; 3:28, 118; 5:57; 60:1)**

[15] Burada "Câhiliyye" ifadesi, sadece Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamber olarak gönderilmeden önceki bir zaman dilimini ifade etmez. Bu kelime, İslâmın zıttıdır. Dolayısıyla hangi asırda olursa olsun, İslamın dışındaki her yol, câhiliyye yolu, her hüküm cahiliyye hükmüdür. Zira Cahiliyye devri olarak bilinen zamana bu ismin verilmesinin sebebi, o devir insanlarının hayatlarını sadece zan ve nefsin aşağılık isteklerine göre yönlendirmeleridir. İnsan, 30. asırda da yaşasa, Yaratıcısının hükümlerine sırtını döner de "çağın gereği" diyerek bir takım yollara girerse, bu, Kur'ân'ın nazarında "Câhiliyye yoludur." Dolayısıyla "câhiliyye hükmünü" isteyen Müslümanlar da bu âyetin muhatabıdır.

[16] Bu ayette, Yahudi ve Hıristiyanlarla kendini onlara kaptırarak, onların inanç ve yaşayışlarını taklit ederek, heveslerine uyarak, onların hükmüne girerek, onlara yardakçılık yaparak dost edinmek yasaklanmıştır. Onları dost edinmenin yasaklanması, Kur'ân'ın başından 5. sûresinin 51. âyetine kadar anlatılan ve sonra da anlatılacak olan bir takım çirkin sıfatlar sebebiyledir. Dolayısıyla her gayr-i müslimin her sıfatı gayr-i müslimce olmayacağından, bâzı güzel sıfat ve güzel ahlak sebebiyle onlarla sınırlı bir dostluk yapmak, ayetin yasak sınırına girmez. Zâten sûrenin 5. âyetinde Yahudi ve Hıristiyanların yemeklerinin yenilebileceği, hür ve iffetli kadınlarıyla evlenilebileceği ifade edilmişti. Bunların sınırlı da olsa bir dostluğu gerektirdiği açıktır. Nitekim, Mümtehine Sûresi'nin 1. ve 2. âyetlerinde müşriklerle dostluk yasaklanmış, 8. ve 9. âyetlerinde ise buna bir istisna getirilmiştir. Yine Yahudi ve hıristiyanların hepsinin aynı olmadığı ifade edilmiştir.

5:52 Kalbinde hastalık bulunanların, "(Muhammed düşmanlara yenildiği takdirde) başımıza bir felâketin gelmesinden korkuyoruz/ şimdiden tedbirimizi alalım" diyerek (dost olmak için) kâfirlere koştuğunu görürsün. Allah'ın yakında bir zafer vereceğini veya (münâfıkların maskelerini düşürecek) bir iş gerçekleşip de böylelerinin kalplerinde gizledikleri şey sebebiyle pişman olacaklarını umabilirsiniz.[17]

5:53 Onların iç yüzlerini ancak o zaman keşfedecek olan mü'minler de "Bizden oldukları konusunda var güçleriyle yemin edenler onlar değil miydi?" diyecekler. Onların bütün yaptıkları boşa gitti. Ve kaybedenlerden oldular.

5:54 Ey iman edenler! İçinizden kim dininden dönerse şunu bilsin: Allah onun yerine öyle bir kavim getirir ki O onları sever; onlar da Onu severler. Mü'minlere karşı mütevazı/merhametli; kâfirlere karşı ise izzetlidirler. Kınayanın kınamasından korkmadan, Allah yolunda mücadele ederler. İşte bu, Allah'ın fazlıdır. Onu dilediğine verir. Allah'ın ihsanı boldur ve her şeyi hakkıyla bilir. **(4:133; 14:19-20; 47:38; 48:29)**

5:55 Şüphesiz sizin gerçek dostunuz Allah, Onun Rasulü, iman edenler, Allah'a tam boyun eğerek namazı dosdoğru kılanlar ve zekat verenlerdir.

5:56 Kim Allah'ı, Rasûlünü ve iman edenleri dost edinirse, şüphesiz, Allah'a tâbi olan topluluk, gâlip gelenlerin tâ kendisidir.

5:57 Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dininizi alay ve eğlence konusu edinenleri ve kâfirleri dost edinmeyin. Eğer gerçekten inanan kimselerseniz, Allah'a karşı gelmekten sakının. **(5:51; 60:1)**

5:58 (Ezanla) namaza çağrıldığınızda, bunu alay ve eğlence konusu yaparlar. Onların bu davranışları düşünmeyen kimseler olmalarından kaynaklanır. **(62:9)**

[17] Bu âyet meallerde, "Belki Allah fetih ve kendi katından bir iş getirir de onlar, içlerinde gizlediklerinden pişman olurlar" veya benzer şekilde tercüme edilmiştir.

Bu âyette ifade edilen kalbinde hastalık bulunanlar, "İslâmiyetin geleceği hakkında şüphe taşıyanlar, Müslümanların değil, kendi menfaatlerini düşünen kimselerdir" Bunlar, bu endişeleri sebebiyle Hendek Savaşında düşmanla işbirliği yapmışlardır.

5:59 De ki: "Ey kitap ehli! Sizin bizden hoşlanmayışınızın sebebi, ancak bizim Allah'a, bize ve bizden önceki kitaplara iman etmemizdir. Sizler ise yoldan çıkmış kimselersiniz.

5:60 De ki: "Allah katında bundan daha beter bir cezayı hak edeni size söyleyeyim mi? Allah'ın kendilerine lânet ettiği/ rahmetinden uzaklaştırıp gazabına uğrattığı, aralarından bir kısmını maymun ve domuz yaptığı, taguta kulluk eden kimselerin âhiretteki yerleri çok daha kötü bir mekandır. Onlar dosdoğru yoldan ayrılma konusunda herkesten daha çok sapkın kimselerdir.[18] **(1:6; 2:65)**

5:61 Onlar sizin yanınıza geldiklerinde, "Biz mü'miniz" derler. Oysa onlar sizin yanınıza kâfir olarak girmiş; kâfir olarak da çıkmışlardır. Onların içlerinde gizlediklerini Allah çok iyi bilir.

5:62 Onlardan çoğunun günah, başkasına düşmanlık etme ve haram yeme konusunda yarışırcasına koştuğunu görürsün. Yaptıkları şey ne kadar da kötüdür!

5:63 Onların dindar olanları ve âlimlerinin kendilerini günah söz söylemekten ve haram yemekten sakındırmaları gerekmez miydi? Meslek haline getirdikleri şey, ne kadar da kötüdür!

5:64 Yahudiler, "Allah'ın eli bağlıdır" dediler.[19] Bu sözleri sebebiyle elleri bağlanası ve lanet olasılar! Aksine hiç de onların dediği gibi değil. Allah'ın iki eli de açıktır. Dilediği gibi veriyor.

Şüphesiz Rabbinden sana indirilenler onlardan pek çoğunun azgınlığını ve inkârını artıracaktır. Biz onların arasına kıyamete kadar sürecek düşmanlık ve kin/ nefret soktuk. Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa/ fitneyi uyandırmışlarsa, Allah onu söndürdü.[20] Onlar, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak için koşup dururlar. Şüphesiz Allah bozguncuları sevmez. **(3:112)**

5:65 Eğer kitap ehli iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette kötülüklerini örter ve onları nimetleri bol cennetlere sokardık.

[18] Müfessirler mesh sonucu maymuna dönüşenlerin Hz. Davut zamanında; domuza dönüşenlerin ise Hz. İsa zamanında olduğunu, gökyüzünden indirilen sofrayı inkâr etmeleri sebebiyle bu cezaya çarptırıldıklarını söylerler. 7:166'daki açıklamaya bakınız.

[19] "Fazla vermez, (hâşâ) cimridir."

[20] Kendilerini yenilgiye uğrattı.

5:66 Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden onlara indirileni/ Kur'an'ı doğru dürüst uygulasalardı, şüphesiz yer altı ve yer üstü nimetlerden istifade ederlerdi. Onların içerisinde aşırılığa kaçmayan bir topluluk olsa da çoğunun yaptıkları ne kötüdür. **(3:113; 7:96)**

5:67 Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, Allah'ın mesajını tebliğ etmemiş olursun.[21] Allah, zarar vermek isteyenlerin şerrinden seni koruyacaktır. Allah kâfirleri arzularına ulaştırmaz. **(2:272; 13:40)**

5:68 Onlara, "Ey kitap ehli! Siz Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni hakkıyla uygulamadıkça, bir şey üzere değilsiniz/ sağlam bir temeliniz yoktur" de. Rabbinden sana indirilen elbette onlardan çoğunun küfür ve azgınlığını artıracaktır. Kâfirler topluluğu için tasalanma/ üzülme.

5:69 İman edenler, Yahudiler, Sâbiîler[22], Hıristiyanlardan kim Allah'a ve âhiret gününe iman eder, sâlih/ dinin güzel gördüğü amel işlerse, böyleleri için hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır.[23] **(2:63; 22:17)**

5:70 Biz İsrail oğullarından kesin söz aldık ve kendilerine peygamberler gönderdik. Peygamber ne zaman onlara hoşlanmadıkları bir şey getirdiyse, onlardan bir kısmını yalanladılar; bir kısmını da öldürdüler.

5:71 Başlarına bir bela gelmeyeceğini sandıkları için, kör ve sağır kesildiler. Sonra tövbe ettiler, Allah da tövbelerini kabul etti. Sonra içlerinden birçoğu yine kör ve sağır kesildiler. Allah yaptıklarını görüyor.

5:72 "Allah ancak Meryem oğlu Mesihtir (İsa'dır)" diyenler, hiç şüphesiz kâfir oldular. Oysa Mesih şöyle demişti: "Ey İsrail oğulları! Sadece Allah'a ibadet edin; O, benim de Rabbim; sizin de Rabbinizdir. Allah şüphesiz kendisine ortak koşan kimseye Cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer Cehennemdir. Zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur. **(5:17; 9:31; 19:30-36; 43:59)**

[21] Şiaya göre burada Peygamberimizden tebliğ etmesi istenilen şey, kendisinden sonra Hz. Ali'yi halife/ imam tayin etmesidir. Oysa bu son derece yanlıştır. Açıklama için *Tarihte ve Günümüzde Câferilik* isimli kitabımıza bakılabilir.

[22] Sabiîler için 2:62. âyetin açıklamasına bakınız.

[23] Allah'a ve âhirete iman, zaruri olarak meleklere, kitaplara ve peygamberlere imanı da gerektirir. Burada bütün iman esasları, bu iki temel ile özet halinde ifade edilmektedir.

5:73 "Allah üçün üçüncüsüdür"[24] diyenler, hiç şüphesiz, kâfir oldular. Oysa tek ilahtan başka hiçbir ilah yoktur. Eğer bu sözlerinden vazgeçmezlerse, onlardan kâfir olan kimselere elbette pek acı bir azap dokunacaktır. **(4:171)**

5:74 Onlar hâlâ Allah'a tövbe edip Ondan bağışlanma dilemeyecekler mi? Oysa Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ çok bağışlayan, çok merhamet edendir." **(39:53)**

5:75 Meryem oğlu Mesih ancak bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler geçti. Anası da namuslu bir kadındır. Her ikisi de diğer insanlar gibi yemek yerlerdi.[25] Bak onlara delilleri nasıl açıklıyoruz. Sonra bak nasıl da haktan yüz çevriliyorlar?[26]

5:76 De ki: Siz, Allah'ı bırakıp da hiç bir fayda ve zarar vermeyecek olan başka şeylere mi ibadet ediyorsunuz? Oysa Semi' ve Alîm ancak Allah'tır/ Hakkıyla işiten ve bilen ancak Allah'tır.[27] **(13:16; 20:89; 25:3)**

5:77 De ki: Ey kitap ehli! Dininizde haksız yere sınırı aşmayın. Daha önce sapmış, birçoklarını da saptırmış ve doğru yoldan uzaklaşmış bir topluluğa uymayın.[28] **(9:30)**

5:78 İsrail oğullarından inkâra sapanlar hem Davud'un, hem de Meryem oğlu İsa'nın dilinden lânetlendiler. Bunun sebebi, isyan etmeleri ve sınırı aşmalarıdır.

5:79 Onlar, işledikleri kötülükten birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yaptıkları ne kadar kötüdür.

5:80 Onlardan çoğunun, kâfirleri yakın dost edindiklerini görürsün. İşledikleri ve Allah'ın gazabını üzerlerine çektikleri bu iş ne kadar kötüdür. Onlar Cehennemde devamlı olarak kalacaklardır.

[24] Hıristiyanlar, üç ilaha, yani Allah-Mesih-Ruhu'l-Kudüs'e/ Cebrail'e inanıyorlardı. Burada bunun batıllığı ifâde edilmektedir.

[25] Doğan, doğrulan, yemek yiyen, uyuyan ilah olamaz.

[26] Haktan nasıl vazgeçiriliyorlar?

[27] Müşrikler, kendilerini duymayan, ne istediklerini bilmeyen putlara dua ediyor, onlardan istekte bulunuyorlardı. Burada onların yaptıklarının anlamsızlığı nazara verilmektedir.

[28] Hıristiyanlardan, Yahudilere uymamaları isteniyor. 82. âyette bunun sebebi açıklanacaktır.

5:81 Eğer Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilen vahye inansalardı, kâfirleri yakın dost edinmezlerdi. Fakat onların çoğu, yoldan çıkmış kimselerdir.

5:82 İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile şirk koşanları bulursun. Onlar içerisinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da "Biz Hıristiyanız" diyenler olduğunu görürsün. Bunun sebebi, içlerinde keşiş ve rahiplerin bulunması ve büyüklük taslamamalarıdır.[29] **(3:199; 28:52-55)**

5:83 Peygambere indirileni işittiklerinde, kendilerine tanıdık gelen hak sebebiyle, gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. "Ey Rabbimiz, iman ettik. Sen bizi hakka şâhitlik edenlerle birlikte yaz.

5:84 "Rabbimizin bizi iyiler arasına katmasını umup dururken, Allah'a ve bize gelen hakka (gerçeğe) niçin iman etmeyelim ki?" derler.

5:85 Böyle demelerine karşılık Allah da onları arasından ırmaklar akan ve ebedî olarak kalacakları Cennetlerle ödüllendirdi. İşte muhsinlerin/ Allah'a ortak koşmadan iman edenlerin mükâfatı böyledir.

5:86 İnkar eden ve âyetlerimizi/ delillerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da alevli ateşe gireceklerdir.

5:87 Ey iman edenler, Allah'ın size helal kıldığı güzel ve temiz nimetleri kendinize haram kılarak haddi aşmayın. Şüphe yok ki Allah haddi aşanları sevmez. **(7:31-32)**

5:88 Öyle ise Allah'ın size rızık olarak bağışladığı helâl ve temiz nimetlerden faydalanın. Kendisine iman ettiğiniz Allah'a karşı gelmekten de sakının.

5:89 Allah sizi kasıtsız olarak yaptığınız yeminler sebebiyle sorumlu tutmaz. Ancak bilerek yaptığınız yeminlerden sorumlu tutar.

Böyle bir yemini bozarsanız, onun keffâreti, ev halkınıza yedirdiğiniz orta halli yemek çeşidinden on fakiri doyurmak veya on fakiri giydirmek, ya da bir köleyi hürriyetine kavuşturmaktır.

[29] Bu âyette, nüzul ortamındaki Hıristiyanlar kast edilmektedir. Hıristiyanlar, Yahudilere oranla çok azdılar ve Müslümanlara düşmanlık yapmıyorlardı. Günümüzde de Yahudiler yine Müslümanlara olan düşmanlıkta ileridirler. Fakat Yahudileşen, Yahudilerin güdümüne giren Hıristiyanlar da düşmanlıkta Yahudilerden hiç de geri kalmamaktadırlar.

Bunlara güç yetiremeyen kimse üç gün oruç tutsun.[30] İşte yaptığınız yemininizi bozmanın keffâreti budur.

Yeminlerinizi koruyun.[31] İşte Allah şükretmeniz/ minnettarlık göstermeniz için hükümlerini size böylece açıklıyor. **(2:225)**

5:90 Ey iman edenler, sarhoşluk veren şeyler,[32] kumar, putperestçe uygulamalar ve fal okları/ gelecek hakkında kehanette bulunmak, hepsi ancak şeytanın işinden birer pisliktir. Onun için, ondan sakının ki kurtuluşa erişesiniz. **(2:219)**

5:91 Şüphesiz şeytan, içki ve kumarla aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?

5:92 Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin. Karşı gelmekten sakının. Yüz çevirecek olursanız bilin ki Resûlümüzün üzerine düşen, ancak size açıkça bildirmekten ibârettir.

5:93 İman eden ve salih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar için, Allah'a karşı gelmekten sakınıp iman ettikleri, salih amel işledikleri; sonra Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakınıp (yasaklığına) iman ettikleri; yine hakkıyla sakınıp başkalarına da iyilik ettikleri takdirde, (Câhiliyye devrinde) yiyip içtikleri sebebiyle bir günah yoktur. Allah iyilik edenleri sever. **(22:32)**

5:94 Ey iman edenler! Kimsenin görmediği yerde kendisinden kimin korktuğunun ortaya çıkması için, Allah, ellerinizin ve mızraklarınızın erişebileceği bir av ile (onu yasak ederek) sizi imtihan edecektir. Kim konulan sınırı aşarsa, onun için acı verici bir azap vardır. **(67:12)**

[30] Bu ifade bâzı meallerde "(Peş peşe) üç gün oruç tutsun" şeklindedir. Âyetin aslında "peş peşe" ifadesi bulunmamaktadır. Parentez içi "peş peşe" ifadesi, Hanefî mezhebinin görüşü tercih edilerek, konulmaktadır.

[31] Yeminlerinizi bozmayın; bozarsanız da keffâretini yerine getirin.

[32] "Sarhoşluk veren" diye tercüme ettiğimiz ifadenin aslı "bir şeyi örtmek, gizlemek" anlamlarına gelen "*hamr*"*dır*. Aklı örtüp düşünmeyi engellediği için, böyle isimlendirilmiştir. İnsanın aklını örten içki, kendisini "rezil" eder. Câhiliye devrinde sarhoşken yaptıkları rezillikler kendilerine haber verilen bazı kimseler içkiyi terk etmişlerdir. (*Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek 1* isimli kitabımızın 297-298. sayfalarına bakınız) Modern Câhiliye Devri insanı ise birçok konuda olduğu gibi, içki konusunda da Câhiliyye devrinden çok ilerdedir.

5:95 Ey iman edenler! İhramda bulunduğunuzda avlanmayın. Kim bu durumda kasıtlı olarak bir av hayvanı öldürürse, kendisine bir ceza vardır. Bu ceza, Kâbe'de kurban edilmek üzere, öldürdüğüne denk bir hayvandır. Bu denkliğe iki âdil şâhid/bilirkişi karar verir. **(2:196)**

Ya da fakirleri doyurmak veya onun dengi oruç tutmak şeklinde bir kefarettir. Böylece suç işleyen kişi, onun vebalini tatsın/cezasını çeksin.

Allah, önceden işlenen böyle suçları affetti. Fakat her kim aynı suçu tekrarlarsa, Allah ondan bunun intikamını alır. Allah, üstün kudret ve intikam sahibidir.

5:96 Deniz avı ve deniz yiyeceği size ve yolculara bir geçimlik olması için helal kılındı. Kara avı ise ihramlı olduğunuz müddetçe, size haram kılındı. Huzuruna toplanacağınız Allah'ın yasaklarını çiğnemekten sakının.

5:97 Allah, hürmete layık ev olan Kâbe'yi, haram ayı, Kâbe'ye gerdanlıklı ve gerdanlıksız olarak gönderilen kurbanı, insanlar için bir hayat vesilesi kıldı.

Bütün bunlar, göklerde ve yerde olanı Allah'ın kesin olarak bildiğini, sizlerin bilmesi içindir. Şüphesiz Allah her şeyi bilir.

5:98 Allah'ın cezalandırmasının şiddetli olduğunu bilin. Allah'ın bağışlaması ve merhametinin bol olduğunu da bilin.

5:99 Peygambere düşen sadece tebliğ etmektir. Allah, açığa vurduklarınızı da gizlediklerinizi de hakkıyla bilir.

5:100 Pis olanın çokluğu tuhafına gitse de pis ile temiz bir olmaz. Öyle ise ey akıl sahipleri! (Temiz olana yönelin.) Böylece kurtuluşa ermeniz mümkün olur. **(11:86)**

5:101 Ey iman edenler! Açıklandığında hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın. Çünkü Kur'an'ın indirilmesi esnasında onları sorarsanız, size açıklanır. Oysa Allah onları affetmiştir. Şüphesiz Allah Gafûr ve Halîm'dir/ Günahları çokça bağışlayan ve kullarını hemen cezalandırmayıp tevbe etmeleri için fırsat verendir.

5:102 Sizden önce bir topluluk böyle şeyler sormuş, sonra da inkâra düşmüşlerdi.

5:103 Allah, bahîra, sâibe, vasîle ve hâm diye bir şeyi meşru kılmamıştır. Ancak kâfirler yalan söyleyerek (bu inançlarını Allah'a isnad ederek) Allah'a iftira etmektedirler. Zaten onların çoğunun kafası çalışmaz.[33] **(4:119; 6:138, 139; 7:32)**

5:104 Onlara, "Allah'ın indirdiği kitaba ve peygambere gelin" denildiği zaman, onlar, "Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter" derler. Ya ataları hiçbir şey bilmeyen veya doğru yolu bulamamış sapkın kimseler idiyse? **(2:170)**

5:105 Ey iman edenler, siz sadece kendinizden sorumlusunuz. Siz eğer doğru yolda iseniz, sapıklığa düşenler size hiçbir zarar veremezler. Hepinizin dönüp varacağı yer Allah'ın huzurudur. O, yaptıklarınızı size bildirecektir."

5:106 Ey iman edenler, ölüm anında vasiyette bulunacağınız zaman, içinizden adalet sahibi iki kişi buna şâhitlik etsin. Yolculuk esnasında ölümünüze sebep olacak bir musibetle karşılaştığınızda (Müslüman bir şâhit bulamadığınızda) sizden olmayan iki kişi vasiyetinize şâhit olsun.

Eğer şüpheye düşerseniz, o iki şâhidi onların kendilerince yaptıkları ibadetten sonra alıkoyar ve şöyle yemin ettirirsiniz:[34]

[33] Helal ve haram kılmak, ancak Allah'a ait bir durumdur. Böyleyken müşrikler kendi kafalarına göre helal-haram uyduruyorlar ve bunu Allah'a isnat ediyorlardı. Bunlardan bir kısmı da bu âyette sayılan şeylerdi.

Bahîra, Câhiliyye devrinde beş kere doğum yapıp beşinci yavrusu dişi olan deveye verien isim. Araplar o hayvanın kulağını yarar, sütünü sağmaz, putlara bırakırlardı.

Sâibe, beş kere doğum yapanın beşinci yavrusu erkek olan hayvan. Araplar sâibenin kulağını yarar ve serbest bırakılardı. Artık onu sağmazlar, binmezler ve kullanmazlardı.

Vasîle: Bir koyun dişi doğum yaparsa kendilerinin, erkek doğum yaparsa ilahlarının olurdu. Eğer ikisini birden doğurursa "vasalet ehaha/kardeşine ulaştı" derler, buna vasile derler, dişi sebebiyle erkeği de kurban etmezlerdi.

Hâm: İslam öncesinde Araplar, sülbünden on batın doğum yapılan erkek devenin sırtını haram sayarlardı. Onun için hiçbir su ve otlak yasaklanmazdı. İslâmiyetle bütün bunlar kaldırıldı. Helal ve haram koyma yetkisinin sadece Allah'a ait olduğu vurgulandı.

[34] Meallerde bu kısım şöyledir: "Eğer şüpheye düşerseniz, o iki şâhidi namazdan sonra alıkoyar ve şöyle yemin ettirirsiniz:"

"Akrabalarımızın lehine de olsa, yeminimizi hiçbir şey karşılığında satmayacağız. Aksi durumda biz elbette günahkarlardan oluruz.

5:107 Eğer sonradan bu şâhitlerin yalan söyleyerek günah işledikleri anlaşılırsa, ölenin en yakın olan mirasçılardan iki kişi şâhitlerin yerine geçerler ve "Allah'a yemin olsun ki bizim şâhitliğimiz, onların şâhitliğinden daha doğrudur. Biz kimsenin hakkına tecâvüz etmedik. Aksi durumda biz elbette zulmedenlerden oluruz" diye Allah adına yemin ederler.

5:108 Bu (uygulama) şâhitliği gerektiği şekilde yapmaya, yeminlerinden sonra bu yeminin (diğer mirasçılar tarafından) reddedilmesi endişesinden kurtulmaları için daha uygundur. Allah'ın hükümlerine karşı gelmekten sakının ve Onu dinleyin. Allah, hükümlerinin dışına çıkanları, arzularına kavuşturmaz.

Bu âyetin üzerinde çok konuşulmuştur. Hasan Basri'ye isnad edilen bir görüş, "sizden/sizin aşiretinizden; sizden olmayan/sizin aşiretinizden olmayan" şeklindedir. İmam Mâturidî bu görüşü benimser.

Burada "sizden olmayan" ifadesinde yer alan şâhitlerin, Müslümanlardan olması gerektiğini söyleyenler bulunduğu gibi, gayr-i müslim olduğunu söyleyenler de vardır. Hatta ağırlıklı görüş budur. Biz de yolculuk söz konusu olduğu ve Kur'an'ın nüzul ortamında Müslümanların bulunduğu yerler Mekke ve Medine ile sınırlı olduğu için, "sizden olmayanlar"la Müslüman olmayanların kast edildiğini düşünüyoruz.

Bu durumda da "namazdan sonra" ifadesi, karşımıza ciddî bir problem olarak çıkıyor.

Râzî de dahil, müfessirler, âyette geçen gayr-i müslimler ve namaz ilişkisini çözmeye yönelik, sadra şifa olmayan açıklamalar yapmıştır.

İmam Mâturîdî, namazdan sonra denilmesinin, "mahkeme saatinin/vaktinin sabah ve ikindi namazından sonra olması" şeklinde bir görüşe yer verir.

Müfessirler kendilerince her ne kadar bağ kursalar da; gayr-i Müslimlerle, bizim kıldığımız anlamda namaz arasında bağ kurmak mümkün görünmüyor. Oysa âyette geçen "salat" ifadesi, çok anlamlı kelimelerdendir. Bir anlamı da "kullukta bulunmak" demektir. İkâmetü's-salat" şeklinde geçmedikçe, salat ifadesine bildiğimiz namaz anlamı vermek sıkıntılıdır. Burada da bu kelime bildiğimiz/kıldığımız namaz anlamında değil, "Allah'a kulluk" anlamındadır. Âyette, "Gayr-i müslim şâhitler, bulundukları yerde kendi dinlerince ibadet ettikten sonra, şâhitliklerine başvurun ve yemin ettirin" denilmektedir. Nitekim Fahreddin Râzî, âyetin tefsirinde Hz. İbn Abbas'tan "Bu, o iki şâhidin, mensubu oldukları dindaşlarının namazlarından (ibadetlerinden) sonra mânâsınadır" şeklinde bir bilgi aktarır. (Salat kelimesinin bu anlamı için 107:4. âyetteki açıklamaya da bakınız.)

5:109 Gün gelir, Allah, peygamberleri toplayıp "Size ne cevap verildi?" der. Onlar, "Bizim hiçbir bilgimiz yok. Şüphesiz gizlilikleri hakkıyla bilen ancak Sensin" derler. **(7:6; 15:92-93;)**

5:110 Allah o zaman şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene verdiğim nimetimi hatırla. Hani seni mukaddes ruh ile desteklemiştim. Beşikte iken de yetişkinken olduğu gibi insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yapıyordun da ona üflüyordun. Benim iznimle hemen bir kuş oluyordu. Yine Benim iznimle anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Ölüleri Benim iznimle hayata kavuşturuyordun. Hani İsrail oğullarının seni öldürmelerini engellemiştim. Kendilerine apaçık deliller/ mu'cizeler getirdiğin zaman, inkar edenler, "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" demişlerdi. **(2:87; 3:46, 49; 9:30)**

5:111 Hani havarilere "Bana ve Rasulüme/ Elçime iman edin" diye vahyetmiştim/ bildirmiştim.[35]

Onlar da "İman ettik. Hakka teslim olduğumuza şâhit ol!" demişlerdi. **(3:52; 42:51)**

5:112 Bir zaman da havariler, "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbinin bize gökten donatılmış bir sofra indirmeye gücü yeter mi?" dediler. İsa onlara "Eğer iman ettiyseniz, Allah'tan korkun" dedi.

5:113 Onlar, "Ondan yiyelim de kalplerimiz kesin olarak inansın. Bize doğru söylediğini bilelim. Sofrayı gözleriyle görmüş şâhitlerden olalım" dediler.

5:114 Meryem oğlu İsa şöyle dedi: "Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki hem bizim, hem de geçmiş ve geleceklerimiz için bayram ve Senden bir delil olsun. Bizi rızıklandır. Zaten Sen rızık verenlerin en hayırlısısın."[36]

5:115 Allah şöyle dedi: "Şüphesiz Ben onu size indireceğim. Ama bundan sonra artık içinizden kim inkâr ederse, daha önce hiç kimseye yapmadığım azabı ona yapacağım."[37]

[35] Burada vahiy, "ilham" mânâsındadır.

[36] "Senden başka rızık veren yok."

[37] Kur'an'da bu sofranın indirilip indirilmediği konusunda bir açıklama yer almaz. Tarih kitaplarında ise Allah'ın bu sofrayı indirdiği, inanmayanların domuza çevrildiği, birkaç gün sonra da ölüp gittikleri rivâyet edilir. Bununla birlikte,

5:116 Allah dedi: "Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, 'Beni ve annemi Allah'tan başka/ Allah'a ulaştıran iki ilah olarak bilin" diye sen mi söyledin?'

İsa şöyle dedi (diyecek): "Haşa! Seni bundan uzak görürüm. Hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim Sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim içimde olanı bilirsin. Oysa ben Senin Zatında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz olarak bilen sadece Sensin.

5:117 "Ben onlara ancak bana emrettiğini söyledim. 'Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin' dedim. İçlerinde bulunduğum sürece onların içinde kontrolcü idim. Beni vefat ettirince, onlar üzerinde kontrolcü ancak Sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensin.

5:118 "Eğer kendilerine azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, şüphesiz Sen izzet ve hikmet sahibisin." **(4:171, 172; 34:40, 41)**

5:119 Allah şöyle dedi: "Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür. Doğrulara, içinde ebedî kalacakları, arasından ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan râzı olmuştur. Onlar da Allah'tan râzı olmuştur. İşte büyük kazanç ve kurtuluş budur. **(89:27)**

5:120 "Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin mülkiyeti Allah'ındır. Onun her şeye hakkıyla gücü yeter."

Kur'an'da tarih belirtilmeksizin İsrail oğullarından bazılarının domuza çevrildikleri ifade edilir. (Maide Suresi, 5:60) Tarihçiler ve müfessirler, bununla, sofra indirildiği halde inanmayanlar arasında bir bağ kurmuş olabilirler.

EN'AM SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 165 âyettir.

İsmini, 136-138. âyetlerde geçen "ehlî hayvanlar" anlamına gelen "en'am" kelimesinden alır. Bu âyetlerde Câhiliye devrinin bâtıl anlayışı eleştirilir. Sûrede kâfir ve müşriklerin bâtıl iddiaları çürütülür, tevhid, peygamberlik ve diriliş konuları özlü bir şekilde işlenir. Hz. İbrahim'in kavmine karşı verdiği tevhid mücadelesi aktarılır. Yine Hz. Musa'dan ve diğer peygamberlerden bahsedilir. Ayrıca hüküm içeren âyetler yer alır.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

6:1 Her türlü hamd, ancak, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve nuru/ aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. Böyleyken kâfirler putları Rableriyle denk tutuyorlar/ Ona ortak koşuyorlar. **(1:1)**

6:2 O Allah ki sizi çamurdan yaratan, sonra da size bir ecel tayin edendir. Bir de Onun katında belirlenmiş bir ecel vardır.[1] Bunları bildiğiniz halde hâlâ (yeniden diriliş) konusunda şüphe ediyorsunuz. **(35:11; 55:14)**

6:3 Göklerde ve yerde gerçek ilah Allah'tır. O, gizlediklerinizi, açıkladıklarınıza ve ne kazanacağınızı bilir. **(43:84)**

6:4 Böyle iken Rablerinin işâretlerinden biri geldiğinde, ondan ancak yüz çevirirler.

6:5 Gerçek olan kendilerine geldiğinde, onu yalanlarlar. Onlara aslında ne ile alay ettiklerinin haberi yakında gelecektir.

6:6 Kendilerinden önce nice nesilleri yok ettiğimizi görmediler mi? Üstelik biz onlara size vermediğimiz imkanları vermiş, gökten üzerlerine bol bol yağmur göndermiş, ayaklarının altından da ırmaklar akıtmıştık. Fakat günahları sebebiyle onları imha ettik ve peşlerinden başka bir nesil yarattık.

6:7 Eğer sana kağıda yazılı olarak bir kitap indirmiş olsaydık, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, yine de o inkarcılar, "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" derlerdi. **(15:14-15; 74:52)**

6:8 Bir de "Ona bir melek inmeli değil miydi?" dediler. Eğer bir melek gönderseydik, onlara göz açtırılmaksızın kesin olarak iş bitirilirdi. **(15:8; 25:22)**

6:9 Eğer melekten bir peygamber gönderseydik, onu yine bir insan suretinde gönderirdik. Onları yine şüphe içerisinde bırakırdık. **(9:128; 17:95)**

[1] Bu iki ecelden birinin dünyada kalış, diğerinin âhirette kalış,

Birincisi dünyada kalış; ikincisi ölümden sonra dirilişe kadar olan süre,

Birincisi uyku; ikincisi ölüm olduğu şeklinde görüşler vardır.

Ecel konusunda ayrıntılı bilgi için *Güncel Sorularla Kader* kitabımıza bakılabilir.

6:10 Senden önce de birçok peygamberle alay edilmişti. Sonra da o maskaralık edenleri, alay ettikleri şey kuşatıvermişti.

6:11 De ki: "Yeryüzünde gezin de yalanlayanların âkıbetlerinin/ sonlarının nasıl olduğuna bir bakın."

6:12 De ki: "Göklerde ve yerde olanlar kimindir?" De ki: "Allah'ındır." Allah, rahmet etmeyi kendisine ilke edinmiştir.

Allah, geleceğinde hiçbir şüphe olmayan kıyamet gününde sizi bir araya toplayacaktır. Kendilerine zarar verenler, iman etmezler. **(34:26)**

6:13 Gecede ve gündüzde barınan her şey Allah'ındır. O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi işitir ve her şeyi bilir.

6:14 De ki: "Gökleri ve yeri örneksiz yaratan; kendisi başkası tarafından beslenmeyip, o başkalarını besleyen Allah'tan başka dost mu edineyim?"

De ki: "Bana Allah'a teslim olanların ilki olmam ve Ona ortak koşanlardan olmamam emredildi." **(39:64)**

6:15 De ki: "Eğer ben Rabbime isyan edersem, o büyük günün azabından korkarım."

6:16 O gün azaptan uzak tutulana kesinlikle Allah merhamet etmiştir. İşte apaçık kurtuluş budur.

6:17 Eğer Allah sana bir zarar dokunduracak olsa, o zararı Ondan başka giderecek hiç kimse yoktur. Eğer sana bir hayır eriştirecek olsa, buna da kimse engel olamaz. Onun her şeye gücü yeter.

6:18 O, kullarının üzerinde her türlü tasarrufu yapandır. O, Hakîm ve Habîr'dir/ Her şeyi yerli yerince yapan ve her şeyden haberdar olandır.

6:19 De ki: "Şâhitlik bakımından hangi şey daha büyüktür/ değerlidir?"

De ki: "Alah, benimle sizin aranızda şâhittir. Bu Kur'an, bana sizi ve kendisine ulaşan herkesi uyarmam için vahyolundu.

Allah'ın yanı sıra başka tanrıların da bulunduğuna gerçekten siz mi şâhitlik ediyorsunuz?

De ki: "Ben asla buna şâhitlik etmem."

De ki: "Şüphesiz O ancak bir tek ilahtır. Şüphesiz ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım. **(7:158; 62:3)**

6:20 Kendilerine kitap verdiklerimiz onu/ peygamberi, oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Böyle iken o kimseler kendilerine büyük zarar veriyorlar. Onlar kesinlikle iman etmezler. **(2:145; 3:81; 61:6)**

6:21 Allah adına yalan uydurandan veya Onun âyetlerini/ delillerini yalan sayandan daha zâlim kim olabilir? Şüphesiz o zâlimler kurtuluşa ermezler.

6:22 Gün gelecek, onların hepsini toplayacağız. Sonra o Allah'a ortak koşanlara, "Nerede ortak sandıklarınız?" diyeceğiz.

6:23 Onların haktan sapmış olmaları konusunda sığınacakları son mazeret/ çare, "Rabbimiz, vallahi bizler ortak koşanlardan değildik" demek olacaktır.

6:24 İşte bak! Kendi aleyhlerine nasıl da yalan söylediler. (Tanrı diye) uydurdukları şeyler de onların yanından yok olup gitti. **(58:18)**

6:25 Onlar arasında seni Kur'an okurken dinleyenler de vardır. Fakat biz onların Kur'an'ı tam mânâsıyla anlamamaları için kalplerine perdeler gerdik. Kulaklarına da işitmelerini engellemek için ağırlıklar koyduk. Artık onlar her türlü mu'cizeyi de görseler, ona inanmazlar. Öyle ki yanına geldiklerinde seninle mücadeleye girişerek (Kur'an için) "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir" derler. **(17:46; 31:7; 41:5)**

6:26 Onlar halkı Kur'an'dan uzaklaştırdıkları gibi; kendileri de ondan uzak dururlar. Onlar ancak kendilerini mahvederler, fakat bunun farkına varmazlar.

6:27 Ateşin karşısında durdurulup da "Eyvah bize! Ne olurdu, dünyaya geri gönderilseydik de Rabbimizin âyetlerini yalanlamayıp mü'minlerden olsaydık!" dedikleri zaman, onları bir görsen! **(7:53; 23:100; 32:12; 42:44; 44:12; 63:10)**

6:28 Hayır, daha önce gizledikleri kötülükleri açıkça karşılarına çıktığı için, onlar böyle der. Dünyaya geri gönderilseler, yine kendilerine yasak edilen şeyi yapmaya devam ederlerdi. Onlar gerçekten yalancılardır.

6:29 Oysa onlar, "Bizim hayatımız dünyadan ibârettir; bir daha diriltilecek değiliz" demişlerdi. **(44:34-36; 64:7)**

6:30 Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman, onları bir görsen! O gün Allah, "Yeniden diriltilmeniz hak değil miymiş?" der. Onlar, "Evet, Rabbimize yemin olsun ki hak imiş" derler. Allah, "Öyleyse inkarınız sebebiyle şimdi tadın azabı" der.

6:31 Allah'a kavuşmayı yalan sayanlar şüphesiz çok büyük bir zarara uğramışlardır. O günn aniden geliverince, onlar günah yüklerini sırtlarına yüklenerek, "Bu anı gözardı ettiğimiz için yazık bize" derler. Dikkat edin yüklendikleri şey/ günah ne kötüdür.

6:32 Dünya hayatı ancak bir oyun ve oyalanmadır. Âhiret yurdu ise Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız? **(29:64; 47:36)**

6:33 Onların söylediklerinin seni fazlasıyla üzdüğünü elbette biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar. O zâlimler, açıkça Allah'ın âyetlerini inkar ediyorlar. **(26:3; 35:8)**

6:34 Yemin olsun ki senden evvel de peygamberler yalanlanmıştı. Fakat o peygamberler, kendilerine yardımımız erişinceye kadar, yalanlanmalarına ve eziyete uğramalarına karşı sabrettiler. Allah'ın va'dini değiştirecek hiçbir kuvvet yoktur. Nitekim o peygamberlerin hayat hikayelerinden bâzı bölümler sana ulaşmıştır. **(13:30; 21:41; 37:171-173; 58:21)**

6:35 Eğer onların hak dinden yüz çevirmeleri sana ağır geliyorsa, gücün yeterse, yerde bir tünel aç veya göğe bir merdiven kur da onlara bir mu'cize getir! Şayet Allah dileseydi, onları hidayet üzere toplardı. Öyle ise sakın câhillerden olma! **(10:99)**

6:36 Sadece samimiyetle dinleyenler senin dâvetine karşılık verir. (Kalben) ölü olanları ise ancak Allah diriltir. Sonra da Onun huzuruna döndürülürler. **(36:70)**

6:37 "Ona Rabbinden bir mu'cize indirilseydi ya!" dediler. De ki: "Şüphesiz bir mu'cize göndermeye Allah'ın gücü yeter. Fakat onların çoğu bunu bilmezler." **(10:20; 13:7, 27; 17:59, 90-94)**

6:38 Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve iki kanadıyla uçan kuşların hepsi ancak sizler gibi birer ümmettir/ topluluktur. Biz Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.[2] Sonunda hepsi toplanıp Rablerinin huzuruna getirilecekler. **(6:59; 10:61; 34:3; 36:12)**

6:39 Âyetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde olan sağırlar ve dilsizlerdir. Allah dilediğini doğru yoldan saptırır; dilediğini de dosdoğru yola iletir.[3] **(24:40)**

6:40 De ki: "Haydi söyleyin! Size Allah'ın azabı gelirse veya kıyâmet gelip çatarsa, Allah'tan başkasına mı yalvaracaksınız? Eğer doğru kimselerdenseniz haydin söyleyin gerçeği!"

6:41 Hayır, sadece Allah'a yalvarırsınız. O da eğer dilerse, dua ettiğiniz konudaki sıkıntıyı giderir. Siz de Ona ortak koştuğunuz şeyleri unutursunuz. **(17:67)**

6:42 Senden önce de bâzı ümmetlere peygamberler gönderdik. (Onları dinlemediklerinden) o toplumları affolunmaları için niyazda bulunurlar diye, sıkıntılara ve hastalıklara uğrattık.

6:43 Hiç olmazsa kendilerini uğrattığımız sıkıntı geldiğinde boyun eğip niyazda bulunsaydılar ya. Fakat kalpleri iyice katılaştı. Şeytan da onlara yaptıklarını süsledi. **(23:76)**

6:44 Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında üzerlerine her türlü nimet kapılarını açtık. Kendilerine verilen genişlikten zevk alarak yararlanmaya devam ederlerken, onları ansızın yakalayıverdik. Bir anda bütün ümitlerini kaybettiler/ donakaldılar. **(7:182; 68:44-45; 72:16)**

6:45 Böylece o zulmeden kavmin arkası kesildi. Her türlü hamd, bütün varlıkların Rabbi olan Allah'a mahsustur.

6:46 De ki: "Söyleyin bakalım: Allah sizin görme duyunuzu alsa, kalplerinizin üzerine de mühür vursa, Allah'tan başka hangi ilah onları size geri getirebilir? **(10:31; 67:23)**

Bak delillerimizi çeşitli şekillerde nasıl da açıklıyoruz? Ardından onlar bundan yüz çeviriyorlar.

[2] Burada kitaptan maksat Kur'ân değil Levh-i Mahfuz veya Allah'ın ilmidir. Kitabın aynı anlamda kullanıldığı diğer âyetler için bakınız: 10:61; 13:39; 17:58; 20:51:52; 22:70; 23:62; 57:22

[3] Ra'd Sûresi, 13:27. âyetin açıklamasına bakınız.

6:47 De ki: "Söyleyin bana! Allah'ın azabı ansızın veya göz göre göre gelse, zâlim topluluktan başkası mı helak olur? **(6:82)**

6:48 Biz peygamberleri sadece müjdeci ve sakındırıcı olarak gönderiyoruz. Kim peygamberlere iman eder ve güzel işler yaparak halini düzeltirse, işte onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır.

6:49 Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince: Yoldan çıkmaları sebebiyle onlara azap dokunacaktır.

6:50 De ki: "Ben size Allah'ın hazineleri benim yanımdadır demiyorum. Ben gaybı bilirim de demiyorum. Ben şüphesiz bir meleğim de demiyorum. Ben ancak bana vahyedilene tâbi oluyorum."

De ki: "Kör olan görenle bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?" **(11:31)**

6:51 Allah'ın huzurunda toplanma korkusu taşıyanları sen Kur'an'la uyar. Onun huzurunda kendileri için Ondan başka dost ve şefaatçi olmadığını bildir. Tâ ki Ona karşı gelmekten sakınsınlar.[4] **(13:21)**

6:52 Sabah-akşam sadece Rablerinden isteyen ve sadece Onun rızasını kazanmayı arzulayanları yanından kovma! Onların hesabından sen sorumlu olmadığın gibi; onlar da senin hesabından sorumlu değiller. Öyle ise onları yanından kovarak haksızlık edenlerden olman için bir sebep bulunmamaktadır.[5] **(18:28)**

[4] Burada korkutulması istenen kişiler için Allah'tan başka dost ve şefaatçinin olmaması; Allah'ın onların dostu ve şefaatçisi olduğu mânâsında anlaşılmamalıdır. Orada Allah'tan başka hiç kimsenin, kişiyi kurtaramayacağı ifade edilmekte; Allah'ın dostluğunu kazanmak için bu dünyada gayret göstermeleri gerektiği ikazı yapılmaktadır.

[5] Tarih boyunca ileri gelenler, fakir halkı küçümsemişler, onları köleleştirmişler, değer vermemişlerdir. Yine tarih boyunca peygamberlere ilk olarak, şımarık zenginlerin küçümsediği kimseler iman etmişlerdir. İleri gelenler bu durumu hazmedemediklerinden kendilerine tebliğde bulunan peygamberlere "fakir mü'minleri yanından uzaklaştırma" teklifinde bulunmuşlardır. Aynı teklif Peygamberimize de yapılmıştır. Rabbimiz, bütün rasüllerine olduğu gibi, Hz. Muhammed'e de müşriklerin bu isteklerine uymaması emrini vermiştir.

6:53 Biz, insanlardan bâzılarını, diğerleriyle imtihan ederiz. Böylece onlar "Allah aramızdan bula bula bunları mı lütfuna layık gördü?" derler.[6] Allah şükreden kullarını/ kimin lütfuna layık olduğunu bilmez mi?/ Elbette çok iyi bilir. **(6:165; 11:27; 19:73; 46:11)**

6:54 Âyetlerimize iman edenler sana geldiklerinde şöyle de: "Selam üzerinize olsun. Rabbiniz, rahmet ve merhameti kendisine ilke edinmiştir. Sizden kim câhillik edip bir kötülük işler de tövbe ederek kendisini düzeltirse, şüphesiz Allah, Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir."

6:55 Suçluların yolu ayırt edilsin diye, hükümlerimizi böylece açıklıyoruz.

6:56 De ki: "Allah'ı bırakıp yalvardığınız şeylere ibadet etmem bana yasaklandı." De ki: "Sizin keyfî arzularınıza uymam. Uyarsam sapıtmış olurum ve hidayete erenlerden olmam.

6.57 De ki: "Ben apaçık bir delil üzereyim. Siz ise onu yalanladınız. Gelmesinde acele ettiğiniz azabı getirmek de benim elimde değildir. Bu konuda hüküm ancak Allah'ındır. O, ancak hakkı anlatır. O, doğruyu eğriden ayırt edenlerin en hayırlısıdır.

6:58 De ki: Eğer acele istediğiniz azabı getirmek benim elimde olsaydı, benimle sizin aranızdaki iş çoktan hükme bağlanırdı/ Azabı getirirdim. Zâlimlere nasıl davranılacağını en iyi Allah bilir.

6:59 Bilinmeyenlerin anahtarı/ bilgisi Onun yanındadır. Bunları ancak O bilir. Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. Ondan habersiz bir tek yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru/ canlı-cansız her ne varsa, hepsi apaçık bir Kitapta yazılıdır.[7] **(6:38; 10:61, 11:6; 35:11; 42:12)**

6:60 O Allah, geceleyin öldürür/ uyutur, gündüz yaptığınız işleri bilir. Sonra, takdir edilmiş ecel tamamlanıncaya kadar sizi hayata döndürür. Sonra Ona döndürüleceksiniz. O zaman, yapmış olduğunuz şeyleri size haber verecektir. **(39:42; 78:10-11)**

[6] Bu âyet bâzı meallerde, "Allah aramızdan bula bula bunları mı lütfuna layık gördü?" desinler diye/demeleri için, Biz onlardan bazılarını, diğerleriyle imtihan ettik" şeklinde ya da ifadeler değişik olsa da aynı anlamda tercüme edilmiştir.

[7] Burada kitaptan maksat Kur'ân değil levh-i mahfuz veya Allah'ın ilmidir.

6:61 Kulları üzerinde hüküm ve tasarruf sahibi olan sadece Odur. O, eceliniz gelip elçilerimiz ruhunuzu alıncaya kadar, yaptıklarınızı kaydedip koruyan melekler gönderir. Onlar vazifelerinde kusur işlemezler. **(13:11; 82:10)**

6:62 Sonra, onlar Hak olan Mevlâlarının huzuruna döndürülürler. Dikkat edin, hüküm ancak Onundur. Ve O, hesap görenlerin en hızlısıdır.

6:63 Allah'a gizli gizli yalvararak, "Eğer bizi bundan kurtarırsan yemin olsun şükredenlerden/ minnettarlık gösterenlerden olacağız" dediğinizde, karanın ve denizin karanlıklarından/ tehlikelerinden sizi kim kurtarır? **(17:67)**

6:64 De ki: "O sıkıntılı durumdan ve daha başka sıkıntılardan sizi Allah kurtarır. Sonra siz yeniden Ona ortaklar koşarsınız.

6:65 De ki: "Size üzerinizden veya ayaklarınızın altından azap göndermeye de; sizi gruplar halinde birbirinize düşürüp birbirinizden hıncınızı aldırmaya da şüphesiz Allah'ın gücü yeter. Bak, iyice anlasınlar diye delillerimizi nasıl da açıklıyoruz. **(17:68-69; 67:16-17)**

6:66 Bu, gerçeğin tâ kendisi olduğu halde, senin halkın onu yalanladı. De ki: "Ben sizin üzerinize vekil/ zorba değilim."[8]

6:67 Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Siz de yakında bunu öğreneceksiniz.

6:68 Mesajlarımız hakkında alay yollu konuşanları gördüğünde, başka bir söze dalıncaya kadar kendilerinden yüz çevir. Eğer şeytan bunu sana unutturacak olursa, hatırladığında artık zâlimler topluluğuyla beraber oturma. **(4:140)**

6:69 Gerçi Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakınanlar, onların günahlarından mesul değildirler, fakat sakınacaklarını umarak onlara bir hatırlatmada bulunmak gerekir.

6:70 Dünya hayatının rahatına dalarak eğlenceyi ve geçici zevkleri "din" haline getiren kimseleri kendi haline bırak. Fakat onlara hatırlat ki hiç kimse işlediği günah yüzünden helak olmasın. (Dinlemediklerinde de bilsinler ki) kendileri için Allah'a karşı bir dost ve bir şefaatçi

[8] Benim vazifem sadece tebliğdir.

olmaz. Onlar, azaptan kurtulmak için her türlü fidyeyi verseler de yine kabul edilmez. Onlar, işledikleri sebebiyle kendilerini helakete atanlardır. İnkârları sebebiyle onlar için kaynar sudan bir içecek[9] ve elem verici bir azap vardır. **(3:91; 10:3; 32:4)**

6:71 De ki: "Allah'ı bırakıp da bize fayda ve zarar veremeyecek olan şeyleri mi çağıralım (dua edelim)? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra, şeytanların saptırıp uçurama çektikleri, arkadaşlarının ise 'bize gel!' diye kendisini doğru yola çağırdıkları şaşkın kimse gibi gerisin geri mi dönelim?"

De ki: "Allah'ın gösterdiği yol, doğru yolun/ hidâyetin ta kendisidir. Bize, bütün varlıkların Rabbine teslim olmamız emredilmiştir."

6:72 Bir de bize "Namazı hakkıyla kılın. Allah'a karşı gelmekten sakının" diye emredildi.[10] Hepinizin sonunda toplanacağı yer Onun huzurudur.

6:73 Gökleri ve yeri bir gaye için yaratan Odur. "Ol" dediği gün her şey oluverir/ olmaya başlar. Onun sözü haktır/ kesindir. Sûra üflendiği gün hükümranlık Onundur. Görünmeyeni de görüneni de O bilir.[11] O, Hakîm ve Habîr'dir/ Her şeyi yerli yerince yapar ve her şeyden hakkıyla haberdardır. **(2:117; 25:26; 40:16)**

6:74 Bir zaman İbrahim, babası Âzer'e şöyle dedi: "Bazı sanemleri/ putları tanrılar mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum."[12] **(19:41-48)**

[9] Muhammed Esed gibi bâzı meal sahipleri, Cehennemi aklileştirdikleri; bilinen mânâda bir cehennemi kabul etmedikleri için "kaynar sudan bir içecek ve elem verici bir azap" gibi ifadeleri "yakıcı ümitsizlik iksiri, yakıcı bir umutsuzluk içkisi, yakıcı umutsuzluk, korkunç bir ümitsizlik cezası" şeklinde dünya ile irtibatlı olarak meallendirmişlerdir. Bu, doğru bir meal değildir. Cehennem azabı yok sayıldığından bir tahrifdir.

[10] Bu âyete verdiğimiz anlam, bir önceki âyette geçen "umirnâ" ya bağlandığı duruma göredir. Âyet, bu ifadeye bağlanmadan bir önceki âyetle birlikte şöyle tercüme edilebilir: "Bize, bütün varlıkların Rabbine teslim olmamız emredilmiştir. *(O halde siz müşrikler de)* "Allah'a şirksiz olarak kullukta bulunun. Ona karşı gelmekten sakının." Muhatap müşrikler olunca, âyette geçen salatın anlamı bildiğimiz "namaz" olmayacaktır. Çünkü iman etmeyenlerden namaz kılmaları istenmez. Öyle ise salatın kulluk anlamını tercih etmek gerekecektir.

[11] Allah için gayb yoktur. Sizin bilmediğiniz şeyleri O bilir.

[12] Sanem, putperestlerin Allah'a yakınlaşma vesilesi görerek gümüşten, bakır-

6:75 Biz İbrahim'e, kesin imana ulaşması için göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk.[13] **(10:101)**

6:76 İbrahim, gece olup karanlık basınca bir yıldız gördü. "Benim rabbim bu ha!" dedi.[14] Yıldız gözden kaybolunca "Batıp gidenleri sevmem" dedi.

dan kalıplar halinde yaparak taptıkları putlardır. Bir zât bu konuda şöyle demiştir: "Allah'ın dışında ibadet edilen, ya da Allah'tan uzaklaştırıp meşgul eden her şey sanemdir/ puttur."

[13] Benim vazifem sadece tebliğdir.

[14] Âyetin bu kısmı pek çok mealde "Benim rabbimbu" dedi şeklinde tercüme edilmiştir. Bu âyetin, 77 ve 78. âyetler de aynı şekilde tercüme edilmiştir. Bir peygambere bu yakıştırılmadığından tefsirlerde "Hz. İbrahim'in bu sözü küçük yaşta söylediği, yoksa peygamber olan birinden bu şekilde bir sözü söylemesinin câiz olmadığı" şeklinde açıklamalar yapılmıştır.

Bâzı meallerde ise bu kısım bizim yaptığımız şekilde "Benim rabbim bu ha!" ya da benzer şekilde tercüme edilmiştir.

Kanaatimizce burada anlatılan konu, iddia edildiği gibi Hz. İbrahim'in küçükken mağara çıkışında Allah'ı araştırması değil, kavmine bunların ilah olamayacağı dersini vermektir. Bu olay, bir önceki âyette, "Biz İbrahim'e, kesin imana ulaşması için göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk" denilmesinden sonradır. Gerek gönceki âyet, gerekse devam eden âyetlerde "Rabbim bana doğru yolu göstermezse, elbette yoldan sapan topluluklardan olurum" "Ey kavmim! Ben sizin ortak koştuğunuz şeyden uzağım" demiş olması, Hz. İbrahim'in, bu olaydan sonra değil, o sırada da doğru yol üzere olduğunu gösterir. Bu ifadeler, Hz. İbrahim'in yıldıza, aya ve güneşe Rabbini araştırdığı bir zamanda "Bu benim rabbim" demeyip, kavminin inancını eleştiri babında "benim ilahım bu ha!" dediği noktasındaki görüşümüzü destekler mahiyettedir. Nitekim Fahreddin Râzi, "Onun bu sözlerden maksadı, yıldızların rab olduğunu söylemek değildir" dedikten sonra buna sebep olarak yedi madde saymıştır. Bâzıları şöyledir:

Hz. İbrahim, "Bu, benim rabbimdir" ifadesini, bir haber olarak söylememiştir.

"Bu, benim Rabbim'dir" sözü, "Bu, sizin inancınıza ve iddianıza göre benim Rabbimdir" mânâsına gelir.

Bu ifade "Bu mu benim Rabbim?" mânâsındadır.

Hz. İbrahim bu sözü istahza/ alay yollu söylemiştir.

İşte bu sebeple, tedrici olarak onların, delili dinlemelerine imkan verecek bir metoda yönelmiştir.

Hz. İbrahim, kalbi imanla mutmain olduğu halde, önce, onların yıldızların rubûbiyetine inanma şeklindeki dinlerini reddetmediği zannını uyandıran bir söz söylemiştir. Bundan maksadı ise bunun bâtıl ve bozuk olduğuna delil getirmek, böylece onların da kendi sözünü dinlemelerini temin etmekti.

6:77 Ay'ı doğarken görünce, "Benim rabbim bu ha!" dedi. O da batıp gidince, "Rabbim bana doğru yolu göstermezse, elbette yoldan sapan topluluklardan olurum" dedi.

6:78 Güneşi doğarken görünce, "İddianıza göre rabbim bu! Çünkü bu daha büyük" dedi. O da batınca "Ey kavmim! Ben sizin ortak koştuğunuz şeyden uzağım.

6:79 "Ben, hanif (Allah'ı bir bilen) olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim. Ben müşriklerden değilim" dedi. **(2:135; 16:120)**

6:80 Kavmi kendisiyle tartışmaya girişti. Onlara dedi ki:

"Beni doğru yola iletmişken, Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? Ben sizin Ona ortak koştuğunuz şeylerden asla korkmam. Çünkü onlar ancak, Rabbim dilerse bana zarar verebilir. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Bunu hala düşünmüyor musunuz?[15]

6:81 "Siz, Allah'ın kendileri hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri Ona ortak koşmaktan korkmazken; ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden niçin korkayım?[16] Şimdi eğer biliyorsanız söyleyin: İki topluluktan hangisi güvende olmaya daha layıktır?" **(30:35; 42:21; 53:23)**

6:82 İnanıp da imanlarına her hangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güvende olan da doğru yolu bulanlar da ancak onlardır. **(6:47; 31:13)**

6:83 İşte bu, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz pes ettiren delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz. Allah Hakîm ve Alîm'dir/ Her şeyi hikmetle (yerli yerince) yapar ve her şeyi hakkıyla bilir.

6:84 Biz İbrahim'e (oğul olarak) İshak'ı, (torun olarak da) Yakub'u armağan ettik. Hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nuh'a ve onun neslinden Dâvud'a, Süleyman'a, Eyyûb'a, Yusuf'a, Mûsâ'ya ve Harun'a da hidayet verdik/doğru yolu gösterdik. **(19:49, 58; 29:27; 57:26)**

[15] "Yaratılışınızdan kaynaklanan bilgilerle benim sözlerimi karşılaştırıp, yaptığınız şeyin yanlış olduğunu görmüyor musunuz?"

[16] Müşrikler, Hz. İbrahim'i, putlarına karşı çıkması durumunda çeşitli bela ve musibetlere uğrayacağı konusunda tehdit etmişlerdi.

6:85 Zekeriyya'ya, Yahya'ya, İsa'ya ve İlyas'a da hidâyet verdik. Onların hepsi sâlihlerdendi."

6:86 İsmail'i, Elyesa'yı, Yunus'u ve Lut'u da hidayete erdirdik. Bu sayılanları başkalarına üstün kıldık. **(38:48)**

6:87 Onların babalarından, nesillerinden ve kardeşlerinden kimini de aynı şekilde etraflarındaki insanlardan üstün kıldık ve kendilerini dosdoğru yola ilettik.

6:88 İşte bu yol hidayet yoludur ve Allah kullarından dilediğini hidayete eriştirir. Eğer onlar Allah'a ortak koşsalardı, bütün yaptıkları heba olup giderdi. **(18:103-106; 39:4, 65)**

6:89 İşte onlar, kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer kâfirler/ müşrikler o peygamberleri inkâr ederse, şüphesiz yerlerine onları inkâr etmeyecek bir toplum getiririz.

6:90 İşte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği/ yol gösterdiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy. Ve de ki: Ben, onu/ Kur'an'ı size iletme karşılığında sizden bir ücret istemiyorum. O ancak insanlar için bir öğüttür."[17]

6:91 Allah'ı gereği gibi tanımadılar. Bu sebeple "Allah hiçbir beşere bir şey indirmedi" dediler. De ki: "Öyle ise Mûsâ'nın insanlara bir nur ve hidayet olarak getirdiği, sizin de atalarınızın da bilmediği şeyleri kendisiyle öğrendiğiniz; şimdi ise onu parça parça kağıtlar haline getirdiğiniz ve istediğinizi açıklayıp çoğunu ise gizlediğiniz kitabı/ Tevrat'ı kim indirdi?" "Allah" de. Sonra bırak onları daldıkları bataklıkta oyalanadursunlar. **(10:2; 17:94)**

6:92 İşte bu (Kur'an) da Mekke ve çevresindekileri uyarman için, kendisinden öncekileri doğrulayıcı olarak sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Âhirete iman edenler, ona da inanırlar ve namazlarını da gereği gibi kılarlar. **(2:41; 7:158; 11:17; 14:52; 25:1; 28:59; 34:28; 42:7)**

[17] Günümüzde bu vazifeyi üstlenenler de peygamberlerin bu vasıflarını örnek almalıdırlar. Burada tebliğ karşılığında alınacak ücretin, maddî bir şey olmasının şart olmadığını da ifade edelim. İnsanlardan beklenecek alkış, övgü de bir ücret olduğu gibi, tebliğ karşılığında kişiyi tarikatına, cemaatine, partisine bağlama düşüncesi de birer ücret almadır ve tebliği ücret karşılığı yapmadır. Karşı taraftaki insanın, "Bu benimle ilgileniyor ama, her halde beni partisine, tarikatına, cemaatine bağlamak istiyor" diye düşünmesine yol açar, hakikatlerden uzaklaşmasına sebep olur.

6:93 Allah adına yalan uydurandan veya kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde, "Bana da vahyolundu" diyenden ve "Allah'ın indirdiği gibi ben de indiririm" diyenden daha zâlim kim vardır?

Sen böyle diyen zâlimlerin halini, ölümün şiddeti içerisinde kıvranırken ve ölüm meleklerinin yakalarına yapışıp "Haydi canlarınızı kurtarın/canlarınızı verin! Allah hakkında hak/ gerçek olmayan bâtıl şeyler söylemeniz ve Onun âyetlerine karşı kibirli davranmanız sebebiyle bu gün alçaklık azabıyla cezalandırılacaksınız" derken bir görsen. **(8:31, 50; 25:22; 47:27; 79:1)**

6:94 Andolsun ki sizi ilk defa yarattığımız gibi, teker teker huzurumuza gelirsiniz. O gün dünyada size verdiklerimizi arkanızda bırakırsınız.[18] İçinizden Allah'ın ortakları sandığınız şefaatçilerinizi de yanınızda görmeyiz. Gerçekten bütün bunlarla aranızdaki bağlar paramparça oldu. Şefaatçi zannettiğiniz şeyler kaybolup gitti.[19] **(2:166-167; 23:101; 26:92-93; 28:62, 64, 74; 29:25)**

6:95 Şüphesiz Allah, dâneleri ve çekirdekleri çatlatıp yarandır/ yeşertendir. Ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkaran Odur. İşte bunları yapan Allah'tır. Öyle ise haktan yüzünüz nasıl çevrilir? **(3:27; 36:33-36)**

6:96 Gecenin karanlığını yarıp, sabahı yaratan da Odur. Geceyi, dinlenmeniz; güneşi ve ayı da vakitlerinizi hesaplamanız için yörüngelerinde hareket ettiren Odur. İşte bütün bunlar Azîz ve Alîm'ın/ mutlak kudret sahibi ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın belirlemesiyledir. **(7:54; 10:5, 36:40, 92:1-2)**

6:97 Karanın ve denizin karanlıklarında yolunuzu bulasınız diye sizin için yıldızları yaratan da Allah'tır.[20] Bilmek isteyen bir topluluk

[18] Çırıl çıplak, mal ve evlatsız olarak gelirsiniz. Mal, şöhret, evlat ve emrinizde olan kimseleri dünyada bırakırsınız.

[19] Bu âyete kıyamette yaşanılan bir sahne olarak bakmak da mümkündür. Bu durumda anlam: "Andolsun ki sizi ilk defa yarattığımız gibi, teker teker huzurumuza geldiniz. O gün dünyada size verdiklerimizi arkanızda bıraktınız..."

[20] Uçsuz bucaksız çöllerdeki hava şartları ve yerin durumu Câhiliyye halkı için gündüz yolculuğunu zorlaştırıyordu. Çünkü çölde şiddetli rüzgarlar sebebiyle kum tepeleri sürekli yer değiştiriyordu. Ayrıca gündüz hava oldukça sıcaktı. Bu sebeple gece yolculuğu tercih ediliyordu. Bu durumda, yere bakarak yol takip edemeyecekleri için, yönlerini göğe bakarak bulabiliyorlardı. Dolayısıyla astronomi bilmeleri, hayat şartları sebebiyle zorunluydu. Gece yolculuk yapan Bedevilere yollarını gösterecek tek seçenek, gökyüzündeki sabit yıldızlardı. Yollarını

için Biz âyetlerimizi/ delillerimizi anlaşılır olarak açıkladık.

6:98 Sizi tek bir nefisten yaratan da Odur. Sizin için karar yeri, bir de emanet yeri var.[21] Anlamak isteyen bir topluluk için Biz âyetlerimizi/ delillerimizi anlaşılır olarak açıkladık. **(4:1)**

6:99 Göklerden yağmur indiren Allah'tır. Biz her şeyi o su sayesinde bitirdik. Sonra yeşillikler çıkardık. O yeşilliklerden daneleri üst üste dizilmiş başaklar çıkarırız. Hurma ağacının tomurcuğundan birbirine bitişik bol salkımlar oluşur. Üzümlerden bağlar yaratır, zeytin ve nar bitiririz. Onların bir kısmının ağaçları birbirine benzer, ama meyveleri farklıdır. Her birinin meyvesine bir ham vaktinde, bir de olgunlaştığında bakın. İman edecek/ iman eden bir topluluk için işte bunda şüphesiz deliller vardır." **(13:4; 16:10-11)**

6:100 Onlar hiçbir şey bilmedikleri halde Allah'ın yarattığı cinleri Ona ortak koştular. Ona oğullar ve kızlar yakıştırdılar.[22] Allah onların

bulmak için yıldızları kullanıyorlardı. Bu sebeple yıldız ilminden/ astronomiden anlıyorlardı. Onların bu bilgiyi Keldânîlerden öğrendikleri ifade edilir.

[21] Burada geçen karar yeri ve emanet yeri ifadelerine anne rahmi ve baba sülbü; anne karnı ve dünya; dünya ve âhiret gibi farklı anlamlar verilmiştir. Karar yeri ve emanet yeri, sonraki yaratılış safhası olan babanın sülbü, annenin rahmi; yeryüzü ve âhiret olarak anlaşılabilir.

[22] Cahiliye halkı, meleklerin Allah'ın kızları olduğuna inanıyorlardı.

Müşriklerden bir kısmı cinlere tapıyordu. Ayrıca, bâzı cinlerin insanlara yardım ettiklerine, onların da insanlar gibi yiyip içtiklerine, insanların hastalanmalarına sebep olduklarına inanıyorlardı.

İnançlarına göre cinler başta yılan olmak üzere karga, baykuş ve başka hayvanların şeklinde dolaşırlardı. Onlar her yılanda bir cinnin varlığına inanırlardı. Bu sebeple içinde cin olduğuna inandıkları yılanlardan korunmak için, üzerlerine tavşanayağı asarlardı. Öldürülen yılanın yakınlarının intikam alacağına düşünürlerdi.

Araplara göre deve ve inek su içmek istemiyorsa; damat gerdek gecesinde hanımıyla ilişkiye giremediyse bunda cinlerin parmağı vardı. Ateşli hastalıkların ve saranın sorumlusu da cinlerdi.

Müşrikler, taptıkları putların içerisinde de cinlerin olduğunu düşünüyor ve buna "Hâtif" diyorlardı. Hâtıf, "gizliden seslenen" demekti.

Gaybdan haber verdiklerine inandıkları kâhinlerin cinlerden haber aldıklarına inanıyorlardı. Mesela Sevad bin Kârib isimli bir kâhin, gaipten verdiği haberleri dişi bir cinden aldığını iddia ediyordu.

Câhiliyye Araplarına göre çok yaygın olan ve önemsenen şiir, bir sanat ol-

yakıştırdıklarından çok yüce ve çok uzaktır. **(2:116; 4:117; 34:41)**

6:101 O gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Onun eşi olamazken oğlu nasıl olur? Her şeyi O yaratmıştır. Alîm olan/ her şeyi hakkıyla bilen de Odur. **(72:3; 39:4; 112:3-4)**

6:102 İşte Rabbiniz, bunları yapan Allah'tır (Putlar ise bunları yapamaz). Ondan başka ilah yoktur. Her şeyi yaratan Odur. Öyle ise sadece Ona kullukta bulunun. Her şeyi gözetip yöneten de Odur. **(10:3, 32; 35:13; 51:56)**

6:103 Gözler onu göremez. O ise bütün gözleri/ herkesi ve her şeyi kuşatır. O, Latîf ve Habîr'dir/ Her şeyin inceliklerine nüfuz eder ve her şeyden hakkıyla haberdardır. **(31:16; 67:14)**

6:104 Size Rabbinizden gerçeği gösteren deliller gelmiştir. Artık bu delilleri gören kendisi için görmüş olur. Görmek istemeyenlerin zararı da kendisinedir. Ben (sadece size bildirmekle görevli bir peygamberim) üzerinizde bir bekçi/ gözetici değilim. **(7:203)**

6:105 Delillerimizi Biz çeşitli şekillerde sunuyoruz ki sana inanmayanlar (sen bunları kendiliğinden bilemeyeceğin için) "Sen bu bilgileri başkasından iyi öğrenmişsin" desinler (de küfürlerine küfür katsınlar).

Böyle yapmamızın bir sebebi de öğrenmek isteyenler içindir.[23] **(2:26, 25:4, 5; 41:44)**

6:106 Sen, Rabbinden sana vahy edilene tabi ol. Ondan başka ilah yoktur. Allah'a ortak koşanlardan uzak dur.

6:107 "Eğer Allah isteseydi, onlar Allah'a ortak koşmazlardı.[24] Biz

maktan çok, cinlerle temas kurup onlardan bazı bilgiler alma mesleğiydi. Cinler herkesle konuşmazdı. Kendilerince birini seçer, sadece onunla konuşurlardı.

[23] Müşrikler, Peygamberimizin okuma yazma bilmediğini, Kur'an'daki bilgileri kendiliğinden söyleyemeyeceğini biliyorlardı. Onun Allah'ın elçisi olduğuna inanmadıkları için, bu bilgileri bir başkasından öğrendiğini iddia ettiler. (Bakınız: 25:4-5) Onlar,Hz. Peygamber'in doğru söylediğini, onun Allah katından mucizeler ve deliller getirdiğini, kendisinin okur-yazar olmadığını ve bunları bilen birine giderek bu bilgileri ondan almadığını acık olarak bilmelerine rağmen, ona "İyi öğrenmişsin" iftirasını atmaktan çekinmediler.

[24] "Eğer Allah isteseydi, onlar Allah'a şirk koşmazlardı/müşrik olmazlardı" demek, Allah dilediği için şirk koşuyorlar şeklinde anlaşılmamalıdır. Bu ifade "Allah dilese onların şirk koşmasına engel olurdu ve bu durumda onlar şirk koş-

seni onların üzerine vekîl/ zorba yapmadık. Sen onların işlerini yürütmekle görevli (ya da yaptıklarından sorumlu) değilsin. **(13:40; 42:48; 88:21-22)**

6:108 Allah'tan başkasından/ putlardan istekte bulunanlara sövmeyin ki onlar da bilgisizce ve haddi aşarak Allah'a sövmesinler.[25] Her topluluğun yapıp ettiklerini Biz onlara süslü/ hoş gösterdik. Sonra ise dönüşleri sadece Ona olacak; Allah da yaptıklarını teker teker kendilerine haber verecektir.

6:109 Kendilerine bir mu'cize gösterilmesi durumunda iman edecekleri konusunda var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: Mu'cizeler Allah katındadır. İstedikleri mu'cize kendilerine geldiğinde yine iman etmeyeceklerini anlamıyor musunuz?[26] **(17:59)**

6:110 Biz onların kalplerini ve gözlerini ters çeviririz de daha önce ona inanmadıkları gibi yine (mu'cize gördükten sonra da) inanmazlar. Onları taşkınlıkları içinde bırakırız da körü körüne bocalar dururlar. **(2:7)**

6:111 Biz onlara kendilerinin istedikleri gibi[27] melekleri indirseydik, ölüler de kendileriyle konuşsaydı ve istedikleri her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik/ gözleri önüne serseydik, Allah'ın dilemesi dı-

mazlardı. Ama imtihanın gereği olarak onların şirk koşmasına engel olmuyor" anlamındadır. Kaldı ki müşriklerin bu tür iddiaları, Rabbimiz tarafından reddedilmiştir. Allah'ın dilemesi konusunda bilgi için *Güncel Sorularla Kader* isimli kitabımıza bakınız.

[25] Âyetin bu kısmı, "Allah'tan başka yalvardıklarına/putlarına sövmeyin ki onlar da câhillik ederek aşırı gidip Allah'a sövmesinler" şeklinde de tercüme edilmiştir.

[26] Müşrikler, iman etmek için mu'cize istediklerinde, gerek Rasulullah, gerekse mü'minler bu mu'cizenin gösterilmesini arzu ediyorlardı. Ancak, onların Peygamberimizden mu'cize istekleri, her seferinde Allah tarafından reddedilmiştir. Bunun sebebi, iman etmeyeceklerinin Allah tarafından bilinmesidir. Müşrikler, Hz. Muhammed'e peygamberliği yakıştıramadıkları için onu zora sıkmak düşüncesiyle mu'cize istiyorlardı. (17:59, 90-93. âyetlere de bakınız. Müşriklerin Peygamberimize niçin inanmadıkları konusunda *Peygamberimiz'i Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildine bakınız.

[27] Müşrikler, Hz. Muhammed'e (sav) iman etmek için ondan melekleri indirmesini ve ölüleri diriltmesini istemişlerdi. Âyet onların bu isteklerine cevaptır.

şında onlar yine de iman etmezlerdi.[28] Fakat çokları bu gerçeği bilmiyor. **(6:124; 10:96-97; 17:92; 25:21; 30:58)**

6:112 İşte böylece Biz, her peygamber (ve onun dâvetine muhatap olanlar) için insan ve cin şeytanlarından bir düşman kıldık. O düşmanlardan bir kısmı, diğer bir kısmını aldatmak (peygamberin dâvetine engel olmak) için yaldızlı sözler vahyederler/ söylerler. **(25:31)**

Eğer Rabbin dileseydi/ izin vermeseydi, bunu yapamazlardı. Öyleyse onlardan uzak dur ve kendilerini uydurduklarıyla baş başa bırak. **(3:184, 6:34, 25:31; 41:43)**

6:113 İnsan ve cinden olan şeytanlar, bu yaldızlı sözleri, âhirete inanmayanların gönülleri bu asılsız sözlere meyledip hoşlansın, yapa geldikleri kötülükleri işlemeye devam etsinler diye telkin ederler.

6:114 (De ki:) "Allah, gerçeği açık ve net bir biçimde açıklayan bu Kitab'ı indirmişken Ondan başka bir hakem mi arayayım?[29]

Kendilerine daha önce kitap verilenler de bilirler ki bu kitap Rabbin tarafından indirilmiş bir hakikattir. Sakın sakın, bunun böyle olduğundan şüphen olmasın. **(10:94)**

6:115 Rabbinin sözü doğruluk ve adâlet noktasında mükemmeldir. Onun sözlerini değiştirecek kimse yoktur (Kimse ondan daha doğru söz söyleyemez ve daha adâletli hüküm koyamaz.) O, Semî'dir ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

6:116 Eğer dünyada bulunan insanların çoğuna uyarsan (hakem

[28] Allah, müşriklerin iman etmesini istiyor, fakat onları buna mecbur bırakmıyordu. Eğer Allah onların ister istemez iman etmelerini dileseydi, iman etmenin dışında bir seçenekleri kalmazdı. Ama Allah onların tercihlerine müdahale etmiyordu. Onlar da tercihleriyle iman etmeye yanaşmıyorlardı. Burada buna dikkat çekilir. Yoksa Allah'ın onların iman etmelerini istememe gibi bir durum söz konusu değildir. Bu durumda Allah'ın peygamber göndermesi, kitap indirmesi ve onları imana dâvet etmesi, anlamsız olur.

[29] Câhiliye toplumunda hakemlik görevi yapan kimseler vardı. Anlaşmazlık durumunda hakeme müracaat edilirdi. Yeni bir din tebliği sebebiyle Peygamberimizle müşrikler arasında büyük bir anlaşmazlık yaşanıyordu. Bu âyetler, muhtemelen bu anlaşmazlığı hakeme götürme teklifine karşı bir cevaptır. Câhiliye toplumundaki hakem uygulaması için Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek isimli kitabımızın 345-348. sayfasına bakınız.

yaparsan), onlar seni Allah'ın yolundan saptırırlar.[30] Onlar zanna uyarlar, taklitçidirler/ sahte ve bâtıl inancın peşinden giderler.

6:117 Şüphesiz Rabbin kendi yolundan sapanları çok iyi bilir. O, doğru yolda olanları da çok iyi bilir.

6:118 Sizler eğer Allah'ın hükümlerine iman ediyorsanız, üzerine Allah'ın ismi anılarak kesilen hayvanların etinden yiyin (Müşriklerin sözlerine kulak asmayın).[31]

6:119 Allah size zaruret durumu dışında, yenilmesini haram kıldığı etleri açıkça bildirmişken, Allah'ın ismi anılarak kesilen hayvanların etinden niçin yemeyecekmişsiniz?

Çokları bir şey bilmedikleri halde, kendi kuruntuları sebebiyle halkı sapıklığa düşürüyorlar. Şüphesiz Rabbin haramı helâl; helâli de haram sayarak sınırı aşanları en iyi şekilde bilir. **(2:173; 5:3)**

6:120 Açık ya da gizli kasıtlı olarak günah işlemeyi bırakın. Günah işleyenler elbette yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.

6:121 Kesilirken üzerine Allah'ın ismi anılmayan hayvanın etinden yemeyin. Bunu yapmak Allah'a itaatten çıkmak olur.

Şeytanlar, kendi adamlarına sizlerle mücâdele etmeleri için telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyup helali haram; haramı da helal yaparsanız, siz de şirk koşmuş olursunuz.[32] **(114:4)**

6:122 Ölü/ sapıtmış iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse; karanlıkta kalıp ondan hiçbir zaman çıkamayacak kimse gibi olur mu? Olmaz ama kafirlere yaptıkları süslü gösterilmiştir. **(11:24, 35:19-23; 67:22)**

[30] Çoğunluğun her zaman doğru yolda olduğu kabulü doğru değildir. Eğer öyle olsaydı, Peygamberimiz önce tek başınaydı, sonra iki, üç, beş, yüz kişi oldu. Ama müşrikler daha çoktu. Dolayısıyla her zaman için çoğunluğun haklı ve doğru yolda olduğu iddiası yanlıştır.

[31] Câhiliye devrinde müşrikler, yepyeni bir din oluşturmuşlardı. Allah'a inansalar da helal haram konusunda kendileri hükümler koyuyorlardı. Bu cümleden olarak leş, kan, putlar adına kesilen hayvanların etlerini yiyorlardı. İslam'ın müşriklere ısrarla vurguladığı temel bir konu, helal-haram koymanın Allah'a ait olduğu bilincini oluşturmaktı.

[32] Helal ve haramı belirleme sadece Allah'a aittir. Onun adına bunu yapmak şirktir, bunu yapan da müşrik olur.

6:123 "Biz her şehrin/ ülkenin önde gelen mücrimlerini/ günahkârlarını halkı aldatmaları için yüksek makamlarda bulundururuz. Oysa onlar ancak kendilerini aldatırlar, ama bunun farkında değillerdir. **(17:16; 43:23; 71:22)**

6:124 Onlara bir âyet/ işâret geldiğinde "Allah'ın Rasüllerine verilenin benzeri biz de verilmedikçe, kesinlikle inanmayız" dediler. Allah peygamberliğini kime vereceğini elbette daha iyi bilir. Suç işleyenlere yapmakta oldukları hilelere karşılık Allah tarafından aşağılayıcı ve çetin bir azap erişecektir. **(6:10; 16:2; 25:21; 43:31-32; 74:52)**

6:125 Allah kimi doğru yola ulaştırmak isterse, onun kalbini İslam'a açar. (İradesini kötüye kullandığı için) kimi de saptırmak isterse, onun göğsünü de sanki kişi göğe tırmanıyormuş/ imkansız bir iş yapıyormuş gibi daraltıp sıkıştırır. İşte Allah böylece iman etmek istemeyenleri sıkıntıya düşürür/ inkar pisliğinde bırakır. **(39:22)**

6:126 Bu yol/ İslam, Rabbinin dosdoğru yoludur. Düşünüp öğüt alacak bir toplum için delillerimizi böylece açıklıyoruz.

6:127 Bu yolda gidenler için Rableri katında Dâr'üs-Selâm/ mutluluk yurdu, Cennet vardır.[33] Yaptıkları güzel işler sebebiyle yardımcıları Allah'tır. **(10:25)**

6:128 Gün gelecek Allah onların hepsini huzurunda toplayacak ve şöyle seslenecek: "Ey cin topluluğu! Şu insanların çoğunu yoldan çıkardınız."

Onların insanlardan olan dostları şöyle karşılık verecek:

"Ey Rabbimiz, kötülük işlemekte biz birbirimizden faydalandık, sonunda bize verdiğin mühleti tamamladık, ömrümüzün sonuna/ ecelimize ulaştık."

Allah onlara şöyle diyecek: "Sizin yeriniz Cehennem ateşidir. Allah'ın dilediği zamanlar dışında hepiniz orada ebedî olarak kalacaksınız." Şüphesiz Rabbin Hakîm ve Habîr'dir/ Her işi hikmetle yapar ve her şeyden tamamıyla haberdardır.

6:129 İşte Biz işledikleri günahlar sebebiyle zâlimlerden kimini kimine musallat ederiz.

[33] Dâr'üs-Selâm/mutluluk yurdu ifadesinin zıttı, 14:28'de geçen Dâru'l-Bevar/ helak yurdu ifadesidir.

6:130 O gün Allah sorar: Ey cinler ve insanlar topluluğu! Size âyetlerimi anlatan, bu güne erişeceğinizi bildiren ve bu günden sizi sakındıran peygamberler gelmedi mi?"

Onlar, "Biz kendi aleyhimize şâhitlik ederiz (Evet, geldi)" derler.

Onları dünya hayatı aldatmıştır, onlar kendi aleyhlerine şâhitlik edip, inkarcı olduklarını itiraf ederler. **(46:29)**

6:131 İşte size peygamber gönderilmiştir. Çünkü peygamber gelmediği için halkı gaflette olan bir beldeyi Rabbin zulümle helak etmez. **(17:15, 16:36, 35:24)**

6:132 Herkesin yaptıkları işe göre dereceleri vardır. Senin Rabbin, onların yaptıklarından habersiz değildir.

6:133 Rabbin Ganiy'dir/ Hiçbir şeye muhtaç değildir, rahmet sahibidir. O dilerse sizi yok eder de sizi nasıl başka bir topluluğun soyundan yarattıysa, sizin yerinize de öylece başkalarını getirir. **(4:133, 47:38)**

6:134 Size va'ad edilen şeyler mutlaka gelecektir ve siz bunun önüne geçemezsiniz. **(10:53)**

6:135 De ki. "Ey kavmim, (mâdem bâtıl inancınızda ısrarlısınız, öyleyse) bütün gücünüzle yapacağınızı yapın/ bulunduğunuz hali devam ettirin, ben de vazifemi yapıyorum. Sonucun kimin lehine olacağını bileceksiniz. Zâlimlerin kurtuluşa ermeyeceği kesindir. **(11:121, 122, 21:105, 24:55; 40:51-52; 58:21)**

6:136 Müşrikler, Allah'ın yarattığı ekinlerden ve hayvanlardan bir pay ayırıp akıllarınca "Bu Allah için, bu da şeriklerimiz/ putlar için" derlerdi. Putları için ayırdıklarını, Allah için ayırdıklarına katmazlarken, Allah için ayırdıklarını ise putların payına geçirirlerdi. Onlar ne kötü hükmediyorlar. **(16:56; 43:15)**

6:137 Yine bunun gibi onların ortak koştukları (insandan ve cinden olan şeytanlar), içlerinden çoğuna evlatlarını öldürmeyi iyi bir uygulama olarak gösterdiler. Bunu onları helak edip dinlerini karıştırmak için yaptılar.[34] **(6:140)**

[34] Müşrikler kız çocuklarını diri diri toprağa gömüyorlardı. Onların bu davranışları yasaklandı. Ancak burada sadece kız çocukları değil, erkek çocuklarını da öldürdükleri anlaşılmaktadır. Bunu, açlık korkusuyla ve daha başka sebep-

Allah dileseydi/ izin vermeseydi bunu yapamazlardı. Öyle ise onları uydurdukları yalanlarla başbaşa bırak. **(16:58-59, 81:8, 9)**

6:138 Yine onlar akıllarınca "Şu hayvanlar ve şu ekinler haramdır; dilediğimiz kimselerden başkası yiyemez. Bazı hayvanların da sırtı yük taşımaya haram kılınmıştır" derlerdi.

Hayvanları keserken üzerlerine Allah'ın adını anmazlardı. Onlar bütün bunları Allah'a iftira ederek ortaya atmışlardır. (Allah böyle bir haram kılmamıştır) Allah, iftiraları sebebiyle onları cezalandıracaktır.

6:139 Aynı şekilde "Şu hayvanların karnındaki yavrular canlı doğarlarsa erkeklerimize helal, kadınlarımıza haramdır" derlerdi. Eğer yavru ölü doğarsa, erkek ve kadın hepsi ona ortak olurdu. Allah onlara bu iftiralarının cezasını verecektir. O Hakîmdir, Alîm'dir/ Her şeyi hikmetle yapar ve her şeyi hakkıyla bilir. **(4:119, 5:103, 10:59; 16:116)**

6:140 Hiçbir bilgiye dayanmaksızın ve beyinsizcesine evlatlarını öldürenler; Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği şeyleri Allah'a iftira ederek haram sayanlar, ziyana uğradılar. Onlar gerçekten sapıtmış ve doğru yolu da bulamamışlardır.

6:141 O Allah ki çardaklı ve çardaksız bağları,[35] hurma ağaçlarını, çeşit çeşit mahsulat veren tarlaları; birbirine benzeyen ve benzemeyen zeytin ve nar ağaçlarını yaratmıştır. Mahsul verdiklerinde onlardan yiyin. Hasat zamanında da fakirin hakkını verin. Fakat israf etmeyin/ savurganlık yapmayın. Şüphesiz Allah israf edenleri sevmez.

6:142 Hayvanlardan yük taşıyanları ve tüyünden döşek yapılanları da Allah yarattı. Allah'ın sizin için yarattığı rızıktan yiyin. Şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır. **(16:6)**

6:143 Allah, sekiz (dört çift) hayvanı da sizin için yarattı. Koyun ve keçiden iki çift vardır. Söyleyin iki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Yoksa iki dişinin karınlarındaki iki yavruyu mu haram kıldı? Eğer iddianızda doğru iseniz (asılsız geleneklerinize değil), bir delile dayanarak bana haber verin. **(39:6)**

lerden yapıyorlardı. Onların gerek kız çocuklarını, gerekse erkek çocuklarını öldürmeleri konusunda *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 202-211. sayfalarına bakınız.

[35] "Yerden yükselmiş ağaçlar ve yerde yayılmış bitkilerle dolu bağlar."

6:144 O deveden ve sığırdan da iki çift yarattı. De ki: "İki erkeği mi, iki dişiyi mi, yoksa annelerinin karnında bulunan yavruları mı haram kıldı? Yoksa Allah size 'Bunlar haram' dedi de sizler buna şâhit mi oldunuz." Hiçbir bilgiye dayanmaksızın halkı saptırmak için Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim vardır? Allah elbette o zâlimler topluluğunu başarıya ulaştırmaz.[36]

6:145 De ki: Bana vahyolunanlar arasında söylediklerinizin bunları yemek isteyenlere haram kılındığını görmüyorum. Ancak leş/murdar hayvan, akmış kan, pis olduğu kesin olan domuz/domuz eti ve Allah'a itaatten çıkarak başkası adına kesilen hayvanlar haramdır.[37] Fakat kim çaresiz kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret sınırını aşmamak şartıyla, haram kılınan bu sayılanlardan yiyebilir. Şüphesiz Allah çok Gafûr ve çok Rahîmdir/ Çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir. **(2:173; 5:3; 16:115)**

6:146 Yahudilere ise bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sırtlarında, ya da bağırsaklarında taşıdıkları, ya da kemiğe karışan yağlar dışında, sığır ve koyunun iç yağlarını da onlara haram kıldık. Sınırı aşmaları sebebiyle bunu onlara bir cezâ olarak verdik. Şüphesiz Biz hep doğruyu söyleyeniz. **(3:93, 4:160)**

6:147 Eğer seni yalanlayacak olurlarsa de ki: "Rabbiniz geniş rahmet sahibidir. Ancak Onun azabını da suçlulardan kimse geri çeviremez. **(13:6)**

[36] 143 ve 144. Âyetlerde haram veya helal kılmanın sadece Allah'a âit olduğu, Allah'ın bunun yetkisini kimseye vermediği ifade edilmektedir. Gelecek âyette de Allah'ın haram kıldığı hayvanlar açıklanacaktır. Bir de burada erkeğiyle dişisiyle sekiz hayvan, yani dört çift hayvan sayılıyor.

[37] Bu âyet, Mekke'de indirilmiştir. Bu konu sonradan indirilen âyetlerde de ele alınır. Mâide Sûresi, 3. ve A'raf Sûresi, 157. âyetlere de bakınız. 151. âyette başka haramlar da sayılacaktır. Diğer taraftan fâiz, başkasına ait malı yemek de haramdır.

Bu âyetle ilgili olarak söylenmesi gereken bir diğer konu da âyette geçen zamirin durumuna göre, pis olduğu kesin olan şey domuzun kendisi mi, yoksa domuzun eti mi? olduğudur. Eğer pis olan domuzun eti ise bu durumda domuzun sakatatından ve derisinden istifade edilebilir. Ama pis olan şey domuzun kendisiyse, bu durumda domuzun sadece eti değil, her şeyi haram kılınmış demektir. Bu konu, fıkıh ehli arasında tartışılmıştır.

6:148 Müşrikler diyecekler ki: "Eğer Allah dileseydi ne biz, ne de atalarımız ortak koşmaz, (Onun emri olmadan) hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamış ve böyle demişlerdi. Ancak sonunda azabımızı tattılar. De ki: "Yanınızda bu konuda bize ibraz edeceğiniz/ göstereceğiniz bir belge var mı? Siz ancak kesin olmayan bilgiye uyuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz." **(2:170; 16:35; 43:20)**

6:149 Tam ve kesin delil Allah'ındır. Evet eğer O dileseydi, hepinize hidayet verirdi/ doğru yola koyardı (ama imtihan gereği bunu yapmadı). **(6:35, 10:99, 11:118, 119)**

6:150 De ki: "Haydi, Allah'ın bunu haram kıldığı konusunda şâhitlerinizi getirin." Eğer onlar yalan yere şâhitlik edecek olursa, sakın sen onlarla birlikte şâhitlik etme. Âyetlerimizi yalanlayanların, âhirete inanmayanların ve başkasını Rablerine denk tutanların/ müşriklerin heveslerine uyma."

6:151 De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını ve neleri yapmanızı emrettiğini bildireyim: Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın; anne ve babaya iyilik edin; fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de onların da rızıklarını Biz veririz. Fuhşiyatın açığına dagizlisine de yaklaşmayın[38] ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın. İşte bunlar Allah'ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlarsınız. **(2:83; 4:48; 6:120; 7:33; 17:23, 31; 31:14-15)**

6:152 (Korumak ve artırmak gibi) en güzel şeklin dışında, aklı erinceye kadar yetimin malına dokunmayın. Ölçüyü ve tartıyı adâletle yerine getirin. Biz, herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz. Hakkında konuştuğunuz kimse, yakınlarınız da olsa adaletli olun. Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte düşünüp yerine getiresiniz diye Allah, size bunları emretti. **(4:2; 2:286; 5:8, 11:85, 17:35, 83:1-6)**

6:153 İşte Benim dosdoğru yolum/ dinim budur; siz de ona uyun. Başka yollara sapmayın ki sizi gruplara bölüp Allah'ın yolundan ayırmasın. Kötülüklerden/ karşı gelmekten sakınasınız diye, Allah işte size bunları emretti. **(2:257, 6:159-161)**

[38] Çirkin olan her türlü kötü davranış, zinâ, eş cinsellik, edep yerlerini açma, üvey anne ile evlenme gibi davranışlar fuhşiyattandır.

6:154 Sonra[39] iyilik yapma üzerinde sebat edenlere (nimetimizin) devamı olarak Biz Mûsa'ya her şeyi iyice açıklamak için bir hidayet rehberi olarak kitabı/ Tevrât'ı verdik ki Rablerinin huzuruna varacaklarına iman etsinler. **(7:145; 28:48, 49; 46:12)**

6:155 İşte indirdiğimiz bu Kur'ân da mübârek bir kitaptır. Ona uyun. Allah'ın hükümlerine karşı gelmekten de sakının ki Onun merhametine layık olabilesiniz."

6:156 Onu size şöyle demeyesiniz diye indirdik: "Kitap ancak bizden önceki iki topluluğa (Yahudi ve Hıristiyanlara) indirildi. Biz ise onların okudukları gerçeklerden habersizdik."

6:157 Veya "Bize de kitap indirilseydi, şüphesiz onlardan daha doğru bir yolda olurduk" demeyesiniz diye indirdik. İşte size Rabbinizden delil de hidâyet ve rahmet de geldi. Allah'ın âyetlerini yalanlayan ve ondan yüz çeviren kimseden daha zâlim kim vardır? Âyetlerimizden yüz çevirerek halkı onlardan alıkoyanları, yaptıklarına karşılık azâbın en kötüsüyle cezalandıracağız." **(35:42; 37:167)**

6:158 Müşrikler imana gelmek için daha neyi bekliyorlar? Meleklerin inmesini mi? Rabbinin imha eden azabını, ya da Rabbinin alâmetlerinden birinin gelmesini mi bekliyorlar? (Oysa) Rabbinin alâmetlerinden biri geldiği gün, daha önce iman etmeyen, ya da imanıyla hayır kazanmamış olan hiç kimseye, o gün iman etmiş olması asla bir fayda vermez. De ki: "Siz bekleyin, biz de bekliyoruz!" **(40:84-85)**

6:159 Dinlerini parça parça edip gruplara ayrılanlarla senin hiçbir ilişkin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra Allah onlara yaptıklarını bildirecektir. **(30:32)**

6:160 "Kim Allah'ın huzuruna bir iyilikle gelirse, kendisine on kat sevap vardır. Kim bir kötülükle gelirse, o da ancak o kötülüğün misliyle cezâlandırılır; onlar haksızlığa uğratılmazlar." **(24:38; 27:89; 78:36)**

6:161 De ki: Şüphesiz Rabbim beni dosdoğru yola hidayet etti/ eriştirdi. Dimdik ayakta duran, İbrahim'in *hanîf* dinine iletti. İbrahim asla müşriklerden olmadı.[40] **(2:130, 16:120-123)**

[39] Burada devam eden konu değişmekte, bu sûrenin 91. ayetinde yarıda kesilen Hz. Musa ile ilgili konuya geçilmektedir. Sonraki âyette ise Hz. Mûsâ'ya verilen kitapla, Hz. Muhammed'e verilen Kur'an arasında bir bağ kurulmaktadır.

[40] Hanif için 2:135. âyetin açıklamasına bakınız.

6:162 De ki: Benim övgüm/ kulluğum/ boyun eğişim, her türlü ibadetlerim, hayatım ve ölümüm de bütün varlıkların Rabbi olan Allah'a aittir.[41]

6:163 Onun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emr olundum ve ben kendisini Allah'a teslim edenlerin ilkiyim/ en önde olanıyım. **(10:72)**

6:164 De ki: Allah her şeyin Rabbi iken, ben Ondan başka Rab mi arayacağım? Herkesin kazandığı ancak kendisine aittir. Hiçbir günahkar, başkasının günahını çekmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizin huzuruna olacaktır. O yaşadığınız ihtilafın iç yüzünü/ aslını size bildirecektir. **(17:15, 67:29)**

6:165 O Allah ki yeryüzünde sizi halifeler yapmış (geçmiş milletlerin yerine getirmiş), ihsan ettiği nimetlerde sizi imtihan etmek için kiminizi, kiminize üstün kılmıştır. Şüphesiz Rabbinin azabı pek süratlidir. Şüphesiz O Gafur'dur, Rahîm'dir/ Pek çok bağışlayan ve pek çok merhamet edendir. **(2:30; 6:53; 27:62; 35:39)**

[41] Meâllerin çoğu, burada geçen "salata" namaz anlamı vermişlerdir. Oysa burada geçen salatın daha genel anlamda olması gerekir. Çünkü burada müşriklere hitap edilmektedir. Müşrikler ise putlara ve cinlere kulluk ediyordu. Bu âyette onların bu yanlış yönelişleri reddedilerek, ibadetin/kulluğun ancak Allah'a olması gerektiği vurgusu yapılmaktadır.

A'RAF SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir. 206 âyettir. Âyet sayısı bakımından Kur'an'ın 3. büyük sûresidir. İsmini, 48. âyette geçen ve "Cennetle-Cehennem arasında çekilen sûr" anlamına gelen "a'raf" kelimesinden alır. Sûrede, Medine'de inen ve kitap ehline hitap eden âyetler de vardır.

A'raf Sûresi'nde Cennet ve Cehennem ehlinin hali tasvir edilir. En'am Sûresi'nde ele alınan tevhid konusu işlenir. Daha önce Bakara Sûresi'nde temas edilen Hz. Âdem kıssası daha tafsilatlı olarak anlatılır. Mü'minler, şeytana uymama konusunda ikaz edilir. Sûrede ayrıca Hz. Nuh, Hz. Salih, Hz. Lut ve Hz. Şuayb kıssalarına yer verilir. Daha önce bir kısmına yer verilen Hz. Mûsa'nın kıssasından farklı konular aktarılır, kıyamet ve âhiret konuları işlenir. Sûre, insanların Kur'an'a sarılmaları gerektiği konusuyla biter.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

7:1-2 Elîf-lâm-mîm-sâd. Bu kitap sana onunla insanları uyarasın, mü'minler için de bir öğüt olsun diye indirildi. Sakın onu tebliğ ederken, göğsünde Allah'tan geldiği konusunda bir şüphe olmasın.[1] **(3:7)**

7:3 Rabbinizden size indirilene uyun. Ondan başka ilahlar edinip de onlara uymayın. Hiç düşünmüyorsunuz/ öğüt almıyorsunuz.[2]

7:4 Biz nice belde halkını helak ettik. Azabımız onlara gece yatarlarken veya gündüz istirahatte iken ansızın geliverdi.

7:5 Onlara azabımız geldiğinde, "Gerçekten biz zâlimler idik" demekten başka bir savunmaları/ itirafları olmadı. **(7:97, 98; 21:11-15; 22:45, 28:58)**

7:6 Kendilerine peygamber gönderdiklerimize onları nasıl karşıladıklarını kesinlikle soracağız. Peygamberlerine de ümmetlerinden ne cevap aldıklarını muhakkak soracağız. **(5:109, 28:65)**

7:7 Olup biten her şeyi eksiksiz olarak kendilerine anlatacağız. Çünkü Biz onlardan hiçbir şekilde gafil/ habersiz değildik.

7:8 O gün ameller mutlaka tartılacaktır/ O günün terazisi, gerçeklerden başkasını söylemeyen, şaşmaz tartıdır. Kimin sevapları günahlarından ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendisidir. **(4:40, 21:47, 23:102, 103, 99:7-8; 101:6-11)**

7:9 Kimin de sevapları hafif gelirse, onlar âyetlerimize haksızlık etmeleri sebebiyle kendilerine yazık edenlerdir.

7:10 (Ey insanlar!) Şu bir gerçektir ki Biz sizi dünyaya yerleştirip orada sizin için geçim vasıtaları yarattık. Böyleyken hiç şükretmiyorsunuz/ şükredenleriniz ne kadar da az. **(14:34)**

7:11 Sizi Biz yarattık. Sonra size şekil verdik. Peşinden de meleklere "Âdem'e secde edin!/ Saygıyla eğilin" dedik. İblis dışında onların hepsi secde etti.

[1] Âyetin son cümlesine "insanların yalanlaması sebebiyle göğsün daralmasın" şeklinde anlam vermek de mümkündür.

Peygamberimiz zaman zaman yalanlamalardan dolayı sıkılıyordu. Rabbimiz de onu bir yandan teselli ediyor, bir yandan da ikaz ediyordu. Bu ikazlar ve teselliler konusunda *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek 2* isimli kitabımıza bakınız.

[2] Ya da "Düşünmeye çok az zaman ayırıyorsunuz."

7:12 Allah İblis'e buyurdu: "Ben sana emretmişken seni boyun eğmekten alıkoyan nedir?"

İblis cevap verdi: "Ben ondan daha üstünüm, çünkü beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın."

7:13 Allah dedi: "Öyle ise in oradan. Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık! Sen aşağılıksın!" **(2:34, 38; 15:28-32, 17:61, 18:50, 20:116, 38:71-76; 55:14-15)**

7:14 İblis dedi: "Bana yeniden diriltiliş gününe kadar mühlet verir misin?"

7:15 Allah dedi: "Tamam, sen mühlet verilenlerdensin."

7:16 Şeytan dedi: "Mâdem beni azgınlığa sevk ettin, yemin ederim ki ben de insanoğlunu saptırmak için senin dosdoğru yolunun üstüne oturacağım.

7:17 "Sonra da onların önlerinden-arkalarından, sağlarından-sollarından sokulacağım. Böylece sen onların çoğunu nankör bulacaksın."

7:18 Allah dedi: "Haydi alçak ve kovulmuş olarak çık oradan! Yemin olsun ki onlardan kim sana uyarsa, hepinizi Cehenneme dolduracağım. **(17:62-65; 34:20, 21)**

7:19 "Sana gelince ey Âdem, sen ve eşin Cennette yerleşip dilediğiniz yerden yeyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın! Sonra kendisine zulüm edenlerden olursunuz."[3]

7:20 Şeytan, birbirine kapalı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi: "Rabbiniz size bu ağacı sadece melek olmayasınız ve Cennette uzun bir zaman kalmayasınız diye yasakladı" dedi.[4]

7:21 Onlara, "Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim" diye de yemin etti.

[3] Bu konuda tefsirlerde çok sayıda tahmin yer alsa da yasaklanan ağacın ne olduğu bilinmemektedir. Bilinmesi de mümkün değildir. Zaten bizden istenilen de "gayba taş atarak" bunun peşine düşmek değildir. Bu konuda Hz. Havva Kaburga Kemiğinden mi Yaratıldı? İsimli kitabımızın 107 ve 108. sayfalarına bakılabilir.

[4] Bu âyetin son cümlesi, "ölümsüz hayata kavuşanlardan olmanızı önlemek" ve "ebedî kalıcılardan olursunuz" şeklinde de tercüme edilmiştir.

7:22 Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarından, ayıp yerleri göründü. Cennet yapraklarından üzerlerine örtmeye başladılar.

Rableri onlara, "Ben size o ağacı yasaklamamış mıydım? 'Şeytan size apaçık bir düşmandır' dememiş miydim?" diye seslendi.

7:23 Âdem ve Havva şöyle dediler: "Ey Rabbimiz, biz kendimize haksızlık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, kesinlikle zarar edenlerden oluruz."[5] **(2:37)**

7:24 Allah buyurdu: "Bâzınız bâzınıza düşman olarak inin! Sizin için yeryüzünde bir vakte kadar yerleşme ve faydalanma vardır.

7:25 "Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yeniden orada diriltileceksiniz."[6]

7:26 "Ey Ademoğulları![7] Size avret yerlerinizi örtecek ve süsleneceğiniz elbise verdik. Fakat Allah'a karşı gelmekten sakınma elbisesi/ utanma duygusu daha hayırlıdır.[8] Bu, Allah'ın ibretlerindendir. Umulur ki düşünüp öğüt alırsınız.

7:27 "Ey Ademoğulları! Şeytan, ana babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak Cennetten çıkardığı gibi, sizi

[5] Aslında şeytan da Hz. Âdem ve Hz. Havva da birer hata işlemişlerdi. Ancak Allah'a karşı farklı tavır sergilediler. Şeytan, isyanını daha ileri boyuta taşıyıp, Allah'ın rahmetinden kovulurken; Âdem ve Havva, yaptıklarının yanlışlığını derhal anlayıp tevbe ettiler ve kazananlardan oldular.

[6] Bu kıssa, daha başka sûrelerde de anlatılacaktır. Toplu bir anlatım için *Peygamberler Tarihi* isimli kitabımızın 2. cildine bakınız.

Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın çıkarıldığı cennetin yeryüzünde bir bahçe mi, yoksa ölümden sonra mü'minlerin gidecekleri Cennet mi olduğu tartışılmıştır. Her iki görüşü dillendirenler, deliller ileri sürmüşlerdir. Bu konuda kapsamlı açıklama için *Cennet-Cehennem Hayatı* isimli kitabımızın bakınız.

[7] Rabbimiz bundan sonra hitabı bütün insanlığa yöneltmiş, kullarını şeytana uymama konusunda ikaz etmiş, onlardan emirlerini yerine getirmelerini, yasaklarından sakınmalarını, Âdem ve Havva gibi şeytana uymamalarını istemiştir.

[8] Allah'ın emrettiği ölçülerde örtünme, erkek için de kadın için de farzdır. Elbette dışın örtülmesi emri yerine getirilmelidir. Ancak asıl olan utanma duygusu ve hayâdır. Nice örtünmüş fakat çıplak/ ya da örtü altında her türlü hayâsızlığı, iffetsizliği yapan erkek ve kadın vardır. Öyle ise Rabbimizin özellikle vurguladığı gibi, "takva elbisesi/ utanma duygusu" maddî elbiseden çok daha önemlidir.

de aldatmasın.[9] Çünkü o ve yandaşları,[10] kendilerini göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz, Biz, şeytanı, iman etmeyenlere dost kıldık." **(36:60)**

7:28 Onlar/ Müşrikler çirkin bir iş yaptıklarında/ mesela Kâbe'yi çıplak tavaf ettiklerinde, "Atalarımızın böyle yaptığını gördük" derler. De ki: "Allah asla çirkin bir işi emretmez. Allah hakkında bilmediğiniz şeyi nasıl söylersiniz?"[11] **(2:170)**

7:29 "Rabbim bana aşırılıktan uzak kalıp adâlet üzere olmayı emretti" Secde ettiğiniz her yerde yüzünüzü doğrudan (Allah'a) çevirin. İbadetinizde sadece Onun rızası gözetin, Ondan isteyin.[12] Çünkü sizi ilkin O yarattığı gibi, dönüşünüz de yine Ona olacaktır. **(39:2)**

7:30 O Allah ki sizin bir kısmınıza hidayet nasip etti, bir kısmınız da sapıklığı hak etti. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp, şeytanları dost edindiler. Böyleyken halâ kendilerini doğru yolda sanıyorlar.

7:31 Ey Ademoğulları! ibadet etmek üzere (Kabe'ye) her girişinizde, (oraya çıplak olarak girmeyin), elbiselerinizi giyin; yiyeceklerinizi yiyin ve içeceklerinizi de için; ama sakın (Allah'ın size helal kıldığı giyecekleri ve yiyecekleri yasaklama konusunda) aşırılığa kaçmayın; çünkü O, aşırılığa kaçanları sevmez.[13] **(5:87)**

[9] Cennetten çıkarılış bir ceza değildir, insanlığın lehine bir olaydır. Zaten Rabbimiz Hz. Adem'i sürekli olarak cennette kalması için değil, yeryüzünde halife olması/yeryüzünü imar etmesi için yaratmıştı. "Hani Rabbin meleklere 'Yeryüzünde bir halife yaratacağım' demişti" âyeti bunu ifade ediyordu. Onun Cennete konulması geçiciydi. Nitekim şeytan onları kandırmak için "Rabbiniz size bu ağacı Cennette ebedî olarak kalmayasınız diye yasakladı" demişti. (7:19-21) Demek ki Hz. Adem ve Havva, vakti geldiğinde Cennetten çıkarılacaklarını biliyorlardı. Orada ebedî kalma düşüncesiyle şeytana aldandılar. Bir ceza olarak değil, halifelik vazifesini yerine getirmek için yeryüzüne indirildiler.

[10] Arkadaşları ve askerleri

[11] 31. âyette açıklama yapılacaktır.

[12] Müşrikler, Allah'a inanıyor ama kulluğu putlara yapıyorlar ve onlardan istiyorlardı. Rabbimiz, kulluk yapılırken ve istekte bulunurken sadece kendisine yönelinmesini istemektedir.

Bu âyete "yüzünüzü (kıbleye) çevirin" şeklinde anlam verenler de olmuştur. Oysa namazda kıbleye yönelme, Mekke'de değil, Medine'de emredilmiştir. Bu ayet ise Mekke'de inmiştir ve muhatap müşriklerdir.

[13] Kur'an'ın nüzul ortamı bilinmeden, bâzı âyetleri doğru anlamak imkansızdır. Anlaşılması, Câhiliye devri uygulamalarını bilmeyle yakın ilişkisi olan bu

âyetlerden birisi de konumuz olan bu âyettir. Yapılan bâzı tercümelerde âyet nüzul ortamından tamamen koparılmaktadır.

Mesela bu âyet çoğu meallerde aşağıdaki gibi veya buna benzer şekilde tercüme edilmiştir: "Ey Adem oğulları, her mesci(de gidişiniz)de süs(lü, güzel giysiler)inizi alın; yiyin, için, fakat isrâf etmeyin; çünkü O, isrâf edenleri sevmez."

Meal okuyucusunun bu âyetten çıkaracağı hüküm, câmiye giderken güzel elbiseler giymek olacaktır. Oysa âyette geçen mescit kelimesi, Türkçede kullanılan mescit olmayıp, özellikle hac ve umre esnasında Kâbe'de yapılan *ibadetleri* belirtmektedir. Âyette müşriklerin yanlış davranışları ve uygulamaları reddedilir. O uygulama şudur:

Mekke halkı, yani Kureyşliler kendilerini Kâbe'nin komşusu ve onun hizmetkarı olarak kabul ettiklerinden, diğer Araplardan daha ayrıcalıklı, Allah katında daha değerli olduklarını düşünüyorlardı. Peygamberimizin doğumuna çok yakın bir zamanda Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe ordusunun Allah tarafından yok edilmesi, Kureyş halkına daha bir değer kazandırmıştı. Kendilerini diğer kabilelerden daha üstün veya daha dindar olarak gören Kureyş halkı, Ahmesîlik diye bir din uydurmuştu. Bu uydurma din sayesinde çeşitli imtiyazlar ve ayrıcalıklar elde etmişler, Kureyşli olmayı bir çeşit ranta dönüştürmüşlerdi. Ekonomik kazanç temini maksadıyla kendilerince bazı gelenekler/ibadetler başlatıyorlardı. Bunlardan birisi de kadın olsun, erkek olsun, Kureyşli olmayan birisi Kâbe'yi ilk defa tavaf etmek istediklerinde bir Ahmesi'den giyecek satın alması veya emaneten temin etmesi, ya da Kâbe'yi çıplak tavaf etmesinin şart koşulmasıydı. Buna göre Kureyşli/Ahmesî biri gündelik elbisesiyle tavaf yapabilirken; dışardan gelen biri, içinde günah işlediği elbise ile Kâbe'yi tavaf edemezdi. Böyle olunca dışardan gelen biri, elbise satın alacak parası olmadığında, Mescid-i Haram'ın kapısında, Ahmesîlere hitaben, "Emâneten elbise veren var mı?" diye seslenirdi. Bir Ahmesi kendisine emanet elbise verirse, onunla Beytullah'ı tavaf eder, çıplak tavaf etmekten kurtulurdu. Bir elbise bulamazsa, o zaman kendi elbisesini çıkarıp mescidin kapısında bırakır, sonra tavafa girer ve Beytullah'ı çıplak olarak tavaf ederdi.

Tavaf bittikten sonra o kimse, elbisesinin yanına döner ve onu yerinden hiç oynatılmamış vaziyette bulur, giyerdi.

Rivâyete göre giyinik olarak tavaf yapanlar, bu durumda o elbiseyi tavaftan sonra çıkarmak ve Mescidin kapısında bırakmak zorundaydı. Bu elbise güneş, yagmur, rüzgar ve ayakaltında çürüyüp gidinceye kadar kimse ona dokunamazdı. Elbisesini bırakan kişi ya yeni bir elbise satın almak zorunda kalır, ya emanet bir elbise bulur veya yanında getirdiği yedek elbiseyi giyerdi.

Çıplak tavaf yapan kadınlardan bir kısmı bellerine deriden yapılmış uzun sırmalar bağlayarak, ya da ellerini avret yerlerine siper ederek korunurlardı. Tavaf esnasında erkeklerin çirkin bakışlarından rahatsız olan bâzı kadınlar, bu çirkin âdeti istemeden, sırf atalardan gelen bir gelenek olduğu için yaptıklarını vurgulama adına şöyle derlerdi:

7:32 De ki: "Allah'ın kulları için yarattığı elbiseyi, temiz ve güzel rızıkları kim haram kılıyor?"

De ki: "O nimetler, dünya hayatında hem inananlar, hem de inanmayanlar için olsa da;[14] âhiret hayatında sadece inananlar içindir. İşte Biz, anlayabilen bir topluluk için mesajlarımızı ayrıntılı bir şekilde böyle açıklıyoruz."

7:33 De ki: "Rabbin ancak gizli ve açık olanıyla her türlü fuhşu, her türlü günahı, haksız yere haddi aşmayı, hiçbir delil indirmediği halde Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır. **(6:151; 7:157; 30:35)**

7:34 Her milletin bir eceli vardır. Ecelleri geldiğinde onu ne bir an geri bırakabilir, ne de öne alabilirler."[15] **(10:49)**

7:35 Ey Âdemoğulları, size içinizden peygamberler gelip benim mesajlarımı açıkladığında onlara karşı gelmekten sakınan ve kendisini düzeltenler için hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olmazlar.

7:36 Mesajlarımı yalanlayanlar ve onlara karşı büyüklük taslayanlar ise onlar Cehennem ateşinin ehlidirler. Hem de onlar orada ebedî olarak kalacaklardır."

"Bugün bir kısmı ya da tamamı görünebilir

"Görünen yeri de ben kimseye helal etmem."

Bâzı kabileler de kadınlarının bedenleri görünmesin diye, erkeklere gündüz, kadınlara ise gece tavaf yaptırırlardı.

Ahmesîler, bir de Harem dışından gelenlerin beraberlerinde ticaret için mal getirip ihramlı iken satmalarını da yasaklayarak, bu dönemde ticaretin sadece Mekkelilerce yapılabileceğini söyleyerek, Kureyşli olmayı büyük bir ranta dönüştürüyorlardı.

İşte bu âyet, bu yanlış ve çirkin adeti kaldırmaya yöneliktir.

Ahmesîlerin bir başka kaldırılan uygulamaları için 2:199. âyete bakınız.

Bâzı kureyş ileri gelenlerinin Müslüman olmamalarının önemli sebeplerinden biri de İslamiyetle bu ve benzer rant kapılarının kapanmasıydı. Nitekim Kâbe'de yer alan kabile putlarının varlığı da onların önemli rant kapılarındandı. Bu konuda ayrıntılı bilgi için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildine bakınız.

[14] Ya da bu kısmın anlamı, "O nimetler, dünya hayatında iman edenlere yakışır" şeklindedir.

[15] Çok yanlış bilinen ecel konusunda ayrıntılı bilgi için, *Güncel Sorularla Kader* isimli kitabımıza bakınız.

7:37 İftira ederek uydurdukları bir sözü Allah'a mal eden ya da Allah'ın mesajlarını yalan sayandan daha zâlim biri olabilir mi?

Ecellerine kadar onlar (iyi veya kötü) paylarına düşeni alacaklardır. Sonunda ölüm anlarında meleklerimiz gelip canlarını alırlarken, "Allah'ı bırakıp ta taptıklarınız nerede?" derler. Onlar da "Bizi bırakıp kayboldular" derler ve Allah'ın mesajlarını inkar ettikleri konusunda kendi aleyhlerine şâhitlik ederler. **(10:69, 70, 31:23, 24)**

7:38 Allah (Kendisi hakkında yalan uyduran ve mesajlarını yalanlayanlara), "Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan topluluğunun arasında siz de Cehennem ateşine girin" buyurur. Her bir topluluk oraya girdiğinde, kendi kardeşine lânet eder. Sonunda hepsi birden Cehenneme dolunca, sonra gelenler önceden gelenler için derler ki: "Ey Rabbimiz, bizi bunlar saptırdı. Sen de onlara ateşten kat kat azap ver." Allah da şöyle buyurur: "Hepiniz kat kat azabı hak ettiniz; ancak siz bunu bilmiyorsunuz." **(2:166, 167, 16:25, 88, 29:13, 25; 34:32; 41:29)**

7:39 Öncekiler de sonrakilere, "Sizin bize hiçbir üstünlüğünüz yoktur. Kendi kazandıklarınızdan dolayı şimdi tadın azabı!" derler.[16]

7:40 Mesajlarımızı inkar eden ve onlara inanmayı gururlarına yediremeyenlere elbette gök kapıları açılmaz ve istekleri kabul edilmez. Deve/ halat iğne deliğinden geçmedikçe, onlar da Cennete giremezler.[17]

[16] Azabı tatmak ifadesi onlarla bir alaydır.

[17] Devenin iğne deliğinden geçmesi, teşbih ifade eder. Türkçede kullanılan "Balık kavağa çıkıncaya kadar" ata sözü gibi, bir şeyin imkansızlığı anlatılır. Arapların yakından bildiği ve büyüklüğü ifade için kullandıkları devenin iğne deliğinden geçmesi nasıl imkansızsa, inkarcıların Cennette girmeleri de öyle imkansızdır.

Arapların, olması imkansız şeyler için, büyük bir varlık olan devenin, geçilmesi en zor yer olan iğne deliğinden geçmesi meselini kullandıkları ifade edilmiştir.

Cemel kelimesi, deve yerine, halat olarak da anlamlandırılmıştır. Bu durumda anlam, "Halat, iğne deliğinden geçmedikçe" şeklinde olur. Bir ip olması sebebiyle, halat ile iğne deliği arasındaki ilişki, bu anlamın da kabul edilebileceğini gösterir.

Aynı kelime Mürselat 77:33. âyetinde de geçer. Kelimenin deve mi, halat mı olduğu, bu âyetle ilgili olarak da tartışılmıştır.

7:41 Onlar için Cehennemden bir döşek ve üzerlerine de yine ateşten yorganlar vardır. Zâlimleri Biz işte böyle cezalandırırız.

7:42 İman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar ise Cennetliktirler ve orada ebedî olarak kalacaklardır. Biz hiç kimseye taşıyamayacağı bir yük yüklemeyiz. **(2:286)**

7:43 Cennetliklerin gönüllerinden, kin ve düşmanlık adına ne varsa çıkarırız. Bulundukları yerin içlerinden ırmaklar akar. Onlar şöyle derler:

"Hamd olsun bizi bu Cennete eriştiren Allah'a! Eğer Allah bizi buna muvaffak kılmasaydı, biz kendiliğimizden buna imkan bulamazdık. Rabbimizin elçilerinin gerçeği bildirdikleri açığa çıkmıştır."

Onlara, "Bu Cennet işlediklerinizin karşılığında vâris oldunuz" diye seslenilir. **(37:54-57)**

7:44 Cennet halkı, Cehennem ehline "Biz, Rabbimizin bize vaad ettiğini gerçek olarak bulduk. Siz de Rabbinizin size vaad ettiğini hak olarak buldunuz mu?" derler.

Cehennemlikler, "Evet, bulduk" karşılığını verirler. Sonra Cennet ile Cehennem arasında bir melek şöyle seslenir: "Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun/ onları rahmetinden uzaklaştırsın. **(83:33-36)**

7:45 "O zâlimler ki insanları Allah yolundan alıkoyarlar ve doğru yolu eğri göstermeye çalışırlardı. Onlar âhireti de inkar eden kimselerdi." **(37:54-59, 52:14-16)**

7:46 İki taraf (Cennet ile Cehennem) arasında bir sûr/ perde vardır. Orada bulunan a'raf ehli kimseler, Cennet ve Cehennem ehlinin hepsinin yüzlerinden tanırlar. Onlar Cennet ehline "Size selâm olsun" diye seslenirler. Onlar Cennete girememiş, fakat girme arzusu içindedirler.[18] **(57:13)**

7:47 "Gözleri Cehennem ehline çevrildiğinde ise "Ey Rabbimiz, bizi zâlimler topluluğu ile beraber bulundurma" derler.

7:48 A'raftakiler, yüzlerinden tanıdıkları Cehennem ehline seslenirler ve derler ki: "Ne dünyadaki taraftarlarınızın çokluğu, ne servetiniz, ne de büyüklük taslamanız size bir fayda vermedi.

[18] A'raf ehlinden maksadın kimler olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Bilgi için *Cennet ve Cehennem Hayatı* isimli kitabımızdan 181. sayfaya bakınız.

7:49 "'Allah onları rahmetine eriştirmez' diye yemin ederek küçümsediğiniz kimseler şu Cennet ehli olan zayıf ve fakir mü'minler miydi? Siz de ey mü'minler, girin Cennete. Size ne bir korku vardır, ne de mahzun olursunuz."

7:50 Cehennem ehli, Cennet ehline "Bize biraz su veya Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden gönderin" derler.

Cennet ehli ise şöyle derler: "Doğrusu Allah inkarcılara her iki nimeti de yasaklamıştır." **(57:13; 83:33-36)**

7:51 O kâfirler ki dinlerini alay ve eğlenceye almışlardı. Dünya hayatı onları aldatmıştı. Onlar bu günlerine kavuşacaklarını unutarak/önemsemeyerek mesajlarımızı bile bile inkar ettikleri gibi, bu gün Biz de onları kendi hallerine terk ederiz/önemsemeyiz. **(9:67)**

7:52 Gerçekten onlara tam bir vukufla/İlâhi ilmimizle teker teker açıkladığımız ve iman edecek kimseler için bir hidayet ve bir rahmet olan bir Kitap ulaştırdık.

7:53 Onlar ancak onun te'vilini bekliyorlar.[19] Onun te'vili geldiği gün, önceden onu unutmuş olanlar şöyle derler: "Rabbimizin elçileri bize gerçeği getirmiş. Şefaatçilerden bize şefaat edecek kimse yok mu? Veya dünyaya geri gönderilsek de evvelce yaptıklarımızın yerine daha güzel işler yapsak." Onlar kendilerini zarara atmışlardır. Uydurdukları ilahlar da onları bırakıp gitmiştir." **(6:27; 23:100; 32:12; 63:10)**

7:54 Rabbiniz olan Allah gökleri ve yeri altı günde/ devirde yarattı. Sonra da Arşa istiva etti/ her şeyi hükmü altına aldı. O Allah, gündüzü, peşi sıra kovalayan gece ile örter. Güneş, ay ve bütün yıldızlar Onun emri ile hareket eder. İyi bilesiniz ki yaratmak da kesin emir de Ona aittir. Bütün varlıkların Rabbi olan Allah'ın şânı ne yücedir. **(6:96; 10:3; 13:2; 32:4; 39:5; 41:9; 50:38; 57:4)**

7:55 Rabbinize son derece içtenlikle duâ edin. Şüphesiz O, haddi aşanları sevmez. **(7:205)**

7:56 Düzene konulduktan sonra yeryüzünde fesat/ bozgunculuk çıkarmayın. Allah'a azabından korkarak ve rahmetini ümid ederek duâ

[19] Te'vil, sonuç, yorum, rü'yayı ta'bir etmek gibi anlamlara gelir. Bir sözün te'vili, o sözde haber verilen şeyin ortaya çıkması, gerçekleşmesidir.

Buna göre âyetin anlamı, "Onlar Kur'an'da haber verilen kıyametle ilgili şeylerin ortaya çıkmasını bekliyorlar" demek olur.

edin. Allah'ın rahmeti, iyilik yapanlar/ ihsanda bulunanlar için çok yakındır." **(7:156)**

7:57 O öyle bir Allah'tır ki rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderir. O rüzgarlar yağmur yüklü ağır bulutları yüklenince, onu ölü bir beldeye sevk ederiz. Oraya suyu indirir ve o su ile türlü türlü meyveler çıkarırız. Ölüleri de (kabirlerinden) işte böyle çıkaracağız. Gerekir ki bundan ibret alırsınız.[20] **(22:5, 6; 30:19, 48, 35:9, 42:28)**

7:58 Toprağı verimli güzel bir yerin bitkisi, Rabbinin izniyle yeşerip çıkar.

Çorak/ verimsiz olan bir yerin bitkisi ise çıkmaz, çıksa da bir işe yaramaz. İşte şükredecek bir topluluk için Biz mesajlarımızı böyle çeşitli şekillerde açıklarız.

7:59 Yemin olsun ki Nuh'u halkına peygamber olarak gönderdik. "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin. Sizin Ondan başka ilahınız yoktur. Doğrusu ben tepenize inecek olan büyük bir günün azabından korkuyorum" dedi. **(26:105-122)**

7:60 Kavminin ileri gelenlerinin onun bu dâvetine tepkileri şöyle oldu: "Biz gerçekten seni apaçık bir sapıklık içerisinde görüyoruz."

7:61 Nuh dedi: "Ey kavmim, bende herhangi bir sapıklık yoktur. Fakat ben bütün varlıkların Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim.

7:62 "Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum. Allah'ın bildirmesiyle ben sizin bilmediklerinizi biliyorum.

7:63 "Allah'ın azabından kurtulup rahmetine kavuşmanız ümidiyle, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla size bir buyruk gelmesine şaştınız mı?" **(2:151, 23:32)**

7:64 Onlar Nuh'u yalanladılar. Biz de onu ve onunla birlikte gemide bulunanları kurtardık. Mesajlarımızı yalanlayanları ise boğduk. Çünkü onlar kör bir topluluktu. [21] **(29:15, 71:25)**

7:65 Âd kavmine de kardeşleri/ içlerinden biri olan Hûd'u gönderdik. O kavmine şöyle seslendi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin

[20] Bu hitabın ilk muhatabı özelde dirilişi inkar eden müşrikler, genelde herkestir.

[21] Hz. Nuh'un ve kavminin kıssası ileride daha ayrıntılı olarak Kur'an'da anlatılacaktır. Hz. Nuh'un hayatı için *Peygamberler Tarihi* isimli kitabımızın 2. cildine bakınız.

ondan başka tanrınız yoktur. Hâlâ Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?" **(53:50, 89:6-8)**

7:66 Kavminin ileri gelenleri şu cevabı verdi: "Biz seni kesinlikle bir beyinsizlik içinde görüyoruz ve gerçekten senin yalancılardan olduğunu düşünüyoruz."

7:67 O, şu karşılığı verdi: "Ey kavmim! Ben beyinsiz değilim. Fakat Ben bütün varlıkların Rabbinin gönderdiği bir elçiyim.[22]

7:68 "Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum. Ben sizin için güvenilir bir nasihatçiyim.

7:69 "Sizi uyarmak için içinizden bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir öğüt gelmesine şaşırdınız mı? Düşünün ki o sizi Nuh kavminden sonra onların yerine getirdi ve beden bakımından kuvvetli kıldı. Öyle ise Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz." **(10:2)**

7:70 Onlar şöyle dediler: "Sen bize sadece Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğru söylüyorsan, haydi bize vaad ettiğin azabı getir de görelim." **(10:78)**

7:71 Hûd dedi ki: "Artık Rabbinizden bir azap ve gazap gelmesi hak olmuştur. Siz, sizin ve atalarınızın uydurduğu, Allah'ın haklarında hiçbir delil indirmediği bir takım boş isimler konusunda mı benimle tartışıyorsunuz?[23] Bekleyin öyle ise. Şüphesiz ben de sizinle birlikte bekleyenlerdenim." **(30:35)**

7:72 Hud'u ve onunla birlikte olanları rahmetimizle/ kudretimizle kurtardık. Mesajlarımızı yalanlayıp da iman etmeyenlerin ise kökünü kestik.

7:73 Semud kavmine de kardeşleri/ içlerinden biri olan Sâlih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin Ondan başka tanrınız yoktur. Şu deve, Rabbinizden size delil olmak üzere açık bir mu'cize olarak gelmiştir. Onu kendi haline bırakın, Allah'ın arzında

[22] Âlemlerin Rabbi hakkında açıklama için 1:1'in dipnotuna bakınız.

[23] Mesela önceki müşrikler putun birine "İzzetli" anlamında "Uzza" ismini vermişlerdi, bir diğerine "ilah" anlamında "Lât" diyorlardı. Oysa ne Uzza dediklerinde bir izzet, ne de Lât ismini verdiklerinde ilahlık özelliği vardı. Bu sadece onların dilindeydi, isimlerin, müsemması/gerçekliği yoktu.

otlasın. Sakın ona kötülük yapmayın. Yoksa sizi acı veren bir azap yakalar." **(11:61-68, 17:59, 26:141-159, 54:23-32)**

7:74 "Ad kavminden sonra, Allah'ın onların yerine sizi getirdiğini, yeryüzünde size imkanlar lütfettiğini düşünün. Onun yarattığı düzlüklerde saraylar kurup, dağlarını yontarak evler yapıyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da bozgunculuk yaparak yeryüzünü fesada vermeyin/toplumun ahlaken çürümesine sebep olmayın." **(26:149)**

7:75 Onun kavminden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf görünen mü'minlere alay yollu olarak şöyle dediler: "Siz Sâlih'in, Rabbi tarafından peygamber olarak gönderildiğinden emin misiniz?"

Onlar, "Elbette. Biz onunla gönderilen her şeye iman ettik" dediler.

7:76 Büyüklük taslayanlar, "Biz de sizin inandığınız şeyi inkar ediyoruz" dediler.

7:77 Derken deveyi boğazlayarak Rablerinin emrinden çıktılar ve dediler ki: "Ey Sâlih, eğer sen gerçekten peygamberlerdensen, kendisiyle tehdit ettiğin azabı bize getir."

7:78 Sonra şiddetli bir sarsıntı onları çepeçevre yakalayıverdi de oldukları yere dizüstü seriliverdiler.

7:79 O zaman Sâlih onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Yemin olsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini ulaştırdım ve size öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz."

7:80 Lut'u da peygamber olarak gönderdik. Halkına dedi ki: 'Daha önce hiç kimsenin yapmadığı fuhşu mu işliyorsunuz?

7:81 Siz kadınları bırakıp şehvetle erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz aşırıya giden bir topluluksunuz."[24]

7:82 Kavminin ona verdiği cevap şundan başkası olmadı: "Bunları memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar eteğini temiz tutan/ cinsel sapmadan uzak insanlar."

[24] Burada erkek erkeğe eş cinsellik anlatılsa da aslında bu yasaklamanın içerisinde kadın kadına eşcinsellik (lezbiyenlik, sevicilik) de dâhildir. Her ikisi de fıtrata terstir. Fıtrata uygun olan, kadınla erkeğin dinen sahih sayılan bir nikâhtan, sonra birlikte olmalarıdır.

7:83 Biz Lut'u ve hanımından başka âile fertlerini kurtardık. Ancak eşi geride kalıp helak olanlardan oldu. **(11:81-83; 21:74, 51:35, 36; 27:56, 57)**

7:84 Geride kalanların üzerlerine yağmur gibi taş yağdırdık. Bak gör, günahkârların sonu nasıl oldu."

7:85, Medyen'e de kardeşleri/ içlerinden biri olan Şuayb'ı gönderdik.[25] Onlara şöyle dedi:

"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin Ondan başka ilahınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. Ölçünün ve tartının hakkını verin. İnsanların mallarını eksilterek, kimsenin hakkını yemeyin. Düzeltilen yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Eğer inanıyorsanız, bunlar sizin için daha hayırlıdır." **(83:1-6)**

7:86 "Tehditler savurarak, Allah'a iman edenleri Onun yolundan çevirmeyin ve o yolu eğri gösterip şüpheler vererek halkı yanıltmayın. Düşünün ki sizler az idiniz, Allah sizi çoğalttı. Bir de bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bakın da ibret alın!

7:87 "Eğer içinizden bâzılarınız benimle gönderilene inanır, bâzılarınız da inanmazsa, bu durumda Allah aramızda hükmedinceye kadar bekleyin. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır."

7:88 Kavminden ileri gelen ve büyüklük taslayan bir topluluk ona şöyle dedi: "Ey Şuayb, seni ve sana inananları memleketimizden kesinlikle çıkaracağız. Ya da sizler bizim dinimize (tekrar) döneceksiniz."

Şuayb, "İstemesek de mi?" dedi.

7:89 "Doğrusu, Allah bizi ondan kurtardıktan sonra, eğer tekrar sizin dininize dönersek, Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz olan Allah dilerse, o başka. Yoksa bizim kendiliğimizden tekrar sizin dininize dönmemiz, olacak şey değildir. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah'a dayanırız. Rabbimiz, bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hükmedenlerin/ hakkı açığa çıkaranların en hayırlısısın." **(26:118)**

7:90 Kavminden ileri gelen ve büyüklük taslayan bir topluluk, Şuayb'a iman edenlere döndüler ve "Eğer Şuayb'a uyarsanız, sizler mutlaka zarara uğrarsınız" diyerek tehditte bulundular.

[25] Şâm ve Medine arasında, Kızıldeniz kenarında bir yerleşim merkezinin adıdır. İsmini, Medyen bin İbrahim'den almıştır.

7:91 Derken şiddetli bir deprem onları kıskıvrak yakaladı da derhal oldukları yere kapanıp kaldılar. **(11:94, 26:189)**

7:92 Şuayb'ı yalanlayanlar sanki orada hiç yaşamamışlardı. Asıl ziyana uğrayanlar, Şuayb'ı yalanlayanlar oldu.

7:93 Şuayb onlardan yüz çevirip şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim. Artık kafir bir topluluğa nasıl acırım/üzülürüm."

7:94 Biz hangi beldeye peygamber gönderdi isek, bağışlanmaları için yalvarıp yakarsınlar diye, oranın halkını yoksulluk ve musibetlerle sıkmışızdır.

7:95 Sonra da bu sıkıntıları kaldırıp yerine iyilik ve güzellik verdik. Derken mal-mülkleri arttığında/ sayıları çoğaldığında, "Atalarımızın başına da böyle darlık ve bolluk/ üzüntü ve sevinç gelmişti" dediler, (bunu Allah'tan bilmediler). Bunun üzerine Biz de onları daha ne olup bittiğinin farkına varmadan, ansızın yakalayıverdik.

7:96 Eğer o şehirlerin halkı Allah'a inansalar ve karşı gelmekten sakınsalardı, elbette onların üzerine gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, biz de yaptıkları yüzünden onları yakalayıverdik. **(5:66; 72:16)**

7:97 O şehirlerin halkı, geceleyin uyurlarken azabımızın kendilerine gelmesinden emin mi oldular?

7:98 Ya da kuşluk vakti oynayıp eğlenirlerken, kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular? **(10:50)**

7:99 Veya Allah'ın tuzağından mı emin oldular? Zarara uğrayan bir topluluktan başkası Allah'ın azabından emin olamaz.

7:100 Önceki sahiplerinin ardından yeryüzüne mirasçı olanlar hâlâ şu gerçeği anlamadılar mı ki: Eğer Biz dileseydik, onları da günahları sebebiyle musibete uğratırdık. Biz onların kalplerini mühürleriz de işitmezler/ anlamazlar. **(20:128, 22:45, 46)**

7:101 İşte o şehirlerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Yemin olsun ki o şehirlerin halkına elçilerimiz açık deliller getirdiler. Fakat onlar daha önce yalanladıkları şeye, bu delillerden sonra da iman etmediler. İşte Allah kâfirlerin kalplerini böyle mühürler. **(11:100)**

7:102 Biz onların çoğunda âhitlerine vefâdan eser görmedik. Çoğunun da Allah'a itaatin dışına çıkmış kimseler olduğunu gördük.

7:103 Biz o helak edilen kavimlerin arkasından Musâ'yı, açık delillerimizle birlikte Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik. Onlar da delillerimizi inkar ettiler. Bak, o bozguncuların sonu nasıl oldu? **(11:96-97; 27:14)**

7:104 Mûsâ "Ey Firavun! Ben Âlemlerin/ bütün insanların Rabbi tarafından gönderilen bir peygamberim" dedi.

7:105 "Allah hakkında Ona layık olanın dışında bir şey söylememek, benim üzerime borçtur. Size Rabbinizden açık bir delil getirdim; artık İsrailoğullarını benimle bırak!"

7:106 Firavun dedi: "Eğer doğru söylüyorsan haydi delilini getir!"

7:107 Mûsâ elindeki asâyı yere bıraktı. Asâ birden büyük/apaçık bir yılan oluverdi.

7:108 Elini koynundan çıkardı. Eli bakanların gözünü alan bem beyaz bir nur kesiliverdi. **(20:18-22)**

7:109 Firavun'un kavminden ileri gelenleri dediler ki: "Bu çok bilgili/usta bir sihirbazdır.

7:110 "Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor?" Firavun onlara "Öyle ise ne önerirsiniz?" diye sordu.

7:111-112 Onlar, "Onu ve kardeşini alıkoy. Sonra da şehirlere görevliler gönder. Ne kadar usta sihirbaz varsa, onları toplayıp sana getirsinler" dediler.

7:113 Bütün büyücüler toplandığında Firavun'a, "Eğer gàlip gelirsek bize bir mükâfat var mı?" diye sordular. **(26:41, 42)**

7:114 Firavun, "Evet" dedi. "Üstelik benim gözdelerimden olacaksınız."

7:115 Sihirbazlar Mûsâ'ya, "Ey Mûsâ, önce sen mi asânı atacaksın/ hünerini göstereceksin, yoksa biz mi atalım?" dediler.

7:116 Mûsâ, "Önce siz atın" dedi. Sihirbazlar ellerindeki asâ ve ipleri yere bıraktılar, halkın gözlerini büyülediler (ortalığı yılanla dolu göstererek) halkı dehşete düşürdüler, sonuç olarak, müthiş bir sihir sergilediler.

7:117 Biz de Mûsâ'ya "Asânı yere bırak!" diye vahyettik. Sihirbazlar bir de baktılar ki asâ, kendilerinin sihirlerinin hepsini ustalıkla yutuyor. **(20:66-69, 26:41-45)**

7:118 Böylece gerçek ortaya çıktı ve sihirbazların yaptıkları boşa gitti/yok oldu.

7:119 Firavun'un adamları oracıkta mağlup olup, küçük düştüler.

7:120 Secde ederek/ diz çökerek yere kapandılar.

7:121-122 "Biz Âlemlerin/ bütün varlıkların Rabbine, Mûsâ ve Hârun'un Rabbine iman ettik" dediler.

7:123 Firavun, "Ben izin vermeden siz ona iman ettiniz öyle mi? Şüphe yok ki bu, şehir halkını bulundukları yerden çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır. Ama yakında (başınıza neler geleceğini) göreceksiniz.

7:124 "Ellerinizi ve ayaklarınızı tereddüt etmeden çarpazlamasına kestirip sonra da hepinizi asacağım."

7:125-126 Sihirbazlar şöyle cevap verdiler: "Biz elbette Rabbimize döneceğiz. Sen sadece, Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde iman ettik diye intikam almak istiyorsun. Biz de Ona dönerek deriz ki: 'Ey Rabbimiz, bize bol bol sabır ver. Ya Rab, Sana teslim olan (Müslüman) kullar olarak ruhumuzu al.'"[26] **(85:8-9)**

7:127 Firavun'un kavminden ileri gelenleri dediler ki: "Mûsâ ve kavmini seni ve ilâhlarını terk edip yeryüzünde fesat çıkarsınlar/Mısır halkını öldürsünler diye mi bırakacaksın?"

Firavun şöyle cevap verdi: "(Aksine) Biz onların erkeklerini öldürüp, kadınlarını da sağ bırakacağız. Elbette biz onlar üzerinde kahredici bir güce sahibiz."

7:128 Mûsâ kavmine şöyle dedi: "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona varis kılar. Sonuç, takva sahiplerinindir (Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.)"

[26] Sihirbazlar, sihrin bütün inceliklerini bildikleri için Hz. Mûsa'nın icraatının bir sihir değil, mu'cize olduğunu anladılar ve Bu sihir olamaz. Eğer sihir olsaydı, bizim yere bıraktığımız asâlar ve ipler ortadan kaybolmazdı" diyerek iman ettiler. (2:23'deki açıklamaya da bakınız.

Kur'an'da sihirbazların akibetleri haber verilmemektedir.

7:129 İsrailoğulları Mûsâ'ya dediler ki: "Sen bize gelmeden önce de eziyete uğramıştık, geldikten sonra da (durumumuzda bir iyileşme görülmedi)."

Mûsâ dedi ki: "(Sabredin) Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı yok eder de nasıl hareket edeceğinize bakmak için onların yerine yeryüzünde sizi hâkim kılar."

7:130 "Yemin olsun ki Biz Firavun halkını akıllarını başlarına toplar da ibret alırlar diye, yıllarca kuraklık ve kıtlıkla kıvrandırdık/cezalandırdık."

7:131 Onlara bir iyilik/ bolluk eriştiğinde, "Bu bizim hakkımızdır" derler. Bir fenalık geldiği zaman da Mûsâ'nın ve beraberindekilerin uğursuzluğuna yorarlardı. Aksine onların uğursuzlukları (kendi amelleri sebebiyle olup) Allah katındandır. Ama onların çoğu bunu bilmezler. **(4:78)**

7:132 Ve derler ki: "Bizi büyülemek için hangi delili getirirsen getir, biz sana iman edecek değiliz."

7:133 Biz de onların üzerlerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik. Yine de büyüklük tasladılar ve günahkâr bir topluluk oldular."[27] **(17:101, 27:12, 43:48)**

7:134 Azap üzerlerine çökünce dediler ki: "Ey Mûsâ, sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine duâ et; eğer üzerimizden azabı kaldırırsan, elbette biz sana iman ederiz ve İsrâiloğullarını seninle beraber göndeririz." **(43:49)**

7:135 Fakat helakleri için belirlediğimiz vakte kadar onlardan azabı kaldırdığımızda derhal sözlerinden dönüverdiler.

7:136 Biz de mesajlarımızı yalanlamaları ve onlardan gafil kalmaları sebebiyle, kendilerinden intikam aldık ve onları denizde boğduk/cezalandırdık.

7:137 Hor görülüp ezilmekte olan o zayıf kavmi de içini bereketle

[27] Tefsirlerde ve peygamberler tarihi kitaplarında bu musibetler tafsilatlı bir şekilde açıklanır. Ancak Kur'an'da bu konuda bilgi verilmediği için, tafsilatla ilgili bilgiler, bir tahminden ve rivayetten öteye geçmez. Zaten önemli olan Kur'an'ın zikrettiği kadarıdır. Ayrıntıya girerek nazarları Kur'an'ın asıl mesajından uzaklaştırmanın doğru olmadığını düşünüyoruz.

doldurduğumuz yerin doğu ve batı tarafına mirasçı kıldık. Böylece sabırlarına karşılık, Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz yerine geldi.

Firavun ve kavminin yaptıkları binaları ve yetiştirdikleri bahçeleri ise imha ettik. **(14:14; 28:5, 6, 44:25-28)**

7:138 İsrailoğullarını sağ sâlim denizden geçirdik. Derken kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir topluluğa rast geldiler. Mûsâ'ya "Onların ilahları gibi bize de bir ilah yap" dediler.

Mûsâ şöyle dedi: "Siz gerçekten câhil/bilgisiz bir milletsiniz.

7:139 "Şüphesiz bunların dini helaka/yok olmaya mahkumdur. (İbadet diye) yaptıkları da boşunadır.

7:140 "Allah, başkalarına vermediği nimetleri size vermiş, sizi diğer insanlara üstün kılmışken, ben size Allah'tan başka ilah mı arayacağım?" **(2:47; 5:20; 45:16)**

7:141 Düşünün ki sizi Firavun hanedanından kurtarmıştık. Onlar size çok acı bir işkence uyguluyorlar, oğullarınızı öldürüyorlar, kızlarınızı ise hayatta bırakıyorlardı. Bu, Rabbiniz tarafından tâbi tutulduğunuz bir sınavdı. **(14:6)**

7:142 Sonra Musâ için otuz gecelik bir kalma vakti belirledik. Sonra buna on gün daha ekledik. Böylece Mûsâ'nın (Tevrât'ı almak için hazırlanacağı vakit) kırka tamamlandı. **(20:80)**

Mûsâ, belirlenen günleri geçirmek için kavminden ayrılırken kardeşi Harun'a şöyle dedi: "Kavmim içinde benim vekilim ol/onların başına geç. Onları güzelce yönet, sakın bozguncuların yoluna uyma."

7:143 Tayin ettiğimiz vakitte gelip de Rabbi Mûsâ'ya hitap ettiğinde "Ey Rabbim, cemâlini bana göster" dedi. Allah ona şöyle seslendi: "Sen Beni göremezsin. Dağa bak! Eğer o yerinde durursa sen de Beni görebilirsin." Rabbi dağa tecelli edince, dağ parça parça oldu, Mûsâ da bayılıp kaldı. Ayılınca, "Seni her türlü noksandan uzak görürüm, Sana tevbe ettim. Ben (Senin görülemeyeceğine) iman edenlerin ilkiyim" dedi. **(4:153; 42:51)**

7:144 Allah buyurdu ki: "Ey Mûsâ mesajlarımı sana vahy etmekle ve seninle konuşmakla seni diğer insanlara üstün kıldım. Şimdi sana verdiğimle yetin,[28] emirlerimi uygula ve şükredenlerden ol."

[28] Meallerde bu cümle "Sana verdiğimi al" şeklinde tercüme edilmiştir. Bağ-

7:145 Ona verdiğimiz levhalarda/ Tevrat'ta öğüt olarak her şeyi ayrıntılı olarak yazdık. (Ey Mûsâ) "Sen bunlara kuvvetle/ samimiyetle sarıl; ümmetine de ona güzel bir şekilde sarılmalarını emret."

Doğru yoldan çıkanların yurtlarını ne hale getirdiğimi size göstereceğim. **(28:43)**

7:146 Hakları olmadığı halde yeryüzünde kibirlenenleri, mesajlarımı anlamaktan mahrum edeceğim. O büyüklenenler her türlü delili de görseler, yine de ona inanmazlar. Hak yolu görseler dahi o yola girmezler. Ama sapık yolu gördüklerinde ona hemen yönelirler. Onların böyle hareket etmelerinin sebebi, mesajlarımızı yalan saymaları ve onlardan gafil bulunmalarıdır. **(10:96, 97; 61:5)**

7:147 Mesajlarımızı ve âhirete kavuşacaklarını yalanlayanların bütün yaptıkları boşa çıkmıştır. Onlar kendi işlediklerinden başka bir şeyle mi karşılık göreceklerdi?

7:148 (Mûsâ, Tevrat'ı almak üzere kavminden ayrıldıktan sonra) kavmi, onun ardından zînet eşyalarından yaptıkları böğüren ve ses çıkaran bir buzağı heykelini put edindiler. O heykelin kendileryle konuşamadığını, yol gösteremediğini görmediler mi? Buna rağmen onu tanrı edindiler ve zâlimlerden oldular. **(20:83-86)**

7:149 Ne zaman ki sapıtmış olduklarını anlayıp, elleri yanlarına düştüğünde/şiddetli bir şekilde pişman olduklarında şöyle dediler: "Yemin olsun ki eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi affetmezse, şüphesiz zarar edenlerden oluruz." **(20:92-94)**

7:150 Mûsâ öfkeli ve üzgün bir halde kavmine dönünce şöyle dedi: "Arkamdan ne kötü işler yapmışsınız? Rabbinizin emrini beklemeyip de acele mi ettiniz?" Sonra (Tevrat) levhaları(nı) yere bıraktı, kardeşinin başından tutup kendine doğru çekmeye başladı.

Kardeşi (Harun) ona şöyle dedi: "Ey anamın oğlu! Kavmim beni zayıf bulup sözümü dinlemedi, nerede ise beni öldüreceklerdi. Bana kızıp düşmanları sevindirme ve beni zâlimler topluluğu ile bir tutma."

7:151 Mûsâ şöyle dedi: "Ya Rabbi, beni ve kardeşimi affet, bizi rahmetine eriştir. Şüphesiz merhametlilerin en merhametlisi Sensin." **(20:86-98)**

lamla birlikte düşünüldüğünde, burada bir alma değil, verilenle yetinme, Allah'ı görmek gibi bir istekte bulunmaktan yasaklama söz konusudur.

7:152 Buzağıyı tanrı edinenlere ise dünya hayatında Rablerinden bir gazap ve bir zillet erişecektir. İşte biz iftiracıları/Allah'a ortak uyduranları böyle cezalandırırız.

7:153 O günahı işledikten sonra tevbe edenler için ise Rabbin elbette Gafûr'dur, Rahîmdir/ Çok çok bağışlayıcı ve çok çok merhametlidir.

7:154 Öfkesi geçip de sakinleşen Mûsâ, Levhaları yerden aldı. Onlardaki bir yazıda Rablerinden çekinenler için bir hidayet ve rahmet va'adi vardı.

7:155 Mûsâ, kavminden yetmiş kişi seçti ve daha önce sözleştiğimiz yere getirdi. Onları şiddetli bir sarsıntı yakalayınca şöyle yakardı:[29] "Ya Rabbi, dileseydin beni de bunları da daha önce imha ederdin. Şimdi bizi aramızdaki beyinsizlerin yaptıkları sebebiyle helâk mı edeceksin? Bu, ancak Senin bir denemendir. Onunla dilediğini saptırır, dilediğine de hidayet verirsin. Bizim Mevlâmız Sensin. Bizi bağışla ve bize merhamet et. Bağışlayanların en hayırlısı Sensin."

7:156 "Bize bu dünyada da âhirette de iyilik yaz. Biz pişmanlık içinde Sana yöneldik/ tevbe ettik."

Allah şöyle cevap verdi: "Ben dilediğim kimseyi cezalandırırım. Rahmetim ise her şeyi kaplar. Rahmetimi, mesajlarımıza iman edip, yasaklarıma karşı gelmekten sakınan ve zekat verenlere nasip edeceğim. **(40:7)**

7:157 Onlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil'de vasıflarını yazılı buldukları ümmî peygamber olan Resûlullaha uyarlar.[30] O Peygamber ise kendilerini iyiliğe sevk edip kötülükten sakındırır; temiz ve güzel ni-

[29] Onları şiddetli bir sarsıntının yakalamasının sebebi, Allah'ı görmek istemeleriydi. "Ey Mûsâ, biz Allah'ı açıkça görmedikçe sana iman etmeyiz" demişlerdi. Bakara Sûresi'nin 55 ve 56. Nisâ Sûresi'nin 153. âyetlerine bakınız.

[30] Tahrif edilmiş olsa da İncil'de Peygamberimizi haber verdiği düşünülen cümleler vardır. Mesela Yuhanna İncil'nde bu konuda şu ifadeler yer alır: "Eğer beni seviyorsanız, emirlerimi tutarsınız. Ben de Baba'ya yalvaracağım ve size sürekli sizinle beraber olacak başka bir Faraklit/ Firaklit (tesellici/ Ahmed) hakikat ruhu verecektir."

"Babadan size göndereceğim Faraklit, Babadan çıkan hakikat ruhu geldiği zaman, benim için şehadet edecektir." (Yuhanna İncili, Bab 14, 15, 16. cümleler; Bab 15, 26. cümle.)

metleri onlara helal, pis olanları ise haram kılar; daha önce kendilerine yüklediğimiz ağır yükleri ve üzerlerindeki bağları onlardan kaldırır.[31] İşte ona iman eden, ona hürmet eden, düşmanlarına karşı ona yardımcı olan ve onunla indirilmiş olan nura uyanlar, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir." **(3:81, 61:6)**

7:158 De ki: "Ey insanlar! Ben göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın, sizin hepinize gönderdiği bir peygamberim. Ondan başka ibâdete lâyık hiçbir ilah yoktur. Dirilten de Odur, öldüren de. Siz de Allah'a ve Onun bütün kelimelerine iman eden o ümmî Peygambere iman edin ve o Peygambere uyun ki doğru yolu bulasınız." **(3:20, 6:19, 92; 34:28; 62:3)**

7:159 Mûsâ'nın kavminden öyle bir topluluk da vardır ki insanları hakka/ doğruya sevk ederler ve o doğru yol sayesinde adaletle davranırlar **(2:121; 3:113, 199; 32:24)**

7:160 Biz İsrailoğullarını on iki gruba/ topluluğa ayırdık. Kavmi ondan su istediğinde Mûsâ'ya, "Âsânı taşa vur!" diye vahy ettik. Derhal on iki pınar fışkırdı. Her kabile su alacağı yeri öğrendi.

Bulutu da üzerlerine gölge yaptık.

Onlara kudret helvasıyla, bıldırcın indirdik ve "Size indirdiğimiz temiz rızıktan yiyin!" dedik. Fakat onlar (nankörlük etmekle) Bize değil, kendilerine yazık ettiler. **(2:60)**

7:161 O zaman onlara denildi ki: "Şu şehre yerleşin, oranın ürünlerinden dilediğiniz şekilde yiyin ve 'Hıtta/ Affet bizi Rabbimiz!' deyin. Şehrin kapısından eğilerek girin ki suçlarınızı bağışlayalım." Biz iyilik edenlere daha fazlasını da vereceğiz.

7:162 Fakat içlerindeki zâlimler hıtta sözünü, başkasıyla değiştirdiler.[32] Biz de zulümde ısrar etmeleri sebebiyle gökten bir azap indirdik. **(2:58, 59)**

7:163 Yahudilere, deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar Cumartesi/ tatil günü yasağına saygısızlık gösterip, haddi aşıyorlardı. Cumartesi çalışmadıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi, Cumartesi dışında kalan çalıştıkları günlerde ise gelmezlerdi. Böylece Biz, yoldan çıkmaları sebebiyle onları imtihan ediyorduk." **(2:65, 4:47; 5:60; 16:124)**

[31] İsyanları sebebiyle Rabbimiz Yahudilere çok ağır yükümlülükler koymuştu.

[32] Hıtta'yı/buğday anlamına gelen 'Hınta' ya dönüştürdüler.

7:164 Yahudilerden bir topluluk, "Allah'ın helâk etmeyi veya şiddetli bir azap vermeyi murad ettiği bir kavme, niçin öğüt verip duruyorsunuz?" demişlerdi.

Öğüt veren topluluk da şöyle demi§şti: "Böylece vazifemizi yerine getirmiş oluruz da Rabbimizin huzurunda özür beyan etmeye yüzümüz olur. Bakarsınız böylece onlar da Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakınırlar."

7:165 Fakat Onlár kendilerine yapılan uyarıları unutunca, Biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülükler sebebiyle şiddetli bir azap ile yakaladık.

7:166 Kibirlenip de kendilerine yasak edilen şeyden vazgeçmeyince onlara, "Aşağılık maymunlar olun" dedik.[33] **(2:60; 5:60)**

[33] Mesh, "insanı hayvana çevirmek, bir şeyin şeklini ve görüntüsünü daha çirkin şekle dönüştürmek ve bir yiyeceğin tadını bozmak" anlamlarına gelir. Kelimenin sözlük anlamlarının tamamında, bir şeyin aslının bozulması, maddesinin bir başka maddeye dönüşmesi vardır.

İlk dönem müfessirleri mesh kelimesini, "günah işleyen, haddi aşan veya söz dinlemeyen kavimlerin hayvana ve taşa dönüştürülmesi" şeklinde anlamışlardır.

Diğer taraftan İslam âlimleri, meshi gerçek anlamda dönüşme ve ahlakın dönüşmesi olarak ikiye ayırmışlardır. Buna göre mesela insanın huyu, şiddetli hırsta köpeğe, alçaklıkta domuza, taşkınlıkta da öküze benzetilir.

Mesh kavramı, süreç içerisinde "Allah'ın, günahları ve haddi aşmaları sebebiyle bâzı insanları hayvan şekline dönüştürmesi/ ahlak ve ruh itibariyle onları çirkin hale dönüştürmesi" olarak anlam kazanmıştır.

Âyette bahsedilen konuya gelince:

Allah, Yahudilerden, haftanın bir gününü ibadet için ayırmalarını istemiş, bu günü de Cumartesi olarak belirlemişti. Bu yasak konusunda Tevrat'ta şöyle denilir: "Altı gün çalışılır, fakat yedinci günde istirahat edilir. Sebt/tatil gününde çalışan mutlaka öldürülecektir. İsrailoğulları, nesillerince ebedî bir ahit etmek üzere Sebt'i tutacaklardır. Bu, onlarla Benim aramda ebedî bir alâmettir. Çünkü Rab, gökleri ve yeri altı günde yarattı, yedinci günde ise dinlendi." **(Tevrat, Çıkış, 31:15-17)**

Tarihin bir döneminde (Hz. Dâvud dönemi olduğu söylenir) İsrail oğullarından bir topluluk, Sebt yasağını çiğnediler ve âyette ifade edildiği gibi, maymuna dönüştürüldüler. Bu olayın Taberiye gölü civarındaki Eyke şehrinde geçtiği rivayet edilse de bunu tespit en azından şimdilik mümkün değildir.

Rivâyete göre, Taberiye Gölü kenarındaki Eyke halkı, Cumartesi gününde iş yapmaları yasak olduğu için, vakit geçirme düşüncesiyle göl kenarında gezintiye çıkıyorlardı. Orada nerede ise elle tutulacak kadar kalabalık balık sürüleri-

7:167 Hani Rabbin İsrailoğullarına, kıyamet gününe kadar kendilerine azabın en kötüsüyle eziyet verecek kimseleri musallat edeceğini bildirmişti.[34] Şüphesiz ki Rabbinin azabı çok hızlı ulaşır. Şüphesiz O Gafûr ve Rahîm'dir/ çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

7:168 Biz onları parça parça topluluklar halinde yeryüzünde dağıttık. İçlerinde iyi olanlar da vardı, iyi olmayanlar da. Kötülükten dönüş yaparlar diye, biz onları iyiliklerle ve kötülüklerle/bollukla ve darlıkla imtihan ettik. **(30:41)**

nin gölün kenarına kadar gelmeleri, onlarda balık tutma iştahını kabartıyordu. Sonraki günlerde balık tutmak için göle geldiklerinde ise hiçbir balık sürüsüne rastlamıyorlardı. İçlerinden bir kısmı, bu sınava daha fazla dayanamayarak, yasağı ve arkadaşlarının öğüdünü dinlemeyip, balık tuttular. Durumları ıslah edilemeyecek bir seviyeye ulaşınca da *aşağılık maymunlara dönüştürüldüler.*

İmam Mâturidî (ö. 333/944), mesh olayının mecaz değil, gerçek olduğunu savunur.

Zemahşerî (ö. 538/1143) ise "Aşağılık maymunlar olun" ifadesine "Maymunluk ve aşağılık vasıflarının her ikisi de sizde olsun" şeklinde bir açıklama getirir.

İlk dönem müfessirlerinden Mücâhid (ö. 104/722), bu meshin hakikî değil, mecaz olarak gerçekleştiğini savunmuştur. Bu görüş, ayetin zahirine terstir.

Kur'an'daki hakikat-mecazla ilgili bir makalede ise maymuna dönüşmenin mecaz değil, hakikat olduğu sonucuna varılmıştır. (Bakınız: Bibliyoğrafya, Erten, Mevlüt...)

Bu cezaya çarptırılanların bedenlerinin maymuna dönüştürüldüğü, bilinçlerinin ise cezanın farkına varmaları için önceki hal üzere bırakıldığı da ifade edilir. Kaynaklarda, maymun ve domuza dönüştürülen Yahudî grubunun yaşayıp yaşamadığı; nesil bırakıp bırakmadığı meselesi hakkında da bilgiler yer alır. Ağırlıklı görüş, nesil bırakmadıkları yönündedir.

Kur'an'da geçen bu mesh olayı, evrime de konu olmuş, bâzı kimseler bu âyetlerden hareketle evrimi savunabilmişlerdir. Bizce bu âyetlere dayanarak evrimi savunmak, sağlıklı ve tutarlı bir yaklaşım değildir. Burada tersine bir durum söz konusudur. Hem de Allah'ın emriyle, bir ceza olarak bir defada olup bitmiş bir durumdur. Mesela bu âyetlere bakarak maymun ve domuzun insandan dönüştüğü söylenemez. Çünkü maymun ve domuz, bu olaydan önce de vardı. Bu konuda son olarak şunu söyleyelim:

Günümüzde maalesef pek çok kimse maddeten olmasa da mânen "meshedilmiş" durumdadır. İç dışa bir çevrilse insan kılığı içerisinde nicelerin maymun, kurt, çakal, domuz ve diğer hayvanlara benzedikleri, hatta yolca onlardan daha da kötü oldukları söylenebilir.

[34] Öyle de oldu. Yahudilerin tarih boyunca maruz kaldıkları öldürmeler ve sürgünler için *Yahudi Tarihi* isimli kitabımıza bakınız.

7:169 Sonra onların arkasından hayırsız bir nesil geldi. Bunlar Kitab’a/Tevrat’a vâris oldular. Fakat dünyanın değersiz geçici hazlarına kapıldılar. Onlar, “Nasıl olsa affediliriz!” diyerek, değersiz dünya menfaatinin bir o kadarı daha gelse, onu da alıyorlardı.

Oysa Allah hakkında ancak gerçeğe uygun olanı söyleyecekleri konusunda o kitap gereğince kendilerinden söz alınmamış mıydı? Onlar Kitap’ta olanı okuyup öğrenmemişler miydi?

Oysa ebedî olan âhiret yurdu Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için şüphesiz daha hayırlıdır. Halâ aklınızı başınıza almayacak mısınız? **(19:59, 60)**

7:170 Kitaba sımsıkı sarılan ve namazı dosdoğru kılanlara gelince: Biz ıslaha/düzeltmeye çalışanların mukâfaatlarını asla zâyi etmeyiz.

7:171 Hem bir vakit o dağı onların (İsrail oğullarının) başlarının üzerine yükseltmiştik de onlar dağın üzerlerine düşeceğini sanmışlardı.

O zaman onlara demiştik ki: “Size verdiğimiz bu kitaba kuvvetle sarılın/ emirlerini yerine getirin. İçindeki gerçekleri düşünün/aklınızdan hiç çıkarmayın. Umulur ki böylece Allah’ın yasaklarına karşı gelmekten sakınan kimselerden olursunuz. **(2:63; 4:153)**

7:172 Hani Rabbin Âdemoğullarının bellerinden onların soylarını çıkarıp kendileri hakkında şâhitlik ettirmişti. Onlara “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sorunca, onlar da “Evet, Sen bizim Rabbimizsin” demişlerdi.[35] Allah bu sözü, kıyamet gününde, “Bizim bundan haberimiz yoktu” demeyesiniz diye aldı.

[35] Bunun nasıl gerçekleştiği konusunda tefsirlerimizde çoğu İsrâiliyât bilgisi olan oldukça fazla ayrıntı vardır. Bu açıklamalardan birine göre bu soruya muhatap olanlar, Hz. Âdem’in sırtından toz halinde alınmışlardır. Yapılan açıklamalardan hiç biri sadra şifa değildir. Bir başka görüşe göre bu söz, insanın babasının sülbünden alınıp anne rahmine yerleştirilmesi ve sonraki muazzam yaratılış safhasında alınmıştır. İnsan, yaratılışının mükemmelliğine şâhitlik ederek Allah’a “Evet, sen bizim Rabbimizsin” demektedir.

Âyete bakıldığında “Âdem’in belinden” değil, “Âdemoğullarının belinden” denilmesi, bu görüşü daha kabul edilir kılmaktadır. Birinci yaklaşımı eleştiren İmam Mâturîdî, bu ikinci görüşe sıcak bakar.

Buradaki soru ve konuşma, hakikî anlamda değil, mecazî anlamdadır. Allah, Rabb olduğunu muhataba onaylatmıştır. Bununla beraber, bu âyetin gerçek anlamını bilmek mümkün değildir. Allah’u a’lem.

7:173 Ya da "Atalarımız bizden önce Allah'a ortak koşmuşlar, biz de onların ardından gelen nesilleriz. Atalarımızın işledikleri bâtıl yüzünden bizi mi helak edeceksin?" demeyesiniz diye aldı.

7:174 İşte Biz mesajlarımızı böylece açıklıyoruz. Ola ki düşünür de inkarlarından dönerler.

7:175 Onlara kendisine mesajlarımız hakkında ilim lütfettiğimiz kimsenin de kıssasını/ hikayesini anlat. O adam bu bilginin çerçevesinden sıyrıldı. Şeytan'da onu peşine takınca, azgınlardan biri olup çıktı.

7:176 Eğer dileseydik, onu o âyetler sayesinde yüksek bir konuma çıkarırdık. Fakat o dünyaya saplandı da hevesinin esiri oldu.

Onun misali, tıpkı köpeğin durumuna benzer. Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi haline bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte bu tıpkı mesajlarımızı yalan sayan kimsenin benzeridir.

Sen bu kıssayı/ hikâyeyi onlara anlat. Ola ki kendilerine çeki düzen verirler.

7:177 Mesajlarımızı yalan sayan ne kadar kötüdür! Onlar ancak kendi kendilerine zulmetmişlerdir.

7:178 Allah kime hidayet ederse, işte doğru yolu bulan Odur. Kimi de sapıklığa terk ederse, işte onlar kaybedenlerin tâ kendileridir.

7:179 Andolsun ki cinlerden ve insanlardan birçoğunu sonuç itibarıyla (iradelerini kötüye kullanarak) Cehenneme gideceklerini bile bile yarattık.[36] Onların kalpleri vardır, onunla anlamazlar. Gözleri vardır, onunla görmezler. Kulakları vardır, onunla işitmezler. Onlar şaşkınlık ve şuursuzlukta hayvan/ deve gibi, hattâ hayvandan da aşağıdırlar. Onlar gâfillerin tâ kendileridir. **(2:18, 171, 25:44, 46:26; 62:5)**

[36] Âyetin bu kısmı bir çok mealde, "Andolsun ki Biz cinlerden ve insanlardan pek çoğunu Cehennem için yarattık" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu, Cebriyeci bir anlayışa kapı aralar. Oysa Allah Zâriyat Sûresi'nin 56. âyetinde "İnsanları ve cinleri kendisine kulluk etsinler" diye yarattığını bildirmektedir. Allah insanları itaat için yaratmış, ancak imtihan gereği tercih hakkı vermiş, onlardan da bir çoğu tercihine yanlış kullanarak, Cehennemlik olmuştur. Burada böyle bir tercihte bulunanların bütün ikazlara rağmen inat ederek Cehennemlik oldukları ifade edilmektedir. Yani Allah burada onların akıbetlerini haber vermektedir. Yoksa Allah kendilerini Cehennemlik yarattı diye onlar Cehennemlik olmamışlardır.

7:180 En güzel isimler Allah'ındır. O halde Ona bu isimlerle dua edin. Onun isimleri hakkında mülhidleri/haktan ayrılanları ise bırakın. Onlar yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.[37] **(17:110, 20:8)**

7:181 Bizim yarattıklarımız arasında hakka rehberlik eden ve onunla adaleti yerine getiren bir topluluk vardır.

7:182 Mesajlarımızı yalan sayanları, farkına varamayacakları şekilde yavaş yavaş helake yaklaştırırız. **(6:44, 45; 68:44, 45)**

7:183 Ben öylelerine mühlet veririm. Fakat zamanı gelince, Benim cezalandırmam pek kesin ve şiddetlidir.

7:184 Bunlar, arkadaşlarında (Muhammed'de) cinlenmiş olmadığını düşünemediler mi? O ancak, apaçık bir uyarıcıdır. **(34:46, 81:22)**

7:185 Onlar göklerin ve yerin hükümranlığını/ ne ifade ettiğini hiç düşünmezler mi?

Onlar Allah'ın yarattıklarından hiçbir şeyi de mi düşünmezler?

Onlar ecellerinin yaklaşmış olabileceğini de mi düşünmezler?

Onlar bu sözden (Kur'ân'dan) sonra artık hangi söze inanacaklar?

7:186 Allah'ın sapıklığa terk ettiğini kimse doğru yola getiremez. Allah onları azgınlıkları içinde bırakır da şaşkın şaşkın bocalayıp dururlar. **(5:41, 45:23)**

7:187 Sana kıyametin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini Ondan başkası açıklayamaz. O, göklere de yere de ağır gelmiştir. Kıyamet size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi, sana soruyorlar. De ki onun vakti konusundaki bilgi ancak Allah katındadır. Fakat insanların çoğu bunun böyle olduğunu bilmez. **(20:15; 34:3; 36:48; 41:47; 79:42)**

7:188 De ki: "Allah'ın dilemesi dışında benim kendime de bir fayda temin etmeye veya bir zararı uzaklaştırmaya gücüm yetmez. Eğer ben gaybı bilseydim, daha çok hayır elde ederdim ve bana hiçbir kötülük dokunmazdı. Ben ancak iman eden topluluklar için, Allah'ın azabından sakındırıcı ve Onun rahmetiyle müjdeleyiciyim." **(72:26)**

[37] Âyette geçen mülhid, gerçek olandan sapmak, gerçek inançtan ayrılmak, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmamak, Allah'ın isimlerini değiştirmek, onları inkar etmek, Kur'an'ın Allah kelamı olduğuna inanmamak gibi anlamlarda kullanılır. **(16:103)**

7:189 "Sizi tek bir insandan yaratan, ondan da ülfet edeceği eşini yaratan Allah'tır.

Erkek eşine yaklaştığında o, hafif bir yük yüklendi (hâmile kaldı) ve onunla gezmeye başladı. Hamileliği ağırlaşınca eşlerin her ikisi de Rableri olan Allah'a yönelip şöyle dua ettiler: "Eğer bize sağlıklı ve kusursuz bir çocuk verirsen, şüphesiz sana şükreden kullardan oluruz." **(4:1, 30:21)**

7:190 Fakat Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, her ikisi de kendilerine verilen nimetlerde Allah'a ortak koştular. Şüphesiz Allah onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.[38]

[38] Bu âyetler maalesef rivayetlerin etkisinde kalınarak Hz. Âdem ve Hz. Havva ile irtibatlandırılmıştır. Yani âyette geçen Allah'a ortak koşanlar Hz. Âdem ve Hz. Havva olarak açıklanır. Taberî de dahil bir çok müfessir, âyeti böyle anlamışlardır. Bir peygamber, üstelik daha önce bir hata işleyen, bu yüzden bulunduğu makamdan indirilen, hatası için tevbe eden bir peygamberin, bundan sonra o hatasından daha büyük bir günah işlemesi kabul edilebilecek bir durum değildir. Bu günahı işlediyse, tevbe etmemiş midir? Tevbe ettiyse, Allah onun bu tevbesini niçin zikretmemiştir? Âyeti rivayete göre yorumlayan pek çok müfessir, bin dereden su getirerek konuyu tevil etmeye çalışmışlardır. Bu âyetin kendisine teslim edildiği bu rivayet şöyledir:

"Havva'nın çocukları yaşamıyordu. Havva, 'Eğer çocuğum yaşarsa, ona Abdulhâris ismini vereceğim diye adakta bulundu. Bir çocuğu oldu, yaşadı, ona Abdülharis ismi koydu. Bunu ona şeytan telkin etmişti." Haris, şeytanın ismiydi. Buna göre Hz. Âdem ve Havva, çocuklarına "Şeytanın kulu" ismini vermiş olmaktadırlar.

Oysa bu anlatım, müşrikleri eleştiren âyetler arasında zikredilmektedir. Yani burada bağlamdan, muhatabın müşrikler olduğu anlaşılmaktadır. Eğer muhatap Hz. Âdem ve Hz. Havva olsaydı, muhatab, çoğul kalıbıyla değil, iki kişiyi ifade eden tesniye ile ifade edilirdi. Nitekim başka yerde böyle yapılmıştır. Âyetleri rivâyetlerin tesirinde kalmadan yorumlayan âlimler ve müfessirler de vardır. Bunlardan biri **Hasan Basrî**'dir (ö. 110/728). O şöyle der: "Bu âyet Hz. Âdem hakkında değildir. Bu ayette kastedilen kimseler onun zürriyetinden gelen kimselerdir. Allah onlara çocuklar ihsan etmesine karşın, onlar Yahudi, Hıristiyan ve müşrik olmak suretiyle Ona karşı gelmişlerdir."

Âyeti, rivâyete göre yorumlamayan bir diğer âlim, **Zemahşerî**'dir (ö. 538/1143).

Beydâvî ise (ö. 685/1286): *"Bu tür yakışıksız rivayetleri nebiler hak etmemektedirler"* der.

Bu konu hakkında ayrıntı için Kadın Kaburga Kemiğinden mi Yaratıldı? isimli kitabımızın 135-143. sayfalarına bakınız.

7:191 Onlar hiçbir şeyi yaratamayan ve kendileri yaratılmış olan şeyleri mi Allah'a ortak koşuyorlar?

7:192 Oysa ortak koştukları şeyler onlara yardımda bulunmaya güç yetiremezler. Hatta, onların kendi kendilerine de bir yardımları dokunamaz.

7:193 Onları doğru yola çağıracak olsanız, size uymazlar. Onlardan istekte bulunsanız da bulunmasanız da sizin için sonuç aynıdır, karşılık görmezsiniz. **(22:73, 74)**

7:194 Sizin Allah'tan başka yardım isteğinde bulunduğunuz varlıklar da sizin gibi birer kuldur. Eğer dâvanızda haklıysanız, haydi onlardan istekte bulunun da size karşılık versinler!

7:195 Onların ayakları mı var ki yürüsünler? Elleri mi var ki tutsunlar? Kulakları mı var ki işitsinler? Onlara de ki: Haydi ortaklarınıza yakarın da bana yapacağınızı yapın; üstelik zaman da tanımayın.

7:196 Şüphesiz benim dostum ve yardımcım, Kitabı indiren Allah'tır. O, sâlih kulları koruyup gözetendir. **(26:75-78)**

7:197 Sizin Allah'tan başka taptıklarınızın ise ne size bir yardımda bulunmaya gücü yeter; ne de kendilerine bir faydaları dokunur.

7:198 Onları doğru yola çağıracak olsanız işitmezler. Sen onları bakıyorlar sanırsın, oysa onlar bakar ama göremezler. **(35:14)**

7:199 Sen af yolunu tut/ affa sarıl, iyiliği tavsiye et, câhillerden yüz çevir.

7:200 Şeytandan sana bir vesvese gelecek olursa, hemen Allah'a sığın. Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir. **(41:36)**

7:201 Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakınanlara, şeytandan bir vesvese dokunduğunda, hemen Allah'ı hatırlayıp o vesveseden derhal uzaklaşırlar. **(17:65)**

7:202 Şeytanlar, kardeşleri olan inkarcıları sapıklığa sürüklerler ve bir daha da yakalarını bırakmazlar."

7:203 Vahiy gelmediği için onlara bir mesaj sunmadığında "Kendin uydursan ya!" derler.

De ki: "Ben ancak Rabbimden bana vahy edilene uyarım. Bu Kur'an'ın âyetleri, Rabbinizden size verilmiş (gerçekleri gösteren) göz-

ler gibidir. O, iman eden bir topluluk için ancak bir hidayet ve bir rahmettir." **(2:129, 53:3, 4)**

7:204 Kur'ân okunduğu zaman hemen onu dinleyin ve susun ki rahmete erişesiniz.[39] **(41:26)**

7:205 Sabah-akşam tevazu ile yalvararak ve korkarak, sessizce Rabbini an. Sakın Ondan gaflet edenlerden olma! **(7:55)**

7:206 Şüphesiz Rabbinin katında olanlar/melekler büyüklük taslayıp da Ona kullukta bulunmaktan asla geri durmazlar. Onu noksan sıfatlardan uzak tutar ve sadece Ona secde ederler/ boyun eğerler." (Secde âyetidir)

[39] Bu hitap müşriklere yöneliktir. "Onu bir dinleyin, sonra karar verin" denilmektedir.

Bununla birlikte bu hitabı bütün zamanlara yayabiliriz. Bu âyetten her muhatap ders alabilir.

Bir yerde büyük bir zat konuştuğunda oradaki herkesin onu dinlemesi gerekir. O konuşurken ses çıkarmak, edebe aykırıdır. Hele bu konuşan devlet başkanı gibi üst düzey bir yetkili veya bir mâneviyat büyüğü ise bu durumda herkes susar ve onu dinler.

İşte Yaratıcımız, rızık verenimiz, şifa dağıtanımız, koruyanımız olan Yüce Allah da Kur'ân'la bize hitap etmektedir. Öyle ise O konuştuğunda susmak, Onun sözlerini can kulağıyla dinlemek, bir insanlık borcudur.

ENFÂL SÛRESİ

Medine'de, Hicretin 2. yılında gerçekleşen Bedir Savaşı'ndan sonra indirilmiştir. 75 âyettir.

İsmini, 1. âyette geçen ve "ganimetler" anlamına gelen "enfâl" kelimesinden alır. Bedir Savaşı'nda yaşanan olaylar anlatılır. Sûrede iman, hicret, antlaşmalar, ganimet, cihad, sabır, savaştan kaçmayıp sebat etmek, itaat, disiplin, tevekkül, hıyanetin kötülüğü, mü'minler arasındaki dostluk gibi konular işlenir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

8:1 Sana enfâli/ ganimetlerin paylaştırılmasını soruyorlar. De ki: "Ganimetlerin taksimi hakkında hüküm Allah'a ve Rasulüne âittir. Allah'a karşı gelmekten korkun ve aranızı düzeltin. Eğer gerçek mü'minlerseniz, Allah'a ve Rasulüne itaat edin.

8:2 Gerçek mü'minler, Allah anıldığında kalpleri ürperen, Allah'ın âyetleri kendilerine okunduğunda, imanları kuvvetlenen ve sadece Rablerine tevekkül eden/ güvenip dayanan kimselerdir. **(3:135, 9:124; 39:23)**

8:3 Onlar namazlarını hakkıyla kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de bağışta bulunurlar.

8:4 İşte onlar gerçek mü'minlerin tâ kendisidir. Onlar için Rableri katında yüksek dereceler ile, günahlarından bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.

8:5 Rabbin seni savaş için isabetli bir şekilde evinden çıkarmıştı. Oysa mü'minlerden bir kısmı, (ganimetlerin taksiminde hoşnutsuz olanlara benzer şekilde) bunu hoş görmüyorlardı.

8:6 Gerçek açıkça belli olduğu halde, sanki göz göre göre ölüme sevk olunuyorlarmış gibi, savaş için çıkma konusunda seninle mücâdele ediyorlardı. **(2:216, 3:123)**

8:7 Allah o zaman "İki topluluktan biri muhakkak sizin olacak" diye vaad ettiğinde, siz güçsüz olan topluluğun sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah emirleriyle hakkı/İslâm'ı yüceltmek ve kâfirlerin kökünü kazımak istiyordu.[1]

8:8 Suçlu güruh/ müşrikler istemese de Allah, hakkı hâkim kılmayı, bâtılı da ortadan kaldırmayı diliyordu. **(10:82)**

8:9 O zaman siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da "Ben size birbiri ardınca gelecek bin melekle yardım edeceğim" diye duanızı kabul ediyordu. **(3:124)**

8:10 Allah bu yardımı ancak size bir müjde olsun ve kalpleriniz güven duysun diye yaptı.

[1] Savaş zordu, kervana baskın yapmak ise hem daha kolay, görünüşte dünya açısından daha kârlıydı. Sahabiler kervanı istiyordu. Burada buna dikkat çekilmektedir.

Nusret ve zafer yalnız Allah katındandır. Şüphesiz Allah Azîz'dir, Hakîmdir/ Kudreti her şeye üstün gelir ve her işi hikmet iledir. **(3:140, 160, 9:14)**

8:11 Yine hatırlayın ki kendi katından bir güven vermek için sizi hafif bir uykuya daldırmış,[2] sizi temizlemek, şeytanın vesvesesini sizden gidermek, kalplerinizi tam bir teslimiyetle Allah'a bağlamak ve savaş meydanında ayaklarınızı sabit kılmak için, gökten yağmur indirmişti. **(3:154)**

8:12 Rabbin meleklere şunu vahyediyordu/ emrediyordu: "Şüphesiz Ben sizinle beraberim, sizler de mü'minlere sebat/ metanet verin. Kâfirlerin kalplerine korku salacağım. Haydi vurun onlarına boyunlarına, vurun onların parmaklarına!"[3]

8:13 "Çünkü onlar Allah ve Rasulüne cephe almışlardır. Kim Allah'a ve Rasulüne cephe alırsa, şüphe yok ki Allah'ın azabı çok şiddetlidir."

8:14 İşte Allah'ın hükmü budur, tadın bu cezayı! Âhirette de kâfirler için Cehennem ateşiyle azap vardır.

8:15 Ey iman edenler, inkarcılarla karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönüp kaçmayın.

8:16 Tekrar savaşma/toparlanma için geri çekilme veya başka bir birliğe katılma hali dışında, kim o gün arkasını dönüp kaçarsa, Allah'ın gazabına yakalanır. Onun varacağı yer de Cehennemdir. Gidilecek ne kötü bir yerdir o!"

8:17 Savaşta düşman askerlerini siz değil, Allah öldürdü. (Ey Rasulüm) attığın zaman da sen değil, Allah attı. Allah bütün bunları mü'minleri güzel bir şekilde sınamak için/ sınavdan başarıyla çıksınlar diye yaptı. Şüphesiz Allah Sem'idir ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir. **(3:123)**

[2] Âyetin bu kısmı farklı bir okuyuşa göre "Sizi hafif bir uyku kaplıyordu" şeklinde de tercüme edilebilir.

[3] Burada boyunlarla birlikte "parmaklarına vurun" denilmesi, savaşın parmaklar sayesinde yapılması sebebiyledir. Kılıç tutmak, ok atmak parmaklar sayesinde mümkündür. Parmakları kesilen bir adam, ne kadar güçlü ve cengaver olursa olsun, savaşta hiçbir şey yapamaz.

8:18 İşte Allah böyle yaptı. Allah elbette kâfirlerin hilesini/ tuzağını boşa çıkarır. **(86:15-16; 105:1-5)**

8:19 Ey Müşrikler! Siz zafer mi istiyordunuz? İşte zafer geldi! Eğer Allah'a ve Rasulüne düşmanlıktan vazgeçerseniz, bu sizin için daha hayırlı olur. Eğer savaşa dönerseniz, biz de döneriz. Ordunuz ne kadar kalabalık da olsa, size bir fayda vermez. Şüphesiz Allah mü'minlerle beraberdir.

8:20 Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlüne itaat edin. (Kur'ân'ı ve Resûlullahı) işitip durduğunuz halde ondan yüz çevirmeyin.

8:21 Hakka kulak tıkadıkları halde "İşittik/anladık" diyenler gibi olmayın.

8:22 Allah katında yerde gezinen insanların en şerlisi, düşünmeyen/ hakkı anlamayan sağırlar ve dilsizlerdir.[4] **(2:171, 7:179; 8:55)**

8:23 Eğer Allah onlarda bir hayır olduğunu bilseydi, onlara işittirirdi. Fakat işittirse de onlar yine dönüp giderlerdi.

8:24 Ey iman edenler! Peygamberiniz sizi, size hayat verecek şeylere çağırdığında, Allah'a ve Rasulüne uyun. Allah'ın, kişi ile kalbinin arasına girdiğini (kişinin kalbine kendisinden daha yakın olduğunu) bilin. Sizler sonunda Onun huzurunda toplanacaksınız.

8:25 Bir de öyle fitneden/azaptan/belâdan sakının ki geldiğinde içinizden sadece zâlimlere isâbet etmez. Şunu da bilin ki Allah'ın azabı pek şiddetlidir.

8:26 Şunu da hatırlayın: Bir zamanlar siz yeryüzünde az ve zayıftınız. İnsanların her an sizi imha etmesinden korkuyordunuz. Böyle iken Allah size yer yurt nasip etti (Medine'de yerleştirdi) ve sizi yardımıyla destekledi. Şükredersiniz diye, sizi temiz nimetlerle rızıklandırdı.

8:27 Ey iman edenler, Allah'a ve Rasulüne hıyanet etmeyin. Bunu yaparsanız, emânetlerinize (iman etmekle korumanız gereken değerler konusunda verdiğiniz söze) bile bile ihanet etmiş olursunuz.

4 Bu âyet çoğu meallerde "Şüphesiz Allah katında hayvanların en kötüsü düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir" şeklinde veya buna yakın tercüme edilmiştir. 55. âyete de bakınız.

8:28 Bilin ki mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihan/ sınama vesilesidir. Şüphesiz mükâfatın büyüğü Allah katındadır.[5] **(3:14; 63:9, 64:15)**

8:29 Ey mü'minler, Allah'tan korkarsanız O size iyi ile kötüyü ayırt edebilecek bir marifet verir, suçlarınızı örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir.

8:30 Kâfirler bir zaman seni yakalamak, öldürmek ve yurdundan çıkarmak için bir tuzak kurmaya kalkışmışlardı. Onlar tuzak kurar ama, Allah da tuzak kuruyor. Allah tuzakların en iyisini kurar/ tuzaklarını başlarına geçirir.[6] **(13:42; 17:76)**

8:31 Müşriklere mesajlarımız okunduğu zaman, "İşittik/ Anladık. İstesek bunun benzerini biz de söyleriz. Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir" dediler. **(25:5-6)**

8:32 Müşrikler bir zaman da şöyle demişlerdi: "Allah'ım, eğer bu Kur'an Senin tarafından gönderilmiş gerçek bir kitap ise derhal gökten üzerimize taş yağdır. Ya da bize can yakıcı bir azap ver." **(17:11)**

8:33 Oysa sen içlerinde olduğun müddetçe, Allah onlara azap etmez. Onlar bağışlanma dilerse de Allah kendilerine azap etmez.

8:34 Yoksa Allah onlara niye azap etmesin ki? Kendileri yönetmeye layık olmadıkları halde, Mescid-i Haram'ı ziyaret etmek isteyen mü'minleri geri çeviriyorlar. Orayı yönetmeye asıl ehil olanlar, Allah'a karşı gelmekten sakınanlardır. Fakat onların çoğu bunu bilmezler **(22:25; 48:25)**

8:35 Müşriklerin Kâbe'deki salatları/ ibâdetleri, sadece ıslık çalıp, el çırpmaktır. Öyle ise inkarınız sebebiyle tadın azabı![7] **(107:4)**

---

[5] Onların beslenmesinin, korunmasının, gözetilmesinin helal dairede yapılıp yapılmaması, insanın dünyevi şeylere karşı duyduğu tutku, âilesine karşı beslediği kayırma ve koruma duygusu, kendisini haddi aşmaya, ahlâkî ve manevî değerlere karşı ihanete sevk etmemelidir. Allah, verdiği bu duygularla, insanların konulan kuralları gözetip gözetmediğini sınamaktadır.

[6] Hicret öncesi müşriklerin Peygamberimizi öldürmek üzere yaptıkları toplantıda aldıkları karara dikkat çekilmektedir. *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildine bakınız.

[7] Câhiliye devri halkının, bildiğimiz anlamda namaz kılıp kılmadıkları çok tartışılmıştır.

Bâzı rivâyetlere baktığımızda, Câhiliye halkının günümüzde kılındığı şekliy-

8:36 Kâfirler, insanları Allah yolundan uzaklaştırmak için mallarını harcıyorlar, daha da harcayacaklar.[8] Ama maksatlarına ulaşamayacakları için bu bir pişmanlık olup yüreklerine oturacak. Sonra da bozguna uğrayacaklardır. O inkar edenler sonunda Cehennemde toplanacaklardır.

8:37 Allah böylece pis olanı, temiz olandan/ inkarcıyı, iman edenden ayırır. Sonra da o pislikleri birbiri üzerine yığıp, hepsini birden Cehenneme atar. İşte onlar zarara uğrayanların tâ kendileridir. **(30:14, 36:59, 63, 64)**

8:38 "İnkar edenlere, eğer vazgeçerlerse, geçmişteki günahlarının bağışlanacağını söyle. Eğer geçmişteki düşmanlığa dönecek olurlarsa, öncekilerin başına gelen felaket, onların da başına gelecektir.

8:39 İnkarcılarla fitneden/ şirk ve inkardan eser kalmayıncaya, sadece Allah'ın dini kalıncaya/ Ona kulluk edilinceye kadar savaşın. Eğer şirkten vaz geçerlerse, onları bırakın. Allah zaten onların yaptıklarını hakkıyla görmektedir. **(2:193; 9:10-13)**[9]

le namazı bilmedikleri anlaşılmaktadır. Mesela kıldığımız şekliyle namazı Peygamberimize Cebrail'in öğrettiği rivayet edilir. Bu rivayet, Rasulullahın günümüzde kılınan şekliyle namazı daha önce bilmediğini gösterir.

Ebû Talib'in, Peygamberimizi namaz kılarken gördüğünde hangi dine mensup olduğunu sormasıyla ilgili rivayet de Câhiliye toplumunda namazın bilinmediğini gösterir.

Kanaatimizce âyette geçen "salat" ifadesi, bildik anlamda namaz değildir. Âyette geçen "muka" ve "tasdiye" kelimeleri, lügatçiler tarafından ıslık çalıp, el çırpmak şeklinde anlamlandırılmıştır. Bu kelimelere başka anlamlar da verilmiştir. Mesela bu ifadeleri bir deyim olarak kabul edenler "boş ve anlamsız" mânâsını verirler. Âyette geçen "salat" kavramına "tavaf" anlamı verenler de olmuştur. Rivâyete göre halk, tavaftan önce sıraya girer, hep birlikte el çırpıp ıslık çalarak, tavaf ederlerdi. Bu konuda başka görüşler de zikredilmiştir. Mesela Cahiliye halkı, ölülerini kefenledikten sonra mezarın başına götürür, bir kenara koyarlardı, velisi/cenaze sahibi gelir, ölenin iyiliklerini birer birer sayar, sonra da "Allah'ın rahmeti üzerine olsun" diyerek kabre indirirdi. Onlar bu merasime de "salat" diyorlardı.

[8] İleri gelen müşriklerin, Müslümanları mağlup etme adına Bedir ordusunu donatmak için yaptıkları harcamalara dikkat çekilir. Âyette "daha da harcayacaklardır" denilmiştir. Nitekim Uhud ve Hendek Savaşlarında da orduyu donatma adına oldukça yüklü miktarda harcama yapmışlardır.

[9] Müşriklere yönelik "Sizin dininiz size, bizim dinimiz bize" anlayışından, "Din, tamamen Allah'ın oluncaya kadar" savaşma emrine geçilmiştir. Bu âyet-

8:40 Eğer hakkı kabul etmekten yüz çevirecek olurlarsa, bilin ki sizin dostunuz Allah'tır. O, ne güzel Mevla ve ne güzel yardımcıdır.

8:41 Eğer Allah'a, iki ordunun karşılaşıp hak ile bâtılın ayrıldığı o günde/ Bedir Savaşı'nda kulumuza (Muhammed'e) indirdiğimize iman ettiyseniz, bilin ki elde ettiğiniz ganimetin beşte biri Allah'a aittir. Yani, Allah'ın Rasulüne, onun yakınlarına, yetimlere, fakirlere ve yolda kalmışlara verilir. Allah'ın her şeye gücü yeter. **(3:161, 59:6-10)**

8:42 Hatırlayın o zamanı/Bedir Savaşını ki siz vadinin (Medine'ye) yakın tarafında idiniz. Müşrikler de uzak kısmındaydı. Kervan ise sizden aşağıda (sahil tarafındaydı). Eğer siz müşriklerle savaşmak üzere sözleşmiş olsaydınız (onların sayı üstünlüğünü gördüğünüzde) sözünüzde durmazdınız. Fakat Allah belirlediği hükmü yerine getirmek için, sizi o şekilde karşılaştırdı.[10] Tâ ki helak olan, apaçık bir delili gördükten sonra helak olsun, sağ kalan da apaçık bir delili gördükten sonra hayatta kalsın. Şüphesiz Allah Sem'idir, Alîmdir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

8:43 O zaman Allah rüyanda sana müşrik ordusunu az göstermişti. Eğer onları çok gösterseydi, paniğe kapılır ve cihada çıkıp çıkmama konusunda ayrılığa düşerdiniz. Fakat Allah sizi korkudan ve ayrılığa düşmekten kurtardı. Çünkü O, gönüllerde şaklı olanları hakkıyla bilir.

8:44 Düşmanla karşılaştığınızda sizin gözlerinize onları az gösteriyor, sizi de onlara az gösteriyordu ki böylece Allah hükmünü verdiği şeyi yerine getirsin. Bütün işlerin sonucu Allah'a aittir.

8:45 Ey iman edenler, bir düşman topluluğuyla karşılaştığınız zaman sebat edin. Allah'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz.

8:46 Allah'a ve Resûlüne itaat edin ve sakın birbirinizle çekişmeyin. Sonra cesaretiniz kırılır, kuvvetiniz/bağımsızlığınız da elden gider. Sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

teki emir, müşriklerin İslama karşı uyguladıkları boğma, yok etme girişimlerine karşı verilmiş bir emirdir. Yoksa tarih boyunca bütün müşrik ve inkarcılarla savaşma emri değildir. Benzer durum tekrarlandığında, yine bu emir devreye girer.

[10] Medine'den kervanı ele geçirmek için yola çıktınız, ama müşriklerin kuvvetli ordusuyla karşılaştınız.

8:47 Yurtlarından çalım satarak, halka gösteriş yaparak ve insanları Allah yolundan uzaklaştıranlar gibi olmayın. Allah onların bütün yaptıklarını ilmiyle çepeçevre kuşatmıştır.

8:48 O zaman şeytan müşriklere yaptıkları işi güzel gösterip şöyle demişti:

"Bugün insanlardan size galip gelecek kimse yoktur. Ben de sizin himayecinizim."

İki ordu karşılaştığında ise şeytan gerisin geriye döndü ve şöyle dedi: "Ben sizden uzağım. Çünkü ben sizin görmediğiniz şeyleri görüyorum. Şüphesiz ben Allah'tan korkarım. Çünkü Allah'ın azabı çok şiddetlidir." **(14:22, 59:16)**

8:49 O zaman münâfıklar ve kalplerinde hastalık/ şüphe bulunanlar diyorlardı ki: "Bunları dinleri aldatmış. (Çünkü kendilerinden üstün bir orduyla savaşa giriyorlar). Kim Allah'a tevekkül ederse/güvenip dayanırsa, şüphesiz Allah Aziz'dir, Hakîm'dir/ Kudreti herşeye yeter ve her şeyi hikmetle yapar.

8:50 Melekler o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurup, "Haydi yakıcı azabı tadın" diyerek canlarını alırken bir görmeliydin! **(6:93; 25:22; 47:27)**

8:51 İşte bu ellerinizle yaptıklarınızın cezasıdır. Yoksa Allah kullarına haksızlık etmez.

8:52 Müşriklerin gidişi de tıpkı Firavun'a uyanların ve onlardan önce gelip geçenlerin gidişi gibi oldu. Onlar Allah'ın âyetlerini inkar ettiler. Allah da onları günahlarıyla yakaladı. Şüphesiz Allah mutlak kuvvet sahibidir ve azabı çok şiddetlidir.

8:53 Şüphesiz bir toplum kendilerine Allah'ın lütfettiği nimeti / güzel ahlakı değiştirmedikçe, Allah da onlara verdiği nimeti azaba çevirmez.

Şüphesiz Allah Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

8:54 Firavun'a uyanların durumu ile onlardan önce gelenlerin durumu da böyleydi. Onlar Rablerinin mesajlarını yalanlamışlardı. Biz de günahları sebebiyle onları helak ettik. Firavun ve beraberindekileri de denizde boğduk. Doğrusu onların hepsi de zâlimdi.

8:55 Allah katında yerde gezinen insanların en şerlisi, inkarda ısrar edenlerdir. Onlar asla iman etmezler.[11] **(8:22)**

8:56 Bunlar, kendileriyle anlaşma yaptığın her defasında onu bozarlar.

8:57 Onları savaşta ele geçirdiğinde kendilerine öyle bir muamele yap ki yanlarında yer alan diğer düşmanlara da ibret olsun. Böylece akıllarını başlarına alırlar.

8:58 Eğer seninle anlaşma yapan bir topluluğun hıyanetinden endişe edersen, savaşmadan önce anlaşmanın artık hükümsüz olduğunu bildir ki iki taraf da bu konuda eşit olsun. (Bildirmeden saldırma). Şüphesiz Allah hâinleri asla sevmez.

8:59 İnkar edenler bizi aşabileceklerini/kaçıp kurtulacaklarını sanmasınlar. Onlar asla elimizden kurtulamazlar.

8:60 Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın. Savaş atları/ suvariler hazırlayın ki böylece Allah'ın ve sizin düşmanlarınızla, sizin bilmediğiniz fakat Allah'ın bildiği düşmanlarınızı korkutasınız.[12] Allah yolunda harcadığınız her şeyin karşılığı eksiksiz olarak size ödenir. Bu konuda size asla haksızlık yapılmaz.

8:61 "Eğer onlar barıştan yana eğilim gösterirlerse, sen de barıştan yana ol ve Allah'a tevekkül et. Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işitir ve her şeyi hakkıyla bilir." **(4:90)**

8:62 Barış yanlısı gözükerek sana hîle yapmak isterlerse, elbette Allah sana yeter. Yardımıyla ve mü'minlerle seni destekleyen Odur.

[11] Bu âyet çoğu meallerde "Allah katında yeryüzünde dolaşan hayvanların en kötüsü muhakkak ki küfre varanlardır. Artık onlar iman etmezler" şeklinde tercüme edilmiştir. Bâzı meallerde ise "hayvanlar" yerine "canlıların" şeklinde tercüme edilmiştir. 22. âyete de bakınız.

[12] Bu âyette, nüzul ortamı için savaşlarda düşmana karşı en önemli kuvvet olan atlar hazırlamak emredilmektedir. O devirde savaşta ata/süvariye sahip olmak, savaşın yönünü değiştirebilecek en önemli kuvetti. Bu gün ise bu âyeti, zamanan en önemli teknolojik gücüne sahip olmak üzere hazırlık yapmak, gayret göstermek olarak anlamak gerekir.

Âyette Rabbimiz açıkça "sizin bilmediğiniz fakat Allah'ın bildiği düşmanlarınızı..." buyurduğu halde, müfessirler burada "karanlığa taş atma" kabilinden yorumlar yapmışlardır. Bu, Allah'a karşı had bilmezliktir.

8:63 Mü'minlerin kalplerini birbirlerine ısındıran da Odur. Eğer sen dünyada bulunan her şeyi verseydin, yine onların kalplerini kaynaştırmayı başaramazdın. Fakat Allah onların kalplerini birleştirdi. Şüphesiz O Aziz'dir, Hakîm'dir/ Kudreti herşeye yeter ve her şeyi hikmetle yapar.[13] **(3:103; 60:7)**

8:64 Ey Peygamber, sana ve sana uyan mü'minlere Allah yeter.

8:65 Ey Peygamber! Mü'minleri cihada teşvik et. Sizden sabreden yirmi kişi olsa, iki yüz kişiye galip gelir. Sizden sabreden yüz kişi olsa, kâfirlerden bin kişiye galip gelir. Çünkü onlar ince anlayıştan mahrum bir topluluktur.

8:66 Şimdi ise Allah, sizde olan zaafı bildiği için yükünüzü hafifletti. Artık sizden sabreden yüz kişi olursa, iki yüz kişiye galip gelir. Sizden bin kişi de Allah'ın izniyle, iki bin kişiye galip gelir. Allah sabredenlerle beraberdir.

8:67 Kıran kırana geçen bir savaş dışında hiçbir peygambere esir almak yakışmaz. Siz dünyanın geçici menfaatini istiyorsunuz. Allah ise sizin için daha yüce olan âhireti istiyor. Şüphesiz Allah Aziz'dir, Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeter ve her şeyi hikmetle yapar.[14] **(47:4)**

8:68 Eğer Allah'ın daha önce verilmiş bir hükmü olmasaydı, yapmaya teşebbüs edeceğiniz iş karşılığında, size elbette büyük bir azap erişecekti.[15]

[13] Bu âyetlerin indiği ortamda kabilecilik vardı ve kabile fertleri çoğunlukla birbirine düşmandı. Hayat, sadece kişinin kendi kabilesi etrafında dönüyordu.

Diğer taraftan Medine'de Evs ve Hazrec kabileleri birbirleriyle kanlı bıçaklıydı. İslam sayesinde hem diğer kavimler birbiriyle ısındı, Hem Evs ve Hazrec kabileleri birbirine ısındı, hem de Mekkelilerle Medineliler/Muhacirlerle Ensar birbirine ısındı, Medineliler, Mekkeli Muhacirlere, Ensar oldu.

[14] Bu âyete, "Bir peygambere dünyada zafer kazanıp küfrü yok etmedikçe esirler alıp fidye karşılığında onları serbest bırakması yakışmaz" ve benzeri anlamlar verilmiştir. Biz burada klasik meal ve tefsirlerden farklı bir anlam verdik. Bu ayette yukarıdan beri konu edilen Kureyş'in kervanına saldırmakla, Kureyş ordusuyla karşılaşmak anlatılmaktadır. Müslümanların arzusu, daha kolay olan Kureyş kervanına saldırmak ve ganimet elde etmektir. Allah'ın isteği ise mü'minlerin zora talip olarak müşrik ordusuyla karşılaşmalarıydı. Dünya menfaatini istemekten maksat, esirlerden alınacak fidye değil; müşriklerin kervanından elde edilecek kazançtır.

[15] Bu âyete çok sayıda mealde "Bedir esirleri karşılığında alınan fidye eksenli

8:69 Artık aldığınız ganimetleri helal ve temiz olanlarını yiyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.

8.70 Ey Peygamber! Elinizde bulunan esirlere de ki: Eğer Allah sizin kalbinizde bir hayır bulunduğunu bilirse (iman ederseniz), sizden alınan fidyeden daha hayırlısını size verir. Günahlarınızı da bağışlar. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.

8:71 Eğer sana hıyanet etmek isterlerse, bilsinler ki bundan önce de Allah'a hıyanet etmişlerdi de Allah onlara galip gelmen için sana imkan vermişti. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar.

8:72 İman eden, hicret eden, Allah yolunda canlarıyla ve mallarıyla cihat edenler ile onlara yardım edenler (Ensar) birbirlerinin velîleridir/dostlarıdır (birbirlerini koruyup gözetirler).

İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hakkında hicret edinceye kadar bir dostluk söz konusu değildir. Fakat din konusunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında bir sözleşme olan topluluğun aleyhinde olmamak şartıyla, onlara yardım etmek üzerinize borçtur. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görür.

8:73 Kâfirler de birbirlerinin dostu ve yardımcılarıdır. Eğer sizler mü'mini dost, kâfiri düşman bilmezseniz, yeryüzünde fitne/ kargaşa/ kaos çıkar ve pek büyük bir fesat meydana gelir

8:74 "İman eden, hicret eden ve Allah yolunda mücadele edenlerle; onları barındıran, onlara yardım eden kimseler var ya! İşte gerçek mü'minler onlardır. Onlar için günahlarından bağışlanma ve Cennette tükenmez bir rızık vardır."

8:75 Sonradan iman edip hicret edecek, sizinle birlikte olup düşmana karşı savaşacak olanlar da sizdendir. Bunlar içerisinde aralarında akrabalık/ kan bağı bulunanlar ise Allah'ın hükmüne göre birbirlerine daha yakındırlar. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilir. **(9:100, 33:6, 59:10)**

yaklaşılmış" ve "Eğer Allah'ın Levh-i Mahfuzda yazdığı daha önceki bir hüküm olmasaydı, aldığınız fidye yüzünden size büyük bir azap dokunurdu" şeklinde anlam verilmiştir.

Bizim tercih ettiğimiz mealde "Allah'ın verilmiş hükmünden maksadın, sûrenin 7. âyetinde geçen Allah'ın "İki topluluktan biri muhakkak sizin olacak" şeklindeki vaadi olması mümkündür.

TEVBE/BERÂE SÛRESİ

Medine'de, Hicretin 9. yılında indirilmiştir, 129 âyettir. İsmini, 1. âyette geçen ve "ihtar, ilişiği kesme, ültimatom" anlamına gelen "berâe" kelimesinden alır. Tevbe ismini ise mazeretsiz olarak Tebük Savaşı'na çıkmayan bâzı Müslümanların tevbe etmeleri ve bunun kabul edilmesinden alır.

Besmele ile başlamayan tek sûredir. Buna sebep olarak önceki sûrenin devamı olduğu gösterilir. Bir başka sebep ise Bu sûre müşriklere karşı bir ikaz, ültimatom içermektedir. İçeriği ültimatom olan bir sûrenin başında Allah'ın rahman ve rahim olduğunun ifade edilmesi uygun düşmediğinden, başında besmele olmadığı söylenmiştir.

Sûrede müşriklere ve kitap ehline uygulanacak hükümler; Tebük Seferi'nde bâzı Müslümanların ve münafıkların tutumu, savaştan geri kalanlardan bazılarının tevbe etmesi ve bunun kabul süreci konu edilmektedir.

Münâfıkların ruh halleri, yalanları, Müslümanlara darbe vurmak için kurdukları "Mescid-i Dırar" tuzağı deşifre edilir. Sûre, Peygamberimizin ümmetine olan şefkat ve merhametini anlatarak son bulur.

9:1 Aranızda anlaşma bulunan (ancak bu anlaşmayı tek taraflı olarak bozan) müşriklere, Allah ve Rasulünden (son) bir ihtardır.

9:2 Yeryüzünde (haram aylar çıkıncaya kadar) dört ay (daha) dolaşın.[1] Bilin ki siz Allah'ı âciz bırakamazsınız, ama Allah kâfirleri rezil-rüsvay edecektir.

9:3 Büyük hac gününde insanlara Allah Rasulünden şunu duyurun:[2] "Allah da Rasulü de müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. Eğer tevbe etmekten yüz çevirirseniz, bilin ki Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz. İnkarcıları acı veren bir azapla müjdele.

9:4 Ancak müşriklerden aranızdaki anlaşmayı hiçbir şekilde ihlal etmemiş ve sizin aleyhinizde hiç kimseye destek vermeyenler, bu ihtarın dışındadır. Böyleleriyle sözleşmenin zamanı doluncaya kadar aranızdaki anlaşmaya uyun. Allah kendisine karşı gelmekten/ahdi bozmaktan sakınanları sever.

9:5 Haram aylar çıkınca, (ahitlerini bozmuş olan ve bu ihtarı ulaştırdığınız) müşrikleri nerede bulursanız öldürün. Onları yakalayıp esir edin, onların geçebileceği bütün geçit başlarını tutun.[3]

Eğer tevbe eder, teslim olup Allah'a boyun eğer, kendilerini arındırırlarsa, onları serbest bırakın.[4] Şüphesiz Allah Gafurdur, Rahîm'dir/

[1] 2:194. Âyetin açıklamasına bakınız.

[2] Hacc-ı ekber ifadesi, hac için kullanılır. Umre küçük hac, hac ise büyük hacdır. Hacc-ı ekberin Arefe günü, bayramın ilk günü olduğu da söylenmiştir.

[3] Seyf âyeti denilen bu âyetin müşriklerle/inkarcılarla, ehl-i kitapla iyi ilişkide bulunmayı emreden, barışı önemseyen, tavsiye eden 500 kadar âyeti neshettiği, hükümsüz bıraktığı iddia edilerek İslamın genel anlamda "Barış!" dinî olduğu "berheva" edilmiştir. Oysa bu doğru değildir. Bu âyetin kullanılacağı yer başkadır, neshedildiği iddia edilen âyetlerin kullanılacağı yer ve zaman başkadır.

"Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün!" âyeti, bütün zamanlar için verilmiş bir hüküm değildir. Nüzul ortamıyla ilgilidir. Yani bu emir o ana mahsustur. Ayrıca savaş durumu için geçerlidir. Bu âyeti yanlış anlamak, Müslüman olmayanlara şiddet uygulamak yanlıştır. Diğer taraftan, bu âyetteki müşrikleri/kafirleri öldürme emrinin her zaman için geçerli olduğunu düşünüp psikolojik buhran geçiren insanlar da vardır.

[4] Bu âyet pek çok mealde "Eğer tevbe eder, namazlarını dosdoğru kılar, zekatlarını da verirlerse, onları serbest bırakın" şeklinde tercüme edilmiştir. Biz İmam Mâturidî'nin de ifade ettiği gibi, salat ile Allah'a boyun eğmenin; zekat

Çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. **(2:191; 9:29, 73; 66:9)**

9:6 Eğer o müşriklerden biri (senin neye çağırdığını anlayıp dinlemek için) senden civar/himaye isterse, onu himayene al ki Allah'ın sözlerini duysun. Çünkü onlar hakikati bilmeyen bir topluluktur. (Dâvetini kabul etmezse) onu güvende olacağı bir yere ulaştır.[5]

9:7 Mescidü'l-Haram yanında antlaşma yaptıklarınız dışında, müşrikler için Allah katında ve Rasulullah yanında nasıl geçerli bir ahit olabilir ki? Ahitleştikleriniz, ahitlerinde durdukları müddetçe, siz de ahitlerinizde durun. Şüphesiz Allah takva sahiplerini/ ahitlerini çiğnemekten sakınanları sever.

9:8 O müşriklerin nasıl bir ahdi olabilir ki? Onlar eğer size galip gelecek olsa, artık ne yemin tanırlar, ne de ahit gözetirler. Onlar dilleriyle/sözleriyle hoşnut olduklarını söylerler, ama kalpleri ahde vefadan uzak olup nefret doludur. Ve onların çoğu (ahde vefasız) yoldan çıkmış fâsıklardır.[6]

9:9 Onlar Allah'ın mesajlarını az bir dünya menfaati karşılığında sattılar, halkı Onun yolundan alıkoydular. Onların yaptıkları gerçekten ne kötüdür!

9:10 Onlar (ahitleştikleri) mü'minler hakkında ne yeminlerini tutarlar (ne akrabalık hukuku), ne de ahit gözetirler. Onlar, haddi aşan kimseledir.

9:11 Eğer tevbe eder, namazlarını dosdoğru kılar ve zekatlarını da verirlerse, artık onlar sizin din kardeşlerinizdir. Bilmek isteyen bir topluluk için, mesajlarımızı böyle açıklıyoruz.

9:12 Eğer anlaşmadan sonra yeminlerini bozarlar ve dininiz hakkında ileri geri konuşurlarsa, artık o kâfirlerin elebaşlarıyla savaşın.

Çünkü onların artık yeminlerinin ve ahitlerinin bir inandırıcı-

ile de arınmanın kast edilmiş olmasının bağlama daha uygun ve anlamı daha kapsamlı kılacağını düşündüğümüzden, yukarıdaki gibi anlam vermeyi tercih ettik.

[5] Senden civar/himaye isterse ifadesi bâzılarınca çok acemi bir şekilde "komşuluk ilişkisi isterse" şeklinde tercüme edilmiştir.

[6] Müşriklerin hepsi için değil de çoğu için "fâsıktır" ifadesinin kullanılmasının sebebi, İslam'a zarar verme konusunda bütün müşriklerin aynı gayreti göstermemeleri sebebiyledir. Bâzı müşrikler daha ılımlı davranmışlardır.

lığı kalmamıştır. Savaşınız sonucunda inkarlarına belki son verirler. **(8:39)**

9:13 Onlarla niçin savaşmayasınız ki? Size olan yeminlerini/ ahitlerini bozmuşlar; Peygamberi yurdundan sürmeye tasarlamışlar, size karşı savaşı ilk başlatan da onlar olmuştur.

Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçekten iman ettiyseniz, kendisinden korkulmaya Allah daha layıktır.

9:14-15 Onlarla savaşın ki sizin elinizle Allah onları cezalandırsın, rezil etsin, onlara karşı size yardım etsin, mü'minlerin gönüllerini ferahlandırsın/yüreklerine su serpsin. Kalplerindeki öfkeyi gidersin.

Bununla birlikte Allah dilediğine tevbe nasip eder/ affeder. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar. **(8:10; 47:4)**

9:16 Yoksa Allah içinizden cihad edenleri, Allah ile Rasulünden ve mü'minlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri ayırt etmeden, kendi halinize bırakılacağınızı mı sandınız? Allah sizin bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. **(3:142; 29:2, 3)**

9:17 İnkarcı olduklarına bizzat kendileri şâhitken, müşriklerin Allah'ın mescitlerini imar etmeleri mümkün değildir. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar ateşte ebedî olarak kalacaklardır.

9:18 Allah'ın mescidlerini (Mescid-i Haram'ı) ancak Allah'a ve âhiret gününe iman eden, namazlarını dosdoğru kılan, zekatını veren ve Allah'tan başka hiç kimseden korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yol üzere olmaları ümid edilenler bunlardır.[7] **(2:114)**

[7] Burada imar edilmesi söz konusu olan Mescid, Kâbe'dir. Müşrikler Kâbeyle ilgili Sidâne/Kâbe'yi koruma, sikâye/hac zamanında hacılara su dağıtma ve rifâde/hacılara yemek yedirme gibi çeşitli hizmetler yürütüyor ve bununla övünüyor/avunuyorlardı. Bu âyet, onların "avuntularının", "kuruntu" olduğunu yüzlerine vurmaktadır. Bu görevler için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* 1'den 65-67. sayfalara bakınız.

Buradan güncel bir konuya geçelim:

Mescit/câmi imarını sadece maddî yapısı olarak düşünmemek gerekir. Mescitleri imar etmekten maksat, maddî ve mânevî imardır. Maddî imar, binasının yapımı ve bakımıdır. Mânevî imar ise namazları cemaatle kılmak ve namaz kılan insanlar yetiştirmek, buna yardımcı olmaktır.

9:19 Yoksa siz hacılara su verip, Mescid-i Haram'ın bakımını üstlenmeyi, Allah'a, âhiret gününe iman eden ve Allah yolunda cihad eden kimsenin amelleriyle bir mi tutuyorsunuz? Allah katında bunlar bir olmaz ve Allah zâlimler topluluğuna doğru yolu göstermez.

9:20 İman edenler, hicret edenler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler, Allah katında elbette daha büyük dereceye sahiptirler. Kurtuluşa erenler de işte onlardır. **(85:11; 40:9; 45:30)**

9:21 Rableri onları, tarafından bir rahmetle, rızasıyla ve bitip tükenmez nimetlerle dolu olan Cennetlerle müjdeler.

9:22 Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Şüphesiz büyük mükâfat, Allah'ın yanındadır.

9:23 Ey iman edenler, eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi dahi dost edinmeyin.[8] Böylelerini dost edinen, şüphesiz kendine zulmeder.

9:24 De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakınlarınız, kazandığınız mallar, durgunlaşmasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden evler, size Allah'tan, Rasulünden ve onun yolunda cihaddan/ mücadele etmekten daha sevgili ise o zaman Allah azab emrini verinceye kadar bekleyin. Allah, kendisine itaatten çıkmış günahkârlar topluluğuna yol göstermez."

9:25 Şüphesiz Allah pek çok yerde ve Huneyn gününde size yardım etmişti. O gün çokluğunuza güvenmiştiniz/ gurura kapılmıştınız da çokluğunuz size bir fayda vermemişti. Yeryüzü/dünya bütün genişliğiyle beraber size dar gelmişti. Bozguna uğrayıp arkanızı dönüp kaçmıştınız.[9]

Diğer taraftan, câmileri imar etmek demek, günümüzde olduğu gibi aşırı süse kaçarak milyarlarca lirayı taşa toprağa, tezhibe/süse, avizeye gömmek demek değildir. Bu, Rabbimizin mahşerde mutlaka hesap soracağı bir israftır. Böylesine ölü yatırıma giden milyarlarca lirayı, mü'minlerin Kur'an bilincine kavuşması için harcamak en akıllıca ve Rabbimizin rızasını celbedecek en akıllıca bir iştir, hizmettir.

8 Mekke'nin fethinden önce, iman edenlerin imanı, ancak hicret edip kafir akrabaları ile irtibatını koparmakla tamamlanmış oluyordu.

9 Bedir, Kurayzaoğulları, Nadiroğulları, Hudeybiye, Hayber ve Mekke'nin fethinde yardım etmişti.

Huneyn, Mekke ile Tâif arasında bir vadidir. Bu savaş, yukarıda sayılan sa-

9:26 Sonra Allah Rasulünün ve mü'minlerin üzerine sekinetini/ güven veren rahmetini indirdi. Görmediğiniz ordular gönderdi de kâfirleri azaba uğrattı. İşte kâfirlerin cezası budur.

9:27 Sonra da Allah bunun ardından dilediğine tevbe nasip etti. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.

9:28 Ey iman edenler! Müşrikler bir pislikten ibarettir. Bu sebeple bu yıldan sonra bir dâha Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar.

Eğer (onlar gelmediği için ticaret yapamama sebebiyle) fakir düşmekten endişe ederseniz, Allah dilerse sizi lütfuyla zenginleştirir. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar.

9:29 Kendilerine kitap verilmiş olanlardan Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah ve Resûlünün haram kıldıklarını haram saymayan ve hak dini kendilerine din edinmeyen/ hak dine teslim olmayan kimselerle, karşınızda küçük düşüp kendi elleriyle size cizye/ vergi verinceye kadar savaşın.[10] **(9:5)**

9:30 Yahudiler, "Üzeyr Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da "Mesih (İsâ) Allah'ın oğludur" dediler. Bu onların delilsiz olarak sırf ağızlarıyla söyledikleri, kendilerinden önceki kâfirlerin sözleriyle benzeşen laflardır. Allah kahretsin onları, nasıl da haktan/ doğrudan döndürülüyorlar.[11] **(2:116; 5:77, 110; 98:1-4)**

vaşlara göre Müslümanların çok kalabalık olduğu bir orduyla yapılmıştı. Bu kalabalık ordu, Müslümanlardan bir kısmını gurura sevk etmişti. İçlerinden birinin "Bugün asla sayı azlığından dolayı yenilmeyiz!" dediği rivayet edilir.

Fakat iki ordu savaşa başladığında, sayılarının çokluğuna aldanan, zaferi kazandıran asıl unsurun asker çokluğu değil, Allah olduğunu unutan Müslümanlar çil yavrusu gibi dağılmış, büyük bir hezimete uğramış, fakat sonradan kendilerini toparlayarak zafer kazanmışlardı.

[10] Bu âyetten anlaşıldığı ve bir sonraki ayette açıklanacağı üzere, Allah, şirk koştukları için, ehl-i kitabın imanını kabul etmemektedir.

[11] "Üzeyir Allah'ın oğludur" ifadesi, Medine'deki bazı Yahudilerin sözüdür, bütün Yahudiler böyle söylemez.

Hıristiyanlar ise Hz. İsa'ya "Allah'ın oğlu diyorlardı. "Sen Hayy olan Allah'ın oglu Mesih'sin" "Eğer Allah'ın oğlu Mesih'sen bize söyle!" (*Yeni Ahit*, Matta 16:16, 26:63)

9:31 Onlar Allah'tan başka olarak, hahamlarını, papazlarını ve Meryem oğlu Mesih'i kendilerine rab edindiler/ Allah'ın yanına-yöresine birtakım başka ilahlar koydular. Oysa onlar, kendisinden başka ibâdete layık hiçbir ilah olmayan tek bir ilâha ibâdet etmekle emir olunmuşlardı. Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır. **(4:171; 5:72)**

9:32 Allah'ın nurunu üflemekle söndürmek isterler. Allah ise kâfirler hoşlanmasa da nurunu tamamlamaktan başka bir şeye asla râzı olmaz.

9:33 O Allah, müşrikler hoşlanmasa da elçisini, doğru yolu göstermek, hak dini tebliğ etmek ve dini/ İslam'ı her yönüyle ortaya çıkarıp tamamlamak üzere göndermiştir.[12] **(48:28; 61:8-9)**

[12] Bu âyet pek çok mealde şöyle tercüme edilmişir:

"Puta tapanlar hoşlanmasa da dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere, peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderen Allah'tır."

Kanaatimizce bu âyette dinin diğer dinlere üstün kılınması değil, tamamlanması söz konusudur. Bir önceki âyetle düşünüldüğünde, bu daha da iyi anlaşılır.

Sözkonusu olan yeni bir dindir. Güçlü pek çok muhalif vardır ve bunlar dinin kalplerde yer bulmasına engel olmak istemektedir. Rabbimiz ise her şeye rağmen bu dinin tamamlanacağı vaadinde bulunmaktadır. Nitekim onun bu vaadi gerçekleşmiştir. Müşrikle istemese de din, onların rağmına tamamlanmıştır. Bu gerçek Mâide Sûresi 3. Âyetinde şöyle açıklanır:

"Bu gün artık kâfirler Dininizi/İslam'ı yok etmekten ümidlerini kestiler. Onlardan değil, Benden korkun. Bu gün sizin dininizi tamamladım. Üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'dan râzı oldum."

Âyete, "Bütün dinlere üstün kılmak üzere" anlamını vermek sıkıntılıdır. 1500 senelik zaman diliminde bu gerçekleşmemiştir.

Nitekim âyete bu anlamı veren müfessirler de bunun farkındadırlar. Mesela Fahreddin Râzi, akla gelen şöyle bir soruya yer verir:

"Hak Teâlâ'nın, "O dini, bütün dinlere galip kılsın diye..." ifadesi, bu dinin, bütün dinlere galip gelmesini iktizâ eder. Oysa durum böyle değildir. Çünkü İslâm, Hindistan'da, Çin'de, Rum diyarında ve diğer küfür beldelerinde, diğer dinlere galip gelememiştir!" denilirse, biz de deriz ki:...

Râzi, kendince bazı cevaplar verse de bunlar ikna edici değildir. Mesela bunlardan birisi şöyledir:

Ebu Hureyre'nin (r.a.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bu, Allah Teâlâ'nın, İslâm'ı bütün dinlerden üstün kılacağına dair bir va'adidir. Bu va'adin tamamlanması ise ancak, Hz. İsa (âhir zamanda) ortaya çıktığı zaman olacaktır..."

9:34 Ey iman edenler, doğrusu hahamların ve rahiplerin çoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve onları Allah'ın yolundan alıkoyarlar. Altını ve gümüşü biriktirip, onu Allah yolunda harcamayanları elem verici bir azapla müjdele.

9:35 O gün biriktirilen bu altın ve gümüşler, Cehennem ateşinde kızdırılır da alınları, yanları ve arkaları onunla dağlanır. "İşte kendiniz için biriktirdiğiniz budur; şimdi biriktirdiklerinizin tadına bakın!" denir.

9:36 Gökleri ve yeri yarattığı günden beri, Allah katında ayların sayısı on iki olarak kitapta yazılmıştır. Bunların dördü Haram Aylardır. İşte dosdoğru hesap/düzen budur. Bu ayların haramlığına karşı gelerek kendinize zulmetmeyin.

Ama müşrikler nasıl (helal-haram ay ayırt etmeden) sizinle topluca savaşıyorlarsa, siz de onlarla (haram ay demeden) topluca savaşın.

Süddî de şöyle demiştir: "Bu, Mehdî zuhur ettiği zaman tamamlanacaktır. O zaman herkes, ya İslâm'a girecek, yahut da haraç/vergi verecektir." Henüz yayınlamamış olsam da Mehdi konusunda 900 sayfa kapsamlı kitap yazan biri olarak, bu yorumların ayağının kesinlikle yere basmadığı rahatlıkla ifade edebilirim.

Ancak **Râzî**'nin yer verdiği şu açıklama, bunun geçmişte yaşandığı noktasında bizim görüşümüze yakındır:

"Bununla, İslâm'ın, Arap yarımadasında bulunan bütün dinlere galip gelmesi kasdedilmiştir. Bu da gerçekleşmiştir."

İmam Mâturîdî ise bâzı açıklamalardan sonra sonuç olarak şöyle der:

"Eğer bütün dinlerin üzerindeki yerini alsın" diye mealindeki açıklamadan maksat, O'nun dininin kesin delillerle başka dinlere üstün gelmesi ise bu, bütün kesin delilleriyle ortaya çıkmış açık bir durumdur. Eğer bundan dinin galip gelme bakımından diğer tüm dinlere üstün kılınması anlamı kastedilmişse, bu durum daha gerçekleşmemiştir. İnşallah bu din, diğer tum dinlere kıyamet gününde üstün gelecektir."

"Bütün dinlere üstün kılmak üzere" anlamı kıyamete kadar da gerçekleşmeyebilir. Kaldı ki kıyamet gününde veya kıyamete çok yakın gerçekleşecek bir üstünlük de anlamsızdır. Böyle olunca âyeti konuşturup "söylemediğini söyletmek," sonra da gidişata bakıp ümitsizliğe düşmek; ya da âyeti bir müjde, hedef olarak görüp bunun gerçekleşmesi için gayr-i müslimlere karşı "cihad" adı altında saldırgan bir tavır sergilemek, doğru değildir. Âyetin geçmişte olmuş bitmiş bir olayı haber veriyor olması, dinimizi bütün dünyaya yaymak, bütün dinlerin üzerine çıkarmak hedefinize engel değildir. Gayret edenler, buna gayret etsin.

Bilin ki Allah takva sahipleriyle/yasaklarına karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir.

9:37 Haram bir ayın yasağını diğer aya ertelemek/nesî', küfürde aşırı gitmekten başka bir şey değildir. Kâfirler onunla sapıklığa düşerler de Allah'ın haram kıldığı ayların sayısına denk getirerek (dört sayısını esas alıp aylarda değişiklik yaparak) haram ayı bir sene helal, bir sene haram kabul ederler. Böylece Allah'ın haram kıldığını, helal yapmak isterler. Kötülükleri onlara hoş gösterilmiştir. Allah kâfirler topluluğuna yol göstermez.[13]

[13] Câhiliye Arapları *Ay Takvimini kullanıyordu.* Kamerî aylar şunlardı: Muharrem, Safer, Rebîülevvel, Rebîülâhir, Cemâzi-yelevvel, Cemâziyelâhir, Receb, Şaban, Ramazan, Şevval, Zilkade ve Zilhicce.

Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in şeriatlarının gereği olarak yılın "Haram aylar" denilen dört ayında savaşmak ve kavga etmek haramdı. Öyle ki intikamcı ve kan davâsı güden bir toplum oldukları halde bu aylara gösterdikleri saygı sebebiyle yolda babalarının kâtiline rastlasalar, ona el kaldırmazdı. Kur'an'da "Haram aylar" ifadesi geçmekle birlikte bunların hangi aylar olduğu zikredilmemiştir. Bu aylar, Receb, Zilkâde, Zilhicce ve Muharrem ayları olup, Kamerî takvimin 7, 11, 12 ve 1. aylarıydı.

Zilkade ayından Safer ayı başına kadar üç ay zaman vardı. Bu üç ay boyunca kavgasız, savaşsız, talansız vakit geçirmek bâzılarının canını sıkıyordu. Böyle olunca aylar üzerine oynamaya başladılar. Yeni bir uygulama başlattılar. Onların aylar üzerinde oynamasına *nesi',* bu görevi yürütene de *nâsi* deniliyordu. Nesi' görevini Kinane kabilesinden **Huzafe bin Fukaym** yapıyordu. Sonra onun soyuna geçti. Nâsi'ye **Kalemmes** denilirdi. Bu görevi yürüten kimse hac mevsiminde halka hitaben şöyle derdi:

"Ey Araplar! Tanrınız bu sene Muharrem ayını size helal edip onun haramlığını Safer ayına bıraktı."

Ya da "Önümüzdeki sene nesi' olacak, Muharrem ayı Zilhicceden sonra degil, bir ay sonra gelecek" derdi. Eğer nesi' olmayacaksa, "nesi' yok" derdi.

Bu uygulama halkın hoşuna gitti. Bu durum seneler boyu böyle devam etti.

Haram ayların yerini değiştirmek için yaptıkları hile ile ayların sayısını bâzen 13'e çıkarıyorlardı. Her altı ayda bir hafta ekleme yapıyorlar, sözde iki yılda bir ay kazanıyorlar, böylece iki yılda bir gelen yılı on üç aya çıkarıyorlardı. Haram ayların yerini değiştiren Araplar, ay yılına göre gerçekleşen ve bütün mevsimleri dolaşan hac vaktini de güneş takvimine göre, her yıl ılık ve meyvelerin bol olduğu bir zamana sabitlemişlerdi. İşte bu âyet onların bu hileli uygulamalarını iptal ediyordu.

9:38 Ey iman edenler, size ne oluyor ki “Allah yolunda seferber olun” dendiği zaman dünyaya tamah edip işi ağırdan alıyorsunuz? Yoksa âhiret yerine dünya hayatına mı râzı oldunuz? Oysa dünya hayatının faydası âhirete göre pek azdır.[14]

9:39 Eğer yolunda seferber olmazsanız, Allah size acı bir felaket verir de yerinize başka bir topluluğu getirir. Siz ise Ona hiçbir zarar veremezsiniz. Çünkü Allah, her şeye gücü yetendir. **(47:38)**

9:40 Siz Rasule yardım etmezseniz de Allah ona yardım edecektir. Tıpkı kâfirler onu iki kişiden biri olarak yurdundan çıkardığında yardım ettiği gibi. Rasül, mağarada iken arkadaşına, ‘Üzülme, Allah bizimle beraberdir’ diyordu. Derken Allah onun üzerine emniyet ve huzuru indirdi, sizin görmediğiniz ordularla onu destekledi de kâfirlerin dâvâsını alçalttı. Yüce olan, Allah’ın dâvâsıdır. Şüphesiz O Azîz’dir, Hakîm’dir/ Kudreti herşeye yeter ve her şeyi hikmetle yapar.[15]

9:41 Sizin için kolay da olsa, zor da olsa, savaşa çıkın. Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda mücadele edin. Eğer bilirseniz, bunu yapmanız sizin iyiliğiniz içindir.

9:42 Eğer çağrıldıkları savaşta kolay yollu bir ganimet bulunsa ve orta yollu mesafede olsaydı, kesinlikle peşinden gelirlerdi. Fakat sıkıntılı yol, onlara çok uzak geldi.

Böyleyken (onlar savaştan dönüldüğünde), “Eğer gücümüz yetseydi, sizinle birlikte savaşa çıkardık” diye kendilerini helak edercesine yemin edeceklerdir.

Onlar bu yalanlarıyla kendilerini mahvediyorlar. Çünkü Allah onların yalancı olduklarını kesinlikle bilmektedir.

9:43 Allah seni affetsin! Kimin doğru, kimin yalan söylediğinin ve yalancıların kim olduğunun ortaya çıkmasını beklemeden, savaşa çıkmamaları konusunda onlara niçin izin verdin?

[14] Bu olay, hicretin onuncu senesinde Tebük Savaşı’nda yaşanmıştır. Müslümanlar oldukca zor bir dönemde, bir kıtlık ve yokluk zamanında savaş için orduya katılmaya çağrılmışlardı. Savaş için gidilecek mesafe çok uzak, hava çok sıcak, düşman da sayıca fazlaydı. Bunun için bu orduya katılmak Müslümanlara ağır geldi. Münâfıklar mazeretsiz olarak izin aldı, Bazı Müslümanlar izin aldı, bâzıları ise izinsiz olarak orduya katılmaktan geri durdu.

[15] Hicret esnasında, Bedir, Ahzab ve Huneyn savaşlarında yardım etti.

9:44 Allah'a ve âhiret gününe inananlar, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihat/mücadele etmekten geri kalmak için senden izin istemezler. Allah, takva sahiplerini/ yasaklarına karşı gelmekten sakınanları çok iyi bilir.

9:45 Senden savaşa katılmamak için ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, kalplerinde şüphe taşıyan ve şüpheleri içerisinde bocalayıp duran kimseler izin isterler.

9:46 Eğer onlar gerçekten savaşa çıkmak isteselerdi, elbette onun için hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların tutumlarını hoş görmedi ve onları alıkoydu. Onlara "Savaşa çıkmayıp evlerinde oturanlar gibi siz de oturun" denildi. **(9:87, 93)**

9:47 Zaten sizinle çıkmış olsalardı, aranızda bozgunculuk çıkarmak için koşturmaktan, fesat ve fenalığı artırmaktan başka bir şey yapmazlardı. İçinizde de onları can kulağıyla dinleyecek/onların bozgunculuklarına âlet olacak kimseler vardı. Allah zâlimleri çok iyi bilir.

9:48 Aslında bunlar daha önce de fitne/ bozgunculuk çıkarmak istemişler ve işleri ters-yüz ederek seni yanıltmaya çalışmışlardı. Sonunda hak geldi, Allah'ın yardım ve zafer vaadi gerçekleşti. Onlar istemeseler de Allah'ın emri ortaya çıktı/ İslam, üstün geldi. **(9:120)**

9:49 İçlerinden bazıları da "Bana izin ver, beni (itaatsizlik) günahına/zor duruma düşürme" diyordu. Oysa onlar (seferberlikten kaçarak) fitnenin/günahın tam da içine düşmüşlerdi. Cehennem, mutlaka kâfirleri her taraftan kuşatacaktır.

9:50 Sana bir iyilik erişirse/ganimet elde edersen onlar üzülürler. Başına bir musibet geldiğinde, "İyi ki biz önlemimizi önceden almıştık" derler de sevinerek dönüp giderler.

9:51 Münâfıklara de ki: "Allah'ın bizim için yazdığından/ dilediğinden başkası başımıza gelmez. Bizim dostumuz Odur." Mü'minler ancak Allah'a tevekkül etsinler/ güvenip dayansınlar. **(47:11)**

9:52 Onlara şunu da de: "Bizim kendimiz için beklediğiniz ancak iki güzellikten/zafer veya şehitlikten başka bir şey midir?

"Biz, sizler için Allah'ın ya doğrudan kendi tarafından, ya da bizim elimizle, sizi azaba uğratmasını bekliyoruz. Siz bekleyedurun, biz de sizinle birlikte bekliyoruz!

9:53 "Hazırlanacak ordu için ister gönül rızasıyla, ister gönülsüz olarak yapacağınız hiçbir bağış kabul edilmeyecektir. Çünkü siz hak yoldan sapmış/azgın bir topluluksunuz."

9:54 Onların yaptıkları bağışın kabul edilmemesinin sebebi, Allah'ı ve Rasulünü inkar etmeleri, namaza üşenerek gelmeleri ve bağışlarını da istemeye istemeye yapmalarıdır. **(2:45; 4:142)**

9:55 Öyle ise onların mallarının ve çocuklarının çokluğu sakın seni imrendirmesin. Allah, bunlar yüzünden onlara sıkıntı çektirmeyi ve canlarının kâfir oldukları halde çıkmasını diliyor. **(3:178; 20:131; 23:55-56)**[16]

9:56 Sizden olduklarına sizi inandırmak için, Allah adına yemin ederler, oysa sizden değillerdir. Fakat onlar kâfirler gibi kendilerini de cezalandırmanızdan ödleri kopan bir topluluktur.

9:57 Bu korku sebebiyle onlar eğer sığınabilecek bir yer, barınabilecekleri mağaralar, hatta başlarını sokabilecek bir delik bulsalar, derhal oraya koşarlardı. **(2:19)**

9:58 İçlerinden bâzıları da senin sadakaları/ganimetleri paylaştırmana dil uzatırlar. Onlardan kendilerine pay verildiğinde memnun olurlar, verilmeyince de hemen kızarlar.

9:59 Keşke onlar Allah'ın ve Rasulünün verdiğine râzı olsalar da şöyle deselerdi: "Allah bize yeter. Allah lütuf ve ihsanından bize yine verir. Rasulü de verir. Bizim istediğimiz sadece Allah'ın rızasıdır."

9:60 Sadakalar/ zekatlar ancak şu kimseleredir:

Fakirlere, miskinlere, zekat toplayan memurlara, müellefe-i kulûba/ kalpleri İslama ısındırılmak istenen kimselere, hürriyetine kavuşmak isteyen (kadın-erkek) kölelere, borçlulara, Allah yoluna, bir de yolda kalmışlaradır. Allah tarafından kesin olarak böyle farz kılınmış-

[16] Câhiliye halkının en büyük övünç sebeplerinden biri, evlat ve mal çokluğuydu.

Tefsirlerde malları sebebiyle sıkıntı çektirilme konusunda çeşitli açıklamalar yapılmıştır: Mal biriktirme, koruma, malda cimri davranma, maldan ayrılma korkusu, mal ve evlatlarına musibet verme yapılan açıklamalardan bazılarıdır.

Zemahşerî'nin dikkat çektiği gibi bu âyette sanki şöyle denilmektedir: "Allah, nimet içinde yüzmekten, sonlarını düşünmeye fırsat bulamamış birer kâfir olarak ölecekleri zamana kadar bunlara nimetini devam ettirmek istemektedir."

tır. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar.[17] **(2:177, 215)**

9:61 Onlardan bâzıları Peygamberi incitmek için "O herkese kulak veren/herkesin ağzına bakıp dinleyen safın biridir" derler.

De ki: "Evet, ama hakkınızda hayırlı olan sözlere kulak veren biridir. O, Allah'a inanır, mü'minlere inanır. Sizden iman edenler için, bir rahmettir!"[18]

Rasulullaha eziyet veren o kimseler yok mu? İşte onlar için acı veren bir azap vardır.

9:62 Onlar, size şirin görünmek için Allah adına yemin ederler. Oysa eğer gerçekten mü'min iseler Allah ve Rasulünün rızasını aramalıdırlar.

9:63 Onlar şunu halâ öğrenmediler mi? Kim Allah'a ve Rasulünün çizdiği sınırlara karşı çıkar, muhalefet ederse, şüphesiz onun için Cehennem ateşi vardır ve o sürekli olarak orada kalacaktır. İşte en büyük zillet budur.

9:64 Müâfıklar, kalplerinde olanı yüzlerine vuracak bir sûrenin indirilmesinden çekiniyorlar. Onlara de ki: "Siz eğlenedurun! Allah sizin çekindiğiniz şeyi meydana çıkaracaktır/ korktuğunuz başınıza gelecektir." **(47:29-30; 58:8)**

9:65 Onlara ne konuştuklarını sorsan/sorgulasan, "Biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk/eğleniyorduk" derler.

Sen onlara (inanma ve) de ki: "Demek siz Allah ile, Onun mesajlarıyla ve Peygamberiyle eğleniyordunuz ha!"

[17] Miskinlik, fakirlikten daha ileri derecede bir düşkünlüğü ifade eder.

Bu âyet, zekatların, sadakaların dağıtımı konusunda Peygamberimize laf söyleyen, ileri geri konuşarak ona eziyet eden münâfıkların zekatta hiçbir hisseleri olmadığını ifade ederek, onları susturmuştur.

[18] Zemahşerî, bu âyet için şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

Allah onların Peygamber (s.a.v.) hakkındaki "kulak" nitelemelerini kabul etmiştir; onlar bunu Peygamber'i (s.a.v.) kötülemek, onun anlayışını ve zekasını kusurlu göstermek istemiş ve bunu kasdetmiş olsalar da Allah Teala bu ifadeyi Peygamber (s.a.v) hakkında bir övgü olacak şekilde, onun selim bir kalp ve izzet sahibi olduğu anlamına gelecek şekilde yorumlamıştır.

9:66 Ey münâfıklar hiç boşuna mazeret açıklamayın. Gerçek şu ki: Siz, iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz. Eğer biz sizden tevbe eden bir topluluğu affetsek de suç işlemeyi alışkanlık haline getirmeleri sebebiyle, bir kısmınızı cezalandıracağız.

9:67 Münâfık erkekler ve münâfık kadınlar, hep birbirlerine benzerler. Kötülüğe teşvik eder, iyilikten sakındırır, ellerini de sıkı tutarlar/ cimridirler. Onlar Allah'ı umursamadı, Allah da onları umursamadı/ lütuf ve ihsanından mahrum bıraktı. Münâfıklar gerçekten Allah'a itaatten çıkmış kimselerdir. **(45:34)**

9:68 Allah, münâfık erkeklere, münâfık kadınlara ve bütün kâfirlere orada ebedî kalmak üzere Cehennemi vaad etmiştir. Cehennem onlara yeter/onların hakkından gelir. Allah onları rahmetinden uzaklaştırmıştır. Onlar için devamlı bir azap vardır.

9:69 Ey münâfıklar, sizin durumunuz, sizden öncekilere benziyor olsa da onlar sizden daha kuvvetliydiler. Mal ve evlatları da daha fazlaydı. Onlar bu dünyadan nasipleri kadar zevklendiler. Sizler de sizden öncekilerin zevk sürdüğü gibi zevk sürmek istediniz. Küfür batağına dalanlar gibi, siz de batağa daldınız. Öylelerin ameli dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. Onlar, zarara uğrayanlardır.

9:70 Onlara/münâfıklara kendilerinden önce gelip geçen toplumların başlarından geçenlerle ilgili haber ulaşmadı mı?

Nuh kavminden, Âd, Semûd ve İbrahim kavminden, Medyen Ashabından? Şehirleri yerle bir edilen toplumdan/Lût kavminden haberdar olmadılar mı?[19]

Peygamberleri onlara açık deliller getirdi, fakat onlar inanmadılar. (Onları helak etmekle) Allah onlara zulmetmedi, onlar yalanlayarak kendi kendilerine zulmettiler.

9:71 Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar da birbirlerinin yardımcılarıdır. İyiliği emreder, kötülükten de sakındırırlar. Namazı hakkıyla eda eder, zekatı verirler, Allah'a ve Rasulüne itaat ederler. Allah işte onları kesinlikle rahmetine eriştirecektir. Şüphesiz O Aziz'dir, Hakîm'dir/ Kudreti herşeye yeter ve her şeyi hikmetle yapar. **(3:28, 104)**

[19] Burada geçen kavimler hakkında bilgi elinizdeki mealde farklı farklı yerlerde anlatılmaktadır. *Peygamberler Tarihi* isimli kitabımızın 2. cildinde hepsini bir arada okuyabilirsiniz.

9:72 Allah, Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, ebedî olarak kalmak üzere, içlerinden ırmaklar akan Cennetler ve Adn Cennetlerinde güzel meskenler vaad etmiştir. Allah'ın onlardan az bir parça râzı olması ise sayılanların hepsinden daha değerlidir. İşte en büyük mutluluk/ başarı budur. **(10:26; 48:5; 57:12**

9:73 Ey Peygamber! Kâfirlere ve Münâfıklara karşı cihat et. Onlara sertlik göster/ tavizsiz ol! Onların gidecekleri yer Cehennemdir. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası! **(9:5, 123; 48:29; 66:9)**

9:74 Onlar Allah adına yemin ederek, küfür sözünü söylemediklerini ileri sürüyorlar.

Oysa küfür sözünü söylediler, İslâm'a girdikten sonra tekrar kâfir oldular ve asla başaramayacakları bir işe yeltendiler (Rasulullahı öldürmek istediler).[20]

Münâfıkların intikam almak istemelerinin sebebi Allah ve Rasulünün lütfuyla, kendilerini zengin etmesidir.[21] Tevbe ederlerse onlar için daha iyidir. Eğer tevbeden yüz çevirirlerse Allah onları dünyada ve âhirette acı veren bir azapla cezalandırır. Dünyada da onlar için ne bir koruyucu ne de bir yardımcı vardır.

9:75 Onların içerisinde, "Allah lütuf ve ihsanından bize verirse, biz de muhakkak ondan bağışta bulunur ve sâlih kimselerden oluruz" diye, Allah'a kesin söz verenler de vardır.

9:76 Ama Allah lütuf ve ihsanıyla onlara verdiğinde, cimrilik edip yüz çevirirler. Zaten onlar yan çizmeyi âdet edinmişlerdir.

9:77 Allah da kendi huzuruna çıkacakları güne kadar, verdikleri sözden dönmeleri ve yalan söyleyip durmaları sebebiyle, kalplerinde münâfıklığı yerleştirdi.

[20] Rivâyet edildiğine göre bu olay, Tebük seferi dönüşünce yaşanmıştı. Tebük seferi dönüşü, münafıklardan bir topluluk, aralarında konuşarak, geceleyin yamaç bir yere geldiklerinde Peygamberimizi (s.a.v.) bineğinin üzerinden itip uçuruma yuvarlamaya karar vermişlerdi.

[21] Bâzı meâllerde buraya "mü'minleri zenginleştirmesi" şeklinde anlam verilmiştir. Oysa burada münâfıkları zenginleştirmesi kast edilmektedir. Bunun münâfıklar için bir kin sebebi olmasında ta'riz vardır. Yani "Sizler fakirdiniz, Allah sizi zenginleştirdi. Peygambere ve Müslümanlara kin besleyerek iyiliğe karşı nankörlük ediyorsunuz" denilmektedir.

9:78 Onlar, sırlarını da fısıltılarını da Allah'ın kesin olarak bildiğinden habersizler mi? Şüphesiz Allah gizli olan her şeyi bütün incelikleriyle bilir." **(58:7)**

9:79 Mü'minlerden, (Tebük ordusunun teçhizi için) gönül rızasıyla sadaka verenleri bir türlü; güçlerinin yettiğini bulup zar-zor bağışta bulunanları ise başka türlü ayıplayıp onlarla alay edenlere gelince: Allah onları gülünç duruma düşürür/maskara eder. Onlar için acı veren bir azap vardır.

9:80 Onlar için Allah'tan ister bağışlanma dile, ister dileme; istersen onlar için yetmiş/yüz defa af dile, Allah onları kesinlikle bağışlamayacaktır. Bu, onların Allah'ı ve Rasulünü inkar etmeleri sebebiyledir. Allah, (kendi iradeleriyle) itaatten çıkmış kimselere yol göstermez.[22] **(63:6)**

9:81 Rasulullahtan izin alıp geride kalarak savaşa çıkmayıp oturanlar, sevince boğuldular. Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad etmek/ savaşmak hoşlarına gitmemişti, "Bu sıcakta savaşa çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha da sıcak!" Keşke anlasalar! **(4:56; 22:19; 70:15, 16)**

9:82 Öyleyse o münâfıklar biraz gülsünler (bakalım); çünkü kazandıkları günahlar sebebiyle, çok ağlayacaklar!

[22] Araplar 7, 70, 700 gibi rakamları çokluk ifadesi olarak kullanırlardı. Burada geçen "yetmiş" sayısı, çokluktan kinayedir. Türkçe'de "yüz defa" şeklinde kullanılır. Böyleyken Kur'an'ın kendisine indiği Peygamberi, bu ayeti anlamayan konuma düşüren rivayet uydurulmuştur. Buna göre, güya Rasulullah "Allah bana ruhsat verdi, ben de yetmişten fazla dua edeceğim!" diyesiymiş. Bunun üzerine de şu âyet gelesiymiş: "Onlar için bağışlanma dilesen de bağışlanma dilemesen de bir şey değişmez. Allah onları bağışlayacak değildir. Çünkü Allah yoldan çıkmış bir toplumu yola iletmez. (63:6) Zemahşeri, bu âyetin tefsirinde bu sıkıntıyla ilgili olarak şöyle bir sual sormuştur:

> Arapların söz sanatlarını ve ifade usluplarını en iyi bilen ve en fasih Arap olan Peygamber *Aleyhisselam* bu sayıdan çok af dilemenin kastedilmiş olduğunu nasıl anlamamış da "Rabbim bana ruhsat verdi, ben de yetmişten fazla af dileyeceğim!" demiş olabilir?

Zemahşerî, cevap olarak şöyle der: Peygamber (s.a.v.) bunu anlamamış değildir... Fakat peygamber olarak gönderildiği insanlara olan engin şefkat ve merhameti sebebiyle, kullanılan ifadeden kastedilen mânâyı değil, lafızdaki sayı anlamını esas alarak böyle söylemiştir.

Biz bu yoruma katılmıyoruz.

9:83 Eğer Allah seni bu seferden (Tebük seferinden) döndürür de münâfıklardan bir toplulukla karşılaşırsan, onlar senden başka bir cihada çıkmak için izin isterlerse kendilerine de ki:

"Benimle beraber asla sefere çıkmayacaksınız, benimle birlikte bir düşmanla asla savaşmayacaksınız. Çünkü siz daha önce yerinizde oturmaya râzı oldunuz, bundan sonra da geride kalanlarla birlikte oturmaya devam edin." **(48:15)**

9:84 Münâfıklardan ölen hiç kimsenin cenaze namazını asla kılma/ hayır duada bulunma. Kabri başında da durma! Çünkü onlar Allah'ı ve Rasulünü tanımadılar ve yoldan çıkmış olarak öldüler.

9:85 Onların mallarının ve çocuklarının çokluğu sakın seni imrendirmesin. Allah bunlar yüzünden onlara sıkıntı çektirmeyi ve canlarının kâfir oldukları halde çıkmasını diliyor. **(9:55)**

9:86 "Allah'a iman edin ve Onun Rasulü ile birlikte cihad edin" diye bir sûre indirildiğinde, onlardan güç ve imkan sahibi olanlar şöyle dediler: "Bizi bırak da geride kalıp oturanlarla birlikte oturalım!"

9:87 Onlar savaştan geride kalanlarla/ kadınlarla birlikte olmaya râzı oldular. Onların kalpleri mühürlenmiştir. Artık hakkı anlayamazlar.[23] **(33:19)**

9:88 Fakat Peygamber ile birlikte olan mü'minler, hem mallarıyla, hem de canlarıyla cihat ettiler. (Dünyada ve âhirette) hayrın her türlüsü işte onlarındır. Kurtuluşa erenler de işte onlardır.

9:89 Allah onlar için içlerinden ırmaklar akan Cennetler hazırladı. Onlar oraya ebedî kalmak üzere gireceklerdir. İşte elde edilecek en büyük mutluluk budur!

9:90 Bedevîlerden savaşa katılmamak için mazeret ileri sürenler, hiç değilse izin almak için geldiler.

Allah'a ve Rasulüne yalan söyleyenler/münâfıklar ise izin bile istemeden, savaşa çıkmayıp evlerinde oturdular. Onlardan inkarcı olanların başına acı verici bir azap gelecektir.

[23] Arapların en önemli övünç sebeplerinden birisi cesaretti. Bir erkeğin savaş durumunda kadınlarla birlikte geride kalması, şâirleri için en önemli bir hiciv malzemesiydi. Ama münafıklar aşağılanmayı, zillete maruz kalmayı göze alabilecek kadar izzetsizdiler.

9:91 Allah'a ve Rasulüne sadık kalmaları şartıyla güçsüz durumda olanlar, hastalar, yol hazırlığı imkanı olmadığı için cihada katılmayanlar sorumlu değillerdir. İyilik edenleri ayıplamak için bir sebep yoktur. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.

9:92 Ey Rasulüm, binek temin etmek için sana her geldiklerinde "Sizin için bir binek bulamadım" dediğinde, her seferinde üzüntüden gözleri yaşla dolarak geri dönenler için de bir günah yoktur.

9:93 Savaşa çıkmadıkları için sorumlu tutulacak olanlar, imkanları olduğu halde cihada katılmamak için senden izin isteyen kimselerdir. Onlar, geride kalanlarla beraber oturmaya râzı olmuşlardır. Allah onların kalplerini mühürlediği için, yaptıklarının neye mal olduğunu bilmiyorlar.

9:94 Döndüğünüzde savaşa katılmayanlar mazeret bildireceklerdir. Sen de ki: "Boşuna mazeret bildirmeyin, size asla inanmayacağız. Allah sizin durumunuzu bize bildirdi. Allah ve Rasulü bundan böyle, küfürde devam mı edeceksiniz, yoksa Allah'a mı yöneleceksiniz buna bakacaktır. Siz de gizli ve açık her şeyi bilen Allah'ın huzuruna döndürüleceksiniz. O da yaptıklarınızı bir bir size bildirecektir.

9:95 Yanlarına döndüğünüzde kendilerine ilişmeyesiniz diye, size Allah adına yemin edeceklerdir. Sizler onlardan yüz çevirin/ muhatap bile olmayın. Çünkü onlar tam bir murdardır/ kınanmak bir fayda vermez. Yaptıkları sebebiyle onlara verilecek karşılık Cehennem olacaktır.

9:96 Kendilerinden râzı olmanız/sizden faydalanmak için size yemin ederler. Bilin ki siz onlardan hoşnut olsanız da o yoldan çıkmış topluluktan Allah asla râzı olmaz.

9:97 Bedevîler, küfür ve nifak/ inanmadığı halde inanmış görünmek bakımından daha şiddetli ve Allah'ın Rasulüne indirdiği emir ve yasakları tanımamaya daha müsaittirler. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar.

9:98 Bedevîlerden bir kısmı, Allah yolunda yapılan harcamayı bir ziyan/ angarya olarak görür. (Bu angaryadan kurtulmak için de) başınıza felaketlerin gelmesini/onlara olan üstünlüğünüzün sona ermesini beklerler. Bekledikleri belalar, kendi başlarına gelsin. Şüphesiz Allah Semî ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

9:99 Bedevîlerden bazıları da Allah'a ve âhiret gününe inanırlar. Allah yolunda harcamayı, Allah'a yakın olmaya ve Rasulünün duasını/ desteğini almaya vesile sayarlar. Evet bu infak onlar için gerçekten Allah'a yakınlığa bir vesiledir. Allah onları rahmetine eriştirecektir. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. **(9:103)**

9:100 İslâmda önceliği olan Muhâcirler ve Ensar ile, onları güzellikle takip ederek örnek alanlar ve onları hayırla yâd edenlere gelince: Allah onlardan râzıdır, onlar da Allah'tan râzıdırlar. Allah onlara içinde ebedî olarak kalmak üzere, içlerinden ırmaklar akan Cennetler hazırlamıştır. İşte en büyük kurtuluş budur.[24] **(5:119; 8:75; 59:9; 89:27)**

9:101 Çevrenizdeki bedevîlerden ve Medine ehlinden münâfıklıkta mâhir olanlar vardır. (Münâfıklıkta ustalaştıkları için) sen onları bilemezsin, ama Biz biliriz. Biz onları çifte cezaya çarptıracağız. Sonra da onlar pek büyük bir azaba atılacaklardır.

9:102 (Tebük seferine katılmayıp mazeret bildirme yerine) günahlarını itiraf edenler ise iyi amelle kötü ameli/ cihada çıkmakla, cihattan geri kalmayı birbirine karıştırmışlardır. Allah'ın onların tevbelerini kabul etmesi umulur. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.[25]

9:103 Bu itirafta bulunanları günahtan temizleyip sevaplarını artırmak için, mallarından bir miktar sadaka al ve kendileri için dua et. Senin duan onların kalplerine huzur verir. Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

9:104 Onlar, kullarının tevbesini ve sadakaları/ Kendisi için sunulan şeyleri kabul edenin Allah olduğunu bilmiyorlar mı? Şüphesiz Allah Tevvâbdır, Rahîm'dir/ Tevbeleri kabul edendir ve çok merhametlidir. **(3:135)**

[24] Bütün dünya Peygamberimizin karşısında iken, onun yanında Sahabîler vardı. Bu bahtiyar nesil, mallarından, canlarından, yurtlarından geçerek, ona yardımcı oldular. Şehid oldular, öldürdüler, aç kaldılar, susuz kaldılar. Ama kısacık bir dünya hayatında geçici olarak yaşadıkları bütün bu sıkıntıların karşılığını, kıyâmete kadar okunacak bir kitapta örnek gösterilerek ve ebedî bir hayatta, Cennet gibi bir nimete kavuşarak aldılar. Rabbimiz, sonraki Müslümanları da onların yolundan gitmeye çağırmaktadır.

[25] Mazeret bildirme yoluna gitmeyip, günahlarını itiraf edenler Ebu Lubabe, Evs bin Sa'lebe ve Vedi'a bin Haram'dı.

9:105 De ki: "Çalışın! Allah, Rasulü ve mü'minler, sizler küfürde devam mı edeceksiniz, yoksa Allah'a mı yöneleceksiniz bunu görecekler dir. Sonra da gizli ve açık her şeyi bilen Allah'ın huzuruna döndürüleceksiniz. O da size yapıp ettiklerinizi haber verecektir.

9:106 (İhmal sebebiyle) cihattan geri kalan diğer bir topluluğun durumu ise Allah'a kalmıştır. Allah dilerse onları cezalandırır, dilerse de affeder.[26] Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar. **(9:118)**

9:107 O Münâfıklar bir de Müslümanlara zarar vermek, küfrü yaymak, mü'minler arasında ayrılık çıkarmak, daha önce Allah'a ve Rasulüne savaş açan kimsenin gelişini beklemek için bir mescid yaptılar. Allah şâhit ki bunlar kesinlikle yalancıdırlar.[27]

9:108. O Dirar Mescid'inde hiçbir zaman namaz kılma! Senin namaz kılmana layık olan mescid, ilk günden itibaren takvâ üzerine kurulan mesciddir. Orada temizlenmeyi seven insanlar vardır. Şüphesiz Allah çokça temizlenenleri sever.

9:109 (Dininin) binâsını Allah korkusu ve Onun rızasını kazanmak üzere kuran kimse mi daha hayırlıdır; yoksa çökmeye yüz tutmuş bir yar kenarında kurup da o bina ile birlikte Cehennem ateşine yuvarlanan kimse mi? Allah, zâlimler topluluğuna hidayet etmez, yol göstermez.[28]

9:110 Yaptıkları binâ, ölünceye kadar onların kalplerine şüphe verir durur. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar.

9:111 Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, karşılığında onlara Cenneti vermek suretiyle satın almıştır. Onlar Allah yolunda cihad

---

[26] Tevbe etmeyip ısrarlarını sürdürürlerse onlara azap edebileceği gibi, tevbe ederlerse tevbelerini kabul edebilir.

Bunlar Ka'b bin Malik Hilal bin Umeyye ve Merare bin Rebi olmak üzere üç kişiydiler. Rasulullah, mmüslümanlara bunlara selam vermemelerini, bunlarla konuşmamalarını emretmişti. Samimî duruşları sebebiyle sonradan bunların da affedildiği bildirildi. **(9:118)**

[27] Meşhur Dırar Mescidi. Bu mescid hakkında bilgi için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 3. cildine bakınız.

[28] Zemahşerî bu âyet için şöyle der: "Edebî acıdan bu âyet kadar etkili; bâtılın hakikatini, gizini bundan daha iyi anlatan bir söz bulamazsın."

ederler, öldürür ve öldürülürler. Bu, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da hak olarak verilmiş bir sözdür. Ahdine Allah'tan daha çok bağlı kalan kim vardır? Yaptığınız bu biattan/ alışverişten dolayı size müjdeler olsun/ bunun için sevinin! En büyük kurtuluş işte budur." **(35:29; 48:10, 18; 61:10)**

9:112 Bu kurtuluş/ müjde, günahın ardından tevbe edenler, ibadet edenler, Allah'a hamd edenler, sefere/ cihada çıkanlar/ oruç tutanlar;

Rüku edenler, secdeye kapananlar, iyilikleri yayanlar, kötülükleri önleyenler ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar/ emir ve yasaklarına dikkat edenler içindir. Böyle olan mü'minleri müjdele!

9:113 Kâfir olarak ölüp Cehennemlik oldukları ortaya çıktıktan sonra, Akraba bile olsalar onlar hakkında bağışlanma dilemek Peygambere de iman edenlere de yakışmaz.

9:114 İbrahim'in babası için af dilemesine gelince: Bu, sadece ona verdiği söz sebebiyle idi. Onun kesin olarak Allah'ın düşmanı olduğu kendisine apaçık belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrahim çok yumuşak huylu ve çok sabırlıydı. **(19:47-48; 60:4)**

9:115 Allah bir topluluğa hidayet verdikten sonra, sakınmak gereken şeyleri kendilerine bildirmedikçe onları asla dalâletle suçlamaz. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilir.

9:116 Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'ındır. Hayatı veren de öldüren de Odur. Sizin için Allah'tan başka bir koruyucu ve yardımcı da yoktur.

9:117 Şüphesiz Allah Peygamberini, güçlük zamanında ona uyan Muhacirleri ve Ensarı, içlerinden bazılarının kalplerinin kayması an meselesiyken onları tevbeye yöneltti ve tevbelerini kabul etti. Şüphesiz O Raûf ve Rahîm'dir/ Çok şefkatli ve çok merhametlidir.

9:118 Haklarındaki hüküm geri bırakılmış olan üç kişinin tevbesini de Allah kabul etti.[29] Öyle ki yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, kalpleri sıkıştıkça sıkışmıştı. Allah'ın cezasından, yine Allah'ın kapısına sığınmaktan başka bir yer olmadığını anladılar, Allah da onlara tevbe nasip etti. Şüphesiz Allah Tevvâbdır, Rahîm'dir/ Tevbeleri kabul edendir ve çok merhametlidir.

[29] 106. âyete bakınız.

9:119 Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sıddîklarla/ doğrularla beraber olun.[30]

9:120 Ne Medine halkının, ne de onun çevresinde bulunan bedevîlerin, Allah'ın Rasulünden geri kalmaları ve kendi canlarını ondan daha çok sevmeleri, olacak şey değildir. Bu böyledir çünkü, onların Allah yolunda karşılaşacakları hiçbir susuzluk, yorgunluk, açlık ve kâfirleri şiddetle öfkelendirecek şekilde bir yere ayak basıp orayı ele geçirerek düşmana karşı bir başarı kazanmaları, kendileri için bir sevap yazılma sebebidir. Bilinsin ki Allah güzel davrananların mükâfatını zâyi etmez.

9:121 Onlar, Allah için az veya çok ne zaman bir harcamada bulunsalar, Allah için yeryüzünde ne zaman bir yol gitseler, bunun karşılığı kendileri için kaydedilir. Allah, yaptıkları her şey için onları en güzel şekilde mükâfatlandırsın diye amel defterlerine yazılır.

9:122 Mü'minlerin tamamının bulundukları yeri toplu olarak terketmeleri gerekmez. Onlardan bir topluluğun dinlerini iyice anlamaları ve kavimleri geri döndüğünde onları ikaz etmeleri daha yerinde olacaktır.[31] Böylece umulur ki onlar kötülüğe karşı kendilerini korumuş olurlar.

9:123 Ey iman edenler! Kafirlerden çevrenizde/ sınırınızda olanlarla savaşın ki sizin sert, kuvvetli ve tavizsiz olduğunuzu anlasınlar. Allah'ın, yasaklarına karşı gelmekten sakınanlarla birlikte olduğunu da bilin. **(9:73; 48:29; 66:9)**

[30] 4:69 daki açıklamayı okuyunuz.

[31] Meallerin nerede ise tamamında bu kısım "savaşa çıkması gerekmez" şeklinde anlamlandırılmıştır. Rasulullah o dönemde yapılan seferlere kendisi de katılmıştır. Bu durumda geride kalanların dinlerini kimden öğrenecekleri sorusu akla takılmaktadır. O tarihte Medine'de Müslümanlara dinlerini öğretme ve ikaz etme vazifesi, Rasulullah tarafından yapılıyordu. Âyeti savaşla bağlantılı olmadan sefer, yolculuk olarak aldığımızda, Medine çevresindeki köylere, kabilelere hitap edilmiş olunmaktadır. Kaldı ki aynı sûrenin 36 ve 41. âyetlerinde "hep birlikte savaşa çıkmak" emredilmektedir. Bu âyet, seferberlik ilan edilen Tebük seferi için değil, sonrasında gerçekleşecek olan ve içinde Rasulullahın bulunmadığı seferlerle ilgilidir.

Bir de bu âyette geçen bizim "dinlerini iyice anlamaları" diye çevirdiğimiz ifade, "dinde fıkıh tahsil etsinler" şeklinde, âyetin inişinden asırlar sonra ortaya çıkan fıkıh ilmini çağrıştıracak tarzda tercüme edilmektedir. Bu tercümeden ve böyle tercümelerden yola çıkılarak fıkıh ilmini kutsayan çıkarımlar doğru değildir.

9:124 Bir sûre indirildiğinde münâfıklardan bâzıları "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?" der. Oysa indirilen sûre, mü'minlerin imanlarını artırmıştır/ kuvvetlendirmiştir. Onlar o sûrenin inişinden sevinç duyarlar. **(19:76)**

9:125 Kalplerinde hastalık bulunanların ise indirilen sûreler pisliklerine pislik katar/ inkarlarını iyice pekiştirir ve onlar kâfir olarak ölüp giderler. **(17:82; 41:44)**

9:126 Onlar, yılda bir veya iki defa çeşitli musibetlerle imtihan olunduklarını görmüyorlar mı? Yine de tevbe edip ibret almıyorlar.

9:127 (Münâfıkların durumunu bildiren) âyetler indirildiğinde, alaycı bir şekilde/ gizlice sıvışıp kaçmak için birbirlerine kaş-göz işareti yaparlar. Sonra da "Acaba bizi gören oldu mu?" diye endişeyle bakınırlar ve ardından sıvışıp giderler. Anlamayan bir topluluk oldukları için, Allah da kalplerini imandan döndürmüştür. **(61:5; 74:49-51)**

9:128 Yemin olsun içinizden size öyle bir elçi geldi ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir. **(33:6; 48:29)**

9:129 Eğer senden yüz çevirecek olurlarsa de ki: "Allah bana yeter. Ondan başka ibâdete layık hiçbir ilah yoktur. Ben Ona tevekkül ettim/ dayandım. Çünkü yüce Arşın Rabbi O'dur."

YÛNUS SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 109 âyettir.

İsmini Hz. Yunus'tan ve kavminden bahsedilmesinden almıştır. Sûre, Kur'an'ın önemini anlatarak başlar, Kur'an'a uyma dâvetiyle son bulur. Müşriklerin bir beşerin peygamber olarak gönderilmesiyle ilgili şaşkınlıklarına cevap verilir. Dirilişin kesinlikle gerçekleşeceği anlatılır. Sunulan tevhit delilleriyle, müşrikler şirke karşı ikaz edilir. İnsan psikolojisi üzerinde durulur. Ayrıca Hz. Nuh, Hz. Musa ve Hz. Yunus kıssası anlatılarak, Peygamberimiz ve mü'minler, müşriklerin eziyetlerine karşı teselli edilir. Rasulullahtan Hz. Yunus gibi yapmaması, dâveti terk etmemesi istenilir. Kur'an'ın Allah kelamı olduğu ifade edilir, Kur'an konusunda müşriklere meydan okunarak onların iddiaları çürütülür.

Münâfıkların ruh halleri, yalanları, Müslümanlara darbe vurmak için kurdukları "Mescid-i Dırar" tuzağı deşifre edilir. Sûre, Peygamberimizin ümmetine olan şefkat ve merhametini anlatarak son bulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

10:1 Elif-lâm-râ. İşte bunlar hikmet dolu Kitabın âyetleridir.

10:2 Kendi içlerinden birine, "Halkı Allah'ın azabından sakındır. İman edenleri Rableri katında yüksek derece ve makamlarla müjdele" diye vahy etmemiz, insanlara tuhaf mı geldi ki kâfirler o Peygamber için "Bu, kesinlikle bir sihirbazdır" dediler.[1] **(7:69; 38:4; 50:2; 64:6)**

10:3 Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri altı günde/ devirde yaratan, sonra da Arşa istiva eden/ hükümranlık tahtına oturan, her işi yerli yerince çekip çeviren Allah'tır. O izin vermedikçe, hiç kimse bir başkasına şefaat edemez. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Sadece Ona kulluk edin. Hiç düşünmez misiniz? **(2:255; 7:54; 13:3; 34:23; 53:26.)**

10:4 Hepinizin Allah'a döneceğiniz Onun yerine gelecek olan va'didir. Kullarını önce yaratan, sonra da kendisine iman edip güzel kullukta bulunanları adâletle mükâfatlandırmak için, yeniden diriltecek olan Odur. Kâfirler için de inkârlarında ısrar etmeleri sebebiyle, kaynar sudan bir içecek ve acı veren bir azap vardır. **(30:27; 55:43-44; 56:42-43)**

10:5 Güneşi parlak bir ışık, ayı bir nur yapan; yılların sayısını ve zamanı bilmeniz için aya menziller takdir eden de Odur. Allah bütün bunları boşu boşuna değil, esaslı bir gaye için yaratmıştır. O, anlamak isteyen bir topluluk için âyetlerini işte böyle açıklar. **(2:189; 23:115-116; 25:61; 36:39-40; 38:27)**

10:6 Gece ile gündüzün ard arda gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı her şeyde, Onun emirlerine karşı gelmekten sakınanlar için mutlaka ibretler vardır. **(3:190)**

10:7-8 Bize kavuşmayı ummayanlara, dünya hayatına râzı olup onunla tatmin olanlara ve mesajlarımızdan gafil olanlara gelince, yapıp-ettikleri sebebiyle, onların varacakları yer Cehennem ateşidir. **(64:7)**

[1] Müşriklerin şaşırma sebebi, bir beşere vahyedilmesi ve vahyedilen kimsenin toplumun mal, evlat ve saygınlık bakımından önde gelen isimlerinden biri olmamasıydı. Onların bir beşere vahyedilmesine şaşırmalarına cevap olarak 17:95'e; mal ve evladın Allah katında bir saygınlık ve yakınlık sebebi olmadığı konusunda ise 34:37'ye bakınız.

10:9 Rableri, iman eden sâlih/ dinin güzel gördüğü işler yapanları, imanları sebebiyle Naîm cennetlerine, içlerinden ırmaklar akan mekanlara eriştirir. **(47:5-6)**

10:10 Onların oradaki duaları: "Allah'ım, seni bütün noksan sıfatlardan uzak görürüz." Onların kendi aralarındaki dilekleri hep selamdır, iyiliktir. Duaları da şöyle son bulur:

"Her türlü hamd/ övgü, şükür, minnet bütün varlıkların Rabbi olan Allah'a mahsustur. **(6:1; 13:23-24; 33:44; 56:25.)**

10:11 Eğer Allah, hayrı acele elde etmek istediklerinde verdiği gibi, şerri de acele verseydi, ecellerine hükmedilir, helâk olup giderlerdi. (Bunu yapmayız ama,) Bize kavuşmayı ummayanları azgınlıkları içerisinde bırakırız da bocalayıp dururlar. **(8:32)**

10:12 İnsana bir zarar dokunduğunda, yatarken, otururken ve ayakta iken, her halinde Bize niyaz eder. O zararı kendisinden kaldırdığımızda ise sanki daha önce Bize duâ eden o değilmiş gibi, geçer gider. Nefislerini dünya uğrunda harcayarak israf eden/haddi aşan kimselere, işleyip durdukları şeyler işte böyle hoş gösterilmiştir. **(17:83; 39:8; 41:49)**

10:13 Gerçek şu ki zulmettikleri zaman sizden önce nice nesilleri helak etmişizdir. Çünkü rasulleri onlara apaçık deliller getirdiği halde, onlar iman etmeye yanaşmadılar. Suçlular topluluğunu Biz işte böyle cezalandırırız.

10:14 Sonra da bakalım sizler nasıl işler yapacaksınız diye, onların arkasından sizi yeryüzüne getirdik.

10:15 Bize kavuşmayı ummayanlar kendilerine apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman "Bize bundan başka bir Kur'an getir; ya da bunu değiştir" derler.

De ki: "Benim onu kafama göre değiştiremem olacak şey değildir. Ben ancak bana vahyolunana uyarım. Rabbime karşı gelecek olursam, büyük bir günün azabından korkarım." **(5:116; 18:27)**

10:16 De ki: "Allah dileseydi ben onu size okumazdım. O da size bildirmezdi. Bundan önce ben sizin aranızda bir ömür geçirdim. (Beni tanıyorsunuz. Daha önce böyle bir iddiam oldu mu?) Hiç düşünmez misiniz?" **(81:22)**

10:17 Uydurduğu bir sözü "Bu Allah'tandır" diyerek Allah'a isnad edenden veya Allah'ın mesajlarını yalanlayandan daha zâlim kim vardır? Gerçek şu ki suçlular asla kurtuluşa ermezler.

10:18 Müşrikler, Allah'ın yanı sıra kendilerine bir fayda ve zarar veremeyecek varlıklara kulluk ediyorlar ve "Onlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir" diyorlar. Göklerde ve yerde Allah'ın bilmediği bir şeyi mi Ona bildiriyorsunuz? Şüphesiz Allah onların ortak koştukları her şeyden uzaktır.[2] **(46:28)**

10:19 İnsanlar başlangıçta tek bir ümmet idi. Sonra ayrılığa düştüler. Eğer daha önce, Rabbin tarafından işin sonunu âhirete bırakma şeklinde önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, ihtilaf ettikleri konudaki hüküm çoktan verilmiş/azap gelmiş olurdu. **(2:213; 11:110; 20:129)**

10:20 Bir de "Ona Rabbinden bir delil/ mu'cize indirilmeli değil miydi?" derler.[3] Sen de ki: "(Bunun gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini ben bilemem. Çünkü) gaybı bilmek Allah'a mahsustur. Bekleyin; ben de sizinle birlikte bekliyorum." **(6:37; 10:96, 97; 17:59)**

[2] Müşrikler, Allah'a inanıyor, ama dirilişe inanmıyorlardı. Dolayısıyla şefaat gibi bir beklentileri yoktu. Bununla birlikte içlerinden çok azı dirilişe inanıyordu. İşte bunlar putlara Allah katında kendilerine şefaat edecekleri inancıyla taptıklarını söylüyorlardı. Rabbimiz sûrenin 3. âyetinde, bu âyette bu ve çok âyette, onların bu inancının yanlışlığını ifade etmektedir. Müşriklerin diriliş konusundaki inançları için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildine bakınız.

Bu âyet, âhirete yönelik bir şefaatten ziyade, "Allah bu putların yüzü suyu hürmetine bizim yüzümüze bakıyor" şeklinde, dünyayla irtibatlı olarak da tercüme edilmiştir.

[3] Âyetin bu kısmı pek çok meallerde "Ona Rabbinden başka bir âyet indirilse ya!" derler şeklinde tercüme edilmiştir. Bu tercüme, okuyucunun zihninde Kur'an âyetini çağrıştıracağından hatalıdır. Oysa burada müşrikler Peygamberimize mu'cize inmesini istemektedirler.

Bununla da kendi arzuladıkları mu'cizeleri kast ediyorlardı. Üzerine gökten bir hazine indirilmesini altından bir evinin olmasını istiyorlardı.

Oysa Zemahşerî'nin de ifade ettiği gibi, "Çağlar boyu var olacak eşi benzeri olmayan bir mucize olarak Kur'an yeterli idi."

Rabbimiz, müşriklerin mu'cize isteklerini her seferinde reddetmiştir. Bunun sebebi kendisinin bildiği gaybi bir durumdur. Rabbimiz, istedikleri mu'cizeler verilse de onların inanmayacaklarını, maksatlarının işi yokuşa sürmek ve alay etmek olduğunu biliyordu. (Yukarıda atıfta bulunduğumuz âyetlere bakınız.)

10:21 Kendilerine gelen bir musibetin ardından onlara bir rahmet tattırdığımızda, derhal döneklik edip, dini yok etme konusunda gizli bir hile kurarlar.[4]

De ki: "Allah hileleri cezalandırmakta çok süratlidir. Siz ne hile yaparsanız (o Bize gizli kalmaz), elçilerimiz onu kaydederler." **(78:29; 106:1-4)**

10:22 Sizi karada ve denizde gezdiren Odur. Öyle ki gemilerle denize açıldığınızda, o gemiler hoş bir rüzgarla akıp gider. Yolcular da bundan büyük bir mutluluk duyarlar.[5] Derken bir fırtına çıkar, dalgalar tarafından dört bir yandan çepeçevre kuşatıldıklarını/çaresizliklerini anladıklarında, bâtıl inançlarını bırakıp, ihlas ile Allah'a yönelirler ve "Bizi bundan kurtarırsan, yemin olsun ki şükredenlerden/ minnettarlık gösterenlerden olacağız" diye duâ ederler. **(17:67; 29:65; 39:2)**

10:23 Onları selamete çıkarınca, hakları olmadığı halde, derhal yeryüzünde taşkınlıklara girişiverirler.

"Ey insanlar, taşkınlığınız kendi aleyhinizedir. İlk hayatın/ dünya hayatının biraz zevkini sürseniz de sonra dönüşünüz Bizedir. O zaman bütün yaptıklarınızı size bir bir haber veririz." **(31:32)**

10:24 İlk hayatın/ dünya hayatının misâli şuna benzer: Gökten indirdiğimiz yağmurla, insanların ve hayvanların yiyecekleri bitkiler birbiriyle karışık olarak biter. Sonunda yer bütün güzelliğini takınır.[6]

[4] Tefsirlerde Mekkelilerin 7 yıl kıtlık yaşadıkları kayıtlıdır.

[5] Çok okunan bir mealde burası anlaşılmaz bir şekilde şöyle tercüme edilmiştir: "Karada ve denizde sizi gezdiren O'dur. Öyle ki siz gemide bulunduğunuz zaman, onlar da güzel bir rüzgarla onu yüzdürürlerken ve (tam) bununla sevinmektelerken ..."

[6] **Zemahşerî**, bu benzetme ile ilgili olarak şöyle der:

"Bu cok edebi bir ifadedir. Yeryüzü temsilen, 'süs ve yaldızını alıyormuş' gibi değerlendirilmekte; 'rengarenk, kıymetli elbiselerini alıp giyinen ve daha başka ziynetlerle süslenen bir geline benzetilmektedir."

Bu âyet, bir çok mealde benzetilen ve benzeyen birbirine karışmış ve anlaşılmaz bir şekilde şöyle tercüme edilmiştir:

"Şu iğreti hayatın durumu gökten indirdiğimiz bir su gibidir."

"Bu alçak hayat, gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki..."

"Dünya hayatının hali, ancak gökten indirdiğimiz bir suya benzer ki ..."

"Menfaat ve aldatma bakımından bu dünyanın hali, gökten indirdiğimiz bir yağmura benzer."

Yeryüzü ahalisi tam ona bütünüyle hâkim olduklarını/ meyvesini devşireceklerini sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz vakti emrimiz ansızın gelir ve sanki dün/ az önce orada ekin namına hiçbir şey yokmuş gibi, o bitkileri kökünden biçeriz/ yerinde yeller eser. Düşünen bir topluluk için mesajlarımızı Biz işte böyle açıklıyoruz. **(18:45; 57:20)**

10:25 Allah, Dâru's-Selâm'a/ selamet yurduna, Cennete çağırır ve dilediğini dosdoğru yoluna iletir.[7] **(6:127; 56:26)**

10:26 Allah'a kulluk görevini güzelce yerine getirenler için güzel karşılık ve daha fazlası vardır.[8] Onların yüzlerine ne bir kara leke bulaşır; ne de bir horluk. İşte onlar Cennet ehlidirler ve orada ebedî olarak kalacaklardır. **(4:173; 9:72; 50:35; 55:60-62; 76:11)**

10:27 Kötülük yapmakta ısrar eden kâfirler ise yaptıkları kötülük kadar ceza görürler. Onları bir zillet kaplar. Allah'ın azabından onları koruyacak hiçkimse yoktur. Yüzleri sanki zifiri bir karanlıkla sıvanmış gibidir. İşte onlar Cehennemliktir ve orada ebedî kalacaklardır. **(3:106-107; 14:42-44; 42:45; 75:10-12)**

10:28-29 Gün gelir, onların hepsini bir araya toplarız. Sonra da müşriklere şöyle deriz: "Siz ve ortak koştuklarınız olduğunuz yerde kalın"[9] Böylece ortak koşanlarla, ortak koşulanların arasını açmış oluruz.

Kendilerine ortak koşulanlar, ortak koşanlara şöyle derler: "Siz dünyada bize tapmıyordunuz.

"Böyle olduğu konusunda aramızda şâhit olarak Allah yeter. Sizin bize taptığınızdan hiç haberimiz yoktu." **(18:47; 30:43; 40:73, 74; 46:5-6)**

"Dünya hayatının örneği, ancak gökten indirdiğimiz, onunla insanların yediği yeryüzünün bitkisi karışmış olan bir su gibidir."

[7] Allah bütün kullarını Dâru's-Selam'a çağırıyor; ancak oraya yalnızca tercihini Allah'a itaat yolunda kullandıkları için kendilerine hidâyet edilenler giriyor.

[8] Müfessirler, burada geçen "fazladan mükâfat" konusunda âhirette Allah'ı görmek, ya da kat kat karşılık almak gibi çeşitli açıklamalar yapmışlardır.

[9] Sadece putlar değil, cinler ve elebaşılarıdır.

"Ortaklar" ise melekler, Hz. İsa ve müşriklerin Allah'dan başka taptıkları akıl sahibi varlıklardır. Bunların putlar olduğu, Allah Teala'nın onları konuşturup müşriklerin bel bağladıkları ve varlıklarını iddia ettikleri şefaat yerine onlara karşı bu şekilde konuşturacağı da söylenmiştir.

10:30 İşte orada/ hesap sorulurken herkes önceden yaptığı işlerin farkına varır/ neticesini görür/hesabını verir.[10] Hepsi gerçek efendileri olan Allah'ın huzuruna götürülür. Uydurdukları putlar/ uydurdukları yalanlar ise onları bırakıp kaybolup gitmişlerdir. **(17:13-14; 75:13; 86:9)**

10:31 De ki: "Gökten ve yerden sizi kim rızıklandırıyor? Kulak ve gözlerinizi yaratmaya/ onlara hükmetmeye kimin gücü yeter? Diriden ölüyü, ölüden diriyi kim çıkarıyor? Varlıkları yerli yerince idare eden kimdir?" Onlar, "Allah'tır" diyecekler. Öyleyse Ona ortak koşmaktan/ Onun cezasından korkmuyor musunuz? **(3:27; 6:46; 67:21; 80:27-31)**

10:32 İşte sizin gerçek Rabbiniz, bunları yapan Allah'tır. Öyle ise hak olan şeyden başkası sapıklık değil de nedir? Nasıl oluyor da haktan çevriliyorsunuz?

10:33 Allah'a iman ve itaatten kendi iradeleriyle yüz çevirenlerin iman etmeyecekleri konusunda Rabbinin "Onlar iman etmezler" hükmü böylece gerçekleşmiştir.[11] **(39:71)**

10:34. De ki: "Sizin ilah edindikleriniz arasında kullarını önce yaratan, sonra da diriltecek olan var mı? De ki: Oysa Allah kullarını hem ilk önce yaratır, hem de sonradan tekrar diriltir. Öyleyse doğru yoldan nasıl döndürülüyorsunuz?"

10:35 De ki: "Sizin ilah edindiklerinizden hak yolu gösterecek olan var mı? De ki: Hak yola eriştirecek olan Allah'tır. Öyle ise hakka eriştiren mi emrine uyulmaya layıktır, yoksa kendisine yol gösterilmedikçe, doğru yolu bulmayan mı? Size ne oluyor ki böylesine bâtıl bir şekilde hükmediyorsunuz?"

[10] Âyetin bu kısmı bâzı meallerde çok anlamsız bir şekilde şöyle tercüme edilmiştir:

"Orada herkes, geçmişte ne yaptı ise onun imtihanını verecektir."

"Orada herkes, geçmişte yaptığı iyi ve kötü şeylerin imtihanını verecektir."

"Orada herkes geçmişte yaptıklarını deneyecek."

"İşte orada, her benlik önceden gönderdiği şeyi kendisi deneyecektir."

Oysa âhiret imtihan yeri değil, cezalandırma ve mükafatlandırma yeridir

[11] Allah, kimin iman edip etmeyeceğini ezelî ilmiyle bilmektedir.

10:36 Onların pek çoğu, (putları ilah edinirken) ancak kuru bir zanna tâbi olmuşlardır. Oysa zan, hiçbir şekilde gerçeğin yerini tutamaz. Şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını hakkıyla bilir.

10:37 Bu Kur'an Allah'tandır, başkasına isnad edilemez/ başkasının uydurması değildir. Aksine o, kendisinden önceki kitapları doğrulayan, Allah'ın hükümlerini açıklayan ve âlemlerin Rabbi tarafından indirildiğinde şüphe olmayan bir kitaptır.[12]

10:38 Yoksa onu peygamber mi uydurdu diyorlar? De ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, Allah'tan başka, çağırabileceğiniz kim varsa çağırın da hep beraber onun bir sûresinin benzerini getirin." **(2:23, 24, 41; 5:48; 11:13; 17:88)**

10:39 Aksine onlar, hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve henüz işin aslını/sonunu bilmedikleri bir şeyi yalanlıyorlar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Bak da zâlimlerin sonunun nasıl olduğunu gör!

10:40[13] Onlardan, Kur'an'a ileride inanacak/tasdik edecek olanlar da var, asla inanmayacak olanlar da var. Rabbin, fesat çıkaranları/inanacak ve inanmayacak olanları çok iyi bilir.

10:41 Seni yalanlamaya devam ederlerse de ki: "Benim yaptıklarım bana, sizin yaptıklarınız sizedir. Siz benim yaptıklarımdan uzaksınız;

[12] Bu âyetin ilk cümlesi, pek çok mealde yanlış bir şekilde şöyle tercüme edilmiştir:

"Bu Kur'an Allah (ındır. On) dan başkasının uydurması değildir."

"İmdi, bu Kuran, asla Allah'tan başkası tarafından tasarlanmış, uydurulmuş olamaz."

"Bu Kur'ân, Allah'tan başkası tarafından uydurulacak bir şey değildir."

"Bu Kur'an, Allah'tan başkası tarafından yalan olarak uydurulmuş değildir."

Bu önemli hata Arapçayı, Türkçeye aktaramamaktan kaynaklanan bir ifade zaafının sonucudur. Bütün bu verilen meallerden Kur'an'ın başkası tarafından değil, Allah tarafından uydurulduğu gibi, çok yanlış bir anlam çıkmaktadır.

[13] Âyetin bu kısmı çoğu meallerde "Onlardan Kur'an'a iman edenler de var, etmeyenler de var" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu tercüme yanlıştır. Bir önceki âyette müşriklerin inanmadıkları söylenirken, bu âyette inananların varlığından bahsetmek bir tezattır.

Biz âyete, Taberî'nin yaptığı bir yorumdan hareketle anlam verdik (Câmiü'l-Beyan, 15:94).

ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım." **(22:68; 34:25; 42:15; 60:4)**

10:42 Onlardan sana kulak verenler de vardır, ama akılları ermiyorsa, sağırlara duyurabilir misin?

10:43 Onlardan sana bakan da vardır, ama gerçeği görmüyorlarsa, körlere doğru yolu gösterebilir misin? **(25:41-42)**

10:44 Şüphesiz Allah insanlara hiçbir şekilde haksızlık etmez. Fakat insanlar kendi kendilerine zulmederler.

10:45 Diriliş gününde Allah onların hepsini bir araya toplayacak. Onlar dünyada sanki gündüz vakti, tanışacak kadar kısa bir zaman yaşamış gibi hissedecekler.[14]

Allah'a kavuşmayı yalan sayıp, doğru yolu tutmayanlar çok büyük bir ziyan içerisindedirler. **(46:35; 79:46)**

10:46 Onlara vaad ettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de; göstermeden önce senin ruhunu alsak da sonunda onlar nasıl olsa Bizim huzurumuza döneceklerdir. (Onlara uygulayacağımız azabı orada görürsün.) Allah onların yaptıklarına şâhittir. **(40:77; 43:41)**

10:47 Her ümmetin bir peygamberi vardır. (Onlar Bizim huzurumuzda iken) peygamberleri yanlarına geldiğinde, artık aralarında hak ile hükmedilir, (peygamberine uyanlara mükafat verilir; uymayanlar ise azaba çarptırılır) Onlar hiçbir şekilde haksızlığa uğratılmazlar. **(17:15; 39:69)**

10:48 Onlar, "Eğer doğru söylüyorsanız, bu dediğiniz azap ne zaman?" derler.

10:49 De ki: "Allah dilemedikçe ben kendimden ne bir zararı uzaklaştırabilirim; ne de bir faydam dokunur. Her ümmetin bir eceli/

[14] Âyetin bu kısmı nerede ise bütün meallerde, "O gün (kıyamet günü, Allah) hepsini bir araya toplayacak. Sanki onlar gündüzün bir saatinden başka (bir müddet) eğlenmemişlerdir. Birbirini tanıyacaklardır" şeklindedir. Âyete, âhirette tanışacakları gibi bir anlam verilmiştir. Oysa âyette, âhirette gerçekleşecek bir tanışmadan değil, dünyada "bir tanışma vakti kadar" kısa kaldıklarını ifade etme söz konusudur. Bu tercihinimizi destekleyen bir âyet için 79:46'ya bakınız.

Ayrıca o gün böyle bir tanışmanın imkansızlığını göstermesi açısından 29:25; 70:10 âyetlere bakılabilir. Fahreddin Râzi, bu tanışmayı te'vil etme yoluna giderek "sen beni saptırdın" şeklinde korkutma ve kızma şeklinde olacağını iddia etmiştir. Zemahşerî ise şöyle der: "Birbirlerini tanıyacak şekilde" yani "Sanki birbirlerinden az önce ayrılmışlar gibi."

belirlenmiş bir ömrü vardır. O vakit geldiğinde onu ne bir an ileri; ne de bir an geri alamazlar." **(7:34, 188; 42:18; 63:11; 75:3; 79:42)**

10:50 De ki: "Söyleyin bana! Allah'ın azabı gece (gaflet anında) veya gündüz vakti gelirse haliniz nice olacak? Suçlular/kâfirler o azabın çabuklaştırılmasını niçin istiyorlar?" **(7:97, 98)**

10:51 "Yoksa iş işten geçtikten/ azap başınıza geldikten sonra mı iman edeceksiniz? O zaman size şöyle denir: 'Şimdi mi inandınız (azaba)? Oysa siz bu azabın çarçabuk gelmesini istiyordunuz."

10:52 Sonra o zâlimlere şöyle denilir: "Ebedî azabı tadın bakalım! Siz neyi hak ettiyseniz, sadece onun karşılığını göreceksiniz." **(32:12-14; 40:84-85)**

10:53 "Bizi tehdit ettiğin azap sahiden gerçek mi?" diye (alay yollu) senden haber almak istiyorlar. De ki: "Evet, Rabbime yemin olsun ki o azap kesinlikle gerçektir ve siz bundan kendinizi asla kurtaramazsınız." **(6:134; 34:3)**

10:54 Haksızlık yapan/ kendine zulmeden kimse, dünyadaki bütün şeylere sahip olsaydı, o gün cezadan kurtulmak için onu feda ederdi. Onlar azabı gördüklerinde içten içe duydukları pişmanlığı açığa vururlar.[15] Sonra onlara hiçbir haksızlık edilmeden, kendileri hakkında adaletle hükmedilir. **(5:36)**

10:55 Haberiniz olsun ki göklerde ne var, yer de ne varsa hepsi Allah'ındır.

Haberiniz olsun ki Allah'ın va'di haktır/kesindir. Fakat insanların çoğu bunu bilmez.

10:56 Hayatı veren de geri alan da/öldüren de Odur. Sonunda hepiniz Onun huzurunda toplanacaksınız.

10:57 Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerin derdi için bir şifa, mü'minler için de bir hidayet ve rahmet geldi. **(17:82; 41:44)**

[15] Âyette geçen "eserre" zıt anlamlı bir kelimedir. Dolayısıyla bizim "açığa vururlar" anlamını uygun gördüğümüz bu kelimeyi, "gizlerler" şeklinde tercüme edenler veya öyle anlayanlar da olmuştur. Mesela bir mealde âyetin bu kısmı şöyle tercüme edilmiştir: "Onlar azabı gördükleri vakit pişmanlıklarını içlerinde saklayacaklar."

10:58 De ki: "(Eğer bir şeye sevinecekseniz) sadece Allah'ın lütfuyla ve rahmetiyle sevinin/ferahlayın. Çünkü bu onların/müşriklerin dünyada toplayıp durduklarından daha hayırlıdır."

10:59 De ki: "Peki söyleyin bakalım: Neye dayanarak Allah'ın size indirdiği rızkın bir kısmını haram, bir kısmını da helal saydınız?"

De ki: "Böyle yapmanız için size Allah mı izin verdi? Yoksa Allah'a iftira mı atıyorsunuz?"[16] **(6:138)**

10:60 Allah adına yalan uydurup Allah'a iftira atanlar kıyamet gününü ne sanıyorlar?

Gerçekten Allah insanlara karşı büyük lütuf sahibidir. Fakat insanların çoğu buna şükretmez.

10:61 Sen her hangi bir iş yapsan, onunla ilgili Kur'an'dan bir şey okusan; siz iş olarak her ne yapsanız, siz bunlara dalıp gitmişken Biz her yaptığınıza şüphesiz şâhidiz/ onu görürüz.

Yerde ve gökte zerre ağırlığınca da olsa, hiçbir şey Rabbinden uzak/ gizli kalmaz. Zerreden daha küçüğü de daha büyüğü de apaçık bir kitapta kayıtlıdır.[17] **(6:59; 34:3)**

10:62 İyi bilin ki Allah'ın velileri/ dostları için hiçbir korku yoktur. Onlar mahzun da olmazlar/ üzüntüye uğramazlar. **(19:72)**

10:63 Velîler/ Allah dostları, Ona iman edip emirlerine karşı gelmekten sakınanlardır.[18]

10:64 Onlara hem dünya, hem âhiret hayatında da müjde vardır. Allah'ın sözlerinde (dostları için verdiği müjdede) değişiklik olmaz. İşte bu müjde, en büyük kazançtır. **(21:103; 41:30-32; 50:29; 57:12)**

10:65 Onların sözü seni üzmesin. Mutlak anlamda izzet/ kudret ve üstünlük Allah'a aittir. Allah, Sem'i ve Alîm'dir/ Herşeyi hakkıyla işitir ve her şeyi hakkıyla bilir. **(35:6; 40:51)**

[16] Kur'an'da müşriklerin en çok ikaz edildikleri konulardan biri de helal-haram kılma konusudur. Çünkü onlar keyiflerince helal haram kılıyorlardı. Oysa bu yetki sadece ve sadece Allah'a aittir.

[17] Burada kitaptan maksat Kur'ân değil levh-i mahfuz veya Allah'ın ilmidir.

[18] Veli hakkında açıklama için 3:68. âyete bakınız.

10:66 Bilin ki gökte ve yerde kim/ ne varsa, hepsi Allah'ındır. Allah'tan başkasından istekte bulunanlar da gerçekte o varlıklara tâbi olmuyorlar (çünkü yok öyle bir ortak). Onlar sadece kuruntuya uyuyorlar ve sadece yalan söylüyorlar.

10:67 Dinlenmeniz için geceyi (karanlık), gündüzü ise (çalışıp kazanmanız için) aydınlık yapan Allah'tır. Bunda elbette hakka kulak veren bir topluluk için mesajlar vardır. **(78:9)**

10:68 Onlar, "Allah kendisine oğul edindi" dediler. Allah bundan uzaktır. O Ganiyy'dir/ Yarattıklarından hiçbir şeye muhtaç değildir. Göklerde ve yerde olan her şey Onundur. Allah'ın evlat edindiği konusunda hiçbir deliliniz yoktur. Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz? **(30:35)**

10:69 De ki: "Allah hakkında böyle yalan söyleyip Ona iftira atanlar, asla kurtuluşa ermezler."

10:70 Böyleleri en fazla, dünyadan az bir nasip alırlar, ama sonunda Bizim huzurumuza dönerler. Biz de küfürde ısrar etmeleri sebebiyle, onlara şiddetli bir azap tattırırız. **(7:37; 14:30)**

10:71 Onlara Nuh'un kıssasını/ yaşadıklarını anlat. O kavmine şöyle demişti:

"Ey kavmim! Eğer benim aranızda olmam ve Allah'ın mesajlarını hatırlatmam size ağır geldi ise ben sadece Allah'a dayanıp güvenirim. Siz de ortaklarınızla birlikte toplanıp yapacağınızı kararlaştırın. Sonra işiniz başınıza dert olmasın. Sonrasında da hakkımda vereceğiniz hükmü uygulayın. Bana zaman da tanımayın. **(7:195; 11:56; 29:14)**

10:72 "Benden yüz çeviriyorsanız, benim kaybedecek bir şeyim yok. Ben zaten hizmetime karşılık sizden bir ücret istemedim. Benim mükâfatımı ancak Allah verir. Ve bana Ona teslim olanlardan olmam emredildi." **(11:29; 34:47)**

10:73 Halkı, kendisini dinlemeyip Nuh'u yalanladılar. Biz de onu ve kendisiyle birlikte gemide bulunanları kurtardık. Onları yeryüzünde halifeler kıldık. Mesajlarımızı yalanlayanları da suda boğduk. Uyarıldıkları halde iman etmeyenlerin sonunun nasıl olduğunu gör. **(7:64; 39:40)**

10:74 Nuh'un arkasından kendi toplumlarına daha birçok peygamber gönderdik.[19] Onlara apaçık mucizeler getirdiler. Fakat onlar daha önce yalanladıkları şeye inanacak değillerdi/ Durumlarında bir değişme olmadı. İşte haddi aşanların kalplerini Biz böyle mühürleriz.

10:75 Sonra onların ardından Musa ve Harun'u mesajlarımızla birlikte Firavun ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik. Onlar iman etmeyi kibirlerine yediremediler. Suçlu bir toplum oldular. **(7:59, 60)**

10:76 Onlara tarafımızdan gerçek olan ulaşınca, "Bu apaçık bir sihirdir/ büyüdür" dediler. **(28:36)**

10:77 (Onlar şöyle dedi:) "Size hak geldiğinde böyle mi diyorsunuz? Bu bir sihir midir/ Bu mu sihir? Oysa sihirbazlar kurtuluşa eremezler."

10:78 Kavmi de kendilerine şu karşılığı verdi: "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz dinden bizi döndürmek ve ülkede büyük olmak/ önderlik elde etmek için mi bize geldin? Biz mümkün değil size inanmayız." **(7:70)**

10:79 Firavun, "Ne kadar usta sihirbaz varsa hepsini bana getirin" diye emir verdi.

10:80 Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara "Ortaya koyacağınız ne hüneriniz varsa koyun" dedi.

10:81 Onlar sihir için iplerini ve asalarını atınca, Musa şöyle dedi: "Asıl sizin yaptığınız iş sihirdir. Şüphesiz Allah yaptığınız sihri boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah fesat için çalışanların işini düzeltmez.

10:82 "Suçlular hoşlanmasa da Allah, emir ve iradesiyle hakkı ortaya çıkaracaktır." **(8:8)**

10:83 (Musa mu'cizesiyle sihirbazlara üstün geldi. Ama) Firavun ve kavminin kendilerine işkence etmelerinden korktukları için, kavminden[20] sadece az sayıda kimse Musa'ya iman etti. Çünkü Firavun orada büyüklük taslayan ve (ilahlık iddiasında bulunarak) haddi aşanlardandı." **(28:4; 23:46)**

[19] Hud, Sālih, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, Lut ve Şu'ayb'ı (selam üzerlerine olsun)

[20] Kavminden ifadesinden kimin kavminin kast edildiği konusunda tefsirlerde farklı görüşler yer alır. Kimine göre iman edenler Hz. Mûsa'nın kavminden gençlerdir; kimine göre ise Firavun'un kavmindendir.

10:84 Mûsa şöyle dedi: "Ey Kavmim, eğer Allah'a iman ettiyseniz ve Ona teslim olduysanız, sadece Ona tevekkül edin/ işlerinizi Ona bırakın." **(73:9)**

10:85 İnananlar da dediler ki: "Biz sadece Allah'a dayandık. Ey Rabbimiz! Bizi, o zâlimler topluluğu için sınama konusu kılma![21] **(66:11)**

10:86 "Rahmetinle bizi o kafirler topluluğundan kurtar."

10:87 Mûsâ'ya ve kardeşine şunu vahyettik: "Kavminiz için Mısır'da karargah evler hazırlayın, evlerinizi ibadethaneye/bir merkeze dönüştürün/ birlik oluşturun. Namazı hakkıyla kılın. Mü'minleri de müjdele."

10:88 Mûsâ şöyle dedi: "Ey Rabbimiz, Sen Firavuna ve kavminin ileri gelenlerine, dünya hayatında zînet ve mal verdin. Bununla halkı Senin yolundan saptırsınlar diye mi, yâ Rab? Ey Rabbimiz, onların mallarını ters-yüz/ yok et, kalplerine de bunun şiddetli sıkıntısını ver. Anlaşılan o ki onlar acı azâbı görmedikçe iman etmeyecekler."[22] **(43:33-35)**

10:89 Allah buyurdu: "Duânız kabul olundu. Siz dos doğru yolda gitmeye/tebliğde bulunmaya devam edin, kendini bilmezlerin yoluna uymayın."

10:90 "Sonunda Biz İsrailoğullarını denizden geçirdik. Ama zulmetmek ve düşmanlık için onları takip eden Firavun ve askerleri onlara yetişti. Firavun boğulacağını anlayınca, 'İsrail oğullarının inandığından başka ilah olmadığına gerçek olarak inandım. Ben de Ona teslim olanlardanım' dedi. **(2:50; 20:78; 26:66; 40:84-85)**

10:91 Ona, "Şimdi mi/ boğalacağını anlayınca mı iman ediyorsun? Oysa daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun" denildi.[23]

---

[21] "Bizi zâlim kimselerin işkenceleri ile imtihan etme. İnsanların bizi bahane ederek, 'Bunların dinleri hak olsaydı bu duruma düşmezlerdi' diyerek sapmalarına vesile kılma."

[22] Hz. Mûsa bu bedduayı, uzun zaman tebliğde bulunup tebliğinin Kıptîlerce/ Mısır halkınca karşılıksız kalması üzerine yapmıştır.

Hz. Nuh'un da buna benzer bir duası vardır.

[23] Kendin iman etmediğin gibi, insanların iman etmelerine de engel oluyordun.

Rivayete göre Firavun tam "İman ettim"diyecekken Hz. Cebrail, denizden bir miktar balcık alarak Firavun'un ağzını kapatmıştır. Zemahşerî, bu konuda bizim de katıldığımız şöyle bir açıklama yapmıştır:

10:92 "Senden sonra geleceklere ibret olmak için, bugün senin cesedini kurtaracağız" denildi.[24] Doğrusu insanların çoğu, bizim ibretlerimizden gafildir. **(28:39-41; 51:40)**

10:93 Andolsun ki Biz İsrailoğullarını güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz nimetlerden rızıklar verdik. Onlar kendilerine hakikatin bilgisi gelince, ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin kıyamet günü, onların ayrılığa düştüğü şey hakkında hükmünü verecektir. **(26:59-60)**

10:94 Eğer sana indirdiğimiz (bu kıssalar) konusunda şüphe edersen, sana indirilenden önce indirilmiş kitapları okuyanlara sor.[25] And

"Cebrail'in bunu Allah'ın rahmetinin ona yetişeceği endişesinden dolayı yaptığı şeklindeki iddia, Allah'a ve meleklerine iftira edenler tarafından yapılan uydurmalardan olup, iki cehalet icermektedir:

Birincisi, kalple edilen iman sahihtir; nitekim dilsiz bir insanın imanı sahihtir. Dolayısıyla, deniz balcığı imana engel olmaz.

İkincisi, kâfirin iman etmesini istemeyip kâfir olarak kalmasını arzu eden kimsenin kendisi kâfir olur. Zira küfre rıza küfürdür.

[24] Bunun "Seni bir kara parçasına atarız." anlamında olduğu da soylenmiştir.

Ayrıca, "Seni denizin bir kıyısına atarız" anlamında olmak üzere, *nunahhike* şeklinde de okunmuştur.

Yani "Boğulan diğer kimselerden ayrı tutularak *sadece senin* cesedinin sahile çıkartılması, Allah'dan başka hiç kimsenin yapamayacağı ilahi bir mucize olman içindir; Allah'ın bunu şüpheleri ortadan kaldırmak için yaptığını insanların anlaması içindir. Senin durumunun insanlar açısından meçhul kalmaması, yani ululuk iddiasında bulunduğundan, senin gibi birinin boğulmayacağını ve ölmeyeceğini ileri sürmemeleri içindir.

Firavun boğulduktan sonra deniz kenarına çıkarıldığı, cesedinin Britanya müzesinde ziyarete açıldığı söylenir.

Ancak onun sahile vurmasının cesedinin kıyamete kadar korunacağı anlamına gelmediği de düşünülebilir. 92. âyetten anlaşılan cesedin, İsrailoğullarının onun öldüğüne inanmaları noktasında o zaman için kurtarılmış olması mümkündür. Sergilenen cesedin, sözü edilen Firavun'a ait olduğunu ispatlayacak bir delil yoktur. Dolayısıyla o cesedin Firavun'a ait olduğu ifade edilerek Kur'ân'ın bir mucizesi şeklinde sunulması doğru değildir.

[25] Âyetin baş kısmı pek çok mealde, "Sana indirdiğimizden şüphede isen" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu, doğru bir tercüme değildir. Burada şüphe konusu olanı bağlamla birlikte düşünürsek, vahyin bütünü değil, o an indirilen kıssalar, haberler söz konusudur. Ancak müfessirler âyeti bizim gibi anlamadıklarından, burada şüphenin Peygamberimize değil, başkalarına ait olduğunu iddia etmişler, bunu gerekçelendirmek için de ayakları yere basmayan uzun açıklamalar

olsun ki sana Rabbinden hak olan gelmiştir. Sakın şüphe edenlerden olma.

10:95 Allah'ın mesajlarını yalanlayanlardan da olma. Sonra hüsrana/ büyük zarara uğrayanlardan olursun **(7:157)**

10:96-97 Haklarında Rabbinin azap vaadi kesinleşenler/ bunu hak edenler, artık iman etmezler. **(36:7)**

Kendilerine her türlü mesaj/ delil de gelse, azabı görünceye kadar, inkardan vaz geçmezler.[26] **(10:88)**

10:98 Oysa Yunus'un halkı dışında, azap gelip çattığında iman eden ve bu imanları kendilerine fayda veren bir tek toplum çıkmadı. Yunus'un halkı iman edince, dünya hayatındaki rüsvaylık azabını onlardan uzaklaştırdık. Onları bir süre daha dünya menfaatinden faydalandırdık.[27] **(21:87-88; 37:139-148)**

10:99 Eğer Rabbin dileseydi/ insanları zorlasaydı yeryüzündeki herkes elbette iman ederdi. Öyle ise iman etmeleri için insanları sen mi zorlayacaksın?" **(6:35)**

10:100 Allah'ın izni olmadıkça, hiç kimsenin iman etmesi mümkün değildir. Allah, akıllarını kullanmayanları yardımsız/ inkar pisliği

yapmışlardır. Bunlardan biri de Râzi'nin yer verdiği "Rasulullahın, kendisinin nübüvveti hususunda şüpheye düşmesinin farzedilmesi halinde, çoğu kâfir olduğu halde, ehl-i kitabın verdiği haber ile, onun peygamberliği hakkındaki şüpheler nasıl giderilebilir?" sorusudur.

Zemahşerî de "peygamberliğin konusunda şüphe edersen, ehl-i kitaba sor" anlamında açıklamalar yapmıştır.

Peygamberimizin bu konuda şüphe ettiği veya ehl-i kitaba bunu sorduğu noktasında bir bilgiye sahip değiliz. Bu konuda İbn Abbas'ın (ö. 68/688) şöyle dediği rivayet edilir: "Hayır! Vallahi! O ne bir an icin olsun şüphe etti ne de herhangi bir kimseye soru sordu."

Bu ayette Peygamber (s.a.v) zikredilmiş olsa da ümmetinin murat edildiği, hitabın, şüphe etmesi mümkün olan bütün yöneltildiği de söylenmiştir. (Peygamberimize yapılan bir başka ikaz için bakınız: 28:86-87)

[26] Rabbimiz, ezelî ilmiyle onların iman etmeyeceğini bilmektedir. Bu biginin onların iman edip etmemelerine hiçbir etkisi bulunmamaktadır. Yani onlar Allah bildiği için inkarcı olmamışlardır. Onların asla iman etmeyeceklerini Allah ezelî ilmiyle bilmektedir.

[27] Ayrıntı için *Peygamberler Tarihi* 2'den 393-397. sayfalaa bakınız.

içinde bırakır. **(11:118-119; 28:56)**[28]

10:101 De ki: "Göklerde ve yerde neler var bir baksanıza!" Fakat iman etmeyenler için, deliller de uyarılar da bir fayda vermez.

10:102 Onlar (iman etmek için) ancak kendilerinden önce gelip geçen milletlerin başlarına gelen felaketleri bekliyorlar.

De ki: "Bekleyin, şüphesiz ben de sizinle birlikte bekliyorum."

10:103 Sonra (inkarcıları helak eder) elçilerimizi ve iman edenleri ise kurtarırız. İnananları kurtarmak, üzerimize bir haktır. **(58:21)**

10:104 De ki: "Ey insanlar! Eğer benim dinimden şüphede iseniz, şunu iyi bilin ki ben sizin Allah'ı bırakıp da taptıklarınıza ibadet etmem. Ben ancak sizi vefat ettirecek/ canınızı alacak olan Allah'a ibadet ederim. Ve bana mü'minlerden/Allah'a iman edenlerden olmam emredildi. **(109:1-2)**

10:105 Ayrıca şöyle denildi: "Yüzünü hanif dinine/ Allah'ı birleyen dosdoğru hak dine çevir.[29] Sakın Ona şirk koşanlardan olma. **(2:135; 3:67; 6:79; 16:120)**

10:106 Allah'la birlikte, sana fayda ve zarar vermeyen şeylere dua etme/ Allah'a şirk koşma. Eğer bunu yaparsan, o zaman zâlimlerden olursun.

10:107 Eğer Allah sana bir zarar dokunduracak olsa, onu kendisinden başka giderecek yoktur. Eğer senin için bir hayır dilese, o hayrın sana ulaşmasını engelleyecek kimse de yoktur.

O, ihsanını kullarından dilediğine ulaştırır. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. **(39:38)**

[28] Allah isterse elbette herkes iman eder. Ama insanı imtihan için yaratan, kendisine iki yol gösterip tercihte serbest bırakan Allah bunu yapmaz. Allah'ın inkarcıları inkar pisliği içerisinde bırakması, onların tercihlerini o yolda kullanmaları sebebiyledir. Yoksa Allah'ın kulunun inkarına rızası yoktur.

Konumuz olan âyetler 101, 102 ve 108. âyetler, Allah'ın herkesin iman etmesini irade ettiğini, fakat insanları buna zorlamadığını ifade eder. Zaten mecbur bıraksaydı, herkes ister istemez iman ederdi. Fakat imtihan gereği insanlar iman edip etmeme konusunda serbest bırakılmışlardır.

[29] Hanif dini için 2:135. âyetin açıklamasına bakınız.

10:108 De ki: "Ey insanlar, Rabbinizden size hak gelmiştir. (Artık hiçbir mazeretiniz kalmamıştır.) Kim doğru yola girerse/ tercih ederse, kendi lehine bir yola girmiş olur. Kim sapıklığa düşerse/küfrü tercih ederse, o da kendi aleyhine sapmış olur. Ben sizin üzerinizde vekil değilim. (Ben sadece müjdeliyici ve uyarıcıyım.)"

10:109 Sana vahy olunana uy ve Allah'ın hükmü gelinceye kadar sabret. Şüphesiz en güzel hüküm veren/ hüküm verenlerin en hayırlısı O'dur.

HÛD SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 123 âyettir.

İsmini, içinde yer alan peygamber kıssalardan biri olan Hz. Hûd'dan alır. Mekke'de indirilen diğer sûreler gibi bu sûrede de tevhid, nübüvvet, ölümden sonra diriliş, Kur'an'ın Allah kelamı olduğu ve peygamber kıssaları gibi konular işlenerek, müşrikleri imana teşvik edilir. Hûd, Salih, Şuayb ve Mûsa peygamberlerin (selam üzerlerine olsun) kıssalarında yer alan onların zorluklar karşısında gösterdikleri sabır ve tevekkül örnekleriyle, Rasulullah ve mü'minler teselli edilir. İnsan psikolojisine de yer verilen Hûd Sûresi, tevhidle başladığı gibi, tevhidle de son bulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

11:1-2 Elif-lâm-râ. Bu, Kitap, Hakîm ve Habîr/ her işi hikmetle yapan ve her şeyden hakkıyla haberdar olan Allah tarafından, âyetleri sağlam bir şekilde düzenlenmiş, Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz diye de anlaşılır bir şekilde açıklanmış/ detaylandırılmıştır.

Şüphesiz ben, Allah tarafından gönderilmiş, Cehennem tehdidiyle küfür yolundan sakındırıcı; Cennetle müjdesiyle de hidayet yoluna dâvetçiyim. **(16:36; 21:25)**

11:3 Bu kitabın gönderilme maksadından biri de Rabbinizden bağışlanma dilemeniz, Ona tevbe etmenizdir. Bunu yapın ki Allah sizi belirlenmiş bir vakte kadar güzel bir şekilde yaşatsın, her fazilet sahibine lütuf ve ihsanıyla mükâfat versin. Eğer bundan yüz çevirirseniz (Allah'tan başkasına kulluk eder; Ondan bağışlanma dilemez ve tevbe ederek Ona yönelmezseniz) ben, büyük bir günün azabının size gelmesinden korkarım.

11:4 Zaten dönüşünüz Allah'adır ve Onun her şeye gücü yeter.

11:5 Dikkat edin, müşrikler/ kafirler Ondan gizlenmek için haktan yüz çevirirler/ yan çizerler. Ama onlar Allah'ın sözlerini duymamak için örtülerine büründüklerinde Allah onların gizlediklerini de bilir, açığa vurduklarını da bilir. Şüphesiz O kalplerin sakladıklarını da hakkıyla bilir. (Dolayısıyla gizlenmeleri bir işe yaramaz.) **(13:10; 57:4; 71:7)**

11:6 Yeryüzündeki bütün canlıların rızkını vermek Allah'a aittir. Allah her canlının karar yerini de emânet olarak durdukları yeri de bilir.[1] Bütün bunlar apaçık bir kitapta yazılıdır. **(6:59, 98)**

11:7 O Allah, Arş'ı su üzerindeyken, hanginizin daha güzel işler yapacağının açığa çıkması için gökleri ve yeri altı günde/ devirde yarattı. Böyleyken, sen onlara "Öldükten sonra dirileceksiniz" dediğinde, inkarcılar (Kur'an'ı kast ederek) "Bu, apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" derler. **(18:7; 38:27; 43:87; 75:36)**

11:8 Eğer biz onlara azap göndermeyi bir vakte kadar ertelesek, (alay yollu) "Azâbın gelmesine engel olan nedir?" derler. Dikkat edin! O gün geldiğinde artık onlardan geriye çevrilmez. Alay edip durdukla-

[1] 6:98'deki açıklamaya bakınız.

rı/eğlence konusu yaptıkları azap onları dört bir yandan kuşatmıştır/ kuşatacaktır.

11:9 Biz insana bir nimet lütfetsek, sonra onu kendisinden çekip alsak, nankör kesilir/ daha önce nimet vermemizi unutuverir de ümitsizliğe düşer. **(17:83)**

11:10 Eğer onu dokunan bir musibetten sonra bir nimet ihsan etsek, bu defa da "Oh! Musibetler yakamı bıraktı" diyerek, bunu kendisinden bilir ve gururlanarak, şımarır. **(30:36)**

11:11 Ancak sabredenler ve sâlih/ dinin güzel gördüğü amel işleyenler böyle yapmazlar. Öyleleri için günahlardan bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

11:12 Sen, müşrikler "Onun üzerine gökten bir hazine indirilmeli, ya da onunla birlikte bir melek gelmeli değil miydi?" dedikleri için, ola ki sıkıntıdan göğsün daralır da sana vahyedilenden bir kısmını tebliğ etmekten geri durursun. (Sakın bunu yapma! Çünkü) sen ancak uyarıcı bir elçisin. Bütün işleri düzenleyen/idare eden ise Allah'tır.[2] **(15:97)**

11:13 Yoksa Kur'an'ı kendisi mi uydurdu diyorlar? De ki: Eğer iddianızda doğru iseniz, Allah'tan başka çağırabileceklerinizi yardıma çağırın da düzmece ve uydurma da olsa onun gibi on sûre getirin. **(2:23; 10:38)**[3]

11:14 Eğer onlar bu çağrınıza cevap veremiyorlarsa, bilin ki Kur'an, Allah'ın sonsuz ilmiyle indirilmiştir. Ondan başka ibâdete layık hiçbir ilah yoktur. Hâlâ hakka teslim olmayacak mısınız?"

11:15 Dünyalık hayatı ve onun şatafatını isteyenlere, amellerinin karşılığını dünyada iken tamamen öderiz. Öyle ki dünya hayatında onların amellerinin karşılığından hiçbir şey kalmaz. **(2:201; 17:18-21; 42:20)**

11:16 Fakat böyleleri için âhirette ateşten başka bir şey yoktur. Böylelerinin dünyada yaptıkları iyilikler/sanatlar heder olmuştur ve bütün yaptıkları boşa gitmiştir.

[2] Peygamberimize bu sıkıntı, sürekli değil, zaman zaman ârız oluyordu. **Zemahşerî**, bunun böyle olduğunu "dayyık" yerine süreklilik ifade etmeyen "dâik" ifadesinin kullanımından çıkarır.

[3] Açıklama için 2:23. âyete bakınız.

11:17 Rabbi tarafından gönderilen kesin delile/ Kur'an'a dayanan; Rabbi tarafından bu delili okuyan (Cebrâil gibi) bir şâhidi bulunan; daha önceden gelen Mûsâ'nın rehber ve rahmet olan kitabı tarafından da onaylanan kimse, (sadece bu dünyayı maksat edinen; hakka, hakikate aldırmayan kimse gibi midir?) İşte bu kesin delile dayanan topluluk, Kur'an'a iman eder.

Artık Kur'an'ı inkar eden topluluğun varacağı yer, Cehennem ateşidir. Bundan şüphen olmasın. Çünkü bu, senin Rabbin tarafından bildirilmiş gerçektir. Böyleyken insanlardan çoğu buna inanmazlar. **(2:1-2; 6:19; 12:103)**

11:18 Uydurduğu bir yalanı Allah'a isnad edenden daha zâlim kimdir? Böyleleri Rablerinin huzuruna arzedilecek, şâhitler de "İşte Rableri adına yalan söyleyenler bunlardır" diyecekler. Dikkat edin, Allah'ın lâneti zâlimlerin üzerinedir/onları rahmetinden uzaklaştırmıştır.

11:19 O zâlimler ki halkı Allah yolundan alıkoyarlar ve dosdoğru yolu, eğri gösterirler. Onlar ayrıca âhireti de inkar ederler.

11:20 O zâlimler, yeryüzünde Allah'ı âciz bırakamayacakları gibi, Allah'a rağmen kendilerini kurtaracak bir dost da bulamazlar. Azapları ise kat kat artırılacaktır. O zâlimler hakkı işitmeye bile tahammül edemezler ve hakkı görmek istemezler. **(6:134)**

11:21 İşte bunlar yaptıklarıyla kendilerini büyük zarara uğratmışlar; uydurdukları, (şefaatlerini umdukları) tanrılar da (kıyamet gününde) ortadan kaybolmuştur. **(2:166; 19:81-82; 29:25; 46:6)**

11:22 Elbette bunlar âhirette en büyük zarara uğrayacaklardır.

11:23 İman edip Allah'a itaat yolunda faydalı işler yapanlar ve Rablerine gönülden bağlı olanlar ise Cennet ehlidir. Ve onlar orada ebedî olarak kalacaklardır.

11:24 Bu iki topluluğun durumu kör ve sağır kimse ile gören ve işiten kimse gibidir. Bu ikisinin durumu hiç eşit olur mu? Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız? **(35:19-24; 59:20)**

11:25 Yemin olsun ki Nuh'u da kavmine Biz gönderdik. O kavmine şöyle dedi: "Ben sizi Allah'ın azabından açıkça sakındıran bir peygamberim.

11:26 "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben acı bir günün azabına uğramanızdan korkarım." **(7:59-64)**

11:27 Kavminin ileri gelen kâfirlerinden bâzıları (Nuh'un dâvetine) şöyle cevap verdiler: "Biz seni de ancak kendimiz gibi bir insan olarak görüyoruz. Bir de sana içimizden sadece ayak takımlarının uyduğunu görüyoruz. Sizin bize bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Aslında biz sizin yalancılar olduğunuz kanaatindeyiz." **(6:53; 23:24)**

11:28 Nuh şöyle karşılık verdi: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden apaçık bir delil üzere geldiysem, Rabbim bana kendi katından bir rahmet verdiyse, bütün bunlar size gizli kalmış da siz göremiyorsanız buna ne dersiniz? Siz o rahmeti istemiyorsanız, size bunu zorla mı kabul ettireceğiz?

11:29 "Ey kavmim, tebliğime karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükafâtım ancak Allah'a aittir. İman edenleri de ben elbette yanımdan kovacak değilim. Şüphesiz onlar Rablerine kavuşacaklardır. Ancak ben sizleri câhillik eden bir topluluk olarak görüyorum.

11:30 "Ey kavmim! Ben (sizin hatırınız için) onları kovarsam, beni Allah'ın azabından kim korur? Düşünmüyor musunuz?

11:31 "Ben size 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır' demiyorum. Gaybı da bilmem. 'Ben (insan değil) bir meleğim demiyorum.' Sizin hor gördüğünüz kimseler için 'Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir' de diyemem. Onların kalplerinde olanı Allah daha iyi bilir. Onları kovduğum takdirde, ben gerçekten zâlimlerden olurum."[4] **(6:50)**

11:32 Kavmin ileri gelenleri ona dediler ki: "Ey Nuh, bizimle mücadele ettin, üstelik bu mücadelede artık çok da aşırı gittin. Eğer doğru söylüyorsan, haydi kendisiyle bizi tehdit ettiğin azabı getir!"

[4] Bu âyetler sadece tarihi birer olayı anlatmak için Kur'ân'da yer almaz. Bu teklif, direk ve dolaylı olarak tebliğle vazifeli olanlara her asırda yapılmaktadır. Nitekim aynı teklif Peygamberimize de (sav) yapılmıştır.

Tebliğle vazifeli olanlar, servetçe, itibarca toplumun ileri gelenlerini ele geçirebilmek ve yanına çekebilmek için fakir ve sosyal bakımdan ileri olmayan kimseleri geri plana atabilmektedirler. Dünyevîleşmenin gittikçe arttığı günümüzde, tebliğle vazifeli olanlar, peygamberler gibi davranmalı, zengin ve şöhretli kimseleri kazanma uğruna samimî olarak iman ve hizmet eden kimseleri hor görmemeli, onlara ilgisiz kalmamalı, özellikle hizmet kuruluşlarında çok gördüğüm "paran kadar itibar" düşüncesini yıkıp atmalıdırlar.

11:33 Nuh dedi: "Onu size ancak dilediği zaman Allah getirir. Sizler Allah'ı bundan âciz bırakacak değilsiniz.

11:34 "Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa/ inkarınız sebebiyle sizi kendi halinize bırakmak istiyorsa, ben öğüt versem de bunun size bir faydası olmaz. Çünkü sizin Rabbiniz Odur ve sonunda Ona döndürüleceksiniz."

11:35 Yoksa senin için "Bu kıssaları/Kur'an'ı kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer uydurduysam günahı bana aittir. Oysa ben (bunu yapmadım). Ben sizin işlediğiniz günahlardan uzağım." **(46:8)**

11:36 Nuh'a vahyolundu ki: "Kavminden şimdiye kadar iman etmiş olanlardan başkası sana inanmayacaktır. Onların yaptıkları sebebiyle tasalanma/ inkarları sebebiyle ümitsizliğe düşme.

11:37 Sen bizim gözetimimizdesin/ korumamız altındasın. Vahyimiz doğrultusunda gemiyi yap. Zulmedenler hakkında da Bana bir şey söyleme. Onlar kesinlikle boğulacaklardır. **(23:27; 71:25-26)**

11:38 Nuh gemiyi yapıyor, kavminden ileri gelenler ise yanına her uğradıkça ("Şimdi de marangoz mu oldun?" diye) onunla alay ediyorlardı. Nuh onlara dedi ki: "Bizimle alay ediyorsunuz. İyi bilin ki siz nasıl bizimle alay ediyorsanız, yakında biz de sizinle alay edeceğiz!

11:39 "Kendisini rezil edecek azabın kime geleceğini, sürekli bir azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz."

11:40 Sonunda emrimiz gelip de tandır kaynayınca/ sular coşup yükselmeye başlayınca Nuh'a dedik ki: "Canlıların her birinden birer çift al. Boğulacakları hakkında hüküm verilmiş olanlar/kafirler dışında âileni ve iman edenleri gemiye yükle!" Zâten onunla birlikte pek az kimse iman etmişti.[5] **(66:10)**

[5] Tefsirlerde Hz. Nuh'un bu gemiyi hangi ağaçtan yaptığı, geminin boyu, eni, yüksekliği, hangi hayvanlardan aldığı, gemiye kaç kişi bindiği, gemide ne kadar kaldıkları gibi "gaybı taşlama" cinsinden gereksiz ayrıntılar; geminin gidip Kabe'yi tavaf ettiği gibi "israiliyat" bilgileri vardır. Bunları bilmek imkansızdır, kıssanın anlatılış sebebine de herhangi bir katkı sağlamaz.

Nuh tufanında boğulmaları hakkında hüküm verilmiş olanlar, Allah bunu böyle takdir ettiği ve öyle olmasını istediği için değil, küfrü tercih etmeleri sebebiyledir. Hz. Nuh'un oğlu ve hanımı, inkarı tercih etmeleri sebebiyle, onun âilesi dışında tutulmuşlardır.

11:41 Nuh dedi ki: "Hareket etmesi de durması da Allah'ın emriyle olan gemiye binin! Şüphesiz Rabbim Gafûr ve Rahim'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhamet edendir." **(43:13)**

11:42 Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nuh, gemiden uzakta bulunan oğluna: "Yavrucuğum, bizimle birlikte gemiye bin, kâfirlerle beraber olma!" diye seslendi.

11:43 Oğlu: "Beni sudan koruyacak bir dağa sığınırım" cevabını verdi.

Nuh, "Bugün Allah'ın azabından, merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur" dedi. Aralarına dalga girdi, böylece o da boğulanlardan oldu.

11:44 "Ey yer, suyunu yut! Ey gök, suyunu tut!" dedik. Su çekildi, iş bitirildi.[6] Gemi Cudi üzerine oturdu ve "O zâlimler topluluğunun canı Cehenneme" denildi.

11:45 Nuh Rabbine dua edip dedi: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da âilemdendir. Senin va'din ise elbette haktır. (Öyleyse o niçin helak oldu?) Sen hâkimler, hâkimisin!"

11:46 Allah buyurdu: "Ey Nuh! O asla senin âilenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. Öyle ise hakkında bilgin olmayan şeyi benden isteme! Ben sana câhillerden olmamanı öğütlerim."[7]

11:47 Nuh dedi: "Ey Rabbim! Hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten Sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben zarara uğrayanlardan olurum."

[6] Bu tablo, büyük bir savaş sonrasında, en üst düzey komutanın/hükümdarın savaşan orduya verdiği "Ateş kes!" emri düşünülerek, hayal dünyasında canlandırılabilir.

[7] Anlaşıldığı kadarıyla burada Allah, soydan geleni değil de aynı dâvâyı paylaşanları âile olarak görmektedir. Hz. Nuh'un âilesi, ona iman edenlerdir. Onu inkar edenler, soyundan olsa da âilesinden değildir. Bu çok ibretlidir. Babanın büyük bir peygamber olması, oğulu kurtaramamaktadır. Çünkü kurtuluş, şahsî imana ve amele bakar. Başkasının imanı, ameli, salahati, bir başkasına fayda vermez. Böyle olunca "Benim dedem de hocaydı, babam da hocaydı" şeklinde kullanımlar, anlamsızdır.

11:48 Denildi ki: "Ey Nuh! Sana ve seninle birlikte olanlardan gelecek ümmetlere bizden selam ve bereketlerle in. Ama (onların arasından) kendilerini faydalandıracağımız, sonra da bizden kendilerine elem verici azabın dokunacağı ümmetler de olacaktır."[8] **(2:38; 7:59)**

11:49 (Ey Muhammed) Bunlar gaybdan haberlerdir, sana vahyediyoruz. Daha önce bunları sen de bilmiyordun, kavmin de bilmiyordu. (Öyleyse tebliğe devam etme konusunda ve karşılaştığın güçlüklere Nuh gibi) Sabret. Âkibet, Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır. **(3:44; 12:102; 28:46; 37:171-172)**

11:50 Âd kavmine de kardeşleri/içlerinden biri olan Hûd'u gönderdik. O, "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, Ondan başka hiçbir ilahınız yoktur. Siz (uydurduğunuz tanrıları) Ona şirk/ ortak koşmakla iftira etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz.

11:51 "Ey kavmim! Bu dâvetime karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi beni yaratan verecektir. Hiç akıl etmiyor musunuz?

11:52 "Ey kavmim, Rabbinizden bağışlanma dileyin. Sonra günahlarınızdan vaz geçerek Ona yönelin ki üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin, kuvvetinize kuvvet katsın. Günahkârlar olarak (benden) yüz çevirmeyin."[9] **(71:11)**

[8] Hazret-i Nuh, peygamberlerin babası idi. Tufandan sonra gelen insanlar onun ve onunla birlikte gemide olanların nesilleridir. Bunun için Hz. Nuh'a "İkinci Âdem" denilmiştir.

Hz. Nuh'un gemisinden inerlerken Allah hepsinden razı idi. Çünkü hepsi inanmış insanlardı. Fakat daha sonra onlardan Allah'ın rahmetine mazhar olanlarla; azabına maruz kalan nesiller türedi. Rabbimiz de Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İshak, Hz. Lut, Hz. Yakup, Hz. Musa, Hz. Harun, Hz. Yusuf, Hz. Davud, Hz. Süleyman, Hz. İsa gibi peygamberler gönderdi. Peygamber efendimizle, peygamberlik kurumu noktalandı. Ama onun risaleti, mealini sunduğumuz elinizdeki Kur'an sayesinde kıyamete kadar devam edecektir.

[9] Hud, kavmini bol yağmur ve ziyade *kuvvet* vaadiyle imana meylettirmek istiyordu. Çünkü onlar bağlara, bahçelere, güzelim yerleşim merkezlerine sahip, tarımla gecinen kimselerdi. Bunların iyi ürün vermesi için) üzerlerine titriyorlardı; bu sebeple suya çok ihtiyacları vardı. Böyle olunca Hz. Hûd'un onları Allah'a çağırırken ki takip ettiği üslup çok yerindeydi.

11:53 Kavmi ona dedi: "Ey Hud! Sen bize açık bir delil/mu'cize getirmedin. Biz senin sözünle tanrılarımızı bırakacak değiliz. Biz sana asla iman etmeyeceğiz."

11:54-55 Bir başka gün Hz. Hud'un dâvetine karşılık kavmi ona, "Biz sadece, 'Tanrılarımızdan biri seni fena çarpmış!' deriz, başka bir söz söylemeyiz" dediler.

Hûd şöyle dedi: "Şüphesiz ben Allah'ı şâhit tutuyorum. Siz de şâhit olun ki ben sizin Ona ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.

"Allah'tan başka hepiniz toplanıp bana tuzak kurun. Bana mühlet de vermeyin."[10] **(39:38)**

11:56 "Çünkü ben sadece, benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a tevekkül ettim. Onun, alnından tutarak boyun eğdirmediği/ hükmünü sürdürmediği hiçbir canlı yoktur. Şüphesiz benim Rabbim dosdoğru bir yol üzeredir/ Hak ve adalet yolunu izler, (hiçbir zâlim Onun elinden kurtulamaz.)" **(10:71)**

11:57 "Eğer yüz çevrirseniz, (şunu bilin ki) ben, benimle gönderileni kesinlikle size bildirdim. Rabbim sizin yerinize başka bir kavmi getirir de siz buna karşılık Ona hiçbir zarar veremezsiniz. Çünkü benim Rabbim, her şeyin üzerinde gözetleyicidir."

11:58 Onlara azap verdiğimizde, Hûd'u ve ona iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları çok ağır bir azaptan selamete çıkardık.

11:59 İşte Âd kavmi, Rablerinin kendilerine gösterdiği delilleri inkar ettiler. Onun peygamberine isyan ettiler ve inatçı her bir zorbanın emrine uydular.

[10] Ad kavminin, Hz. Hud'a verdikleri bu cevaplar, onların katı kalpli ve sert tabiatlı, iftira atmaktan korkmayan, nasihat dinlemeyen, dizginlenemeyen, kolay kolay yola getirilemeyen kimseler olduklarını gösterir. Bir taş parçasının Lût'u çarptığını söylemeleri ise son derece câhil ve aptal olduklarına işarettir.

Hz. Hud'un onlara cesurca verdiği cevabının açılımı şöyledir:

"Öyle ise siz ve ilahlarınız hep birlikte hiç beklemeden, yapabileceğiniz en tehlikeli tuzağınızı kurun. Ben sizi de tuzağınızı da önemsemiyorum, öfkenizden de korkmuyorum. Sizin cansız ilahlarınız bana nasıl zarar verebilir? Onlara ilişmem ve kulluk etmemem sebebiyle beni çarpıp aklımı almak suretiyle benden nasıl intikam alabilirler?" (Zemahşerî)

11:60 Onlar bu dünyada lânete tâbi tutuldular/ Allah'ın rahmetinden uzaklaştırıldılar, kıyâmet gününde de bu lânet onları takip edecektir. Biliniz ki Âd kavmi Rabbini inkar etti. Bilin ki Hud'un kavmi Âd, tarih sahnesinden işte böyle silindi. **(46:25)**

11:61 Semûd halkına da kardeşleri/ içlerinden biri olan Sâlih'i peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi:

"Ey kavmim! Sadece Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin Ondan başka ilahınız yoktur. Allah sizi topraktan yarattı ve yeryüzünü imar etmeniz için toprakta yaşattı. Öyle ise Ondan bağışlanma isteyin. Sonra da Ona tevbe edin. Çünkü Rabbim Garîb ve Mucîb'dir/ çok yakındır, tevbeleri kabul edendir."

11:62 Kavmi Sâlih'e şu karşılığı verdi: "Ey Sâlih, sen bu dâveti yapmadan önce içimizde kendisine ümid beslenilen birisiydin. Şimdi sen babalarımızın taptıkları şeylere kulluk etmekten bizi engelliyor musun? Bizi kendisine çağırdığın şeyin doğruluğundan, doğrusu ciddi bir şüphe içerisindeyiz."

11:63 Sâlih şu karşılığı verdi: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden apaçık bir delil üzere isem ve O bana Kendi katından bir rahmet vermişse, buna ne dersiniz? Bu durumda Allah'a isyan edersem, beni Ondan kim koruyabilir? O zaman siz uğrayacağım zararı artırmaktan başka bir şey yapamazsınız."

11:64 Ey kavmim! Şu deve, size delil/ mu'cize olarak gelmiştir. Onu kendi haline bırakın Allah'ın arzında otlasın. Sakın ona kötülük etmeyin. Yoksa çok geçmeden sizi acı veren bir azap yakalar." **(2:186; 7:73-76; 11:61-64; 17:59; 26:141-159; 54:27-28)**

11:65 Kavminden bâzıları deveyi öldürünce, Sâlih dedi: "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın." Bu söz, yalanlanmayacak/ kesinlikle doğru olan bir tehdittir.

11:66 Azabımız gelince, Sâlih'i ve onunla beraber iman edenleri bizden bir rahmet olarak azaptan ve o günün zilletinden kurtardık. Şüphesiz Rabbin Kaviyy ve Azîz'dir/ Çok kuvvetlidir, her şeye galip gelir.

11:67 Zulmedenleri ise korkunç ses yakaladı da yurtlarında diz üstü çöküverdiler.

11:68 Sanki orada daha önce hiç oturmamışlardı. Şunu biliniz ki Semud kavmi gerçekten Rablerini inkar ettiler. Yine biliniz ki Semud kavmi, Allah'ın rahmetinden uzak kılındı."

11:69 Bir zaman elçilerimiz İbrahim'e müjde ile gelmişlerdi. Ona "Selâm üzerine olsun" dediler. O da "Selam sizin de üzerinize olsun" dedi ve onlara hemen kızartılmış bir buzağı ikram etti. **(15:52-62; 51:25)**

11:70 Misafirlerin ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce onları yadırgadı ve içine bir korku düştü. Melekler "Korkma, biz Lut'un halkı için gönderildik" dediler. **(51:28)**

11:71 O sırada (hizmet için) ayakta duran İbrahim'in hanımı güldü.[11] Ona İshak'ı, İshak'ın ardından da Yakub'un doğumunu müjdeledik. **(15:54)**

11:72 Bu müjde üzerine, "Vay başıma gelenlere, ben yaşlı bir kadın, kocam da ihtiyar bir adam iken çocuk mu doğuracağım? Doğrusu bu pek şaşılacak bir şey!" dedi.

11:73 Melekler şöyle dediler: "Allah'ın dilediğini gerçekleştirmesini mi yadırgıyorsun? Ey ev halkı, Allah'ın rahmet ve bereketi üzerinize olsun. Şüphesiz ki Allah Hamîd ve Mecîd'dir/ Övülmeye ve methedilmeye çok layıktır, şeref sahibidir ve cömerttir."

11:74 İbrahim'in kalbinden korku gidip yerine müjde yerleşince, Lût halkı hakkında bizimle mücadeleye başladı.

11:75 Şüphesiz İbrahim halîm/ yumuşak huylu, bağrı yanık, kendini tamamen Allah'a vermiş bir zât idi. **(9:114)**

11:76 Melekler dediler ki: "Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin emri gelmiştir. Geri çevrilmez bir azap onları mutlaka kuşatacaktır."

11:77 Elçilerimiz Lut'a geldiğinde endişeye kapıldı, dermanı kesildi/ dizlerinin bağı çözüldü, göğsü daraldı ve "İşte bu zor/ çetin bir gündür!" dedi. **(29:33)**

[11] Hz. İbrahim'in hanımı Sare annemizin niçin güldüğü konusunda iki farklı görüş vardır. Bunlardan birine göre, meleklerin Hûd kavmine gitmesine, pis eylemi yapanların sonunda helak olacaklarını duyunca sevincinden gülmüştür. Diğer görüşe göre ise yaşlı bir kadın olduğu halde, kendisine çocuk müjdelenmesine gülmüştür. Gülme, müjdeden öncedir. Sonradan çocukla müjdelenmiş, buna ise şaşkınlıkla tepki vermiştir. "Güldü" yerine, kelimenin "hayız gördü" anlamına geldiği ve müjdeden sonra doğuma hazırlık olarak hayız gördüğü de söylenmiştir ki bu anlam doğru değildir.

11:78 Kötü işleri yapagelen halk, misafirleri duyunca kötü niyetle koşa koşa Lut'a gittiler.[12] Lût onlara şöyle seslendi:

"İşte kızlarım! Onlar (nikahla) sizin için daha temizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu?"[13] **(15:71-72; 26:165-166)**

11:79 Onlar dediler ki: "Senin kızlarına/kadınlara bizim ilgimiz olmadığını biliyorsun. Sen bizim ne istediğimizi çok iyi biliyorsun."

11:80 Bunun üzerine Lût dedi: "Keşke benim size karşı koyacak bir gücüm olsaydı. Veya güçlü bir kaleye sığınabilseydim."

11:81 Melekler şöyle dediler: "Ey Lut! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen, gecenin bir kısmı olduğunda âilenle birlikte yürü. Sizden hiç kimse geride kalmasın, sadece hanımın geride kalacak. Çünkü onlara gelecek azap, şüphesiz hanımına da isabet edecektir. Onlar için vaad edilen helak zamanı, sabah vaktidir. Sabah çok yakın değil mi?"

11:82 Azap emrimiz gelince o ülkeyi alt-üst/yerle bir ettik. Üzerlerine ateşte pişirilmiş taşlar yağdırdık.

11:83 Her taşın kime isabet edeceği Rabbinin katında belirlenmişti. Böyle taşlar (şimdiki) zâlimlere de fazla uzakta değildir. **(51:33)**

11:84 Medyen halkına da kardeşleri/ içlerinden biri olan Şuayb'ı gönderdik. O da onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için Ondan başka ilah yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Gerçi ben şu anda sizi servet içerisinde görüyorum. (Fakat böyle yaparsanız) sizi her taraftan kuşatacak bir azabın dehşetinden korkuyorum. **(83:1-3)**

11:85 "Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adâletle yerine getirin. İnsanların mallarından hiçbir şeyi eksiltmeyin, bozgunculuk yaparak yeryü-

[12] Rivâyete göre halka misafirlerin geldiğini Lut'a iman etmeyen hanımı haber vermişti.

[13] Bu âyetle ilgili olarak, Hz. Lut'un burada kızlarıyla nikahlanmalarını sadece kavmin ileri gelenlerine, şehrin iki liderine teklif ettiği şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Ya da "kızlarım" derken, ümmetinin kızlarına ve kadınlarına işaret etmiştir. Çünkü her peygamber, ümmeti karşısında bir baba konumundadır. Erkekler oğulları; kadınlar da kızlarıdır.

zünü fesada vermeyin/ toplumun ahlaken çürümesine sebep olmayın." **(6:152)**

11:86 "Eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, Allah'ın helalinden bıraktığı kâr daha hayırlıdır. Ben sadece sizlerin iyiliğinizi düşünüyorum. Yoksa sizlerin üzerinde bir bekçi değilim." **(5:100; 18:46)**

11:87 Kavmi şöyle dediler: "Ey Şuayb, atalarımızın taptıklarını veya mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana salâtın/ dinin mi emrediyor? Oysa sen oldukça akıllı ve uyumlu birisin/ Aferin sana! Amma da akıllı biriymişsin."[14]

11:88 Şuayb şöyle dedi: "Ey kavmim! Eğer benim Rabbim tarafından verilen apaçık bir delilim varsa, O bana tarafından güzel bir rızık vermişse, buna ne dersiniz? Size yasak olduğunu söylediğim şeyleri kendim yapmak istemem. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek/ düzeltmek istiyorum. Fakat bunu başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Sadece Ona dayandım ve ancak Ona yönelirim."

11:89 "Ey kavmim! Sakın ola ki bana karşı düşmanlığınız, Nuh kavminin, Hud kavminin veya Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi size de bir musibet getirmesin. Lût kavmi sizden çok da uzak bir yerde değildir.

11:90 "Rabbinizden bağışlanma dileyin. Sonra da Ona tevbe edin. Şüphesiz Rabbim Rahîm ve Vedûd'dur/ Çok merhametlidir, sevginin asıl kaynağıdır, mü'minleri çok sever." **(85:14)**

11:91 "Ey Şuayb, söylediklerinden fazla bir şey anlamıyoruz.[15] Seni içimizde gerçekten zayıf biri olarak görüyoruz. Eğer aşiretin/ kabilen olmasaydı, seni taşlayarak öldürürdük (Bunu onlara saygımızdan yapmıyoruz. Yoksa). Senin bizim üzerimizde bir üstünlüğün yok ki!"

[14] Bu âyet, "Ey Şuayb, atalarımızın taptıklarını veya mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor?" şeklinde de tercüme edilmiştir. Salat, çok anlamlı kelimelerdendir. Buradaki salatın bildiğimiz anlamda namaz değil, "din" anlamında olduğunu düşünüyoruz.

[15] Aslında çok da iyi anlıyorlardı, fakat ondan hoşlanmadıklarından, iğrendiklerinden, zihinlerini ona vermiyorlardı. Ya da onu anlıyorlar, fakat anlamamazlıktan geliyorlardı, kabul etmediklerinden "anlamamış" oluyorlardı. "Anlamıyoruz" sözünü de onu küçümsemek amacıyla söylüyorlardı. Bu bir kimsenin söylediği sözü önemsemeyen birinin "Ne dediğini anlamıyorum" demesi gibiydi. (Zemahşerî)

11:92 Şuayb şöyle dedi: "Ey kavmim, benim kabilem Allah'tan daha mı güçlü ve değerli ki Onu kulak ardı ediyorsunuz/ önemsemiyorsunuz. Oysa şüphesiz Rabbim yapıp ettiğiniz her şeyi bütünüyle görüyor.

11:93 "Ey kavmim, (mâdem bâtıl inancınızda ısrarlısınız, öyleyse) bütün gücünüzle yapacağınızı yapın/ bulunduğunuz hali devam ettirin. Ben de vazifemi yapacağım. Perişan edecek azabın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu yakında bileceksiniz. Öyle ise benim sonumu ya da kendi sonunuzu bekleyin. Ben de sizinle beraber bekliyorum."

11:94 Azabımız gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise korkunç bir gürültü yakaladı da yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.

11:95 Sanki orada hiç barınmamışlardı. Bilin ki Semud kavmi, Allah'ın rahmetinden uzak olduğu/ yok edildiği gibi, Medyen kavmi de yok edildi.

11:96-97 Andolsun ki Mûsâ'yı da mesajlarımızla ve pes ettiren apaçık delillerle Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik. Fakat onlar Firavun'a tâbi oldular. Oysa Firavun'un işi/ kendini tanrı ilan etmesi, hiç de doğru olmayıp bir sapıklıktı. **(7:103; 73:16; 79:21:26)**

11:98 Firavun, kıyamet gününde halkının önüne düşerek onları suya götürür gibi, ateşe götürecektir. Gidecekleri "Pınarbaşı," varılacak ne kötü bir yerdir. **(33:67)**

11:99 Allah'ın lâneti/ cezalandırması bu dünyada onları kovaladı; kıyâmet gününde de kovalayacaktır. Destek veren de destek verilen de ne kötüdür. **(20:79; 28:42; 40:46)**

11:100 İşte bu sana anlattıklarımız, bir kısım beldelerin haberleridir. Onlardan bâzılarının kalıntıları/ harabeleri halen dururken; bâzıları da biçilmiş ekin gibi yok olmuştur. **(7:101; 65:8)**

11:101 Biz onlara zulmetmedik; onlar (helaklerine sebep olacak işler yapmakla) kendi kendilerine zulmettiler. Rabbinin azabı gelince, Allah'ı bırakarak taptıkları tanrılar kendilerine hiçbir fayda vermediği gibi, ziyanlarını/zararlarını daha da artırdı.

11:102 Halkı zâlim bir beldeyi Rabbin işte böyle yakalar. Onun yakalaması çok şiddetlidir. **(22:45)**

11:103 Bu anlatılan olaylarda şüphesiz âhiret azabından korkanlar için ibret verici bir ders vardır. Âhiret günü bütün insanların toplanacağı kesinlikle yaşanarak, kendisine şâhitlik edilmiş/ edilecek bir gündür.[16] **(18:47; 40:51; 56:49)**

11:104 Biz o günü ancak belirlenmiş bir vakte kadar erteliyoruz.

11:105 O gün gelince, sadece Allah'ın izin verdiği kimseler konuşabilir. O gün insanlardan sâidler ve şâkiler (mutlu/ bahtiyar olanlar ile mutsuzlar/ bedbahtlar) vardır. **(34:30; 77:35-36; 78:37, 38)**

11:106 Şakîler/ bedbahtlar Cehenneme atılırlar. Onlar orada eşeğin anırması gibi inlerler. **(67:7)**

11:107 Rabbin dilerse başka ama, göklerle yer durduğu müddetçe, orada ebedî kalacaklardır. Şüphesiz Rabbin dilediğini yapar.[17]

11:108 Saidlere/ bahtiyarlara gelince, onlar da Cennette kalacaklardır. Rabbin dilerse başka ama, göklerle yer durduğu müddetçe, hiçbir zaman kesilmeyen bir ihsan olarak orada ebedî kalacaklardır.

11:109 Müşriklerin taptıkları şeylerin kendilerini nasıl bir felakete sürükleyeceği konusunda artık hiçbir şüphen olmasın. Daha önce ataları nasıl tapıyorsa, bunlar da onları taklit ederek, bilgisizce tapıyorlar. Biz de onların hak ettiklerini eksiksiz olarak vereceğiz.

11:110 Gerçek şu ki Mûsâ'ya Kitab'ı/ Tevrat'ı Biz verdik. Onda da ayrılığa düştüler (Kimi iman etti, kimi de inkar etti) Eğer Rabbinin cezalandırması bir kurala bağlanmış olmasaydı, hüküm derhal verilirdi. Müşrikler, bu konuda her ne kadar şüphe içerisinde olsalar da bu gerçekleşecektir. **(10:19; 20:129)**

11:111 Rabbin şüphesiz herkesin yaptıklarının karşılığını eksiksiz olarak, tamı tamına verecektir. O, müşriklerin bütün yaptıklarından tam olarak haberdardır.

[16] Âhiret gününe henüz şâhitlik edilmemiştir. Fakat bu o kadar kesindir ki sanki şâhitlik edilmiş gibi ifade edilmiştir.

[17] "Göklerle yer durduğu müddetçe" ifadesi, Araplar arasında "ebediyet ve kesintisizlik" ifade etmek için kullanılır.

11:112 Öyleyse, tevbe edip yanında yer alanlarla birlikte, emr olunduğun gibi dosdoğru ol. Sınırı aşmayın. Çünkü Allah yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir.[18]

11:113 Zâlimlere az da olsa meyletmeyin. Aksi takdirde Cehennem ateşi size de dokunur. Zaten sizin Allah'tan başka yardımcınız yoktur. Sonra Ondan da yardım göremezsiniz.[19]

11:114 Gündüzün iki vaktinde ve gecenin gündüze yakın kısımında namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, güzelce düşünüp ibret alacaklar için bir öğüttür. **(20:130; 30:18)**

11:115 Sabret; iyilik yapan ve iyi kullukta bulunanların mükâfatını Allah elbette zâyi etmez.

11:116 Keşke sizden önceki nesiller içerisinde yeryüzünde fesadı önlemeye çalışan fazilet ve akıl sahibi/ erdemli kimseler bulunsaydı. Onlar içerisinde kendilerini kurtardığımız pek azı bunu yaptı. Zâlimler ise şımartıldıkları refahın peşine düştüler. Doğrusu onlar suçlu kimselerdi. **(21:13)**

11:117 Yoksa senin Rabbin, ahalisi birbirlerine karşı dürüst davrandıkları sürece, bir toplumu haksız bir şekilde helak etmez. **(43:76)**

11:118-119 Rabbin dileseydi, insanları tek bir ümmet yapardı (tamamının iman üzere olmasını sağlardı.) O, insanları tek bir ümmet yapmayı dilemeyip, tercihte serbest bıraktığı için, Rabbinin merhamet ettikleri dışında insanlar ayrılık çıkarmaktan geri durmayacaklardır. **(6:149; 10:99; 16:93)**

Allah, insanları iradelerini iyiye kullanarak itaat edecek olanlarla; iradelerini kötüye kullanıp isyan edecekleri ayrıştırmak için yarattı.

[18] Her şeyde üç yol vardır. Birincisi ileri giderek aşırılığa kaçmak (ifrat), diğeri geride kalarak aşırı gitmek (tefrit), üçüncüsü de her türlü aşırılıktan uzak olarak istikamet (vasat) üzere gitmektir. Rabbimiz, kullarına bu üç yoldan sonuncusunu göstermiştir. Rabbim bizleri sırat-ı müstakimden ayırmasın.

[19] Bu âyeti dinlediğinde bayılan bir zât, ayıldığında şöyle demiştir:

"Bu âyet, zulmedenlere azıcık meyleden kimseler hakkındadır. Ya zâlimlerin hali nice olur, düşünün"

Hasan-ı Basrî ise (ö. 110/728) şöyle demiştir: "Allah, dini iki *la* arasına koymuştur. Bunlar: "Velâ tatgav/azmayın" ve "velâ terkenû/ Az da olsa zâlimlere meyletmeyin!"

Böylece Rabbinin "Yemin olsun ki Cehennemi tamamen insanlarla ve cinlerle dolduracağım" sözü yerini bulmuştur. **(32:13; 50:30; 51:56)**

11:120 Önceki peygamberlerin haberlerinden senin kalbine sebat verecek her şeyi sana bildiriyoruz. Sana bu haberlerle gerçeğin tâ kendisi, mü'minler için ise bir öğüt ve ibret gelmiştir.

11:121 İman etmemekte direnenlere de ki: (Mâdem bâtıl inancınızda ısrarlısınız, öyleyse) bütün gücünüzle yapacağınızı yapın/ bulunduğunuz hali devam ettirin. Bilin ki biz de vazifemizi yapacağız."

11:122 "Siz, işin sonunun nereye varacağını bekleyin, biz de bekleyeceğiz." **(6:135; 44:59)**

11:123 Sonuç itibarıyla, göklerin ve yerin gaybını bilmek Allah'a mahsustur. Bütün işler Ona döndürülür. Öyle ise Ona ibâdet et ve Ona tevekkül et/ güven. Senin Rabbin, yapmakta olduğunuz şeylerden habersiz değildir.[20]

[20] Sonuçta O, insanlardan iyi kullukta bulunanları mükafatlandıracak; isyankarları ise cezalandıracaktır.

YUSUF SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir. 111 âyettir.

İsmini, Sûrenin 100 âyetinde kıssası anlatılan Hz. Yusuf'tan alır. Diğer peygamberlerin kıssaları pek çok surede dağınık olarak anlatıldığı halde, Yusuf kıssası, sadece bu sûrede ve ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Hz. Yusuf, kardeşleri tarafından kuyuya atılmış, bir köle olarak satılmış, iftiraya uğrayarak zindana atılmış, ama bütün bu sıkıntılardan sonra masum olduğu açığa çıkmış, Mısır'a Aziz olmuş, âilesine kavuşmuştur. Bütün bu uzun anlatıma rağmen kıssada Hz. Yusuf ve babası Yakub'tan başka hiç kimsenin ismi zikredilmez. (Tevrat'ta ise Yusuf kıssası çok ayrıntılı bir şekilde anlatılır) Sûre, Rasulullahın amcası Ebû talip ve Hz. Hatice gibi iki önemli koruyucusunu kaybetmesinin ardından, müşriklerin onun hakkında öldürme planları yaptıkları bir dönemde inmiştir. Sûrede, kardeşleri tarafından kuyuya atılıp ölüme terkedilen, kuyudan kurtulup Mısır yönetiminde söz sahibi olan Hz. Yusuf gibi, Hz. Muhammed'in de kendisi için yapılan öldürme teşebbüslerinden kurtulacağı, başka bir yere gideceği, ardından büyük yetkilerle döneceği/ bölgenin yönetimini ele geçireceği mesajı verilmektedir.

Allah'ın "kıssaların en güzeli" dediği bu Sûrede, tevhide yer verilir. Ayrıca haset, kıskançlık ve yalanın kötülüğü; iffetin, namusu korumanın güzelliği, ehil olan birinin yapabileceği bir işe talip olması, emirlerine bağlı olan birine Allah'ın bu dünya hayatında da büyük mükâfatlar vereceği dersi verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

12:1-2 Elif-lâm-râ. Bunlar apaçık/ açıklayıcı Kitab'ın âyetleridir. Anlayasınız diye Biz onu Arapça olarak indirdik. **(13:37; 14:4; 41:1-3, 44; 43:3; 46:12)**

12:3 Biz sana bu Kur'an'ı vahy etmekle, geçmiş milletlerin haberlerini en güzel bir şekilde anlatıyoruz.[1] Şu bir gerçek ki sen bundan önce bu kıssayı elbette (tam ve doğru olarak) bilmiyordun.

12:4 Bir zaman Yusuf babasına şöyle demişti: "Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla, güneşi ve ayı; onların bana secde ettiklerini gördüm."[2]

12:5 Babası şu karşılığı verdi: "Yavrucuğum! Sakın rüyanı (üvey) kardeşlerine/ağabeylerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insan için apaçık bir düşmandır."[3]

12:6 Sonra da rü'yasını şöyle yorumladı: "Rabbin seni (peygamberliğe uygun hale getirmek için bir süreçten geçirmek üzere) seçecek, sana olayların yorumundan/ sonucunu görmeyi ve doğru müdahale etmekten bir kısmını öğretecek.[4] Daha önce iki atandan İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi, sana ve Yakub soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar."

[1] "Haberlerini en güzel bir şekilde anlatıyoruz" cümlesi, "Anlatılabilecek en güzel kıssayı anlatıyoruz" şeklinde de tercüme edilebilir.

[2] Tefsir kitaplarımızda bu yıldızların isimleri konusunda gereksiz ve "gayba taş atma" kabilinden bilgiler yer alır.

[3] Sonraki âyette görüleceği gibi, Hz. Yakup, Hz. Yusuf'un rü'yasından, onun peygamber olacağı hükmünü çıkarmıştı. Kardeşleri bunu anlarlarsa kendisine bir kötülük yapabilirlerdi. Bunun için "Rü'yanı kardeşlerine anlatma!" dedi.

Ancak, şeytan ne yapıp edip, Yusuf'la, üvey ağabeylerinin arasını açtı. (100. Âyete bakınız) Bununla da kalmadı, 42. âyette ifade edildiği üzere, Hz. Yusuf'un zindanda daha uzun kalmasına yol açtı. Hz. Yusuf'un yaşadığı bütün olumsuzluklar, şeytanın ağabeylerine verdiği vesvesenin sonucudur. Ancak, Allah hikmetine binâen bu olumsuzlukların gerçekleşmesini onaylamıştır.

[4] Nitekim bu gerçekleşmiş, ilerleyen zamanda Hz. Yusuf, Kralın gördüğü rü'ya'nın sonucunu görmüş; yaşanacak olaya doğru bir şekilde müdahale ederek, durumu halkın lehine çevirmiştir.

Burada söylenmesi gereken önemli bir konu da Hz. Yusuf'a rü'ya te'vili değil, olayların te'vilinin öğretileceğidir.

12:7 Yemin olsun ki Yusuf ve kardeşlerinde, sorup ilgilenenler için bir çok ibret vardır.

12:8 Yusuf'un kardeşleri demişti ki: "Babamız, Yusuf'u ve onun öz kardeşini bizden daha çok seviyor/ bize tercih ediyor. Oysa (Yusuf'un üvey) kardeşleri olan bizler daha kalabalık bir topluluğuz. (Oğullarının çoğunu bırakıp o ikisine yönelen) babamız apaçık bir yanılgı içindedir."[5]

12:9 (İçlerinden biri) "Yusuf'u öldürün veya onu uzak/ıssız bir yere bırakın ki babanızın ilgisi sadece size yönelsin/ şerefi (babamızdan sonra peygamberlik) size geçsin. Sonra da (tevbe ederek) sâlih kimselerden olursunuz" dedi.[6]

12:10 Bir diğeri, "Yusuf'u öldürmeyin. Eğer mutlaka bir şey yapacaksanız, onu o kuyunun dibine atın da oradan geçen kervanlardan biri onu (buluntu bir mal gibi) alıp götürsün" dedi. **(12:80)**

12:11 Sonra da babalarına gelerek şöyle dediler: "Ey babamız! Sana ne oluyor ki Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun! Oysa biz onun iyiliğini istiyoruz.[7]

[5] Ağabeyleri, babaları tarafından Hz. Yusuf'un daha çok sevilmesini kıskanıyorlardı. Ancak Hz. Yakub'un, Yusuf'u çok sevmesinin sebebi, İbrahim soyunun peygamberlik silsilesini onun devam ettireceğini sezinlemesiydi. Hz. Yusuf'un rü'yasıyla, ondaki bu sezgi yerini daha sağlam bir bilgiye bırakmıştı. Rü'ya sonrasında Yusuf'a karşı daha korumacı davranıyordu. Kardeşler de aslında Hz. Yusuf'u bu yüzden kıskanıyorlardı. Sanki onların kıskançlığı, Kâbil'in, Habil'i kıskanması cinsindendi. Rü'ya sonrasında bu kıskançlık daha da gün yüzüne çıkmıştı. Onlar, sanki peygamberliğin kendilerinden biri ile devam edeceğini bekliyorlardı. Nitekim yıllar sonra karşılaştıklarında "Allah'a yemin ederiz, gerçek şu ki Allah seni bize üstün kılmıştır" (12:91) demeleri, bunu gösterir.

[6] Bu fikir, kardeşlerden birinin değil de şeytanın vesvesi de olabilir. (6:12) Hz. Yusuf, "Şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtı" derken bunu kast ediyor olabilir. Şeytan bu konuşmaya dahil olmuş, onları, kendisini göremeyecekleri yerden görmüş, içlerinden sözü dinlenecek olana bu düşüncesini telkin etmiş olabilir.

Bu âyette, sonraki âyette ve Kur'an'ın birkaç yerinde bu üslup kullanılmıştır. Yani kişi konuşan kendisi olduğu halde, "öldürün, atın, size yönelsin" şeklinde ifade edilmiştir. Bu üslubu değiştirip "öldürelim, atalım" şekline dönüştürmeyi uygun bulmadık.

[7] Hz. Yakub'da, Yusuf konunda oğullarına karşı bir güvensizlik duygusu oluşmuştu. Yusuf'un kardeşlerinin onu birlikte götürme isteklerini tekrar tekrar yaptıkları, reddedildikleri ve isteklerinde ısrar ettikleri anlaşılıyor.

12:12 “Yarın onu bizimle birlikte gönder de bol bol yesin, oynasın. Biz onu kesinlikle koruyabiliriz.”

12:13 Yakub şöyle dedi: “Onu götürmeniz şüphesiz beni meraklandırır. Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkuyorum.”[8]

12:14 Oğulları şöyle dediler: “Şüphesiz biz birbirine destek veren kuvvetli bir topluluğuz. Böyle iken eğer onu kurt yerse, yazıklar olsun bize!”

12:15 Onlar Yusuf'u kuyunun içine atmaya ittifakla karar verdikleri zaman Biz Yusuf'a şöyle demiştik: “Yemin olsun ki sen onların bu yaptıklarını bir gün/ zamanı gelince kendilerine haber vereceksin.”[9] **(12:89-92)**

12:16-17 Akşamüstü babalarına geldiler, ağlıyorlardı. Şöyle dediler:

“Babamız![10] Biz, yarışmak üzere uzaklaştık. Yusuf'u eşyalarımızın yanında bırakmıştık. Bir de baktık onu kurt yemiş, bizler her ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın.”

12:18 Yusuf'un kardeşlerinin “yalancı bir kanla” geldiklerinde oğlunun parçalanmamış gömleğini gören Yakup, şöyle dedi:[11] “(Yusuf'u

[8] Arapların bir atasözüne göre “Bela dile bağlıdır.” Kardeşleri muhtemelen geri getirmeyecekleri Hz. Yusuf hakkında babalarına başka bir şey söyleyeceklerdi. Babaları “Onu kurt yemesinden korkuyorum” deyince, onlara malzeme vermiş oldu.

[9] Bu haber gerçekleşmiş, yıllar sonra Yusuf üvey ağabeylerinin kendisine yaptıkları zulmü onlara haber vermiştir.

[10] Hitabın başında ya olduğunu biliyoruz. Ancak bu kullanım Arapçaya mahsustur. Türkçede “ey baba, ya baba” gibi bir kullanım olmadığından, “ey baba” yerine sadece “baba” ifadesini tercih ettik.

[11] Hz. Yusuf'un gömleği üç konuda delil olarak kullanılmıştır. (Bakınız: 12:26-28; 12:93)

Bir hayvan keserek kanını Yusuf'un gömleğine bulaştıran kardeşlerin, gömleği parçalamak akıllarına gelmemişti. Âyette geçen “Yalancı kan” sözü bunu ifade eder. Bunun içindir ki Hz. Yakup, “Hayret vallahi! Bu kurt kadar şefkatlisini görmedim, evladımı yemiş, ama üzerindeki gömleği parcalamamış!” diyerek onlara inanmadı. Yakub'un, oğullarına inanmamasını gerektirecek bir durum da kurt nasıl oluyordu da Yusuf'u tamamen yiyordu. Geriye hiçbir parçası da mı kalmamıştı?

Hz. Yakup oğullarına inanmadı ama, onu bulmak için hiçbir çaba içerisine

kurt yemedi) Aksine nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık bana düşen güzelce bir sabır göstermektir. Anlattıklarınız karşısında bana yardım edecek olan ancak Allah'tır." **(12:83)**

12:19 Derken oradan geçen bir kafile, sucularını kuyuya göndermişlerdi. Sucu kovasını kuyuya sarkıttı. "Müjde! İşte bir erkek çocuk!" diye seslendi. Yusuf'u satmak için onu yol arkadaşlarından gizlediler. Ancak Allah onların yapmak istediklerini çok iyi biliyordu.

12:20 Mısır'da Yusuf'u düşük bir ücret karşılığında satın aldılar. Buluntu olduğu için zaten (satanlar da) fazla değer vermemişlerdi.[12]

12:21 Yusuf'u satın alan kişi, onu eşine götürdü ve "Ona değer ver ve ona iyi bak! Umulur ki bize faydası dokunur. Veya onu evlat ediniriz" dedi.[13]

de girmedi. Onu oldukça seven Hz. Yakub'un, hiç bir arama teşebbüsünde bulunmaması, gerçekten çok tuhaftır. Fahrettin Râzî, Yakub'un Yusuf'u aramamasını kendince şöyle çözdüğünü sanır: "Allah Yakup'u, mihnetini arttırmak ve meseleyi ona daha zorlaştırmak için, Yusuf'u aramaktan kendisini men etmiştir." Bu çok yanlış bir çıkarımdır, Allah'ın, soyundan peygamberler gönderdiği bir peygambere yapmayacağı bir davranış şeklidir.

Oysa Hz. Yakup, onların yalan söylediklerini anladığı gibi, Allah'ın Hz. Yusuf için takdirini de biliyordu. Çünkü onun rüyasını Allah'ın kendisini peygamber olarak seçeceği şeklinde yorumlamıştı. Bir peygambere Allah'ın takdirine boyun eğmek düşerdi.

Bu durum, Hz. İbrahim'in, peygamber olacak olan oğlu Hz. İsmail'i ve anasını eşi Sare'nin kıskançlığı sebebiyle değil, Allah'ın emri gereği, kuş konmaz kervan geçmez bir çöle bırakmasına benzer.

Hz. Yakup, oğullarının yalan söylediğini, Yusuf'un yaşadığını biliyordu. Ama onun bildiği bir şey daha vardı. Oğlunun başına gelen ve gelecekler, onu peygamberliğe hazırlamak için İlahî takdirin bir parçasıydı

[12] Çoğu meallerde bu âyet "sattılar" şeklinde tercüme edilmiştir. "Şera" kelimesi, Kur'an'da "satın alma" anlamında da kullanılır. Nitekim bir sonraki âyette aynı kelime "satın alan" şeklinde tercüme edilmiştir. (Ayrıca bakınız: 2:16, 102; 4:74)

Hz. Yusuf'un kaça satıldığı konusu, gereksiz yere müfessirleri oldukça meşgul etmiştir.

[13] Bu zat Mısır hazinelerinin başında bulunan yetkin kişi (Aziz) idi. Çocuğu olmamıştı.

Şöyle denilmiştir: "İnsanlar içerisinde en ferasetli olan şu üç kişidir:

"Yusuf konusunda ferasetli davranan ve hanımına 'Ona iyi bak! Ola ki bize faydası dokunur' diyen Aziz;

İşte böylece, kendisine olayların iç yüzünü öğretmek için Yusuf'u oraya yerleştirdik. Allah'ın, emrini yerine getirmeye gücü yeter. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

12:22 Yusuf büyüyüp ergenlik çağına erişince, ona hükmetme yeteneği ve ilim verdik. İşte güzel davrananları Biz böyle mükâfatlandırırız.

12:23 Derken "Yusuf'un barındığı evin kadını, kendisinden murad almak istedi. Evin kapılarını sıkıca kapadı ve "Haydi gel seninim!" dedi.

Yusuf, "Çağırdığın şeyden Allah'a sığınırım. Kocan benim efendimdir. O güzel bir şekilde bana baktı. Doğrusu hâinler/ iyiliğe ihanetle karşılık verenler, asla kurtuluşa ermezler" dedi. **(12:21)**

12:24 Gerçek şu ki kadın ona karşı arzuluydu, o da kadına karşı istekliydi. Eğer Rabbinden açık bir işaret görmemiş olsaydı, olacak olan olurdu.[14] Böylece onu zinaya götürücü davranışlardan ve zinadan koruduk. Çünkü o, ihlaslı/dini Allah'a has kılan kullarımızdandı." (İta-

"İkincisi Hz. Musa hakkında babasına 'Babacığım, Mûsâ! ücretle tutmak istediğin insanların en kuvvetlisi, en hayırlısı ve en eminidir" (28:26) diyen, Hz. Şuayb'ın kızı;

"Üçüncüsü de Hz. Ömer'i kendisinden sonra halife olarak seçen Hz. Ebu Bekr'dir."

[14] Bu âyete, "arzuluydu" yerine "arzu duyacaktı" şeklinde de anlam verilmiştir.

Oysa te'vile gerek yoktur. Hz. Yusuf, genç bir erkek olarak fıtratına uygun bir şekilde, kendisini dâvet eden kadına arzu duymuştur. Zaten onu övgüye değer kılan da bu arzusuna rağmen Allah'tan korkusu sebebiyle, arzusunu bastırıp zinadan uzak durmasıdır. Kadına arzu duymadığı için değil, aksine arzu duyduğu halde onunla birlikte omamıştır.

Bürhanın ne olduğu konusunda da çoğu israiliyât bilgisi olan farklı açıklamalar yapılmıştır. (*Peygamberler Tarihi* kitabımızın 2. cildinden 206. sayfaya bakınız.) Bütün bu saçma rivayetleri aktaran **Zemahşerî**, sonrasında bizim de katıldığımız şöyle bir değerlendirme yapar:

"En arsız ve beter bir zinakârın bile, en yüzsüz bir ahlaksızın bile, Allah'ın peygamberinin karşılaştığı söylenen bu uyarıların en küçüğüne dahi muhatap olmuş olsa, titremedik uzvu, heyecan ve ürpertiden şişmedik damarı kalmaz!.. Fakat gel gör ki bu rivayetlere göre Allah'ın peygamberi, bütün bu uyarılara aldırış bile etmemiştir! *Bu ne kadar çirkin bir mezhep/yol, ne kadar açık seçik bir sapkınlıktır böyle!*

ati sebebiyle Allah'ın kendilerini koruyup kurtardığı kimselerdendi.) (38:46)

12:25 Sonra her ikisi de kapıya koştular. Kadın Yusuf'u tutmak isterken, gömleğini arkadan yırttı. Kapıda kadının kocasıyla karşılaştılar. Kadın, "Senin âilene kötülük yapmak isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya acı verici bir işkenceden başka ne olabilir?" dedi.

12:26 Yusuf ise "Aslında kendisi benden murad almak istedi" dedi. Kadının akrabalarından olan bir yakını ise şöyle hükmetti: "Eğer (Yusuf'un) gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir. (51. âyete bakınız)

12:27 "Gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiş, erkek doğru söylemiştir."

12:28 Kadının kocası Yusuf'un gömleğinin arkadan yırtılmış olduğunu görünce şöyle dedi: "Şüphe yok ki bu sizin tuzağınızdır. Sizin tuzağınız gerçekten büyüktür.

12:29 "Ey Yusuf, sen bu olanları görmezden gel; ey kadın, sen de günahının bağışlanmasını dile. Çünkü sen gerç zekten günahkârlardan oldun."

12:30 Şehirdeki bâzı kadınlar "Aziz'in hanımı, delikanlısının nefsinden murad almak istiyormuş, Yusuf'un sevdası yüreğine işlemiş/ ona âşık olmuş. Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içerisinde görüyoruz."

12:31 Aziz'in hanımı, kadınların kendisi hakkındaki söylediklerini işitince, kendilerini konağına dâvet etti. Onlara mükellef/ zengin bir sofra hazırladı. Her bir misafir için bir de bıçak koydu. (Kadınlar meyveleri soymakla meşgulken) Yusuf'a da "Haydi çık!" dedi. Gören kadınlar onu görünce gözlerinde çok büyüttüler/ hayran kaldılar ve heyecandan ellerini kestiler. "İmkansız, Allah hakkı için bu bir insan olamaz. Bu ancak yüce bir melek olabilir!" dediler.[15]

12:32 Aziz'in hanımı şöyle dedi: "İşte kendisi hakkında beni ayıpladığınız genç budur. Yemin ederim ben ondan murad almak istedim

[15] Bu âyet, Yusuf'un gerçekten çok güzel biri olduğunu açıkça ortaya koyan bir delildir. Ancak tefsirlerimizde onun güzelliği konusunda oldukça mübalağalı anlatımlar söz konusudur.

ama o, iffeti sebebiyle beni reddetti. Ama istediğim şeyi yapmazsa, kesinlikle zindana atılacak ve küçük düşenlerden olacak."[16]

12:33 Yusuf dedi: "Ey Rabbim, zindan, onların beni yapmaya çağırdıkları işten daha sevimlidir. Eğer onların hilesini benden uzaklaştırmazsan, câhillerden olurum/onlara meylederim."

12:34 Rabbi de onun duâsını kabul etti. Kadınların tuzaklarını kendisinden uzaklaştırdı. Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işitir ve her şeyi hakkıyla bilir.

12:35 Yusuf'un suçsuzluğu konusunda onca delile rağmen ve suçsuz olduğu bilindiği halde, halkın devameden dedikodusunu kesmek için bir süreliğine Yusuf'u zindana atmak onlara uygun geldi.[17]

12:36 Yusuf'la birlikte zindana iki delikanlı daha atılmıştı.[18] Biri dedi ki: "Ben rü'yamda şarap (için üzüm) sıktığımı gördüm."

Diğeri ise "Ben de başımın üzerinde kuşların yediği bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunu bize yorumla. Çünkü biz seni güzel davrananlardan biri olarak görüyoruz" dedi.

12:37 Yusuf, "Sizin için ayrılan yemek daha gelmeden, ben size o yemeğin ne olduğunu haber vereceğim. Çünkü bu Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Şüphe yok ki ben, Allah'a ve ahirete inanmayan bir kavmin dininden uzaklaştım.

12:38 "Ve atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yakışmaz. Tevhid dini, Allah'ın bize ve insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler/minnettarlık göstermezler.

12:39 "Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz ve bir tek olan Allah mı?

[16] Onun kadınlar hakkında "çoğul" olarak kullandığı ifadeden sanki oradaki kadınların kendisini Aziz'in hanımıyla birlikte olmaya teşvik ettikleri, zindana girmesini istemedikleri gibi bir anlam çıkmaktadır. 51. Âyete baktığımızda ise onların da kendisinden murad almak istediği anlaşılmaktadır.

[17] Suçsuz olarak zindana atılan Yusuf, zindanda bulunduğu süre içerisinde orasını adeta "medreseye" çevirmişti. Kendisinden asırlar sonra gelecek olan kutlu insanlar, zulümle zindana atıldıklarında hapishaneyi "Medrese-i Yusufiye" yani "Yusuf'un ders verdiği üniversite" olarak isimlendirmişlerdir.

[18] Bunlardan biri hükümdarın fırıncısı, diğeri de içki işlerine bakan kişidir. Kendisini zehirleyecekleri ihbar edilince; o da hapse atılmalarını emretmişti.

12:40 "Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sadece sizin ve atalarınızın taktığı bir takım isimlerden ibarettir.[19] Allah onlar (doğruluğu) hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah'a aittir. O size Kendisinden başkasına ibadet yapmamanızı emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler." **(13:33; 30:35; 53:23)**

12:41 "Ey zindan arkadaşlarım, biriniz, (daha önceden olduğu gibi,) efendisine şarap sunacak; diğeriniz ise asılacak ve kuşlar onun başından yiyecekler. Yorumunu sorduğunuz iş bu şekilde kesinleşmiştir."

12:42 Yusuf, kurtulacağını umduğu kimseye, "Beni Kralın yanında an/hatırlat" dedi. (O kişi zindandan çıktı) Fakat şeytan, Kralın yanında Yusuf'u anmayı ona unutturdu ve Yusuf daha yıllarca zindanda kaldı.[20] **(18:63)**

12:43 (Derken bir gün kral bir rü'ya gördü. İleri gelen devlet erkanını topladı ve onlara) şöyle dedi: "Ben rü'yamda bir deri bir kemik kalmış yedi cılız ineğin, yedi semiz ineği yediğini gördüm. Ayrıca yedi yeşil başak, diğerlerini ise kuru gördüm. Ey ileri gelenler, eğer rüya yorumlamasını biliyorsanız, benim rü'yamı da yorumlayınız."

12:44 Onlar, "Bu gördükleriniz karmakarışık düşlerdir. Bizler böyle rü'yaları tabir edemeyiz" dediler.

12:45 Onlar böyle deyince, Yusuf'un zindan arkadaşlarından kurtulmuş olanı uzun bir zaman sonra onu hatırladı ve "Ben size onun

[19] Her isim, isimlendirileni ifade etmez, korkak birine cesur demekle, o kişi cesur olmaz. İlah olmaya layık olmayan putlara "ilah" ismi vermekle, putlar ilah olamaz. (Bakınız: 13:33)

[20] Bu unutmanın hikmetiyle ilgili tefsirlerimizde açıklamalar yapılmıştır. Halini Allah'a değil de ona arzettiği, kurtulmayı kraldan beklediği gibi anlamsız açıklamalar yapılmıştır. İmam Mâturîdî, bu yorumu kabul etmez ve şöyle der:

"Bâzı müfessirler şöyle dedi: Hz. Yusuf Allah'tan başkasına sığınıp zindandan kurtulmayı kraldan talep edince, Allah da adama ondan bahsetmeyi yıllarca unutturdu, Rabb'inden başkasından hayır beklemesinin cezası olarak onu zindanda tuttu. Ancak bu, uzak bir ihtimaldir. Hz. Yusuf'un Allah'tan başkasına sığınma, kalbini Allah'tan çekip başkasıyla meşgul etme ihtimali yoktur. Nitekim Kur'an'da bildirildiğinde göre Hz. İsa, havarilerden yardım istemiştir (3:52) Dolayısıyla Hz. Yusuf'un yaptığında yadırganacak bir şey yoktur. Zaten adamın unutması Allah'a değil, şeytana isnad edilmektedir."

yorumunu haber verebilirim. Beni derhal gönderin (zindana gönderin ki Yusuf'tan bu rü'yayı yorumlamasını isteyeyim)" dedi.

12:46 İzin verilince doğruca Yusuf'a koştu ve şöyle dedi: "Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi! Rü'yada yedi cılız ineğin, yedi besili ineği yemesi, yedi yeşil başak, kuru olan başaklar hakkında bize yorum yap. Umarım bekleyenlere senin isabetli yorumunla dönerim de onlar da doğru olanı (hem rü'yanın yorumunu, hem de senin kıymetini) öğrenmiş olurlar."

12:47 Yusuf şöyle dedi: "Yedi sene âdetiniz üzere ekiniz. Sonra da yiyeceğiniz miktarın dışındakileri başağı üzerinde bırakıp stok ediniz.

12:48 "Bu yedi yılın ardından tohumluk için ayırdığınız dışında stok ettiğinizi yiyip bitirecek/stoku tüketeceğiniz yedi kıtlık yılı gelecektir."

12:49 "Bunun ardından da öyle bir yıl gelecek ki o yılda insanlar yağmura doyacak ve bu sayede o yıl (eskiden olduğu gibi) bolca meyve sıkacaklar/bolluk yaşayacaklar.

12:50 Yusuf'un zindan arkadaşı bu yorumla kralın yanına dönünce, Kral, "Onu bana getirin" emrini verdi. Yusuf'un çıkması için zindana bir elçi koştu. Yusuf'a durumu bildirdiğinde, (senelerce zindanda kalan Yusuf, çıkmak için acele etmedi, çünkü aklanmak istiyordu) elçiye, "Efendine git de ona 'Ellerini kesen kadınların derdi neydi?' diye sor. (Bu olayı aydınlatsın. Gerçi) Şüphesiz, benim Rabbim o kadınların hilesini çok iyi bilir" dedi.

12:51 (Elçi Yusuf'un yanından çıkıp onun sözlerini Krala arz edince, Kral kadınları çağırdı ve) "Yusuf'dan murad almak istediğinizde durumunuz neydi?" diye sordu. "Allah için kesinlikle biz ondan (zinaya teşebbüs anlamında) hiçbir kötülük görmedik" dediler.[21] Kralın sorusu üzerine Aziz'in karısı da "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben ondan murad almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir" dedi.

12:52 Yusuf dedi ki: "Bunu kadınlara sordurmaktan maksadım, yokluğunda ona hâinlik etmediğimi, Allah'ın hâinlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını herkesin bilmesi içindi."

[21] Gerek bu konuşmadan, gerekse Yusuf'un daha önce söylediği "Rabbim, benim için zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir" sözünden, sadece Aziz'in hanımı değil, kadınlardan bazılarının da onunla birlikte olmak istedikleri anlaşılmaktadır.

12:53 "(Yine de) ben kendimi temize çıkarmıyorum. Rabbim merhamet edip korumadıkça, nefis her zaman aşırı şekilde kötülüğü fısıldar/ Gönlüm günahı arzulamadı diyemem. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir."[22]

12:54 Kral, Yusuf için, "Onu bana getirin. Onu kendime özel danışman/ müşavir edineyim" dedi.

(Yusuf'u zindandan çıkarıp huzura getirdiler. Onunla konuştuktan sonra) Kral, "Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin" dedi.

12:55 Yusuf, "Öyleyse beni ülkenin hazinelerinin başına tayin et. Çünkü ben emaneti çok iyi korurum ve bu işi bilirim" dedi.[23]

[22] "Ben nefsimi temize çıkarmıyorum" sözünün kadına mı, Hz. Yusuf'a mı âit olduğu konusu tefsirlerde bir hayli tartışılmıştır. Konu bütünlüğüne ve Hz. Yusuf'un henüz orada olmadığına bakarak, sözün Aziz'in hanımına ait olduğu ifade edilmiştir.

Zemahşerî, bu ifadelerin Hz. Yusuf'a ait olduğu konusunda açıklama yaptıktan sonra, kadına ait olması konusunda da şöyle der:

Bu ifadenin, Aziz'in karısının sözü olduğu da söylenmiştir ki buna göre anlam şoyle olur: "Bu söylediklerim Yusuf 'un, benim kendisine ihanet etmediğimi, o yokken gıyabında hakkında yalan söylemediğimi, sorulduğu zaman doğruyu söylediğimi bilsin diyedir. Bununla beraber, ben nefsimi büsbütün hıyanetten temize de çıkarmıyorum; çünkü ben vaktiyle ona iftira atarken ihanet etmiş ve 'Ailene kötülük etmek isteyen birinin cezası; zindana atılmaktan başka nedir ki?' diyerek onu hapse attırmıştım." Kadın bu sözleriyle, yaptıklarından özür dilemek istemektedir.

Kanaatimize göre bu kadının sözü olmaktan uzaktır. Çünkü kadın, kocasına ihanet etmek istemiştir. Hz. Yusuf isteseydi bu ihanet gerçekleşecekti. Bu sebeple "Ben nefsimi temize çıkarmıyorum" demesi, anlamsızdır. Çünkü kötülüğe bizzat teşebbüs etmiştir, yani masum değildir. Suçlu olduğu sabittir ve sonunda bunu kendisi de itiraf etmiştir. Diğer taraftan iftira etmekle Hz. Yusuf'a da ihanet etmiştir.

Bağlam da bu sözün kadına ait olduğunu kesin olarak göstermez. Çünkü Kur'an'ın pek çok âyetinde konuşan değişmektedir. Bâzen peygamberin veya müşriklerin veya bir başkasının sözünden hemen sonra Allah konuşmaktadır. Burada da geçmişin bir hikayesi söz konusu olduğundan, Hz. Yusuf araya girebilir.

Hz. Yusuf'un Nefsimi temize çıkarmıyorum demesi, kendisinin de kadına meyli vardı ifadesine yöneliktir

[23] Gelmesi kesin olan kıtlık yıllarında hazineden sorumlu olmaya tâlip olmak

12:56 Böylece Mısır'da Yusuf'a iktidar/ güç verdik. Dilediği yerde konaklıyor ve orayı dilediği şekilde yönetiyordu. Biz, dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz ve güzel davrananların mükâfatını zayi etmeyiz.

12:57 İman edip de Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için ise âhiret mükafatı daha hayırlıdır.

12:58 Bir zaman sonra, Yusuf'un kardeşleri huzuruna geldiler. Yusuf onları tanıdı, ama onlar kendisini tanıyamadılar.[24]

12:59 Yusuf onlara erzak hazırladığında onlara şöyle dedi: "Sonraki gelişinizde bana baba bir kardeşinizi de getirin. Gördüğünüz gibi ben size tam ölçek veriyorum, dışarıdan gelen misafirleri ağırlamaya çok büyük özen gösteriyorum.[25]

12:60 "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir tek ölçek dahi erzak yoktur. Bir daha yanıma yaklaşamazsınız/yaklaşmayın."

12:61 Kardeşleri, "Şüphesiz onu babasından isteyeceğiz, getirmenin bir yolunu bulmaya çalışacağız" dediler.

12:62 Yusuf, emri altındakilere de şu emri verdi: "Onların tahıl karşılığında verdikleri ücretleri yüklerinin içerisine koyun. Ola ki âilelerine döndüklerinde bunu görürler de belki tekrar gelirler."

çok riskliydi. Fakat Hz. Yusuf, Rabbinden bu konuda vahiy aldığı için insanlara hizmet etmek, ülkenin siyasî ve ekonomik durumunu düzeltmek adına böyle bir sorumluluk altına girip, Kraldan böyle bir istekte bulundu.

[24] Önceki âyetle bu âyet arasında, uzun bir zaman farkı vardır. Mısır'da kıtlık olmuş, Hz. Yusuf'un idaresi ile Mısır halkı bolluk içerisinde yaşarken; çevre memleketler kıtlık sıkıntısı yaşamışlardır. Bu sıkıntıyı yaşayanlardan biri de Yusuf'un kardeşleridir. Mısır Aziz'inin erzak dağıttığını öğrenince, bir miktar erzak almak için oraya gitmişler ve tanımadıkları kardeşleri Yusuf'un huzuruna çıkmışlardır. Yusuf onları büyük yaşlarda oldukları halde terkettiğinden kendilerini tanımış; fakat kendisi küçük yaşlarda onlardan ayrıldığı ve kardeşlerinin kesinlikle beklemediği bir makamda olduğu için, onlar kendisini tanımamışlardır.

[25] Onlarla baba bir kardeşten maksat Bünyamin'di. Bünyamin, Hz. Yusuf'la da anne-baba bir öz kardeş oluyordu. Yusuf'un onlardan baba bir kardeşlerini de istemesi, kendileriyle sohbet ettiğini göstermektedir. Anlaşıldığına göre, Hz. Yusuf onları babası ve kardeşi hakkında konuşturmuştur.

12:63 Yusuf'un kardeşleri babalarına döndüklerinde olup biteni anlattılar. Ona şöyle dediler: "Ey babamız! Erzak bize yasaklandı. Kardeşimizi bizimle birlikte gönder de onun sayesinde erzak alalım. Biz onu gözümüz gibi koruruz."

12:64 Yakub onların bu isteğine şöyle karşılık verdi:

"Daha önce size güvenip onun kardeşini size emanet ettiğim gibi, bunu da size emanet edeyim öyle mi? (Kardeşi için de böyle demiştiniz. Ben onu sizin korumanıza değil sadece Allah'a emanet ediyorum.) Allah en hayırlı koruyucudur. O, merhamet edenlerin en merhametlisidir." **(11:57)**

12:65 Bu arada oğulları getirdikleri erzakları açmaya başladılar. Yüklerinin içinden erzak için ödedikleri ücretlerin geri çıktığını gördüler: "Ey babamız! Daha ne isteyelim? İşte ödediğimiz ücret bize geri verilmiş. Bunlarla yine âilemize yiyecek getiririz. Kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü de (onun adına) fazladan alırız. Çünkü getirdiğimiz azdır."

12:66 Yakub şöyle dedi: "Çaresiz kalma durumu dışında onu bana mutlaka getireceğiniz konusunda, Allah adına bana sağlam bir söz vermedikçe, onu asla sizinle birlikte gönderemem."[26] Onlar kendisine sağlam bir söz verince de "Söylediklerinize Allah şâhittir" dedi (Bünyamin'i onlarla gönderdi).

12:67 Yakup, oğullarına Mısır'a tedbirli bir şekilde girmelerini ikaz etti: "Oğullarım, şehre hepiniz aynı kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Gerçi ben bu tedbirimle Allahtan gelecek hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm ancak Allah'ındır. Ben sadece Ona güvendim. Tevekkül edenler de Ona güvensinler."[27]

[26] Yakub'un oğulları, bu defa kötü düşünceli değillerdi. Maksatları gerçekten âileleri için buğday alabilmekti. Küçük kardeşleri Bünyamin için herhangi bir kötülük düşünmüyorlardı. Babalarına istediği teminatı verdiler.

[27] Onun bu ikazının "Nazar değmemesi için olduğu söylense de bu doğru değildir. Bu tedbirden maksat, her hangi bir saldırıya hep birlikte maruz kalmamaları için olabilir.

Bu tedbir, bir açıdan bir işi yaradıysa da ileride yer verileceği üzere onların hırsız olarak damgalanıp bir anlamda "rezil olmalarına" engel olamamıştır.

12:68 Yakub'un oğulları, babalarının kendilerine emrettiği yerden şehre girmekle, onun tedbirine uydular. Gerçi böyle yapmaları Allah'tan gelecek olan hiçbir şeyi onlardan savamazdı. Fakat Yakub içindeki bir arzuyu açığa vurmuş oldu. Şüphesiz o, ilim sahibiydi, çünkü ona Biz öğretmiştik. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

12:69 Kardeşleri huzuruna girince, Yusuf öz kardeşine (Bünyamin'e) kendi yanında yer verdi/bağrına bastı. "Bilesin ki ben senin kardeşinim, üvey kardeşlerinin yaptıklarına üzülme" dedi.

12:70 (Yusuf, Bünyamin'i bir hile ile yanında alıkoymak istiyordu.) Kardeşleri için erzak hazırlattığında Bünyamin'in yükü içerisine bir tas koydurdu. Kafile hareket edince, bir görevli kardeşlerine, "Kafiledekiler, sizler hırsızsınız!" diye seslendi.

12:71 Yusuf'un kardeşleri şaşkınlıkla "Neyiniz kayboldu ki bizi suçluyorsunuz?" dediler.

12:72 Görevliler, "Kralın su kabını arıyoruz. Onu bulup getirene bir deve yükü bahşiş var" dediler. (İçlerinden biri) "Ben bunun verileceğine kefilim/ben bunu yapabilirim" dedi.

12:73 Yusuf'un kardeşleri şöyle dediler: "Allah'a yemin olsun ki bizim buraya fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz. Biz hırsız da değiliz" dediler.

12:74 Görevliler, "Tamam olabilir. Fakat eğer siz yalancı iseniz, hırsızsanız cezası nedir?" diye sordular.

12:75 Onlar, "Bunun cezası, kayıp eşya kimin yükünde bulunursa o kimseyi alıkoymaktır. Biz, zâlimleri (böyle kötülükler yapanları) bu şekilde cezalandırırız" dediler.

12:76 Derhal arama başladı. Yusuf, aramayı diğer kardeşlerinin yükünden başlattı. Sonra su kabını kardeşinin (Bünyamin'in) yükünden çıkarttı. "İşte Biz Yusuf'a böyle bir tedbir öğrettik. Yoksa Allah'ın dilemesi dışında, kralın kanununa göre kardeşini yanında alıkoyamayacaktı. Biz dilediğimiz kimseyi üstün derecelere yükseltiriz. Her ilim sahibinin/ bilenin üzerinde, daha iyi bilen biri vardır."[28]

[28] Rabbimizin bir ismi de Alîm'dir. Yani olmuş, olacak, büyük küçük, açık gizli her şeyi en ince ayrıntısıyla bilen demektir. Allah'ın ilim sıfatı, kullarına da yansır. Onun kulları içerisinde ilim sahipleri derece derecedir. Böyle olunca bir

12:77 Kardeşleri, "Eğer o çaldıysa, daha önce de onun kardeşi çalmıştı" dediler. Yusuf bunu içinde sakladı/ içerledi ama, bir şey söylemedi. Onlara "Sizin durumunuz daha kötü. Allah sizin söylediğinizin gerçek olup olmadığını çok iyi bilir" dedi.[29]

12:78 Kardeşleri şöyle dediler: "Ey Aziz! Gerçek şu ki onun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizden birisini alıkoy. Zira biz seni anlayışlı ve iyilik edenlerden biri olarak görüyoruz."

12:79 Yusuf bunu kabul etmedi, "Bunu yapmaktan Allah'a sığınırım! Biz ancak eşyamızı yanında bulduğumuz kimseyi alıkoyarız. Aksini yaptığımızda biz gerçekten haksızlık edenlerden oluruz" dedi.[30]

12:80 Kardeşleri, isteklerinin gerçekleşmesinden ümidini kestiler, bir kenara çekilerek kendi aralarında konuştular. Ağabeyleri şöyle dedi: "Babamızın bizden Allah adına söz aldığını, daha önce de Yusuf hakkında işlediğimiz suçu bilmiyor musunuz? Babam izin verinceye veya hüküm verenlerin en hayırlısı olan Allah, hakkımda hükmünü verinceye kadar buradan asla ayrılmayacağım.

12:81 Babamıza dönün ve deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz (biz farkına varmadan) oğlun hırsızlık etti. Biz ancak bildiğimize/gördüğümüze şâhitlik ediyoruz. Biz, gaybı/işin aslını bilemeyiz.

12:82 "İstersen Mısır halkına ve içlerinde geldiğimiz kafileye de sor. Gerçekten biz doğru söylüyoruz."

12:83 Yakup dedi ki: "Aksine nefisleriniz (yine) size (kötü) bir işi

insan, belirli ilmî bir seviyeye geldiğinde kendisini en bilgili insan olarak görüp gurura kapılmamalıdır. Çünkü Alîm olan Rabbimiz bu âyetle, kişilerin ilimleri sebebiyle gurura kapılmamalarını ders vermiştir.

[29] Hz. Yusuf'un itham edildiği hırsızlık konusunda tefsirlerimizde çeşitli rivâyetler vardır. Buna göre o hırsızlık olayı da böyle bir hilenin sonucuydu. Halası, çok sevdiği yeğeninin kendisiyle kalmasını temin için, kendi kuşağını Yusuf'un beline bağlamış, kuşağının çalındığını söylemiş, kuşak Yusuf'ta çıkınca da onu yanında alıkoymuştu. Bir başka rivâyete göre ise bir put çalmış, onu kırmış ve yola atmıştı. Bu hırsızlık ithamının kardeşlirinin bir yalanı olması da mümkündür.

Hz. Yusuf bu sözleriyle sanki kardeşlerine şöyle demek istiyordu: "Sizler hırsızlık konusunda çok daha kötü konumdasınız! Çünkü siz gerçekten hırsızsınız, kardeşinizi babanızdan çaldınız!"

[30] Hz. Yusuf'un, kardeşi Bünyamin için "Hırsız" ifadesini kullanmayıp, "Eşyamızı yanında bulduğumuz kimse" demesi, ince bir düşüncedir.

güzel gösterdi. Artık bana düşen güzelce bir sabır göstermektir. Umulur ki Allah onların ikisini de bana getirir. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar.

12:84 Yakup onlardan yüzünü çevirip şöyle dedi: "Vah Yusufum vah!" Üzüntüden Yakub'un gözlerine ak düştü, derdini içine atıyordu.

12:85 Oğulları dediler ki: "Vallahi hâlâ Yusuf'u anıp duruyorsun. Oysa neredeyse kederden eriyip gideceksin, ölümün sınırına geldin."

12:86 Yakub şöyle dedi: "Ben gam ve artan üzüntümü sadece Allah'a arzediyorum. Çünkü ben, Allah'ın bildirmesiyle, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri biliyorum. **(58:1)**

12:87 "Ey oğullarım! Gidin de bütün gayretinizle Yusuf'u ve kardeşini araştırın. Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin. Çünkü Allah'ın rahmetinden ancak inkarcılar ümid keser."[31] **(15:56; 17:83)**

12:88 Yusuf'un kardeşleri (üçüncü kez gittikleri Mısır'da) onun huzuruna çıktıklarında şöyle dediler: "Ey Aziz! Bize ve âilemize kıtlık erişti. Biz değersiz bir sermaye ile geldik. Ama sen yine de hakkımızı tam ölçek olarak ver. Ayrıca bize bağışta da bulun. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır."

12:89 Yusuf onlara, "Siz câhillik döneminizde Yusuf'a ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz/ hatırlıyor musunuz?" dedi.[32]

[31] Rabbimiz, imtihan gereği olarak insanları bir takım sıkıntılarla tecrübe eder. Bunu anlamayanlar, her önlerine çıkana dert yanarlar, "Ah, vah" ederler. Böylece imtihanı kaybederler. İlim sahibi ve salih kullar ise yaşadıkları sıkıntının bir imtihan olduğunu anladıklarından, kimselere dert yanmaz, "musibeti Allah'a şikâyet ederler" fakat "Allah'ı kullara şikâyet etmezler." Rabbimiz, Hz. Yakub'un şahsında kullarına bu dersi verir.

Gerçekten de yıllardır sabreden, ama Allah'ı kullara şikâyetten uzak duran ve Onun rahmetinden ümidini kesmeyen Hz. Yakub, sonunda hem yıllardır ayrı kaldığı Hz. Yusuf'a, hem de diğer oğlu Bünyamin'e kavuştu.

Bu rahmet, bazen dünyada tecelli etmeyebilir. Bu durumda da ahirette, oraya layık bir şekilde tecelli eder. Sabrın karşılığı her zaman dünyada alınmaz. Bunu da unutmamak gerekir.

[32] Hz. Yusuf, ağabeylerini mümkün mertebe suçlamadan kendisini tanıtmak istemişti. Onları câhil olarak suçlama yerine kendisine yaptıklarının "bir câhillik" dönemi davranışı olduğunu söyledi. Zemahşerî bu noktada şöyle der:

"Böylece Yusuf Aleyhisselam'ın sözleri onlara yönelik kınama ve azarlama

12:90 Onlar, "Aaa! Yoksa sen Yusuf musun?" dediler.

O şöyle dedi: "Evet, ben Yusuf'um. Bu da kardeşim. Şüphesiz birbirimize kavuşmayı Allah lütfetti. Doğrusu kim Allah'tan korkar ve sabrederse, Allah, iyilik yapanların emeklerini boşa çıkarmaz.

12:91 Onlar dediler ki: "Allah'a yemin ederiz gerçek şu ki Allah seni bize üstün kılmıştır. Biz gerçekten hata yapmışız."[33]

12:92 Yusuf şöyle dedi: "(Hak ettiğiniz için kınama bekliyor olsanız da) bu gün sizler için bir kınama yoktur. Allah sizi affetsin. O, merhametlilerin en merhametlisidir."[34] **(12:15)**

şeklinde değil, din konusunda nasihatte bulunma ve şefkat gösterme şeklinde olmuştur. Çünkü o, kederlinin rahatladığı, içi daralanın rahat bir nefes aldığı, öfkelinin yatıştığı, intikam ateşiyle yananın sakinleştiği böylesi bir makamda, Allah'ın hakkını kendi hakkına tercih etmişti. Allah icin, bakar mısın şu peygamberlerin ahlakına! Ne kadar güzel ve ne kadar olgundur? Bakar mısın akıllarındaki olgunluk ve erdeme; ne kadar muhteşem ve muazzamdır?"

Rabbimiz bizlere de Hz. Yusuf'un ahlakından lütfetsin. En azından bu bilgiden sonra bize kötülük yapanlara karşı böyle davranmayı nasip etsin.

33 Hz. Yusuf, bir peygamberdi. Peygambere yaraşanı yaptı. Kardeşlerini, yaptıkları sebebiyle ayıplamadı, kınamadı. Sonraki âyette ifade edileceği üzere, büyüklüğünü haksızlığa uğrayan herkes tarafından örnek alınması gereken sözlerle gösterdi.

Üzerinde durulması gereken bir diğer konu da sûre boyunca Yusuf'un kardeşlerinin yaptıkları zulümden pişman olduklarını gösteren bir ifadenin geçmemesidir. Buradaki pişmanlıkları, artık kaçacak bir yer olmadığı için "çar-naçar/çaresizlik sebebiyle gerçekleşen bir pişmanlıktır.

34 Bu olaydan asırlar sonra peygamberler silsilenin son halkası olan Rasulullah da Mekke'yi fethettiğinde, istediği her icraatı yapabilecek bir konumdayken, kendisine ve kendisine inananlara işkence eden, yurdundan yuvasından çıkaran Mekke müşriklerini affettiğini, Hz. Yusuf'un kardeşlerine söylediği bu sözle bildirecekti. Bu konudaki rivayet şöyledir:

Rivayete göre Peygamberimiz (s.a.v) Mekke fethedildiği gün Kâbe kapısının iki kanadını kavrayıp Kureyşlilere yönelerek:

"Bugün size ne yapacağımı düşünüyorsunuz?" dedi. Onlar:

"Hayır umuyoruz; çünkü sen değerli bir kardeşsin, değerli bir kardeşin oğlusun, kadrin kıymetin büyüktür" dediler. Rasulullah:

"Ben bugün size kardeşim Yusuf 'un dediğini diyorum: Bugun size kınama yok."

12:93 "Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun. Gözleri görmeye başlar. Sonra da bütün âilenizi bana getirin."[35]

12:94 Kafile daha Mısır'dan ayrılır ayrılmaz, Yakub şöyle dedi: "Eğer bana 'Bunamış' demez (kınamazsanız bir şey söyleyeceğim:) İnanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum,"

12:95 Onlar, "Vallahi senin şaşkınlığın/ yanılgın hâlâ devam ediyor" dediler.

12:96 Fakat müjdeci gelip de gömleği Yakub'un yüzüne sürünce, gözleri açıldı ve "Ben size 'Allah'ın bildirmesiyle, sizin bilmeyeceğiniz şeyleri bilirim' dememiş miydim?" dedi.[36]

12:97 Oğulları babalarına dediler ki: "Ey babamız! Bizim günahlarımızın affedilmesini dile. Çünkü biz gerçekten günahkârız."

12:98 Yakub şöyle dedi: "Sizin için Rabbimden bağışlanma dileyeceğim. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir."

12:99 Yakub âilesi Mısır'a gelip Yusuf'un yanlarına girdiklerinde, anne ve babasını bağrına bastı ve "Allah'ın izniyle güven içerisinde Mısır'a girin" dedi.[37]

[35] Bu emri alan kardeşleri, sevinçli bir şekilde derhal yola çıktılar. Allah bütün bunları Hz. Yakub'a hissettirmişti.

[36] Hz. Yusuf'un gömleğinin üç önemli olayda kullanıldığını görüyoruz:

Kardeşleri Hz. Yusuf'u kurdun yediğine inandırmak için onun gömleğine sahte kan sürmüşlerdi.

Aziz'in hanımına karşı suçsuz olduğu, gömleğinin arkadan yırtılmış olmasıyla ispat edilmişti.

Yaşadığına babasını inandırmak ve onun görmeyen gözlerini açmak için yine onun gömleği kullanıldı.

[37] Yusuf tahta çıkıp, kardeşlerine Yusuf olduğunu açıkladıktan sonra neden daha önceki rasul olan babası Yakup'un yanına gitmek yerine, babasını kendine çağırmıştır. Bir peygamber olan babası itiraz etmeden Mısır'a gelmiştir.

Oysa hiçbir rasulün Allah'ın izni olmadan görev yerini kendi kafasına göre terk edemeyeceği gerçeği, Allah'ın izni olmadan görev yerini terk eden Hz. Yunus üzerinden anlatılmıştır. Yunus için geçerli olan bu kural elbette ki tüm elçiler ve tabi ki Yakup için de geçerlidir. Buradan bu yolculuğun Allah'ın izniyle gerçekleştiği hükmünü çıkarabiliriz.

12:100 Ve anne ve babasını tahtına çıkardı. Onlar ve kardeşleri Yusuf'a kavuştukları için secde ettiler/ Yusuf'un faziletini ve üstünlüğünü kabul ettiler.[38]

Yusuf şöyle dedi: "Ey babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rü'yanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Doğrusu Rabbim bana çok şey lütfetti. Beni zindandan çıkardı, şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Rabbim dilediğine lütfedendir. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar."[39]

12:101 "Ey Rabbim! Sen bana güç/ iktidar ve hakimiyet verdin. Olayların yorumunu/ sonunun nereye varacağını da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen, dünyada da âhirette de benim sahibimsin. Benim canımı Müslüman/ Sana teslim olmuş bir haldeyken al ve beni sâlihler arasına kat."[40] **(2:132)**

[38] Burada geçen secde, "Yusuf'a kavuştukları için secde ettiler," Yusuf'un önünde Allah'a secde ettiler" "Allah'a secde edip eğildiler" ve benzeri şekillerde tercüme etmişlerdir. Oysa secde kavramı çok anlamlı kavramlardandır. Her geçtiği yerde Türkçede bilinen anlamda secdeyi ifade etmez.

[39] Tefsirlerde, Hz. Yakub'un, yıllarca Hz. Yusuf'tan ayrı kalmasının bütün sebebi, bütün suçu, onun kendisinden Hz. Yusuf'u isteyen kardeşlerine "Onu kurt yer" (12:13) demesi gösterilir. Buna göre Allah sözüm ona "kurttan korkacağına Benden korksaydın" ya diyerek onu Hz. Yusuftan uzaklaştırarak cezalandırmıştır. Oysa Hz. Yakub ve Hz. Yusuf olayı, Allah'ın hikmetinin ve emrinin bir sonucudur. Yoksa Hz. Yusuf, Mısır'a Aziz olduktan sonra babasına bir mektup yazarak varlığından haberdar edebilir veya bizzat kendisi gidebilirdi.

[40] Bu âyetten, ölümün güzelliğini gösterme adına yanlış bir çıkarım yapılmaktadır. Buna göre ölüm çok güzel olmasaydı, Hz. Yusuf, anne ve babasına kavuştuktan sonra, dünyevî olarak önemli bir makam sahibiyken bu en mutlu anında Allah'tan ölümü istemezdi. Oysa onun Allah'ın onca nimetlerini saydıktan sonra "Beni Müslüman olarak öldür ve beni sâlihler arasına kat" duasından maksat, ölüm çok güzel olduğu için o an ölümü istemek değildir. Bütün bu nimetleri karşılığında Allah'a nankör bir kul olarak değil, Müslüman yani Ona teslim olmuş bir kul olarak ruhunu teslim etme isteğidir. Kaldı ki kaynaklarımızda bu duadan sonra onun öldüğüyle ilgili bir bilgi yoktur. Aksine birkaç yıl daha yaşadığı, babasıyla birlikte 24 yıl, babasından sonra 23 yıl daha yaşadığı gibi rivâyetler vardır. Bunlar kesin bilgi olmasa da o an öldüğü konusunda rivayet olarak da elimizde bir bilgi yoktur.

Yusuf Sûresi'nden çıkarılacak çok önemli dersler vardır. Bu ibretler için *Peygamber Tarihi* kitabımızın 2.cildinden 233-234. sayfalarına bakılabilir.

12:102 İşte bu, gayb haberlerindendir. Onu sana Biz vahyediyoruz. Yoksa onlar (Yusuf'un kardeşleri) iş birliği yaparak tuzak kurduklarında, sen onların yanında değildin. **(3:44; 11:49; 28:44)**

12:103 Sen ne kadar istesen, üzerine düşsen de insanların çoğu iman etmeyeceklerdir. **(11:17)**

12:104 Oysa sen imana dâvetin için onlardan bir ücret de istemiyorsun. Kur'an, herkes için ancak bir öğüttür.

12:105 Göklerde ve yerde inkarcıların farkında olmadıkları, yüzlerini çevirip geçtikleri nice deliller vardır.

12:106 İnsaların çoğu da Allah'a ancak ortak koşarak iman ederler.

12:107 Yoksa onlar Allah'ın kuşatıcı bir azabının kendilerini sarıvermesinden veya haberleri yokken kıyâmetin ansızın gelmesinden emin mi oldular? **(16:45)**

12:108 De ki: "İşte benim yolum budur. Ben de bana uyanlar da apaçık bir delile dayanarak/ bilinçli olarak Allah'a imana çağırırız. Allah'ı her türlü noksandan uzak görürüm. Ben asla müşriklerden değilim.

12:109 Senden önce de beldelerin halkına kendi içlerinden mesajımızı onlara ulaştırması için (meleklere değil) bâzı "adam"lara vahyetmiştik. Yeryüzünde gezip de kendilerinden önce yaşayanların sonlarının ne olduğuna bakmıyorlar mı? Âhiret yurdu, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. Hâlâ akıllarını çalıştırmayacak mısınız? **(25:20)**

12:110 Peygamberler, (peygamberlik ve yardım konusunda) kendilerine yalan söylendiğini sanıp ümitsizliğe düştükleri zamanda, yardımımız geldi. Dilediğimiz kimseleri kurtardık. Ama suçlulardan/ inkarcılardan azabımız geri çevrilecek değildir. **(2:214)**

12:111 Şüphesiz peygamberlerin hayat hikayelerinde akıl sahipleri için birer ibret vardır. Bu Kur'an, uydurulabilecek bir söz değildir. Aksine o kendisinden önceki kitapları tasdik eder. Her şeyin ayrıntılı bir açıklamasıdır. İman eden bir topluluk için de bir hidâyet ve rahmettir.

RA'D SÛRESİ

Medine'de indirildiği söylense de Mekkî mi Medenî mi olduğu ihtilaflıdır. İçerik olarak Mekke'de indirilen sûrelere benzer. 43 âyettir. İsmini, 13. âyette geçen ve "gök gürültüsü" anlamına gelen "ra'd" kelimesinden alır. Tevhid, nübüvvet, âhiret, Allah'ın rahmeti, sunduğu nimetler gibi konular ele alınır. Bunlar misallerle anlatılır ve her an göz önünde olan olaylara karşı insandaki ülfet/alışkanlık perdesi aralanır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

13:1 Elif-lâm-râ. Bunlar Kur'an'ın âyetleridir. Rabbinden sana indirilen bu Kitap haktır. Fakat insanların çoğu böyle olduğuna inanmıyor.

13:2 O Allah ki gördüğünüz gibi, gökleri direksiz olarak yükseltti.[1] Sonra da kudret ve hükümranlık tahtına kuruldu. Her biri belirlenmiş bir vakte kadar hareketini sürdürecek olan güneşi ve ayı, koyduğu yasalara boyun eğdiren de Odur. Bütün işleri yerli yerince O idare edip düzenler. Ayrıca Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanasınız diye, birliğini gösteren alâmetleri size açıklar. **(7:54; 22:65; 23:17; 35:41; 36:38; 41:37; 55:7; 85:1)**

13:3 Yeryüzünü yayıp döşeyen, onda yerinden oynatılmaz dağlar yerleştiren ve nehirler akıtan da Odur. Bütün meyvelerden yeryüzünde ikişer ikişer çiftler yaratan ve gündüzü, geceyle örtüp bürüyen de Odur. Şüphesiz düşünen bir topluluk için bütün bunlarda alınacak ibretler/alınacak dersler vardır. **(10:3; 20:54)**[2]

13:4 Yeryüzünde birbirine komşu, (ama yapı olarak birbirinden ayrı nice) kara parçaları, üzüm bağları, ekinler, bir kökten sürgün verip küme halinde veya tek başına boy veren hurma ağaçları vardır ki hepsi de aynı su ile sulanır. Böyle iken Biz onların meyvelerinde bâzısını, bâzısına (koku ve tad bakımından) üstün kılıyoruz. Bütün bunlarda aklını çalıştıran kimseler için çıkarılacak dersler vardır. **(6:99; 51:20)**

13:5 Eğer bir şeye şaşacaksan, "Toprak olduktan sonra biz tekrar diriltilecek miyiz?" diyenin sözüne şaş. İşte onlar Rablerini inkâr edenlerdir, işte onlar kıyamet gününde boyunlarında demir halkalar taşıyacak olanlardır. İşte onlar Cehennem ehlidir ve orada ebedî olarak kalacaklardır. **(17:49; 19:66; 34:33; 46:33; 50:15)**

[1] Bu cümleye "O Allah ki gökleri görülmeyen direklerle yükseltti" şeklinde mânâ verenler de vardır. Görünmeyen direklerin *yer çekimi* olduğu yorumu yapılır.

[2] Bâzı müfessirler bu âyette geçen "yeryüzünü yayıp döşeyen" ifadesinden dünyanın yuvarlak olmayıp düz olduğu gibi kendi yaşadıkları dönemin astronomi bilgilerine göre hüküm çıkarmışlardır. Bu yanlış bir hükümdür. Bu ifadede söz konusu olan dünyanın düz ya da yuvarlak oluşu değil, "yaşamaya el verişli" halde olmasıdır. Geniş bilgi için *Kur'an Teknolojiden Bahsediyor mu?* isimli kitabımıza bakılabilir.

13:6 Böyle diyen müşrikler bir de senden iyilikten önce kötülüğün çabuklaştırılmasını isterler. Oysa kendilerinden önce ibret alacak nice cezalar geçmiştir. Doğrusu senin Rabbin, yine de insanların zulmüne karşı rahmet sahibidir. Ancak unutmasınlar ki Rabbinin azabı da çok şiddetlidir. **(6:147; 15:6-8; 29:53-54; 38:16)**

13:7 Kâfirler şöyle diyorlar: "Ona Allah tarafından bir peygamberlik delili/ mu'cize verilmeli değil miydi?" Sen sadece bir uyarıcısın! Her kavim için bir yol gösterici vardır. **(6:37; 17:59; 35:24)**

13:8 Allah, her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerinin (cenin-de) neyi eksik bırakıp, neyi fazlalaştırdığını bilir.[3] Onun katında her şey bir ölçü (kader) iledir" **(23:13-14; 39:6; 53:32)**

13:9 Allah, görünmeyeni de görüneni de bilen, her şeyden yüce olandır.

13:10 Sizden sözünü gizleyen de açığa vuran da; gece saklanan da gündüz açığa çıkan da Onun ilminde birdir. **(10:61; 11:5; 20:7; 57:4)**

13:11 Çünkü insanın önünde ve arkasında Allah'ın emri gereği onun amellerini kaydedip koruyan grup grup melekler/ takipçiler vardır.[4] **(82:10)**

Bir topluluk üzerlerindeki (güzel hal ve ahlâkı) değiştirip bozmadıkça, Allah o kavmin halini değiştirip bozmaz. Allah bir topluluğa kötülüklerinin cezası olarak bir felaket tattıracağı zaman onu geri çevirebilecek kimse yoktur. Onların Allah'a karşı bir yardımcıları da olmaz. **(8:53; 13:11; 35:43)**

13:12 Allah, size şimşeği göstererek korku ve ümit verir. Yağmur yüklü ağır bulutlar oluşturur.[5]

[3] Ya da "tamlık-eksiklik, güzellik-çirkinlik, uzunluk-kısalık" gibi durumunu bilir.

[4] Âyette melek ifâdesi değil, muakkıbât/takipçiler ifadesi geçer. Müfessirlerin çoğu, muakkibâtın melekler olduğunu ifade etmişlerdir. Bu melekler, kimine göre insanların amellerini yazarlar, kimilerine göre de onları tehlikelerden korurlar.

[5] Buradaki korkma ve ummanın anlamı şudur: Şimşek çakarken bir yandan yıldırım düşmesinden korkulurken, bir yandan da yağmur yağması ümit edilir. Birde yağmurdan Yolcu olan, harmanında mahsülü bulunan, evi sel yatağında olan ve çatısı akan kimseler gibi yağmurdan zarar görecek olanlar korkarlar.

13:13 Gök gürültüsü, Allah'ı hamd ile tesbih eder. Melekler de Onun korkusundan dolayı tesbih ederler. O yıldırımlar gönderir de dilediğini onunla çarpar. Böyleyken kâfirler Onun hakkında ileri geri konuşuyorlar. Şüphesiz Onun cezası pek şiddetlidir. **(17:44)**

13:14 El açıp dua edilmeye layık olan ancak Allah'tır. Onların Allah'tan başka istekte bulundukları ilahlar ise hiçbir isteklerine karşılık veremezler. Böylelerinin durumu, su ağzına gelsin diye avucunu suya açan, fakat suyun kendisine bir türlü erişmediği kimseye benzer. Kâfirlerin duası da işte böyle boşa gider.

13:15 Göklerde ve yerde olanların hepsi gerek kendileri, gerekse gölgeleri, sabah-akşam ister istemez Allah'a boyun eğer. (Secde âyeti) **(3:83; 16:48-49)**

13:16 Onlara "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" diye sor; sonra da "Allah'tır" diye cevap ver. Böyleyken siz Allah'ı bırakıp kendinize bir faydası dokunmayan, sizden bir zararı uzaklaştıramayan mâbudlar mı edindiniz?[6]

De ki: "Hiç görenle, kör/ görmeyen bir olur mu? Ya da karanlıkla aydınlık bir olur mu?"

Bunlar bir olmazken, yoksa onlar Allah'ın yarattığı gibi yaratıcılar buldular da onların yarattıkları, Allah'ın yarattığına mı benziyor?

De ki: "Her şeyi yaratan Allah'tır. O, her şeyin üzerinde mutlak hüküm sahibidir." **(19:93-95; 23:86-87; 36:74; 39:3)**

13:17 Allah gökten bir su indirdi de vâdilerin hacimlerince sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü. Süs veya eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri madenlerde de (demir, kurşun ve sarı bakır elde edebilmeleri için) buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile bâtılı böyle misal verir. Köpük, atılıp gider. İnsanlara fayda veren şeylere gelince, o, yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller getirir.

13:18 Rablerinin çağrısına uyanlara en güzel mükafât/ Cennet vardır.

[6] Müşrikler Allah'ın varlığını kabul ediyorlardı. Bunun için kendilerine müşrik/Allah'a şirk koşan deniliyordu. Ancak Allah tasavvurları çok farklıydı. (Bu konuda geniş bilgi için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildine bakınız.)

Onun dâvetini kabul etmeyenlere gelince, eğer dünyada olanların tamamı, bir misli ilavesiyle kendilerinin olsaydı, azaptan kurtulmak için tamamını fidye verirlerdi. İşte onlar şiddetli bir hesaba çekilecek-lerdir. Onların kalacakları yer Cehennem olacaktır. Orası ne kötü bir yataktır/ yerleşim yeridir. **(5:36; 10:26)**

13:19 Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, görmeyen kör gibi olur mu? Bu Kur'ân'dan ancak akıl sahipleri öğüt alır. **(47:14)**

13:20 O akıl sahipleri, Allah'a verdikleri sözde dururlar ve misakı/ ahdi bozmazlar. **(7:172)**

13:21 Onlar, Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetirler. Rablerine isyan etmekten çekinirler ve (kıyamet gününde) hesapları-nın kötü çıkmasından korkarlar.

13:22 Onlar, Rablerinin rızasını arayarak sıkıntılara sabrederler, namazlarını dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şey-lerden gizli ve açık bağışta bulunurlar, kötülüğü, iyilikle savarlar. İşte âhiret mutluluğu bunlar içindir.

13:23-24 O mutluluk, Adn Cennetleridir. Cennet ehli, atalarından, eşlerinden ve nesillerinden sâlih olanlarla beraber o Cennete girecekler-dir. Melekler, her kapıdan yanlarına girecekler ve şöyle diyeceklerdir:

"Sabrettiğiniz için selâm üzerinize olsun. Dünya hayatının ne güzel neticesidir bu!" **(52:21; 74:38)**

13:25 Fakat Allah'a iyice pekiştirerek verdikleri sözü bozanlar, Allah'ın gözetilmesini emrettiklerini gözetmeyenler, yeryüzünde boz-gunculuk yapanlar var ya; işte böyleleri için Allah'ın lâneti ve kötü so-nuç vardır.

13:26 Allah dilediğinin rızkını genişletir, dilediğinin rızkını da da-raltır. (Müşriklerin rızkını da Allah genişletmiştir. Böyleyken onlar) bu dünya hayatının refahıyla şımarırlar. Oysa dünya hayatı, âhiretin ya-nında pek az bir menfaattir.

13:27 İnkarcılar, Rabbi tarafından ona peygamberliği konusunda bir delil indirilmeli değil miydi?" derler. De ki: "Allah, sapmak isteyeni saptırır; kendisine yöneleni de doğru yola iletir."[7] **(6:37; 13:7)**

[7] Bu âyetin "kendisine yöneleni de doğru yola iletir" cümlesinde ifade edildiği üzere, Allah, kendisine yöneleni doğru yola ilettiği gibi, sapmak isteyeni saptı-rır. Yani dilediğini değil, dileyeni saptırır. Nitekim şu ferman Ona aittir: "Allah

13:28 Kendisine yönelenler iman eden ve kalpleri Allah'ın zikri ile/ Allah'ı anmakla huzur bulan kimselerdir. İyi bilin ki kalpler ancak Allah'ı anmakla huzura kavuşur.[8]

13:29 İman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar için, hoşlanılacak güzel bir dönüş yeri/ varılacak yurt vardır.

13:30 İşte, senden önce peygamberler gönderdiğimiz gibi, seni de kendilerinden önce nice milletlerin gelip geçtiği, Rahman'ı inkar eden bir topluluğa gönderdik ki sana vahyettiğimiz Kitab'ı kendilerine okuyasın. Onlara de ki: "O benim Rabbimdir. Ondan başka ilah yoktur. Ona dayandım, tevbem ve dönüşüm ancak Onadır. **(6:34; 16:63)**

13:31 Eğer bir kitapla dağlar yürütülecek, yeryüzü parçalanacak veya ölüler konuşturulacak olsaydı, o kitap elbette Kur'an olurdu. İş bütünüyle Allah'a aittir. İman edenler, Allah dileseydi, bütün insanları doğru yola eriştireceğini/ kimsenin buna itiraz edemeyeceğini hâlâ anlamadı mı?

Kâfirlere gelince, onların kendi yaptıkları işler sebebiyle Allah'ın va'di gelinceye kadar, başlarına durmadan bela inecek veya o bela, yurtlarının yakınlarına kadar erişecektir. Şüphesiz Allah va'dinden dönmez. **(14:47; 21:44; 46:27; 59:21)**

13:32 Yemin olsun ki senden önce de peygamberlerle alay edilmişti. Ben o inkarcılara mühlet verip sonra da yakalayıverdim. İşte bakın, azâbım nasıl oldu. **(22:48)**

13:33 Her insanın ne işlediğini görüp gözeten Allah, bunu yapmaktan âciz olan kimse gibi olur mu? Böyleyken Allah'a ortaklar koştular.

De ki: "Haydi o ortak koştuklarınıza bir isim takın bakalım.[9] Yok-

yoldan çıkmışlardan başkasını saptırmaz." (2:26) Allah elbette saptırma gücüne sahiptir, ama bunu yapmaz. Öyle olsaydı, peygamberler görevlendirip, kitaplar indirmesinin bir anlamı kalmazdı. Dolayısıyla "Allah dilediğini doğru yoldan saptırır; dilediğini de dosdoğru yola iletir" (6:36) gibi âyetleri bu doğrultuda değerlendirmek gerekir. Zaten bu âyetin başında "Âyetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde olan sağırlar ve dilsizlerdir" buyurulur. Yani Onun dalalet üzere bıraktıkları, her türlü delile rağmen inkarda direnenlerdir, kesinlikle ve kesinlikle imana yanaşmayanlardır.

[8] Zikir kelimesi, geçen zaman içerisinde anlam daralmasına uğramıştır. 2:152. âyetin açıklamasına bakınız.

[9] Putlara da Allah'ın güzel isimleri gibi bir isim verebilecek misiniz? Halık/

sa siz yeryüzünde Onun bilmediği bir şeyi mi Allah'a bildiriyorsunuz? Yoksa hiçbir gerçeğe dayanmayan boş bir laf mı söylüyorsunuz? Doğrusu kurdukları tuzaklar o kâfirlere hoş gösterildi de onlar hak yoldan alıkonuldular. Allah her kimi saptırırsa (doğru yola gelmeyeceğini bildiği için kendi haline bırakırsa) artık onu doğru yola sevk edecek kimse yoktur. **(9:30; 10:18, 61; 12:40; 16:37; 20:7; 53:23)**

13:34 Onlar için dünyada bir azap vardır, âhiret azabı ise daha çetindir. Onları Allah'ın azabından koruyacak kimse de yoktur. **(25:11-15; 89:25-26)**

13:35 Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vaad edilen Cennetin durumu şöyledir: Bahçelerinin içinden ırmaklar akar. Yiyecekleri gibi gölgeleri de devamlıdır. İşte Allah'a karşı gelmekten sakınanların, korunanların sonu böyledir. Kâfirlerin sonu ise ateştir. **(47:15; 56:27-38)**

13:36 Kendilerine kitap verdiklerimiz (Ehl-i Kitap), sana indirdiğimiz Kur'an'dan mutlu olurlar. Fakat (Müslümanlara karşı birleşenlerin) bâzıları onun bir kısmını inkar ederler.

De ki: Bana ancak Allah'a ibadet edip hiçbir şeyi Ona ortak koşmamam emredildi. Sadece Ona dâvet ederim, dönüşüm de ancak Onadır. **(17:107-109)**

13:37 Böylece insanlar arasında hükmetmen için Biz Kur'an'ı Arapça olarak indirdik. Eğer sana gelen bunca ilimden sonra onları heveslerine uyarsan, Allah'ın cezasından seni koruyacak bir dost ve bir koruyucu bulamazsın. **(11:1; 12:1; 41:41-42; 43:1)**

13:38 Senden önce de bir çok peygamber göndermiş, onlara da eşler ve çocuklar vermiştik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber bir mu'cize gösteremez. Vaad edilen her şeyin yazılmış bir vakti vardır.[10] **(18:110; 25:20)**

---

yaratıcı, Rezzak/ rızık verici, Yuhyi/hayat verici, Mümît/ öldüren, Mucîb/ isteklere cevap veren, Rahman/ rahmet sahibi diyebilecek misiniz?

[10] Müşrikler, Peygamberimizin yiyip içmesini, evlenmesini, çarşı ve pazarlarda dolaşmasını, açıkçası melek olmamasını eleştiriyorlardı. Diğer taraftan, mu'cize isteyerek işi yokuşa sürüyorlardı. Bu âyetle hem onların peygamberlik konusundaki yanlış düşünceleri düzeltilmekte; hem de Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamberin kendiliğinden mu'cize gösteremeyeceği müşriklere açıklanmaktadır.

13:39 Allah dilediğini imha eder; dilediğini sabit bırakır. Levh-i Mahfuz/ Korunmuş Kitap Onun yanındadır.[11]

13:40 Onlara vaad ettiğimiz azabın bir kısmını ister sana gösterelim, isterse bundan önce senin ruhunu alalım fark etmez. Her iki durumda da sana düşen, tebliğden ibarettir. Hesap görmek ise Bize aittir. **(39:38; 42:48; 88:21-26)**

13:41 Bizim yeryüzünü etrafından eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Şüphesiz Allah hükmeder. Onun hükmünü denetleyecek yoktur. O, hesabı çok çabuk olarak görendir.[12] **(21:44)**

13:42 Onlardan önce geçenler de tuzaklar kurdular. Oysa bütün tuzaklar, Allah'ın elindedir (Onların bütün tuzaklarını boşa çıkarır) O, her insanın ne yaptığını bilir. Geleceğin kime ait olduğunu, yakında kâfirler de bileceklerdir. **(8:30; 27:50-53)**

13:43 İnkar edenler, "Sen Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber değilsin" diyorlar.

De ki: "Sizinle benim aramda şâhit olarak Allah ve Onun kitapları hakkında bilgi sahibi olanlar yeter." **(26:197)**

[11] Bu âyette geçen yazılıp silinenlerin neler olduğu konusunda birbirinden farklı çok şeyler söylenmiştir.

[12] Bu âyetle ilgili fetihlerle düşman topraklarının eksiltilesinden tutun, âlimlerin eksiltilmesine varıncaya kadar çok farklı açıklamalar yapılmıştır. Oysa bu sûre Mekke'de indirilmiştir. Bu durumda fetihlerle müşrik topraklarının eksiltilmesi mümkün görünmemektedir. Doğrusunu Allah bilir.

İBRAHİM SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 52 âyettir.

İsmini, içinde geçen Hz. İbrahim kıssasından alır. Sûrede Hz. Mûsa, Hz. Nuh, Âd ve Semud kavimlerinden bahsedilir. Sonra sûreye ismini veren Hz. İbrahim kıssasından bir bölüm anlatılır. Diğer Mekkî sûrelerde olduğu gibi tevhid, diriliş, peygamberlik ve adalet üzerinde durulur. Âhirette şeytanın durumu, peşinden sürüklediği insanları âhirette terk edeceği çarpıcı bir şekilde gözler önüne sunulur. Kur'ân'ın önemiyle başlayan İbrahim Sûresi, Kur'an'ın insanların hidâyetine vesile olmak üzere Allah tarafından gönderilmiş bir öğüt olduğunun bildirilmesiyle son bulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

14:1 Elif-lâm-râ. Bu, Rablerinin izniyle/ kolaylaştırmasıyla, insanları karanlıklardan nura çıkarman; Azîz ve Hamid/ Kudreti her şeye yeten ve her türlü hamde layık olan Allah'ın yoluna kavuşturman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

14:2 O Allah ki göklerde ve yerde ne varsa Onundur. (Böyle bir Allah'ı inkar ederek) şiddetli bir azaba çarptırılacak olan kâfirlere yazıklar olsun.

14:3 O kâfirler ki dünya hayatını sevip, onu ahiret hayatına tercih ederler. İnsanları Allah yolundan alıkoyarlar. Allah'ın yolunu eğri göstermeye çalışırlar. İşte böyleleri haktan çok derin bir sapkınlık içerisindedirler.

14:4 Kavmine gerçeği açık olarak iletmesi için Biz her peygamberi ancak kendi kavminin lisanıyla/ konuştuğu dil ile gönderdik. (Peygamber Kitapla tebliğ vazifesini yaptıktan sonra) Allah isteyeni sapıklıkta bırakır; isteyeni ise doğru yola yöneltir.[1] Şüphesiz O Aziz'dir, Hakîm'dir/Kudreti herşeye yeter ve her şeyi hikmetle yapar. **(12:1; 41:44; 43:1)**

14:5 Yemin olsun ki Biz Mûsâ'yı mu'cizelerle birlikte, "Kavmini karanlıktan nura çıkar ve Allah'ın önemli günlerini onlara hatırlat"[2] diye gönderdik. Şüphesiz bunda gerektiği gibi şükreden ve gerektiği gibi sabreden herkes için nice ibretler vardır.

14:6 Bir zamanlar Mûsâ kavmine şöyle dedi: "Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetlerini hatırlayın. Çünkü O sizi, oğullarınızı kesip, kızları-

[1] Ra'd Sûresi, 27. âyetindeki açıklamaya bakınız.

[2] Zâlimleri cezalandırıp, mü'minleri kurtardığı nimet günleri. Zâten bu Sûrede, Hz. Mûsa kavmine, Hz. Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin başlarına geleni anlatır.

Bu hitaba muhatap olan Araplar arasında kabilecilik sebebiyle savaşlar yaygındı. Bu savaşlar "Eyyamü'l-Arap" diye meşhur olmuştur. Onlar şiirlerinde ve gece sohbetlerinde Zîkar, Ficar gibi bu savaşlardan bahsederlerdi. Onlar Nuh, Âd, Semud gibi kavimlerin olaylarını da "Eyyamullah" tabiriyle ifade ederlerdi. Burada inkarcıların helak edilip mü'minlerin kurtulduğuna müşriklerin bildikleri tabirle dikkat çekilerek, inanmadıkları takdirde başlarına gelecek musibetle tehdit edilmektedirler.

nızı sağ bırakarak, işkencenin en kötüsüne uğratan Firavun ailesinden kurtardı. Gerçekten bu zulümden kurtarılmanızda sizin için Rabbinizin büyük bir nimeti vardır. **(2:49; 7:141; 40:25)**

14:7 Hatırlayın ki Rabbiniz size "Eğer şükrederseniz/ minnettarlık gösterirseniz, elbette size nimetimi artıracağım; ama nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz nankörlere azabım çok şiddetlidir" diye bildirmişti. **(4:147)**

14:8 Mûsâ dedi ki: "Sizler ve yeryüzünde olan herkes nankörlük edecek olsa bile, Allah şüphesiz Ganiyy ve Hamid'dir/ Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve her türlü hamde layık olandır." **(30:44; 39:7; 64:6)**

14:9 Sizden öncekilerin Nuh, Âd ve Semûd halklarının, onlardan sonra gelen ve Allah'tan başkasının bilemeyeceği halkların başlarından geçen olayların haberi size ulaşmadı mı?

Peygamberler onlara apaçık deliller getirdiler de onlar peygamberlerin sözlerini ağızlarına tıkayıp/ konuşmalarına fırsat vermeyip şöyle dediler: "Biz sizinle gönderilen mesajları kabul etmiyoruz. Çünkü biz, sizin bizi çağırdığınız şey hakkında derin bir şüphe içerisindeyiz.'"

14:10 Peygamberleri onlara "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında mı şüphe ediyorsunuz? O sizi günahlarınızı bağışlamaya çağırıyor ve belirlenmiş bir vakte kadar size zaman tanıyor" dediler.

Kavimleri de onlara şu karşılığı verdi: "Siz, bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Sizler bizi atalarımızın ibadet ettiği tanrılardan vazgeçirmek istiyorsunuz. Öyle ise bize apaçık delil getirin." **(46:31; 61:10-12; 71:3, 4)**

14:11 Peygamberleri onlara dedi ki: "Evet, biz de sizin gibi bir insanız. Fakat Allah peygamberlik nimetini kullarından dilediğine ihsan eder. Allah'ın emri olmadıkça, size mu'cize göstermemiz mümkün değildir. İman edenler ancak Allah'a tevekkül etsinler/dayanıp güvensinler.

14:12 "Allah bize yolumuzu dosdoğru gösterdiği halde, bize ne oluyor ki Ona güvenmeyelim? Bize yaptığınız ezâlara karşı sabredeceğiz. Tevekkül etmek isteyenler, Allah'a güvensinler."

14:13 İnkarcılar o peygamberlere dediler ki: "Ya sizi yurdumuzdan kovarız, ya da bizim dinimize dönersiniz. Rableri de onlara, "Şüphesiz Biz o zâlimleri yok edeceğiz!" diye vahyetti.

14:14 "Onlardan sonra da o topraklara sizi yerleştireceğiz. İşte bu

vaad, huzurumda hesap vermekten ve uyardığım azaptan çekinenler içindir. **(7:137; 8:30; 21:105; 33:27)**

14:15 Peygamberler Allah'tan yardım isteyince, her bir inatçı zorba, hüsrana uğradı.

14:16 Bu kadarla da kalmayacak, onlara bir de Cehennem azabı vardır. Orada onlara Cehennemliklerin yaralarından akan kan ve irin karışımı bir sıvıdan içirilir. **(88:4-5)**

14:17 Yutmaya çalışacak ama boğazından geçmeyecek. Ölüm her yandan kendisine geldiği halde yine de ölmeyecek. Bunun arkasından çok şiddetli bir azap daha vardır. **(22:21; 35:36; 37:63-68; 84:10)**

14:18 Rablerini inkar edenlerin çabalarının durumu, fırtınalı bir günde, rüzgarın şiddetle savurduğu küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şey elde tutamazlar. İyiden iyiye sapıtma işte budur. **(25:23)**

14:19 Görüp anlamadın mı? Allah gökleri ve yeri hikmetle ve önemli bir amaç/ gaye için yaratmıştır. Eğer dilerse sizi yok edip, yepyeni varlıklar getirir.

14:20 Ve bunu yapmak Allah için çok da kolaydır. **(5:54; 36:77-83; 47:38)**

14:21 Bir vakit gelir hepsi toptan Allah'ın huzuruna çıkar. Tâbi olanlar reislerine, "Biz size uymuştuk. Şimdi siz Allah'ın azabından en küçük şeyi bizden uzaklaştırabilecek misiniz?" derler.

Onlar şu cevabı verir: "Allah bizi doğru yola iletseydi, biz de sizi iletirdik. Sızlansak da sabretsek de bir şey değişmez. Artık kaçacak yerimiz yok!" **(34:32; 52:16)**

14:22 Hesap görülüp hüküm verildiğinde/ herkesin gideceği yer belli olduğunda şeytan şöyle der: "Şüphesiz Allah (huzurunda hesap verileceği konusunda) size hak bir vaatte bulunmuştu (O gerçekleşti). Ben de size vaatte bulunmuştum, fakat ben vaadimde yalancı çıktım. Ama benim sizi zorlayacak bir gücüm de yoktu. Ben sizi sadece çağırdım, siz de bana uydunuz. Öyleyse beni değil, kendinizi kınayın. Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz. Sizlerin beni daha önce dünyada Allah'a ortak koşmanızı, ben bugün inkar ediyorum/ sizden uzaklaşıyorum." Zâlimlerin hakkı hiç şüphesiz pek acı bir azaptır.[3] **(8:48; 25:29; 31:33; 35:14; 50:27)**

[3] "Zâlimlerin hakkı hiç şüphesiz pek acı bir azaptır" ifadesi, şeytanın sözlerinin devamı da olabilir.

14:23 İman edip sâlih/dinin güzel gördüğü işleri yapanlara gelince, onlar içlerinden ırmaklar akan Cennetlere gireceklerdir. Rablerinin izniyle orada ebedî olarak kalacaklardır. Orada birbirlerine dilekleri "Selam" olacaktır.

14:24-25 Görmedin mi, Allah nasıl bir misal getirdi? Güzel sözü, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini veren kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller veriyor.

14:26 (Şirk ve her türlü) kötü bir sözün misali ise gövdesi yerden koparılmış, bu sebeple ayakta durma imkanı olmayan kötü bir ağaca benzer.

14:27 Allah iman edenleri dünya hayatında da âhirette de o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar. Zâlimleri ise sapıklığa düşürür. Allah dilediğini yapar.

14:28 Allah'ın nimetine karşılık inkar ve nankörlüğü tercih edenleri; kendi toplumlarını da Dâru'l-Bevara/ helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi?[4]

14:29 Onların hepsinin birlikte girecekleri o helak yurdu Cehennemdir. Kalınacak ne kötü bir yerdir orası!

14:30 Onlar insanları Allah yolundan saptırmak için Ona denk tuttukları bazı şeyler uydurdular.[5] De ki: "Şimdilik nasiplene durun bakalım. Sonunda döneceğiniz yer, Cehennem ateşidir." **(10:70; 39:8)**

14:31 İman etmiş kullarıma de ki: "Namazı tam gereği gibi kılsınlar. Ne alış-verişin, ne de dostluğun olmadığı gün gelmeden önce, kendilerine ihsan ettiğimiz rızıklardan gizli ve açık şekilde bağışta bulunsunlar." **(2:254)**

14:32 O Allah ki gökleri ve yeri yarattı, gökten de bir su indirerek, onunla size rızık olması için meyvelerden bitirdi. Onun emriyle deniz-

[4] Burada geçen Dâru'l-Bevar/helak yurdu ifadesinin zıttı 6:127'de geçen Dâr'üs-Selâm/mutluluk yurdu ifadesidir.

[5] Âyetin bu kısmına "İnsanları Allah yolundan saptırmak için bir takım ortaklar uydurdular" şeklinde de meal verilmiştir. Oysa müşrikler böyle bir sebeple ortaklar koşmadılar. Tam tersine putların kendilerini Allah'a yaklaştıracağına inanıyorlardı. (Bakınız Zümer Sûresi, 39:3) Dolayısıyla ortaklar koşarak hem kendileri saptı, hem de insanları saptırdılar.

lerde seyretsinler diye, gemileri sizin hizmetinize verdi. Nehirleri de yine sizin hizmetinize verdi.

14:33 Birbiri ardınca devreden güneşi ve ayı da geceyi ve gündüzü de sizin hizmetinize verdi. **(7:54; 39:5)**

14:34 O, Kendisinden istediğiniz her şeyi verdi. Öyle ki Allah'ın verdiği nimetlerini saymaya kalksanız, sayamazsınız. Böyle iken insan çok zâlim ve çok nankördür.[6] **(16:18)**

14:35 İbrahim bir zaman Rabbine şöyle demişti: "Rabbim bu beldeyi emin kıl. Beni ve evlatlarımı da putlara tapmaktan uzak tut. **(2:126; 3:96-97; 29:67)**

14:36 "Rabbim, doğrusu onlar (putlar) insanların bir çoğunu saptırdılar. Artık bundan sonra kim bana uyarsa o bendendir; kim de bana karşı gelirse o da Senin merhametine kalmıştır. Şüphesiz sen Gafûr ve Rahîm'sin/ Çok bağışlayıcısı ve çok merhametlisin.

14:37 "Ey Rabbimiz! Ben, gerçek birer dindar olsunlar[7] diye, neslimden bir kısmını Senin Beyt'inin (Kabe'nin) yanında, ekin bitmez bir vadide yerleştirdim. Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver! Ola ki şükrederler/ minnettarlık gösterirler.[8] **(37:102)**

14:38 "Ey Rabbimiz! Şüphe yok ki Sen bizim gizlediğimizi de açıkladığımızı da bilirsin. Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz. **(33:54; 58:7)**

[6] "İnsan" cins ismidir. Zulüm ve nankörlük konusunda verilen bu haber, bütün insanları değil, bu iki özelliğe sahip olan insanları kapsar.

[7] Bu cümle nerede ise bütün meallerde "Namazı dosdoğru kılmaları için" şeklinde tercüme edilmiştir. Salat kelimesi, çok anlamlıdır. Bu anlamlardan birisi de "dindarlıktır" onun bu fiilinin sırf bildiğimiz namaza has kalmaması, daha genel olması için salat kelimesinin, "dindarlık" anlamını tercih ettik. Kaldı ki Hz. İbrahim'in âilesini sırf namaz kılsınlar diye öyle meşakkat içerisinde bırakması uygun düşmemektedir. Salattan maksat, namaz değil, genel anlamda kulluktur. Neslini, hanif dininin merkezi olsun diye oraya bırakmıştır. 40. âyete ve 107:4'deki açıklamaya da bakınız.

[8] Hz. İbrahim'in bu duası kabul edilmiş, kısa zamanda burası önemli bir yerleşim merkezi olmuş, sonraki yıllarda ise çok daha fazlasıyla gelişmiştir. O beldeyi her yıl milyonlarca mü'min-Müslüman insan ziyaret etmektedir.

14:39 "İhtiyarlığıma rağmen bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamdolsun. Şüphesiz Rabbim duayı işitendir.

14:40 "Rabbim, beni ve neslimden gelen bâzılarını da sadece Sana kulluk eden gerçek bir dindar kıl! Rabbimiz, duâmı/ kulluğumu kabul buyur.[9] **(2:124; 14:37)**

14:41 "Rabbimiz, hesabın görüleceği günde beni, annemi, babamı ve bütün mü'minleri bağışla."

14:42 Zâlimlerin işlediklerinden Allah'ı sakın habersiz sanma. Allah onların cezasını gözlerin dehşetten dışarı fırlayacağı bir güne ertelemiştir. **(19:84)**

14:43 O gün onlar (kabirlerinden çıktıklarında akılları başlarından gitmiş bir durumda) başlarını dikmiş, gözleri korkudan yuvalarından fırlamış, kalpleri de bomboş olduğu halde, hiçbir tarafa bakmadan çağrıldıkları tarafa koşarlar. **(20:108-111; 54:7-8; 70:44)**

14:44 İnsanları kendilerine azabın geleceği gün ile korkut. Zulmedenler o gün, "Ey Rabbimiz, bize biraz daha zaman tanı da Senin dâvetine kulak verelim ve peygamberlere uyalım" derler. Allah onlara, "Peki bundan önce, 'Bize zevâl yoktur' diye yok olmayacağınız konusunda yemin edenler siz değil miydiniz?" diyecektir. **(6:27-28; 16:38; 23:99-100; 44:12)**

[9] "Gerçek bir dindar kıl" şeklinde tercüme ettiğimiz ifadenin aslı "mukime's-salâ" şeklindedir ve birkaç meal dışında bütün meallerde "Dosdoğru namaz kılanlardan eyle!" şeklinde tercüme edilmiştir. İmam Mâturidî'nin de dikkat çektiği gibi, Hz. İbrahim burada "namaz dışında kendisine henüz verilmemiş bir şeyi talep ediyor olmalıdır." O da Allah'a şirksiz kulluktur. Tercihimizle ilgili olarak 37. âyette açıklama yapmıştık.

Âyette, Hz. İbrahim'in neslinden gelen herkesi değil, "bâzılarını" duasına dahil etmesi, nesli içerisinde kafirlerin de olacağını biliyor olmasındandır. Nitekim Bakara Sûresinde geçtiği üzere Allah kendisine, "Ben seni insanlara imam/ rehber yapacağım" dedi. O da "Soyumdan da yap" diye niyazda bulundu. Allah, "Benim ahdim zalimlere erişmez" cevabını verdi. (2:124) Allah insanlara tercih hakkı vermiş, doğru yolunu göstermiş, ama imtihan gereği, inkar veya imandan birini tercih imkanı sunmuştur. Dolayısıyla Hz. İbrahim'in duasının sonucunda bütün insanların itaatkar olması, bu hikmete ters olurdu. Allah ancak iradesini itaat yolunda kullananlara hidayet verir, tercihlerini onaylar. Yoksa hiç kimseyi zoraki itaat ya da isyan yoluna sevk etmez.

14:45 "Oysa siz kendilerine zulmetmiş kimselerin yurtlarında kalmıştınız; onlara neler yaptığımız size apaçık belli olmuştu ve bunları size misal olarak da zikretmiştik" der.

14:46 Evet, onlar da tuzaklarını kurmuşlardı. Oysa hileleri dağları yerinden oynatacak kadar kuvvetli de olsa, onların tuzakları Allah'ın bilgisi dâhilindeydi/tuzaklarını başlarına geçirdi.

14:47 O halde, sakın rasullerine olan vaadinden Allah'ı vazgeçer sanma. Şüphe yok ki Allahın kudreti herkese üstün gelir ve Onun kâfirlerden intikam almaya gücü yeter. **(39:37; 40:51; 58:21)**

14:48 O gün yeryüzü de gökler de başka bir şekle girer. Sonra bütün varlıklar bir olan ve kudreti her şeye yeten Allah'ın huzuruna çıkar. **(40:16; 84:3)**

14:49 O gün suçluların zincirlere birbirlerine bağlandıklarını görürsün.

14:50 Elbiseleri katrandandır.[10] Yüzlerini de ateş kaplamıştır. **(23:104; 38:27; 54:48)**

14:51 Böylece Allah herkese kendi kazandığının karşılığını verir. Şüphe yok ki Allah, hesabı çok çabuk görendir. **(53:31)**

14:52 Bu (Kur'ân), insanların uyarılmaları, Allah'tan başka ilah olmadığını bilmeleri ve akıl sahiplerinin ibret alması için yeterli bir tebliğdir/ öğüttür.

[10] Katran pis kokulu ve ateşte çabuk yanma özelliğine sahip siyah bir maddedir.

HİCR SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 99 âyettir.

İsmini, 80. âyette geçen Hz. Sâlih'in tebliğde bulunduğu Semud kavminin Hicr halkından alır. Bu halk güçlü kuvvetliydi, kendilerine dağlardan evler yontarlar, dünyada ebedî kalacaklarmış gibi gaflet içerisinde yaşarlardı. Bütün güç ve debdebelerine rağmen kendilerini güvende sandıkları bir sırada korkunç bir sesle aniden helak edildiler.

Sûre, kendilerinden çok daha güçlü bir topluluğun inkarları sebebiyle helak edildikleri anlatmakla müşrikler için bir tehdittir.

Hicr Sûresi'nde, Allah'ın varlık ve birliğinin delilleri sunulur. Nübüvvet ve diniliş konuları işlenir. Hz. Âdem, Hz. Lût, Hz. Sâlih kıssaları anlatılır. Kur'an'ın Allah kelamı olduğu ile başlayan sûre, yine Kur'an nimetine dikkat çekilerek son bulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

15:1 Bunlar kitabın ve açıklayıcı olan Kur'ân'ın ayetleridir/ mesajlarıdır. **(12:1; 26:2; 28:2)**

15:2 Zaman gelecek kâfirler, "Keşke vaktiyle Müslüman olsaydık!" diye hayıflanacaklar. **(6:27)**

15:3 Bırak onları yiyip içsinler, dünyadan nasiplensinler ve arzuları onları oyalayadursun. Başlarına gelecek olanı yakında bileceklerdir. **(23:54; 77:46)**

15:4 Biz hiçbir memleket halkını daha önce bir vakit/ecel belirlemeden helak etmedik. **(26:208)**

15:5 Helak ettiğimiz hiçbir toplum, helak vaktini ne öne almış, ne de erteleyebilmiştir.

15:6 Kâfirler seninle alay ederek "Ey kendisine Kur'an indirilen kişi! Sen kesinlikle delisin/cinlenmişsin. **(23:70; 26:27)**

15:7 "Eğer gerçekten doğru söylüyorsan bize melekleri getirsen/ göstersen ya!" derler. **(25:7, 21-22; 43:53)**

15:8 Oysa Biz melekleri ancak belli bir amaç için indiririz. İndirdiğimizde de onlara hiç zaman tanınmaz. **(6:8; 25:22)**

15:9 Şüphesiz Kur'an'ı kesinlikle Biz indirdik, o halde onu kesinlikle Biz koruyacağız.[1] **(5:67)**

15:10 Yemin olsun ki senden önce geçen farklı farklı topluluklara da peygamber gönderdik.

15:11 Ama onların hepsi kendilerine gelen peygamberlerle alay ettiler.

[1] Burada "Biz" ifadesi kullanılması, Allah'tan başkalarının da bu koruma işine dahil olduğu anlamında değildir. Burada çoğul kullanılıp ondan tekil, yani sadece Allah kast edilmiştir.

Bu âyet kanaatimizce zorlama bir yorumla ve bağlamdan koparılarak "Hiç şüphesiz Kur'an'ı indiren Biziz. Onun tebliğcisi Peygamber'i koruyacak olan da elbet yine Biziz!" şeklinde de tercüme edilmiştir. Bu tercümede Kur'an'ın korunmuşluğunu kabullenmeyen bir düşünce yapısının izleri görülmektedir.

Allah'ın "Biz" ifadesi kullanmasıyla ilgili açıklama için 2:57. âyete bakınız.

15:12 İşte Biz böylece bu alay etmeyi suçluların/ inkarcıların kalplerine sokarız.

15:13 Devam ede gelen bir adetin sonucu olarak önceki inkarcı toplumların başlarına gelen helak etmeler, ibret almayı gerektirdiği halde, onlar yine de iman etmezler.

15:14-15 Hatta o kâfirlere gökten bir kapı açsak da oradan göğe yükselseler, "Galiba bizim gözlerimiz bağlandı, ya da biz büyülendik!" derler de yine iman etmezler. **(6:7; 30:58)**

15:16 Şüphesiz Biz gökte burçlar yarattık ve seyredenler için onları yıldızlarla süsledik.[2]

15:17 Hem o göğü kovulmuş her şeytandan koruduk.

15:18 Buna rağmen kulak hırsızlığı yapmak isteyenler olursa, onu da bir yıldız kovalar. **(25:61; 26:212; 37:6; 85:1)**

15:19 Yeryüzünü de yaydık/ genişlettik, onda sâbit dağlar diktik. Orada bir ölçü ile her türlü nebatatı yetiştirdik. **(55:10)**

15:20 Orada hem sizler için geçimlikler, hem de rızkını sizin vermediğiniz daha nice varlıklar için rızıklar yarattık.

15:21 Hazineleri Bizim yanımızda olmayan hiçbir şey yoktur. Her şeyi biz belirli bir ölçüyle indiririz.[3]

15:22 Rüzgarları da biz aşılayıcı/ dölleyici olarak gönderdik, sonra gökten bir su indirip onunla susuzluğunuzu giderdik. Yoksa o suyu hazinelerde depolayan siz değilsiniz. **(16:10; 39:21; 56:69-70; 67:30)**

15:23 Şüphesiz yaşatan da Biziz, öldüren de. (Her şey yok olduktan sonra) geride kalacak olan da sadece Biziz.

15:24 Gerçek şu ki sizden önce geçenleri de sizden sonra gelecek olanları da Biz çok iyi biliriz.

[2] Kur'an'dan yapılan hatalı çıkarımlardan birisi de bu âyetten astrolojiye, burçlarla yapılan fala işaret çıkarmaktır. Bu, kesinlikle doğru değildir. Burçlar vardır, fakat burçların astroloji ile, gaybdan bilgi vermekle, doğum tarihlerine göre insanlar üzerinde tesir oluşturmakla ilgisi yoktur.

[3] "Hazineler" ifadesi Yüce Allah'ın kudret kapsamına girebilecek her şeye gücünün yettiğini anlatan bir benzetmedir.

15:25 Rabbin şüphesiz onları diriliş gününde toplayacaktır. Şüphesiz Allah Hakîm'dir, Alîm'dir/ Her şeyi hikmetle yapar, her şeyi hakkıyla bilir.

15:26 Andolsun biz insanı salsâldan[4] ve şekillenmiş kara balçıktan yarattık.

15:27 Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık.

15:28 Bir zaman Rabbin meleklere şöyle demişti: "Ben salsâldan ve şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım." **(23:12; 35:11; 37:11; 55:14, 15)**

15:29 "Ben ona suret verip, ruhumdan üflediğimde,[5] siz de onun önünde derhal secdeye kapanın/ona boyun eğin." **(2:34; 7:11; 38:72)**

15:30-31 Meleklerin hepsi secde ettiler/boyun eğdiler. Ancak iblis bunu yapmadı, secde edenlerle beraber olmamak için ayak diretti.[6]

15:32-33 Allah İblis'e, "Sen niçin secde etmedin/boyun eğmedin?" diye sordu.

İblis şöyle dedi: "Senin kuru çamurdan şekil verilmiş balçıktan yarattığın bir beşere benim secde etmem/ boyun eğmem mümkün değildir." **(2:34; 7:12; 17:62)**

15:34 Allah dedi: "Öyleyse çık Cennetten, sen taşlanmış/rahmetten kovulmuş birisin!"

15:35 "Yargılama gününe kadar bu lânet/ rahmetten kovulma senin üzerinde olacaktır."

15:36 Şeytan, "Ey Rabbim, insanların diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver/beni yok etme!" dedi.

15:37-38 Allah dedi: "Sen, bizim bildiğimiz bir vakte kadar mühlet verilenlerdensin.[7]

[4] Salsâl, ateş değmediği halde vurulduğunda ses çıkaran kuru çamur demektir.

[5] Yani "yarattığım ruhtan" üflediğimde/hayat verdiğimde. Burada Allah Kendinden bir parçayı değil, sahibi olduğu, yarattığı bir şeyi kast etmektedir. Bu ifade, "Beytimi temizle" **(22:26)** kullanımına benzer.

[6] İblisin melek olup olmadığı konusunda açıklama için bakınız: 2:34.

[7] **Zemahşerî**, 35-37. Âyetlerde geçen"Yargılanma günü""Diriltilecekleri gün"

15:39 Şeytan dedi: "Rabbim! Beni azdırmana/ azmama sebep olmana karşılık, ben de yeryüzünde onlar için günahları süsleyeceğim/ fenalıkları onlara câzip göstereceğim.[8]

15:40 "İhlaslı kulların dışında, onların hepsini mutlaka azdıracağım." **(34:20; 38:82)**

15:41 Allah dedi: "Bu/ ihlas), Bana varan dosdoğru yoldur.

15:42 "Şüphesiz azgın olup da sana uyanlar dışında, kullarım üzerinde senin (gerçekte) bir hâkimiyetin olmayacaktır.

15:43 "Sana uyan azgınlara vaad edilen yer de şüphesiz Cehennemdir.

15:44 "Onun yedi kapısı vardır ve onlardan bir topluluk için bir kapı ayrılmıştır.

15:45 Takvâ sahipleri/ Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise mutlaka Cennetlerde ve pınar başlarındadır

15:46 Onlara "Oraya selamet ve emniyet içinde girin!" denir.

15:47 Onların gönüllerinden her türlü kini çıkarırız; karşılıklı tahtlarda kardeş kardeş otururlar.

15:48 Onlara orada hiçbir yorgunluk dokunmayacak ve onlar oradan çıkarılmayacaklardır. **(88:8-10)**

15:49 Kullarıma, Benim Gafûr ve Rahîm/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olduğumu haber ver.

ve "malum/bilinen gün"ifadelerinin aynı anlamda olduğunu söyler. Ancak sözön belagat üslubunca ifade edilmesi için aynı anlam farklı ifadelerle dile getirilmiştir (*tefennun*). Sonra "Şu da söylenmiştir" diyerek şöyle bir açıklama daha yapar: Şeytanın insanların diriltileceği güne kadar yaşamak istemiş olmasının sebebi, ölmemektir; çünkü o gün artık hiç kimse ölmeyecektir. Ancak bu isteği kabul edilmemiş; buna karşılık kendisine dünya günlerinin sonuna kadar zaman tanınmıştır.

[8] Şeytanın "Beni azdırmana" ifadesini, "azmama sebep olmana" şeklinde ifade etmemizin sebebi, Allah'ın hiç kimsenin azmasını irade etmemesi, istememesi aksine herkesin hidayetini arzulamasıdır. Allah'ın yaptığı, kendi kullarından bir istekte bulunmak, onlara secde emrinde bulunmaktır. Fakat şeytan büyüklenerek bu emre isyan etmiştir. Evet ortada bir azma vardır ama bu, Allah'tan değil, şeytanın bizzat kendi tercihinden kaynaklanmaktadır.

15:50 Bununla beraber, azabım da pek acı vericidir.

15:51-52 Onlara İbrahim'in misafirlerinden de haber ver. Onlar, onun yanına girdiklerinde "Selam!" dediler.

İbrahim ise "Biz sizden korkuyoruz!" dedi.[9]

15:53 Melekler, "Korkma, biz sana büyüdüğünde ilim sahibi olacak bir oğul müjdeliyoruz" dediler. **(51:28)**

15:54 İbrahim şöyle dedi: "Beni mi çocukla müjdeliyorsunuz? Bana ihtiyarlık gelip çatmışken siz beni nasıl bir çocukla müjdelersiniz?"

15:55 Melekler şöyle dediler: "Biz sana gerçeği müjdeledik. Onun için ümit kesenlerden/ karamsar olma!"

15:56 İbrahim şöyle dedi: "Rabbimin rahmetinden hak yoldan sapanlardan başka kim ümit keser ki?" **(12:87)**

15:57 İbrahim onların melek olduğunu anlayınca, "Ey elçiler, bundan başka göreviniz var mı?" diye sordu.

15:58 Melekler dediler ki: "Biz suçlu bir toplumu helak etmeye gönderildik.

15:59-60 "Ancak Lût'un âilesi/ ona iman edenler bu helakın dışındadır. Lût'un hanımı dışında onların tamamını kurtaracağız. Lût'un hanımının ise kurtarılmamasını takdir ettik (İsyanı sebebiyle onun helak edileceklerin içinde kalmasına karar verdik.)" **(27:57)**

15:61 Derken elçiler Lût âilesine geldiler.

15:62 Lut onlara, "Siz yabancı/tanımadığım kimselersiniz. (Siz bu şehir halkının yabancılara ne yaptığını bilmiyor musunuz?)" dedi.

15:63 Onlar, "Aksine (Bunu biliyoruz). Biz sana, kavminin şüphe etmekte oldukları azabı getirdik.

15:64 "Sana gerçeği getirdik. Biz gerçekten doğru söyleyenleriz.

15:65 "Gecenin bir vaktinde âile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından yürü. Sizden hiç kimse dönüp de ardına bakmasın/ kalbiniz geride yaşanacaklarla meşgul olmasın. Siz, sizden istenilen yere gidin."

[9] Burada olayın bir kısmı tayyedilmiş, yani atlanılmıştır. Aradaki olaylar için 7:82-84; 11:77-83. âyetlere bakınız.

15:66 Lut'a, "Sabaha çıkarlarken mutlaka inkarcıların kökünün kazınacağını" da bildirdik.

15:67 Bu arada şehir halkı birbirlerini müjdeleyerek (kötü emellerini gerçekleştirmek üzere) meleklerin yanına geldiler.

15:68-69 Lut onlara şöyle dedi: "Bunlar benim misafirlerimdir. Sakın beni onlara karşı rezil etmeyin. Allah'tan korkun, beni utandırmayın!"

15:70 Onlar ise "Biz senin başkalarının işine karışmanı/ elâleme arka çıkmanı yasaklamamış mıydık?" dediler. **(26:167)**

15:71 Lut onlara şöyle dedi: "İşte kızlarım (onları nikâhlayıp) düşündüğünüzü onlarla gerçekleştirin."[10] **(11:78)**

15:72-74 Hayatın hakkı için (Lut'un kavmi) sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı. Güneş doğarken o korkunç ses onları yakalayıverdi.

Böylece ülkelerini alt-üst ettik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık. **(51:33-34)**

15:75-77 Bunda ibret alacaklar için işaretler vardır.

O beldenin kalıntıları hâlen herkesin gelip geçtiği yol üzerinde durmaktadır.

Gerçekten bunda iman edenler için alınacak mesajlar vardır.

15:78 Eyke/ ormanlık bölge halkı da zâlim kimselerdi.

15:79 Onları da cezalandırdık. Bu her iki şehir halkı da uğrak bir güzergah üzerindedir.[11]

15:80 Yemin olsun ki Hicr halkı/ Semud kavmi de peygamberlerini/ Sâlih'i yalanlamıştı.

15:81 Biz onlara mesajlarımızı göndermiştik; fakat onlardan yüz çevirmişlerdi. **(41:17)**

15:82 Onlar dağlardan güven içinde kalacakları evler oyarlardı.

[10] Bu âyet çoğu meallerde, "De ki: Eğer yapmak istiyorsanız, işte bunlar, benim kızlarım." "Eğer yapacaksanız, işte kızlarım" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu tercümeden Hz. Lut'un ahlaksız adamlara kızlarını sunduğu gibi bir anlam çıkar. (q11:78. âyetteki açıklamamıza da bakınız.

[11] Tebük'ün eski adı. Hz Şuayb'ın halkı.

15:83 Sabaha çıkarken o korkunç ses onları da yakaladı.

15:84 Kazandıkları şeyler kendilerinden hiçbir zararı uzaklaştıramadı.

15:85 Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri boşuna değil, ancak bir amaç için yarattık. O kıyamet vakti kesinlikle gelip çatacaktır. Şimdilik sen onlara serzenişte bulunma. **(43:89)**

15:86 Şüphesiz Rabbin her şeyi/her türlü yaratan ve her şeyi hakkıyla bilendir.

15:87 Yemin olsun ki Biz sana tekrarlanan yediyi ve yüce Kur'ân'ı verdik.[12]

15:88 Öyle ise akranlarından hakkı inkar edenlere verdiğimiz dünyevî zenginliklere gözünü dikme. Seni umursamıyorlar diye mahzun olma. Mü'minlere kol-kanat ger/ mütevazı ol.[13] **(20:131; 26:215)**

15:89 Ve onlara de ki: "Şüphesiz sizleri bekleyen felakete karşı, ben ancak bir uyarıcıyım."

15:90-91 Tıpkı bölüşenlere (kitabı bölerek bir kısmına inanıp bir kısmına inanmayanlara) uyarıcı bir azap indirdiğimiz gibi size de indiririz.[14]

[12] Burada geçen sebü'l-mesânîden yani "tekrarlanan yedi" den maksadın Fatiha sûresi olduğu söylenmiştir.

Ancak **Muhammed Âbid el-Cabirî**'ye (ö. 2010) göre, âyette zikri geçen "sebü'l-mesânî ifadesi, bu güne kadar anlaşıldığı üzere Fatiha Sûresi ya da bahsi geçen diğer sûreler değil, müşriklerin ilk tepkilerinin başladığı şirk eleştirisi aşamasında indirilen yedi sûredir. Bu sûreler, 47. ve 53. sıralar arasında nâzil olan Şuarâ, Neml, Kasas, Yûnus, Hûd, Yûsuf ve Hicr sûreleridir. Sûrelerin ortak özelliği peygamberi teselli maksatlı tekrarlanan önceki peygamberlerin kıssalarının yer almasıdır. Yine ilgili sûrelerin diğer bir özelliği de hepsinin mukattaa harfleriyle başlamalarıdır.

Câbirî'ye göre "Sebü'l-Mesânî" ifadesinden Fatiha Sûresi'nin kastedilmediğinin bir delili de sûrenin âyet sayısının tartışmalı olması, altı âyet olduğunu söyleyenlerin de bulunmasıdır.

[13] Demek oluyor ki Allah'ın istediği mü'min, günümüzde olduğu gibi, "mü'min kardeşlerine karşı sert, kâfirlere karşı yumuşak" değil, mü'min kardeşlerine karşı yumuşak, merhametli, kâfirlere ve İslâm düşmanlarına karşı ise onurlu ve şiddetli olandır.

[14] Bu âyet, "Kur'anı parçalara ayıranlara azap göndermiştik" şeklinde de ter-

15:91 Onlar Kur'an'ı da böyle parçalara ayırarak bir kısmına inandılar, bir kısmına ise inanmadılar.

15:92-93 Rabbin hakkı için onların hepsine yaptıkları işlerin hesabını soracağız.

15:94 Emir olunduğun şeyi kafalarını çatlatırcasına açıkla! Allah'a ortak koşanlardan/ puta tapanlardan da yüz çevir. **(54:6; 68:10)**

15:95-96 Seninle alay edenlere karşı Biz sana yeteriz. Onlar Allah'ın yanı sıra ilah uyduruyorlar. Ama yaptıklarının sonucunu yakında anlayacaklar.

15:97 Onların söyleyip durdukları sebebiyle göğsünün daraldığını/ sıkıntı çektiğini Biz elbette biliyoruz.

15:98 Öyleyse sen Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!

15:99 Ve sana yakîn/ ölüm gelinceye kadar Rabbine kulluk et.[15]

cüme edilmiştir. Bu tercümenin doğru olmadığını düşünüyoruz. Çünkü bu sûre Mekkî'dir ve indiği tarihte Kur'an'ın bir kısmına inanıp, bir kısmına inanmayan kimseler yoktur. Ayrıca her hangi bir azap da indirilmemiştir. Medine'de ise ehl-i kitaptan Bâzıları Kur'an'ın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkar etmiştir. (Bkz. Ra'd Sûresi, 36)

Bu âyetle ilgili yapılan bir başka tercüme de şöyledir: "(Bir İlahî kelam bağışladık sana) tıpkı onu (sonradan) bölüp parçalayanlara indirdiğimiz gibi."

[15] Zaman zaman ortaya çıkan sapık görüşlerden birisi de insan belirli bir ruhî olgunluğa eriştikten sonra, artık ibadet etmesine gerek kalmadığıdır. Böyleleri bu sapık görüşü de bu âyette geçen yakîn kelimesinden çıkarmaktadırlar. Yakîn kelimesi bu âyette ölüm anlamına geldiği halde, "kesin bilgi" anlamı vermektedirler. Oysa insan ne kadar tekâmül ederse etsin, hangi bilgi seviyesine ulaşırsa ulaşsın, ibâdet mükellefiyetinden kurtulamaz. Eğer ruhî kemale erdikten sonra ibadet terk edilecek olsaydı, hiç şüphesiz böylelerinin başında Resûlullah gelirdi. Oysa o, ömrünün sonuna kadar ibâdete devam etmiş, ayakları şişinceye kadar kıyamda durmuş, uzun zamanlar secdeye kapanmış, sıcak günlerde nâfile oruç tutmuştur. Kaldı ki yakîn kelimesi sadece burada değil, Müddessir Sûresi'nin 47. âyetinde te'vile yer bırakmayacak şekilde "ölüm" anlamında kullanılmaktadır. Orada kıyamet günü sahnesi anlatılırken inkârcıların ağzından şöyle ifade edilir: "Hesap gününü yalanlardık. Sonunda ölüm gelip çattı."

NAHL SÛRESİ

Mekke'de indirildiği söylense de sûrede Medine dönemini ait olduğu izlenimi veren âyetler vardır. 128 âyettir.

İsmini, 68. âyette geçen ve "bal arısı" anlamına gelen "nahl" kelimesinden alır.

Sûrede göklerde ve yerde görülen çok sayıda tevhid delili gözler önüne serilir. Bunlar arasında bal arısı da vardır. Sûre'nin başında müşriklerin ısrarla gelmesini istedikleri kıyamet üzerinde durulur. Peygamberlik konusu işlenir, iman ve küfrün sonucu anlatılır. İnsanları hak dine çağırmanın yolu gösterilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

16:1 Allah'ın emri yaklaştı/ geldi-gelecek. Artık onun çabucak gelmesi için acele etmeyin.[1] Allah müşriklerin koştukları ortaklardan uzaktır. **(21:1; 33:63; 40:18; 47:18; 54:1)**

16:2 Allah, meleklerini, emri demek olan vahiyle kullarından dilediğine aralıklı olarak indirir ki o vahiy alan kullar "Allah'tan başka ilâh yok, Allah'ın emirlerime karşı gelmekten sakının" diye insanları uyarsınlar.[2] **(6:124; 25:21; 40:15; 42:52)**

16:3 (Kendisinden başka ilah olmayan) Allah, gökleri ve yeri boşuna değil, bir amaç için yarattı. O, müşriklerin koştukları ortaktan uzaktır.

16:4 Allah insanı bir damla sudan yarattı. Fakat o insan Rabbine apaçık bir düşman kesiliverdi. **(25:54; 36:77-79; 53:45-46; 76:2)**

16:5 Ehlî hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için giyinip korunacağınız ve istifade edeceğiniz çok şeyler vardır. Ayrıca etlerinden de yersiniz.

16:6 Sizin için onlar akşam otlaktan getirilirken ve sabah otlağa salıverirken, ayrıca bir mutluluk vesilesidir. **(6:142)**

16:7 O hayvanlar, kendinizi zora sokmadan taşıyamayacağınız ağırlıklarınızı uzak beldelere taşırlar. Şüphesiz bu taşıyıcıları yaratıp hayatınızı kolaylaştıran Rabbiniz Raûf ve Rahîm'dir/ Çok şefkatli ve çok merhametlidir. **(23:21-22; 36:71-72; 40:79-81; 43:12-14)**

16:8 Atları, katırları ve eşekleri de binmeniz için ve süs olsun diye yarattı. Bilemeyeceğiniz daha neler yarattı/yaratır.

[1] Bu âyet, "Allah'ın emri geldi, onun çabuklaşmasını istemeyin" şeklinde de tercüme edilmiştir. Biz bunu doğru bulmadık. Çünkü gelen bir şeyin çabuklaştırılmasını istemek anlamsızdır. Kaldı ki bu âyet Mekke'de indirilmiştir ve inkârcıların istediği azap kast edilmektedir. O vakitte de gelen bir azap yoktur. "Geldi" ifadesiyle bir mecaz yapıldığı da ifade edilir. Bu sebeple "geldi" yerine, "gelecektir" demeyi tercih ettik. Nitekim bu ayeti "gelecektir" "geldi, gelecek" şeklinde tercüme edenler de olmuştur. (İsra Sûresi, 17:9-11. âyetlerine de bakınız.) "geldi/yaklaştı" anlamındadır.

[2] Ya da son cümle şöyle olur: "O vahiy alan kullar, Benim 'Benden başka ilâh yok, Benim emirlerime karşı gelmekten sakının' sözümle insanları uyarsınlar."

16:9 Doğru olan yolu göstermek, Allah'a aittir. Çünkü bâzı yollar, saptırıcıdır. O dileseydi hepinizi doğru yola eriştirirdi. (İmtihanın bir gereği olarak bunu yapmadı.) **(6:153; 10:99; 11:117-119; 76:3; 92:12)**

16:10 O Allah gökten size bir su indirir. O sudan hem siz içersiniz, hem de hayvanlarınızı otlatacağınız çayır-çimen yeşerir.

16:11 Allah o su ile ekinleri, zeytinleri, hurmaları, üzümleri ve bütün meyveleri sizin için bitirir. Şüphe yok ki bunda düşünecek bir topluluk için ibretler vardır. **(6:99; 27:60)**

16:12 Allah, gece ve gündüzü, güneş ile ayı da sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar Onun emrine boyun eğmiştir. Şüphe yok ki bunda aklını kullanmasını bilen bir topluluk için, ibretler vardır.

16:13 Allah'ın yeryüzünde rengarenk yarattığı şeylerde de düşünüp öğüt alabilen bir topluluk için delilller vardır.

16:14 Yemek için taze et, takınmak için süs eşyaları/inci-mercan çıkarasınız diye, denizi sizin hizmetinize veren de Odur. Gemilerin denizde dalgaları yara yara akıp gittiklerini görürsün. Bütün bunlar, Onun lütfedeceği nasibi aramanız ve şükretmeniz/minnettarlık göstermeniz içindir.

16:15 Dünya, hareketleriyle sizi sarsmasın diye, Allah dağları dikti. Yolunuzu bulasınız diye, nehirler ve yollar yerleştirdi. **(21:31; 78:6-7; 79:32)**

16:16 Yol bulmada yararlanacağınız yıldızlar gibi daha birçok işaretler koydu. İnsanlar, onlarla yollarını bulurlar.[3]

16:17 Yaratan, (ilah diye taptığınız) yaratmayan putlar gibi midir? Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

16:18 (Bırakın şükrünü edâ etmeyi) Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız, sayamazsınız. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir. **(14:34)**

16:19 Allah sizin gizlediğinizi de bilir, açığa vurduğunuzu da.

16:20 Müşriklerin Allah'ı bırakıp da kendilerine yalvardıkları şeyler ise hiçbir şey yaratamazlar, aksine o putların kendileri yaratılmıştır.

[3] Yol bulma konusunda yıldızların, Cahiliye halkı için ne kadar önemli olduğu konusunda 6:97. âyetin açıklamasına bakınız.

16:21 Onlar diri değil, ölüdürler. (Ölüden hiç tanrı olur mu? Hem onlar kendilerine tapanların) ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.

16:22 İlahınız tek bir ilahtır. Böyleyken âhirete inanmayanların kalpleri bunu inkar etmektedir. Onlar bugerçeği başka değil ancak kibirleri sebebiyle inkar etmektedirler. **(39:45)**

16:23 Şüphesiz Allah onların gizlediklerini de bilir, açığa vurduklarını da bilir. Allah büyüklük taslayanları, kesinlikle sevmez.

16:24 O müşriklere, "Rabbiniz ne indirdi?" diye sorulduğunda; "(İndirildiği iddia edilen şeyler) öncekilerin masallarıdır" derler. **(83:10-13)**

16:25 Böylece kıyâmet gününde kendi günahlarını tastamam yüklenmekten başka, hiçbir ilme dayanmaksızın saptırdıkları kimselerin günahlarının bir kısmını da yüklenmiş olurlar. Bakın, ne kötü bir şey yükleniyorlar! **(7:38; 17:15; 29:12, 13; 53:38)**

16:26 Onlardan önceki kâfirler de peygamberleri için hileler/tuzaklar kurmuşlardı. Ama sonuçta Allah onların binalarını temellerinden çökertti de tavanlarını tepelerine yıktı. Hem de bu azap kendilerine hiç fark edemedikleri bir yerden geldi. **(13:42; 59:2)**

16:27 Allah "Hani nerede bana ortak koşup da uğrunda mü'minlere düşmanlık beslediğiniz ilahlarınız?" diyerek onları kıyâmet gününde de rezil eder.

Kendilerine ilim verilmiş olan mü'minler derler ki: "Bugün rezillik ve azab kâfirlerin üstünedir." **(3:192; 26:93)**

16:28 Melekler, inkarla kendilerine haksızlık eden kimselerin canlarını alırken onlar teslim olurlar ve "Biz bir kötülük yapmamıştık" derler. Melekler şu cevabı verirler: "Aksine siz hem de çok kötülük yaptınız, sizin yaptıklarınızı Allah hakkıyla biliyor."

16:29 "Ebedî olarak kalmak üzere girin Cehennemin kapılarından! Büyüklük taslayanların gireceği yer ne kötüdür!"

16:30 "Rabbiniz ne indirdi?" diye Allah'a karşı gelmekten sakınanlara sorulduğunda ise onlar, "Hayır indirdi" derler.

Bu dünyada güzel davrananlara güzel mükafât vardır. Âhiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allah'a karşı gelmekten sakınanların gidecekleri yurt, gerçekten ne güzeldir!

16:31 Onların girecekleri yer, içlerinden ırmaklar akan Adn Cennetleridir. Orada onların diledikleri her şey vardır. İşte Allah, takvâ sahiplerini/ Kendisine karşı gelmekten sakınanları böyle mükâfatlandırır. **(16:97; 28:80; 41:30-32; 43:71)**

16:32 Melekler onların canlarını tatlılıkla alırlar ve "Selam size! Yaptığınız güzel işler sebebiyle girin Cennete!" derler.

16:33 O inkarcılar, kendilerine ölüm meleklerinin gelmesini ya da Rabbinin azap emrini mi bekliyorlar? Kendilerinden öncekiler de böyle yapmışlardı. (Azap göndermekle) Allah kesinlikle onlara zulmetmedi; fakat onlar, kendi kendilerine haksızlık ettiler.

16:34 Onlarıancak kendi yaptıklarının cezası çarptı ve alay edip durdukları azap kuşatıverdi. **(52:14)**

16:35 Müşrikler şöyle dedi: "Eğer Allah dileseydi ne biz, ne de atalarımız Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmazdık. Onun emri olmadan, hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de böyle söylemişlerdi. Peygamberlere açık bir tebliğden başka vazife düşer mi?[4] **(2:170; 6:148; 43:20)**

16:36 Biz her millete bir peygamber gönderdik. O peygamber de "Allah'a kulluk edin ve tagûttan/ Allah'tan başka varlıklara tapmaktan uzak durun!" dedi. Sonra Allah, o dâvete muhatap olanlardan bir kısmına (dâveti kabul edenlere) hidayet verdi; bir kısmı ise sapıklıkta kalmayı hak etti. Yeryüzünü dolaşın da yalanlayanların sonu ne oldu bir bakın. **(2:256; 6:131; 21:25; 39:17; 43:45; 47:10; 67:18)**

16:37 Sen onların hidâyete ermeleri konusunda ne kadar istekli olsan da Allah, hidayet vermediği kimseye zorla doğru yolu göstermez/ iradelerini kötüye kullanıp sapan kimseye hidayete ermez. Onlar için hiç bir yardımcı da yoktur. **(5:41; 7:186; 10:96, 97; 11:34)**

4 Müşrikler, Allah'a ortak koşuyor, dirilişe inanmıyor, Allah'ın helaline haram, haramına helal diyor, sonra da bunun bütün sorumluluğunu Allah'a veriyorlar, "O istemese, biz böyle olmazdık" diyorlardı. Böylece sorumluluktan kaçtıklarını sanıyorlardı. Ama her seferinde bu inatları, sert bir kayaya çarpıyor, Allah'a iftira ettikleri, suratlarına fırlatılıyordu.

Buna benzer "kaderci" ya da işlenilen suçları, yanlışları,ihmalleri "Allah'a fatura etme" hem de çok yaygın olarak günümüz modern câhiliyesinde de vardır..

16:38 Onlar, "Ölen kimseyi Allah asla diriltmez" diye var güçleriyle yemin ettiler. Hayır, onların söylediği gibi değil. Ölüleri diriltmek, Onun hak olarak verdiği bir sözdür (Dirilteceğim!" diyorsa, diriltecektir!). Fakat insanların çoğu bunu bilmez.

16:39 Allah ölüleri diriltecek ki hakkında ayrılığa düştükleri gerçeği meydana çıkarsın. Ayrıca inkar edenler de yalancı olduklarını bilsinler/ anlasınlar.

16:40 Biz herhangi bir şeyin olmasını istediğimizde "Ol" deriz, hemen oluverir/ olmaya başlar. (Böyle iken diriliş niçin gerçekleşmesin ki?) **(2:117; 20:15; 36:82; 52:14-16; 53:31; 54:50)**

16:41 İnancı yüzünden zulme uğradığı için Allah yolunda hicret edenleri, Biz elbette dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz. Onların âhirette kavuşacakları mükâfat ise daha da büyük olacaktır. Hakkı inkâr edenler, keşke anlayabilselerdi.

16:42 O Muhacirler/hicret edenler sabrederler ve sadece Rablerine tevekkül ederler/ dayanırlar.

16:43 Senden önce de Bizim gönderdiğimiz peygamberler (melek değil) kendilerine vahyettiğimiz bâzı adamlardır. Bilmiyorsanız zikr (peygamberlik konusunda bilgisi olan kitap) ehline sorunuz.[5] **(6:111, 12:109; 21:7)**

16:44 Onları biz apaçık delillerle ve kitaplarla gönderdik. Sana da kendilerine indirilmiş olan hükümleri açıklayasın diye Kur'an'ı indirdik. Umulur ki düşünürler.

16:45 Allah'ın dinine karşı fesat planları kuranlar, Allah'ın kendilerini yere geçirmesinden emin mi oldular? Veya ummadıkları bir yerden kendilerine azabın erişmeyeceğinden mi emin oldular?

16:46 Ya da gezip dolaşırlarken hiçbir şekilde engel olamayacakları bir azapla, Onun kendilerini kıskıvrak yakalamasından mı emin oldular? **(12:107; 40:82; 67:16-17)**

16:47 Veya onları korkuta korkuta helak etmeyeceğinden mi emin oldular? (Bu sayılanlar olmuyor) Çünkü Rabbiniz şüphesiz Raûf ve

[5] Bu âyet, müşriklerin, "Allah bir beşeri/insanı peygamber göndermez" sözlerine cevaptır.

Rahîm'dir/ Çok şefkatli ve çok merhametlidir.[6]

16:48 Onlar, Allah'ın yarattığı şeylerin gölgelerinin bile asla büyüklük taslamadan sağdan soldan yere düşmekle istediğini yaparak Allah'a secde ettiklerini/ boyun eğdiklerini görmüyorlar mı? **(13:15)**

16:49 Yine göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler/boyun eğerler. (Secde âyeti)

16:50 Onlar, üstlerindeki/ hükmeden Rablerinden korkarlar ve kendilerine ne emr olunursa onu yaparlar.

16:51 Çünkü Allah şöyle buyurdu: "İki ilâh edinmeyin. Sizin ilâhınız tek bir ilahtır. Yalnız Benden korkun."

16:52 Göklerde ve yerde ne varsa, Onundur. Öyle ise kulluk ve itaat da her zaman Ona olmalıdır. Durum böyle iken Allah'tan başkasından mı sakınıyorsunuz?"

16:53 Size erişen her nimet Allah'tandır. Bir sıkıntıya düştüğünüzde de (taptığınız ilahları bırakarak) yalnız Ona yalvarırsınız.

16:54 Allah o sıkıntıyı sizden kaldırdığında ise içinizden bir topluluk hemen Ona ortak koşar. **(17:67; 31:32)**

16:55 Böylece kendilerine verdiğimiz nimetlere şükür yerine nankörlük ederler. Bu geçici dünya nimetleriyle avunadurun. Yakında gerçeği göreceksiniz.

16:56 Onlar bir de kendilerine verdiğimiz rızıktan, hakkında hiçbir şey bilmedikleri putlar için pay ayırırlar. Allah hakkı için bu yaptığınız iftiraların hesabı mutlaka sorulacaktır.[7] **(6:136)**

16:57 Bir de Allah çocuk edinmekten uzak olduğu halde Ona kız çocukları yakıştırdılar. İşlerine gelen erkek çocukları ise kendilerinin oluyor. **(17:40)**

16:58 Müşriklerden biri, bir kız çocuğuyla müjdelendiği zaman, yüzü simsiyah kesiliverir ve içi öfkeyle dolar.

[6] Bu âyete "Zamanla yok olmak suretiyle helak etmeyeceğinden mi emin oldular" şeklinde de anlam verilebilir.

[7] Bu ayrılan hisseler, müşrik kodamanlarının bazılarının cebine giriyordu. Yani anlamsız da olsa bu uygulamadan menfaat temin edenler vardı.

16:59 Müjdelendiği şeyin utancından, kız çocuğunu sağ bırakıp zilletine mi katlansın, yoksa toprağa mı gömsün diye düşünerek, kavminden gizlenir. Hüküm verdikleri şey ne kadar da kötü![8]

[8] Câhiliye devri denildiğinde ilk akla gelen bir konu putperestlik ve şirkse; ikincisi, kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi vahşetiydi. Kız çocuğu doğurmak anne için yüz karasıydı. Oysa bunda annenin hiçbir dahli, müdahalesi yoktu. Doğacak çocuğun cinsiyeti önceden bilinmediğinden, eşi doğum yapacak olanlar, kız doğar endişesiyle halktan saklanırdı. Âyette kız doğumu durumunda onların ruh hali anlatılmaktadır.

Câhiliye toplumunda kızı doğan babanın yüzünün simsiyah kesilmesinin dışında, kendisine kız çocuğu doğduğu haber verilen erkek, toplum içerisinde kendini *ucuz develer* gibi değersiz ve aşağılanmış hissederdi. Hatta hanımının kız doğurmasına kızıp evi terk edenler de olurdu.

Bu yaklaşım "Ya kız olursa?" düşüncesiyle hamile kadınların psikolojisini bozardı. Bu baskıya fazla dayanamayan bazı kadınlar, böyle bir durumla karşılaşmaktansa, karnı üzerine atlayarak, çocuğunu düşürmeyi tercih ederdi.

Kız çocuklarını öldürmek için bazı usüller uygulanırdı. Bâzı kadınlar, doğumları yaklaştığında çöle gider, bir çukur kazardı. Doğum kız olursa yavrucağı hemen oracıkta gömerdi.

Bir kısmı ise altı yaşına kadar büyüttüğü kız çocuğuna güzel elbiseler giydirir, akraba ziyaretine gidiyormuş gibi elinden tutar, çöle götürürdü. Mâsum yavrucağı önceden hazırladığı çukura iter ve üzerini toprakla kapatırdı.

Kadın bu konuda söz sahibi değildi. Çünkü Arap örfüne göre çocuğun gerçek sahibi baba idi. Câhiliye geleneğinde kız çocuğunun gömülmesi konusunda, erkek hanımını boşamakla tehdit ederdi. Hanımı iki kez kız doğuran bir adam, ona bunlardan birini hayatta bırakıp, diğerini gömmesini şart koşardı. Evden ayrılırken "Döndüğümde içlerinden birini gömmüş olacaksın. Eğer gömmezsen sen bana anamın sırtı gibi ol/bana haram ol!" derdi. Bu durumda da zavallı kadın çocuğundan birini gömer ve acısına katlanmaya çalışırdı.

Kaynaklarda yer aldığına göre gömme işini bazen de baba yapardı.

Arapların bu vahşeti işlemelerinin birinci sebebi, geçindirememe, yani rızık endişesiydi. Erkek çocukları biraz büyü-dükten sonra savaşa katılarak, ya da babaya yardımcı olarak âileye katkıda bulunuyordu. Hem de düşmana karşı bir kuvvet oluyordu. Bu sebeple onların geçimleri babaların gözünü o kadar yıldırmıyordu. Fakat kızlar tamamen "Kaşık düşmanı" olarak görülüyordu. **(17:31; 6:151)**

Âileye bir katkısı olmayan, tam büyüyüp eli iş tuttuğunda evlenip âileyi terkeden kız çocuklarının diri diri toprağa gö-mülmesinin ikinci sebebi, sefalete düşüp âileyi rezil etmeleri endişesiydi. Ayrıca kabileler arası savaşlarda karşı tarafa esir düştüğünde, şâirlerin hicivlerinden, hakaret dolu şiirlerinden kurtulmaktı. Çünkü o devirde şâir sözü, çok etkileyiciydi. Şâirlerin övgüleri de kötülemeleri de çok önemsenirdi. Kötülemeleri kılıç yarasından daha acıtıcıydı.

16:60 İşte âhirete inanmayanların böylesine kötü sıfatları vardır. Allah için ise yüce sıfatlar vardır. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeter ve her şeyi hikmetle yapar.

16:61 Eğer Allah insanları zulümleri yüzünden hemen cezâlandıracak olsaydı, yeryüzünde tek bir canlı bırakmazdı. Fakat Allah onların cezâsını, takdir edilmiş olan ecellerine kadar erteler. Ecelleri geldiğinde de onu ne bir an geri bırakabilir, ne de öne alabilirler.

16:62 Müşrikler, kendileri için hoşlanmadıkları şeyi Allah'a yakıştırırken; dilleriyle de en güzel sonucun kendilerine ait olduğu yalanını uyduruyorlar. Beklesinler! Hiç şüphesiz onların hakkı ateştir ve onlar apar topar ateşe atılırlar/ unutulup terk edilirler. **(18:35-36; 19:77; 41:50)**

16:63 Allah'a yemin olsun ki Biz, senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik. Fakat şeytan, onların işlediklerini kendilerine güzel gösterdi, onları yalanladılar.

İşte bu gün de müşriklerin dostu şeytandır. Onlar için çok acı veren bir azap vardır.

16:64 Biz sana bu kitabı inkarcıların karşı çıktıkları şirksiz imanı ve hesap için dirileceklerini onlara açıkça bildirmen; bir de iman edecek olanlara hidayet ve rahmet olması için indirdik.

16:65 Gökten bir su indirip onunla ölü/kuruyup katılaşan toprağı dirilten Allah'tır. Şüphesiz gerçeğe kulak verecek kimse için, bunda bir ibret vardır.

16:66 Sizin için sağmal hayvanlarda da şüphesiz bir ibret vardır. Size, onların karınlarında, kan ile dışkı arasından çıkan, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen hâlis bir süt içiriyoruz.

O devirde, erkek çocuğu doğduğunda, kız ise öldüğünde anne ve baba tebrik edilirdi. Daha da çirkini, "Kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek, iyi adetlerdendir" diyerek bu vahşetle övünenler vardı.

Kız çocuklarının sık sık yapılan savaşlarda esir alınıp câriye edinildikten sonra fuhşa zorlanma ihtimalleri de öldürülme sebebi olarak görülebilir.

Bununla beraber Câhiliye toplumunda herkesin kız çocuklarını gömdükleri düşüncesi doğru değildir. Çocuklarını gömmemeyi tercih edenler de vardı. Bir de o devirde "çocuklar öldürülmesin" diye onları babalarından satın alan "hayır severler vardı." Bu konuda ayrıntılı bilgi için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 1. cildinden 202-211. sayfalarına bakılabilir.

16:67 Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümden de hem sarhoş edici içki, hem de güzel, temiz rızıklar elde edersiniz.[9] İşte bunda da aklını kullanan kimseler için bir ders vardır.

16:68 Bir de Rabbin bal arısına şunu ilham etmiştir: "Dağlardan, ağaçlardan, insanların kurduğu kovanlardan kendine evler edin.

16:69 Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rabbinin sana has kıldığı şaşırmayacağın yaylım yollarına çık." Arıların karnından insanlar için şifa olan çeşitli renklerde/tatlarda bir şerbet çıkar. Düşünen bir topluluk için şüphesiz bunda bir delil vardır.

16:70 Sizi Allah yarattı, sonra da sizi O öldürecek. İçinizden bazılarını da *erzelü'l-ömre*, önceki bildiklerini bilemez olacağı bir yaşa kadar yaşatır.[10] Şüphesiz Allah Alîm'dir, Kadîr'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeye gücü yeter. **(22:5; 30:54; 36:68)**

16:71 Allah rızık olarak verdiği nimetler konusunda kiminizi, kiminize üstün kılmıştır. Rızık konusunda üstün yaratılanlar, kölelerine/ yanlarında çalışanları kendileriyle eşit seviyeye gelmesinler diye rızık-

[9] Bir önceki âyette ve burada Allah'ın aynı yerden birbirine zıt şeyleri yarattığı ifade edilmektedir. Önceki âyette kan ile dışkı arasından süt; bu âyette ise sarhoşluk veren şeyle temiz rızıklar birlikte zikredilmektedir. Bu âyet Mekke'de inmiştir. Medine devrinde inecek olan âyetlerle, içki haram kılınacaktır. Burada içkinin temiz rızıklardan ayrı tutulması, üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.

[10] Âyetin bu kısmı, bir çok mealde şöyle (veya bu anlamda) tercüme edilmiştir: "Sizi Allah yarattı. Sizi yine O öldürecek. İçinizden kimi -bildikten sonra (çocuk gibi) bir şey bilmesin diye- en aşağı ömre kadar geri götürülür."

Âyet, sanki insanlardan bazılarına uzun ömür vermesi, yeniden çocukluk yaşamaları içinmiş gibi tercüme edilmiş. Oysa âyette âkibete, yani uzun yaşamanın sonucu nazara verilerek, Allah'ın kudretine vurgu yapılmaktadır.

Âyette geçen erzelü'l-ömür, her şeyin düşüğü, değersizi, bunaklık; ömrün en verimsiz çağı, kuvvetten kesilme noktasında geri dönüş, kocamak, düşkün hale gelmek, ihtiyarlık sebebiyle zeka, düşünce ve aklın zayıflaması demektir. Bu terkip bir de insanın hayat safhalarının anlatıldığı Hacc Sûresi'nin 5. âyetinde geçer.

Bununla Allah şunu bildiriyor: "İnsanın gücünü nasıl kademe kademe kemal noktasına kadar ulaştırmaya gücümüz yeterse; kemal halinden tekrar başlangıç noktasına kadar da aşama aşama düşürmeye de gücümüz yeter. Bunu yapan Allah'ın, elbette sizleri tekrar diriltmeye de gücü yeter.

larına ortak etmiyorlar. Böyleyken nasıl olur da Allah'ın nimetini inkar ederler/ Allah'ın kullarını Ona ortak koşarlar?[11] **(30:28)**

16:72 Allah sizin için kendi cinsinizden eşler yarattı. Eşlerinizden de size oğullar ve torunlar yarattı. Sizleri temiz rızıklarla besledi. Böyle iken müşrikler bâtıl ilahlara/putlara inanıp da Allah'ın nimetlerini inkâr mı ediyorlar?

16:73 Onlar Allah'ı bırakıp da ne göklerde, ne de yerde kendilerine rızık olarak bir şey vermeye asla güçleri yetmeyen putlardan istekte bulunuyorlar.

16:74 Hiçbir şeyi Allah'a benzer tutmayın/ yücelterek Ona denkmiş gibi görmeyin. Şüphesiz Allah her şeyi bilir, ama siz bilmezsiniz.

16:75 Allah size bir misal veriyor: Hiçbir şeye gücü yetmeyen bir köle ile, kendisine güzel bir rızık verdiğimiz, o rızıktan gizli ve açık bağışta bulunan kimsenin hâli aynı olur mu? Her türlü övgü ve övgüye vesile olan her şey, Allah'a aittir. Fakat müşriklerin çoğu bunu bilmez.

16:76 Allah şu iki kimseyi de misal veriyor: Onlardan biri dilsizdir, hiçbir şeye gücü yetmez, efendisi için bir yüktür; onu nereye götürse, bir hayır getirmez. Bu kimse başkalarına adâleti tavsiye eden, kendisi de dosdoğru bir yol üzere olan kimseyle bir olur mu?

16:77 Göklerin ve yerin gizliliklerini bilmek Allah'a mahsustur. Kıyametin gerçekleşmesi ise göz açıp kapayıncaya kadar, hatta daha da yakındır/ hızlıdır. Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye yeter. **(54:50)**

[11] Allah maddeden insanları birbirinden farklı yarattığı gibi; mânevî olarak da bazılarına peygamberlik vererek, diğerlerinden üstün kılmıştır. Allah peygamberlik nimetini de kime vereceğini bilir. Dolayısıyla "niye bize değil de ona verildi?" şeklinde bir itiraz yapılamaz.

Bu âyet, bazı meallerde sonu başını yalanlar şekilde şöyle tercüme edilmiştir:

"Allah rızıkta, kiminizi kiminizden üstün kıldı. Üstün kılınanlar ellerinin altındakilere kendi rızıklarını vermiyorlar. Oysa rızıkta onların hepsi eşittir."

Oysa bu âyette, müşriklerin kölelerini Allah'ın verdiği rızıkta kendilerine ortak etmezlerken; putları Allah'a nasıl ortak koşabildikleri sorgulanmaktadır. Müşriklere "Kendiniz için bunu kabullenmezken, Allah'ın mülkünde ve idaresinde Ona nasıl ortaklar koşuyorsunuz?" denilmektedir.

16:78 O Allah ki sizi, annelerinizin karnından hiçbir şey bilmez bir halde çıkarmıştır. Şükredesiniz/ minnettarlık gösteresiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler vermiştir. **(67:23-24)**

16:79 Peki o müşrikler göğün ortasında boşlukta[12] uçup duran kuşlara da mı bakıp düşünmüyorlar? Elbette onları havada tutan, Allah'tan başkası değildir. İman eden bir topluluk için şüphesiz bunda ibretler/ alınacak dersler vardır. **(67:19)**

16:80 Allah evlerinizi sizin için bir huzur ve sükunet yeri yaptı. Hayvanlarınızın derilerinden gerek göçtüğünüz, gerekse konakladığınız günlerde sizin için taşıması kolay portatif evler/çadırlar nasip etti. Onların yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir vakte kadar faydalanacağınız giyecek elbiseler, kullanacak eşyalar yapma imkânı sundu.[13]

16:81 Allah, yarattığı şeylerde sizin için gölgeler, dağlarda sizin için sığınaklar, sizi sıcaktan (ve soğuktan) koruyacak elbiseler,[14] savaşın şiddetinden koruyacak zırhlar verdi. Allah nimetini böylece tamamlar ki tam bir teslimiyetle Kendisine kulluk edesiniz.

16:82 Onlar tebliğinden yüz çevirirlerse, sana düşen ancak açıkça bildirmekten ibarettir (Sen, yüz çevirmelerinden mesul değilsin).

16:83 İnkarcılar aslında nimetin Allah'tan olduğunu bilirler, ama buna rağmen inkar ederler. Onların çoğu işte böyle nankördürler.

[12] Allah'ın koyduğu kanunlara uyarak.

[13] Câhiliye halkının önemli bir sanat dalı da *dericilikti*. Deri, arapların en önemli ticâret metaı idi. Çoğu yere hediye olarak deri ikramında bulunuyorlardı. Halkın çoğu hayvancılıkla uğraştığı ve avcılık yaptığı için deriye kolayca ulaşma imkânı vardı. Ayrıca deriden imal edilen malzemelerin kullanımı daha pratikti. Hicaz bölgesinde dericilik konusunda Tâif çok ilerideydi. Bunun içindir ki Tâif, "dericilik şehri" diye vasfedilmiştir.

Deriden birçok ihtiyaç malzemesi imal etmek mümkündü. Mesela deri sanatkârları deriden giyecek, kürk, ayakkabı, çadır; su, şarap, zeytinyağı, meyve suyu, iç yağı, pekmez gibi sıvılar için kırba ve tulum; un için torba; hayvanlar için koşum malzemesi olarak gem, eğer; savaş malzemesi olarak ok kirişi, zırh, kılıç kını, ok torbası/sadak ve kalkan imal ediyorlardı. Bu işler için deve, sığır, koyun, keçi, ceylan, tilki gibi hayvanların derileri kullanılırdı.

[14] Elbise insanı hem sıcaktan, hem de soğuktan korur. Fakat bu âyetlerin ilk muhatapları için elbisenin soğuktan koruması söz konusu değildi. Çünkü onlar soğuğu bilmiyorlardı.

16:84 Kıyamet gününde her ümmetten birer şâhit getireceğiz. Sonra da artık o kâfirlere özür bildirmeleri için izin verilmez, Rablerini râzı edecek işler yapmaları için yeni bir fırsat da tanınmaz/ özürleri kabul edilmez. **(32:26; 77:35-36)**

16:85 O zâlimler, Cehennem azabını görünce (yalvarıp yakarırlar, fakat) artık onlar için azap hafifletilmez, kendilerine zaman da tanınmaz. **(18:53; 21:39-40; 25:12-14)**

16:86 Müşrikler hesap gününde Allah'a ortak sandıkları kimseleri görünce şöyle derler: "Rabbimiz, hah işte seni bırakıp da kendilerinden istekte bulunarak Sana ortak koştuklarımız (putlar, cinler, şeytanlar, ileri gelenler, tagutlar) bunlardır!"

Ortak koşulanlar ise onların bu sözlerini kabul etmeyip "Siz yalan söylüyorsunuz!" derler. **(18:52; 19:81-82; 29:25; 46:5-6)**

16:87 İşte o gün zâlimler Allah'a teslim olurlar. Uydurdukları ilahlar ise kendilerini bırakıp kaybolmuşlardır. **(20:111; 32:12)**

16:88 Onlar kendileri kâfir oldukları gibi, başkalarını da Allah yolundan çevirdikleri, yanlışa sürükledikleri için onların cezalarını kat kat artırırız. **(41:29)**

16:89 Gün gelecek her ümmet içinden kendileri aleyhine bir şâhit getiriz, seni de onların üzerine şâhit getiririz.[15]

Biz sana Kur'an'ı her şeyin açıklayıcısı, bir hidayet rehberi, bir rahmet ve bir müjde olarak indirdik. **(4:41; 5:109; 7:6)**

16:90 Şüphesiz Allah âdil olmayı, iyi amelleri en güzel şekilde yapmayı, akrabaya yardım etmeyi emreder.

Çirkin/ Allah'ın koyduğu sınırları aşan işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutmanız için sizlere öğüt veriyor.[16] **(5:8; 7:33; 17:26)**

[15] 84. Âyette Allah yolundan sapanlar, burada ise Allah yolundan saptıranlar söz konusudur.

Getirilecek şâhitler her ümmetin kendi peygamberleridir.

[16] Emevîler döneminde Cuma günleri hutbelerde Hz. Ali'ye lânet okunuyordu. Yine bir Emevî halifesi olan ve adâleti sebebiyle "İkinci Ömer" olarak tarihe geçen Ömer bin Abdülaziz (ö. 101/719) bu utanca son verdi ve hutbe bittiğinde bu âyeti okuma âdeti başlattı.

16:91 Bir de anlaşma yaptığınızda Allah'ın ahdini yerine getirin. Allah'ı kendinize kefil tutarak pekiştirdiğiniz yeminlerinizi bozmayın. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı bilir.

16:92 Sakın, sırf içinizden bir grubun, diğerinden daha güçlü olmasına dayanarak, yeminlerinizi aranızda bir aldatma aracı haline getirip de ipliğini iyice sağlam eğirdikten sonra tekrar bozan (ördüğünü söken) kadın gibi olmayın. Bununla Allah sizi imtihan ediyor. Şüphe yok ki üzerinde ayrılığa düştüğünüz şeyleri kıyamet gününde O size açıklayacaktır.

16:93 Allah dileseydi/ buna zorlasaydı sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat o sapmak isteyeni saptırır; doğru yola gitmek isteyene de hidayet verir. Şüphesiz sizler yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz. **(10:99, 108; 11:118-119; 14:4; 35:8)**

16:94 Öyle ise yeminlerinizi aranızda bir aldatma aracı olarak kullanmayın. Yoksa sağlamca bastığınız ayaklarınız kayar da insanları Allah yolundan alıkoyduğunuz için (dünyada) azabı tadarsınız. Ahirette de büyük bir azaba çarptırılırsınız.

16:95 Allah'la olan ahdinizi, değersiz bir menfaat karşılığında satmayın. Çünkü eğer bilirseniz, âhirette Allah yanında olan lezzet daha hayırlıdır.[17]

16:96 Sizin elinizdekiler tükenir, ama Allah'ın yanındakiler bakidir/ tükenmez. Şüphesiz biz, sabredenlerin mükâfatını işlediklerinin daha güzeli ile vereceğiz. **(28:60; 38:53)**

16:97 Erkek olsun, kadın olsun kim mü'min olarak güzel işler yaparsa, Biz onları işlediklerinin daha güzeli ile mükâfatlandıracağız.

16:98 Kur'an okumak istediğin zaman, rahmetten kovulan şeytandan Allah'a sığın.[18]

[17] Öyle anlaşılıyor ki bâzı Müslümanlar, müşriklerin tehditlerine ve vaatlerine aldanarak Allah'a ve Rasulüne verdikleri sözden dönme eğilimi göstermişti. Allah böylelerini ikaz etmektedir.

[18] Çok meallerde bu âyet lafzî tercüme esas alınarak "Kur'an okuduğun zaman rahmetten kovulan şeytandan Allah'a sığın" şeklinde meallendirilmiştir. Oysa âyette istenilen Kur'an okurken değil, okumaya başlarken Allah'a sığınmaktır. Nitekim uygulama da böyledir. Kur'an okumaya "Eûzü besmele" çekilerek, yani şeytandan Allah'a sığınılarak başlanılmaktadır.

16:99 Şüphesiz şeytanın iman eden ve Rabbine teslim olanlar üzerinde hiçbir gücü/ otoritesi yoktur.

16:100 Onun gücü ancak kendisini dost edinenlere ve Allah'a ortak koşanlara yeter. **(17:65)**

16:101 Allah göndereceği âyeti çok iyi bildiği halde, Biz bir âyetin yerine, onun hükmünü geçersiz kılacak bir âyet getirdiğimizde, müşrikler sana "Sen iftiracısın!" diyorlar. Hayır hiç de öyle değil, fakat onların çoğu işin aslını bilmiyorlar.[19] **(2:106; 4:82; 41:42)**

16:102 De ki: "O Kur'an'ı, iman edenlere sebat vermek, Allah'a teslim olanlar için de bir hidayet rehberi ve bir müjde olması için Ruhu'l-Kudüs/ Cebrâil indirmiştir.

16:103 Biz onların "Kur'an'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini kesinlikle biliyoruz. Oysa Kur'an apaçık bir Arapça iken, hakikatten uzaklaşarak Kur'an'ı öğrettiğini iddia ettikleri şahsın dili ise yabancıdır.

16:104 Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler (inkarı tercih ettikleri müddetçe) Allah kendilerini hidâyete erdirmez. Onlar için acı veren bir azap vardır.

16:105 Yalanı ancak Allah'ın âyetlerine iman etmeyenler uydurur. Asıl yalancı işte onlardır.[20]

16:106 Kalbi imanla dolu olduğu halde, inkara zorlananların dışında, iman ettikten sonra gönül rızasıyla kim tekrar küfre dönerse, böylelerin üzerine Allah'tan gazap vardır. Onların hakkı, çok büyük bir azaptır.

16:107 Bu azabın sebebi, onların dünya hayatını âhirete tercih etmeleridir. Şüphe yok ki Allah, inkarcılar topluluğunu doğru yola eriştirmez.

[19] Buradaki değişiklik, İslamiyet öncesi dinlerle ilgilidir. Değişikliğin İslamiyetin hükümleriyle ilgisi yoktur. Zaten bu âyet Mekke'de nâzil olmuştur ve Mekkî âyetlerde İslamiyetin hükümleriyle ilgili nesh, hiçbir şekilde söz konusu edilemez.

[20] Bir peygamber yalan uydurmaz. Asıl yalan uyduranlar, Allah'ın âyetlerine inanmayanlardır.

16:108 Allah böylelerinin kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlemiştir. İşte onlar hakka karşı gaflet içerisindedirler.

16:109 Hiç şüphesiz onlar âhirette de hüsrana uğrayacaklardır.

16:110 Şunu da bil ki Rabbin, eziyete uğratıldıktan sonra yurtlarından hicret eden ve sonra da cihad edip sabredenlerin yanındadır. Bunun ardından da Rabbin elbette onlar için Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

16:111 Gün gelecek herkes sadece kendisini kurtarmanın peşine düşecek. O gün hiçbir şekilde haksızlık edilmeksizin herkese yaptığı işin karşılığı tamamıyla verilir.

16:112 Allah (Mekkelilerin durumunu), emniyet ve rızkı her taraftan bol bol gelen güven içerisinde bir belde misâliyle anlatmaktadır. O belde halkı, sonra Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da yaptıkları yüzünden onlara her taraftan kuşatıcı bir açlık ve korku elbisesi tattırdı."[21]

16:113 Gerçek şu ki onlara içlerinden bir peygamber geldi, onlar onu yalanladılar. Onlar zulümlerine devam ederken/ zulme bulanmışken, azap onları yakalayıverdi. **(2:151; 3:164; 28:58-59)**

16:114 Artık Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden helal ve temiz olanları (kendinize haram kılmadan) yiyin. Eğer sadece Allah'a ibadet ediyorsanız, Allah'ın nimetlerine şükredin.

16:115 Allah size ancak leşi/ murdar hayvanı, kanı, domuz etini ve Allah'tan başka kesilen hayvanların etini haram kılmıştır. Her kim çaresiz kalırsa, kendisi gibi çaresiz kalmış birinin hakkına saldırmadan ve zaruret miktarını aşmadan bunlardan yiyebilir. Çünkü şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcıdır ve çok merhametlidir. **(2:173; 5:3; 6:145)**

16:116 Öyle ise kendi yalanınızı Allah'a isnad ederek dilinize geldiği gibi yalan-yanlış "Şu helaldir, bu da haramdır" demeyin. Şüphe yok ki Allah'a iftira ederek yalan uyduranlar, asla kurtuluşa erişemezler. **(6:139)**

[21] Açlık ve korku elbisesi giydirip, acısını tatırdı.

Bu âyette felâket için "elbise" ifadesinin kullanılması, son derece anlamlıdır. Elbise nasıl insanın bütün vücudunu kuşatırsa, bu kavme gelen açlık ve korku felaketinin de onları her taraftan kuşattığını ifade eder.

16:117 Böylelerinin görüp-görecekleri az bir menfaatten ibarettir. Âhirette onlara acı veren bir azap vardır. **(10:70; 31:24)**

16:118 Daha önce sana bildirdiğimiz şeyleri Yahudilere haram kılmıştık. Bunu yapmakla biz onlara haksızlık etmedik; fakat onlar kendi kendilerine haksızlık ettiler. **(3:93; 4:160; 6:146)**

16:119 Şunu da bil ki senin Rabbin bir câhillik edip günah işleyen, ama tevbe ederek artık güzelce bir hayat yaşayanlar için, tevbe etmelerinden sonra elbette Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

16:120 İbrahim gerçekten hanif,[22] Allah'a itaat eden bir önder/örnekdi, Allah'a ortak koşanlardan değildi.

16:121 Allah'ın nimetlerine şükrediciydi. Çünkü Allah onu seçmiş ve doğru yola iletmişti. **(2:131; 3:67; 4:125; 6:79, 161; 10:105; 21:51)**

16:122 Ona dünyada güzellik verdik. Şüphesiz o âhirette de sâlihlerdendir.

16:123 Sonra da sana "İbrahim'in hanif dinine uy! O, Allah'a ortak koşanlardan değildi" diye vahyettik.

16:124 Cumartesi/ tatil günü çalışmama yasağı da ancak o gün hakkında ayrılığa düşenler içindi. Rabbin kıyâmet gününde şüphesiz onların ayrılığa düştüğü şeyde hükmünü verecektir.[23] **(2:65, 5:60; 7:163)**

16:125 İnsanları Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır. Onlarla en güzel bir şekilde mücâdele et. Şüphesiz Allah, yolundan sapanları en iyi bilendir. Doğru yolda olanları da yine en iyi O bilir.[24]

16:126 Eğer (Rabbinin yoluna çağırma esnasında) zora başvurmanız gerekirse, sadece onların size yaptıkları muamelenin aynıyla karşılık verin. Bununla beraber, eğer kendinizi tutarsanız, bilin ki güçlüklere göğüs germesini bilenler için bu daha hayırlıdır. **(5:45; 42:40)**

16:127 Öyle ise onların sözlerine karşı sabır göster ve unutma ki sana sıkıntılara dayanma gücünü sadece Allah verir. Onların yüz çevir-

[22] Hanif için 2:135. âyetin açıklamasına bakınız.

[23] Cumartesi yasağı için 7:166. âyetin açıklamasına bakınız.

[24] Hikmet için 2:129. âyetin açıklamasına bakınız.

meleri sebebiyle kalbin sıkışmasın/ üzülme. Kurdukları hileler için de endişelenme. **(9:129; 18:6)**

16:128 Şüphe yok ki Allah kendisine karşı gelmekten sakınanlarla ve muhsinlerle/ iyi kullukta bulunanlarla beraberdir.

İSRÂ SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 111 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "gece yürüyüşü" anlamına gelen "İsra" kelimesinden alır. Sûrede, fesat çıkardıkları için Yahudilerin cezalandırılmaları üzerinde durulur. Suçun şahsiliği, hiç kimsenin bir başkasının günahını üstlenemeyeceği nazara verilir. Allah'a ortak koşanların, yetim malı yiyenlerin, zina edenlerin, adam öldürenlerin, ölçü ve tartıda hile yapanların, anne ve babaya asi olanların cezalandırılacağı konu edilir. Cimrilik, şeytanın insan oğluna olan düşmanlığı, müşriklerin Kur'an'a sihir demeleri, putların müşriklere hiçbir faydasının dokunmayacağı, şeytanın Hz. Âdeme secde etmemesi, ihlaslı kullara hiçbir zararının dokunmayacağı, insanın değeri, temiz yiyeceklerin helal kılınması gibi konular üzerinde durulur. Sûre Kur'an'ın ve ona uymanın önemiyle, Allah'ın isimleriyle ve tevhidle son bulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

17:1 Bir gece, âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız mescid-i aksaya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan uzaktır. Şüphesiz O Sem'i ve Basîr'dir/ Her şeyi hakkıyla işitir ve her şeyi hakkıyla görür.[1]

[1] Meal ve tefsirlerde bu âyette geçen mescidü'l-aksanın, Kudüs'teki Mescidü'l-Aksa olduğu ifade edilir.

Dilde mescidin mânâsı, secde edilen yer; aksânın mânâsı ise en uzak demektir. Burada Mescid-i Harâm'a nisbetle en uzak yer anlamındadır. Mescidü'l-aksa ifadesinin bir yerin özel ismi olup olmadığı, tartışılmıştır. Bu âyet nâzil olduğu zaman, adı Mescidü'l-Aksa olan bir mâbed bilinmemektedir. Kudüs'ün ismi ise o tarihte *Aeila, Îliyâu* olarak biliniyordu.

İliyâ' ifadesi, eskiden Romalılar döneminde Kudüs (Jerusalem) için kullanılan bir isimdir.

Hz. Ömer'in Beyt-i Makdis'i fethedip ahalisi ile bir antlaşma imzalarken İliyâ' kelimesini kullanması da bunu desteklemektedir. Bu antlaşmada İliyâ' kelimesi beş defa geçmektedir.

Kudüs fethinden sonra oraya giden Hz. Ömer'in böyle bir mescidi aramaması da düşünülmeyi değer bir konudur.

Kasas Sûresi, 20. âyette "aksa'l-medineti" şeklinde bir kullanım vardır. Bu, "şehrin uzak yeri" anlamına gelir. Yani Mekke-Kudüs arası kadar bir uzaklık söz konusu değildir.

Rum Sûresi 3. âyetinde de Kudüs'ün de içinde bulunduğu Rum diyarı için "edne'l-arz/yakın topraklar" ifadesi kullanılır.

Eğer "el-Mescidü'l-Aksâ" Kudüs'te ise Kur'an'da aynı yer için hem en uzak hem de en yakın ifadesini kullanması müşkil bir durum oluşturur.

Bu durumda mescidü'l-aksa ifadesinden, Kudüs'ün anlaşılması sıkıntılıdır. Oraya uzak mescid denilmesi için, bir de yakın mescidin olması gerekir. Yakında böyle bir mescid ise bilinmemektedir.

Böyleyken, sonradan bu kelime, Kudüs'teki Mescidü'l-Aksa ile eşitlenmiştir.

Hz. Abdullah bin Zübeyr (ö. 73/692), Emevîlerle savaş halinde iken, hac mevsiminde Suriyelilerin tavaf ve sa'y için Mekke'ye girişlerini engellemiştir. Aynı şekilde Mekke'yi kuşatan Suriyeli Emevî askerleri de Mekke halkının Arafat'a çıkıp orada vakfe yapmalarına engel olmuşlardır. Hz. İbn Zübeyr ile Abdülmelik bin Mervân (ö. 86/705) arasındaki bu iç savaş esnasında Abdülmelik, Emevî ülkesinde oturan Müslümanlar için bir teselli kaynağı olması amacıyla, Kâbe yerine ziyaret yeri olması için Kubbetü's-Sahrâ'yı inşa etmiştir. Abdülmelik, bu Kubbetü's-Sahrâ'ya da Mescidü'l-Aksâ ismini vermiştir. Böylece Mescidü'l-Aksâ ifadesi dilden dile yayılmış ve İbn Zübeyr'in ölümünden ve insanların Abdülmelik'in hilafetinin etrafında toplanmasından sonra da kullanılmıştır.

17:2 Biz Mûsâ'ya kitap verdik ve "Benden başkasını Rab edinmesinler" diye, onu, İsrailoğullarına doğru yolu gösteren bir rehber kıldık.

17:3 Ey Nuh ile birlikte gemide taşıdığımız insanların nesilleri! Şunu bilin ki Nuh çok şükreden bir kul idi (Sizler de onun yolundan gidin).[2]

17:4 Biz İsrailoğullarına Kitapta/ Tevrat'ta şu hükmü de bildirdik: "Siz ülkede iki kere bozgunculuk çıkaracak ve büyük taşkınlıklar/zorbalıklar yapacaksınız.

17:5 Onlardan birincisinin vakti gelince üzerinize çok çetin kuvvet sahibi kullarımızı musallat ettik. Onlar evlerinizin aralarına varıncaya kadar köşe-bucak sizi aradılar. Bu, yerine getirilmesi kesin olan bir vaat idi.[3]

Bu âyette "Uzak mescid'den" neresinin ve neyin kast edildiği ilk muhataplar için biliniyor olabilir. Zaten belirlilik takısı olan "el" bunu gösterir. Ancak burasından nerenin kast edildiği sonraki muhataplar için bilinmemektedir. Bu ifade "secde edilecek en uzak yere" anlamına gelebilir.

Bu mescidin mü'minlerin gizlice toplanıp ibadet ettikleri Mekke'ye 10 mil mesafedeki Cirane mescidi olduğu da söylenmiştir.

"Bereketli kıldığımız" ifadesinden de Kudüs'teki mescid-i aksa anlaşılmaz. Çünkü Hz. İbrahim ve Hz. Lut'un yerleştirildiği yer için de "mübârek kıldığımız" ifadesi kullanılmıştır. **(21:71)**

Âyette kast edilen isranın/ gece yürüyüşünün mahiyeti de bilinmemektedir. Rivayetler, bu konuyu açıklığa kavuşturacak kuvvetlilikte değildir.

İsra olayının ne zaman gerçekleştiği de kesin değildir. Hicretten bir sene önce yaşandığı, peygamberlik öncesi gerçekleştiği şeklinde bilgiler vardır.

Diğer taraftan bu olayın ruhla mı, uykuda mı, hem ruh hem bedenle mi gerçekleştiği konusu da tartışılmıştır.

Her ne kadar bâzı meallerde "Muhammed'i" diye isim zikredilse de âyette isim zikredilmeyip sadece "kulunu" ifadesi geçmektedir. Bu durumda 1. âyet, hemen arkadan gelen ve Hz. Mûsâ'dan bahseden 2. âyetle birlikte düşünüldüğünde, burada Peygamberimizin yaşadığı bir olaydan değil, Hz. Mûsa'nın yaşadığı bir olaydan bahsedilmiş olması da mümkündür.

[2] Her peygamberin ağır basan özelliği başkadır. Hz. Nuh burada çok şükreden bir kul olmasıyla nazara verilir.

[3] **Zemahşerî,** "Allah'ın kâfirleri bu şekilde onların üzerine göndermesi ve başlarına musallat kılması nasıl câiz olabilir?" şeklindeki bir suali şöyle cevaplandırır:

"Onları engelemeyerek, yaptıkları fiillerle bunları baş başa bıraktık" demek-

17:6 Sonra istilacılara karşı size galibiyet ve zafer verdik, servet ve oğullarla sizi kuvvetlendirdik. Sayınızı daha da çoğalttık.

17:7 İyilik ederseniz bu sizin kendi menfaatinizedir; kötülük ederseniz, bu da sizin kendi aleyhinizedir.

İkinci defa cezâlandırılmanızın vakti gelince de yüzünüzü kara etmeleri, daha önce olduğu gibi tekrar Mescid'e girip ellerine geçirdikleri her şeyi tamamen tahrip etmeleri için, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık."[4]

tir. Burada Allah'ın, onların üzerine kâfirleri göndermiş olmasını kendi nefsine izafe etmesi, tıpkı 'Biz, işledikleri günahlar sebebiyle zâlimlerden kimini kimine musallat ederiz.' (6:129) ifadesi gibidir.

[4] İsrail oğulları, Allah'a verdikleri sözü unuttup tekrar günaha daldıklarında, Allah zâlim Amelika kavmini onlara musallat etti. Bu kavim İsrailoğullarını mağlup etti, bir çoğunu öldürdü, bir çoğunu da esir aldı.

İsrail oğulları sonradan toparlanıp bu kavme karşı zafer kazandılar. Güçlendiler, Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman zamanında yükselişte zirve yaptılar. Ama sonra yeniden bâtıla daldılar, yine fesada döndüler. Azdıkça azdılar. Kendilerine gönderilen peygamberleri dinlemediler. Bu arada Yahuda ve İsrâil devleti olarak ikiye ayrıldılar. O günden sonra da birbirlerini kıskandılar ve birbirlerinin aleyhinde bulunmaktan geri durmadılar.

Cenab-ı Hak da bu söz dinlemez milletten İsrail devleti üzerine Asurluları musallat etti. Asurlular İsrâiloğullarını büyük bir bozguna uğrattılar, bir kısmını öldürüp, bir kısmını esir ettiler. Onları vergi ödemeye mecbur bıraktılar.

İsrâil oğulları bir müddet onlara vergi verdiler. Sonra isyana cüret ettiler, vergilerini ödemediler. Bunun üzerine Asurlular İsrâil devletinin üzerine kuvvetli bir ordu göndererek bütün şehirlerini ele geçirdiler. Birçoğunu öldürdüler, esir aldılar. Hükümdârlarını ve ileri gelenlerini Horasan taraflarına sürdüler. Topraklarına kendileri yerleştiler. İsrailoğullarından bir kısmı Yahuda devletine sığındı, bir kısmı da Arap yarımadasına kaçtı. Böylece İsrâil devleti Allah'a isyanlarının cezâsını çekerek M.Ö. 721 yılında tarih sahnesinden silinmiş oldu. Bu hadise "Bâbil Esâreti" ismiyle meşhurdur. Arap yarımadasına kaçanlar da yıllar sonra çıkardıkları fitne ve fesatları sebebiyle Peygamberimiz tarafından cezalandırıldılar. **Hasan Basrî** (ö. 110/728) bu konuda şöyle der: "Onlar fesada döndüler, Allah Teala da Hz. Muhammed'i (s.a.v.) gönderdi. Böylece, küçülmüş vaziyette bizzat kendi elleriyle cizye öder duruma düştüler."

Yahudâ devleti de peygamberleri olan Hz. Eş'iya'yı şehid ettiler. Bu, hiçbir ümmetin yapmadığı korkunç bir işti. O güne kadar hiç bir ümmet peygamberini öldürmemişti. Böylece İsrâiloğullarının günahlarına peygamberlerini şehid etmek gibi büyük bir günah da dâhil oldu. Bu günahı sonraları birkaç defa daha işlediler ve bu sebeple Kur'ân-ı Kerimde "peygamber kàtilleri" olarak vasıflandırıldılar.

17:8 Tevbe ederseniz Rabbiniz size merhamet edeceğini umabilirsiniz. Fakat eğer fesada dönerseniz, biz de cezaya döneriz. Biz Cehennemi, inkarcılara çıkamayacakları bir zindan yaptık.[5]

17:9 Gerçekten bu Kur'ân yolun en doğrusuna iletir ve güzel işler yapan mü'minlere, mükâfatlarının çok büyük olacağını müjdeler.

17:10 Âhirete inanmayanlar için de pek acı veren bir azap hazırladığımızı bildirir.

17:11 İnsan hayrın gelmesini nasıl acele isterse; şerri de öyle acele ister. Çünkü insan pek acelecidir. **(8:32; 10:11; 16:1; 21:37)**

17:12 Biz gece ve gündüzden her birini birer işaret/ delil kıldık. Rabbinizin nimetlerini isteyesiniz/ çalışasınız, yılların sayısını ve hesabı bilesiniz diye, gecenin aydınlığını silip, gündüzün aydınlığını getirdik. Ve her şeyi açık açık anlattık. **(2:189; 25:61-62; 28:71-73; 36:37-38)**

Yahudilerin bu taşkınlıkları üzerine Cenab-ı Hak, Mecûsî olan Buhtunnasır'ı musallat ederek onları cezalandırdı. Buhtunnasır Kudüs'ü muhasara etti, şehri zorla zaptederek devletin ileri gelenlerini öldürttü, kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Mallarını yağmaladı, Kudüs'ü tahrip etti. Yahudi âlimlerinden birçoğunu Bâbil'e götürdü, hizmetçi olarak kullandı. Bu arada Yahudilerden bazıları Mısır'a, bazıları da Mekke'ye kaçarak kurtuldular. Böylece Yahuda devleti de M.Ö. 586 yılında tarih sahnesinden silindi. Bundan böyle Yahudiler artık başka devletlerin hakimiyetleri altında yaşayacaklar ve bir devlet kuramayacaklardı. Ayrıntı için *Yahudi Tarihi* isimli kitabımıza bakılabilir.

5 Âyetin başı, pek çok meallerde "Umulur ki Rabbiniz size merhamet eder" şeklinde tercüme edilmiştir.

Dünya hapsinden, işkencesinden kurtulmak mümkün olabilir, fakat âhirette Cehennem azabından hiçbir şekilde kurtuluş söz konusu değildir.

Bu tehdit, Tevrat'ta da yer alır. Buna göre Rabb, Yahudilere eğer kendilerini dinlerlerse bol bol rızıklandıralacaklarını; dinlemediklerinde ise şiddetli bir şekilde cezalandırılacaklarını bildirilir. Mesela bu tehditlerden bir kısmı şöyledir:

"Fakat beni dinlemez ve emirlerimi yerine getirmezseniz.... Ben de dehşeti gözleri söndüren ve canı yıprandıran veremi ve sıtmayı üzerinize koyacağım, tohumunuzu boş yere ekeceksiniz, onu siz değil, düşmanlarınız yiyecek. Yüzümü size karşı koyacağım ve düşmanlarınızın önünde vurulacaksınız. Sizden nefret edenler, sizin üzerinize hükümdar olacaklar. Sizi kovalayan yokken kaçacaksınız. Eğer beni halen dinlemezseniz o zaman suçlarınız için sizi yedi kat daha şiddetle tedip edeceğim, gururunuzu kıracağım göklerinizi demir gibi, yerlerinizi tunç gibi yapacağım, (gökten yağmur yağmayacak ve yerden mahsül alamayacaksınız. İ. Mutlu) Kuvvetinizi boşuna harcayacaksınız...." Bu tehdit böyle uzayıp gider. **(Eski Ahit, Levililer, 26)**

17:13 Her insanın kuşunu/ uçup gidecek olan amelini kendisinin ayrılmaz bir parçası yaptık.[6] Kıyamet gününde onu, kendisinin önüne açılmış bir kitap olarak çıkarırız. **(4:123; 75:12-14; 83:7; 99:7-8)**

17:14 O gün ona deriz ki: "Oku amel defterini! Çünkü bugün kendi hesabını kendin görmeye yetersin." **(45:29)**

17:15 Doğru yolu izlemeyi tercih eden, bunu kendi iyiliği için yapmıştır. Yoldan sapanın ise bu sapması kendi aleyhine olacaktır.

Yük taşıyan hiç kimse, bir başkasının yükünü (günahını) çekmez.[7]

Bir peygamber gönderip kendilerini uyarmadıkça hiçbir kavmi cezalandırmayız. **(6:131; 16:25; 29:12, 13; 35:37; 39:70-71; 67:8-9)**

17:16 Biz herhangi bir beldeyi imha/ helak etmek istediğimizde, onun şımarık zenginlerine emrederiz, fâsıklık yaparlar/bize isyan ederek emrimizden çıkarlar[8] Böylece onlar hakkındaki azap vaadimiz bir

[6] Kişinin ameli bir kuş gibi sürekli olarak etrafında dolaşır. Her insan yaptıklarına göre muamele görür.

[7] Hiç kimsenin bir başkasının günahını üstlenemeyeceği konusu, günaha vesile olanın aynı günahın bir mislini üstlenmesi hakikatine zıt değildir. Mesela her katl olayından Habil'i öldüren Kabil'e bir hisse sorumluluk ayrılmaktadır. **(16:25; 29:13)**

[8] Yani "Onlardan elçilerimize ve hakka itaatkar olmalarını isteriz, onlar ise emrimizin dışına çıkarlar."

Bir görüşe göre bu ifadenin anlamı, "Onların idarecilerini çoğaltırız, sayılarını artırırız, kargaşa çıkar" anlamındadır.

Bu fiili, "emmerna" şeklinde okuyanlar da vardır. Bu durumda âyetin anlamı, "Allah, helak etmek istediği ülkelerin başına şımarık, şerli kimseleri geçirir. Onlar, ülkeyi çeşitli haksızlıkları yaparak yönetirler. Bu yüzden o ülke cezalandırılır" şeklinde olur.

Zemahşerî (ö. 538/1143), onların Allah'ın emriyle fasıklık yapmaları konusunda şöyle bir açıklama yapmıştır:

Buradaki emir, mecâzî anlamdadır. Zira onlara gerçek anlamda fasıklığı emretmek, "Fasıklık edin!" demek şeklinde olur ki böyle bir şey söz konusu değildir. Geriye sadece bu ifadenin mecâzî olması kalmaktadır. Bu mecazın anlamı ise şöyledir:

Allah onlara nimetlerini ihsan ettikçe etmiş, onlar ise bu nimetleri günahlara ve şehvetleri takip etmeye bahane kılmışlar; sanki "kendilerine bu emredilmiş gibi" davranmışlardır. Kendilerine nimetlerin verilmiş olması, buna sebep olduğu için böyle denilmiştir. Oysa Allah Teala onlara bu nimetleri şükretsinler ve hayırlarda kullansınlar, iyilik ve ihsan sahibi olsunlar diye vermiştir. Nitekim

hak olur/ kesinleşir. Sonra o beldeyi yerle bir ederiz. **(6:123; 11:116-117; 23:63-64; 43:23)**

17:17 Nitekim Nuh'tan sonra çok sayıda nesilleri helak/ yok etmişizdir. Kullarının günahkarlıklarından haberdar olmak için Habîr ve Basîr/ Her şeyden haberdar olan ve her şeyi gören Rabbin yeter.

17:18 Kim çabuk geçen dünya menfaatini isterse, ondan dilediğimiz kadarını, dilediğimiz kimseye peşin olarak verir, sonra da ona Cehennemi mekan kılârız. Böylece o, kınanmış ve Allah'ın rahmetinden kovulmuş olarak oraya ulaşır.

17:19 Fakat kim de âhiret hayatının güzelliğini ister ve iman etmiş olarak, buna gayret gösterirse, çabalarına değer verilen kimseler, işte bunlardır. **(4:134; 11:15)**

17:20 Biz hepsine, dünyayı isteyene de âhireti isteyene de Rabbinin lütfundan veririz. Rabbinin ihsanı hiç kimseye karşı kısıtlanmış değildir.

17:21 Dünyada onların bir kısmını (rızık bakımından) diğer kısmına üstün kıldığımızı bir gör. Âhiret ise hem derece, hem de fazilet itibarıyla daha büyüktür

17:22 Allah ile beraber bir başka ilah edinme. Yoksa kınanmış ve terk edilmiş halde kalırsın.

17:23 Rabbin şunu da emretti: "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin; anne ve babaya iyilikte bulunun. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa/ bakımına muhtaç olursa, onlara sakın "Öf be!" dahi deme, onları azarlama, onlara tatlı ve gönül alıcı sözler söyle." **(6:151; 29:7; 31:14; 46:15)**

17:24 Onlara merhamet ve tevazu ile kol-kanat ger ve şöyle de: "Onlar beni küçükken nasıl besleyip büyüttülerse, Sen de onlara öylece merhamet et!"

17:25 Rabbiniz sizin (anne babanıza karşı) içinizde beslediğiniz duyguları daha iyi bilir. Eğer siz sâlih kimseler olursanız, şunu bilin ki Allah, kendisine yönelenler için çok bağışlayıcıdır.

onları sıhhatli ve güçlü kuvvetli olarak yaratmış, kendilerine hayır ve şer işleme kudreti vermiş, onlardan itaati günaha tercih etmelerini istemiş, ama onlar fasıklığı tercih etmişlerdir. Fasıklık yaptıklarında ise üzerlerine azap sözü hak olmuş ve Allah Teala onları yerle bir etmiştir.

17:26 Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışlara hakkına ver. Fakat malını israf ederek saçıp savurma.

17:27 Şüphesiz, israf edenler/ saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridirler. Şeytan ise Rabbine karşı çok büyük bir nankörlük etmiştir.[9] **(25:67)**

17:28 Eğer elinin dar olması sebebiyle, Rabbinden umduğun bir lütfu beklerken, o hak sahiplerine şimdilik ilgi gösteremiyorsan, hiç değilse onlara gönül alıcı bir şeyler söyle.

17:29 Elini boynuna bağlama/ cimri olma. Elini bütün bütün açıp israf da etme/ varını yoğunu da harcama. Eğer böyle israf edersen, eli boş ve kınanmış olarak açıkta kalırsın.

17:30 Şüphesiz Rabbin, dilediğine rızkı bol verir, dilediğinin rızkını da kısar. Muhakkak O Habîr ve Basîr'dir/ Kullarının her halinden haberdardır ve her şeyi hakkıyla görür.

17:31 Artık fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onları da sizi de rızıklandıran Biziz. Onları öldürmek gerçekten çok büyük bir günahtır.[10] **(6:151; 16:59; 81:9)**

17:32 Sakın zinaya yaklaşmayın. Çünkü zina, son derece yüz kızartıcı ve oldukça kötü bir yoldur.

---

[9] İsraf, sadece yemede ve içmede olmaz. Vakitte, sağlıkta da israf olur. Nitekim Rabbimiz bir âyette "İsraf etmeyin. Şüphesiz Allah israf edenleri sevmez" buyurarak, israfı mutlak bırakmış, her şeyin israfını yasaklamıştır.

[10] Câhiliye devrinde kız çocukları diri diri toprağa gömüldüğü gibi, bazen erkek çocuklar da öldürülüyordu. Bu konuda 16:59. âyetin açıklamasına bakınız.

Çocukları öldürmeme konusundaki âyetlerin hükmü, tarihin belirli bir devresiyle sınırlı değildir. Günümüzde de bâzı şuursuz anne babalar, geçindirememe düşüncesi, ayak bağı olmaması, ya da gayr-i meşru çocuklarını gözlerini kırpmadan öldürebilmekte, poşetle çöp tenekesine atabilmektedir. Bu satırların yazıldığı sıralarda bir hafta içerisinde iki anne, poşetle yeni doğmuş çocuklarını çöp konteynerına atmışlardı. Diğer taraftan modern câhiliye halkı kürtajla, çocuklarının doğma hakkını ellerinden almaktadırlar. Dolayısıyla bu âyetler günümüze de bakmaktadır.

17:33 Allah'ın haram kıldığı bir canı hakkınız olmadığı halde öldürmeyin. Kim mazlum olarak öldürülürse, onun velisine kısas veya diyet isteme hakkı tanıdık. Artık o veli de öldürme konusunda aşırı gitmesin. Şüphesiz böylece ona yardım edilmiştir.[11] **(2:178, 179)**

17:34 Korumak veya artırmak gibi güzel bir maksadın dışında, rüşdüne/ büluğa erinceye kadar yetimin malından uzak durun. **(4:2-6; 6:152; 93:9)**

17:35 Ölçtüğünüz zaman ölçeği tam tutun; tartıyı da dosdoğru terazi ile yapın. Böylesi sizin için daha yararlı ve sonuç itibarıyla daha güzeldir. **(6:152; 7:85; 11:84-85; 55:9; 83:1-5)**

17:36 Bilmediğin şeyin peşine takılma. Kulak olsun, göz olsun, kalp olsun, bunların hepsinin yaptıklarından sahibi şüphesiz sorumludur. **(24:24; 36:65; 41:21)**

17:37 Yeryüzünde büyüklük taslayarak yürüme. Çünkü böyle yapmakla sen ne yeri yarabilir, ne de dağlarla boy ölçüşebilirsin. **(31:18)**

17:38 Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabbinin katında çirkin günahlardır.

17:39 İşte bütün bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Allah ile beraber bir başka ilah edinme ki kınanmış ve rahmetten mahrum bırakılmış olarak Cehenneme atılmayasın.[12]

[11] Öldürmede aşırı gitmek, öldürülen kişinin katilinden başkasını da öldürmek demektir. Câhiliye devrinde kısas bazı zaman böyle uygulanıyordu. İnsanlar, katili, öldürülene denk görmediklerinde, onun yerine bir başkasını öldürüyorlardı. Mesela bu konuda bir şiirde şöyle deniliyordu:

"Kuleyb'e karşılık kim öldürülürse öldürülsün, ona denk olmaz!

Ancak Mürre oğullarının tamamı öldürülürse belki!.."

Öldürmede aşırı gitmenin bir başka şekli de öldürülen kimseye müsle uygulamak, yani kulak, burun ve benzeri uzuvlarını kesmektir. Âyette geçen "israf" kelimesinin buna işaret ettiği de söylenmiştir. Kısasla ilgili olarak 2:178, 179. âyetlerin açıklamalarına da bakınız.

Kısas uygulaması, Tevrat'ta da yer alır. "Bir adamı vuran, vurduğu öldürülürse, mutlaka öldürelecektir." "Göz yerine göz, diş yerine diş, el yerine el, ayak yerine ayak." (Tevrat, Çıkış 21:12, 18-27)

[12] Hikmet konusunda açıklama için 2:129. âyetin açıklamasına bakınız.

17:40 Yoksa Rabbiniz erkek çocuklarla sizi seçkin kıldı, melekleri de kendisine kızlar mı edindi? Gerçekten siz vebâli/günahı çok büyük bir söz söylüyorsunuz. **(16:57; 19:88-95; 37:149, 150; 43:15, 19; 53:5)**

17:41 Yemin olsun ki Biz, iyice düşünüp öğüt alsınlar diye bu hakikatleri Kur'an'da çeşitli şekillerde/ aktara- döndüre açıklıyoruz. Fakat bu onların ancak nefretini artırıyor. **(6:46; 7:58; 18:54)**

17:42 De ki: Eğer sizlerin söylediğiniz gibi Allah'la birlikte başka ilahlar da bulunsaydı, onlar Arş'ın sahibi olan Allah'a üstün gelmek için elbette bir yol ararlardı. **(21:22)**

17:43 Allah onların iddialarından son derece uzak ve yücedir. Onun şanı pek büyüktür.

17:44 Yedi kat gökler, yer ve onların içindeki her şey, hal dilleriyle Allah'ı her türlü kusurdan uzak görür. Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp tesbih etmesin. Fakat siz onların tesbihini anlayamazsınız. Şüphesiz O (size karşı) Halîm ve Gafûr'dur/ Ceza vermekte acele etmeyen ve günahları çokça bağışlayandır.[13]

17:45 Sen Kur'an okuduğunda, seninle âhirete inanmayanlar arasına gizli bir perde çekeriz.

17:46 Onların kalplerine, Kur'ân'ı anlamalarına engel bir perde gerer, kulaklarına da ağırlık veririz. Sen Kur'ân'da Rabbini tek bir ilah olarak andığın zaman, onlar ürkek ürkek arkalarını dönüp giderler. **(31:7; 39:45; 41:5)**

17:47 Biz, onların seni dinlerken hangi niyetle dinlediklerini hakkıyla biliriz. O zâlimlerin, "Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz" şeklindeki fısıldaşmalarını da biliriz.

17:48 Bak senin için (şâir, kâhin, sihirbaz, mecnun diyerek) nasıl benzetmeler yapıyorlar/etiketliyorlar ve sapıtıyorlar. Onlar artık doğru bir yol bulmaya güç yetiremezler.

[13] Âyette geçen varlıkların tesbih etmesi, yaratılışlarıyla, yaptıklarıyla Allah'ın varlık ve birliğini, Onun her türlü kusur ve noksandan uzak olduğunu göstermeleridir. Bunların tesbihini anlamayanlar da herkes değil, müşriklerdir. Gerek önceki, gerekse sonraki âyetler, onların inkarcılığını vurgulamaktadır. Yani onlar, kâinat/varlıklar kitabını "okuyamamaktadır." Bu ve benzer âyetleri daha iyi anlayabilmek için, Câhiliye halkının şirk batağında çırpındığı zamana gitmek gerekmez. Yaşadığımız modern câhiliye devrinde de varlıkların tesbihine karşı, o zamandan daha koyu bir gaflet perdesi hüküm sürmektedir.

17:49 Onlar bir de şöyle dediler: "Biz çürümüş kemikler haline gelip toza toprağa karıştıktan sonra mı yeni bir yaratılışla tekrar diriltileceğiz?/ Bu olacak iş değil." **(13:5; 36:78-79; 75:4; 79:10-12)**

17:50-51 Sen de ki: "İsterseniz taş veya demir olun.

"Veya aklınızca diriltilmesi çok daha zor şeyler olun."

Onlar "Kim bizi tekrar diriltecek" diyecekler? Sen, "Sizi ilk önce kim yaratmışsa o diriltecek" de.[14]

Onlar sana alayla başlarını sallayıp "Ne zamanmış o?" diyecekler.

Sen de ki: "Yakın olsa gerek."

17:52 O sizi çağırdığı gün, Ona hamd ederek hemen emrine uyarsınız.[15] Kabirlerinizde ise çok az zaman kaldığınızı sanırsınız. **(30:25, 27; 39:68; 42:18; 79:46)**

17:53 Kullarıma söyle: "En güzel bir biçimde konuşsunlar. Çünkü şeytan insanların aralarını açmak için her zaman fırsat kollar. Şeytan gerçekten de insanın en açık düşmanıdır. **(29:46)**

17:54 "Rabbiniz sizi daha iyi bilir. Dilerse size merhamet eder, dilerse sizi cezalandırır." Seni onların üzerine bir vekil/kefil olarak göndermedik.

17:55 Göklerde ve yerde olanı da en iyi Rabbin bilir. Gerçekten Biz, peygamberlerden bâzısını diğerlerinden üstün/ farklı kıldık. Davud'a da Zebur'u verdik. **(2:253; 285; 3:84; 21:105; 42:13)**

17:56 De ki: Haydi Allah'tan başka ilâh tanıdıklarınızı çağırın. Onlar sizden hiçbir zararı kaldırmaya ve değiştirmeye güç yetiremezler."

17:57 Onların ilah diye yalvardıkları kimselerin kendileri, "Ne yapsam Ona daha yakın olabilirim?" diye Rablerine yaklaşmak için vesile ararlar. Onun rahmetini ümit eder, azabından da korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı gerçekten korkulacak gibidir. **(16:50)**

[14] Bu dirilme, talim sonrasında istirahat eden ordunun bir düdük sesiyle tekrar toplanması kolaylığında ve hızında/göz açıp kayayıncaya kadar bir zamanda gerçekleşecektir.

[15] Âyette geçen "hamdederek" ifadesi, ölülerin dirilme konusunda boyun eğişlerinin ne kadar ileri düzeyde olduğunu ifade eder.

17:58 (Azgınlık yapan) hiçbir şehir halkı yoktur ki kıyâmet gününden önce Biz orayı imha etmeyelim. Ya da şiddetli bir azaba uğratmayalım. Bunun böyle olduğu Kitap'ta (Levh-i Mahfuz'da) yazılıdır.[16] **(11:101-102; 15:5; 65:8-9)**

17:59 Kâfirlerin mu'cize isteklerine olumlu cevap vermeyişimizin tek sebebi, daha öncekilerin bu tür mu'cizeleri yalanlamasıdır.

Nitekim Semud halkına açık bir mu'cize olarak o dişi deveyi verdik de,[17] onu öldürdüler ve bu yüzden kendilerine zulmettiler. Biz bu tür mu'cizeleri korkutarak uyarmak için göndeririz.[18] **(5:115; 6:37; 10:20; 13:7; 25:8; 91:13-14)**

17:60 Bir zaman sana (tasalanma), "Rabbin (ilim ve kudretiyle) insanları kuşatmıştır" demiştik. Sana rü'yanda gösterdiklerimizi[19] ve Kur'an'da lânetli olduğu/ sevilmediği ifade edilen o zakkum ağacını, insanları deneme vasıtası kıldık. Biz onları böylece korkutuyoruz, ancak bu, onların azgınlığını daha da artırıyor. **(3:12; 37:62-67; 44:43-44; 54:45, 46; 56:51-56)**

[16] Bu âyet meallerde "Ne kadar memleket varsa, hepsini kıyamet gününden önce ya helâk edeceğiz, ya da şiddetli bir azapla cezalandıracağız" şeklinde tercüme edilmiştir. Kıyamet hakkında araştırma yapan ve bu meali okuyan biri, bu âyeti pek ala kıyamet öncesi yaşanacaklar başlığı altında verebilir. Böyle yaptığında da Kur'an'dan alakasız bir çıkarımda bulunmuş olur. Çünkü burada anlatılmak istenen kıyamet, günü öncesinde şehirlerin, şehir halkının helak edilmesi değildir. Bu âyet, azabın çabuklaşmasını isteyen müşriklere yönelik bir tehdittir. Rabbimiz bu ve daha bir çok âyetle, başından itibaren azgınlık yapan toplumları helak ettiğini, bunların çoğunun kendilerinden daha güçlü olmalarının, helaklerini engellemediğini, bu helak etme işinin kıyamete kadar devam edeceğini, kendilerine de istedikleri azabın verileceğini, ancak Allah katında her kavmin azabının belirlenmiş bir vakti bulunduğunu anlatmaktadır. Bu anlamı destekleyen âyetlerden bazıları için yukarıda atıfta bulunduğumuz âyetlere bakınız.

Burada Semud kavminin örnek verilme sebebi, bu kavmin müşriklerden fazla uzakta olmamaları, kalıntılarını görmeleri olabilir.

[17] Âyetin bu kısmı "Semud kavmine de gözleri göre göre deveyi verdik" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu tercüme yanlıştır. Çünkü görülme deve için değil, ap açık peygamberlik delili içindir.

[18] Bu durumda Peygamberimizin istenilen mucizeyi göstermemesi, müşriklerin lehinedir.

[19] Burada kast edilenin isra olayı olduğu söylenmiştir. Bu âyet, İsra olayının rüyada gerçekleştiğini savunanların delilidir.

Kimilerine göre de rüyada gösterilen, Bedir'de müşriklerin mağlubiyetidir. Sûre Mekkî olduğundan, bu ikinci yorum doğru görünmemektedir.

17:61 Bir zaman meleklere: Âdem'e secde edin/ boyun eğin demiştik de iblisin dışında hepsi ona boyun eğmişlerdi. İblis ise şöyle demişti: "Çamurdan yarattığın/ Aslı çamur olan birine mi boyun eğeceğim?"

17:62 "Bana üstün kıldığın şu kimseye bak! Eğer bana kıyamet/ diriliş gününe kadar zaman verirsen, yemin olsun ki çok azı dışında, onun soyundan olanları peşime takarım/ avucumun içine alırım." **(7:12, 17; 34:20; 38:75-76)**

17:63 Allah şöyle buyurdu: "(Haydi tercih ettiğin yolda elinden geleni yapmak üzere) çık git! Ancak şunu bil ki onlardan sana uyanlarla beraber, Cehennemde sizi bekleyen ceza, yaptıklarınızın tam karşılığı olacaktır.

17:64 "Onlardan gücünün yettiği kimseleri sesinle/ vesvesenle ayart! Suvarilerinle ve adamlarınla onların üzerlerine giderek yüklen. Mallarda ve çocuklarda onlara ortak ol. Onlara (aldatıcı) vaatlerde bulun." Şeytanın onlara vaadi ancak aldatmadan ibârettir.[20] **(4:119-120; 7:16, 17, 27; 14:22)**

17:65 "Bununla beraber şunu da bil ki benim ihlaslı kullarım üzerinde senin hiçbir tesirin olmayacaktır. Çünkü kendisine güvenilecek kişi olarak onlara Rabbin yeter." **(4:76; 7:201; 15:30-44; 16:100)**

17:66 Sizin Rabbiniz, lütuf ve ihsanından rızkınızı arayasınız diye denizde gemileri yüzdürendir. Şüphesiz O, size karşı çok merhametlidir.

17:67 Denizde boğulma ile yüz yüze geldiğinizde, Allah dışında, yalvardığınız şeylerin hepsi zihninizden kaybolup gider (Kurtuluş için sadece Allah'a dua edersiniz). Sizi karaya çıkardığımızda ise itaatten yine yüz çevirirsiniz. Çünkü insanoğlu gerçekten çok nankördür. **(6:41, 63; 10:22; 29:65; 39:8)**

[20] Şeytanın bâzı vaatleri şunlar olmuştur:
Putların şefaatci olacağı,
Soylu neseplere sahip olanların Allah nezdinde değerli olacağı,
Tevbe etmeden de günahların affedileceği düşüncesiyle tevbeyi ertelemek,
Allah'ın merhametine güvendirmek,
Cehennemde yandıktan sonra ateşten çıkmayı ümit etmek,
Dünyayı ahirete tercih etmek.

17:68 Peki siz denizden kurtulunca, Onun karanın bir tarafını sizinle beraber yere geçirmeyeceğinden veya üzerinize taş yağdıran bir kasırga göndermeyeceğinden emin mi oldunuz? Bu durumda sizi koruyup gözetecek bir koruyucuyu asla bulamazsınız. **(67:16, 17)**

17:69 Yoksa inkarınız yüzünden (denize tekrar dönmenizi, gemilere binmenizi sağlayacak ihtiyaçlar var ederek) sizi tekrar denize döndürüp, kırıp geçiren bir rüzgar fırtınasıyla batırmasından mı emin oldunuz? Bu durumda bizim karşımıza geçip size arka çıkacak birini de bulamazsınız.

17:70 Yemin olsun ki Biz Âdemoğullarına ikramda bulunduk. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerine tertemiz rızıklar verdik. Onları yarattıklarımızdan birçoğuna üstün kıldık.

17:71 O gün bütün insanları peşinden gittikleri/ örnek aldıkları önderleriyle birlikte çağırırız. Artık kimin kitabı/ amel defteri sağından verilmişse, işte onlar sevinçle kitaplarını okurlar ve en küçük bir haksızlığa uğratılmazlar. **(10:47; 18:48, 49; 36:12; 45:28-29)**

17:72 Kim bu dünyada hakka karşı körlük ederse, işte o âhirette de kördür; hatta yol bulma konusunda körlüğü daha da beterdir.

17:73 Onlar az kalsın seni, Bizim sana vahyettiğimizden çevirerek, başka şeyler uydurman için kandıracaklardı. Seni ancak o zaman dost edineceklerdi.

17:74 Gerçek şu ki eğer sana sebat vermeseydik, nerede ise onlara az da olsa meyledecektin/koruduğumuz için böyle bir şey olmadı. **(4:113)**

17:75 İşte o zaman hiç şüphesiz sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık; bu durumda Bize karşı hiçbir yardımcı da bulamazdın.

17:76 Onlar seni yurdundan çıkarmak için neredeyse dünyayı başına dar edecekler. Bunu yaparlarsa, bu durumda senin ardından kendileri de orada fazla kalamazlar. **(8:30)**

17:77 Senden önce peygamberlerini aralarından çıkaran topluluklar için uygulamamız da böyledir. Sen Bizim uygulamamızda/ kanunumuzda hiçbir değişiklik göremezsin. **(35:43)**

17:78 Gündüzün güneş dönüp, gecenin karanlığı bastırıncaya ka-

dar belli vakitlerde namaz kıl. Sabah namazını da öylece kıl. Şüphesiz sabah namazı şâhitlidir. **(11:114; 30:17-18)**

17:79 Ve gecenin bir vaktinde uykunu bölerek sana mahsus bir ibadet olarak Kur'an'la teheccüd yap.[21] Umulur ki Rabbin seni Makam-ı Mahmuda (övgüye, hamd etmeye) değer bir makama yükseltir.[22] **(32:16; 50:40; 73:2-4)**

17:80 De ki: "Rabbim, gireceğim yere doğrulukla girmemi, çıkacağım yerden de doğrulukla çıkmamı nasip et. Bana yüce katından yardımcı bir güç lütfet.[23]

[21] Bâzı meallerde "nâfile olarak" şeklindedir. Oysa Allah burada, Peygamberimize halkımızın anladığı anlamda bir nâfile ibadet değil, ona mahsus yapması gereken bir ibadeti emrediyor.

[22] Makam-ı Mahmud'dan neyin kast edildiği konusunda çok farklı açıklamalar yapılmıştır. Buna göre Makam-ı Mahmud, âhirette övgüye değer bir konumdur, şefaat makamıdır, Medine'dir. Bu konu müfessirler arasında çok tartışılmıştır. Bu makamla neyin kast edildiğinin bilinemeyeceğini söyleyenler de olmuştur.

Makam-ı Mahmud'u şefaat yetkisi olarak anlayanlara göre âyet,

"Umulur ki Rabbin seni kıyamet günü diriltip makam-ı mahmuda/şefaat makamına oturtur" şeklinde açıklanır.

Biz bu yoruma katılmıyoruz. Âyette, "çıkartılan" bir yere karşılık, "girilecek" bir yerden bahsedilmektedir. Mesela 76. âyette müşriklerin, Peygamberimizi yurdundan çıkarmaları konu edilmektedir. Makam-ı Mahmud'un, yani "girilecek yerin" Medine'mi, Tâif mi yoksa başka bir yer mi olduğu, âyet indiğinde henüz bilinmemektedir. Bununla birlikte, âyette Mekke'de sıkıntı çeken Peygambere bir vaat, bir teselli söz konusudur. Rasulullahın Medine'de hüsn-ü kabulle karşılanmasından, kast edilen Makam-ı Mahmud'un Medine'yi ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum, Nahl Sûresi, 41. âyette verilen şu vaadin gerçekleşmiş halidir:

"İnancı yüzünden zulme uğradığı için Allah yolunda hicret edenleri Biz elbette dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz. Âhirette kavuşacakları mükâfat ise daha da büyük olacaktır. Hakkı inkâr edenler, keşke anlayabilselerdi."

Makam-ı Mahmud'la Mekke de kast edilmiş olabilir. Bu durumda âyet, Mekke'yi fethedip orada önemli bir makama sahip olmak şeklinde anlaşılabilir. Bu, vakıaya da uygundur. Yâni gerçekleşmiştir. Rasulullah, bir gece gizlice terketmek zorunda kaldığı doğup büyüdüğü topraklara, kısa bir zaman sonra muzaffer bir komutan olarak girmiştir. Ya da bu ifadeyle Peygamberimizin müşriklere karşı kazandığı zafer sonrasında bölge halkının ve daha önce kendisine düşmanlık edenlerin gözünde kazandığı izzet, şeref ve itibar kast edilmiştir.

[23] Bu dua genel olarak anlaşılmakla beraber, dua ile Mekke'den müşriklerden kurtulup emin bir şekilde çıkması ve yine Mekke'ye muzaffer bir şekilde girmesinin kastedilmiş olması, hicret esnasında sığınmayı planladığı Sevr mağarasına sağ salim girip çıkarak Medine'ye ulaşmayı kast etmesi mümkündür.

17:81 De ki: "Hak/ İslam geldi, Bâtıl yok oldu. Şüphesiz ki bâtıl, yok olup gitmeye mahkumdur. **(21:18; 34:49)**

17:82 Biz Kur'an'ı mü'minler için (gönüllerdeki endişeye) bir şifa ve rahmet olarak indiriyoruz. Ama Kur'an zâlimlerin ancak ziyanını artırır. **(9:124-125; 10:57; 41:44)**

17:83 İnsana her ne zaman bir nimet versek, Allah'ı anmaktan yüz çevirir/ büyüklük taslar. Başına bir dert gelince de ümitsizliğe/ karamsarlığa düşer. **(10:12; 11:9-11; 12:87; 17:67; 89:15-16)**

17:84 De ki: "Herkes kendi karakterine/mizacına göre davranır. Kimin en doğru yol üzerinde olduğunu ise en iyi Rabbiniz bilir.

17:85 Bir de sana Ruh hakkında soruyorlar. De ki: "Ruh, Rabbinin emrinden/ yarattıklarındandır. O konuda bilgi olarak size çok az şey verilmiştir.[24]

17:86 Eğer dileseydik, sana vahyettiğimiz şeyi (hafızalardan ve yazıldığı yerlerden) giderirdik. Sen onu tekrar elde edebilmek için, Bize karşı bir yardımcı bulamazdın.

17:87 Ancak Rabbinden bir rahmetle Kur'an sana geri verilirdi.[25] Şüphesiz Onun sana olan lütfu/fazlı her zaman çok büyük olmuştur.

17:88 De ki: And olsun, bu Kur'an'ın benzerini getirmek için eğer insanlar ve cinler bir araya toplansalar, birbirlerine yardımcı da olsalar, yine de onun bir benzerini getiremezler. **(2:23)**

17:89 Yemin olsun ki Biz bu Kur'ân'da her türlü mânâyı çeşitli şekillerde açıkladık/ açıklıyoruz. Ama yine de müşriklerin çoğu inkârcılıkta ısrar ettiler.

[24] Müfessirler, burada ruh ile neyin kast edildiği konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmına göre burada ruhtan maksat, vahiy meleği Cebrâil'dir. Bâzılarına göre bedenlere hayat veren şeydir. Bazıları ruh için "Kur'an'ın indirilişi", bazıları da "vahiy" demişlerdir. Burada ruhtan kasıt vahiy, yani Kur'an olabilir. Bir sonraki âyette vahiyden bahsetmesi de buna bir delil olarak zikredilebilir. (Ruhla vahyin/ Kur'an'ın kast edildiği diğer âyetler için bakınız: 58:22; 16:2; 40:15; 42:52) Burada geçen "ruh"un insana hayat veren, canlılığını devam ettiren ruh ile bir ilgisi yoktur.

[25] Bu cümleye, "Kur'an'ı gidermemesi, Rabbinin bir lütfudur" şeklinde de anlam verilebilir.

17:90 O müşrikler şöyle dediler: "Bize yerden bir pınar fışkırtmadıkça sana asla inanmayız?

17:91 "Veya senin içlerinden gürül gürül ırmaklar akıttığın bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalıdır.

17:92 "Ya da iddia ettiğin gibi üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ve melekleri gözlerimizin önüne getirmelisin." **(25:21; 34:9; 52:44)**

17:93 "Ya da altından bir evin olmalı, veya göğe yükselmelisin. Bize okuyacağımız bir kitap getirmedikçe göğe çıktığına da inanmayız ya!" Sen de ki: "Rabbimi kusurlardan uzak görürüm. Ben sadece beşer bir peygamberim. Bütün bunları nasıl yapabilirim?" **(6:37; 15:14-15; 17:59; 25:7-11; 74:52)**

17:94 Kendilerine bir hidâyet rehberi geldiğinde insanları ona inanmaktan alıkoyan, "Allah, peygamber olarak bir insanı mı seçti?" demeleridir.

17:95 Onlara de ki: "Eğer yeryüzünde yaşayanlar insan değil de melek olsaydı, elbette Biz de onlara gökten peygamber olarak bir melek gönderirdik." **(10:2; 14:10; 23:47; 64:6)**

17:96 De ki: "Sizinle benim aramda (benim elçi olarak gönderildiğim şeyi sizlere tebliğ ettiğime; sizlerin de yalanlayıp düşmanlık ettiğinize) şâhit olarak Allah yeter. Şüphesiz O, kulları için Habîr ve Basîrdir/ Kullarının bütün hallerini bilir ve görür."

17:97 Allah kime hidayet verirse, işte o doğru yolu bulmuştur; (iradesini kötüye kullanması sebebiyle) kimi de saptırırsa, artık onun için Allah'a karşı yardımcı bulamazsın.

Kıyamet gününde onları kör, sağır ve dilsiz olarak yüzükoyun toplarız. Varacakları yer Cehennemdir. Onun ateşi zayıfladıkça, alevlerini harlarız/ artırırız. **(3:101; 4:56; 20:125)**

17:98 İşte onların cezası budur. Çünkü onlar âyetlerimizi inkar ediyor ve şöyle diyorlardı: "Biz kemik haline gelip un-ufak olduktan sonra mı tekrar yaratılıp diriltileceğiz?"

17:99 Onlar gökleri ve yeri yaratan Allah'ın kendilerinin benzerini yaratmaya da gücü yeteceğini görmüyorlar mı/ düşünmüyorlar mı? O, onlar için de geleceğinde şüphe olmayan bir ecel takdir etmiştir. Böy-

leyken o kâfirler inkarda direnip dururlar. **(36:81-82; 40:57; 46:33; 79:10, 27)**

17:100 De ki: "Eğer Rabbimin rahmet hâzinelerine siz sahip olsaydınız, harcanır-biter korkusuyla cimri davranırdınız. İnsan gerçekten çok cimridir." **(4:53; 64:16)**

17:101 Yemin olsun ki Biz Mûsâ'ya apaçık olarak dokuz mu'cize/delil verdik.[26] **(7:133)**

İşte, İsrail oğullarına sor.[27] Mûsâ onlara geldiğinde Firavun kendisine "Ey Mûsâ! Ben senin büyülenmiş olduğuna inanıyorum" demişti. **(20:57-58; 26:34)**

17:102 Mûsâ ona şu cevabı verdi: "Çok iyi bilirsin ki bunları gözle görülen bir delil olarak indiren göklerin ve yerin Rabbinden başkası değildir. Ey Firavun! Ben de seni helak olmuş sayıyorum/helak olacağına kesinlikle inanıyorum." **(27:14)**

17:103 Firavun onları yer yüzünden söküp atmak/yok etmek istedi. Ancak Biz onu ve beraberinde olan bütün ordusunu suda boğduk.[28]

17:104 Firavun ve ordusunu helak ettikten sonra İsrail oğullarına da dedik ki: Haydi yerleşin o yerde. Kıyamet günü geldiğinde de hepinizi toplayıp huzurumuza getireceğiz."

17:105 Biz Kur'ân'ı hak olarak indirdik. O da hakkın ve gerçeğin tâ kendisi olarak indi.

Seni de ancak rahmetle müjdelemen, inanmayanları da azapla uyarman için gönderdik.

[26] Bu mu'cizeler asa, el, çekirge, bit, kurbağa istilası, içme sularının kana dönüşmesi, taş, deniz ve İsrail oğullarının üzerine yerinden koparılıp kaldırılan kayadır. *Peygamberler Tarihi* 2.cilde bakınız.

[27] Bu cümle, "İsrail oğullarını (Firavun'dan) iste!" şeklinde de tercüme edilebilir.

[28] Bu âyet "Firavun onları ülkeden çıkarmak istedi" "O yerden çıkarmak istedi" "Mısır toprağından çıkarmak istedi" şeklinde de tercüme edilmiştir. Ancak bu tercüme yanlıştır. Çünkü zaten Hz. Mûsa'nın görevi, İsrail oğullarıyla birlikte ülkeden çıkıp gitmekti. Firavun'a "İsrail oğullarını bizimle gönder" şeklinde talepte bulunmuştu. Ama İsrail oğullarını köle olarak çalıştıran Firavun, onları bırakmıyordu. (Bakınız: 7:104, 105, 20:47) Gizlice ülkeyi terk ettiklerinde debüyük bir orduyla peşlerine takıldı ve sonuçta Rabbimiz onu ve ordusunu suda boğarak cezalandırdı.

17:106 Biz Kur'an'ı dersler halinde (âyet âyet, sûre sûre) indirdik ki insanlara onu sindire sindire okuyasın. (Böylece anlayıp öğrenmeleri kolaylaşsın). **(25:32)**

17:107 De ki: "Ona ister inanın, isterse inanmayın. Şu bir gerçektir ki kendilerine daha önce ilim verilmiş olanlar, Kur'an okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlar. (Secde âyeti)

17:108 Ve şöyle derler: "Rabbimizi noksan sıfatlardan uzak tutarız. Rabbimizin vaadinin gerçekleşeceğinde şüphe yoktur."

17:109 Yine ağlayarak yüzüstü secdeye kapanırlar. İşte Kur'an onların saygısını böyle artır. **(3:113-115; 32:15)**

17:110 De ki: "Ondan isterken/ Onu çağırırken ister Allah deyin, isterse Rahman deyin. Hangisini derseniz deyin en güzel isimler Onundur. Salâtında/ Kur'an okurken sesini ne çok yükselt, ne de çok kıs. İkisi arasında/ orta bir yol tut![29] **(59:22:24)**

17:111 De ki: "Çocuk edinmekten uzak olan, mülkünde ortağı bulunmayan, âcizlik gösterip de bir yardımcıya ihtiyacı olmayan Allah'a hamd olsun." Tekbir getirerek (hürmet ve tazim ile) Onun büyüklüğünü ilan et!

[29] Salât, çok anlamlı kelimelerdendir. Burada geçen "salat" kelimesi bildiğimiz anlamda namaz değil, Kur'an okuma anlamındadır.

Âyete "vahyi uluorta da gizli olarak da tebliğ etme, tebliğde orta yol izle" şeklinde de anlam verilebilir.

KEHF SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 110 âyettir.

İsmini, "mağara" anlamına gelen "kehf" kelimesinden alır. Sûre, Kur'an'ın önemiyle başlar. Sonra, şirke karşı tevhid mücadelesi veren bir grup gencin hikayesi, Hz. Mûsâ'nın sâlih bir kul ile yaptığı yolculuk ve Hz. Zülkarneyn'in kıssaları anlatılır. Ayrıca Hz. Âdem ile iblis kıssası işlenir. Sûrede anlatılan konularla, dirilişi inkâr eden ve şirke düşen Mekke müşrikleri tehdit edilmektedir. Sûrede Peygamberimizden bir şey yapacağı zaman "inşallah/ Allah dilerse" demesi istenmekte; kendisine iman etmekte öncü olan fakirleri yanından uzaklaştırmaması konusunda ikaz edilmektedir. Ayrıca zenginliğine güvenerek gurura kapılan bir kul ile, kendisine verilen nimetin şükrünü yerine getiren bir kulun mukayesesi yapılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

18:1-3 Kuluna, içinde eğrilik/ çelişki bulunmayan ve dosdoğru olan Kur'an'ı indiren Allah'a hamd olsun.

Bunu, kâfirleri Kendi tarafından gelecek şiddetli bir azap ile korkutmak; güzel işler yapan mü'minleri de içinde ebedî olarak kalacakları güzel bir mükafatla müjdelemek için yaptı. **(25:1-2)**

18:4 Bir de Kitab'ı, "Allah kendisine evlat edindi" diyenleri korkutmak için indirdi.

18:5 Böyle diyenlerin de (taklit ettikleri) atalarının da bu konuda hiçbir bilgisi yoktur. Böyleyken ağızlarından çıkan ne kadar da büyük bir sözdür. Onlar yalandan başka bir şey söylemiyorlar.

18:6 Şimdi onlar bu söze/ Kur'an'a inanmıyorlar diye sen onların arkasından neredeyse üzüntüden kendini tüketeceksin! **(16:127; 26:3; 35:8)**

18:7 Yeryüzünde bulunan her şeyi bir süs olarak yarattık. Böylece insanlardan kimin daha güzel iş yapacağını imtihan etmek istedik. **(67:2)**

18:8 Zamanı geldiğinde onun üzerindeki her şeyi Biz elbette kupkuru bir toprak haline getirip, dümdüz edeceğiz.[1]

18:9 Yoksa sen mesajlarımız içinden Ashab-ı Kehf'in ve Ashab-ı Rakîm'in (Mağara Arkadaşlarının ve Yazılı Belge sahiplerinin/ kitabede yazılı olanların) yaşadıklarının Bizim (arz ile ilgili) âyetlerimizden daha ilginç olduğunu mu sanıyorsun?[2]

[1] Bu âyette insanlar, dünyaya gereğinden fazla değer vermeme konusunda ikaz ediliyor. Muhatabın yönü âhirete çevriliyor. Zaten önceki âyetteki sınama da dünyanın bu süsüne aldanarak ona bağlanıp bağlanmama konusundadır.

[2] Ashab-ı Kehf kıssası, bizim âyetlerimiz arasında saşılacak en nihâî haber değildir. Bizim âyetlerimiz arasında bundan daha büyük ve daha çok şaşırtıcı olanlar vardır.

Bu âyet "Âyetlerimiz içerisinde sadece Ashab-ı Kehf ve rakîmin mi ibret verici olduğunu sandın?" "...Bizim hayret verici âyetlerimizden mi sandın?" "... garip bir şey olduğunu mu sandın?" şeklinde de tercüme edilmiştir.

Roma İmparatorluğu devrinde, halkı putperestliğe zorlayan Kral Dakyânûs, tevhide inanan bir grup Hıristiyan genci şirke zorlamış, kendilerini ölümle teh-

18:10 Hani o yiğit gençler mağaraya sığındıklarında şöyle yakarmışlardı: "Rabbimiz! Katından bize bir rahmet ver. Şu dâvâmızda, senin rızana erişmek için bize başarı lütfet."

18:11 Bunun üzerine onları mağarada nice yıllar derin bir uykuya daldırdık.[3]

dit etmişti. Bu gençler imanlarında sebat etmişler, sonra da kaçarak bir mağaraya sığınmışlardı. Yanlarında bir de köpekleri vardı.

Âyette geçen rakîm, kelime olarak divit, kurşun levha, kitap gibi anlamlara gelir. Onun bir dağ yahut yerleşim merkezi adı olduğu da söylenmiştir. Rakîmin, Ashab-ı Kehfin bulunduğu şehrin adı, içerisinde mağara bulunan bir vadi ismi, Ashab-ı Kehfin köpeklerinin adı, yahut mağara ashabının ve kaçtıkları kişinin isimlerinin yazılı olduğu kitabenin, mağaranın ağzını kapatan taşın adı olduğu da ileri sürülmüştür. Ashab-ı Rakîm adlandırmasının, Ashab-ı Kehf'in bir başka ismi olduğu söylense de bâzı ilim ehli, mağara ehli ile rakîm ehlinin Rum diyarında farklı yerlerde yaşayan kimseler olduğu görüşündedirler.

Tevhid ehli gençlerin sığındığı mağaranın nerede olduğu tartışılmıştır.

Zemahşerî, "Şehrin Tarsus olduğu söylenmiştir" der.

Bu Mağaranın, Efsûs'ta/ Afşin'de olduğu söylenir. Efsus, zulmüyle meşhur, Dakyanus vilâyeti olarak anılır. Dakyanus, tevhid ehli gençlere/ Mağara Ashabına zulmeden kişidir. **Yakub el-Hamevî** (ö. 626/1229), *Mu'cemü'l-Buldan*'da bu konuda şunları yazar: "Ebsus, Elbistan yakınlarında harab bir şehrin ismidir. Orada Mağara ve Rakîm ashabı vardır. Oraya Dakyanus şehri denir. Herevî, burasının Kur'an'daki anlatıma uygun olduğunu da ifade eder.

Tarihçi **İbnü'l-Esîr** (ö. 620/1223) ve **İbni Kesîr** de (ö. 774/1372) sığınılan mağaranın Efsus/ Afşin'de olduğunu yazmıştır. Bunu söyleyen daha pek çok kişi vardır.

Ashab-ı Kehf mağarasının Efes'te olduğu da söylenmiştir. Çin'den İspanya'ya kadar Ashab-ı Kehf mağarası olduğu söylenilen 33 yer vardır. Görüşler Efsus/ Afşin üzerinde yoğunlaşsa da mağaranın nerede olduğunu tespit etmek çok da önemli değildir. Eğer önemli olsa, bu, Kur'an'da açıklanırdı. Bu durumda mağaranın yerine değil, mağara ashabının inançları uğrunda çektikleri sıkıntıya ve bu konuda Allah'ın kudretine, ölümden sonra dirilişin kesin olduğuna odaklanmak gerekir.

3 Çoğu meallerde "Kulaklarına vurduk" "sağırlaştırdık" ve benzer şekilde tercüme edilen ve bizim "Derin bir uykuya daldırdık" şeklinde tercüme ettiğimiz ifade, aslında uykudan kinaye bir deyimdir. Uykuda göz kapanır, ama uykunun devam etmesi, kulakla irtibatlıdır. Uyuyan bir insan, gözünün önünde oynatılan bir şey sebebiyle uyanmaz ama bağırtı sonucunda uyanır. Âyette geçen bu incelik önemlidir.

18:12 Sonra da bunlar ile hasımlarından hangilerinin işin sonunu daha iyi hesapladıklarını/ gördüklerini ortaya çıkarmak için onları yerlerinden kaldırdık/ uyandırdık.[4]

18:13 Onların başlarından geçen olayı Biz sana şimdi doğru olarak anlatacağız. Onlar gerçekten Rablerine tam iman etmiş gençlerdi. Biz de onların hidayetini artırdık/ imanlarını kuvvetlendirdik. **(48:4)**

18:14 Zâlim hükümdara karşı çıktıklarında, kalplerine kuvvet/metanet verdik de onlar şöyle dediler: "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. Ondan başka hiçbir ilahtan istekte bulunmayız. Aksini yaparsak saçmalamış oluruz.

18:15 "Böyleyken şu bizim kavmimiz Ondan başka ilahlar edindi. Mâdem öyle, o ilahların hak olduğu konusunda apaçık bir delil getirseler ya! Uydurduğu yalanı iftira ile Allah mal edenden daha zâlim kim olabilir?"

18:16 Onlar birbirlerine de şöyle dediler: "Mâdem ki onları ve onların Allah'tan başka taptıklarını terk ettik. Öyleyse haydi mağaraya sığınalım ki Rabbimiz rahmetini üzerimize yaysın, işimizde de bize kolaylık lütfetsin."

18:17 Eğer onlara uyurlarken baksaydın, mağaranın geniş olan iç kısmında (güneşe maruz kalacak şekilde durdukları halde) doğarken güneşin mağaranın sağ tarafına meylettiğini; batarken de onları rahatsız etmeksizin sol taraftan onları teğet geçtiğini görürdün. İşte bu Allah'ın ibretlerindendir. Allah kime hidayet verirse, o, doğru yolu bulmuştur, (iradesini kötüye kullandığı için) kimi de saptırırsa artık sen onu doğru yola eriştirecek bir yardımcı bulamazsın.

[4] Bu âyet "Sonra iki taraftan hangisinin bekledikleri vakti aklında tuttuklarını bilmek için onları dirilttik" şeklinde meallendirilmiştir. Bu anlamı çok yavan buluyoruz. Kaldı ki uyandıktan sonra da bunu bilemiyorlar. Yani maksat hasıl olmamış oluyor.

Burada ortaya çıkarılması istenen, onların kaç gün uyudukları değil, onlarla, öldükten sonra dirilişin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda kendilerine işkence edenler arasında yaşanan tartışmanın sonucuydu. Onlar mağaraya sığınmadan önce "Biz burada kaç gün uyuyacağız?" şeklinde bir konuyu da tartışmamışlardı.

18:18 Sen onları (görseydin) uyanık sanırdın, oysa onlar gerçekte uyuyorlardı. (Yanları çürümesin diye) Biz onları uykularında iken bazen sağa, bazen de sola çevirirdik.

Köpekleri ise mağaranın girişinde/eşiğinde ön ayaklarını uzatmış bir şekilde duruyordu.

Onu o halde görseydin, için korkuyla dolar, ondan ürker ve derhal dönüp kaçardın.

18:19 Onları uyuttuğumuz gibi, tekrar uyandırdık. Derken aralarında ne kadar uykuda kaldıklarını anlamak için konuşmaya başladılar. İçlerinden biri, "Ne kadar uyudunuz/uyuduk?" diye sordu. Bâzıları, "bir gün, belki bir günden de az" diye cevap verdiler. Bir kısmı ise "Uykuda ne kadar kaldığımızı tam olarak ancak Rabbimiz bilir" dediler.

İçlerinden biri "Siz bunu bırakın da karnımızı doyurmaya bakalım. Şu akçeyi verip, içimizden birini şehre gönderin de hoş ve helal olan yiyeceklerden sizin/ bizim için satın alsın.

"Ama bunu yaparken çok dikkatli ve tedbirli davransın, bulunduğunuz yeri hiç kimseye fark ettirmesin.

18:20 "Çünkü inkârcılar sizi ellerine geçirirlerse, ya taşlarlar, ya da kendi dinlerine döndürürler. İşte o zaman asla kurtuluşa eremezsiniz."[5]

18:21 Böylece insanları onların durumundan haberdar ettik ki Allah'ın vaadinin hak olduğunu ve kıyâmetin geleceğinde şüphe bulunmadığını bilsinler.[6]

Derken onları bulan halk, onlar hakkında ne yapacaklarını tartışmaya başladılar. Bâzıları, "Onların üzerine bir binâ yapın/anıt dikin. Biz onların gerçek durumlarını çözemedik. Rableri onların durumunu ve kim olduklarını daha iyi bilir" dediler.

[5] Söyledikleri gibi yaptılar, içlerinden birini şehre gönderdiler. Fakat aradan çok uzun zaman geçtiği için kullandıkları akçe/para kendilerini ele verdi. Bunu anlayan şehir halkı, mağaraya geldiler ve onları gördüler. Hayret içerisinde kaldılar.

[6] Bu gençlerin uykudan uyandırıldığı zamanda da ölümden sonra diriliş ve kıyâmet tartışmaları devam ediyordu. Allah böylece bu gençleri, dirilişi savunanlar için bir delil yaptı. Halktan, bu gençleri görenlerden bâzıları dirilişe inandılar. Onlar gördükten sonra gençler vefat ettiler.

Görüşleri ağır basan grup ise "Biz onların bulunduğu yere kendimiz için bir mescid/ibadethane yapacağız" dediler.

18:22 (Bu konuda seninle tartışan insanların kimi, (Ashab-ı Kehf hakkında) "Onlar üç kişidir, dördüncüleri de köpekleridir" diyecekler. Başkaları ise "Beş kişidirler, altıncıları köpekleridir" diyecekler. Bunlar gayba taş atmaktır/ bilinmeyen hakkında bilgisizce atıp tutmakta, tahminde bulunmaktadır. Kimileri de "Onlar yedi kişidir, sekizincileri köpekleridir" derler.

Sen de ki: "Onların sayılarını Rabbim daha iyi bilir. Onlar hakkında bilgi sahibi olan çok azdır. Öyle ise Ashab-ı Kehf hakkında sana (Kur'an'da) açıklananın dışında bir tartışmaya girişme. Onlar hakkında hiç kimseden bilgi de sorma!"

18:23 Hiçbir şey hakkında "Ben bunu yarın/ gelecekte mutlaka yapacağım/ yaparım" deme.

18:24 Bunu ancak "inşaallah=eğer Allah dilerse" cümlesiyle birlikte söyle. Unuttuğun zaman da yine Rabbini an ve "Rabbimin beni bundan daha hayırlı ve doğru bir yola eriştirmesi umulur" de.[7] **(7:89)**

18:25 (Onların hakkında tartışanlardan) bâzıları "Mağara arkadaşları orada üç yüz yıl kaldılar" dediler. Bâzıları da buna dokuz yıl daha eklediler/ "üç yüz dokuz yıl" dediler.[8]

[7] Bâzı kelimeler, kavramlar zaman içerisinde farklı anlamlarda algılanmaya başlar. İşte bu kavramlardan birisi de "inşaallah, yani Allah dilerse" kelimesidir. Günümüzde bu kelime, baştan savmak için söylenilen bir kelimeye dönüşerek, "Bakalım" şeklinde algılanmaktadır. Oysa insan her ne kadar irade sahibi bir varlık olsa da Allah dilemedikçe kendisi hiçbir şey yapamaz ve verdiği sözü yerine getiremez. Bunun içindir ki Rabbimiz bu âyetlerde Peygamberimizin şahsında bütün kullarını ikaz etmiştir.

[8] Bu âyet, 19. âyette geçen "yıllarca"ifadesinin tefsiridir.

Meallerde bu âyetteki ifadenin Allah'ın sözü mü, yoksa bu konuda tahmin yürütenlerin sözü mü olduğu noktasında farklı tercihler yapılmıştır. Allah'ın sözü olduğunu düşünenler âyete "Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar, buna dokuz yıl daha eklediler" "'Onlar mağaralarında üç yüz dokuz yıl kaldılar' dediler" şeklinde mânâ vermişlerdir.

Kanaatimizce bu bilgiyi Allah'a izafe etmek yanlıştır. Nitekim bir sonraki âyette gelen "Sen de ki: Ne kadar kaldıklarını ancak Allah bilir" ifadesi, bu sözün tahminde bulunanlara âit olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Rabbimiz 22. âyette onların sayısı hakkında tahminde bulunanlar için "Onların sayılarını

18:26 Sen de ki: "Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Çünkü göklerin ve yerin gaybında gizli olanları bilmek Ona mahsustur. O, ne güzel görür ve ne güzel işitir. Onların Allah'tan başka koruyucuları yoktur. O, kimseyi kendi hükmüne ortak yapmaz."

18:27 Rabbinin Kitabından sana vahyedileni oku! (Başka Kur'an getirebilecek veya) Onun sözlerini değiştirebilecek hiçbir güç yoktur. Ondan başka sığınılacak bir yer de bulamazsın. **(5:67; 10:15; 33:39)**

18:28 Rablerinin rızâsını dileyerek sabah akşam Ona dua edenlerle birlikte sabret. Dünya hayatının çekiciliğine kapılıp da sakın gözlerini onlardan çevirme. Bencil arzularının peşine düştüğü, emirlerimize karşı taşkınlık yapmayı meslek edindiği için, kalbini zikrimize karşı duyarsız kıldığımız kimseye aldırma. **(6:52; 20:131; 68:12)**

18:29 De ki: "Bu, Rabbinizden gelen gerçektir (Artık bahane kalmamıştır). Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Biz zâlimlere öyle bir ateş hazırladık ki onun duvarları kendisini çepeçevre kuşatmıştır. Orada susuzluktan feryat ettiklerinde kendilerine erimiş mâden/ eritilmiş yağ gibi (sıcaklığıyla) yüzleri kavuran bir sıvı verilir. O ne kötü bir içecektir ve orası kalınacak ne kötü bir yerdir." **(47:15, 55:44)**

18:30 İman edip de sâlih/dinin güzel gördüğü işleri yapanlara gelince: Biz elbette işini güzel yapanın ecrini asla zâyi etmeyiz.

18:31 İşte onlara içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine kurulurlar. Onlara altın bilezikler takılır, ince ve kalın ipeklerden yeşil elbiseler giyerler. Bu ne güzel bir mükâfattır ve orası ne güzel bir meskendir. **(25:75-76; 35:33; 47:15)**

Rabbim daha iyi bilir" buyurarak, tahminlerin gaybı taşlamak olduğunu bildirdiği gibi, burada da yine gaybı taşladıklarını, bunu ancak Allah'ın bileceğini ifade etmektedir. Nitekim 19. âyette de bu konuyu tartışan olayın kahramanlarının da bunu en iyi Allah'ın bileceğini ifade ettikleri aktarılmıştır. Kaldı ki "Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar, buna dokuz yıl daha eklediler" şeklindeki bir cümle, çok anlamsızdır. Bunu ekleyen kimdir? Önce 300 yıl kalıp, uyandıktan sonra tekrar 9 yıl daha mı uyumuşlardır? Sonuç itibarıyla Allah, Ashab-ı Kehfin sayıları hakkında tartışmayı gayba taş atmak olarak bildirip bu konuda sayı bildirmediği gibi; onların mağarada kaç yıl kaldıkları konusundaki tartışmada da rakam bildirmemekte, sayılarını da kaç yıl kaldıklarını da en iyi kendisinin bileceğini ifade etmekte ve bu konuda tartışmaya girilmemesini emretmektedir.

18:32 (Cennetlik olanlarla, Cehennem ehli olanların durumunu) şu iki kişinin halini misal vererek de anlat:

Onlardan birisine Biz iki üzüm bağı vermiş, bağların etrafını hurmalarla çevirmiş ve aralarına da ekili bir alan yerleştirmiştik.

18:33 Bu her iki bahçe de beklenen ürünü tastamam veriyor, verimlerinde her hangi bir eksilme olmuyordu. İki bahçenin ortasından bir de nehir fışkırtmıştık.

18:34 Böylece bu bahçenin sahibi bolluk içerisinde ürün kaldırıyordu. Bir gün bu adam komşusuyla tartışırken laf arasında ona, "Ben malca senden daha zengin, nüfus bakımından da senden daha üstünüm" dedi.[9]

18:35 İşte böylece kendi kendine yazık eden o adam, "Bu bahçenin bir gün yok olacağını asla sanmıyorum" diyerek bahçesine girdi.

18:36 "Kıyâmetin kopacağını da hiç sanmıyorum. Hem (iddia edildiği gibi) Rabbimin huzuruna döndürülsem bile sonuç olarak her halde bundan daha iyisini karşımda bulacağım" dedi. **(19:77; 41:50; 46:11; 68:36)**

18:37 Arkadaşı ona cevap olarak şöyle dedi: "Senin aslını önce topraktan, sonra bir damla sudan yaratan, sonra da güzelce bir adam şekline sokan Rabbini inkâr mı ediyorsun?

18:38 "Oysa ben, o Allah'ın benim Rabbim olduğuna iman ederim. Hiç kimseyi de Onun sıfatlarında kendisine ortak koşmam.

18:39-41 "Ne olurdu, bahçene girdiğinde 'Mâşaallah (Allah dilemiş de yaratmış.) Kuvvet ve kudret ancak Allah'ındır ve Onun ihsanıyladır' deseydin.

Gerçi sen beni mal ve evlatça kendinden aşağı görsen de ola ki Rabbim, senin bahçenden daha güzelini bana verir. Seninkinin üzerine de gökten yıldırımlar gönderip, onu (ekinsiz, ağaçsız) kupkuru bir toprak haline getiriverir.

Ya da suyu yerin dibine çekilir de bir daha asla bulup çıkaramazsın."

18:42 Çok geçmeden (gururlu kişinin) bütün serveti yok edilerek, emekleri boşa gitti. Çardakları çöküp, altı üstüne geldi. Bahçesi uğrun-

[9] Bu âyetten de anlaşılacağı gibi, maddî refah, nimet bolluğu ve soyca çokluk çoğu insan için bir azma sebebidir.

da harcadıkları için pişmanlık içinde ellerini ovuşturmaya başladı. Bir yandan da "Ne olurdu, keşke Rabbime hiçbir şeyi ortak tutmasaydım" diyordu.

18:43 Ona Allah'tan başka yardım edebilecek/yardıma güç yetirebilecek bir topluluk yoktu. Kendi kendisini kurtarabilecek bir halde de değildi.[10]

18:44 İşte böyle bir anda koruyup gözetmek ancak Hakk/ varlığı, inkârı mümkün olmayacak derecede kesin olan Allah'a mahsustur. En güzel mükâfatı da en güzel sonucu da ancak O verir. **(40:84)**

18:45 Dünya hayatının durumunu onlara şu örnekle de anlat:

Dünya hayatı, tıpkı gökten indirdiğimiz bir su gibidir. Yer yüzünün bitkileri o suyla birbirine karışıp yeşerir. Sonra da o bitkiler rüzgarın savuruverdiği kuru birer çöp haline gelir. (Dünyanın gösterişli halinin sonu, işte budur). Allah, her şey üzerinde hükmünü yürütecek güç sahibidir. **(10:24; 39:21; 57:20)**

18:46 Mal ve çocuklar dünya hayatının süsleridir. Ama asıl kalıcı olan, sâlih/ dinin güzel gördüğü işlerdir ve bunlar Rabbinin katında daha değerli ve ümit bağlanmaya da daha layıktır. **(3:14; 64:15; 87:16)**

18:47 Gün gelir/ kıyâmet günü dağları kaldırıp yürütürüz, yerin ise dümdüz/ bomboş olduğunu görürsün. İnkârcıları da içlerinden hiçbirini eksik bırakmadan huzurumuza toplarız.[11] **(20:105-107; 27:88; 78:19; 101:5)**

18:48 Hepsi sıra sıra dizilmiş olarak Rabbinin huzuruna arz olunurlar. (Onlara deriz ki:) "Sizi ilk olarak nasıl yarattıysak, aynı şekilde/ hiçbir şeyiniz olmaksızın çırılçıplak Bize döndünüz. Oysa siz, sizi huzurumuzda toplamak için bir vakit belirlemediğimizi iddia ediyordunuz. **(6:94; 78:38; 89:22)**

[10] İnsanoğlunun önemli bir özelliği de eline bir sevret veya bir imkân geçtiğinde, o servetin, o imkânın hiçbir zaman elinden çıkmayacağını zannederek, taşkınlık yapması, o serveti ve İmkânı veren Allah'ı unutması, büyüklük taslamasıdır. Halk arasında böylelerini ikaz için "'Ne oldum' deme, 'Ne olacağım' de" şeklinde güzel bir söz vardır.

[11] Burada, gelecekte gerçekleşek olay, kesinliği sebebiyle sanki olup bitmiş gibi anlatılmaktadır.

18:49 İşte herkesin hesap defteri önüne serildi. Suçluların/ inkârcıların defterlerindeki kayıtlardan korkarak şöyle dediklerini görürsün:

"Eyvah bize! Bu defterin hali ne böyle? Ne küçük, ne büyük hiçbir şeyi eksik bırakmamış kaydetmiş." Böylece yaptıkları her şeyi yanlarında hazır buldular. Rabbin hiç kimseye zulmetmez. **(3:30; 4:40; 21:47; 36:12; 45:29; 75:7-13; 78:40; 82:10; 99:7-8; 104:1-9)**

18:50 Rabbin bir zaman meleklere "Âdem'e secde edin/ saygı gösterin" demişti de İblisten başka hepsi secde etmişti. Cinlerden olan İblis, Rabbinin emrinden dışarı çıkmıştı.[12] "(Ey Âdemoğulları! Durum böyleyken) Şimdi siz beni bırakıp da düşmanınız olduğu halde, onu ve neslini mi dost ediniyorsunuz? Zâlimler için ne kötü bir tercihtir bu! **(2:34; 7:12; 15:28-39; 21:27; 35:6)**

18:51 Ben onları ne göklerin ve yerin yaratılışına; ne de kendi yaratılışlarına şâhit tutmadım. Ben saptıranları hiçbir zaman yanımda tutmam/ yardımcı edinmem. **(34:22-23)**

18:52 O gün Allah müşriklere der ki: "Haydi, Bana ortak koştuğunuz ilahlarınızı çağırın!" Onlar çağırırlar fakat ilah sandıkları kendilerine cevap vermezler. Çünkü onların arasına tehlikeli bir uçurum oluşturduk. **(6:94; 30:14-16; 36:59; 46:5-6)**

18:53 Suçlular/ inkârcılar ateşi gördüklerinde orayı boylayacaklarını anlayacaklar, fakat ondan kaçacak bir yer bulamayacaklar. **(16:85)**

18:54 Yemin olsun ki Biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali çeşitli şekillerde açıkladık. (Fakat birçoğu bunları anlamadı). Çünkü bütün varlıklar içerisinde tartışmaya en fazla düşkün varlık insandır. **(39:27)**

18:55 İnsanları, kendilerine hidayetten/ peygamber geldikten sonra iman etmekten ve Rablerinden bağışlanma dilemekten alıkoyan, önceki ümmetlerin başlarına gelenlerin kendilerine de gelmesini ya da âhiret azâbının gözlerinin önüne serilmesini beklemeleridir. **(29:29)**

[12] Rabbimiz, İblis'in cinlerden olduğunu ifade buyurarak, onun bir melek olmadığına dikkat çekmektedir. Çünkü melek olsaydı kesinlikle Allah'ın emrini yerine getirirdi. (21:27) İblis, bazılarının iddia ettiği gibi meleklerin hocası, ya da reisi değildir. (2:34. Âyetin açıklamasına bakınız.)

18:56 Oysa Biz peygamberleri azap getirmeleri için değil iman edenleri müjdelemeleri; inkârcıları da uyarmaları için göndeririz. Fakat kâfirler hakkı, bâtıl ile ortadan kaldırmak için mücadele ederler. Bütün mesajlarımızı hep alay konusu yaparlar.

18:57 Rabbinin mesajları kendisine hatırlatıldığı halde ondan yüz çeviren, kendi elleriyle işlediği günahın âkibetini/ kendisi için neye mal olacağını unutan kimseden daha zâlim kimdir?

Biz böylelerinin kalplerine bunu anlamalarına engel olacak perdeler, kulaklarına da ağırlık koyduk. Sen onları hidayete çağırsan da artık onlar asla hidayete gelmezler.

18:58 Ancak Senin bağışlaması bol Rabbin merhametlidir. Eğer işledikleri suçlar sebebiyle onları hemen cezalandıracak olsaydı, azâbı onlara derhal gönderirdi. Fakat onlar için belirlenmiş bir vakit vardır. O vakit geldiğinde Allah'ın azabına karşı sığınacak bir yer bulamazlar. **(13:6; 35:45)**

18:59 Nitekim işte şu şehirler. Oraların halkı zulmettiklerinde, onlar için de bir vakit belirlemiştik. O vakit geldiğinde onları helak ettik.

18:60 Bir zaman Mûsâ genç hizmetçisine şöyle demişti: "İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar, durup dinlenmeyeceğim. Maksadıma erinceye kadar uzun zaman yürümeye devam edeceğim."

18:61 Onlar iki denizin birleştiği yere ulaştıklarında balığı unutmuşlardı.[13] Balık ise kendisi için bir yol tutmuş gidiyordu.

18:62 Farkına varmadan buluşma yerini geçmişler ve mola vermişlerdi. Mûsâ, yardımcısına şöyle dedi: "Yemeğimizi getir. Bu yolculuk bizi yordu!"

18:63 Genç (balığı unuttuklarını fark etti) ve şöyle dedi: "Gördün mü? Kayanın yanında mola verdiğimizde ben balığı unutmuşum. Onu sana söylemeyi şeytan bana unutturdu. Balık canlanıp şaşılacak şekilde denize doğru canlanıp gitmişti." **(12:42)**

18:64 Mûsâ, "İşte bekleyip durduğumuz şey bu değil miydi?" dedi. Geri döndüler ve izlerini takip ederek mola verdikleri kayanın yanına vardılar.

[13] İki denizin birleştiği yer konusunda tefsirlerimizde çok sayıda açıklama yapılmıştır. Ancak bütün bunlar "gayba, ya da karanlığa taş atma" kabilindendir.

18:65 Orada kendisine katımızdan bir rahmet verdiğimiz ve tarafımızdan bir ilim öğrettiğimiz seçkin bir kulumuzu buldular.[14]

18:66 Mûsâ ona, "Sana öğretilen yol gösterici ilimden bana da öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?" diye sordu.

18:67-68 O dedi ki: "Sen benim yanımda bulunmaya sabredemezsin. Kavrayamadığın/ iç yüzünden haberdar olmadığın/ bir şeye nasıl sabredebilirsin ki?"

18:69 Mûsâ, "İnşallah sen beni sabreder bulacaksın. Hiçbir işte sana karşı gelmeyeceğim" dedi.

18:70 O dedi ki: "Eğer bana uyacaksan, ben sana ondan bahsedip de açıklama yapıncaya kadar, hiçbir şey hakkında bana sual sorma."

18:71 Böylece yola koyuldular. Gemiye bindiklerinde, peşine takıldıkları zât o gemiyi deldi. Mûsâ, "İçindekileri batırmak için mi gemiyi deldin? Ant olsun ki sen çirkin/şaşırtıcı bir iş yaptın" dedi.

18:72 O zât, "Sen benim yanımda bulunmaya sabredemezsin demedim mi?" dedi.

18:73 Mûsâ, "Unuttuğum için beni sorumlu tutma; seninle olan arkadaşlığımı da zorlaştırma" dedi.

18:74 Yine yola koyuldular. Bir erkek çocuğa/ delikanlıya rast geldiklerinde o zât onu öldürdü.

Mûsâ, "Bir can karşılığında kısas olmaksızın suçsuz bir kimseyi mi öldürdün? Doğrusu pek kötü bir şey yaptın!" dedi.

[14] Kıssanın buraya kadar kısmında bazı boşluklar ve soru işaretleri vardır. Mesela:

Allah Hz. Mûsâ'nın bahsedilen kişi ile buluşmasını niçin istedi?

Balık nasıl canlandı?

Bu zat kimdi? Ona nasıl bir ilim öğretilmişti?

Tefsirlerimizde bütün bu sorulara cevaplar verilmeye, boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır. Ancak hiçbiri kesin bir bilgi ifade etmemektedir ve gayba taş atma cinsindendir. Zaten bilinmesine gerek te yoktur.

Hz. Mûsâ'nın buluştuğu zâtın Hızır olduğu bilgisi hadis kitaplarında yer alır. Kur'an'da ise o zatın kimliği açıklanmamıştır.

Bunun Hz. Mûsâ'yı eğitmek için görevlendirilen bir melek olduğu da söylenmiştir.

18:75 O zât, "Ben sana 'Sen benim yanımda bulunmaya sabredemezsin' demedim mi?" dedi.

18:76 Mûsâ dedi: "Eğer bundan sonra sana bir şey daha soracak olursam, benimle arkadaşlık etme. O zaman benden ayrılmakta mâzur sayılırsın."

18:77 Yine yola koyuldular. Sonunda bir beldenin halkına vardılar, onlardan yiyecek istediler. Fakat şehir halkı onları misâfir etmekten kaçındı. Orada, yıkılmaya yüz tutmuş bir duvara rast geldiler, peşlerine takıldıkları zât, onu doğrultuverdi. Mûsâ "İsteseydin bu yaptığın işe karşılık bir ücret alırdın" dedi.

18:78 Peşlerine takıldıkları zât şu cevabı verdi: "İşte bu seninle benim ayrılışımızdır. Şimdi sana, sabredemediğin şeylerin te'vilini/iç yüzünü bildireceğim."

18:79 "O gemi, denizden geçimlerini bir takım fakirlere aitti. Ben onu kusurlu hale getirmek istedim; çünkü önlerinde/ gidecekleri yerde,[15] bulduğu her sağlam gemiyi gasp eden/ ona el koyan bir hükümdar vardı.

18:80 "Delikanlıya gelince, onun anne ve babası mü'min kimselerdi; bu kâfir tabiatlı çocuğun/delikanlının anne ve babasını isyan ve inkâra sevk etmesini uygun görmedik.

18:81 "Ve istedik ki Rableri onlara huy temizliği bakımından daha hayırlı, merhamet yönünden de daha yakın bir evlât versin.

18:82 "Duvar ise o şehirdeki iki yetim çocuğa âitti ve altında da onlara âit bir hazine vardı. Babaları ise sâlih bir kimse idi. Rabbin diledi ki onlar yetişkin çağa gelince hazinelerini oradan çıkarsınlar. Bütün bunlar Rabbinden bir rahmet eseridir; yoksa ben kendi düşüncemle yapmış değilim. İşte, sabredemediğin şeylerin açıklaması budur."[16]

[15] Bizim "önlerinde" diye anlam verdiğimiz "verâe" kelimesi, aslında "arkalarında" anlamına da gelir. Çünkü bu kelime zıt manalı kelimelerdendir. Burada kelimenin "önlerinde" şeklindeki anlamı tercih etmek bağlama daha uygundur. Zira burada anlatılan, gemiyi birilerinin takip ettiği değil, gidilecek yerde sağlam gemilere el koyan bir hükümdarın varlığıdır. Hz. Mûsâ'nın sorması, böyle bir tehlikenin arkalarında olduğunu değil, önlerinde olduğunu ifade eder. Hz. Mûsâ bunu bilmese de diğer zat Allah'ın bildirmesiyle bundan haberdardır.

[16] Kıssanın buraya kadar olan kısmı için de tefsirlerimizde "boşluk doldurmak"

18:83 Sana Zulkarneyn'i de soruyorlar. "Size onun hayatından hisse alacağınız bir olay anlatayım" de.[17]

18:84 Biz onu yeryüzünde kudret sahibi kıldık ve kendisine ihtiyaç duyduğu her şeye ulaşacak bir sebep/ilim verdik.

18:85 O da Batıya doğru bir yol tuttu.

18:86 Batıya ulaştığında, güneşi sanki kara bir balçıkta batar bir durumda gördü. Oranın bir halkı vardı. Ona dedik ki: "Ey Zulkarneyn! İster onlara azap et, isterse güzel davran."

18:87 O ise de ki: "İnkârında ısrar ederek zulmedenleri cezalandıracağız. Öyleleri sonrasında Rabbinin huzuruna çıkarılır, Rabbi de onu şiddetli bir azaba uğratır.

için çok sayıda açıklama yapılmıştır. Ancak yapılan açıklamalar sadra şifa, ya da okuyucuya faydalı olacak türden değildir. Kıssadaki boşluklar için, "İşin iç yüzünü Allah bilir" demek gerekir.

Hz. Mûsâ'nın davranışı, sorgulaması, şeriatın zâhirine uygundur. Hz. Mûsâ'nın ve bizim sorumlu olduğumuz alan, şeriatın zâhiridir.

Tasavvuf dünyasında, bazıları tarafından bu olaydan yanlış çıkarımlar yapılmaktadır. Mesela bu olaydan hareketle velinin, peygamberden üstün olduğu gibi bir çıkarım yapılmıştır. Bazı tarikat ve tasavvuf istismarcıları da bu olayı kullanarak yaptıkları fiil, şeriatın zahirine uymasa da peşinden gidenlerden bunu sorgulamalarını, "benim bilmediğim, anlamadığım bir hikmet vardır" deyip geçiştirmelerini isterler. Buradan da mesela bir müteşeyyih/şeyh olmadığı halde şeyhlik taslayanlar, kadınlarla birlikte olabilmekte, onları istismar edebilmektedirler. Tekrar söylemek gerekirse, bizler de şeyhler de şeriatın zâhirine uymakla yükümlüyüz. Şeyh ya da bir başkası, her kim olursa olsun şeriata ters bir istekte bulunduğunda, bunu kabul etmeyip karşı çıkmamız, daha da önemlisi o kişinin bir şeyh değil, sahtekâr olduğuna hükmetmemiz gerekir.

Bu âyetle ilgili olarak söylenmesi gereken bir konu da Salih kişinin üç olaydan her birinde faili değiştirmiş olmasıdır. Gemiyle ilgili olanı, "Kusurlu kılmak istedim" şeklinde kendisine isnat etmiştir.

Çocuk/ delikanlı ile olan konu için "istedik" şeklinde,

Duvarı doğrultma olayı ise "Rabbin istedi" şeklinde sunmuştur.

[17] Allah'ın kendisine ilim ve hikmet verdiği, yeryüzüne hâkim kıldığı sâlih bir kuldur. Peygamber olduğu da söylenmiştir. Kur'an'da bu konuda bir açıklama bulunmamaktadır. Bununla birlikte tefsirlerde hakkında olmadık hikayeler yer almaktadır. Zulkarneyn'i adeta bir uzaylı gibi uzayda gezdirenler de olmuştur. Hatta bu konuda yayınlanan bir kitap, oldukça da ilgi çekmiştir.

Kendisine niçin Zülkarneyn denildiği konusunda da çeşitli rivayetler vardır.

Bu kişinin Büyük İskender olduğu da söylenmiştir.

18:88 "Kim de iman eder ve güzel işler yaparsa, en güzel bir mükâfatı hak eder. Biz de ona yapabileceği kolay işleri teklif ederiz."

18:89 Zulkarneyn sonra başka bir yol izledi.

18:90 Güneşin doğduğu yere vardı. Orada güneşin, kendilerini sıcaktan koruyacak bir koruyucu nasip etmediğimiz bir topluluk üzerine doğduğunu gördü.

18:91 İşte Zulkarneyn'in hali böyleydi. Onun sahip olduğu her şeyin bilgisini Biz biliyorduk.

18:92-93 Sonra o başka bir yol izledi. İki dağın arasına ulaştığında, orada neredeyse hiç söz anlamayan/anlatamayan bir halk buldu.

18:94 Onlar şöyle dediler: "Ey Zulkarneyn! Ye'cüc ve Me'cüc bu topraklarda bozgunculuk yapıyorlar/insanları öldürüyorlar. Sana bir vergi/ücret ödesek bizimle onlar arasında bir set yapar mısın?"[18] **(21:96)**

18:95 O şöyle dedi: "Rabbimin bana verdiği İmkânlar, sizin bana vereceğinizden daha hayırlıdır. (Ücret istemem) Siz bana beden gücünüzle/ işçilerinizle yardım edin de onlarla sizin aranızda sağlam bir set yapayım.

18:96 "Bana demir kütleleri getirin." Zulkarneyn iki dağın arasını demir kütleleriyle doldurdu ve "Körükleyin" dedi. Demir kütleleri ateş gibi olunca da "Bana erimiş bakır getirin de üzerine dökeyim" dedi.

18:97 Ye'cüc ve Me'cüc artık o seddi ne aşabildiler, ne de onda bir gedik açmaya güç yetirebildiler.[19] **(21:96)**

18:98 Zülkarneyn şöyle dedi: "Bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vaadi/ kıyâmet geldiğinde bu seti yerle bir/dümdüz yapar. Şüphesiz Rabbimin vaadi haktır."

[18] Ye'cüc ve Me'cücle kimlerin ve neyin kast edildiği konusu çok konuşulmuştur. Ye'cüc'ün Türklerden, Me'cüc'ün ise Deylem ırkından olduğu söylenmiştir. Yine boyları çok uzun ve çok kısa iki sınıf insan oldukları da söylenmiştir. Aslında mahiyetleri bizce meçhuldür. Söylenilenler "gayba taş atmak" kabilindendir.

[19] Bu setin nerede olduğu konusunda da çok şeyler söylenmiştir. Ancak hepsi de "gayba taş atmak" cinsindendir.

18:99 Kıyâmet geldiğinde Biz insanları, denizin dalgaları gibi birbirine karışıp çalkalanır halde bırakırız. Derken sûra üflenir ve hepsini bir araya toplar da toplarız. **(18:47; 56:49-50)**

18:100-101 Cehennemi, o gün gözleri Bizim öğüdümüze kapalı olan ve onu dinlemeye tahammül edemeyen kâfirlerin önüne öyle bir sereriz ki!

18:102 O inkârcılar, Benim kullarımdan bazılarını Bana karşı kendileri için dostlar edineceklerini mi sandılar? Şüphesiz Biz Cehennemi inkârcılar için bir konaklama yeri olarak hazırladık.

18:103 De ki: "Yaptıkları işler konusunda en fazla zarara uğrayanların kimler olduklarını size söyleyeyim mi?

18:104 "Onlar güzel bir iş yaptıklarını sansalar da dünya hayatında bütün yaptıkları boşa gidenlerdir.

18:105 "Onlar, Rablerinin mesajlarını ve Ona kavuşacaklarını inkâr edenlerdir. Bu sebeple yaptıkları işler boşa gitmiştir."

Bu durumda tartıya konulacak bir amelleri kalmadığından, kıyâmet günü onlar için (iyiliklerini ve kötülüklerini belirleyecek) bir tartı koymayacağız. **(6:88; 24:39; 25:23; 47:9)**

18:106 İnkârcı olmaları, mesajlarımla ve gönderdiğim peygamberlerle alay etmeleri sebebiyle, onların cezası Cehennemdir.

18:107 İman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanların konaklayacakları yer ise şüphesiz Firdevs Cennetleridir. **(23:11)**

18:108 Onlar orada devamlı olarak kalacaklar, (usançlık duyarak) başka yere geçmeyi arzu etmeyeceklerdir.

18:109 De ki: "Rabbinin sözlerini yazmak için bütün denizler mürekkep olsaydı, bir o kadarını da getirip ilave etseydik, o denizler tükenir, fakat Rabbimin sözleri bitmezdi." **(31:27)**

18:110 De ki: "Ben sadece sizin gibi bir insanım. Ancak, bana İlahımızın sadece bir ilah olduğu vahyolunuyor. Artık kim Rabbine kavuşmayı umarsa sâlih/ dinin güzel gördüğü faydalı işleri yapsın ve Rabbine ibâadetinde hiç kimseyi ortak koşmasın."

MERYEM SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 98 âyettir.

İsmini, kıssasına yer verilen Hz. Meryem'den alır. Sûre, Hz. Zekeriya ve oğlu Yahya'yı anarak başlar. Rabbimiz, olayları sebeplere bağladığı halde, bazen özel olarak kudretini göstermek için sebepler üstü hareket eder. Mesela Hz. Zekeriya'ya kendi ve hanımı yaşlı olduğu halde Hz. Yahya'yı lütfetmiştir. Hz. İsa, babasız doğmuştur. Surede Allah'ın bu kudret eserleri işlenir. Meryem Sûresi'nde Hz. İsa, Hz. Mûsâ, Hz. İsmail, Hz. İdris peygamberlerin kıssaları anlatılır. Hz. İsa ile ilgili bâtıl düşünceler reddedilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

19:1-2 Kâf-hâ-yâ-'ayın-sâd. Bu âyetler, Rabbinin, kulu Zekeriyâ'ya yaptığı iyiliklerin anlatımıdır.

19:3-4 Zekeriyâ Rabbine gizlice niyaz etmiş ve demişti ki: "Ey Rabbim, kemiklerim eridi/ iyice yaşlandım, güç ve kuvvetten düştüm, saçım başım ağardı. Rabbim, Sana yaptığım dualarımda şimdiye kadar hiç mahrum kalmadım. **(3:40; 19:8)**

19:5 "Ben göçüp gittikten sonra, yerime geçecekler hususunda endişe ediyorum. Hanımım ise kısırdır.[1] Öyle ise katından, yerime geçecek bir yardımcı lütfet.

19:6 "Ki o bana ve Yakub âilesine vâris olsun. Ey Rabbim, onu râzı olacağın bir ahlakla donat." **(3:38-39)**

19:7 (Allah şöyle buyurdu:) "Ey Zekeriyya! Biz sana daha önce kimseyi o adla isimlendirmediğimiz Yahya isimli bir oğul müjdeleriz."

19:8 Zekeriyâ şöyle dedi: "Ey Rabbim, benim nasıl çocuğum olabilir? Hanımım kısırdır. Ben ise ihtiyarlıkta son sınıra ulaştım."

19:9 Vahiy taşıyan melek şöyle dedi: "Evet, söylediğin gibidir. Ama Rabbin buyuruyor ki: 'Bu benim için çok kolaydır. Zâten daha önce sen hiçbir şey değilken, seni de Ben yaratmıştım.'" **(76:1)**

19:10 Zekeriyya "Rabbim, bana bir işaret göster" dedi. Allah buyurdu: "Bunun işareti, (sağlam olduğun halde) üç gün boyunca hiç kimse ile işaretten başka konuşamamandır." **(3:41)**

19:11 Zekeriyya mabedden dışarı çıktı ve kavmine işaretle, "Sabah akşam Allah'ı tesbih edin" diye bildirdi.

19:12 "Ey Yahya! Kitab'a bütün gücünle sarıl" dedik. Henüz çocukken, ona hikmet verdik.

19:13 Ayrıca kalp yumuşaklığı ve temizlik de verdik. O, Rabbine karşı gelmekten çok sakınan bir kimse idi.

19:14 Anne ve babasına çok iyi davranırdı. O, ibadeti kendisine yediremeyen ve isyankar biri değildi.

19:15 Doğduğu gün, öleceği gün ve diriltilip kabirden kaldırılacağı gün ona selam olsun!

[1] "Çocuğum yoktur. Hanımımm da çocuk doğuracak yaşı geçmiştir."

19:16 Kitap'ta Meryem'i de an. Hani o âilesinden ayrılarak tek başına doğu tarafında bir yere çekilmişti.

19:17 Meryem, âilesi ile kendi arasına bir perde çekmişti. Derken Biz ona ruhumuzu (melek) gönderdik de o, kendisine kusursuz bir insan şeklinde göründü.

19:18 Meryem, "Senden, esirgeyici olan Allah'a sığınırım. Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen, bana dokunma" dedi.

19:19 Melek, "Ben sadece sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbimin bir elçisiyim" cevabını verdi.

19:20 Meryem, "Bana bir insan eli değmemişken, ben iffetsiz biri de olmadığım halde, nasıl çocuğum olabilir?" dedi.

19:21 Melek şöyle dedi: "Söylediğin doğrudur. Fakat Rabbin buyurdu ki: 'Bu, Benim için kolaydır. Çünkü Biz onu insanlara bir delil ve kendimizden bir rahmet kılacağız. Bu, (ezelde) hükmü verilmiş ve karara bağlanmış bir iştir.'"

19:22 Meryem, İsâ'ya hâmile kalıp, onunla birlikte uzak bir yere çekildi.[2] **(23:50)**

19:23 Sonunda doğum sancısı Meryem'i bir hurma ağacının dibine yöneltti, "Ne olurdu, keşke bundan önce ölüp de unutulup gitseydim" dedi.

19:24 Aşağıdan ona bir ses ulaştı: "Tasalanma. Rabbin bulunduğun yerin aşağısında bir su arkı/ dere yaratmıştır.[3]

[2] Tefsirlerimizde, Cebrâil'in Hz. Meryem'i nasıl üflediği, kaç yaşında ve nasıl hâmile kaldığı, hâmileliğin kaç ay sürdüğü, hatta bir saat içerisinde doğum yaptığı gibi birbirinden ilginç hikayeler vardır. Tamamı da "gaybı taşlamak" kabilindendir. Bu konuda bilgi ancak Allah'a aittir. Bu ve benzer konularda İmam Mâturîdî'nin tefsirinde yer verdiği şu ifadelere aynen katılıyoruz:

"Müfessirlerin, 'İsa'nın (a.s.) Meryem'in yakasına ya da burnuna veya bunların dışında başka bir yerine üfürüldü şeklindeki sözlerinin, anlattıkları diğer hususların ve Kitap'ta belirtilmeyen diğer kıssaların, Allah Teala'dan veya vahye muhatap olan Peygamberden gelen bir habere dayanmadıkça, anlatılması câiz değildir. Çünkü bunu söyleyenin doğru söyleyip söylemediği ve rivayetin sahih olup olmadığı bilinemez. Netice olarak Kur'an'da ne söylenmişse, o kadar söylenmeli, orada geçen haberin üzerine ilave veya eksiltme de yapmamalıdır."

[3] Mü'minûn Sûresi'nin 50. âyetinden öğrendiğimize göre, bahsi geçen dere

19:25 "Hurma ağacını da üzerine silkele ki üzerine taze olgun hurma dökülsün.

19:26 "Hurmadan ye, dereden iç, gözün aydın olsun. Çocuğunu kucağına aldığında biri sana sorarsa "Ben çok merhametli olan Allah'a susma konusunda adakta bulundum.[4] Artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım" de.

19:27 Sonunda onu kucağına alıp kavmine getirdi. Görenler şöyle dediler: "Ey Meryem, yemin olsun ki sen çok çirkin bir şey yapmışsın!

19:28 "Ey Harun'un bacısı! Senin baban zinakâr değildi; annen de iffetsiz değildi."[5]

19:29 Bunun üzerine Meryem (cevap vermesi için) çocuğa işaret etti. Onlar, "Biz beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?" dediler.

19:30 Fakat beşikteki çocuk konuşmaya başlayıp şöyle dedi: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. O, bana kitap verecek ve beni peygamber yapacak.

daha önce olmayıp da, o anda yaratılan bir nehir değildir. Allah onu daha önceden var etmiştir. İlgili âyet şöyledir: "Meryem oğlunu ve annesini de (kudretimize) bir alâmet kıldık. Onları, suyu bol ve elverişli bir tepeye yerleştirdik."

4 Bâzı meallerde "Oruç adadım" şeklinde anlam verilmiştir. Oruç adamak Türkçe'de imsaktan iftara kadar yemeden, içmeden ve cinsel ilişkiden uzak durmak olarak anlaşılacağından böyle bir anlam uygun değildir.

5 İslâmiyat, Peygamberimiz, Kur'an konusunda araştırma yapan Hıristiyan ilahiyatçılar/oryantalistler, Kur'an'da "bazı yanlış bilgilerin yer aldığını" iddia ederler. Onların bu iddialarından biri de bu âyette geçen ve Hz. Meryem için kullanılan "Harun'un kız kardeşi" ifadesidir. Onlar Hz. Harun ile, Hz. Meryem arasında uzun bir zaman dilimi olduğunu söyleyerek, bunun bir yanlış bilgi olduğunu iddia etmişlerdir.

Oysa burada yakın bir kardeşlik değil, Hz. Meryem ile Hz. Harun'un aynı soydan gelmiş olmaları söz konusudur. O dönem Arapları arasında böyle bir kullanım vardı. Eğer böyle olmasaydı, o dönemin Yahudileri, aradaki zaman farkını dillerine dolayıp saldırıya geçebilirlerdi. Dolayısıyla ilk muhataplar bu hitabı, "Ey Harun'un soyundan gelen!" şeklinde anlamışlardır. Şimdi de böyle anlaşılmalıdır. Arabçada baba, erkek ve kız kardeş ifadeleri geniş anlamda kullanılır, her zaman asıl babayı veya kerdeşeleri ifade etmez.

Hz. Meryem'in, Harun isminde baba bir erkek kardeşi olduğu da söylenir.

Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında onca doğru bilginin yer aldığı Kur'an gibi bir Kitap'ta, böylesine basit bir bilgi hatası düşünülemez.

19:31 "Bulunduğum her yerde O beni mübarek kıldı. Yaşadığım sürece bana namazı ve zekatı emretti. (Her zaman ve her mekanda kendisine kullukta bulunmamı, dua etmemi, nefsimi de kötülüklerden arındırmamı istedi)

19:32 "Beni anneme saygılı kıldı, kötü talihli/ isyankâr bir zorba yapmadı. **(31:14)**

19:33 "Doğduğum gün, öleceğim gün ve diriltilip kabrimden kaldırılacağım gün, esenlik banadır." **(3:46)**

19:34 Meryem oğlu İsa hakkında ayrılığa düştükleri konunun doğrusu, işte budur.[6] **(4:171)**

19:35 Allah'ın evlat edinmesi olacak şey değildir. O her türlü noksandan uzaktır. O bir işin olmasını dilediğinde ona "Ol!" der, o da hemen oluverir/ olmaya başlar. (Böyle biri evlat sahibi olmaktan uzaktır.)

19:36 İsa onlara şunu da söyledi: "Şüphesiz Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise Ona kulluk ediniz. İşte doğru yol budur."

19:37 (Onun bu uyarısına rağmen) onların arasından çeşitli gruplar çıktı ve bunlar İsâ hakkında ("O Allah'tır", "Allah'ın oğludur", "Üçün

[6] Bu âyetle ilgili bazı meal ve tefsirlerde konuşmanın beşikte değil, sonraki yıllarda yapıldığı şeklinde yorumlar vardır. Yani bu âyetin, gelecekte olacak bir olayı, olmuş gibi anlattığı iddia edilir. Mesela şöyle denilir: "İsâ'nın bu sözleri beşikte bir çocuk iken söylediğine ihtimal verilemez; İsâ bu sözleri söylediği zaman peygamberdi ve peygamber olacağını değil, peygamber olduğunu söylemektedir." Buna katılmıyoruz. Burada zorda kalan Hz. Meryem'i, o zorluktan kurtarma söz konusudur. Eğer bu konuşma sonradan yapılsaydı burada ve bu makamda zikredilmesinin hiçbir anlamı olmazdı.

Bu konuda yapılan bir başka yorum da "O daha dünkü çocuk" şeklindedir. Bu da ayakları yere basmayan bir yorumdur. Vakıaya uygun değildir. Bu olay, evli olmayan Hz. Meryem, kucağında çocukla geldiğinde gerçekleşmiştir. Yıllar sonra birileri kocaman olmuş bir İsa görüp sormamışlardır ki Hz. Meryem İsâ'ya işaret edince, "O daha dünkü çocuk" desinler.

Burada üzerinde durulması gereken bir konu da şudur: Eğer Hz. İsa beşikte konuşmadıysa, Hz. Meryem'e zina suçlaması yönelten kızgın Yahudiler nasıl ikna olmuşlardır?

Kanaatimizce, Hz. İsâ, âyetlerde geçen sözleri söyleyince, Yahudiler ikna olmuşlar ve bu mesele kapanmıştır. Aksi takdirde kendisine çok kötü davranmaları gerekirdi.

üçüncüsüdür" diyerek) ayrılığa düştüler. Büyük gün geldiğinde, vay o kâfirlerin haline! **(43:64, 65)**

19:38 O zâlimler, bugün açık bir sapıklık içerisinde olsalar da Bizim huzurumuza çıktıklarında başlarına gelecekleri öyle iyi duyar ve öyle iyi görürler ki! **(32:12)**

19:39 Onları Allah'ın hükmünün yerine getirileceği pişmanlık günü ile korkut. Çünkü onlar gaflettedirler ve iman etmiyorlar.

19:40 O gün yer yüzüne ve onun üzerindekilere şüphesiz Biz vâris oluruz, (onlar helak/ yok olur, Biz bâki kalırız) Ölümlerinden sonra da diriltilip Bizim huzurumuza getirileceklerdir.

19:41 "Kitapta İbrahim'i de an/ anlat. Çünkü o, sadık/ özü-sözü doğru bir peygamberdi." **(26:69)**

19:42 O babasına şöyle demişti: "Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin tapıyorsun?

19:43 "Babacığım! Doğrusu şu ki sana gelmeyen bir ilim, bana geldi. Öyle ise bana uy da seni düzgün bir yola çıkarayım.

19:44 "Babacığım! Şeytana kulluk etme. Çünkü şeytan Rahman'a/ çok merhametli olan Allah'a isyan etti.

19:45 "Babacığım! Rahman tarafından sana azap dokunup da şeytana yakın olmandan korkuyorum."

19:46 (İbrahim'in bütün yumuşaklığına rağmen, babasının cevabı çok sert oldu) Şöyle dedi: "Ey İbrahim, sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer bundan vazgeçmezsen, yemin olsun ki seni taşlarım![7] Ben bunu yapmadan, benden uzaklaş (uzun zaman seni gözüm görmesin)!"

19:47 İbrahim dedi: "Selametle kal! Rabbimden senin için bağışlanma dileyeceğim. Çünkü O, bana karşı çok lütufkârdır. **(9:114; 60:4)**

19:48 "Sizden de Allah'tan başka taptığınız şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum. Umulur ki senin için Rabbime yaptığım dua karşılıksız kalmaz."

[7] "Seni taşlayarak yanımdan kovarım, sana hakaret ederim, çirkin sözler söylerim."

19:49 İbrahim, kavminden ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden uzaklaşıp bir tarafa çekildiği zaman, Biz ona İshak ve Yakub'u bağışladık ve her birini peygamber yaptık.

19:50 Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk. Kendilerine haklı ve yüksek bir şöhret nasip ettik. **(16:123; 22:78; 26:83-85)**

19:51 Kitapta Mûsâ'yı da an/ anlat. Şüphesiz o ihlasa erdirilmiş bir kul ve Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdi.

19:52 Ona Tûr Dağı'nın sağ tarafından seslendik ve kendisini fısıltıyla konuşacak kadar kendimize yaklaştırmıştık/ huzurumuza almıştık **(28:30)**

19:53 Rahmetimizden, kardeşi Harun'u da Peygamber olarak ihsan etmiştik. **(20:29-37; 26:13; 28:34)**

19:54-55 Kitapta İsmail'i de an. Gerçekten o sözüne sadıktı, rasül ve nebi idi.[8]

Halkına namazı ve zekatı emrederdi.[9] Rabbinin rızasını kazanmış bir kimse idi. **(37:102)**

19:56-57 "Kitap'ta İdris'i de an. Gerçekten o çok doğru bir insan, bir peygamberdi. Onu üstün bir makama yükselttik.[10] **(21:85)**

[8] Bize ezberletilen bir bilgiye göre, kitap verilen peygambere rasul; kitap verilmeyen peygambere nebî denilmektedir. Oysa Hz. İsmail'e kitap verilmediği halde, burada ona hem rasul, hem de nebi denilmektedir. 2:213. Âyeteki açıklamaya bakınız.

[9] **İmam Mâturidî**, bu âyette geçen namaz ve zekatla ilgili olarak şöyle bir açıklama yapar:

"Bu açıklamada geçen *salat,* bilinen namaz; *zekat* da bilinen zekat anlamına gelirse bu iki ibadet, geçmiş milletlerde de mevcuttu demek olur. Eğer birincisi dua ve övgü, ikincisi de nefisleri arındıran ve ıslah eden anlamına gelirse, bunlar herkesin yapmakla yükümlü olduğu buyruk demek olur. En doğrusunu Allah bilir."

İkinci anlama göre âyetin meali şöyle olur: "Her zaman ve her mekanda Allah'a kullukta bulunmayı, dua etmeyi/övmeyi, nefsi kötülüklerden arındırıp ıslah etmeyi emrederdi."

[10] Bâzı tefsir ehli, "Onu üstün bir makama yükselttik" âyetinden hareketle, Hz. İdris'in gökyüzünde cesediyle birlikte hayatta olduğunu iddia ederler. Bununla ilgili rivâyetler de uydurulmuştur. Bu ayetten, Hz. İdris'in cesediyle birlikte gökyüzüne yükseltildiği değil, makamının yüksek olduğu, peygamberlik ve Allah'a yakınlık şerefi kazandığı ifade edilmektedir.

19:58 İşte bunlar Allah'ın nimetine mazhar olmuş peygamberlerdir; Âdem'in neslinden, Nuh ile beraber gemiye bindirdiklerimizin neslinden, İbrahim ile İsrail'in/ Yakub'un neslinden olanlar ve hidayet verip seçkin kıldığımız kimselerdir. Bunlar, Rahman'ın mesajları okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı.[11] (Secde âyetidir.)

19:59-60 Sonra onların ardından Allah'a boyun eğmeyi bırakıp şehvetlerinin/ nefislerinin arzularına uyan kimseler geldi.[12] İşte onlar Gayyayı boylayacaklar/ cezalarını çekeceklerdir. **(7:169)**

Ancak yaptıklarından tevbe ederek İman eden ve sâlih/dinin güzel gördüğü işleri yapan kimseler, hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın Cennete girerler.

19:61 Rahman, Adn Cennetini orayı görmedikleri halde kullarına vaad etmiştir. Muhakkak ki Onun vaadi yerini bulacaktır. **(73:18)**

19:62 Orada hiçbir boş söz işitmezler, ancak "Selâm" işitirler. Ve orada sabah akşam, diledikleri her an rızıkları hazırdır. **(56:25-26; 78:35; 88:11)**

19:63 Kullarımızdan Allah'a karşı gelmekten sakınanları vâris kıldığımız Cennet işte budur.

Bâzı tefsir ehli ise Hz. İdris'in cesediyle gökyüzünde bulunmasını izah edemediklerinden, onun bir meleğin sırtında dördüncü kata çıkarıldığını, burada eceli geldiğini ve ruhunun alındığını söylerler.

Tefsir ve İslam tarihi kitaplarında Hz. İdris'e yönelik daha buna benzer birçok asılsız hikâye nakledilir. Bu asılsız hikâyelerden birisi de Cennet ehlinin elbiselerinin Hz. İdris tarafından dikileceğidir. Oysa, Cennet elbiselerinin dikimi için terziye ihtiyaç yoktur. Çünkü orası hikmet yeri değil, kudret yurdudur.

[11] "Allah'ım! Bizi Sana secde eden, seni öven, noksan sıfatlardan uzak gören kullarından eyle. Senin emirlerine karşı kibir gösterenlerden olmaktan Sana sığınırız."

[12] Bizim "Allah'a boyun eğmeyi bırakıp" şeklinde tercüme ettiğimiz cümle pek çok mealde "Namazı bırakıp" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa burada geçen salat kelimesi, bildiğimiz namaz anlamında değildir. Bu ifadenin öncesinde "Allah'a boyun eğme" anlatılmaktadır. Bu cümle ise onun mukabili, yani "Allah'a boyun eğmeme" Onun emirlerine karşı çıkma şeklinde tercüme edilmelidir. Kaldı ki sonraki cümlede de bu kimselerin şehvetlerine/arzularına uydukları ifade edilmektedir.

19:64 "Biz (melekler) ancak Rabbinin emriyle ineriz.[13] Önümüzdeki, arkamızdaki ve bunların arasındaki her şey, Ona aittir ve senin Rabbin hiçbir şeyi unutmaz."

19:65 Allah göklerin, yerin ve o ikisinin arasında olan her şeyin Rabbidir.

Öyleyse sadece Ona kulluk et, Ona ibadetinde sabır göster. İsmi Onunla anılacak başka birisini biliyor musun?

19:66 Böyleyken inkârcı insan, "Öldükten sonra kabirden diri olarak çıkarılacak mıyım?" der.

19:67 O insan daha önce kendisini hiçbir şey değilken yarattığımızı hiç düşünmez mi? **(13:5; 30:27; 36:77-78; 56:62; 76:1)**

19:68 Rabbine yemin olsun ki Biz, dirilişi inkâr edenleri ve (onları yoldan çıkaran) şeytanları huzurumuzda toplayacak, sonra da Cehennemin etrafında diz üzeri hazır tutacağız."

19:69-70 Sonra her topluluktan Rahman'a karşı inançta en isyankarlarını kesinlikle ayıracağız. Cehenneme kimin daha layık olduğunu Biz herkesten daha iyi biliriz.

19:71 Sizden Cehenneme uğramayacak olan yoktur. Bu, Rabbin tarafından hükmolunmuş ve yerine getirilecek bir emirdir.

19:72 Sonra Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtuluşa erdirir, zâlimleri ise orada diz üstü bırakırız.[14] **(2:112, 262, 277; 10:62; 21:101)**

[13] Rivâyete göre bu âyet, vahyin gecikmesi sonrasında Peygamberimizin Cebrâil'e daha sık inmesi konusunda söylediği sözüne, onun verdiği cevabın aktarımıdır.

[14] Bu âyetle ilgili tefsirlerde çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Ancak bunlar içerisinde sadra şifa olacak bir açıklamaya rastlamadık. Mesela bunlardan biri, "Mü'minlerin oraya Cehennem donuk iken uğrayacakları" şeklindedir.

Bu açıklamalardan birisi de "sizden" ifadesiyle önceki âyette geçen kâfirlerin kast edildiğidir. Ancak sonraki âyet kurtulacak olanlara dikkat çektiğinden, bu açıklama da problemlidir. **Zemahşerî** bu tezadı şöyle bir izahla aşmaya çalışmıştır:

"Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtaracağız" ifadesi onların Cehenneme uğrayıp daha sonra kurtulacakları anlamında değil, kâfirler Cehenneme girdikten sonra Allah'a karşı gelmekten sakınanların da Cennete sevk edilecekleri anlamına gelir.

Zemahşerî, herkesin Cehenneme uğramalarıyla ilgili olarak da şöyle der:

19:73 Mesajlarımız kendilerine açık açık okunduğu zaman o kâfirler iman edenler için şöyle dediler: "Bu iki topluluktan (iman edenlerle inkârcılardan) hangisinin (dünyadaki) makamı daha hayırlı, hangisinin topluluğu/ meclisi daha güzeldir?" **(6:53; 26:111; 46:11)**

19:74 Oysa Biz onlardan önce mal varlığı ve gösteriş bakımından daha yüksek nice toplulukları helak ettik. **(46:26)**

19:75 De ki: "Sapıklıkta olan kimselere Rahman'ın biraz zaman tanıyor olmasından ne çıkar? Fakat işin sonunda onlar kendilerine vaat edilen azabı veya kıyâmeti görünce, işte o zaman onlar makamca kimin daha düşük; asker/ topluluk bakımından kimin derecesinin daha zayıf olduğunu çok iyi bilecekler. **(3:178; 35:37)**

19:76 Allah, hidayeti kabul edip, doğru yola gelenlerin imanlarını/ feyizlerini daha da artırır. Kalıcı sâlih/ dinin güzel gördüğü işler, Rabbinin yanında mükâfat bakımından da sonuç açısından da daha hayırlıdır. **(9:124-125)**

19:77 Mesajlarımızı inkâr edip de (eğer âhiret varsa orada da) "mal ve evlat yine bana verilecek" diyen kimseyi gördün mü?

19:78 Yoksa o gaybı öğrenmenin bir yolunu mu buldu? Ya da Rahman'dan kesin bir söz mü aldı? (Çünkü onun iddiasının doğru olması, ancak bu iki yol ile gerçekleşir)

"Zâlimleri ise orada diz üstü bırakırız" ifadesi, "uğrama"dan maksadın Cehennemin etrafında diz üstü çökmüş vaziyette toplanmak olduğunun, bu hâlin ardından mü'minlerin kâfileden ayrılıp Cennete sevk edileceğinin, kâfirlerin ise orada diz üstü çökmüş olarak kalacaklarının delilidir.

Mustafa Öztürk ise bu zorluğu, "sümme"nin bazı kıraatlerde "semme" olarak okunduğunu ifade ederek çözmeye çalışır. Ancak asıl olan Kur'an'da yazılı kıraattir. Diğer kıraatler sadece bir rivâyettir. Onu Kur'an yerine koyup, âyeti rivâyete dayanan kıraate göre anlamlandıramayız. Farklı kıraate en fazla dipnotta yer verebiliriz.

"Cehenneme uğrama" ifadesini Cehenneme girme anlamında değil, "oraya gelme" anlamında olduğunu söyleyen başkaları da olmuştur.

İmam Mâturîdî'nin konumuzla ilgili bir açıklaması şöyledir:

Bütün insanlar Cehennem üzerinde kurulan sırata gelince müminler kurtulup sırattan geçecek; kâfirler ise ayakları kayarak Cehenneme düşeceklerdir. Böylece hem mü'minler, hem de kâfirler Cehenneme girmiş olacaklardır.

Kanaatimizce bu âyetin "sırat köprüsü" ile bir ilgisi bulunmamaktadır.

19:79 Hayır! Asla böyle bir şey yok! İşte onun bu sözünü kaydedeceğiz ve azabını da artırdıkça artıracağız. **(50:18; 68:36; 78:29)**

19:80 O sözünü ettiği mal ve evlada ise Biz vâris olacağız. Ve o Bizim huzurumuza tek başına gelecektir (Nesi var, nesi yoksa bize kalacak, malı ve evladı ona hiçbir fayda vermeyecektir.) **(6:94)**.

19:81 Akıllarınca izzet ve kuvvet vesilesi olsun diye, Allah'ın yanı sıra bir takım ilahlar edindiler/ şirk koştular.

19:82 Kesinlikle (sandıkları gibi olmayacak). Aksine o edindikleri ilahlar, onların ibadetlerini kabul etmeyecek ve kendilerinin aleyhine döneceklerdir.[15] **(16:86; 46:5)**

19:83 Görmüyor musun Biz inkârcılara şeytanları gönderiyoruz/ musallat ediyoruz da onları (günahlara karşı) kışkırttıkça kışkırtıyorlar.

19:84 Öyleyse onlar hakkında acele etme! Biz onlar için sadece gün sayıyoruz. **(3:178; 14:42; 31:24; 46:35; 86:17)**

19:85 Gün gelecek Allah'a karşı gelmekten sakınanları, Rahman'ın huzuruna seçkin bir topluluk olarak çıkaracağız.

19:86 Suçluları/ inkârcıları da susamış olarak Cehenneme süreceğiz.

19:87 Rahman'ın izin verdiklerinden başka hiç kimse o gün şefaat edemeyecek. **(20:109; 34:23; 53:26)**

19:88-89 "Rahman çocuk edindi" dediler. Gerçekten siz pek çirkin bir şey ortaya attınız. **(6:101; 112:3-4)**

19:90-91 Onların Rahman'a çocuk isnadında bulunmaları sebebiyle, nerede ise gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp yerlere geçecek.[16] **(43:13, 81)**

[15] Onlara tapınmakla izzet beklerken, maksatlarının aksiyle karşılaşıp zillete düşeceklerdir.

İnkâr edenler, ilah edilenler değil, müşrikler de olabilir. Bu durumda anlam şöyle olur: "Müşrikler sonlarının kötü olması sebebiyle, dünyada putlara kulluk yaptıklarını inkâr edecekler, onlara düşman olacaklardır." (6:23)

[16] 89. âyette, 88. âyetteki gayb sigasından, muhatap sigasına geçilmesi (iltifat sanatı), bunu söyleyenlerin Allah'a karşı ne kadar büyük bir cüretkarlıkta bulunduklarına dikkat çekmek içindir. Bu sözün, âlemi ayakta tutan bu varlık-

19:92 Oysa evlat edinmek, Rahman'a yakışmaz/Allah bundan son derece uzaktır. **(2:116; 9:30)**

19:93 Çünkü göklerde ve yerde ne varsa, hepsi ancak Rahman'ın birer kulu olabilir.

19:94-95 Ve Allah onların hepsini ilmi ile kuşatmış ve tek tek saymıştır. Onların hepsi, kıyâmet günü Onun huzuruna tek başına gelecektir. **(2:255)**

19:96 İman edip sâlih/dinin güzel gördüğü işleri yapanlar için, Rahman şüphesiz kalplerinde temiz/ saf bir sevgi yerleştirecektir.

19:97 Kur'an'ı senin lisanınla indirip kolaylaştırmamızın sebebi, Allah'a karşı gelmekten sakınanları müjdelemen, inatçı kimseleri de onunla uyarman içindir. **(54:17)**

19:98 Hem Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Şimdi onlardan hiç birini görüyor, ya da onlardan gizli bir ses olsun işitiyor musun? **(32:26)**

lara isabet etmesi durumunda, düzeni sarsacağı gibi, dinin kaidesini yerle bir edeceğine vurgu yapılmıştır. Evet, "Allah çocuk edindi" demek, dinin esası olan tevhidi paramparça edecek bir sözdür.

TÂ HÂ SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 135 âyettir.

İsmini, ilk âyetteki mukatta harflerinden alır. Sûre, Kur'an'ın, Allah tarafından bir öğüt olması için indirildiğini haber vererek başlar. Tevhid, nübüvvet ve âhiret konusu üzerinde durulur. Hz. Mûsâ'nın kıssası ayrıntılı olarak yer alır. Böylece Peygamberimiz hem teselli edilir, hem başaracağı müjdelenir. Çünkü Hz. Mûsâ, Firavun gibi bir zâlime karşı üstün gelmişti. Sûrede ayrıca Hz. Âdem kıssası zikredilerek mü'minler şeytana uymama konusunda ikaz edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

20:1-3 Tâ Hâ. Biz Kur'an'ı sana güçlük çekmen için değil, Allah'tan korkanlar için bir öğüt olması için indirdik. **(26:3)**

20:4 Kur'an, yeri ve yüksek gökleri yaratan Allah tarafından parça parça indirilmiştir.

20:5-6 O Rahman'dır, hükümranlık Arş'ına/tahtına kurulmuştur. Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan şeylerle, toprağın altında olanların hepsi Rahman'ındır.

20:7 Sen sözünü açıkça da söylesen, gizlice de söylesen fark etmez. O, gizliyi de bilir, gizlinin daha gizlisini de. **(13:10; 25:6)**

20:8 Allah, kendisinden başka ilah olmayandır/ Allah'tan başka hiçbir varlıkta ilahlık özelliği bulunmamaktadır. En güzel isimler Onundur. **(7:179)**

20:9 Sahi Mûsâ'nın haberi sana gelmiş miydi?

20:10 Hani o bir ateş görmüş, âilesine, "Siz bekleyin, ben bir ateş gördüm. Belki o ateşten size bir parça getiririm (birlikte ısınırız) veya yanında bir kılavuz/yol tarif edici bulurum" demişti.

20:11-12 O, ateşin yanına geldiğinde ona şöyle seslenildi: "Ey Mûsâ! Şüphesiz Ben senin Rabbinim. Ayakkabılarını çıkar! Şüphesiz ki sen Tuvâ'da/ kutsal bir vadide bulunuyorsun.

20:13 "Ben, seni peygamber olarak seçtim. Şimdi vahyolunanı dinle! **(27:8-9; 28:30; 79:16)**

20:14 "Muhakak ki Ben, evet Ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Bana kulluk et ve Beni anmak için kullukta bulun.[1]

20:15 "Vaktini gizliyor olsam da herkesin peşine düştüğü şeyin karşılığını alması için, kıyâmet günü, mutlaka gelecektir.[2] **(7:187;**

[1] Bizim "kullukta bulun" şeklinde meal verdiğimiz çok anlamlı bir kelime olan "salat" ifadesi meallerin çoğunda "namaz kıl" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa burada Hz. Mûsâ ilk defa vahiy almaktadır. Dolayısıyla namazdan daha genel bir emirle muhatap olmalıdır. O da Allah'a kullukta bulunmaktır. Bu sebeple biz burada geçen "salat" kelimesine namaz değil, "kullukta bulunma" anlamını verdik.

[2] Âyette geçen ve bizim "vaktini gizliyor olsam da" şeklinde tercüme ettiğimiz cümle, "vaktini sadece Ben bilsem de" şeklinde de olabilir. Bu cümle, çoğu me-

27:65; 31:34; 34:3; 79:42; 99:7-8)

20:16 "Kıyâmete inanmayıp kendi hevesine uyan kimse sakın seni ona inanmaktan (ve o gün için güzel işler yapmaktan) alıkoymasın; yoksa helâk olursun.

20:17-18 "Ey Mûsâ, sağ elinde tuttuğun şey nedir?"

Mûsâ şöyle dedi: "O benim asâmdır. Yorulduğum zaman ona dayanır, dinlenirim. Onunla koyunlarım için yaprak çırparım/silkelerim, onunla bunlardan başka daha birçok ihtiyacımı gideririm."[3]

20:19 Allah, "Yere at onu ey Mûsâ!" dedi.

20:20 Mûsâ, asasını hemen yere attı. Bir de ne görsün? Asâ, hızla kıvrılıp akan bir yılan oluvermiş! **(7:107; 26:32; 28:31, 32)**

20:21 Allah, "Onu eline al, korkma! Biz onu eski haline/asâya döndüreceğiz" buyurdu.[4]

20:22-24 "Elini koynuna sok, ki bir mucize olarak elin kusursuz ve bembeyaz bir halde çıksın. Böylece sana en büyük âyetlerimizden/mûcizelerimizden bâzılarını göstermiş olalım.[5]

allerde "Nerede ise gizleyeceğim", hatta "Nerede ise açıklayasım geliyor," "Ben hemen hemen onu gizliyorum," "Seçkin kullarımdan dahi gizlesem de..." "gizlemek istiyorum" "Nerede ise (kendimden de) gizleyeceğim" şeklinde de tercüme edilmiştir. Bu anlamlar tefsirlerde yer alsa da vakıaya uygun değildir. Çünkü Allah kıyâmetin vaktini zaten gizlemiştir. Dolayısıyla "Nerede ise gizleyeceğim" hele hele "kendimden de gizleyeceğim" demesi anlamsız olur.

Kıyâmetin vaktinin bilinmemesinde önemli hikmetler vardır. Mesela bunlardan biri, kıyâmetin vaktine uzak zamanlarda yaşayanları gafletten; kıyâmete yakın yaşayacak olanları ise dehşetten kurtarmaktır. Herkesi her an kıyâmet kopabilir düşüncesiyle, uyanık tutmaktır.

3 Allah, Hz. Mûsâ'nın elindekinin asâ olduğunu, onunla saydığı ve saymadığı işleri yaptığını biliyordu şüphesiz. Bu soruyla, kuru o ağaç parçasında, sayılan faydaların çok ötesinde, olağanüstü bir durum göstermek istediği için dikkatini asâ üzerine çekti.

4 Tefsirlerimizde, Hz. Mûsâ'nın kendisiyle konuşanın Allah olduğunu nasıl anladığı, ayakkabısının hangi deriden yapıldığı, asâsının hangi ağaçtan ve daha önce kime ait olduğu, o anda asânın nasıl bir yılana dönüştüğü, orada bulunan her şeyi yuttuğu, aşanın, peygamberlikten önce de ihtiyaç anında kovaya dönüşmesi tarzında olağan üstü işler başardığı gibi "gayba taş atma" kabilinden, oldukça asılsız açıklamalar yapılmıştır.

5 Mûsâ (a.s.) esmer bir tene sahipti. Elini koynuna sokup çıkardığında onu

"Firavun'a git, çünkü o iyice azdı." **(26:10-15)**

20:25-28 Mûsâ şöyle dedi: "Yâ Rab, kalbimi genişlet, işimi kolaylaştır.

"Dilimdeki peltekliği de gider ki sözümü anlasınlar. **(43:52)**

20:29-35 "Yâ Rabbi, âilemden kardeşim Hârun'u bana yardımcı olarak ver. Onunla arkamı kuvvetlendir/güç kazanayım. Onu vazifeme ortak et. Böylece Seni bol bol tesbih edelim. Ve seni daha çok analım. Şüphesiz ki Sen bizi görüyorsun."

20:36-37 Allah şöyle dedi: "Ey Mûsâ istediklerin sana verildi. Zaten başka bir sefer de sana lütufta bulunmuştuk **(26:12-13)**

20:38-39 O zaman annene vahyedip dedik ki:

"'Mûsâ'yı sandığa koy. Sonra onu denize (Nil'e) bırak; deniz onu kıyıya atsın da,[6] Bana ve ona düşman olan kişi onu bulup alsın.' Gözetimim altında yetiştirilmen için (küçüklüğünde) sana bir sevimlilik verdim." **(28:7-9)**

20:40 "Ey Mûsâ, hani kız kardeşin gidip 'Ona bakacak birini size bildireyim mi?' dedi. Böylece mutlu olsun diye seni annene geri verdik.

Ayrıca birini öldürmüştün de seni endişeden kurtardık. Seni iyi bir sınavdan geçirdik. Bu sınav için yıllarca Medyen halkı arasında kaldın (Biz seni peygamberliğe hazırlamak için bir süreçten geçirdik). Sonra takdirimizle buraya geldin. **(26:12-22; 28:16)**

20:41-44 "Ben seni kendim için (peygamber olarak) seçtim.

"Sen ve kardeşin mesajlarımla (Firavun'a) gidin. Beni anmakta gevşeklik göstermeyin!

"Firavun'a gidin, çünkü o iyice azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Ona söz dinleyeceği, ya da Allah'tan korkacağı ümidiyle gidin."[7] **(7:144; 79:17-19)**

gayet parlak ve gözleri kamaştırır bir halde gördü. Bu, ona verilen büyük mucizelerden "yed-i beyzâ (beyaz el)" idi.

[6] Âyette geçen "felyulkihi" lafzı, müşterek anlamlıdır. Haber anlamı verildiğinde "kıyıya atar" şeklinde de tercüme edilebilir.

[7] Pek çok mealde âyetin bu kısmı "...Umulur ki öğüt alır yahut korkar" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu kısım, "Ona yumuşak söz söyleyin ki öğüt alsın, korksun" şeklinde de tercüme edilebilir.

20:45 Dediler ki: "Ey Rabbimiz, doğrusu onun bize karşı ileri gitmesinden veya daha da azgınlaşmasından korkarız."

20:46-47 "Korkmayın. Ben sizinle beraberim. Her şeyi işitir ve görürüm. Haydi gidin ve şöyle deyin ona:

"'Biz sana Rabbin tarafından gönderilen elçileriz. İsrail oğullarını bizimle gönder ve onlara işkence etme. Biz sana Rabbinden bir delil ile geldik. Selam, hidayete uyanlar üzerine olsun.[8] **(26:15; 44:18)**

20:48 "Şüphesiz ki bize, peygamberleri yalanlayıp haktan yüz çevirenler üzerine azap gönderileceği vahyedilmiştir." **(79:37-39; 92:14-16)**

20:49 Firavun, "Sizin Rabbiniz de kimmiş ey Mûsâ!" dedi.

20:50 Mûsâ şu cevabı verdi: "Bizim Rabbimiz, her şeyi yaratan, sonra da onlara yaratılış amaçlarına uygun özellikler verendir/görevlerini bildirendir." **(87:3)**

20:51 Firavun, "Dediğin gibi ise önceki milletlerin/ peygamber gönderilmemiş olanların hali ne olacak?" diye sordu.

20:52-53 Mûsâ şöyle dedi: "Onlar hakkındaki bilgi, Rabbimin yanında bir kitapta bulunur. Rabbim ne yanılır, ne de unutur."

"O Allah ki yeri size beşik yapmış, onda size yollar açmış, gökten de su indirmiştir."

O su ile Biz çeşitli bitkilerden çiftler/ türler çıkardık. **(6:99; 13:3; 21:31; 35:27; 36:12)**

20:54 Ondan hem siz yiyiniz, hem de hayvanlarınızı otlatınız. Şüphesiz bunda selim akıl sahipleri için (Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretine) işaretler vardır.

20:55 "Sizi topraktan yarattık; yine sizi oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi topraktan çıkaracağız/ dirilteceğiz."

20:56 "Andolsun ki Biz Firavun'a bütün bu delillerimizi gösterdik. Yine de yalanladı ve inanmaktan şiddetle kaçındı." **(54:41)**

[8] Firavun ve Mısır'ın yerli halkı olan Kıptîler, İsrail oğullarını köle olarak kullanıyorlar, işkence ediyorlar, erkek çocuklarını öldürüp, kızları sağ bırakıyorlardı.

20:57 Firavun şöyle dedi: "Ey Mûsâ, bizi büyün/sihrin ile yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?"

20:58 "Öyle ise kesin olarak biz de sana aynı şekilde onun gibi bir büyü getireceğiz. Şimdi sen, seninle bizim aramızda, ne senin, ne de bizim muhalefet etmeyeceğimiz ortak bir yerde buluşma zamanı belirle."

20:59 Mûsâ şöyle dedi: "Sizinle buluşma zamanı süslenme/ bayram günü kuşluk vaktinde, insanların toplanma vakti olsun."

20:60 Firavun, bu buluşma için hazırlık yapmaya başladı, bütün çare ve hilelerini, en usta sihirbazlarını toplayıp buluşma yerine geldi. **(7:112; 10:79)**

20:61 Mûsâ, sihirbazlara şöyle dedi: "Yazık size! Allah hakkında yalan uydurmayın/ onun mu'cizelerine sihir demeyin. Aksi takdirde O size kökünüzü kesecek bir azap gönderir. İftira eden, şüphesiz perişan olur."

20:62 Bunun üzerine sihirbazlar aralarında fısıldaşarak ne yapacaklarını tartıştılar.[9]

20:63 Dediler ki: "Şüphe yok ki bu ikisi sadece, sihirleriyle bizi yurdumuzdan çıkarmak ve bizim örnek yaşam düzenimizi ortadan kaldırmak isteyen iki sihirbazdırlar.

20:64 "Öyleyse bütün hünerlerinizi toplayın, sonra da saf halinde meydana çıkın. Bugün üstün gelen, arzusuna kavuşacaktır."

20:65 Sihirbazlar Mûsâ'ya şöyle dediler: "Ey Mûsâ, önce sen mi asânı atacaksın, yoksa biz mi atalım?"

20:66-67 Mûsâ, "Evvelâ siz atın" dedi. Onlar ellerindeki asâ ve ipleri yere bırakınca, sihirleri sebebiyle ipler ve değnekler Mûsâ'ya ansızın koşuyorlarmış gibi göründü.[10] Mûsâ, içinde bir korku hissetti. **(7:116)**

20:68-69 Ona şöyle dedik: "Korkma! Üstün gelecek olan kesinlikle sensin.

"Elindekini bırak, onların uydurduklarını yutsun. Onların yaptığı sihirbaz hilesidir. Sihirbaz ise ne yaparsa yapsın, iflah olmaz." **(7:117)**

[9] Tefsirlerimizde sihirbazların gizlice ne konuştukları ve kaç kişi oldukları konusunda yine "gayba taş atma" kabilinden bilgiler yer alır. Bu rivâyetlerin arasında, sihirbazların sayısının 70.000 olduğu da vardır.

[10] Sihir, bir şeyin gerçeğinin aksini hayal ettirme ve çarpıtmadır. Sihirbazların yaptığı da budur.

20:70 Derken (şaşkına dönen) sihirbazlar birden secdeye kapanarak/ saygı göstererek "Biz Mûsâ ve Hârun'un Rabbine iman ettik" dediler.[11]

20:71 Firavun şöyle dedi: "Ben izin vermeden siz ona iman ettiniz öyle mi? Bu hareketiniz kesin olarak gösteriyor ki Mûsâ, size sihir öğreten ustanızdır. Ellerinizi ve ayaklarınızı tereddüt etmeden çarpazlamasına kestirip, sonra da hepinizi hurma ağaçlarına asacağım. Böylece, hangimizin (Mûsâ'nın Rabbinin mi, benim mi) azabımın daha şiddetli ve sürekli olduğunu iyice anlayacaksınız." **(7:123; 26:49)**

20:72 Sihirbazlar şöyle dediler: "Bize gelen apaçık mucizelere ve bizi Yaratana seni asla tercih edecek değiliz. Öyle ise istediğini yap. Çünkü sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin.

20:73 "Biz, günahlarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın sihirbazlık sebebiyle bizi affetmesi için, Rabbimize iman ettik. Hiç şüphe yok ki Allah'ın vereceği mükâfat, hem daha hayırlı, hem de daha devamlıdır."

20:74 "Şurası kesin ki kim Rabbine suç işleyici/ günahkar olarak varırsa, Cehennem sırf onun içindir. O, orada ne ölür, ne de yaşar! **(25:13; 35:36; 43:77; 87:11-13)**

20:75 "Kim de iyi davranışlarda bulunmuş bir mü'min olarak varırsa, üstün dereceler vardır

20:76 "İçinde ebedî kalacakları, içinden ırmaklar akan Adn Cennetleri sadece onlar içindir. İşte arınanların/ günah kirlerinden temizlenenlerin mükâfatı budur."

20:77 Yemin olsun ki Biz Mûsâ'ya şöyle vahyettik: "Kullarımla birlikte geceleyin yola çık. Onlar için denizde yürünebilecek bir yol aç. (Firavun ordularının) yetişmesinden (ve boğulmaktan) endişe etme."

20:78 Firavun da askerleriyle onun peşine düştü. Deniz onları öyle bir sardı ki birden yutuverdi. **(10:90; 26:52; 44:23)**

20:79 Böylece Firavun halkını saptırdı, doğru yola çıkaramadı. **(11:98; 40:29)**[12]

[11] Burada özet geçilen olay, 7:117 ve sonraki âyetlerinde tafsilatlı olarak anlatılmıştır.

[12] Bu ifadede Firavun'un daha önce kavmine söylediği "Ben size ancak doğ-

20:80 (İsrail oğullarına dedik ki.) "Ey İsrail oğulları! Sizi düşmanlarınızdan kurtardık. Tûr'un sağ tarafında (Mûsâ ile konuşma konusunda) sizinle vaatleştik. Size çölde kudret helvasıyla, bıldırcın eti lütfettik. **(2:57)**

20:81 "Öyle ise size verdiğimiz rızıkların temiz ve hoş olanlarından yiyin, ama taşkınlık yapmayın. Yoksa gazabım tepenize iniverir. Her kim gazabıma çarpılırsa, artık o yıkılıp/ yok olup gitmiştir.

20:82 "Ancak inkârdan dönen, tevbe eden, iman edip güzel işler yapan ve hidayet üzere devam eden kimse için de şüphesiz Ben çok bağışlayıcıyımdır."

20:83 Allah buyurdu:[13] "Kavminden acele ile ayrılmana sebep nedir ey Mûsâ?"

20:84 Mûsâ cevap verdi: "Kavmim benim izimdedir. Rızana kavuşmak için çabucak geldim ey Rabbim."

20:85 "(Sen öyle biliyorsun ama) senden sonra kavmini imtihana tâbi tuttuk. Samiralı adam onları yoldan çıkardı."

20:86 Mûsâ üzgün ve kızgın olarak kavmine döndü. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunup, Tevrat'ı vereceğini bildirmemiş miydi? Aradan çok mu zaman geçti/ belirlenen zaman uzun mu geldi, ya da Rabbinizin gazabına uğramak istediğiniz için mi bana verdiğiniz sözden caydınız?"

20:87 Dediler ki: "Sana verdiğimiz sözden biz kendi irademizle caymadık. Biz şehirden çıkarken Mısır halkının/ Kıptîlerin zînet eşyalarından bir takım yükler almıştık. Biz onları ateşe attık, aynı şekilde Sâmiralı da attı.

20:88 Derken Sâmiralı, o zînetlerden böğüren bir buzağı heykeli ortaya çıkardı. Sonra Samiralı ve arkadaşları şöyle dediler: "Sizin de Mûsâ'nın da ilahı budur. Mûsâ onu unuttu (kaybetti Tûr'da arıyor.)"

20:89 Onlar o heykelin kendilerine bir çift sözle de olsa karşılık veremeyeceğini, hiçbir zararı ve hiçbir faydası dokunmayacağını bilmiyorlar mıydı?

ru gördüğüm şeyi gösteriyorum; ben sizi doğru yoldan başkasına sevk etmem" 40:29 âyetine atıf vardır. Firavunun yalancı olduğu ifade edilir.

[13] Mûsâ kıssasının burasında ve sonrasında atlama vardır. Aradaki olaylar için 7:138-156. âyetlere bakınız.

20:90 Yemin olsun ki Harun o zaman onlara şöyle demişti: "Ey kavmim! Siz bununla imtihan edildiniz/ sınandınız. Şüphesiz sizin Rabbiniz, Rahman olan Allah'tır. Sizler bana uyun ve emrime itaat edin.

20:91 Fakat onlar "Mûsâ yanımıza dönünceye kadar, ona tapmaya devam edeceğiz" demişlerdi.

20:92-93 Mûsâ bu durumu bilmediğinden, Harun'un sakalından çekiştirerek şöyle dedi: "Ey Harun! Onların sapıttığını gördüğünde, benim yolumu izlemene ne engel oldu? Yoksa emrime karşı mı geldin?"

20:94 Hârun şu cevabı verdi: "Ey anamın oğlu! Saçımı sakalımı çekiştirmeyi bırak! Bana, 'Sözümü tutmadın ve İsrail oğulları arasında ayrılık çıkardın' demenden korktum da üzerlerine fazla gitmedim."

20:95 Mûsâ bu defa Samiralıya döndü ve "Samiralı! Söyle bakalım, seni bunu yapmaya iten nedir?" dedi.

20:96 Samiralı şöyle cevap verdi: "Ben, onların görmediğini gördüm. Elçinin izinden/ öğretilerinden bir miktar aldım. Fakat sonradan onu terk ettim. Nefsim bana bunu yapmayı süslü gösterdi."[14]

[14] Bâzı meallerde bu âyete şöyle anlam verilmiştir:

Samiralı: "Onların görmedilderi bir şey gördüm ve o sana gelen elçinin bastığı yerden bir avuç aldım. Bunu zînet eşyasının eritildiği potaya attım. Nefsim böyle yaptırdı" dedi.

"Ben (bu) işe onların bakınadıklan bir gözle baktım. Bu nedenle de Elçi'nin (inanç sisteminden) etkili bir parçayı çekip aldım ve kaldırıp attım. Zira güdülerim beni böyle yapmaya sevketti."

"Ben onların/İsrail oğullarının göremediği bazı şeyleri gördüm. Gerçi ben elçinin (senin) din anlayışından bir şeyler öğrendim ve fakat onları reddettim, İçimden böyle yapmak geldi."

Sâmiralı, Hz. Mûsâ'nın bağlılarındandı. Fakat kendisinin ifade ettiği gibi nefsi, önceki yolun aksini kendisine güzel gösterdi. O da Hz. Mûsâ'nın yolunun yanlışlığı düşüncesine ulaştı ve Hz. Mûsâ gibi "mu'cize göstermeye" özendi, onu taklit ederek bir buzağı heykeli yaptı ve halkı yoldan saptırdı.

Samiralının hangi elçinin izinden neyi aldığı ve nereye attığı, âyette yer almamaktadır. Tefsirlerde elçi olarak Cebrail'in kast edildiği, izinden toprak aldığı, o toprağı mücevherleri erittiği ateş potasına attığı şeklinde "boşluk doldurmalar" vardır. İmam Mâturîdî bu âyetin tefsirinde bu tür rivayetlere yer verdikten sonra şöyle der: "İftiracı duruma düşmemek için, Kur'an'da yer alan haberleri üzerine bir şey eklemeden ve çıkarmadan olduğu gibi korumak gerekir."

20:97 Mûsâ ona şöyle dedi: "Defol! Sen artık ömür boyunca yanına yaklaşanlara, 'Dokunmak yok/Bana dokunmayın!' deyip duracaksın. Bir de senin asla kurtulamayacağın bir ceza günü var.

"Şimdi tapınıp durduğun tanrına bak! Biz onu yakacağız. Sonra da kül haline getirip, denize savuracağız."

20:98 Şüphesiz sizin ilahınız sadece Allah'tır. Ondan başka ilah yoktur. O, her şeyi ilmi ile kuşatmıştır.

20:99 İşte böylece geçmiş ümmetlerin başından geçenleri sana anlatıyoruz. Biz sana da tarafımızdan bir kitap verdik. **(21:50)**

20:100 Kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz o, kıyâmet gününde büyük bir günah yüklenmiş olur. **(11:17)**

20:101 Onlar o yükün altında sürekli olarak kalacaklardır. Bu, kıyâmet gününde onlar için çok ağır bir yük olacaktır.

20:102 Günü gelip sûra üflendiğinde, Biz suçluları/ inkârcıları gözleri korkudan yerlerinden fırlayacak/ donakalmış bir şekilde bir araya toplayacağız.[15] **(14:42)**

20:103 Onlar kendi aralarında konuşurlarken, "Olsa olsa dünyada on gün kalmışızdır" diye fısıldaşırlar.

20:104 Biz onların ne söylediklerini çok iyi biliriz. İçlerinden daha makul düşünenler ise "Bir günden fazla kalmadık" derler. **(23:112-114; 30:55, 56; 79:46)**

20:105-107 Bir de sana o gün dağların durumunu sorarlar. De ki:

"Rabbin dağları darmadağın edecek, kül gibi ufalayıp savuracak.

"Yerlerini de dümdüz bir halde bırakacak."

[15] Âyette, suçluların gözleri için "gök gözlü" anlamında *zurka* ifadesi geçer. Bu kelime, tefsirlerde farklı şekillerde de açıklanmıştır. Ancak konu suçluların korkusunu ifade etmek olduğundan biz bu ifadeyi "korkudan yerlerinden fırlayacak/ donakalmış" şeklinde anlamlandırdık. Nitekim aynı günün dehşetinin anlatıldığı bir başka âyette şöyle buyurulmuştur: "Allah onların cezasını, gözlerin dehşetten dışarı fırlayacağı bir güne ertelemiştir." (14:42). Burada gökgözlü olmanın, Arap örfünde uğursuzluk alâmeti sayıldığını, gökgözlülüğün Arapların en nefret ettikleri göz olduğunu da ifade edelim. Zerka kelimesinin seçilmesinde, buna atıf yapıldığı da söylenebilir.

Öyle ki artık o dağların yerinde ne bir çukur, ne de bir yükseklik göreceksin. **(78:19; 84:3)**

20:108 O gün insanlar hiçbir tarafa sapmadan, hakkın dâvetçilerine uyarlar. Rahman'ın korkusundan bütün sesler kısılmıştır. Artık bir uğultudan başka bir ses işitmezsin. **(14:43; 54:7, 8; 79:6)**

20:109 O gün Rahman'ın izin verip, sözünden râzı olduğu kimselerden başkasının şefaati bir işe yaramaz.

20:110 Allah onların geçmişlerini de geleceklerini de bilir. Onların bilgisi ise bunu asla kavrayamaz. **(2:255; 21:28; 34:23; 53:26; 78:38)**

20:111 Bütün yüzler/ boyunlar Hayy ve Kayyum/ ezelî ve ebedî hayat sahibi olan ve her şeyin varlığı kendisiyle ayakta duran Allah'ın huzurunda boyun eğmiştir. Oraya zulüm/ haksızlık yüklenerek gelen gerçekten perişan olmuştur. **(75:24)**

20:112 Mü'min olarak sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar ise zulümden ve az ya da çok olsun hakkının yenilmesinden endişe etmez.

20:113 İşte Biz, insanlar günahtan sakınsınlar, ya da kendileri için bir ibret ve öğüt vesilesi olsun diye, Kur'an'ı Arapça bir kitap olarak indirdik. Ve onda azabımız hakkındaki tehditleri çeşitli şekillerde açıkladık.

20:114 Gerçek hüküm sahibi olan, her şeye hükmeden Allah'ın şanı ne yücedir. Sana vahyedilişi henüz tamamlanmadan, unutma endişesiyle Kur'an'ı okumakta acele etme ve "Ey Rabbim, benim ilmimi artır!" de. **(23:116; 87:6)**

20:115 Yemin olsun ki daha önce Biz Âdem ile de (emrimize karşı gelmemesi için) sözleşmiştik, O bunu unuttu (özen göstermeyip emrimizi çiğnedi). Biz onda emri çiğnememe konusunda bir azim/ kararlılık görmedik.[16]

[16] Âyetin son cümlesi, "Onda bir kararlılık bulamadık" "Fakat Biz onu hatada ısrarlı bulmadık" "Bize, karşı gelme konusunda bir kasıt görmedik" şeklinde de tercüme edilmiştir. Ancak yukarıdan beri anlatılanlardan sonra Hz. Âdem'e yer verilmesi, bu emirlere muhatab olan insanların babası durumundaki Hz. Âdem'in de şeytana uyduğu hatırlatılarak, onu ayıplar niteliktedir. Onda bir kararlılık bulmama ifadesini, "yasağa uymama konusunda azimli bulmadık" şeklinde anlamak, daha doğru olur kanaatindeyiz.

20:116 Biz bir zaman meleklere, "Âdem'e secde edin/ saygı duyun" dedik. İblis'ten başka hepsi secde ettiler. O ise secde etmemekte/ saygı duymamakta diretti. **(2:34; 7:11; 38:72:74)**

20:117 Âdem'e dedik ki: "Ey Âdem! İyi bilesin ki İblis sana da eşine de tam bir düşmandır. Sakın sizi aldatıp Cennetten çıkarmasın. Ona aldanırsanız, sıkıntıya düşersiniz.

20:118-119 "Cennette senin için ne acıkmak vardır, ne de çıplak kalmak.

"Orada susamazsın. Güneşten de rahatsız olmazsın."

20:120 Ama şeytan ona vesvese verdi, şöyle dedi: "Ey Âdem, meyvesinden yediğinde ebedî olarak Cennette kalacağın bir ağacın ve bitip tükenmez bir saltanatın/mülkün yolunu sana göstereyim mi?

20:121 Sonunda (Âdem ile Havva) ikisi de ondan yedi. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üzerlerini Cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. Âdem, Rabbine isyan etti/ karşı geldi ve ne yapacağını şaşırdı.[17] **(2:35)**

20:122 Sonra Rabbi onu seçkin kıldı/toparlayıp kendine getirdi; tevbesini kabul etti ve doğru yola yöneltti.[18]

20:123 Allah onlara dedi: "Birbirinize düşman olarak ikiniz birden inin Cennetten. Artık Benden size (ve neslinize) hidayet geldiğinde, kim Benim hidayetime uyarsa, o sapmaz ve talihi kötü olmaz.

[17] Âyette açıkça yasağı çiğneme konusunda Hz. Âdem suçlanırken; Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta fatura yine kadına kasilmiş, bunun suçu Hz. Havva'ya verilmiştir. Bunun sonucunda ise kadının doğum için âdet görmesi, doğum sancısı çekmesi dahi onun için bir cezalandırma olduğu iddia edilmiş, kadın suçlanmış, günahın sebebi olarak görülmüş, horlanmış, "içinde şeytan olduğu" düşüncesiyle yakılmış, sürekli olarak cezalandırılmıştır. Yasak meyveden yeme konusunda kadını suçlama düşüncesi maalesef İslamî kitaplara da girmiştir. Mesela bu konudaki bir rivayet şöyledir: "Havva olmasaydı, hiçbir kadın asla kocasına ihanet etmezdi." (*Buhârî*, Enbiya: 1; *Müslim*, Rad'a: 19) Bu konuda ayrıntı için *Kadın Kaburga Kemiğinden mi Yaratıldı?* İsimli kitabımızın Hz. Âdem'i, Hz. Havva mı Kandırdı?" bölümüne bakılabilir. (s. 95-143)

[18] Müslümanlarca, Rabbimizin Hz. Âdem'in tevbesini kabul ettiğine inanılırken; Hıristiyanlara göre, Hz. Adem, yasak ağaçtan yemekle, bütün kutsal lütfu kaybetmiştir. İnsanlık, eski değerini ancak asırlar sonra Hz. Meryem ve Hz. İsa sayesinde kazanabilmiştir.

20:124 Ama kim de Benim öğüdümden yüz çevirirse şüphesiz onun geçiminde bir darlık ve sıkıntı olacaktır. Biz onu kıyâmet günü kör olarak dirilteceğiz.

20:125 O kimse, "Rabbim, beni niçin kör olarak diriltti̇n? Oysa ben dünyada iken görür idim" der. **(17:97)**

20:126 Allah ona şöyle der: "Evet, öyle idi. Fakat sana mesajlarımız geldi; ama sen onları unuttun. Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun."

20:127 İşte Rabbinin mesajlarına iman etmeyip haddini aşanı Biz böyle cezalandıracağız. Kaldı ki ahiret azabı daha şiddetli ve daha kalıcıdır.

20:128 Kendilerinden önce helak ettiğimiz nice nesillerin yurtlarında geziyor olmaları da mı müşriklere doğru yolu göstermiyor?[19] Oysa bunda akıl sahipleri için ibretler vardır. **(7:100; 22:46; 32:26)**

20:129 Eğer Rabbin tarafından daha önce verilmiş bir söz ve azap için belirlenmiş bir vakit olmasaydı (isteyip durdukları) azap onlara çoktan gelmiş olurdu! **(10:19; 11:110)**

20:130 O halde sen onların söylediklerine sabret. Güneş doğmadan ve batmadan önce Rabbinin yüceliğini ilan et, Ona hamd et. Gecenin bâzı vakitlerinde ve gündüzün bazı anlarında Ona ibadet et. Umulur ki rızasına erersin. **(11:114; 30:17; 73:6)**

20:131 Kâfirlerden bâzılarına kendilerini imtihan etmek için verdiğimiz dünya hayatının süslerine/ cici-bicisine de gözünü dikme/ hayıflanma. Çünkü Rabbinin sana sağladığı rızık daha hayırlı ve daha kalıcıdır. **(15:88; 28:79-82; 93:4-8)**

20:132 "Âilene namazı emret; sen de namaza sabır ve sebatla devam et. Biz senden rızık istemiyoruz; seni rızıklandıran Biziz.[20] Sonuçta kazanan Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakınanlar olacaktır." **(51:56-57; 66:6)**

20:133 Müşrikler (peygamber) "Rabbinden bir mu'cize getirseydi ya!" dediler. Onlara önceki peygamberlerin kitaplarında bulunan deliller gelmedi mi?

[19] Yakın olması peygamberimizi kurandan

[20] Burada rızık peşinde koşmanın başta namaz olmak üzere kulluğa engel olmaması gerektiği nazara verilir.

20:134 Eğer Biz peygamber göndermeden onları helak edecek olsaydık, o zaman da şöyle diyeceklerdi: "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de böyle rezil olup gözden düşmeden önce S§enin mesajlarına uysaydık!" **(6:155-157)**

20:135 De ki: "Herkes âkibetini/ sonunu bekliyor, siz de bekleyin. Dosdoğru yol üzere olanlar ve hidayete erenlerin kimler olduğunu yakında anlayacaksınız." **(11:122; 25:42; 54:26§**

ENBİYÂ SÛRESİ

Mekke devrinde indirilmiştir, 112 âyettir.

İsmini, çok sayıda peygamber/ enbiye kıssası anlatılmış olmasından alır. Sûrede Hz. İbrahim'in kıssası ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Ayrıca Mûsâ, Harun, Lût, İshak, Yakub, Nuh, Dâvud, Süleyman, Eyûb, İsmail, İdris, Zülkifl, Yunus, Zekeriya, Yahya ve İsa (selam üzerlerine olsun) peygamberlerin tevhid mücadeleleri işlenir. Sonunda kazananın peygamberler olduğu, inkârcıların her zaman kaybettiği mesajıyla bir yandan Peygamberimiz ve mü'minler teselli edilirken, bir yandan da müşrikler tehdit edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

21:1 İnsanlar için hesap vakti/ kıyâmet yaklaştı, ama onlar hâlâ gaflet içerisinde haktan yüz çeviriyorlar.[1] **(16:1; 40:18; 47:18; 54:1; 103:1-2).**

21:2-3 Rableri tarafından kendilerine gelen her yeni uyarıyı alaya alarak dinlerler.

Kalpleri de asıl ilgilenmeleri gereken şeylerle değil, kendilerini ilgilendirmeyen boş şeylerle doludur. O zulmedenler/ müşrikler, gizliden gizliye toplanarak şöyle derler:

"Bu da sizin gibi bir beşerden/ insandan başka bir şey değil. Yoksa göz göre göre büyüye mi kapılacaksınız?"

21:4 Peygamber dedi ki: "Rabbim gökte ve yerde söylenen her sözü bilir. Çünkü, O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir. **(34:3)**

[1] **İmam Mâturîdî,** bu ve "Kıyâmet yaklaştı" (54:1) âyetinde anlatılan kıyâmetin yaklaşmasının, Allah katında gelmiş gibi olduğuna dikkat çeker. Kıyâmet o kadar kesindir ki Kur'an'da gelmiş gibi haber verilir. Böyleyken insanlar bundan gaflettedirler. Çünkü onlar kıyâmetin vaktini kendi ömürleriyle kıyas etmekte ve uzak görmektedirler.

Zemahşerî ise "Bu âyetin inişi üzerinden 500 (şimdi yaklaşık 1500) yıldan fazla vakit geçtiği halde, hesap nasıl 'yakın olmakla' vasıflandırılmış?" şeklinde bir soru yöneltir. Bu soruya şu cevabı verir:

"Hesap, Allah'a göre yakındır. Bunun delili ise 'Onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah va'dinden asla dönmez. Fakat Allah'ın yanında bir gün sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir' (22:47) âyetidir. Her ne kadar onu karşılama ve gözleme vakti uzasa da 'her gelecek olan yakındır.'... Çünkü dünyanın kalan ömrü geçip gidene nispetle daha kısa ve daha azdır....Bir şeyin geride kalan kısmı, eğer büyük kısmına nispetle az ise azlıkla ve kısalıkla vasıflandırılmaya layıktır."

Âyette geçen "İnsanlar" hitabının müşrikler olduğu söylenmiştir. Her ne kadar ilk muhatab onlar olsa da bu durum hitabı umumi olarak almaya engel değildir. Özellikle zamanımızda müşrikler ya da ehl-i dünya kadar, mü'minlerin büyük bir çoğunluğu da âhiretin geleceğinden gaflettedir. Kur'an'da yer alan böyle hitapları, özel bir topluma vermenin, bir çeşit Kur'an'dan uzaklaşma olduğunu düşünüyoruz. Bu konuda tafsilat için *Kur'an'dan Nasıl Uzaklaştırıldık?* Kitabımızın birinci cildinden 257-268. sayfalarına bakılabilir.

21:5 Onlar şöyle dediler: "Bu (Kur'an) karma-karışık rüyalardan ibarettir. Yok yok onu kendisi uydurmuş. Yok yok! Öyle de değil, o bir şâir. Değilse, bir peygamberse önceki peygamberler gibi bize mu'cize göstersin." **(17:48; 25:9)**

21:6 (Elçilerimiz istedikleri mu'cizeleri gösterdikleri halde) kendilerinden önce helak ettiğimiz hiçbir topluluk iman etmediler. Şimdi (mu'cize görseler) bunlar iman mı edecekler? **(17:59, 90-93)**

21:7 Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de birer insandı. Bilmiyorsanız, zikr/ peygamber hakkında bilgi sahibi olan kitap ehline sorunuz. **(16:43)**

21:8 Biz gönderdiğimiz peygamberleri yemek yemeye ihtiyaç duymayacak bir yapıda yaratmadık. Onlar ölümsüz de değildiler. **(25:7, 20)**

21:9 Sonra o peygamberlere verdiğimiz sözü yerine getirdik. Onları ve kendileriyle birlikte bulunan kullarımızdan dilediğimizi kurtardık. İsyanda ileri gidenleri ise helak ettik.

21:10 Yemin olsun ki size de şan ve şerefinizin kendisinde olduğu bir kitap indirdik. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?[2] **(43:44)**

21:11 Peygamberlerini yalanlayan nice zâlim şehir halkını kırıp geçirdik. Onların ardından da başka kavimler yarattık. **(7:4; 17:17; 22:45)**

21:12 Onlar azabımızı gözle görür derecede anladıklarında (âdeta binitlerini mahmuzlayarak) kaçışmaya başladılar.

21:13 (Onlara denildi ki:) "Kaçmayın! O refah ve konfor içinde şımarıkça yaşatıldığınız yere dönün! Yaptıklarınız size sorulacak!"

[2] Bu âyet, "Yemin olsun ki size içinde sizin için öğüt bulunan bir kitap indirdik" şeklinde de tercüme edilmiştir.

Müşrikler şan ve şereflerine oldukça düşkün bir topluluktu. Cömertlik ve kahramanlık yarışlarının hedefi buydu.

Biz gerek müşriklerin bu tavırlarını, gerekse "Şüphesiz Kur'an, hem senin için, hem de kavmin için şereftir." (43:44); "Biz onlara şeref verecek olan Zikr'i/ Kur'an'ı verdik. Onlar ise bu şereften yüz çeviriyorlar" (23:71) âyetlerinden hareketle, daha uygun olan bu anlamı tercih ettik. Rabbimiz bu âyetle, istedikleri şerefin Kur'an'a iman etmeleriyle mümkün olduğunu nazara vermektedir.

21:14 Onlar "Eyvah bize! Biz gerçekten zâlim kimselermişiz" dediler.

21:15 Biz onları biçilmiş ota/sönüp gitmiş küle çevirinceye, köklerini kesinceye kadar bu feryatları devam etti.

21:16 Şüphesiz Biz göğü, yeri ve ikisi arasındaki varlıkları oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. **(29:44; 38:27; 39:5)**

21:17 Eğer bir eğlence edinecek olsaydık, onu kendi katımızdan edinirdik. Biz hiçbir zaman hikmetsiz bir iş yapmayız.

21:18 Aksine Biz, hakkı bâtılın üzerine öyle bir çarparız ki onun beyni parçalanır da bâtıl yok olur gider. Allah'a yakıştırdığınız şeyler yüzünden vay sizin halinize! **(17:81)**

21:19 Göklerde olan da yer de olan da Onun mülküdür. Onun katındaki melekler Ona ibadet etmeyi gurur meselesi yapmadıkları gibi; ibadet etmekten de usanmazlar. **(4:172)**

21:20 Gece-gündüz aralıksız olarak canlı bir şekilde Onu noksanlardan uzak tutarlar/ibadet ederler. **(66:6)**

21:21 Yoksa müşrikler yerde ölüleri diriltecek ilahlar mı edindiler?[3]

21:22 Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilahlar olsaydı, ikisi de yıkılıp giderdi. Arşın Rabbi (mutlak hükümranlık tahtının sahibi olan Allah), onların yakıştırdıkları şeylerden uzaktır.[4] **(17:42; 23:91)**

21:23 Allah, yaptıklarından sorumlu değildir/ Onu sorgulayacak kimse yoktur. Ama insanlar kesinlikle Allah tarafından sorgulanacaklardır. **(15:92-93; 23:88)**

[3] Müşrikler Allah'ın gökte icraat yaptığını kabul ediyorlardı, fakat yeryüzü icraatlarını putların yürüttüğüne inanıyorlardı. Yani yeryüzü icraatlarında Allah, âtıl bir durumdaydı. Bu âyetle onların bu anlayışları reddedilmektedir. Gökte de yer de bütün icraatları Allah'ın yaptığı vurgulanmaktadır. Zaten bir sonraki âyette de buna vurgu yapılmaktadır.

[4] Bir şehirde iki vâli, bir ülkede iki cumhurbaşkanı olsa o ilde ve o ülkede düzenin bozulması nasıl kaçınılmaz olursa, iki ilahın varlığında da aynı durum söz konusu olur. Varlıklarda gözle görülen, akılla bilinen mükemmel düzen, ahenkli işleyiş, ilahın bir olduğunu gösterir.

21:24 Böyleyken Onun yanı sıra bir takım ilahlar mı edindiler? De ki: "Öyleyse Allah'tan başka ilahlar olduğu konusunda delilinizi getirin! İşte bu tevhid/ Allah'ın birliği, benimle beraber olanların ve benden öncekilerin inançlarıdır. Ama onların çoğu bu gerçeği bilmediklerinden, tevhitten yüz çeviriyorlar.

21:25 Nitekim senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere kesin olarak şunu vahyettik: "Benden başka ilah yoktur! Öyleyse ancak Bana kulluk edin!" **(16:36; 21:92; 43:45)**

21:26 Ama gerçek buyken bâzıları "Rahman çocuk edindi!" diye iddia ettiler. Allah çocuk edinmekten uzaktır. Aksine (onların "Allah'ın çocukları" dedikleri melekler) Onun ikramına mazhar olmuş kullarıdır. **(6:101; 16:57; 112:3-4)**

21:27 Onlar, O kendilerine sormadıkça hiç bir söz söylemezler. Sadece Onun emirlerini yerine getirirler.

21:28 Allah onların yaptıklarını da yapacaklarını da bilir. O melekler ancak Onun râzı olduğu kimseler için şefaat ederler ve Onun korkusundan ürperirler. **(2:255; 20:110; 34:23)**

21:29 Onlardan biri "Allah'tan başka ben de bir ilahım" diyecek olsa (ki demez), onu Cehennemle cezalandırırız. İşte Biz zâlimleri böyle cezalandırırız.

21:30 İnkârcılar bilmiyorlar mı ki gökler ve yer birbirine bitişik idi. Biz onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık? Hâlâ iman etmeyecekler mi?[5] **(24:45)**

[5] Bu âyetin tefsiri ile ilgili çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Bunlardan biri de Mâturîdî'nin yer verdiği şu açıklamadır:

Bazıları şöyle derler: "Allah Teala gökleri yağmurla, yeri de bitkiyle yarmıştır, en şiddetli ve katı olan göğü en yumuşak nesne olan su ile yarmıştır, yeryüzü de böyledir, olanca katılığına ve şiddetine rağmen onu en yumuşak olan bitki yarmıştır."

Son dönemlerde de bu âyetten dünyanın yaratılışı ile ilgili bilimsel çıkarımlar yapılmıştır. Bize göre âyetin maksadı, bilimsel gelişmelerden haber vermek değil; inkârcılara Allah'ın kudretini ve birliğini bildirerek şirki bırakmalarını temin etmektir. Bu ve benzer konularda ayrıntılı bilgi için *Kur'an Teknolojiden Bahsediyor mu?* isimli kitabımıza bakılabilir

21:31 Yeryüzü insanları sarsmasın diye oraya dağlar yerleştirdik. Gidecekleri yere ulaşsınlar diye yeryüzünde geniş yollar açtık. **(16:15)**

21:32 Semayı da korunmuş bir tavan yaptık. Böyleyken onlar Allah'ın mesajlarından yüz çeviriyorlar. **(2:22; 12:105; 50:6; 51:47)**

21:33 O Allah, geceyi ve gündüzü, güneşi ve ayı da yaratandır. Bunların her biri bir yörüngede hızla yüzerler. **(6:96; 36:40)**

21:34 Senden önce hiçbir beşere/ insana ölümsüzlük vermedik. Sanki sen ölsen, onlar dünyada ebedî mi kalacaklar? **(3:144; 4:78; 55:26-27)**

21:35 Her canlı ölümü tadacaktır. Biz sizi hayırla da şerle de imtihan ederiz/ deneriz. Sonunda Bizim huzurumuza getirileceksiniz. **(23:15-16; 30:41; 67:2)**

21:36 İnkâr edenler seni gördüklerinde alaya alırlar ve "Bu mu ilahlarımıza dil uzatan?" derler. Aslında onlar Rahman anıldığında Onu inkâr ediyorlar. (Yoksa senin şahsınla bir alıp veremedikleri yok).

21:37 İnsan yaratılışça çok acelecidir. (Azabın acele gelmesini istiyorlar) Yakında size âyetlerimi/azabımı göstereceğim, o kadar acele etmeyin. **(17:11; 70:19)**

21:38 Yine de onlar, "Vaad edilen bu azap ne zaman gelecek? Sözünüzde doğruysanız söyleyin?" diyorlar.

21:39 Kâfirler eğer Cehennem ateşini yüzlerinden ve sırtlarından uzaklaştıramayacaklarını/ kendilerini tamamen kuşatacağını, onlara yardım edecek kimsenin olmayacağını bilselerdi, böyle söylemezlerdi. **(7:41; 13:34; 14:50; 29:55; 39:16)**

21:40 Onların beklentilerinin aksine, o azap ansızın gelecek ve onları şaşkına çevirecek; onu geri çevirmeye güçleri yetmeyecek, onlara mühlet de verilmeyecek.

21:41 Senden önce de nice peygamberlerle böyle alay edilmişti. Ama alay konusu yaptıkları o azap, onları her taraftan kuşatıvermişti. **(6:34)**

21:42 De ki: Gece veya gündüz, her an başınıza gelebilecek olan Rahman'ın azâbından sizi kim koruyabilir? Hayır onlar Rablerinin öğüdünden/ikazından yüz çeviriyorlar.

21:43 Ne o? Yoksa onların kendilerini azabımızdan koruyacak Bizden başka ilahları mı var? Oysa onların ilahlarının kendi kendilerine bile bir yardımları dokunmaz. Onlara bizim tarafımızdan da hiçbir dostluk/ yakınlık ulaşmayacak. **(36:75)**

21:44 Oysa Biz onları da atalarını da nimetler içerisinde yaşattık.[6] Öyle ki hiç ölmeyeceklerini sandılar. Onlar yeryüzünü dört bir yandan eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Durum böyleyken onlar nasıl üstün gelebilirler? **(13:41)**

21:45 De ki: "Ben sizi başınıza geleceklere karşı vahiyle uyarıyorum. Ama sağırlar, ikaz edildiklerinde bu çağrıyı duymazlar."

21:46 Eğer onlara Rabbinin azabından küçük bir esinti dahi hafifçe dokunsa "yazık bize! Biz gerçekten zâlimmişiz" derlerdi.[7]

21:47 Biz kıyâmet gününde adâlet terazilerini kurduğumuzda, hiç kimse en küçük bir haksızlığa uğratılmaz. Hardal tanesi/ incir çekirdeği kadar dahi olsa onu tartıya koyarız. Hesap görücü olarak Biz yeteriz. **(4:40; 7:8; 18:49; 31:16; 39:69)**

21:48 Gerçek şu ki: Biz Mûsâ ve Harun'a Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için bir ışık ve öğüt olan Furkan'ı (Hakkı bâtıldan ayıran Tevrat'ı) verdik.

21:49 Allah'a karşı gelmekten sakınan o kimseler ki görmedikleri halde/ gıyabında Ondan korkarlar ve kıyâmetin dehşetinden ürperirler.

21:50 İşte sana indirdiğimiz bu Kur'an da feyiz ve bereket kaynağı bir kitaptır. Şimdi siz bu Kitab'ı inkâr mı edeceksiniz?

21:51 Ant olsun ki biz İbrahim'e de daha önce hidayet ve doğru yolu bulma kabiliyeti vermiştik. Biz o(nun bu işe ehil olduğunu) biliyorduk.

[6] Mekkeliler eskiden beri Kâbe sayesinde büyük bir varlık içerisinde yaşıyorlardı. *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımıza bakınız.

[7] Bu âyette geçen "eğer, dokunsa, küçük bir esinti" ifadelerinin tamamı, azabın azlığına dikkat çeker. Aynı şekilde "nefhatün" kelimesindeki tenvin/ belirsizlik, yine azlığı gösterir, "O kadar küçük ki bilinmiyor" demektir. Bu kadar az bir azapta büyük bir tesir varsa, şiddetli azap ifadelerinin dehşetini hayal etmek dahi mümkün değildir. Öyle ise insanın ayağını denk alması gerekir.

21:52 O, babasına ve kavmine "Şu karşısına geçip el pençe divan durduğunuz/ tapınmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor?" diye sormuştu.

21:53 Onlar, "Biz, babalarımızın bunlara taptıklarını gördük" dediler.

21:54 İbrahim, "Doğrusu siz de babalarınız da açık bir sapıklık içindesiniz" dedi.

21:55 Onlar, "Sen bu söylediklerinde ciddi misin, yoksa bizimle eğleniyor musun?" dediler.

21:56 İbrahim şöyle dedi: "Hayır, ben şaka filan yapmıyorum. Sizin Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir. Onları da O yaratmıştır. Ben buna şâhitlik edenlerdenim.

21:57 "Allah'a yemin ederim ki siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun edeceğim."

21:58 Sonra putları parça parça etti. Belki olan biteni kendisine sorarlar diye, içlerinden en büyük olanını bıraktı.

21:59 Döndüklerinde putlarının kırıldığını gören putperestler, "Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Şüphesiz bunu yapan zâlimlerden birisidir" dediler.

21:60 Bâzıları şöyle dediler: "İbrahim isminde bir gencin putları diline doladığını duymuştuk."

21:61 "Öyleyse onu insanların karşısına çıkarın. Belki görenler onun yaptığına şâhitlik ederler."

21:62 (İbrahim'i oraya getirdiler ve) ona şöyle dediler: "Ey İbrahim! Bunu ilahlarımıza sen mi yaptın?"

21:63 İbrahim, "Ne münasebet! Bunu şu büyükleri yapmıştır. Eğer putlar konuşuyorsa, bunu ona sorun" dedi.

21:64 Onlar birbirlerine dönüp, "(Putları savunmasız bıraktığımız için asıl) zâlim bizleriz" dediler.

21:65 Ardından (kendilerini suçlamaktan vazgeçip) eski inançlarına/fikirlerine tekrar döndüler. İbrahim'e "Bunların konuşmadığını sen de çok iyi biliyorsun" dediler.[8]

[8] Burada eski fikirlerine tekrar döndüler anlamındaki deyim, "başlarını öne

21:66 İbrahim onlara şöyle dedi: "Öyleyse ne diye Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar vermeyen şeylere tapıyorsunuz?

21:67 "Size de Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeye de yuh olsun. Siz akıllanmayacak mısınız?"[9] **(37:93-95)**

21:68 Putperestler, "Eğer bir şey yapacaksak, onu yakalım da tanrılarımıza yardım edelim" dediler."[10] **(29:24; 37:97, 98; 38:6)**

21:69 Biz ise ateşe şöyle ferman ettik: "Ey ateş, İbrahim için serin ve güvenli ol!"[11]

eğerek" şeklinde de tercüme edilmiştir. Bu anlamsızdır. Güçlü olan onlarken, başlarını niye öne eğsinler ki?

9 Cesâretin en büyük kaynağı imandır. Peygamberler de cesaretin zirvesinde olan insanlardır. İman, bir peygamberde yerleşince Nemrut'muş, Firavunmuş, Nemrut'un ve Firavun'un eli kanlı ordusu imiş hiçbir şey fark etmez. Bu cesareti bütün peygamberlerde görmek mümkündür. Hz. İbrahim de küfre meydan okuma konusunda cesaretin zirvesindeydi.

10 Zemahşerî, Peygamberimizle de bağlantı kurup, putperstlerin bu tutumu ile ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmıştır:

"Bâtıl ehli böyledir. Delil ile şüphesini yok edip kendisini rezil ettiğinde, artık onun en fazla kızdığı kişi sen olursun. Sana düşmanlık edip savaş açmaktan başka bir yolu kalmaz. Tıpkı Kureyş kabilesinin, Kur'an'ın benzerini getirme konusunda muarazadan âciz kaldıklarında, Allah'ın Rasulüne (s.a.v) yaptıkları gibi."

11 Tefsirlerde yer aldığına göre, bu esnada Cebrail gelmiş Hz. İbrahim'e, "bir ihtiyacın var mı?" diye sormuş. Hz. İbrahim, "Sana ihtiyacımın olup olmadığını soruyorsan yok" demiş. "O zaman Rabbinden iste" deyince de "Onun benim halimi biliyor olması istek olarak yeter!" demiş.

Kanaatimizce Cebrâil, kendiliğinden gelip böyle bir teklifte bulunmaz! Böyle bir teklifte bulunduysa, Allah'ın emriyle gelmiş demektir. Aksi takdirde ona yardım edecek bir güce sahip değildir. Nitekim Kur'an'da yer aldığına göre Allah bir âyette Cebrâil'in şöyle dediğini bildirir:

"Biz (melekler) ancak Rabbinin emriyle ineriz." (19:64)

"Allah halimi biliyor arzetmeye gerek yok" demek kulağa hoş gelse de Kur'an'a uygun bir yaklaşım değildir. Allah, peygamberler de dâhil, herkesi kendisine dua etmeye çağırmıştır. Hz. İbrahim'in kendisi de ve pek çok peygamber, Allah'a dua etmiştir, istekte bulunmuştur. Mâdem ateşe atılırken Allah'ın durumundan haberdar olduğunu söyleyip Ona niyaz etmeyi dahi gereksiz gördü de eşi Hacer annemizle oğlu Hz. İsmail'i çöle bıraktığında dua ederek onların durumunu Allah'a arzetme ihtiyacını niye duydu? (14:37) Hâşâ Allah, âilesinin içinde bulunduğu durumu bilmiyor muydu?

21:70 Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Fakat biz onları daha çok hüsrana uğrayanlardan eyledik.

21:71 İbrahim'i ve Lut'u kurtararak, içinde insanlara bereketler verdiğimiz diyara ulaştırdık.

21:72 İbrahim'e (istediği) İshak'ı ve (o istemeden) fazladan bir bağış olmak üzere (torunu) Yakub'u lütfettik; her birini sâlih insanlar yaptık.

21:73 Onları emrimiz uyarınca insanlara doğru yolu gösteren rehberler yaptık. Kendilerine hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekat vermeyi/ kullukta bulunmayı, nefislerini kötülüklerden arındırmayı vahyettik. Onlar (sadece) Bize ibâdet eden kimselerdi.

21:74 Lut'a da hüküm ve ilim verdik. Onu çirkin işler/lutîlik yapan memleket halkından kurtardık.

21:75 Onu rahmetimize dâhil/ kabul ettik; çünkü o, sâlihlerdendi. **(11:77-83; 15:58-77; 29:26)**

21:76 Nuh Bize dua etmiş, Biz de onun duasını kabul etmiştik. Böylece kendisini ve yakınlarını büyük sıkıntıdan kurtarmıştık. **(54:9-10; 71:26-27)**

21:77 Onu, mesajlarımızı inkâr eden kavimden koruduk. Gerçekten onlar fena bir kavimdi. Bu yüzden hepsini birden (suya) gömdük.

21:78 Davud'u ve Süleyman'ı da an. Bir zamanlar onlar, bir grup insanın başı boş bir durumdaki koyun sürüsünün geceleyin içine dağılıp zarar verdiği bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı. Biz onların hükmünü görüp bilmekte idik.

21:79 Gerçi Biz onların her ikisine de hükmedebilme gücü ve ilim verdik. Süleyman'ın verdiği hükmü o şekliyle kendisine Biz anlatmıştık. Dâvud'la birlikte tesbih etsinler diye, dağları ve kuşları ona boyun eğdirdik. Bunları yapan Bizdik. **(34:10; 38:18-20)**

21:80 Ona, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik. Artık şükredecek misiniz?"

21:81 Şiddetli esen rüzgarı Süleyman'ın emrine verdik. Onun em-

riyle bereketli kıldığımız topraklara giderdi. Biz her şeyi biliriz. **(34:12; 38:36)**

21:82 Şeytanlar arasında da onun için dalgıçlık yapan ve daha başka işler görenler vardı. Onları gözetim altında tutan da Bizdik. **(34:13; 38:37-38)**

21:83 Eyyüb'ü da an. O Rabbine şöyle niyaz etmişti: "Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin."

21:84 Bunun üzerine Biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere onun duasını kabul ettik. Kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik. Ona âile fertlerini ve bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.[12]

21:85 İsmail'i, İdris'i ve Zülkifl'i de an. Onların hepsi sabredenlerdendi.[13] **(37:102; 38:48)**

21:86 Biz onların hepsini rahmetimize dâhil ettik.

21:87 Zünnûn'u (Balığın yuttuğu Yunus'u) da an. O, (kavminden ayrılıp) öfkeli bir şekilde geçip gitmişti. Bizim kendisini asla sıkıştıramayacağımızı sanmıştı. Sonunda karanlıklar içinde, "Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni her türlü kusurdan uzak görürüm. Gerçekten ben zulmedenlerden oldum" diye niyazda bulunmuştu.

21:88 Bunun üzerine onun duasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık. İşte Biz mü'minleri böyle kurtarırız.[14] **(10:98)**

[12] Hz. Eyyüb'ün hastalığı, bu hastalığa yakalanma sebebi, kaç yıl sürdüğü gibi konularda tefsirlerde gereksiz ve "gayba taş atma" cinsinden ayrıntılar vardır. Ayrıca yarasının kurtlandığı gibi İsrâiliyat bilgileri de yer alır.

[13] Zülkifl, nasip sahibi demektir. Kim olduğu bilinmemektedir.

[14] Karanlıklar içinde denilmesinin sebebi, balığın karnının karanlığı, denizin karanlığı ve gecenin karanlığı olabilir.

Hasan-ı Basrî, "Vallahi onu nefsine zulmettiğini itiraf etmesinden başka bir şey kurtarmamıştır" demiştir.

Bediüzzaman (ö. 1960), Hz. Yunus kıssasını güncelleyerek şöyle der:

Biz, Hz. Yunus'un (a.s.) birinci durumundan yüz derece daha korkunç durumdayız.

Gecemiz, gelecek zamandır. Geleceğimiz, gaflet bakışı ile onun geleceğinden yüz derece daha karanlık ve dehşet vericidir.

21:89 Zekeriyâ'yı da hatırla. O, Rabbine şöyle niyaz etmişti: "Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, vârislerin en hayırlısısın."

21:90 Biz de onun duasını kabul ettik, kısır olan eşini kendisi için (çocuk doğurmaya) elverişli kıldık ve ona Yahya'yı verdik. Gerçekten de onlar hayır işlerinde koşuşurlar. Umarak ve korkarak bize yalvarırlardı. Onlar, Bize karşı derin saygı içerisindeydiler.

21:91 Namusunu/ iffetini korumuş olanı da (Meryem'i de) an. Biz ona ruhumuzdan üfledik. Onu ve oğlunu bütün insanlar için bir ibret/ mu'cize kıldık.[15] **(4:156; 66:12)**

21:92 İşte sizin bu dininiz, bir tek dindir. Rabbiniz de Benim. Öyleyse sadece Bana kulluk edin. **(5:117; 23:52)**

21:93 Fakat onlar dinlerini parçalara ayırdılar/dinde ayrılığa düştüler. Ancak sonunda yine Bize dönecekler.[16]

21:94 Bu durumda artık kim mü'min olarak sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yaparsa, emeği boşa gitmez. Çünkü Biz onun her işini kaydediyoruz.

Denizimiz, şu başı dönmüş dünya gezegenidir. Bu denizin her dalgasında binlerce cenaze bulunuyor; onun denizinden bin derece daha korkuludur.

Balığımız, nefsimizin meşru olmayan istekleridir; ebedî hayatımızı sıkıp mahvetmeye çalışıyor. Bu balık, onun balığından bin derece daha zararlıdır. Çünkü, onun balığı yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim balığımız ise yüzmilyon seneler olan hayatın mahvına çalışıyor.

Mâdem gerçek durumumuz budur; biz de Hz. Yunus'a uyarak, bütün sebeplerden yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya sebeplere tesir eden zât olan Rabbimize sığınıp, "Senden başka hiçbir ilah yoktur. Seni her türlü kusurdan uzak görürüm. Gerçekten ben zulmedenlerden oldum" demeliyiz. Ve gözle görür gibi anlamalıyız ki gaflet ve hak yoldan sapmamız sebebiyle aleyhimizde birleşen gelecek zaman, dünya ve nefsin meşru olmayan arzularını bizden ancak gelecek zaman emri altında, dünya hükmü altında, nefsimiz de idaresi altında olan o Zât kurtarabilir. (Birinci Lem'a)

[15] Peygamberlerin özelliklerinden övgüyle bahsedilirken, Hz. Meryem'in de arada zikredilmesi, onun Allah yanındaki önemini göstermesi bakımından, düşünmeye değer bir güzelliktir.

[16] Burada geçen dinlerini "parçalara ayırdılar" cümlesinin ilk muhatabı, Yahudiler ve Hıristiyanlardır. Bu âyetle ilk Müslümanlara "siz de onlar gibi olmayın" ikazı yapılmaktadır. Ancak ne yazık ki bu ikaz tutulmamış, Müslümanlar da dinlerini parçalara ayırmışlardır. Her bir grup bir diğerini etiketlemiş, ötekileştirmiş, hatta tekfir dahi edenler olmuştur.

21:95 Helak/ yok ettiğimiz bir topluluğun, diriliş gününde huzurumuza gelmemesi mümkün değildir.

21:96 İnsanlar arasındaki ayrılıklar böyle devam edip gider. Sonunda önlerindeki set açılan Ye'cüc ile Me'cüc, her tepeden saldırmaya başlarlar. **(18:94, 97)**

21:97 Hak bir vaat olan kıyâmet yaklaştığında, inkârcıların gözleri birden donakalır. Korkuyla şöyle derler: "Yazıklar olsun bize. Biz daha önce bundan gaflet içindeydik. Daha doğrusu (peygamberleri yalanlamakla) zâlimlik etmişiz.

21:98 Siz de Allah'ı bırakıp kendilerine taptığınız şeyler de hep Cehennem odunusunuz. Sizler oraya gireceksiniz.

21:99 Eğer onlar gerçekten ilah olsalardı, Cehenneme girmezlerdi. Oysa hepsi orada ebedî olarak kalacaklardır. **(66:6)**

21:100 Orada onların hakkı, dehşetli hırıltılar çıkararak inleyip durmaktır; onlar orada (kendilerini sevindirecek) bir şey işitmeyeceklerdir.

21:101 Ancak daha önce haklarında tarafımızdan en güzelin takdir edildiği kimseler, (istemedikleri halde kendilerine tapılan İsa, Üzeyr ve melekler) bunun dışındadır.

21:102 Onlar Cehennemin hışırtısını bile duymazlar. Gönüllerinin arzu ettiği nimetler içinde, orada ebedî olarak kalacaklardır. **(10:26; 55:60)**

21:103 O en büyük korku dâhi onları tasalandırmaz. Melekler onları, "İşte size vaat edilen gün bu gündür" diye karşılarlar. **(10:64)**

21:104 O gün semayı, kitap sayfalarını dürer gibi düreriz. Sonra da onu ilk nasıl yarattıysak öylece yeniden yaratırız. Bu bizim vaadimizdir ve Biz vaadimizi kesinlikle yerine getiririz. **(39:67)**

21:105 Şu kesindir ki biz Zikir'den/ Tevrat'tan sonra Zebur'da da "Dünyaya sâlih kullarım vâris olacaklar/ dünya onlara kalacak" diye yazdık. **(17:55)**

21:106 Bunda/ anlatılanda Allah'a kulluk eden kimseler için yeterli bir öğüt/ mesaj mevcuttur.

21:107 Biz seni ancak bütün toplumlara/ insanlara rahmet olarak gönderdik.[17] **(48:8)**

21:108 De ki: "Bana sadece ve sadece şu gerçek vahyolundu: 'Sizin ilahınız bir tek ilahtır.' Hâlâ mı Ona teslim olmayacaksınız? **(18:110)**

21:109 Eğer senden yüz çevirirlerse onlara de ki: "Ben sizin hepinize eşit olarak dâvetimi yaptım/ açıkça Hakka çağırdım. Artık tehdit edildiğiniz şey size yakın mıdır, yoksa uzak mıdır onu ben bilemem. **(79:42)**

21:110 Şüphesiz Allah sözün açık olanını da gizli olanını da bilir.

21:111 "Bilemiyorum, tehditlerin gerçekleşmeyip size mühlet verilmiş olması, belki de sizin için bir imtihandır, belli bir vakte kadar dünyadan biraz daha yararlanmanız için size tanınan bir fırsattır."

21:112 (Rasul, son olarak şöyle) dedi: "Ya Rab, (benimle inkârcılar arasında) adâletle hükmet. Sizin yakıştırdıklarınıza (iftiralarınıza, alaylarınıza, zulmünüze) karşı yardım istenecek tek varlık, Rabbimiz Rahman'dır.

[17] Bu âyet, "Biz seni ancak bütün toplumlara olan rahmetimiz sebebiyle gönderdik" şeklinde de tercüme edilmiştir.

HACC SÛRESİ

Mekke'de ve Medine'de inmiştir, 78 âyettir.

İsmini, Hz. İbrahim'in, insanları hacca dâvet etmesinden alır. Sûrede, kıyâmetin dehşeti anlatılır ve ona hazırlıklı olunması istenir. Şeytana uyulmaması ikazı yapılır. Ölümden sonra dirilişin kesinliği ispat edilir. Mekkeli müşriklerin inançlarındaki çelişkiler üzerinde durulur. Şirkte devam etmeleri halinde kendilerini kötü bir sonucun beklediği ikaz edilir. Allah'a inanmakla birlikte bu yolda mücadele etmekten uzak duran bir anlamda kararsız mü'minler tenkit edilir. Cennetin öyle sanıldığı kadar ucuz olmadığı ifade edilir. Allah yolunda işkencelere maruz kalan, akrabalarını, şehirlerini, mallarını, mülklerini terk eden mü'minlere cihad izni verilir. Ayrıca hacda kesilecek olan kurban üzerinde durulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

22:1 Ey insanlar, Rabbinize karşı gelmekten sakının. Eğer sakınmazsanız, kıyâmet gününde gerçekleşecek olan deprem/ sarsıntı, şüphesiz çok büyük bir şeydir. **(56:4-6; 69:14-15; 99:1-2)**

22:2 Onu gördüğünüz zaman, her bir emzikli kadın çocuğunu terk eder, hamile kadın korkudan çocuğunu düşürür. İnsanları sarhoş sanırsın, oysa onlar sarhoş değildir, fakat Allah'ın azabı pek şiddetlidir.

22:3 Böyleyken insanlardan öylesi vardır ki herbir inatçı şeytanın peşine takılarak, bilgisizce Allah hakkında tartışır.

22:4 Oysa her kim şeytanı dost edinirse, şeytanın onu kesinlikle sapıtacağı ve sonunda kendisini alevli ateşe sürükleyeceği yazılmıştır/ hükmedilmiştir.

22:5 Ey insanlar, eğer öldükten sonra dirilme konusunda şüpheniz varsa, şu kesindir ki Biz sizi önce topraktan, sonra bir damla sudan, sonra (rahim cidarına) yapışan alakadan/hücreden, sonra belli belirsiz bir parça et görünümündeki ceninden yarattık. Ki böylece kudretimizi size açıkça gösterelim. Sonra yaratmayı dilediğimizi, dilediğimiz bir vakte kadar rahimlerde tutar, sonra çocuk olarak çıkarır, güç kuvvet kazanıncaya/ olgunluk çağınıza kadar büyütürüz. İçinizden bâzıları henüz küçük yaşta vefat ettirilir, bazılarınızı ise *erzeli'l-ömre*/en ileri yaşlara, önceki bildiklerini de bilemez hale gelinceye kadar yaşatırız.[1] **(23:14; 30:54; 71:14)**

Tekrar diriltilmekten şüphe ediyorsanız, şuna da dikkat edin: Sen yeryüzünü kurumuş kül halinde görürsün. Fakat üzerine yağmur indirdiğimiz zaman, o ölmüş yeryüzü harekete geçer, kabarır, her güzel çiftten çeşit çeşit bitkiler yeşerir.

22:6 Bütün bunlar Allah'ın Hakk/ varlığının ve ilah olduğunun kesinliğini gösteriyor. Şüphesiz O ölüleri diriltir ve Onun gücü her şeye yeter. **(30:19, 50; 36:79-82)**

22:7 O kıyâmet vakti kesinlikle gelecek ve Allah kabirlerde olanları diriltecektir. **(36:51)**

[1] Açıklama için 16:70. âyete bakınız.

22:8 Gerçek bu iken, öyle insanlar vardır ki hiçbir bilgiye, hiçbir delile ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın, Allah hakkında tartışırlar. **(31:20)**

22:9 O/ öyleleri kasılarak/ kibirlenerek halkı Allah yolundan saptırmak için çalışır. Böylesinin hakkı dünyada rezil ve rüsvay olmaktır. Ona âhirette de can yakıcı bir azap tattıracağız. **(31:7; 63:5)**

22:10 (O zaman kendisine şöyle denilir:) "İşte bu, dünyada işlediklerinin cezasıdır. Yoksa Allah kullarına en küçük bir haksızlık dahi yapmaz." **(3:182)**

22:11 İnsanlardan öylesi de vardır ki Allah'a içtenlikle değil, kararsız/ şüphe ve menfaat gereği kulluk eder. Eğer kendisine bir hayır dokunursa, gönül rahatlığıyla dine sarılır. Ama imtihan için bir sıkıntıyla karşılaşsa, yüz üstü geri döner. Böylece dünyada da âhirette de zarara uğrar. En büyük kayıp da zaten budur.[2]

22:12 Böyleleri Allah'ı bırakıp da kendisine bir zararı ve bir faydası dokunmayan şeylere/ putlara/ nüfus sahibi önderlere tapar. Bu, hedeften ileri derecede uzaklaşmanın tâ kendisidir.

22:13 Hatta bâzen de kendisine faydasından çok zararı dokunacak kimselere yakarırlar. O, ne kötü bir efendi ve ne kötü bir dosttur.

22:14 Gerçek şu ki Allah, iman edip sâlih/ yararlı işler yapanları içinden ırmaklar akan Cennetine yerleştirecektir. Şüphesiz Allah dilediğini yapar.

[2] İbâdetin kabul edilmesinin tek şartı, sadece Allah rızası için yapılmasıdır. Yoksa dünyevî bir menfaat gözetilerek yapılan ibâdet geçersizdir. Böyle iken bâzı insanlar, insanlardan görecekleri bir menfaat için ibâdet ederler; bâzıları da Allah'ın musibet vermemesi veya bir hayır vermesi düşüncesiyle kullukta bulunurlar. Rabbimiz, bu ayette, kendisinden ulaşacak bir menfaat karşılığı ibâdet eden insanları ikaz etmektedir.

Bu tipler, ordunun arka taraflarında bulunup zafer veya ganimet sezdiğinde yerinde kalan, aksi halde kaçan kimselere benzer.

Bunlar Allah'a menfaat üzere ve şartlı olarak kulluk ederler. İmanları pamuk ipliğine, ibadeti de hayatta rahat etme şartına bağlıdır. Eğer işleri yolunda giderse, Allah'la arası iyi olup ibadet eder, değilse ibadeti terk eder. Âyetin devamında da ifade edildiği gibi, münafık karakterli bir kişi, başına bir iyilik gelse ondan hoşnut olur; ama başına bir musibet geldiğinde, hemen iman ve ibadetten uzaklaşır.

22:15 Her kim Allah'ın, dünyada ve âhirette Rasülüne yardım etmeyeceğini sanıyorsa, (yapılan yardımlar sebebiyle yaşadığı) öfkesini gidermek için göğe bir ip atsın, sonra onu kessin/ göğe uzanıversin de onun vahiy almasını engellesin. Sonra da baksın, bulduğu bu çare öfkelenmesine sebep olan şeyi/Allah'ın, Rasulüne olan yardımını engelleyecek mi?[3]

22:16 İşte Biz Kur'an'ı böyle apaçık mesajlarla indirdik. Gerçek şu ki Allah dilediği kimseyi doğru yola iletir.

22:17 Şüphesiz Allah kıyâmet gününde iman edenler, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecûsîler ve müşrikler arasında hükmünü verecek ve haklıyı haksızdan ayıracaktır. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla görüp bilendir. **(2:62, 113; 5:69)**

22:18 Görmez misin ki göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların bir çoğu Allah'a boyun eğer. İnsanlardan birçoğu da vardır ki onlar üzerine azap hak olmuştur. Allah kimi hor kılarsa, onu mutlu edecek hiç kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar.

22:19 İşte şu iki grup/ itaat edenlerle isyan edenler, Rableri hakkında birbirleriyle çekişen iki hasımdır. Onlardan kâfir olanlar için Cehennem ateşinden elbiseler biçilecek, başlarından aşağı da kaynar su dökülecektir.

22:20 O kaynar suyla iç organları ve derileri eritilecektir.

22:21 Onlar için zelilleştirme aracı olarak bir de demir kırbaçlar vardır.

---

[3] Bu âyet çoğu meallerde şöyle anlamlandırılmıştır:

"Her kim Allah'ın, dünyada ve âhirette Rasülüne yardım etmeyeceğini sanıyorsa, öfkesini gidermek için bir ip alsın ve tavana bağlayıp kendini assın! Sonra da baksın, bulduğu bu çare öfkesine sebep olan şeyi/Allah'ın Rasulüne yardımını engelleyecek mi?"

Biz, bir insana öfkesini gidermesi için intihar teklif edilmeyeceğini, intihar edenin de artık öfkesinin geçip geçmeyeceğini kendine soramayacağını düşünerek, âyete yukarıdaki anlamı vermeyi tercih ettik.

Bu âyet şöyle de tercüme edilmiştir: "Kim Allah'ın kendisine dünyada ve ahirette yardım etmeyeceğini sanıyorsa, bir şekilde göğe/ Allah'a yönelsin, başkalarından yardım istemeyi derhal kessin ve bu yolun kendisini bunaltan şeyi gerçekten giderip gidermeyeceğine baksın"

22:22 Ne zaman Cehennemin ızdırabından kurtulmak isteseler, her defasında oraya geri çevrilirler ve kendilerine, "Tadın yakıcı ateş azâbını!" denir. **(14:17)**

22:23 (Rableri hakkında mücadele eden iki gruptan mü'minler) iman edip sâlih/ güzel işler yapanları şüphesiz Allah içlerinden ırmaklar akan Cennetlere koyar. Orada onlar altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Elbiseleri ise ipektir.

22:24 Onlara sözlerin en güzelini (Allah'tan başka ilah yoktur sözünü) söylemek nasip edilmiştir. Onlar ayrıca Hamîd/ her türlü övgüye layık olan Allah'ın yoluna iletilmişlerdir.

22:25 İnkârcı olup, insanları Allah yolundan ve gerek yerli, gerekse dışardan ziyaretçilere eşit olarak kıble ve ibadet yeri yaptığımız Mescid-i Haram'ı yasaklayanlara, adâletten saparak, zulme yönelenlere çok acı bir azap tattırırız. **(8:34)**

22:26 Bir zaman biz İbrahim'e Beyt'in/ Kâbe'nin yerini göstermiş ve ona şöyle vahyetmiştik: "Bana hiçbir şeyi ortak tutma. Tavaf edenler/etrafında dönenler, ayakta ibadet edenler, rüku ve secdeye kapananlar için Evim'i temiz tut. **(2:125)**

22:27 "İnsanlar arasında haccı ilan et ki gerek yaya olarak, gerekse yorgun düşmüş develer üzerinde uzak yollardan sana gelsinler.

22:28 "Gelsinler de orada (dünyaları ve âhiretleriyle ilgili) faydalar bulsunlar. Ve belirli günlerde Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanları Allah'ın ismini anarak kessinler. Sonra da o kurbandan hem kendiniz yiyin, hem de yoksula ve fakire yedirin.

22:29 "Sonra (o haccedenler) temizlensinler, adaklarını yerine getirsinler ve Eski Evi/ Kâbe'yi tavaf etsinler."

22:30 İşte durum bundan ibâret. Artık kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse, bu Rabbin katında kendisi için bir hayırdır. Yenilmesi haram kılınan dışındaki hayvanlar size helal kılınmıştır. Putlara tapmak gibi bir pislikten ve (bâzı yiyecekleri haram kılma gibi) yalan sözden kaçının. **(6:145; 7:33; 16:115, 116)**

22:31 Allah'a ortak koşmadan tevhid dinine/ İslam'a yönelin. Bilin ki Allah'a ortak koşan biri, gökten düşen ve kuşların kapıp parçaladığı birine veya rüzgarın ıssız bir yere/ derin bir uçuruma savurduğu kimseye benzer.

22:32 Bu böyledir. Artık kim Allah'ın şeairlerine/ simgelerine saygı gösterirse,[4] şüphesiz böyle yapması, kalplerin ihlasından/Allah'a karşı gelmekten sakınmasındandır.

22:33 O kurbanlıklarda kesilecekleri zamana kadar sizin için (üzerine binme, sütlerinden, kıllarından ve yünlerinden istifade etme gibi) faydalar vardır. Sonra onların kurban olarak kesilecekleri yer Kâbe'dir. **(5:2, 97; 48:25)**

22:34 Biz her ümmet için kurban kesmeyi meşru kıldık. Böylece Allah'ın kendileri için rızık olarak verdikleri hayvanları keserken, Onun adını ansınlar. Sizin ilahınız tek bir ilahtır. Öyleyse sadece Ona teslim olun. (Ey Rasulüm) mütevazı/ihlaslı olanları müjdele. **(21:25)**

22:35 Onlar ki Allah anıldığında kalpleri saygıyla titrer; başlarına gelen her şeye karşı sabırlıdırlar. Namazlarını dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan da bağışta bulunurlar."

22:36 Biz kurbanlık büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın dininin alâmetlerinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Onları, ön ayaklarından biri bağlı olarak kestiğinizde Allah'ın ismini anın.[5] Kesimleri tamamlandığında da onların etinden hem siz yiyin, hem de isteyen ve istemeyen (açlığını hissettirse de tok gözlülük gösterip yüz suyu dökmeyen) fakirlere ikram edin. Şükredesiniz diye işte o hayvanları böylece size boyun eğdirdik. **(5:2; 22:28; 36:71-73)**

22:37 Fakat şunu bilin ki onların etleri de kanları da Allah'a ulaşmaz. Allah'a ulaşacak olan ise ancak sizin Onun yasaklarına karşı gelmekten sakınmanız/ Ona duyduğunuz saygıdır. O, bu hayvanları sizin emrinize verdi ki sizi doğru yola eriştirdiği için Onun büyüklüğünü ilan edesiniz. Öyleyse kullukta kusur etmeyenleri müjdele.

22:38 Şüphesiz Allah mü'minlerin savunucusudur/ himayecisidir. Allah hâin ve nankör olan hiç kimseyi sevmez.

22:39 Kendilerine savaş açılan mü'minlere zulme uğramaları sebebiyle cihad/ savaş için izin verildi. Allah'ın onlara yardım etmeyle elbette gücü yeter. **(3:142; 9:14, 16; 47:31)**

4 Burada hac ibâdeti için yapılacaklar ve hac için kesilen kurbanlar kast edilmektedir.

5 Develer ayakta oldukları halde kesilir.

22:40 Onlar, sadece "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah insanların bir kısmının zararını bir kısmıyla savmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve Allah'ın isminin çokça anıldığı mescitler yıkılır giderdi.

Allah, dinine yardım edene elbette yardım edecektir. Şüphesiz Allah Kaviyy ve Azîz'dir/ Çok kuvvetlidir ve her şeye galip gelir. **(24:55; 37:171-172; 47:7-8; 58:21; 86:17;)**

22:41 O yardıma layık olan kimseler, kendilerine yeryüzünde İmkân (veya iktidar) verdiğimizde namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verirler, iyiliği teşvik edip kötülükten sakındırırlar. Bütün işlerin sonunu belirlemek Allah'a aittir. **(3:104)**

22:42-44 Eğer müşrikler seni yalanlıyorlarsa, onlardan önce Nuh kavmi, Âd, Semud, İbrahim, Lût kavmi ve Medyen halkı da peygamberlerini yalanlamışlardı. Mûsâ da yalanlanmıştı. Ben kâfirlere önce mühlet verdim, sonra da onları azabımla yakaladım. İşte bak, inkârlarının cezasını nasıl verdim.

22:45 Halkı zâlim olan nice yerleşim yerlerini Biz helâk ettik. Oralar yıkılıp harabe haline geldi, kuyuları terkedildi, ihtişamlı sarayları sahipsiz kaldı. **(7:4; 11:102; 32:26)**

22:46 Onlar yeryüzünde hiç mi dolaşmıyorlar? Hiç değilse böylece düşünecek kalplere, işitecek kulaklara sahip olurlar. Ne var ki gözler değil, sinelerdeki kalpler kör olur. **(7:100; 20:128)**

22:47 Onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah va'dinden asla dönmez. Fakat Allah'ın yanında bir gün, sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir. **(32:5)**

22:48 Zâlim oldukları halde nice toplumlara Ben mühlet verdim. Sonra da onları azabımla yakaladım. Dönüş ancak Banadır. **(13:32)**

22:49 De ki: "Ey insanlar! Benim görevim sadece sizi açıkça uyarmaktır. **(48:8)**

22:50 İman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar için günahlardan bağışlanma ve bol rızık vardır.

22:51 Mesajlarımızı etkisiz kılmak/ Bizi âciz bırakmaya çalışmak için birbirleriyle yarışanlar ise Cehennem ehlidir. **(34:5, 38)**

22:52 Senden önce hiçbir Rasul ve nebi göndermedik ki bir şey temenni ettiğinde (halkının hidayetini ümid ederek gayret gösterdiğinde), şeytan onun bu temennisi hakkında bir vesvese vermek ve ümidini kırmak istemesin. Ancak Allah şeytanın o vesvesesini gidermiştir. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar.

22:53 Allah'ın, şeytanın bu vesvesesine müsaade etmesi, kalplerinde şüphe ve münafıklık hastalığı bulunanlara, kalpleri inkârla katılaşmış olanlara bir imtihan sebebi yapmak içindir. Şüphesiz zâlimler, haktan pek uzak bir ayrılık içindedir.

22:54 Bu vesveseye izin vermemizin bir sebebi de kendilerine ilim verilenler Kur'an'ın, Rabbinden gelen bir hitap olduğunu bilmeleri, ona iman etmeleri ve onu bütün kalpleriyle tasdik etmeleri içindir. Şüphesiz Allah iman edenleri dosdoğru bir yola iletir.

22:55 İnkârcılar ise son saat/ kıyâmet ansızın gelip çatıncaya kadar ve o *kısır günün/* gecesi olmayan/ sonu gelmeyen günün azabı kendilerine gelinceye kadar, Kur'an hakkında şüphe içerisinde kalır giderler.[6]

22:56 O gün hâkimiyet sadece Allah'ındır. Kulları arasında hükmünü verir. İman edip güzel işler yapanlar, o gün Naim/ nimetlerle dolu Cennetlerdedir. **(1:4; 25:24; 82:19)**

22:57 İnkârcılara ve mesajlarımızı yalanlayanlara, işte onlara zillet verici/ hakir edici bir azap vardır. **(40:6)**

22:58 Allah yolunda hicret edenleri; bu uğurda öldürülenleri ve ölenleri ise Allah pek güzel bir tarzda rızıklandıracaktır. Şüphesiz Allah en hayırlı rızık vericidir. **(4:100; 56:88-89)**

22:59 Onları hoşnut olacakları cennete koyacaktır. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Halîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilendir, ceza vermekte acele etmeyendir.

[6] Âyette geçen *kısır gün* tabiri için Bedir savaşı olduğu söylense de bu daraltıcı bir anlamdır.

Kısır gün, yargı günü, hesap günüdür. O gün gerçekleri anlamak, artık hiçbir şeye yaramaz. O günün yarını yoktur. Yeniden hayata ve iyi işlere başlama imkânı da bulunmaz. Zâten sonraki âyetler de kıyâmetle irtibatlıdır.

22:60 Onun yolunda hicret ve mücadele edenlere Allah'ın vaadi işte budur. Kim kendisine yapılan zulme aynıyla karşılık verir, sonra da yine zulme uğrarsa, Allah ona elbette yardım edecektir. Şüphesiz Allah Afuvv ve Gafûr'dur/ Çok affedicidir ve günahları bağışlayıcıdır.

22:61 Bu yardım, Allah'ın kudretli olması sebebiyledir. Şüphesiz Allah kudretiyle bâzen gündüzü kısaltarak geceyi uzatır, bâzen de geceyi uzatarak gündüzü kısaltır. Şüphesiz Allah Sem'i ve Basîr'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla görendir.

22:62 Bu da Allah'ın kudretiyledir. Allah Şüphesiz Hakk olan mabuddur. Müşriklerin Ondan başka istekte bulundukları tanrılar ise bâtıldır. Her şeyden yüce ve her şeyden büyük olan sadece Allah'tır.

22:63 Görmüyor musun? Allah gökten bir su indirir de yeryüzü onunla yemyeşil kesiliverir? Şüphesiz Allah en gizli işleri bütün inceliğiyle bilir; O, her şeyden haberdardır. **(6:59; 10:61; 27:25; 31:16)**

22:64 Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Onundur. Şüphesiz Allah Ganiyy ve Hamîd'dir/ Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve her türlü övgü ve methe layıktır.

22:65 Görmedin mi Allah yerde olan her şeyi; kendi emriyle denizlerde yüzen gemileri, sizin emrinize verdi? Yerin üzerine düşmesin diye, göğü O tutuyor. Gök, ancak Onun izniyle düşebilir. Çünkü şüphesiz Allah insanlara karşı Raûf ve Rahîm'dir/ Çok şefkatli ve çok merhametlidir. **(35:41; 45:13)**

22:66 O Allah hayatı size verendir, sonra öldürecek olan, sonra da tekrar diriltecek olan da Odur. Gerçekten insan çok nankördür. **(2:28; 45:26)**

22:67 Her ümmet için Biz bir şeriat/özel ibadet tarzı belirledik. Artık din konusunda seninle tartışmasınlar. Sen de insanları Rabbine çağır. Şüphesiz sen hidayete götüren dosdoğru bir yol üzerindesin. **(5:48; 28:87)**

22:68 Eğer seninle mücadele ederlerse de ki: "Allah sizin yaptıklarınızı çok iyi biliyor." **(10:41)**

22:69 Allah, hakkında ayrılığa düştüğünüz konularda kıyâmet gününde hüküm verecektir. **(32:25; 42:15)**

22:70 Allah'ın gökte ve yerde olan her şeyi bildiğini bilmiyor musun? Bunların hepsi bir Kitap'ta mevcuttur ve bütün bunlar Allah için çok kolaydır.

22:71 Oysa onlar Allah'ın haklarında hiçbir delil indirmediği, kendilerinin de o konuda hiçbir bilgilerinin olmadığı şeylere tapıyorlar. Zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur. **(23:117; 30:35)**

22:72 Mesajlarımız apaçık bir şekilde okunduğunda kâfirlerin inkârlarını yüzlerinden anlarsın. Mesajlarımızı kendilerine okuyanlara nerede ise saldıracak gibidirler. Onlara de ki: "Size bundan daha kötüsünü haber vereyim mi? O ateştir! Allah onu inkârcılara vaat etmiştir. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası." **(25:66)**

22:73 Ey insanlar size bir misal getirildi, onu iyi dinleyin: Sizin Allah'tan başka kendilerinden istekte bulunduklarınızın hepsi bir araya gelse, bir sinek bile yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapacak olsa, onu geri alamazlar. İsteyen de kendisinden istenilen de âciz. **(7:193; 36:75)**

22:74 Onlar Allah'ın kudretini ve büyüklüğünü hakkıyla anlayamadılar. Şüphesiz Allah Kaviyy ve Azîz'dir/ Çok kuvvetlidir ve her şeye galip gelir.

22:75 Allah, meleklerden de insanlardan da elçiler seçer.[7] Şüphesiz Allah Sem'i ve Basîr'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla görendir.

22:76 Allah onların yaptıklarını da bilir, yapacaklarını da. Bütün işler sonunda Allah'a döndürülür/ hükmü O verir **(72:28)**

22:77 Ey iman edenler! Rüku edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin, hayırlar işleyin ki kurtuluşa eresiniz.

22:78 Allah yolunda hakkıyla cihad/ mücâdele edin. Allah dinine yardım için sizi seçti ve dininizi, atanız İbrahim'in dini gibi kolay kıldı/ üzerinize büyük bir güçlük yüklemedi. Önceki kitaplarda da Kur'an'da da sizleri Müslüman olarak isimlendiren Odur. Böylece Peygamber sizin üzerinize şâhit olsun, siz de diğer insanlar üzerinde şâhitler olasınız. Öyleyse namazınızı dosdoğru kılın, zekatınızı verin, her işinizde Allah'a sarılın. Sizin dostunuz ancak Odur. O ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır. **(6:161)**

[7] Bu âyet "Allah, meleklerden de insanlardan da peygamberler seçer" şeklinde de tercüme edilmiştir. Ancak bu tercüme, Allah'ın melekleri peygamber yaptığı, ya da meleklere de peygamber gönderdiği gibi bir anlam ifade ettiğinden yanlıştır.

MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Mekke devrinde indirilmiştir, 118 âyettir.

İsmini, mü'minleri kurtuluşa götürecek olan özellikler sayılmış olmasından alır. Allah'ın varlık ve birliğinin delilleri üzerinde durulan sûrede Peygamber kıssaları da anlatılır. Ardından ölümden sonra diriliş üzerinde durulur, kıyâmetin dehşeti ve inkârcıların pişmanlıkları konu edilir. Sûre, bir dua ile son bulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

23:1-4 Gerçekten mü'minler kurtuluşa ermiştir/ arzularına kavuşmuştur. Onlar ki namazlarını hûşu içinde kılarlar. Boş sözlerden/ yararsız işlerden yüz çevirirler. Onlar maddî ve mânevî her türlü kötülükten arınmak için çaba harcarlar.[1] **(25:72; 91:9)**

23:5-6 Mü'minler, eşleri ve câriyeleri dışındaki kadınlara karşı nâmuslarını korurlar. Bunlarla olan ilişkileri sebebiyle kınanmazlar.

23:7 Helal sınırını aşarak bundan ötesine geçmek isteyenler, haddini aşmış kimselerdir.

23:8 Emânet ve mes'uliyetlerini yerine getirirler ve sözlerinde dururlar.

23:9 Namazlarını korurlar/ üzerine titreyerek edâ ederler.

23:10-11 İşte onlar Firdevs Cennetine vâris olurlar. Orada ebedî olarak kalacaklardır. **(19:63; 43:72)**

23:12-14 Ant olsun ki Biz insanı süzme çamurdan/ bir özden yarattık.[2] Sonra onu sağlam bir karargaha nutfe olarak yerleştirdik.

Sonra (rahim cidarına) yapışan alaka/ hücre yaptık. Hemen sonra, alakayı belli belirsiz bir parça et görünümündeki cenin haline soktuk.

Bunun ardından o bir çiğnemlik eti kemiklere/ iskelete çevirdik. Bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratılışla yeniden yarattık/ insan haline getirdik. Yaratanların en güzeli olan/ her şeyi en güzel ve en mükemmel şekilde yaratan Allah'ın şanı çok yücedir. **(6:2; 13:8; 15:26; 22:5; 30:54; 32:8; 35:11; 37:11; 40:67; 55:14; 77:20)**

23:15-16 Sonra siz bunun ardından elbette öleceksiniz de kıyâmet gününde tekrar diriltileceksiniz. **(21:35)**

23:17 Şu da bir gerçektir ki Biz sizin üzerinizde üst üste yedi tabaka gök yarattık. Biz, yarattıklarımızdan habersiz değiliz.[3] **(2:29; 17:44;**

[1] Meallerde bu âyet çoğunlukla, "Onlar zekatlarını verirler" şeklinde tercüme edilmiştir.

[2] *Müfredat*'ta, "Şöyle denmiştir" ifadesiyle, şu bilgi yer alır: "Sülâletün sözcüğü nutfeden/spermden kinayedir."

[3] Göklerin yedi ayrı kattan oluşmadığının bilimsel gerçeklerle de ortaya konduğu ifade edilir. Faraza bu doğru olsa bile, Kur'an için bir noksanlık veya yanlışlık anlamına gelmez. Çünkü Kur'an, bir bilim kitabı değildir.

"Yedi kat gök" tanımlaması Batlamyus'a dayanır. Bu teoriye göre evrende

32:4-12; 65:12; 71:15)

23:18 Biz gökten belli bir ölçüye göre su indiririz. Onu yeryüzünde yerleştiririz/ koruruz. Ancak dilersek onu yerden gidermeye de gücümüz yeter. **(39:21)**

23:19 O su ile sizin için meyvelerini yediğiniz hurma ve üzüm bağları yetiştiririz. **(16:11; 36:34, 35)**

23:20 Yine o suyla aslı Sina Dağı'ndan çıkan zeytin ağacını yetiştiririz ki o ağacın meyvesinden hem yağ çıkar, hem de meyvesi (ekmeğin yanına) bir katık olur.

23:21 Davarlarda da sizin için ibretler vardır. Onlardan sağılan sütle, susuzluğunuzu gideririz/ besleriz. Onlarda sizin için daha nice faydalar vardır. Mesela etlerinden yersiniz. **(36:71-73)**

23:22 Ayrıca karada onlarla, denizde de gemilerle taşınırsınız.

23:23 Gerçek şu ki Biz Nuh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. O şöyle dedi: "Ey kavmim! Sadece Allah'a ibadet edin. Ondan başka ilahınız yoktur. Gerçek buyken hâlâ şirkten sakınmaz mısınız?"

23:24 Halkının ileri gelenlerinden inkâr edenler şöyle dediler:

"Bu da ancak sizin gibi bir beşer/ insandır. Size karşı üstünlük sağlamak istiyor. Allah size bir mesaj göndermek isteseydi, bunun gibi bir insan değil, melekler indirirdi. Kaldı ki biz atalarımızdan da bunun söylediklerini işitmedik.

23:25 Bu ancak bir delidir. Durum aydınlatılıncaya/bu dâvetin iç yüzü açığa çıkıncaya kadar bekleyin."

23:26 Nuh şöyle dedi: "Ya Rab! Beni yalancı saymalarına karşı Sen bana yardım et."

23:27 Biz de ona şunu vahyettik: "Gözetimimiz altında/ vahyimiz doğrultusunda bir gemi yap. Emrimiz gelip tandır kaynayınca/ zamanı gelince her hayvandan birer çift ve hakkında helak emri verilmemiş

yedi hareketli yıldız bulunmaktadır. Bunlar Zuhal, Müşteri, Merih, Güneş, Zühre, Utarid ve Ay'dan oluşmaktadır. Muhtemelen bu anlayış, Arap zihninde yedi kat gökler şeklinde bir tasavvura dönüşmüştür ve Kur'an onların zihnindeki bu kodlara göre mesajını aktarmayı hedeflemiştir. Kur'an ve bilim konusunda *Kur'an Teknolojiden Bahsediyor mu?* isimli kitabımıza bakılabilir.

Aynı durum müşriklerin cin ve şeytan tasavvurları için de geçerlidir. Kur'an'ın bu varlıklarla ilgili aktarımları, ilk muhatapların düşünce yapılarına göredir.

olan âileni (ve mü'minleri) gemiye bindir. Zâlim ve inkârcılar hakkında sakın bana baş vurma. Çünkü onlar boğulacaklardır.[4] **(11:37-40)**

23:28 "Yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde, 'Bizi o zâlimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamd olsun' de.

23:29 "Ayrıca şunu söyle: 'Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Sen, iskan edenlerin en hayırlısısın.'" **(11:41)**

23:30 Şüphesiz Nuh'un ve kavminin başından geçenlerde bir takım ibretler vardır. Gerçekten biz kullarımızı böyle deneriz.

23:31 Sonra Nuh kavminin ardından bir başka nesil meydana getirdik.

23:32 Onlara içlerinden "Allah'a kulluk edin. Sizin Ondan başka bir tanrınız yoktur. Hala Allah'tan korkmaz mısınız?" diye ikaz eden bir peygamber gönderdik. **(7:63)**

23:33 Kendilerine dünya hayatında bol nimet verdiğimiz halde, O peygamberlerin kavminin ileri gelenlerinden inkârcılar ve âhiret buluşmasını yalan sayanlar şöyle dediler:

"Bu, sadece sizin gibi bir insandır. Sizin yediğinizden yer, sizin içtiğinizden içiyor.

23:34 "Gerçek şu ki sizin gibi bir insana itaat ederseniz, kesinlikle zarar edenlerden olursunuz."

23:35 "Yoksa o size, ölüp toprak ve kemik yığını haline geldiğinizde, kesin olarak sizin kabirden çıkarılacağınızı mı vaat ediyor?

23:36 "Bu size vaat edilen gerçek olmaktan ne kadar uzak, hem de çok uzak.

23:37 "Hayat, sadece şu dünya hayatından ibarettir. Kimimiz ölürüz, kimimiz de yaşarız. Bir daha diriltilecek değiliz. **(64:7; 79:10)**

23:38 "Bu adam, sadece uydurduğu yalanı Allah'a isnat ederek Ona iftira eden birisidir. Biz ona inanmıyoruz."

23:39 O peygamber, "Rabbim, yalanlamalarına karşılık bana yardım et" dedi.

[4] Elmalılı Hamdi Yazır (ö 1942), âyette geçen "tandır kaynayınca" ifadesinden hareketle, bu geminin buharlı olduğu hükmünü çıkarmıştır. Kanaatimizce bu doğru bir çıkarım değildir. Bu ifade bir deyimdir

23:40 Allah şöyle buyurdu: "Pek yakında onlar mutlaka pişman olacaklar." **(24:64)**

23:41 Derken o korkunç ses onları kıskıvrak yakaladı da kendilerini sel süprüntüsüne çevirdik. O zâlimler topluluğu Allah'ın rahmetinden uzak olsun!/ helak oldular. **(40:78)**

23:42 Onlardan sonra (Sâlih, Hud Şuayb kavimleri gibi) başka nesiller yarattık.

23:43 Hiçbir topluluk ecelini/ yok oluş vaktini ne öne alabilir, ne de erteleyebilir.

23:44 Sonra peygamberlerimizi peş peşe gönderdik. Ne zaman bir topluluğa peygamber geldiyse, onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardınca imha ettik. Onlardan geriye sadece ibret verici hikayeleri kaldı! İman etmeyen toplumlar Allah'ın rahmetinden uzak olsun!/ helak oldular. **(5:19; 16:36; 36:30)**

23:45-46 Sonra da Mûsâ ve kardeşi Harun'u mesajlarımızla ve pes ettiren apaçık delille Firavun'a ve onun kavminin ileri gelenlerine gönderdik. Fakat onlar hakkı kabul noktasında kibirlendiler, büyüklük taslayan bir kavim oldular. **(10:83; 28:4)**

23:47 Şöyle dediler: "Şimdi biz kavimleri bize kulluk eden şu iki insana mı iman edeceğiz? ("Onlar bize kulluk ederken, kendilerine iman ederek biz mi onlara kulluk etmeye başlayacağız?)"

23:48 Böylece onları yalanladılar da helâk edilenler topluluğuna dâhil oldular.

23:49 Yemin olsun ki Biz Mûsâ'ya Tevrat'ı, onların hidâyete ermeleri için vermiştik.

23:50 Meryem oğlunu ve annesini de (kudretimize hayrette bırakan) bir alâmet kıldık. Onları, suyu bol ve oturmaya elverişli bir tepeye yerleştirdik. **(19:24)**

23:51 (Gönderdiğimiz bütün peygamberlere şöyle seslendik: "Siz ey peygamberler! Helal ve temiz olan şeylerden yiyin ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapın. Ben, yaptığınız her şeyi biliyorum."

23:52 "Hepinizin tebliğ ettiği din aynıdır. Ben de sizin Rabbinizim. Bana kulluk edin/ karşı gelmekten sakının!"

23:53 Fakat insanlar tevhid dininde ayrılığa düşerek parça parça oldular. Her bir topluluk da kendi diniyle mutludur/ elindekiyle sevinir durur.

23:54 Sen onları bir vakte kadar içine daldıkları, kendilerini her taraftan sarıp kuşatan sapıklıkları içerisinde bırak. **(15:3; 86:17)**

23:55-56 Onlara verdiğimiz mal ve evlatla kendilerinin hayırlarına koştuğumuzu mu sanıyorlar? Asla! Onlar işin farkında değiller. **(3:178; 9:55; 68:44-45; 74:11-16)**

23:57-61 Ama Rablerine duydukları korku sebebiyle kalpleri titreyenler, Rablerinin âyetlerine iman edenler, Rablerine hiçbir şekilde ortak koşmayanlar, bir şey verirlerken, Rablerinin huzuruna dönecekleri korkusuyla kalpleri ürpererek verenler, hayırda yarışıp da önde gidenler işte bunlardır. **(13:21)**

23:62 Biz hiç kimseye gücünün üzerinde yük yüklemeyiz. Yanımızda gerçek olanı bildiren, insanların yaptıklarını tam tamına kayıt eden bir kitap/ amel defteri vardır. Bu sebeple onlar asla haksızlığa uğratılmazlar. **(2:286; 17:13; 18:49)**

23:63 Buna rağmen inkârcıların kalpleri, yaptıklarının kaydedildiğinden gafildir/ habersizdir. Onların gafletin yanısıra, gafletten kaynaklanan sürekli işleyip durdukları daha başka kötü işleri de vardır.

24:64 Sonunda Biz onların refaha dalıp gitmiş olanlarını azapla kıskıvrak yakaladığımızda, birden feryada başlarlar.

23:65 Fakat onlara şöyle denilir: "Bu gün hiç boşuna sızlanmayın. Çünkü Bizden hiçbir yardım göremezsiniz.

23:66-67 "Size mesajlarımız okunuyordu da siz sırt çeviriyordunuz. Büyüklük taslayarak müsâmerenizde/ gece sohbetlerinizde, Kur'an aleyhinde ulu orta konuşuyordunuz.[5] **(40:12)**

23:68 Onlar Kur'an'ı hiç düşünmezler mi? Yoksa onlara daha önce atalarına gelmeyen bir bilgi geldi de bu sebeple mi inkâr ediyorlar?

[5] Bâzı meallerde "Gece sohbetleri düzenleyerek (Peygamber hakkında) ileri geri konuşuyordunuz" "Geceleyin de (Kâbe'nin etrafında toplanarak) saçma sapan konuşuyordunuz" şeklinde anlam vermişlerdir. Oysa onlar Rasulullah için gece sohbeti düzenlemiyorlar, yıllardır bir adet olarak devam edegelen gece sohbetlerinde Rasulullahın dâvetini gündeme taşıyor, onun aleyhinde konuşuyorlardı. Çünkü Câhiliyede müşrikler, sıcak çöl ikliminin serin gecelerinde bir ateş etrafında, çadırlarda, meyhanelerde veya daha çok da Kâbe'nin etrafında toplanıp, gece sohbetleri yaparlardı. Buna "Ay ışığı veya ay karanlığı" anlamında *Semer*, ya da "mehtaplı gecelerde sohbet etmek" anlamında *müsâmere* denirdi. Bu ifade âyette "samer" olarak geçmektedir.

23:69 Veya onlar kendilerine gönderilen elçiyi/rasulü tanımıyorlar, saygınlığını bilmedikleri için mi onu inkâr ediyorlar?

23:70 Yoksa ona delilik mi isnad ediyorlar? Oysa o hakkı getirmiştir. Fakat onların çoğu haktan nefret etmekteler (Hak olanı cinnet olarak isimlendirmektedirler.)

23:71 Eğer gerçek onların keyiflerine tabi olsaydı, gökler, yer ve içindekiler fesada uğrardı/ bozulurdu. Oysa Biz onlara şeref verecek olan Zikr'i/ Kur'an'ı verdik. Onlar ise bu şereften yüz çeviriyorlar. **(4:53; 17:100; 21:50; 43:31)**

23:72 Yoksa sen onlardan dâvetine karşılık bir haraç/ ücret mi istiyorsun da bu kendilerine ağır geldiği için mi senden uzak duruyorlar? Oysa senin için Rabbinin vereceği karşılık daha hayırlıdır. Çünkü O rızık verenlerin en hayırlısıdır. **(6:90; 34:47; 36:21; 38:86; 42:23)**

23:73-74 Şüphe yok ki sen onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun. Fakat âhirete inanmayanlar yoldan sapıyorlar.

23:75 Eğer Biz onlara merhamet edip, başlarındaki sıkıntıyı giderecek olsak, onlar azgınlıklarında yine inat eder, bocalayıp dururlar. **(44:15)**

23:76 Aslında Biz onları çeşitli azaplara da uğrattık. Buna rağmen yine de Rablerine boyun eğip uslanmadılar, yalvarıp yakarmadılar. **(6:43)**

23:77 Ama ne zaman onların önüne ceza gününe mahsus zorlu bir azap kapısı açtığımızda, işte o zaman bütün ümitlerini yitiriverirler/ çaresizlikten donakalırlar.

23:78 Sizler için kulaklar, gözler ve kalpler yaratan Allah'tır. Böyleyken hiç şükretmiyorsunuz/ şükredenleriniz ne kadar da az. **(34:13)**

23:79 Sizi çoğaltıp dünyaya yayan da Odur. Sonunda Onun huzurunda toplanacaksınız.

23:80 Hayatı veren de ölümü veren de Allah'tır. Geceyle gündüzü birbiri peşi sıra getirmek de Onun eseridir. Öyleyse hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız? **(25:62; 36:40)**

23:81 Fakat akıllarını kullanmak yerine, onlar da önceki inkârcıların sözlerini tekrarladılar.

23:82 Şöyle dediler: "Ölüp toprak olduktan ve kemik yığını haline geldikten sonra mı diriltileceğiz?

23:83 "Yemin olsun ki Bize de babalarımızı da bu vaad edilip durdu. Oysa bu eskilerin masallarından başka bir şey değildir." **(79:11-14)**

23:84 De ki: "Eğer biliyorsanız söyleyin: Yeryüzü ve içindekiler kimindir?"

23:85 "'Allah'ın'dır' diyecekler. 'Öyleyse hiç düşünmez misiniz?' de.

23:86 De ki: "Yedi göğün Rabbi ve büyük Arşın Rabbi kimdir?"

23:87 Diyecekler ki: "Hepsi Allah'ındır." De ki: "Ondan başkasına ibadet etmekten korkmuyor musunuz?"

23:88 De ki: "Biliyorsanız söyleyin: Her şeyin mülkü ve tasarrufu elinde olan, Kendisi himaye eden; ama kimsenin koruması altına girmeyen/ kimse kendisine karşı himaye edilemeyen kimdir?[6]

23:89 Diyecekler ki: "Hepsi Allah'ındır." De ki: "Öyleyse nasıl aldanıyorsunuz?"

23:90 Doğrusu Biz onlara hakkı getirdik. Onlar ise hiç şüphesiz yalancılardır/yalanı tercih ediyorlar.

23:91 Allah hiçbir evlat edinmemiştir. Onunla birlikte hiçbir ilah da yoktur. Öyle olsaydı, her ilah kendi yarattığını alır götürür ve birbirlerine üstün gelmeye çalışırlardı. Allah onların yakıştırdıklarından uzaktır. **(6:101; 21:22; 112:3-4)**

23:92 Görünmeyeni ve görüneni bilen Allah, müşriklerin koştukları ortaklardan yücedir **(10:18)**

23:93-94 De ki: "Ey Rabbim! Eğer onlara vaat edilen azabı bana göstereceksen, beni o zâlimler topluluğu içinde bırakma ey Rabbim."

23:95 Onlara vaat ettiğimiz azabı sana göstermeye Bizim elbette gücümüz yeter. (Ama Bizim katımızda, her icraatın belirlenmiş bir vakti vardır.)

23:96 Öyleyse onlar her ne yaparlarsa yapsınlar, sen yine de kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Biz onların yakıştırdıklarını çok iyi biliyoruz.

[6] Câhiliye devrinde himayecilik çok yaygındı. Burada Allah'ı doğru tanıtma adına buna vurgu yapılmaktadır. Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek 1 isimli eserimizin 317-320. Sayfalarına bakınız.

23:97 De ki: "Ey Rabbim, şeytanların vesveselerinden/ dürtüklemelerinden Sana sığınırım.

23:98 "Onların yanımda bulunmalarından/ bana musallat olmasından da Sana sığınırım ey Rabbim." **(41:36)**

23:99 Sonunda onların birine ölüm gelip çattığında "Ey Rabbim, beni dünyaya tekrar gönder.

23:100 "Gönder de geride bıraktığım dünyada güzel bir amel işleyeyim" der. Onun bu söylediği kesinlikle boş bir sözden ibarettir. Onların önlerinde diriltilecekleri güne kadar bir berzah/ tekrar dönmeleri için engel vardır.[7] **(2:167; 6:27; 7:53; 14:44; 32:12; 41:11; 42:44; 63:11)**

23:101 Sûra üfürüldüğünde, o günün dehşetinden aralarında ne bir nesep bağı kalır, ne de birbirlerinin halini sorabilirler. **(6:94; 26:87-89; 70:11-14)**

23:102 O gün kimin mizanı ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

23:103 Kimin de tartısı hafif gelirse, onlar da kendilerini ziyana düşürmüş olanlardır. Onlar Cehennemde ebedî olarak kalacaklardır.[8] **(7:8; 99:7-8)**

23:104 Ateş onların yüzlerini yakıp dudaklarını kavurur ve orada dişleri açıkta kalır (pişmiş kelle gibi olurlar). **(14:50; 21:39)**

23:105 Allah onlara şöyle çıkışır: "Mesajlarım size okunduğunda onları yalanlıyordunuz değil mi?" **(4:165; 17:15; 67:8-11)**

23:106 Onlar şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Nefsimizin arzuları bize galip geldi de bizler de yoldan sapanlardan olduk!

23:107 "Bizi Cehennem ateşinden çıkar. Eğer bir daha eski halimize dönersek, kesinlikle zâlimlerden oluruz." **(40:11)**

23:108 Allah onları şöyle azarlar: "Orada zillet içinde kalın/ itler gibi sinin! Bir daha da Bana bir şey söylemeyin.

[7] Bâzı meallerde "arkalarında" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa "önlerinde" olmalıdır. (18:79'a bakınız.)

[8] Toplumumuzda yerleşen yanlış bir kanaat da kişilerin soylarındaki hocalara, hacılara güvenerek kulluktan geri durmaları, hatta bazen isyana yönelmeleridir. Oysa Rabbimiz Kur'ân'da, kıyâmet günü kişilerin arasındaki akrabalık bağlarının kesileceğini, herkesin ameliyle başbaşa kalacağını bildirmektedir.

23:109 "Çünkü, kullarımızdan bir topluluk vardı. Onlar şöyle dua ederlerdi: 'Sana iman ettik, Sen de bizim günahlarımızı bağışla. Bize merhamet et, merhamet edenlerin en hayırlısı Sensin.'

23:110 "Oysa siz onları alaya aldınız. Öyle ki bu eğlenmeniz size Beni anmayı unutturdu. Yine onlara güler dururdunuz!

23:111 "İşte ben de bugün sizin alaylarınıza sabretmelerine karşılık, onları ödüllendirdim. İşte umduklarına kavuşanlar onlardır." **(14:44; 32:12; 35:37; 40:11)**

23:112 Sonra Allah Cehennem ehline, "Sizce dünyada ne kadar kaldınız?" diye sorar.

23:113 Onlar, "Bir gün veya daha da az kaldık. Bunu hesabı tutanlara sor!" derler.

23:114 Allah der ki: "Gerçekten çok az kaldınız. Keşke bunu vaktiyle/ iş işten geçmeden önce orada yaşarken de bilmiş olsaydınız. **(20:104; 30:56; 79:46)**

23:115 "Yoksa sizi boş yere yarattığımızı ve huzurumuza dönmeyeceğinizi mi sanmıştınız? **(75:36)**

23:116 "Öyleyse şunu bilin: 'Gerçek hüküm sahibi olan, her şeye hükmeden Allah ne yücedir. Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilah yoktur. O pek değerli Arş'ın Rabbidir.'"

23:117 Artık her kim ilah olduğu konusunda hiçbir delili olmadığı halde, Allah'la birlikte başka bir ilaha taparsa/ Ona ortak koşarsa, âhirette Rabbinin huzurunda hesabını verecektir. Şurası kesin ki inkârcılar asla iflah olmazlar!

23:118 De ki: "Ey Rabbim, bağışla ve merhamet et. Merhamet edenlerin en hayırlısı Sensin."

NUR SÛRESİ

Medine devrinde inmiştir, 64 âyettir.

İsmini, "Nur âyeti" denilen 35. âyetten alır. Sûrede sosyal hayat ve âile fertlerine yönelik adapla ilgili prensipler konu edinilir. Zina ve bir insanın iffetine yönelik iftira cezası üzerinde durulur. İftiranın çirkinliği ve bunun mü'mine yakışmayan bir sıfat olduğu ifade edilir. Tevhid konusu işlenir. İslam nurunun her tarafa yayılacağı müjdelenir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

24:1 Bu, indirdiğimiz ve hükümlerini yaşamayı size farz kıldığımız, iyice düşünüp öğüt alasınız diye kendisinde size apaçık mesajlar bildirdiğimiz bir sûredir.[1]

24:2 Zinâ eden erkek ve zinâ eden kadından her birine yüz değnek/ sopa vurun. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın hükmünü uygulama konusunda onlara acıyacağınız tutmasın. Mü'minlerden bir gurup da onlara uygulanan cezâya şâhitlik etsin.

24:3 Zinâ eden bir erkek ancak zinâ eden veya müşrik bir kadınla evlenebilir. Fâhişeyi de ancak bir zinakâr veya putperest nikâhlayabilir. Böyle bir evlilik, mü'minlere haram kılınmıştır. (**24:26**)

24:4 İffetli kadına zinâ iftirası atıp ta, iddialarını dört şâhitle ispatlayamayanlara, seksen değnek vurun. Onların şâhitliğini bir daha asla kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkmışların/ iftiracıların tâ kendisidir.

24:5 Ancak tevbe ederek durumlarını düzeltenler bunun dışındadır. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.[2]

24:6 Kendi hanımını zina ile suçlayan, ancak buna şâhidi bulunmayan kimse ise doğru söylediği konusunda yemin ederek dört defa şâhitlik eder.

24:7 Beşinci defada ise eğer yalan söylüyorsa Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını ister.[3]

24:8 Buna karşılık kadın kocasının bu suçlamada yalancı olduğu konusunda ayrı ayrı dört defa Allah adına yemin eder.

[1] Bu ve benzer âyetlerde geçen indirdik ifadesi, Allah'ın yukarıda bir mekanda olduğu anlamına gelmez. İndirdik demek, "ihsan ettik, lütfettik" anlamındadır. Bir âmirin, bir memuruna bir şey iletmesine benzer. Böyle bir emir, "Yukarıdan verilmiş bir emir" olarak ifade edilir, ama o emir "yukarıdan inmemiş"tir.

[2] Yapılacak tevbenin şâhitliklerinin tekrar kabulüne yol açıp açmayacağı, âlimler arasında tartışılmıştır. Çoğunluğa göre yapılan istisna Allah hakkıyla ve yoldan çıkmış olmalarıyla ilgilidir. Şâhitliklerinin kabulüyle veya celdenin/ 80 değneğin kalkmasıyla ilgili değildir. Bâzı âlimler ise istisnanın celde hükmüyle ilgili olmasa da yoldan çıkmış olmalarını iptal ettiğini ve şâhitliklerinin kabulüyle ilgili olduğunu söylemişlerdir.

[3] Bu tarz lânetleşme, Câhiliyye devrinde de uygulanırdı.

24:9 Beşincide ise eğer kocası doğru söylüyorsa, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesiyle üzerinden ceza kalkar.

24:10 Eğer üzerinize Allah'ın lütuf ve rahmeti olmasaydı; Allah tevbeleri kabul edici ve her hükmünü hikmetle verici olmasaydı, durumunuz ne olurdu?

24:11 İftirayı atanlar içinizden bir topluluktur.[4] Bunu sizin için bir şer saymayın. Aksine bu sizin için hayırlıdır.

İftiracılara gelince: Onların her birinin kazandığı günah oranında cezası vardır. Bu yaygaranın elebaşılığını yapan kimse için ise pek büyük bir azap vardır.

24:12 O iftirayı işittiğinizde kadın-erkek bütün mü'minlerin kendileri gibi mü'min olanlar hakkında hüsn-ü zan/ güzel zan besleyip de "Bu apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi?

24:13 (İftiracılar da) bunu ispat için dört şâhit getirmeli değiller miydi? Şâhit getiremediklerine göre, onlar Allah katında yalancıların tâ kendileridir.

24:14 Eğer bu dünyada da âhirette de Allah'ın lütuf ve rahmeti üzerinizde olmasaydı, içine daldığınız dedi-kodu sebebiyle size pek büyük bir azap dokunurdu.

24:15 Çünkü siz o iftirayı dilden dile naklediyor, hakkında hiçbir bilginiz olmayan şeyi dilinize doluyor, bunu da basit bir iş sanıyordunuz. Oysa o Allah katında pek büyük bir günahtı.[5]

24:16 Onu işittiğinizde, "Bunu söylemek bize yakışmaz. (Rabbimiz) Sen noksan sıfatlardan uzaksın. Bu büyük bir iftiradır" demeniz gerekmez miydi?

[4] Hz. Aişe'ye atılan iftira kast edilir. Münafıklar, Peygamberimize eziyet etmek için Hz. Âişe annemize zinâ iftirasında bulunmuşlardı. Bu iftira karşısında Rasulullah da Hz. Aişe annemiz de mü'minler de oldukça üzülmüşlerdi. Bunun bir iftira olduğu Allah tarafından açıklanınca herkes rahat bir nefes aldı. Konunun tafsilatı için *Hz. Aişe* isimli eserimize bakılabilir

[5] Maalesef bu durum günümüzde de oldukça yaygındır. Duyulan, sosyal medyada karşılaşılan bir haber dilden dile, hesaptan hesaba aktarılarak yaygınlaştırılmaktadır. Oysa yapılması gereken haberin kaynağının araştırılması, emin olmadıkça kulağa gelen bir bilgiyi yaymamaktır. Bilgi doğru olsa bile, yaymakta, bir zararı önleme gibi bir fayda yoksa onu dilden dile, hesaptan hesaba aktarmak doğru değildir.

24:17 Eğer gerçek mü'minlerseniz, Allah size böyle bir günaha bir daha ebedi olarak dönmemeniz için öğüt veriyor.

24:18 Mesajlarını Allah size böylece açıklıyor. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yapar.

24:19 İman edenler arasında kötü sözlerin/ iftiraların yayılmasından hoşlananlar için, dünyada ve âhirette pek acı bir azap vardır. Şüphesiz Allah her şeyi bilir, siz ise bilemezsiniz.

24:20 Eğer üzerinize Allah'ın lütuf ve rahmeti olmasaydı; eğer Allah Raûf ve Rahîm/ Çok şefkatli ve çok merhametli olmasaydı, helak olup giderdiniz.

24:21 Ey iman edenler, şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyarsa, bilsin ki o, çirkin ve kötü şeylere teşvik eder. Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiç kimse asla temize çıkamazdı. Ancak Allah dilediğini temize çıkarıp arındırır. Şüphesiz Allah Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işitir ve her şeyi hakkıyla bilir. **(2:208)**

24:22 İçinizden fazilet ve servet sahibi olanlar, (iftiracılara kızarak) akrabaya, fakirlere, Allah yolunda hicret edenlere bir daha bağışta bulunmamak üzere yemin etmesinler. Affetsinler ve müsamaha göstersinler. Allah'ın sizi affetmesini sevmez misiniz? Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir. **(2:225)**

24:23 Zinâyı aklından bile geçirmeyen iffetli kadınlara zina iftirası atanlar, şüphesiz dünyada da âhirette de lânetlenmişlerdir. Onlar için pek büyük bir azap da vardır.

24:24 Kıyâmet gününde onların dilleri, elleri ve ayakları kendi aleyhlerinde şâhitlik edecektir.[6] **(17:36; 36:65)**

[6] İnsanlar, sadece insanlara karşı sorumlu olsalar, başkalarının meselâ polisin görmediği yerlerde rahatlıkla suç işleyebilirler. Hiç kimse de suçları sebebiyle kendilerini hesaba çekmez ve cezalandırmaz. Ancak, durum böyle değildir. İnsanı imtihan için yaratan Rabbimiz, her şeyi bilir ve her şeyi görür. Yukarıda da ifâde ettiğimiz gibi, hiçbir şey Ondan gizlenemez. Melekler, insanın her hareketini kaydederler.

Bunun yanı sıra, âyette de ifade edildiği gibi, insanın günah işlediği azaları, mahşer yerinde sahibi aleyhine şahitlik yapacaktır.

24:25 O gün Allah onlara hak ettikleri cezayı tam tamına verecek; onlar da Allah'ın adâletle hükmettiğini bileceklerdir. **(50:22)**

24:26 Kötü sözler, kötü kimseler/ kötü kadınlar kötü erkekler için; kötü erkeklerde, kötü kadınlar içindir. Temiz kadınlar temiz erkekler için, temiz erkekler de temiz kadınlar içindir. O temiz erkekler ve temiz kadınlar, iftiracıların yakıştırdıkları şeyden uzaktır. Onlar için bağışlanma ve Cennette bol rızık vardır.[7] **(24:3)**

24:27 Ey iman edenler, kendi evlerinizin dışındaki evlere, sahiplerinden izin almadan ve onlara selam vermeden girmeyin. Böyle yapmanız, sizin için daha hayırlıdır. Umulur ki düşünüp bunun hikmetini anlarsınız.[8]

24:28 Orada kimseyi bulamazsanız, size izin verilmedikçe içeriye girmeyin. Size "Dönün" denilirse, geri dönün. Bu sizin (töhmet altında kalmamanız) için en uygun harekettir. Yaptıklarınızı Allah hakkıyla bilir.

24:29 İçinde oturulmayan, kamu yararına kullanılan umuma açık yerlere, faydalanma ve barınma amaçlı olarak girmenizde ise bir günah yoktur.[9] Şüphe yok ki Allah açığa vurduğunuzu da gizlediğinizi de hakkıyla bilir.

[7] Bu âyet, "Kötü sözler, kötü insanlara söylenir; kötüler de kötü sözlere maruz kalır; güzel sözler, iyilere söylenir, iyiler de güzel sözlere muhatap olur...." şeklinde de tercüme edilmiştir. Bu meali verenler, bizim yer verdiğimiz anlamı tercih etmemiş olmalarına gerekçe olarak da Hz. Nuh ve Hz. Lut'un kötü kadınlarla; Firavun'un, Hz. Âsiye ile evlenmiş olması gösterilmiştir.

[8] Günümüz şartlarında zaten bir eve izinsiz girmek mümkün değildir. Çünkü kilitli veya kapalı bir kapı, buna engel olmaktadır. İçeri girmek, ancak ev sahibi kapıyı açtığında mümkün olur.

Bu âyetin nüzul ortamında böyle değildi. Çadıra, ya da kapısı bir örtüyle kapatılmış olan evlere rahatlıkla girilebiliyordu. Bu durumda da eşler/karı koca uygun olmayan bir durumda görülebiliyorlardı.

[9] Zemahşerî tefsirinin tercümesini yapanlar bu âyete "Eşyanızın bulunduğu, içinde oturulmayan...." şeklinde anlamsız bir anlam vermiştir. Oysa "eşyanızın bulunduğu" şeklinde tercüme edilen "metaun le-küm" ifadesi, tefsir kısmında şöyle açıklanmıştır: "Meta' menfaat demektir; sıcaktan soğuktan korunmak, ev eşyası, ticaret eşyası ve alım-satım mallarını barındırmak gibi."

Zemahşerî tefsirinin tercümesinde bir çok âyet, tefsirden bağımsız mütercimin bilgisine göre tercüme edilmiştir. Oysa yapılması gereken ya tefsire uygun bir tercüme yapıp mütercimin kendi görüşünü dipnotta belirtmesi, ya da tefsire uygun tercümenin dipnotta verilmesi şeklinde olması gerektiğini düşünüyoruz.

24:30 Mü'min erkeklere söyle gözlerini haramdan sakınsınlar, namuslarını da korusunlar. Böyle yapmaları onlar için daha temizdir. Şüphesiz Allah Habîr'dir/bütün yaptıklarından hakkıyla haberdar olandır.

24:31 Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar, namuslarını korusunlar. Görünmesinde sakınca olmayan yerleri dışında, zînetlerini/ cezbedici yerlerini açığa vurmasınlar. Başörtülerini yakalarını kapatacak şekilde iyice örtsünler.[10] Kadınlar zînetlerini kocasından, babasından, kayınpederinden, oğullarından, oğulluklarından, kardeşlerinden, erkek ve kız kardeşlerinin oğullarından (yeğenlerinden), mü'min kadınlardan, câriyelerinden, cinsî iktidarı olmayan/ kadına ilgi duymayan hizmetçilerinden ve şehvet çağına gelmemiş çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri zînetleri belli olsun diye, ayaklarını da yere vurmasınlar/ kırıtarak yürümesinler.[11] Ey mü'minler, hepiniz Allah'a tevbe edin ki kurtuluşa eresiniz. **(33:55)**

[10] Bu âyetlerde erkeklerin kadınlara, kadınların da erkeklere bakmalarını değil, şehvetle bakmalarını yasaklamaktadır.

Bir de zîneti, "süslerini" şeklinde tercüme etmek yanlıştır. Burada maksat altın ve gümüş gibi süs eşyalarını göstermek değildir. İstenilen şeyi buna indirgemek, tam bir şekilcilik olur. Zaten "görünen kısım müstesna" denilmesi, bunun süs eşyası olmadığını açıkça gösterir. Çünkü süs eşyasının görünen kısmı, görünmeyen kısmı olmaz. Bu âyette, erkek için zaten câzip olan kadının çekiciliğine çekicilik katacak, câzibe yerlerini kapatmaları istenmektedir. Yani bu âyetle istenen sadece başörtüsü değil, karşı cinsin duygularını harekete geçirecek giyim tarzından ve davranışlardan uzak durmaktır.

Âyette geçen humur kelimesi her hangi bir örtü değil, Câhiliyye toplumunda kadınların kullandıkları "başörtüsü"dür. Göğüslerini herhangi bir örtüyle değil, başörtülerinin uzantısıyla örtmeleri istenmektedir.

Çoğu meallerde bu âyet, başörtüden bağımsız, başlarını değil, sadece göğüslerinin kapatılması gerektiği şeklinde tercüme edilmiştir. Hatta âyeti, "içlerinde taşıdıkları değerleri örtsünler" şeklinde tercüme edenler dahi vardır.

Oysa Arap dili sözlüklerinde, âyette geçen humur kelimesine başörtüsü anlamı verilmektedir. Dolayısıyla âyette, başın kapatılması, örtünün fazlalığıyla da açıkta kalan göğüslerin kapatılması istenilmektedir. Çünkü Câhiliye devrinde kadınlar genelde başlarını kapatıyorlar, fakat dekolte giyerek, göğüslerini gösteriyorlardı. Günümüz giyinme tarzında ise tesettürlü kadınların göğüsleri zaten pardesü veya çarşafla kapalıdır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için *Örtünme Sadece Başı kapatmak mı?* isimli kitabımıza bakılabilir.

[11] "Ayaklarını yere vurmasınlar" ifadesi tefsirlerde "ayaklarını birbirine vurarak hal halların sesini çıkarmasınlar" gibi çok şekilci açıklanmıştır. Oysa âyete bütünlük içerisinde baktığımızda "kırıtarak, ben buradayım, bana bakın" tavırlarından uzak durmalarının istendiğini görürüz.

24:32 İçinizden bekarları, dul kalmış kadın ve erkekleri, dindar olan kadın ve erkek kölelerinizi evlendirin. Onlar fakir iseler, bu sizi kaygılandırmasın. Allah onların ihtiyaçlarını lütfuyla giderir. Şüphesiz O Vâsi' ve Alîm'dir/ Lütfu ve ihsanı geniştir ve her şeyi hakkıyla bilendir.

24:33 Evlenmeye imkân bulamayanlar da Allah kendilerini lütfuyla zenginleştirinceye kadar iffetlerini korusunlar.

Kölelerinizden, bir ücret karşılığında hürriyetlerine kavuşmak isteyenlerle, onlarda bir hayır gördüğünüz takdirde anlaşma yapın/yapabilirsiniz.[12] Allah'ın size ihsan ettiği maldan onlara da verin.

Özellikle de iffetli kalmak isteyen câriyelerinizi/ kadın köleleri dünya hayatının geçici menfaatlerini elde etmek için fuhşa zorlamayın.[13] Her kim onları fuhşa zorlarsa, zorlanan o kadınlar için Allah şüphesiz Gafûr ve Rahîm'dir/ çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(9:60)**

24:34 Yemin olsun ki size açıklayıcı âyetleri; sizden önce geçenlerin ibretli kıssalarını/ hikayelerini ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için öğütler indirmekteyiz.

24:35 Allah göklerin ve yerin nurudur/ aydınlatıcısıdır. Onun aydınlatmasının örneği, özel bölmesinde etrafı aydınlatan bir kandile benzer. Kandil de cam fânusun içindedir. Cam fânus ise inci gibi parlayan bir yıldıza benzer. Kandilin fitili, ne doğuya, ne de batıya ait olmayan mübârek bir ağaçtan çıkan yağdan tutuşturulur. O yağ, kendisine ateş dokunmasa bile, ışık verecek şekilde parıl parıl parlayan bir ışıktır. Allah dilediğini, yaktığı bu aydınlığa kavuşturur. İnsanlara Allah böyle misaller verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir.[14]

[12] Buradaki emir vücup ifade etmez, "İsterseniz yapabilirsiniz" demektir.

[13] Câhiliye devrinde köle kadınlar/cariyeler para karşılığında fuhşa zorlanırdı. Câriyeler, efendilerinin cinsel isteklerini istemeseler de karşılıyorlardı, ama bâzıları efendisi dışında bir erkekle birlikte olmamak için direniyordu. İşte bu durumda efendisi onu fuhşa zorluyordu.

Eve gelen misafire bir cömertlik olarak, ya da para karşılığında câriye takdim etme âdeti de vardı. Fuhuş yapan câriye, ilişkiye girdiği kimseden hâmile kaldığında, baba çocuğu istiyor, cariyenin sahibi de çocuk karşılığında bir ücret alıyordu. Günümüz modern câhiliyyesinde olduğu gibi, her şeyi paraya tahvil ediyorlar, yani dönüştürüyorlardı.

[14] Tarih boyunca bu âyetten ebcet ve cifir hesabı yoluyla veya mezhebi düşün-

24:36-37 (Bu Kandil/ Allah'ın nuru), Onun yüceltilmesini emir buyurduğu evlerde ışık verir ki o evlerde adamlar Allah'ın adını anarlar ve insanlar sabah akşam buralarda Allah'ı tesbih ederler.

Bunlar öyle kimselerdir ki bir ticaret, bir alışveriş (veya bir başka şey), kendilerini Allah'ı anmaktan, namazlarını dosdoğru kılmaktan ve zekâtlarını vermekten alıkoymaz. Çünkü onlar, kalplerin ve gözlerin dehşetten dönüvereceği bir günden korkarlar. **(63:9)**

24:38 Allah, kendilerini yaptıklarının daha güzeliyle mükâfatlandıracak ve fazlından daha da fazlasını verecektir. Çünkü Allah, dilediği kulunu hesapsız şekilde rızıklandırır. **(6:160)**

24:39 İnkârcıların yaptıkları işler ise engin bir çöldeki serap/ göz yanılması gibidir. Susayan, gördüğünü su sanır, yanına yaklaştığında ise su nâmına hiçbir şey bulamaz, ancak Allah'ı bulur. Allah da onun hesabını tam tamına görür. Şüphesiz Allah hesabı çok çabuk görendir. **(25:23)**

24:40 Ya da inkârcıların amelleri, derin bir denizin karanlıklarına benzer. O denizi üst üste dalgalar kaplamış, dalgaları da bulutlar örtmüştür. Karanlıklar öylesine kesif/ öylesine iç içedir ki elini uzatsa, nerede ise onu da göremez olur. Allah'ın nur vermediği kimsenin, nurdan artık hiçbir nasibi yoktur. **(2:257; 6:122)**

24:41 Göklerde ve yerde olanların, kanat çırpan dizi dizi kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini bilmiyor musun/ görmüyor musun? Her birisi (yaratılış vazifesini yerine getirmekle) duasını ve tesbihini bilmektedir. **(17:44; 22:18)**

24:42 Göklerin ve yerin mülkü/hakimiyeti Allah'ındır. Dönüş de Allah'adır.

24:43 Görmüyor musun, Allah bulutları dilediği yere sevk ediyor, sonra ayrı ayrı olan bulutları birleştiriyor, sonra onları bir yığın haline getiriyor. Bunun ardından onların arasından yağmur tanelerinin süzüldüğünü görürsün. Allah, gökteki buz/dolu dağlarından yağmur

celerle, işârî yorumlarla alakasız çıkarımlar yapılmıştır. Yine bu âyet bölünerek, parçalanarak, mânâ bütünlüğü bozularak, farklı farklı kaideler uygulayarak, ebcet ve cifr hesabıyla ampülün icat tarihine ulaşılmıştır.

Âyetle ilgili daha başka alakasız çıkarımlar da yapılmıştır. Bunlar asılsız, ayakları yere basmayan, indî yorumlardır.

taneleri indirir.[15] Onunla dilediği kimseye musibet verir, dilediğinden de onu uzak tutar. Şimşeğin parıltısı ise nerede ise gözleri alıverir.

24:44 Yine Allah, gece ile gündüzü yer değiştirir/birbiri peşisıra getirir. Şüphe yok ki bunda gören gözler için bir ibret vardır. **(3:190)**

24:45 Allah, hareket eden her canlı çeşidini, bir damla sudan/ bir nutfe çeşidinden yaratmıştır. Onlardan kimi karnı üzerine sürünüyor, kimi iki ayak üzerinde, kimi de dört ayak üzerinde yürüyor. Allah, dilediğini, dilediği şekilde yaratır. Şüphe yok ki Allah'ın kudreti her şeye yeter.

24:46 Yemin olsun ki Biz her şeyi apaçık mesajlarla indirdik. Allah dilediğini dosdoğru yola iletir.

24:47 Nice kimseler "Biz Allah'a ve Rasulüne iman ve itaat ettik" derler. Sonra da içlerinden bir topluluk bundan yüz çevirir. Aslında onlar gerçekte iman etmemişlerdir.

24:48 Aralarında hüküm vermek için Allah'a ve Rasulüne çağırıldıkları zaman, onlardan bir topluluk bundan yüz çevirir. **(4:60-61)**

24:49 Kendileri haklı olduğu/ kendi lehlerine karar verildiği zaman ise Peygambere vereceği hükme râzı olarak gelirler.

24:50 Onların kalplerinde nifak hastalığı mı var? Yoksa şüphe mi ediyorlar? Ya da Allah ve Rasulünün onlara haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Doğrusu onlar zâlimlerin tâ kendisidir.

24:51 Aralarında hüküm vermek için Allah'a ve Rasulüne çağrıldıkları zaman, mü'minlerin sözü ise ancak, "İşittik ve emrine uyduk" demekten ibârettir. İşte onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir.

24:52 Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat eder, Allah'tan korkar ve Onun yasaklarına karşı gelmekten çekinirse, işte onlar kazananların (selâmet ve saadete kavuşanların) tâ kendileridir.

[15] Burada dinleyicinin hayaline hitap edilmektedir. Sanki gökyüzünde doludan oluşan dağların varlığı, yağmurun o dağlardan indirildiği hayal ettirilir.

Özellikle yaz aylarında bulutlarda dağlara, gemilere, çeşitli hayvanlara benzer şekiller oluşur. Buna göre âyette bulutla dağlar arasında benzetme kurularak, "dağlar gibi bulutlardan" anlamı da kast edilmiş olabilir.

24:53 Onlar, "Sen emredersen elbette seninle birlikte cihada çıkarız" diyerek, var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: "Yemin etmeyin. Siz mâkul çerçevede itaat edin yeter. Şüphesiz Allah sizin yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."

24:54 De ki: "Allah'a itaat edin, Rasule de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz, Peygamber kendi görevinden, siz de kendi yükümlülüğünüzden sorumlusunuz. Ona uyarsanız, doğru yolu bulmuş olursunuz. Rasûle düşen de apaçık bildirmekten başka bir şey değildir." **(13:40; 88:21-22)**

24:55 Sizden iman edenlere ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlara Allah kesin olarak şunu vaat etmiştir: Kendilerinden önceki mü'minleri nasıl kâfirlerin yerine getirdi ise kendilerini de şimdiki kâfirlerin yerine hâkim kılacaktır. Kendileri için râzı olduğu dini, onlar için sağlamlaştıracak; korkularını da emniyete çevirecektir. Böylece onlar hiçbir şeyi ortak koşmadan Bana kulluk etsinler. Bundan sonra kim nankörlük ederse, işte onlar fâsıkların/ isyan ederek emrimizden çıkanların tâ kendisidir.[16] **(6:135)**

24:56 Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Rasûle itaat edin. Bunu yaparsanız, rahmete erişmeniz umulur.

24:57 Sakın inkârcıların yeryüzünde Allah'ı âciz bırakacaklarını, Onun azâbından kurtulacaklarını sanma. Onların varacakları yer, ateştir. Gidilecek ne kötü yerdir orası.

24:58 Ey iman edenler! Kadın ve erkek köleleriniz/ hizmetçileriniz ve içinizden henüz ergenlik çağına ermemiş küçükler şu üç vakitte,[17] yanınıza girmek için sizden izin istesinler: Sabah namazı öncesi, öğle vakti elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazı sonrası.[18]

[16] Bir mü'minin önemli vasıflarından birisi de Allah'ın, İslâm dinini hakim kılacağına inanarak, kendi üzerine düşen vazifeyi yerine getirmesidir. Tarih boyu bu hep böyle olmuş, Rabbimiz, geçici bir mağlubiyetten sonra, inananları her zaman inkârcılara üstün kılmıştır. Bu, Hz. Nuh kavminde, Hz. Mûsâ kavminde böyle olduğu gibi, son peygamber olan Resûlullah zamanında da böyle olmuş, kıyâmete kadar da böyle olacaktır. Çünkü bu hususta Rabbimizin vaadi çok açıktır.

[17] Bizim ve çok mealde üç vakitte şeklinde tercüme edilen kısım, "üç defa" şeklinde de tercüme edilmiştir ki bunun yanlışlığı çok açıktır.

[18] Arabistan sıcak bir ülke olduğundan, burada öğleleri istirahata çekilinir, bir miktar uykuya yatılırdı, yani kaylule yapılırdı. Burada anlatılan zamanlar, nüzul

Bu üç vakit, sizin çıplak olabileceğiniz vakitlerdir. Bu üç vaktin dışında izinsiz girmelerinde ne sizin için, ne de onlar için bir günah yoktur. Çünkü onlar sizin yanınıza sık sık girmek zorunda kalırlar, siz de birbirinizi sıkça dolaşırsınız. Allah, mesajlarını size işte böylece açıklamaktadır. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapandır.

24:59 Çocuklarınız büluğ/ ergenlik yaşına ulaştığında, öteki yetişkinlerin yaptığı gibi, yanınıza girmek için izin istesinler. Allah, mesajlarını size işte böylece açıklamaktadır. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapandır.

24:60 Cinsi arzusu kalmamış/ evlilikten umudunu kesmiş yaşlı kadınların, zînet yerlerini göstermemek şartıyla, evde giydikleri elbiselerle dışarı çıkmalarında bir günah yoktur. Fakat bundan sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır. Şüphesiz Allah Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

24:61 Âmâların, topalların ve hastaların sizinle birlikte yemek yemelerinde de bir mahzur yoktur.

Sizin kendi evlerinizde, babalarınızın evlerinde, annenizin evinde, halalarınızın evinde, erkek ve kız kardeşlerinizin evinde, amcalarınızın evinde, halalarınızın evinde dayılarınızın evinde, teyzelerinizin evinde ya da anahtarı size emanet edilen evlerde veya sâdık dostlarınızın evinde gerek toplu olarak, gerekse ayrı ayrı yemenizde sizin için bir günah yoktur.[19]

---

ortamıyla ilgilidir. Günümüzde ise eşlerin başbaşa bulunduğu yere, odalarına izin istemeden "çat kapı" girilmemelidir.

[19] Câhiliye halkından bazıları tek başına yemek yemeyi adeta kendisine haram kılmıştı. Cömertliklerin sebebiyle, sofralarında tanımadıkları da olsa bir başkası olmadıkça, yemek yemezler, aç kalırlardı. Kahraman ve aynı zamanda cömert biri olan Kays bin Asım, eşine şöyle demişti:

"Azık hazırladığında onu yiyecek birini daha bul. Çünkü ben tek başıma yiyemem. O kimse bir dost, yolcu veya komşu olabilir.

"Çünkü ben öldükten sonra ardımdan kınayıcı sözler söylenmesinden korkarım.

"Ben misafirin kölesiyim, bunu bir zillet olarak da görmem.

"Kölenin karekteri olarak bende olan budur sadece."

Bu konuda ayrıntılı bilgi için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 1 cildinden 270-271. sayfalarına bakınız.

Evlere girdiğinizde, evde bulunanlara, Allah tarafından hoş ve mübarek bir esenlik dileği olmak üzere selâm verin. Düşünüp anlayasınız diye Allah size mesajlarını böyle açıklıyor.

24:62 Mü'minler, Allah'a ve Rasulüne iman eden kimselerdir. Müslümanları ilgilendiren bir iş için onunla birlikte toplandıkları zaman, kendisinden izin almaksızın oradan ayrılmazlar. Senden izin isteyenler, Allah'a ve Rasulüne iman edenlerdir. Bâzı işlerini yapmak için senden izin isteyenlere dilersen izin ver ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

24:63 Peygamberi, birbirinizi çağırdığınız gibi çağırmayın. İçinizden birbirinizi siper ederek, birbirinize bakışarak onun huzurundan sıvışanları şüphesiz Allah iyi bilir. Peygambere muhalefet edenler/ emrine aykırı hareket edenler, başlarına bir musibet/ belâ gelmesinden veya pek acı bir azabın kendilerine erişmesinden sakınsınlar. **(33:36; 49:2)**

24:64 İyi bilin ki göklerde ve yerde olan her şey şüphesiz Allah'ındır. Sizin içinde bulunduğunuz durumu O kesinlikle bilir. Onun huzuruna döndürüldükleri gün, yaptıkları işleri O herkese haber verecektir. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilir. **(10:61; 11:5; 18:49; 75:13)**

FURKAN SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 77 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "doğruyu eğriden; hakkı bâtıldan ayıran" anlamına gelen "Furkan" kelimesinden alır. Hz. Mûsâ'ya verilen kitap için de Furkan ismi kullanılır ve "Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için bir ışık ve öğüt olan Furkan" ifadesi geçer (Bakınız: 21:48). Sûrede Kur'an'ın Allah'ın sözü olduğu anlatılır, tevhid, vahiy ve peygamberlik konusunda müşriklerin iddiaları çürütülür. Kısaca da olsa önceki peygamberlerden bahsedilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

25:1 Şanı ne yücedir o Allah'ın ki bütün toplumları/ insanları uyarması için kuluna Furkan'ı indirdi. **(18:1-2)**

25:2 Göklerin ve yerin mülkü O Allah'ındır. O evlât edinmemiştir. Mülkünde bir ortağı da yoktur. Her şeyi yaratmış, her yarattığına bir ölçüye göre nizam vermiştir. **(54:49)**

25:3 Böyleyken onlar Allah'ın yanı sıra başka ilahlar edindiler. Oysa o ilâhlar hiçbir şey yaratamazlar, aksine kendileri yaratılmıştır. O ilahlar kendilerinden bir zararı uzaklaştıramazlar, kendilerine bir faydaları da dokunmaz. Öldürmeye, hayat vermeye ve ölüleri diriltmeye de güçleri yetmez. **(16:20; 31:28; 46:4; 53:23)**

25:4 İnkârcılar dediler ki: "Bu Kur'an onun uydurduğu bir yalandan ibarettir. Bu konuda başkaları da kendisine yardım etmiştir." Onlar böyle demekle, zulüm ve iftira etmişlerdir. **(81:24)**

25:5 Onlar şöyle de dediler: "Bunlar/ Kur'an'da anlatılanlar, geçmiş kavimlerin masallarıdır. (Muhammed) onu başkasına yazdırmıştır. Ezberlemesi için de sabah akşam kendisine okunuyor." **(8:31; 83:10-13)**

25:6 Sen de ki: "Onu gökteki ve yerdeki bütün sırları bilen Allah indirmiştir. Şüphesiz O, Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(46:8)**

25:7 Dediler ki: "Bu nasıl peygamber ki bizim gibi yiyip içiyor, çarşıda gezip alış-veriş yapıyor? Onunla birlikte korkutup uyaracak bir meleğin de indirilmesi gerekmez miydi?" **(21:8; 25:20)**

25:8 "Yahut ona gökten bir hazine indirilip de geçimini ondan temin etse veya bir bahçesi olsaydı da (zahmetsizce) ondan yiyip dursaydı ya?" O zâlimler, "Siz ancak büyülenmiş bir insanın peşinden gidiyorsunuz" dediler.[1] **(17:59, 90-93; 21:6)**

25:9 Bak senin için (şâir, kâhin, sihirbaz, mecnun diyerek) nasıl benzetmeler yapıyorlar/ etiketliyorlar ve sapıtıyorlar. Onlar artık doğru bir yol bulmaya güç yetiremezler.

1 "Siz ancak yeme içmeye muhtaç bir insanın peşinden gidiyorsunuz" şeklinde de anlamlandırılmıştır. Bu anlam 7. âyetle uyumludur.

25:10 Şanı yüce olan Allah, eğer dilerse sana onların söylediklerinden daha hayırlısını, içlerinden ırmaklar akan bahçeler verir ve senin için köşkler yaratır. **(17:93)**

25:11 Aslında onlar kıyâmeti inkâr ediyorlar. Biz, kıyâmeti inkâr edenler için *saîr*/ alev alev ateş hazırladık.

25:12 O inkârcılar, o ateşin kendilerini daha uzaktan görür görmez şiddetli öfke sebebiyle kükrediğini işitirler.

25:13 Elleri kelepçelenmiş olarak Cehennemin en dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta yok olup gitmek isterler. ("Vay başımıza gelenlere, yetiş ey helak") diye feryat ederler.

25:14 Onlara "Bugün bir defa değil, bir çok defalar yok olmayı isteyin. (Çünkü başınıza daha nice sıkıntılar gelecek)" denilir. **(14:21; 20:74; 52:16; 87:13)**

25:15 De ki: "Cehennem gibi bir son mu daha hayırlıdır, yoksa takvâ sahiplerine vaat edilen ebedîlik Cenneti mi? O Cennet, onlar için bir mükâfat ve varılacak son yerdir. **(15:48; 38:53; 41:28)**

25:16 "O Cennette, onların istedikleri her şey vardır ve onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Bu, Rabbinin yerine getirmeye söz verdiği bir vaattir."

25:17 Allah onlara ve onların Allah'a ortak koşarak taptıklarını huzurunda topladığında onlara (meleklere, İsâ'ya, Üzeyir'e) sorar: "Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?"

25:18 Onlar şöyle cevap verirler: "Seni her türlü kusurdan uzak görürüz. Senden başka dostlar edinip onları kendimize taptırmak bize yakışmaz. Sen onları ve atalarını nimetler içerisinde öyle bir yaşattın ki sonunda onlar Seni anmayı unuttular ve helaki hak etmiş bir topluluk oldular."

25:19 O zaman o müşriklere şöyle denilir: "İşte gördünüz, kendi taptıklarınız sizi böyle yalanlıyor. Artık ne azabı kendinizden geri çevirmeye gücünüz yeter, ne de ortak koştuklarınızdan bir yardım görürsünüz?"

Sizden kim Allah'a ortak koşarak zulmederse ona çok büyük bir azap tattıracağız. **(34:41; 46:6)**

25:20 Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerin hepsi de yiyip içen ve pazarda dolaşıp alış-veriş eden kimselerdi. Biz sizi sabredecek misiniz diye, çeşitli nimet mertebelerine eriştirmek suretiyle birbiriniz için imtihan sebebi kıldık. Rabbin her şeyi hakkıyla görmektedir. **(12:109; 18:110; 21:8)**

25:21 Âhirete inanmayıp Bize kavuşacaklarını ummayanlar, "Bize elçi olarak melekler gönderilmeli, ya da Rabbimizi görmeli değil miydik?" dediler. Onlar gerçekten kendilerini büyük görerek haddi aştılar. **(2:55; 6:111, 124; 17:92)**

25:22 Evet, zamanı geldiğinde melekleri de görecekler, fakat o gün o suçlulara sevinçli bir haber erişmeyecektir. O zaman da meleklere, "Benden uzak dur, yaklaşma!/ sığınılacak yer yok mu?" diyecekler.[2] **(6:93; 8:50; 15:8; 41:30-32)**

25:23 O gün iman etmedikleri için onların iyilik olarak yaptıkları amellerini, saçılmış toz zerreleri gibi değersiz kılarız/ boşa gider. **(2:264; 14:18; 24:39)**

25:24 O gün Cennet ehlinin hem kalacakları yer daha hayırlı, hem de dinlenecekleri yer daha güzeldir. **(25:76; 59:20)**

25:25 Gün gelir gök beyaz bulutlar şeklinde yarılıp dağılır, melekler bölük bölük indirilir. **(69:15-17)**

25:26 İşte o gün hâkimiyetin Rahman'a ait olduğu tam açığa çıkacak. Kâfirler için ise o gün çok çetin/ zor bir gün olacaktır. **(21:103; 40:16; 69:17; 74:9-10)**

25:27 O gün zâlim kimse pişmanlık içerisinde parmaklarını ısıracak/ dizlerini dövecek ve şöyle diyecek: "Keşke o peygambere uysaydım da Allah'a giden bir yol tutsaydım.

25:28 "Yazık bana keşke (bâtıl yolda olan) falancayı dost edinmeseydim. **(89:24)**

[2] İkinci cümlenin meleklere ait olduğu da ifade edilir. Buna göre anlam, "Melekler müşriklere 'Size bağışlanma ve müjde yasak edilmiştir' derler" şeklinde olur.

25:29 "Yemin olsun ki Kur'an bana ulaşmışken, beni ondan o kişi saptırdı." Şeytan işte böyle yapar, (uçuruma sürükleyip sonra da) yüzüstü bırakır. **(14:22; 59:16)**

25:30 Peygamber dedi ki: "Rabbim, gerçekten kavmim bu Kur'an'ı terk etti/ dışladı"[3] **(43:88)**

25:31 İşte Biz her peygamber için suçlulardan böyle bir düşman ortaya çıkardık. (Tasalanma) senin Rabbin yol gösterici ve yardımcı olarak yeter. **(6:112-113)**

25:32 O inkârcılar bir de "Bu Kur'an ona (parça parça değil de) tek seferde indirilmeli değil miydi?" dediler. Evet parça parça indirdik. Çünkü vahiyle senin kalbini pekiştirmek için böyle yaptık. **(17:106)**

25:33 Onlar sana (kendilerince) itiraz için bir misal getirdiklerinde, Biz sana gerçek durumu bildirir ve daha güzel açıklama yaparız.

25:34 Onlar yüz üstü Cehenneme toplanacaklardır. Onlar konumca en kötü; yolca da en sapkın kimselerdir.

25:35 Gerçek şu ki Mûsâ'ya da Tevrat'ı Biz verdik. Kardeşi Harun'u da ona yardımcı yaptık/ yüküne ortak ettik.

25:36 Onlara, "Mesajlarımızı yalanlayan topluluğa gidin" dedik. Sonra da o topluluğu yerle bir ettik.

25:37 Nuh'un halkı da peygamberlerini yalanlayınca, suda boğarak onları insanlar için bir ibret vesilesi yaptık. Zâlimler için de gayet acı veren bir azap hazırladık. **(69:11-12)**

[3] "Terk etti/ dışladı" şeklinde mânâlandırdığımız "mehcur" kelimesi, "Kur'an hakkında 'Bu eskilerin masalıdır' diyerek' saçmaladılar" mânâsına da gelir. Burada kast edilenler müşrik olanlardır. Çünkü bu sûre Mekke'de nâzil olmuştur ve o zaman iman edenler içerisinde Kur'an'ı dışlayan veya terk eden hiç kimse yoktur.

Böyleyken bâzı meallerde bu âyet, bu terki, dışlamayı Sahabîlerin yaptığı şeklinde anlamaya müsait bir şekilde tercüme edilmiştir.

Bununla beraber, biz de Kur'an'ın nerede ise Peygamberimizden birkaç yıl sonra "mehcur" bırakıldığını söyleyebiliriz. Bu konuda ayrıntılı bilgi için *Kur'an'dan Nasıl Uzaklaştırıldık? 1* isimli kitabımıza bakılabilir.

25:38 Âd'ı, Semûd kavmini, Ress ashabını/ Medyen halkını ve bunlar arasında gelip geçen daha nice nesilleri de yok ettik. **(17:17; 23:31)**

25:39 Biz onların her birine nice misaller ve deliller getirdik. Dinlemeyince de hepsini yerle bir ettik de ettik.

25:40 Aslında senin kavmin, felâket yağmuruyla helak edilen Lut kavminin yurduna uğramıştı. O beldenin halini görmediler mi? Gördüler ama o kâfirler öldükten sonra diriltileceklerini ummuyorlar/ inanmıyorlar ki bundan ibret alsınlar. **(15:76-79; 26:173-174; 37:137-138)**

25:41 Seni gördüklerinde ancak alaya alıyorlar ve şöyle diyorlar: "Allah'ın elçi olarak gönderdiği bu mu?

25:42 "Eğer sebat göstermeseydik az kalsın/ kesinlikle bizi ilahlarımızdan saptıracaktı!"

Ama azabı gördüklerinde, asıl yoldan sapanın kim olduğunu bilecekler. **(20:135)**

25:43 Nefsinin her isteğini kendisine ilah edinip onun her emrine uyan kimseyi görmedin mi? Sen onu bundan alıkoyacak bir vekîl/ zorba mısın? **(28:56; 35:8; 45:23; 50:45; 88:22)**

25:44 Yoksa sen onların çoğunun söz dinleyeceğini, ya da akıllarını kullanacaklarını mı sanıyorsun? Onlar şaşkınlık ve şuursuzlukta hayvan gibi, hattâ tuttukları yolca hayvandan da aşağıdırlar. **(7:179)**

25:45 Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmüyor musun? Eğer dileseydik, onu elbet hareketsiz kılardık. Güneşi, gölgenin varlığına bir delil kılan Biziz.[4]

25:46 Sonra o gölgeyi, yavaş yavaş dilediğimiz tarafa çekeriz.

[4] Gölgenin farklılaşmasında insanlar, bitkiler ve hayvanlar için faydalar vardır. Bu faydalardan biri, bunun zaman ölçüsü olarak kullanılmasıdır. Gölgenin zaman ölçüsü olarak kullanılması ilk muhataplar için son derece önemliydi. Diğer taraftan bu durum Allah'ın kudret delillerindendir. Çünkü bunu yapabilmek büyük bir kudreti gerektirir.

25:47 O Allah ki geceyi size bir örtü, uykuyu bir (çeşit) ölüm, yaptı. Gündüzü de yeniden bir diriliş kıldı. **(28:73; 78:10)**

25:48-49 Rahmetinin önünden rüzgarı müjdeci olarak gönderen de Odur. Biz, böylece ölmüş bir toprağı onunla canlandıralım, yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara o sudan içirelim diye gökten de tertemiz bir su indirdik. **(30:50; 39:21; 42:28)**

25:50 Yemin olsun ki düşünüp öğüt almaları için Biz bu gerçeği farklı üsluplarla anlatsak da insanların çoğu yine de nankörlükten başka bir şey yapmaz.

25:51 Eğer isteseydik, her şehir halkına bir peygamber gönderirdik. **(11:17)**

25:52 Öyleyse inkârcılara itaat etme ve Kur'an'a dayanarak onlarla büyük bir mücadeleye giriş. **(9:73)**[5]

25:53 Allah, birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerinin suyu tuzlu ve çorak/acı iki denizi salıveren, aralarına da bir perde ve aşılmaz bir engel koyandır. **(27:61; 55:19-21)**

25:54 İnsanı bir parça sudan yaratan, sonra da onları soy ve evlilik bağından oluşan bir sülale haline getiren de Allah'tır. Sonuç olarak, senin Rabbinin her şeye gücü yeter. **(86:5-7)**

25:55 Böyleyken bâzı insanlar Allah'ın dışında, kendilerine hiçbir fayda ve zarar vermeyen şeylere tapıyorlar. Kâfir zaten her zaman gerçek olan Rabbine karşı bâtıla arka çıkar/ destek olur. **(36:74-75)**

25:56 Biz seni ancak Allah'ın rahmetiyle müjdeleyici ve Onun azabına karşı da uyarıcı olarak gönderdik. **(48:8)**

25:57 De ki: "Ben bu hizmet karşılığında sizden hiçbir ücret istemiyorum. Sadece sizlerin Rabbimin yolunu tutan kimseler olmanızı arzuluyorum.

[5] Bu âyet "...Kur'an ile onlara karşı olanca gücünle büyük bir savaş ver!" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa âyette geçen cihad, her türlü üstün gayret, çaba, sabır ve direnç gibi anlamlara gelir. Silahlı mücadeleyi anlatan savaş kelimesi, her yerde cihad kelimesini karşılamaz. Bu âyette de öyle olmuştur. Burada savaş değil, mücadele verme kast edilmektedir.

25:58 Öyleyse sen ölmeyen ve mutlak hayat sahibi olan Allah'a dayan ve hamd ile Onu noksanlıklardan uzak gör. Onun kendi kullarının günahlarından haberdar olması yeter. **(73:9)**

25:59 O Allah ki gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde/ devirde yarattı. Sonra da Arş üzerinde hükmünü yerine getirdi. O Rahman'dır. Sen Onu bir bilenden sor!

25:60 Şirk koşanlara, "Rahman'a secde edin" dendiğinde, bu onların nefretlerini artırdı/ imandan büsbütün uzaklaştırdı ve "Rahman da neymiş? Biz senin emrettiğin şeye secde eder miyiz?" dediler.[6] **(Secde âyetidir)**

25:61 Rahman'ın şânı çok yücedir. O, gökyüzünde burçları yaratmış, onların içinde bir kandil/ güneş ve nurlu bir ay yerleştirmiştir. **(10:5; 15:16)**

25:62 İbret almak ve şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren de Odur.

25:63 Rahmanın o has kulları ki yeryüzünde tevazu ile yürürler. Câhiller kendilerine sataştığında, "Selâmetle" deyip geçerler. **(17:37)**

25:64 Onlar geceyi Rablerine secdeye kapanmakla ve kıyamda durmakla geçirirler. **(32:16; 39:9)**

25:65 Şöyle dua ederler: "Ey Rabbimiz, Cehennem ateşini bizden uzaklaştır. Onun azabı devamlı/ insanın peşini bırakmayan bir helaktir."

25:66 Gerçekten de orası ne kötü bir durak ve ne kötü bir konaktır.

25:67 (Rahman'ın makbul kulları,) Harcama yaptıklarında ne saçıp savururlar, ne de cimrilik ederler. İkisi arasında orta bir yol tutarlar. **(17:27)**

[6] Burada Rahman'ı bilmemekten çok, sanki Ona karşı bir tavır alış vardır. Bununla "Hem bir tek Allah'a çağırıyor, hem de Allah'tan ve Rahman'dan bahsediyor" diye düşünmüş de olabilirler. Bu durumda bu çağrıda bir tezat yakaladıklarını düşünerek uzaklaşmış da olabilirler.

Tefsirlerde müşriklerin Allah'ı Rahman ismiyle bilmedikleri, peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseylime'yi kast ederek "Biz Yemame'dekinden başka Rahman tanımıyoruz" dedikleri bilgisi de yer alır.

25:68 Allah'ın yanı sıra başkalarını ilah edinip onlara kulluk etmezler. Haksız yere, Allah'ın haram kıldığı bir cana kıymazlar. Zinâ etmezler. Kim bu günahları işlerse ağır bir cezâ görür. **(4:93)**

25:69 Öyleleri kıyâmet gününde kat kat azaba uğrarlar, hor ve hakir olarak o azabın içinde ebediyen kalırlar.

25:70 Ancak tevbe edip ve sâlih/ dine uygun güzel işler yapanlar bunun dışındadır. Allah onların günahlarını siler ve yerlerine iyilikler verir (böyleleri daha önce yaptıkları kötü işleri silecek güzel işler yaparlar.) Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

25:71 Kim tevbe edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işler yaparsa, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner. **(4:110, 9:104; 39:53)**

25:72 Rahman'ın o has kulları ki asılsız sözlere tanıklık etmezler/dinlemezler,[7] boş sözlerle, çirkin davranışlarla karşılaştıklarında izzet ve şereflerini koruyarak/söz dalaşına girmeden oradan geçip giderler. **(28:55)**

25:73 Kendilerine Rablerinin mesajları hatırlatıldığında, onlara karşı sağır ve kör gibi davranmazlar.

25:74 Onlar şöyle dua ederler: "Ey Rabbimiz, bize gözümüzü açıp gönlümüzü aydınlatacak sâlih hanımlar ve nesiller ihsan et ve bizi Sana karşı gelmekten sakınanlara rehber kıl."

25:75 İşte onlar, sabretmelerine karşılık, Cennetin en yüksek köşkleriyle mükâfatlandırılırlar ve orada iyi dileklerle ve selâmla karşılanırlar.

25:76 Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Ne güzel bir durak ve ne güzel bir konaktır orası! **(11:108; 39:20)**

25:77 De ki: "Duayı sadece Allah'a has kılmaz/ putlardan istekte bulunursanız Rabbimin katında ne öneminiz olur? Ey inkârcılar! Size bildirdiklerimi yalanladınız. Bu yüzden azap, yakanızı bırakmayacaktır."[8]

[7] Bu cümle "yalancı şâhitlik yapmazlar" şeklinde de tercüme edilebilir.

[8] Bu âyetin baş tarafı pek çok mealde şöyledir: "De ki: 'İbadetiniz/ duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?'"

Mutlu Yayıncılığın 30. Yılı Anısına

Kur'ân-ı Kerim Meâli

Meal-Tefsir

İsmail Mutlu

Mutlu Yayıncılık

2. CİLT

KUR'ÂN-I KERİM MEÂLİ
MEAL-TEFSİR

———

İSMAİL MUTLU

MUTLU YAYINCILIK
BASIM YAYIN LTD. ŞTİ.
Şirinevler Mah. Onur Sok, No: 3/4
Bahçelievler / İstanbul
Telefon: (0212) 639 62 27
www.mutluyayincilik.com.tr
mutluyayincilik@hotmail.com
facebook: Yazar İsmail Mutlu
instagram: Yazar İsmail Mutlu

ISBN
978-605-5460-30-3

Ocak 2022 - İSTANBUL

DİZGİ MİZAMPAJ
Prestij Grafik Reklamcılık
Sayfa Tasarım: Orhan SAKA
www.prestijreklam.com

Kapak Tasarım: Hüseyin ÖZKAN

BASKI VE CİLT
Sistem Matbaacılık Yılanlı Ayazma Yolu, No: 8
Zeytinburnu/İstanbul. Telefon (0212) 482 11 01
Matbaa Sertifika No: 49687

İçindekiler

İçindekiler

TAKDİM

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Bundan on dört asır önceydi. Dünya inkâr ve cehâlet karanlığına bürünmüştü. İnsanlık vahşet ve dehşet içindeydi. İnsanlar kendi elleriyle tahtadan, taştan, hattâ helvadan yaptıkları puta tapıyor, kendi öz evlatlarını acımasızca toprağa gömüyordu. Kadınlar insandan sayılmıyor, bir mal gibi miras olarak bir başkasına geçiyordu. Hak, kuvvetlinindi. Kuvvetli olan zayıfı eziyordu. Hür insanlar köleleştiriliyordu. (Câhiliyye Devri hakkında ayrıntı için *Peygamberimizi Kur'ân'dan Öğrenmek* isimli eserimizin 1 ve 2. ciltlerine bakılabilir.

Sonra Kur'ân indi yeryüzüne. Akıllar ve kalpler birden aydınlanıverdi. Fayda ve zarar vermekten âciz, taştan, ağaçtan elleriyle yaptıkları puta tapanlar, Allah'tan başkasına ibâdet etmez oldular. Putperestlik yerini tevhide bıraktı. Kendi evlâtlarını diri diri toprağa gömenler, o nur ile ahlâkın en yüce mertebelerine erişti, insanlık ve medeniyette dünyaya rehber olacak hale geldi. Kadın bir mal gibi mîras olmaktan kurtulup mirastan hisse almaya başladı. Hür insanlar köle gibi muâmele görürken, köleler hür insan seviyesine çıktı. Kendi menfaatleri için başkalarının haklarını çiğnemekten çekinmeyen insanlar, en kıymetli malları fakirlere bağışlamak için birbirleri ile yarış eder oldular. Zengin fakirin, kuvvetli zayıfın yardımına koşar oldu. Düşman kavimler, neseb kardeşliğinden daha sıcak duygularla kucaklaştılar. Ve cehâlet asrı, birkaç yıl gibi kısa bir zamanda bir saadet asrı oldu.

ŞUARA SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 226. âyettir.

"Şâirler" anlamına gelen "Şuâra" ismini, 224. âyette Kur'an'ın bir şâir sözü olmadığından bahsetmesi ve bâtıl yoldaki şâirleri eleştirmesinden almıştır. Peygamberimizi ve mü'minleri teselli etmek, müşrikleri ise kötü sonlarıyla tehdit etmek maksadıyla sûrede Mûsâ, İbrahim, Nuh, Hut, Sâlih, Lût ve Şuayb'ın (selam üzerlerine olsun) kıssalarına yer verilir. Sonrasında Kur'ân'ın uydurulmuş bir kitap değil, Allah'ın sözü olduğu üzerinde durulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

26:1-2 Tâ-sîn-mîm. Bunlar apaçık Kitabın mesajlarıdır.

26:3 Onlar iman etmiyor diye nerede ise kendini harap edeceksin.

26:4 Eğer isteseydik biz onlara gökten bir mu'cize indirirdik de onlar ister istemez boyun eğerlerdi/ iman etmek zorunda kalırlardı. (18:6)

26:5 (Fakat bunu istemedik) Böyle olunca her ne zaman onlara Rahman'dan bir öğüt gelse, mutlaka arkalarını dönüp ondan yüz çevirirler. **(23:44; 36:30)**

26:6 Onlar Allah'ın mesajlarını yalan saydılar. Kur'an'ın bildirdiği olaylar yakında başlarına gelince, o zaman alay etmenin ne demek olduğunu anlayacaklar.

26:7 O kâfirler yeryüzüne Bizim her çeşit bitkiden güzel çiftler/ türler bitirdiğimizi görmüyorlar mı?

26:8 Elbette bunda alınacak ibretler vardır. Fakat onların çoğu, ibret alıp da iman etmezler.

26:9 Ama senin Rabbin şüphesiz Azîz ve Rahim'dir/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olandır.

26:10-11 Bir zamanlar Rabbin Mûsâ'ya şöyle seslendi: "Zâlimler topluluğuna, iyice azıtmış olan Firavun'a ve onun kavmine git! Hâlâ mı sakınmayacaklar?"

26:12-13 Mûsâ dedi ki: "Yâ Rab, doğrusu onların beni yalanlamalarından korkuyorum. (Bu durumda) içim daralır, dilim dönmez, Harun'a da peygamberlik ver.

26:14 "Hem onların bana isnat ettikleri bir suç var. Bunun için onların beni öldürmelerinden endişe ediyorum." **(20:29; 28:15, 34)**

26:15 "Hayır! Seni öldüremezler. Mesajlarımızla ona gidin. Biz de sizinle beraberiz ve her şeyi işitiriz. **(20:46; 28:35)**

26:16-17 "Şimdi Firavun'a gidin ve deyin ki: 'Biz Rabbimizin sana gönderdiği elçileriyiz. İsrâil oğullarını serbest bırakıp bizimle gönder."[1]

[1] Bu emirden sonra Hz. Mûsâ ve Hz. Hârun'u şu üç vazife bekliyordu:

26:18 (Mûsâ Firavun'a gidip bunları söylediğinde) Firavun şöyle dedi: "Aaa, biz seni çocukken himayemize alıp büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?

26:19 "Sonunda da yapacağını yaptın/ Kıpti'yi öldürdün. Sen nankörün birisin."

26:20 Mûsâ şöyle dedi: "Ben o işi, sonunun nereye varacağını bilmeden/ câhillikle yaptım.

26:21 (Kıptîye öldürmek için vurmamıştım. İstemeyerek ölümüne sebep olduğum halde, mâsumluğumu ispata fırsat verilmeden öldürüleceğimden) korktum ve kaçtım. Şimdi ise Rabbim bana hikmet verdi ve beni peygamberlerden yaptı. **(6:89; 28:21)**

26:22 "Ey Firavun, beni minnetin altında bırakmak istediğin Saray(ında büyütme meselesine gelince: Bu, senin İsrâil oğullarını kendine kul ve köle etmen sebebiyledir."[2]

26:23 Firavun "Ey Mûsâ, âlemlerin/ bütün varlıkların Rabbi dediğin de kimdir?" diye sordu. **(28:38; 43:51-52)**

26:24 Mûsâ şöyle dedi: "Eğer işin gerçeğini anlayacaksanız söyleyeyim: Âlemlerin Rabbi, göklerin yerin ve bu ikisi arasında bulunan şeylerin Rabbidir.

26:25 Firavun alaycı bir şekilde etrafındakilere şöyle dedi: "İşitiyor musunuz? (Kendince cevap veriyor Ben Rabbinin mâhiyetini soruyorum, o ise fiillerinden haber veriyor.)"

a. Firavun'un ve Kıptîlerin ıslahı,

b. İsrâil oğullarının Firavunun zulmünden kurtarılarak Filistin'e, Arz-ı Mukaddese götürülmesi,

c. İsrâil oğullarının ıslahı. Çünkü İsrâiloğulları her ne kadar Firavun'un ilâhlığını kabul etmiyorlarsa da uzun müddet onlarla beraber yaşadıkları için, bâzı âdetlerinden etkilenmişlerdi.

Bu vazifeleri yaparlarken iki kardeşin dikkat etmeleri gereken en önemli husus, yumuşak söylemeleri, dâvâlarını kızmadan, öfkelenmeden anlatmalarıydı.

[2] "Eğer sen İsrâil oğullarının çocuklarını keserek öldürmeseydin, benim senin Sarayında ne işim vardı? Ben o zaman annemin ve babamın yanında olurdum. Eğer onlar senin zulmünden korkmasalardı, beni nehre bırakırlar mıydı? Senin Sarayında büyümeme müsaade ederler miydi?"

26:26 Mûsâ şöyle dedi: "Âlemlerin Rabbi, sizin ve sizden önce geçen babalarınızın Rabbidir."

26:27 Firavun etrafındakilere "Size gönderilen bu elçiniz kesinlikle delinin biridir" dedi.

26:28 Mûsâ dedi. "Eğer aklınızı kullansanız, benim Rabbimin doğunun, batının ve ikisi arasında bulunanların Rabbi olduğunu anlarsınız." **(2:258)**

26:29 Firavun şöyle dedi: "Benden başkasının tanrı edinirsen, yemin ederim ki seni zindana atarım." **(43:51; 79:25)**

26:30 Mûsâ dedi: "Sana apaçık bir şey getirmiş olsam bunu yine yapar mısın?"

26:31 Firavun dedi: "Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi getir delilini."

26:32 Mûsâ elindeki asâyı yere bıraktı. Asâ birden büyük/ apaçık bir yılan oluverdi. **(28:31)**

26:33 Elini koynundan çıkarınca, eli bakanların gözünü alan bembeyaz bir nur kesiliverdi. **(27:12; 28:32)**

26:34-35 Firavun etrafındaki ileri gelenlere şöyle dedi: "Bu, çok bilgili/ usta bir sihirbaz. Sihriyle bizi yurdumuzdan çıkarmak istiyor. Ne önenirsiniz?"[3]

26:36-37 Onlar şöyle dediler: "Onu ve kardeşini yanında tut. Sonra da şehirlere görevliler gönder. Ne kadar usta sihirbaz varsa, onları toplayıp sana getirsinler."

26:38 Böylece kararlaştırılan günde bütün usta sihirbazlar toplandı.

26:39 Halka da "Haydi siz de çabucak toplansanıza!" denildi.

3 Bu âyet meallerde "Yaptığı sihirle sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Buna karşı ne buyurursunuz?" şeklinde tercüme edilmiştir.

Oysa buradaki emir kelimesi, 16:40 ve 36:82 olduğu gibi, Türkçe'de anlaşılan emir değil, "söz, öneri" anlamındadır. Zaten idareten en yüksek makamda olan birinin etrafındakilere "Ne buyurursunuz?" demesi, hiyerarşiye uygun değildir.

26:40 Halk, "Umarız sihirbazlar galip gelir de biz de onlara tâbi oluruz" dediler.

26:41 Sihirbazlar geldiğinde Firavun'a "Eğer galip gelirsek, bize bolca bir mükâfat var mı?" diye sordular

26:42 Firavun, "Evet. Bunu yaptığınızda benim gözdelerimden olacaksınız" dedi.

26:43 Mûsâ sihirbazlara, "Atacağınızı atın/ gösterin hünerlerinizi" dedi.

26:44 Sihirbazlar "Firavun'un izzeti hakkı için bizler üstün geleceğiz" diyerek, iplerini ve asâlarını attılar.

26:45 Derken Mûsâ da asâsını yere bırakınca, onun büyücülerin uydurdukları gözboyamaları yuttuğunu gördüler. **(7:113-117; 20:65-68)**

26:46-48 Bunun üzerine sihirbazlar derhal secdeye kapandılar. "Biz, âlemlerin Rabbine, Mûsâ ve Harun'un Rabbine iman ettik" dediler. **(7:116-122; 17:81; 21:18)**

26:49 "Demek ben izin vermeden siz ona iman ettiniz öyle mi? Bu hareketiniz gösteriyor ki Mûsâ size sihir öğreten büyüğünüz/ ustanızdır. Size ne yapacağımı yakında bileceksiniz.

"Ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlamasına kestirip sonra da hepinizi hurma ağaçlarına asacağım.

26:50 Sihirbazlar şöyle dediler: "Ne yaparsan yap, zararı yok. Biz nasılsa sonuçta Rabbimize döneceğiz.

26:51 "İlk iman edenlerden olduğumuz için, Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını umarız." **(7:123; 20:71)**

26:52 Mûsâ'ya, "Kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü takip edileceksiniz" diye vahyettik.

26:53 Firavun ise onları takip etmek için asker toplamak üzere bütün şehirlere görevliler çıkardı.

26:54-56 Şöyle diyordu: "Aslında bunlar sayıları az ve bölük pörçük bir topluluktur. (Böyle iken) bizi öfkelendirecek işler yaptılar. Bizler ise hem uyanık, hem de yekvücut bir topluluğuz."

26:57-59 Sonunda Firavun ve kavmini bahçelerden, pınarlardan, hazinelerden ve değerli bir yerden çıkardık. Oralara İsrail oğullarını mirasçı yaptık.

26:60 Güneş doğup ortalığı aydınlatırken, Firavun'un ordusu onları takibe koyuldu. **(44:23-28)**

26:61 İki topluluk birbirini görünce, Mûsâ'nın adamları, "İşte yakalandık" dediler.

26:62 Mûsâ, "Asla! Şüphe yok ki Rabbim benimledir ve bana yol gösterecektir" dedi.

26:63 Bunun üzerine Mûsâ'ya, "Âsan ile denize vur" diye vahyettik. Mûsâ denileni yapınca, deniz derhal yarıldı ve yol açıldı. Sular, yolun iki yanına büyük bir dağ gibi açıldı.[4] **(20:77)**

26:64 Firavun'un ordusunu da oraya yaklaştırdık.

26:65-67 Mûsâ'yı ve beraberinde olan herkesi kurtardık, diğerlerini ise suda boğduk. Şüphesiz bunda bir ibret vardır. Fakat çokları iman etmezler.

26:68 Şüphesiz, Rabbin, Azîz ve Rahim'dir/Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olandır.

26:69 Onlara İbrahim'in başından geçenleri de anlat.

26:70 Bir gün o babasına ve halkına "Sizler neye ibadet ediyorsunuz?" diye sordu.

26:71 Onlar, "Biz putlara tapıyoruz, onlara tapmaya da devam edeceğiz" dediler.

26:72-73 İbrahim, "Peki siz onlardan istekte bulunduğunuzda onlar sizi işitiyor mu? Size bir faydaları, ya da bir zararları dokunuyor mu?" diye sordu.

[4] Kur'an'da geçen bütün mu'cizeleri aklileştirmeye çalışan modernistler, denizin yarılması olayını da aklileştirme düşüncesiyle, "gel-git" olayına bağlanmıştır. Yani denizin açılması diye bir olay yaşanmamıştır. "Git" olayı yaşanmış, deniz çekilmiş, Hz. Mûsâ ve İsrail oğulları geçmiş, Firavun ve askerleri geçerken de "Gel" olayı gerçekleşmiş, deniz kapanıvererek, onları boğmuştur. Bu modernist açıklamaya katılmıyoruz. Ayrıntı için *Peygamberler Tarihi* isimli kitabımızın 1. cildinin 270-290. sayfalarına bakınız.

26:74 Onlar "Hayır, ama biz atalarımızı böyle yaparken bulduk" dediler.

26:75-76 İbrahim dedi ki: "Peki sizler gerek atalarınızın, gerekse sizlerin taptığı şeyler konusunda hiç düşünmediniz mi?

26:77 "Şunu bilin ki bütün varlıkların Rabbi dışında sizin taptığınız ilahların hepsi benim düşmanımdır. **(6:81; 10:71; 11:54-56)**

26:78-82 "Beni yaratan, bana doğru yolu gösteren Odur. Beni yediren ve içiren Odur. Hastalandığımda bana şifa veren Odur. Beni öldürüp, sonra diriltecek olan Odur. Hesap gününde hatalarımı bağışlayacağını umduğum da Odur. **(43:27)**

26:83-85 "Rabbim, bana kararlı bir duruş ver ve beni iyiler arasına kat.

"Sonra gelecekler arasında bana güzel bir şekilde anılmayı nasip eyle. Beni Naim cennetlerinin vârislerinden kıl.

"Beni Naîm/ nimetlerinle dolu Cennetin vârislerinden kıl.

"Babamı da bağışla. Çünkü o yolunu şaşıranlar arasındadır. **(23:10; 37:108)**

26:87-89 "İnsanların diriltileceği günde beni mahcup etme. O gün mal da fayda vermez, evlat da. O gün insana fayda verecek olan, sadece şirk ve nifaktan arınmış bir kalple Allah'ın huzuruna gelmiş olmaktır." **(18:46; 23:101; 86:9-10)**

26:90 O gün, Cennet Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yaklaştırılır. **(15:45)**

26:91 Cehennem de azgınlara gösterilir. **(21:98; 89:23)**

26:92-93 "Ve onlara "Nerede o Allah'ın dışında taptıklarınız? Size yardım edebiliyorlar mı? Ya da kendilerini kurtarabiliyorlar mı?" denilir. **(16:27)**

26:94-95 Arkasından putlar da o azgınlar da İblis'in orduları da hep birlikte tepe taklak/yüz üstü Cehenneme atılırlar.

26:96 Orada birbirleri ile çekişirlerken derler ki:

26:97-98 "Allah'a yemin olsun ki Biz apaçık bir sapıklık içindeymişiz. Çünkü sizi bütün varlıkların Rabbine denk tutuyorduk.

26:99-101 "Ama bizi ancak (büyüklerimiz olan) suçlular saptırdı. Şimdi ise bizim artık ne şefaatçimiz var, ne de candan bir dostumuz.

26:102 "Keşke bir daha dünyaya dönsek de mü'minlerden olsak!" **(2:167; 6:94; 7:53; 89:24)**

26:103 Şüphesiz bunda alınacak ibret vardır. Fakat onların çoğu, ibret alıp iman etmezler.

26:104 Ancak senin Rabbin şüphesiz Azîz ve Rahim'dir/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olandır.

26:105 Nuh kavmi de peygamberlerini yalancılıkla suçladılar. **(7:59; 11:32)**

26:106 Kardeşleri Nuh onlara şöyle demişti: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?

26:107-108 "Benim size gönderilmiş güvenilir bir rasul/ elçi olduğumu bilin. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."[5]

26:109-110 "Tebliğime karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatımı vermek bütün varlıkların Rabbine âittir. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

26:111 (Kavminden ileri gelen kâfirler Nuh'a dediler ki): "Sana seviyesi düşük insanlar tabi olup dururken, biz sana iman eder miyiz hiç?" **(6:52-53; 11:27; 19:73)**

26:112 Nuh dedi ki: "Onların daha önce ne yaptıkları hakkında bilgim yoktur.

26:113-115 "Sizde şuur olsaydı, onların hesabının ancak Rabbime ait olduğunu bilirdiniz. Ben iman edenleri asla kovamam. Ben sadece Allah'ın azabına karşı açıkça uyaran bir elçiyim."

5 Bize ezberletilen bir bilgiye göre, kitap verilen peygambere rasul; kitap verilmeyen peygambere nebî denilmektedir. Oysa Hz. Nuh'a verilen bir kitap olmadığı halde burada ondan rasul, olarak bahsedilmektedir. Aynı durum 124, 125. âyette geçen Hz. Lut için de geçerlidir. Atıfta bulunduğumuz âyetlerde Hz. Lut'a da rasul denilmektedir. 2:213. âyeteki açıklamaya bakınız.

26:116 Dediler ki: "Ey Nuh! Vazgeçmezsen kesin olarak şunu bil ki taşlanarak öldürülenlerden olursun."

26:117-118 Nuh dedi ki: "Rabbim, kavmim beni yalancılıkla suçladı. Artık benimle onların arasında Sen hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki mü'minleri kurtar." **(54:10-14)**

26:119-120 Biz de onu ve onunla beraber olanlarla dolu gemiyi kurtardık. Geride kalanları ise suda boğduk.

26:121 "Doğrusu tufanda büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.

26:122 Şüphesiz Rabbin, işte O, Azîz ve Rahim'dir/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olandır.

26:123 Âd kavmi de peygamberlerini yalanlamıştı.

26:124 Kardeşleri/ içlerinden biri olan Hûd onlara şöyle dedi: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?

26:125 "Benim size gönderilmiş güvenilir bir elçi olduğumu bilin.

26:126 "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

26:127 "Bu dâvetime karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfatımı vermek, bütün varlıkların Rabbine âittir." **(11:51)**

26:128-129 "Siz her yüksek yere bir alâmet dikerek eğlendiğinizi mi sanıyorsunuz? Ebedî kalacağınızı umarak mı böyle sağlam yapılar ediniyorsunuz?[6]

26:130 "Mazlumları yakaladığınızda zorbalıkla zulmediyorsunuz.

26:131-135 "Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Bildiğiniz şeyleri vermekle size yardım eden, size davarlar, oğullar, bağlar, pınarlar ihsan eden Allah'a karşı gelmekten sakının. Doğrusu sizin hakkınızda büyük bir günün azabından endişe ediyorum."

26:136 Onlar şöyle dediler: "Sen öğüt versen de vermesen de bizce birdir.

26:137-138 "Bizim yaptıklarımız eskiden beri sürüp gelen bir gelenektir. Biz bu yüzden azaba uğratılacak da değiliz."

[6] Farklı bir kıraate göre âyetin meali şöyle de olabilir: "Sanki ebedî kalacaksınız gibi sağlam yapılar ediniyorsunuz?"

26:139 Kavmi, Hud'u yalancılıkla suçladı. Biz de kendilerini helak ettik. Doğrusu bunda büyük bir ibret vardır. Ama çokları iman etmezler. **(69:6-8)**

26:140 Şüphesiz Rabbin, işte O, Azîz ve Rahim'dir/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olandır.

26:141 Semud halkı da peygamberlerini yalanladı. **(11:61-68)**

26:142-144 Hani kardeşleri Sâlih onlara şöyle demişti: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

26:145 "Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak bütün varlıkların Rabbi olan Allah'tır.

26:146-149 "Siz burada bahçelerin, pınarların içinde; ekinlerin, salkımları sarkmış hurmalıkların arasında güven için de bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz ki dağlardan sanatlı (sağlam) evler yapıyorsunuz?

26:150-152 "Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Haddini aşan kimselerin emrine uymayın. Onlar yeryüzünde bozgunculuk yapıp, dirlik ve düzeni bozarlar."

26:153-154 Dediler ki: "Sen olsa olsa iyice büyülenmiş/ yeme içmeye muhtaç birisin. Sen de ancak bizim gibi bir insansın. Eğer peygamberlik iddianda doğru isen, haydi bize bir mu'cize getir."

26:155 Sâlih onlara şöyle dedi: "İşte mu'cize şu dişi devedir. Onun bir su içme hakkı vardır. Sizin de belli bir günde su içme hakkınız vardır.

26:156 "Sakın ona bir kötülükle/ öldürme düşüncesiyle yaklaşmayın. Yoksa büyük bir günün azabı sizi yakalayıverir." **(54:28)**

26:157-158 Derken deveyi kestiler, sonra da pişman oldular. Çünkü azap kendilerini yakalayıverdi. Doğrusu bunda büyük bir ibret/ ders vardır; ama çokları iman etmezler.

26:159 Şüphesiz Rabbin, işte O, Azîz ve Rahim'dir/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olandır.

26:160 Lût kavmi de peygamberlerini yalanladılar.

26:161-163 Kardeşleri Lut onlara şöyle dedi: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Biliniz ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

26:164-166 "Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak bütün varlıkların Rabbidir. **(11:74-83; 15:58-77; 29:28-35)**

"Siz insanlardan, Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da erkeklerle mi cinsel ilişkiye giriyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşmış/ sapık bir topluluksunuz." **(27:54-55)**

26:167 Kavminin ona cevabı şu oldu: "Ey Lut, eğer bu sözlerden vazgeçmezsen, iyi bil ki seni sürgün ederiz." **(7:80-84; 15:70)**

26:168-169 Lut onlara dedi: "Doğrusu ben sizin bu yaptığınızdan tiksiniyorum. Rabbim, beni ve âilemi onların yapa geldiklerinden kurtar."

26:170-172 Bunun üzerine Biz de geride kalan ihtiyar bir kadın/ Lût'un eşi dışında onu ve bütün âilesini kurtardık. Geride kalanları ise helak ettik.

26:173 Üzerlerine öyle bir helak yağmur yağdırdık ki... Uyarılanların başına yağman yağmur/musibet ne de kötü idi.

26:174 Elbette Lut kavminin helak olup, iman edenlerin kurtulmasında büyük bir ibret vardır; fakat çokları iman etmezler.

26:175 Şüphesiz Rabbin, işte O, Azîz ve Rahim'dir/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olandır.

26:176 Eyke halkı da peygamberlerini yalanladı.[7]

26:177-179 Hani Şuayb onlara şöyle demişti: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Bilin ki ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

26:180 "Tebliğime karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak bütün varlıkların Rabbidir.

[7] Eyke, bir görüşe göre şehir veya ülke adıdır; bir başka görüşe göre ise içinde oturdukları sık ormana nispetle bu ismi almışlardır. Eyke halkından maksat, Medyen halkıdır.

26:181-184 Ölçüyü tastamam yapın. Eksik verenlerden olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın, bozgunculuk yaparak yeryüzünü fesada vermeyin/ toplumun ahlaken çürümesine sebep olmayın. Sizi ve önceki nesilleri yaratana karşı gelmekten sakının."

26:185 Kavmi ona dedi ki: "Sen olsa olsa iyice büyülenmiş/ yeme içmeye muhtaç birisin.

26:186-187 "Sen de ancak bizim gibi bir beşersin. Bil ki biz seni ancak yalancılardan biri olarak görüyoruz. Eğer doğru söylüyorsan üzerimize gökten azap yağdır." **(8:32; 17:92)**

26:188 Şuayb onlara, "Rabbim yaptıklarınızı çok iyi bilendir" dedi. **(7:88)**

26:189 Onlar Şuayb'ı yalancı saydılar da sonunda kendilerini o gölge gününün (sıcaktan sığındıkları bulutun) azabı yakalayıverdi. Gerçekten o, büyük bir günün azabıydı.

26:190 Doğrusu bunda büyük bir ders vardır, ama çokları iman etmezler.

26:191 Şüphesiz Rabbin, işte O, Azîz ve Rahim'dir/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olandır.

26:192 Şüphesiz bu Kur'an, bütün varlıkların Rabbi tarafından indirilmiştir.

26:193-195 Onu, senin kalbine halkı Allah'ın azabından sakındırman için apaçık bir Arapça lisan ile, Ruhu'l-Emin/ Cebrâil indirmiştir. **(2:97)**

26:196 Önceki kitaplarda onun/ Kur'an'ın bahsi vardır. **(7:157)**

26:197 İsrail oğulları âlimlerinin Kur'an'ın daha önceki kitaplarda da zikredildiği gerçeğini bilmesi, müşrikler için bir delil değil midir? **(29:51)**

26:198-199 Eğer biz Kur'an'ı Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik, o da mükemmel bir Arapça ile onu kâfirlere okusaydı, yine de ona inanmazlardı. **(10:96-97; 15:14-15; 41:44)**

26:200-201 Biz o suçluların/ müşriklerin kalplerine inkârlarını böylece yerleştirdik. Öyle ki artık acı veren azabı görmedikçe iman etmezler.

26:202 O azap ise hiç farkında olmadıkları bir zamanda ansızın kendilerine geliverir. **(56:1-3)**

26:203 O zaman, "İman etmek için bize kısa da olsa bir zaman tanınır mı?" derler **(14:44)**

26:204 Onlar hâlâ bizim azabımızın çarçabuk gelmesini istiyorlar mı? **(29:29, 53)**

26:205-107 Ne dersin? Onları yıllarca nimetler içerisinde nasiplendirsek, sonra da tehdit edildikleri azap başlarına geliverse, nimetler içerisinde yüzdükleri o hayat kendilerini azaptan kurtarabilir mi? **(92:11)**

26:208 Biz hiçbir ülkeyi kendilerini uyaran peygamberler göndermedikçe helak etmedik.

26:209 Hepsine öğüt verilip hatırlatma yapılmıştır. Çünkü Biz haksızlık etmeyiz**. (15:3)**

26:210-211 Bu Kur'an'ı kesinlikle şeytanlar indirmedi. Bu, onların yapacağı bir iş değildir. Hem isteseler de buna güç yetiremezler.

26:212 Çünkü onlar vahyi dinlemekten uzak tutulmuşlardır. **(72:8-10; 81:24)**

26:213 Sakın Allah ile beraber başka ilah edinme. Yoksa azaba uğrayanlardan olursun. **(11:26; 36:23)**

26:214-216 Önce en yakın akrabalarını azaba karşı uyar (İslam'a çağır). Dâvetini kabul edenlere kol kanat ger/ mütevazı ol. Eğer sana karşı gelirlerse, "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım" de.

26:217 Azîz ve Rahim/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olan Allah'a tevekkül et/ güven.

26:218-219 O Allah, gece vakti namaza kalktığında seni görür. Secde eden mü'minler arasında dolaşmanı da görür.

26:220 Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

26:221 Müşriklere de ki: "Şeytanların kime indiğini size bildireyim mi?

26:222-223 "Onlar yalana, iftiraya ve günaha düşkün (sahtekar) kimselere iner. Çoğu yalancı olan böyleleri şeytanlara kulak verirler."

26:224-226 O (bildiğiniz) şâirlere de sapkınlar uyar. Onların ölçüyü kaçırıp aşırıya daldıklarını/ her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını/ her telden çaldıklarını görmez misin?[8] Ayrıca onlar yapmadık-

[8] Câhiliyye ileri gelenleri Peygamberimize şâir demişler ve Kur'an'ı onun uydurduğunu iddia etmişlerdi. Kur'an'da bu iddiayı ortaya atanlara meydan okundu, onlardan Kur'ân'a, hatta bir suresine, hatta bir âyetine benzer getirmeleri istendi. (2:23 teki açıklamayı okuyunuz.)

Şiir ölçülü/ vezinli ve kafiyeli sözdür. Câhiliyye devrinin en önemli özelliği, edebiyattaki zenginliktir. Özellikle şiir konusu, Câhiliyye halkının en mâhir olduğu alandı, şiir onlar için adeta bir besin kaynağı, bir gıda idi. Onların dualarında, yemeğinde, cenazesinde, tartışmalarında, övünmelerinde, evlilik merasimlerinde, yolculuklarında, kısacası bütün hayatlarında hüküm sürüyordu. Araplar şiiri en güzel ve en değerli ipekli kumaşlardan yapılmış rengârenk işlemeli elbiselere benzeterek tasvir etmişlerdir. On beş asır önce yaşamış sosyolojik anlamda ilkel sayılabilecek bu toplumu çekici kılan en önemli özellikleri şiirdeki yüksek seviyeleridir. Bunun içindir ki şiir denilince Arabın, Arap denilince de şiirin akla gelmemesi imkânsızdır.

İyi bir şâire sahip olmayı kabilelerin iftihar sebebi sayan Câhiliyye toplumunda şâirin en önemli görevi:

a. Kabilenin şan ve şerefini daima gündemde tutmak,

b. Kabilesinin savaş ve barıştaki başarılarından söz etmek

c. Kabilesinin üyelerini cesâretlendirmek,

d. Rakip kabileleri ise yermek, yani düşman kabilelerin moralini bozucu hicivler söylemekti. Çünkü şâirin sözleri düşmanı etkileyen, onu bağlayan ve onu mahveden bir sihir gücüne sahipti. Kabilenin varlığını devam ettirmesi için en az kılıç gücü kadar önemliydi.

Şâirler, kabilenin sözcüsü, aynı zamanda millî kahramanı, kamuoyu oluşturucusu, bugünün insanının anlamakta zorluk çekeceği çok büyük saygınlık sahibi kimselerdi. Şâirin ve şiirin, Arap tarihinde Câhiliyye dönemindeki kadar saygınlık gördüğü ve etkili olduğu bir dönem yaşanmamıştır desek, mübalağa etmiş olmayız.

Şâir ve şiir bu kadar önemli olunca, bir kabile için bir şâir yetiştirmek, büyük bir kumandan yetiştirmekten daha önemliydi. Çünkü bir kabile için iyi bir şâir demek: Haysiyet ve şereflerinin korunması ve savunulması, iyilikleri-

ları şeyleri söylerler. **(36:69; 69:41)**

26:227 Ancak iman eden, güzel işler yapan, Allah'ı çokça anan ve zulme uğradıktan sonra kendilerini savunan şâirler bunun dışındadır.[9]

O zulmedenler nasıl bir âkibetle karşılaşacaklarını/ nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını yakında bileceklerdir.[10] **(40:52)**

nin, övünçlerinin kalıcılık kazanması anlamına geliyordu. Şâir ve şiir bir kabilenin ayakta kalabilmesinin psikolojik dayanağı idi. Kabilenin güven unsuruydu. Şâirler, şiirleriyle yaptıkları psikolojik savaşta aynı zamanda caydırıcı bir etki oluşturuyorlardı.

Câhiliyye şiirinin başlıca teması övgü, övünme, yergi, mersiye söyleme, kahramanlık, aşk, kadın, içki, cömertlik, kabile savaşları gibi konulardı. Bu yönüyle Arapların âdetlerini, iyi ve kötü huylarını o dönemin şiirlerinde bulmak mümkündür.

Câhiliyye devrinde şiir ve şâirin önemi konusunda *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 372-384. sayfalarına bakınız.

[9] İslam, şâirlere ve şiire karşı değildir. Nitekim bu âyette önceki âyetlerde azgın şâirleri olumsuzlamaya istisna getirilir. Mü'min olan şâirler övülür. Zâten Rasulullah, **Hz. Abdullah bin Revaha** (ö. 8/ 629), **Hz. Hassan bin Sâbit** (ö. 60/680?) ve **Hz. Ka'b bin Mâlik** (ö. 50/670) gibi şâir Sahabîlere özel önem vermiştir. Rasulullahın **Hz. Hassan bin Sabit**'e hitaben "Müşrikleri şiirlerinle hicvet. Şüphesiz Cebrâil seninle beraberdir" dediği rivayet edilir. (*Buhârî,* Edeb: 91; *Müslim,* Fezâilü's-Sahabe: 153)

[10] Zemahşerî bu son cümle ile ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmıştır:

"Allah Teâlâ sûreyi öyle bir ifade ile sona erdirmiş ki ondan daha ürperticisi, daha korkutucusu olamazdı. İşin sonucunu düşünenleri bundan daha fazla yaralayan, yüreğini ondan daha çok dağlayan başka bir ifade yoktur. O da,

"Yakında bileceklerdir!" ifadesi ve bundaki etkili tehdit,

"Zulmedenler" ifadesi ve bunların kimler olduğunun açıklanmayıp mutlak bırakılması,

"Nasıl bir yıkılışla yıkılacaklarını" ifadesi ve bunun açıklanmamasıdır.

NEML SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 93 âyettir.

İsmini, 18. âyette geçen ve "Karıncalar Vadisi" anlamına gelen "Va'di'n-Neml" terkibinden alır. Sûrede Kur'an'ın önemi anlatılır, şirk düşüncesi çürütülür. Hz. Mûsâ, Sâlih, Hz. Lut kıssalarına yer verilir. Fakat daha çok hayvanların dilinden anlayan Hz. Süleyman'ın bir karınca ve hüdhüd kuşu ile olan konuşması, cinlerden, insanlardan ve hayvanlardan olan ordusu, Kraliçe Belkıs'la olan hikayesi anlatılır. Onun başarısı üzerinden, Peygamberimize ve mü'minlere şevk verilir. Ayrıca âhiret hayatı, namaz ve zekat ibadetleri üzerinde durulur, mü'minlerin kurtuluşa ereceği müjdelenir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Kur'an'ın ve son derece açık bir kitabın mesajlarıdır. Mü'minler için hidâyet rehberi ve müjdedir. **(41:44)**

27:3 O mü'minler ki namazlarını dosdoğru kılarlar, zekatlarını verirler, âhirete de kesin olarak iman ederler.

27:4 Âhirete inanmayanlara gelince, onların kötü amellerini süsleyip kendilerine güzel gösterdik. Böylece nereye gittiklerini bilmeden, bocalayıp duruyorlar. **(6:110)**

27:5 Onlar azabın en şiddetlisini hak edenlerdir. Âhirette en çok zarara uğrayacak olanlar da onlardır.

27:6 Şüphesiz bu Kur'an, Hakîm ve Alîm olan/ Her şeyi hikmetle yapan, her şeyi hakkıyla bilen Allah tarafından sana ulaştırılmaktadır.

27:7 Bir zaman Mûsâ âilesine şöyle demişti: "Ben bir ateş gördüm. Gidip oradakilerden yol hakkında bilgi alıp geleyim, ya da ısınmanız için size bir parça ateş getireyim."

27:8 Oraya gelindiğinde Mûsâ'ya şöyle seslenildi: "Ey Mûsâ! Ateş mahallinde olan da çevresinde bulunan da mübarek kılınmıştır. Her şeyin Rabbi olan Allah, eksikliklerden uzaktır. **(20:11-12; 28:28, 29)**

27:9 "Ey Mûsâ! İyi bil ki Ben, şüphesiz Azîz ve Hakîm'im/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapan Allah'ım.

27:10 "Asânı bırak!" Mûsâ, asâsını bırakıp da onun yılan gibi kıvrılıp gittiğini görünce, derhal dönüp arkasına bile bakmadan kaçtı. Ona "Ey Mûsâ korkma! Benim huzurumda rasuller korkmaz" dedik.

27:11 "Benim huzurumda durmaktan ancak zâlimler ve günah işleyenler korkar. Fakat onlar da tevbe ederek, kötülüklerinin yerine güzel işler yaparlarsa, şüphesiz Ben öyleleri için de Gafûr ve Rahîmim/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olanım. **(11:110)**

27:12 "Elini koynuna sok ki kusursuz bembeyaz olarak çıksın. Firavun ve kavmine göstereceğin dokuz mu'cizeye bu da dâhil olsun. Çünkü onlar tamamen yoldan çıkmış bir topluluktur."

27:13 Onlar bu mu'cizeleri gözleriyle gördükleri halde "Bu apaçık bir sihirdir" diyerek onları inkâr ettiler. **(7:133; 17:101; 40:23; 79:16-21)**

27:14 Vicdanları bu mu'cizelerin hak olduğuna kesinlikle inandığı halde, sırf zulüm ve kibir sebebiyle, onları şiddetle inkâr ettiler. İşte bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bak da gör!

27:15 Yemin olsun Biz Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar, "Bizi, mü'min kullarından birçoğuna üstün kılan Allah'a hamd olsun" derdi.

27:16 Süleyman, Davud'a mirascı oldu ve dedi ki: "Ey insanlar! Bize kuşdili öğretildi ve bize her şeyden (nasip) verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütuftur." **(38:30)**

27:17 (Bir defasında) Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan orduları toplandı. Hepsi birlikte düzenli olarak sevk ediliyordu.

27:18 Karınca vadisine geldiklerinde, bir karınca: "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu farkında olmadan sizi ezmesin!" dedi.

27:19 Süleyman, onun bu sözü sebebiyle gülümsedi ve şöyle dedi: "Ey Rabbim! Beni, gerek bana, gerekse anne ve babama verdiğin nimete şükretmeye ve hoşnut olacağın iyi işler yapmaya muvaffak kıl. Rahmetinle beni iyi kullarının arasına kat."

27:20 Süleyman kuşları teftiş ederken şöyle dedi: "Hüdhüd'ü/çavuşkusunu niçin göremiyorum, yoksa kayıplara mı karıştı?"

27:21 "Ya gittiği yer konusunda bana apaçık bir delil gösterecek, ya da onun canını iyice yakacağım veya boğazlayacağım."[1]

27:22 Çok geçmeden hüdhüd geldi ve şöyle dedi: "Ben, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru bir haber getirdim.[2]

[1] Hüdhüd, yer altı sularını keşf ederek ordunun su ihtiyacının karşılanmasına yardımcı oluyordu. Bu şiddetli tehditten, o anda Hüdhüd'e ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Hz. Süleyman hemen "Cezalandıracağım" demeyip "kabul edilir bir mazeret sunmazsa cezalandıracağım" demesi, onun idareciliğindeki adâleti gösterir.

[2] Bir kuş olan Hüdhüd'ün, Hz. Süleyman gibi hükümdar bir peygambere rahat bir şekilde, "Ben, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim" diyebilmesi,

27:23 "Onlara hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve muazzam bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım.

27:24 "Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bu sebeple doğru yolu bulamıyorlar."

27:25 "Oysa göklerde ve yerde gizli olan her şeyi açığa çıkaran, gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da bilen Allah'a secde/ kulluk etmeleri gerekmez mi?

27:26 "O Allah, Kendisinden başka hiçbir ilah yoktur ve yüce Arşın Rabbidir.

27:27 Süleyman şöyle dedi: "Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz.[3]

27:28 "Şu mektubumu götür, onlara ilet. Sonra da kenara çekil de nasıl bir karar vereceklerine bak bakalım."[4]

onun bilgiyi sadece kendi tekeline almayan, emri altında görev yapan sıradan birisinin de özel konularda kendisinden daha bilgili olduğuna inanan ve emri altındakilere bunu söyleyebilme serbestliği tanıyan bir idareci olduğunu göstermektedir.

Sebe, Yemen'de bir şehrin adıdır. İlk kralın ismi Sebe olduğu için, bu isimle anılır olmuştur. Kur'an'da Sebe ismiyle bir sure vardır. İşte Hüdhüd, bu kavimden bahsediyordu. Onları o dönemde bir kadın yönetiyordu. Tarih ve tefsir kitaplarında yer aldığına göre, kadının ismi Belkıs idi.

[3] Hüdhüd'ün sözünün doğru olma ihtimali de yanlış olma ihtimali de bulunduğu, hükmün ancak gerekli araştırma yapıldıktan sonra verilmesi gerektiği dersini vermesi de Hz. Süleyman'ın idarecilik yönünü ve adaletini gösteren bir başka örnektir. Zaten burada yer verilen Hüdhüd, sıradan bir kuş değildi. Gördüğü kadının kraliçe olduğunu, o kavmin güneşe taptığını ayırt edebilecek özelliğe sahipti. Hüdhüd'ün bu durumu, Hz. Süleyman'ın aynı zamanda bir mucizesi idi.

Hz. Süleyman, getirdiği haberin doğruluğunu ve o topluluğun gerçek mahiyetini anlayabilmek için, Hüdhüd'e bir sonraki âyette geçen emri verdi.

[4] Bu âyete takdim-tehirle, "Şu mektubumu götür, onlara ilet, ne cevap vereceklerine bak, sonra da onlardan uzaklaş/cevabı bize getir" şeklinde de mânâ verilmiştir.

Hüdhüd, Hz. Süleyman'ın mektubunu götürdü ve Belkıs'ın görebileceği bir yere bıraktı. Olayın bu safhasına Kur'an'da yer verilmemiştir.

27:29 Belkis, kavmin ileri gelenlerine şöyle dedi: "Beyler, büyükler, bana çok önemli bir mektup bırakıldı.

27:30 "Mektup, Süleyman'dan geliyor ve: 'Rahman ve Rahim olan Allah adına diyorum ki:

27:31 "'Sakın bana başkaldırmayın. Teslimiyet göstererek bana gelin' diye yazıyor."

27:32 Belkis kavminin ileri gelenlerine şöyle dedi: "Ey danışmanlarım, bu konu hakkındaki görüşlerinizi istiyorum. Sizler de biliyorsunuz ki size danışmadan hiçbir meseleyi hükme bağlamam."

27:33 Onlar, "Biz, güçlü kuvvetli kimseleriz/ sayıca çoğuz. Zorlu savaş adamlarıyız. Ancak emir senindir. Artık ne yapacağına sen karar ver" dediler.[5]

27:34 Kraliçe şöyle dedi: "Krallar bir memlekete (zorla) girdiklerinde, orayı perişan ederler. Halkının asil olanlarını alçaltırlar. Onlar da böyle yapacaklardır.

27:35 "Ben onlara bir hediye göndereceğim ve elçilerin nasıl bir sonuçla döneceklerine bir bakacağım."[6]

27:36 Elçiler gelip hediyeleri kendisine takdim ettiklerinde, Süleyman onlara şöyle dedi:

"Siz getirdiğiniz hediyelerle bana lütufta bulunduğunuzu mu sanı-

[5] Burada alınması gereken güzel dersler vardır. Belkıs, bir hükümdardı. Ancak emri altındaki devlet adamlarına, komutanlara danışmadan hareket etmek istemiyordu.

Emri altındaki komutanlar da onun yetkisine karışmıyorlardı. Kendilerinin görevlerinin savaşmak olduğunu, bunu iyi bildiklerini, fakat karar merciinin kraliçe olduğunu ifade ediyorlar. Bu, asırlar öncesine göre son derece ileri seviyede bir yönetim şeklidir. Nitekim Kur'an'da bu olayı anlatırken, Rabbimizin onun diktatör bir kraliçe değil, istişareye önem veren birisi olmasını övdüğü anlaşılmaktadır.

[6] Belkıs, Hz. Süleyman'ı tanımıyordu. Dünyalık eşya ile gönlünü alabileceğini sanıyordu. Bunun için çok değerli hediyeler hazılayarak, Hz. Süleyman'a gönderdi. Oysa Hz. Süleyman, onun hayal bile edemeyeceği kadar dünya malına sahipti. Ayrıca o, kendisinin ülkesinin toprağına da göz dikmemişti. O, bir peygamberdi. Putperestlikle, ateşperestlikle mücadele ediyordu. Maksadı, insanların sahte ilahlardan yüz çevirerek, gerçek Ma'bud olan Allah'a yönelmesiydi.

yorsunuz? Böyle hediyelerle belki siz sevinirsiniz, ama Allah'ın bana verdiği, sizin verdiğinizden daha hayırlıdır.

27:37 "Şimdi, geldiğin kimselere dön ve şunu söyle: İyi bilsinler ki asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, hor ve hakir bir surette kendilerini oradan çıkarırız."[7]

27:38 Süleyman kendi adamlarından ileri gelenlere sordu: "Ey yakınlarım, onlar bana gelip teslim olmadan önce içinizden kim onun tahtını bana getirebilir?"

27:39 Cinlerden bir ifrit, "Sen daha makamından/ yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten bunu yapmaya gücüm yeter. Bu konuda bana güvenebilirsin" dedi.

27:40 Kitaptan kendisine bir ilim verilmiş olan kimse ise "Gözünü açıp kapamadan onu sana getiririm" dedi. (Gerçekten dediğini de yaptı.) Süleyman tahtı yanında görünce şöyle dedi:

"Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak üzere Rabbimin lütfundandır. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden ise bilsin ki şüphesiz Rabbim Ganiyy ve Kerîm'dir/ Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve son derece cömerttir."

27:41 "Kraliçenin tahtını kendisinin tanıyamayacağı bir hale getirin. Bakalım gördüğünde onu tanıyacak mı, yoksa tanıyamayacak mı?"

27:42 Kraliçe huzuruna girince ona "Senin tahtın da böyle midir?" diye soruldu.

Kraliçe şöyle dedi: "Sanki o! (Senin peygamberliğin konusunda) bize daha önce de bilgi ulaştığı için sana itaat edenlerden olduk."

27:43 (O zamana kadar) onu Allah'tan başka taptığı şeyler imandan alıkoymuştu. Çünkü kendisi inkârcı bir kavimdendi.

27:44 Ona "Köşke gir!" dendi. Melike köşkün zeminini görünce, derin bir su sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman, "Bu billurdan ya-

7 Elçi gidip durumu rapor etti. Bunun üzerine Belkıs, maiyetiyle birlikte Hz. Süleyman'a gitmeye karar verdi. Hz. Süleyman, ona bir sürpriz yapmak istiyordu. Hem öyle bir sürpriz ki böylece ona kendisinin bir kral değil, bir peygamber olduğunu da ispatlayacak, böylece Melike'nin kalbini Allah'ın dinine ısındıracaktı.

pılmış şeffaf bir zemindir" dedi. Melike şöyle dedi: "Ey Rabbim, ben gerçekten kendime yazık etmişim. Şimdi Süleyman ile beraber, bütün varlıkların Rabbine teslim oldum."

27:45 Yemin olsun ki "Allah'a kulluk edin" demesi için Semud kavmine de Sâlih'i gönderdik. Hemen bir biriyle çekişen iki topluluk oldular. **(7:73-77; 11:61-68; 26:141-159)**

27:46 Sâlih onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! İyilik dururken niçin kötülüğün gelivermesini istiyorsunuz? Allah'tan bağışlanma dileseniz olmaz mı? Belki size merhamet edilir."

27:47 Onlar, "Senin ve beraberindekiler yüzünden uğursuzluğa uğradık" dediler.

Sâlih, "Size çöken uğursuzluk Allah katındandır. Siz, sınanmaya tabi tutulan bir topluluksunuz" dedi. **(4:78; 7:131; 36:19)**

27:48 O şehirde dokuz kişi vardı. Bunlar, yeryüzünde bozgunculuk yapıyor, iyilik tarafına hiç yaklaşmıyorlardı.

27:49 Allah adına yeminleşerek birbirlerine şöyle dediler: "Gece ona ve âilesine baskın yapalım. Sonra da velisine, 'Biz (Sâlih ve) âilesinin yok edilişi sırasında orada değildik. İnanın ki doğru söylüyoruz' diyelim."

27:50 Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını alt-üst ettik.

27:51 Bak işte tuzaklarının sonucu nasıl oldu? Onları da kavimlerini de toptan yok ettik.

27:52 İşte, onların haksızlıkları yüzünden çökmüş olan evleri! Şüphesiz bunda anlayan bir topluluk için ibret vardır. **(32:26)**

27:53 İman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık.

27:54 Lût'u da halkına peygamber olarak gönderdik. O da onlara dedi ki: "Siz göz göre göre çok çirkin bir iş yapıyorsunuz."

27:55 "Siz kadınları bırakıp da erkeklerle mi cinsel ilişkiye giriyorsunuz? Doğrusu siz câhil bir topluluksunuz."

27:56 Kavminden olanların ona söylediği cevap ise şu oldu: "Lût âilesini memleketinizden çıkarın. Çünkü onlar temizliğe fazla düşkün (bizim yaptıklarımızdan uzak kalmak isteyen) insanlarmış."

27:57 Biz onu, âilesini ve beraberinde olanları kurtardık. Sadece eşinin geride kalıp azaba uğrayanlardan olmasını takdir ettik.[8] **(7:82, 83; 15:59-60)**

27:58 Onların üzerlerine bir azap yağmuru indirdik. Azapla ikaz edilip de yola gelmeyenlerin başına yağan ne kötü bir yağmurdur o! **(26:160-175)**

27:59 De ki: "Hamd olsun Allah'a. Selam olsun seçkin kıldığı kullarına. Allah mı hayırlı, yoksa onların ortak koştukları mı?"

27:60 Onlar mı hayırlı, yoksa gökleri ve yeri yaratan, size gökten bir su indiren ve onunla sizin bir ağacını bile bitirmeye güç yetiremeyeceğiniz gözler ve gönüllere sevinç veren bağlar ve bahçeler yeşerten Allah mı? Allah ile beraber başka bir ilah mı var? Gerçekten onlar haktan uzaklaşan bir topluluktur. **(29:63; 80:25)**

27:61 Onların Allah'a koştukları ortaklar mı daha hayırlı, yoksa yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, aralarından nehirler akıtan, yeryüzü için sâbit/ yüksek dağlar yaratan, iki deniz arasına engel koyan Allah mı daha hayırlı? Allah'tan başka bir ilah mı var? Doğrusu onların çoğu gerçeği bilmiyorlar. **(25:53; 40:64)**

27:62 Onlar mı hayırlı, yoksa çaresiz kalmış kimse dua ettiğinde, ona cevap veren ve sıkıntısını gideren, sizi yeryüzünde halife/ tasarruf sahibi yapan Allah mı? Allah ile beraber başka bir ilah mı var? Hiç düşünmüyorsunuz/ öğüt almıyorsunuz.[9] **(2:30; 6:133, 165; 16:53; 17:67)**

27:63 Onlar mı hayırlı, yoksa karanın ve denizin karanlıklarında size yol gösteren ve rahmetinin önünde rüzgarı müjdeci gönderen Al-

[8] Hz. Lût'un hanımı ile ilgili geçen "takdir ettik" ifadesi, "helak edileceklerin içinde kalmasına karar verdik" demektir. Aynı ifade Hz. Nuh'un hanımı için de kullanılır. (15:58-60) Hz. Lut'un ve Hz. Nuh'un hanımının helak edilecekler arasında bulunması, ezelde gerçekleşmiş, Hz. Lut'un ve Hz. Nuh'un hanımlarının kendi iradeleri dışında alınmış bir karar ve bir takdir değildir, birisinin Hz. Nuh'a, diğerinin de Hz. Lût'a ihanet edip düşmanlarıyla birlikte hareket etmeleri sebebiyledir. Bu suçlarına ceza olarak Allah onların helak edilmelerini takdir etmiş, yani hükmetmiştir. Dolayısıyla buradaki takdir, insan iradesini işlevsiz bırakan bir takdir değildir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için İnsan Kadere Mahkum mu? ve Güncel Sorularla Kader isimli kitaplarımıza bakılabilir.

[9] Ya da "Düşünmeye çok az zaman ayırıyorsunuz."

lah mı? Allah ile beraber başka bir ilah mı var? Allah onların ortak koştuğu şeylerden çok yücedir. **(6:97)**

27:64 Onlar mı hayırlı, yoksa halkı önce yaratan, öldükten sonra tekrar dirilten, gökten ve yerden sizi rızıklandıran Allah mı? Allah ile beraber başka bir ilah mı var? De ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, haydi delilinizi getirin." **(20:54; 30:27; 57:4)**

27:65 De ki: "Göklerde ve yerde olanlar gaybı bilemez; gaybı ancak Allah bilir. Onlar ise ne zaman diriltileceklerinden bile habersizdirler.

27:66 Oysa âhiret hakkında onlara art arda bilgi ulaştırılmıştır. Fakat bundan şüphe içerisindedirler. Daha doğrusu onlar buna karşı kördürler. **(79:42)**

27:67 İnkârcılar dediler ki: "Biz ve atalarımız toprak olduktan sonra mı kabirlerimizden çıkarılacağız?

27:68 "Yemin olsun ki bize de atalarımıza da daha önce aynı şey vaat edilmişti. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir!"

27:69 De ki: "Yeryüzünde şöyle bir gezin de mücrimlerin/inkârcıların sonu ne olmuş bir görün."

27:70 Onlar hakkında üzülme. Hileleri karşısında da için daralmasın!

27:71 Onlar şöyle derler: "Eğer iddianızda doğru iseniz, bu vaat ettiğiniz azap ne zaman gerçekleşecek?" **(17:51; 29:54; 79:42)**

27:72 De ki: "Çabuklaştırılmasını istediğiniz o azabın bir kısmı belki de tepenize inmek üzeredir."

27:73 Doğrusu senin Rabbin insanlara karşı büyük lütuf sahibidir, fakat insanların çoğu Ona şükretmezler.

27:74 Senin Rabbin onların içlerinde sakladıklarını da açığa vurduklarını da tamamıyla bilir. **(11:5; 13:10; 20:7; 27:25)**

27:75 Gökte ve yerde gizli hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta yer almasın. **(85:21-22)**

27:76 Şüphesiz bu Kur'an, İsrail oğullarına (Süleyman'ın kıssası gibi) hakkında ayrılığa düştükleri şeylerin pek çoğunu anlatmaktadır. **(19:34)**

27:77 Şüphesiz Kur'an, mü'minler için bir hidâyet rehberi ve bir rahmettir.

27:78 Senin Rabbin onların arasında adâletle hükmedecektir. Şüphesiz Allah Azîz ve Alîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

27:79 Öyle ise sadece Allah'a tevekkül et/ güven. Şüphesiz sen apaçık bir hak üzerindesin.

27:80 Şüphesiz sen ölülere işittiremezsin; arkasını dönüp kaçan sağırlara da dâvetini duyuramazsın.

27:81 Sen körleri de doğru yola eriştiremezsin. Sen ancak mesajlarımıza iman edenlere sözünü işittirebilirsin. Çünkü böyleleri hakka hemen teslim olurlar. **(30:53)27:82** Vaat edilen/ kıyâmet başlarına geleceği zaman onlar için yerden bir dabbe çıkarırız.[10] O, insanların mesajlarımıza içtenlikle inanmadıklarını onlara söyler.

27:83 O gün her ümmet içinden âyetlerimizi yalan sayan bir cemaatı toplarız da onlar (hesap yerine) sevk edilirler. **(21:25; 37:21-22; 81:7)**

27:84 (Hesap yerine) geldikleri zaman Allah, "Siz Benim âyetlerimi ne olduğunu bilip kavramadan yalan saydınız öyle mi? Eğer böyle değilse ne yapmıştınız?/ Bu gün için hangi ameli işlediniz söyleyin?" **(77:34)**

27:85 Zulümleri sebebiyle tehdit edildikleri azap onlar hakkında gerçekleşti, artık konuşacak durumda değiller.

26:86 İnsanların dinlenmeleri için geceyi, çalışmaları için de gündüz aydınlığını yarattığımızı onlar görmüyorlar mı? Şüphesiz bunda iman edecek olanlar için ibretler vardır.

27:87 Sûra üflendiği/ üfleneceği gün, Allah'ın diledikleri dışında göklerde ve yerde bulunanların tamamı dehşete kapılır. Hepsi hor ve hakir/ boyunları bükük bir şekilde Ona gelirler.[11] **(17:52; 30:25; 36:52; 70:43)**

[10] Dabbe, canlı demektir. Her hayvan için kullanılır. (Bakınız: 8:22; 34:14) Bunun mahiyetini anlamak İmkânsızdır. Yapılan yorumlar "karanlığa taş atmak" kabilindendir.

[11] Kıyâmeti, dirilişi, hesabı haber veren âyetlerde genellikle geçmiş zaman kullanılarak gelecek zaman ifade edilir. Böylece olayın kesin gerçekleşeceğine vurgu yapılır, insan düşünmeye dâvet edilir.

27:88 O gün dağları görür de sâbit olduklarını sanırsın. Oysa onlar bulut gibi geçer giderler. Bu, her şeyi en sağlam bir şekilde yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz o yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. **(18:47; 20:105-107; 78:19)**

27:89 Her kim iyilikle gelirse, ona geldiği şeyden daha hayırlısı verilir. Ayrıca onlar o günkü dehşetli korkudan emin kalırlar. **(6:160; 21:103; 41:40)**

27:90 Kim de kötülükle huzurumuza gelirse, yaptıklarının karşılığı olarak yüzükoyun ateşe atılır. "Kendi yaptıklarınızdan başkasının karşılığını almayı mı bekliyordunuz?" **(28:84)**

27:91 Şüphesiz ben bu beldeyi hürmetli kılan ve her şeyin kendisine ait olduğu Rabbine iman etmekle emir olundum. Ben, Allah'a teslim olanlardan olmakla emir olundum. **(2:126)**

27:92 Ben Kur'an okumakla da emir olundum.

Doğru yolda giden kendi lehine bir yol tutmuştur, kim de sapıklığa düşerse, sen "Ben ancak Allah'ın azabından sakındırıcıyım" de.

27:93 Yine de ki: "Hamd Allah'a mahsustur. O size delillerini gösterecek, siz de onları bileceksiniz."

Senin Rabbin yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

KASAS SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 88. âyettir.

İsmini, Hz. Mûsâ'nın kıssasının çocukluk dönemini de içerecek şekilde tafsilatlı olarak anlatılmasından alır. Sûre'de zenginliğiyle gurura kapılarak helak edilen ve halk arasında darb-ı mesel olan Karun kıssası, Mekke'nin kibirli zenginlerinin ibret nazarına sunulur. Hz. Mûsâ'ya iman etmenin, Hz. Muhammed'e de iman etmeyi gerektirdiği nazara verilisr.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

28:1-2 Ta-sîn-mîm. Bunlar apaçık kitabın mesajlarıdır.

28:3 İman edecek bir kavme (faydalı olması) için Mûsâ ve Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçek şekliyle nakledeceğiz.

28:4 Firavun o yerde/ Mısır'da büyüklendi, zorbalığa kalkıştı. Halkı gruplara böldü. Onlardan güçsüz bulduğu bir topluluğun oğullarını boğazlıyor, kızlarını ise hayatta bırakıyordu. Şüphesiz o, bozgunculardandı. **(2:49; 10:83; 23:46)**

28:5 Biz ise o yerde ezilenlere lütufta bulunmak, onları önderler ve diğerlerine vârisler yapmak istiyorduk. **(7:137)**

28:6 Ayrıca onları o yerde hâkim kılmak istiyorduk. Firavun'un, Hâman'ın ve ordularının ise korktukları âkibeti başlarına getirmek istiyorduk. **(7:137; 26:56-59; 29:39; 40:24)**

28:7 Mûsâ'nın annesine şöyle vahyettik/ emrettik: "Onu emzir, kendisine zarar gelmesinden endişelendiğinde, onu denize bırakıver. Hiç korkup kaygılanma. Çünkü Biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız."

28:8 Derken Firavun'un âilesi, onu yitik çocuk olarak (nehirden) çıkardı. Sonunda o, kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı. Şüphe yok ki Firavun, Hâman ve askerleri yanlış yoldaydılar.

28:9 Firavun'un hanımı onu sandıktan çıkarınca eşine şöyle dedi: "Benim için de senin için de göz aydınlığıdır. Onu öldürmeyin. Umulur ki onun bize ileride menfaati dokunur. Yahut onu evlât ediniriz." Oysa onlar, işin sonunu göremiyorlardı.

28:10 Mûsâ'nın annesinin kalbi acıyla doldu/ kalbini korku ve heyecan sardı. Eğer biz va'dimize inananlardan olması için onun kalbini huzura kavuşturmamış olsaydık, nerede ise işi meydana çıkaracaktı/ "Benim çocuğum" diyecekti.

28:11 Mûsâ'nın ablasına, "Onu takip et" dedi. O da onlar farkına varmadan uzaktan kardeşini gözetledi.

28:12 Biz, Mûsâ'ya sütanneleri sevdirmedik/onların sütünü emmesine müsaade etmedik. Ablası, "Size, sizin adınıza onun bakımını üstlenecek, bir ev halkı/ bir kadın önereyim mi?" dedi.

28:13 Böylelikle biz gözü aydın olması, üzülmemesi ve Allah'ın va'dinin gerçek olduğunu anlaması için, annesine onu geri verdik.

28:14 Yiğitlik çağına erip olgunlaşınca, Biz ona hikmet ve ilim verdik. İşte güzel davrananları Biz böylece mükâfatlandırırız.

28:15 Mûsâ, halkının çoğunun gaflet anında/ istirahat için eve çekildiği bir sırada şehre girdi. Orada biri kendi tarafından/ İsrailoğlu; diğeri düşman tarafından olan iki adamın birbiriyle kavga ettiğini gördü. Kendi tarafından olan, düşmana karşı ondan yardım istedi. Mûsâ da bir yumruk atıp adamı öldürdü. Ardından şöyle dedi : "Bu, şeytanın işinden kötü bir iştir. Çünkü o insanı şaşırtan apaçık bir düşmandır."

28:16 Bir yandan Allah'a şöyle duâ etti : "Ey Rabbim, ben kendime zulmettim; beni bağışla. Allah da onu bağışladı. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

28 :17 Mûsâ şöyle dedi: "Ey Rabbim, bana verdiğin nimetlerin hakkı için, bir daha suçlulara arka çıkmayacağım."

28:18 Şehirde korku içinde sabahladı. Derken birgün önce yardım ettiği adamı gördü. Yine bir Kıptîyle/ Mısırlıyla kavga ediyordu. Zor durumdaydı. Mûsâ'dan yardım istedi. Mûsâ ona, "Sen besbelli azgının birisin" dedi.

28:19 Mûsâ her ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, ondan yardım isteyen kişi Mûsâ'nın kendisine vuracağını sanarak "Ey Mûsâ, dün birini öldürdüğün gibi bu defa da beni mi öldürmek istiyorsun? Sen insanların arasını bulmak istemiyorsun; bu yerde bir zorba olup çıkmak niyetindesin" dedi.

28:20 Derken şehrin uzak bir yerinden koşarak bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ey Mûsâ! İleri gelenler seni öldürmek için hakkında konuşuyorlar. Derhal bu şehri terket. İnan ki ben senin iyiliğini isteyenlerdenim."

28:21 Mûsâ etrafı gözetleyerek korka korka şehirden çıktı. Bir yandan da "Yâ Rabbi, beni zâlimler topluluğundan kurtar" diye duâ ediyordu.

28:22 Medyen tarafına yöneldiğinde, "Umarım Rabbim bana doğru yolu gösterir" dedi.

28:23 Medyen suyunun başına varınca, halktan bir topluluğun hayvanlarını suladığını gördü. Onların arkasında ise hayvanların suya gitmelerine engel olan iki kadın gördü. Onlara "Bu haliniz nedir, niçin böyle yapıyorsunuz?" dedi.

Onlar şöyle dediler: "Biz hayvanlarını sulayan erkekler oradan ayrılmadıkça hayvanlarımızı sulayamayız. Aldığımız terbiye, erkeklere karışmamamızı gerektiriyor. Yaşlı bir babamız var. Bu işi yapacak başka biri olmadığı için, mecburen biz yapıyoruz."

28:24 Mûsâ onların hayvanlarını suladı, sonra da bir gölgeye çekilip şöyle dedi: "Yâ Rabbi, bana ihsân edeceğin her hayra muhtacım."

28:25 Az sonra o iki kızdan biri geldi ve utangaç bir tavırla ona yaklaştı, "Babam, hayvanlarımızı sulamanıza karşılık ücret vermek üzere sizi eve dâvet ediyor" dedi. Mûsâ dâvet üzere eve gidip başından geçenleri anlatınca, o kişi/ Şuayb şöyle dedi: "Korkma ey Mûsâ, artık sen o zâlim topluluğun şerrinden kurtuldun. Burada güvendesin."

28:26 Kızlardan biri şöyle dedi: "Babacığım, biz ücretle hizmet edecek birini aramıyor muyduk? İşte Mûsâ! Bu zât ücretle tutmak istediğin insanların en kuvvetlisi, en hayırlısı ve en eminidir."

28:27 Kızın babası şöyle dedi: "Ey Mûsâ, sana bir teklifim var. Sekiz sene koyunlarımı güdüp bana hizmet etmen karşılığında, şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer sen bu hizmet seneni on yıla tamamlarsan, o senin bileceğin bir şey. Seni sıkıntıya sokmak istemem. İnşaallah benim sâlih (hizmetçisine yumuşak davranan, verdiği sözde duran) kimselerden olduğumu göreceksin.

28:28 Mûsâ şöyle dedi: "Bu anlaşma seninle benim aramda geçerlidir. Sekiz veya on seneden hangisini tamamlarsam tamamlayayım, aramızda bir düşmanlık olmasın/ bana itiraz edilmesin. Söylediklerimize Allah şâhittir."

28:29 Mûsâ, konuşulan müddeti tamamlayıp âilesiyle birlikte yola çıktığında, Tûr Dağı tarafında bir ateş fark etti. Âilesine şöyle dedi: "Siz bekleyin. Ben yanan bir ateş gördüm. Oraya gideyim belki yol hakkında bir bilgi edinirim veya bir parça ateş koru getiririm de ateş yakıp ısınırız." **(20:10)**

28:30 Oraya varınca, o mübârek mevkinin sağ tarafındaki vâdinin kenarında bulunan bir ağaçtan kendisine şöyle seslenildi: "Ey Mûsâ bil ki Ben, bütün varlıkların Rabbi olan Allah'ım.

28:31 "Haydi asânı yere bırak!" Mûsâ asâyı bıraktığında onun çevik bir yılana dönüştüğünü görünce, korkup arkasına bile bakmadan kaçtı. Ona şöyle denildi: "Ey Mûsâ, beri gel, korkma! Sen güvende olanlardansın.

28:32 "Elini koynuna sok, sonra da çıkar. Bak kusursuz, parıl parıl ışık saçıyor. Korkudan kanat gibi açılan kollarını da birbirine kavuştur.

28:32 "İşte bu ikisi, Firavun ve onun adamlarına karşı Rabbin tarafından sana verilen iki kesin delildir. Çünkü onlar yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır." **(20:12 vd; 27:8-9; 79:15 vd)**

28:33 Mûsâ şöyle dedi: "Yâ Rab! Ben, onlardan birini öldürmüştüm. Buna karşılık onların da beni öldürmelerinden korkuyorum.

28:34 "Kardeşim Harun'un dili benimkinden daha düzgündür. Onu da benimle birlikte yardımcı olarak gönder ki beni tasdik etsin. Doğrusu onların beni yalanlamalarından endişe ediyorum." **(19:53; 20:26-30; 26:12-13)**

28:35 Ona dedik: "Seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size öyle bir kudret vereceğiz ki âyetlerimiz sayesinde onlar size el uzatamayacaklardır. Siz ve size tâbi olanlar üstün geleceksiniz." **(19:51; 20:36; 40:50-52)**

28:36 Mûsâ apaçık mu'cizelerimizle Firavun ve adamlarının yanına geldiğinde şöyle dediler: "Bu uydurma bir sihirdir. Biz atalarımızdan da onların söylediklerine benzer sözler işitmedik."

28:37 Mûsâ onlara şöyle dedi: "Kendi katından kimin hidâyet getirdiğini ve dünyanın sonunda hayırlı sonuca kimin ulaşacağını Rabbim çok iyi bilir. Zâlimler elbette kurtuluşa ermezler."

28:38 Firavun şöyle dedi: "Efendiler! Ben sizin için kendimden başka bir ilah bilmiyorum. Ey Hâman, tuğla ocağını faaliyete geçir de (imal edeceğin tuğlalarla), benim için bir kule yap ki oraya çıkıp Mûsâ'nın ilahına ulaşayım. Aslında ben onun yalan söylediğine inanıyorum." **(26:29; 40:36; 43:51-54; 79:20-25)**

28:39 Firavun ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar. Kesinlikle Bize döndürülmeyeceklerini sandılar.

28:40 Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. Zâlimlerin sonunun nasıl olduğunu bak da gör!

28:41 Onları, (insanları) ateşe çağıran imamlar (rehberber) kıldık. Kıyâmet günü onlar hiç kimseden yardım görmeyeceklerdir.

28:42 Bu dünyada arkalarına lânet taktık. Onlar, kıyâmet gününde de kötülenmişler arasındadır. **(11:98-99)**

28:43 Yemin olsun ki Biz, ilk nesilleri yok ettikten sonra, düşünüp öğüt almaları için Mûsâ'ya, insanlar için apaçık deliller, hidayet rehberi, rahmet olarak o Kitab'ı/ Tevrat'ı verdik.

28:44 Biz Mûsâ'ya peygamberlik verdiğimiz zaman, sen Tur'un batı tarafında değildin ve buna şâhit olmadın. **(3:44; 11:49; 12:102)**

28:45 Ondan sonra da Biz nice nesiller yarattık. Onlar üzerinden uzun zaman geçti. Sen Medyen halkı içerisinde de değildin ki bunları onlardan öğrenmiş olasın. Fakat seni Biz peygamber olarak gönderdik, bunları vahyettik de bu sebeple biliyorsun.

28:46 Biz Mûsâ'ya seslendiğimizde de sen Tur'un yanında değildin. Fakat daha önce kendilerine bir uyarıcı gelmemiş olan bir topluluğu, öğüt alsınlar diye uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak seni peygamber gönderdik. **(11:49; 19:52; 79:16)**

28:47 Senin halkın, kendi elleriyle işledikleri yüzünden başlarına bir musibet geldiğinde, "Rabbimiz, bize bir peygamber gönderseydin de mesajlarını dinleyip Sana iman edenlerden olsaydık" demesinler diye, seni peygamber gönderdik. **(4:165; 5:19; 6:156, 157)**

28:48 Fakat onlara katımızdan hakk/ Kur'ân geldiğinde, "Mûsâ'ya verilen kitabın benzeri ona da verilse ya!" dediler.

Oysa onlar daha önce Mûsâ'ya verilen vahyi de inkâr etmemişler miydi?

Hatta "Bunlar birbirlerini destekleyen iki sihir(baz)/ aldatmaca. Biz hepsini reddediyoruz" demişlerdi. **(10:78; 23:47-48; 74:24)**

28:49 Sen de ki: "Eğer iddianızda doğru iseniz, Allah katından bu iki kitaptan daha doğru bir kitap getirin de ona uyayım!" **(5:44; 6:91-92, 155; 46:30)**

28:50 Eğer senin bu dâvetini kabul etmezlerse, bil ki onlar sadece heveslerinin peşine takılmışlardır. Oysa Allah tarafından bir delil olmadıkça, kendi heva ve hevesine uyandan daha şaşkın kimse olabilir mi? Şüphesiz Allah, zâlimler topluluğuna elbette yol göstermez. **(45:23)**

28:51 Düşünüp öğüt alsınlar diye, sözümüzü peş peşe ilettik.

28:52 Onlardan önce kendilerine kitap verdiklerimiz Kur'an'a da inanırlar. **(2:121; 3:199; 17:107, 108)**

28:53 Kur'an kendilerine okunduğunda şöyle derler: "Ona inandık, şüphesiz o Rabbimizden gelen hak kitaptır. Zaten biz daha önce de Allah'a teslim olmuş kimselerdik.

28:54 İşte böyleleri gösterdikleri sabır sebebiyle çifte sevap kazanırlar. Onlar kötülüğe iyilikle karşılık verirler ve kendilerine ihsan ettiğimiz maldan infak ederler/ harcarlar.

"İman eden ve güzel işler yapan kimse için, Allah'ın vereceği sevap daha hayırlıdır. Ona da ancak sabredenler kavuşur." **(57:28)**

28:55 Onlar boş ve çirkin sözler işittiklerinde ondan yüz çevirirler ve şöyle derler: "Bizim amelimiz bize, sizin ameliniz ise sizedir. Selam üzerinize olsun. Biz câhilleri istemeyiz/ onlarla uğraşmayız." **(25:72)**

28:56 Sen, sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediği kimseye hidayet verir. Doğru yolda olanları en iyi bilen de Odur.[1] **(92:12)**

[1] Bir mü'minin en önemli vazifelerinden birisi de insanlara iyiliği tavsiye edip, onları kötülükten uzaklaştırmaya çalışmaktır. Bunu vazife edinen kimse, hikmetle, güzel sözle ve en güzel mücadele tarzıyla hareket etmenin, haksızlık yapmamanın, karşılaşacağı eziyetlere sabır göstermenin yanı sıra, vazifesinin sadece tebliğ etmekten ibaret olduğunu da bilmelidir. Eğer Rabbimiz dileseydi, herkes mü'min ve itaatkâr olurdu. İnsanları imtihan için yarattığından, onları, mesuliyetine katlanma şartıyla diledikleri yolu seçmekte serbest bırakmıştır. Bununla beraber, başta peygamberler göndererek, onları kendi yoluna, sonucu kurtuluş olan yola çağırmıştır. Mü'min kullarına da tebliğ vazifesi vermiştir. Ama vazifelerinin sadece tebliğ olduğunu unutmamalarını istemiştir. Bunun

28:57 Müşrikler sana şöyle derler: "Eğer seninle aynı yolu izleyecek olursak, yerimizden yurdumuzdan sürülürüz."

Oysa Biz tarafımızdan bir rahmet olarak onları her türlü ürünün getirilip toplandığı güvenli bir belde olan Hareme yerleştirmedik mi? Ne var ki onların çoğu, bu nimetin kadrini bilmezler.[2] **(2:126; 106:1-4)**

28:58 Oysa Biz, ahalisi bolluk içinde şımarmış nice beldeyi helak ettik. İşte, onların oturdukları yerler göz önünde. Çok az bir zaman dışında kendilerinden sonra oralarda kimse yerleşmemiştir. Çünkü herkes göçüp gittikten sonra ebedî olarak kalacak olan ve onların mülküne hakiki sahip olan Biziz. **(7:4)**

28:59 Senin Rabbin memleketlerinin ana yerleşim merkezine insanlara mesajlarımızı ileten bir elçi göndermedikçe, hiçbir toplumu helak etmemiştir. Biz ancak halkı zâlim olan memleketleri helak etmişizdir. **(6:92; 42:7)**

28:60 Size verilen şeyler dünya hayatının nimeti ve süsüdür. Allah'ın yanındakiler ise daha hayırlı ve daha devamlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız? **(3:198; 13:26; 16:96; 87:16-17)**

28:61 Kendisine, yeniden dirileceği gün kavuşacağı güzel bir vaatte bulunduğumuz kimsenin hali, dünya hayatından geçici olarak nasiplendirdiğimiz, sonra da cezalandırılmak üzere huzurumuza getirilen kimse gibi olur mu?"

28:62 O gün Allah müşriklere, "Nerede hani Bana ortak sandığınız ilahlarınız?" diye sorar.

28:63 Kendilerine azap vaadimiz hak olmuş kimseler şöyle der: "Ey Rabbimiz! Şunlar bizim saptırdıklarımızdır. Biz kendi irademizle saptığımız gibi, onların da kendi iradeleriyle sapmalarına biz sebep olduk. Şimdi ise onlarla ilişkimiz olmadığını söyleyip, kendilerinden uzaklaşıyor ve Sana sığınıyoruz. Gerçekte onlar bize tapmıyor, kendi heveslerinin peşinde gidiyorlardı.

için de peygamberlerine ve onların şahsında bu vazifeyi yapacak olan kullarına sık sık görevinin sadece tebliğden ibaret olduğunu hatırlatmıştır.

[2] Bunu söyleyen Mekke müşrikleri, Allah'ın bir lütfu olarak Kâbe'nin hürmeti sayesinde her taraftan gelen yiyecekle ve güvenli bir ticâret sayesinde, şahane bir şekilde rızıklandırılıyorlardı. (Kureyş Sûresi'ne bakınız.)

28:64 Ortak koşanlara, "Bana ortak koştuklarınızı yardıma çağırın!" denir. Çağırırlar, ama onlar yardıma gelemezler. Derken azabı görürler. Ne olurdu sanki dünyada iken bu gerçeği kabul etselerdi.

28:65 Allah o gün kâfirlere, "Size gönderilen peygamberlere nasıl bir cevap vermiştiniz?" diye sorar.

28:66 O gün onlara bilgi kapıları kapanır. Cevap vermek için birbirlerine de soramazlar. **(7:6)**

28:67 Ama dünyada iken tevbe eden, iman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapan kimselerin kurtulanlardan olmaları umulur.

28:68 Senin Rabbin dilediğini yaratır ve dilediğini seçer. Onların ise seçme hakları yoktur.[3] Allah, onların uydurdukları ortaklardan yücedir/ uzaktır.

28:69 Senin Rabbin onların kalplerinde sakladıkları ya da açıkladıkları her şeyi bilir. **(13:10)**

28:70 Odur Allah, Ondan başka ilah yoktur. Başta da sonda da/ dünyada da âhirette de övgü ve minnet Onadır. Hüküm ve hükümranlık sadece Onundur. Siz de Ona döndürüleceksiniz.

28:71 De ki: "Söyleyin bana, eğer Allah geceyi kıyâmete kadar üzerinizde devam ettirecek olsa, Allah'tan başka size bir ışık getirecek olan ilah kimdir? Hâlâ dinleyip kabul etmeyecek misiniz?"

28:72 De ki: "Söyleyin bana, eğer Allah gündüzü kıyâmete kadar üzerinizde devam ettirecek olsa, Allah'tan başka size dinlenmeniz için bir gece getirecek olan ilah kimdir? Hâlâ gözünüzü açmayacak mısınız?

28:73 "Onun rahmetindendir ki şükredesiniz diye, dinlenmeniz için geceyi; lütuf ve ihsan olarak size nasip ettiği rızkınızı aramanız için de gündüzü yaratmıştır."

28:74 O gün Allah müşriklere, "Nerede hani Bana ortak sandığınız ilahlarınız?" diye sorar.

28:75 O gün her ümmetten bir şâhit çıkarırız. Peygamberleri yalanlayanlara da "Haydi inkâr etmiş olmanızın delillerini getirin" deriz.

[3] Âyetin bu kısmı "Senin Rabbin dilediğini yaratır ve (insanlar için) en iyi olanı seçer" şeklinde de tercüme edilmiştir.

O zaman onlar Allah'a ait olanın gerçek olduğunu anlarlar. Uydurdukları tanrılar/ koştukları ortaklar ise onları bırakıp ortadan kaybolur.

28:76 Kârun, Mûsâ'nın kavminden idi; fakat onlara karşı kibirlenip azdı. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki servetini taşımak, güçlü kuvvetli bir topluluğa dâhi zor geliyordu. Kavmi ona, "Şımarma, şüphesiz Allah şımaranları sevmez" demişti.

28:77 "Allah'ın sana verdiği nimetle âhiret yurdunu kazanmaya çalış; dünyadan da nasibini unutma.[4] Allah sana nasıl ihsanda bulunduysa, sen de başkalarına iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuk etme/ toplumun ahlâken çürümesine sebep olma. Şüphesiz ki Allah bozguncuları sevmez."

28:78 Kârun ise "Bu servet, bilgim sayesinde bana verilmiştir" dedi.[5] Kendisinden önce daha güçlü ve daha zengin nice nesilleri Allah'ın helak ettiğini o bilmiyor muydu? Helâkleri gelip çattığında, öyle mücrimlerden ne çeşit birgünah işledikleri sorulmaz; çünkü Allah hepsini hakkıyla bilir. **(39:49)**

28:79 Derken süs ve ihtişam içinde halkın karşısına çıktı. Dünya hayatını arzu edenler, "Keşke Kârun'a verilenin bir misli de bizim olsaydı! Gerçekten o pek büyük bir nasip sahibidir" dediler.

28:80 Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise "Yazıklar olsun size, iman eden ve güzel işler yapan kimse için Allah'ın vereceği sevap daha hayırlıdır. Ona da ancak sabredenler kavuşur" dediler.

28:81 Sonra Biz onu da sarayını da yerin dibine geçirdik. Allah'ın azabından onu kurtaracak hiçbir topluluk yoktu; kendi kendisine de bir yardımı dokunmadı.

28:82 Daha dün onun yerinde olmayı arzulayanlar ise o gün şöyle dediler: "Şu işe bakın! Gerçekten Allah kullarından dilediğinin rızkını genişletir, dilediğinin rızkını da daraltırmış! Eğer Allah bize lütfetmiş

[4] Burada "Dünyadan da nasihibi unutma" öğüdü yapılır. Fakat gerek önceki kavimler, gerekse Müslümanlar, âyeti/ öğüdü ters-yüz etmişler, "Ahiretten de nasibini unutma" ya dönüştürmüşlerdir. Âhirete az bir zaman dahi ayırmamışlardır.

[5] Kazanmak, başarmak, insanın kendi çalışması, gayreti ve çabasına bağlı olsa da sonuçta Allah'ın ihsanıdır. Bunu kendinden bilmek, Kârunca bir yaklaşımdır. Ve maalesef oldukça yaygındır.

olmasaydı, bizi de yerin dibine batırırdı. Vay be! Demek ki kâfirler kurtuluşa ermezlermiş!"

28:83 İşte şu âhiret yurdunu Biz yeryüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmak istemeyenlere nasip ederiz. Sonuç, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınanlarındır.[6]

28:84 Kim bir iyilikle huzurumuza gelirse, ondan daha hayırlısıyla karşılık görür.

Kim de bir kötülükle huzurumuza gelirse, bunlar da ancak yaptıklarının cezasını çeker. **(27:90)**

28:85 Kur'an'la amel etmeyi sana farz kılan Allah, elbette seni dönülecek yere tekrar döndürecektir.

De ki: "Kimin hidayet getirdiğini, kimin de tam bir sapıklık içinde olduğunu Rabbim çok iyi bilir."

28:86 Bu Kitabın sana indirileceğini ummuyordun. O ancak Rabbinin bir rahmeti olarak sana indirildi. Öyleyse sakın kâfirlere arka çıkma!

28:87 Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra, sakın seni onlardan ve onları tebliğ etmekten hiç kimse vaz geçirmesin. Sen insanları Rabbine çağır. Sakın müşriklerden/ Ona ortak koşanlardan olma. **(22:67)**

28:88 Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarma. Çünkü Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Onun zâtı/ Ona bakan yüzü dışında her şey helak olup gidicidir. Hüküm ve hükümranlık Onundur. Siz de Ona döndürüleceksiniz.

[6] Dünya geçici bir yerleşim yeridir. Ebedî kalınacak bir yurt olan âhirettir. İnsanı dünyaya imtihan için gönderen Rabbimiz, dünyadaki nimetlerin asıl olmadığını, asıllarının âhirette olduğunu sık sık hatırlatmıştır. Ama insanlardan çoğu, sadece dünya için yaratıldığını zannederek, geçici olan dünya nimetlerine takılıp kalmış, âhireti unutmuş; hatta nasibini dünyada ister olmuştur. Elde ettiklerini de Kârun misâli, tamamen kendi bilgisi ve gücüyle elde ettiklerini sanarak, azgınlaşmışlardır. Ancak böylelerinin sonu hüsran olmuştur.

ANKEBUT SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 69 âyettir. İsmini, 41. âyette geçen Allah'dan başka dostlar edinenlerin misâli, örümcek ağı kadar zayıf olduğu benzetmesindeki "örümcek" anlamına gelen "Ankebut" kelimesinden alır. Sûre, mü'minlerin Mekke'de en fazla baskıya maruz kaldıkları bir dönemde onları teselli, müşrikleri ise tehdit için indirilmiştir. Ayrıca iman etmenin, Allah yolunda mücadele yapmanın zor fakat bunun bir imtihan olduğu hatırlatılır. Sûrede Peygamber kıssalarıyla tevhid ve diriliş çok etkili bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca insan psikolojisi ve dünyanın geçici bir yurt olduğu konusu işlenir. Allah, kendi yolunda olanları muvaffak edeceği, onlara başarı lütfedeceği vaadinde bulunur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

29:1-2 Elif-lâm-mîm insanlar "İman ettik" demekle bırakılıp da, imtihan edilmeyeceklerini mi sandılar? **(3:142; 29:10)**

29:3 Yemin olsun ki Biz kendilerinden önce gelip geçenleri de imtihana tabi tuttuk. İşte imanında sâdık olanlarla, yalancıları Allah böylece ayırt eder.

29:4 Kötülük işleyip duranlar Bizden kaçıp kurtulacaklarını mı sandılar? Ne kötü bir hükme varıyorlar.

29:5 Kim Allah'la karşılaşmayı ümit ederse, Allah'ın vaat ettiği o an kesinlikle gelecektir. Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

29:6 Kim Allah için çaba ve gayret gösterirse, kendi menfaatinedir. Şüphesiz Allah'ın hiçbir varlığa (gayretine ve ibadetine) ihtiyacı yoktur. **(45:15)**

29:7 Şüphesiz iman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanların günahlarını örtecek ve yaptıklarından daha güzeliyle onları mükâfatlandıracağız. **(4:40)**

29:8 Biz insana, anne ve babasına güzel davranmasını emrettik. Bununla beraber, eğer onlar ilah olduğuna dair hiçbir delil bulunmayan bir şeyi Bana ortak koşman için seninle mücadele edecek olurlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz Banadır ve o zaman yaptıklarınızı Ben size haber vereceğim. **(17:23-24; 31:14-15)**

29:9 İman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanları Biz elbette sâlihlerin arasına katacağız

29:10 İnsanlardan öyleleri de vardır ki "Allah'a iman ettik" der, sonra da Allah yolunda baskı ve eziyete uğradıklarında, bunu Allah'ın azabı gibi görürler. Eğer Rabbin sana bir zafer lütfederse, "Biz de sizinle beraberdik" derler. Oysa Allah, herkesin kalplerinden geçeni bilen değil midir? **(4:141-143; 22:11; 29:2)**

29:11 Şüphesiz Allah, iman edenleri de; münâfık olanları da bilir.

29:12 Kâfirler iman edenlere, "Gelin bizim hayat tarzımıza uyun. Günahlarınız bizim boynumuza" derler. Oysa onların günahlarından hiçbir şeyi yüklenip de onları mesuliyetten kurtaracak değildirler. Şüp-

hesiz onlar yalancıdırlar.[1]

29:13 Onlar hem kendi günahlarını, hem de saptırdıkları kimselerin günah yükünü (onların günahından bir şey eksiltilmeksizin) taşıyacaklardır. Diğer taraftan, uydurup durdukları yalanların hesabı da kıyâmet gününde onlardan sorulacaktır.[2] **(7:38; 16:25; 17:15)**

29:14 Yemin olsun ki Biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik. O, onların arasında dokuz yüz elli yıl kaldı. Sonunda onlar zulümlerinin sürdürürlerken, tufan kendilerini yakalayıverdi.

29:15 "Biz Nuh'u ve gemidekileri kurtardık ve bunu bütün insanlara bir ibret yaptık. **(7:64; 54:15; 69:11)**

29:16 İbrahim'i de peygamber gönderdik. O kavmine şöyle dedi: "Allah'a kulluk edin. Ona karşı gelmekten sakının. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

29:17 Allah'ı bırakıp bir takım putlara tapıyor, asılsız sözler uyduruyorsunuz. Allah'ı bırakıp da taptıklarınızın size rızık veremeyeceğini bilmelisiniz. Öyle ise rızkı Allah katında arayın. Ona kulluk edin, Ona şükredin. Ancak Ona döndürüleceksiniz.

29:18 Eğer (bu tebliğimi) yalanlarsanız, bilin ki sizden önce birçok millet de kendilerine yapılan tebliği yalan saymıştı. Peygamberin vazifesi, sadece açık bir tebliğdir.

29:19 O inkârcılar Allah'ın yaratmayı nasıl başlattığını, sonra bunu nasıl tekrarladığını görmüyorlar mı? Şüphesiz bu Allah'a göre kolaydır. **(30:27; 52:35-36)**

29:20 De ki: "Yeryüzünde gezin de görün: Allah varlıkları ilk önce nasıl yaratmış, sonra da ikinci bir yaratılışla nasıl vücuda getiriyor. Şüphesiz Allah her şeye gücü yetendir.

[1] Aynı söylem günümüzde de mevcuttur. Bazıları "sen yap, günahsa, günahı bana" derler. Oysa suç, günah şahsidir. Hiç kimse bir başkasının günahını üstlenemez. Ancak günah konusunda bir çığır açan, o yolda günah işlenildikçe, işleyenlerin kazandığı günahı aynen üstlenir. Bu, farklı bir konudur. Bir sonraki ayette bu konu ele alınır. (17:15'e de bakınız)

[2] Bu âyetle, 17:15 veya 53:38 âyetlerinde geçen "kimsenin bir başkasının günahını yüklenmeyeceği âyetleri arasında bir çelişki yoktur.

Bu âyet, "Gelin bize uyun. Varsa günahı bize" diyerek insanları yoldan çıkarmaya çalışan "insan şeytanlarına" cevaptır. 5:59'a da bakınız.

29:21 Allah dilediğini cezalandırır, dilediğine de merhamet eder. Hepiniz Onun huzuruna götürüleceksiniz.

29:22 Sizler ne yerde ne de gökte Allah'ı âciz bırakıp da cezadan kurtulamazsınız. Sizin Allaha karşı koruyucunuz da yardımcınız da yoktur.

29:23 Allah'ın mesajlarını ve âhirette Ona kavuşmayı inkâr edenler, Benim rahmetimden ümitlerini kesenlerdir. Onlara son derece acı veren bir azap vardır.

29:24 Bu tebliğ karşılığında kavminin İbrahim'e sözü, "Onu öldürün veya yakın" demekten ibaret oldu. Ama Allah onu ateşten kurtardı. Doğrusu bunda iman eden bir kavim için ibret vardır. **(37:97-98)**

29:25 İbrahim onlara şöyle karşılık verdi: "Siz sadece aranızdaki dünya hayatına yönelik sevgi uğruna Allah'ı bırakıp, bir takım putlar edindiniz. Fakat kıyâmet gününde birbirinizi tanımadığınızı söyleyecek ve birbirinize lânet okuyacaksınız. Varacağınız yer Cehennemdir ve hiç yardımcınız olmayacaktır." **(6:94; 11:21; 43:67; 46:6)**

29:26 Bunun üzerine Lut, İbrahim'e iman etti. İbrahim, "Ben, Rabbimin emrettiği yere hicret ediyorum. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır" dedi.

29:27 Biz İbrahim'e (evlat ve torun olarak) İshak'ı ve Yakub'u ihsan ettik. Peygamberliği ve kitabı da onun neslinde devam ettirdik. Ona dünyada mükâfatını verdik. O âhirette elbette sâlihlerden olacaktır. **(2:130, 6:84; 19:49)**

29:28 Lut'u da peygamber gönderdik. O kavmine şöyle dedi: "Gerçekten siz daha önce hiçbir topluluğun yapmadığı bir hayâsızlığı işliyorsunuz!

29:29 Siz illa erkeklere mi şehvetle yaklaşacak, bunun için yol kesecek/ neslin üremesini engelleyecek ve toplantılarınızda edepsizlikler mi yapacaksınız?"

Halkının ona cevabı ise şu oldu: "Eğer doğru söyleyenlerdensen, bize Allah'ın azabını getir."

29:30 Lut ise "Şu fesatçılar topluluğuna karşı bana yardım et Rabbim" diye niyaz etti.

29:31 Elçilerimiz/ melekler İbrahim'e müjde getirdiklerinde (İs-

hak'ı müdelediklerinde) şöyle dediler: "Biz şu beldenin halkını helak edeceğiz. Çünkü oranın halkı zâlimdirler."

29:32 İbrahim, "Ama orada Lût var" dedi.

Melekler şöyle dediler: "Orada kimin olduğunu çok iyi biliyoruz. Karısı dışında onu ve âilesini kurtaracağız. Karısı ise helak edilecek kimselerdendir."

29:33 Elçilerimiz Lut'a geldiğinde endişeye kapıldı, dermanı kesildi/ dizlerinin bağı çözüldü, göğsü daraldı. Elçiler ona şöyle dediler: "Korkma ve üzülme. Biz seni ve âileni kurtaracağız. Sadece karın helak edileceklerin arasında olacak." **(11:77)**

29:34 "Şüphesiz işleyip durdukları kötü fiiller yüzünden biz bu belde halkının üzerine gökten korkunç bir azap indireceğiz."

29:35 Yemin olsun ki Biz o helak ettiğimiz beldeden akıl sahibi bir topluluk için geriye apaçık alâmetler bıraktık. **(37:137-138)**

29:36 Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. O kavmine şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, âhiret gününe umut bağlayın, bozgunculuk yaparak yeryüzünü fesada vermeyin/ toplumun ahlâken çürümesine sebep olmayın."

29:37 Onlar Şuayb'ı yalanladılar, sonra şiddetli bir sarsıntı onları yakalayıverdi de oldukları yerde yüz üstü kapanıp kaldılar.

29:38 Âd ve Semûd kavimlerini de helak ettik. Geride bıraktıkları harap meskenleri, onların âkibetini/ sonunu size açıkça göstermektedir. Çünkü şeytan onlara işledikleri kötülükleri güzel göstermiş ve kendileri hakikati kavrama kabiliyetine sahip kimseler oldukları halde, onları doğru yola gitmekten alıkoymuştu.

29:39 Karun'u, Firavun'u ve Hâman'ı da helak ettik. Mûsâ onlara mu'cizelerle geldi, fakat onlar kibirlendiler, iman etmediler. Ancak azabımızdan kaçıp kurtulamadılar. **(28:76-81)**

29:40 Onların her birini günah işlemeye devam ederlerken suçüstü yakaladık/ suçları sebebiyle cezalandırdık.[3] Kiminin üzerine taş yağdıran bir kasırga gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimi-

[3] Âyetin bu kısmı, "Onların her birini suçuyla yakaladık" şeklinde de tercüme edilmiştir. Bu fark âyette geçen "be" harfinden kaynaklanır.

ni yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Onlar Allah'a zulmetmedi, asıl kendi kendilerine zulmettiler.

29:41 Allah'dan başka dostlar edinenlerin misâli, ürettiği ağla kendisine ev yapan dişi örümceğe benzer. Oysa barınakların en çürüğü, örümcek ağıdır. Keşke bunu bilmiş olsalardı.

29:42 Allah onların kendisinden başka neyden istekte bulunduklarını/ yalvardıklarını bilir. Çünkü Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

29:43 Bütün bunlar, ibret almaları için insanlara verdiğimiz misallerdir. İlim sahiplerinden başkası onu anlayamaz. **(39:27)**

29:44 Allah gökleri ve yeri belli bir amaç/ gaye için yaratmıştır. Elbette bunda iman edecek bir topluluk için ibretler vardır.

29:45 Sana vahyedilen bu kitabı başkalarına ilet. Namazı da dosdoğru kıl. Şüphe yok ki namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak ise elbette en büyük ibâdettir. Yaptıklarınızı Allah hakkıyla bilir.

29:46 Kitap ehlinden zulme sapanlar dışındakilerle en güzel bir şekilde mücâdele edin. Onlara deyin ki: "Biz, bize ve size indirilene iman ettik. Bizim İlahımız da sizin İlahınız da birdir. Biz ancak Müslümanlarız/ Ona teslim oluruz." **(3:84)**

29:47 Sana bu Kitabı indirdik. Kendilerine kitap verdiklerimiz ona iman ediyorlar. Kitap ehli olmayanlardan da ona iman edecek nice kimseler vardır. Bizim âyetlerimizi ancak kâfirler inkâr ederler.

29:48 Bu Kitabı sana indirmeden önce sen ne bir kitap okumuş, ne de yazmıştın. Eğer okuma yazma bilseydin, âyetlerimizi çürütmeye çalışanlar elbette şüpheye düşerlerdi.[4]

29:49 Oysa bu Kur'an, kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde yerleşen bir kitaptır. Bizim mesajlarımızı, zâlimlerden başkası inkâr etmez.

29:50 İnkârcılar, "Rabbinden sana mu'cize inseydi de inansaydık" dediler. Sen de ki: "Mu'cizeler ancak Allah katındadır/ O dilediğini indirir. Ben sadece sizi Allah'ın azabından açıkça sakındıran bir uyarıcıyım.

4 Bu durumda, "Söyledikleri Allah'tan aldığı vahiy değil, başka kitaplardan okuyup öğrendiği şeyler" derlerdi.

29:51 Kendilerine okunan Kitab'ı sana indirmiş olmamız, onlara yeterli gelmedi mi? İman eden bir topluluk için onda şüphesiz bir rahmet ve öğüt vardır. **(17:88, 89; 26:197)**

29:52 De ki: "Sizinle benim aramda şâhit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde olanı bilir. Bâtıla inananlar ve Allah'ı inkâr edenler ise zarara uğrayacak olanların tâ kendileridir.

29:53 Senden azabın çabuklaştırılmasını istiyorlar. Eğer azap için belirlediğimiz bir vakit olmasaydı, azap onlara çoktan gelip çatardı. Şüphesiz o azap onlara hiç farkında olmadıkları bir zamanda, ansızın gelip çatacaktır.

29:54 Cehennem o inkâr edenleri çepeçevre kuşatmışken, onlar hâlâ senden azabın çabuklaştırılmasını istiyorlar.

29:55 O azap kendilerini üstlerinden ve ayaklarının altından sardığı gün, Allah onlara "Yaptıklarınızın cezasını tadın!" buyuracaktır. **(7:41; 21:39; 39:16; 52:13-16; 54:48-49)**

29:56 Ey iman eden kullarım! Benim arzım geniştir/ dininizi yaşayamadığınızda hicret edebilirsiniz. Ancak Bana kulluk edin.

29:57 Çünkü her nefis/ herkes ölümü tadacaktır. Sonra Bize döndürüleceksiniz.

29:58 İman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanları, daimî kalmak üzere, Cennette içlerinden ırmaklar akan yüksek köşklere yerleştireceğiz. İyi işler yapanların mükâfatı ne güzeldir!

29:59 Onlar ki sabretmişler ve ancak Rablerine tevekkül etmişler/ güvenmişlerdir.

29:60 (Rızık için endişeye kapılmayın) Yeryüzünde yürüyen ve kendi rızkını yüklenemeyen nice canlının ve sizin rızkınızı Allah verir. Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

29:61 Müşriklere "Gökleri ve yeri yaratan; güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren kimdir?" diye sorsan, elbette "Allah!" derler. Öyleyse niçin yüzleri haktan çevriliyor?

29:62 Allah kullarından dilediğine bol rızık verir, dilediğinin de rızkını kısar. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilir.

29:63 Müşriklere “Gökten su indirip ölümünden sonra yeryüzünü canlandıran kimdir?” diye sorsan, elbette “Allah!” derler.

“De ki: Hamd, (kâfirlerin bile bu gerçeği inkâr edemedikleri) Allah’a mahsustur. Fakat onların çoğu bu gerçeği düşünüp akıl etmiyorlar.

29:64 (Eğer düşünseler şunu anlarlar:) Bu değersiz dünya hayatı, bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Asıl/ değerli olan hayat ise âhiret yurdudur. Keşke bunu bilselerdi. **(6:32; 47:36)**

29:65 Onlar bir gemiye binip de kendilerini tehlikede gördükleri zaman, ortak koştukları şeyleri bırakıp bütün kalpleriyle sadece Allah’a yalvarırlar. Fakat onları kurtarıp karaya çıkardığımızda bir de bakarsın ki yine Allah’a ortak koşuyorlar. **(17:67; 31:32; 39:2)**

29:66 Kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük edip dünyadan nasiplenmeye devam etsinler. Fakat zamanı geldiğinde gerçeği göreceklerdir.

29:67 Onlar çevrelerindeki insanlar kapılırken (öldürülürken veya esir edilirken) biz onların ikamet ettikleri yeri/ Mekke’yi güvenli ve dokunulmaz bir bölge yaptığımızı görmediler mi? Onlar hâlâ bâtıla inanıp Allah’ın nimetini inkâr mı ediyorlar? **(2:126; 28:57; 106:1-4)**

29:68 Uydurduğu yalanı Allah’a isnad eden veya gerçek olan kendisine geldikten sonra onu yalanlayandan daha zâlim kim vardır? İnkâr edenler için Cehennemde yer mi yok? **(28:57)**

29:69 Bizim uğrumuzda mücâdele edenlere gelince: Biz yollarımızı onlara gösteririz. Şüphesiz Allah iyi kullukta bulunanlarla beraberdir.

RUM SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 60 âyettir.

İsmini, 2. âyette geçen "Rum" kelimesinden alır. Ehl-i Kitap olan Rumların, ateşperest olan İranlılara galip geleceği haber verilerek Müslümanların da müşriklere galip gelecekleri müjdelenir. Sûrede yerlerin ve göklerin boşuna yaratılmadıkları, bir gaye için yaratıldıkları nazara verilir. Bu gayenin âhiret/ mükâfat ve ceza, Cennet ve Cehennem olduğu nazara verilerek âhireti inkâr eden müşriklere ölümden sonra diriliş konusunda oldukça sağlam deliller sunulur. İnsan psikolojisi üzerinde durulur, mü'minlere sabır ve sebat tavsiye edilerek sonunda müşriklerin mağlup olacakları, kaybedecekleri mesajı verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

30:1 Elif-lâm-mîm.

30:2-5 Rumlar, Araplara yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Fakat onlar bu yenilgiden birkaç yıl[1] sonra zafer kazanacaklardır. Çünkü işleri karara bağlama yetkisi, bundan önce de bundan sonra da/ eninde sonunda Allah'ındır. O gün Allah'ın yardımıyla mü'minler sevineceklerdir. Allah ancak dilediğine yardım eder/ zafer verir. Şüphesiz Allah Azîz ve Rahim'dir/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olandır.

30:6 Bu, Allah'ın vadidir. Allah, sözünden asla dönmez. Ama insanların çoğu bunu bilmez.

30:7 Onlar sadece dünya hayatının kendi menfaatlerine bakan dış yüzünü bilirler. Âhirete bakan yönünden ise büsbütün gafildirler.

30:8 Onlar kendi yaratılış inceliklerini düşünüp de[2] Allah, gökleri yeri ve ikisi arasındakileri bir amaç için belirli bir vakte kadar devam etsin diye yarattığını anlamadılar mı?

30:9 Yeryüzünde gezip de kendilerinden önceki kavimlerin sonlarının ne olduğuna bakmazlar mı? Onlar kendilerinden daha kuvvetliydiler; toprağı kazıp altüst etmişler, yeryüzünü şimdikilerden daha çok imar etmişlerdi. Onlara da elçilerimiz apaçık mucizeler getirmişlerdi. Allah, onlara haksızlık etmedi fakat onlar inkâr ve isyanlarıyla kendi kendilerine zulmettiler. **(40:21)**

30:10 Sonra Allah'ın delillerini yalanlayıp onunla alay etmeleri sebebiyle, o kötülük işleyenlerin sonu, çok fenâ oldu.

30:11 Allah, yaratmayı başlatan, sonra da devam ettirendir. Sonunda Onun huzurunda toplanacaksınız.

30:12 Kıyâmet koptuğunda o suçlular/inkârcılar ümitlerini tamamen yitirirler/ çaresizlikten donakalırlar.

30:13 Çünkü artık ortak koştukları şeylerden onlara bir tek şefaatçi dahi çıkmaz. Oysa onlar ortak koştukları şeyler sebebiyle inkârcı olmuşlardı.[3]

[1] Üç, beş, yedi, en fazla dokuz yıl sonra.

[2] Âyetin bu ilk cümlesi çoklarınca "Onlar kendi başlarına kalıp düşünmediler mi?" şeklinde de çevrilmiştir.

[3] Âyetin bu cümlesi "Onlar ortaklarını da reddedeceklerdir" şeklinde de çevrilmiştir.

30:14 Kıyâmet gelip çattığı gün, mü'minler ile kâfirler birbirlerinden ayrılırlar. **(36:59)**

30:15 İman edip sâlih/ dinin faydalı gördüğü işler yapanlar, Cennet bahçelerinde ikramlara kavuşarak çokça sevindirilirler.

30:16 İnkâr edip mesajlarımızı ve âhirete kavuşmayı yalanlayanlar ise Cehennemde azaba sunulurlar.

30:17 Akşama girerken ve sabaha çıkarken Allah'ı tesbih edin/ şanını yüceltin.

30:18 Göklerde ve yerde olanların övgüsü Onadır. Öğleyin ve akşama girerken de Onu tesbih edin/ şanını yüceltin.[4] **(11:114; 17:78; 20:130; 33:42; 50:40)**

30:19 O Allah ölüden diriyi çıkarır; diriden de ölüyü çıkarır. Ölmüş toprağa da hayat verir. İşte siz de öldükten sonra böylece diriltileceksiniz. **(7:57; 22:6-7; 36:33-34)**

30:20 Onun delillerinden biri de sizi topraktan yaratmış olmasıdır. Sonra beşer olarak, dünyaya yayıldınız.

30:21 Onun delillerinden biri de size hemcinslerinizden kendilerine ısınacağınız eşler yaratması, aranızda meveddet/ sevgi ve merhamet var etmesidir. Şüphesiz bunda düşünen kimseler için ibretler/ alınacak dersler vardır. **(4:1; 7:189; 49:13)**

30:22 Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin, renklerinizin/ tenlerinizin, (seslerinizin ve sîmalarınızın) farklılığı yine Onun delillerindendir. Şüphesiz bunda ilim sahipler için ibretler/ alınacak dersler vardır. **(29:43; 49:13)**

30:23 Onun delillerinden biri de gece veya gündüz uyuyabilmeniz ve rızık/ geçim vesilesi aramanızdır. Şüphesiz işiten kimseler için elbette bunda ibretler vardır.

30:24 Bâzen korku, bâzen de ümit vermek için şimşeği göstermesi; gökten bir su indirip ölmüş toprağa onunla hayat vermesi de Onun delillerindendir. Şüphesiz aklını çalıştıran kimseler için bunda ibretler vardır.

[4] 17 ve 18 âyetlerde "Allah'ı tesbih edin" ifadesi "namaz kılın" olarak da tercüme edilmiştir.

30:25 Gök ve yerin Allah'ın emriyle ayakta durması da yine Onun delillerindendir. Sonra O, bir emirle sizi çağırdığında, kabirlerinizden derhal çıkarsınız. **(39:68; 70:44)**

30:26 Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Hepsi de Ona boyun eğer. **(35:41)**

30:27 İnsanları önce yaratan sonra tekrar diriltecek olan Allah'tır. İnsanları tekrar diriltmek, Onun için çok kolaydır.[5] Göklerde ve yerde en güzel misal vermek, Allah'a aittir. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır. **(17:50-51; 19:66, 67; 29:19; 50:15; 56:57)**

30:28 (İşte) Allah size kendinizden misal veriyor: Size rızık olarak verdiğimiz mal ve servette kölelerinizin buna ortak olup bunların tasarrufunda sizinle eşit hale gelmesine râzı olur musunuz? Birbirinizden çekindiğiniz gibi kölelerinizden de çekinir misiniz?[6] İşte akıl sahibi bir topluluk için delilleri Biz böyle açıklarız. **(16:71)**

30:29 Böyleyken zâlimler/ inkârcılar bir bilgiye dayanmaksızın, heva ve heveslerine körü körüne tâbi oldular. Allah'ın saptırdığını kim doğru yola getirebilir? Onlar için hiçbir yardımcı da yoktur.

30:30 Öyleyse sen yüzünü bütün varlığınla Hanif dinine çevir.[7] Allah insanları o din üzerine yaratmıştır. Allah'ın dininde bir değişme yoktur. İşte doğru din budur. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler. **(2:138; 6:116)**

30:31 Hepiniz Ona yönelin. Onun yasaklarına karşı gelmekten sakının. Namazınızı doğru kılın ve sakın müşriklerden olmayın.

30:32 O müşrikler ki dinlerini parçalamışlar, bölük bölük olmuşlardır. Her fırka kendisinde olanla bübürlenip duruyor. **(6:159)**

[5] "Daha kolaydır" şeklinde tercüme edenler de olmuştur. Ancak bu "Allah için daha zor olan mı var?" şeklinde bir soruyu çağrıştıracağından, uygun değildir. Ehven kelimesinin "çok kolay" anlamı da olduğundan, biz o anlamı tercih ettik.

[6] Siz kölelerinizi kendinize eşit tutmazken, malınıza ortak olmalarından korkmazken Allah'ın mülküne Onun yarattıkları kullarının ortak olabileceğine nasıl ihtimal verebilirsiniz?

[7] 2:135. âyetin açıklamasına bakınız.

30:33 İnsana bir zarar dokunduğunda, Rablerine yönelir Ona yalvarırlar. Allah onları o musibetten kurtarıp bir rahmet tattırdığında ise içlerinden bazıları yine Rablerine ortak koşmaya başlar.

30:34 Böylece onlara verdiğimiz nimetlere nankörlük ederler. Dünyadan nasiplenmeye devam edin. Sonunuzun ne olacağını yakında bileceksiniz.

30:35 Yoksa Biz onlara bir delil indirdik de o delil sebebiyle mi Allah'a ortak koşuyorlar? **(6:81; 7:33, 71; 10:68; 12:40; 22:71; 53:23)**

30:36 İnsanlara bir nimet tattırdığımızda onunla şımarırlar. Kendi elleriyle işledikleri yüzünden başlarına bir kötülük geldiği zaman ise ümitsizliğe düşerler. **(4:78, 79; 11:9, 10; 41:49)**

30:37 Onlar, Allah'ın, dilediğinin rızkını genişlettiğini, dilediğinin rızkını da daralttığını görmediler mi? İman eden bir topluluk için bunda elbette ibretler vardır.

30:38 Akrabalarına, yoksula ve yolda kalmışlara haklarını ver. Allah'ın rızasını isteyenler için, bu daha hayırlıdır. Kurtuluşa erenler de işte onlardır.

30:39 İnsanların malında daha fazlası gelsin diye verdiğiniz bağışlar, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekatlar var ya! İşte kat kat artacak olan böyle yapanların verdikleridir.[8]

30:40 Sizi yaratan, rızıklandıran, öldüren, tekrar diriltecek olan Allah'tır. Ona ortak koştuklarınız arasında bunların birini yapabilecek olan var mı? Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır ve yücedir.

30:41 İnsanların kendi elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde/ dünyada bozukluk ortaya çıktı/ düzen bozuldu. Belki vazgeçerler diye Allah onlara işledikleri kötülüklerin cezasından bir kısmını tattırır. **(7:168; 21:35)**

[8] Bu âyet şöyle de meallendirilmiştir: "Başkalarının kazançlarıyla zenginleşmek için fâizle verdiğiniz borç, size Allah katında hiçbir sevap kazandırmaz. Ama Allah'ın rızasını kazanmak için verdiğiniz zekat, kat kat sevap kazandırır."

Biz bu âyette geçen ribânın, bilinen fâiz değil, artış anlamına geldiğini düşündüğümüzden, metin içerisinde kaydettiğimiz anlamı vermeyi tercih ettik. Bu âyette Allah rızası için vermek yerine, "Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez" zihniyeti eleştirilmektedir.

30:42 De ki: "Yeryüzünde gezin de daha öncekilerinin sonlarının nasıl olduğuna bir bakın. Onların çoğu Allah'a ortak koşan kimselerdi.

30:43 Öyleyse Allah, o geri çevrilmesi mümkün olmayan günü getirmeden önce, sen yüzünü dosdoğru olan hak dine çevir. O gün geldiğinde Cennetlikler ve Cehennemlikler birbirinden ayrılacaklardır.

30:44 Artık kim inkâr ederse inkârının zararı kendisinedir. Kim de sâlih/ dinin güzel gördüğü iyi işler yaparsa onlar da kendileri lehine bir hazırlık yapmış olurlar. **(41:46)**

30:45 Böylece Allah sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanları lütfuyla ödüllendirecektir. Allah kâfirleri asla sevmez.

30:46 Onun delillerinden biri de rüzgarları müjdeci olarak göndermesidir. Böylece size rahmetini tattırsın, gemiler Onun emriyle akıp gitsin, siz Onun lütfuyla nasip ettiği rızkını arayasınız ve Ona şükredesiniz.

30:47 Yemin olsun ki senden önce de kavimlere içlerinden peygamberler gönderdik de onlara apaçık deliller gösterdiler. Ama çoğu iman etmedi, Biz de o suçlulardan/ inkârcılardan intikam aldık. Çünkü iman edenleri desteklemek bizim üzerimize bir hakk idi. **(43:55; 44:16)**

30:48 O Allah'tır ki rüzgarları gönderir, onunla bulutları sevkeder, o bulutları gökte istediği gibi yayar ve parçalar halinde dağıtır. Bir de görürüsün ki aralarından yağmur akıp duruyor! O yağmur dilediğine isabet ettiğinde, onlar derhal seviniverirler. **(7:57)**

30:49 Oysa onlar daha önce yağmur konusunda tamamen ümitsizliğe düşmüşlerdi.

30:50 Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor? Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece diriltecektir; Onun her şeye hakkıyla gücü yeter.[9]

[9] Her bahar mevsiminde, yeryüzünün diriltilmesi olayında sayısız derecede karmaşıklık içinde, yüzbinler tarzda ölümden sonra sınırsız derecede intizam ve ayırt edicilikle dirilişin örneklerini insanın gözü önüne seren Zât, ölüleri de öylece diriltecektir.

30:51 Eğer biz onlara bir rüzgar göndersek onun ekinlerini sarart-
tığını görseler, yine nankörleşirler.

30:52 Şüphesiz sen ölülere de arkasını dönüp uzaklaşan sağırlara
da sesini duyuramazsın.

30:53 Sen körleri de doğru yola eriştiremezsin. Sen ancak mesaj-
larımıza iman edenlere sözünü işittirebilirsin. Çünkü böyleleri hakka
hemen teslim olurlar. **(27:81)**

30:54 O Allah, sizi zayıf yarattı sonra o zaafın ardından size kuv-
vet verdi. O kuvvetten sonra tekrar bir zayıflık ve ihtiyarlık yarattı. O
dilediğini yaratır. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Kadîr'dir/ Her şeyi hakkıyla
bilen, her şeye gücü yetendir. **(22:5; 23:14; 40:67)**

30:55 Kıyâmetin koptuğu gün mücrimler/ inkârcılar dünyada bir
andan fazla kalmadıklarına yemin ederler. İşte onlar dünyada da böyle
yanılıyorlardı.[10] **(23:112-115)**

30:56 Kendilerine ilim ve iman nasip edilenler ise bu soruya şöyle
cevap verirler: "Siz Allah'ın kitabına göre dirilme gününe kadar orada
kaldınız. İşte o diriliş günü bugün, fakat siz bunun gerçek olduğuna
inanmadınız.

30:57 O gün zâlimlere mazeretleri/ özür beyan etmeleri bir fayda
vermez. Onlardan tevbe istenmez. Rablerini râzı edecek işler yapmala-
rı için yeni bir fırsat da tanınmaz/ özürleri kabul edilmez.

30:58 Yemin olsun ki Biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü mi-
sal getirdik. Sen onlara bir mu'cize getirsen, inkâr edenler şöyle derler:
"Siz ancak bâtıl iddialar peşindesiniz." **(6:111; 10:96-97; 15:14-15)**

30:59 Hakka karşı çıkıp inatlaşmaları sebebiyle Allah onların
kalplerini mühürlemiştir.

30:60 Sen sabret. Şüphesiz Allah'ın vadi kesindir. Gerçek anlam-
da iman etmeyenler, sakın sana sabırsızlık ve gevşeklik vermesin.

[10] Âyetin son cümlesi, "Onlar dünyada da işte böyle döndürülüyorlardı" şeklin-
de de tercüme edilmiştir.

LOKMAN SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 34 âyettir.

İsmini, Kur'an'da ilk defa hayatı bu surede geçen Hz. Lokman kıssasından alır. Sûrenin en önemli vurgusu, Hz. Lokman'ın oğluna yaptığı hikmetli öğütleridir. Sûrenin 2. âyetinde Kur'an'ın hikmet dolu bir kitap olduğu vurgulanarak, Hz. Lokman'ın hikmetli öğütleriyle bağ kurulur. Sûrede ayrıca Allah'ın varlık ve birlik delilleri sunulur. Ayrıca bilgisizce taklit etmenin kötülüğü nazara verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

31:1-3 Elif-lâm-mîm. Bunlar hikmet dolu Kitabın mesajlarıdır. Muhsinler/ en güzel şekilde kullukta bulunanlar için bir hidâyet rehberi ve bir rahmettir.

31:4 O muhsinler ki namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verirler. Onlar âhirete de görmüş gibi kesin olarak inanırlar.

31:5 Rablerinin gösterdiği doğru yol üzere olanlar bunlardır; kurtuluşa erenler de bunların ta kendileridir.

31:6 Öyle insanlar vardır ki hiçbir delile dayanmaksızın insanları (fark ettirmeden) Allah yolundan saptırmak isterler. Dini alaya almak için boş söz ve eğlencelere müşteri çıkarlar. İşte böyleleri için hor ve hakir edici bir azap vardır.[1]

31:7 Kendilerine mesajlarımız okunduğunda hiç işitmemişçesine, sanki kulağında bir ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak arkasını döner. Onu pek acı veren bir azapla müjdele.

31:8 İman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapan kimseler için ise Naîm/ nimetlerle dolu Cennetler vardır.

31:9 Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Bu, Allah'ın verdiği kesin bir sözdür. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

31:10 Şu gördüğünüz gökleri, görünen direkler olmadan O yarattı; dünya sizi sarsmasın diye dağları dikti; orada her türlü canlının çoğalmasını sağladı. Biz, gökten de bir su indirerek yeryüzünde güzel ve faydalı her çiftten/ türden bitkiler yeşerttik. **(16:15; 51:49)**

31:11 İşte bunlar Allah'ın yaratma şeklidir/ yarattıklarıdır. Haydi gösterin bakalım, Ondan başkası ne yaratmış? Doğrusu o zâlimler/ inkârcılar apaçık bir sapıklık içindedirler.

[1] Tarih boyunca Kur'an'dan alakasız çıkarımlar ve ilgisiz delillendirmeler yapılmıştır. Bunlardan birisi de "Peygamberimizin sözleri" anlamındaki hadise karşı çıkmak için bu âyetin delil olarak kullanılmasıdır. Burada geçen söz, terim olarak kullanılan Peygamberimize isnad edilen söz anlamında "hadis" değil, herkesin konuşurken kullandığı "söz" anlamındadır.

31:12 Yemin olsun ki Biz, Lokman'a hikmet verdik. Ona şöyle dedik: "Allah'a şükret. Kim şükrederse kendisi için şükretmiş olur kim de nankörlük ederse şüphesiz Allah Ganiyy ve Hamîd'dir/ Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve her türlü övgü ve methe layıktır."[2]

31:13 Lokman da oğluna öğüt verirken şöyle demişti: "Yavrucuğum! Sakın Allah'a ortak koşma. Çünkü Ona ortak koşmak, çok büyük bir zulümdür." **(17:23)**

31:14 Allah buyurur ki: "Biz, insana anne ve babasına iyilik etmesini emrettik. Annesi onu meşakkat üzerine meşakkatle taşıdı. Sütten kesilmesi de iki yıl sürdü. İnsana, "Bana, anne ve babana şükret. Dönüşün ancak Banadır" dedik. **(6:151; 17:23, 24; 19:32; 29:8; 46:15)**

31:15 "Eğer, onlar aklının ilahlık yakıştıramayacağı bir şeyi Bana ortak koşman için seni zorlarlarsa onlara itaat etme. Onlara bu dünyada iyilikle davran ve Bana yönelenlerin yolundan git. Sonunda hepiniz Bana döneceksiniz ve yaptıklarınızı Ben size haber vereceğim." **(29:8)**

31:16 "Ey yavrucuğum, yaptığın iyi veya kötü bir iş hardal tanesi kadar da olsa ve bir kayanın kovuğuna girse ya da göklerde veya yerde gizlenmiş olsa dahi Allah onu ortaya çıkarır. Şüphesiz Allah Latîf ve Habîr'dir/ Allah en gizli işleri bütün inceliğiyle bilen ve her şeyden hakkıyla haberdar olandır. **(21:47; 99:7-8)**

31:17 "Ey yavrucuğum, namazını dosdoğru kıl; iyiliği tavsiye et, kötülükten de sakındır. Başına gelebilecek her sıkıntıya sabırla katlan. Şüphe yok ki bunlar, azim ve sebat göstermeye değer işlerdendir." **(3:104)**

31:18 "Gurura kapılarak insanlardan yüzünü çevirme, yeryüzünde kasılarak yürüme. Unutma ki Allah, büyüklük taslayanları ve övünenleri sevmez. **(17:37)**

[2] Hikmet teriminin açıklaması için 2:129'un dipnotna bakınız.

Hz. Lokman'ın peygamber olup olmadığı tartışmalıdır. Çoğunluğun görüşüne göre o bir peygyamber değildir. Lokınan'ın Medyen ve Eyke halkından olduğu, Hz. Dâvud zamanında yaşadığı, terzi veya marangoz olduğu, tıb bilgisine sahip olduğu rivâyet edilir. Bunun için "Lokman Hekim" olarak anılır. Çok meşhur olan "Söz gümüşse sükut altındır" sözü, Hz. Lokman'a isnad edilmiştir. "Bu hâle nasıl eriştin?" şeklindeki bir soruya onun şöyle cevap verdiği rivâyet edilir:

"Doğru sözlü olmakla, emaneti korumakla, lüzumsuz söz ve davranışları terk etmekle."

31:19 “Yürüyüşünde mutedil/ ölçülü ol; sesini kıs/ yükseltme, unutma ki seslerin en çirkini, eşeklerin anırmasıdır.”

31:20 Allah’ın göklerde ve yerdeki her şeyi sizin hizmetinize verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak alabildiğine önünüze serdiğini görmüyor musunuz? Gerçek buyken insanlardan bâzıları vardır ki hiçbir bilgiye, hiçbir delile ve aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın, Allah hakkında tartışıyorlar.

31:21 Onlara, “Allah’ın indirdiğine uyun” dendiğinde, ‘Biz atalarımızdan görüp alıştığımız şeye uyarız” derler. Şeytan onları alevli ateş azabına çağırmış olsa da mı onların peşinden gidecekler? **(2:170; 43:22)**

31:22 Kim tam ihlas ile Allah’a yönelir, Ona teslim olursa kopmaz, sapasağlam bir kulpa yapışmış demektir. Bütün işlerin sonu Allah’a varır/ Allah’a aittir.

31:23 Her kim inkâr ederse onun inkârı seni üzmesin! Onlar sonuçta Bize dönecekler, Biz de kendilerine yaptıkları her şeyi teker teker haber vereceğiz. Şüphesiz Allah gönüllerde saklı olanı da bilir. **(10:70)**

31:24 Biz, kısa bir zaman için onları nimetlendirir sonra da şiddetli bir azaba uğratırız. **(2:126; 3:197; 19:84; 39:8; 86:17)**

31:25 Eğer onlara “Gökleri ve yeri yaratan kimdir?” diye sorsan elbette “Allah’tır” diyecekler. De ki: “Allah’a hamd olsun” Fakat onların çoğu (bu sözleriyle çelişki içinde olduklarını) bilmez.

31:26 Göklerde ve yerde ne varsa Allah’ındır. Şüphesiz Allah Ganiyy ve Hamîd’dir/ Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve her türlü övgü ve methe layıktır.

31:27 Eğer Allah’ın kelimelerini yazmak için dünyadaki bütün ağaçlar kalem olsaydı, denizlere yedi deniz daha katılıp hepsi mürekkep olsaydı, bunlar tükenir; Allah’ın kelimeleri yine de tükenmezdi. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm’dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır. **(18:109)**

31:28 Sizin hepinizin yaratılması da diriltilmeniz de tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. Şüphesiz Allah Sem’i ve Basîr’dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla görendir. **(36:82; 54:50)**

31:29 Allah’ın geceyi gündüze, gündüzü geceye kattığına; güneşi

ve ayı emrine boyun eğdirdiğine, onların hepsinin belirlenmiş bir vakte kadar akıp gittiğine dikkat etmiyor musun? Şüphesiz ki Allah, sizin yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. **(3:27; 22:61; 39:5)**

31:30 Allah işte bunları yapandır. O hak/ tek ilahtır. Onların Allah'tan başka kulluk ettikleri bütün ilahlar bâtıldır. Allah, işte O, Aliyy ve Kebîr'dir/ Her şeyden yücedir, her şeyden büyüktür.

31:31 Onun delillerini size göstermek için gemilerin Allah'ın nimeti sayesinde denizde akıp gittiğini görmüyor musun? Şüphe yok ki bunda çok sabreden ve çok şükredenler için deliller vardır.

31:32 Denizdeyken kara bulutlar gibi dalgalar onları sardığında, dini Ona mahsus kılarak Allah'a duâ ederler. Onları kurtarıp karaya çıkardığımızda ise içlerinden pek azı dışında sözlerinde durmazlar. Bizim mesajımızı gaddar ve nankör olanlardan başkası inkâr etmez. **(10:23; 29:65; 39:2)**

31:33 Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ve öyle bir günden korkun ki ne babanın evladına ne de evladın babasına hiçbir faydası olmaz. Allah'ın vaadi haktır. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı şeytan da sizi Allah ile aldatmasın/ Onun affına güvendirerek isyana sürüklemesin. **(14:22; 35:5; 70:11-14)**

31:34 Kıyâmetin vaktini ancak Allah bilir. Yağmuru O indirir, rahimlerde olanı da O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını/ başına ne geleceğini bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Habîr'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, en gizli işlerden bütün inceliğiyle haberdar olandır.[3] **(7:187; 20:15; 36:48; 79:42)**

[3] Hadis olarak gelen şöyle bir rivâyet vardır: "Gaybın anahtarları beştir; onları Allah'tan başka kimse bilmez: Rahimlerde ne oldıuğunu Allah'tan başka kimse bilmez; yarın ne olacağını Allah'tan başka kimse bilmez. Yağmurun ne zaman yağacağını Allah'tan başka kimse bilmez. Kişinin nerede öleceğini Allah'tan başka kimse bilmez. Kıyâmetin ne zaman kapacağını Allah'tan başka kimse bilmez."

Rivâyetten hareketle, bu âyette "mugayyyebât-ı hamse," yâni Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği beş şeyin sayıldığı söylenir.

Teknoloji sayesinde yağmurun vaktinin ve rahimlerde olanın bilinmesi, bu âyet konusunda bazı insanları şüpheye düşürmektedir.

Oysa "Kimse bilemez" şeklindeki hasr ifadesi, kıyâmet için geçerlidir. Bunun böyle olduğu başka ayetlerde de vardır.

Ama "Yağmuru o indirir" "rahimlerde olanı bilir" cümlelerinde hasr yani Ondan başkası bilemez ifadesi yoktur. "Yağmuru O indirir" denilmesi de vakıaya uyundur. Şüphesiz hiç kimsenin yağmur indirmeye gücü yetmez. Âyetin konusu olmamakla beraber, meterolojinin yağmurun vaktini bilmesi, elektrik ve nem gibi alametler ortaya çıktıktan sonraki bir bilmedir. Yine de şimdilik bir tahminden ibarettir.

Âyette "Rahimlerde olanın cinsiyetini ancak Allah bilir" denilmediği halde, "Rahimlerde olanı O bilir" ifadesi, tefsirlerde "cinsiyet, erkeklik-dişilik" olarak açıklanmıştır.

Kişinin yarın ne kazanacağını, nerede öleceğini bilmeme konularında da hasr vardır. Yani bunların kesin bilgisi de sadece Allah'a aittir.

Kişi nerede öleceğini de bilemez. Bunu bir başkası veya bilim de bilemez. İnsan, hiç ummadığı bir zamanda, ummadığı bir yerde ve ummadığı bir şekilde ölebilmektedir. Bazen düğüne giderken, bazen cenazeye giderken, bazen kalp krizi, bazen yukarıdan düşen bir buz parçası, bazen corona gibi yeni çıkmış bir virüs, bazen deprem, bazen sel, bazen trafik kazası insanın ummadığı anda ölümüne yol açmaktadır.

Sonuç itibarıyla bilimsel gelişmelerden hareketle bu âyete itiraz edilmesi doğru değildir. Hatalı olan âyetin ifadesi değil tefsirlerde yapılan açıklamalardır ve bilinmelidir ki: "Tefsirde olan her şey Kur'an'dan değildir."

SECDE SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 30 âyettir.

İsmini, 15. âyette, Allah'ın mesajlarını dinleyen mü'minlerin secdeye kapanmasının ifade edilmesinden alır. Sûrede, Kur'an'ı kabul edenlerle etmeyenlerin akıbetleri haber verilir. Ayrıca Hz. Mûsâ'ya da böyle bir kitap verildiği, onunla İsrail oğullarının doğru yola ve zafere kavuşturuldukları anlatılır. Sûre, âhiret hallerini anlatıp mü'minlerin müjdelenmesiyle son bulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

32:1-2 Elif-lâm-mîm. Bu kitabın/ Kur'an'ın bütün varlıkların Rabbi tarafından indirildiği konusunda hiçbir şüphe yoktur.

32:3 Yoksa "Onu kendisi uydurdu" mu diyorlar? Aksine o, gerçeğin tâ kendisidir. Senden önce kendilerini uyaran hiçbir peygamber gelmeyen bir toplumu, doğru yolu bulmaları ümidiyle uyarman için indirilmiştir. **(2:23; 36:6)**

32:4 Rabbiniz olan Allah, gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde/ devirde yarattı. Sonra da Arş'a istiva etti/ her şeyi hükmü altına aldı. Sizin Ona karşı bir koruyucunuz ve bir şefaatçiniz yoktur.[1] Hâlâ öğüt almayacak mısınız? **(6:70; 7:54)**

32:5 Gökten yere kadar bütün işleri Allah yönetir. Sonra bütün bu işler, sizin hesabınıza göre bin yıl olan bir günde Ona yükselir. **(65:12)**

32:6 İşte görünmeyeni ve görüneni bilen Azîz ve Rahim/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olan Allah'tır.

32:7 Allah, her şeyi en güzel şekilde yarattı, insanı da ilk önce çamurdan yarattı.

32:8 Sonra da insan neslini değersiz bir suyun özünden/ meniden yarattı.

32:9 Sonra ona uygun bir şekil verdi, ona ruhundan üfledi/ can verdi, size kulaklar, gözler ve kalpler verdi. Böyleyken hiç şükretmiyorsunuz/ şükredenleriniz ne kadar da az. **(67:23; 80:12)**

32:10 Müşrikler "Biz yerin altında toprak olup kaybolduktan sonra mı yeniden yaratılacağız/ diriltileceğiz?" derler. Doğrusu onlar Rablerine kavuşacaklarını inkâr ederler.

32:11 De ki: "Sizin için vazifelendirilen ölüm meleği canınızı alacak sonra da Rabbinize döndürüleceksiniz."

[1] Arş'a istiva etmenin keyfiyetini bilemiyoruz.

Bu âyetin son cümlesi, çoklarınca "Size, Ondan başka ne bir dost ne de bir şefaatçi vardır" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu tercümeye katılmıyoruz. Bir kişinin Allah'tan başka dostu yoksa bu çok güzel bir şeydir. Diğer taraftan, Allah bir şefaatçi değildir. Allah'a karşı şefaat dilenilebilir. Ancak bu âyet, bunun da imkânsızlığını göstermektedir.

32:12 Sen o mücrimleri/ inkârcıları, Rablerinin huzurunda başlarını eğmiş bir halde bir görsen! Onlar şöyle derler: "Ey Rabbimiz, gördük ve işittik. Bizi tekrar dünyaya gönder de güzel işler yapalım. Çünkü biz şeksiz şüphesiz iman ettik." **(2:167; 6:27-29; 7:53; 19:38; 40:11; 67:10; 89:24)**

32:13 Biz dileseydik/ zorlasaydık, herkese hidâyet verirdik. "Yemin olsun ki Cehennemi cinlerle ve insanlarla doldururum" sözümüz, elbette ve kesinlikle gerçekleşecek/ inkârcılar cezalandırılacaktır. **(50:30; 11:119)**

32:14 Allah onlara, "İşte, bugüne kavuşmayı unutmanızın/ buna inanmamanızın cezâsını tadın! Bugün de Biz sizi unutur, rahmetten mahrum bırakırız. Yaptıklarınız yüzünden ebedî bir azabı tadın bakalım." **(10:52; 45:34; 78:27-30)**

32:15 Bizim mesajlarımıza ancak o kimseler inanırlar ki onlarla kendilerine öğüt verildiğinde büyüklük taslamadan secdeye kapanırlar ve Rablerine hamd ile tesbih ederler. (Bu bir secde âyetidir.) **(17:109)**

32:16 Korku ve umutla Rablerine yalvarmak için, bedenleri yataklarından uzak kalır/ yatmazlar. Kendilerine verdiğimiz rızıktan infak ederler/ Allah yolunda ihtiyaç sahiplerine harcarlar. **(17:79; 39:9)**

32:17 Cennet ehli için yaptıklarına karşılık mutluluklar veren göz aydınlatıcı ne gibi nimetler hazırlandığını hiç kimse bilemez. **(88:13-16)**

32:18 Mü'min olanla fâsık/ isyan ederek Allah'ın emrinden çıkan kâfir bir olur mu hiç?[2] Bunlar elbette bir değildir.

32:19 İman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanların barınacakları yer Me'va Cennetleridir. İşlediklerine karşılık kendileri için birer konak olarak hazırlanmıştır.

32:20 Allah'a itaatten çıkanların barınacakları yer ise ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler, her seferinde "Yalanlayıp durduğunuz ateşin azabını tadın!" denilerek geri çevrilirler.

32:21 O kâfirlere, dönüş yaparlar diye, âhiretin büyük azabından önce dünyada da bâzı azaplar tattıracağız.[3]

[2] Âyetin bu kısmı bazı meallerde, "İman etmiş kimse, günaha batmış kimse gibi olur mu?" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa imanın karşılığı, inkârdır. Fâsık kelimesinin karşılığı bu âyette günaha dalmak değil, Allah'a itatten çıkmak demektir.

[3] Bu azabın ne olacağı konusunda farklı görüşler vardır.

32:22 Rabbinin mesajları ile kendisine öğüt verildiğinde yüz/ sırt çevirenden daha zâlim kim olabilir? Biz suçlulardan/ inkârcılardan elbette intikam alacağız/ onları cezalandıracağız.

32:23 Biz Mûsâ'ya Kitab'ı verdik. Senin de ona[4] kavuşacağından şüphen olmasın. Biz onu/kitabı/Mûsâ'yı İsrail oğulları için bir hidâyet rehberi kılmıştık.

32:24 İsrail oğulları dinlerinde sabır ve sebat ettikleri zaman, içlerinden emrimizle doğru yolu gösteren rehberler tayin ettik ki onlar mesajlarımıza kesin olarak iman ederlerdi. **(7:159)**

32:25 Şüphesiz Senin Rabbin kıyâmet gününde ayrılığa düştükleri konularda, onlar arasında hükmünü verecektir.

32:26 Helak ettiğimiz kavimlerin yurtlarında dolaşıyor olmaları, kendilerini doğru yola yöneltmiyor mu? Şüphesiz bunda birçok hikmet vardır. Hâlâ kulak vermeyecekler mi/ öğüt dinlemeyecekler mi? **(19:98; 22:45, 46; 27:52)**

32:27 Onlar görmüyorlar mı? Biz suyu kupkuru topraklara sevk ediyor sonra da ondan ekinler çıkarıyoruz. Kendileri ve hayvanları ondan yiyip duruyorlar. Hâlâ bunları görmüyorlar mı/ düşünmüyorlar mı?

32:28 Bir de "İddianızda doğru iseniz, bu fetih/ kesin hükmün verilmesi ne zaman?" derler.

32:29 Fetih/ hüküm gününde artık kâfirlere imanları fayda vermez, onlara mühlet de tanınmaz.[5] **(16:84)**

32:30 Artık onlardan yüz çevir/ onları kendi hallerine bırak. Onların helak edilmelerini bekle, onlar da bekleyip duruyorlar. **(44:59)**

Bu, Bedir günü öldürülmeleridir. Bazıları şöyle demiştir: "Bu, başlarına gelen kıtlık dönemindeki açlık, darlık ve sıkıntıdır." Bâzıları şöyle demiştir. "Bu, başlarına gelen musibetlerdir."

4 Âyette geçen "ona" zamirinin kime baktığı ciddî bir problem oluşturmaktadır. "Mûsâ'nın ona kavuşacağından", "Mûsâ'ya kavuşacağından" "Kuran'a" "Allah'a" "Mûsâ ile aynı ortak paydada buluşacağından" gibi anlamlar verilmiş veya yorumlar yapılmıştır.

5 Bâzı meallerde burada geçen ifade "fetih" olarak bırakılmıştır. Oysa çok anlamlı olan fetih kelimesi, Türkçeye anlam daralmasıyla geçmiştir. Dolayısıyla kıyâmetten bahseden bu âyet, "fetih" olarak Türkçeleştirildiğinde "zaferi" çağrıştırır. Zaten bazı mealler fetih kelimesini "zafer" olarak tercüme ederek, ayeti anlam kaymasına uğratmışlardır.

AHZÂB SÛRESİ

Medine'de, Hicrî 5. yılda indirilmiştir, 73 âyettir

İsmini, sûrede en çok konu edilen "birleşik düşman grupları" demek olan "Ahzab" kelimesinden alır. Sûrenin ağırlıklı konusu, Hendek Savaşı'dır. Bazı sosyal konular üzerinde durulur, kadın ve âile, özellikle Peygamberimizin âile hayatı ele alınır. Kadınların örtünmeleri üzerinde durulur. Evlat edinme uygulamasının kaldırıldığı bildirilir. Bâzı adab konuları açıklanır. Mü'minlerin ve münafıkların karakterleri konu edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

33:1 Ey Peygamber! Allah'a karşı gelmekten sakın. Kâfirlere ve münafıklara tâbi olma/ gündemi onlar belirlemesin. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapandır.

33:2 Sen, Rabbinden sana vahyedilene uy! Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

33:3 Allah'a tevekkül et/ dayan. Vekil olarak Allah yeter.

33:4 Allah, hiç kimsenin göğsüne iki kalp yerleştirmemiştir. Zıhar yaptığınız eşlerinizi anneleriniz hükmünde; evlatlıklarınızı da oğullarınız hükmünde kılmamıştır.[1] Bunlar sizin ağzınızdaki mânâsız sözlerden ibarettir. Şüphesiz Allah doğruyu söyler ve kullarını doğru yola iletir. **(4:23; 33:37-40; 58:2)**

33:5 Evlatlıklarınızı kendi babalarına nispet ederek çağırın. Böyle yapmanız Allah yanında daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, onlar dinde sizin kardeşleriniz veya mevlânızdır/ dostlarınızdır.[2]

[1] Câhiliye Devrinde bir erkek hanımından ayrılmak istediğinde ona "Sen, benim annemin sırtı gibisin" derdi. Böylece onu annesine benzetmiş ve boşamış olurdu. Bu uygulamaya "zıhar" denilirdi. Allah bu âyette "Allah zıhar yaptığınız eşlerinizi, anneleriniz hükmünde kılmamıştır" buyurarak bu uygulamayı kaldırmıştır.

Mücâdele Sûresi 3. Âyette ise bu konuda "Hanımlarına zıhar yapanların eşleri, onların annesi olmaz. Onların anneleri, ancak kendilerini doğuranlardır" buyurulmuştur. Yani bir insan eşine "Annem gibisin" dese o kişi onun annesi olmaz. Ancak böyle yapanların eşlerine tekrar dönmeleri için keffâret gerekir. (58:2)

Aynı durum evlatlık edinme konusu için de geçerlidir. Bir kimse birine "Baba!" demekle o kişi kendisinin "babası" olmaz. "Oğlum veya kızım" denilmesinde de aynı durum söz konusudur.

Günümüzde bir çok kadın veya kız, sevdiği bir erkeği "Manevî baba" erkek de bir kızı veya kadını "Mânevî kızı" edinmektedir. Sözüm ona bununla "rahat konuşmaya, bir arada olmaya" kapı aralanmak istenmektedir. Oysa âyette ifade edildiği gibi bu sadece laftan ibârettir. Bir erkek hanıma "annem gibisin" demekle, o kadın onun annesi olmadığı, bir adam birine "Baba" demekle o kimse ,onun babası olmadığı gibi; insanların birbirlerine "mânevî babam", "mânevî kızım" şeklinde isim takmalarıyla da birbirleri için "baba-kız" olmazlar. Bu, şeytanın bir aldatmacasıdır.

[2] Mevla kelimesi bir çok anlama gelir. Burada köle iken hürriyetine kavuşturulan/azad edilen kimse anlamındadır.

Birini hata sebebiyle/ bilmeden babası dışında birine nispet ederseniz, sizin için bir günah yoktur. Siz ancak kasten yaptıklarınızdan sorumlusunuz. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(2:286; 58:2, 3)**

33:6 Peygamber, mü'minler için kendi nefislerinden daha sevgilidir. Onun hanımları da mü'minlerin anneleridir. Allah'ın Kitabına göre akrabalar, diğer mü'minlerden ve Muhâcirlerden daha yakındırlar.[3] Ancak dostlarınıza karşı da en güzel şekilde davranmalısınız. Bunlar Kitap'ta yazılmış olan hükümlerdir. **(8:75; 9:128)**

33:7 Hani Biz, peygamberlerden söz almıştık. Senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Mûsâ'dan ve Meryem oğlu İsa'dan. Evet onlardan pek sağlam bir söz almıştık.

33:8 Allah böyle yapmıştı ki vakti gelince o sâdıklara sadakatlerini/ sözlerine bağlılıklarını sorsun. Allah, kâfirler için de çok acı veren bir azap hazırladı. **(3:81; 5:109; 7:6)**

33:9 Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani, size ordular saldırmıştı da Biz, onlara karşı bir rüzgar ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne yaptığınızı çok iyi görüyordu.

33:10 O zaman onlar hem yukarı tarafınızdan hem de aşağı tarafınızdan üzerinize yürümüşlerdi. Gözleriniz yılmış/dışarı fırlamış, yürekleriniz korkudan ağzınıza gelmişti de Allah hakkında türlü türlü şeyler düşünüyordunuz.[4]

33:11 İşte orada iman edenler imtihandan geçirilmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı.

[3] Buradaki yakınlığa "Miras konusunda daha yakındırlar" şeklinde anlam verilmiş, miras âyetiyle bu hükmün neshedildiği ifade edilmiştir. Bizim verdiğimiz mealde ise neshe gerek kalmamaktadır. Âyetinhükmü her zaman için geçerliliğini korumaktadır.

[4] Burada anlatılan durum, Hendek Savaşı'nda yaşanmıştı. "Birleşik ordular/ Ahzab" Müslümanları her taraftan kuşatmıştı. İlerde açıklayacağımız gibi, bir yandan da Yahudilerin Medine'de kalan savunmasız kadınlara ve çocuklara saldıracakları haberi yayılmıştı. Müslümanların mâneviyatları iyice sarsılmış, zafer kazanılacağı konusunda Rasulü kanalıyla verdiği haberle ilgili olarak Allah'ın gücüne olan inançları yok olmaya yüz tutmuştu. Sonraki âyetlerde bu durum anlatılmaktadır. Fakat Allah'ın yardımıyla düşman ordusu mağlup oldu. Bu âyetle o nimet hatırlatılmaktadır.

33:12 Münâfıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, "Allah ve Rasulü yalan vaatte bulunarak bizi aldattı" diyorlardı.

33:13 İçlerinden bâzıları da "Ey Medine halkı! Burada tutunamazsınız/ düşmana karşı koyamazsınız, evlerinize dönün" diyordu.

İçlerinden bir kısmı da "Evlerimiz düşman saldırısına karşı korumasız" diyerek, Peygamberden izin istiyorlardı. (Oysa evleri için tehlike yoktu) Onlar sadece savaştan kaçmak istiyorlardı.[5]

33:14 Demek Medine'nin her tarafından saldırıya geçilse bu durumda kendilerine işkence yapılarak İslam'dan dönmeleri istenseydi, hiç tereddütsüz bunu yapacaklardı!

33:15 Oysa daha önce düşmandan gerisin geri kaçmayacakları konusunda yemin ederek Allah'a söz vermişlerdi. Verilen bu sözlerin hesabı elbette sorulacaktır.

33:16 De ki: "Ölümden veya öldürülmekten kaçmanızın size hiçbir faydası olmayacaktır. Eninde sonunda eceliniz gelir, dünyada az bir zaman kalırsınız." **(4:77-78; 62:8)**

33:17 De ki: "Allah, size bir felaket dilese; sizi, Allah'a karşı kim koruyabilir? Ya da O size bir rahmet/zafer vermek istese bunu kim engelleyebilir? Onlar kendileri için Allah'a karşı bir yardımcı veya koruyucu bulamazlar."

33:18 Allah sizi hayırdan/ savaştan alıkoymaya çalışan ve bu maksatla kardeşlerine "Bize gelin!" diyen münafıkları çok iyi biliyor. Zâten onların pek az kısmı savaşa geliyordu.

33:19 O münafıklar sizinle savaşa katılsalar da yardım konusunda çok cimri davranırlar. Düşmanın saldığı korku ortalığa yayılınca onların sana sekerata/ ölüm hastalığına yakalanan kimsenin bakışı gibi boş gözlerle baktıklarını görürsün.

Korku hali geçince de ganimete olan düşkünlükleri sebebiyle keskin/ sivri dilleriyle sizi incitirler. Onlar iman etmemiştir/ münâfıktır. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır. Bunu yapmak Allah için çok kolaydır. **(9:87)**

[5] Bu âyette geçen avret kelimesi yanlış anlaşıldığından şöyle meal verenler olmuştur: "...Peygamber'den izin istiyor, evlerimiz açık diyorlardı. Oysa evleri açık değildi. Sadece kaçmak istiyorlardı."

33:20 Onlar birleşik düşman ordusunun henüz çekilmediğini/ mağlup edilmediklerini sanıyorlardı. Eğer düşman ordusu tekrar gelecek olsa onlar çölde bedeviler arasında/ tehlikeden uzak bir yerde bulunmayı, sizinle ilgili haberleri uzaktan uzağa almayı isterlerdi. Zâten aranızda olsalar da çok azı sizinle birlikte düşmana karşı savaşırdı.

33:21 Yemin olsun ki Allah'ın rahmetini ve âhiret gününe kavuşmayı umanlarla Allah'ı çokça zikredenler/ hatırlayanlar için, Allah'ın Rasulünde size güzel bir örnek vardır. **(68:3-4)**

33:22 Mü'minler birleşik düşman ordusunu gördüklerinde korkusuzca "Allah'ın ve Rasulünün bize vaat ettiği zafer işte budur. Allah ve Rasulü doğru söyledi" dediler. Düşman ordusunu görmek onların ancak imanını ve Allah'a olan teslimiyetlerini artırdı.

33:23 Mü'minlerden öyle adamlar vardır ki Allah'a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlerini ispat ettiler. Onlardan kimi adağını ödedi/ şehit oldu kimi de şehitliği bekliyorlar. Onlar verdikleri sözü asla dönmediler/ döneklik yapmadılar.

33:24 Allah, verdikleri sözde sâdık kalanları, sadakatleri sebebiyle ödüllendirecek. Münâfıkları ise dilerse cezalandıracak, dilerse onlara tevbe nasip edip tevbelerini kabul edecektir. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(3:179; 47:31)**

33:25 Allah kâfirleri/ düşman ordusunu mü'minlerin savaşmasına gerek kalmadan, öfkeyle dolu oldukları halde elleri boş olarak geri çevirdi/ hücumlarını boşa çıkardı. Şüphesiz Allah Kaviyy ve Azîz'dir/ Çok kuvvetlidir, her şeye galip gelir.

33:26 Kitap ehlinden olup da o kâfirlere arka çıkanları ise kalelerinden indirip kalplerine korku saldı. Böylece sizler onlardan bir kısmını öldürdünüz, bir kısmını da esir aldınız.[6]

---

[6] Peygamberimiz Medine'deki Yahudi kabileleriyle Medine'yi düşman saldırısına karşı birlikte koruyacakları konusunda antlaşma yapmıştı. Bu kabilelerden birisi de Kurayzaoğulları Yahudileriydi.

Müşrikler, Peygamberimizin aleyhinde Kurayzaoğulları ile irtibata geçtiler. Onlar, Müslümanlara karşı müşrikler tarafına geçerek işbirliği yapmaya hazır olduklarını söylediler. "Siz sabır ve sebat ediniz! Biz Müslümanları Medine'de arkalarından vuracağız" diye haber yolladılar.

Müşrikler, Müslümanları tamamen ortadan kaldırmak düşüncesiyle kuvvetli bir orduyla Medine üzerine yürüyünce Kurayzaoğulları, Peygamberimizle yaptıkları anlaşma gereği Medine'yi dışarıdan bir saldırıya karşı koruyacakları yerde buna yanaşmayarak antlaşmanın müşterek düşmana karşı Medine'yi birlikte koruma ile ilgili maddesini ihlâl ettiler. Bununla da kalmayıp müşriklerle şöyle bir anlaşmayı yaptılar:

a. Savaş sona erinceye kadar Kurayzaoğulları on gün müşriklerin safında Müslümanlara karşı savaşacaklar.

b. Müşrikler için silah temin edecekler.

c. Müşriklerin ihtiyaçlarını karşılamak için karargahları yanına pazar kuracaklar.

Rasulullah kendilerine elçiler gönderip ikazda bulunduysa da bunu kabul etmediler. Ayrıca edepsiz bir şekilde şöyle dediler:

"Biz hiçbir zaman eski hâlimize dönmeyeceğiz. Biz o sulh hâlini koparıp attık, Muhammed de kim oluyormuş? Onunla aramızda hiçbir ahit yoktur. Muhammed, kendisine diş bileyenler birleşip kendisini kuşattıkları bir zamanda bizimle sulh mü istiyor? Hayır, hayır onun üzerine hep birden saldırıp onu perişan etmek için yemin edilmiştir. Biz de kardeşlerimize arka çıkacağız."

Evet, Yahudiler, Peygamberimizi ve Müslümanları en kritik ve en tehlikeli bir anda, ölüm kalım savaşında yardımsız ve yalnız bırakmışlardı. Müşterek vatanlarını daha önce söz verdikleri halde düşmana karşı korumuyorlardı. Bununla da kalmayarak ellerine geçen fırsatı değerlendirmek istiyor, Müslümanları arkalarından vurma plânları yapıyorlardı. Böylece ahitlerini ikinci defa bozmuş oluyorlardı. Onların bu hali Kur'an'da haber verilmiştir. (Bakınız: 8:56, 57)

Kendileri müşriklerle savaşırlarken Yahudilerin Medine'de kalan savunmasız kadınlara ve çocuklara saldıracaklarını duyan Müslümanlar, bundan çok tedirgin oldular. Onların bu ruh hali 10. âyette haber verilir.

Yahudiler bir yandan Medine'deki kadın ve çocuklara saldırmak için fırsat kollarken diğer taraftan müşriklerle anlaşmaları gereği cephede de Müslümanlara karşı savaşıyorlar, müşriklere silah tedârik ediyorlar ve onların yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak için karargahları yanına pazar kuruyorlardı.

Müşriklerin ve müttefiklerinin bütün gayretlerine, güçlerine, Yahudilerin bütün hîlelerine, hâinliklerine karşı Müslümanların en büyük yardımcısı Cenâb-ı Allahtı. Elbette onları yardımsız bırakmayacaktı, bırakmadı da. Kuşatmanın üzerinden bir ay geçtiğinde şiddetli bir rüzgar gönderdi. Bu rüzgar müşriklerin çadırlarını yıktı, eşyalarını uçurdu. Sonunda müşrikler paniğe kapıldılar. Eşyalarını orada bırakıp mağlup bir vaziyette geri döndüler.

Evet, kuvvetine güvenen müşrik ordusu perişan bir vaziyette geri çekilmiş-

33:27 Allah, ihanet eden o kimselerin arazilerine, yurtlarına, mallarına hatta sizin ayak dahi basmadığınız topraklara sizi vâris yaptı/ size verdi. Allah'ın her şeye gücü yeter. **(14:14)**

33:28 Ey Peygamber! Eşlerine şunu söyle: "Eğer dünya dirliğini ve süsünü istiyorsanız, gelin size boşanma bedelinizi vereyim de sizi güzellikle salıvereyim.

33:29 Eğer Allah'ı, peygamberini ve âhiret yurdunu diliyorsanız, bilin ki Allah, içinizden güzel davranışta bulunanlar için büyük bir mükafat hazırlamıştır.[7]

33:30 Ey Peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayâsızlık yaparsa onun azabı iki katına çıkarılır. Bu, Allah'a göre kolaydır.

33:31 Sizden kim Allah'a ve Rasulüne itaat eder ve faydalı iş yaparsa, ona mükafatını iki kat veririz. Onun için Cennette bol rızık hazırlamışızdır.

33:32 Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'a karşı gelmekten) korkuyorsanız çekici bir eda ile konuşmayın. Çünkü kalbinde hastalık bulunan/ ahlâken olgunlaşmayan kimse, bundan ümide kapılır.

33:33 Evlerinizde oturun! Önceki Câhiliyye devrinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, kendinizi kötülüklerden arındırın, Allah ve Rasulüne itaat edin. Ey ehl-i beyt, Allah sizden şirk kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.[8]

---

ti. Peygamberimiz bütün haşmetiyle hâin Kurayzaoğulları ile karşı karşıya kalmıştı. En zor anda böylesine hıyanet içerisinde bulunan, kadınları ve çocukları öldürme teşebbüsüne girişen hâinlerin elbette cezâlandırılması gerekirdi. Bunu kendileri de iyi biliyorlardı. Cepheden ayrıldıktan sonra kalelerine çekildiler, "Muhammed üzerimize yürüyecek" diyerek korkulu bir bekleyişe girdiler. Sonunda korktukları başlarına geldi. İslâm ordusunu karşılarında gören fırsatçı Yahudiler neye uğradıklarını şaşırdılar. Peygamberimiz onları önce Müslüman olmaya çağırdı, kabul etmediler. Allah ve Resûlünün hükmüne boyun eğerek teslim olmalarını istedi, bunu da kabul etmediler. Bunun üzerine savaş başladı. Fakat çok geçmeden teslim olmak zorunda kaldılar ve cezalandırıldılar. Bu âyette onların bu durumları haber verilmektedir. Ayrıntı için *Yahudi Tarihi* isimli kitabımızdan 203-213. sayfalara bakınız.

[7] Bu âyet, Peygamberimizin hanımlarıyla aralarında yaşadığı bir sıkıntıya ilgilidir. Buna eşlerinin kıskançlığı sebep olmuştu.

[8] Kur'an'da, velî, zikir ve daha başka kelimeler gibi (2:152; 3:68), anlam kay-

33:34 "(Ey Peygamber hanımları!) Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini, ilim ve hikmeti/yanlış olanı engelleyecek hükümleri tefekkür edin. Şüphesiz ki Allah'ın lütfu çok geniştir; O, her şeyden hakkıyla haberdardır."

33:35 Allah'ın emir ve yasaklarına teslim olan erkekler ve kadınlar; Allah'a iman eden erkekler ve kadınlar; Allah'ın emirlerine uymakta sebat gösteren erkekler ve kadınlar; sadakat sahibi erkekler ve kadınlar; sabreden erkekler ve kadınlar; Allah'a karşı gelmekten korkan erkekler ve kadınlar, zekat ve sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar; namuslarını koruyan erkekler ve kadınlar; Allah'ı çokça zikreden erkekler ve kadınlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükafat hazırlamıştır.[9]

33:36 Allah ve Rasûlü bir meselede hükmünü verdiği zaman, artık bir mü'min erkeğin yahut bir mü'min kadının işlerinde başka bir yolu seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlüne isyan ederse, apaçık bir sapıklığa düşmüştür. **(4:65; 24:63)**

33:37 Hani Allah'ın ikramda bulunduğu, senin de ikramda bulunduğun kimseye, sen "Hanımını boşama; Allah'tan kork" diyordun. Sen o zaman, Allah'ın açıklayacağı bir şeyi bildiğin halde, insanların dedikodusundan korkuyordun. Oysa Allah korkulmaya daha layıktır. Sonra Zeyd o hanımla alâkasını kesince/ onu boşayınca, Biz, onu

masına uğrayan kelimelerden birisi de özellikle burada geçen ehl-i beyt kavramıdır. Bu kavram burada şüpheye mahal bırakmayacak şekilde kesinlikle Peygamberimizin eşleri hakkında kullanıldığı halde bağlamından koparılarak siyasallaştırılmış, özellikle Şia tarafından bir ehl-i beyt kültü oluşturulmuştur. Elbette Peygamber efendimizin bir soyu var ve bu soy, layık olmak şartıyla sevgiyi hak eder. Fakat Peygamberimizin soyuna özellikle bu âyeti delil göstererek kudsiyet kazandırmaya çalışmak, Kur'an'dan uzaklaşmanın, lafzen olmasa da mânen onu tahrif etmenin en önemli göstergelerindendir. Ayrıntı için *Kur'an'dan Nasıl Uzaklaştırıldık?* isimli kitabımızın 1. cildinden 77-123. sayfalarına bakınız.

Diğer taraftan âyette geçen zekât ifadesi, fıkhî anlamda zekatı emretmeyip arınma anlamında kullanılmaktadır. Çünkü bağlamla birlikte düşünüldüğünde Peygamber âilesinin fakirliği söz konusudur. Vakıa da öyledir. Böyleyken Peygamberimizin fakir olan eşlerine zekat gibi mâlî bir yükümlülüğün emredilmesi, doğru değildir. Burada onların yaptıkları hatadan tevbe ederek arınmaları istenmektedir.

[9] Zikir konusunda açıklama için 2:152. âyete bakınız.

sana nikâhladık. Tâ ki evlâtlıklarının boşadığı hanımlarla evlenmenin mü'minler için günah olmadığı anlaşılsın. Allah'ın emri işte böylece yerine getirilmiştir.

33:38 Allah'ın kendisi için takdir ettiği şeyi yerine getirmesinde, Peygamber için bir vebâl yoktur. Daha önce geçen peygamberler hakkında da Allah'ın kanunu böyledir. Allah'ın emri, tâyin edilmiş ve değişmez bir hükümdür.[10]

33:39 O peygamberler ki Allah'ın emirlerini tebliğ ederler, yalnız Ondan korkarlar, Allah'tan başka hiç kimseden de korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah kâfidir.

33:40 Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirisinin babası değildir. Fakat o Allah'ın Rasulü ve peygamberlerin hatemidir. Allah ise her şeyi hakkıyla bilir.[11]

[10] İslamiyet, Câhiliyye Devrinde yapılan yanlış âdetleri birer birer kaldırıyor, insanlara meşru olan yolu gösteriyordu. Böylece bâtıl ve haksızlıkların yerini hak ve adâlet esasları alıyordu. İşte Câhiliyye Devrinin yanlış âdetlerinden birisi de köle veya âzadlı kölelerin aşağı bir sınıf olarak telâkkî edilmesiydi. İslâmiyet ise bütün insanları eşit sayıyor, "Sizin, Allah indinde en şerefliniz; takvâca en ileri olanınızdır" (49:13) âyeti kerimesinde, üstünlüğün ancak takvâ/ Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakınmakta olduğu açıklanıyordu. İşte kaldırılan Câhiliye âdetlerinden birisi de bir kölenin soylu biri ile evlenme yasağıydı. Bu maksatla Rasulullah, Kureyş kabilesi gibi soylu bir âileye mensup olan halası Umeyme bint-i Abdulmüttalib'in kızı Zeyneb ile azatlı köle ve evlâtlığı Zeyd'i evlendirdi.

Fakat Hz. Zeyd ile Hz. Zeyneb arasında hiçbir zaman tam bir sevgi hâkim olmadı. Hz. Zeyneb dindar ve Allah'tan korkan bir kadın olmakla beraber, âzadlı da olsa bir köle ile evlenmiş olmayı hazmedemiyordu. Aralarında geçimsizlik başgösterdi. Öyle ki artık Zeyneb, Zeyd'in kalbini kırmaya başladı ve sonunda Zeyd, Zeyneb'i boşadı. Rasulullah, Zeyneb'le evlenmek istiyor fakat dedikodudan korkuyordu. Çünkü evlatlık birisinin eşi ile evlenmek o toplumda kabul edilmiyordu. İşte Rabbimiz bu âyetle bu evliliği onaylıyor bunu bizzat kendisinin istediğini bildiriyordu. Bu evlilik konusunda o gün bu gündür dedikodu ve Rasulullahın görüp aşık olduğu gibi asılsız "aşk senaryoları" üretilmiştir. Oysa Zeyneb, Peygamberimizin halasının kızıdır, daha önce görmediği biri değildir. Kaldı ki Zeyd'le onu evlendiren kendisidir. Öyle ise bu dedikodular asılsızdır. Bu evlilik konusunda ayrıntı için *Hanım Sahabîler* isimli eserimizin 69-78. sayfalarına bakınız.

[11] Hatem, mühür demektir. Hatim şeklinde okunursa, "Sona erdiren, mühür-

33:41 Ey iman edenler! Allah'ı çok anın/ Allah'ı hatırınızdan hiç çıkarmayın.

33:42 Sabah akşam Onu tesbih edin/ noksanlıklardan uzak tutun. **(30:17-18)**

33:43 O Allah, inkâr karanlıklarından nura/ aydınlığa çıkarmak için size destek verir; melekler de destek verir.[12]

33:44 Kendisine kavuşacakları gün Allah'ın mü'minlere hediyesi "Selâmdır." Bir de onlar için ardı arkası kesilmeyecek cömertçe bir mükâfat hazırlamıştır. **(10:9-10)**

33:45-46 Ey Peygamber! Biz seni insanlar için bir şâhit, bir müjdeleyici, bir sakındırıcı, Allah'ın izniyle insanları Onun yoluna çağıracak bir aydınlatıcı olarak gönderdik. **(2:143)**

33:47 Mü'minlere Allah'ın onları büyük bir lütfa kavuşturacağını müjdele.

33:48 Sakın kâfirlere ve münâfıklara itaat etme. Onların eziyetlerine de aldırma. Allah'a tevekkül et/ dayan. Koruyucu olarak Allah yeter.

33:49 Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikahlayıp sonra da onlara dokunmadan/ cinsel temasta bulunmadan boşarsanız, onlar için bir iddet bekleme gerekmez.[13] Bu durumda onlara bir miktar geçimlik vererek güzel bir şekilde kendilerinden ayrılın. **(2:227-228, 236-237, 241)**

---

leyen" demek olur. Peygamberlerin sonuncusu, peygamberlerin mührü, peygamberliğin kendisiyle sona erdiği son peygamber demektir.

Kadıyaniliğin kurucusu Gulam Ahmed gibi peygamberliğini ilan etmek isteyen sahte peygamberler, hatem/ hatim kelimesine yüzük, ziynet/süs mânâsını vererek, "yüzük parmakların süsü olduğu gibi Muhammed de diğer peygamberler için süstür" şeklinde bir yorumla onun, son peygamber olmadığını iddia edip kendisinin ondan sonra gönderilen bir peygamber olduğu hezeyanında bulunmuştur. Kadiyanilik hakkında bilgi için *Mezhepler Nasıl Ortaya Çıktı?* İtikadî Mezhepler) isimli kitabımızın ilgili bölümüne bakılabilir. Günümüzde de bunu dillendirenler olmuştur.

[12] Yusallî kelimesi, aynı cümlede, aynı bağlamda, aynı kişi tarafından söylendiği halde, meallerde konu Allah olduğunda başka, melekler olduğunda ise başka bir anlam verilmiştir. Bu, isabetli bir yaklaşım değildir. Oysa destek anlamı verildiğinde, böyle bir ayrıma gidilmesine gerek yoktur.

[13] İddet, kocası ölen veya boşanan kadının başka bir erkekle evlenmesi için beklemesi gereken zamandır.

33:50 Ey peygamber! Biz şu kadınlarla evliliği sana helal kıldık: Mehirlerini verdiğin hanımların, Allah'ın sana savaş esiri olarak verdiği câriyeler, seninle birlikte hicret eden amca kızları, hala kızları, dayı kızları, teyze kızları. Mehir talebinde bulunmaksızın kendisini Peygambere hibe eden mü'min kadınlar da eğer Peygamber onları nikâhlamak isterse böyle bir evliliği diğer mü'minlerden farklı olarak sadece sana helal kıldık.

Mü'minlere eşleri ve câriyeleri hakkında neleri farz kıldığımızı Biz elbette biliyoruz.

Hibe yoluyla mehirsiz olarak evliliği sana helal kılışımız, senin için bir zorluk olmaması içindir. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

33:51 (Ey Peygamber) eşlerinden dilediğinin beraberliğini/ sırasını erteler; dilediğini de yanına alabilirsin. Kendisinden bir zaman uzak durduğun eşlerinden birini tekrar yanına almanda, senin için bir günah yoktur. Böyle yapman, onların üzülmemeleri ve mutlu olmaları bakımından daha uygundur.

Allah kalplerinizde olanı tamamıyla bilir. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Halîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilendir, ceza vermekte acele etmeyendir.

33:52 Bundan sonra artık kendilerini güzel bulup beğensen bile, başka kadınları nikahlaman, mevcut eşlerini başkaları ile değiştirmen sana helal değildir. Ancak câriyeler bunun dışındadır. Allah her şeyi görüp gözetendir.

33:53 Ey iman edenler, dâvet edilmeden Peygamberin evine girip de orada yemek vaktini beklemeyin. Dâvet edildiğinizde girin, fakat yemekten sonra sohbete dalmadan dağılın. Bu hareketiniz Peygambere eziyet verir, ama o bunu size açıklamaktan sıkılır. Çünkü böyle yapmanız Peygamber'i rahatsız ediyor. Fakat utandığından size karşı bir şey söylemiyor. Allah ise gerçeği açıklamaktan çekinmez.

Eğer mü'minlerin annelerinden/Peygamberin eşlerinden bir şey isteyecek olursanız, bunu perde arkasından yapın. Böyle yapmanız hem sizin hem de onların kalpleri noktasından daha temizdir.

Allah'ın Rasulünü rahatsız etmeniz ve vefatından sonra onun eşlerini nikahlamanız size asla helal değildir. Böyle yapmanız Allah katında büyük bir günahtır.

33:54 Herhangi bir şeyi açığa vursanız da gizleseniz de Allah her şeyi çok iyi bilir. **(3:5; 14:38; 40:19)**

33:55 Peygamberin eşleri için babalarının, oğullarının, kardeşlerinin, erkek ve kız kardeşlerinin oğullarının/ yeğenlerinin, Müslüman kadınların ve kölelerinin evlerine girip çıkmalarında bir günah yoktur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah her şeye şâhittir. **(24:31)**

33:56 Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamberi destekler. Sizler de ona destek olun, onun emrine tam bir teslimiyetle uyun.[14] **(33:43)**

[14] Bâzı meallerde âyette geçen "salât" kelimesi tercüme edilmeden bırakılmıştır.

Bazı meallerde âyet "överler, kutsarlar, rahmet ederler" şeklinde tercüme edilmiştir.

Bir çok mealde de buraya şöyle bir açıklama konulmuştur:

"Allah'ın salavatı, rahmet etmek ve kulunun şanını yüceltmektir. Meleklerin salavatı, Peygamberin şanını yüceltmek, mü'minlere bağış dilemek anlamındadır. Müminlerin salavatı ise dua anlamına gelmektedir."

Bu açıklamaya katılmıyoruz. Çünkü kelimenin kipi veya kullanıldığı yer değişmedikçe, değişik kişilerin kullanmıyla anlam değişmez, farklılaşmaz.

Burada geçen salât kelimesinin anlamına gelince:

Salat kavramı, çok anlamlı kelimelerdendir. Namaz kılma anlamının yanı sıra dua etmek, ibadet etmek, bağışlanma dilemek, arınmak, bir şeyin diğerini takip etmesi veya desteklemesi gibi değişik anlamlara da gelir.

Bu âyet, Hendek Savaşı'nın (627) yapıldığı süreçte nazil olmuştur. Hendek Savaşı'nda, yukarıda yer verildiği gibi mü'minlerin dehşete kapıldığı, Allah'a olan güvenlerinin sarsıldığı, çoğunun ümitsizliğe düştüğü bir ortam oluşmuştu. Yukarıda Allah'ın mü'minlere verdiği yardımla onları bu zor durumdan kurtardığı ifade edilmişti. Dolayısıyla Sûrenin muhtevası düşünüldüğünde bu âyette Allah, müminlere ihtarda bulunmaktadır. Burada salat, "Allah ve melekleri Peygamber'e yardım etmekte/ destek vermektedir. Ey müminler! Sizler de ona destek olun, yardım edin" bağlamında kullanılmıştır. Arkasından gelen "Onun emrine tam bir teslimiyetle uyun" emri de burada salavat getirmenin kastedilmediğini gösterir. Çünkü bilindik anlamda salavat getirmekle, emrine teslim olmak arasında bir bağ yoktur. Fakat Peygamberimizin emrine uymak, ona yardım etmek demektir.

Bu âyet indiği zaman Ashab'ın bir köşeye çekilip "Allahümme salli..." demediği, fakat varıyla, yoğuyla, canıyla harekete geçip Allah yolunda mücâdele ettiği kesindir.

Diğer taraftan Rasulullahın, evlatlığı Hz. Zeyd'in boşadığı Hz. Zeyneb'le evli-

33:57 Allah ve Rasulüne eziyet edenleri Allah dünyada ve ahirette lânetlemiştir/ rahmetinden uzaklaştırmıştır ve onlara horlayıcı bir azap hazırlamıştır.

33:58 Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara yapmadıkları bir şey sebebiyle eziyet edenler, büyük bir iftirayı ve apaçık bir günahı üzerlerine almışlardır.

33:59 Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin hanımlarına söyle, evlerinden çıktıklarında dış örtülerini üzerlerine alsınlar.[15] Bu onların hür ve iffetli hanımlar olarak tanınmaları ve eziyete

liği sebebiyle münafıkların dedikodularına karşı da onun desteğe ihtiyacı vardır. İşte Rabbimiz bu âyette Hendek Savaşı'nda destek olmamın yanı sıra "Bu evlilik ve benzer konularda Allah ve melekler, Muhammed'e destek oluyor, siz de destek olun, onu üzmeyin" buyurmaktadır.

Nitekim 43. âyette de Allah'ın mü'minlere salat ettiği ifade edilir. Bu âyet, bilindik anlamda savalavat olarak anlaşılmamıştır. Burada Allah'ın mü'minlere salatı, onlara destek olduğu anlamındadır ki vakıaya da uygundur. Allah, müşriklere karşı mü'minlere destek olmuş ve müşriklerin elini mü'minlerden çektirmiştir.

Sonuç itibarıyla salavât, Tevbe 99'da salavât, Bakara 157'de bağışlanma, bu âyette ise destek anlamındadır.

[15] "Dış örtüleri" şeklinde tercüme ettiğimiz kelimenin aslı "cilbab"tır. Bâzı kimselerce "cilbab çarşaftır" şeklinde bir düşünce hâkim olduğundan bu konu üzerinde açıklama yapmak gerektiğini düşünüyoruz:

Tefsirlerde ve lügatlarda cilbaba genel olarak şu mânâlar verilmiştir: Üstlük, kadınların başlarını ve göğüslerini örttükleri başörtüden büyük elbise, çarçaf, çarşaftan küçük geniş elbise, vücudu baştan aşağı örten elbise, peştemal, elbise üzerine giyilen geniş bir dış elbise. Başı, boynu ve çevresini örten atkı, üst tarafı göbeğe kadar örten giysidir.

Görüldüğü gibi cilbabın tarifi üzerinde âlimler birleşememiştir. Bütün târiflerdeki ortak özellik, "Dışarı çıkılırken kadınların ev kıyafetlerini kapattıkları, zînetlerini örttükleri, onların câzibelerini azaltan geniş bir giysi" olmasıdır.

Âlimler arasında cilbabın tarifi üzerinde kesin bir anlaşma olmadığı gibi giyiliş tarzı hususunda da bir fikir birliği olmadığını görüyoruz. Tefsirlerimizde cilbabın giyiniş şekilleri de birbirinden farklı tarzda anlatılır. Bu anlatımlara baktığımızda genelde her yorumcunun kendi zamanında ve kendi ülkesindeki tesettür şekillerini tarif ettiği görülür. Nitekim günümüzde de her ülkenin kadınları farklı tarzlarda örtünmüyorlar mı? Pakistanlı hanımın giyim şekli farklı, Türkün örtünme şekli farklı, Suudlu hanımın tesettürü farklı, Libyalı, Endonezyalı, İranlı kadının giyim şekli farklı değil mi? Bütün dünya Müslümanlarını, hatta Türkiye'deki Müslüman hanımları "Kur'ân'da ifâde edilen cilbab şudur" diye bir giysi üzerinde birleştirmek mümkün mü? Madem ki cilbab konusu üze-

rinde bir görüş birliği yoktur, öyle ise Müslümanlar dar ve ince olmamak gibi vazıflar taşıyan giyim şekline uygun olmak şartıyla tesettürü temin eden giyimlere karışmamalıdır. "Benim cilbabtan anladığım mâna doğru olduğu gibi diğer kardeşlerimin anladıkları mânâ da doğrudur" diye düşünülmelidir. Kendilerinin anladıkları mânânın en güzeli olduğunu düşünseler dahi örtünme esaslarına uygun olması şartıyla başkalarının cilbab anlayışlarının yanlış olduğunu söyleme hakları yoktur.

Cilbabın fonksiyonu, kadının vücut hatlarını ve süsünü örtmek suretiyle bakanlara iffetli ve namuslu bir kadın olduğu intibasını verdirmektir. Böyle olduğuna göre herkes bu fonksiyonu temin edici giysileri tercih etmekte serbesttir. Kimsenin kimseye "Senin yaptığın yanlış" demeye hakkı yoktur. Çarşaf iyi bir "cilbab" olmakla beraber, cilbab sadece "çarşaftır" demek yanlıştır. Çarşaflı kadınlarla, pardesülü kadınların aslında aynı fonksiyonu temin eden elbiseleri sebebiyle birbirlerine kem gözle bakmaları doğru değildir. Böyle bir hareket İslâmiyetin müsamahasına sığmaz. Çünkü İslâmiyet ne erkek ne de kadın için "İllâ da şunu giyeceksin" diye belirli bir kıyâfet getirmemiştir. Sadece vasıflarını târif etmiştir. Zâten İslâmiyetin böyle bir kıyâfeti mecbur tutması, kıyâmete kadar geçerli bir din olma özelliğine de zıttır. Çünkü giysiler toplumdan topluma, devirden devire, iklimden iklime değişmektedir. Kıyâmete kadar geçerli olacak bir dinin böyle değişen şeylere hüküm binâ etmesi ise düşünülemez. Bunun içindir ki Kur'ân-ı Kerim'de tesettür meselesi genel prensip hâlinde açıklanmıştır. Peygamberimiz ve dört halife devrinde farklı milletlerden kıyâfetlerini değiştirmeleri ve özel bir kıyâfete bürünmeleri istenmemiştir. Böylece her toplumun, zamana, yere ve kültür seviyesine göre dikkat çekilen esaslara uymak şartıyla kendisine uygun düşen giysilerle örtünmesi temin edilmiştir.

Burada *Ahkâmın Değişmesi* isimli eserdeki bir tespite yer vermek istiyoruz:

"Genel teşrî getiren hükümlerin; milletlere, örf-âdet ve geleneklere, zaman ve mekâna göre farklılık arzedecek unsurlar taşımaması gerekir. Bu itibarla kılık kıyâfetle (avret yerlerinin örtülmesi anlamında değil) ilgili hükümler, Arap millî ahlâkını korumaya yönelik emirler, genel teşrî getiren hükümlerden sayılamaz. Meselâ Arap âdetlerinin gözetildiği, kadınların dışarı çıkarken üzerlerine cilbab almaları hükmünü getiren âyet, cilbab giyme âdeti bulunmayan diğer kavimleri ilgilendirmez. Ancak hemen belirtelim ki bu durum cilbabdan o dönemdeki Arapların giydikleri belli bir elbise şekli kasdedildiğinde söz konusu olur. Ama cilbabdan çarçaf, ferâce, ehrâm, pardesü, atkı v.b. gibi, dışarı çıkarken kadınların üzerlerine aldıkları 'üst elbise' kastediliyorsa– ki bu daha uygundur– bu takdirde, âyet genel teşrî bir hüküm getirecektir. Ve her bölgede kadınlar, dışarı çıkarlarken kendi yörelerinde âdet olan üst elbisesini üzerlerine alacaklardır."

İslâmın istediği, kadınların emredilen yerlerini örtmesidir. Bunu yaparken

uğramamaları için daha uygundur. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(24:31)**

33:60-61 Eğer o münâfıklarla kalplerinde hastalık bulunanlar/ ahlâksızlar, arsızlar ve Medine'de (Müslümanların aleyhinde) haber yayanlar buna son vermezlerse Biz, seni onların üzerine göndeririz, onlar orada artık seninle çok az komşu kalabilirler/ fazla barınamazlar. Lânetlenirler, nerede yakalanırlarsa öldürülürler.

33:62 Daha önce gelip geçmiş günahkâr kavimler hakkında Allah'ın sünneti/ âdeti budur. Allah'ın sünnetinde/ âdetinde asla bir değişiklik bulamazsın. **(43:8)**

33:63 İnsanlar senden kıyâmet vaktini soruyorlar.

De ki: "O konudaki bilgi Allah katındadır. Bilemezsin, belki de o vakit yakındır. **(16:1; 21:1; 54:1)**

33:64 (Şu kesindir ki) Allah kâfirleri rahmetinden kovmuş ve onlara çılgın bir ateş hazırlamıştır.

33:65 Onlar orada ebedî olarak kalacaklar, orada (kendilerini kurtaracak) bir dost ve bir yardımcı da bulamayacaklardır.

33:66 Yüzlerinin ateşte evrilip çevrileceği gün, "Ne olurdu Allah'a ve Peygamberine itaat etseydik" derler.

33:67 Yine onlar şöyle derler: "Ey Rabbimiz! Biz, reislerimize ve büyüklerimize uyduk; onlar da bizi yoldan çıkardılar.

giyilecek kıyafeti tercih ise örfe ve geleneğe göre değişir. Herhangi bir örf veya geleneği "İslâmın örtünmede emrettiği kıyâfet sadece budur" şeklinde algılamak, evrensel olan her toplumda, her mevsimde, kıyâmete kadar hükümleri geçerli olan İslâmiyetin ruhuna aykırıdır. Çarçaf da tesettürü temin için bâzı ülkelerde kullanılan bir gelenektir. Dinimizin tesettürün temini için "Olmazsa olmaz" bir emri değildir. Kaldı ki çarşafın Osmanlı toplumunda kadınlar arasında ilk kullanılma tarihi, 1892'dir. Daha önce sokak kıyafeti olarak ferace ve yaşmağı kullanan kadınlar, bu tarihten sonra dış kıyafet olarak çarşafı tercih etmişlerdir.

Son olarak bu konuda **Elmalılı Hamdi Yazır**'ın (ö. 1942), konumuz olan âyetin sonunda geçen, "Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir" ifâdesinin tefsirinde yaptığı şu açıklamayı aktaralım:

"Allah Gafur ve Rahîm olduğu için kadınlara ezâ edilmesine râzı olmaz. Tesettürü emreder. Tesettür emredildi diye kadınlar bir tazyike/ baskıya tâbi tutulmasın, ifrata/ aşırılığa gidilmesin. Çünkü Allah Gafur ve Rahîmdir. Tesettür emrini onların aleyhine değil lehine vermiştir."

33:68 "Ey Rabbimiz, onlara iki kat azap ver ve pek büyük bir lânetle onları rahmetinden uzaklaştır."

33:69 Ey iman edenler! Mûsâ'ya eziyet edenler gibi siz de Peygambere eziyet etmeyin.

Onlar eziyet ettiler. Allah, onu, onların söylediklerinden temize çıkardı. Mûsâ, Allah katında yüksek bir makama sahipti.

33:70 Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve sözün doğrusunu söyleyin.

33:71 Böyle yapın ki Allah da işlerinizi düzene koysun, günahlarınızı affetsin. Kim Allah'a ve Rasulüne itaat ederse pek büyük bir kurtuluşa ermiştir."

33:72 Biz emâneti[16] göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, bundan şiddetle korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zâlim, çok câhildir/ Allah'ın emirlerine önem vermez. **(17:15; 52:21; 74:38)**

[16] Buradaki emânetle ilgili olarak şunlar söylenmiştir: "Kelime-i tevhid, adâlet, akıl ve seçme/ tercih hürriyeti, yaptıklarından sorumlu tutulma, farzlar ve haramlar, ölüm gelinceye kadar sadece Allah'a kulluk etme, Ona hiçbir kimseyi ve hiçbir şeyi ortak koşmama."

"Müfessirler bu âyette bildirilen emânetin yorumunda güç bir işe koyularak çeşitli görüşler bildirmişlerdir" diyen **Mâturîdî**, şöyle devam eder: "Bunun yorumu konusunda 'kesinlikle şudur' diyerek yükümlülük altına girmek gerekli değildir. Çünkü bu beyan açık değildir, ancak Resûlullahtan gelen bir rivayetle bilinebilir. Bunun, yorumuyla meşgul olunmayacak anlamı gizli beyanlardan kabul edilmesi gerekir. Bu hususta en doğrusunu Allah bilir.

Bununla birlikte bu anlamlar içerisinde emanet için tercih edilen görüş, "sorumluluk ve tercih hürriyeti" olduğudur.

Bu emânetin yaratılışın hangi safhasında ve ne zaman teklif edildiğini de bilemiyoruz. Nitekim Maturidî, bu konuda bizim de katıldığımız şöyle bir açıklama yapar: "Emanetin mahiyetinin, sözü edilen göklere, yere ve dağlara nasıl teklif edildiği, onların bundan nasıl kaçındıkları ve korktukları tefsir edilemez. Bundan ne murat ettiği hususunda en doğrusunu Allah bilir.

Âyette geçen "zâlimlik ve câhillik" bütün insanlar için değildir. Genelleştirilemez. İnsan hitabı çoğunlukla müşriklere yöneliktir. Gerçek mümin için zâlim ve câhil denmez. **Hasan-ı Basrî**, âyette geçen zâlimlik ve câhillikle ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmıştır: "Kendine karşı çok zâlim, Rabb§inin emrine yönelik olarak çok câhildir."

33:73 Allah, münâfık erkeklerle, münafik kadınlara; müşrik erkeklerle, müşrik kadınlara, layık oldukları azabı verecektir. Mü'min erkeklerle, mü'min kadınlara ise tevbe nasip ederek, günahlarını bağışlayacaktır. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

SEBE' SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 54 âyettir.

İsmini, 15. âyette geçen "Sebe" kelimesinden almıştır. Sebe, Yemen'de bir kabilenin veya bir bölgenin adıdır. Sûrede tevhid delillerinin, diriliş konusunun yanısıra, Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman'ın kıssalarına yer verilir. Daha önce Neml Sûresi'nde geçtiği üzere, Belkıs döneminde Sebe halkı, Hz. Süleyman'a iman etmiştir. Bağlar ve bahçeler arasında büyük bir refah içerisinde ama azgın bir hayat süren Sebe halkı, Arim seline mâruz kalmıştır. Bu kıssanın anlatıldığı Sûre, müşrikleri tevhide dâvet ederek son bulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

34:1 Göklerde ve yerde her şeyin kendisinin olduğu Allah'a hamd olsun. Âhirette de bütün hamd ancak Ona mahsustur. Şüphesiz Allah Hakîm'dir, Habîr'dir/ Her şeyi hikmetle yapan ve her şeyden haberdar olandır.

34:2 O, yere gireni de yerden çıkanı da; gökten ineni de göğe yükseleni de bilir. Şüphesiz Allah Rahîm ve Gafûr'dur/ Çok merhametlidir ve çok günahları bağışlayıcıdır.

34:3 İnkârcılar, "Kıyâmet başımıza kopmaz" dediler.

Sen de ki: "Aksine, gaybı bilen Rabbime yemin olsun ki o sizin başınıza gelecektir. Gökte ve yerde zerre kadar da olsa hiçbir şey Onun ilmi dışına çıkamaz. Zerreden daha küçük ve daha büyük her şey Kitap'ta/ Levh-i Mahfuz'da/ Korunmuş Levha'da kayıtlıdır. **(7:187; 10:53; 20:15)**

34:4 Bu kayıt iman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanları mükafatlandırmak içindir. Onlar için günahlardan bağışlanma ve ardı arkası kesilmeyen çok değerli bir rızık vardır. **(38:28)**

34:5 Mesajlarımızı etkisiz kılmak/ Bizi âciz bırakmaya çalışmak için birbirleriyle yarışanlara gelince onlar için kötü ve pek acı veren bir azap vardır.

34:6 Kendilerine ilim verilmiş olanlar, Rabbinden sana indirilenin/ Kur'an'ın hak olduğunu açıkça görüyorlar. Ve o Kur'an'ın Azîz ve Hamid/ Kudreti her şeye yeten ve her türlü hamde layık olan Allah'ın yoluna ulaştırdığını biliyorlar.

34:7 İnkâr edenler şöyle dediler: "Toprak altında parçalanıp çürüdükten sonra yeniden diriltileceğinizi söyleyen birini size gösterelim mi?"

34:8 "O, Allah adına yalan mı uyduruyor yoksa onda delilik mi var?"

Hayır, o peygamber ne Allah adına yalan uydurmaktadır ne de onda delilik vardır. O inkârcılar azap içinde ve haktan çok uzak/geri dönülmez bir sapıklık içindedirler.

34:9 Onlar üstlerindeki ve altlarındaki göğe ve yere bakınıyorlar mı? Dilersek onları yerin dibine geçirir ya da gökten üzerlerine bir parça düşürerek helak ederiz. Şüphesiz bunda doğruya yönelen her kul için deliller vardır. **(17:92)**

34:10 Ant olsun, Davud'a tarafımızdan bir üstünlük verdik. "Ey dağlar ve kuşlar! Onunla birlikte tesbih edin" dedik. Onun için demiri yumuşattık ve şöyle dedik:

34:11 "Geniş zırhlar imal et. Dokumasını ölçülü yap. İyi işler yapın. Şüphesiz Ben, yaptıklarınızı görmekteyim." **(38:18)**

34:12 Sabah, bir aylık mesafeye giden; akşam bir aylık mesafeden dönen rüzgarı da Süleyman'ın emrine verdik. Erimiş bakır madenini onun için sel gibi akıttık. Rabbinin emriyle ona hizmet eden cinler de vardı. İçlerinden her kim Bizim emrimizden çıkacak olsa ona alevli ateş azabını tattırdık. **(21:80-82)**

34:13 O cinler, Süleyman'a isteğine göre mâbedler/ saraylar, heykeller, havuz kadar geniş leğenler ve sabit kazanlar yaparlardı. (Dâvud âilesine şöyle dedik:) "Ey Davud ailesi! Şükredin. Kullarımdan şükreden azdır."[1]

34:14 Eceli gelip de Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimizde, onun öldüğünü ancak dabbetü'l-arz (değneğini yiyen bir ağaç kurdu) sebebiyle öğrendiler. O yere yıkılınca cinler gaybı bilmediklerini anladılar.

[1] Bâzıları şöyle demiştir; Bunlar, erkek sûretindeki heykellerdir. Onlar mabetlerde âbid-zâhid kişilerin, meleklerin, peygamberlerin ve mütevâzı şahısların heykellerini yapıp sergiliyorlardı. Böylece insanların onların suretlerini görüp onlar gibi ibadet etmelerini, onlara benzemeye çalışmalarını hedefliyorlardı.

Veya bunlar başı olmayan heykellerdir. Çanaklar, kupalar ve benzer nesneler gibi.

Heykellerin o gün yasaklanmış bir iş olmaması da mümkündür. Fakat bugün Allah dışındaki bir varlığa tapmaya sevketmesi korkusuyla o heykel yapmak yasaklanmıştır. Bu yolla îblis bir topluluğu kandırmıştır da onlar puta tapmaya başlamışlardır. Yoksa putlarda ve putlardaki durumlarda insanların ona ibadet edecek şekilde kanmasına sebep olacak özellikler bulunmamaktadır. En doğrusunu Allah bilir.

Bunların sanatsal eserler olması da mümkündür. Çünkü tevhide çağıran bir peygamberin, şirkin ve putperestliğin sembolü olan heykeller yaptırması ma'kul değildir.

Çünkü eğer gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içerisinde kalmazlardı.[2]

34:15 Yemin olsun ki Sebe kavmi için oturduğu yerlerde büyük bir ibret vardır. Onların biri sağda diğeri solda olmak üzere iki bahçeleri vardı. Onlara, "Rabbinizin ihsan ettiği rızıktan yiyin ve Ona şükredin. İşte güzel bir memleket ve çok bağışlayan bir Rab!" denildi.

34:16 Ama onlar yüz çevirdiler. Bu nedenle üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap) bahçeye çevirdik.[3]

34:17 Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Biz, nankörden başkasını cezalandırır mıyız?"

34:18 Onların memleketleriyle feyz ve bereket verdiğimiz memleketler arasında sırt sırta vermiş/ birbirinden görülebilen nice kasabalar var ettik ve bunlar arasında düzenli ulaşım imkânları sağladık. Onlara, "Oralarda gece gündüz güven içinde dolaşın" dedik.

34:19 Onlar ne yaptılar? "Şehirlerimizin arasını uzaklaştır" diyerek, kendi kendilerine zulmettiler. Biz de onları darmadağın ederek kötü akıbetlerini dillere destan ettik. Şüphesiz bunda çokça sabreden ve çokça şükreden kullar için ibretler vardır.

34:20 Yemin olsun ki İblis insanlardan çoğunu saptıracağıyla ilgili iddiasını gerçekleştirdi. İman edenlerden bir topluluk dışında hepsi ona uydular. **(7:16-18; 17:62; 38:71-85)**

34:21 Aslında şeytanın onlar üzerinde hiçbir zorlayıcı gücü yoktu.

---

[2] Hz. Süleyman gibi varlıklı ve güçlü bir peygamberin, "Her nefis ölümü tadacaktır" âyetindeki kaçınılmaz gerçeğe uyarak Rabbinin huzuruna tek başına, sadece ameliyle gitmesi, dünyanın geçici olduğunu ifade eder. Bu durum, "Dünya Süleyman'a da kalmadı" şeklinde bir sözün söylenmesine ve dilden dile dolaşmasına vesile olmuştur.

[3] Bu âyetlerin muhatabı olan Yemen halkı, su ihtiyaçlarını karşılamak, tarım arazilerinden daha fazla verim elde edebilmek, kuraklık zamanında kullanabilmek için Sebe Devletinin eski merkezi olan Me'rib şehri yakınında, Arim barajını inşa etmişlerdi. Set, baraj, büyük sel ve taşkın akan anlamında bir kelime olan Arim, bir görüşe göre vadi adıdır.

Rabbimiz, inkârlarına karşılık bu sette biriken suyu, bir sel olarak üzerlerine gönderdi. Bu setin Milattan önce 700 yılında inşa edildiği, Milattan sonra 570-580 yılına kadar ayakta kaldığı kitaplar§da yer alır.

Fakat Biz âhirete iman edenlerle onda şüphe edenleri birbirlerinden ayırt etmek için, şeytana bu fırsatı verdik. Rabbin her şeyi hakkıyla gözetlemektedir.

34:22 De ki: "Haydi, Allah'tan başka ilah sandıklarınıza yalvarın. Onlar ne göklerde ne de yerde zerre kadar bir şeye sahip olamazlar. Onların göklerde ve yerde hiçbir ortaklığı olmadığı gibi Allah'ın onlardan bir yardımcısı da yoktur." **(35:13; 40:20)**

34:23 Allah'ın huzurunda Onun izin verdiklerinden başkasının şefaati fayda vermez. Diriliş gününde onların kalplerindeki korku giderilince "Rabbiniz neye hükmetti?" diye sorarlar. Diğerleri, "Hak neyi gerektiriyorsa ona hükmetti" cevabını verirler. Allah Aliyy ve Kebîr'dir/ Her şeyden yücedir, her şeyden büyüktür. **(2:255; 20:110; 21:28; 53:26)**

34:24 Onlara de ki: "Göklerden ve yerden sizi kim rızıklandırıyor?" Sonra da "Allah'tır" de.

Öyle ise ya siz ya da biz içimizden bir topluluk hidâyet üzere, diğeri ise apaçık sapıklık içindedir."

34:25 De ki: "Siz, bizim suçlarımızdan sorguya çekilmeyeceksiniz. Biz de sizin yaptıklarınızdan sorgulanmayacağız." **(10:41)**

34:26 De ki: "Rabbimiz kıyâmet günü hepimizi bir araya toplayacak sonra da aramızda hak ile hükmedecektir. Allah, Fettâh ve Alîm'dir/ Hakkı ortaya çıkaran/adâletle hükmeden ve her şeyi hakkıyla bilendir. **(2:113; 4:87; 6:12)**

34:27 De ki: "Ona ortak koştuklarınızı bana gösterin! Kesinlikle onlar Allah'a ortak olamazlar. Aksine o Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

34:28 Biz seni, bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler. **(6:92; 7:158; 48:8)**

34:29 İnkârcılar bir de "Eğer doğru söylüyorsanız, vaad ettiğiniz kıyâmet ne zaman?" diye soruyorlar.

34:30 De ki: "Sizinle öyle bir buluşma günümüz var ki ondan ne bir an ileri geçebilir ne de geri kalabilirsiniz." **(11:104-105)**

34:31 İnkârcılar şöyle der: "Biz, bu Kur'ân'a da bundan önceki kitaplara da inanmayız.

Sen o zâlimleri duruşma için Rablerinin huzuruna getirilirken suçu birbirlerine atarken bir görsen! Tâbi olanlar/ zayıflar, kibirli önderlerine şöyle derler: "Siz olmasaydınız biz iman edecektik!"

34:32 Büyüklük taslayan önderleri ise kendilerine tâbi olanlara şu cevabı verirler: "Siz hidâyete ermek/ iman etmek istediniz de biz mi size engel olduk? Hayır, sizler kendiniz suçlusunuz." **(7:38-39; 14:21; 37:26; 40:47-48)**

34:33 Tâbi olanlar, büyüklük taslayan önderlerine şöyle karşılık verirler: "İşiniz gece gündüz hilekârlıktı/ tuzak kurmaktı. Sürekli olarak bizden, Allah'ı inkâr etmemizi ve Ona ortaklar koşmamızı istiyordunuz."

Onlar azabı gördüklerinde, içten içe pişmanlık duyarlar. Biz o inkârcıların boynuna demirden boyunduruklar takarız. Bu onların yaptıklarının karşılığı değil midir?

34:34 Biz ne zaman bir beldeye, onları kötü sonlarından sakındıran bir peygamber göndersek oranın kibirli zenginleri her seferinde, "Sizinle gönderileni biz inkâr ediyoruz" demişlerdir.

34:35 Onlar, "Bizim malımız da evladımız da çoktur. Biz azaba uğratılacak değiliz" dediler.

34:36 De ki: "Rabbim dilediği kimsenin rızkını genişletir, dilediği kimsenin rızkını kısar. Fakat insanların çoğu bunu bilmez.

34:37 Bizim katımızda size değer kazandıran malınızın veya çocuklarınızın çokluğu değildir. Ancak iman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar Bizim rızamıza erer. İşte onlara işlediklerinin karşılığı olarak kat kat mükâfat vardır. Onlar Cennet köşklerinde güven içerisinde olacaklardır.

34:38 Mesajlarımızı etkisiz kılmak/ Bizi âciz bırakmaya çalışmak için birbirleriyle yarışanlar ise azabın içine atılacaklardır. **(22:51; 34:5)**

34:39 De ki: "Rabbim kullarından dilediği kimsenin rızkını genişletir, dilediği kimsenin rızkını kısar. Siz hayır yolunda ne harcarsanız, Allah onun yerini doldurur. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

34:40 O gün Allah onların hepsini huzurunda toplar. Sonra da meleklere, "Bunlar size mi tapıyorlardı?" diye sorar.

34:41 Melekler, "Seni her türlü kusurdan uzak görürüz. Onlara karşı bizim sığınılacak mevlamız Sensin. Onlar aslında cinlere tapıyorlardı. Birçoğu onlara iman etmişti." **(4:117; 5:116; 6:100; 25:17, 18)**[4]

34:42 O gün geldiğinde birbirinize hiçbir fayda ya da zarar vermeye gücünüz yetmez. O gün o inkârcılara "Yalanladığınız ateşin azabını tadın!" deriz. **(32:20)**

34:43 O zâlimler ki kendilerine apaçık mesajlarımız okunduğunda şöyle dediler: "Bu ancak sizi atalarınızın tapındığı tanrılarınızdan uzaklaştırmak isteyen bir adam!"

Yine şöyle dediler. "Bu Kur'an, Allah'a iftiradan başka bir şey değildir."

O kâfirler bir de gerçek kendilerine geldiğinde, "Bu, büyüden başka bir şey değildir" dediler. **(2:170)**

34:44 Biz, onlara Kur'ân'dan önce okuyacakları kitaplar göndermedik. Aynı şekilde senden önce onları uyaracak bir peygamber de göndermedik.

34:45 Müşriklerden öncekiler de hakkı yalanlamışlardı. Bunlar güç ve kuvvet konusunda onlara verdiğimiz kuvvetin onda birine yetişemezler. Öncekiler peygamberlerimi yalanladılar, ama kendilerini nasıl cezalandırdığımı da gördüler. **(40:82; 46:26)**

34:46 De ki: "Size tek bir öğüt vereceğim. Allah için ikişer ikişer, ya da teker teker gelin de beni bir dinleyin ve düşünün. Bu arkadaşınız cinlenmiş değildir/ bunu anlayın. O ancak şiddetli bir azaptan önce sizi sakındırmak isteyen bir uyarıcıdır." **(7:184)**

34:47 De ki: "Sizden bu hizmetim karşılığında bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak Allah'a aittir. Ve O her şey üzerinde şâhittir." **(10:72)**

34:48 De ki: "Rabbim şüphesiz hakkı yerli yerine kor/ gerçeği açığa çıkarır. O, bütün gaybı, bütün gizlilikleri bilir." **(5:116)**

[4] Müşriklerin, cinlere taptığı konusunda 6:100'deki açıklamaya bakınız.

34:49 De ki: "Artık hak geldi. Bundan sonra bâtıl ne bir şeyi ortaya çıkarabilir ne de geri getirebilir. **(17:81)**

34:50 De ki: "Eğer haktan sapmışsam bunun sorumluluğu banadır. Eğer doğru yol üzere isem bu da Rabbimin vahyi sayesindedir. Şüphesiz Allah Sem'i ve Garîb'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve Çok yakın olandır.

34:51 Onları can derdine düştüklerinde bir görsen! Artık kaçacak hiçbir yerleri yoktur ve azaba çok yakın bir yerde yakalanmışlardır. **(44:16)**

34:52 O zaman iş işten geçtikten sonra "Allah'a iman ettik" derler. Fakat iman edilmesi gereken yer olan dünya, çok uzakta kalmıştır/ İş işten geçtikten sonra artık iman etmek faydasızdır. **(38:3)**

34:53 Oysa daha önce inkâr etmişlerdi. Ve gayb âlemi hakkında uzak bir yerden bilgisizce atıp tutuyorlardı. **(18:22; 45:32)**

34:54 Sonuç olarak kendilerinden önceki benzerlerinde olduğu gibi onlar ile (dünyaya dönme) arzuları arasına bir engel çekilmiştir. Şüphesiz onlar, dünyada iken insanları tereddüde düşüren bir şüphe içerisindeydiler.

FÂTIR SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 45 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "yoktan yaratan" anlamına gelen "Fâtır" kelimesinden alır. Sûrede Allah'ın varlığı, birliği anlatılır. Şirk anlayışı çürütülür. Allah'ın bir çok nimetleri hatırlatılır. Allah'ın, nankör olan insana fırsatlar tanıdığı bildirilir. Ölümden sonra dirilişin kesin olduğu ispat edilerek mü'minleri bekleyen güzel son ile müşrikleri ve kâfirleri bekleyen kötü son haber verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

35:1 Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamd olsun. O, yaratmada dilediğini artırır. Şüphesiz Allah her şeye gücü yetendir.

35:2 Allah'ın insanlara açtığı rahmet kapısına engel olabilecek hiçbir kuvvet yoktur. Allah'ın vermek istemediğini de verebilecek yoktur. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

35:3 Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Sizi gökten ve yerden rızıklandıracak Allah'tan başka bir ilah var mı? Ondan başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Böyle iken nasıl oluyor da haktan yüzünüz çevriliyor/ iman etmiyorsunuz?

35:4 Eğer müşrikler seni yalanlarlarsa üzülme, senden önce nice büyük peygamberler de yalanlandı. Şüphesiz bütün işler sonuçta Allah'a döndürülür.

34:5 Ey insanlar! Allah'ın vaadi gerçektir. Öyleyse sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. O çok aldatıcı şeytan da (azabını unutturup affına, merhametine güvendirerek) Allah ile sizi aldatmasın. **(31:33; 57:14)**

35:6 Şeytan sizin düşmanınızdır. Siz de onu düşman edinin. Çünkü o, kendisine uyanları alevli Cehennem ateşine çağırır. **(18:50; 36:60)**

35:7 İnkârcılar için şiddetli bir azap vardır. İman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanların hakkı ise günahlarından bağışlanma ve çok güzel mükâfattır.

35:8 Kötülükleri kendisine süslenip de onu güzel gören kimse, iyi işler yapan kimse gibi olur mu? Şüphesiz Allah dilediğini/ dileyeni sapıklığa, dilediğini/ dileyeni de doğru yola iletir. Onlar için tasalanıp da kendine zarar verme. Şüphesiz Allah onların yaptıklarını bilir. **(6:33; 18:6)**

35:9 O Allah ki rüzgarlar gönderir, onunla bulutları harekete geçirir. Sonra o bulutları ölü bir beldeye sevk eder, onunla ölümünden sonra yeryüzüne hayat veririz. İşte ölülerin diriltilmesi de böyle olacaktır.

35:10 Kim izzet istiyorsa bilsin ki izzet Allah'ın yanındadır. Güzel sözleri de sâlih/ dinin güzel gördüğü davranışları da Allah kabul eder/ boşa çıkarmaz.[1]

Kötü işler yapmak için tuzak kuranlara şiddetli bir azap vardır. Onların kurdukları bütün tuzaklar tarumar olur/ boşa çıkar. **(4:139; 10:65; 63:8)**

35:11 Allah, sizi önce topraktan, sonra meniden yarattı. Sonra sizleri çiftler kıldı. Onun bilgisi dışında ne bir dişi hâmile kalır, ne de doğum yapar. Bir canlıya ömür verilmesi de ömründen azaltması da mutlaka bir Kitaptadır. Şüphesiz bu Allah için kolaydır. **(6:2, 59; 15:26; 23:12; 37:11; 41:47; 55:14; 76:2)**

35:12 İki deniz birbirine eşit olmaz. Bu tatlıdır, susuzluğu giderir, içilmesi kolaydır. Şu da tuzludur, acıdır. Her birinden taze balıklar yer ve süs eşyaları çıkarıp takınırsınız. Allah'ın size bağışladığı nimetleri bulmanız için gemilerin denizde suyu yara yara akıp gittiğini görürsün. Böylece şükretmeniz umulur. **(55:22-23)**

35:13 O, geceyi gündüzün; gündüzü de gecenin ardından getirir. Güneşi ve ayı da emrine boyun eğdirmiştir. Onların hepsi belirlenmiş bir vakte kadar yörüngelerinde akıp gider. İşte Rabbiniz olan Allah, bunları yapandır. Bütün mülk Ona aittir. Ondan başka kulluk ettikleriniz ise bir çekirdeğin zarına/ en değersiz şeye bile sahip olamazlar. **(6:102)**

35:14 Eğer siz onlara seslenseniz, çağrınızı işitmezler. Kıyâmet gününde de sizin kendilerini ilah edindiğinizi inkâr ederler. Hiç kimse, her şeyden hakkıyla haberdar olan Allah bildirdiği gibi sana bilgi veremez. **(7:198; 19:81-82; 40:43; 46:5-6)**

35:15 Ey insanlar! Fakir olan ve Allah'a muhtaç bulunan sizlersiniz. Allah ise Ganiyy ve Hamid'dir/ Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her türlü övgü ve methe layıktır.

35:16-17 Eğer O dilerse sizi yok eder, yerinize yeni bir halk getirir. Bunu yapmak Allah için hiç de zor değildir. **(6:6)**

[1] Âyetin bu kısmı meallerde "güzel sözler Ona yükselir, o sözleri de yararlı işler yükseltir" şeklinde tercüme edilmiştir.

Ayeti farklı anlamanın sebebi "yerfauhu" daki zamirin kime/ neye gittiğidir. Bu meale göre güzel sözü yükselten, salih ameldir. Bizim tercih ettiğiimiz anlama göre ise§ her ikisini de yükselten Allah'tır.

35:18 Hiç kimse bir başkasının günah yükünü taşımaz. Ağır bir günah yükünü sırtlanan kimse, birini yardıma çağırsa çağırdığı kimse akrabasından da olsa, günahından hiçbir şeyi yüklenmez.

Sen ancak görmedikleri halde Rablerinden korkan ve Allah'a hakkıyla yönelenleri sakındırabilirsin.

Günahtan temizlenenler, ancak kendilerinin faydasına temizlenmiş olur. Hepinizin dönüşü Allah'adır.

35:19-21 Kör ile gören/ kâfir ile mü'min bir olmaz.

Karanlıkla ışık/ inkâr ile iman da bir olmaz.

Gölge ile sıcak/ Cennet ile Cehennem de bir olmaz.

35:22-23 Dirilerle ölüler de bir olmaz. Allah dilediğine hakkı işittirir. Sen kabirde olanlara/ ölülülere dâvetini işittiremezsin. Sen Ancak Allah'ın azabından sakındırıcısın.

35:24 Biz seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Kendilerine bir uyarıcı gönderilmeyen hiçbir ümmet/ topluluk yoktur. **(6:131; 13:7; 16:36)**

35:25 Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Peygamberleri onlara apaçık delillerle, kitaplarla, özellikle de aydınlatıcı bir kitapla gelmişdi.

35:26 Sonra inkâr edenleri cezâlandırdım. Beni inkâr etmek nasılmış anladılar.

35:27 Gökten indirdiğimiz bir su ile rengarenk meyveler çıkardığımızı görmedin mi? Dağlarda da beyaz, kırmızı, simsiyah ve çeşitli renklerde yollar var ettik.

35:28 İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan yine böyle çeşitli renklerde olanlar vardır. Kulları içinde Allah'tan ancak âlimler hakkıyla korkar.[2] Şüphesiz Allah Azîz ve Gafûr'dur/ Kudreti her şeye yeten ve çok bağışlayandır.

[2] Tercümede, burada geçen âlimlere "bilginleri, bilim insanlarını" da eklemek, doğru bir anlam olmaz. Burada geçen âlimlerden maksat "Allah'ı bilenler, imanda yüksek derece sahipleridir." "Bilim, iman etmeyi gerektirse" de çoğu bilim adamı Allah'tan daha çok korkmak şöyle dursun, Allah'ı inkâr edebilmektedir. Çünkü bilim, bazılarını imandan uzaklaştırır. Bâzı insanlar bilimde ilerledikçe pozitivist olurlar, bilime bir ulûhiyet verirler ve Allah'tan uzaklaşırlar.

Bir de buradaki korku/haşyet, sevgi ve saygıdan, Allah'ın rızasını kaybetmekten kaynaklanan bir korku, sevdiğinden uzak düşme endişesi, Allah'ın büyüklüğünü ve yakınlığını iyi algılayan kulların duyacağı bir ruh hâlidir.

Bu âyetten, "Allah'tan korkanlar, âlimdir" hükmünü çıkarmak da mümkündür.

35:29 Şüphesiz, Allah'ın Kitabını okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden gizli ve açık olarak harcayanlar asla batmayacak/ yok olmayacak bir ticareti umabilirler. **(9:109)**

35:30 Allah, onların mükâfatlarını eksiksiz verecek üstelik lütfuyla daha fazlasını da ihsan edecektir. Şüphesiz Allah Gafûr ve Şekûr'dur/ Çok bağışlayan ve kullarının mükâfatını fazlasıyla verendir.

35:31 Kendisinden önceki kitapları doğrulayıcı olarak sana vahyettiğimiz bu Kitap, gerçeğin tâ kendisidir. Şüphesiz Allah kulları için Habîr ve Basîr'dir/ Her şeyden haberdar olan ve her şeyi hakkıyla görendir.

35:32 Sonra Kitabı kullarımız içinden seçtiklerimize miras olarak verdik. Kullarımızdan bir kısmı kendine zulmeder; bir kısmı aşırılıktan uzak/ orta yol üzeredir, bir kısmı ise Allah'ın izniyle diğerlerini geride bırakır/ öne geçer. İşte bu pek büyük bir lütuftur. **(56:10)**

35:33 Kitaba/ Kur'ân'a vâris olan o mü'minler Adn Cennetlerine girerler ve orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler; elbiseleri de ipektendir. **(25:75)**

35:34 Cennette şöyle derler: "Üzüntü ve korkumuzu gideren Allah'a hamd olsun. Şüphesiz Rabbimiz Gafûr ve Şekûr'dur/ Çok bağışlayan ve kullarının mükâfatını fazlasıyla verendir.

35:35 "O Rabbimiz ki lütfuyla bizi Dâru'l-Mukame'ye/ ebedî olarak kalınacak bu yurda yerleştirdi. Artık burada bize yorgunluk da dokunmayacak, usanç da gelmeyecektir. **(39:74)**

35:36 İnkâr edenlere ise Cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki kurtulsunlar; azapları da hiç eksilmez. Biz işte Allah'ı ve nimetlerini inkâr eden nankörleri böyle cezalandırırız. **(17:97; 14:17; 20:74; 43:74-77; 78:30)**

35:37 Orada bağrışıp dururlar: "Ey Rabbimiz, bizi buradan çıkar da işlediğimiz kötülüklerin yerine güzel işler yapalım" derler.

Biz de şöyle deriz: "Size, düşünüp ibret alan bir kimseye yetecek kadar bir ömür vermedik mi? Sizi bu azaptan sakındıran bir peygamber gelmedi mi? Şimdi tadın azabı; zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur." **(17:15; 40:11-12; 43:77-78; 67:8-9)**

35:38 Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. O, insanların kalplerinde olanları da tamamıyla bilir.

35:39 Sizi yeryüzünde halifeler yapan Odur. Öyle ise kim inkâr/ nankörlük ederse inkârı kendi aleyhinedir. Kâfirlerin küfürleri/ nankörlükleri Rablerinin yanında gazaptan başka bir şeyi artırmaz. Yine kâfirlerin küfürleri kendi zararlarından başka bir şeyi artırmaz. **(6:165)**

35:40 De ki: "Gördünüz mü Allah'ı bırakıp da istekte bulunduğunuz ortaklarınızı? Onlar yeryüzünde neyi yarattıysa gösterin bana! Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Yoksa müşriklere bir kitap verdik de onda Allah'a ortak koşmak için bir delil mi buldular? Hayır, asla. O zâlimler, birbirlerini yalan vaatlerle aldatıp duruyorlar.

35:41 Gökleri ve yeri yok olup gitmekten şüphesiz ancak Allah korur. Eğer onlar yıkılacak olsa Allah'tan başka onları hiç kimse tutamaz. Şüphesiz Allah Halim ve Gafûr'dur/ Tevbe etmeleri için kullarına fırsat verir, onları hemen cezalandırmaz ve günahları çokça bağışlayandır. **(22:65, 30:25)**

35:42 Kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde, herhangi bir milletten daha fazla bir şekilde doğru yolda olacakları konusunda kuvvetli bir şekilde yemin etmişlerdi. Fakat kendilerine uyarıcı geldiğinde bu, onların ancak haktan daha çok uzaklaşmalarına sebep oldu. **(6:156; 37:167)**

35:43 Çünkü onlar yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötü tuzaklar kuruyorlardı. Oysa kişi, kazdığı kuyuya kendi düşer. Onlar kendilerinden öncekilere yapılan sünneti/ uygulamayı mı bekliyorlar? Allah'ın inkârcıları cezalandırma konusundaki uygulamasında bir değişiklik bulamazsın. Allah'ın sünnetinde bir sapma da bulamazsın. (Öyleyse bekledikleri şey yakında başlarına gelir.) **(13:11; 17:77; 48:23)**

35:44 İnkârcılar yeryüzünde gezip de kendilerinden önceki inkârcıların âkibetlerinin ne olduğuna bir bakmadılar mı? Kaldı ki onlar kendilerinden daha da kuvvetliydiler. Göklerde ve yerde hiçbir şeyi dilediğini yapmaktan Allah'ı âciz bırakamaz. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Kadîr'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeye gücü yetendir.

35:45 Eğer Allah insanları yaptıkları sebebiyle cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı kalmazdı. Oysa Allah onların cezasını belirlenmiş bir vakte kadar geri bırakır. O vakit geldiğinde hükmünü yerine getirir. Şüphesiz Allah kullarının her halini hakkıyla görmektedir. **(18:58)**

YÂ SÎN SÛRESİ

Mekke devrinde inmiştir, 83 âyettir.

İsmini, ilk ayette geçen "Yâ sîn" harflerinden alır. Sûrede Kur'an'ın temel esaslarından olan tevhid, âhiret/ yeniden diriliş ve peygamberlik konusu işlenir. Peygamberimizin bir yalancı olmayıp daha önceki peygamberler gibi Allah tarafından gönderildiği, Kur'an'ın bir insan uydurması ya da bir şiir olmayıp Allah tarafından indirildiği konusu işlenir. Bunun aksini iddia eden müşrikler kınanır.

Sûrede Allah'ın varlık ve birliğini ispat noktasında göklerde ve yerdeki olaylara dikkat çekilir.

Yine müşriklerin ısrarla inkâr ettikleri öldükten sonra diriliş konusunda son derece tesirli altı adet delil sunulur.

Surede inkârcıların sonları ve Cennet-Cehennem tablolarının tasviriyle bir yandan müşrikler tehdit edilirken; bir yandan da inkâr eden müşrikleri de öncekiler gibi acı bir sonun beklediği bildirilerek Peygamberimiz ve mü'minler teselli edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

36:1-4 Yâ-sîn.[1] Hikmet dolu Kur'an'a yemin olsun ki, sen Allah tarafından insanlara gönderilmiş bir peygambersin ve dosdoğru yol üzeresin.

36:5-6 Kur'an, ataları uyarılmayan; kendileri de bu yüzden gaflet içine düşmüş bir topluluğu, Allah'ın azabından sakındırasın diye,[2] Aziz ve Rahim/kudreti her şeye üstün gelen ve rahmeti her şeyi kuşatan Allah tarafından indirilmiştir. **(32:3)**

36:7 Yemin olsun ki azap vaadi onların çoğu üzerine kesinleşmiştir. Artık iman etmezler.[3] **(10:96-97; 41:5)**

36:8 Biz iman etmeyenlerin boyunlarına tasmalar geçirdik. Bu tasmalar, çenelerine kadar dayanmıştır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır.[4]

[1] Diğer mukattaa harfleri gibi yâ sîn harflerinin de ne anlama geldiği konusu çok tartışılmıştır. Yapılan açıklamaların tamamı bir yorumdan öteye gitmediğinden, "Allah bilir" diyor ve bu tartışmalara yer vermek istemiyoruz.

[2] Âyetin bu kısmı, cümlede geçen "mâ" edatı "kemâ" şeklinde değerlendirilip "Babaları uyarıldığı gibi kendilerini de uyarman için" şeklinde anlaşılmıştır. Ancak biz buna sıcak bakmıyoruz. Peygamberimizin görevlendirildiği topluma peygamber geldiğini kabul etsek bile uzun zaman peygamber gönderilmediği kesindir. Aksi takdirde Kur'an'da geçmese dahi, gönderilen peygamberler hakkında hiçbir bilginin bize ulaşmadığını kabul etmek gerekir ki bu imkânsızdır. Bu âyeti, her iki anlamın ortasını bulma açısından "Yakın olan ataları uyarılmayan, kendileri de bu yüzden gaflet içine düşmüş bir topluluğu, Allah'ın azabından sakındırasın diye..." şeklinde tercüme etmek de mümkündür. Ancak Secde Sûresi'nin 3. âyetinde de ataları uyarılmamış bir kavın ifadesi geçmektedir.

Bir diğer husus, buradan Peygamberimizin sadece kavmine gönderildiği gibi bir anlam çıkmaz. Nitekim bir başka âyette Rasulullahın dâvetinin evrensel olduğu şöyle bildirilir:

"De ki: Ey insanlar! Ben göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın, sizin hepinize gönderdiği bir peygamberim." (7:158)

[3] Burada Allah'ın bâzı müşrikler için "Onlar iman etmezler" buyurması, müşriklerin Allah böyle dediği için iman etmedikleri anlamına gelmez. Aksine, Allah onların iman etmeyeceklerini bildiğinden, Rasulünün, "iman etmiyor" diye kendini üzmemesi için bu durumu ona haber vermektedir.

[4] Bu, onların dünyada iken kendilerini imandan alıkoyan gururlu hallerine uygun bir cezadır. Onlar her dâveti başlarını gururla arkaya kaldırarak reddettikleri için boyunlarına takılan tasmalarla kafaları havaya kaldırılarak önlerini göremez hâle getirilmişlerdir. Böylece "burunları sürtülmüş" olmaktadır.

36:9 Bir de önlerine bir set, arkalarına bir set çekip gözlerini kapattık; artık gerçeği göremezler.

36:10 Onları ikaz etsen de etmesen de birdir artık iman etmezler. **(2:6)**

36:11 Sen ancak Kur'an'a uyan, görmedikleri halde Rahman'dan haşyet/ sevgiden kaynaklanan saygı duyan kimseleri uyarabilirsin. İşte böylelerini Allah katından bir bağışlanma ve güzel bir mükâfatla müjdele.

36:12 Ölüleri diriltecek olan ve onların iyi ve kötü olarak dünyadaki bütün yaptıklarını kaydeden Biziz. Biz her şeyi apaçık bir kitapta/ Levh-i Mahfuz'da yazdık. **(20:52; 54:52; 82:10; 85:21-22)**

36:13 Onlara şu şehir halkını anlat. Hani, onlara elçiler gelmişti.[5]

36:14 Biz onlara iki elçi göndermiştik. Onları yalanladılar. Biz de o ikisini, üçüncü bir elçiyle destekledik. Onlar, "Biz, Allah'ın size gönderdiği elçileriyiz" dediler.

36:15 Onlar ise elçilerimize şöyle dediler: "Sizler de ancak bizler gibi birer insansınız. Rahman hiçbir şey indirmedi. Evet, evet, sizler ancak birer yalancısınız."[6] **(21:3; 25:7)**

36:16-17 Elçiler şöyle dediler: "Rabbimiz biliyor ki biz, size gönderilen elçileriz. Bizim görevimiz sadece açıkça tebliğde bulunmaktır.

36:18 Onlar elçilere şöyle dediler: "Biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa düştük. Eğer iddianızdan vazgeçmezseniz, sizi taşlarız/ ağır hakaretlerde bulunuruz. Bizden size acı veren bir azap dokunur." **(4:78; 7:131; 27:47)**

[5] Bu âyette bahsi geçen kasabanın neresi ve elçilerin kimler olduğu konusunda tefsirlerde oldukça ayrıntılı bilgi vardır. Antakya olduğu söylenir. Ancak bunun doğruluğunu söylemek ve buranın neresi olduğunu tespit etmek, imkânsızdır, yapılan ve yapılacak yorumlar "karanlığa taş atmak"tan öte gitmez. Kaldı ki âyeti anlama noktasında, bu çok da önemli değildir. Önemli olan o kasaba halkının elçileri dinlememiş ve Allah'a karşı gelmiş olmalarıdır.

[6] Yâ Sîn Sûresi, Mekke'de indirilmişti. Sûrenin indirildiği zamanda müşrikler de örnek verilen elçiler gibi kendilerine gönderilen elçiye/ peygambere aynı tepkiyi veriyor, aynı sözleri söylüyorlardı. Bu Sûre ile elçilerin başına geleni aynen yaşayan Peygamberimiz teselli, müşrikler ise tehdit edilmektedir.

36:19 Elçiler ise onlara şöyle dediler: "Uğursuzluk dediğiniz, ancak sizin kötü işlerinizin sonucudur. Siz yoksa size öğüt verilmesini mi uğursuzluk sayıyorsunuz? Siz gerçekten haddini aşan bir topluluksunuz."

36:20 Derken şehrin öte başından koşarak gelen bir adam onlara şöyle seslendi: "Ey kavmim! Size gönderilen elçilere uyun.[7]

36:21 "Doğru yolda olan ve sizden bir ücret de istemeyen kimselere uyun.

36:22 "Beni yaratan Zât'a niçin iman etmeyeyim?/ Ona iman etmemi engelleyecek hiçbir şey yoktur. Sonunda hepiniz Ona döneceksiniz.

36:23 "Ben hiç Ondan başka ilahlar edinir miyim? Eğer Rahman bana bir zarar vermeyi istese sizin ilah edindiklerinizin bana hiçbir yardımı dokunmaz; onlar beni, Allah'ın azabından da kurtaramazlar.

36:24-27 "İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığa düşmüş olurum." Ama ben, sizin/hepimizin Rabbi olan Allah'a inandım. Siz de gelin beni dinleyin."

Ona, "Haydi gir Cennete!" denildi.

O da şöyle dedi: "Keşke Rabbimin beni bağışlayıp ikramlarda bulunduğunu kavmim de bilseydi!"

36:28-29 Bunun üzerine Biz onun kavmine gökten bir ordu indirmedik; çünkü (onları helak etmek için bir ordu) göndermemize gerek yoktu. Korkunç bir ses onlara yetti, sönüp gittiler.[8]

36:30 Yazıklar olsun o kullara ki ne zaman onlara bir peygamber gönderilse, onu alaya alırlardı.

[7] Bu şahsın kimliği hakkında tefsirlerimizde oldukça ayrıntı mevcuttur. Bunun Habib-i Neccar olduğu kabul görmüştür. Ancak bu kesin bir bilgi değildir. Kaldı ki bu zâtın kimliği çok da önemli değildir. Rabbimiz bu kıssayı anlatmakla, Mekke halkından bu "isimsiz kahraman" gibi davranmalarını istemektedir. Bu olay yaşanmış, bitmiş, tarihte kalmış bir kıssa değildir. Âyetin hükmü, evrenseldir. Rabbimiz, dinine yönelik tepkiler konusunda her zaman bunu istemektedir.

[8] Burada o sâlih kulun öldürüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak muhtemelen müşrikleri Peygamberimize karşı cesaretlendirmemek için onun akibeti kapalı geçmektedir.

36:31 Onlar kendilerinden önce nice nesilleri yok ettiğimizi ve onların bir daha da dönmediklerini bilmiyorlar mı?

36:32 Onların hepsi kıyâmet gününde toplanıp huzurumuza getirileceklerdir.

36:33 Ölmüş yeryüzü de kendileri için diriltileceklerine bir delildir. Biz o ölmüş yeryüzünü diriltir, ondan daneler çıkarırız da onlardan yiyip dururlar.

36:34-35 Meyvelerinden yesinler diye Biz o ölmüş yeryüzünde hurma ve üzüm bahçeleri yarattık, içlerinden gözeler/ pınarlar fışkırttık. Bütün bunları onlar kendileri yapmadı. Öyleyse niçin şükretmezler?

36:36 Yerin bitirdiği mahsullerden, insanların kendilerinden ve henüz mâhiyetini bilmedikleri daha pek çok şeylerden çiftler yaratan (Allah) her türlü kusurdan uzaktır. **(50:7)**

36:37 Onlar için bir delil de gecedir. Gündüzü ondan soyup aldığımızda, birden karanlıkta kalıverirler.

36:38 Güneş de onlar için bir delildir ki kendisine tayin edilen/ karar kılacağı bir yere doğru akıp gider. Bu Azîz ve Alîm/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.

36:39 Ay için de sonunda kavisli/ kuru bir hurma dalı gibi olup tekrar eski haline dönünceye kadar değişime uğrayacağı yörüngeler tayin ettik.

36:40 Ne güneş aya yetişebilir; ne de gece, gündüzü geçebilir.[9] Her biri bir yörüngede yüzerler. **(21:33)**

36:41-42 Onlar için bir delil de nesillerini gemide taşımamızdır. Biz onlar için gemi benzeri daha başka binekler/ taşıtlar yaratırız.[10] **(54:15)**

36:43 Eğer dilesek onları boğarız. Bu durumda ne feryatlarına koşan birisini, ne de bir kurtarıcı bulabilirler.

[9] "Ne ay güneşe yetişebilir; ne de gündüz geceyi geçebilir" şeklinde tersi durum da söz konusudur.

[10] Burada geçen dolu gemiden maksadın ne olduğu konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Hz. Nuh'un gemisi, dünya gemisi ya da bilinen gemi olduğu söylenmiştir.

36:44 Ancak Bizden kendilerine erişecek bir rahmetle kurtulurlar ve kendileri için takdir edilen bir zamana kadar yaşarlar.

36:45-46 Kâfirlere, "Sizden öncekilere bakıp ibret alın ve sizi bekleyen sonuçtan sakının ki Allah'ın rahmetine erişesiniz" dendiğinde yüz çevirdiler. Zâten onlar Rablerinden gelen her mesajdan yüz çevirdiler.

36:47 Kendilerine, "Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden bağışta bulunun" dendiğinde, onlar mü'minler hakkında şöyle derler: "Dilerse Allah'ın doyuracağı kimseleri biz mi doyuralım? Siz apaçık bir sapıklık içerisindesiniz."[11]

36:48 Bir de "Eğer doğru söylüyorsanız vaat ettiğiniz kıyâmet ne zaman?" diyerek (alay ederler). **(7:187; 31:34; 79:42)**

36:49 Oysa onların istediği tek bir sestir ki birbirleriyle çekişip dururken, kendilerini yakalayıverir.

36:50 Sonra ne bir vasiyet yapmaya fırsat bulurlar ne de âilelerinin yanına dönmeye.

36:51 Sûra üflenir. Ve onlar kabirlerinden kalkıp Rablerinin huzuruna koşarlar.

36:52 "Eyvah bize! Yattığımız yerden/ uykumuzdan bizi kim kaldırdı? İşte Rahman'ın vaat ettiği! Demek peygamberler doğru söylemiş!" derler. **(27:87; 43:66; 75:3; 79:13)**

36:53 Tek bir sesledir ki hepsi birden toplanıp huzurumuza getirilirler.

36:54 O gün hiç kimseye haksızlık yapılmaz. Ancak işlediklerinizin karşılığını görürsünüz.

36:55-58 O gün Cennet ehli büyük bir zevk ve safâ ile meşguldürler. Hanımlarıyla beraber, gölgelerdeki koltuklara kurulurlar. Orada

[11] İstenilen, Allah'ın kendi verdiği rızıktan bir parçasını vermeleridir. Böyleyken âyetin muhatabı olan müşrikler ve çok kimse buna yanaşmamakta, üstelik cerbeze yapmaktadırlar.

Müşrikler bu sözleriyle şunu diyorlardı: "Allah, fakir bıraktığına göre vardır bir sebebi. Öyleyse Allah'ın fakir kıldığını biz niye doyuralım? Biz onlara vermemekle Allah'ın iradesine uygun hareket ediyoruz."

Müşriklerin bu sözleri günümüze "Allah versin!" şeklinde yansımıştır.

onlar için meyveler ve diledikleri her şey bulunur. Rahmet sahibi Rablerinden onlara selâm vardır.

36:59 İnkârcılara "Bugün sizler şöyle bir ayrılın ey suçlular/ kâfirler" denilir. **(8:37; 30:14-16)**

36:60 Ey Âdemoğulları! Ben size şunu emretmemiş miydim? "Şeytana kulluk etmeyin. Çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır. **(7:27; 35:6)**

36:61-62 "Bana kulluk edin. İşte dosdoğru yol budur. O, sizden pek çoğunuzu saptırdı, bunu düşünmeyecek misiniz?

36:63-64 "İşte size vaad olunan/ tehdit edildiğinizde isteyip durduğunuz Cehennem. İnkârınız sebebiyle şimdi girin oraya!"

36:65 O gün onların ağızlarını mühürleriz; elleri bize yaptıklarını anlatır; ayakları da kazandıkları günahlara şâhitlik eder. **(17:14; 24:24; 41:20-22)**

36:66 Eğer isteseydik, onların gözlerini dümdüz silme kör ederdik de (iman etmek için) yollara dökülüverirlerdi. O zaman nasıl görebilirlerdi?

36:67 Eğer isteseydik, onların şekillerini değiştirip oldukları yerde donduruverirdik. Ne ileri ne de geri gitmeye güçleri yetmezdi/ oracıkta çakılıp kalırlardı.

36:68 Uzun ömür verdiklerimizin yaratılışını ters yüz ediyoruz/ ihtiyarlığa uğratıp zaafa düşürüyoruz. Bunu hiç düşünmüyorlar mı? **(16:70)**

36:69-70 "Biz, ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten bu ona yaraşmazdı da. Onun söyledikleri ancak diri olanları uyarmak ve kâfirlerin cezayı hak etmeleri için Allah'tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dan başka bir şey değildir."[12] **(26:224; 52:30)**

36:71 Onlar kendileri için elimizle/ kudretimizle yarattığımız sahip oldukları hayvanları da mı görmediler?

36:72-73 O hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Bu sayede kimine binerler kiminin de etinden yerler. O hayvanlarda kendileri için daha nice faydalar vardır.[13]

[12] Heyhat, dirileri uyarmak için gönderilen Kur'an'ın bu sûresi, sadece ölülere okunan bir sûreye dünüşmüştür.

[13] Sütünden içerler, derisini kullanırlar, yününden giyecek dokurlar...

36:74 Onlar bir de tuttular, kendilerine yardımı dokunur düşüncesiyle Allah'tan başka ilahlar edindiler.

36:75 İlahlarının onlara yardım etmeye gücü yetmez. Aksine kendileri ilahlarını koruyan hazır askerlerdir. **(22:73)**

36:76 Onların sözü seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de açıkladıklarını da biliriz.

36:77 Görmedi mi o insan? Biz onu bir damla sudan yarattık ama o bize apaçık/ yaman bir hasım kesildi.

36:78 Kendi yaratılışını unutup "Çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diye bize misal göstermeye kalktı.

36:79 De ki: "Onu ilk önce kim yarattıysa tekrar da o diriltecek. Çünkü O yaratmanın her çeşidini çok iyi bilir.

36:80 O (yeniden dirilişe benzer bir şekilde) yemyeşil ağaçtan size ateş çıkarır; onunla ateşinizi yakarsınız.[14]

36:81 Gökleri ve yeri yaratan onların benzerini yaratamaz mı? Elbette yaratır; O her şeyi yaratan ve hakkıyla bilendir. **(46:33)**

36:82 Bir şeyi yaratmak istediğinde Onun sözü sadece "Ol!" demektir, o da oluverir/ olmaya başlar.[15] (Öyle ise yeniden diriliş niçin gerçekleşmesin?)" **(16:40; 54:50; 75:4)**

36:83 Onun şânı müşriklerin dile getirdikleri her türlü kusurdan ve noksanlıktan çok yücedir. Her şeyin hükmü ve kullanımı elindedir. Siz de Ona döneceksiniz.

[14] Bu ağaç, muhataplarca bilinen *merh* ve *afar* denilen ağaçtı. Birbirlerine sürtüldüğünde, suları damlar halde olmalarına rağmen ateş çıkardı. Bu nimet, bir yandan iman etmeye teşvik bir yandan dirilişe delil olmak üzere muhataplara hatırlatılmaktadır.

[15] Bu âyette geçen "emr" kelimesi meallerde Türkçdeki anlamı esas alınarak "emri" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa bu âyette "emr" kelimesi, "sözü" anlamına gelmektedir. Nitekim 16:40'da "emri" yerine "kavlunâ" şeklinde geçer.

Diğer bir husus, "hemen oluverir" demek, "derhal olur" anlamında değil, "olmaya başlar" anlamındadır.

SAFFÂT SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 182 âyettir.

İsmini, ilk ayette geçen ve "saf saf dizilenler" anlamına gelen "Saffât" kelimesinden alır. Sûrede, şeytanların semaya çıkmalarının engellendiği, öldükten sonra diriliş, Cennet ve Cehennem konuları işlenir. Nuh, İbrahim, İsmail, Mûsâ, Harun, İlyas, Yunus ve Lut'un (selam üzerlerine olsun) kıssaları anlatılarak mü'minlere kesin zafer vaadinde bulunulur. Oğlunu kurban etmek isteyen İbrahim'e, ona bedel kesmesi için kurbanlık hayvan gönderildiği de Sûrede yer alan konulardandır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

37:1-4 Saf saf dizilenlere, toplayıp sürenlere/ engel olanlara, zikir okuyanlara/ öğüt ve uyarıda bulunanlara yemin olsun ki sizin ilahınız tek bir ilahtır.[1] **(77:5-6)**

37:5 O, göklerin, yerin, ikisi arasındakilerin ve doğuların Rabbidir.[2] **(55:17; 70:40)**

37:6-9 Biz dünyanın semasını yıldızlarla süsledik. Ve onu itaat dışına çıkan her şeytandan koruduk. Onlar mele-i a'layı/ yüce âlemi dinleyemezler. Her taraftan taşlanırlar. Kovulup atılırlar. Onlar için sürekli bir azap vardır.

37:10 Kulak hırsızlığı yapıp bir şeyler dinleyenleri ise delip geçen yakıcı bir yıldız takip eder. **(15:16-18; 67:5; 72:8, 9)**

37:11 Şimdi sor onlara: Kendilerini mi (tekrar) yaratmak daha zor-yoksa şu yarattıklarımızı mı? Biz onları yapışkan/ dayanıklı bir çamurdan yarattık. **(15:26; 23:12; 35:11; 55:14)**

37:12 Sen dirilişin gerçekleşeceğinden o kadar eminsin ki onların bunu alaya almasına çok şaşırdın.

37:13-14 Ama onlar öğüt verildiği zaman güzelce düşünmezler. Bir delil görseler alay ederler.

37:15-17 Onlar şöyle derler: "Bu apaçık sihirden başka bir şey değil. Bizler ve geçmiş atalarımız ölüp toprağa karıştıktan, kemik yığını olduktan sonra mı diriltileceğiz?"

37:18-20 De ki: "Evet, hem de hor ve hakir olarak diriltileceksiniz. Bunun için tek bir ses yeter. Birden gözleri fal taşı gibi açılıverir. Onlar, "Eyvah bize! İşte bu din/karşılık alma günüdür" derler. **(79:10)**

[1] Tefsirlerde saf saf dizilenlerin de zâcirât ve tâliyatın da farklı görevler üstlenen melekler olduğu bilgisi yer alır. Saf saf dizilenlerin kuşlar, gerçek mü'minler olduğu da rivayetlerde yer alır.

Doğrusunu Allah bilir ama sanki "Biz, Allah'ın huzurunda saf saf dizilmişizdir" meâlindeki 165. âyet, 1. âyeti açıklar gibidir.

Ancak , zâcirât ve tâliyatın kimler ve neler olduğu konusunda söylenen ve söylenecek olan her şey sadece bir yorumdur.

[2] Burada geçen "doğulardan" neyin kastedildiği kesin olarak bilinmemektedir. Bir yoruma göre, mevsimlere göre farklı noktalardan doğan güneşin doğuş yerleridir.

37:21 Evet, bu gün yalanlayıp durduğunuz hüküm günüdür.

37:22-25 Onlara şöyle denilir: "O zâlimleri, kendileri gibi olanlarla/ yoldaşlarıyla ve Allah'tan başka taptıklarıyla beraber toplayıp Cehenneme sürün.[3] Onları tutuklayın; çünkü hesaba çekileceklerdir. Ne oldu, niçin birbirinize yardım etmiyorsunuz?"

37:26-27 Aksine onlar bugün Allah'ın hükmüne teslim olmuşlardır. Kendi aralarında çekişip birbirlerine hesap sorarlar. **(34:31, 33; 40:47-48)**

37:28 Uyanlar, uydukları kimselere "Siz, sağımızdan gelerek/ hayrımıza çalışır görünerek bizi kandırdınız" derler.

37:29-30 Onları ayartanlar ise şöyle derler: "Siz zaten iman etmemiştiniz ki! Bizim sizin iradenizi elinizden alacak bir gücümüz yoktu. Sizler kendiniz azgın bir topluluk olup çıktınız.

37:31-32 "Artık ne desek boş. Rabbimizin hakkımızdaki azap hükmü kesinleşti. Biz hak ettiğimiz cezayı kesinlikle tadacağız. Doğru, sizi biz azdırdık, çünkü bizler de azmıştık."

37:33 O gün onlar azapta ortaktırlar.

37:34 İşte Biz suçlulara/ inkârcılara böyle yaparız.

37:35 Onlara "Allah'tan başka ilah yoktur" denildiğinde büyüklük taslarlardı.

37:36 "Mecnun bir şâirin hatırına/o istiyor diye ilahlarımızdan vaz mı geçelim?" derlerdi.

37:37 "Oysa o Peygamber hakkı getirmiş ve kendisinden önceki peygamberleri tasdik etmişti. **(41:43)**

37:38-39 "Öyleyse o pek acı veren azabı kesinlikle tadacaksınız. Ve ancak kendi yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz."

37:40 Allah'ın ihlaslı kulları ise yaptıklarının karşılığını kat kat fazlasıyla alacaktır. **(74:38)**

37:41-42 Allah'ın ihlâslı kulları için bilinen rızıklar, türlü türlü meyveler vardır. Onlar izzet ve ikramlarla ağırlanırlar.

[3] Bâzı meallerde "O zâlimleri ve eşlerini" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa buradaki "ezvac" eş anlamında değil benzerleri anlamındadır.

37:43-44 Onlar nimetlerle dolu Cennetlerde, karşılıklı koltuklara kurulmuş halde ikramlara mazhar olurlar.

37:45-47 Cennet pınarlarından doldurulmuş kadehler çevrelerinde dolaştırılır. İçenlere lezzet veren, aklı gidermeyen, sarhoş etmeyen bembeyaz şaraplar sunulur.

37:48-49 Yanlarında da kocalarından başkasına bakmayan güzel gözlü, sanki saklanmış inciler gibi kadınlar vardır.[4]

37:50 O Cennet ehli, birbiriyle sohbete dalıp dünyadaki macerâlarını sorarlar.

37:51-53 İçlerinden biri der ki: "Benim dünyada bir arkadaşım vardı. Dünyada iken bana şöyle derdi: 'Ölüp toprağa karıştıktan ve kemik yığını haline geldikten sonra diriltilip hesaba çekileceğimize inananlardan mısın?'

37:54-57 "Şimdi onun ne halde olduğunu biliyor musun?"

Derken onu çılgın Cehennem alevlerinin ortasında görür. Ona şöyle der: "Yemin olsun ki az kalsın beni de helake sürükleyecektin. Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı, ben de Cehennem ehlinden olacaktım." **(7:43)**

37:58-59 Sonra arkadaşlarına döner ve şöyle der: "Dünyadaki ilk ölümümüzden başka artık bize ölüm yoktur; öyle değil mi? Biz azaba da uğratılmayacağız."

37:60-62 Şüphesiz bu çok büyük bir kurtuluştur. Çalışacak olan böyle bir mükâfat için çalışsın. Bu mu daha hayırlı bir ziyafettir yoksa zakkum ağacı mı?

37:63-67 Şüphesiz Biz zakkumu zulmedenler için (bir ağacın Cehennem ateşinde hemen yanacağını düşünüp orada var olmasını kabul edip etmeme konusunda) imtihan sebebi kıldık. O, Cehennemin di-

4 Âyette geçen, "beydun meknûn," deve kuşunun yumurtalarını korumak için onu kuma gizlemesinden çıkarılmış bir Arap deyimidir. Araplar, kadınları saklanmış yumurtaya benzetirlerdi. Âyette bu benzetmeye atıf vardır. Yani öyle kadınlar ki sıcak, soğuk ve yağmur değmemiş, durumları hiç değişmemiştir. Yumurta benzetmesi, beyazlığı da ifade eder. Siyah olan Arapların, yumurta akı gibi güzel bembeyaz şehirli kadınları ideal kadın olarak görmeleri doğaldır. Rahman Sûresi'nin 58. âyetinde de Cennet kadınları mercan ve yakuta benzetilmiştir.

binde yetişen bir ağaçtır. Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir. Cehennemlikler kesinlikle ondan yiyecekler ve karınlarını onunla dolduracaklardır. Onun üzerine de kaynar sudan içeceklerdir.[5] **(17:60; 44:43; 56:52; 73:13)**

37:68-70 Sonunda onların dönecekleri yer Cehennemdir. Onlar atalarını sapıklık üzere buldukları halde, (taklitçilikle) körü körüne onların izinden koşuyorlar.

37:71-73 Yemin olsun onlardan önce gelenlerin de çoğu sapmıştı. Yemin olsun ki onlara da içlerinden peygamberler göndermiştik. Şimdi bak Allah'ın azabından sakındırıldıkları halde onu yalanlayanların hali ne oldu?

37:74 Allah'ın ihlaslı kulları ise kurtuluşa erdiler.

37:75 Yemin olsun ki (ihlaslı kullarımızdan biri olan) Nuh, Bize yalvarıp yakardı. Biz de çok güzel bir şekilde duasını kabul ettik.

37:76 Kendisini ve ehlini büyük felâketten kurtardık.

37:77-79 Biz dünyada sadece Nuh'un soyunu devam ettirdik.[6] Sonradan gelenler arasında, ona güzel bir nâm/ isim bıraktık. Bütün milletler içerisinde Nuh'a selam olsun.

37:80-82 İşte Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o bizim inanmış kullarımızdandı. Diğerlerini ise suda boğduk.

37:83 Şüphesiz İbrahim de onun (Nuh'un) milletindendi.

37:84 İbrahim, Rabbine kalbi bütün kötülüklerden arınmış olarak geldi.

[5] Zakkumun ağaç olduğu bilinse de nasıl bir ağaç olduğu bilinmemektedir. Zakkumun zikredildiği üç ayette ise içecek olarak kaynar sudan bahsedilir. Atıfta bulunduğumuz âyetlere de bakınız.

Zakkum, son dönem bir mealde, bedenî haz olarak açıklanmıştır. Bir başka mealde, arınmanın Cehennemde de devam edeceğini, zakkumun bu arınmayı temin edecek "şifa deposu" bir yiyecek olduğunu iddia edilmiştir. Türkçemizde de "ağı ağacı" "ağı çiçeği", "kan ağacı", "zıkkım ağacı" isimli bir bitkiden bahsedilir.

[6] Bu âyet bâzı meallerde "Soyunu (yeryüzünde) kalıcı yaptık; "Hem (Nuh'un kıyâmete kadar) zürriyetini bâki kalanlar kıldık" şeklinde eksik tercüme edilmiştir. Oysa âyette "Sadece Nuh'un soyunu bâki kılmak" söz konusudur. Müşriklerin soyu ise tufanla birlikte kesilmiştir.

37:85-87 İbrahim, babasına ve kavmine şöyle demişti: "Siz kime kulluk ediyorsunuz? Allah'tan başka birtakım uydurma ilahlar mı istiyorsunuz? Öyle ise bütün varlıkların Rabbi hakkında görüşünüz nedir?"

37:88-93 İbrahim, yıldızlara şöyle bir baktı/ kafasında bir şey tasarladı, "Ben hastayım" dedi. Kavmi ona arkalarını dönüp gittiler. Onlar gidince İbrahim yavaşca putların yanına yaklaştı, (önlerine konulmuş olan yemekleri kastederek) "Niçin yemiyorsunuz? Neden konuşmuyorsunuz?" dedi. Sonra da bütün gücüyle kuvvetli bir şekilde vurup onları kırdı.

37:94 Putlarının kırıldığını öğrenen kavmi koşarak oraya geldi.

37:95-96 İbrahim onlara dedi ki: "Ellerinizle yonttuğunuz şeylere mi ibadet edersiniz? Oysa sizi ve yapmakta olduğunuz şeyleri Allah yarattı."[7]

37:97 Onlar şöyle dediler: "Onun için bir ateş odası yapın ve derhal ateşe atın." **(21:68-69; 29:24)**

37:98 Onlar, İbrahim'e bir tuzak kurmak istediler. Biz de heveslerini kursaklarında bırakıp kendilerini rezil ettik.[8]

37:99-100 Ateşten kurtulan İbrahim, "Ben Rabbime gidiyorum. O bana doğru yolu gösterecektir" dedi.

Sonra da şöyle dua etti: "Rabbim, bana sâlihlerden olacak bir evlat ver."

37:101 Biz de onu halîm/ yumuşak huylu bir oğul ile müjdeledik.

37:102 Ona lütfettiğimiz oğul babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince İbrahim ona şöyle dedi: "Yavrucuğum! Rü'yada seni boğazladığımı görüyorum. Ne diyorsun?"

O da "Babacığım! Emir olunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun" dedi. **(14:37-41; 19:54-55; 21:85)**

7 Yontulan putları konu alan bu âyet, mezhep çatışmalarındaki fiilleri Allah'ın veya insanın yaratması tartışmalarının bir sonucu olarak bağlamından koparılıp dil inceliklerinden hareketle "sizi de amellerinizi de Allah yaratmıştır" şeklinde anlamlandırılmıştır.

8 "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik.

37:103-105 Her ikisi de Allah'ın emrine teslim olup (İbrahim kesmek üzere) oğlunu alnı üzerine yatırınca ona şöyle seslendik: Ey İbrahim! Rü'yayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükafatlandırırız.[9]

37:106-107 Şüphesiz bu büyük bir imtihandı. Oğluna karşılık ona büyük bir kurban verdik. **(53:37)**

37:108-111 Geriden gelecekler arasında ona iyi bir isim bıraktık. "İbrahim'e selam" dedik. Biz iyileri böyle mükafatlandırırız. Çünkü o bizim mü'min kullarımızdandır.

37:112 Bir de onu, sâlih kullardan bir peygamber olan İshak'ı vermekle müjdeledik.

37:113 Ona da İshak'a da bereket ihsan ettik. Her ikisinin neslinden de iyi kimseler geleceği gibi kendi kendine açıktan açığa zulmedenler de gelecek.

37:114 Yemin olsun ki Biz, Mûsâ ve Hârun'a da ihsanda bulunduk.

37:115-118 Onları ve kavimlerini büyük bir felaketten kurtardık. Onlara yardım ettik de galip geldiler. İkisine de apaçık kitap verdik ve kendilerine dosdoğru yolu gösterdik.

37:119 Daha sonra gelenler arasında ikisine de güzel bir nâm nasip ettik.

37:120-122 Mûsâ'ya da Hârun'a da selam olsun. İyi kullukta bulunanları Biz işte böyle mükafatlandırırız. Her ikisi de Bizim mü'min kullarımızdandı.

37:123 İlyas da şüphesiz peygamberlerdendi.

[9] Kurban edilmek istenen oğlun İsmail mi yoksa İshak mı olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Her iki görüşü savunanlar da kendi görüşlerini destekleyen deliller getirmişlerdir. *Kitab-ı Mukaddes*'de (Tekvin 22/1-19) kurban edilmesi istenen oğlun İshak olduğu zikredilir. Müfessirler içinde de bu görüşte olanlar mevcuttur. Tarihçi ve müfessir **Taberî** de (ö. 310/923) İshak demiştir. Ancak İslam düşünürlerinin çoğunluğuna göre bu oğul İsmail'dir.

Anlam tespit ve takdirinde Kur'an bütünlüğü son derece önemlidir. Hz. İsmail ve İshak'la ilgili Kur'anî bilgilere bakıldığında, değişik özellikleri yanında, İsmail için sabırlı, İshak için ise bilgili olma vasfı öne çıkmaktadır. Kurban edilmek istenen oğlun da "Babacığım! Emir olunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun" demesi, kurban edilenin sabırlı olarak nitelenen İsmail'in olduğunu çağrıştırmaktadır. *Peygamberler Tarihi* 2:151-154'ye bakınız.

37:126 Kavmine şöyle demişti. "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?

Her şeyi en güzel şekilde yaratan, sizin de sizden önceki atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı bırakıp Ba'le mi tapıyorsunuz?"

37:127-128 Onlar, onu yalanladılar ve Cehennemlik olup çıktılar. İçlerinden ancak Allah'ın ihlaslı kulları kurtuldu.

37:129-132 Sonra gelenler içinde İlyas'a da bir nâm bıraktık. "İlyas'a selam olsun" dedik. Biz, iyileri işte böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, Bizim mü'min kullarımızdandı.

37:133 Şüphesiz Lût da peygamber olarak gönderilenlerdendi.

37:134 Onu, âilesini ve ona iman edenlerin hepsini kurtardık.

37:135-136 Sonra da geride kalanları ve onlar arasındaki ihtiyar kadın/ eşini helak ettik.

37:137-138 (Ey insanlar!) Elbette sizler de sabah akşam onlara uğruyorsunuz. Hâlâ akıllanmayacak mısınız? **(29:35)**

37:139 Şüphesiz Yunus da peygamber olarak gönderilenlerdendi.

37:140 Hani o kızıp dolu bir gemiye binerek bulunduğu yeri terk etmişti.

37:141 Gemide olanlarla kur'a çektiler ve kaybedenlerden oldu.

37:142 Yunus kendi kendini suçlayıp dururken bir balık onu yuttu.

37:143-144 Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.

37:145-146 Bitkin bir durumda kendisini sâhile attık. Gölge yapması için üzerine kabak türünden geniş yapraklı bir bitki bitirdik.

37:147-148 Yunus'u yüz bin kişiye, hatta daha fazla kişiye peygamber olarak gönderdik.

Sonunda kavmi ona iman ettiler. Biz de onları bir vakte kadar yaşattık.

37:149 Sor o müşriklere: Kız çocukları Rabbinin de oğlanlar kendilerinin mi? **(16:58, 59; 17:40; 43:19; 53:21-22)**

37:150 Yoksa Allah melekleri dişi olarak yarattı da onlar buna şâhit mi oldular?

37:151-153 Şüphesiz "Allah doğurdu" demeleri onların iftirasıdır. Şüphesiz onlar yalancılardır. Allah, kızları oğullara tercih mi etti?

37:154-157 Ne oluyor size, nasıl hükmediyorsunuz? Hiç düşünmüyor musunuz? Yoksa açık bir deliliniz mi var? Doğru söylüyorsanız belgenizi getirin!

37:158-159 Bir de Allah ile cinler arasında akrabalık uydurdular. Yemin olsun ki onların Cehennemlik olduğunu cinler de bilir. Allah onların yakıştırdıklarından uzaktır.

37:160 Allah'ın ihlaslı kulları ise onlar gibi değildir.

37:161-163 Siz ve taptıklarınız Cehenneme girmek isteyenlerden başkasını yoldan çıkaramazsınız.

37:166 Melekler derler ki: "Her birimizin belli bir makamı vardır. Biz Allah'ın huzurunda saf saf dizilmişizdir. Biz sürekli olarak Onu tesbih eder dururuz. **(21:26-29)**

37:167-169 Müşrikler, "Öncekilere verildiği gibi bize de bir kitap verilseydi, şüphesiz Allah'a ihlasla kulluk edenlerden olurduk" diyorlardı. **(6:156-157; 35:42)**

37:170 Kitap/ Kur'an gelince de inkâr ettiler. İnkârlarının sonucunu yakında göreceklerdir.

37:171-173 Yemin olsun ki peygamber kullarımıza söz verdik. Onlar kesinlikle zafere ulaşacaktır. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir. **(40:5; 58:21)**

37:174-175 Bu sebeple sen bir zamana kadar onlara aldırma! Ve onları gözetleyedur. Nitekim onlar da başlarına geleceği bekliyorlar.

37:176 Yoksa onlar azabımızın çabuklaştırılmasını mı istiyorlar?

37:177 Fakat şunu bilsinler ki eğer azap onların yurtlarına inerse uyarılıp da yola gelmeyen o kâfirler, ne kötü bir sabaha çıkacaklarını o zaman anlarlar.

37:178-179 Sen bir zamana kadar onlardan yüz çevir. Ve onları gözetleyedur. Nitekim onlar da başlarına geleceği bekliyorlar.

37:180-182 Kudret sahibi Rab olan senin Rabbin, müşriklerin Onun hakkındaki bütün bâtıl yakıştırmalarından yücedir. Bütün peygamberlere selam olsun. Bütün hamdler, bütün varlıkların Rabbi olan Allah'adı

SÂD SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 88. âyettir.

İsmini, ilk ayetteki "Sâd" harfinden almıştır. Surede, peygamberleri dinlemeyenler uyarılır. Peygamberimize itaat konusu üzerinde durulur. Hûd, Şuayb, Dâvud, Süleyman, Eyyub, İbrahim, İshak, Yakub, İsmail, Elyesa', Zülkifl ve Âdem (selam üzerlerine olsun) peygamberlerin kıssaları anlatılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

38:1-2 Sâd. Şerefli/ öğüt dolu Kur'an'a yemin olsun. Fakat kâfirler, Allah'a/ Kur'an'a karşı kibir ve muhalefet içerisindedirler. **(50:1-2)**

38:3 Oysa kendilerinden önce Biz nice nesiller yok ettik. Helâk ânında feryat edip durdular ama kurtuluş vakti/ iş işten geçmişti. **(21:12-13; 34:52)**

38:4-5 İnkârcılar, kendi içlerinden bir peygamber gelmesine şaştılar ve dediler ki: "Bu ancak yalancı bir sihirbazdır. Bütün ilahları reddedip tek bir ilaha mı çağırıyor? Bu şaşılacak bir şey!" **(10:2)**

38:6 Onların ileri gelenleri fırladı ve şöyle dedi: "Haydi yürüyün. İlahlarınıza bağlılıkta direnin. Sizden istenen budur." **(21:68)**

38:7 "Biz şimdiye kadar böyle bir şey işitmedik. Bu, bir uydurmadan başka bir şey değildir.

38:8 "Biz dururken aramızda ona mı kitap indirildi?" Doğrusu onlar benim vahyimden şüphe içerisindeler.

38:9 Yoksa Aziz ve Vehhâb/ kudreti her şeye yeten ve ihsanı bol olan Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mı?

38:10 Ya da göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin mülkü onların mı? Eğer öyleyse göğe yükselmek için sebepler/ vasıtalar arasınlar da evreni kendi bildikleri gibi yönetsinler!

38:11 O müşrikler, şurada bozguna uğratılacak bölük pörçük bir ordudur.

38:12-13 Onlardan önce Nuh, Âd, çok kuvvetli bir saltanat sahibi olan Firavun, Semud, Lût kavimleri ve Eyke halkı da peygamberlerini yalanlamışlardı. Onlar da böyle saltanat sahibi topluluklardı.

38:14 Hepsi de peygamberlerini yalanladılar ve azabımı hak ettiler.

38:15 Onların beklediği tek bir sestir ki vakti eriştiğinde hiç gecikmeksizin geliverir.

38:16 Onlar, "Ey Rabbimiz, hesap günü gelmeden önce azaptan payımızı şimdiden ver!" deyip duruyorlar. **(13:6)**

38:17 Onların söylediklerine sabret. Kuvvet sahibi kulumuz Dâvud'u hatırla. O, hep Allah'a yönelirdi.

38:18-19 Doğrusu Biz, akşam sabah Dâvud'la beraber tesbih eden dağları, toplu haldeki kuşları onun emri altına vermiştik. Hepsi ona yönelmiştir. **(34:10)**

38:20 Dâvud'un hükümranlığını kuvvetlendirmiş, kendisine hikmet/ peygamberlik ve güzel konuşma (adâletle hükmetme) vermiştik.[1]

38:21-22 Sana dâvâcıların haberi ulaştı mı? Mâbedin duvarına tırmanıp Dâvud'un yanına girmişlerdi de Dâvud onlardan korkmuştu. Onlar: "Korkma! Biz, birbirine hasım iki dâvâcıyız, aramızda adâletle hükmet, haksızlık yapma; bize doğru/âdil olanı göster" dediler.[2]

38:23 Sonra içlerinden birisi dâva konusunu şöyle açıkladı: "Bu, kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benim de bir koyunum var. Böyle iken, 'Onu da bana ver' dedi ve tartışmada beni yendi."

38:24 Bunun üzerine Dâvud şu karşılığı verdi: "Yemin olsun ki senin koyununu kendi koyununa katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakların çoğu, birbirlerin hakkına tecâvüz ederler. Sadece iman edip de sâlih/dinin güzel gördüğü işleri yapanlar bunun dışındadır. Bunların sayısı da çok azdır."

Dâvud, kendisini denediğimizi kesin olarak anladı. Ve Rabbinden bağışlanma dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi.

38:25 Sonra bu tutumu sebebiyle onu bağışladık. Şüphe yok ki Bizim yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır.

38:26 "Ey Dâvud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. Öyle ise insanlar arasında adâletle hükmet. Heva ve hevese uyma. Sonra bu seni Allah'ın yolundan/ haktan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır."

38:27 Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri Biz boş yere yaratmadık. Bu, kâfirlerin görüşü/ iddiasıdır. Artık o ateşte çekecekleri için kâfirlerin vay hallerine! **(10:5)**

38:28 Yoksa Biz iman edip sâlih amel işleyenleri yeryüzünde bozgunculuk yapanlarla bir mi tutacağız? Yoksa Allah'a karşı gelmekten sakınanları, yoldan çıkanlarla bir mi tutacağız? **(34:4)**

[1] Hikmet konusunda açıklama için 2:129'a bakınız.

[2] Burada "koyun," kadından kinâyedir. Arap toplumunda kadınlar ismen ve kadın diye değil kinâyeli lafızlarla ifade edilirdi. Burada da bu yapılmıştır.

38:29 Sana bu mübarek Kitab'ı, mesajlarını düşünmeleri ve akıl sahiplerinin ibret alması için indirdik. **(54:17)**

38:30 Biz, Dâvud'a, Süleyman'ı verdik. Süleyman ne güzel bir kuldu. Doğrusu o sürekli olarak Allah'a yönelirdi. **(27:16)**

38:31 Hani, bir ikindi vaktinde (Süleyman'a) durduğunda ayrı güzel/ koştuğunda ayrı güzel olan süratli atlar sunulmuştu.

38:32 Süleyman "Gerçekten ben atları, Rabbimi hatırlattığı için severim" dedi.[3] Sonunda gözden kayboldu.

38:33 "Onları bana getirin" dedi. Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı.[4]

38:34 Yemin olsun ki Biz Süleyman'ı bir imtihana/ denemeye tâbi tuttuk. Tahtının üzerine bir ceset bıraktık. Sonra o Allah'a sığınıp tekrar tahtına döndü.[5]

3 Âyetin bu kısmı "At sevgisi, bana Rabbimi anmayı unutturdu" şeklinde de tercüme edilmiştir.

Gözden kaybolanın ne olduğu konusunda da farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre gözden kaybolan güneştir, dağın arkasında gözden kaybolmuştur. Çoğunluk bu görüşü tercih eder. Diğer bir görüşe göre ise gözden kaybolan atlardır. Güneşin kaybolmasının tercih edilme sebebi, ikindi namazının geçtiği kabülüne göredir. Aslında çok hızlı koşan safkan atların gözden kaybolması, vakıaya daha uygundur.

4 32-33. âyetlerle ilgili tefsirlerde asılsız rivâyetler vardır. Bu atlar kendisini ibadetten alıkoyduğu için Hz. Süleyman'ın onları kesip etini fakirlere dağıttığı; meleklerin batan güneşi tekrar döndürdüğü, zikirden maksadın ikindi namazı, atların kanatlı ve sayısının 20.000, atların kanatlı olduğu, denizden çıkarıldığı şeklindeki rivayetler bunlardan birkaçıdır.

Bunun içindir ki 33. âyet, "Atların boyun ve bacaklarını kestiği" şeklinde de tercüme edilmiş; âyetin son kısmı "Atları bana getirin!" diye değil meleklere "Batan güneşi tekrar döndürün" dediği şeklinde de yorumlanmıştır.

Tâberî (ö. 310/922) bizim de tercih ettiğimiz yani atların boyunlarını sıvazladığı görüşünü daha isabetli bulur. Bu durumda hitap "Atları bana getirin!" şeklinde görevlilere yöneliktir.

5:6'da "Başlarınızı meshedin" ifadesinde de aynı kelime kullanılır.

5 Bu âyetle ilgili olarak da tefsirlerde karma karışık açıklamalar vardır. Bu konuda bizim de katıldığımız İmam Mâturidî'nin görüşüna aktaracağız:

"Cenâb-ı Hakk'ın, Hz. Süleyman'ı sınava tâbi tutmasının ve tahtının üstüne ceset koymasının sebebi konusunda müfessirler, bu kitapta aktarılamayacak derecede çokça ihtilaf ettiler. Bütün bunların, onun sınavdan geçirilmesinin se-

38:35 "Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz sen sürekli bağışta bulunansın" dedi.

38:36-37 Biz, istediği yere kendisinin emriyle yumuşakça esen rüzgarı, bina yapan ve dalgıçlık yapan şeytanları onun emrine verdik. **(21:81)**

38:38 Âsi olan şeytanları zincirlerle bağlı olarak ona boyun eğdirdik.

38:39 Ona şöyle dedik: "İşte bu Bizim, sana olan hesapsız bağışımızdır. İster ver, ister elinde tut."

38:40 Şüphesiz Süleyman için katımızda bir yakınlık ve güzel bir son vardır.

38:41 Kulumuz Eyyub'u da an. O, Rabbine: "Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi" diye seslenmişti.

38:42 Ona şöyle dedik: "Ayağını yer, vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su."

38:43 Tarafımızdan bir rahmet ve olgun akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere ona hem âilesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık.

38:44 Bir de ona, "Eline bir demet sap al, onunla vur! Yemininden dönen durumuna düşme" demiştik.[6] Gerçekten Biz Eyyub'u sabırlı bulmuştuk. O, ne iyi kuldu. Sürekli olarak Allah'a yönelirdi.

38:45-47 Kulluk konusunda kuvvetli ve basiret/ anlayış sahibi olan kullarınız İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u da hatırla. "Biz onları

bebi olmadığını bilmekle birlikte, onun sınavdan geçirilmiş olmasının sebebinin, tahtının üzerine ceset konulması olup olmadığını da bilmiyoruz. Eğer öyle ise bu ancak sebeplerden biridir. Fakat onun ne olduğunu da bilmiyoruz. Bu yüzden Hz. Süleyman'ın sınavdan geçirilmesinin sebebi olarak müfessirlerin söylediklerini aktarmaya gerek görmüyoruz."

[6] Âyette Hz. Eyyub'un kime vurması istendiği açıklanmamıştır. Böyleyken, tefsirlerde hanımına vurmasının istendiği kayıtlıdır. Bunun için de kadına vurma emrini hak edecek suç üretilmiştir.

Eyyûb aleyhisselâm'ın vurmaya yemin ettiği her kimse, dövmek için neden yemin ettiği konusu bilinmemektedir. Tefsirlerde yer alan bilgiler "dedikodudan" başka bir şey ifade etmez. Kaldı ki bunun sebebini bilmeye ihtiyacımız da yoktur.

özellikle ahiret yurdunu düşünen ihlaslı kimseler kıldık. Doğrusu onlar bizim katımızda seçkin iyi kimselerdendir.

38:48 İsmail'i, Elyesa'ı ve Zülkifl'i de hatırla. Onların hepsi de hayırlı kullarımızdandı. **(6:86; 21:85, 86)**

38:49 Bunlar şerefli ve ibretli birer hatıradır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için güzel bir dönüş yeri vardır.

38:50-51 Orası, Adn Cennetleridir ki bütün kapıları onlara açıktır. O Cennetlerde koltuklara kurulup her türlü meyve ve içecekten isterler. **(56:18)**

38:52 Yanlarında da gözlerini kocalarından başkasına çevirmeyen yaşıt dilberler vardır.[7] **(56:37; 78:33)**

38:53-54 İşte hesap günü için size vaat olunan budur. Bu bizim hazırladığımız bir rızıktır ki bitmek tükenmek bilmez. **(13:35; 16:96; 41:8)**

38:55-57 Allah'a karşı gelmekten sakınanların mükâfatı böyledir.

Azgınlar için ise pek kötü bir dönüş yeri vardır. Onlar Cehenneme gireceklerdir. Ne kötü bir yataktır orası! İşte kaynar su ve irin; tatsınlar bunları! **(88:4-5)**

38:58 Orada, bunlar ve bunlara benzer daha nice azaplar vardır.

38:59 Başka Cehennemlikler de oraya atılıp evvelkileri sıkıştırınca, "İşte bunlar dünyada iken sizin peşinizden gelen gruptur" denir.

Cehenneme önceden girmiş olanlar, kendilerinden sonra girip yerlerini daraltan tâbilerine, "Rahat yüzü görmesinler. Onlar da hak etmiş olarak ateşe giriyorlar" derler.

38:60 Sonradan atılanlar da dünyada peşlerinden gittikleri kimselere, "Asıl siz rahat yüzü görmeyin. Bu azabı başımıza getiren sizsiniz. Ne kötü bir yer burası!" derler.

38:61 Sonra da "Ey Rabbimiz, bizim başımıza bunları getirenlere ateşte kat kat azap ver" diye istekte bulunurlar. **(7:38)**

38:62-63 Sonra, dünyada iken insanların kendilerine tâbi olduğu kimseler şaşkınlıkla, "Bizler niçin dünyada iken kötü saydığımız kim-

7 "Yaşıt dilberler" ifâdesi, kadınların aynı yaşta oldukları mânâsına gelebileceği gibi kocalarıyla aynı yaşta olmaları mânâsına da gelebilir.

seleri burada göremiyoruz? Biz onları alaya alırdık. Yoksa buradalar da biz mi göremiyoruz?" derler.

38:64 Cehennemliklerin birbirleriyle çekişmesi kesinlikle gerçekleşecektir. (**40:47**)

38:65 De ki: "Ben ancak bir uyarıcıyım. Tek olan, her şeyin üzerinde mutlak kudret ve tasarruf sahibi olan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur.

38:66 Allah, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. Azîz ve Gaffâr'dır/ Kudreti her şeye yeten ve çok bağışlayandır.

38:67-68 De ki: "Bu çok büyük haberdir. Böyleyken siz bundan yüz çeviriyorsunuz." (**78:1-2**)

38:69 De ki: "Yüce âlemde Âdem hakkında konuşulurken benim bu konuda hiçbir bilgim yoktu.

38:70 Bana sadece, açıkça uyarmak için gönderilen bir elçi olduğum vahyolunuyor."

38:71-72 Bir zaman Rabbin meleklere şöyle dedi: "Ben, çamurdan bir beşer yaratmaktayım.[8] Onu iyice biçimlendirip kendisine ruhumdan üfleyince/beşer özelliği verince hepiniz ona secde edin. **(2:34; 7:11; 15:29; 20:116)**

38:73-74 Meleklerin hepsi secde ettiler. Fakat İblis secde etmedi. O kibirlendi ve kâfirlerden oldu.

38:75 Allah buyurdu: "Ey İblis! Ellerimle/ kudretimle yarattığım şeye seni secde etmekten alıkoyan şey nedir? Büyüklük mü taslıyorsun, yoksa gerçekten büyük müsün?"

38:76 İblis şu cevabı verdi: "Ben ondan daha hayırlıyım. Çünkü beni ateşten; onu ise çamurdan yarattın."

38:77-78 Allah dedi: "Öyleyse çık Cennetten, sen kovulmuş birisin. Kıyâmet gününe kadar lânetim senin üzerinedir."

38:79 İblis şöyle dedi: "Rabbim! İnsanların diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver."

[8] Bu cümle çoğu meallerde "Ben, çamurdan bir beşer yaratacağım" şeklindedir.

38:80-81 Allah buyurdu: "Sen mühlet verilenlerdensin. Sana verilen mühlet, Bizim bildiğimiz bir zamana kadardır."

38:82-83 İblis şöyle dedi: "Senin izzetine yemin olsun. Ben ihlasa erdirdiğin kulların dışında onların hepsini azdıracağım."

38:84-85 Allah dedi: "İhlaslı kullarımı yoldan çıkaramayacağın doğrudur. Şimdi şu gerçeği de iyi dinle:

"Seni ve onlardan sana uyanların hepsini Cehenneme dolduracağım." **(15:28, 40-42; 17:62; 34:20)**

38:86 De ki: "Peygamberlik vazifem karşılığında sizden bir ücret istemiyorum. Ben kendiliğimden peygamberlik de taslamıyorum.

38:87-88 "Bu Kur'an bütün insanlar ve çağlar için bir öğüttür. Bunun böyle olduğunu az bir zaman sonra siz de bileceksiniz."

ZÜMER SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 75 âyettir.

İsmini, 71-73 âyetlerde geçen kâfirlerin Cehenneme, mü'minlerin de Cennete "zümreler/bölükler" halinde gireceğinin ifade edildiği "zümer" kelimesinden almıştır. Sûre, müşriklerin Müslümanlara şiddetli baskı uyguladıkları bir zamanda indirilmiştir. Sûrede tevhid inancının güzelliği, şirkin çirkinliği ele alınır. İnsan psikolojisi üzerinde durulur. Allah'ın rahmetinden ümit kesmemek gerektiği ikazı yapılır. Sûrenin önemli konusu kıyâmet, diriliş, mahşer ve Cennet-Cehennemdir.

Müşriklerin gruplar halinde Cennete; inkârcıların da guruplar halinde Cehenneme sevk edilecekleri üzerinde durulur ve §inkârcıların pişmanlıkları nazara verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

39:1 Bu Kur'an, Azîz ve Hakîm/ kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapan Allah tarafından indirilmiştir.

39:2 Şüphesiz Biz, sana Kitabı/ Kur'an'ı gerçeğin kendisi olarak indirdik. Öyle ise ibâdetini Allah'a has kılarak sadece Ona kulluk et. **(7:29; 10:22; 29:65; 31:32)**

39:3 Bilin ki hâlis din Allah'a mahsustur/ İbâdet ancak Allah'a yapılır. Allah'tan başka dostlar edinenler ise "Bizi, Allah'a daha çok yakınlaştırsınlar diye putlara tapıyoruz" derler. Şüphesiz Allah onların ayrılığa düştükleri şey hakkında kıyâmet gününde hükmünü verecektir. Rabbi hakkında yalan uydurup duran ve inkârında ısrar eden kimseye Allah elbette doğru yolu nasip etmez.

39:4 Eğer Allah evlat edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. Fakat O evlat edinmekten uzaktır. Onun eşi ve benzeri yoktur. O, bir olan ve her şey üzerinde mutlak kudret sahibi olan Allah'tır. **(6:101; 43:81)**

39:5 Allah, gökleri ve yeri önemli bir amaç için yarattı. Geceyi gündüzün üzerine sarıyor; gündüzü de gecenin üzerine sarıyor/ birbiri peşi sıra getiriyor. Güneşi ve ayı emri altına aldı. Her biri belli bir vakte kadar akıp gider. Dikkat edin! Allah Azîz ve Gaffâr'dır/ Kudreti her şeye yeten ve çok bağışlayandır. **(3:190; 7:54; 13:2; 31:29, 36:38)**

39:6 Allah sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra ondan eşini yarattı. Sonra sizin için hayvanlardan sekiz eş indirdi/ dört çift lütfetti. Sizleri annenizin karnında üç karanlık içinde çeşitli safhalardan geçirerek yaratıyor. İşte bunları yapan Rabbiniz Allah'tır. Mülk Onundur. Ondan başka ilah yoktur. Böyle iken nasıl da çevriliyorsunuz? **(4:1; 13:8)**

39:7 Eğer inkâr ederseniz, bilin ki Allah size muhtaç değildir, fakat O, kullarının inkârından râzı olmaz. Şükrederseniz bundan râzı olur ki menfaatinize olan da budur. Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Sonra dönüşünüz Rabbinizedir, yaptıklarınızı O size haber verecektir. Şüphesiz O gönüllerde saklı olanı hakkıyla bilir. **(14:8; 78:39)**

39:8 İnsana bir zarar dokunduğunda Rabbine yönelerek Ona duâ eder. "Sonra Rabbi, ona kendi tarafından bir nimet nasip ettiğinde Ona evvelce ettiği duâyı unutuverir de halkı Onun yolundan saptırmak için

Allah'a ortaklar koşar. De ki: "İnkârınla biraz oyalanadur; şüphesiz ki sen ateş ehlindensin." **(10:12; 14:30; 17:67; 31:24)**

39:9 Hiç o kâfir, âhiretteki azaptan sakınarak ve Rabbinin rahmetini umarak gece vakti kalkıp secdede ve kıyâmda duran kimse gibi olur mu? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Bunu ancak akıl sahipleri anlar." **(3:113; 32:15-16)**

39:10 De ki: "Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapan ve güzelce kullukta bulunanlar için güzel bir mükâfat vardır. Allah'ın arzı geniştir. Sabredenlere mükâfatları hesapsız şekilde verilecektir."

39:11-12 De ki: "Ben, Allah'a yönelerek dini ve kulluğu sadece Ona has kılarak ibadet etmekle emir olundum. Ben, Müslümanların ilki olmakla da emir olundum.

37:13 De ki: "Rabbime karşı gelirsem büyük bir günün azabına uğramaktan korkarım.

37:14 De ki: "Ben ibadetimi Ona has kılarak sadece Allah'a kulluk ederim.

37:15 "Siz de istediğinize ibadet edin."

De ki: "Şüphesiz ziyan içerisinde olanlar, kendilerini ve yakınlarını kıyâmet gününde zarara düşüren kimselerdir. Bilin ki apaçık zarara uğramak işte budur."

39:16 Onları üstlerinden de altlarından da kat kat ateş kuşatacaktır. İşte Allah kullarını bundan sakındırıyor. "Ey kullarım, Bana karşı gelmekten sakının!" **(7:41; 29:55)**

39:17 Tâguttan ve ona kulluk etmekten kaçınarak Allah'a yönelenlere gelince müjde onlar içindir. Kullarımı müjdele. **(2:256)**[1]

39:18 Söze kulak verip sonra da onun en güzeline uyan kullarımı müjdele. Onlar, Allah'ın hidayet nasip ettiği kimselerdir. Selim akıl sahibi olanlar da onlardır.

39:19 Allah'ın azap vaadi kendisi için hak olmuş ve ateşte olan kimseyi sen mi kurtaracaksın?

39:20 Rablerine karşı gelmekten sakınan kimseler için üst üste binâ edilmiş, alt taraflarından ırmaklar akan köşkler vardır.

[1] Tâgut için 2:256'nın açıklamasına bakınız.

39:21 Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi. Onunla yeryüzünde çeşit çeşit ekinler yetiştiriyor. Sonra da onların kuruyup sapsarı olduklarını görürsün. Ardından onu kuru bir kırıntı yapar. Şüphesiz bunlarda akıl sahipleri için bir öğüt vardır. **(15:22; 18:45; 23:18; 25:48)**

39:22 Allah'ın, kalbini İslam'a açtığı Rabbinden bir nur üzere olan kimse, (Kalpleri Allah'ı anmaktan uzaklaşan gibi) olur mu?

Kalpleri Allah'ı anmaktan uzaklaşıp katılaşmış kimselere ise yazıklar olsun. Onlar apaçık bir sapıklık içindedirler. **(6:125)**

39:23 Allah, sözün en güzelini birbirine benzer ikişerli/ tekrarlanan bir kitap olarak indirdi. Rabbinden korkanların bu Kitabın etkisinden tüyleri ürperir/ diken diken olur. Sonra hem bedenleri hem de kalpleri Allah'ın zikrine karşı yumuşar. İşte o kitap, Allah'ın hidâyetidir. Onunla dilediğini hidayete erdirir. Allah kimi saptırırsa onun için artık ona yol gösteren olmaz. **(8:2; 45:6)**

39:24 Kıyâmet gününde kötü azaba karşı (başka bir seçeneği olmadığı için) yüzüyle kendisini korumaya çalışan kimse, (o gün azaptan emin olan kimse) gibi midir? O gün zâlimlere "Kazandığınız/ yaptıklarınız sebebiyle tadın azabı" denilir. **(41:40; 67:22)**

39:25 Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Sonra azap hiç ummadıkları bir taraftan onları sarıverdi.

39:26 Allah onlara dünya zilletini tattırdı. Âhiret azabı ise daha da dehşetlidir, keşke bilselerdi.

39:27 Yemin olsun ki Biz, bu Kur'ân'da insanlar güzelce düşünüp öğüt alsınlar diye her türlü misali verdik. **(18:54; 29:43)**

39:28 Bu Kur'ân, inkâr ve isyandan sakınırlar diye her türlü çelişkiden uzak, Arapça bir kitap olarak indirilmiştir.

39:29 İşte şimdi de Allah, şirk ile tevhit arasındaki farkı anlamanız için çekişip duran birçok ortakların sahip olduğu bir adam ile sadece bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verdi. Bu ikisi eşit midir? Hamd Allah'a mahsustur, fakat onların çoğu bunu bilmez."

39:30-31 Şüphesiz sen de öleceksin, onlar da ölecekler. Sonra da kıyâmet gününde Rabbinizin huzurunda muhakeme olunacaksınız.

39:32 Allah adına yalan uydurandan ve kendisine gelen hakikati yalanlayandan daha zâlim kim vardır? Kâfirler için Cehennemde yer mi yok?

39:33 Gerçek olanı getiren/ peygamber ve onu tasdik edenler/ mü'minler; Allah'a karşı gelmekten sakınanlar işte onlardır.[2]

39:34 Böyleleri için Rableri katında diledikleri her şey vardır. İşte güzel kullukta bulunanların mükâfatı budur.

39:35 Allah onların işledikleri kötülükleri örter, yapmakta oldukları güzel işlerin mükâfatını da en güzel şekilde verir. **(46:16)**

39:36 Kuluna Allah yetmez mi? Onlar ise seni, Allah'tan başkasıyla korkutuyorlar. Allah'ın saptırdığına yol gösterecek kimse yoktur.

39:37 Allah'ın hidayet verdiğini de saptıracak yoktur. Allah, kâfirlere hak ettikleri cezayı verecek Azîz/ her şeye kudreti yeten değil midir? **(14:47)**

39:38 Onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan elbette "Allah" derler.

De ki: "Söyleyin bana: Eğer Allah, bana bir zarar vermeyi dilese sizin Allah'ı bırakıp da taptıklarınız o zararı benden kaldırabilir mi?

"Ya da Allah benim hakkımda bir rahmet dilese, onlar Allah'ın vereceği rahmete engel olabilir mi?"

De ki: "Allah bana yeter. Tevekkül edenler sadece Ona güvensinler. **(10:107; 11:54-56; 65:3; 67:29)**

39:39 De ki: "Ey kavmim, (mâdem bâtıl inancınızda ısrarlısınız, öyleyse) bütün gücünüzle yapacağınızı yapın/ bulunduğunuz hali devam ettirin. Ben de vazifemi yapmaya devam edeceğim. Sonunuzun ne olacağını yakında bileceksiniz.

39:40 "Dünyada hor ve aşağılayıcı bir azabın kime geleceğini; âhirette de kimin sürekli bir azaba çarptırılacağını yakında öğrenirsiniz."

39:41 Biz bu Kitabı, insanların faydası için sana hak olarak indirdik. Artık kim doğru yola girerse kendi faydasınadır, kim de doğru yoldan saparsa kendi aleyhinedir. Sen onlar üzerinde bekçi değilsin. **(11:12; 13:40)**

[2] Doğru kelimesi ile ifade edilen, tevhid inancı ve bunu açıklayan Kur'an'dır. Doğruyu getiren özelde Peygamber Efendimiz, genelde bütün peygamberlerdir. Onu tasdik edenler ise Müslümanlar ve önceki peygamberlerin ümmetleridir.

39:42 Allah insanların ruhlarını ölüm anında alır. Bazılarının ruhlarını da (ölümün kardeşi/ hafif ölüm olan) uykuları sırasında alır. Hakkında ölüm emri verdiği ruhu tutar/o kişi artık ölür; ölüm hükmü vermediği ruhu ise belirlenen vakte kadar salıverir. Şüphesiz bunda düşünecek kimseler için (öldükten sonra dirilişe) deliller vardır. **(6:60-61)**

39:43 Yoksa onlar Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? De ki: "Hiçbir şeye güçleri yetmediği, akıl ve idrakleri de olmadığı halde mi onlardan şefaat bekliyorsunuz?"

39:44 De ki: "Her türlü şefaat, Allah'ın izniyledir. Göklerin ve yerin hâkimiyeti Ona aittir. Sonra hepiniz Ona döndürüleceksiniz."

39:45 Allah, ortak koşulmadan bir olarak anıldığında, âhirete inanmayanların kalpleri daralır. Allah'tan başkası anıldığında ise yüzleri güler. **(37:35)**

39:46 Sen şöyle dua et:

"Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan; görünür ve görünmez varlıkları bilen Allah'ım. Ayrılığa düştükleri konularda kulların arasında elbette Sen hükmedeceksin."

39:47 Eğer, dünyanın bütün mal ve imkânları o kâfirlerin olsaydı hatta bunun bir misli daha kendilerinin olsaydı, kıyâmet gününde o korkunç azaptan kurtulmak için derhal fidye olarak verirlerdi.

O gün Allah tarafından onların hiç hesaba katmadıkları öyle şeyler ortaya serilir ki saymakla bitmez. **(5:36)**

39:48 Kazandıkları kötülükler o gün karşılarına çıkar ve alay edip durdukları azap onları kuşatır.

39:49 İnsana bir zarar dokunduğunda Bize yalvarır. Kendisine tarafımızdan bir nimet verildiği zaman, "Bu bana ancak bilgim sebebiyle verildi" der. Aksine bu bir imtihandır, fakat çokları bunu anlamazlar. **(28:76-78)**

39:50 Onlardan öncekiler de böyle söylemişlerdi, fakat kazandıkları servet kendilerine hiç fayda etmedi.

39:51 Onların kazandıkları günahların cezası başlarına geldi, bu zulmedenlerin/ inkârcılar da kazandıkları günahların cezasını çekeceklerdir. Bunlar da azabı önleyemeyeceklerdir.

39:52 Onlar, Allah'ın dilediğinin rızkını genişleteceğini, dilediğinin

rızkını ise kısacağını bilmiyorlar mı? Şüphesiz bunda iman eden bir topluluk için deliller vardır.

39:53 De ki: "Ey isyan konusunda aşırıya gitmekle kendilerine haksızlık etmiş kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin/ karamsarlığa düşmeyin. Muhakkak ki Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(4:110; 5:74; 9:104; 53:31)**

39:54 Öyleyse ażap gelmeden önce Rabbinize dönün, Ona teslim olun. Sonra kimseden yardım göremezsiniz.

39:55 Hiç farkında olmadığınız bir zamanda azap ansızın başınıza gelmeden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun.

39:56 O gün birçok kimse şöyle hayıflanır: "Allah'a karşı işlediğim kusur sebebiyle eyvah bana! Gerçekten ben alay edenlerdendim."

39:57 Veya şöyle der: "Allah, bana hidâyet verseydi ben de Ona karşı gelmekten sakınanlardan olurdum."

39:58 Ya da azabı görünce şöyle der: "Keşke dünyaya bir kere daha dönüp de güzelce kulluk edenlerden olsaydım."

39:59 Rabbimiz de onlara şöyle cevap verir: "Hayır! Sana mesajlarım gelmişti de sen onları yalanlamış ve büyüklük taslayıp kâfirlerden olmuştun." **(2:167)**

39:60 Uydurduğu şeyleri Allah'a mal ederek Onun adına yalan söyleyen kimselerin kıyâmet gününde yüzlerinin simsiyah kesildiğini görürsün. Allah'a karşı böyle kibirli davrananlar için Cehennemde yer mi yok?

39:61 Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları selâmete erdirir. Onlara hiçbir fenalık dokunmaz,kalben de mahzun olmazlar.

39:62 Her şeyin yaratıcısı Allah'tır. Her şey Onun tasarruf ve idaresin altındadır.

39:63 Göklerin ve yerin idaresi Ona aittir. Allah'ın mesajlarını yalanlayanlar var ya işte onlar büyük zarara uğrayacaklardır.

39:64 De ki: "Ey câhil topluluk! Durum böyleyken sizler, benim, Allah'tan başkasına mı ibadet etmemi istiyorsunuz? **(6:14)**

39:65 Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahyolundu:

"Eğer Allah'a ortak koşarsan, bütün yaptıkların boşa gider. O zaman zarara uğrayanlardan olursun. **(6:88)**

39:66 "Asla (müşrikleri dinleme)! Sadece Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol."

39:67 Onlar, Allah'ı hakkıyla tanıyıp takdir edemediler. Kıyâmet günü bütün yeryüzü Onun tasarruf elindedir. Gökler de Onun kudret eliyle dürülmüş olacaktır. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden yüce ve uzaktır. **(21:104)**

39:68 Sûra üflenir, Allah'ın diledikleri dışında göklerde ve yerde kim varsa hepsi düşüp ölür. Ardından sûra bir daha üflenir, onlar kabirlerinden kalkıp sağa sola bakışırlar. **(17:52; 30:25; 79:13-14)**

39:69 Mahşer yeri Rabbinin nuru ile aydınlanır. Amel defterleri ortaya konur sonra peygamberler ve şâhitler getirilir. Kimseye haksızlık yapılmadan aralarında hak ve adâletle hükmolunur. **(4:41; 10:47)**

39:70 Herkese yaptıklarının karşılığı tam olarak verilir. Çünkü Allah onların yaptıklarını çok iyi bilmektedir.

39:71 Sonra kâfirler bölük bölük Cehenneme sürülür. Oraya ulaştıklarında kapıları açılır ve Cehennem bekçileri kendilerine sorar: "Size kendi içinizden Rabbinizin mesajlarını okuyan ve bugüne kavuşacağınızı bildirerek sizi sakındıran peygamberler gelmedi mi?" Onlar, "Evet, geldi" derler. Fakat kâfirler hakkında azap hükmü gerçekleşecektir. **(10:33; 52:13; 67:7-10)**

39:72 Onlara "Ebedî kalmak üzere Cehennem kapılarından girin" denir. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür.

39:73 Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da bölük bölük Cennete sevk edilirler. Oraya vardıklarında kapılar açılır ve Cennet bekçileri onlara şöyle der: "Size selâm olsun. Buraya tertemiz geldiniz. Ebediyyen kalmak üzere Cennete girin."

39:74 Onlar da şöyle karşılık verir: "Bize verdiği sözü yerine getiren ve bizi istediğimiz yerinde yerleşeceğimiz Cennete vâris kılan Allah'a hamd olsun." **(3:194; 35:34, 35)**

39:75 Sen o gün melekleri de Arş'ın etrafını çevrelemiş halde Rablerini överek Onun her türlü kusurdan uzak olduğunu söylerken görürsün.

Sonunda varlıklar arasında hak ve adâletle hüküm verilir ve "Her türlü övgü ve şükür Allah'a mahsustur" denilir.

MÜ'MİN/ GÂFİR SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 85 âyettir.

İsmini, 28. âyette geçen ve Hz. Mûsâ'ya destek olan mü'min zâttan alır. Gâfir ismini ise 3. âyette geçen ve "günahları bağışlayan" anlamına gelen "Gâfir" kelimesinden alır. Sûrede Allah'ın bâzı vasıfları, müşriklerin/ kâfirlerin Onun yolundan saptıkları, tarih boyunca sapkınların cezalandırıldıkları, kıyâmetin kesinliği, Hz. Mûsâ'nın tebliği, uzun zaman imanını gizlemiş bir Saray mensubunun, Firavun zâlimine karşı, onu harika ifadelerle savunması anlatılır. Rabbimiz, nimetlerini anlatarak müşrikleri/ inkârcıları imana ve şirki terk etmeye çağırır. Sûre, hakkı yalanlayanların kötü sonucunu haber vererek son bulur. Sûrenin bir özelliği de "Havâmim/ Hamîm"ler olarak meşhur olan yedi sûrenin ilki olmasıdır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

40:1-3 Hâ-mîm. Bu kitap, Azîz ve Hakîm/ kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapan, günahları bağışlayan, tevbeleri kabul eden, azabı şiddetli ve lütfu bol olan Allah tarafından indirilmiştir. Ondan başka ilah yoktur. Dönüşünüz ancak Onadır.

40:4 Allah'ın mesajları konusunda inkârcılardan başkası mücadele etmez. Onların şimdilik rahat rahat dolaşmaları seni aldatmasın. **(3:197)**

40:5 Müşriklerden önce, Nuh kavmi ve onlardan sonra gelen kavimler de peygamberlerini yalanlamışlardı. Her ümmet, tartaklamak için peygamberlerine karşı girişimde bulundular, bâtıla sarılarak hakkı gidermek için onlarla mücadele ettiler. Fakat onları yakalayıp cezalandırdım. Nasılmış azâbım?

40:6 İnkârcıların cehennemlik oldukları hükmü böylece kesinleşti.

40:7 Arş'ı taşıyan ve onun etrafındaki melekler, Rablerini överler ve her türlü kusurdan uzak görürler. Allah'a iman ederler ve mü'minler için de şöyle dua ederler:

"Ey Rabbimiz, Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. Öyle ise tevbe eden ve Senin yolunda gidenleri bağışla, onları Cehennem azabından koru!

40:8 "Rabbimiz! Onları da onların babalarından, eşlerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine vaat ettiğin Adn Cennetlerine koy. Şüphesiz Sen Azîz ve Hakîm'sin/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapansın. **(52:21)**

40:9 "Onları kötülüklerden koru. Sen kimi dünyada kötülüklerden korursan şüphesiz kıyâmet gününde de ona rahmet edersin. İşte asıl büyük kurtuluş da budur." **(9:20; 85:11; 40:9)**

40:10 Kıyâmet gününde kâfirlere de şöyle seslenilir: "Allah'ın gazabı, bugün birbirinizi suçlayarak kendinize duyduğunuz gazaptan daha büyüktür. Çünkü siz imana çağrıldığınızda, inkâr edip duruyordunuz."

40:11 Cehennem ehli şöyle cevap verir: "Ey Rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa da dirilttin. Şimdi biz kusurlarımızı itiraf ediyoruz. Buradan çıkmak için bir yol yok mudur?" **(23:107-108; 32:12; 35:37)**

40:12 Onlara şöyle cevap verilir: "Hayır! Çünkü siz Allah'ın birliğini kabule çağrıldığınız zaman inkâr ettiniz. Ona ortak koşulmasını ise tasdik ettiniz. Şimdi hüküm, her şeyden yüce ve her şeyden büyük olan Allah'ındır."

40:13 Allah size deliller gösterir, gökten size rızık indirir.[1] Fakat Hakka yönelenlerden başkası bundan ibret almaz.

40:14 Kâfirler hoşlanmasalar da siz ibadetlerinizi Allah'a yönelterek sadece Ona dua/ kulluk edin.

40:15 Dereceleri yükselten ve Arş'ın sahibi olan Allah, kıyâmet gününün dehşetini haber vermek için kullarından dilediğini peygamber olarak seçer. **(16:2)**

40:16 O gün insanlar kabirlerinden fırlayıp çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. Allah onlara sorar: "Bugün hâkimiyet kimindir?" Yine kendisi cevap verir: "Bir olan ve mutlak kudret sahibi olan Allah'ındır." **(1:3; 6:73)**

40:17 Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir, kimseye zulmedilmez. Şüphesiz Allah hesapları çok çabuk görür. **(4:40)**

40:18 Onları yaklaşmakta olan güne/ kıyâmete karşı uyar. O gün geldiğinde yürekleri ağızlarına gelir ve dehşetten yutkunur dururlar. Artık zâlimler için candan bir dost da yoktur, sözüne itibar edilecek bir şefaatçi de. **(16:1; 21:1; 54:1; 53:57-58; 67:27; 70:11-14)**

40:19 Allah gözlerin hâin bakışını da bilir, kalplerin sakladığını da bilir. **(33:54; 90:7)**

40:20 Allah hakkı gerçekleştirir. Müşriklerin istekte bulundukları putlar ise hiçbir şey yapamazlar. Şüphesiz Allah Sem'i ve Basîr'dir/ her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla görendir. **(34:22)**

[1] Âyette geçen rızıktan maksat, yağmurdur. Rızık yağmura bağlı olduğu için yağmur yerine mecaz olarak rızık denilerek rızkın yağmur ile olan ayrılmaz birlikteliği nazara verilmiştir.

40:21 Onlar yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçmiş olan ümmetlerin âkıbetlerini görseler ya? Onlar kendilerinden hem eser hem de kuvvet bakımından daha üstündüler. Günahları yüzünden Allah, onları yakalayıverdi. Allah'ın azabından hiç kimse de onları koruyamadı. **(30:9; 46:26)**

40:22 Çünkü peygamberleri kendilerine apaçık delillerle geldiğinde, onları inkâr etmişlerdi. Allah da bu yüzden onları azabıyla yakaladı. O, mutlak kudret sahibidir ve onun azabı çok şiddetlidir.

40:23-24 Yemin olsun ki Biz, Mûsâ'yı mesajlarımızla ve apaçık bir mu'cize ile Firavun'a, Hâmân'a ve Karun'a gönderdik. Ona, "Bu yalancı sihirbazın biridir" dediler. **(27:13)**

40:25 Onlara tarafımızdan gerçek olan geldiğinde "Ona iman edenlerin oğullarını öldürün, kızlarını ise sağ bırakın!" dediler. Fakat kâfirlerin tuzakları boşa çıkar. **(2:49; 14:6)**

40:26 Firavun şöyle dedi: "Bırakın beni öldüreyim şu Mûsâ'yı! Çağırsın Rabbini de kurtarsın kendini. Çünkü ben, onun sizin dininizi değiştirmesinden ve yeryüzünde fitne çıkarmasından korkuyorum."

40:27 Mûsâ ise şöyle dedi: "Hesap gününe inanmayan bütün kibirlilerden, Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a sığınırım."

40:28 Derken Firavun'un halkından/ âilesinden imanını gizleyen mü'min bir kimse şöyle müdahale etti:

"'Bir adamı Rabbim Allah'tır' dediği için mi öldüreceksiniz? Eğer Mûsâ yalancı ise bunun zararı kendisine aittir. Ama dâvâsında doğruysa geleceğini vaat ettiği azaptan bâzısı size isabet eder. Şüphesiz Allah haddi aşan yalancı kimseleri kurtuluşa eriştirmez.

40:29 "Ey kavmim! Hâkimiyet bugün için sizde görünüyor, yeryüzünde siz üstünsünüz. Fakat Allah'ın azabı başınıza gelse bize kim yardım eder?"

Firavun ise şöyle dedi: "Ben, size ancak doğru gördüğüm şeyi gösteriyorum; ben sizi doğru yoldan başkasına sevk etmem/ Yapılacak en doğru şey Mûsâ'yı öldürmektir!" **(20:79)**

40:30-31 İman eden kimse sözlerine şöyle devam etti:

"Ey kavmim, Mûsâ'yı yalanlamaya devam ederseniz sizlerden önce yaşayan ve peygamberlerini yalanlayan Nuh, Âd, Semud ve onlardan

sonra gelen kavimlerin helâk edildikleri şiddetli azabın, size de gelmesinden korkarım. Allah kullarına zulmetmez.

40:32 "Ey kavmim! Herkesin dehşetle bağrışıp çağrışacağı o kıyâmet gününde sizin için endişe ediyorum.

40:33 "O gün arkanızı dönüp kaçmak isteyeceksiniz, fakat Allah'ın azabından sizi hiç kimse koruyamayacak. Çünkü Allah'ın saptırdığına artık yol gösterecek kimse yoktur.

40:34 "Yemin olsun ki Mûsâ'dan önce Yusuf da size açık deliller getirmişti de onun size getirdiği şeyler hakkında şüphe edip durmuştunuz. O vefat edince de 'Allah ondan sonra bir daha peygamber göndermez' dediniz. İşte Allah aşırı giden şüphecileri böyle saptırır.

40:35 "O kimseler ki kendilerine verilmiş hiçbir delil olmadığı halde, Allah'ın âyetlerine karşı mücadele ederler. Bu ise Allah katında da mü'minler katında da pek büyük bir gazaba sebeptir. İşte Allah her kibirli ve zorbanın kalbini böyle mühürler."

40:36-37 Firavun, Hâmân'a seslendi: "Ey Hâmân! Bana bir kule yap ki göklere ulaşacak bir yol bulayım. Umarım böylece göklere yükselir de Mûsâ'nın Tanrı'sına ulaşırım. Gerçi ben onun yalancı olduğunu sanıyorum ama neyse!"

İşte böylece Firavun'un kötü gidişatı kendisine hoş gösterildi ve yoldan çıkarıldı. Firavun'un tuzakları hep boşa çıktı. **(28:38)**

40:38 Mü'min kimse sözlerine devam etti:

"Ey kavmim, beni dinleyin ki sizi kurtuluşa ulaştırayım.

40:39 "Ey kavmim, dünya geçici, âhiret ise ebedî kalınacak yerdir.

40:40 "Kim bir kötülük isterse ancak onun misliyle ceza görür. Erkek olsun, kadın olsun kim de mü'min olarak sâlih/ dinin güzel gördüğü bir iş yaparsa işte onlar Cennete girerler. Ve orada hesapsız olarak rızıklandırılırlar.

40:41 "Ey kavmim! Ben, sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz ise beni ateşe çağırıyorsunuz.

40:42 "Siz, beni Allah'ı inkâr etmeye ve ilah oldukları konusunda hiçbir bilgimin olmadığı şeyleri Ona ortak koşmaya çağırıyorsunuz.

Ben ise sizleri Azîz ve Gaffâr/ Kudreti her şeye yeten ve çok bağışlayan Allah'a çağırıyorum.

40:43 "Sizin, beni tapınmaya dâvet ettiğiniz putların dünyada da âhirette de çağrıya cevap verecek güçleri yoktur. Dönüşünüz Allah'adır. Şüphesiz isyanda haddi aşanlar, Cehennem ehlidir." **(35:14; 46:5-6)**

40:44 "Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah kullarını hakkıyla görür."

40:45 Allah o mü'mini onların tuzaklarının şerrinden korudu. Firavun halkını ise kötü azap kuşatıverdi/ suda boğuldular.

40:46 Firavun ve ehli, kıyâmete kadar sabah akşam ateşe sunulurlar. Kıyâmet günü geldiğinde ise "Firavun ehlini azabın en şiddetlisine sokun' denir." **(46:20)**

40:47 Cehennem ehli ateşte birbirleriyle çekişirlerken tâbi olanlar, büyüklük taslayanlara derler ki: "Biz dünyada size uymuştuk. Şimdi azabın bir kısmını olsun bizden kaldırabilecek misiniz?" **(34:32; 37:26; 38:64)**

40:48 Büyüklük taslayanlar ise "Hepimiz ateşteyiz/ Kendimiz yanarken size nasıl yardım edelim?" derler.

40:49 Ateşte olanlar Cehennem bekçilerine, "Rabbinizden isteyin de bir gün olsun azâbımızı hafifletsin" derler.

40:50 Onlar ise şöyle cevap verirler: "Peygamberleriniz size apaçık delillerle gelmedi mi?

Onlar, "Evet" derler.

Bekçiler, "Öyleyse azabınızın hafifletilmesini kendiniz isteyin/ Biz sizler için istekte bulunmayız" derler. Kâfirlerin duâsı ise boşa çıkar.

40:51 Şüphesiz Biz dünya hayatında da şâhitlerin getirileceği kıyâmet gününde de elçilerimize ve onlara inananlara yardım edeceğiz. **(6:135; 14:47; 37:173)**

40:52 O gün mazeret göstermeleri inkârcılara hiçbir fayda vermez. Onlar için o gün sadece lânet vardır, sadece kötü bir yurt vardır. **(26:227)**

40:53-54 Biz şüphesiz Mûsâ'ya hidayet rehberi/ Tevrât'ı verdik. İsrail oğullarını da Kitab'a vâris kıldık. O kitap, aklı başında insanlar için bir hidâyet rehberi ve bir öğüttür.

40:55 Öyleyse sen sabret. Şüphesiz Allah'ın vaadi haktır. Günahın için de bağışlanma dile. Sabah akşam Rabbini öv ve Onu her türlü noksanlıktan uzak gör.

40:56 Kendilerine hiçbir delil gelmediği halde, Allah'ın mesajlarına karşı mücadele edenler, hak dini söndürmek gibi asla erişemeyecekleri büyük bir hevesi gönüllerinde taşıyorlar. Sen, Allah'a sığın. Şüphesiz O Sem'i ve Basîr'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla görendir.

40:57 Gökleri ve yeri yaratmak, insanları yaratmaktan daha büyük bir iştir. Ama insanların çoğu bu gerçeği bilmezler. **(17:99; 46:33; 50:9, 38; 79:27)**

40:58 Görenle görmeyen bir olmaz. İman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlarla kötülük yapanlar da bir olmaz. Hiç düşünmüyorsunuz/ öğüt almıyorsunuz.[2]

40:59 Kıyâmet gününün geleceğinde hiçbir şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu buna inanmıyorlar.

40:60 Rabbin buyurdu ki: "Bana duâ edin, size cevap vereyim. Bana ibâdet etmeyi kibirlerine yediremeyen o kimseler, hor ve aşağılanmış olarak Cehenneme gireceklerdir." **(2.152)**

40:61 Allah, dinlenmeniz için geceyi yarattı, gündüzü de aydınlattı. Şüphesiz Allah, insanlar üzerinde çok büyük bir lütuf sahibidir. Fakat insanların çoğu bu lütfa şükretmezler.

40:62 İşte Rabbiniz olan Allah budur. O her şeyin yaratıcısıdır. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Böyleyken nasıl oluyor da bu gerçeği kabul etmekten yüz çeviriyorsunuz?

40:63 Allah'ın mesajlarını bile bile/ inatla inkâr edenler de haktan böyle yüz çevirmişlerdi.

[2] Ya da "Düşünmeye çok az zaman ayırıyorsunuz."

40:64 O Allah ki yeryüzünü size bir mesken, göğü de bir kubbe yaptı; size şekil verip sûretinizi güzelleştirdi; helal ve temiz nimetlerle sizi rızıklandırdı. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Bütün varlıkların Rabbi olan Allah'ın şânı ne yücedir. **(95:4)**

40:65 Gerçek anlamda hayat sahibi olan Odur. Ondan başka ilah yoktur, kulluğunuzu samimi bir şekilde Ona yönelterek sadece Ondan isteyin. Bütün övgüler bütün varlıkların Rabbi olan Allah'a aittir.

40:66 De ki: "Sizin, Allah'ı bırakarak taptıklarınıza ibadet etmem bana yasaklandı. Çünkü bana Rabbimden açık açık deliller geldi. Ve ben bütün varlıkların Rabbine teslim olmakla emir olundum. **(3:85)**

40:67 Allah, sizi (atanız Âdem'i) topraktan, sonrakileri nutfeden, (rahim cidarına) yapışan alaka/hücreden yarattı. Sonra sizi annelerinizin karnından bebek olarak çıkarır, ardından sizi güçlü kuvvetli bir çağa eriştirir sonra ihtiyarlık çağına kadar yaşatır.

İçinizden bâzılarınızın ruhunu bundan önce alır. Kiminizin ömrü de bir vakte kadar uzatılır. Ola ki aklınızı kullanıp düşünürsünüz. **(22:5; 23:13, 14; 30:54; 76:2)**

40:68 Hayatı veren de ölümü veren de Odur. O bir şeyin olmasını istediğinde o şeye sadece "Ol!" der, o da oluverir/ olmaya başlar.

40:69 Allah'ın mesajlarına karşı mücadele edenleri görmedin mi? Nasıl da haktan döndürülüyorlar?

40:70 Kitabı ve peygamberlerimizle gönderdiklerimizi yalanlayanlar, suçlarının sonucunu yakında göreceklerdir. **(55:43-44; 77:15)**

40:71-72 Onlar o gün boyunlarında boyunduruklar ve zincirlerle kaynar suya sevk edilirler, ardından da ateşte yakılırlar.

40:73-74 Sonra da onlara, "Allah'ı bırakıp da ortak koştuklarınız nerede?" denilir.

Onlar: "Kaybolup gittiler. Meğer biz bundan önce ibadete layık olmayanlara kulluk etmişiz" derler. İşte Allah kâfirleri böyle şaşırtır.

40:75-76 Bu cezanın sebebi, sizin yeryüzünde haksız yere şımarmanız ve taşkınlık yapmanızdır. "Ebedî olarak kalmak üzere girin Ce-

hennemin kapılarından. Büyüklük taslayanların/ kibirlenenlerin yeri ne kötüdür.

40:77 Sabret. Şüphesiz Allah'ın vaadi gerçekleşecektir. Onlara vaat ettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de göstermeden evvel seni vefat ettirsek de bir şey fark etmez. Çünkü onlar sonuçta Bize dönecekler. **(10:46; 43:41)**

40:78 Biz senden önce de bir çok peygamber gönderdik. Onlardan bâzısını sana anlattık, bâzısını ise anlatmadık. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan bir mu'cize getiremez. Allah'ın emri gelince de hak ile hükmedilmiş olur. Bâtılı seçenler/ hakkı ortadan kaldırmaya çalışanlar, o gün zarara uğrarlar.

40:79 O Allah, sizin için ehlî hayvanları yarattı; onların kimine biner kiminin de etinden yersiniz.

40:80 Onlarda sizin için daha başka faydalar da vardır. İhtiyaç duyduğunuz bir şeye onlara binerek kavuşursunuz. Karada binek hayvanlarıyla, denizde ise gemilerle taşınırsınız. **(16:6-8)**

40:81 Allah size böylece kudretinin delillerini gösteriyor. Allah'ın bu delillerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?

40:82 Onlar yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçmiş olan ümmetlerin sonlarını görseler ya? Onlar hem daha kalabalık hem daha kuvvetli hem de yer yüzünde daha çok eser sahibiydiler. Fakat kazandıkları şeyler onlara bir fayda vermedi. **(16:46; 34:45; 40:4-5; 43:8; 46:26)**

40:83 Peygamberleri kendilerine apaçık delillerle geldiklerinde onlar kendi bilgilerine güvenerek şımardılar/ azdılar. Derken alaya aldıkları azap kendilerini kuşatıverdi.

40:84 Azabımızı gördüklerinde (akılları başlarına geldi ve) şöyle dediler: "Bir olan Allah'a inandık. Ona ortak koştuğumuz şeyleri de reddettik." **(10:90, 91)**

40:85 Fakat azabımızı gördükten sonra iman etmiş olmalarının onlara bir faydası olmadı. Kulları hakkında Allah'ın geçerli olan kanunu budur. Kâfirler işte o zaman zarara uğrayacaklardır. **(10:51)**

FUSSİLET SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 54 âyettir.

İsmini, 2. âyette geçen ve "Kur'an'ın âyetlerinin açıklandığının" ifade edildiği "fussilet" kelimesinden alır. Sûrede müşriklere karşı göklerde ve yerde var olan tevhid delilleri nazara verilir. Onların inkâr ettikleri kıyâmet ve diriliş konuları üzerinde durulur. Sûre, Kur'an'ın indiriliş maksadının açıklanmasıyla başlar. Kötülüğe karşı iyilikle muamele edilmesi tavsiyesinde bulunulur. İnsan psikolojisi üzerinde durulur. Ayrıca mü'minlerin elde edecekleri mükâfatlar nazara verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

41:1-3 Hâ-mîm. Bu kitap, Rahman ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiştir.

Bilen bir topluluk için ayetleri açıklanıp ayırt edilmiş, Arapça bir kitaptır.

41:4 Allah'ın rahmetiyle müjdelemek ve Onun azabından sakındırmak için indirildi. Böyleyken müşriklerin çoğu yüz çevirdi, artık dinlemezler.

41:5 Dediler ki: "Bizi çağırdığın şeylere karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağırlık var/ kulaklarımız işitmiyor. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır. Bu sebeple sen istediğini yap, biz de yapıyoruz." **(2:18, 88 ; 6:25; 17:46)**

41:6 Sen de ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Ancak ilahınızın tek bir ilah olduğu bana vahyolunmuştur. Siz de Ona yönelin ve günahlarınız için Ondan af dileyin. Ona ortak koşanların vay hâline!"

41:7 O müşrikler ki kendilerini arındırmazlar[1] ve onlar âhirete de inanmazlar.

41:8 İman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlara ise kesintiye uğramayan bir mükâfat vardır. **(18:3; 38:53; 95:6)**

41:9 De ki: "Siz dünyayı iki günde yaratan Allah'ı inkâr edip Onun ortakları olduğunu mu söylüyorsunuz? Oysa bunları yapan, bütün varlıkların Rabbidir. **(2:29; 7:54; 79:27-33)**

41:10 O, yerin üzerinde yüce dağlar yarattı, orayı bereketli kıldı. Orada ihtiyaç sahipleri için dengeli olarak gıdalarını düzenledi. Bütün bunlar dört günde oldu.

41:11 Sonra (iradesiyle) duman hâlindeki göğe yöneldi. Ona ve dünyaya "İsteyerek veya istemeyerek gelin!" dedi. İkisi de "İsteyerek geldik" dediler. **(3:83)**

41:12 Yedi göğün yaratılmasını da iki günde tamamladı ve her göğe görevini vahyetti/ bildirdi. Biz dünya semasını kandillerle süsledik, bozulup yıkılmaktan koruduk. Bu Azîz ve Alîm/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.

[1] Âyetin bu kısmı çoğu meallerde, "Onlar zekat vermezler" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa burada geçen zekat ifadesi, bilinen anlamda zekat değil, arındırma anlamındadır. Zâten müşriklerden zekât vermeleri beklenemez.

41:13 Eğer yüz çevirirlerse onlara şöyle de: "Âd ve Semûd kavimlerini helâk eden azaba benzer bir azapla ben sizi korkutuyorum."

41:14 Onlara peygamberleri önlerinden ve arkalarından geldikleri/ her fırsatta "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" diye kendilerini uyardıkları zaman şöyle dediler: "Eğer Rabbimiz isteseydi, melekleri indirirdi; biz, sizinle indirileni/ sizin getirdiğinizi inkâr ediyoruz."

41:15 Âd kavmine gelince: Onlar yeryüzünde gereksiz yere büyüklük tasladılar ve "Bizden daha kuvvetli kim var?" dediler. Kendilerini yaratan Allah'ın kendilerinden daha kuvvetli olduğunu bilmediler mi? Onlar bile bile mesajlarımıza karşı mücâdele ediyorlardı.

41:16 Biz de onların üzerine o uğursuz günlerde dondurucu bir rüzgar gönderdik. Böylece onlara dünya hayatında hor ve hakir edici bir azap tattırdık. Âhiret azabı ise daha alçaltıcıdır. Üstelik orada kimseden yardım da göremezler. **(54:19; 69:7)**

41:17 Semûd kavmine de Biz doğru yolu göstermiştik. Fakat onlar körlüğü, hidayete tercih ettiler. Sonra kazandıkları günahlar sebebiyle alçaltıcı bir azap onları yıldırım gibi yakalayıverdi.

41:18 İman eden ve Allah'a karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık.

41:19 O gün Allah'ın düşmanları Cehennem ateşine sevk edilmek üzere bir araya toplanırlar.

41:20 Cehennem ateşine sevk edildiklerinde kulakları, gözleri ve derileri, işleyip durdukları günahları hakkında onların aleyhlerine şâhitlik ederler.

41:21 Onlar derilerine, "Niçin aleyhimizde şâhitlik ettiniz?" derler. Derileri şöyle cevap verir: "Bizi, her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. Sizi ilk önce yaratan da Odur; nihâyet Ona döndürülüyorsunuz." **(17:36; 36:65)**

41:22 Oysa siz kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin şâhitlik edeceği bir günden çekinmiyordunuz. Allah'ın da yaptıklarınızdan bir çoğunu bilmediğini sanıyordunuz.

41:23 Rabbiniz hakkında bu yanlış düşüncenizdir ki sizi helâke düşürdü de zarara uğrayanlardan oldunuz.

41:24 Eğer dayanabilirlerse işte ateş onların yeridir. Eğer Allah'ın rızâsını kazanmak için bir fırsat daha isterlerse istekleri kabul edilecek değildir.

41:25 Biz dünyada onlara yaptıklarını ve yapacaklarını süslü gösteren kötü arkadaşlar musallat ettik. Kendilerinden önce geçen cin ve insanlar hakkında geçerli olan cezalandırma hükmü, onlar hakkında da gerçekleşti. Bunlar da zarara uğradılar. **(43:36-37)**

41:26 Kâfirler şöyle dediler: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, başkalarının da dinlemesini önlemek için yaygara koparın. Belki böylece ona üstün gelebilirsiniz." **(7:204)**

41:27 İşte onun için Biz de o kâfirlere şiddetli bir azap tattıracağız, yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız.

41:28 Şüphesiz Allah'ın düşmanlarının cezası ateştir. Mesajlarımızı bilerek inkâr ettikleri için orada ebedî olarak kalacaklardır.

41:29 İnkâr edenler Cehennemde şöyle diyecekler: "Ey Rabbimiz, cinlerden ve insanlardan bizi, Senin yolundan saptırmış olanları göster ki onları ayaklarımızın altına alalım da Cehennemin en altında kalanlardan olsunlar." **(7:38; 16:88)**

41:30 "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da doğru yolda sebat edenlere gelince: Onların üzerlerine melekler iner ve onlara şöyle derler: "Korkmayın ve üzülmeyin. Size vaat olunan Cennetle sevinin.

41:31 "Dünya hayatında da âhiret hayatında da biz sizlerin dostuyuz. Orada canınızın çektiği her şey vardır.

41:32 "Bu, Gafûr ve Rahîm/ çok bağışlayan ve çok merhametli olan Allah'ın ikramıdır."

41:33 Allah'a çağıran, sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar ve "Ben Müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kim vardır?

41:34 İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğe iyiliğin en güzeliyle karşılık ver, bir de bakarsın, aranızda düşmanlık bulunan kimse candan bir dost oluvermiştir.

41:35 Bu olgunluğa ancak sabredenler erişir. Buna ancak büyük bir nasip sahibi olanlar erişir.

41:36 Şeytandan sana bir vesvese geldiğinde, Allah'a sığın. Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir. **(7:200; 23:97-98)**

41:37 Gece, gündüz, güneş ve ay Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız onları yaratan Allah'a secde edin. (Secde âyetidir.) **13:2**

41:38 Eğer insanlar bundan büyüklük taslarlarsa bilsinler ki Rabbinin yanında bulunanlar/melekler gece gündüz hiç usanmadan Onu tesbih ederler/ her türlü kusurdan uzak görürler.

41:39 Onun kudret delillerinden biri de şudur ki: Sen yeryüzünü kupkuru görürsün. Üzerine suyu/ yağmuru indirdiğimizde harekete geçer ve kabarır/ yeşerir. O kupkuru toprağa can veren, ölüleri de işte öyle diriltecektir. Şüphesiz Onun gücü her şeye yeter. **(50:9)**

41:40 Mesajlarımız hakkında doğruluktan sapanlar şüphesiz Bize gizli kalmaz. Öyle ise ateşe/ Cehenneme atılan mı yoksa kıyâmet gününde güvenle gelen mi daha hayırlıdır? Dilediğinizi yapın! Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür. **(39:24)**

41:41-42 İnkârcılar, kendilerine gelen Kur'an'ı yalanladılar. O aziz/ delilleri çok kuvvetli bir kitaptır. Bâtıl ona ne önünden ne ardından hiçbir taraftan yol bulup da giremez. Şüphesiz Allah Hakîm ve Hamîd/ Her şeyi hikmetle yapan ve kudreti her şeye yeten Allah tarafından indirilmiştir. **(13:35; 15:9)**

41:43 Sana söylenenler de senden önceki peygamberlere söylenenlerin aynısıdır. Şüphesiz Rabbin hem çok bağışlayıcı hem de çok acı bir azap sahibidir. **(6:112)**

41:44 Eğer Kur'an'ı başka bir dilde indirseydik, "Âyetleri açıklanmalı değil miydi? Arapça konuşan bir peygambere başka dilde bir kitap mı?" diyeceklerdi.

Sen de ki: O/ Kur'an, iman edenler için bir hidâyet rehberi ve bir şifadır. İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır. Kur'an'ın hakikatleri kendilerine kapalı gelir. Onların, kendilerine sanki çok uzak bir yerden sesleniliyor da işitmiyorlarmış gibi bir hâli vardır. **(6:105; 9:124, 125; 17:82; 26:198-199; 69:48)**

41:45 Gerçek şu ki Biz, Mûsâ'ya da kitap vermiştik. Fakat onda ayrılığa düştüler. Eğer Rabbin haklarındaki azabı erteleme ve hükmü kıyâmete bırakma konusunda daha önce hüküm vermemiş olsaydı azap çoktan tepelerine inerdi. Böyleyken onlar hâlâ derin bir şüphe içerisindedirler.

41:46 Kim sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yaparsa kendi lehinedir, kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin kullarına haksızlık edecek değildir. (**30:44**)

41:47 Kıyâmetin vaktini bilmek Allah'a aittir. Onun bilgisi ve izni olmadan hiçbir meyve tomurcuğundan çıkmaz, hiçbir dişi hâmile kalmaz, hiçbir hâmile doğum yapamaz.

Gün gelecek, "Nerede bana ortak koştuklarınız?" diye seslenilecek de müşrikler şöyle itirafta bulunacaklar: "İçimizden Senin ortakların olduğuna şâhitlik edebilecek bir kişi dâhi yoktur." **(6:59; 7:187; 13:8; 35:11; 79:44)**

41:48 Onların önceden taptıkları kaybolup gitmiştir. Onlar da sığınılabilecek bir yer bulunmadığını anlamışlardır.

41:49 İnsan, dünya menfaatini/ mal-mülk istemekten usanmaz. İstediği eline geçmeyip kendisine bir kötülük dokunduğu zaman da Allah'ın rahmetinden ümidini keser, karamsarlığa düşer. **(10:12; 30:36)**

41:50 Eğer ona dokunan zarardan sonra tarafımızdan kendisine bir rahmet tattırsak bu defa da şöyle der: "Bu zâten benim hakkımdır. Kıyâmetin kopacağını da sanmıyorum. Ama olur da söylenildiği gibi kıyâmet kopar, Allah'ın huzuruna çıkarsam Onun huzurunda benim için şüphesiz dünyada elimde olanlardan daha güzeli vardır."

Biz o kâfirlere elbette yaptıklarını haber vereceğiz. Onlara çok ağır bir azap tattıracağız. **(16:62; 18:36)**

41:51 Ne zaman insana nimet versek yan çizer/ büyüklük taslar. Bir kötülük gelince de hemen duâlar etmeye başlar.

41:52 De ki: "Söyleyin bana, eğer bu Kur'an Allah katından gönderilmişse buna rağmen inkar ediyorsanız bu durumda haktan iyice uzaklaşmış olan sizden daha sapık kim vardır?

41:53 Kur'an'ın gerçek olduğu onlar tarafından anlaşılıncaya kadar varlığımızın belgelerini, bu konudaki delillerimizi âfakta ve enfüste/ hem dış dünyada ve hem de kendi iç âlemlerinde onlara göstereceğiz. Rabbinin her şeye şâhit olması/ görüp bilmesi yetmez mi? **(4:166)**

41:54 Dikkat edin ki onlar Rablerine kavuşacakları konusunda şüphe içerisindedirler. Yine bilin ki Allah her şeyi ilim ve kudretiyle kuşatmıştır.

ŞÛRÂ SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 53 âyettir.

İsmini 38. âyette geçen ve "istişâre" anlamına gelen "şûra" kelimesinden alır. Sûrede, Kur'an'ın indiriliş maksadı açıklanır, Allah'ın gönderdiği bütün peygamberlerin tebliğ ettiği dinin aslının aynı olduğu vurgulanır. Sûrede ağırlıklı olarak kıyâmet ve âhiret hayatı işlenir, hak dine karşı çıkanlar uyarılır. Mü'minler ise Cennetle müjdelenir. Vahiyle başlayan sûre, vahiy konusunda ayrıntı verilerek son bulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

42:1-3 Hâ-mîm-'ayîn-sîn-kâf. Azîz ve Hakîm/ kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapan Allah sana ve senden öncekilere buyruklarını şöylece vahyeder:

42:4 Göklerde ve yerde ne varsa Onundur. Şüphesiz Allah, Aliyy ve Azîmdîr'dir/ Her şeyden yüce, her şeyden büyük olandır.

42:5 Nerede ise gökler üstlerinde çatlayacak. Melekler de Rablerini hamd ile her türlü kusurdan uzak görüyorlar. Mü'minler için de bağışlanma diliyorlar. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

42:6 Allah'tan başka dostlar edinenler, Onun kontrolü altındadır. Sen onların vekili/ üzerlerinde hüküm ve tasarruf sahibi değilsin.

42:7 Sana şehirlerin anası olan Mekke ve çevresinde bulunanları, şüphe götürmeyen o toplanma günü ile uyarman için Arapça okunan bir Kur'ân vahyettik. O gün insanlardan bir kısmı Cennette bir kısmı ise Cehennemde olacaktır. **(6:92)**

42:8 Allah dileseydi, onların hepsini tek bir ümmet yapardı. Fakat o dilediğini rahmetine eriştirir. Zâlimler için ise dost da koruyucu da yoktur.

42:9 Gerçek böyleyken yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Koruyucu olan ancak Allah'tır. Ölüleri diriltecek olan da Odur. O Kadîrdir/ Her şeye gücü yeter.

42:10 Ayrılığa düştüğünüz bir şey hakkında hüküm Allah'a aittir. İşte Rabbim olan Allah budur. Ben de Ona tevekkül eder/ dayanır ve Ona yönelirim. **(4:59)**

42:11 O gökleri ve yeri yoktan yaratandır. O, size kendi cinsinizden eşler ve hayvanlarınızdan da çiftler yarattı. Böylece sizi çoğaltmaktadır. Onun hiçbir yönden benzeri yoktur/ Onun gibi bir şey yoktur. Şüphesiz O Sem'i ve Basîr'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla görendir. **(4:1)**

42:12 Göklerin ve yerin hazineleri Ona aittir. O, dilediğinin rızkını genişletir, dilediğininkini de daraltır. O her şeyi hakkıyla bilir.

42:13 Nuh'a emrettiği şeyi Allah, sizin için de dininin hükümlerinden kıldı ki onu sana vahyetmiştik. Aynı şeyi Mûsâ'ya ve İsâ'ya da vahyetmiştik. Ve şöyle demiştik: "Dini dosdoğru koruyun ve onda ayrılığa düşmeyin. Kendilerini çağırdığın şey/ Allah'ın birliği müşriklere pek ağır geldi. Allah dilediğini seçer. Kendisine içtenlikle yönelenleri doğru yola iletir. **(5:48; 45:18)**

42:14 Geçmiş ümmetler, kendilerine (ayrılığın haram olduğu konusunda) ilim geldikten sonra sırf aralarında ihtiras ve haset yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinin cezalandırmayı belirli bir vakte/ kıyâmete kadar erteleme sözü olmasaydı, aralarında derhal hüküm verilirdi. Onlardan sonra kitaba vâris olanlar ise derin bir şüphe ve tereddüt içerisinedirler.

42:15 Sen insanları tevhide dâvet et. Emir olunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma. Ve de ki: "Ben, Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inandım ve aranızda adâleti gerçekleştirmekle emir olundum. Allah, benim de sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da sizedir. (Hak ortaya çıktığı için) bizimle sizin aranızda bir tartışma sebebi yoktur. Zaten Allah, bizi bir araya toplayıp hükmünü verecektir. Dönüş de ancak Onadır." **(10:41)**

42:16 Allah'ın dâveti kabul edildikten sonra hâlâ Allah'ın dini hakkında mücadele edenlerin getirdikleri deliller, Rableri katında bâtıldır. Onlar üzerine bir gazap ve çok şiddetli bir azap vardır.

42:17 O gerçeği açıklamak üzere Kitab'ı ve dengeyi/ adâleti indiren Allah'tır. Nereden bileceksin? Belki de kıyâmet çok yakındır.[1] **(55:6)**

42:18 Kıyâmete inanmayanlar onun çabuklaştırılmasını istiyorlar.

İman edenler ise onun gelmesinden korkarlar/ endişe duyarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki kıyâmet hakkında mücâdele edenler, derin bir sapıklık içerisindedirler. **(10:47; 17:50-51; 79:42)**

[1] Kur'an'da bir "mâ edrâke?" sorusu; bir de "mâ yudrîke?" sorusu vardır. Rabbimiz, Peygamberimize "mâ edrâke?" ile sorduğu soruları kendisi açıklamış; "mâ yudrîke?" şeklinde sorduğu soruları ise kapalı bırakmıştır. Burada soru "mâ yudrîke?" şeklindedir. Görüldüğü gibi soruya cevap verilmemektedir.

Mutaffifîn Sûresi 8. âyette "Siccîn nedir bilir misin?" sorusu ise "mâ edrâke" şeklinde sorulmuş ve "Siccîn, kâfirlerin yaptıkları işlerin inceden inceye yazıldığı kayıt defteridir/kütüktür" şeklinde cevabı verilmiştir. Bunun çok sayıda örneği vardır. Bakınız (74:27; 90:12; 97:2-5)

42:19 Allah kullarına karşı Latîftir/ çok lütufkârdır. O dilediğini rızıklandırır. O Allah Kaviyy ve Azîz'dir/ Çok kuvvetlidir, her şeye galip/ üstün gelir.

42:20 Kim âhiret kazancını dilerse kendisine onun kazancını, kim de dünya kazancını isterse ona da ondan veririz. Fakat âhirette onun hiçbir kazancı olmaz." **(4:134; 11:15)**

42:21 Yoksa onların Allah'ın dinde izin vermediği bir şeyi kendilerine helal kılacak bir ortakları mı var? Eğer Allah'ın azabı erteleme sözü olmasaydı, aralarında hüküm hemen verilirdi. Zâlimler için acı veren bir azap ardır.

42:22 Kıyâmet gününde kazandıkları şeyin cezâsını çekerlerken zâlimlerin korkudan titrediklerini görürsün.

İman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar ise Cennet bahçelerindedirler. Rablerinin yanında onların diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur.

42:23 İşte Allah, iman eden ve sâlih işler yapan kullarını bununla müjdeler.

De ki: "Ben bu tebliğime karşılık sizden, bana karşı olan akrabalık haklarını yerine getirmenizden başka bir ücret istemiyorum."[2]

Kim bir iyilik yaparsa Biz onun sevabını daha da artırırız. Şüphesiz Allah Gafûr ve Şekûr'dur/ Çok bağışlayan ve kullarının mükâfatını fazlasıyla verendir.

42:24 Yoksa senin için "Allah adına yalan uydurdu" mu diyorlar? Allah dilerse senin kalbini de mühürler; bâtılı yok eder ve sözleriyle hakkı gerçekleştirir. Şüphesiz Allah kalplerde olanı hakkıyla bilir. **(69:38-47; 46:8)**

[2] Âyetin bu kısmı "Sizden istediğim ehl-i beytime sevgidir" şeklinde de tercüme edilmiştir. Bu, doğru bir tercüme değildir. Bâzı rivayetlerin etkisinde kalınarak yapılmıştır. Çünkü bu âyet Mekke'de indirilmiştir. Mekke'de bilindik anlamda bir ehl-i beyt henüz yoktur. Hz. Ali ile Hz. Fatıma evlenmemiştir. Âyetin doğru tercümesi bizim yaptığımız şekildedir. Allah'ın emriyle bunu söyleyen Peygamberimiz, kavmi olan Kureyş'ten akrabalık hukukuna uymalarını, kendisini dinlemelerini, en azından kendisine ve kendisine tabi olanlara eziyet etmemelerini istemektedir. Nitekim Hz. Mûsâ da "Bana iman etmiyorsanız hiç olmazsa bana ilişmeyin" diyerek (**44:21**) aynı şeyi Firavun ve halkından istemiştir. (**33:33**'teki açıklamaya da bakınız.)

42:25 O Allah, kullarının tevbesini kabul eder; kötülüklerini affeder ve onların işlediklerini bilir.

42:26 O Allah iman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlara lütfundan daha fazlasını verir. Kâfirler için ise çok şiddetli bir azap vardır.

42:27 Eğer Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde taşkınlık ederlerdi. Fakat O, rızkı dilediği ölçüde indirir. Çünkü O kullarından haberdardır ve onları görmektedir.

42:28 İnsanlar ümitlerini kestiklerinde/ karamsarlığa düştüklerinde yağmuru indiren ve rahmetini her tarafa yayan da Odur. Şüphesiz Allah Veliyy ve Hamid'dir/ Gerçek dost ve her türlü hamde layık olandır. **(7:57)**

42:29 Gökleri, yeri ve onlarda üretip yaydığı canlıları yaratması da Allah'ın delillerindendir. Dilediği zaman onların hepsini bir araya toplamaya da Onun gücü yeter.

42:30 Başınıza gelen her musibet, kendi elinizle kazandığınız günahlar yüzündendir. Bununla beraber Allah günahlarınızın birçoğunu da affeder/ sizi musibete uğratmaz. **(4:79)**

42:31 Allah, size musibet vermeyi dilediğinde, siz yeryüzünde Onu âciz bırakamazsınız. Sizin, Allah'a karşı bir dostunuz da yardımcınız da yoktur.

42:32 Denizde dağlar gibi akıp giden gemiler de Onun delillerindendir.

42:33 Allah dilerse rüzgarı durdurur da o gemiler denizin ortasında kalıverirler. Şüphesiz bunlar çok sabreden ve çok şükredenler için Allah'ın delilleridir.

42:34-35 Veya mesajlarımıza karşı mücadele edenler, azabımızdan kaçıp sığınacakları bir yer olmadığını bilsinler diye, Allah kazandıkları günahlar yüzünden onları yok eder; birçoğunu da affederek kurtarır.

42:36 Size verilen şeyler dünya hayatının gelip geçici menfaatleridir. Allah katındakiler§ ise Allah'a iman edenler ve Rablerine tevekkül edenler/ dayananlar için daha hayırlı ve kalıcıdır.

42:37 İman eden ve Rablerine tevekkül edenler, büyük günahlardan, çirkin söz ve davranışlardan kaçınırlar. Öfkelendiklerinde ise kusurları bağışlarlar. **(3:134)**

42:38 Onlar Rablerinin dâvetine uyarlar, namazlarını dosdoğru kılarlar. Onların aralarındaki işleri istişare iledir. Onlar, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden bağışta bulunurlar. **(3:159)**

42:39 Onlar, zulme uğradıklarında onu gidermek için birbirleriyle yardımlaşırlar.

42:40 Kötülüğün karşılığı ona denk bir cezâdır. Fakat kim affeder de barışı tercih ederse onun mükâfatı Allah'a âittir. Şüphesiz Allah zâlimleri sevmez. **(2:194; 16:126)**

42:41 Zulme uğradıktan sonra hakkını meşru olarak/ zulmetmeden alan için bir mes'uliyet yoktur.

42:42 Mes'ul tutulacak olan halka zulmeden ve yeryüzünde haksız olarak taşkınlık yapan kimselerdir. Onlar için acı veren bir azap vardır.

42:43 Her kim sabreder ve affederse şüphesiz ki bu, uğrunda azim ve sebat edilmeye değen işlerdendir.

42:44 Allah kimi saptırırsa, artık bundan sonra onun için bir dost bulunmaz. Sen azabı gördüklerinde zâlimlerin, "Dünyaya dönmek için bir yol yok mu?" dediklerini görürsün. **(2:167; 6:27-28; 63:10)**

42:45 Cehenneme arz olunduklarında onları zilletten boyunlarını bükmüş ve göz ucuyla gizlice ateşe bakarlarken göreceksin.

İman edenler ise şöyle diyecekler: "Zarara uğrayanlar, kıyâmet gününde hem kendilerini, hem âilelerini ateşe atmış olanlardır."

İyi bilin ki kâfirler ebedî bir azabın içerisinde olacaklardır.

42:46 Allah'a karşı onların kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allah'ın saptırdığı kimse için hiçbir kurtuluş yolu yoktur.

42:47 Allah, geri çevrilmeyecek olan kıyâmet gününü getirmeden önce Rabbinizin dâvetine uyun. O gün ne sığınılabilecek bir yeriniz olur ne de yaptıklarınızı inkâr edebilirsiniz.

42:48 Eğer dâvetinden yüz çevirirlerse Biz, seni onlar üzerine bir muhafız olarak göndermedik. Senin vazifen sadece tebliğden ibarettir.

Biz, insana tarafımızdan bir nimet tattırdığımızda onunla şımarır. Kendi yaptıkları sebebiyle başına bir kötülük geldiğinde ise nankörleşir. Şüphesiz insan çok nankördür. **(2:272; 6:107; 13:40; 50:45)**

42:49 Göklerin ve yerin hakimiyeti Allah'ındır. O, dilediğini yaratır, dilediğine kız, dilediğine de erkek çocukları bağışlar.

42:50 Veya dilediğine hem erkek hem de kız çocukları verir; dilediğini ise kısır yapar. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Kadîr'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeye gücü yetendir.[3]

42:51 Allah bir beşerle (yüz yüze değil) ancak vahiy aracılığıyla perde arkasından ya da izniyle, dilediğini vahyetmesi için bir elçi (peygamber) görevlendirerek konuşur. Şüphesiz Allah Aliyy ve Hakîm'dir/ Çok yücedir, her şeyi hikmetle/ yerli yerince yapar (onun konuşması, işleri, insanların yaptıklarından farklıdır.)[4] **(4:164; 5:111; 7:143; 16:2.**

[3] İnsan câhil olunca erkek çocuğunun doğmasını erkekten, kız çocuğunun doğmasını da kadından bilir. Bu cehâlet sebebiyle pek çok kadının canı yanmış, kocasından dayak yemiş, kaynanasından "Oğluma bir erkek evladı veremedin" diye azar işitmiştir. Nice kadın boşanmış, nice kadının üzerine kuma getirilmiştir. Oysa çocuğu yaratan da kadını veya erkeği kısır bırakan da kız çocuğunu, erkek çocuğunu veya her ikisini birden veren de Allah'tır. Kız doğduğunda bunu kadından bilmek, Câhiliyye Devrinde de hüküm süren bir anlayıştı. **Ebû Hamza** isimli bir Arap, eşinin kız doğurması üzerine çadırı terk edip komşunun evinde gecelemişti. Kız doğurmuş olmakta hiçbir dahli bulunmayan kadıncağız, bir suçlu aranacaksa bunun baba olması gerektiğini şu güzel şiirle ortaya koydu:

"Ebû Hamza'ya ne oluyor ki bitişiğimizdeki evde kalıyor da bize gelmiyor!

"Oğullar doğurmuyoruz diye çok kızgın! Vallahi bu bizim elimizde değil! Biz ancak bize verileni alıyoruz!

"Ekicilerimiz için bir tarla konumundayız! Onlar bize ne ekerse biz onu bitiririz."

[4] Bu ayete şöyle anlam verenler de olmuştur:

"Allah bir beşerle ancak vahiy aracılığıyla konuşur. Bunu da ya perde arkasından yapar ya da dilediğini vahyetmek için bir elçi görevlendirerek yapar. Şüphesiz O çok yücedir; çok hikmetlidir."

Vahiy ya da ilham aracılığıyla olan konuşmaya örnek olarak bütün peygamberlere vahyedilmesi; Hz. Mûsâ'nın annesine, oğlunu nehre bırakması için ilham etmesi zikredilebilir. Yine rüya yoluyla vahiy/ ilham da buna dahildir.

Allah'ın perde arkasından olan konuşmasının/ vahyetmesinin örneği, Hz Mûsâ'ya ağacın arkasından vahyetmesidir.

42:52-53 Sana da böylece katımızdan Kur'an'ı vahyettik. Yoksa sen Kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat Biz onunla kullarımızdan dilediğimize yol göstermek için Kur'an'ı bir nur kıldık. Şüphesiz sen göklerde olanı da yerde olanı da bilen Allah'ın yoluna, dosdoğru bir yola rehberlik edersin. Bilin ki bütün işler sonunda Allah'a döner. **(41:44)**

Üçüncü olarak, bir peygamber göndererek konuşur. İnsanlara söyleyeceklerini kendilerine vahiyde bulunduğu peygamberler aracılığıyla iletir.

Allah, ayrıca cansız varlıklara da vahyetmiştir.

Vahiy konusunda atıfta bulunduğumuz âyetlere de bakınız.

ZUHRUF SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 89 âyettir.

İsmini, 35. âyette geçen ve "altın, mücevher, yaldızlı süs" demek olan "zuhruf" kelimesinden alır. Sûrede diğer Mekkî sûrelerde olduğu gibi tevhid, peygamberlik, kıyâmetin kesinliği, diriliş ve Cennet-Cehennem konuları işlenir. Kur'an'ın önemi vurgulanır. Müşrikleri şirkten vazgeçirmek için Hz. İbrahim ve Hz. Mûsâ kıssalarına yer verilir. Dünya hayatının geçici menfaatinin âhirette kimseye fayda vermeyeceği ikazı yapılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

43:1-3 Hâ-mîm. Apaçık olan kitaba yemin olsun ki düşünüp anlamanız için Biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik. **(12:2; 14:4, 13:37; 41:3; 46:12)**

43:4 O, katımızda bulunan ana metinde (Levh-i Mahfuz'da) kayıtlı, yüce ve hikmetli bir kitaptır. **(56:77-80; 80:11-16; 85:21-22)**

43:5 Sizler haddi aşmış/ aşırı giden bir topluluk iken size öğüt vermekten vaz mı geçelim?"

43:6 Oysa (sizin gibi haddi aşan) daha önceki milletlere çok sayıda peygamberler göndermiştik.

43:7 Onlara ne zaman bir peygamber gelse mutlaka onunla alay ederlerdi.

43:8 Biz bu müşriklerden önce onlardan kat kat güçlü olan nice nesiller helak ettik. Önceki kavimlerle ilgili örnekler Kur'an'da geçmektedir. **(33:62; 40:82-85; 43:56)**

43:9 Yemin olsun ki onlara "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan; "Gökleri ve yeri Azîz ve Alîm/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hakkıyla bilen Allah yarattı" derler.

43:10 İşte O Allah, yeri size beşik gibi kıldı; istediğiniz yere rahatça gidebilmeniz için yeryüzünde size yollar yarattı.

43:11 O Allah göklerden belli bir ölçü ile su indirdi. Biz o suyla ölmüş bir beldeye hayat veririz. Nitekim siz de kabirlerinden ölü topraktan çıkan bitkiler gibi çıkarılacaksınız.

43:12 O Allah, bütün çiftleri de yaratandır. Binmeniz için gemileri ve hayvanları da hizmetinize vermiştir. **(51:49)**

43:13-14 Siz, onlara bindiğinizde şöyle deyin: "Bunu bizim hizmetimize veren Allah her türlü kusurdan uzaktır. Yoksa biz buna güç yetiremezdik. Sonunda yine Rabbimize döneceğiz." **(11:41; 16:7)**

43:15 Onlar ise Allah'ın kullarını/ melekleri, Onun bir parçası saydılar. Şüphesiz insan apaçık bir nankörlük içerisindedir.

43:16 Yoksa O, yarattıkları içerisinden Kendisine kızlar edindi de sizin için erkek çocuklar mı seçti?

43:17 Oysa onlardan biri Rahman'a yakıştırdığı kız çocuğuyla müjdelendiğinde, öfkesinden yüzü simsiyah kesilir.

43:18 Onlar süs-püs içerisinde yetiştirilen ve kavgada bir varlık gösteremeyen/ savaşamayan kız çocuklarını mı Allah'a yakıştırıyorlar?

43:19 Rahmanın kulları olan melekleri de dişi yaptılar. Yoksa onların yaratılışını mı gördüler? (Ama eğer, 'Evet gördük' diyorlarsa) bu şâhitlikleri elbette yazılacak ve bunun hesabı kendilerinden sorulacaktır. **(16:57; 17:40; 19:88-95; 37:149, 150)**

43:20 Onlar, "Rahman dileseydi, biz meleklere kulluk etmezdik" dediler. Oysa Allah'ın neyi nasıl dilediği konusunda hiçbir bilgileri yoktur. Onlar ancak yalan söylüyorlar. **(6:148; 16:35)**

43:21 Yoksa Biz, kendilerine bundan önce bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar?

43:22 Hayır, böyle bir şey yok. Buna rağmen onlar "Biz atalarımızı bir din üzere bulduk ve elbette onların izinde doğru yol üzereyiz" diyorlar.

43:23 Zâten senden önce hangi yerleşim yerine uyarıcı gönderdiysek oranın ileri gelenleri de "Atalarımızı bir din üzere bulduk. Biz din konusunda onları izleriz" dediler. **(67:22)**

43:24 O uyarıcı kendilerine, "Ben, size atalarınızın üzerinde bulunduğu dinden daha doğrusunu getirmişsem de mi?" deyince onlar inatla, "Doğrusu bizler sizinle gönderilen şeyi kabul etmiyoruz" dediler. **(2:170; 17:16; 31:21)**

43:25 Biz de onlardan intikam aldık/ lâyık oldukları cezayı verdik. Bak, peygamberi yalanlayanların sonu nasıl oldu?

43:26 Hani, İbrahim, babasına ve kavmine şöyle demişti: "Ben sizin taptıklarınızdan kesinlikle uzağım.

43:27 "Ben ancak beni Yaratana kulluk ederim. Şüphesiz O beni doğru yola iletecektir." **(26:78)**

43:28 İbrahim, "Ben ancak beni Yaratana kulluk ederim" sözünü, kendisinden sonra gelecek olanlar tek bir Allah'a iman etsinler diye, sonrakilere miras olarak bıraktı.

43:29-31 Doğrusu bunları da atalarını da kendilerine hak/ kitap

ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar Ben geçindirdim. (Bu nimetime karşı şükretmeleri gerekirken) şimdi bunlara Hak/ Kur'an gelince şöyle dediler:

"Bu bir büyüdür, biz ona inanmıyoruz. Bu Kur'ân iki şehirden (Mekke ve Tâif) birindeki büyük bir adama indirilmeli değil miydi?"[1]

43:32 Yoksa Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Oysa onların dünya hayatındaki maişetlerini/ geçimliklerini Biz paylaştırdık ve birbirlerine işlerini gördürsünler diye onlardan kimine diğerinden üstün imkânlar verdik. Rabbinin rahmeti ise onların biriktirdikleri şeylerden hayırlıdır.

43:33-35 Eğer insanlar kâfirlere imrenip de (Bizim, sevdiklerimizi zengin ettiğimiz yönünde yanlış bir düşünceye kapılarak) tek bir inkârcı topluluk haline gelmeyecek olsalardı, Rahman'ı inkâr eden o kâfirlerin evlerinin tavanlarını ve üzerlerine bastıkları merdivenleri gümüşten yapardık.[2]

Evlerinin kapılarını ve üzerlerine yaslandıkları koltuklarını da gümüşten yapardık.

(Katımızda dünya hayatının süsünün değersiz oluşu sebebiyle) onları altın süslere boğardık. Oysa bunların hepsi dünya hayatının gelip geçici zevklerinden başka bir şey değildir. Âhiret ise Rabbinin katındadır ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlar içindir.

43:36 Kim Rahman'ı zikretmeye karşı kör olursa Biz, ona arkadaş olarak bir şeytan musallat ederiz. (**41:25**)

[1] Aslında bu söylem, müşriklerin inkârlar gerekçelerinde samimi olmadıklarını gösterir. Bir beşerin peygamber olarak gönderilmesine itiraz ederlerken bu defa Mekke ve Tâif'ten iki kişiden birine peygamberlik verilmiş olmasını istemektedirler. Müşriklerin asıl inkâr sebepleri ranttı yani Mekke putperestliğinden nemalanmaları, bunu ticaret yoluyla ranta dönüştürmeleriydi. Müşriklerin Rasulullaha inanmama sebeplerini, *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildinde genişçe ele almış bulunuyoruz.

[2] Müslümanlara zenginlik verilseydi, bu defa da insanların dünya menfaati için Müslüman olmalarının kapısı açılmış olurdu. Başörtüsü konusunda bunu görüyoruz. Bunun içindir ki Allah, zenginliği veya fakirliği inanca ya da amele bağlı olarak değil, çalışmaya bağlı olarak vermektedir. Böyle olduğu için de her iki grupta da zenginler ve fakirler var etmiştir.

43:37 Şeytanlar onu hak yoldan çıkarır, fakat onlar kendilerini doğru yolda sanırlar. **(4:38)**

43:38 Sonunda huzurumuza geldiğinde kişi uyduğu şeytana şöyle der: "Ne olaydı, aramızdaki mesafe doğu ile batı kadar uzak olsaydı (da seni hiç görmeseydim). Meğer sen ne kötü arkadaşmışsın."

43:39 Ancak (bunu zamanında yapmayarak) zulmetmiş olduğunuz için bu pişmanlık ortaklaşa azap çekmekten sizi kurtaramayacaktır.[3]

43:40 Sağır olana sen mi işittireceksin? Kör olanı ve apaçık bir sapıklık üzere olanı sen mi doğru yola eriştireceksin? **(35:22)**

43:41-42 O halde Biz, seni vefat ettirsek de onlara hak ettikleri cezayı mutlaka veririz.

Ya da onlara vaat ettiğimiz azabı sana da gösteririz. Bizim elbette onlara gücümüz yeter. **(10:46; 40:77)**

43:43 Öyleyse (onların cezalandırılışını sana göstersek de bunu senin vefatın sonrasına ertelesek de) sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen dosdoğru bir yol üzerindesin.

43:44 Şüphesiz Kur'an hem senin için hem de kavmin için şereftir. Yakında hepiniz (ona uyup uymadığınız konusunda) sorgulanacaksınız.[4]

[3] Dünyada iken küfürde ortak olduğunuz gibi burada da azapta ortak olacaksınız. Ama azapta ortak oluşunuzun size fayda vereceğini de sanmayın! Azabınız bölünmeyecek, herkese hak ettiği azap verilecektir. Dünyada başına bir felaket gelen, kendisi gibi felakete uğramış birini gördüğünde rahatlar, üzüntüsü bir parça da olsa azalır. Ama azapta ortak olan müşrikler, böyle bir duygudan da mahrumdurlar. Onlar aksine kendileri azap içerisinde kıvranırken horladıkları kimselerin Cennet nimetleri içerisinde olduklarını biliyor olmanın azabını da yaşayacaklardır.

[4] Bu âyette bizim ve birkaç kişinin "şeref" olarak Türkçeleştirdiğimiz "zikr" kelimesi, birçoklarınca "öğüt" olarak tercüme edilmiştir. Zikr kelimesi çok anlamlıdır. İçerdiği anlamlardan birisi de şereftir. Bu anlamı tercih sebebimiz için 21:10. âyete bakınız.

Sonraki cümle de "ondan, ona uyup uymadığınızdan hesaba çekileceksiniz" şeklinde anlamlandırılmıştır. Âyette sadece hesaba çekilme söz konusudur. "Ondan, uyup uymamaktan" ifadeleri, metinde olmayıp yorumdur.

43:45 Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimize sor, Rahman'dan başka ibadet edilecek ilahlar yapmış mıyız?[5]

43:46-47 Yemin olsun ki Biz, Mûsâ'yı apaçık mu'cizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Mûsâ onlara "Ben bütün varlıkların Rabbinin elçisiyim" dedi.

Onlara mesajlarımızı getirince bunlara gülüverdiler.

43:48 Onlara gösterdiğimiz her bir delil, öncekinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye onları azaba uğrattık.

43:49 Onlar azabı görünce şöyle dediler: "Ey büyücü! Sana verdiği ahde göre bizim için Rabbine dua et; çünkü biz artık doğru yola gireceğiz/ iman edeceğiz." **(7:133-135)**

43:50 (Biz onun duasını kabul edip) azabı onlardan kaldırdığımızda ise derhal sözlerinden dönüverdiler.

43:51-53 Firavun şöyle dedi: "Ey kavmim, Mısır'ın hükümdârlığı ve altımdan akan şu ırmaklar benim değil mi? Hâla gözünüzü açmayacak mısınız?

"Ben, meramını bile doğru düzgün açıklayamayan Mûsâ'dan daha hayırlı değil miyim?

"(Eğer iddia ettiği gibi o bir peygamberse) kendisine altın bilezikler verilseydi ya da beraberinde melekler gelseydi ya!" **(26:29; 28:38)**

43:54 Firavun, kavminin direncini kırdı/ onları aldattı; onlar da kendisine boyun eğdiler. Onlar zaten yoldan çıkmış bir topluluktur."

43:55-56 Sonunda Bizi gazaplandırdılar, Biz de onlardan intikam aldık, hepsini suda boğduk.

Böylece onları, sonradan gelenler için daha önce gelmiş geçmiş bir ibret yaptık. **(30:47)**

43:57 Meryem oğlu İsa örnek verilince kavmin hemen sevinç çığlıkları attılar.

[5] Peygamberimizden istenilen hakiki olarak sorma değil mecazen sormasıdır. Çünkü bizzat peygamberlere sormak imkânsızdır. Bu ifade "Onların tebliğ ettiği dini gözden geçir, bunun üzerinde düşün" anlamındadır.

43:58 Ve şöyle dediler: "Bizim tanrılarımız mı hayırlı yoksa o mu?" Bu sözleriyle maksatları sırf seninle tartışmak ve sana karşı çıkmaktır. Çünkü onlar ağzı laf yapan, tartışmacı bir topluluktur.[6]

43:59 O/ İsa (bir tanrı veya Tanrı'nın oğlu değil), sadece Bizim kendisini nimet verdiğimiz ve İsrail oğulları için örnek kıldığımız bir kuldur. **(4:171; 5:72)**

43:60 Eğer Biz dileseydik yeryüzünde sizin yerinizi alacak melekler yaratırdık (ama bu Allah'ın hikmetine aykırıdır).[7]

43:61 Kur'an, kıyâmet için bir bilgidir/ alâmettir. Kıyâmetin geleceğinden şüphe etmeyin ve bana uyun.[8]

6 Bu âyet müşrikleri oldukça sevindirmişti. Kendilerince Rasulullahın sözlerinde bir tutarsızlık, bir çelişki yakaladıklarını sandılar. Bu durumda Hz. İsa'nın ve meleklerin de Cehennemde olmaları gerekiyordu. Sevinç çığlığı atma sebepleri, yakaladıklarını sandıkları bu tutarsızlıktı. Oysa çelişki Kur'an'da değil, onların beyinlerinde, kendi çarpık anlayışlarındaydı. Bu âyetle ilgili tefsirlerimizde şöyle bir rivâyet yer alır:

Sehm oğullarından **Abdullah bin Ziba'râ,** âyetlerde kastedilenin putlardan başkası olmadığını biliyordu. Fakat bu âyetin genelleştirilmeye müsait olduğunu düşünerek Rasulüllaha "Bu, sadece bize yönelik mi, yoksa diğer milletleri de kapsıyor mu?" diye sordu. "Evet" cevabını alınca da "Şimdi seni alt ettim." diyerek Hıristiyanların da Hz. İsa'yı hem Allah'ın oğlu hem de ilah edindiklerini hatırlattı. Daha önce okuduğu âyetlerde onun ve annesi Meryem hakkında övücü ifadeler kullanıldığını söyledi. Bu durumda kendilerinin, melekleri Allah'ın kızları olarak nitelemelerinin eleştirilmesinin çelişki arz ettiğini belirtti.

Diğer taraftan müşrikler şöyle düşünüyorlardı: "Sana göre bizim tanrılarımız İsa'dan daha hayırlı değildir. Eğer İsa ve melekler Cehenneme odun olacaksa, bizim tanrılarımız da olsun." Bunun üzerine 21:101 nâzil oldu

7 Bu âyet bâzı meallerde "dilersek sizlerden de melekler yaparız" şeklinde yanlış bir şekilde tercüme edilmiştir.

8 Bâzı meal ve tefsirlerde kıyâmet için alamet olanın Hz. İsa olduğu söylense de kıyâmete alâmet olan Hz. İsa değil, Kur'an'dır. Nitekim **Hasan-ı Basrî** de bu kanaattedir. Burada Hz. İsâ'ya değil, 2, 3, 4, 5, 31, 36, 43,44 ayetlerde geçen Kur'ana gönderme yapılır.

Burada uyulması istenilen kişi Peygamberimizdir. Yoksa "Ona/ İsa'ya uyun" denilirdi. Burada uyulması istenilen Peygamberimiz, 63. âyette ise uyulması istenilen Hz. İsa'dır. Bu istek de Hz. İsa'nın sağlığında yaptığı bir istektir. Ölümü sonrasıyla ilgisi yoktur. Allah burada sonradan tekrar geleceğine inanılan Hz. İsa'ya değil, Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği İslam'a çağırmaktadır.

Sonraki âyette ise muhatap dosdoğru yola çağrılmaktadır. Dosdoğru yol, İs-

43:62 Sakın şeytan sizi dosdoğru yoldan alıkoymasın. Şüphesiz o sizin apaçık düşmanınızdır.

43:63 İsâ mu'cizelerle geldiğinde şöyle dedi: "Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri size açıklamak için ben size hikmetle geldim. Öyleyse Allah'tan korkun ve bana uyun.[9]

43:64 "Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise Ona kulluk ediniz. İşte doğru yol budur."

43:65 (Onun bu uyarısına rağmen) onların arasından çeşitli gruplar çıktı ve bunlar İsâ hakkında ayrılığa düştüler.[10] Acı veren azap yüzünden artık vay o zâlimlerin hâline. **(19:36, 37)**

43:66 Onlar o ânın/ kıyâmetin kendileri farkına varmadan ansızın başlarına gelmesinden başkasını beklemiyorlar? **(36:49)**

43:67 O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dostlar dahi birbirlerine düşman kesilir. **(29:25)**

43:68-70 Allah'a karşı gelmekten sakınan, mesajlarımıza iman etmiş ve teslimiyet göstermiş olanlara şöyle seslenilir:

"Ey kullarım! Bugün sizin için bir korku yok. Siz ve sizin gibi olanlar, sevindirilmiş olarak Cennete giriniz."[11]

43:71 Onların etraflarında altından tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canların çekeceği, gözlerin zevk alacağı her şey vardır.

43:72-73 "İşte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen Cennet budur. Orada sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz."

43:74-75 Suçlular/ kâfirler ise ebedî olarak Cehennem azabı içerisinde kalacaklardır. Onların azapları asla hafifletilmez/ kesintiye uğramaz. Kurtulmaktan da ümitlerini kesmişlerdir.

lam yolu, Kur'an yoludur. 43. âyette bunun böyle olduğu açıkça vurgulanmaktadır. 4:158, 159'a da bakınız.

[9] Hikmet konusunda 2:129'daki açıklamaya bakınız.

[10] Hıristiyanlardan bir kısmı "İsa, Allah' ın oğludur" derken bir kısmı, "Kuşkusuz Allah, Meryem oğlu İsa'nın kendisidir" dediler, bir kısmı ise "Allah, üçün üçüncüsüdür" dediler.

[11] Çoğu meallerde burası "Siz ve eşleriniz/ hanımlarınız" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa âyette geçen "ezvac" eşleriniz değil, "benzerleriniz, sizin gibi olanlar" anlamındadır.

43:76 Onları bu azaba çarptırmakla Biz onlara zulmetmedik. Onların kendileri zâlimdi.

43:77 Onlar Cehennemin bekçisine şöyle seslenirler: "Ey Mâlik, Rabbin artık işimizi bitirsin/ canımızı alsın." Mâlik ise onlara "Siz böylece kalacaksınız" der. **(87:11-13)**

43:78 Yemin olsun ki biz size hakkı getirdik. Fakat sizin çoğunuz haktan hoşlanmadınız.

43:79 Yoksa müşrikler (Peygamber'e tuzak ve komplo kurmak gibi) bir iş mi kararlaştırmışlar? Biz de tuzaklarına karşılık vermeye kararlıyız. **(52:42)**

43:80 Yoksa sırlarından habersiz olduğumuzu ve gizli konuşmalarını duymadığımızı mı sanıyorlar? Hayır, onların sandığı gibi değil, Biz işitiyoruz, yanlarındaki elçilerimiz de konuştuklarını kaydediyor. **(58:7; 78:29; 82:10)**

43:81 De ki: "Rahman'ın bir çocuğu olsaydı, (babasına olan saygımdan) ona tapanların ilki ben olurdum."[12] **(19:90-91; 39:4)**

43:82 Göklerin, yerin ve Arşın da Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıklarından uzaktır.

43:83 Öyleyse tehdit edildikleri gün ile karşılaşıncaya kadar bırak onları, bâtıl inançlarına dalıp oynasınlar.

43:84 Gökte de ilah O'dur, yerde de ilah Odur. O, Hakîm ve Alîm'dir/ Sınırsız hikmet sahibidir ve her şeyi hakkıyla bilir.[13] **(6:3)**

43:85 Göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin hâkimiyeti kendisine ait olan Allah'ın şânı ne yücedir. Kıyâmet vaktinin bilgisi de tamamen Onun yanındadır. Siz de Ona döndürüleceksiniz.

[12] Bu ifadenin maksadı, Allah'ın çocuğunun olmasını reddetmeye yöneliktir. Farazî olarak söylenmiştir. Bununla beraber bu âyete, "Rahman'ın asla cocuğu olmamıştır! Bunu ilk söyleyen, sadece Ona kulluk eden ve onu bir tek bilenlerin ilki benim!" anlamı da verilebilir.

Bu âyete şöyle de anlam verilmiştir: "De ki: "Rahmân'ın çocuğu yoktur ve ben buna (bu iftiraya) ilk karşı çıkanlardanım."

[13] Müşrikler, gökte ilahlığı Allah'a verseler de yerde ilahlığı ve hükmetmeyi putlarına mahsus kılıyorlardı. Bu âyet, onların bu yanlış düşüncelerini düzeltmeye yöneliktir. Nitekim En'am Sûresinin 3. âyetinde bu konuda şöyle buyurulur: "Göklerde de yerde de yegane/ tek Allah Odur."

43:86 Müşriklerin Allah'ı bırakarak kulluk ettikleri şeyler ise bir şefaatte bulunamazlar. Bilerek hakka şâhitlik edenler, ancak o gün şefaat edebilirler.

43:87 Onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan, elbette "Allah" derler. O halde nasıl da yüzleri haktan çevriliyor.

43:88 Peygamberin, "Ya Rabbi, bunlar iman etmeyen bir topluluk" dediğini Allah biliyor. **(25:30)**

43:89 Öyleyse sen onların yaptıklarına aldırma ve "Selâmetle" deyiver. Onlar sonuçta neyle karşılaşacaklarını yakında bileceklerdir. **(15:85)**

DUHÂN SÛRESİ

Mekke devrinin sonlarında indirilmiştir. 59 âyettir. İs*mini, 10. âyette geçen ve "duman, gaz" anlamına gelen "duhân" kelimesinden alır.*

Sûrede, müşriklerin başına gelecek felaketler anlatılarak tehdit edilirler. Ayrıca Hz. Mûsâ'nın, Firavun gibi bir zâlimle mücadelesi, Firavun'un mağlup edilmesi anlatılarak müşriklere gözdağı verilir, mü'minler ise teselli edilir. Hayatın dünyadan ibâret olmadığı, âhiret hayatının varlığı ve dünyanın o hayata doğru ilerlediği konu edilir. Kur'an'ın önemi anlatılarak başlayan sûre, Kur'an'ın bir öğüt olduğu hatırlatmasıyla biter.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

44:1-3 Hâ-mîm. (Hükümleri) apaçık olan Kitab'a yemin olsun ki Biz o Kitab'ı, kendisiyle insanları azap konusunda sakındırmak için mübarek bir gecede indirdik.[1] **(2:185; 97:1)**

44:4-6 O mübarek gecede her hikmetli iş katımızdan bir emirle ayırt edilir. Doğrusu Biz Rabbinden bir rahmet olarak her zaman elçiler göndermişizdir. Şüphesiz Allah Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

44:7 Eğer gerçekten inanan kimselerseniz (bilin ki) Allah, göklerin yerin ve her ikisi arasındakilerin Rabbidir.[2]

44:8 Ondan başka ilah yoktur. Hayat veren ve öldüren Odur. O, sizin ve sizden önceki gelip geçenlerin Rabbidir.

44:9 Fakat onlar kesin olarak iman etmemiş, aksine şüphe içerisinde eğlenip duruyorlar.

44:10-11 Şimdi sen göğün, insanları bürüyecek açık bir duman getireceği günü gözetle. Bu elem verici bir azaptır.[3]

[1] Burada bahsi geçen gece, çoğunluğa göre "Kadir Gecesi"dir. Zâten Kur'an'da, Kur'an'ın Ramazan'da ve Kadir Gecesi'nde indirildiği bildirilir. **(2:185; 97:1)** Sonraki âyetlerde bu gecede yapıldığı ifade edilen işlerin, Kadir Gecesi'nde yapıldığı ifade edilir. Böyle olunca buâyetlerden yola çıkarak "Kur'an Berat Gecesi'nde toptan indirildi, Kadir Gecesi'nde ise peyder pey indirilmeye başlandı" şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

[2] Mekke halkına müşrik denilme sebebi, Allah'a inanmakla beraber, Ona şirk koşmalarıydı. Onu bir yaratıcı olarak görüyorlardı ama yetki ve tasarrufunu, icraatlarını gökle sınırlıyor, yerde ise putlara tapıyorlardı. Bir şey yapacak ya da yapmayacaklarsa, bunu fal okları çekerek putlara soruyorlardı. Yerdeki işlerine Allah'ı karıştırmıyorlardı. Bu âyette ve daha önce geçen 43:84'te Allah'ın göklerin, yerin ve her ikisi arasındakilerin Rabbi olduğu ifade edilerek onların bu yanlış inançları tashih edilir. Benzer başka âyetlerde vardır. (Ayrıntı için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* kitabımızın 2. cildine bakınız.)

[3] Bu dumanın ne olduğu hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır. İbn Mes'ud'a (r.a.) isnad edilen bir rivayete göre bu duman Peygamberimizin sağlığında çıkmış, müşriklerin isteği üzerine Rasulullah dua edince kaldırılmıştır. Bu konudaki bilgilerin tamamı "gaybı taşlamaktan" başka bir şey değildir. Hz. İbn Mes'ud bahsi geçen bu rivâyeti aktarmadan önce der ki: "Kişinin bilmediği bir şey hakkında 'En iyi Allah bilir' demesi, onun ilmine delalet eder." Öyleyse biz de "Allah'u a'lem" diyoruz.

44:12 O gün insanlar, "Ey Rabbimiz bizden azabı kaldır iman edeceğiz" diyecekler. **(6:27; 14:44)**

44:13-14 Onlar nerede, öğüt almak nerede? Onlara kendilerini Allah'ın azabından açıkça sakındıran bir peygamber gelmişti de onlar o peygamberden yüz çevirmişler ve "Bu, başkaları tarafından öğretilmiş delinin tekidir" demişlerdi.

44:15 Biz azabı biraz kaldırırız ama siz hemen sözünüzden dönüverirsiniz. **(6:28; 23:75)**

44:16 Pek şiddetli bir şekilde azâbımız geldiği gün, intikamımızı kesin olarak almış oluruz. **(30:47; 34:51)**

44:17 Yemin olsun ki onlardan önce Firavun kavmini de imtihan etmiştik. Onlara pek şerefli bir peygamber geldi ve şöyle dedi:

44:18 "Esâretiniz altındaki Allah'ın kullarını bana teslim edin. Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim. **(20:47)**

44:19 "Allah'a karşı büyüklük taslamayın. Ben size apaçık bir delil getirdim.

44:20 "Beni taşlamanıza karşı Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a sığınırım.

44:21 "Bana iman etmiyorsanız, hiç olmazsa benden uzak durun/bana ilişmeyin."

44:22 Bütün bu sözlere karşı onların kulaklarını tıkadıklarını gören Mûsâ, "Bunlar mücrim/inkârcı bir toplumdur" dedi.

44:23-24 Allah da Mûsâ'ya şöyle dedi: "Öyleyse kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü takip edileceksiniz. Denizi de açık halde bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur."

44:25-28 Firavun ve halkı geride nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel konaklar, zevk ve sefasını sürdükleri sayısız nimetler bıraktılar. Biz onları başka bir kavme miras olarak verdik.

44:29 Gök ve yer onların ardından ağlamadı. Onlara zaman da tanınmadı.[4] **(7:137; 20:77-78; 26:59; 28:5)**

4 Önemli bir kişi öldüğünde, Araplar onun ölümünü yüceltmek için "Gök ve yer ona ağladı, rüzgar ona ağladı, güneş onun için karardı" derlerdi. Burada ise

44:30-31 Şu bir gerçek ki İsrail oğullarını, bir zorba olan ve bunda aşırı giden Firavun'un alçaltıcı azabından Biz kurtardık. **(28:4)**

44:32 Şu da bir gerçek ki Biz onların durumlarını bilerek o zamanki toplumlara üstün kılmıştık. **(45:16)**

44:33 Ve onlara her birinde açık bir imtihan bulunan alâmetler vermiştik.[5] **(2:49)**

44:34-36 Şimdi bu müşrikler de diyorlar ki: "Biz bir defa öldükten sonra diriltilecek değiliz. Eğer doğru söylüyorsanız bize atalarımızı diriltip getirin." **(6:29)**

44:37 Onlar mı daha hayırlı yoksa Tubba kavmi ile onlardan önce geçenler mi?[6] Biz onların hepsini helak ettik. Çünkü onlar bir suçlular topluluğu olup çıkmışlardı.

44:38-39 Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri eğlence olsun diye değil; bir maksat için yarattık. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

44:40-41 Şüphesiz hüküm günü herkesin bir araya toplanacağı gündür. O gün dostun dosta hiçbir faydası yoktur. Onlar kimseden yardım da göremezler.

44:42 Ancak Allah'ın rahmet ettiği kimse bunun dışındadır. Şüphesiz Allah Azîz ve Rahim'dir/ Kudreti her şeye yeten ve çok merhametli olandır. **(23:101; 70:10-11)**

Mısır halkı için yer ve göklerin ağlamadığı ifade edilerek onların değersiz kimseler olduğuna dikkat çekilmiştir. Değersiz olmasalardı, "gök ve yer onlar için ağlardı."

[5] Firavun'un zulmünden kurtarma, denizin yarılması, kudret helvası, bıldırcın eti, kayadan su çıkarma, bulutun gölgelemesi gibi.

[6] Hayırlıdan kasıt, güçlü demektir. Sonraki cümlede "Güçlerine rağmen Biz hepsini helak ettik, bize karşı koyamadılar. Siz de koyamazsınız" denilmektedir.

Habeş hükümdarlarına Necâşî; Bizans hükümdarlarını *Kayser*; İran hükümdarlarına *Kisrâ*; Mısır'da hüküm süren idarecilere de *Firavun* deniliyordu. Mısır tarihinde bir çok Firavun geçti. Bunlardan en meşhuru, asıl ismi Velid olan Hz. Mûsâ'nın imana davet ettiği, sonunda Kızıl Deniz'de boğulan Firavundur. Yemen hükümdarlarına da *Tubba* deniliyordu. Burada geçenin Himyerli Tubba' olduğu ifade edilir. Kendisi mü'min, kavmi ise kâfirdi. Bu sebeple Allah onu değil, kavmini kötülemektedir.

44:43-46 Şüphesiz zakkum ağacı günahkârların yemeğidir. Erimiş mâden/ yağ tortusu nasıl kaynarsa zakkum da onların karınlarında öyle kaynar. **(37:63)**

44:47-48 "Tutun şunu, yaka paça Cehennemin ortasına sürükleyin!

"Sonra da azap olarak başından aşağı kaynar su dökün." **(22:19)**

44:49-50 "Tat bakalım, sen kendince çok şerefli ve çok üstünsün ya! İşte bu azap dünyada iken gerçekleşeceğinden derin şüphe duyduğun şeydir." **(52:13-15)**

44:51-53 Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise güvenli bir yerdedirler. Cennetlerde ve pınar başlarındadır.

İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giymiş olarak karşılıklı otururlar.

44:54 İşte Biz onları böyle mükafatlandırırız. Bir de onlara iri/ ahu gözlü (beyaz tenli) hurileri eş yaparız.

44:55 Orada bütün korkulardan emin olarak her çeşit meyveden isterler.

44:56-57 Dünyadaki ölümden başka orada ölüm tatmazlar. Rabbinden bir lütuf olarak Allah onları Cehennem azabından da korumuştur. İşte en büyük kurtuluş budur.

44:58 İyice düşünüp öğüt alsınlar diye, bu Kur'an'ı senin lisanında indirerek kolaylaştırdık.

44:59 Öyleyse başlarına gelecekleri bekle, onlar da bekleyip duruyorlar. **(11:122; 32:30**

CÂSİYE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir, 37 âyettir. 14. âyetin Medine'de indiği nakledilir.

İsmini, 28. âyette geçen ve "diz çöken" anlamına gelen "Câsiye" kelimesinden alır. Surede Allah'ın varlık ve birlik delilleri, âhiret hayatı, kâfirlerin bozguna uğrayacakları, mü'minlerin ise başarıya kavuşacakları anlatılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

45:1-2 Hâ-mîm. Bu Kitap Azîz ve Hakîm/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapan Allah tarafından indirilmiştir.

45:3 Şüphesiz mü'minler için göklerde ve yerde Allah'ı tanıtan/ birliğini gösteren nice deliller vardır.

45:4 Kesin anlamda inanan topluluk için, kendi yaratılışınızda ve Allah'ın yeryüzünde yaydığı canlılarda Allah'ı tanıtan deliller vardır.

45:5 Gece ile gündüzün birbiri peşi sıra değişmesinde, Allah'ın gökten indirdiği rızıkla/ yağmurla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgarları değişik yönlerden estirmesinde de Allah'ı tanıtan deliller vardır.

45:6 Bu, Allah'ın mesajlarıdır, onları sana çok esaslı bir maksat için bildiriyoruz. Bu müşrikler, Allah'ın mesajlarına inanmadıktan sonra daha hangi söze iman edecekler?[1] **(39:23)**

45:7 Yazıklar olsun, çok palavracı günahkâra!

45:8 Böyle kimseler kendisine okunan Allah'ın âyetlerini dinler, sonra da (şaşılacak şekilde) sanki hiç işitmemiş gibi büyüklük taslayarak inkârda direnir. Onu can yakıcı bir azapla müjdele.

45:9 Mesajlarımızdan bir şey kendisine ulaştığında, onu alaya alır. Bunların hakkı alçaltıcı bir azaptır.

45:10 Onların önlerinde Cehennem vardır.[2] Kazandıkları şeyler de Allah'ın dışında edindikleri dostlar da kendilerine hiçbir fayda vermez. Onlar için çok büyük bir azap vardır.

45:11 İşte bu Kur'an, bir hidâyet rehberidir. Buna rağmen Rablerinin mesajlarını inkâr edenler için can yakıcı bir azap vardır.

[1] Söz diye anlamlandırdığımız kelimenin aslı "hadis"tir. Burada geçen hadis ifadesinin Peygamberimize isnad edilen rivâyetler anlamındaki "hadis"le hiçbir alakası bulunmamaktadır. Ancak bâzı art niyetliler, Kur'an'ı keyiflerince konuşturanlar, hadisi reddetme adına bu âyeti delil gösterebilmekte ve bunu "Kur'an'ın bir mu'cizesi" olarak takdim edebilmektedirler.

[2] Bâzı meallerde "arkalarında" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa Cehennem mücrimlerin arkalarında değil, önlerinde beklemektedir. (18:79'a ve 23:100'e bakınız.)

45:12 O Allah ki emriyle gemiler akıp gitsin, siz de lütfundan nasibinizi arayıp şükredesiniz diye, denizleri hizmetinize verdi.

45:13 Bir de göklerde ve yerde ne varsa lütfuyla hepsini hizmetinize âmâde kılmıştır.

45:14 İman edenlere söyle: Allah her topluluğa kendi kazandığının karşılığını (onlara sabırlarının mükafatını, müşriklere de eziyetlerinin cezasını) vermesi için Allah'ın günlerine kavuşacaklarını ummayanların eziyetlerini bağışlasınlar.[3]

45:15 Her kim sâlih amel işlerse/ dine uygun güzel bir iş yaparsa kendi lehinedir; kim de kötülük yaparsa, kendi aleyhinedir. Sonunda Rabbinize döndürüleceksiniz. **(29:6)**

45:16 Şu bir gerçek ki Biz İsrail oğullarına, Kitab'ı, hükmetmeyi ve peygamberliği vermiştik. Onları tertemiz şeylerle rızıklandırmış ve (kendilerine verdiğimiz şeyleri başkalarına vermeyerek), onları kendi zamanlarındaki diğer topluluklara üstün kılmıştık. **(2:47, 122; 5:20; 7:140; 44:32.)**

45:17 Onlara bu iş/ din konusunda açık deliller de vermiştik. Fakat onlar kendilerine ilim geldikten sonra sırf aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Şüphesiz senin Rabbin kıyâmet gününde ayrılığa düştükleri konularda hüküm verecektir.

45:18 Sonra seni de emre/ dine dayanan bir yönteme kavuşturduk. Öyleyse ona uy. Bilmeyenlerin ("Atalarının dinine tabi ol!" diyenlerin) arzu ve heveslerine uyma. **(42:13-15)**

45:19 Şüphesiz müşriklerin Allah'a karşı sana hiçbir faydaları dokunmaz. Çünkü zâlimler ancak birbirlerinin dostudur. Kendisine karşı gelmekten sakınanların dostu ise Allah'tır.

45:20 Bu Kur'an, insanların basiretlerini açan/ doğruyu yanlıştan ayırma yeteneği kazandıran bir nur, kesin olarak inananlar için de doğru yolu gösteren bir kılavuz ve rahmettir.

[3] Allah'ın günleri, burada inkârcıların başına felaketin geleceği âhiret günüdür. Açıklama olarak 14:5'e bakınız.

45:21 Yoksa o kötülükleri işleyenler, hayatta iken ve öldükten sonra kendilerini iman edip güzel işler yapanlarla bir tutacağımızı mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar! **(59:20)**

45:22 Allah gökleri ve yeri, kimse bir haksızlığa uğratılmaksızın herkes kendi kazandığının karşılığını görsün diye bir gâye için yarattı.

45:23 Heves ve zevklerini ilah edineni, Allah'ın da onun bu durumunu bildiği için kendisini saptırdığı,[4] kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne perde çektiği kimseyi gördün mü? Allah'tan başka artık onu doğru yola eriştirecek kimse yoktur. Hâlâ düşünmüyor musunuz? **(7:186; 25:43; 28:50)**

45:24 Onlar dediler ki: "Bizim sadece bir dünya hayatımız vardır, burada ölür, burada yaşarız/bazılarımız ölür bâzılarımız yaşamaya devam eder. Bizi öldüren de zamandan başka bir şey değildir." Bu söyledikleri ancak kendilerinin kuruntusudur. Sadece bir zanna/ şüpheye kapılmış gidiyorlar. **(64:7)**

45:25 (Bu zanlarına kendilerince ileri sürdükleri delil) Onlara bu konuda apaçık âyetlerimiz okunduğunda "Doğru söylüyorsanız atalarımızı diriltip bize getirin" demekten ibârettir. **(6:29; 44:34-36)**

45:26 De ki: "Size hayat veren Allah'tır. Sonra O sizi öldürür. Sonra da geleceğinde şüphe olmayan kıyâmet gününde hepinizi toplar. Ama insanların çoğu bunu bilmez/ anlamaz." **(22:66; 64:9; 70:6-7; 77:12-13)**

45:27 Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Kıyâmet kopacağı gün, işte o gün bâtıla uyanlar büyük bir zarar içerisindedirler.

45:28 O günün dehşetinden bütün toplulukları diz çökmüş görürsün. Her topluluk kendi amel defterine çağrılır. Kendilerine, "Bugün sadece yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz" denilir.

45:29 Yine "İşte tuttuğumuz kayıtlar yüzünüze karşı gerçeği söylüyor. Çünkü Biz, sizin yaptıklarınızı hep kaydediyorduk" denilir. **(17:14; 18:49; 75:13-15; 78:29)**

[4] İlim sıfatının Allah'a mı, saptırılan kimseye mi âit olduğunu tespit noktasında farklı düşünüldüğünden, âyetin bu kısmına "İlim sahibi olduğu halde, gerçeği görmemekte ısrarı sebebiyle Allah'ın kendisini saptırdığı" şeklinde de anlam verilmiştir.

45:30 İman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlara gelince: Rableri onları kurtuluşa eriştirecektir. Bu, apaçık kurtuluşun tâ kendisidir. **(9:20; 40:9; 85:11)**

45:31 İnkâr edenlere ise şöyle denilir: "Size mesajlarımız okunmadı mı? Fakat siz büyüklük tasladınız ve suçlular topluluğu olup çıktınız.

45:32 "Size, 'Allah'ın vaadi haktır; kıyâmetin kopacağında şüphe yoktur' dendiğinde, siz şöyle demiştiniz: 'Kıyâmet neymiş, biz bilmeyiz; biz kıyâmetin bir zandan/ tahminden ibaret olduğunu sanıyoruz. Bu konuda kesin bir inancımız yoktur." **(34:53)**

45:33 Derken yaptıkları şeyin çirkinliği kendilerince de açıkça görülmüş ve alay edip durdukları şey onları çepçevre kuşatmıştır.

45:34 Onlara denilir ki: "Siz nasıl bugünle karşı karşıya geleceğinizi unuttuysanız, Biz de bu günde sizi unutacağız! Barınağınız ateştir, bir yardımcınız da yoktur. **(9:67; 32:14)**

45:35 "Bunun sebebi şudur: Siz, Allah'ın mesajlarını alaya aldınız, dünya hayatı sizi aldattı." Bugünden sonra onlar Cehennemden çıkarılmayacaklardır, Rablerini râzı edecek işler yapmaları için yeni bir fırsat tanınmayacaktır/ özürleri kabul edilmeyecektir.

45:36 Her türlü övgü göklerin, yerin ve bütün varlıkların Rabbi olan Allah'a mahsustur.

45:37 Göklerde ve yerde büyüklük Onundur. Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

Ahkâf Sûresi

Birkaç âyet dışında Mekke döneminde indirilmiştir, 35 âyettir.

İsmini, 21. âyette geçen ve "rüzgarın yaptığı kum tepeleri" anlamına gelen "ahkâf" kelimesinden alır. Ahkâf, Âd kavminin yaşadığı bölgedir. 7 adet sûreye isim olan "Havamîm/ Hâmîm"ler, Ahkâf Sûresi ile son bulur.

Sûrede müşriklerin "Muhammed uydurdu" diye iftira ettiği Kur'an'ın Allah kelamı olduğu ispat edilir. Hz. Mûsâ'dan ve onun kavminden bahsedilir. Mekke müşriklerine, Allah'ın elçilerine karşı çıkan, onu inkâr eden Âd kavmi gibi helak edilecekleri uyarısı yapılır. Anneye saygı gösterilmesi istenir. Sûrenin sonunda ise Kur'an'ı dinleyen, hidayet yoluna giren sonra da kendi cinslerini ikaz eden cinler konu edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

46:1-2 Hâ-Mîm. Bu Kur'an, Azîz ve Hakîm/ mutlak izzet ve hikmet sahibi olan Allah tarafından indirilmiştir.

46:3 Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri ancak bir gaye ve belli bir zaman için yarattık. Böyleyken inkâr edenler sakındırıldıkları gelecekten/ âhiret konusunda uyarılmaktan yüz çeviriyorlar.

46:4 Gördünüz mü Allah'ı bırakıp da istekte bulunduklarınızı?[1] Onlar yeryüzünde ne yaratmışlarsa bana gösterin. Yoksa onların göklerde bir ortaklığı mı var? Eğer iddianızda doğru iseniz bana Kur'an'dan önceki bir kitabı ya da önceki peygamberlerin bilgisinden size ulaşan bir delil getirin.

46:5 Allah'ı bırakıp da ancak kıyâmet gününde kendilerine cevap verebilecek olanlardan[2] istekte bulunan kimseden daha sapık kim vardır? Yalvardıkları kimselerin, onların isteklerinden haberi bile yoktur. **(40:43; 19:82)**

46:6 İnsanlar Allah'ın huzurunda toplandıklarında, taptıkları şeyler (dünyada hiçbir fayda vermeği gibi, orada da) kendilerine düşman kesilir ve onların kendilerine taptıklarını inkâr ederler. **(2:166-167; 18:52; 25:17-19; 29:25 35:14)**

46:7 Onlara mesajlarımız apaçık olarak okunduğunda, inkâr edenler, kendilerine gelmiş olan Kur'an için (hiç düşünüp tartmadan) "Bu açık bir sihirdir" dediler.

46:8 Yoksa onu "Kendisi uydurdu mu?" diyorlar.

[1] Bizim "istekte bulunduklarınız" şeklinde Türkçeleştirdiğimiz "ted'û" ifadesi, birçok mealde "kullukta bulunduğunuz, taptığınız" şeklinde tercüme edilmiştir. Kur'an'da kullukta bulunmakla ilgili ifadeler de geçer, bu ve benzer âyetlerde ise Allah'tan başkasından istekte bulunmak, ona yalvarmak, ona dua etmek söz konusudur. İstekte bulunma ifadesini, kulluktu bulunma olarak tercüme etmek, âyette anlam kaymasına sebep olur.

[2] Bu cümle nerede ise bütün meallerde, "Allah'ı bırakıp da kıyâmete kadar kendilerine cevap veremeyecek kimselere tapınan" şeklinde tercüme edilmiştir. Biz 6. âyetle birlikte düşünerek buraya "Ancak kıyâmette kendilerine cevap verebilecek" şeklinde tercüme ettik. Kıyâmette, kendilerine tapılanlar, tapanları reddederek onlara cevap vermiş olacaklardır. Bu anlama Mâturîdî de şöyle dikkat çekmiştir: "Kıyâmet gününe kadar ona cevap vermez sonra kıyâmet günü gelince lânet etmek ve ondan uzaklaşmakla cevap verir." (Bakınız: 29:25; 2:166)

De ki: "Eğer onu (faraza) ben uydursaydım sizler, beni Allah'ın azabından kurtaramazdınız.[3] Kaldı ki O sizin hakkında yaygara yaptığınız şeyi çok iyi bilmektedir. Aramızdaki anlaşmazlık konusunda Allah'ın şâhitliği yeterlidir. O Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir. **(11:35; 25:5-6; 42:24; 69:44-47)**

46:9 De ki: "Peygamberlik benimle başlamadı. Bana ve size ne yapılacağını da bilemem. Ben ancak bana vahyedilene uyuyorum. Ben sadece bir sakındırıcıyım."

46:10 De ki: "Hiç düşündünüz mü? Ya Kur'an'ı Allah tarafından geldiği halde inkâr ediyorsanız? İsrail oğullarından bir şâhit onun bir benzeri olan Tevrat'a dayanarak onun hak kitap olduğuna şâhitlik edip iman ettiği halde, sizler iman etmeyi kibrinize yediremezseniz, sizden daha zâlim kim olabilir? Şüphesiz Allah zâlimler topluluğuna yol göstermez."

46:11 Kâfirler iman edenlere dediler ki: "Eğer bu dinde bir hayır olsaydı, ona inanmakta başkaları bizi geçemezdi."[4] Onlar Kur'ân ile hidayete ermeyi/ doğru yola girmeyi kabul etmediklerinden, "Bu eski bir uydurmadır/ eskilerin masallarıdır" dediler. **(6:53; 19:73)**

3 Peygamberimizin Kur'an'ı uydurması durumunda müşriklere "Bu durumda sizler beni Allah'ın azabından kurtaramazdınız" demesinin sebebi nedir? Sorusuna cevap olarak İmam Mâturidî, bunun bir meydan okuma olduğunu söylerken **Zemahşerî** ise bu soruya şöyle cevap verir:

"Rasulullahın (s.a.v) onlara getirdiği şeyler arasında 'onların iyiliğini düşünmek', sonlarının kötü olacağından korkmak, hallerine acımak ve iyiliklerini istemek vardı. Onlara âdeta şöyle demesi istenmektedir: 'Onu kendim uydurduysam bununla sizin iyiliğinizi düşündüğüm, sizi putlara kulluktan Allah'a kulluğa çevirmek istediğim halde O, beni kendisine iftira ettiğim için cezalandırmak isterse sizin bana ne faydanız olacak ey iyilikleri için çalıştığım insanlar!"

Râzi ise şöyle der:

"Faraza, bu Kur'ân'ı ben uydurdu isem bilin ki Allah Teâlâ bana, bu iftiranın cezasını, bu dünyada peşinen verecektir. Sizin ise benden bu cezayı savuşturmaya gücünüz yetmez. O halde daha nasıl olur da ben böylesi bir iftiraya yeltenirim de kendimi Onun cezasına maruz bırakırım?"

4 Müşrikler bu sözleriyle Hz. Ammar (ö. 37:657), Hz. Süheyb (ö. 38:659), Hz. İbn Mes'ud (ö. 32:653) gibi fakir Sahabîleri kastediyorlardı.

46:12 Kur'an'dan önce de bir rehber ve rahmet olarak Mûsâ'nın Kitab'ı vardı. Bu ise zâlimleri uyarmak, iyi kullukta bulunan mü'minleri müjdelemek, Mûsâ'nın kitabını tasdik etmek için indirilmiş Arapça bir kitaptır. **(12:1; 6:154; 2:41; 43:1)**

46:13 "Rabbimiz Allah'tır" diyerek istikamet üzere yaşayanlar için, hiçbir korku yoktur. Ve onlar üzülmeyeceklerdir.

46:14 İşte onlar Cennetliktir ve yaptıklarına karşılık orada ebedî olarak kalacaklardır.

46:15 Biz, insana, anne ve babasına iyilik yapmasını emrettik. Çünkü annesi onu zahmetle taşıdı, zahmetle doğurdu. Anne karnında taşınması ve sütten kesilmesi otuz ay sürer.

Sonunda olgunluğa erişip kırk yaşına vardığında şöyle dua etti: "Ya Rabbi! Anneme ve babama bağışladığın nimetlerin şükrünü eda etmeyi ve râzı olacağın güzel işler yapmayı bana lütfet. Neslimden gelenleri de sâlihlerden eyle. Ben günahlarımdan tevbe edip Sana yöneldim. Şüphesiz ben Sana teslim olanlardanım." **(17:23; 31:14)**

46:16 İşte yaptıklarının güzel olanlarını kendilerinden kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler, Cennetlikler arasındadır. Bu, onlara vaat edilmiş olan dosdoğru bir sözdür. **(39:35)**

46:17 (Nankör bir evlat ise) anne ve babasına şöyle dedi:[5] "Öf siz-

[5] Kur'an'da hükmün genel olması için isim açıklanmamaktadır. Her devirde anne babasına iyilik ve ihsanda bulunan onlar hakkında hayır dua eden de; tam tersine onlara hayatı zindan eden, anne babanın isteğine rağmen inkâr ve isyan yolunda giden de vardır.

Tefsirlerde bu âyette geçen kimsenin Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman olduğu ifade edilir. Buna göre bu sözü Müslüman olmadan önce söylemiştir. Fakat sonradan Müslüman olmuştur. Hz. Abdurrahman'ın ismi, Hz. Osman'ın şehid edilmesi olayına karıştığı için onu kötüleme adına böyle bir şey uydurulmuş da olabilir.

Nitekim bir rivayete göre Hz. Abdurrahman, Muaviye'nin oğlu Yezid'in veliaht bırakmasına karşı çıkmıştır. Bu rivayet şöyledir:

Mu'aviye, Mervan'a, insanların Yezid'e biat etmeleri hususunda bir mektup yazınca Abdurrahman: "İşi krallığa çevirdiniz!.. Çocuklarınıza biat ediyorsunuz!" demiş (kendisini tutuklamak istediklerini anlayınca, kız kardeşi Hz. Aişe'nin evine sığınmıştı.) Bunun üzerine Mervan şöyle dedi: "Ey insanlar! Bu

den! Benden önce geçen nesillerden hiçbiri diriltilmediği halde siz, bana tekrar diriltilip kabrimden çıkartılacağımı mı söylüyorsunuz?"

Anne ve babası Allah'a sığınıp/ onun hidâyetini isteyerek şu cevabı verdi: "Yazıklar olsun sana! Allah'ın vaadi haktır."

O ise "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değil" dedi.

46:18 İşte böyleleri de kendilerinden önce geçmiş olan cin ve insan toplulukları içerisinde azap vaadini hak etmiş kimselerdir. Onlar gerçekten büyük zarara uğramışlardır.

46:19 Her iki insan tipinin de yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah herkese yaptıklarının karşılığını tam olarak verir. Onlara haksızlık edilmez.

46:20 O gün kâfirler Cehennem ateşine sunulurlar. Onlara şöyle denir: "Siz bütün zevklerinizi dünya hayatınızda tattınız ve onlarla safânızı sürdünüz. Bugün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanıza ve yoldan çıkmanıza karşılık hor ve hakir edici/ burnunuzu sürtücü bir azapla cezalandırılacaksınız." **(40:46)**

46:21 Kendisinden önce de sonra da peygamberler gelip geçmiş olan Âd kavminin kardeşini/ Hûd'u da hatırla. O, Ahkâf'ta/ kum tepelerinde bulunan kavmini Allah'ın azabıyla korkutmuş, kavmine şöyle demişti: "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Yoksa büyük bir günün azabının size erişmesinden korkarım."

46:22 Onlar şöyle dediler: "Sen (yalanlarınla) bizi ilahlarımızdan vazgeçirmek için mi geldin? Eğer doğru söylüyorsan bizi tehdit edip durduğun azabı getir."

adam, Allah'ın, hakkında; 'Ana-babasına: 'Of be!..' diyen kimse...' buyurduğu kişidir!"

Bu sözü işitinen Hz. Âişe kızdı ve "Vallahi, bu o değildir. İsteseydim, onun ismini verirdim! Fakat Allah, sen kendisinin sülbündeyken babanı lanetlemişti! Sen Allah'ın lânet ettiği şeyden bir parçasın!.."

Bu açıklamaya yer vermemizin sebebi, İslam tarihinde yaşanan olaylar sebebiyle kişilerin ithama maruz kaldığı ya da yüceltildikleri konusunda bir not düşmek istememizdir. Bunun örnekleri çoktur.

Sonuç itibarıyla anne ve babasına "Öf!" diyenin kimliği önemli değildir. Rabbim Müslümanlara böyle söyleyen evlat vermesin.

46:23 Hud dedi ki: "Azabın bilgisi ancak Allah katındadır. Ben, size sadece iletmekle ilgili görevlendirildiğim şeyi duyuruyorum. Fakat görüyorum ki siz câhil bir topluluksunuz."

46:24 Sonunda vâdilerine doğru yayılan bir bulut şeklindeki azabı görünce şöyle dediler: "Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur."

Hûd ise şöyle dedi: "Hayır! Aksine o sizin gelmesini acele istediğiniz şeydir. İçinde acı azap bulunan bir kasırgadır."

46:25 "O, Rabbinin emriyle önüne çıkan her şeyi yıkar, mahveder."

Sonuçta onların evlerinden başka bir şey görülmez oldu. İşte Biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız. **(11:50-58; 26:123-140)**

46:26 Yemin olsun ki onlara, size vermediğimiz kudret ve serveti vermiştik. (Gerçeği anlasınlar diye) onlara da kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri onlara bir fayda sağlamadı. Çünkü bile bile Allah'ın mesajlarını inkâr ediyorlardı. Sonunda alay edip durdukları şey kendilerini kuşatıverdi. **(7:179; 19:74; 40:21, 82)**

46:27 (Ey Mekke halkı!) Gerçek şu ki Biz, etrafınızdaki yerleşim yerlerinden çoğunu helak ettik. Oysa belki inkâr ve isyanlarından dönerler diye, onlara helak öncesinde varlık ve birlik delillerimizi çeşitli şekillerde açıklamıştık.

46:28 Allah'ın dışında, kendilerine yakınlık sağlamak için tanrı edindikleri şeyler onlara yardım etselerdi ya! Aksine onları bırakıp gittiler. Onların kendilerine yardım edeceği düşüncesi sadece kendilerinin uydurup durdukları bir kuruntudur. **(10:18)**

46:29 Bir zaman cinlerden bir topluluğu Kur'an dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Huzuruna geldiklerinde birbirlerine "Susun!" dediler. Okunan Kur'an'ı dinledikten sonra da inkâr ve isyandan sakındırmak üzere kavimlerine döndüler. **(72:1-2)**

46:30 Şöyle dediler: "Ey kavmimiz! Biz, Mûsâ'dan sonra indirilen, kendisinden önceki kitapları doğrulayan, hakka ve doğru yola ileten bir Kitap/ hitap dinledik. **(6:130; 72:1-7)**

46:31 "Ey kavmimiz! Sizi, Allah'a çağıran Peygamberin dâvetine uyun ve iman edin. Böylece Allah da sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi acı verecek bir azaptan korusun."

46:32 Allah'ın dâvetine uymayan kimse yeryüzünde Allah'ı âciz bırakamaz. Kendisi için Allah'tan başka dostlar da bulamaz. Böyleleri apaçık bir sapıklık içerisindedirler. **(72:12)**

46:33 Müşrikler, gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratırken hiçbir güçlük çekmeyen Allah'ın ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini görmüyorlar mı? Evet, Onun elbette her şeye gücü yeter. **(17:99; 40:57; 36:81; 40:57; 50:9, 15, 38)**

46:34 İnkâr edenler ateşe arzedildikleri gün onlara "Bu gerçek değil miymiş? Onlar "Rabbimiz hakkı için gerçekmiş" derler. Allah da onlara "Öyleyse inkâr ettiğiniz için şimdi tadın azabı" der.

46:35 Öyle ise peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret.[6] İnkârcıların başına gelecek azap konusunda acele etme. Onlar kendilerine vaat edilen azabı gördükleri gün dünyada günün sadece bir kısmı kadar kaldıklarını sanırlar. Sen tebliğ görevini yap. Yoldan çıkmış bir topluluktan başkası helak edilir mi hiç? **(10:45; 73:11; 79:46; 86:17)**

[6] Azim ve gayret sahibi/ulu'l-azm peygamberler, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Mûsâ, Hz. İsa ve Peygamberimiz'dir.

MUHAMMED SÛRESİ

Medine'de indirilmiştir, 38 âyettir.

İsmini 2. âyette geçen Muhammed isminden almıştır. Sûrede, Müslümanlara karşı savaşanlarla savaşmak/ cihad, esirlerle, ganimetle ilgili hükümler; müşriklerin/ kâfirlerin âhirette cezalandırılmaları, mü'minlerin ise mükâfatlandırılmaları işlenir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

47:1 Allah, kendileri inkâr etmekle kalmayıp başkasını da kendisinin yolundan uzaklaştırmaya çalışanların işlerini boşa çıkarmıştır.[1] **(25:23)**

47:2 İman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanların ve Rableri tarafından Muhammed'e indirilene iman edenlerin ise günahlarını örtmüş, hallerini/ durumlarını da düzeltmiştir.

47:3 (İnkârcıların amellerinin boşa gitmesi; iman edenlerin ise günahlarının örtülmesinin sebebi) inkâr edenler bâtıla/ boş ve tutarsız şeylere uyarken; iman edenlerin Rablerinden gelen gerçeğe uymalarıdır. İşte Allah insanlara kendi durumlarını böyle anlatır.

47:4 İnkâr edenlerle savaştığınızda derhal boyunlarını vurun. Üstünlüğü ele geçirip toparlanamayacak hâle getirdiğinizde, hayatta kalanları esir alın. Savaş sona erip silahlar bırakılıncaya kadar böyle devam edin. Savaş sonrasında da duruma göre o esirleri ya fidye karşılığında ya da bedelsiz olarak serbest bırakırsınız. Allah'ın emri böyledir. Eğer Allah dileseydi, savaşsız olarak da onlara üstün gelirdi.[2] Fakat O sizi birbirinizle imtihan etmek için cihadı emretmiştir. Allah, Kendi yolunda öldürülenlerin/ şehitlerin amellerini asla boşa çıkarmaz. **(3:142; 8:67-68; 9:14-15; 47:35)**

47:5-6 Onları muratlarına kavuşturup amellerini kabul eder. Ve kendilerini dünyada iken bildirdiği Cennetine koyar. **(10:9)**

47:7 Ey iman edenler! Siz, Allah'ın dinine yardım ederseniz o da size zafer lütfeder. Ve ayaklarınızı sâbit kılar, kaydırmaz.

47:8 İnkâr edenler ise yüzüstü sürünsünler. Allah onların bütün gayretlerini boşa çıkaracaktır.

[1] Müşriklerin "faziletli davranışlar" olarak isimlendirdikleri sıla-i rahim, köle azadı, cömertlik, ahde vefa, kendilerine sığınanları koruyup kollama gibi amelleri vardı. Rabbimiz bu âyetle onların kâfir olarak işledikleri bu tür işlerin sevapsız ve karşılıksız olduğunu ifade etmektedir. Müşriklerin güzel işleri için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli eserimizin 1. cildinden 261-300. sayfalarına bakınız.

[2] Yâni yerin dibine gecirme, deprem, gökten taş yağdırma ve toplu ölüm gibi helak sebeplerinden biriyle onları mutlaka cezalandırırdı.

47:9 Çünkü onlar Allah'ın indirdiğini beğenmemişlerdir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır. **(18:103-106)**

47:10 Onlar yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin sonlarının ne olduğuna bakmadılar mı? Allah onları yerle bir etmiştir. Bu kâfirler için de benzer bir son vardır.

47:11 Bu böyledir. Çünkü iman edenlerin yardımcısı Allah'dır. İnkâr edenler için ise hiçbir yardımcı yoktur.

47:12 Şüphesiz Allah iman eden ve dinin güzel gördüğü işleri yapanları içlerinden ırmaklar akan Cennete yerleştirecektir.

İnkârcılar ise hayvan gibi yiyip içip yaşayıp giderler, ama sonunda varacakları yer ateştir.

47:13 Seni yurdundan çıkaran şehir halkından daha kuvvetli nice şehirler vardı ki Biz, o şehirlerin halkını helak ettik de onlara yardım eden çıkmadı.

47:14 Rabbinden bir delil üzere olan kimse, kötü işi kendisine hoş gösterilmiş ve heveslerinin peşine düşen kimse gibi olur mu? **(13:19; 59:20)**

47:15 Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vaat edilen Cennet şöyledir: Orada kokusu ve tadı bozulmayan sudan; tadı değişmeyen sütten; içenlere lezzet veren şaraptan ve süzme baldan ırmaklar vardır. Cennet ehli için orada bütün meyveler ve bir de Rablerinden bağışlanma vardır.

Bu nimetlere erişen kimse, ebedî olarak ateşte kalacak ve içirilen kaynar suyla bağırsakları parçalanan kimse gibi olur mu? **(2:25; 13:35; 14:17; 18:29; 56:20-26; 83:25)**

47:16 Bunlar içerisinde seni dinleyen münâfıklar da vardır. Fakat (söylediklerini önemsemediklerinden) senin yanından ayrıldıklarında kendilerine ilim verilmiş olanlara "Biraz önce ne söyledi/ bir şey anladınız mı?" derler. Böyleleri ihtiraslarının peşine düştükleri için Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir.

47:17 Doğru yola girenlerin ise Allah hidâyetlerini artırır, onlara kendisine karşı gelmekten sakınma şuuru verir.

47:18 Onlar kıyâmetin ansızın başlarına gelmesini mi bekliyorlar? Onun alâmetleri gelmiştir. Kıyâmet gelip çattığında artık ibret almaları ne işe yarar ki? **(16:1; 21:1; 34:52; 53:57; 54:1; 89:23)**

47:19 Bil ki Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Kendi günahın ve mü'min erkekler ve mü'min kadınlar için de Allah'tan bağışlanma dile. Allah sizin dönüp dolaştığınız yeri de varacağınız yeri de iyi bilir.

47:20 İman edenler, "Keşke cihadı emreden bir sûre indirilse" diyorlardı. Bu konuda hükmü net bir sûre indirilip de onda cihad kesin olarak zikredilince kalplerinde hastalık bulunanlar, sanki ölüm korkusu çökmüş kimsenin bakışıyla sana bakarlar. Yazıklar olsun onlara/ Korktuklarına uğrasınlar! **(4:77; 33:19)**

47:21 Onlara düşen cihad emrine itaat etmek ve güzel söz söylemekten ibaretti. İş kesinleştiğinde Allah'ın emrine sadakat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.

47:22 Demek siz iş başına geçecek olsanız, yeryüzünde bozgunculuk yapacak ve akrabalık bağlarını keseceksiniz öyle mi?

47:23 İşte bunlar Allah'ın lânet ettiği/ rahmetinden uzaklaştırdığı, kulaklarını sağır, gözlerini de kör ettiği kimselerdir.

47:24 Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerine kat kat kilitler mi vurulmuş?

47:25 Doğru yol kendilerine açıkça belli olduktan sonra gerisin geri küfre dönenlere şeytan yaptıklarını güzel göstermiştir. Ayrıca onları bitip tükenmez arzuların peşine düşürmüştür.

47:26 Çünkü münâfıklar Allah'ın indirdiğini beğenmeyenlerle (Yahudi ve müşriklerle) temasa geçip, "Biz bâzı konularda size uyacağız" diyerek yandaşlık yapmışlardı. **(59:11)**

47:27 Melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak? **(4:97; 6:93; 8:50)**

47:28 Bunun sebebi, onların Allah'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve Onu râzı edecek şeylerden de hoşlanmamalarıdır. Bu sebeple Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.

47:29 Yoksa kalplerinde münâfıklık hastalığı bulunanlar, Allah'ı kendilerinin kinlerini meydana çıkarmayacak mı sandılar?

47:30 Dileseydik Biz o münâfıkları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden ve konuşma tarzlarından/ üsluplarından kesinlikle tanırdın (Ama bunu dilemedik). Allah bütün yaptıklarınızı bilir.[3] **(9:64)**

47:31 Ant olsun ki içinizden mücâhidlerle sabredenleri ayırt etmek ve hâlinizi meydana çıkarmak için Biz, sizi imtihan edeceğiz. **(33:24; 67:2)**

47:32 İnkâr edenler, halkı Allah yolundan alıkoyan ve doğru yol kendilerine belli olduktan sonra Peygambere karşı gelenler, Allah'a en küçük bir zarar vermiş olamazlar. Allah onların bütün tertiplerini boşa çıkarır.

47:33 Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin de amellerinizi boşa çıkarmayın.

47:34 İnkâr eden ve insanları Allah'ın doğru yoluna girmekten alıkoyan sonra da kâfir olarak ölenleri, Allah asla bağışlamayacaktır. **(4:48)**

47:35 Sakın üstün durumdayken gevşeyip de barışa çağırmayın. Allah sizinle beraberdir. Yaptıklarınızın karşılığını da noksan bırakmaz. **(47:4)**

47:36 Şüphesiz dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan ibarettir. Eğer iman eder de Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakınırsanız, o size mükâfatını verir. Kaldı ki O sizden malınızın tamamını da istemiyor. **(29:64)**

47:37 Eğer sizden malınızın tamamını isteseydi ve sizi buna zorlasaydı, cimrilik ederdiniz. Bu da sizde Allah'a/ dine ve bağışta bulunacağınız kimseye karşı kininizi/ nefretinizi ortaya çıkarırdı.

[3] Bu âyet şöyle de tercüme edilmiştir: "Eğer dileseydik onları sana tek tek gösterirdik, sen de onları yüzlerinden tanırdın. Hatta sen onları ifadelerinden, ses tonlarından kesinlikle tanırsın. Allah bütün işlerinizi bilir."

Allah "Dileseydik .... Tanırdın. Fakat bunu dilemedik. Bu durumda onları tanıyamazsın" buyuruyor. Böyleyken tercümenin 2. kısmı, "Hatta sen onları ifadelerinden, ses tonlarından kesinlikle tanırsın" diyor. Bu tercümenin sonu, başını hükümsüz bıraktığı için böyle bir tercümeyi tercih etmedik.

Bu âyet şöyle de tercüme edilmiştir: "Eğer dilersek sana onları elbette gösteririz. Sen de kendilerini mutlaka simalarından tanırsın..."

47:38 Sizler, Allah yolunda infaka/ harcamaya çağrıldığınızda içinizden bazıları cimrilik eder. Fakat kim cimrilik ederse ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz.[4] Eğer Ondan yüz çevirirseniz, sizi bir başka toplulukla değiştirir. Onlar sizin gibi (cimri) olmazlar. **(5:54; 6:133; 14:19)**

[4] İnfakı, sevap kazanmanız için ister. Çünkü Allah hiç kimseye muhtaç değildir; muhtaç olan sizlersiniz.

FETİH SÛRESİ

Medine döneminde indirilmiştir, 29 âyettir. İsmini ilk âyette geçen "fetih" kelimesinden almıştır. Sûrede fetih olarak görülen Hudeybiye sulhü, Sahabîlerin, mü'minlerin özellikleri konu edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

48:1 Şüphesiz (Hudeybiye Sulhü ile) Biz sana apaçık bir fetih yolu açtık.[1]

48:2-3 Bu, Allah'ın senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlaması, üzerindeki nimetini tamamlaması, seni dosdoğru bir yola iletmesi ve sana şanlı bir zafer ihsan etmesi içindir.

48:4 Mü'minlerin imanlarına iman katmak için kalplerine sekînet/ güven indiren Odur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapandır.

48:5 Allah sekînet/ sükûnet indirmekle size lütufta bulundu ki, mü'min erkek ve mü'min kadınların günahlarını bağışlasın, onları ebedî olarak içlerinden ırmaklar akan Cennetlere yerleştirsin. Bu ise Allah katında pek büyük bir kurtuluştur.

48:6 Bir de Allah hakkında kötü zanlara kapılan münâfık erkek ve kadınlar ile müşrik erkek ve kadınları cezalandırsın (bunların mü'minler hakkında bekledikleri yenilgi, kendilerini bulsun). Onların kötülükleri kendi aleyhlerine dönecektir. Allah onlara gazap etmiş, onları rahmetinden uzaklaştırmış ve onlar için Cehennemi hazırlamıştır. Gidilecek ne kötü bir yerdir orası!

48:7 Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

48:8 Biz, seni, insanlar üzerine bir şâhit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. **(21:107; 22:49; 25:56; 34:28)**

48:9 Bunu, insanların Allah'a ve Rasulüne iman ve Onun (dinine) yardım etmesi, Ona saygı duyması ve sabah akşam Onu tesbih etmeleri/ her türlü kusurdan uzak görmeleri için yaptık.[2]

[1] *Fetih*, çok anlamlı kelimelerdendir. Bir anlamı "hüküm" demek olan bu kelime, bir beldeyi savaşla veya savaşsız olarak zorla veya sulh ile ele geçirmek anlamına da gelir. Orası ele geçirmek için savaşanlara kapalı iken alınıp ele geçirilince açılmış olduğundan, buna fetih denilmiştir. Bu âyette bir fetih değil, fetih yolu, fethin başlangıcı, fetih hükmü verildiği konu edilmektedir.

[2] Bu âyette "tuazziru**hu**, tuvakkiru**hu** kelimelerindeki "hu/o" zamirlerinin Allah'a mı yoksa Rasulüne mi gittiği konusunda farklı görüşler vardır. "Tusebbihû**hu**" daki zamirle kesin olarak Allah kastedildiğinden, âyete, zâmirlerin Al-

48:10 Sana bağlılıklarını bildirenler/ bîat edenler, Allah'a bağlılıklarını bildirmiş olurlar. Allah'ın eli/ yardım ve desteği, onların eli üzerindedir. Öyle ise ahdini bozan kendi aleyhine bozmuş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene gelince: Allah ona pek büyük bir mükâfat verecektir.[3] **(4:80; 9:111)**

48:11 (Umre seferi için Kureyş'ten çekinerek) seninle birlikte gelmeyip arkada kalan Bedevîler diyecekler ki:

"Mallarımız ve âilelerimiz bizi oyaladı. Allah'tan bizim için bağışlanma dile." Onlar kalplerinde olmayanı dillerinin ucuyla söylüyorlar. Sen de ki:

"Eğer Allah size bir zarar vermek istese veya bir fayda verecek olsa (öldürülecek veya ganimet elde edecek olsanız) buna engel olmaya kimin gücü yeter? Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan bütünüyle haberdardır.

48:12 "Aslında siz sandınız ki Peygamber ve mü'minler âilelerine bir daha asla geri dönemeyecek. Kalbinize böylesi hoş gösterildi de çok kötü bir zanda bulundunuz." Böyle yapmakla da helak edilmeyi hak eden bir topluluk oldunuz.

lah'a gittiğini söyleyen görüşe göre meal verdik. Zâmirlerin Rasulullah'a gitmesi durumunda ise anlam şöyle olur:

"(Ey mü'minler, size peygambergönderdik ki) Allah'a ve Rasulüne iman edesiniz, ona yardım edesiniz, ona hürmet edesiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbih edesiniz/ her türlü kusurdan uzak göresiniz."

Zemahşerî, zamirleri ayıranın yâni bir kısmını Allah'a, bir kısmını, Rasullaha gönderen birinin yanlış bir iş yaptığını söyler.

[3] Hudeybiye Sulhünde gerçekleşen Rıdvan Biatı kastedilmektedir. (Ayrıntı için Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek isimli kitabımızın 3. cildine bakınız.

Bu âyette, Peygamberimize biat etmek, onunla akitleşmek, Allah'a biat etmek, Allah ile akit yapmak gibi değerlendirilmiştir. Nitekim başka bir âyette de Peygambere itaat edenin, Allah'a itaat etmiş gibi olacağı bildirilmiştir. **(4:80)**

Kıyâmete kadar okunacak bir kitapta yer alan bu âyet, sadece tarihi bir olayı haber vermez. Kur'ân "evrensel" bir kitap olduğu için kıyâmete kadar gelen bütün mü'minleri muhatab alır. Peygamberimizden sonra gelen mü'minlerin bîatı da iman etmiş olmalarıdır. Mü'minler, iman etmekle İslâmiyetin kendilerine yüklediği mükellefiyetleri yerine getirmeye söz vermiş olmaktadırlar. Dolayısıyla bizler de kendimizi mânen Rıdvan Bîatı'na katılmış sayarak bu tehdide ve ardından gelen müjdeye muhatab yapmalıyız.

48:13 Kim Allah'a ve Rasulüne iman etmezse şüphesiz Biz inkârcılar için saîri/ alev alev ateş hazırladık.

48:14 Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder (Tevbe edenleri bağışlar, günahta ısrar edenlere ise azap eder. Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

48:15 Daha önce sizinle birlikte sefere çıkmayanlar, ganimet için çıktığınızda "İzin verin de biz de sizinle gelelim" diyecekler. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. Sen de ki: "Siz (kalplerinizin hastalığı devam ettiği ve dinde kararsız kaldığınız sürece) bizimle gelemezsiniz. Allah daha önce böyle söyledi." Onlar, "Hayır, siz bizi kıskanıyorsunuz" diyecekler. Aksine onlar, anlayışı kıt insanlardır. **(9:83)**

48:16 (Seferden) geri kalan o bedevîlere de ki: "Siz yakında çok güçlü bir toplulukla savaşmaya çağrılacaksınız. Onlarla teslim bayrağını çekip hakimiyetinizi kabul edinceye kadar savaşmanız gerekecek. İtaat ederseniz, Allah size güzel bir karşılık verecek. Eğer daha önce yüz çevirdiğiniz gibi bundan da yüz çevirirseniz, sizi pek acı bir azapla cezalandıracaktır."

48:17 Ancak kör olan için savaşa katılmama konusunda bir sorumluluk yoktur, topal olan için sorumluluk yoktur, hasta olan için sorumluluk yoktur. Kim Allah'a ve Rasulüne itaat ederse Allah kendisini içinden ırmaklar akan Cennetlere koyar. Kim de yüz çevirirse onu da acı veren bir azapla cezalandırır.

48:18 Yemin olsun ki ağacın altında sana biat eden mü'minlerden Allah râzı oldu. Samimî olduklarını bildiği için Allah onların üzerine sekinet/ güven indirdi ve onları çok yakın bir fetihle mükâfatlandırdı. **(9:111; 48:4)**

48:19 Allah onları elde edecekleri daha bir çok ganimetle de mükâfatlandırdı. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

48:20 Allah size elde edebileceğiniz daha pek çok ganimet vaat etti. Bu (Hayber'in) ganimetlerini size hemen verdi. Bunu da düşmanlar ellerini üzerinizden çeksin, mü'minler için bir delil olsun ve Allah sizi doğru yola iletsin diye yaptı.[4]

[4] Mü'minler, kendilerini müşriklerden gelecek tehlikeye karşı Hudeybiye sul-

48:21 Allah, size bundan başka elde etmeyi aklınızdan bile geçiremediğiniz, sadece Kendisinin bildiği başka ganimetler de vaat etti. Allah'ın her şeye gücü yeter.

48:22 (Hudeybiye'de) o kâfirler sizinle savaşsalardı, arkalarını dönüp kaçarlardı. Bir dost veya yardımcı da bulamazlardı.

48:23 Öteden beri devam edegelen sünnetullah/ Allah'ın kanunu, uygulaması budur. Allah'ın sünnetinde hiçbir değişiklik bulamazsın. (35:43)

48:24 Müşriklere karşı size zafer verdikten sonra Mekke Va'disi'nde onların elini, sizden; sizin elinizi de onlardan çektiren Allah'tır. Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görür. **(5:11)**

48:25 Sizi Mescid-i Haram'ı ziyaret etmekten, kurbanlarınızı yerlerine ulaştırmaktan alıkoyanlar, kâfirlerin tâ kendileridir. Eğer onların arasında sizin tanımadığınız mü'min erkek ve mü'min kadınlara bilmeden zarar vermek suretiyle üzüntüye uğrama ihtimaliniz olmasaydı, onlarla savaşmanıza izin verirdik. Fakat dilediğini rahmetine eriştirmek için Allah, sizin elinizi onlardan çektirdi. Eğer (Mekke'deki) mü'minler ve kâfirler birbirlerinden ayırt edilmiş olsaydı, kâfirleri pek acı veren bir azaba uğratırdık.

48:26 Kâfirler kalplerine Câhiliyye hamiyetini yerleştirdiğinde[5] Allah da Rasûlünün ve mü'minlerin üzerine sekînet/ güven indirerek onları Allah'a karşı gelmelerini önledi/ şirkten sakınmalarını sağladı. Zaten onlar böyle davranılmaya ehil kimselerdi. Allah, her şeyi hakkıyla bilir.

48:27 "(Sizler Hudeybiye sulhünü bir fetih olarak görmeseniz de) şu bir gerçek ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak korkusuzca Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Ayrıca Allah sizin bilmediğinizi bildiği için, size yakın bir zafer vaat etti.[6]

hüyle güvene alınca Hayber Yahudilerinin üzerine yürüdüler ve Hayber'i fethederek yüklü miktarda ganimet ele geçirdiler.

5 Câhiliye hamiyeti, Câhiliye insanının, Peygamberimizin çağrısına karşı tutumları, Mekke'nin liderleri, büyükleri, soyluları ve zenginlerinin etkisiyle oluşan bir büyüklenmeydi. Ayrıntı için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 252 ve sonraki sayfalarına bakınız.

6 Peygamberimiz, Hudeybiye'ye çıkmadan önce rüyasında; kendisinin ve

48:28 Allah, elçisini, doğru yolu göstermek, hak dini tebliğ etmek ve dini/ İslam'ı her yönüyle ortaya çıkarıp tamamlamak üzere göndermiştir. Buna şâhit olarak Allah yeter.[7] **(9:33; 61:8-9)**

48:29 Muhammed, şüphesiz olarak Allah'ın Rasûlüdür. Onun beraberindekiler ise kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında ise pek merhametlidir.[8] Onları rüku ve secde ederken görürsün. Böylece Allah'ın lütfunu ve rızasını isterler. Onların nişanları, yüzlerindeki secde izidir/ Onlar yüzlerindeki secde izinden tanınırlar. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır.

İncil'deki misalleri ise şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe filizini kuvvetlendirip kalınlaşarak gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler. Bu, çiftçilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle, kâfirleri öfkelendirir. Allah iman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlara bağışlanmanın yanı sıra büyük bir mükâfat da vaat etmiştir. **(5:54, 9:73, 123, 128)**

ashabının emin bir şekilde Mekke'ye girdiklerini, saçlarını tıraş ettiklerini ve kısalttıklarını gördü. Bu rüyayı ashabına anlattı; onlar, "Peygamber'in rüyası haktır" diyerek sevindiler, bunu bir müjde olarak gördüler; Mekke'ye o yıl gireceklerini sanıyorlardı. Ancak Mekke'ye girmeleri gecikince münafıklar "Vallahi, ne tıraş olduk ne saçlarımızı kısalttık ne de Mescid-i Haram'ı görebildik!" diyerek fitne çıkarmaya çalıştılar. Âyetin bu olay üzerine indirildiği rivâyet edilir.

7 Açıklama için 9:33. âyete bakınız.

8 Kur'an'ın bâzı âyetleri tersyüz edilmiştir. Konuluz olan âyetin bu cümlesi de bunlardan birisidir. Âyette mü'minlerin kâfirlere karşı şiddetli; mü'minlere karşı merhametli olmaları istenilirken, günümüzde bunun tam tersi bir durum söz konusudur. Mü'minlerden bazıları kâfirlere karşı merhametli, sevecen, hoşgörülü; mü'minlere karşı ise haşin, sert, merhametsiz, insafsız ve hoşgörüsüz davranmaktadırlar.

HUCURÂT SÛRESİ

Medine'de indirilmiştir, 18 âyettir.

İsmini 4. âyette geçen ve "odalar" anlamına gelen "hucurât" kelimesinden alır. Sûrenin konusu, genelde insan ilişkileri; özelde ise mü'minler arasındaki ilişkilerdir. Bu yönüyle sûreye ahlâk ve adâb sûresi denilse yeridir. Sûrede mü'minler hakkında kötü zanda bulunmak, gizli kusurlarını araştırmak ve gıybet etmek yasaklanır.

Sûrede yer alan günümüz açısından en çarpıcı âyetlerden biri "Ey iman edenler! Yoldan çıkmış/ yalancı biri, size bir haber getirirse onu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğu incitir/ zarar verir sonra da yaptığınızdan pişman olursunuz" âyetidir. Bu âyeti sosyal medya için uyarlayabiliriz. Sosyal medyadaki çoğu haberler "fasıkça"dır. Öyle ise bu mecrada yer alan haberleri araştırmadan, teyit etmeden doğru olarak kabullenmemek gerekir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

49:1 Ey iman edenler! Kendi fikirlerinizi Allah ve Rasulünün emirlerinin önüne geçirmeyin/ Allah ve Rasulünden önce bir iş hakkında açıklama yapmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz O Sem'i ve Alîm'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla bilendir.

49:2 Ey iman edenler! Sesinizi, Peygamberin sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin. Onunla birbirinizle bağıra çağıra konuştuğunuz gibi konuşmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir. **(24:63)**

49:3 Allah'ın Rasulünün huzurunda seslerini kısanlar, şüphesiz Allah'ın, kendisine karşı gelme konusunda kalplerini sınadığı/ imtihana tabi tuttuğu kimselerdir. Onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

49:4 Şüphesiz senin evinin odalarının arkasından (patavatsızca) sana bağıranların çoğu, aklı ermez kimselerdir.

49:5 Eğer bağırmasalar da sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretmiş olsalardı, bu, kendileri için daha hayırlı olurdu. Bununla birlikte şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

49:6 Ey iman edenler! Yoldan çıkmış/ yalancı biri, size bir haber getirirse onu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğu incitir/ zarar verir sonra da yaptığınızdan pişman olursunuz.[1]

49:7 Bilin ki sizin içinizde Allah'ın Rasulü var. (Haddinizi aşmayın. Bir karar vermek gerektiğinde o bu kararı verir.) Eğer yönetimle ilgili birçok işte o sizin fikirlerinize uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirdi ve kalplerinizde onu süsledi/güzel gösterdi. İnkârı, doğru yoldan çıkmayı ve isyanı ise size çirkin gösterdi. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.

[1] "Yoldan çıkmış/ yalancı" şeklinde tercüme ettiğimiz ifadenin aslı, "fâsık"-tır. Fâsık, Allah'ın emrine aykırı davranan, günahkâr, günahta ısrar eden, kötü huylu, kötülük yapmayı alışkanlık haline getiren kimsedir. Kur'an'da, İblis'in Allah'ın emrinin dışına çıkması "fısk" kelimesiyle ifade edilmiştir. (18:50)

Günümüzde sosyal medya haberlerinin çoğu bu âyet ışığında düşünülmelidir. Bu mecrada yer alan haberler araştırılmalı ve gerekli araştırma yapılmadan, hemen doğru olarak kabul edilmemelidir.

49:8 Böyle olması Allah'tan bir lütuf ve nimettir. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapandır.

49:9 Eğer iki mü'min topluluk birbiriyle savaşırsa onlar arasında barışı temin edin. İçlerinden bir grup diğerine karşı haksız şekilde davranır, işi uzatırsa Allah'ın hükmüne dönünceye kadar o saldırgan toplulukla savaşın. Yaptıklarından vazgeçerlerse âdil bir şekilde aralarını bulun ve eşit davranın. Şüphesiz Allah, âdil davrananları sever.

49:10 Mü'minler (başka değil) ancak kardeştirler. Öyle ise kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki rahmete erişesiniz.

49:11 Ey mü'minler! Bir topluluk, diğer bir topluluğu alaya almasın. Ola ki alay edilip küçümsenenler, kendilerinden daha hayırlıdır.[2]

Kadınlar da başka kadınları alaya almasın. Belki alay ettikleri, kendilerinden daha hayırlıdır.

Birbirinizi ayıplamayın/ birbirinize kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık/ Allah'a itaatin dışına çıkmak ne kötü bir namdır. Gerçek hatalı olanlar/ haksızlık yapanlar, bu günahları işleyip de bundan vazgeçmeyenlerdir. **(104:1)**

49:12 Ey iman edenler! Zandan/ birbiriniz hakkında kötü düşünce beslemekten çokça sakının.[3] Çünkü kötü zanda bulunmak günahtır.

Birbirinizin gizli yanlarını/ kusurlarını araştırmayın, birbirinizi arkanızdan çekiştirmeyin/ gıybetini yapmayın. İçinizden ölmüş haldeki kardeşinin etini yemekten hoşlanan çıkar mı? Hayır, bundan iğ-

[2] Âyette sadece sözle yapılan alay değil bir insanın taklidini yapmak, onunla eğlenmek, kişiyi küçük düşürmek de yasaklanmaktadır.

İnsanlarla alay etmek, büyüklenmenin, kendini beğenmenin, karşıdakini küçük görmenin bir yansımasıdır. Büyüklenmek ise dinimizce yasaklanan çirkin huylardandır.

[3] Âyetin bu kısmı nerede ise bütün meallerde "Zannın çoğundan sakının" şeklinde, mefhum-u muhalifiyle/ zıt anlamıyla "azından sakınmanıza gerek yok" gibi bir anlam çağrıştıracak şekilde tercüme edilmiştir.

Âyette geçen zann, zıt anlamlı kelimelerdendir. Bâzen kesinlik ifade eder,- bâzen de sağlam bilgiye değil tahmine dayalı, kesin olmayan bilgi anlamına gelir. Burada bu anlamda kullanılmıştır. Zanna dayalı/ kesin olmayan bir bilgi ile muhatabı yargılamak doğru değildir.

renirsiniz. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah Tevvâb ve Rahîm'dir/ tevbeleri çokça kabul eden ve çok esirgeyendir.[4]

49:13 Ey insanlar! Biz, sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Sonra da (mensup olduğunuz millet ve kabilelere nispet ederek) birbirinizi tanışıp kaynaşanız diye, sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerliniz, Ona karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Habîr'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, en gizli işleri, bütün inceliğiyle bilendir. **(30:21, 22; 4:1)**

49:14 Bedevîler/ çölü mesken tutanlar "İman ettik" dediler. De ki: "Siz iman etmediniz. Bunun yerine '(Siyasî otoritenize) teslim olduk' deyin. Çünkü iman henüz kalplerinize yerleşmedi. Bununla birlikte Allah'a ve Rasulüne itaat ederseniz Allah, sizin iyiliklerinizden hiçbir şey eksiltmez. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir/ çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir."

49:15 Mü'minler ancak o kimselerdir ki Allah'a ve Rasulüne iman ederler, imanlarında şüpheye düşmezler, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad ederler. İşte onlar imanlarında sâdık olanların tâ kendisidir.

49:16 De ki: "Siz dininizi/ imanınızı Allah'a mı öğretmeye kalkıyorsunuz? Hem de Allah göklerde ve yerde olan her şeyi bildiği halde. Allah her şeyi hakkıyla bilir.

[4] Âyette yasaklanan tecessüs ve gıybet de toplum hayatı için birer zehir ve tahrip gücü yüksek birer bomba gibidir. Tecessüs, insanın gizli kusurlarını araştırmak ve orta yere dökmek için âdeta casusluk yapmaktır. Kimin ne kusuru var kim hangi ayıbını gizliyor diye dedektiflik yapmak, bir Müslümana uygun davranış şekli olamaz.

Yasaklanan bir başka kötü huy olan gıybet, bir kimse hakkında, onun bulunmadığı bir toplumda hoşlanmayacağı şeyler söylemektir. Kişi hakkında söylenilenler doğru da olsa bu bir gıybettir. Konuşulanları "Ben bunu yüzüne de söylüyorum" diyerek meşrulaştırmak, mümkün değildir.

Maalesef toplumda domuz eti yeme, içki içme, kumar oynama, rüşvet ve fâiz yeme gibi günahlara karşı nisbeten bir hasasasiyet olsa da gıybete karşı hiçbir şekilde hassas davranılmamaktadır. Aslında günah olmakla birlikte, sayılanlar ferdî günahlardır. Gıybet ise Müslümanlar arasındaki sevgi ve güveni sarsan toplumsal bir ahlak bozukluğudur. Dolayısıyla sayılan günahlardan daha hassas olunması gereken bir konudur. Günümüzde fâiz, içki, kumar, rüşvet ve zinâ da önemsenmeyen haramlar grubundandır ama gıybet büsbütün önemsenmeyen bir haram durumundadır.

49:17 İslam'a girmeleriyle/ siyasî otoritene boyun eğmiş olmalarıyla seni minnet altına sokuyorlar. De ki: "Siyasî otoriteme boyun eğmenizi başıma kakmayın. Aksine size imanı lütfettiği için, Allah sizi minnet altında bırakır. Eğer doğru kimselerseniz bunu bilin/ Allah'a minnettar kalın."

49:18 Şüphesiz Allah göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah sizin yaptıklarınızı da hakkıyla görmektedir.

Gıybetin aklen, kalben, insaniyeten, vicdanen, yaratılış gereği ve milliyeten kötülendiğini ifade eden Bediüzzaman, bu âyet ile ilgili olarak şöyle bir açıklama yapar:

"Acaba isteme ve cevap verme yeri olan aklınız yok mu ki bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor?

"Acaba sevme ve nefret etme yeri olan kalbiniz bozulmuş mu ki en nefret verici bir işi sever?

"Canlılığını toplumdan alan sosyal hayatınıza ve medeniyetinize ne olmuş ki böylesine hayatınızı zehirleyen bir işi kabul eder?

"İnsaniyetinize ne olmuş ki böyle canavar gibi arkadaşınızı dişle parçalıyorsunuz?

"Hiç kendi cinsinize olan merhametiniz/ acımanız ve akrabalık bağlarınız yok mu ki böyle çok yönlerden kardeşiniz olan birinin mânevî şahsını insafsızca dişliyorsunuz? Ve hiç aklınız yok mu ki kendi organlarınızı, kendi dişlerinizle delicesine ısırıyorsunuz?

"Vicdanınız nerede? Yaratılışınız bozulmuş mu ki en hürmete layık bir halde bulunan bir kardeşinize karşı, etini yemek gibi en tiksindirici bir iş yapıyorsunuz?"

KÂF SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 45 âyettir. İsmini, ilk âyette geçen "kâf" harfinden almıştır. Sûrede Allah'a şirk koşan ve dirilişe inanmayan müşriklerin bu bâtıl düşünceleri eleştirilir.

Peygamberlerine inanmayan önceki kavimlerin sonları haber verilerek müşrikler tehdit edilir. Ayrıca inkârcıların ahiretteki durumları tasvir edilir. İnsanın diriltileceği, kaydı tutulan amellerinden dolayı hesaba çekileceği ikazı yapılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

50:1 Kâf. Şerefi çok yüce olan Kur'an'a yemin olsun. **(38:1-2; 56:75-77; 85:21-22)**

50:2-3 Doğrusu müşrikler içlerinden bir uyarıcının gelmesine şaştılar da "Bu şaşılacak bir şey! Biz ölüp toprak olduktan sonra mı diriltileceğiz? Bu, çok uzak bir ihtimal" dediler. **(10:2)**

50:4 Oysa Biz toprağın onlardan neyi yiyip eksilttiğini biliyoruz. Çünkü katımızda her şeyi koruyan bir Kitap var.

50:5 Doğrusu onlar kendilerine gelen gerçeği/ Kur'an'ı yalanladılar. Şimdi ise şaşkınlık/ kararsızlık içindedirler.

50:6 Üstlerindeki göğe bakmazlar mı hiç? Onu hiçbir çatlağı/ eksik ve kusuru olmaksızın nasıl binâ edip süsledik. **(67:3-4)**

50:7 Yeri nasıl döşeyip oraya (dengesini koruması için) sabit dağlar koyduğumuzu görmediler mi? Orada gönül açan her türden çiftler/ bitkiler yetiştirdik. **(36:36; 51:49)**

50:8 Bütün bunları Bize dönecek kulların kalp gözünü açıp ibret almaları için yaptık.

50:9-11 Gökten de bereketli/ faydalı bir su indirip onunla kullarımıza rızık olsun diye nice bahçeler, biçilecek ekinler, özellikle de daneleri birbiri üzerine binmiş/ oldukça bol yüksek hurma ağaçları bitirdik. O suyla ölü bir beldeye can verdik. İşte kabrinizden çıkışınız da ölü toprağın canlanması gibi olacaktır. **(40:57; 41:39; 46:33)**

50:12-14 Müşriklerden önce de Nuh kavmi, Ress Ashâbı, Semud ve Âd kavimleri, Firavun ve Lut'un halkı, Eyke halkı ve Tubba' kavmi de yalanlamıştı. Sayılanların hepsi de peygamberlerini yalanladılar da kendilerine vaat ettiğim azabı hak ettiler.

50:15 Onların ilk yaratılışı Bize zor mu geldi ki tekrar diriltmekten âciz kalalım? Hayır onlar (ilk yaratılışı kabul ettikleri halde) yeniden yaratılacakları konusunda şüphe içerisindedirler. (Oysa ilk yaratılışı gerçekleştiren, ikinci yaratılışa da güç yetirir) **(13:5; 30:27; 46:33)**

50:16 Yemin olsun ki insanı Biz yarattık. Nefsinin kendisine nasıl bir vesvese verdiğini/ ne fısıldadığını da biliriz. Çünkü Biz ona şah damarından daha yakınız/ her hâlinden haberdarız.

50:17 Çünkü sağında ve solunda bulunan iki melek insanın her işini yazarken Biz kendisine onlardan da yakınız.

50:18 İnsanın yanında, ağzından söz çıkar çıkmaz, onu yazmaya hazır gözetleyici bir melek vardır. **(78:29; 82:10-12)**

50:19 Derken ölüm sarhoşluğu gerçekten geliverir. İnsana, "İşte senin kaçıp durduğun şey başına geldi" denir.[1]

50:20 Sûra üflenir. Vaat edilen gün işte budur.

50:21 Herkes yanında bir sevk edici, bir de kendisi için şâhitlik edecek olan melekle beraber gelir.

50:22 Onlara şöyle denilir: "Yemin olsun ki sen bunlardan gafildin. Şimdi gözünden sebepler perdesini kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir."

50:23 Beraberindeki melek, "İşte yanımdaki hazır" der.

50:24-25 (İki meleğe) şu emir verilir: "Atın Cehenneme her inatçı kâfiri! Hayra bütün gücüyle engel olanı, zulme sapanı, haktan şüphe içerisinde olanı.

50:26 "O kimse ki Allah'ın yanısıra başka ilahlar edinmiştir. Atın onu şiddetli azabın içine."

50:27 Yanındaki yoldaşı/ şeytan der ki: "Ey Rabbimiz! Onu ben azdırmadım. Zaten o haktan yana çok derin bir sapıklık içerisindeydi." **(14:22)**

50:28 Allah şöyle der: "Huzurumda çekişmeyin. Ben size daha önce uyarıcı göndermiştim.[2]

50:29 "Benim huzurumda söz değiştirilmez. Ben kullarıma zulmedici değilim/ hak etmeyeni cezalandırmam."

50:30 Cehenneme insanlar atıldıkça Rabbimiz ona, "Doldun mu?" diye seslenecek. O ise "Daha yok mu?" diyecek. **(11:119; 32:13)**

50:31 Cennet ise Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yaklaştırılır. Uzakta değildir artık.

50:32 İşte Allah'a yönelen ve Onun emirlerini koruyan herkes için vaat olunan budur.

[1] Âyette geçen mâ'ya olumsuzluk anlamı verildiğinde bu cümlenin anlamı şöyle olur: "Bu, senin kaçıp uzaklaşmaya güç yetiremediğin şeydir."

[2] Sanki kâfir arkadaşı için, "Ya Rabbi! Beni bu azdırdı!" demiş; arkadaşı da "Ya Rabbi! Ben azdırmadım onu!" cevabını vermiştir. Allah da onları susturmuştur.

50:33-34 Görmediği halde Rahman'dan korkan ve sadece Ona yönelen bir kalp ile huzuruna gelen kimselere. Oraya selâmetle/ emniyet içinde girin. İşte bu ebediyete kavuşma günüdür" denir. **(2:3)**

50:35 Orada onların dilediği her şey vardır. Hatta katımızdan daha fazlası da vardır. **(10:26; 39:73)**

50:36 Biz bu müşriklerden önce kendilerinden kat kat güçlü olan nice nesiller helak ettik. Onlar şehir şehir dolaşıp durdular/ kaçacak delik aradılar. Allah'ın azabından/ ölümden kaçacak yer buldular mı? **(85:12)**

50:37 Elbette bunda içinde bir kalp taşıyan/ duyarlı ve dikkatle dinleyen kimseler için ibret vardır.

50:38 Yemin olsun ki Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde/ devirde yarattık. Bize asla bir yorgunluk da dokunmadı. **(7:54; 40:57; 41:12; 46:33)**

50:39 Sen onların söylediklerine sabret. Güneşin doğuşundan ve batışından önce Rabbini övgü ile tesbih et/ her türlü kusurdan uzak gör.

50:40 Gecenin bir bölümünde ve secdelerden sonra da Onu tesbih et/ noksanlardan uzak gör. **(17:79; 30:17-18)**

50:41 O gün seslenicinin yakın bir yerden yapacağı çağrıya kulak ver.[3]

50:42 Hakka çağıran o sesi işitecekleri gün, işte o huruc/kabirlerden çıkış günüdür.

50:43 Şüphesiz dirilten de öldüren de Biziz. Dönüş de ancak Bizedir.

50:44 O gün yer yarılır ve insanlar hızla kabirlerinden çıkarlar. Onları böylece toplamak Bizim için çok kolaydır. **(31:28; 54:50; 99:2)**

50:45 Onların söylediklerini Biz çok iyi biliyoruz. Sen onları imana zorlayacak değilsin. Öyleyse sen, Benim tehdidimden korkanlara Kur'an ile öğüt ver. **(42:48; 79:45; 87:9; 88:21-22)**

[3] Bu âyette geçen "yakın yer"in neresi olduğu konusunda tefsirlerde "gaybı taşlama" cinsinden gereksiz bilgiler yer alır. Allahu a'lem.

ZÂRİYÂT SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 60 âyettir. İsmini 1. âyette geçen "esip savuran/ rüzgarlar" anlamına gelen "zâriyat" kelimesinden alır. Sûrede inkârcıların kötü, mü'minlerin ise güzel sonları anlatılır.

Ayrıca Hz. İbrahim, Hz. Lût, Hz. Nuh ve Hz. Mûsâ kıssalarına yer verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

51:1-5 Esip savuran rüzgara; yağmur yüklü bulutlara; kolaylıkla akıp gidenlere/ gök cisimlerine, gemilere; işleri taksim edenlere/ meleklere yemin olsun ki size vaat edilen kesinlikle doğrudur.

51:6 Hesap gününde yargılanma kesinlikle gerçekleşecektir (Zaman sizi o güne doğru götürüyor).

51:7-8 Yörüngelerle donatılmış göğe yemin olsun ki sizler çelişkili/ birbirini tutmayan sözler söylüyorsunuz.[1]

51:9 Oysa (Kur'an'a) dâvetten ancak aklı çelinenler çevrilir.

51:10-14 O kahrolası yalancılar, aymazlık yapanlar/ Peygamber ve Kur'an hakkında yalan uyduranlar, tam bir cehâlet içerisindedirler.

"Ne zamanmış şu hesap günü?" diye soruyorlar. O gün onların ateşte azap çekecekleri gündür.

Onlara şöyle denir: "Tadın azabınızı. Çabuklaştırılmasını istediğiniz şey işte budur."

51:15-16 Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise Cennet bahçelerinde ve pınar başlarındadır. Rablerinin kendilerine verdiği nimetleri alırlar.

Çünkü onlar bundan önce dinin güzel gördüğü işleri güzel bir şekilde yapan kimselerdi.[2]

51:17-19 Geceleri pek az uyurlardı. Seher vaktinde bağışlanma dilerlerdi. Mallarında da yardım isteyenler ve darda kalmışlar için bir pay/ hisse vardı.

51:20 Kesin olarak iman etmek isteyenler için yeryüzünde/ âfakta nice deliller vardır. **(13:4)**

51:21 Kendi varlıklarında/ enfüste de böyle deliller vardır. Hâlâ görmeyecek misiniz?

51:22 Gökte de rızkınız(ın sebepleri, yağmur) ve size vaat olunan şeyler vardır.

51:23 Göğün ve yerin Rabbine yemin olsun ki sizin çıkardığınız ses nasıl gerçekse size vaat edilenler de öyle gerçektir.

[1] Yani Peygamber şâir, kâhin, sihirbaz diyerek; Kur'an'a şiir, sihir ve geçmişin masalları diyerek bir çelişki içerisindesiniz.

[2] Bu âyetin son kısmı "Allah'ı görür gibi amel işleyen kimselerdi" şeklinde de tercüme edilmiştir.

51:24 İbrahim'in değerli misafirlerinin haberi sana gelmiş miydi?

51:25 Yanına girdiklerinde "Selâm" demişlerdi.

İbrahim de "Selâm. Siz yabancı kimselersiniz" dedi. **(11:69; 15:52; 21:26)**

51:26-27 Sonra âilesinin yanına çıktı ve semiz bir buzağı (çevirmesiyle) döndü. Önlerine koyup, "Buyurmaz mısınız?" dedi.

51:28 Yemediklerini görünce içini bir korku kapladı. Misafirler, "Korkma!" diyerek kendisini bilgin bir oğulla müjdelediler. **(11:69-73; 15:52-62)**

51:29 Bunun üzerine eşi çığlık atarak elini alnına vurup, "Kısır bir kadın mı doğum yapacak?" dedi.

51:30 Melekler, "Evet, öyledir ama Rabbin böyle buyurdu" dedi. Şüphesiz Allah Hakîm ve Alîm'dir/ Her şeyi hikmetle yapan ve her şeyi hakkıyla bilendir.

51:31 İbrahim onlara, "Göreviniz nedir ey elçiler?" dedi.

51:32-34 Onlar şöyle dedi: "Biz suçlu bir topluluk olan Lût kavmine gönderildik.

"Onların üzerlerine çamurdan taşlar yağdıracağız.

Aşırı giden topluluktan kime isabet edeceği Rabbin tarafından işaretlenmiştir." **(11:83; 15:72; 105:1-5)**

51:35-37 "Mü'min olanların hepsini oradan çıkardık. Zaten orada bir tek evden başka emrimize teslimiyet gösteren yoktu. Acı veren bir azaptan korkanlar için orada işâretler/ alâmetler bıraktık.

51:38 Mûsâ'nın kıssasında da nice ibretler vardır. Hani onu apaçık bir delil/ mu'cize ile Firavun'a göndermiştik.

51:39 Firavun ise adamlarıyla birlikte (saltanat ve ordusuna güvenerek) yüz çevirdi, yalanladı, "O bir büyücü veya delidir" dedi.

51:40 Biz de onu ve ordusunu yakalayıp denize attık. Firavun ise o sırada (önceki inadı sebebiyle) kendi kendini kınayıp duruyordu. **(10:92)**

51:41-42 Âd kavminde de ibret vardır. Onlara kasıp kavuran, geçtiği yerde canlı bırakmayan, onu kül edip savuran bir rüzgar/ kasırga göndermiştik.

51:43-45 Semud kavminde de ibretler vardır. Onlara: "Bir zamana kadar faydalanın" denilmişti. Rablerinin emrine karşı geldiler. Bu sebeple bakıp dururlarken/ göz göre göre kendilerini yıldırım çarpıverdi. Ayağa kalkacak güçleri kalmamış, yardım edenleri de olmamıştı. **(11:61)**

51:46 Daha önce Nuh kavmini de helak etmiştik. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir topluluktu.

51:47 Göğü kudretimizle Biz binâ ettik. Bizim elimiz geniştir/ Onu genişleten de Biziz.[3]

51:48 Yeri de döşeyip düzenledik. Biz ne güzel donatıcıyız.

51:49 Düşünüp öğüt alırsınız diye her şeyi de çifter yarattık.[4] **(31:10; 36:36; 43:12)**

51:50 (Öyle ise sayılanlara benzer bir helak yaşamamak için) Hepiniz Allah'a koşun/ sığının. Şüphesiz ben, Onun tarafından size gönderilen apaçık bir uyarıcıyım.

51:51 Allah ile birlikte başka bir ilah edinmeyin. Şüphesiz ben size Onun tarafından gönderilen apaçık bir uyarıcıyım.

51:52 İşte böyle (seni inkâr ettikleri gibi) onlardan öncekilere de bir peygamber geldiğinde, derhal "O bir büyücü veya delidir" dediler.

51:53 Yoksa onlar bunu birbirlerine tavsiye mi ediyorlardı/ söz birliği mi etmişler? Hayır hayır, onlar sadece haddi aşan bir toplum oldukları için böyle yapıyorlar.

51:54 Sen onlardan yüz çevir. Böyle yaptığın için kınanacak değilsin.

51:55 Bununla birlikte insanlara öğüt vermeye devam et. Çünkü öğüt, mü'minlere fayda verir. **(87:9; 88:17)**

51:56 Ben, cinleri ve insanları ancak Bana ibadet/ kulluk etsinler diye yarattım. **(1:4; 4:36; 6:102; 49:14, 15; 103:1-3)**

51:57 Ben, onlardan (hiçbir zaman) bir rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum.

51:58 Şüphesiz rızık veren ve asla sarsılmaz bir kudretin sahibi olan ancak Allah'tır.

51:59 Şu bir gerçek ki tıpkı geçmiş benzerleri gibi bu zulmedenlerin/ inkârcıların da azaptan payları vardır. Acele etmesinler.

51:60 Kendilerine vaat edilen günlerinde/ tehdit edilen şey gerçekleşince vay inkâr edenlerin haline!

[3] Âyete "Gök ile yerin arasını genişleten de Biziz" anlamı da verilmiştir. Bu genişletme ile ilgili bilimsel birçok izahlar yapılmışsa da bunlar gerçeklikten uzaktır. Sadece bir yorumdan ibarettir. Bu konularda ayrıntı için *Kur'an Teknolojiden Bahsediyor mu?* isimli kitabımıza bakınız.

[4] Erkek-dişi, soğuk-sıcak, artı-eksi, hayat-ölüm, acı-tatlı, karanlık-aydınlık, kara-deniz, güneş-ay, Cennet-Cehennem.

TÛR SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 49 âyettir.

İsmini, 1. âyette geçen ve Allah'ın Hz. Mûsa'ya hitapta bulunduğu "Tûr" kelimesinden almıştır. Sûrede kıyâmet tasviri yapılır, Cennet ve Cehennem ehlinin durumları anlatılır. Kur'an'ın Allah sözü olduğu nazara verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

52:1-8 Tûr'a (Tûr-i Sînâ'ya), yayılmış sayfalar üzerine satır satır yazılan kitaba/ amel defterine, Mâmur eve,[1] yükseltilmiş tavana/ gökyüzüne ve dopdolu/ kabarmış denize yemin ederim ki senin Rabbinin azâbı kesinlikle gelecektir. Ona kimse de engel olamayacaktır.

52:9-12 Kıyâmet günü gök sarsılıp çalkalanır, dağlar da yerinden kopup yürür. Yazıklar olsun o günü yalanlayanlara! Onlar ki daldıkları batakta oyalanıp duruyorlar. **(9:69; 74:45)**

52:13 O gün itile kakıla Cehennem ateşine atılırlar.

52:14 Onlara şöyle denir: 'İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur.

52:15-16 "Vahye sihir diyordunuz. Bu da mı sihir? Yoksa siz mi gerçeği görmüyorsunuz?

"Girin oraya! İster dayanın ister dayanmayın, sizin için ikisi de birdir. Siz ancak yaptığınıza karşılık cezalandırılacaksınız." **(39:71; 44:49-53)**

52:17 Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise Cennette nimetler içerisindedirler.

52:18 Rablerinin kendilerine verdikleriyle mutlu bir hâl içerisindedirler. Rableri onları Cehennem azabından da korumuştur.

52:19-20 Kendilerine şöyle denilir: "Yaptıklarınızın karşılığı olarak sıra sıra dizilmiş koltuklara kurulun ve (yarayan ve içe sinen nimetleri) âfiyetle yiyin için." Onlara hûri'l-îyni eş kılmışızdır.[2] **(37:44)**

52:21 İman edenleri ve onlara iman ile bağlanan zürriyetlerini Cennette birbirlerine kavuşturacağız. Onların yaptıklarının karşılığından hiçbir şey eksiltmeyeceğiz. Herkes kendi kazandığının karşılığını görür. **(13:23; 15:47; 40:8; 74: 38-40)**

[1] Satır satır yazılan kitap, amel defteridir. (17:13)

Mâmur Ev'in yedinci kat semadaki ev olduğu söylenir. Mâmur olması, girip çıkanların çokluğu sebebiyledir.

Mâmur Ev'in Kâbe olduğu da söylenmiştir.

[2] Huri, lügatların ve âlimlerin bildirdiğine göre; genç, güzel, alımlı, beyaz, ahû gözlü, gözleri siyah, güzelliği sebebiyle bakışların kendisinden alınamayacağı, teni parlak kadın demektir. Dünyada güzel kadınlar için de "Huri kadar güzel" denilerek hurilerin güzelliği nazara verilir. "Îyn" de "bütün çekicilik özelliğine sahip göz" demektir. İkisi birlikte "Huri'l-îyn" bütün çekicilik özelliğine sahip kadın anlamına gelir.

52:22 Onlara canlarının çektiği meyvelerden ve etlerden bol bol ikram edeceğiz. **(56:20-21**

52:23 Orada neşe ile birbirlerinden kadeh alıp verirler ki onu içenler boş bir söz söylemezler, günaha da girmezler.

52:24 Cennetliklerin etraflarında, sedeflerinde saklı inciler gibi ter temiz gılmanlar dolaşır.[3]

52:25-28 Birbirlerine dönüp dünyadaki hallerinden sorarlar. Derler ki:

"Biz dünyada âilemiz arasında iken Allah'ın azabından korkardık. Allah, bize lütufta bulundu ve iliklere kadar işleyen Cehennem azâbından bizi korudu.

Bundan önce biz sadece Ona duâ eder/ Ondan istekte bulunurduk (iyi ki böyle yapmışız). Şüphesiz ki O vaadinde sâdık, pek çok lütuf ve ihsan sahibiymiş, ayrıca çok merhametliymiş."

52:29-30 Yoksa onlar "O bir şâirdir. Biz onun başına gelecek felaketi bekliyoruz" mu diyorlar? (Onlar desinler) Sen öğüt vermeye devam et. Rabbinin lütfuyla sen cinlenmiş de değilsin bir kâhin de değilsin.[4] **(36:69)**

52:31 Sen de ki: "Bekleyedurun. Ben de sizinle beraber bekliyorum."

52:32 Onlar bunu akıllarını kullanarak mı söylüyorlar yoksa sırf bir azgınlar topluluğu oldukları için mi?

52:33 Yoksa "Kur'an'ı kendisi mi uydurdu" diyorlar? Doğrusu onların iman etmeye niyetleri yoktur. **(2:23)**

52:34 Eğer doğru söylüyorlarsa Kur'an'ın benzeri bir söz getirsinler/ oluştursunlar.

[3] Gılman, Cennetlikler için Allah'ın yarattığı Cennete mahsus erkek hizmetçilerdir. Gılmanlarda sahibinin hoşuna gitmeyecek hiçbir şey bulunmaz. Efendilerinin her emrini hiçbir itiraz göstermeden derhal yerine getirirler. Her gılman sadece kendi efendisinin emrindedir.

[4] Rabbimiz bu âyetten, 43. âyete kadar "yoksa, yoksa" ifadeleriyle aklen müşriklerin inkâr ve şirk kapılarını kapatmış, içine girip saklanabilecekleri, şirklerini devam ettirebilecekleri bir yer ya da bir kaçamak bırakmamıştır.

52:35 Yoksa onlar bir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar? Ya da kendi kendilerini mi yaratıyorlar?

52:36 Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Doğrusu onlar (gerçek anlamda Allah'a) iman etmezler.

52:37 Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı? Yoksa kainatı onlar mı çekip çeviriyor, idare ediyor?

52:38 Yoksa (senin yalancı ve başarısız olacağın konusunda onların) gök ehlinin haberlerini dinleyecek bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyenler işittiklerine dâir apaçık bir delil sunsunlar.

52:39 Yoksa kız çocukları Allah'ın, erkek çocukları da sizin mi?

52:40 Yoksa sen onlardan bir ücret istedin de onlar ağır bir yükün altına mı girdiler?

52:41 Yoksa gaybın bilgileri onların yanında da oradan mı alıp yazıyorlar?

52:42 Yoksa sana bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Oysa tuzağa düşecek olanlar o kâfirlerin tâ kendileridir. **(43:79)**

52:43 Yoksa onların Allah'tan başka bir ilahları mı var? Oysa Allah onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.

52:44 Eğer onlar gökten bir parçanın başlarına düştüğünü görseler, bunun bir azap olduğuna ihtimal vermeyip "Üst üste yığılmış bulutlardır" derler. **(17:92)**

52:45 Çarpılacakları güne kavuşuncaya kadar onları kendi hallerine bırak.

52:46 O gün geldiğinde tuzakları onlara bir fayda vermez, hiçbir yerden bir yardım da görmezler.

52:47 Şüphesiz âhiret azabından başka dünyada da azap vardır, fakat onların çoğu bunu bilmez. **(32:21)**

52:48 Sen, Rabbinin hükmü gelinceye kadar sabret. Şüphesiz sen Bizim korumamız/ gözetimimiz altındasın. Sabah kalktığında Rabbini hamd ile tesbih et.

52:49 Gecenin bir kısmında ve yıldızlar kaybolurken de Onu tesbih et.

NECM SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 62 âyettir. Sûrede, Medine'de indiği söyleyen âyet de vardır. İsmini ilk âyette geçen "parça parça inen vahiy" ya da "yıldız" demek olan "necm" kelimesinden alır. Kur'an'ın Allah kelamı olduğu işlenir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

53:1-2 Parça parça inen Kur'an'a yemin olsun ki arkadaşınız sapmadı, bâtıl bir şeye de inanmadı.[1]

53:3 O kendi arzusuna göre konuşmaz.

53:4 O ancak kendisine vahyolunan (Kur'an'ı) söyler.[2]

53:5-7 Onu/ Kur'an'ı güçlü, kuvvetli ve üstün yaradılışlı biri/ Cebrâil öğretti. O, en yüksek ufukta iken ona/ peygambere yöneldi. **(81:19-21)**

53:8 Sonra da ona yaklaştı ve iyice yanına sokuldu.[3]

53:9 Sonunda kendisine iki yay mesâfesi/ elini uzatsa dokunacak kadar hatta daha da yakın oldu.[4]

53:10 (Vahiy meleği) daha sonra Allah'ın kuluna vahiy edilecek olanı vahyetti.

53:11 (Peygamberin) gördüğünü, kalbi yalanlamadı.

53:12 Şimdi siz gördüğü hakkında onunla tartışacak mısınız?

53:13-15 Yemin olsun ki onu/ vahiy meleğini bir kere de gerçek

[1] Âyette geçen ve bizim "parça parça inen Kur'an" anlamı verdiğimiz "necm" kelimesi, yıldız/ Süreyya yıldızı ve ot anlamına da gelir. Burada bağlama daha uygun olduğunu düşündüğümüzden Kur'an anlamını tercih ettik. "Yıldız" anlamı tercih edildiğinde âyetin meâli, "Kayan yıldıza yemin olsun ki" şeklinde olur.

[2] Burada "kendine vahyolunandan" maksat Kur'an'dır. Ancak bâzı İslam âlimleri, Rasûlullahın her sözünün vahiy olduğunu iddia ederler. Görüşlerini de bu âyetle delillendirmeye çalışırlar. Ancak âyette Kur'an'ın kastedildiği çok açıktır. Nitekim sonraki âyet, konuşmadan maksadın ne olduğunu açıklamaktadır.

Sünnetin/ hadisin vahiy olup olmadığı konusundaki tartışmalar için *Sünnet-Vahiy-Sünnet Kur'an İlişkisi* isimli kitabımıza bakınız.

[3] Âyette geçen "hû" zamirini Allah'a götürerek bu cümleye "Allah'ı gördü" anlamı verilse de burada Peygamberimizin vahiy alma esnasında Allah'ı değil, Cebrâil'i gördüğü çok açıktır. Tefsirlerimizdeki ağırlıklı görüş bu istikamlettedir. **İmam Mâturîdî** de bu görüşü tercih eder.

[4] Câhiliyye halkı, ölçümlerini kavs/ yay, rimh/ mızrak, sevt/ kamçı, zira'/ arşın, ba'/ kulaç, hatve/ adım, şibr/ karış, fetr/ başparmakla şehadet parmağı arası ve ısba'/parmak ile yaparlardı. Mesela "Güneş iki mızrak yükselince" derlerdi.

Sûretinde, Me'va Cennetinin yanında bulunan Sidre-i Münteha'da gördü.[5]

53:16 O zaman Sidre'yi bürüyen bürüyordu/Allah'ın nuru kaplamıştı.

53:17 Peygamberin gözü, gördükleri sebebiyle şaşmadı, sınırı da aşmadı/ başka şeye bakmadı.

53:18 Gerçek şu ki Rabbinin delillerinden en büyüğünü gördü.

53:19-20 Siz de gördünüz değil mi Lât ve Uzzâ'yı. Üçüncü olarak da Menat'ı.[6]

53:21 Erkekler sizin, kızlar Allah'ın öyle mi?

53:22 Nasıl da zâlimce/ insafsızca bir paylaşım bu?[7] **(16:57; 17:40; 37:149; 43:19)**

[5] Sidre-i Münteha hakkında tefsirlerimizde çok şey söylenmiştir. Ancak mâhiyeti meçhuldür. Söylenilenler yorumdan hatta "gaybı taşlamaktan" başka bir şey değildir. İlk muhatapların bundan ne anladığı da meçhulümüzdür. Rivâyetler bunu açıklayacak kuvvette değildir. Allahu a'lem.

[6] **Lât**, müşriklerin taptığı putlardan/ tagutlardandı. Tâif'teydi. Dört köşe, beyaz ve düz bir kaya idi. Bakıcıları vardı.

Uzza, Kureyşlilerle, Kinâne kabilesinin tâğutuydu, putların en büyüğü idi. Mekke'ye iki günlük mesâfedeydi. Bu tapınak bir ağaçtı, üzerine kulübecik yapılmıştı, bir hizmetçi onu beklerdi. Buna tapmayan Arap yoktu. Uzza'ya dil uzatılması, Kureyşlilerin çok ağırına giderdi. İnsanlar ona olan saygılarından çocuklarına Uzza'nın kulu anlamında Abduluzza ismi verirlerdi. Mekke'nin fethinden sonra Peygamberimizin emriyle Hz. Halid bin Velid tarafından yıkıldı.

Menat, Medineli Evs ve Hazreç kabilelerinin tağutu idi. Taif'te dikiliydi. Hemen bütün Araplar Menat'a saygıda kusur etmezlerdi. Çocuklarına Menat'ın kulu anlamında Abdimenat ismi verenler çoktu. Peygamberimiz, bu putu Ebû Süfyan'a (bir rivâyete göre ise Hz. Ali'ye) yıktırdı.

[7] Bunlar sadece sizin verdiğiniz isimden ibâret. Siz putlara ilah demekle onlar ilah olmazlar.

Câhiliye halkı kız çocuklarını hor görüyorlardı. Ama Allah'a kız isnad etmekten çekinmiyorlardı.

Bu âyetlerde şu da kastedilmiş olabilir:

Lat, Uzza, Menat birer dişidir. Siz bunları Allah'a ortak kabul etmişsiniz. Oysa siz kızları hor görüp kız çocuklarınızın olmasını istemiyordunuz. Öyleyse nasıl oluyor da kadın adı taşıyan bu putları Allah'a ortak koşuyor ve tanrı diye adlandırıyorsunuz?

53:23 O putlar sizin ve atalarınızın taktığı isimden başka hiçbir şey değildir. Allah bu inancınızın doğruluğu konusunda hiçbir delil indirmemiştir.[8] Onlar kendilerine hidâyet rehberi/ Kurân geldiği halde, ancak kuruntuya ve nefislerin istediği şeye uyuyorlar. **(6:81; 12:40; 13:33; 30:35)**

53:24 Yoksa insan her arzuladığına sahip mi olacaktır? (Hayır, her arzuladığı şey insana verilmez.)

53:25 Oysa dünya da Allah'ındır, âhiret de. (Allah her ikisinden de dilediğine verir; dilediğine ise vermez.)

53:26 Göklerde nice melekler vardır ki (çokluklarına rağmen) Allah, dilediği ve râzı oldukları kulları için izin vermedikçe şefaatleri bir işe yaramaz.[9] **(2:255; 20:109; 34:23)**

53:27 Âhirete iman etmeyenler, meleklere, dişilere âit isimler takıyorlar. **(43:19)**

53:28 Oysa bu konuda hiçbir bilgiye sahip değiller. Sadece zanna uyuyorlar. Oysa zan, gerçeğin yanında hiçbir bilgi ifade etmez.

53:29 Öyleyse zikrimizden/ Kur'ânımızdan yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimseden sen de yüz çevir/ onu dâvet etmek için kendini yiyip bitirme.

53:30 Onların bütün bildikleri, dünyadan ibârettir. Şüphesiz Rabbin kendi yolundan sapanları çok iyi bilir. O, doğru yolda olanı da en iyi bilendir.

53:31 Göklerde olanlar da yerde olanlar da bütünüyle Allah'ındır.

[8] 13:33. âyetteki açıklamaya bakınız.

[9] **Lât**, müşriklerin taptığı putlardan/ tagutlardandı. Tâif'teydi. Dört köşe, beyaz ve düz bir kaya idi. Bakıcıları vardı.

Uzza, Kureyşlilerle, Kinâne kabilesinin tâğutuydu, putların en büyüğü idi. Mekke'ye iki günlük mesâfedeydi. Bu tapınak bir ağaçtı, üzerine kulübecik yapılmıştı, bir hizmetçi onu beklerdi. Buna tapmayan Arap yoktu. Uzza'ya dil uzatılması, Kureyşlilerin çok ağırına giderdi. İnsanlar ona olan saygılarından çocuklarına Uzza'nın kulu anlamında Abduluzza ismi verirlerdi. Mekke'nin fethinden sonra Peygamberimizin emriyle Hz. Halid bin Velid tarafından yıkıldı.

Menat, Medineli Evs ve Hazreç kabilelerinin tağutu idi. Taif'te dikiliydi. Hemen bütün Araplar Menat'a saygıda kusur etmezlerdi. Çocuklarına Menat'ın kulu anlamında Abdimenat ismi verenler çoktu. Peygamberimiz, bu putu Ebû Süfyan'a (bir rivâyete göre ise Hz. Ali'ye) yıktırdı.

Müşrikler, putların ve meleklerin kendilerine şefaat edeceklerineinanıyorlardı. Bu âyette bunun mümkün olmadığı, bunu ancak Allah izin verirse yapabilecekleri, böyle bir iznin de verilmeyeceği ifade edilmektedir.

Allah, kötülük edenleri yaptıkları sebebiyle cezalandıracak, iyilik yapan ve güzelce kullukta bulunanları ise yaptıklarından daha da güzeliyle mükâfatlandıracaktır. **(4:31)**

53:32 Onlar ki ufak tefek kusurlar dışında büyük günahlardan, çirkin söz ve davranışlardan kaçınırlar.[10] Şüphesiz Rabbinin bağışlaması geniştir. Sizi topraktan yarattığında da annelerinizin karnında cenin iken de O sizi hakkıyla bilir. Nefislerinizi temize çıkarmayın. Çünkü kimin kendisine karşı gelmekten sakındığını Allah bilir. **(4:31; 13:8; 39:53)**

53:33-34 Haktan yüz çevireni gördün mü? **(75:31-32)**

Az bir şey verdi, gerisini ise alıkoydu.

53:35 Yoksa müşriklerin yanında gaybın bilgisi var da görünmeyen âlemleri mi görüyorlar?

53:36-37 Yoksa Mûsâ'nın ve ahdine vefa gösteren İbrahim'in sayfasındaki şu bilgiler onlara bildirilmedi mi?

53:38-44 "Hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.[11]

"İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır.

"Kişi çalıştıklarını yakın bir zamanda kesinlikle görecektir.

"Sonra da karşılığı ona eksiksiz verilecektir.

"Şüphesiz en son gidilecek yer Rabbinin huzurudur.

"Güldüren de Allah'tır, ağlatan da. Öldüren de Odur, dirilten de. **(16:25; 35:18; 36:12)**

53:45-47 Rahimlere döküldüğünde bir damla sudan erkek ve dişi çiftleri yaratan Odur. Tekrar yaratılışınız da Ona aittir.

53:48 İhtiyaçtan kurtaran da Odur, bolluğa kavuşturan da.

53:49 Taptıkları Şi'ra'nın Rabbi de Odur.[12]

[10] Büyük günahlar şeklinde mânâ verdiğimiz ifâdenin aslı "kebaire'l-ism" dir. "ufak tefek olarak" anlam verdiğimiz kelimenin aslı ise "lemem" dir. Buradan, büyük günahın yanı sıra "ufak tefek" günahların varlığı da açığa çıkar.

[11] Bu âyetle bâzı insanların kıyâmet gününde başkalarının günahını da yükleneceklerini ifade eden **29:13** ve **16:25** âyetleri arasında bir çelişki bulunmamaktadır. Başkasının günahını yüklenecek olanlar, onları azdıranlar, günaha, inkâra sürükleyenlerdir, "sebep olan işleyen gibidir" kaidesinde onların günahlarından öyleleri de hisse alacaklardır. **29:13.** âyetteki açıklamayı da okuyunuz.

[12] Câhiliyye Arapları arasında yıldızlara tapanlar da vardı. Kaynaklarımızda Teym Kabilesi'nin Debran Yıldızı'na, Kelb ve Huzâa kabilelerinin ise Şi'ra Yıldı-

53:50 Önce gelen Âd kavmini O helak etti.

53:51 Semud'u bile bırakmayıp helak etti.

53:52 Daha önce de Nuh kavmini helak etmişti. Sayılanlar herkesten zâlim ve azgın kimselerdi.

53:53 Lût kavminin yaşadığı yerin altını üstüne çeviren/yerle bir eden de Oydu.

53:54 Sonra da her taraflarını azap kapladı. **(69:6-7; 75:37)**

53:55 Rabbinin bu kudret eserlerinden/ olağanüstü azaplarının hangisinden şüphe edeceksin?[13]

zı'na taptığı kayıtlıdır. Rabbimiz bu âyette, kendisinin Şi'râ Yıldızı'nın da Rabbi olduğunu, dolayısıyla onun Rab olamayacağını nazara vererek onların bu batıl inancını reddeder.

Şi'ra, ağaç ve çalılık anlamına da gelir. Bu durumda Şi'ra, bir yıldız değil Câhiliye Araplarından bir kısmının tapındığı bir mekân demek olur.

[13] Bu âyet nerede ise bütün meallerde, "Rabbinin nimetlerinden hangisinden şüphe edeceksin?" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa bu âyete böyle bir anlam vermek, bağlama uymamaktadır. Onca azap sayıldıktan sonra "nimetlerden şüphe edilmesinin" sorulması isabetli değildir. Doğrusu "Rabbinin bu olağanüstü azaplarının hangisinden şüphe edeceksin?" şeklinde olmalıdır.

Bunu söylerken "olması gereken budur" diyerek böyle bir hükme varmış değiliz. Buradaki hata, âyette geçen "âlâi" kelimesine bağlam nazara alınmadan "nimetler" anlamının verilmiş olmasıdır. Oysa bu kelime "kudret" şeklinde de açıklanmıştır. Bu durumda âyetin anlamı, kudret eseri meydana gelen olağanüstü fiiller demek olur ki bu, bağlama uygun bir anlamdır. Çünkü baştan beri azgın kavimlerin helakiyle ilgili olağanüstülükler anlatılmaktadır. En'am Sûresi'nin 69. âyetinin tefsirinde bu kelimenin anlamının nimet olduğu şeklinde öncekilerden aktarımlar yapan **Tâberî,** Rahman Sûresi'nin 16. âyetinin tefsirinde, İbn Zeyd'in, âlâî kelimesini "kudret" olarak açıkladığını aktarır. (Taberî, *Câmiü'l-Beyan*, 28:131)

Fahruddîn Râzî (ö. 606/1210), Rahman, 14 ve 15. âyetlerinin tefsirinde "cinlerin yaratılışı insan için neden nimet olsun ki?" sorusuna cevap verirken cinlerin yaratılışının zikredilmesinin ardında gelen "âlâi" ifadesinin "nimet" anlamında değil, "kudret" anlamında olduğunu söyler.

Tefsirlerimizde sayılan olayların bazılarının bir nimet olmadığı fark edilmiş, ancak yine de yorumlama yoluna gidilmiştir. Mesela **Beyzâvî** (ö. 685/1286) şöyle der: "Sayılanlar her ne kadar nimet ve gazap olarak karışık ise de onlara da nimet denilmesi, ibret alanlar için onlarda ibret ve öğüt olmasındandır.

Bu âyette Allah'ın, azgın kavimlere olan cezâları hatırlatılarak pek çok âyette olduğu gibi Peygamberimiz teselli edilmekte; daha önceki inkârcılar gibi kendisinin muhatabı olan inkârcıların da iman etmedikleri takdirde cezalarının verileceği bildirilmektedir.

53:56 İşte bu peygamber de öncekiler gibi bir sakındırıcıdır.

53:57-58 Kıyâmet yaklaştıkça yaklaştı. Yine de Allah'tan başka onun vaktini açığa çıkaracak yoktur.[14] **(7:187; 16:1; 21:1; 33:63; 40:18; 47:18; 54:1; 81:1-2)**

53:59-61 Şimdi siz bu Kur'an'a mı şaşırıyorsunuz? Ağlayacak yerde, gülüyorsunuz. Gaflet içerisinde eğleniyorsunuz/ oralı olmuyor, ömrünüzü boşa tüketiyorsunuz.

53:62 Haydi artık Allah'a secde edin/ gururunuzu kırın ve Ona kullukta bulunun. (Secde âyetidir)

[14] Veya "O felaket gerçekleştiğinde Allah'tan başka onu engelleyecek yoktur."

KAMER SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 55 âyettir. İsmini ilk âyette geçen "ay" anlamına gelen "kamer" kelimesinden alır. Sûrede daha önce geçen ve peygamberlerini yalanlayan daha güçlü kavimlerin cezalandırılmış olmaları anlatılarak müşrikler, kendilerinin de başlarına gelecek olan ceza ile tehdit edilirler.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

54:1 O vakit/ kıyâmet vakti yaklaştı, ay yarıldı.[1] **(16:1; 21:1; 33:63; 40:18; 47:18; 53:57; 81:1-2)**

54:2 Müşrikler bir mu'cize görseler yine yüz çevirirler ve "Devam ede gelen bir sihir" derler.

54:3 (Peygamber'i) yalanladılar, kendi arzularına uydular. Oysa her işin varacağı kesin bir sonuç vardır.[2]

54:4 Aslında onlara (âhiretle ve geçmiş inkârcı kavimlerin başlarına gelen azaplarla ilgili) kendilerini inkârdan vazgeçirecek nice haberler gelmiştir.

54:5 O haberlerde hikmetin en mükemmeli vardır. Fakat bu ikazlar, inkârcılara fayda vermiyor.[3]

54:6-7 (Mâdem uyarı fayda vermiyor) öyleyse onlardan yüz çevir. O gün çağırıcı onları görülmemiş/ bilmedikleri bir şeye çağırdığında, kabirlerinden gözleri dehşetten donakalmış bir şekilde, etrafa dağılan çekirge sürüsü gibi çıkarlar.[4] **(14:43)**

54:8 Boyunlarını uzatmış olarak kendilerini çağırana doğru koşarlarken inkârcılar, "Bu, çok zorlu bir gün" der.

54:9 Bunlardan/ Mekke müşriklerinden önce Nuh'un kavmi de yalanladı hem de kulumuzun yalancı olduğunda ısrar ederek. Ona "Delirdi" dediler. Dâvetten vazgeçirmeye zorladılar. **(26:116)**

[1] Bu âyette bahsi geçen "Ay yarılmasının" Rasûlullah zamanında gerçekleştiği söylenmiştir.

Başka bir görüşe göre ise bu olay kıyamet yaklaştığında gerçekleşecektir.

Bir görüşe göre ise "Ay yarıldı" ifadesi "İş ortaya çıktı, konu açıklığa kavuştu" anlamında bir deyimdir.

[2] "Muhammed'in durumu da sonuçta ayan beyan ortaya çıkacaktır. Bir yalancı mı yoksa gerçekten bir peygamber mi belli olacaktır."

[3] Hikmet için 2:129. âyetteki açıklamaya bakınız.

[4] Çekirge, çokluk ve dalgalanma konusunda örnek olarak verilir. Dalgalanan kalabalık ordu için "çekirge sürüsü gibi yani kalabalık olmalarından dolayı her tarafa yayılmış biçimde geldiler" denilir.

54:10 Nuh, Rabbine şöyle dua etti: “Ben yenik düştüm. Bana yardım et.”

54:11 Bunun üzerine derhâl göğün kapılarını açtık, şakır şakır/ bardaktan boşanırcasına su akıttık.

54:12 Yeryüzünde de kaynaklar fışkırttık. Sonunda gökten boşalan su ile yerden fışkıran su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşti.

54:13 Nuh’u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik. **(7:64)**

54:14 O gemi, inkâr edilmiş olan kulumuza/ Nuh’a bir mükafat olması için gözlerimizin önünde akıp gidiyordu.

54:15 Gerçek şu ki onu bir ibret olarak bıraktık. İbret alan yok mudur? **(29:15; 36:41-42; 69:11-12)**

54:16 Benim azâbım ve tehdidim nasılmış anladılar.

54:17 Yemin olsun ki Biz, Kur’an’ı düşünülüp öğüt alınması için kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur? **(19:97; 38:29)**

54:18 Ad kavmi de yalanlamıştı. Ama azabım ve tehdidim nasılmış anladılar.

54:19 Biz, onların üstüne uğursuzluğu devamlı olan bir günde, dondurucu bir rüzgar gönderdik.

54:20 O rüzgar, insanları sökülmüş hurma kütüğü gibi yere seriyordu. **(41:16; 69:7)**

54:21 Benim azabım ve tehdidim nasılmış anladılar

54:22 Yemin olsun ki Biz Kur’an’ı düşünülüp öğüt alınması için kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur?

54:23 Bu uyarıları Semud kavmi de yalanladı.

54:24-25 İleri gelenler şöyle dediler:

“Aramızdan çıkan bir insana mı uyacağız? Bunu yaptığımızda biz apaçık bir sapıklık ve çılgınlık etmiş oluruz. Vahiy aramızda ona mı verildi? Hayır, o, yalancı ve şımarığın biridir.”

54:26-27 "(Ey Sâlih!) Yarın onlar, yalancı ve şımarığın kim olduğunu bileceklerdir. Şüphesiz, onları imtihan etmek için dişi deve göndereceğiz. Sen onları gözetle ve sabret.[5] **(20:135)**

54:28 "Onlara suyun (deve ile) aralarında paylaştırıldığını haber ver. Her biri kendi su içme sırasında gelsin." **(26:155)**

54:29-30 (Bir zaman buna uydular, fakat bu uygulama işlerine gelmedi.) Sonra arkadaşlarını çağırdılar; o da ileri atılıp deveyi kesti.

54:30-31 Ama azabım ve tehditim nasılmış anladılar. Onların üzerine korkunç bir ses gönderdik. Derhâl, hayvan ağılına konan kuru ot gibi oldular.

54:32 Gerçek şu ki Biz, Kur'an'ı düşünülüp öğüt alınması için kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur?

54:33-35 Lut kavmi de uyarıları yalanladı. Biz de onların üzerine taşlar savuran bir fırtına gönderdik. Sadece Lut'un âilesi bu azaba uğramadı. Katımızdan bir nimet olarak Lut'u ve ailesini seher vaktinde kurtardık. Biz, şükredenleri işte böyle mükafatlandırırız.

54:36 Gerçek şu ki Lut, onları, Bizim şiddetli azabımıza karşı uyardı. Fakat onlar bu tehditleri kuşkuyla karşıladılar.

54:37 Onlar Lut'un misafirlerine karşı kötülük yapmayı/ erkek erkeğe ilişkide bulunmayı planlamışlardı. Derhâl onların gözlerini kör ettik. "Haydi azabımı ve uyarılarımı tadın" dedik. **(11:77-83)**

54:38-39 Bir sabah kendilerine asla kurtulamayacakları bir azap gelip çattı. "Haydi azabımı ve uyarılarımı tadın" dedik.

54:40 Yemin olsun ki Biz Kur'ân'ı düşünülüp öğüt alınması için kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur?

54:41-42 Şüphesiz Firavun âilesine de uyarıcılarımız geldi. Fakat onlar bütün mesajlarımızı yalanladılar. Biz de onları çok kuvvetli ve kudretli bir şekilde yakaladık. **(20:56)**

[5] Kavmi Hz. Sâlih'e şöyle demişti: "Dua et de şu taşın içinden dişi bir deve çıksın. O zaman senin peygamber olduğuna inanırız." Bununla maksatları inanmak değildi. Hz. Sâlih'i zor durumda bırakarak susturmak istiyorlardı. Fakat iş bekledikleri gibi gerçekleşmedi. Hz. Sâlih dua etti, taştan istedikleri gibi bir deve çıktı.

54:43 (Ey müşrikler! Şimdi) sizin inkârcılarınız bütün bu sayılan inkârcılardan daha mı hayırlı/ kuvvetli? Yoksa sizin için kitaplarda (Sizden inkâr edenler ve Peygamberi yalanlayanlar Allah'ın azabından yana güvende olacaklar şeklinde) bir kurtuluş beraatı/ izni mi var?

54:44 Yoksa "Biz birbirine kuvvet veren yenilmez bir topluluğuz" mu diyorlar?

54:45 Bu topluluk yakında bozguna uğrayacak hepsi de arkalarına dönüp kaçacaklar.

54:46 Fakat onların asıl randevuları, kıyâmet gününde kendilerine vaat olunan azap iledir. O gün çok daha belalı ve çok daha acıdır.

54:47 Şüphesiz inkarcılar dünyada sapıklık; âhirette ise çılgın ateş içerisindedirler.

54:48 O gün yüzükoyun ateşe sürüklenirler. Kendilerine "Tadın Cehennemin dokunuşunu" denir. **(14:51; 29:55)**

54:49 Şüphesiz ki Biz, her şeyi (irademizin gerektirdiği) bir takdirle/ ölçüyle yarattık. **(25:2; 87:2-3)**

54:50 Bizim bir şeyi yapmamız göz açıp yumma gibi kolaydır/ çabuktur. **(16:40, 77; 31:28; 36:82)**

54:51 Yemin olsun ki Biz sizin benzerlerinizi helâk ettik. Fakat düşünüp ibret alan nerede?

54:52 Onlar ne işledilerse hepsi bir defterde kayıtlıdır.

54:53 Küçük-büyük bütün amelleri yazılmıştır. **(20:52; 36:12; 78:29; 82:10-12; 99:7-8)**

54:54 "Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, Cennetlerde ve ırmakların başlarındadırlar/ nimet içerisindedirler.

54:55 Gücü sonsuz olan Yüce Allah'ın huzurunda sıdk/ doğruluk makamında/ râzı olunacak bir yerdedirler.

RAHMAN SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 78 âyettir.

İsmini, 1. âyette geçen "Rahman" kelimesinden almıştır. Sûrede Allah'ın nimeti, azabı ve âhiret hayatı anlatılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

55:1-4 (Bir ismi de) Rahman olan Allah, Kur'ân'ı öğretti. İnsanı yarattı, ona beyanı öğretti.[1]

55:5 Güneş ve ay bir hesaba göre hareket eder. **(6:96; 36:38-40)**

55:6 Bitkiler/ otlar ve ağaçlar Ona boyun eğer.[2] **(22:18)**

55:7-8 Allah, göğü yükseltti, denge ve ölçü koydu. Sakın o dengeyi bozmayın. **(26:182; 42:17)**

55:9 Siz de ölçüde ve tartıda adaleti gözetin/ muhatabı zarara uğratmayın. **(83:1-3)**

55:10-12 Rahman, canlıların yaşaması için yeryüzünü hazırladı. Orada meyveler, salkım salkım hurmalar, yapraklı daneler ve hoş kokulu bitkiler vardır. **(15:19)**

55:13 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?[3]

55:14-15 Allah, insanı pişirilmiş çamura benzeyen salsâldan yarattı.[4] **(3:59; 6:2; 15:26, 28, 33; 23:12; 35:11; 37:11)**

Cinleri ise dumansız saf ateşten yarattı.

55:16 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

[1] Konuşmayı, anlamayı ve anlatmayı

[2] Âyette geçen necm, yerden biten ot ve gökteki yıldız anlamına gelebilen bir kelimedir. Fakat bağlama bakıldığında "ot" anlamı vermek daha uygundur. Bununla birlikte bu âyet "yıldızlar ve ağaçlar" şeklinde de tercüme edilmiştir. Hacc Sûresi'nin 18. âyetinde geçen nücum ise bağlamdan hareketle "yıldızlar" anlamına gelir.

Bunların "secde" etmeleri, hangi amaç için yaratılmışlarsa ona boyun eğmeleri, itaat etmeleri ve var edilme amaçları doğrultusunda davranmaktan kaçınmamalarıdır. Bu kelime asıl metinden "ödünç alınarak" "secde ederler" şeklinde aktarıldığında, namaz secdesini çağrıştıracağından okuyucunun hayal gücünü bir hayli zorlar.

[3] Bu âyette geçen ve bütün meallerin "nimet olarak anlam verdiği "alâî" kelimesinde "kudret" anlamı vardır. Burada özellikle bâzı yerde, mesela 16 ve 45. âyetlerinde cinlerin varlığının nimet olması, tam oturmamaktadır. Kudret ise tam olmaktadır. Cinlerin varlığı Allah'ın rahmetinin değil kudretinin bir eseridir. 53:55'teki açıklamaya da bakınız.

[4] Salsâl, ateş değmediği halde vurulduğunda ses çıkaran kuru çamurdur.

55:17 O hem iki doğunun hem de iki batının Rabbidir.[5] **(37:5; 70:40; 73:9)**

55:18 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:19-20 Allah, iki denizi birbirine kavuşacak şekilde salıvermiştir.

Ancak aralarında bir engel vardır. Birbirine karışmazlar.[6] **(25:53)**

55:21 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:22 İkisinden de inci ve mercan çıkar. **(35:12)**

55:23 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:24 Yelkenleri açılmış, denizde akıp giden dağlar gibi gemiler onun lütfundandır.

55:25 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:26-27 Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak, sadece büyüklük ve ikram sahibi olan Rabbinin zâtı Bâki/ ölümsüz kalacaktır.

55:28 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:29 Göklerde ve yerde kim varsa hepsi ihtiyacını Ondan ister.

55:30 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:31 Ey insanlar ve cinler! Yakında sizin de sıranız gelecek/ sizinle de hesaplaşacağız.

5 "İki doğu ve iki batı" dan maksat, güneşin yaz ve kış mevsimlerindeki doğuş ve batış yerleri olabilir.

6 Bu âyet birçok mealde "kavuşmak üzere, kavuşmaları için, kavuşturur" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu âyet, birbirine kavuştuğu halde arada bir berzah/ perde olduğu şeklinde anlaşılmış hatta Kaptan Cousteau'nun böyle bir denizi bulduğu iddia edilmiştir.

Oysa burada Allah nimetlerini sayıyor. Bu nimetlerden birisinin de denizleri birbirine kavuşmaktan bir berzahla/ kara parçasıyla engellemesidir. Bu gerçekten büyük bir nimettir. Eğer her taraf deniz olsaydı, hayat olmazdı. Kara parçalarıyla ayrılan denizler sayesinde hem deniz hem kara insanlar için büyük bir nimet olmaktadır. **(25:53)**

55:32 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:33 Ey insan ve cin toplulukları! Göklerin ve yerin çevresinden çıkıp gitmeye gücünüz yeterse haydi çıkıp gidin! Bunu ancak Allah'ın verdiği güçle yapabilirsiniz.

55:34 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:35 Üzerinize saf ateşten bir alev ve (zehirleyici) bir duman gönderilir de kurtulmak için birbirinizle yardımlaşamazsınız.

55:36 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:37 Gök yarılıp da erimiş zeytinyağının tortusu gibi kırmızı bir güle/ kızıl göğe dönüştüğü zaman. **(70:8)**

55:38 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:39 İşte o gün insanlara da cinlere de günahlarını sormaya ihtiyaç kalmaz.[7]

55:40 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:41 Sorgulamaya ihtiyaç kalmaz, çünkü o gün yüzlerinden tanınan suçlular perçemlerinden ve ayaklarından yakalanılarak Cehenneme atılırlar.

55:42 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:43-44 İşte mücrimlerin/ inkârcıların inanmadıkları Cehennem!

Onlar Cehennem ile kaynar su arasında dolaşır dururlar. **(18:29; 40:70)**

[7] 15:92 ve 37:24. Âyetlerde mahşerde mücrimlere hesap sorulacağı bildirilmektedir. Burada ise sorulmayacağı ifade edilir. Bu âyetler arasında bir tezat, bir zıtlık yoktur. Burada hesap sorulmayacak olanlar, 41. âyette zikredilen yüzlerinden tanınan suçlulardır. Diğer taraftan mahşeri ve sorgulama safhalarını bizler bilemeyiz. İnsanlar bir geçitte sorgulanmazken bir başka geçitte sorgulanabilirler.

55:45 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:46 Rabbinin huzurunda hesap vermekten korkan kimse için ise iki Cennet vardır.[8] **(79:40)**

55:47 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:48 O iki Cennet de çeşit çeşit meyvelerle doludur.

55:49 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:50 O Cennetlerde iki pınar akar.

55:51 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:52 O Cennetlerde her türlü meyveden çiftler/ türler vardır.

55:53 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz

55:54 Onlar, astarları kalın ipek kumaştan yapılmış döşeklere yaslanarak otururlar.[9] İki Cennetin meyvelerine de kolayca erişirler. **(69:23; 76:14)**

55:55 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden /nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:56 O cennetlerde gözlerini eşlerinden başkasına çevirmeyen/ bakmayan, kendilerine daha önce hiçbir insanın ve hiçbir cinin dokunmadığı güzeller vardır.

55:57 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:58 O kadınlar parlaklıkta sanki birer yakut ve mercandır.

55:59 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:60 İyi amelleri en güzel bir şekilde yapmanın mükâfatı, ancak en güzel bir şekilde karşılık vermektir.

[8] İki cennetten biri insanlar için biri cinler için olabilir. Biri insanın ameliyle girebildiği, diğeri ise Allah'ın lütfu olan iki Cennet kastediliyor olabilir. (10:26)

[9] Astarları kalın/ değerli ipektense, kimbilir yüzleri nasıldır?

55:61 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:62 O iki Cennetten başka, iki Cennet daha vardır.

55:63 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:64 O Cennetler, yemyeşildirler.

55:65 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:66 İçlerinde iki pınar fışkırır.

55:67 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:68 O Cennetlerde her çeşit meyveler, hurmalıklar ve nar ağaçları bulunur.

55:69 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:70 O Cennetlerin içlerinde huyu güzel, yüzü güzel kadınlar vardır.

55:71 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:72 Cennet çadırları içerisinde, gözlerini sadece kocasına dikmiş/ onlara özel kadınlar vardır.

55:73 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:74 Onlara daha önce hiçbir insan eli ve cin eli değmemiştir.

55:75 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:76 Onlar, o Cennetlerde yeşil yastıklar ve işlemeli yaygılarla süslenmiş Cennet koltuklarına kurulurlar.

55:77 Öyleyse Rabbinizin kudret eserlerinden/ nimetlerinden hangi birini yalanlayabilirsiniz?

55:78 Büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin ismi ne kadar yücedir (bak da gör)!

VÂKIA SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir. 81 ve 82. âyetlerin Medine'de indiği söylenir. 96 âyettir. İsmini, 1. âyette geçen ve "olay/ kıyâmet" anlamına gelen "vakıa" kelimesinden almıştır. Sûrede kıyâmet ve âhiret âlemi anlatılarak müşrikler imana teşvik edilir. Ayrıca Kur'an'ın Allah'ın sözü olduğu, korunmuşluğu anlatılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

56:1-3 Olay/ kıyâmet gerçekleştiğinde artık onu yalanlayacak kimse olmaz. Kıyâmet, kimini alçaltır kimini de yükseltir. **(6:73; 22:55; 26:201; 70:1-2)**

56:4-7 Yeryüzü şiddetle sarsıldığında, dağlar parça parça olup etrafa dağıldığında, siz de üç gruba ayrılmış olacaksınız. **(22:1; 69:14-15; 78:19; 99:1-2)**

56:8 Ashabu'l-Meymene'ye gelince ne mutlu Ashabu'l-Meymene'ye.

56:9 Ashabu'l-Meşheme'ye gelince vay Ashabu'l-Meşheme'ye.[1] **(84:10)**

56:10 Hayırda öne geçenler, mükâfatta da öne geçeceklerdir. **(3:133; 35:32; 57:21)**

56:11-14 Onlar, Allah'ın rızasına yaklaşmış olanlardır. Nâim/ nimetlerle dolu Cennetlerdedirler. Onlardan birçoğu öncekilerdendir, birazı da sonrakilerdendir.

56:15-16 Mücevherle süslenmiş, karşılıklı olarak kuruldukları koltuklarındadırlar.

56:17-19 Pınarlardan fışkıran şaraplarla dolu testiler, ibrikler ve kadehlerle etraflarında ebediyen yaşlanmayacak çocuklar hizmet için dolaşırlar. O şaraptan başları ağrımaz, sarhoş da olmazlar. **(83:25)**

56:20-21 İsteyecekleri meyveler ve canlarının çektiği kuş etleriyle o çocuklar onların etrafında dolaşırlar. **(52:22)**

56:22-24 Orada sedefinde saklı inciler gibi iri gözlü huriler vardır. Bütün bunlar onların yaptıklarına bir mükâfattır.

[1] **Ashabu'l-Meymene**; amel defterleri sağ tarafından verilenler, yüksek makam sahipleri, uğurlu olanlar, bahtiyar olanlar, mutlu olanlar, bahtı açık olanlardır.

Ashabu'l-Meşheme; amel defteri sol tarafından verilenler, mutsuz olanlardır.

56:25-26 Orada boş bir söz de günaha sokacak sözler de işitmezler. İşittikleri şey selâmdır, selâmettir. **(10:10; 19:62; 47:15; 78:36; 88:11)**

56:27 Amel defterleri sağından verilenlere gelince kimdir amel defterleri sağından verilenler?

56:28-31 Onlar, dikensiz meyvenin çokluğundan dalları eğilmiş kiraz ağaçlarının ve salkım salkım muzlarla dolu ağaçların altındadırlar. Kesintisiz gölgeliklerde, çağlayıp duran su başlarındadır. **(4:57; 13:35; 47:15; 77:41)**

56:32-33 Tükenmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyveler arasındadırlar.

56:34-38 Yükseltilmiş/ konforlu döşekler üzerindedirler. Ashab-ı Yemin için Biz orada dünya kadınlarını yeni bir yaratılışla yaratmış ve kocalarına düşkün, yaşıt bâkireler yapmışızdır. **(36:56; 38:50)**

56:39-40 Onların birçoğu öncekilerdendir, birçoğu da sonrakilerdendir.

56:41 Defterleri solundan verilenlere gelince yazıklar olsun defterleri solundan verilenlere! **(84:10)**

56:42-44 Onlar, iliklerine işleyen bir sıcaklık ve kaynar bir su içerisindedirler. Simsiyah bir dumandan gölge içerisindedirler. Serinliği olmayan simsiyah bir gölgededirler. **(77:29-34; 78:23; 88:4-5)**

56:45-46 Çünkü onlar bundan önce varlık içerisinde günaha dalmışlardı/ meşru olmayan bir hayat yaşıyorlardı. Şirk ve inkârda ısrar ederlerdi.

56:47-48 Şöyle derlerdi: "Ölüp toprak ve kemiğe dönüştükten sonra yeniden diriltileceğiz öyle mi? Peki ya önceki atalarımız da diriltilecekler mi?"

56:49-50 De ki: "Öncekiler de sonrakiler de o bilinen günün belirlenmiş vaktinde/ diriliş gününde kesin olarak bir araya getirileceklerdir. **(11:103-105; 79:10)**

56:51-55 "Ey Allah'ın mesajlarını yalanlayan sapıklar! O zakkum ağacından kesinlikle yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız. (Onu yiyince aşırı derecede susayacaksınız ama) üstüne susuz-

luk hastalığına yakalanmış/ suya kanmayan bir devenin su içişi gibi kaynar su içeceksiniz." İşte hesap gönünde onların ziyâfeti (!) budur. **(3:21; 17:60; 37:62-64; 73:13)**

56:57 Sizi yaratan Biziz. Öldükten sonra diriltileceğinize hâlâ inanmayacak mısınız? **(30:27)**

56:58-59 Gördünüz mü döktüğünüz meniyi? Onu (bir insan olarak) siz mi yaratıyorsunuz yoksa Biz mi yaratıyoruz? **(18:107)**

56:60-61 Aranızda ölümü Biz takdir ettik.[2] Sizi helak edip yerinize benzerinizi getirmekten ve sizi bilmediğiniz bir şekilde tekrar yaratmaktan da âciz değiliz. **(35:16; 70:41)**

56:62 İlk yaratılışınızı biliyorsunuz. (İkinci yaratılışın da Bizim için kolay olduğunu) hâlâ düşünmez misiniz? **(19:67; 30:27; 36:77-79; 75:36-40)**

56:63-64 Gördünüz mü ektiğiniz tohumu? Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa biz miyiz bitiren?

56:65 Dileseydik onu kurumuş bir ot hâline getirirdik de şaşar kalırdınız.

56:66-67 Ve "Emeğimiz boşa gitti; gerçekten biz mahrum kaldık" derdiniz.

56:68-69 Gördünüz mü içtiğiniz suyu? Onu buluttan siz mi indiriyorsunuz yoksa Biz miyiz indiren?

56:70 Dileseydik onu acı bir su yapardık. Hâlâ şükretmez misiniz? **(15:22)**

56:71-72 Gördünüz mü yaktığınız ateşi? Birbirine sürtmekle ateş elde ettiğiniz ağacı siz mi yaratıyorsunuz yoksa Biz miyiz yaratan? **(36:80)**

56:73 Biz o ateşi bir ibret yaptık ve yolcular/ muhtaçlar için faydalı kıldık.[3]

[2] Rağıb el-İsfahanî, *Müfredat* isimli Kur'an lügatında, burada Mecusîlerin, "Allah yaratır, İblis ise öldürür" inançlarına reddiye olduğuna dikkat çeker.

[3] Câhiliye Devrinin en önemli övünç sebeplerinden birisi, cömertlikti. Şiirlerde övülen cömertliğin en önemli göstergesi ve en önemli övünç sebebi ise yolda kalmışlara yedirip içirmekti. Bunun içindir ki Araplar, çölde çadırları önüne

56:74 Artık her şeyden büyük olan Rabbinin yüce ismini an ve Onu bütün noksanlardan uzak gör.

56:75-76 Yemin ederim yıldızların yörüngelerine/ vahyin yer ettiği gönüllere. Eğer bilirseniz bu çok büyük bir yemindir.

56:77-82 Şüphesiz, indirdiğimiz bu kitap Kur'an-ı Kerimdir. O, saklanmış-korunmuş bir kitapta yazılıdır. Ona tertemiz kılınanlardan başkası el süremez.[4] **(43:4)**

ihtiyacı olanların göreceği şekilde adına ikram ateşi denilen bir ateş yakarlardı. Bu uygulama, Câhiliye şiirlerinde geniş yer bulmuştur. Mesela meşhur şâir **A'şâ**'nın bunu anlatımı şöyledir:

"Yemin olsun ki birçok göz gördü,

"Yükseklerde alevlenen bir ateşin ışığını.

Merâr isimli bir şâir de bu konuyu şöyle mısralaştırmıştır:

"Karanlık gece beni kuşattığı vakit, ocağımı gece yolcusuna karşı asla kapamayacağıma yemin ederim.

"Dostlarım! Parlak bir ateş yakınız ki karanlık sırasında, susamış yolcuya görünsün.

"Ta ki yorgunluk ve açlıkla siması bozulmuş, görünüşü asil bir kimse ateşimize gelsin."

Cömertliğiyle haklı bir şöhrete sahip olan **Hâtem et-Tâî** (ö. 578) de kölesine bu ateşi yakması için şöyle sesleniyordu.

"Ateşi yak; gece karanlık ve soğuk!...

"Ola ki gelip geçen biri yaktığın ateşi görür,

"Ateş bir misafir getirirse, işte sen o zaman hür oldun demektir."

Bu âyette Câhiliye toplumun bu âdetine işâret edilmektedir.

4 Bu âyete nerede ise bütün meallerde "Ona tertemiz olanlardan başkası el süremez" şeklinde anlam verilmiştir. Oysa burada âyetlerin bağlamından da açıkça anlaşılacağı üzere "temizlenme" değil "temizlendirilme/temiz kılınma" söz konusudur. Kur'an'a abdestsiz dokunulmayacağı kabulünden hareketle toplu halde indirilen âyetler, bağlamından koparılarak/ parçacı yaklaşılmış "meleklerle" ilgili olan bir ifâde, insana indirgenmiştir. İndirilen âyet grubuna bakıldığında Kur'an'ın kendisi değil, "Kur'an'ın aslının bulunduğu yer" kastedilmektedir. "Temizlendirilmemiş olan cinlerin ve şeytanların indirilme sırasında ona dokunamayacağı, değiştiremeyeceği, ekleme çıkarma yapamayacağı nazara verilmektedir. Kur'ân'da kendileri temizlenenler için "muttahhirîn" (9:108) ya da "mütetahharîn" (2:222) ifadesi kullanılır.

Bu âyette bir yasaklama değil imkânsızlık söz konusudur. O da Levh-i Mahfuz'a pis olanların, cinlerin ve şeytanların dokunmasıdır. Zâten bağlamdan bu durum açıkça anlaşılmaktadır. Muhatap müşriklerdir. Başka âyetlerde müş-

O, bütün varlıkların Rabbi tarafından indirilmiştir. Yoksa siz bu Kitabı yalanlayarak küçük mü düşüreceksiniz? Ve bu nimetten bütün nasibiniz, onu yalanlamaktan ibaret mi kalacak?

56:83-85 Can boğaza dayandığı zaman, siz ölüm hastasına bakar durursunuz/ elinizden bir şey gelmez. Biz ise ona sizden daha yakınızdır fakat siz görmezsiniz.

56:86-87 Madem diriltilip hesaba çekileceğinize inanmıyorsunuz,[5] eğer bu iddianızda doğruysanız, haydi gücünüz yeterse o boğaza dayanan canı geri çevirin.

56:88-89 Ölen kimseye gelince eğer o rahmete yaklaştırılanlardan ise onu rahat, güzel rızık, nimetlerle dolu Cennet beklemektedir. **(41:30-32)**

56:91 Eğer o kimse amel defterini sağından alanlardan ise ona şöyle denilir: "Amel defterini sağından alanlardan selam sana!"

56:92-94 O ölen kişi Allah'ın âyetlerini yalanlayan sapıklardan ise onun sonu da kaynar sudan bir ziyafet ve Cehennem ateşine atılmaktır.

56:95 İşte, bunlar o gün fiilen yaşanıp doğruluğu anlaşılacak olan kesin gerçeklerdir.

56:96 Öyleyse büyüklük sahibi Rabbinin ismini an ve Onu her türlü kusurdan, noksandan uzak gör.

riklerin, Peygamberimiz hakkında "Kur'an'ı sen uydurdun" şeklindeki iftiraları çürütüldüğü, Kur'un'ın cinlere, şeytanlara ait bir söz değil, (**26:210-212; 2:23**) Allah'ın kelamı olduğu anlatıldığı gibi burada da onların bu ithamları reddedilmektedir.

Kaldı ki bu âyetler indirildiğinde ortada yazılı ve herkesin kolaylıkla dokunabileceği bir Kur'an/yazılı bir Kur'an metni mevcut değildi.

Diğer taraftan bu âyetler indirildiğinde fâiz, içki, kumar haram değildi. Oruç, haç, örtünme farz kılınnamıştı. Günümüzde bilinen şekliyle abdest bilinmiyordu. Böyleyken Hakim olan Allah'ın ortada dokunulacak bir metin olmadığı, abdest bilinmediği çok daha önemli konular haram veya farz kılınmadığı bir zamanda "Aman Kur'an'a abdestsiz dokunmayın" buyurması, tam bir hikmetsizliktir. Önemli bir konu da burada muhatabın Müslümanlar değil, müşrikler olduğudur. Müşriklere hitap edilen âyetlerden Kur'ân'a abdestsiz dokunulamayacağı hükmünü çıkarmak oldukça zorlamadır. Bu konunun ayrıntısını *Kur'an'dan Nasıl Uzaklaştırıldık?* İsimli kitabımızın 1. cildinin 307-340. sayfalarından okuyabilirsiniz.

[5] Ya da "Mâdem Rabb sizsiniz" demektir.

HADÎD SÛRESİ

Medine döneminde indirilmiştir, 29 âyettir. İsmini, 25. âyette geçen ve "demir" anlamına gelen "hadîd" kelimesinden almıştır. Âyette Allah'ın büyüklüğü, dünyanın geçici lezzetleri peşine takılmamak gerektiği, İslâm'a savaş açanların yenilecekleri, Allah'ın vadettiği lütuflar, demir nimetinin ihsanı, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamber olduğuna inanmanın lüzumu anlatılmıştır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

57:1 Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ı tesbih eder.[1] Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır. **(17:44)**

57:2 Göklerin ve yerin mülkü Onundur. Dirilten de Odur, öldüren de Odur. Onun her şeye gücü yeter.

57:3 Allah Evveldir, Âhir'dir, Zâhir'dir, Bâtın'dır.[2] O her şeyi hakkıyla bilendir.

57:4 O Allah gökleri ve yeri altı günde/ devirde yaratandır. Sonra hükümranlık tahtına oturmuş, her şeyi hükmü altına almıştır. O, yere gireni ve yerden çıkanı, gökten ineni ve göğe yükseleni bilir. Nerede olursanız O sizinledir. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görür. **(6:59; 7:54; 11:5; 13:10; 20:7)**

57:5 Göklerin ve yerin mülkü Onundur. Bütün işler sadece Allah'a döner.

57:6 O, geceden sonra gündüzü; gündüzden sonra da geceyi getirir. O, gönüllerde saklı olanı da bilir.

57:7 Allah'a ve Rasûlüne iman edin; tasarrufunuza/ kullanımınıza verdiği şeylerden bağışta bulunun. İçinizden iman edenlere ve Allah yolunda harcama yapan kimselere çok büyük bir mükâfat vardır.

[1] Açıklama için 17:44. âyetteki dipnota bakınız

[2] **Evvel:** Başlangıcı olmadığı gibi bütün varlıkların başlangıcı da Onun ilim ve kudretine bağlı olan; varoluşta kendisini hiçbir şeyin önceleyemediği.

Âhir: Sonu olmadığı gibi varlıkların neticesi Ona bakan. Bütün varlıkların dönüşü Onadır.

Zâhir: Varlık ve birliğinin delilleri her şeyde apaçık görünen ve bütün varlıklar dış görünüş ve sanatlı yapılış itibarıyla Onun kudret ve sanatına şâhitlik eden.

Bâtın: Her şeyin iç yüzüne vâkıf olan, her şeyin iç yüzü Onun kudret ve hikmetine şâhitlik eder.

Allah, kendisini gösteren deliller itibarıyle Zâhir; Zâtı itibarıyle ya da hiçbir varlık tarafından kuşatılamamasıyla da Bâtın'dır.

57:8 Size ne oluyor ki Peygamber, size Rabbinize imana çağırdığı halde, Allah'a ve Rasûlüne iman etmiyorsunuz? Eğer iman edecekseniz zaten Allah bu konuda sizden kesin söz de almıştı.

57:9 Sizi inkârın karanlıklarından imanın nuruna kavuşturmak için kulu Muhammed'e apaçık âyetler indiren de Odur. Şüphesiz Allah Raûf ve Rahîm'dir/ Çok şefkatli ve çok merhametlidir.

57:10 Size ne oluyor ki Allah yolunda bağışta bulunmuyorsunuz? Oysa göklerin ve yerin mirası Allah'ındır/ sonunda Ona döner.

Sizden Mekke'nin fethinden önce bağışta bulunanlar ve cihad edenlerle sonrakiler bir olmaz. Onların derecesi, daha sonra bağışta bulunanlardan ve cihad edenlerden daha üstündür. Bununla beraber Allah bunların hepsine pek güzel bir mükâfat vaat etmiştir. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. **(4:95)**

57:11 Kim, onu kat kat fazlasıyla geri almak üzere Allah'a güzel bir borç verir?[3] Böyle yapanlara pek değerli bir mükâfat verilir. **(2:245; 64:17)**

57:12 O gün mü'min erkeklerin ve mü'min kadınların nurlarının önlerinden ve sağlarından koşarak Cennete yol gösterdiğini görürsün. Melekler onlara şöyle derler:

"Bugün size müjdeler olsun. İçlerinden ırmaklar akan Cennetler ebediyen kalmak üzere sizindir." Bu ise en büyük kurtuluştur.

57:13 O gün münâfık erkekler ve münâfık kadınlar mü'minlere, "Bize bakın da nurunuzdan faydalanalım" derler. Onlara, "Dönebilirseniz dünyaya dönüp nuru orada arayın (ama artık dönemezsiniz)" denir. Derken mü'minlerle onların arasına bir duvar çekilir. O duvarın bir kapısı vardır; içerisi rahmet, dış tarafı ise azaptır. **(2:19; 7:46)**

57:14 Münâfıklar, "Biz, sizinle beraber değil miydik?' diye mü'minlere seslenirler.

Mü'minler şöyle derler: "Evet, fakat siz haktan sapmakla kendinize kötülük ettiniz; mü'minlerin felâketini gözetlediniz; haktan şüphe edip durdunuz, (dirilişe inanmadınız) Allah'ın ölüm emri gelinceye kadar

[3] Yâni "Malını Allah yolunda harcar." İnsan, malını Allah rızası için verdiğinde sanki Ona borç vermiş gibi olur.

boş emelleriniz/ kuruntularınız sizi aldattı. O çok aldatıcı şeytan da Allah hakkında bile sizi aldattı/ Allah'ın azabını unutturup sadece affına güvendirerek sizi isyana sürükledi." **(34:53; 83:29-35)**

57:15 Bu gün sizden de inkârcılardan da bir fidye/ kurtuluş akçesi kabul edilmez. Sizin yeriniz ateştir. Size layık olan da odur. Gidilecek ne kötü yerdir orası!

57:16 İman edenlerin/ inanmış görünenlerin kalplerinin Allah'ın zikrine ve inen hakka/ Kur'an'a karşı huşu ile coşma zamanı gelmedi mi? (Aslında geldi.) İman edenler, daha önce kendilerine kitap verilen, fakat üzerlerinden uzun zaman geçtikten sonra kalpleri katılaşan ve çoğu fıska dalan kimseler gibi olmasınlar.

57:17 Bilin ki Allah yeryüzünü ölümünden sonra diriltir. Belki aklınızı kullanırsınız/ ölü kalpleriniz dirilir diye bu âyetleri size açıklıyoruz. **(2:245)**

57:18 Sadaka veren erkeklerle, sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir borç verenlere[4] bunların karşılığını Allah kat kat verecektir. Onlar için pek değerli bir mükâfat da vardır.

57:19 Allah'a ve Rasûlüne iman edenler, Rablerinin katında sıddîklar ve şehitler mertebesindedirler. Onların âhirette hem mükâfatları hem de nurları vardır. İnkâr edenler ve mesajlarımızı yalanlayanlar ise Cehennem ehlidirler. **(4:69; 39:22)**

57:20 Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Dünya hayatı tıpkı bir yağmura benzer. Onun bitirdiği, çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün (Dünya hayatı da işte böyledir). Ahirette ise (hak edenlere) çetin bir azap; iyilere de bağışlanma ve Allah'ın hoşnutluğu vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir faydalanmadan başka bir şey değildir. **(3:14; 10:24; 18:45-46)**

57:21 (Öyle ise) Rabbinizden bir bağışlanmaya; Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmış olup genişliği gökle yerin genişliği kadar olan Cenneti kazanmak için yarışın. Bu, Allah'ın dilediğine vereceği lütfudur. Allah, pek büyük lütuf ve ihsan sahibidir. **(56:10)**

[4] "Malını Allah yolunda harcayanlara. Helal maldan gönül hoşluğuyla, güzel bir niyetle, layık olanlara yardımda bulunanlara."

57:22 Yeryüzünde veya kendi nefislerinizde hiçbir musibet yoktur ki yaratılmazdan evvel Kitap'ta bulunmasın. Bu, Allah için pek kolaydır.

57:23 Bunu kaybettiğiniz şeye üzülmeyesiniz, size verdiğimizle de şımarmayasınız diye böyle yaparız. Şüphe yok ki Allah, çok kibirli ve çok övünen hiçbir kulu sevmez.[5]

57:24 O kimseler hem kendileri cimrilik ederler hem de halka cimriliği tavsiye ederler. Kim Allah'ın yolundan yüz çevirirse şüphesiz Allah'ın kimseye ihtiyacı yoktur ve O bütün övgülere layıktır.

57:25 Gerçek şu ki Biz peygamberlerimizi apaçık delillerle gönderdik. İnsanlar adâlete sarılıp onunla ayakta dursunlar diye, peygamberlerle beraber kitabı ve hak ölçüleri indirdik.

Biz bir de kendisinde hem kuvvet ve şiddet hem de insanlar için faydalar olan demiri indirdik/ yarattık, ihsan ettik ki Allah'ın kendi dinine ve peygamberlerine görmediği halde yardım edecek olanlar ortaya çıksın. Şüphesiz Rabbin Kaviyy ve Azîz'dir/ Çok kuvvetlidir, her şeye üstün gelir.

57:26 Yemin olsun ki Biz Nuh'u ve İbrahim'i (peygamber olarak) gönderdik. Peygamberliği de kitabı da onların soyuna verdik. Onların soyundan olanlardan bir kısmı doğru yoldadır; fakat çokları da yoldan çıkmışlardır. **(6:84)**

57:27 Sonra da onların izleri üzere art arda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsâ'yı da peygamber olarak gönderdik, ona İncil'i verdik, ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet yerleştirdik.

[5] **Zemahşerî** bu konuda şöyle der:

"Başına gelen bir zarara üzülmeyen, elde ettiği bir faydaya da sevinmeyen yoktur ki?" dersen, şöyle derim:

Burada kastedilen, sahibini sabırsızlığa sürükleyen, Allah'ın emrine teslim olmaktan ve sabredenlerin sevabını ummaktan alıkoyan üzüntü ile onu şükretmekten alıkoyup taşkınlığa sürükleyen sevinçtir. Allah'ın emrine teslim olmakla birlikte, neredeyse hiçbir insanın kendisini kurtaramadığı bir üzüntünün ve şükretmekle birlikte, Allah'ın nimetinden ve ona verdiği önemden dolayı sevincin sakıncası yoktur.

Ruhbanlığa gelince onu Biz emretmedik, Allah'ın rızasını aramak için kendileri icat ettiler sonra ona da hakkıyla uymadılar.[6]

Biz onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. Birçoğu ise yoldan çıkmış kimselerdir. **(9:30)**

57:28 Ey (önceki peygamberlere) iman edenler![7] Allah'a karşı gelmekten sakının, Rasûlüne de iman edin ki Allah size rahmetinden iki kat pay/ mükâfat versin, yolunuzu aydınlatacak bir nur nasip etsin ve sizi bağışlasın. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(7:157; 28:54)**

57:29 Kitap ehli bu söyleneni yapmadıkları takdirde Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütuf ve ihsan, ancak Allah'ın tasarrufundadır. Onu dilediğine nasip eder/ dilediği kulunu peygamber seçer. Allah çok büyük bir lütuf ve ihsan sahibidir. **(7:157)**

[6] Âyetin bu kısmı "Biz, onlara icat ettiği ruhbanlığı, kendilerine sırf Allah'ın rızasına ermeleri için onayladık" şeklinde de tercüme edilebilir.

Ruhbanlık, dinî inanç sebebiyle işkence görmemek için kaçıp dağlara sığınmak, kendini bütünüyle ibadete vermek, ibadet için mabetlere kapanıp dünyadan el etek çekmedir.

[7] Bu ve sonraki âyetler ehl-i kitaba hitap etmektedir.

MÜCÂDELE SÛRESİ

Medine döneminde indirilmiştir, 22 âyettir. İsmini, ilk âyette geçen "mücadele" kelimesinden alır. Sûrede, hâlini anlatıp hakkını savunan bir kadının durumu konu edilir, münafıklar kınanır, mü'minlere hâinlerden dost edinmemeleri ikazı yapılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

58:1 Gerçek şu ki kocasının sözüyle ilgili olarak seninle mücâdele eden/ çözüm isteyen ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitti. Zaten Allah sizin konuşmalarınızı işitiyordu. Şüphesiz Allah Sem'i ve Basîr'dir/ Her şeyi hakkıyla işiten ve her şeyi hakkıyla görendir.[1] **(12:86)**

58:2 Hanımlarına zıhar yapanların eşleri, onların annesi olmaz. Onların anneleri ancak kendilerini doğuranlardır. Gerçekte onlar çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah (onların bu çirkin ve yalan sözleri konusunda) Afüvv ve Gafûr'dur/ Çok affedicidir ve günahları bağışlayıcıdır. **(33:4)**

58:3 Eşiyle zıhar yaptıktan sonra bundan pişman olup dönenlerin, onlarla temasta/ilişkide bulunmadan önce bir köleyi hürriyetine kavuşturmaları gerekir.[2] Bir daha böyle bir yanlışa düşmemeniz için size böylece öğüt veriliyor. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

58:4 Köleyi hürriyetine kavuşturmak için imkân bulamayanlar, eşleriyle temastan önce peş peşe iki ay oruç tutsun. Buna da güçleri yetmeyenler, altmış fakir doyursun. Bu (hafifletme) Allah'a ve Rasûlüne iman ettiğiniz içindir. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. İnkârcılar için acı veren bir azap vardır.

58:5 Allah'ın çizdiği sınırı aşarak Allah'a ve Rasûlüne karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır. Çünkü Biz sınırlarımızı apaçık mesajlarla bildirdik. İnkâr edenlerin hakkı hor ve küçük düşürücü bir azaptır.

58:6 O gün geldiğinde Allah inkârcıların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Onlar kendi yaptıklarını unutsalar da Allah onları bir bir tespit etmiştir. Şüphesiz Allah her şeye hakkıyla şâhittir. **(78:29; 90:7)**

[1] Bu kadın Hz. Havle bint-i Sa'lebe'ydi. Kocası kendisine "Sırtın annemin sırtı gibidir" diyerek zıhar yapmış, Câhiliye âdetlerine göre kendisini boşamıştı. O da durumunu Peygamberimize arz etmiş, Allah onun şikâyetine cevap vermişti. Havle hakkında bilgi için *Hanım Sahabîler* isimli kitabımıza; zıhar için de 33:4. âyetin açıklamasına bakınız.

[2] Burada olduğu gibi bâzı suçların keffâreti için köle azadı istenir. Öldürme durumunda da köle azad etmek istenilir. (4:92)

58:7 Göklerde ve yerde olan her şeyi Allah'ın bildiğinden haberin yok mu? Üç kişi aralarında gizli bir şeyler konuşurlarken, onların dördüncüsü mutlaka Allah'tır. Beş kişinin altıncısı Odur. Gizli gizli konuşanlar ister bundan daha az ister daha çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar, O kendileriyle beraberdir. Sonra da yaptıklarını kıyâmet gününde onlara haber verecektir. Allah'ın her şeyi hakkıyla bilen olduğunda şüphe yoktur. **(3:5; 9:78; 14:38; 43:80)**

58:8 Aralarında gizlice konuşmaları yasaklanan kimseleri görmedin mi? Onlar yine yasaklandıkları şeye dönerek günah işleme, mü'minlere düşmanlık etme ve Peygambere karşı gelme konusunda fısıldaşıp dururlar. Sana geldiklerinde de seni Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Sonra da kendi aralarında "Söylediğimiz söz sebebiyle Allah bizi cezalandırmalı değil miydi?" derler. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Orası ne kötü bir dönüş yeridir. **(9:64)**

58:9 Ey iman edenler! Sakın günah işlemek, mü'minlere düşmanlık etmek ve Rasule karşı gelmek için gizlice konuşmayın/ fısıldaşmayın. Gizlice yaptığınız fısıldaşmalarınızın konusu iyilik ve Allah'a karşı gelmekten sakınmak olsun. Huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun.

58:10 Gizlice konuşmalar iman edenlerin üzülmesi için şeytan kaynaklıdır/ onun güzel göstermesiyledir. Oysa Allah'ın izni olmadıkça şeytan onlara hiçbir zarar vermez. Öyle ise mü'minler ancak Allah'a tevekkül etsinler/ dayansınlar.

58:11 Ey iman edenler! Toplu halde oturduğunuz zaman, "Gelenlere yer açın" denildiğinde, yer açın ki Allah da size genişlik versin. "Kalkın" denildiğinde de kalkın ki Allah içinizden iman edenleri yüceltsin, kendilerine ilim verilenlere yüksek dereceler versin. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

58:12 Ey iman edenler! Peygamber ile gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka verin. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Eğer verecek bir şey bulamazsanız Allah'ın kesinlikle Gafûr ve Rahîm/ Çok bağışlayıcı ve çok merhametli olduğunu bilin.

58:13 Peygamberle gizlice konuşmadan önce sadaka vermekten korktunuz da mı yerine getirmediniz? Bunu yerine getirmediğiniz için yaptığınız tevbeyi Allah kabul etti. Artık namazı dosdoğru kılın, zekatı verin, Allah'a ve Rasûlüne itaat edin. Allah yaptıklarınızdan kesinlikle haberdardır. **(3:32)**

58:14 Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi? Onlar sizden de değildirler, düşmanlarınızdan da. Onlar ancak gerçeği bile bile yalan yere yemin ederler. **(1:6; 4:143)**

58:15 Allah onlar için çok şiddetli bir azap hazırlamıştır. Yapmakta oldukları şey gerçekten çok kötüdür.

58:16 Onlar yeminlerini/ imanlarını kalkan yaparak/ verilen güvencenin arkasına gizlenerek insanları Allah yolundan alıkoydular. Onlar için hor ve rezîl edici bir azap vardır. **(16:88; 63:2)**

58:17 Malları da çocukları da onları Allah'ın azabından kurtaramaz. İşte onlar Cehennem ehlidirler. Orada ebedî olarak kalacaklardır.

58:18 Allah, kendilerini toptan dirilttiği gün daha önce size yaptıkları yeminden fayda elde ettikleri/ yeminlerine sizi inandırdıkları gibi, ahirette de yeminlerinin kendilerine bir fayda sağlayacağını sanarak Allah'a da yemin edeceklerdir. Dikkat edin, işte onlar yalancıların tâ kendileridir. **(6:22-24; 16:28)**

58:19 Şeytan, onların dizginlerini eline geçirip üzerinde üstünlük kurmuş ve onları Allah'ı anmaktan uzaklaştırmıştır. Onlar, şeytanın yandaşlarıdır. Şunu iyi bilin ki şeytanın yandaşları kesinlikle ziyandadırlar.

58:20 Allah'a ve Rasûlüne karşı çıkanlar/ düşman olanlar var ya! Onlar en aşağılık kimseler arasındadırlar. **(58:5, 22)**

58:21 Allah, "Ben ve peygamberlerim kesinlikle galip geliriz" diye yazmıştır. Şüphesiz Allah Kaviyy ve Azîz'dir/ Çok kuvvetlidir, her şeye galip gelir. **(6:33, 135; 10:103; 14:47; 37:173; 40:51-52)**

58:22 Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir topluluğun, Allah ve Rasulüne düşmanlık edenlere sevgi beslediğini göremezsin. İsterse onlar babaları, çocukları, kardeşleri veya aşiretleri olsun. Allah onların kalplerine imanı yerleştirmiş ve kendi tarafından bir rahmet/ lütuf ile kuvvetlendirmiştir. Âhirette de onları içinden ırmaklar akan Cennetlere sokacaktır. Onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. Allah onlardan râzıdır, onlar da Allah'tan râzıdır. İşte onlar Allah'ın tarafında olanlardır. Bilin ki Allah'ın tarafında yer alanlar, kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir. **(3:28; 9:24)**

HAŞR SÛRESİ

Medine döneminde indirilmiştir, 24 âyettir. İsmini, 2. âyette geçen ve "toplanma, sürgün" anlamına gelen "haşr" kelimesinden alır. Medine Savunması için kendileriyle anlaşma yapılan Yahudi kabilelerinden Nadir oğulları anlaşmayı bozmuş, Hendek Savaşı esnasında müşriklerle anlaşarak Müslümanlara karşı onlara destek olmuşlardı. Sûrede onların cezalandırılmaları konu edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

59:1 Göklerde ve yerde olan her şey Allah'ı tesbih eder/ her türlü kusurdan uzak görür. O Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

59:2 O Allah ki kitap ehlinden inkâr edenleri/ Yahudileri ilk toplanışta/ sürgünde yurtlarından çıkarıp atmıştır. Siz onların (sağlam kalelerinden) çıkacağına ihtimal vermiyordunuz. Onlar da kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağına tam olarak inanmışlardı. Fakat Allah'ın azabı onların hiç beklemedikleri yerden geldi. Allah onların yüreklerine öyle bir korku düşürdü ki hem kendi elleriyle hem de mü'minlerin elleriyle evlerini yıkmaya başladılar. Ey akıl sahipleri ibret alın.[1] **(16:26)**

59:3 Eğer Allah onların sürülmesini yazmamış/ bu hükmü vermemiş olsaydı bile onları dünyada başka şekilde yine azaplandıracaktı. Âhirette ise onlar için ateş azabı vardır.

59:4 Çünkü onlar Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmişlerdir. Kim Allah'a karşı gelirse, şüphesiz Allah'ın azabı şiddetlidir.

59:5 (Hâinlik yapan Yahudilerin yurtlarındaki) hurma ağaçlarını kesmeniz de kesmeyerek bırakmanız da o yoldan çıkanları perişan etmek için Allah'ın izniyle gerçekleşmiştir.[2]

[1] Nadîr oğulları Yahudileri, müşriklerin kışkırtmasıyla Peygambermizi öldürmek için karar aldılar ve plânlar yaptılar, onu zehirleme teşebbüsünde bulundular.

Ahidlerini bozmaları ve suikasta teşebbüs etmeleri sebebiyle Yahudilere yurtlarından sürülüp çıkarılmaları cezasının verilmesini Peygamberimize Allah emretmişti.

Münâfıkların reisi Abdullah bin Übey'in de kışkırtmalarıyla Yahudiler, Peygamberimize karşı savaşmak istediler ve hazırlığa giriştiler. Peygamber Efendimiz onları kalelerinde kuşattı. 15 veya 25 gün sonra Yahudiler ayrılıp gitmeye râzı oldular. Silâhlarını bırakmak şartıyla servetlerini, mallarını develerine yükleyerek götürdüler. Müslümanlar istifade etmesinler diye evlerini yıktılar. Bir kısmı Şam'a, bir kısmı da Hayber'deki Yahudilerin yanına gittiler.

[2] Yahudiler şöyle demişlerdi: "Ey Muhammed! Sen yeryüzünde bozgunculuk yapmayı yasaklıyordun. Peki, ya hurmaların kesilip yakılması da neyin nesi?"

Rabbimiz bu âyetle onlara yapılan uygulamanın kendisinin emriyle gerçekleştiğini bildirmektedir.

59:6 Allah'ın o Yahudilerden Rasûlüne nasip ettiği ganimete gelince: Siz o ganimet için at veya deve koşturmadınız/ bu ganimetleri onlarla savaşmadan aldınız. Fakat Allah peygamberini dilediği kimselerin üzerine salmıştır (o ganimetler de böyle ele geçirilmiştir). Allah'ın her şeye gücü yeter.

59:7 (Bu konudaki hüküm ise şudur) Bir savaş gerçekleşmeksizin fethedilen belde halkından Allah'ın Rasûlüne nasip ettiği zahmetsizce ele geçirilen ganimet/ fey, Allah'a, Peygambere, Peygamberin akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlaradır. Bu hüküm, malların sizden sadece zenginler arasında elden ele dolaşan bir servet olmaması içindir. Öyle ise Peygamber ganimetten size neyi verdi ise onu alın; size neyi yasakladıysa ondan da uzak durun. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

59:8 O mallarda bir de yurtlarından çıkarılıp mallarından mahrum bırakılmış fakir Muhâcirlerin hakkı vardır. Ki onlar, Allah'ın lütfunu ve rızâsını arar; Allah'ın dinine ve Rasulüne yardım ederler. İşte onlar imanlarında sâdık olanların tâ kendilerdir.

59:9 Onlardan/ Muhacirlerden önce o beldeye/ Medine'ye yerleşmiş olanlara gelince:

Onlar hicret edip kendilerine gelen din kardeşlerini severler, onlara verilen şeyden dolayı kalplerinde bir kıskançlık duymazlar. Kendileri ihtiyaç içinde olsalar da onları kendi nefislerine tercih ederler. Asıl kurtuluşa erenler/ arzularına kavuşanlar, nefislerinin hırs ve cimriliğinden korunanlardır. **(2:177; 76:8)**

59:10 Onlardan sonra gelenler de şöyle derler: "Ey Rabbimiz, bizi ve iman etmekte bizi geçmiş olan kardeşlerimizi bağışla. Mü'minlere karşı kalplerimizde hiçbir kin bırakma. Rabbimiz, şüphesiz Sen Raûf ve Rahîm'sin/ Çok şefkatli ve çok merhametlisin." **(8:75; 9:100)**

59:11 Görmedin mi o münâfıkları? Onlar kitap ehlinden olan inkârcı kardeşlerine şöyle dediler: "Yurdunuzdan çıkarılırsanız, biz de sizinle birlikte çıkarız. Ve kesinlikle size karşı hiç kimseye itaat etmeyiz. Savaşırsanız size yardım ederiz." Allah şâhittir ki onlar yalancıların tâ kendileridir. **(47:26)**

59:12 Yemin olsun ki yurtlarından çıkarıldıklarında bunu söyleyenler onlarla birlikte çıkmayacaklardı. Savaştıklarında da onlara yardım etmeyeceklerdi. Yardım etseler de arkalarını dönüp kaçacaklardı. Onlara yardım edilmez/ hiçbir yardımcıları olmaz.

59:13 Onlar, Allah'tan çok sizden korkarlar. Çünkü onlar, Allah'ın kudretini ve büyüklüğünü anlamaktan/ asıl Ondan korkulması gerektiğini bilmekten mahrumdur.

59:14 Onlar, sizinle toplu olarak savaşamazlar. Ancak korunaklı şehirlerde veya surların arkasında savaşırlar. Kendi aralarındaki savaşları ise çok şiddetlidir/ güçleri birbirlerine yeter. Sen onları derli toplu sanırsın. Oysa onların kalpleri darmadağınıktır/ size karşı yekvücut olamazlar. Bu böyledir, çünkü onlar aklını kullanmayan bir topluluktur.

59:15 Onların/ Yahudilerin âkibeti de kendilerinden kısa bir zaman önce yaptıklarının cezasını tatmış olan kâfirlerin sonu gibi olacaktır. Âhirette de onlar için çok acı veren bir azap vardır.

59:16 Onların durumu, şeytanın şu hâline benzer: Şeytan, insana "Kâfir ol!" der. Kâfir olduğunda da "Ben senden uzağım. Çünkü ben bütün varlıkların Rabbi olan Allah'tan korkarım" deyiverir.[3] **(8:48; 25:29)**

59:17 Her ikisinin de sonu, Cehennem ateşinde ebedî olarak kalmaktır. Zâlimlerin cezası işte budur.

59:18 Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının. Herkes yarın için önden ne gönderdiğine baksın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz O yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

59:19 Allah'ı unutan, Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkmış kimselerdir.

59:20 Cehennem ehli ile Cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli muradına erenlerin tâ kendileridir. **(40:58; 45:21; 47:14)**

59:21 Eğer Biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, kesinlikle onun Allah korkusundan baş eğerek parça parça olduğunu görürdün. İşte Biz bu misalleri, insanlara düşünmeleri için veriyoruz. **(13:31)**

[3] Bunlar da kışkırtırlar, ama zoru görünce yan çizerler, sıvışırlar.

59:22 O Allah, kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. Görünmeyen varlıkları da görünen varlıkları da hakkıyla O bilir. O Rahman'dır. O, Rahim'dir.[4] **(1:3; 2:163)**

59:23 O Allah, kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. O, Melik'tir. O, Kuddûs'tür. O, Selâm'dır. O, Mü'mindir. O, Müheymin'dir. O, Azîz'dir. O, Cebbâr'dır. O, Mütekebbir'dir.[5] Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden uzaktır. **(62:1)**

59:24 O Allah' Hâlık'tır, Bârî'dir, Musavvirdir. En güzel isimler Onundur. Göklerde ve yerde bulunan her şey Onu kusurlardan uzak görür.[6] Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır. **(17:44)**

[4] **Rahman:** Rahmeti bütün varlıkları kuşatır, bütün yarattıklarının rızkını merhametle yetiştirir.

Rahîm: Yaratıklarına karşı çok şefkatli ve merhametlidir.

[5] **Melik:** Bütün varlıkların sahibi.

Kuddûs: Her türlü noksandan uzak ve temiz.

Selâm: Bütün eksikliklerden uzak olan, her türlü kötülüklerden esenlik Ondan gelen.

Mü'min: Her türlü korkudan emniyet veren.

Müheymin: Her şeyi görüp gözeten.

Azîz: Kudreti her şeye yeten, üstün gelen.

Cebbâr: İradesine kimse karşı çıkamayan, dilediğini zorla yaptıran, varlıkların işlerini en güzel şekilde düzenleyen.

Mütekebbir: Yarattığı şeylerden sonsuz derecede yüksek olan; varlıklar dünyasında büyüklüğünü gösteren.

[6] **Hâlık:** Her şeyin yaratıcısı.

Bâri': Her bir yaratığına birbirinden ayrı ve ona layık şekiller veren.

Musavvir: Yarattıklarına dilediği şekli veren.

MÜMTEHİNE SÛRESİ

Medine döneminde nâzil olmuştur, 12 âyettir. İsmini, 10. âyetinde geçen ve hicret amacıyla gelen kadınların imtihan edilmesi anlamına gelen "mümtehine" kelimesinden alır.

Sûre, Allah ve İslam düşmanlarını dost edinmeme konusunda mü'minleri ikazla başlar, aynı ikazı tekrarlayarak son bulur. Hz. İbrahim, mü'minlere örnek gösterilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

60:1 Ey iman edenler! Bana ve size düşman olanları dost edinmeyin. Siz onlara sevgi besliyor/ iyiliklerini istiyor, sırlarınızı ulaştırıyorsunuz. Oysa onlar size gelen hakkı/ Kur'an'ı inkâr etmişler, Rabbiniz olan Allah'a iman ettiğiniz için Peygamberi ve sizi yurdunuzdan çıkarmışlardır. Eğer Benim yolumda mücadele etmek için çıktığınız doğru ise artık daha nasıl onlara sevgi gösterip/ iyiliklerini ister de sır verirsiniz? Ben, sizin gizlediğinizi de bilirim, açığa vurduğunuzu da. Artık sizden kim böyle yaparsa o, hak yolun ortasında yolunu şaşırmış olur. **(3:28; 4:144; 5:51-57)**

60:2 Eğer onlar size üstün gelselerdi, düşmanınız olarak kalırlardı, ellerini ve dillerini size ancak kötülük yapmak için uzatırlardı. Bir de sizin kâfir olmanızı arzu ederlerdi. **(3:118)**

60:3 Kıyâmet gününde akrabalarınız da çocuklarınız da size asla bir fayda vermez. O gün Allah onlarla aranızı ayıracaktır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir. **(80:34-36)**

60:4 İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerinden olanlara demişlerdi ki: 'Biz, sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Sizler bir tek olan Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir.

Ancak İbrahim, (henüz menedilmeden önce) müşrik olan babasına şöyle demişti: "Yemin olsun senin için bağışlanma dileyeceğim. Ancak Allah'tan sana gelecek herhangi bir fenalığı önlemeye gücüm yetmez." (Onun müşrik babası için bağışlanma dilemek istemesi sizler için örnek değildir.)

O mü'minler şöyle duâ etmişlerdi: "Rabbimiz! Bizler ancak sana dayandık, Sana yöneldik. Dönüş de ancak Sanadır. **(9:113-114; 19:47)**

60:5 "Rabbimiz! Bizi inkâr edenler için deneme konusu yapma, bizi bağışla. Ey Rabbimiz şüphesiz Sen Azîz ve Hakîm'sin/ Kudretin her şeye yeter ve her şeyi hikmetle yaparsın."

60:6 Şunu bilin ki onlar sizin için de Allah'a ve ahirete iman edenler için de güzel bir örnektir. Kim yüz çevirirse Allah Ganiyy ve Hamiddir/ sınırsız zenginlik sahibidir, sonsuz övgüye layıktır.

60:7 Umulur ki Allah, sizinle düşman olduğunuz kimseler arasında bir dostluk meydana getirir.[1] Allah'ın her şeye gücü yeter. Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(3:103; 8:63)**

60:8 Allah din uğrunda sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara âdil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah adâletli olanları sever.

60:9 O, sizinle ancak din hususunda savaşmış, sizi yurdunuzdan çıkarmış veya çıkarılmanıza yardım etmiş kimseleri dost edinmenizi yasaklar. Artık kim böylelerini dost edinirse onlar zâlimlerin tâ kendisidir.[2]

60:10 Ey iman edenler! (Daha önce müşriklerle evli olan) mü'min kadınlar, hicret etmiş olarak size geldiğinde onları imtihan edin. Aslında onların imanını Allah kesin olarak bilir. Eğer mü'min olduklarına kesin kanaat getirirseniz, onları kâfirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helal değildir, onlar da bunlara helâl olmaz. Müşrik olan kocalarının onlara verdikleri mehri, kendilerine iade edin. Mehirlerini verdiğiniz takdirde, o kadınlarla evlenmenizde sizin için bir günah yoktur.

Kâfir kadınları da nikâhınızda tutmayın. Onlara verdiğiniz mehri geri isteyin. Kâfirler de size katılan kadınlara/ eski eşlerine verdikleri mehri geri istesinler.

Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapandır. **(2:229)**

60:11 Eğer sizin hanımlarınızdan biri kâfirlere katılır/ kaçar, onlar da mehirlerini geri vermezlerse siz müşriklerden bir ganimet elde ettiğinizde, hanımları gitmiş olanlara, kaçıp giden eşlerine verdikleri mehri verin.[3]

60:12 Ey Peygamber! Mü'min kadınlar bîat etmek üzere sana geldiklerinde hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmama, hırsızlık yapmama, zinâ etmeme, çocuklarını öldürmeme, iftira edip yalan söylememe ve itaat etmeyi gerek-

1 Kalpler arasında sevgi köprüleri kurar.

2 Katâde'den gelen rivâyete göre "seyf/ kılıç âyeti" bu âyeti nesh etmiş, hükümsüz bırakmıştır. Biz bu rivayeti doğru bulmuyoruz. Bu âyetle gerektiğinde kıyamete kadar amel edilebilir. Düşmanlık, düşmanlık besleyenleredir.

3 Müşriklerle evli Müslüman kadınlar, eşlerinden kaçıp hicret ederek Mekke'ye geldikleri gibi Müslümanlardan kaçıp müşriklere giden kadınlar da olmuştur. Tefsirlerde bunların isimleri zikredilir. Bu âyet bu iki grub kadının durumlarını düzenlemektedir.

tiren bir konuda sana karşı gelmeme konusunda söz verirlerse onların bîatlarını kabul et, onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

60:13 Ey iman edenler! Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinmeyin. Tıpkı kâfirlerin (âhirete inanmadıkları için) mezarlarda yatanların (dirilmesinden) ümitlerini kestikleri gibi onları dost edinenlerin de âhiretle ilgili hiçbir ümitleri kalmaz. **(1:6)**

SAFF SÛRESİ

Medine döneminde indirilmiştir, 14 âyettir. İsmini, 4. âyette geçen ve "saf tutma" anlamına gelen "saff" kelimesinden almıştır. Mü'minler, ihlasla İslam'a sarılmaya;

Hz. İsa'nın havarilerinin Hz. İsa'ya yardımcı olmaları gibi, Muhammed'e (s.a.v.) destek olmaya çağırılır. Söz ve amel birlikteliğine vurgu yapılır. Kısa olarak Hz. Musâ ve Hz. İsa'dan bahsedilir. Düşmanların bütün gayretlerine rağmen Allah'ın nurunu söndüremeyecekleri haber verilerek Peygamberimiz ve mü'minler müjdelenir. Ayrıca sözle eylemin birbirini desteklemesi istenir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

61:1 Göklerde olan ve yerde olan her şey Allah'ı tesbih eder/ Allah'a karşı görevlerini yerine getirir. Allah Azîz ve Hakîm'dir/ kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

61:2 Ey iman edenler! Söylediklerinizle yaptıklarınız niçin birbirine uymuyor?/ Eyleminiz sözünüzü niçin desteklemiyor?[1]

61:3 Yapmadığınız/ yapmayacağınız şeyi söylemeniz, Allah nazarında büyük bir gazap sebebidir.

61:4 Şüphesiz Allah, kendi uğrunda, taşları birbirine âdeta kurşunla sağlamlaştırılmış bir binâ gibi birbirine kenetlenip saflar hâlinde savaşanları sever.

61:5 Bir zaman Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim, benim Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde, niçin beni incitiyorsunuz?" Onlar doğru yoldan sapınca/ iradelerini inkâr yolunda kullanınca Allah da kalplerini saptırmıştı. Allah, (iradelerini yanlış kullanarak) doğru yoldan çıkan topluluğu, doğru yola iletmez.

61:6 Bir zaman Meryem oğlu İsa şöyle dedi: "Ey İsrail oğulları! Şüphesiz ben size Allah'ın gönderdiği elçiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı; benden sonra gelecek Ahmed isminde bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim."

Müjdelenen peygamber onlara apaçık delillerle geldiğinde, "Bu apaçık bir sihirdir" dediler. **(6:20)**

61:7 İslam'a çağrıldığı halde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir! Allah, zâlimler topluluğunu doğru yola erdirmez.

61:8 Onlar, Allah'ın nurunu (büyüdür, şiirdir, sihirdir diyerek) ağızlarıyla söndürmek isterler. Fakat kâfirler hoşlanmasa da Allah nurunu tamamlayacaktır.

[1] Bu âyetin indiriliş sebebiyle ilgili çok farklı rivayetler olsa da bu rivayetlerin âyetin anlaşılmasına hiçbir katkısı bulunmamaktadır. Âyetin anlamı zaten açıktır. İnsanın söylediğini yapması, sözüyle fiilinin birbirini desteklemesi istenilir. Tebliğde de bu önemlidir. Fiili sözünü desteklemeyen kimselerin sadece sözlerinin fazla bir değeri, ağırlığı olmaz.

61:9 Allah, müşrikler istemese de elçisini, doğru yolu göstermek, hak dini tebliğ etmek ve dini/ İslâm'ı her yönüyle ortaya çıkarıp tamamlamak üzere göndermiştir.[2] **(3:19, 85; 9:32, 33; 48:28)**

61:10-11 Ey iman edenler! Size çok acı veren bir azaptan kurtaracak kârlı bir ticâret/ yol göstereyim mi?

Bu yol, Allah'a ve Rasulüne iman edip mallarınızla ve canlarınızla cihad etmenizdir. Eğer bilirseniz sizin için daha hayırlıdır.[3] **(9:109)**

61:12 Böylece Allah günahlarınızı bağışlar, sizi içinden ırmaklar akan Cennetlere ve Adn Cennetlerindeki güzel köşklere yerleştirir. Bu ise pek büyük bir kurtuluştur.

61:13 Ayrıca size çok seveceğiniz başka bir nimet daha nasip eder ki o da Allah'ın yardımı ve yakın bir fetihtir. Mü'minleri müjdele.

61:14 Ey iman edenler! Allah'ın dininin yardımcıları olun. Meryem oğlu İsâ, bir zaman Havârîlere "Allah yoluna dâvette benim yardımcılarım kimlerdir?" diye sormuştu.[4]

Havârîler de "Allah'ın dininin yardımcıları biziz" demişlerdi.

İsrail oğullarından bir topluluk ona iman etti, bir topluluk da inkâr etti.

Biz de iman edenleri, düşmanlarına karşı destekledik de düşmanlarına üstün geldiler.

[2] 9:33. âyetin açıklamasına bakınız.

[3] Havârî: "Karşılık beklemeyen arkadaş, dost, bir kimseye ileri derecede yardım eden kimse" anlamındadır.

[4] Bu âyete "Allah ile beraber yardımcılarım kimler olacak?" şeklinde anlam vermek de mümkündür.

CUMA SÛRESİ

Medine döneminde indirilmiştir, 11 âyettir. İsmini, Cuma namazını farz kılan 9. âyetten alır. Sûrede Yahudiler eleştirilir, bildiğiyle amel etmemenin yanlışlığı üzerinde durulur ve Peygamberimizin gönderilmesinin önemi vurgulanır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

62:1 Göklerde olan ve yerde olan her şey Melik, Kuddûs, Azîz ve Hakîm olan/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle/ yerli yerince yaratan Allah'ı her türlü noksanlıktan uzak görür.[1]

62:2 O Allah, ümmîlere/ okuma yazmada geri kalmış olan Araplara,[2] kendi içlerinden kendilerine âyetlerini okuyan/ duyuran, onları temizleyen, onlara Kitabı ve hikmeti öğreten bir elçi göndermiştir. **(2:78, 129, 151; 9:128)**

62:3 Allah o Peygamberi, henüz onlara katılmamış olup sonradan gelecek insanlar için de gönderdi. Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır. **(6:19; 7:158)**

62:4 Peygamberlik Allah'ın lütfudur ki dilediğine verir. Allah pek büyük lütuf ve ihsân sahibidir.

62:5 Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin misali, ciltlerle kitap taşıyan (ama bundan istifade etmeyen) eşeğe benzer. Allah'ın mesajlarını yalanlayan kavmin durumu ne kötüdür.[3] **(7:179)**

62:6 De ki: "Ey Yahudiler! İnsanlar arasında sadece sizlerin Allah'ın dostu olduğunu iddia ediyorsanız ve bu iddianızda doğruysanız, haydi öyleyse ölümü isteyin!" **(2:94; 5:18)**

[1] **Melik:** Bütün varlıkların sahibi.

Kuddûs: Her türlü noksandan uzak ve temiz.

[2] Câhiliye döneminde kültür, nesilden nesile yazı ile değil hâfızalarda korunarak aktarılıyordu. Yazı, hafızaya yardımcı olsun diye kullanılıyordu. Dolayısıyla Câhiliye devrinde Hicaz bölgesinde okuma yazma oranı düşüktü. Medine'de sadece bir okul vardı, o da Yahudilere aitti. Bu sebeple birçok hurafeye/ mitolojiye inanırlardı.

Belâzürî'nin (ö. 279/892) yer verdiği bir rivayete göre 17 kişi okuma-yazma biliyordu. Başka rivayetlerle bu sayıyı 24'e çıkar. Bu 17 veya 24 kişiden 2 veya 5'i kadındır. Açıklama için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 356-357. sayfalarına bakınız.

[3] Yahudiler, Araplara karşı onların kitabı olmadığı, kendilerinin ise kitap sahibi olduklarıyla övünüyorlardı. Fakat kitaplarıyla amel etmedikleri için Allah onları kitap yüklü eşeklere benzetti.

Bu sadece onlara mahsus değildir. Aynı durum Müslümanlar için de geçerlidir. Bir Müslüman Yahudileşir de kitabıyla amel etmezse bilgisinin bir anlamı yoktur. O da kitap yüklü bir "eşek"tir.

62:7 Onlar kendi elleriyle kazandıkları yüzünden, ölümü asla istemezler. Allah zâlimleri hakkıyla bilir. **(2:95)**

62:8 De ki: "Kaçıp durduğunuz ölüm mutlaka sizi bulacaktır. Sonra da görünen ve görünmeyen bütün varlıkları hakkıyla bilen Allah'a döndürüleceksiniz. O da size yaptıklarınızı haber verecektir." **(4:78; 33:16)**

62:9 Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağırıldığınızda/ ezan okunduğunda, dünyevî her türlü alışverişi bırakıp Allah'ı anmaya koşun/ yönelin. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.[4] **(17:19)**

62:10 Namaz bittiğinde de yer yüzüne dağılıp/ işinizin başına dönüp Allah'ın lütfunu/ rızkınızı aramaya devam edebilirsiniz.[5] Kurtuluşa erebilmek için de Allah'ı çokça anın."

62:11 (Rasûlüm!) onlar bir ticaret ve eğlence gördüklerinde hemen ona koşuştular. Seni öylece ayakta bıraktılar. De ki: Allah'ın yanında olan, eğlenceden de ticâretten de daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır/ rızkı sadece O verir."[6]

[4] Âyette sadece alışverişin terk edilmesinin istenmesi, o şartlarda en yaygın faaliyetin alışveriş olması sebebiyledir. Âyet, her türlü faaliyetin bırakılarak Cuma namazı için gidilmesinin emredildiği şeklinde anlaşılmalıdır.

[5] Çoğu meallerde burası "arayın" şeklinde tercüme edilmiştir. Oysa bu bir emir değil, mübah kılma, serbest bırakmadır. Yyani "Arayabilirsiniz, namaz kıldığınız yerde kalabilirsiniz, faydalı olan daha başka şeylerle meşgul olabilirsiniz" demektir.

[6] Olayın ne zaman yaşandığı, kastedilenlerin kimler olduğu hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır.

Rivâyete göre, Medine halkına şiddetli bir açlık ve pahalılık isabet etmişti. Bu sırada **Dıhye bin Halife** (ö. 50/670) Suriye zeytinyağı taşıyan bir ticaret kervanı ile Medine'ye gelmişti. Tam o esnada Rasûlullah Cuma hutbesindeydi. İnsanlar geri kalma endişesiyle derhal Dıhye'yi karşılamaya çıktı, Rasûlullahın yanında az bir topluluk kaldı.

MÜNÂFIKÛN SÛRESİ

Medine'de indirilmiştir, 11 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen "münafık" kelimesinden almıştır. Sûrede münafıkların ikiyüzlülükleri üzerinde durulur.

Onların kalıplarına/ görünüşlerine aldanmamak gerektiği ikazı yapılır. Ölüm gelmeden önce hayır hasenat yapmak gerektiği, son pişmanlığın fayda vermeyeceği bildirilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

63:1 Münâfıklar sana geldiklerinde "Şehâdet ederiz ki sen Allah'ın peygamberisin" derler. Allah senin kendisinin Rasûlü olduğunu elbettebilir. Fakat münâfıkların bu söylediklerinde yalancı olduklarına Allah şâhittir.

63:2 Onlar, yeminlerini bir kalkan olarak kullanıp insanları Allah'ın yolundan saptırırlar. Bu yaptıkları ne kadar kötü bir şeydir. **(2:14; 58:16)**

63:3 Çünkü onlar önce iman etmiş sonra da inkâr etmişlerdir. Bu yüzden kalpleri mühürlenmiştir. Artık hakkı anlayamazlar.

63:4 Münâfıkları gördüğünde dış görünüşleri/ kalıpları hoşuna gider. Konuştuklarında sözlerini dinlersin. Oysa onlar elbise giydirilip duvara dayatılan kalaslar/ bostan korkulukları gibidirler. Her bağırtıyı aleyhlerine sanır işkillenirler/ ürkerler. Onların (görünüşlerine aldanma, onlar) düşmandır. Öyle ise böylelerine karşı dikkatli ol. Allah kahretsin onları! Haktan nasıl da sapıyorlar? **(2:204; 33:19)**

63:5 Onlara, "Gelin Allah'ın Rasûlü sizler için bağışlanma dilesin" denildiği zaman, başlarını çevirdiler. Onların büyüklük taslayarak yüz çevirdiklerini görürsün.

63:6 Onlar için bağışlanma dilesen de bağışlanma dilemesen de bir şey değişmez. Allah onları bağışlayacak değildir. Çünkü Allah yoldan çıkmış bir toplumu yola iletmez. **(9:80)**

63:7 Onlar, "Allah Rasûlünün yanındakilere bir şey vermeyin ki dağılıp gitsinler" diyen kimselerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır fakat münafıklar bunu anlayamazlar.

64:8 Onlar, "Eğer Medine'ye dönersek üstün ve şerefli olanlar hor ve zelil olanları oradan çıkaracaktır" diyorlar. Oysa şeref ve üstünlük Allah'a, Rasûlüne ve mü'minlere aittir. Fakat münafıklar bunu bilmezler. **(35:6)**

63:9 Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız, sizi, Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim böyle yaparsa işte onlar zarara uğrayanların tâ kendileridir. **(24:36-37; 64:14)**

63:10 Birinize ölüm yaklaştığında "Ey Rabbim! Ne olurdu, bana biraz daha mühlet tanısaydın da malımın sadakasını verip sâlihlerden olsaydım" demeden önce size rızık olarak verdiğimiz şeylerden bağışta bulunun. **(6:27; 7:53; 14:44; 42:44)**

63:11 Eceli geldiğinde, Allah, hiç kimsenin ölümünü erteleyecek değildir. Allah, bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

TEĞÂBÛN SÛRESİ

Medine döneminde indirilmiştir, 18. Âyettir. İsmini, 9. âyette geçen ve "kıyâmet gününde toplanma" anlamına gelen "tegâbün" kelimesinden alır. Dirilişin kesin olduğu, mü'minleri küçük gören, onlarla alay eden müşriklerin kıyâmet gününde aldandıklarını anlayacakları ikazı yapılır. İnsanların mallarıyla, çocuklarıyla ve âileleriyle imtihan edilecekleri vurgulanır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

64:1 Gökte ve yerde olan her şey Allah'ı noksan sıfatlardan uzak görür. Her şeyin mülkü Ona aittir, her türlü övgü Ona mahsustur. Ve Onun her şeye gücü yeter.

64:2 Sizi yaratan Odur. Ancak kiminiz (kendi iradesiyle) kâfir olur, kiminiz ise mü'min. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir. **(57:26)**

64:3 O Allah gökleri ve yeri bir gaye için yarattı, size şekil verip sûretinizi güzelleştirdi. Dönüş de ancak Onadır. **(40:64; 82:6-8; 95:4)**

64:4 O göklerde ve yerde olan her şeyi bilir. Gizlediğiniz ya da açığa vurduğunuz şeyleri de bilir. Allah, kalplerde saklı olanı hakkıyla bilir.

64:5 Daha önceki kâfirlerin haberi sana ulaşmadı mı? Onlar işledikleri kötülüklerin cezasını tattılar. Âhirette ise onların hakkı çok acı bir azaptır.

64:6 Bunun sebebi şudur: Kendilerine apaçık delillerle peygamberler geldiğinde onlar, "Bize bir insan mı yol gösterecek?" demişlerdi.[1] Onlar inkâr edip haktan yüz çevirdiler; Allah da onların iman ve ibâdetlerine ihtiyacı olmadığını gösterdi. Çünkü Allah Ganîy'dir, Hamîd'dir/ Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her türlü övgüye ancak O lâyıktır. **(10:2)**

64:7 İnkârcılar, öldükten sonra asla diriltilemeyeceklerini iddia ettiler. De ki: "Tam aksine! Kesinlikle diriltileceksiniz. Sonra da yaptıklarınız bir bir size haber verilecek. Bunu yapmak Allah'a çok kolaydır." **(6:29-30; 10:7-8; 23:37-42; 45:24)**

64:8 Öyleyse Allah'a, Rasûlüne ve indirdiğimiz nura/ Kur'ân'a iman edin. Ne yaparsanız, Allah ondan haberdardır.

64:9 O, toplanma/ kıyâmet günü sizi bir araya getirecektir. İşte o gün, aldanmaların ortaya çıktığı gündür. Kim Allah'a iman eder ve faydalı işler yaparsa Allah onun kötülüklerini örter ve kendisini ebedî olarak içinde kalmak üzere altından ırmakların aktığı Cennetine koyar. İşte en büyük kurtuluş budur. **(45:26)**

[1] **Zemahşerî** der ki: "Müşrikler, bir taşa ilah diye tapınmayı yadırgamıyorlardı da peygamberlerin beşer olmasını yadırgıyorlardı."

64:10 İnkâr eden ve mesajlarımızı yalanlayanlara gelince: Onlar ateş ehlidir ve orada ebedî olarak kalacaklardır. Varılacak ne kötü bir yerdir orası!

64:11 Hiçbir musibet, Allah'ın izni olmadan gelip çatmaz. Kim Allah'a iman ederse Allah onu doğru yola yöneltir.[2] Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilendir." **(57:22)**

64:12 Allah'a da Peygambere de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz, Rasûlümüze düşen açıkça tebliğ etmekten/ duyurmaktan ibarettir.

64:13 O Allah, Kendisinden başka ilah olmayandır. Öyleyse mü'minler sadece Ona tevekkül etsinler/dayansınlar.

64:14 Ey iman edenler! Eşlerinizden[3] ve evladınızdan size düşman olanlar vardır.[4] Onlardan sakının. Fakat onları affeder, kusurlarına bakmaz ve bağışlarsanız şüphesiz Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(8:28; 63:9)**

64:15 Mallarınız ve evladınız sizin için ancak bir imtihan sebebidir. Asıl büyük mükâfat ise Allah katındadır. **(3:14; 18:46; 63:9)**

64:16 Öyleyse gücünüzün yettiğince Allah'a karşı gelmekten sakının. Ona kulak verin, itaat edin. Kendi hayrınız için bağışta bulunun. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerin tâ kendisidir.

64:17 Eğer siz Allah'a güzel bir ödünç/ borç verirseniz, bunun karşılığını O size kat kat verir ve sizi bağışlar. Şüphesiz Allah Şekûr ve Halim'dir/ İyilik ve şükrün karşılığını fazlasıyla verir, hemen cezalandırmayıp yumuşak muamele eder. **(2:245; 57:11, 18)**

64:18 O, görünen ve görünmeyen varlıkları tamamıyla bilir. Şüphesiz Allah Azîz ve Hakîm'dir/ Kudreti her şeye yeten ve her şeyi hikmetle yapandır.

[2] Burada geçen "o" zamiri Allah için de olabilir, iman için de olabilir. Allah için olursa, "Allah onun kalbini doğruya yöneltir" demek olur. "O" zâmiri imana gittiğinde ise "iman, sahibini Allah'ın takdirine rızaya yönelterek mutluluk verir" anlamına gelir.

[3] Erkek için hanımı; kadın için de beyi kastedilir.

[4] Yani sizi ibâdetten alıkoymak ve günaha sevk etmek isterler.

TALÂK SÛRESİ

Medine döneminde indirilmiştir, 12 âyettir.
İsmini, sûrede işlenen talak/ boşanma konusundan almıştır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

65:1 Ey Peygamber! Hanımlarınızı iddetlerini gözeterek boşayın. Süreyi de dikkatlice hesaplayın. Allah'a karşı gelmekten sakının. Apaçık bir fuhuş işlemedikçe, iddet beklerlerken onları evlerinizden çıkarmayın. Onlar da çıkmasınlar. Bu hükümler Allah'ın çizdiği sınırlardır. Kim Allah'ın çizdiği sınırları aşarsa kendisine zulmetmiş olur. Bilemezsiniz, belki Allah bu bekleme esnasında aranızda bir sevgi yaratır (da yeniden bir araya gelirsiniz.)[1] **(2:228-233; 4:19)**

65:2 İddetleri dolmaya yaklaştığında onları ya güzellikle tutun veya güzellikle ayrılın. Boşadığınıza dâir aranızdan iki adaletli şâhit tutun. Ey şâhitler, siz de Allah için doğru şâhitlik edin. Bu, Allah'a ve âhiret gününe iman edenlere verilen öğüttür. Kim Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten korkarsa Allah, onun için bir çıkış yolu gösterir.[2]

[1] Dinimize göre boşanan kadın yeni bir evlilik için bir müddet bekler. Bu beklemeye iddet denilir. Rabbimiz, âilenin yeniden kurulabilme ihtimaline karşı erkekten, boşadığı kadının evinde iddet beklemesine ses çıkarmamasını ister. Bu, âilenin yeniden kurulmasına imkân tanımaya yönelik bir hükümdür. İddetin hikmeti, kadının hâmile olup olmadığını tespite yönelik bulunduğundan boşama, âdet/regl sonrasında ilişkiye girmeden gerçekleştirilmelidir.

"Apaçık bir fuhuş işlemedikçe iddet beklerlerken onları evlerinizden çıkarmayın" ifadesini; "ahlaksızlık sebebiyle boşamış olmadıkça" şeklinde anlamak da mümkündür. Buna göre bir erkek hanımını ahlâksızlık sebebiyle boşarsa kadının iddetini kocanın evinde beklemesi gerekmez.

[2] Boşanmada şâhit tutma konusunda âlimler bu âyeti farklı anlamışlardır. Mesela **Ebû Hanife**'ye göre menduptur, yani şart değildir. Bu tıpkı "Alışveriş yaptığınızda şâhit tutun!" (2:282 âyetindeki gibidir.

Şâfiî'ye göre ise şâhit tutma, koca hanımına tekrar dönerse gerekli ama ayrılırken menduptur.

Boşanmada şâhit tutmanın faydası, eşler arasında karşılıklı inkâr yaşanmaması, kadının nikahta tutulması konusunda kocanın zan altında kalmaması ve eşlerden birinin vefatı halinde geride kalanın evlilik iddiasında bulunarak mirascı olabilmesidir.

Günümüzde nikah resmen kayıt altına alındığından, bu mahzurlar söz konusu olmamaktadır.

Âyet, kadınlara "Ya benimsin ya kara toprağın" şeklinde yaklaşılmaması gerektiğini, boşama konusunda Allah'tan korkmayı, aksi durumda bunun uhrevî bir sorumluluk getireceğini hükme bağlamaktadır. Maalesef günümüzde nikah ve boşama "İmam nikahı" adı altında tam bir oyun ve eğlenceye, nefsi tatmine

65:3 Onu ummadığı yerden rızıklandırır. Allah'a tevekkül edene/ dayanana O yeterlidir. Allah sözünü mutlaka yerine getirir. Ama O her şey için bir ölçü belirlemiştir. **(2:240; 33:49; 39:38)**

65:4 Kadınlarınız içinde âdetten kesilmiş olanlarla, âdet görmeyen kadınların iddeti üç aydır.[3] Hâmile olanların iddeti de doğum yapmalarıyla tamamlanır. Kim Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakınırsa Allah ona işinde kolaylık verir.

65:5 İşte bu, Allah'ın sizin için indirdiği emirdir. Kim Allah'ın yasaklarına karşı gelmekten sakınırsa Allah onun günahlarını örter ve mükâfatını artırır.

65:6 Boşadığınız kadınların, iddetlerini tamamlayıncaya kadar gücünüzün yettiği ölçüde sizinle aynı yerde oturmalarını temin edin. Onlara sıkıntı vermeyin/ eziyet etmeyin. Hâmile iseler doğum yapıncaya kadar geçimlerini temin edin. Çocuklarınızı emzirirlerse onlara bir ücret ödeyin. Emzirme müddetini kendi aranızda güzelce istişare edin. Eğer boşadığınız eşiniz bir güçlük çıkarırsa çocuğu babası adına başkası emzirir.

65:7 Bu durumda varlıklı kimse imkânına uygun olarak harcama yapsın. İmkânı kısıtlı olanlar ise Allah'ın kendisine verdiği rızık ölçüsünde harcama yapsın. Allah kimseye kendi verdiğinden daha fazla

dönüşmüştür. Din adına en çok istismar edilen bir konu olmuştur. Dolayısıyla boşama esnasında şâhit bulundurmak günümüz için yapılması gereken bir uygulamadır. Böylece erkeklerin kızgınlık anında boşamamalarının önüne geçilmiş olunur.

3 Tefsirlerde bu âyet maalesef "Henüz âdet görmemiş olanlar, küçük kız çocuklarıdır" (Zemahşerî) şeklinde açıklanmaktadır. Râzi'de de "küçük çocukların iddeti"nden bahsedilir. İfade şöyledir: "Bunların iddetleri üç aydır.." âyeti nâzil olunca birisi ayağa kalkarak, "Ey Allah'ın Rasulü, peki hayız görmeyecek derecede küçük olanların iddeti ne kadardır?" dedi, bunun üzerine "henüz âdet görmemiş olanlar..." âyeti indi.

İddet, cinsel ilişkiye girildikten sonra beklenildiğinden âyete bu mânâ verildiğinde âdet görmeyen bir çocukla evlilik anlamına gelir. Bu ise çok çirkin bir durumdur.

Oysa âyette "henüz âdet görmeyen çocukların" değil; âdet görmeyen kadınların iddet durumu hükme bağlanmaktadır. Bu da üç aydır. Aksi takdirde âdet göremeyen kadınlar, âdet görmedikleri için boşandıktan sonra belki birkaç sene iddet beklemeleri gerekebilir.

sorumluluk yüklemez. Allah, her zorluğun arkasından bir kolaylık yaratır. **(2:233; 94:5-6)**

65:8 Rabbinin ve Rasûlünün emrinden çıktıkları için Bizim çetin bir hesaba çektiğimiz, görülmemiş bir azaba uğrattığımız nice belde halkı vardır. **(11:100-101; 17:58)**

65:9 Onlar yaptıklarının cezasını çektiler. İşlerinin sonu da büyük bir zarara uğramak oldu.

65:10 Âhirette de Allah onlar için çok şiddetli bir azap hazırlamıştır. Öyleyse ey iman etmiş olan akıl sahipleri, Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, size bir kitap indirmiştir.

65:11 Allah, iman edip sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanları karanlıktan nura (inkâr karanlığından iman nuruna) çıkarmak için kendisinin apaçık mesajlarını okuyan bir de elçi göndermiştir. Kim Allah'a iman eder ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yaparsa Allah onu ebedî olarak kalmak üzere, içlerinden ırmaklar akan Cennetlere koyar. Şüphesiz Allah böyleleri için pek güzel bir rızık yaratmıştır. **(2:257; 14:1; 17:9; 42:52)**

65:12 Allah, yedi göğü ve yerden de onun mislini yarattı. Allah'ın her şeye gücünün yettiğini ve ilminin her şeyi kuşattığını bilmeniz için Onun emri yerle gök arasında iner durur/ hükmü yürür. **(2:29; 17:44; 23:17; 71:15)**

TAHRİM SÛRESİ

Medine döneminde indirilmiştir, 12 âyettir. İsmini ilk âyette geçen ve "haram kılmak" anlamına gelen "tahrim" kelimesinden alır. Rivayete göre Peygamberimiz eşlerinden birine bir sır vermiş, o da o sırrı diğer hanımlar arasında yaymıştı. Rasûlullah eşlerine bir ikazda bulunmak için onlara "yaklaşmayacağına/birlikte olmayacağına yemin etti. Bunun üzerine bu sûrenin bâzı âyetleri indirildi.

Sûrede ayrıca kişiye âile fertlerinin eğitimiyle meşgul olmaları ikazı yapılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

66:1 Ey Peygamber! Eşlerini râzı etmek için Allah'ın helal kıldığını niçin kendine yasaklıyorsun? Allah Gafûr ve Rahîm'dir/ Çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.

66:2 Allah, keffâret vermek sûretiyle gerektiğinde yeminlerinizi bozmanızı meşru kılmıştır. Sizin dostunuz Allah'tır. Şüphesiz Allah Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapandır.

66:3 Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Hanımı bu sözü açığa vurdu. Allah, açıklanan sırrın bir kısmını söylemeyip bir kısmını Peygamberine bildirdi.[1] Peygamber sırrını açıklayan hanımına bunu haber verdiğinde, hanımı, "Bunu sana kim haber verdi?" diye sordu. Peygamber, "Şüphesiz Alîm ve Habîr/ Her şeyi hakkıyla ve en gizli işleri bütün inceliğiyle bilen Allah haber verdi" dedi.[2]

66:4 (Ey Peygamber hanımları!) Eğer Allah'a tevbe ederseniz bu çok iyidir. Çünkü ikinizin de kalbi kaymıştır.[3] Tevbe etmez de peygambere karşı birbirinize arka çıkmaya devam ederseniz, şüphesiz ki onun dostu Allah'tır, Cebrâil'dir ve sâlih mü'minlerdir. Bunların yanı sıra melekler de onun destekçisidir.

66:5 Eğer Rasûl sizi boşarsa sizden daha hayırlı olan Allah'a teslim olmuş, iman etmiş, gönülden itaat eden, tevbe eden, ahlâkını koruyan/ peygamberi üzmeyen dul ve bakire eşler verir.[4]

[1] Âyetin bu kısmı, "Peygamber sırrı açıklayan hanımına açıklanan sırrın bir kısmını bildirdi, bir kısmını da söylemedi" şeklinde de tercüme edilmiştir.

[2] Bu sırrın ne olduğu konusunda çok farklı bilgiler vardır. Kesin olmadığı ve okuyucuya da bir fayda temin etmeyeceği için bunları aktarmayı gereksiz görüyoruz.

Bu âyetten Kur'an dışı vahye çıkarım yapılmıştır. Burada bahsi geçen haber verme, Kur'an dışı bir bildirimle sabittir. Burada o bildirme haber verilmektedir. Ayrıntı için *Kur'an-Sünnet ve Kur'ân-Vahiy* isimli kitabımıza bakılabilir.

[3] Tefsirlerde bu ikisinin Hz. Aişe ve Hz. Hafsa annelerimiz olduğu kayıtlıdır.

[4] Bizim "ahlâkını koruyan/peygamberi üzmeyen" şeklinde tercüme ettiğimiz "sâihat" kelimesi, "oruç tutan, seyahat eden, hayra koşan, hicret eden" gibi anlamlara da gelir. Birçokları "âyeti oruç tutan, seyahat eden" şeklinde tercüme etmişlerdir. Ancak bağlama uygun olan, bizim tercih ettiğimizdir. Çünkü bu âyet, eşlerinden bâzılarının Rasûlullahı üzmeleri sebebiyle inmiştir ve onları bir daha bunu yapmamaları için ikaz etmektedir. Zaten oruç tutmak, hayra koşmak, daha önce geçen "ibadet" anlamında mevcuttur. Seyahat etme anlamı da

66:6 Ey iman edenler! Kendinizi ve âile fertlerinizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan Cehennem ateşinden koruyun. O ateşin başında ise Allah'ın emirlerine karşı gelmeyen ve emredildikleri şeyi yapan iri cüsseli ve şiddetli melekler vardır. **(2:24; 20:132; 74:30-31)**

66:7 Ey inkârcılar! Bugün boş yere mazeret üretmeyin/ mazeretiniz size bir fayda vermeyecek. Çünkü sizler ancak kendi yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz.

66:8 Ey iman edenler! Allah'a tam bir ihlasla tevbe edin.[5] Umulur ki Allah günahlarınızı bağışlar ve sizi içlerinden ırmaklar akan Cennetlere koyar. O gün Allah'ın, Peygamberi ve beraberindeki mü'minleri utandırmayacağı gündür. O gün onların nuru önlerinden ve sağlarından koşarak Cennete yol gösterirken onlar şöyle derler: "Ey Rabbimiz, nurumuzu tamamla ve bizi bağışla. Şüphesiz Senin her şeye gücün yeter." **(57:12)**

66:9 Ey Peygamber! İnkârcılarla ve münâfıklarla cihad et/ mücâdele et, onlara karşı sert davran. Onların gidecekleri yer Cehennemdir. Gidilecek ne kötü yerdir orası! **(9:5, 73, 123; 48:29)**

66:10 Allah, inkârcılara/ nankörlere Nuh'un ve Lut'un hanımını misal verdi. Her ikisi de kullarımızdan iki sâlih kişinin nikâhı altındaydı. Fakat onlara hâinlik ettiler. Sonra peygamber olan kocaları, Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan uzaklaştıramadı. Onlara, "Haydi, ateşe girenlerle birlikte siz de girin" denildi." **(11:40)**

Peygamberimizin hanımları için uygun düşmemektedir.

Sonraki âyetlerde Hz. Meryem'den ve Firavun'un eşi Hz. Âsiye'den bahsedilmesi de Peygamberimizin eşleri için bir uyarı, ikaz niteliğindedir. Sanki şöyle denilir: "Peygamber hanımı olmanız, sizi aldatmasın. Sizi ancak kendi ameliniz kurtarır."

5 Rivâyete göre Hz. Ali şöyle demiştir: "Dilin hızlı hızlı tövbe etmesi yalancıların tövbesidir! Tevbe, şu altı şey bir arada bulunduğunda gerçekleşir:

Geçmiş günahlara pişmanlık duymak.

Farzları yerine getirmek.

Gaspedilen hakları geri vermek.

Hasımlardan helallik almak.

Bir daha tekrarlamama azminde olmak.

Nefsini günahta şişmanlattığın gibi Allah'a itaatte eritmen; ona günahların tadını aldırdığın gibi itaatlerin acılığını da tattırmandır."

66:11 Allah, iman edenlere de Firavun'un hanımını misâl verdi. O, "Ey Rabbim, Senin katında olan Cennette bana bir köşk inşâ et. Beni Firavun'dan ve yaptıklarından koru ve beni şu zâlim halkın elinden kurtar" diye niyaz etmişti.[6] **(10:85-86)**

66:12 Allah, mü'minlere İmran kızı Meryem'i de misâl verdi. O namusunu korumuş, Biz de ona ruhumuzdan üflemiştik. Meryem, Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etmiş ve Allah'a itaatte sebat eden kullardan olmuştu.[7] **(4:156; 21:91)**

[6] 10. âyette, Hz. Nuh ve Hz. Lut'un hanımlarının peygamber eşlerine olan ihanetleri haber verilerek Peygamberimizin eşlerine dikkatli olmaları ikazı yapılmaktadır.

Hz. Nuh ve Hz. Lût'un hanımlarının hâinliği, ilk anda akla gelen "eşlerini aldatma değildi. Onların hâinliği, içten içe inkâr ettikleri halde bunu gizlemeleri ve o iki peygambere karşı birilerine arka çıkmaları idi. Nitekim Nuh'un karısı, kavmine eşi hakkında: "Delinin teki!" derken, Lut'un karısı da Lut'un misafirlerinin geldiğini, kadınları bırakıp cinsel yönden erkeklere ilgi gösteren inkârcılara haber vermişti.

11. âyette de Firavun gibi bir kâfirin nikahı altında bulunan mü'min kadın Hz. Âsiye annemiz hem onlara hem de diğer mü'min kadınlara örnek olarak gösteriliyor.

[7] **Zemahşerî**, fercin "gömleğin yakası" anlamına geldiği şeklindeki yorum için, "Tefsire sokulan bid'atlerdendir" der.

"Meryem fercini korudu" ifadesi için de "Cebrail'i ondan menetti" der.

Hz. Âsiye ve Hz. Meryem hakkında bilgi için *Hanım Sahabîler* isimli eserimize bakınız.

MÜLK SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 30 âyettir. İsmini ilk âyette geçen ve "hükümranlık" anlamına gelen "mülk" kelimesinden alır. Sûre için Tebâreke ismi daha yaygındır.

Sûrede ölüm ve hayatın insanları imtihan için yaratıldığı ifade edilir. Varlıkların yaratılışında hiçbir düzensizlik olmadığı dile getirilir ve bu noktada aksini düşünenlere meydan okunur. Gökyüzü, insanların ibret nazarına sunulur. İnsanlardan, varlıklar üzerindeki Allah'ın kudret delillerini okumaları istenir. Mekkî birçok sûrede olduğu gibi Cennetlikler ve Cehennemlikler anlatılarak müşrikler ikaz edilir, mü'minlere mânen destek verilir. Her şeyin Allah'ın kudret elinde olduğu, Allah'a rağmen hiç kimsenin hiç kimseye yardım edemeyeceği, ihtiyaçlarını karşılayamayacağı nazara verilir. Cennet ve Cehennem ehlinin durumu tasvir edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

67:1 Her şeyin mülkünü/ hükümranlığını (kudret) elinde tutan Allah'ın şânı çok yücedir.[1] Onun gücü her şeye yeter.

67:2 Hanginiz daha güzel işler yapacaksınız diye sizi imtihan etmek/ durumunuzu açıkça ortaya koymak için ölümü de her türlü hayatı da O yarattı.[2] Şüphesiz Allah Azîz ve Gafûr'dur/ Kudreti her şeye yeten ve çok bağışlayandır. **(18:7; 21:35; 47:31)**

67:3 O yedi göğü birbiri üzerine uyum hâlinde yarattı. Rahman'ın yarattığında düzensizlikten/ dengesizlikten eser göremezsin. Haydi çevir gözünü de bak! En küçük bir kusur görüyor musun?[3] **(78:12)**

67:4 Sonra gözünü tekrar tekrar çevir. Hiçbir kusur bulamayan o göz, hor ve hakir/ haddini bilmiş olarak sana geri döner. O göz bitkindir artık.

67:5 Gerçek şu ki en yakın göğü Biz kandillerle süsledik. Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık ve onlar için bir de alevli ateş azâbı hazırladık.[4] **(15:16-18; 37:6, 10; 72:9)**

67:6 Rablerini inkâr edenler için Cehennem azabı vardır. Dönülecek ne kötü bir yerdir o!

67:7 (Odunun büyük bir ateşe fırlatılması gibi) Cehenneme atıldıkları anda onun gürleyişini/ horultusunu işitirler ki kaynayıp duruyor. **(11:106; 39:71)**

[1] Kur'an'da Allah hakkında geçen "el" kelimesi, kudreti ifade eder. İnsanın organları içerisinde en tesirli olan el'dir. El, aynı zamanda sahibini ifade eder. Allah'ın el'i, Onun Zâtıdır.

[2] Allah, aslında imtihanın sonucunu bilmektedir. İmtihandan maksat, Kendisinin önceden bildiği gerçeği, fiilen de ortaya koymak, kulların itiraz kapılarını kapatmaktır.

Âyette "güzel" denilmeyip "daha güzel" denilmesi, insanları güzel olanla yetinmeyip daha güzel olana teşvik etmek içindir. Aslında güzel olanı yapmak yeterlidir, ama daha güzel olanı gerçekleştirme gayreti içerisinde olmak "Nur üstüne nurdur."

[3] Âyette "semavât/ gökler" ifadesinin elif-lâm yani belirlilik takısı almaması, göklerin büyüklüğünü, bunun idrak edilemeyeceğini, aklın bunu kavrayamayacağını ifade etmek içindir.

[4] **Zemahşerî**, bu âyetin "Biz, yıldızları; insan şeytanları/ müneccimler, astrologlar için gayb hakkında atıp tutma ve tahmin vesilesi kıldık" anlamına geldiği de söylenmiştir" şeklinde bir görüşe yer verir.

67:8 Öfkesinin şiddetinden Cehennem nerede ise parçalanacak gibidir! İnkârcılardan her bir topluluk oraya atıldıkça onların bekçileri "Sizi bu azaptan sakındıran bir elçi/ peygamber gelmedi mi?" diye sorarlar.[5]

67:9 Onlar şöyle derler: "Evet, bize bir peygamber geldi. Ama biz onu yalanladık. Onlara 'Allah bize bir şey göndermedi. Sizler büyük bir sapıklık içerisindesiniz' karşılığını verdik.[6]

67:10 "Keşke onu dinleseydik. Keşke aklımızı kullansaydık! O zaman şu alev alev yanan Cehennem ehlinden olmazdık." **(17:15; 32:12; 39:71; 40:49-50; 57:13)**

67:11 Günahlarını böylece itiraf ederler. (Ama artık iş işten geçmiştir.) Ateş ehli, Allah'ın rahmetinden uzak olsun."[7]

67:12 Rablerini görmedikleri halde Ondan korkanlar için gerçekten büyük bir mükâfât ve bağışlanma vardır.

67:13 Sözünüzü ister gizleyin ister açığa vurun fark etmez. Çünkü Allah gönüllerde saklı olanı bilir. **(90:7)**

67:14 Yaratan bilmez olur mu hiç? Çünkü O Latîf ve Habirdir/ Bütün incelikleri bilir ve her şeyden hakkıyla haberdardır.

67:15 Yeryüzünü size boyun eğdiren Odur. Haydi, onun üzerinde gezin ve Allah'ın verdiği rızıklardan yiyin. Sonra dönüşünüz Ona olacaktır.

67:16 Yoksa siz göktekinin (Allah'ın)[8] sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden emin mi oldunuz? Bir de bakarsınız ki yeryüzü çalkalanıp duruyor. **(12:107; 16:46; 17:68)**

67:17 Peki göktekinin başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Yakında tehdidimin ne anlama geldiğini anlayacaksınız!

[5] Aslında bu cevap almak için değil bir azarlama, hasret ve pişmanlık azabını daha da artırma, Cehenneme haksız yere değil, hak ettikleri için atıldıklarını onlara itiraf ettirmek için yöneltilen bir sorudur. Çünkü soruyu yönelten, onlara elçi/ peygamber gönderildiğini, onların da yalanladığını çok iyi bilmektedir.

[6] Onların bu itirafları, Cehenneme atılma sebeplerinin Allah'ın takdiri değil, hür iradeleriyle tercihlerinin bir sonucu olduğunu gösterir.

[7] Allah'ın bu bedduası, Cehennem ehli için bir dilek değil bir karardır. Onlar Allah'ın rahmetinden uzaktırlar.

[8] Müşrikler Allah'ın gökte olduğuna inanıyorlardı. Yerde de putlara tapıyorlardı. Burada onlara Allah'ın gökte olduğu şeklindeki kendi zanları esas alınarak hitap edilmektedir.

67:18 Gerçek şu ki öncekiler de yalanlamıştı. Cezalarını nasıl da verdim.

67:19 Bunlar üzerlerinde kanat çırpıp duran kuşları da mı görmüyorlar? Onları havada tutan Rahman'dan başkası değildir. O Basîr'dir/ Her şeyi hakkıyla görür. **(16:79)**

67:20 Peki, kimdir size Rahman'dan başka yardım edecek kuvvet? Kâfirler açık bir aldanış içindeler.

67:21 O rızkınızı kesse kimmiş size rızık verecek olan? Doğrusu kâfirler azgınlık ve nefret içerisinde direnip duruyorlar. **(10:31)**

67:22 Yüzüstü sürünüp giden mi doğru yoldadır yoksa dosdoğru yürüyen mi? **(39:24)**

67:23 De ki: "Sizi yaratan, size kulak, göz ve kalp veren Odur. Böyleyken hiç şükretmiyorsunuz/ şükredenleriniz ne kadar da az." **(6:46; 10:31; 32:9)**

67:24 "Sizi yaratıp yeryüzüne yayan Odur. Ve ancak Onun huzurunda toplanacaksınız."

67:25 Onlar derler ki: "Eğer doğru söylüyorsanız bu tehdit edip durduğunuz vaat ne zaman gerçekleşecek?"

67:26 Sen de ki: "Ona dair bilgi Allah katındadır. Ben ise apaçık bir sakındırıcıyım. **(79:42)**

67:27 O kâfirler ne zaman ki azabı yakınlarında görüverirler; işte o zaman yüzleri simsiyah kesilir/ buruşur. Onlara şöyle denilir: "İşte isteyip durduğunuz/ bir an önce gelsin dediğiniz şey budur." **(40:18)**

67:28 De ki: "Eğer Allah beni ve beraberimdekileri helak etse ya da bize merhamet etse kâfirleri acı veren bir azaptan kim kurtarabilir?"[9]

67:29 De ki: "O, Rahman'dır, Ona inandık ve ancak Ona güvendik. Kimin apaçık bir sapıklık içerisinde olduğunu yakında bileceksiniz."

67:30 De ki: "Bir düşünün bakalım: Eğer suyunuz yerin dibine çekilecek olsa size kim tekrar bir akar su getirebilir?" **(15:22)**

[9] Yâni: "Biz mü'minler şu iki güzel şeyden birinin beklentisi içindeyiz: Ya sizin temenni ettiğiniz gibi olur ve böylece Cennetlik oluruz ya da bizim arzu ettiğimiz gibi zafer ve İslam'ın muzafferiyetiyle birlikte rahmete kavuşuruz. Peki, ya siz ne yapacaksınız? Siz nankörleri/ kâfirleri ateşin azabından kim kurtaracak?" (Zemahşerî)

KALEM/ NÛN SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 52 âyettir. İsmini 1. âyette geçen "kalem" kelimesinden alır. İlk kelimeden hareketle "Nûn" Sûresi olarak da bilinir.

Sûre, Peygamberimizi yolunu överek başlar, Kur'an'ın insanlar için bir öğüt olduğunu haber vererek son bulur. Sûrede kendilerine uyulmaması gereken insan tipleri sayılır. Sınanan bahçe sahiplerinin kıssası anlatılır, mü'minlerle inkârcıların durumları karşılaştırılır, Hz. Yunus'un kıssası üzerinde durulur. Müşriklerin bâzı iddiaları çürütülür.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

68:1-2 Nûn. Kaleme ve satır satır yazdıklarına yemin olsun ki Rabbinin nimeti sayesinde, sen mecnun/ cinlenmiş değilsin.

68:3-4 Şüphesiz senin için bitmez tükenmez bir mükâfat vardır. Ve sen gerçekten (bütün peygamberlerin takip ettiği) büyük bir yol/ gelenek üzerindesin.[1] **(33:21)**

68:5-6 Öyleyse yakında hanginizin aklından zoru olduğunu/ haktan saptığını sen de göreceksin, onlar da görecek.

68:7 Rabbin, yolundan sapmış olanları çok iyi bilir. Doğru yolda gidenleri de en iyi O bilir.

68:8-9 Öyleyse yalanlayanlara uyma. Onlar istiyorlar ki taviz veresin/ alttan alasın; o zaman onlar da taviz vereceklerdir. **(96:6; 109:1-6)**

68:10 Şu kimseye de uyma: Yalan yanlış her konuda yemin edip duran alçağa/ haysiyetsize,

68:11 Çokça kusur arayana ve insanları birbirine düşürmek için laf taşıyana.

68:12 İyiliğe/ insanların hayır yapmasına engel olup zulümde aşırı giden zorbaya. **(18:28; 76:24)**

68:13 Bütün bunlara ek olarak da soyu sopu bilinmediği halde kendisini, onlardan olmadığı bir topluma/ babasından başkasına nispet etmekle insanlara tepeden bakana/ kötülüğüyle ün salana,

68:14 (Bu kadar çok kötü vasfı olan) bu kimseye çok malmülk ve çocuk sahibi diye sakın uyma!

68:15 Çünkü ona ne zaman âyetlerimiz okunsa "Bu, eskilerin masallarıdır" der.

68:16 Biz yakında onun burnunu yere sürteceğiz/ kibrini kıracağız/ rezil edeceğiz. **(6:25)**

[1] Bu âyete bütün meallerde "Sen gerçekten büyük bir ahlak üzerindesin" anlamı verilmiştir. Oysa bu meal, bağlama uymuyor. Müşriklerin Peygamberimizin ahlakıyla bir alıp veremedikleri yoktur. Aksine ona "Muhammedü'l-Emin" diyorlar. Burada Peygamberimiz söylemleri sebebiyle "cinlenmiş" olarak itham ediliyor, onun yolu, söylemi tenkit ediliyor.

Dolayısıyla Rabbimiz burada onun takip ettiği geleneğin/ yolun güzelliğini nazara veriyor yoksa ahlakının değil. Nitekim ahlak diye tercüme edilen "huluk" kelimesi 26:137'de de geçmektedir. Ve meallerde bu kelime eskiden beri sürüp gelen yol/ gelenek olarak tercüme edilmiştir.

68:17 Biz, tıpkı daha önce bahçe sahiplerini sınadığımız gibi[2] onları da imtihana tabi tutacağız. O bahçe sahipleri, sabahleyin bahçelerindeki meyveleri toplayacaklarına kesinlikle yemin etmişlerdi.

68:18 "Allah dilerse" gibi bir sözle hiçbir istisna da yapmamışlardı.[3] **(18:34-43)**

68:19-20 Derken onlar uykuda iken Rabbinden gelen bir âfet bahçeyi sardı da sabah olduğunda bahçe yanıp simsiyah kesiliverdi, mahsulden eser kalmadi.

68:21-22 Sabah erkenden birbirlerine şöyle seslendiler: "Mahsulünüzü toplayacaksanız erken davranın."

68:23-24 Sonra yola koyuldular. (Kimseye bir şey koklatmama konusunda) kararlı bir şekilde şöyle fısıldaştılar:

"Sakın bugün hiçbir yoksulun yanınıza sokulmasına izin vermeyin."

68:25 Yoksullara bir şey koklatmama konusunda kararlılıkla ve amaçlarına ulaşacaklarından emin olarak erkenden yola düştüler.[4]

68:26 Bahçeye ulaşıp onun hâlini gördüklerinde tanıyamadılar, (bir ümitle) "Herhalde biz yanlış yere geldik" dediler.

68:27 Başlarına geleni anlayınca da "Hayır, galiba biz üründen mahrum bırakıldık" diye eklediler.

68:28 İçlerinden aklı başında/ âdil olanı, "Ben size Allah'ın şanını yüceltmelisiniz dememiş miydim?" dedi.

68:29 Onlar da "Rabbimiz, Seni noksan sıfatlardan uzak görürüz. Doğrusu bizler zâlimce davrandık" dediler.[5]

[2] Maddî mânevî liyâkatsizliklerine rağmen fazla mal vermek suretiyle.

Âyetin bu kısmı "belâ verdiğimiz gibi" şeklinde de tercüme edilmiştir.

[3] Bu âyet, "Fakirlerin payını ayırma konusunda istisnada bulunmamışlardı" şeklinde de anlaşılmıştır.

Fakat bizim tercih ettiğimiz anlam daha çok kabul görmüştür. Bahçe sahipleri kendilerine o kadar güveniyorlardı ki Allah'ın iradesini hiç hesaba katmadılar.

[4] Bahçe sahipleri, bu ruh hâli yâni bencillikle insanları Allah'ın kendilerine ihsan ettiği nimetten kimseye koklatmamak isterlerken, yoksunluk ve düşkünlüğü kendi üzerlerine çekmişlerdi!

[5] Aklı başında olan kardeş her ne kadar ikaz etmiş olsa da sonunda o da kardeşlerine uyarak aynı niyetle bahçeye gelmişti. O sözleri haklı olduğunu ortaya

68:30-32 Sonra da dönüp birbirlerini kınamaya başladılar:

“Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgınlık etmişiz.

“Rabbimizin bunun yerine bize daha iyisini vermesi umulur. Çünkü biz artık Rabbimize yöneldik.”

68:33 İşte dünya azabı böyledir, ancak bilsinler ki âhiret azabı daha da büyüktür.

68:34 Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için ise Rableri katında nimetle dolu cennetler vardır.

68:35 Biz teslimiyet gösterenlerle, suçluları hiç bir tutar mıyız? **(37:78-79)**

68:36 (Ey kâfirler) Böyle bir hükmü nasıl verebiliyorsunuz? Bir belgeniz mi var?[6] **(18:36; 19:77-78; 37:156-157; 41:50)**

68:37-38 Yoksa elinizde yazılı bir belge var da her şeyin sizin istediğiniz gibi olacağını ondan mı öğreniyorsunuz?

68:39 Veya her şey hükmünüze göre olacak diye size kıyâmete kadar devam edecek bir söz mü verdik?

68:40-41 Sor onlara, bu iddiaya hangisi kefildir?

Yoksa bu iddiada ortakları da mı var? Eğer doğru söylüyorlarsa getirsinler ortaklarını. **(84:20)**

68:42 İşlerin güçleşip eteklerin tutuşacağı/ gerçeklerin bütün çıplaklığıyla ortaya çıkacağı dehşetli günde, onlar secdeye çağırılırlar, fakat buna güçleri yetmez.[7]

koyma, savunma ve suçu başkasına yıkma gibi sebeplerden söylemiş de olabilir. Ama her şeye rağmen kardeşlerin isyana yönelmeyip hatalarını anlayarak Allah’a yönelmeleri, kıssadan çıkarılacak ikinci önemli derstir. Birinci ders ise ilk baştaki cimri ve bencil davranışa hiç düşmemektir.

[6] Kureyş’in büyükleri, dünyadan nasiplerinin çok oluşunu, Müslümanların nasiplerinin ise azlığını görüyor, âhiretten bahsedildiğini ve Allah’ın Muslumanlara vaad ettiği şeyleri duyunca, “Muhammed ve yanındakilerin iddia ettiği gibi tekrar dirileceğimiz doğruysa onların ve bizim hâlimiz ancak yine şu dünyadaki gibi olur. Bizden daha fazla malları olmaz, bizden üstün olamazlar, en fazla bize eşit olurlar!” diyorlardı.

İşte bu âyetle onların bu iddiaları reddedilerek, kendilerinden bu düşüncelerinin doğruluğunu ispatlayacak bir belge istenmektedir.

[7] **Zamehşerî** burada geçen secdeye çağırmakla ilgili olarak şöyle bir açıklama yapar:

68:43 Gözleri dehşetten baygın düşmüş, kendileri de zillete bürünmüşlerdir. Şüphesiz onlar sağlamken de secdeye çağrılmışlardı.

68:44 Hakkından gelmek için (Kur'an'ı) yalanlayanı Bana bırak. Onları kendilerinin bilmediği bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaştıracağız. **(73:11; 74:11-14; 86:15-16)**

68:45 Ben onlara mühlet veriyorum/ zaman tanıyorum ama Benim tuzağım çok sağlamdır. **(3:178; 196-197; 6:44; 7:182-183; 23:55-56)**

68:46 Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da o onun ağırlığı altında mı eziliyorlar?

68:47 Yoksa gayb âlemlerinin bilgisi onların yanında da oradan mı alıp yazıyorlar?

68:48 Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi gibi olma. Hani, (kavmine karşı) öfkeyle dolmuş olarak Rabbine niyaz etmişti.

68:49 Eğer Rabbinden kendisine bir nimet yetişmemiş olsaydı, mutlaka kınanmış/ yerilmiş bir halde ıssız bir diyara atılacaktı.[8]

68:50 Fakat Rabbi onun duasını kabul etti de onu sâlihlerden kıldı. **(21:87-88; 37:139-148)**

68:51 Doğrusu inkâr edenler zikri/ Kur'an'ı işittiklerinde (hasetlerinden) "O kesinlikle cinlidir" diyerek neredeyse seni bakışlarıyla/ nazarlarıyla yere devireceklerdi.[9]

"Orada mükellefiyet söz konusu olmadığı halde neden secdeye çağrılıyor olsunlar ki?" dersen şöyle derim:

"Secdeye, ibadet ve mükellefiyet anlamında çağrılmayacaklar; sırf azarlanmak ve dünyada secdeyi terk ettikleri için kendilerine sert davranılmak üzere böyle denilecektir. Belleri katılaştırıldığı, secde edebilmeleri engellendiği halde, dünyada belleri ve eklemleri sağlamken imkânları varkenkendilerinden istenen ibadet hususunda herhangi bir hastalıkları yokken secdeye çağrıldıklarında fırsatı kaçırdıklarından onları pişman etmek için çağrılalacaklar.

[8] Balık sahibi'nden maksat, denize atılan ve bir balık tarafından yutulup sahile taşınan Hz. Yunus kastedilmektedir.

Saffat Sûresi, 37:145 de Hz . Yunus için "Bitkin bir durumda kendisini sahile attık" buyurulur. İki âyet arasında bir tezat yoktur. Eğer bir nimet yetişmemiş olsaydı, kınanacak şekilde atılacaktı. Nimet yetişti, bitkin bir durumda sahile çıkarıldı. Zaten bir sonraki âyette de "Fakat Rabbi onun duasını kabul etti de onu sâlihlerden kıldı" buyurulur. Allah tarafından kınanmış olmak başkadır, bitkinlik başkadır.

[9] Âyete uymamakla birlikte tefsirlerde bu âyetle ilgili şöyle bir rivâyet vardır:

68:52 Oysa Kur'an bütün insanlar için bir öğüttür.[10]

Esed oğulları kabilesi, gözdeğmesi kabiliyetine sahipti. Onlardan biri üç gün aç kalır ve yanından geçen bir şey için "Bugüne kadar hiç böylesini görmedim" der, ona nazar değdirirdi. Müşrikler, nazar değdirmekle meşhur olan birinden Peygamberimize nazar değdirmesini talep etmişlerdi. O kişi Rasûlullah hakkında, "Bugüne kadar hiç böyle bir adam görmemiştim" dedi, ancak Allah Rasûlünü onun pis nazarından korudu.

Bazıları "gözleriyle devirme'nin gerçek mânada olduğunu söylemiştir. Bu ifade, şerefli ve saygın kimselere göz değdiren kötü bakışlı ve âfet inmesine sebep olan özel kimselerle ilgilidir diye yorumlanmıştır. Ancak Cenâb-ı Hak, peygamberini lütfuyla bundan korumuş ve ona nazar etmeye imkân bulmamışlardır.

Bu rivâyeti aynen aktaran Zemahşerî, 12:67. âyetin tefsirinde, göz değmesi konusunda şöyle der:

Şayet "Göz değmesinin, nazarın aslı var mı?" dersen şöyle derim:

"Bir şeye bakıp onu beğenme esnasında Yüce Allah'ın o şeyde bir noksanlık, bazı acılardan bir kusur yaratması mümkündür ve böyle bir şey Allah'ın kullarına yönelik bir imtihanı, araştırmacı kullar ile boş kafalıların ayırt edilmesine yönelik bir denemesi olur. Zira böyle bir durumda araştırmacı kul, "Bu Allah'ın fiilidir." derken boş kafalı olan, "Bu gözün etkisidir; nazardır" der.

Zemahşerî, bu âyetle ilgili de şöyle bir açıklama yapar:

Yani düşmanlık ve öfke dolu gözlerini sana sert sert dikmeleri, kem gözle sana bakmaları sebebiyle neredeyse ayağını kaydıracak veya helak edeceklerdi! Bu onların şu sözlerinden alınmıştır: "Bana oyle bir baktı ki neredeyse beni yere yıkacak, beni yiyecekti!" Yani eğer bakışıyla beni yıkabilse ve yiyebilseydi bunu mutlaka yapardı. Bu açıklamada göz değmesini kabul etmeme söz konusudur.

[10] Câhiliye toplumunda şâirin saygınlığının bir sebebi, onların hicivlerinden korkmaksa önemli bir diğer sebebi de onların görünmeyen âlemdeki cin ve şeytan gibi tabiatüstü varlıklara ilişki kuran biri olarak kabul edilmeleridir. Onların inancına göre çok kâhinler ve şâirlerin cinlerden bir elçileri vardı, insanlara onlardan aldıklarını sunuyorlardı. Bu durum şâirlere önemli bir statü/ saygınlık kazandırıyordu.

Câhiliyye toplumunda, cinin herkes ile konuşmayıp ancak bir kişiyi seçerek onunla konuştuğuna inanılırdı. Müşriklerin, Peygamberimize şâir, mecnun/ cinlenmiş demelerinin sebebi buydu. Onlara göre onun söylediği ifadeler yâni Kur'an ancak bir cinnin ona yaptığı ilhamın sonucuydu. Peygamberimizin tebliğ ettiği Kur'an'ı akıllarına sığıştıramadıklarından, onun da cinlerden alınma olduğunu sanıyorlar, Rasûlullaha cinli diyorlardı. Rabbimiz bu âyette ve birçok âyette onların bu inançlarının yanlış olduğunu, Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu, onun cinlerden alınmadığını bildirdi. "Şunu da bilin ki (her hâlini bildiğiniz) arkadaşınız/ Muhammed bir mecnun/ deli değildir." (81:22) "Bu Kur'an'ı kesinlikle şeytanlar indirmedi. Bu, onların yapacağı bir iş değildir. Hem isteseler de buna güç yetiremezler." (26:210-211)

HAKKÂ SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 52 âyettir. İsmini, 1. âyette geçen ve "Gerçekleşmesi kesin olan kıyâmet" anlamına gelen "Hakka" kelimesinden alır.

Sûrede kıyâmet manzaraları, dirilişin tasviri, kitabı sağından ve solundan verilenler, kısa da olsa peygamber kıssaları, Kur'an'ın mü'minler için öğüt, kâfirler için ise üzüntü vesilesi olduğu konuları işlenir. Hakka Sûresi ile kendinden önce gelen Kalem ve kendinden sonra gelen Meâric sûreleri arasında uyum vardır. Sûre aynı zamanda müşrikler için bir tehdittir. Sûrenin soru ile başlaması, sorulan şeyin/ kıyâmetin önemini, dehşetini ve korkunçluğunu ortaya koymak içindir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

69:1-3 Kesinlikle gerçekleşecek olan; nedir o mutlaka gerçekleşecek olan? Kesinlikle gerçekleşecek olanı/ kıyâmeti, sen nereden bileceksin?

69:4 Semûd ve Âd kavimleri de o ansızın gelecek korkunç günü yalanlamışlardı.

69:5 Ama Semûd kavmi korkunç bir sesle helâk edildi.

69:6 Âd kavmi ise önüne çıkanı helâk eden şiddetli bir dondurucu kasırga ile yok edildi.

69:7 Allah o kasırgayı, onların köklerini kesmek/ yok etmek için yedi gece, sekiz gündüz kendilerine musallat etti. Onları bir görseydin, kökünden koparılmış boş hurma kütükleri gibi yıkılıp kalmışlardı. **(11:50-60; 41:15-16; 46:25; 53:54)**

69:8 Şimdi onlardan geride kalan bir kalıntı görüyor musun?

69:9 Firavun, ondan öncekiler, altı üstüne getirilenler/ Lût kavmi de aynı hatayı işlediler/ kıyâmet gününü yalanladılar.

69:10 Rablerinin gönderdiği peygambere karşı geldiler, Allah da kendilerini şiddeti gittikçe artan bir azapla yakaladı. **(50:14)**

69:11 (Nuh Tufanı'nda) su kabarıp taştığında/ yeryüzü sular altında kaldığında gemi üzerinde sizi/ varlık sebebiniz olan atalarınızı Biz taşıdık.

69:12 Bunu size bir ibret olsun, kulaklarda yer etsin/ kulaklara küpe olsun diye yaptık.[1] **(16:14; 29:15; 35:12; 36:41-42; 43:12-14; 54:15.)**

69:13-15 Ne zaman ki sûra bir defa üflenir, yeryüzü ve dağlar yerinden kaldırılarak birbirine bir defa çarpıştırılmakla darmadağın edilir. İşte büyük olay/ kıyâmet o gün gerçekleşecek. **(27:87; 39:68; 56:4-5; 78:19; 83:4; 99:1-2)**

69:16-17 Artık (düzenli ve sağlam olan) gök yarılmış, düzenden çıkmıştır. Melekler semanın dört bir tarafına yayılmıştır. O gün Rab-

[1] Burada müşrikler tehdit edilir. Onlara âdeta şöyle denilir: "Sizden önce peygamberlerini yalanlayan Âd, Semûd, Nuh ve Firavun'un kavimleri helak edildiler. Dikkat edin, siz de peygamberinizi yalanlarsanız, helak edilirsiniz."

binin Arşını, üstlerindeki sekiz (melek) taşımaktadır.[2] **(11:17; 40:7; 56:8, 27; 74:39; 90:18)**

69:18 İşte o gün huzura alınır, hesaba çekilirsiniz. Hiçbir gizliniz, saklınız kalmaz.

69:19-20 Amel defteri sağ tarafından verilenler şöyle derler: "Alın işte okuyun amel defterimi. Ben zâten hesaba çekileceğimi kesin olarak biliyordum." **(84:9)**

69:21-23 Artık o çok hoş bir hayat içinde, yüksek bir Cennettedir. O Cennetin meyveleri kolayca koparabilecek kadar yanı başındadır. **(55:54)**

69:24 Onlara "Geçmiş günlerde/ dünyada yaptıklarınıza mükâfat olarak âfiyetle yiyin ve için" denir.

69:25-29 Defteri solundan verilenler ise şöyle derler: "Keşke kitabım verilmeseydi de hesabımı hiç öğrenmeseydim. Keşke ölümle her şey bitmiş olsaydı. Malım bana fayda vermedi. Gücüm, saltanatım da kaybolup gitti." **(84:10; 86:9-10; 92:11)**

69:30-34 O esnada zebanîlere şöyle denilir: "Tutun, bağlayın onu! Sonra da alev alev yanan ateşe atın. Sonra da yetmiş arşın uzunluğunda zincire vurun.

Çünkü o, şânı yüce olan Allah'a inanmazdı. Düşkünü/ yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi. **(36:47; 89:18; 107:3)**

69:35-37 Orada bugün onun için candan bir dost da yoktur, (Cehennem ehlinin bedeninden akan) kanlı irinden başka bir yiyecek de yok. Onu ise sadece günahkarlar yer.[3]

69:38-40 Gördüklerinize ve görmediklerinize (bütün varlıklara) yemin ederim ki Kur'an, çok şerefli bir elçinin sözüdür,[4]

[2] Bu âyet hakkında bir çok yorumlar yapılmıştır. Ancak hepsi "gayba taş atmak" kabilindendir. Bu sebeple "Doğrusunu Allah bilir" deyip bu yorumlara yer vermeyeceğiz.

[3] Cehennem yiyecekleri gibi boğazdan geçmeyen, tokluk hissettirmeyen, yenildiğinde aşırı derece susuzluk ihtiyacı duyulan zakkum, ğıslîn ve darî gibi şeylerdir.

[4] Allah Kur'an'da, Kur'ân'ın Allah'ın değil Hz. Peygamber veya Cebrâil'in sözü olduğunu söyleyenlere karşı çıkar ve onun Hz. Peygamber ve Cebrâil olmak üze-

69:41 O bir şâir sözü değildir. Siz kesinlikle inanmayan kimselersiniz![5]

69:42 Kur'an, bir kâhin sözü de değildir. Hiç düşünmüyorsunuz/ öğüt almıyorsunuz.[6]

69:43 Kur'an, bütün varlıkların Rabbi tarafından indirilmiştir.

69:44-47 Eğer o peygamber Bizim adımıza bazı sözler uydursaydı, Biz onu kudretimizle/ güçlü bir şekilde yakalardık. Sonra da can damarını kesiverirdik. Hiçbiriniz de buna engel olamazdı. **(42:24; 46:8; 53:4)**

69:48 Kur'an, gerçekten Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için bir öğüttür. **(2:2; 41:44)**

69:49 İçinizde onu yalanlayanların bulunduğunu Biz elbette biliyoruz.

69:50 Kâfirler için ise Kur'an, (inanmamaları sebebiyle) pişmanlık sebebidir.

69:51 Oysa Kur'an, kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan kesin gerçeğin tâ kendisidir. **(2:1)**

69:52 Öyleyse Rabbinin yüce ismini an ve Onu bütün noksanlıklardan uzak gör.

re iki elçi kanalıyla bizlere ulaştığını bildirir. Elçiye izafe edilen sözün, aslında onu elçi olarak göndermiş olanın sözü olduğu görülmektedir. Her iki elçiden de değerli elçiler olarak bahsedilmesi, onların kendilerini elçi olarak tayin eden Allah'ın sözünde hiçbir değişiklik yapmadan o sözü aktardıklarını ifade eder. Kaldı ki çoğu yerde ve 43-47. âyetlerde Kur'an'ın "bütün varlıkların Rabbinin sözü" olduğu, Rasûlullahın, Allah adına bir söz uyduramayacağı açıkça ifade edilmiştir.

5 Kullanılan ifadede, muhatapların imanının azlığı değil, hiç olmadığı söz konusudur. 2:88'deki açıklamaya bakınız.

6 Ya da "Düşünmeye çok az zaman ayırıyorsunuz."

MEÂRİC SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 44 âyettir.

İsmini 3. âyette geçen ve "derece" anlamına gelen "me'aric" kelimesinden alır.

Sûre, müşriklerin âhireti ve Peygamberimizi inkârlarına cevap olan âyetler içerir. Müşriklerin "azabın çabuklaştırılmasıyla" ilgili alaylarına cevap verilir, kıyâmetin dehşeti anlatılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

70:1-3 İnkârcılardan bir istekli, bütün derecelerin sahibi/ bütün isteklerin katına çıktığı Allah'tan, kâfirler için gerçekleşmesi kesin olan azabı istedi.[1] Oysa o azap geldiğinde onu önleyecek hiçbir kuvvet yoktur. **(8:32; 22:47; 38:16**

70:4 Melekler ve Ruh/ Cebrâil, derecelerin sahibi olan Allah'a, miktarı (dünya yılı ile) elli bin sene olan bir günde çıkar.[2] **(22:47; 32:5)**

70:5-7 Öyleyse (sen, sana eziyet etmek için bu tür sorular soranlara) güzel bir şekilde sabret. Müşrikler o günü (kıyâmeti) uzak görüyorlar. Biz ise yakın görüyoruz.

70:8-10 O gün gök erimiş bakıra döner. Dağlar ise atılmış yün gibi olur. Canciğer dost birbirinin hâlini sormaz. **(35:27; 44:41; 55:37; 78:19; 101:5)**

70:11-14 Dostlar birbirlerine gösterilecek fakat (kendi dertlerini düşünmekten) birbirlerinin halini soramayacaklar. Günahkâr, o günün azabından kendisini kurtarmak için oğullarını, hanımlarını, kardeşini, içinde barındığı sülâlesini ve yeryüzünde kim varsa hepsini birden fedâ edip azaptan kurtulmak ister. **(5:36; 23:101; 31:33; 40:18; 80:34-37)**

70:15-18 Ama kurtulmaları ne mümkün! O, lezadır/ saf ateştir. Kafa derisini soyup kavurur. O ateş haktan döneni, yüz çevireni, mal toplayıp yığanı kendisine çağırır/ helâk eder.

70:19 İnsan gerçekten çok hırslı, lezzetlere koşan, sorumluluktan kaçan bir huyda yaratılmıştır. **(17:11; 21:37)**

[1] "İstedi" yerine "sordu" anlamı vermek de mümkündür. Fakat kanaatimizce istedi anlamı daha uygundur.

Sonraki âyetlerden istenilen bu azabın kıyamet olduğu anlaşılmaktadır. Kıyâmetin kâfirler için olduğunun açıklanması, iman edenleri etkilemeyecek, onları mahzun etmeyecek olmasındandır.

[2] Bu âyette, istekte bulunulan makamın yüceliği açıklanmaktadır.

Zemahşerî'nin de dikkat çektiği gibi sanki bu âyetle yaşanacak kıyâmetin çok uzun süreceği ifade edilir. Bunun da sebebi, bu dehşetin kâfirler için son derece zor ve şiddetli olmasındandır.

70:20-21 Bunun için kendisine bir fenalık dokunduğunda feryat eder. Bir hayır eriştiğinde ise onu kimse ile paylaşmaz.

70:22-23 Fakat gerçek dindarlar ve bu hâlini devam ettirenler bunun dışındadır.[3]

70:24-25 Onlar, malları üzerinde isteyenlerin ve (iffetinden dolayı istemeyen) fakirlerin belirli bir hakları/ payları olduğunu bilirler.

70:26-28 Hesap gününe iman ederler, Rablerinin azabından korkarlar. Çünkü Rablerinin azabına karşı kimse kendisini tam bir güven içerisinde hissedemez.

70:29-30 Onlar hanımları ve câriyeleriyle birlikte olmanın dışında, nâmuslarını korurlar. Onlar eşleriyle ve câriyeleriyle birlikte oldukları için kınanmazlar.

70:31 Bundan öteye geçenler ise haddi aşanların tâ kendileridir.

70:32-35 Onlar verdikleri söze ve emânetlere dikkat ederler. Şâhitliklerini hakkıyla yerine getirirler. Dinlerini korurlar.[4] İşte onlar Cennetlerde ikram olunacak kimselerdir. (23:1-11)

70:36-37 Kâfirlere ne oluyor ki seninle alay etmek maksadıyla sağdan soldan koşuşup etrafını kuşatıyorlar?

70:38 Yoksa onlar (böyle yapmakla) nimetlerle dolu Cennete girmeyi mi umuyorlar?

70:39 Asla oraya giremezler! Doğrusu Biz onları bildikleri şeyden (meniden) yarattık.[5] **(77:20; 86:5-10)**

70:40-41 Güneşin doğduğu ve battığı yerlerin Rabbine yemin ederim ki Bizim, onların yerine onlardan hayırlı kimseleri getirmeye gücümüz yeter. Hiç kimse de buna engel olamaz. **(37:5; 40:57; 55:17; 56:60, 61)**

3 Bu âyet çoğu meallerde "namazlarını devamlı kılanlar bunun dışındadır" şeklinde tercüme edilmiştir.

4 Bizim "dinlerini korurlar" şeklinde tercüme ettiğimiz ifade çoğu meallerde, "Namazlarını korurlar" şeklinde tercüme edilmiştir. (22-23. âyetlere de bkz.)

5 Müşriklere, kendilerinin hakir bir madde olan meniden yaratıldıkları haber verilerek gururları, kibirleri kırılmak istenmektedir. Onlara sanki şöyle denilmektedir: "Bu kadar gurur ve kibir sahibisiniz ama Biz, sizi, pis bir maddeden/ meniden yarattık.

70:42 Öyleyse bırak onları kendilerine vaat/ tehdit edildikleri günle karşı karşıya kalıncaya kadar oyalanıp dursunlar.

70:43 O gün onlar yattıkları yerden/ kabirlerinden çıkıp sanki dikili (putlarına) koşuyor gibi yarışırcasına koşarlar.

70:44 Hem de gözleri dehşetten baygın düşmüş, her taraflarını zillet kaplamıştır. İşte bu gün, onlara vaat edilen gündür. **(14:43; 17:52; 27:87; 30:25)**

NUH SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 28 âyettir.
İsmini, ilk âyette geçen Hz. Nuh isminden ve
sûrede anlatılan onun kıssasından almıştır.
Sûre, Hz. Nuh'un bir duası ile biter.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

71:1 "Kendilerine yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini uyar" diye, Nuh'u kavmine Biz gönderdik.

71:2 Nuh şöyle dedi: "Ey kavmim, şüpheniz olmasın ki ben, sizi apaçık uyarıyor ve diyorum ki:

71:3-4 "Allah'a kulluk edin. Ona karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın. Belli bir vakte kadar da size zaman tanısın. Eğer beni dinlemezseniz bilin ki Allah'ın tayin ettiği vakit/azap gelince o ertelenmez. Keşke bunu bilseniz!"

71:5-6 (Fakat kavmi uzun bir zaman süren bu çağrıyı reddetti. Bunun üzerine Nuh şöyle dedi:)

"Rabbim, doğrusu ben kavmimi gece gündüz imana dâvet ettim. Fakat benim dâvetim ancak onların benden kaçmalarını artırdı. **(9:125)**

71:7 "Onları, imana gelmeleri ve böylece kendilerini bağışlaman için ne zaman dâvet ettiysem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiseleriyle gözlerini kapattılar, ayak direttiler, kibirlendikçe kibirlendiler. **(11:5)**

71:8-12 "(Ben yine de vazgeçmedim.) Haykırarak/ açıktan dâvette bulundum. Daha sonra ise hem açıktan açığa hem de gizlice dâvet ettim. Dedim ki:

"Rabbinizden bağışlanma dileyin. Çünkü O Gaffardır/ çok bağışlayıcıdır. Bunu yapın ki üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin. Mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın. **(7:96; 11:52)**

71:13-14 "Size ne oluyor ki büyüklüğü Allah'a yakıştıramıyorsunuz/ Allah'a gereken saygıyı göstermiyorsunuz? Oysa çeşitli aşamalardan geçirerek sizleri O yarattı. **(22:5)**

71:15-16 "Allah'ın yedi göğü birbiriyle nasıl da ahenkli/ uyumlu bir şekilde yarattığını görmüyor musunuz?

"Onların içinden *ay*'ı bir nur kılmış, güneşi de bir lamba yapmıştır. **(2:29; 10:5; 23:17; 65:12)**

71:17-18 "Sizi de toprakta ot bitercesine çıkardı. Sonra sizi yine oraya döndürülecek, ardından sizi yeniden diriltecektir.

71:19-20 "Geniş yollar edinip dolaşabilesiniz diye, yeryüzünü sizin için bir yaygı gibi yapmıştır."[1]

71:21-22 Nuh dedi ki: "Rabbim, doğrusu bunlar bana karşı geldiler de malı ve çocuğu kendi zararını artırmaktan başka bir işe yaramayan kimseye uydular. Uydular da büyük hileler, büyük planlar kurdular.

71:23 "Dediler ki: 'Sakın ilahlarınızı bırakmayın, hele Ved'den, Suva'dan, Yeğus'tan, Ye'uk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin.'

71:24 "Onlar gerçekten bir çoklarını da saptırdılar. Sen de bu zâlimlerin ancak şaşkınlıklarını artır." **(14:36)**

71:25 Sonuçta Nuh kavminin zâlimleri, tamamen kendi günahları sebebiyle suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular. Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar.

71:26 Çünkü Nuh şöyle demişti: "Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma.

71:27 "Çünkü Sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar, onların sadece ahlaksız ve nankör çocukları olur."[2]

71:28 "Rabbim, beni, anne ve babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla. Zâlimlerin de ancak helâkini artır." **(11:36, 37; 21:76; 29:14; 54:9-10)**

[1] Hz. Nuh'un dâvetini tesirsiz bırakanlar, halkın onu dinlemesine engel olanlar, topluluğun ileri gelenleri, nesil ve malca zengin olanlarıydı. Bunlar, kendi menfaatlerini mevcut düzenin devamında görüyorlardı. Nuh'un karşısında direnen kimse, kendisini kavmi içinde âdeta ilah ilan ettirmişti. Hz. Nuh, sonraki âyette bu zâlimlerin durumundan Rabbine yakınmaktadır.

[2] "Onlar insanları sadece ahlâksız ve nankör yaparlar."

CİN SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 28 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen "cin" kelimesinden alır. Sûrenin konusu; cinlerin Kur'an dinlemeleri, imana gelmeleri ve bunu ifade etmeleridir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

72:1-2 De ki: "(Kur'an okurken) onu dinleyen cinlerden bir topluluğun şöyle dediği bana vahyolundu: 'Biz, doğru yola ileten harikulade bir hitabe dinledik, ona iman ettik. Biz, Rabbimize kimseyi ortak koşmayacağız.[1] **(46:29-30; 51:56)**

72:3 "(Kur'ân'ı dinledikten sonra şunu anladık ki:) Rabbimizin büyüklüğü her şeyin üzerindedir. O, eş veya evlât edinmemiştir. **(6:101)**

72:4 "Bizim akılsızımız (İblis) ise Allah hakkında yalan yanlış şeyler söylüyormuş.

72:5 "Oysa biz daha önce insanların da cinlerin de Allah hakkında yalan söylemeyeceklerini sanırdık.

72:6 "Bir kısım insanlar, cinlerden bazı kimselere sığınarak onların azgınlıklarını artırıyorlarmış.[2]

[1] Bizim "hitabe dinledik" şeklinde tercüme ettiğimiz cümle, çoğu meallerde "Kur'an dinledik" şeklinde tercüme edilmiştir. Kur'an kelimesi, çok anlamlı kelimelerdendir. Kelime burada bildiğimiz Kur'ân anlamında kullanılmamıştır.

[2] Tarih boyunca pek çok topluluk cinlere tapmış. Onlardan korkmuşlar, onlara sığınmışlardır. (*Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 2. cildine bakınız.)

Araplar da bu bâtıl inançtan uzak değillerdi. Onlara göre cinler yeryüzünü kaplamıştı. Özellikle çöl cinlerle doluydu. Cinler genellikle tenha, kuytu ve karanlık yerlerde, harabelerde yaşıyorlardı. Her cinin belirli bir yeri olduğundan, uçsuz bucaksız çöller, ulu ve çıplak dağlar taş ve ağaçlar, kuyu, mağara ve benzeri yerler cinlerin meskeniydi, buralar cinlerle doluydu, her taşın altında cin vardı. Cinler gece ortaya çıkardı. Müşrikler, ateşten veya havadan yaratıldığına inandıkları cinleri ilahlaştırmışlardı. Pek çok olayı onların gerçekleştirdiğine inanıyorlardı. Cinleri gözle görünmez varlıklar olarak biliyorlardı ama gördüklerini, seslerini işittiklerini söylüyorlardı. Cinler, hayır ve şer işleri yapmaya gücü yeten varlıklardı. Onların düşmanlığını çekmemek için saygı göstermek, kulluk etmek gerekirdi.

Müşrikler, cinlerin kabile ve gruplar hâlinde yaşadıklarına, birbirleriyle savaştıklarına, fırtına gibi bâzı olayların cinlerin işi olduğuna inanıyorlardı. Biraz da yaşadıkları şartların tesiriyle ıssız yerlerde cinlerin insanları hükümleri altına aldığına, at ve develerini ürküttüklerine, hastalık sebebi olduklarına, delirttiklerine, insanı kendinden geçirdiklerine hatta öldürdüklerine, kaçırdıklarına inanıyorlardı. Cinlerin koruyuculuğuna inandıklarından onlara sığınıyorlardı. Bir yerde konakladıklarında, karanlıkta yolculuk yaptıklarında cinleri kastederek, "Ben bu vadinin efendisine sığınıyorum" "Ey bu vadinin azizi, ben senin emrinde bulunan kötülerin şerrinden sana sığınıyorum" derlerdi. Rabbimiz Felak ve Nâs Sûrelerinde onların bu uygulamalarının yerine tehlikelerden, hatta cinlerin kötülüklerinden Allah'a sığınmak gerektiğini emir buyurdu. Açıkladığımız âyette ise toplumun bu yanlış inancı, iman eden bir cin tarafından dile getirilmiştir.

72:7 "(Ey cinler!) İnsanlar da sizin gibi Allah'ın hiç kimseyi tekrar diriltemeyeceğini sanıyorlarmış.[3] **(46:29-33)**

72:8 "Biz kulak hırsızlığı yapmak için göğe erişmeye çalışmıştık. Fakat onu dehşetli koruyucularla ve alevli taşlarla dolu bulmuştuk.

72:9 "Oysa önceleri haber işitmek için orada oturacak yerler bulurduk. Şimdi ise kim dinlemeye kalksa onu gözeten alevli bir taşla karşılaşır.[4] **(37:7-9; 67:5)**

72.10 "Bununla yeryüzündekiler için bir kötülük mü kast edilmiştir yoksa Rableri onlar hakkında bir hayır mı dilemiştir, doğrusu onu biz bilmeyiz.

72:11 "Şüphesiz bizim aramızda sâlih olanlar da olmayanlar da vardır. Çünkü bizler farklı farklı yollar tutmuşuzdur.

72:12 "Biz yeryüzünde de Allah'ı âciz bırakamayacağımızı ve Ondan kaçıp kurtulamayacağımızı kesin olarak anladık. **(46:32)**

72:13 "Şüphesiz biz o hidayet rehberini/ Kur'an'ı işittiğimizde, ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse mükâfatında bir eksikliğe ya da bir haksızlığa uğramaktan korkmaz.

72:14 "Bizim aramızda hakka teslim olanlar da var, haktan sapmış olanlar da.

"Kim hakka teslim olursa işte onlar doğru yolu arayıp bulanlardır.

72:15 "Haktan sapanlar ise Cehenneme odun olmuşlardır."

[3] Bu âyet "Onlar da sizin zannettiğiniz gibi Allah'ın asla peygamber göndermeyeceğini sanmışlardı" şeklinde de tercüme edilmiştir.

[4] Bu taşlama işinin yıldız kayması olduğu söylense de bu doğru değildir. Çünkü yıldız kayması Kur'an'dan önce de vardı. Câhiliye şiirinde bundan bahsedilmiştir. Mesela **Bişr bin Ebu Hâzim** şöyle der:

"Yaban eşeği, ayakların toprağa gömüldüğü yumuşak bir arazide dişisini takip ederek onu koşturuyor. Sıpası da ikisinin arkasından yıldız kayması gibi hızlıca koşuyor.

Evs bin Hacer (ö. 620 m.) ise şöyle demiştir:

"Kayan parlak yıldız gibi atım hızla koştu! Arkasından öyle bir toz duman oldu ki onu uzun bir çadır halatı sanırdın."

Âyette ifade edildiği gibi bir taşlama söz konusudur, ancak bunun nasıl olduğunu bilmek mümkün değildir.

72:16 (Ey Rasûlüm!) Eğer insanlar ve cinler hak yolunda dosdoğru gitselerdi, onları bol rızıklara kavuştururduk. **(6:44; 7:96; 23:55-56)**

72:17 Böylece Biz onları rızkı bollaştırarak ve darlaştırarak imtihan ederiz. Kim Rabbini anmaktan yüz çevirirse, Rabbi onu şiddeti gittikçe artan bir azaba sokar.

72:18 Mescitler şüphesiz Allah'a ibâdet içindir. Öyleyse Allah ile beraber hiç kimseye ibadet etmeyin.

72:19 Allah'ın kulu Allah'a dua/ibâdet için kalktığında, cinler (hayranlıklarından) onun etrafında nerede ise keçe gibi birbirine geçeceklerdi/ birbirlerine girercesine etrafında toplanıverdiler.

72:20 De ki: "Ben ancak Rabbime dua/ ibadet ederim ve Ona ibâdetimde hiç kimseyi ortak yapmam.

72:21 De ki: "Benim size zarar vermeye de fayda vermeye de gücüm yetmez."

72:22 De ki: "Ona isyan edecek olursam, Allah'a karşı beni hiç kimse koruyamaz. Allah'a karşı sığınacak hiçbir yer bulamam."

72:23 "Benim gücüm ancak Allah'ın mesajını size iletmeye ve onun elçilik görevini yerine getirmeye yeter."

Allah dedi: "Kim Allah'a ve Rasûlüne isyan ederse onun için içinde ebedî olarak kalmak üzere Cehennem ateşi vardır. **(5:67)**

72:24 "Sonunda kendilerine vaat edilen azabı gördüklerinde; kimin yardımcısının daha güçsüz ve sayı bakımından daha az olduğunu bilecekler.

72:25 De ki: "Size vaat edilen/ tehdit edildiğiniz azap yakın mıdır yoksa Rabbim onun için daha geç bir vakit mi belirlemiştir, bunu ben bilemem. **72:26** "Gaybı/ görünmeyeni bilen Allah'tır. Fakat Allah hiç kimseyi gaybtan haberdar etmez.

72:27-28 "Ancak râzı olduğu elçiye/ peygambere bildirir. Bu durumda da (gaybla ilgili mesajı korumak için) o elçinin önüne ve arkasına gözetleyiciler (melekler) yerleştirir.

Böylece, Allah, onların elindekini tam olarak bildiği ve teker teker kaydettiği halde, peygamberlerin Rabbin mesajlarını gereğince tebliğ ettiklerini bilmek (fiilen görmek) ister. (Ki böylece hem peygamberleri hem de ümmetlerini sorguya çeksin.)" **(2:255; 7:188; 22:76)**

MÜZEMMİL SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir. (11 ve 20. âyetleri Medine'de indirilmiştir.) 20 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "örtüye bürünmek" anlamına gelen "müzemmil" kelimesinden alır. Sûrede tevhid, tevekkül, teslimiyet, gece ibâdeti/ teheccüt gibi konular ele alınır. Kıyâmetin dehşeti üzerinde durulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

73:1-4 Ey örtüsüne bürünen![1] Gecenin yarısında veya yarısından azında ya da yarısından çoğunda ibadet için kalk! Kur'an'ı da tertil üzere/ tane tane oku![2] **(17:79; 76:26)**

73:5 Şüphesiz Biz sana pek ağır bir söz/ Kur'an vahyedeceğiz.

73:6-7 Gece vakti, ibâdet için daha etkili, Kur'an okumak için daha elverişlidir. Çünkü gündüz vaktinde senin pek çok meşgalen var. **(20:130)**

73:8 Rabbinin ismini an ve tam bir teslimiyetle/ ihlasla Ona yönel.

73:9 Doğunun da Rabbi Odur, batının da. Ondan başka ilah yoktur. Öyleyse işlerini sadece Ona bırak. **(10:84; 55:17)**

73:10 Onların söylediklerine sabret. Ve onlardan güzel bir şekilde uzaklaş.

73:11 Nimet/ varlık içerisinde olup da seni yalanlayanları/ Kureyş'i Bana bırak. Onlara az bir mühlet tanı. **(68:44)**

73:12 Şüphesiz yanımızda onlar için ağır boyunduruklar/ zincirler, alevli bir ateş var.

73:13 Boğazdan geçmeyen bir yiyecek ve can yakıcı bir azap var. **(37:62, 63; 56:52, 53; 88:6)**

73:14 ('Ne zaman?' diyorsanız bilin ki) O gün geldiğinde yeryüzü ve dağlar sarsılır dağlar, kum yığınına döner.

73:15 Şüphesiz Biz daha önce Firavun'a peygamber gönderdiğimiz gibi hakkınızda şâhitlik etmesi için size de bir peygamber gönderdik.

73:16 Firavun o peygambere isyan etmişti de Biz, onu şiddetli bir azapla yakalamıştık.

[1] Örtüye bürünmenin bir deyim olduğundan hareketle bu âyetin "Ey ağır bir iş yüklenen" anlamına geldiği de söylenmiştir.

[2] Bu âyetler Peygamberimize bütün gece uyumayıp gecenin önemli bir bölümünü kullukla değerlendirmesi gerektiğini bildirmektedir. Ancak Rasûlullah, "gecenin yarısında tamamen kalkmak, yarıdan biraz azında kalkmak ve yarıdan biraz fazlasında kalkmak" arasında serbest bırakılmıştır.

73:17 Eğer siz de inkâr ederseniz (şiddet ve zorluğuyla) çocukları bile ihtiyarlatan hesap gününden nasıl korunacaksınız?

73:18 O günün dehşetinden gök (bile) çatlar/ yarılır. Allah'ın vaadi yerine gelmiştir/ gelecektir.

73:19 Şüphesiz bu anlatılanlar bir öğüttür. Dileyen Rabbinin rızasına ulaştıracak bir yol tutar/dileyen de inkâr da devam eder.

73:20 Şüphesiz senin Rabbin, senin ve seninle beraber olanlardan bir topluluğun gecenin üçte ikisine yakın veya yarısı kadar ya da üçte biri kadar bir zaman diliminde ibâdet için kalktığınızı biliyor. **(73:1-2)**

Geceyi ve gündüzü peş peşe getiren Allah'tır. Gece ibadetine/ geceyi vakitlere bölmeye güç yetiremeyeceğinizi bildiği için Allah yükünüzü hafifletti/ gece ibadetini size farz kılmadı.[3] Artık Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah, içinizde hastaların olduğunu, bir kısmınızın rızkını aramak için yeryüzünde dolaşacağını, bir kısmının da Allah yolunda mücadele edeceğini biliyor.

Öyle ise Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun; namazı dosdoğru kılın; zekâtı verin/ kendinizi arındırın ve Allah yolunda harcamalar yaparak Allah'a güzel bir borç verin.

Kendiniz için hayır olarak önden ne gönderirseniz, onu Allah katında yaptığınız hayırdan daha hayırlı ve daha büyümüş olarak bulursunuz. Sizi bağışlaması için Allah'a dua edin. Şüphesiz Allah, Gafûr ve Rahîm'dir/ çok bağışlayan ve çok merhametli olandır. **(2:245)**

[3] Burada salattan maksat, namaz değildir. Çünkü bu Sûre, ilk inen sûrelerdendir ve o zaman henüz farz kılınmış bir namaz söz konusu değildir.

Geceyi üçe bölmek, saatin olmadığı o günün şartlarında çok zordu. Rasûlullah ve ona uyanlar, ihtiyaten daha fazlasını uyanık geçiriyorlardı. Oysa hastalar, ticâret için yolculuğa çıkacak olanlar ve Allah yolunda mücâdele edecek/ savaşacak olanlar vardı. Bunun için Allah bunu farz bir ibâdet yapmadı.

MÜDDESSİR SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 56 âyettir. İsmini, 1. âyette geçen ve "örtüsüne bürünen" anlamına gelen "müddesir" kelimesinden alır.

Sûrede, Allah'ın müşriklerin hesabını göreceği vaat edilir, kıyâmetin dehşeti haber verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

74:1-4 Ey örtüsüne bürünen, kalk ve insanları uyar! Sadece Rabbini büyük kabul et. Elbiseni temiz tut/ nefsini günahlardan arındır.[1]

74:5 Azaba sebep olacak şeylerden/ günahlardan uzak dur.

74:6-7 Karşılığında fazlasını almak/ verdiğini çok görerek başa kakmak için iyilik yapma. Ve Rabbin için sabret. **(2:262)**

74:8-10 Sur'a üfürülecek gün, çok çetin bir gün olacaktır. Kâfirler için hiç de kolay geçmeyecektir.[2]

[1] Elbiseni temiz tut ifâdesinin anlamıyla ilgili olarak tefsirlerde oldukça fazla şey söylenmiştir.

Elbise, bu âyetin indiği dönemde ahlâk ve davranışlar için mecaz olarak kullanılıyordu.

Araplar, herhangi bir kimsenin ayıplardan ve kötü sıfatlardan uzak, tertemiz olduğunu anlatmak istediklerinde "tahirü's-siyab" yani, "kötü huylardan uzak, tertemiz" derlerdi. Bir kişi kötü ahlâklı ise ona da "deni's-siyab" yani, "kötü/ pis ahlâklı" derlerdi.

Zemahşerî bu konuda şöyle der: "Ayetin; nefsi tiksindirici fiillerden ve çirkin âdetlerden temizlemeyi emrettiği de söylenmiştir. Arapçada bir kimsenin ayıplardan ve kötü ahlâktan temiz olduğunu bildirmek için "fulanun tāhiru's-siyabi/ falancanın elbiseleri temiz" denilirdi. Hâin ve güvenilmez kimse için de "fulânun denisu's-siyâbi/ falancanın elbisesi kirlidir" denir. Bu, elbisenin insana dokunup devamlı onunla beraber olması ve onu kuşatması sebebiyledir. Bundan dolayı "elbise" ile insanda bulunan ve ondan hiç ayrılmayan huylar kastedilir.

İbn Kuteybe (ö. 276/889) bu âyeti "Nefsini günahlardan temizle!" şeklinde anlamlandırmıştır.

Razî (ö. 606/1210) bu konuda şöyle der: Araplar elbiseyi, insandan kinaye yaptılar ve "Şan, şeref, elbisenin; iffet de eteğinin içindedir" dediler. Bu kinayenin güzel olma sebebi, elbisenin, insandan ayrılmayan bir şey gibi olmasındandır.

Bizce de burada bildiğimiz elbise temizliği söz konusu edilmiyordu. Peygamberimiz elbise temizliğine dikkat etmiyor muydu ki böyle bir ikaza maruz kaldı? Biz onun daha işin başında böyle bir ikaza maruz kalacak şekilde giyim-kuşamına dikkat etmeyen bir hâli olduğunu düşünmüyoruz. Dolayısıyla da İslamın ilk günlerinde/aylarında inen bu âyetin amacını elbise temizliği gibi bir şeye indirgemenin doğru olmadığını, bunun bir deyim olduğunu kabul ediyoruz. Kanaatimize göre burada Rasûlullaha, "Sen büyük ve zor bir mücadeleye gireceksin. Bunu başarabilmek için nefsini her türlü yanlıştan arındırmaya çalış" denilmek istenmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

[2] Bu âyetler, mefhum-u muhalifiyle yani zıt anlamıyla kıyamet gününün ve mahşer anının mü'min için kolay geçeceğini ifade eder. Rabbim kolaylaştırsın.

74:11-14 Yalnız başına yarattığım,[3] daha sonra ona bol bol servet verdiğim, sürekli yanında olan/işlerinde yardımcı olan oğullar verdiğim, daha pek çok nimeti önüne serdikçe serdiğim o kişiyi bana bırak. **(68:44)**

74:15-17 Hâlâ da artırmamı istiyor. Kesinlikle bunu yapmayacağım. Çünkü o mesajlarımıza karşı inatla direnmektedir. Ben onu Sarpa saracağım/ çıkılması zor bir yokuşa çıkmaya zorlayacağım.

74:18-25 (Kendisine Kur'an'ın ne olduğu sorulunca) düşündü, taşındı, ölçtü, biçti. Kahrolası nasıl da ölçtü, biçti! Evet, kahrolası nasıl da ölçü, biçti? Sonra şöyle bir baktı. Ardından kaşlarını çatıp yüzünü ekşiterek kasıla kasıla/ kibirle (Peygambere) arkasını döndü ve şöyle dedi:

"Bu olsa olsa (sihirbazlardan) nakledilen bir sihirdir. Bu kesinlikle insan sözünden başka bir şey değildir."

74:26-30 Onu Sakar'a yaslayacağım. Sakar'ın ne olduğunu bilir misin? Sakar, hem bedende hiçbir şey bırakmaz hem de azabı tekrarlamaktan vazgeçmez. İnsanın derisini kavurur. Üzerinde on dokuz vardır.[4]

74:31 Biz Cehenneme sadece melekleri muhafız kıldık. Onların sayısını da inkârcılar için bir imtihan sebebi yaptık. Ki kendisine kitap verilenler iyice öğrensin, iman edenlerin imanı artsın. Kendilerine kitap verilenler ve iman edenler şüpheye düşmesin. Kalplerinde hastalık bulunanlar ve inkârcılar da "Allah bu misalle neyi anlatmak istedi?" desinler.[5] Allah böylece dilediğini/ iradesini yanlış kullananları sapık-

[3] Bâzı meallerde bu kısma "Tek başıma yarattığım" şeklinde anlam verilmiştir. Allah herkesi tek başına kendisi yaratmıştır. Dolayısıyla bu anlam doğru değildir. Burada muhatap/ Velid bin Mugire ve benzerleri, ilk yaratılışta tek başına ve fakir iken, sonradan çoğalması ve servet verilmesiyle şımarması konu edinilmektedir. (6:94)

[4] "On dokuzun" adet mi, sınıf mı, görevli mi, temsilci mi olduğu konusu açık değildir. Burada geçen on dokuz adet melek olarak kabul edilmiş, o meleklerin boyu, posu, gücü, kuvveti noktasında hayalî ve gereksiz yorumlar yapılmıştır.

[5] Âyette, "Kalbinde hastalık bulunanlar" ifadesiyle kimlerin kastedildiği belirtilmemektedir. Bunların münâfıklar olduğu söylense de bu âyetler Mekke'de indiği için bu yorum kabul edilemez. Aslında "kalbinde hastalık bulunanlar" ifadesi, Mekke'de nâzil olan başka âyetlerde de geçmektedir. Bunların münâfıklardan farklı olduğu Medine'de nâzil olan "O zaman münafıklar ve kalplerinde hastalık/ şüphe bulunanlar..." âyetinden de açıkça anlaşılmaktadır. (8:49)

"Kalbinde hastalık bulunanlar" ibaresiyle, Peygamber ve onun tebliğ ettiklerinin hak olduğu konusunda şüphe içinde bulunanlar, reislerine uyanlar kast

lıkta bırakır, dilediğini de doğru yola eriştirir. Rabbinin ordularının sayısını, Ondan başkası bilemez. Bu (âyetler) insanlar için bir öğüttür. **(2:26; 9:124; 105:1-5)**

74:32-35 Ama hayır, onlar öğüt almazlar. *Ay*'a, gündüzden sonra onun yerine gelen geceye ve gün ağardığında sabaha yemin olsun ki Sakar, belaların en büyüğündendir.

74:36-37 Sakar, bütün insanlara; hayırda ileri gitmek isteyenlere de geri kalmak isteyenlere de bir uyarıcıdır.

74:38 Herkes, kendi kazandığının karşılığında rehindir/ kazandığının karşılığını görür. **(13:23; 52:21)**

74:39 Ancak amel defterleri sağından verilenlerde durum başkadır. Onlar, kazandıklarından kat kat fazlasıyla mükâfatlandırılır.

74:40-42 Cennet ehli, mücrim olanlardan/ inkârcılardan sorarlar:

"Sizi kavurucu ateşe sokan nedir?"

74:43-47 Onlar derler ki: "Biz iman etmemiştik/ Allah'a kulluk etmezdik, peygambere de uymamıştık.[6] Yoksulları doyurmazdık. Bâtıla dalanlarla beraber, biz de dalar giderdik. Hesap gününü yalanlardık.

---

ediliyor olabilir.

Hakikatin İslam olduğu anlaşıldığı halde, farklı sebeplerden dolayı iman edip etmeme konusunda gelgitler yaşanması, şüphe içinde bocalama hâlidir. Mekke'de baskı altında olduklarını, imanlarını açığa vuramadıklarını söylediklerinde, "Hicret etmeniz gereken arz/ Medine yeteri kadar geniş değil miydi?" şeklinde cevap verilmiştir.

Zemahşerî, bu müşkülle ilgili olarak şöyle bir açıklama yapar:

"Sûre, Mekke'de indiği halde, 'kalplerinde hastalık olanlardan' nasıl bahsedilebilmiş? Zira bunlar münâfıklardır; Mekke'de nifak yoktu ki... Nifak, Medine'de baş gösterdi?" dersen şöyle derim:

Cümlenin anlamı; "Gelecekte, hicretten sonra Medine'de baş gösterecek olan münâfıklarla Mekke'deki kâfirler "Allah bu temsille ne murad eder ki?" desinler diye..." şeklindedir. Yani diğer gaybî haberlerde olduğu gibi burada da ileride meydana gelecek bir şeyi haber verme söz konusudur. Bu da sûrenin Mekkî olması ile çelişmez.

"Hastalık" ile şek ve şüphenin kastedilmiş olması da mümkündür; çünkü Mekkelilerden bâzıları Kur'an'ın yalan olduğuna kesin kanaat getirmişken; çoğu da şüphe içinde idi.

[6] Bu âyet bir çok mealde "Biz namaz kılmazdık" şeklinde tercüme edilmiştir.

Sonunda kesin gerçek/ ölüm gelip çattı."

74:48 Şimdi (putlar, melekler, cinler gibi) şefaat umdukları kimselerin şefaati de fayda vermiyor onlara.

74:49-51 (Böyle bir durumla karşılaşacaklarken) "Onlara ne oluyor ki âdeta arslandan/ avcıdan ürküp kaçan yaban eşekleri gibi öğütten yüz çeviriyorlar?

74:52 Aslında onlardan her biri ancak kendisine açılmış sayfalar/ vahiy verilmesini istiyor. **(6:7, 124; 17:93; 70:36-37)**

74:53-55 Hayır bu istekleri olacak şey değildir. Doğrusu onlar inanmadıkları için âhiretten korkmuyorlar. Oysa şüphesiz Kur'an onlar için bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır.

74:56 Ama bunlar, Allah dilemedikçe/ buna zorlamadıkça kendi istekleriyle Kur'an'dan öğüt almazlar (Allah da onları buna zorlamaz).[7] Azabından korkulmaya layık olan da günahları bağışlayacak olan da Allah'tır. **(81:29)**

Müddessir Sûresi, İslam'ın hemen başında nâzil olmuştur. Bu sûre indiğinde müşriklerden namaz kılmaları değil, iman etmeleri istenmektedir. Dolayısıyla Cehenneme atılma sebeplerini söylerken ilk sırada namazı sayıp "Biz namaz kılmazdık" demeleri, kanaatimizce âyeti yanlış anlamak demektir.

Maturidî, bu anormalliği fark etmiş olmalı ki şöyle bir açıklama yapar: Kâfir namaz kılsa, zekât verse, yoksulu doyursa da iman etmediği sürece bunlar kendisine fayda vermeyecektir. Dolayısıyla burada namaz, zekât, yoksulu doyurma gibi fiillerin bizzat yapılmaları değil, kabul ve ikrar kastedilmiştir.

7 Pek çok mealde bu âyet, "Bunlar Allah dilemedikçe ondan öğüt almazlar" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu anlam, onların öğüt almalarını Allah'ın dileme şartına bağladığı için yanlıştır. Rabbimiz, müşriklerin "Allah dileseydi biz de iman ederdik" şeklindeki mazeretlerini sürekli olarak reddetmektedir. Kaldı ki Rabbimiz, müşriklerin iman etmesini, Kur'an'dan öğüt almasını istiyor. Zaten bunun için Peygamberimizi görevlendirmiş, Kur'an'ı indirmiştir. Ancak bu öğüt almayı onların kendi iradeleriyle yapmalarını istiyor. Bu tür âyetlerde "Biz istesek, onlar ister istemez iman ederler, öğüt alırdı" vurgusu yapılıyor. Yoksa onların hidâyetlerinin kendi dilemesine bağlı olduğu nazara verilmiyor. Allah'ın iradesi, dilemesi konusunda ayrıntılı bilgi için *Güncel Sorularla Kader* isimli kitabımıza bakınız.

KIYÂMET SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 40 âyettir. İsmini, 1. âyette geçen ve bütün Sûrenin konusunu oluşturan kıyâmet kelimesinden almıştır.

Sûre, Kur'an'ın temel konularından biri olan kıyâmetle başlar, diriliş, hesap, Cennetlikler ve cehennemlikler anlatılır, Allah'ın kıyâmeti ve dirilişi gerçekleştirmeye gücünün yeteceği mesajıyla son bulur. Sûrede bir bütünlük vardır.

Kıyâmet Sûresi, âhirete dair açıklamalar içermesi sebebiyle, kendisinden önceki sûreyle sıkı bir ilişki ve uyum içerisindedir. Sûre'de, inkârcıların ölümden sonra diriliş konusundaki inkâr psikolojilerinin arka planı üzerinde durulur.

Sûre'de dikkat çeken bir özellik de güneş-ay, insanın yaptıkları-yapmadıkları, dünya-âhiret, sevinçli yüz-kederli yüz, tasdik etmek-yalanlamak, erkek-dişi gibi izdivacın/ ikili anlatımın çokluğudur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

75:1-2 Hayır, durum sizin söylediğiniz gibi değil, kıyâmet gününe ve o gün kendini kınayan pişmanlık duyan kişiye yemin ederim (ki öldükten sonra kesinlikle diriltileceksiniz.)

75:3 Ne o, yoksa insan, çürüyen kemiklerini bir araya getirip kendisini diriltemeyeceğimizi mi sanıyor?

75:4 (Evet o kemikleri toplayacağız. Hem de) değil sadece kemikleri, (küçüklüğüne rağmen) parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye Bizim gücümüz yeter.[1] **(17:49-51; 36:78-79; 79:10-11)**

75:5 Böyleyken (peşin olanı önceleyen) insan, kalan ömrünü kuvvetli bir arzuyla, günahkarca geçirmek ister. **(75:20-21)**

[1] Bu âyet, hem sûrenin, hem de sûre içerisindeki yeri ile ilgili bağlamından koparılarak "parçacı" bir yaklaşımla 18. asırda keşfedilen ve günümüzde *daktiloskopi* denilen parmak izi farklılığıyla irtibatlandırılmıştır. Böylece yakın zamanda tespit edilen bir keşfi, Kur'an'ın 1500 sene önceden haber verdiği gibi bir iddia ortaya konulmuştur.

Bu buluşun Allah'ın, parmak ucuna birbirine benzememe gibi bir özellik verdiği kudret mu'cizesini ortaya çıkardığı doğrudur, ancak Kur'an'ın bu âyetle bu mu'cizeyi haber vermesi doğru değildir. Böyle bir çıkarım zorlamadır; Batıya karşı duyulan bir ezikliğin, bir "aşağılık kompleksinin" ifadesidir.

İnsanın sadece parmak ucu değil, hiçbir uzvu bir başkasınınkine benzemez. Günümüzde katil veya suçlu sadece parmak ucunun farklılığından değil, derisinin, kanının, menisinin, göz reçinasının, avuç içinin farklılığından da ortaya çıkarılabilmektedir. Oysa bu sayılanların Kur'an'da haber verildiği gibi bir çıkarım yapan olmamıştır.

Bu âyette parmak ucunun *kriminal* özelliği değil, dirilişi inkâr eden müşriklere karşı Allah'ın bunu yapmaya gücünün yettiği ifade edilmektedir. Burada denilen şudur:

"İnsan organizması, en küçük parçasına varıncaya kadar eski bütünlüğü ile yeniden diriltilecektir; öyle ki insan bedenini iri kemikler, parçalar şöyle dursun, en küçük parçasına, hatta parmak ucuna varıncaya kadar yeniden bir araya toplayacağız. Ayrıca organizmanın hiçbir parçasının yeri değiştirilmeyecek, düzenli biçimde yeniden yapılandırılacak; küçük büyük hiçbir organ ne ihmal edilecek ve ne de biçim değişikliğine uğratılacaktır."

Bu konuda ayrıntılı açıklama için *Kur'an Teknolojiden Bahsediyor mu?* isimli kitabımızın 272-275. sayfasına bakılabilir.

75:6 İnsan, "Kıyâmet/ yeniden diriliş günü ne zaman?" diye sorar.[2] **(10:48; 36:48)**

75:7-9 (Söyleyeyim:) Gözler dehşetten/ korkudan şaşkına döndüğü, ay tutulduğu/ ışığı söndüğü, güneş ve *ay* bir araya getirildiği/ kainatın düzeni bozulduğu zaman. (21:104)

75:10-11 İşte o gün insan, "Kaçacak yer neresi?" der. Hayır sığınılacak hiçbir yer yoktur artık.

75:12-13 O gün varılacak yer sadece Rabbinin huzurudur. Yaptığı ve yapmadığı her şey o gün insana bildirilir. **(17:13; 24:64; 45:29; 58:6; 75:30)**

75:14-15 Her ne kadar mazeret uydurarak suçlarını perdelemeye çalışsa da insan artık kendi kendisinin şâhididir/ kendi durumunu herkesten iyi bilir. **(17:14; 24:24; 36:65)**

75:16 (Onlara şöyle denir:) "Mâzeret uydurma telaşıyla acele ederek dilini hareket ettirme/ dilin dolaşmasın.

75:17-19 "Çünkü suçlarını toplamak ve şimdi sana bildirmek Bize aittir. Biz onu okuduğumuzda, sen dinle ve okuyuşu takip et. Sonra onu açıklamak yine Bize âittir.[3]

[2] Bu, cevap almak için değil inkâr için sorulmuş bir sorudur (istifham-ı inkârî) yani kıyameti imkânsız görmenin ifadesidir. Bu soruyu bütün insanlar değil özelde Mekke müşrikleri, genelde ise kıyameti inkâr edenler sormaktadır.

[3] 16-19 âyetler birkaç istisna dışında bütün meallerde şöyle tercüme edilmiştir:

"Sana vahiy gelirken acele edip de dilini kıpırdatma. Çünkü vahyi senin kalbinde toplamak ve okutmak Bize aittir. Onu okuduğumuzda sen okuyuşu takip et. Sonra onu açıklamak da yine Bize âittir."

Oysa bu sûre tahminen 30. sırada nâzil olmuştur. O vakte kadar Peygamberimizin vahyi alış şeklini öğrenmiş olması gerekir.

Âyette geçen "li-ta'celebihî"deki zamiri Kur'an'a göndermek doğru değildir. Çünkü buraya kadar Kur'an'dan hiç bahsedilmemiştir. Dolayısıyla zamiri hiç bahsedilmeyen bir kelimeye göndermek, isabetli bir anlama sayılamaz.

Diğer taraftan sûre ilk âyetinden itibaren kâfirlerden bahsetmekte, hesap gününden, defterlerin açılması, okunması onların mazeret beyan etmesi üzerinde durulmaktadır. Birden araya girilerek Peygamberimize vahyin gelişi ile ilgili böyle bir açıklama yapılması, bağlama uymamaktadır. Sûre'nin tamamında bir bütünlük söz konusudur. Kıyamet ve âhiret âlemi anlatılmaktadır.

75:20-21 Hayır, siz peşin olandan/ dünyadan hoşlanıyorsunuz, âhireti ise bırakıyorsunuz. **(75:5)**

75:22-23 O gün bir takım yüzler vardır, ışıl ışıldır, Rabbine bakar.[4]

Dolayısıyla 16-19. âyetler, Rasûlullahın vahyi hâfızasında tutmasıyla ilgili değil müşriklerin, kâfirlerin hesap verme safhasında el ve ayaklarının birbirine dolaşması, mazeret uydurmaya dillerinin dönmemesiyle ilgili olmalıdır. Zâten 16. âyette vahiy kelimesi geçmemektedir. Vahiy kelimesi ve tercümenin vahiy üzerinden yürütülmesi, müfessirlerin Hz. İbn Abbas'a isnad edilen rivayeti esas almış olmalarından kaynaklanmaktadır.

Böyleyken **Zemahşerî** de bu âyetleri vahiyle irtibatlandırmıştır. Hatta 20. âyetin de Peygamberimize hitap ettiğini savunur. Şöyle der: "(Hayır!) kelimesi, Rasûlullaha bir daha acele etmeyi yasaklamakta, bu yaptığının yanlış olduğunu bildirerek, sabırlı ve sakin olmaya teşvik etmektedir."

Oysa bir sonraki "Âhireti ise bırakıyorsunuz" âyeti, 19. âyetteki muhatabın müşrikler olduğunu çok açık bir şekilde göstermektedir.

Zemahşerî,"'Onu okumak için dilini kıpırdatma' diye başlayan âyet grubunun kıyâmet konusuyla nasıl bir bağlantısı var?" sorusunu ise şöyle cevaplandırır: Bağlantı şu yöndendir: "Bu âyetler, dünyayı sevip âhireti terk etmeleri sebebiyle insanları azarlamaya bir geçiştir." Aslında burada anlatılan konu, 20:114. âyette ele alınmaktadır.

Bizim tercih ettiğimiz mealde, sûrenin âyetleri arasında kopukluk söz konusu olmadığı için, bu tür zorlama tevillere ve bir meal yazarının yaptığı gibi 19. âyetten 20. âyete geçerken (Bu önemli gerçeği arada belirttikten sonra gelelim esas konumuza) şeklinde parantez içi bir açıklama yapmaya da gerek kalmaz.

Ya da kıyâmet anlatılırken vahiyle ilgili bir konunun araya girmesini izah sadedinde 15. âyetten 16. âyete geçerken iltifat sanatından (3. şahıstan 2. şahsa/ muhataba dönmekten) bahsetmeye; 19'dan 20. âyete geçerken tekrar bir iltifat sanatından bahsetmeye ihtiyaç duyulmaz.

Âyete yanlış anlam verilince başka yanlış çıkarımlar da yapılmıştır. *Kur'an'a Yeni Yaklaşımlar* isimli kitabın müellifi, klasik olarak âyete verilen "Sonra onu/ Kur'ân'ı açıklamak Bize düşer" anlamından hareketle şöyle bir çıkarım yapmıştır: "Yani Allah, bunun mutlaka gelecek asır ve zamanlarda daha iyi anlaşılmasına imkân tanıyacaktır." (s. 48)

Burada şunu da ifade edelim: Bizim tercih ettiğimiz mealde 18. âyette geçen "Biz onu okuduğumuzda" ifadesiyle İsra Sûresi 14. âyette geçen "Oku kitabını" hitabıyla bir müşkil oluşmaktadır. Bu müşkilin amel defterinin hem okunacağı, hem de kişinin kendisi okuyacağı şeklinde bir çözüm yoluna gidilse de son tahlilde "Allahu a'lem=Allah daha iyi bilir demek" en doğrusudur.

[4] Bu âyetle ilgili olarak **İkrime** (ö. 105/723) ve **Hasan-ı Basrî**'ye (ö. 110/728) isnat edilen görüşe göre müminler, âhirette Rablerini görecektir. **Mücâhid**'e

75:24-25 Bâzı yüzler ise asıktır/ mutsuzlukları yüzlerinden okunur. Çünkü bellerini kıracak bir azaba uğrayacaklarını bildiklerinden,[5] kıvranıp dururlar. **(3:106; 20:111; 80:40-41; 88:2-7)**

75:26 Hayır, (vazgeç sadece dünyaya yatırım yapmaktan! Çünkü) can boğaza dayandığında (pişman olacaksın),[6]

75:27 "Kurtaracak bir şifacı/ doktor yok mu?" denildiğinde,[7]

75:28 Hastanın, artık bunun ayrılık zamanı olduğunu tam olarak anladığında,

75:29 Ölüm korkusuyla bacaklar/ el-ayak birbirine dolandığında,[8]

75:30 O gün (cezâsı verilmek üzere) gidiş sadece Rabbinin huzurunadır. **(6:61-62; 75:12)**

75:31 Oysa o ne tasdik/ iman etmişti, ne de Allah'a boyun eğmişti.[9]

(ö. 103/721) isnat edilen görüşe göre ise müminler, Rablerinin sevabını, nimet ve lütfunu umarak bekleyeceklerdir.

Hicrî II. yüzyılda Sünnî düşünce ile Mu'tezilî düşüncenin ana tartışma damarlarından birini oluşturacak olan Allah'ın âhirette görülüp görülemeyeceği meselesi (rü'yetullah), itikadî konulardan biri olmuştur.

Mu'tezile mensupları, Mücâhid'in görüşü doğrultusunda bu âyeti "Kimi yüzler Rablerinin rahmetine nail olma beklentisiyle neşe ve mutluluk saçacak" şeklinde tercüme etmişlerdir.

Ragıb el-Isfehânî, *Müfredat*'ta, bu yorumda belagat bakımından bir gelişigüzellik olduğunu söyler. Bakmak, görmek demek değildir. Bir şeye baktığında, onu görsen de görmesen de "nazartü/baktım" denilir.

5 Bâzı meallerde âyetin bu kısmına "sandıklarından" anlamı verilmiştir. Oysa bir sanma değil, kesin olarak anlama vardır. Böyle bir farklılık, zan kelimesini, Türkçe düşünmekten kaynaklanmış olabilir. Oysa zan kelimesinde, kesinlik anlamı da vardır.

6 Kıyâmet Sûresi'nde kıyamet, diriliş ve hesap çarpıcı bir ifadeyle anlatıldıktan sonra her insan için küçük kıyâmet olan, kıyametinin kopması anlamına gelen ve hiç kimsenin kaçıp kurtulamayacağı ölümün dehşetine geçilir. Ölüm ânı sahnesi/ ölüm psikolojisi bu ve sonraki âyetlerde hem ölecek kimse, hem de etrafındakiler için âdeta yaşanıyor gibi çarpıcı bir şekilde tasvir edilir.

7 Bunu diyenin kim olduğu meçhül bırakılmıştır. Sözün sahibi, ölüm hastasının etrafındakiler olabileceği gibi, bizzat hastanın kendisi de olabilir.

8 33. âyette gururlu kimsenin sağlığındaki çalımlı tavrına bir gönderme olabilir. O gün çalımlı ve gururlu tavırdan artık eser kalmamıştır.

9 Bu âyet "Ne sadaka verirdi, ne de namaz kılardı"

75:32 Üstelik yalanladı ve (Allah'tan) yüz çevirdi.

75:33 Sonra da çalım satarak/ kasıla kasıla dönüp kavminin yanına gitti.[10]

75:34-35 Cezâyı hak ediyorsun/ yazık sana yazık! Evet, kesinlikle belanı bulacaksın.

75:36 Yoksa insan başıboş bırakılacağını/ yaptıklarından hesaba çekilmeyeceğini mi sanıyor? **(11:7; 23:115)**

75:37-39 O, rahme dökülen bir damla meni değil miydi? Sonra o damla, bir kan pıhtısı oldu, sonra Allah ona güzel bir sûret verdi. Allah, rahme dökülen o bir damla meniden erkeğiyle, dişisiyle iki ayrı cins var etti.

75:40 Bütün bunları yapan (Allah), ölüleri tekrar diriltmeye güç yetiremez mi?/ Elbette buna gücü yeter.

Ya da "Ne iman etti, ne de namaz kıldı" şeklinde de tercüme edilmiştir. Mekke'nin ilk yıllarında müşriklerden istenen şirksiz bir iman ve Allah'a tam teslimiyettir. İman etmeyen birinden, imanın gereği olan ameller istenmez. Bunun içindir ki müşrikler için namaz kılmama anlamını tercih etmedik. Zâten bir sonraki âyet, bizim verdiğimiz anlamı desteklemektedir.

Müddessir Sûresi, 43. âyetteki açıklamaya da bakınız.

[10] Eceli gelmeden önce kendi iradesiyle istediği gibi hareket eden, çalım/ çaka satan inkârcı insanın, 29. âyette ölümle yüzleştiğinde ayaklarının birbirine dolaşacak olması, 30. âyette ise istemese de hesap vermek üzere zorla Allah'ın huzuruna götürülmesi, çok ibretlidir.

İNSAN / DEHR SÛRESİ

Medine döneminde indirilmiştir, 31 âyettir. 24. âyetinin Mekke'de indirildiği söylenir. Dehr Sûresi de denir. Her iki ismi de 1. âyette geçen "insan ve dehr" kelimelerinden almıştır.

Sûrede, insanın tercih edebilecek özellikte olduğu, sonucuna katlanmak şartıyla dilediği yolu tercih etmekte serbest olduğu, Allah'a isyanı tercih ettiğinde karşılaşacağı durum ile itaati tercih ettiğinde alacağı mükâfat konu edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

76:1 Devrin akışı içinde öyle uzun bir zaman geçti ki o dönemde insanın adı bile anılmazdı. **(19:67)**

76:2 Gerçek şu ki Biz insanı imtihan etmek için karışık bir nutfed§en yarattık; onu işitir ve görür hale getirdik. **(18:7; 35:11; 40:67; 67:2; 90:10; 96:1-2)**

76:3 Kendisine doğru yolu gösterdik. Artık tercih kendisinin ister şükreder, isterse nankörlük eder.

76:4 (Ama inkâr yolunu tutarsa) Şüphesiz kâfirler için zincirler, demir halkalar ve çılgın bir ateş hazırladık.

76:5 (İman yolunu tutan) Ebrar/ iyiler ise kâfur katılmış içecekle dolu bir kupadan içerler.

76:6 O kâfur, Cennette bir pınardır ki Allah'ın mü'min kulları ondan içerler ve onu diledikleri yere akıtırlar.

76:7 Çünkü o mü'min kullar, yükümlülüklerini yerine getirirler. Fenalığı bir salgın gibi her tarafa yayılan günden korkarlar.

76:8-10 Kendileri de ihtiyaç duydukları halde, yoksulu, yetimi ve esiri doyururlar ve şöyle derler:

"Biz sizi sadece Allah rızası için doyuruyoruz. Sizden karşılık da teşekkür de beklemiyoruz. Yüzlerin asılacağı o dehşetli günde biz, Rabbimizden korkarız." **(2:177; 59:9)**

76:11 Allah onları o günün dehşetinden koruyacak, yüzlerine güzellik, gönüllerine ise sevinç verecektir. **(75:22-23)**

76:12 Sabretmelerine karşılık onları Cennetle ve ipek elbiselerle mükâfatlandırır.[1] **(22:23; 35:33)**

[1] Bu âyete "Cennetle ve hürriyetle mükâfatlandırır" anlamı vermek de mümkündür. Çünkü harirde hürriyet anlamı da mevcuttur.

Bu âyetin "kâfirler için zincirler, demir halkalar ve çılgın bir ateş hazırladık" anlamındaki 4. âyetin cevabı olması mümkündür. Cehennemlikler orada esaret altında zincirlere bağlı azap içerisinde bir hayat yaşarlarken; Cennet ehlinin, Cennette nimetler içerisinde hür bir hayat yaşadıklarına dikkat çekilmiş olabilir.

76:13 Orada koltuklara kurulurlar; yakıcı bir sıcağa veya dondurucu bir soğuğa maruz kalmazlar.

76:14 Cennet ağaçlarının gölgesi üzerlerine düşmüş, meyveleri ise kolayca koparabilecekleri şekilde emirlerine sunulmuştur. **(55:54)**

76:15-16 Etraflarında gümüş kadehler ve billur sürahiler dolaştırılır. Onlar gümüşten kupalardır ve kendilerine arzu ettikleri şekilde gelir. **(88:13-16)**

76:17-18 Orada Cennet ehline zencebil katılmış şerbetlerle dolu kupalardaki içecekler içirilir. O zencebil bir pınardan çıkar ki adına selsebil denir.

76:19 Cennet ehlinin etraflarında ebediyen yaşlanmayacak çocuklar dört döner. Onları gördüğünde sanki saçılmış inci sanırsın.

76:20 Nereye baksan bir nimet/ konfor ve büyük bir mülk görürsün.

76:21 Cennet ehlinin üzerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler, kaftanlar vardır. Gümüş bileziklerle süslenmişlerdir. Rableri onlara tertemiz bir şarap içirir.

76:22 Onlara, "İşte bu size bir mükâfattır, gayretiniz karşılıksız kalmamış, boşa gitmemiştir" denilir.

76:23-25 Şüphesiz Kur'an'ı Biz sana kısım kısım/ parça parça indirdik. Öyle ise Rabbinin hükmü gelinceye kadar sabret. Onlardan hiçbir günahkara ve inkârcıya itaat etme. **(68:8-14)**

76:25-26 Sabah akşam Rabbinin ismini an. Gecenin bir kısmında Ona secde et, gecenin uzun bir kısmında da Onun noksanlıklardan uzak olduğunu söyle. **(73:1, 20)**

76:27 Doğrusu bunlar peşin olanı/ dünyayı seviyorlar. Önlerinde onları bekleyen pek şiddetli bir günü ise bir kenara bırakıyorlar. **(28:60; 87:16)**

76:28 Onları yaratan ve azalarını birbirine sapsağlam bağlayarak kendilerini güçlendiren Biziz. Dilediğimiz zaman o azaları benzerleriyle değiştiririz/ yeniden yaratırız.[2]

[2] Son cümle "Dilediğimiz de onların yerine başkalarını getiririz" şeklinde de tercüme edilmiştir. Ancak burada yeniden diriliş kastedilmektedir.

76:29 Bu mesajlar birer öğüttür. Dileyen Rabbinin rızasına ulaştıran bir yol tutar.

76:30 Ama onlar Rabbinin rızasına götüren yolda gitmeyi dilemiyorlar. Bunu ancak Allah dilerse, buna mecbur bırakırsa yapabilirler. (Ama Allah onları itaate mecbur bırakmaz)[3] Şüphesiz Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir/ Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapandır. **(81:29)**

76:31 O (isterse), dilediğini rahmetine eriştirir. Zâlimler için ise acı veren bir azap hazırlamıştır.

[3] Âyetin bu kısmı, pek çok mealde "Allah dilemedikçe, siz dileyemezsin" şeklinde tercüme edilmiştir.

MÜRSELÂT SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 50 âyettir. 48. âyetin Medine'de indirildiği söylenir. İsmini, 1. âyette geçen ve "gönderilen" anlamına gelen "mürselât" kelimesinden alır. Sûrede kıyâmet günü, Cennet ve Cehennem ehlinin durumu konu edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

77:1-6 Peş peşe gönderilen meleklere, estikçe esen rüzgarlara, yaydıkça yayanlara/ ölü toprakları sulamak için yayılan bulutlara, hak ile bâtılı ayıranlara ve herkes uyarılsın/ kimsenin mazereti kalmasın diye öğütte bulunanlara yemin olsun ki:

77:7-11 Size tehdit edildiğiniz şey kesinlikle gerçekleşecektir. Bu vaad:

Yıldızlar söndürüldüğünde/ karartıldığında, gök yarıldığında, dağlar dağıldığında, elçilere/ peygamberlere vaad edilen vakit geldiğinde gerçekleşecektir. **(56:5; 73:14; 78:19; 81:2; 82:2)**

77:12-14 Bunlar hangi güne ertelendiler? Hüküm gününe ertelendiler. Hüküm gününün ne olduğunu nereden bileceksin? O gün âhireti yalanlayanların vay hâline!

77:16-19 Daha öncekileri de (ahireti yalanladıkları için) helâk etmedik mi? Sonradan gelen siz inkârcıları da onların peşine takacağız. Mücrimlere/ inkârcılara Biz işte böyle yaparız. O gün âhireti yalanlayanların vay hâline!

77:20-24 Biz, sizi hor ve değersiz bir meniden yaratmadık mı? Sonra o bir damla meniyi belli bir vakte kadar sağlam ve korunmuş yer olan anne rahmine yerleştirdik. Bu süreyi de Biz belirledik. Biz ne güzel bir takdir ediciyiz. O gün âhireti yalanlayanların vay hâline! **(23:13; 80:19; 70:39; 80:12)**

77:25-28 Biz yeryüzünü canlılar için de ölüler için de bir toplanma yeri yapmadık mı? Onda sâbit yüksek dağlar yaratıp size tatlı bir su içirmedik mi? O gün âhireti yalanlayanların vay hâline!

77:29-34 "Haydi, yalanladığınız azaba gidin! Haydi yürüyün şu üç kola ayrılan (dumandan) bir gölgeye."[1]

O azap, saray büyüklüğünde kıvılcımlar saçar. Her biri sanki birer sarı deve gibi heybetlidir. O gün âhireti yalanlayanların vay haline! **(56:43; 7:40**'taki açıklamaya bakınız)

[1] İnkârcıların çağrıldığı gölge, sıcaktan ve ateşten korumayan bir gölgedir.

77:35-37 O gün konuşamayacakları bir gündür. Özür dilemeleri/ mâzeret bildirmeleri için izin de verilmez. O gün âhireti yalanlayanların vay hâline! **(11:105; 16:84; 40:52)**

77:38-40 İşte bu, hüküm verme günüdür. O gün sizi de sizden öncekileri de bir araya toplarız. Kurtulmak için bir hileniz/ numaranız varsa haydi sergileyin onu. O gün âhireti yalanlayanların vay hâline!

77:41-45 Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise Cennetlerde, pınar başlarında ve canlarının çektiği meyveler arasındadırlar. (Onlara şöyle denir:)

"Yaptıklarınıza karşılık şimdi afiyetle yiyin ve için. İyilik yapanları/ iyi kullukta bulunanları Biz işte böyle mükâfatlandırırız." O gün âhireti yalanlayanların vay hâline! **(56:28-31)**

77:46-47 (Ey inkârcılar!) Dünyada yiyin, eğlenin biraz. Şüphesiz siz mücrimlerden/ inkârcılardansınız. O gün âhireti yalanlayanların vay hâline! **(102:8)**

77:48-49 Onlara "Allah'ın huzurunda saygıyla eğilin" denildiğinde, eğilmezler. O gün âhireti yalanlayanların vay hâline!

77:50 (Kur'an'a dahi inanmıyorlarsa) Ondan sonra o inkârcılar artık hangi söze inanacaklar?

NEBE' SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 40 âyettir. İsmini 2. âyette geçen ve "büyük haber" anlamına gelen "nebe" kelimesinden alır. Kendisinden önceki Mürselat Sûresi ile konu bütünlüğüne sahiptir. Bu sûrede müşriklerin inanmadıkları, alaylı bir şekilde "Ne zamanmış?" diye sordukları kıyâmetten öldükten sonra dirilişten, Cehennemin dehşetinden ve Cennetin eşsiz güzelliğinden söz edilir. Mekke devrinde Peygamberimize aşırı düşmanlık gösteren müşrikler, şiddetli bir şekilde tehdit edilir ve "o gün" azabı gördüklerinde yaşayacakları pişmanlık haber verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

78:1-3 Onlar birbirlerine neyi sorup duruyorlar? Gerçekleşeceğine inanmadıkları o büyük haberi mi/ kıyâmet mi sorup duruyorlar?

78:4-5 Sorup durmalarına gerek yok, onu yakında öğrenecekler, evet, evet zamanı geldiğinde (sandıkları gibi olmadığını) öğrenecekler.

78:6-7 Biz yeryüzünü hayata elverişli bir döşek; dağları ise dünyanın sarsılmasını önleyen birer kazık/ direk yapmadık mı? **(16:15)**

78:8 Sizi de çift çift yarattık. **(4:1; 30:21; 53:45)**

78:9-11 Uykunuzu, bir dinlenme vasıtası yaptık. Geceyi bir örtü; gündüzü ise geçiminizi temin vakti kıldık. **(6:60; 10:67)**

78:12-13 Üzerinize yedi sağlam (gök) inşâ ettik.

Gökyüzüne parıl parıl parlayan bir kandili/ ısı ve ışık veren güneşi astık. **(67:3)**

78:14-16 Daneler ve bitkiler, gür ağaçlı bahçeler çıkaralım diye, yağmur yüklü bulutlardan bol bol dökülen su indirdik. **(80:25)**

78:17 (Bütün bunları yapanın sizi diriltip sorguya çekmek için belirlediği) Kıyâmetin/ hüküm gününün vakti, kesinlikle bellidir.

78:18 O gün geldiğinde (size diriliş için komut verecek olan) sûra üfürülür[1] ve sizler bölük bölük gelirsiniz.

78:19-20 Gök açılır, kapı kapı olur. Dağlar yerinden yürütülmüş daha önce yokmuş gibi/ serap olmuştur. **(18:47; 27:88; 56:5-6; 69:14; 70:9; 77:10; 101:5)**

78:21-22 Şüphesiz azgınların döneceği yer olarak Cehennem onları gözetler durur. **(37:55-56)**

78:23-26 Onlar, yaptıklarına uygun bir cezâ/ karşılık olarak sonsuz çağlar boyu/ ebedî olarak orada kalacaklardır. Orada hiçbir serinlik tatmayacaklar, kaynar suyla irinden başka da içecekleri olmayacaktır.[2] **(7:50; 14:16, 17; 56:42, 88:6-7)**

[1] Sûra üflenir ifadesi, "bedeninize ruh üflenir" şeklinde de anlamlandırılabilir.

[2] Rabbimiz kâfirlere amellerinin karşılığı olarak vereceği cezayı haber verdiği çoğu yerde, sonraki âyette olduğu gibi cezâlandırılma sebeplerini de sayar.

78:27-28 Çünkü onlar hesaba çekileceklerini ummuyor/ inkâr ediyorlardı. Mesajlarımızı/ vahyi ve âhireti yalanlaya yalanlaya tam bir yalancı olmuşlardı.

78:29 Biz de yaptıkları her şeyi kaydettik. **(3:181; 10:21; 17:13-14; 19:79; 32:14; 36:12; 43:80; 45:29; 50:17, 18; 54:52-55; 58:6; 81:10; 82:10-12)**

78:30 Onlara şöyle denir: "Şimdi tadın cezanızı. Sizin için azabınızı artırmaktan başka bir şey yapmayacağız." **(6:160; 36:54)**

78:31-35 Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için ise kesin bir kurtuluş vardır. Onlar için bahçeler ve bağlar vardır. Göğüsleri yeni olgunlaşmış/ yaşıt, uyumlu kızlar ve dolu dolu kupalar vardır.[3] Orada hiçbir boş söz ve hiçbir yalan işitmezler. **(38:52; 56:17, 18, 25, 37; 76:5, 6; 88:11)**

78:36 Bunlar Rabbinden yeterli bir ihsan/ bağış olarak verilir.[4] **(2:261; 6:160;10:26; 56:25, 28-38)**

78:37 Evet, bütün bunlar göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rahman olan Rabbi tarafından hesapsız bir bağış olarak verilecektir. Kimse Onun huzurunda konuşmaya cesaret edemez. **(2:255; 11:105)**

78:38 Ruh(lar) ve melekler o gün saf saf dizilirler. Rahman'ın izin verdikleri dışında hiç kimse konuşamaz. Konuşanlar da ancak doğruyu söyler. **(11:105; 20:108-109; 53:26)**

78:39 İşte bu (bütün hakların sahipleriyle buluşturulacağı) gerçekleşmesi kesin bir gündür. Artık dileyen Rabbine giden bir yola girsin.[5] **(6:35; 39:7; 56:1-3; 64:2)**

[3] "Yaşıt kızlar" ifâdesi, kadınların aynı yaşta oldukları mânâsına gelebileceği gibi kocalarıyla aynı yaşta olmaları, hiç yaşlanmayıp hep aynı yaşta kalacakları anlamına da gelebilir.

[4] 30. Âyette kâfir, müşrik ve isyankârların hak ettikleri cezalardan, burada ise Kur'an'da takip edilen ikili anlatıma uygun olarak, mü'minlerin mükâfatlarından söz edilmiştir.

[5] Yol göstermek Allah'a, tercih insana aittir. İnsanın tercihine göre istediği fiili yaratmak ve kulunun tercihine göre azap veya mükâfat olarak hak edilen karşılığı vermek, yine Allah'a aittir.

78:40 Gerçek şu ki Biz, yakın bir azaba karşı sizi uyarıyoruz. Kişi yaptıklarını anladığı/ yaptıkları gözü önüne serildiği gün, inkârcı olan: "Eyvah! Keşke toprak olsaydım (da bu azabı yaşamasaydım)" diyecektir.[6] **(18:49; 99:7-8)**

[6] Rabbimiz, pek çok âyette dikkatlerimize sunduğu gibi oldukça âdil bir yargılama yapacaktır. Herkese amel defterlerini verecektir. **(17:13-14; 18:47-49; 36:12; 39:69)** Yaptıklarını bir bir bildirecektir. **(5:14, 48; 6:57, 60, 108; 7:7; 10:23; 16:92).** Organları konuşturarak şâhitlik yaptıracaktır. **(17:36; 24:23; 36:65; 41:19-21)** Artık kişinin verilecek cezaya karşı hiçbir mâzereti, kaçacak yeri kalmayınca da bu âyette ifade edildiği gibi; "Keşke toprak olsaydım" diyecektir. Rabbim bizleri o gün "mahzun olmayacaklardan" eylesin.

Nâzi'ât Sûresi

Mekke döneminde indirilmiştir, 46 âyettir. İsmini, 1. âyette geçen ve "çekip alan" anlamına gelen "nâzi'ât" kelimesinden alır. İşlenen konular itibarıyla Nebe Sûresi'nin devamı gibidir. Sûrede ölüm, kıyâmet, kıyâmetin vakti, Hz. Mûsa kıssasından bir bölüm ele alınır. Ayrıca kâinat kitabı, canlı bir tablo gibi göz önüne serilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

79:1-5 Şiddetle ya da yumuşakça çekip alanlara, yüzüp gidenlere, Allah'ın emrini yerine getirmek için yarışanlara ve emir olundukları işleri çekip çevirenlere yemin olsun ki (kıyâmet kopacak ve sizler mutlaka diriltileceksiniz.)[1]

79:6-9 O gün geldiğinde şiddetli bir sarsıntı yaşanır. Sonra onu başka sarsıntılar/ artçılar izler. O gün kalpler korkuyla titrer. Gözleri korku bürür. **(20:108; 27:87; 39:68; 40:18; 73:14)**

79:10-12 İnkârcılar diyorlar ki:

"Biz kabre gömülmüşken tekrar eski hâlimize mi döndürüleceğiz? Hem de kemiklerimiz çürüyüp dağıldıktan sonra diriltileceğiz öyle mi?

"Eğer öyleyse yandık desenize/ bu çok zararlı bir dönüş olur!"[2]

79:13-14 Oysa onların diriltilişleri tek bir sese/ komuta bakar. O sesle kendilerini düz bir meydanda/ mahşer alanında bulurlar. **(17:49, 52, 98; 23:25; 34:51-53; 36:49, 79; 37:16; 39:68; 56:47; 75:3)**

79:15-16 Mûsâ'nın haberi sana ulaştı değil mi?[3] Bir zaman Rabbi ona mukaddes Tuvâ Vâdisi'nde şöyle seslenmişti:

79:17-19 "Firavun'a git, çünkü o iyice azdı. Ona de ki: 'İnkâr ve isyandan arınmak ister misin?

"'Sana Rabbinin yolunu göstereyim de Allah'a karşı saygılı olasın.'

79:20-21 (Mûsa gitti ve) Firavun'a en büyük mu'cizeyi gösterdi. Fakat o yalanladı ve isyan etti. "[4]

[1] Bu beş âyette sayılanların kimler veya neyler olduğu konusunda tefsirlerimizde çok farklı görüşler vardır. Çoğunluğa göre bu beş âyette yemin edilenler meleklerdir. Buna göre ilk âyete şöyle meal verilebilir: "Kâfirin ruhunu şiddetle; mü'minin ruhunu ise kolaylıkla alanlara."

[2] Onların bu sözü o güne inanmaktan kaynaklanmayıp böyle diyerek akılları sıra o gün ile dalga geçmektedirler.

[3] Bu sûre indiriliş bakımından çok geç tarihlidir. Daha önce indirilen birçok sûrede Hz. Mûsa kıssası ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

[4] Hz. Mûsâ bu sözüyle Firavun'a nazikçe "Sen kendini rab olarak görsen de rab değilsin. Senin bir Rabbin var. O Rab, senden, kendisini tanımanı istiyor" diyordu.

79:22 Bir zaman sonra arkasını döndü (Gerçeği kesin bir kararlılıkla reddedip Mûsa'nın aleyhine harekete geçti) ve bozgunculuk çıkarmaya koştu.

79:23-24 Halkı toplayıp "Sizin en yüce rabbiniz/ kralınız benim" dedi.

79:25 Allah da kendisini dünya ve âhirette şiddetle cezalandırdı. **(7:104-105, 127; 10:90-92; 20:12, 44, 56; 26:16-17, 29; 27:8; 28:30, 38; 40:45, 46)**

79:26 Şüphesiz bunda Allah'tan korkan için bir ibret vardır.

79:27-28 Sizi tekrar yaratmak mı daha zor yoksa göğü yoktan yaratmak mı? Allah göğü direksiz yarattı ve ona bir düzen verdi. **(17:99; 21:33; 40:57)**

79:29 Gecesini koyu karanlık yaptı, gündüzünü ise aydınlık kıldı. **(7:54; 31:29; 39:5**

79:30-33 Sonra da yeri yayıp yerleşmeye hazırladı. Kendiniz ve hayvanlarınız için geçimlik olmak üzere orada su ve otlak var etti. Orada dağları sapasağlam dikti. **(16:15; 41:10; 78:7)**

79:34-36 Fakat insan, ömrünü neyin peşinde geçirdiğini ancak en büyük felaket gelip çattığında anlar. O gün herkese Cehennem gösterilir. **(25:12; 26:90-91; 102:7)**

79:37-39 Artık kim azgınlık etmiş ve dünya hayatını, âhirete öncelemişse onun varacağı yer şüphesiz Cahîm/ Cehennemdir. **(75:20-21; 87:16-17)**

79:40-41 Kim de Rabbinin huzurunda hesap vermekten korkar ve nefsini kötü arzulardan uzak tutarsa onun varacağı yer de şüphesiz Cennettir. **(55:46)**[5]

79:42 Sana o anın/ kıyâmetin ne zaman demir atacağını/ kopacağını soruyorlar.

5 Rabbimiz her zaman olduğu gibi burada da "ikili anlatım" gereği Cehennemden ve Cehennemliklerden bahsettikten sonra sözü Cennet ehline getirmiştir. Önceki âyetlerde Cehennemliklerin Allah'a karşı gelme konusunda azgınlıklarına karşın; bu karakterin tam tersi olanların, yani "Rabbinin huzurunda hesap vermekten korkanların" Cennet ehli olacaklarını bildirmiştir.

79:43 Senin onun vaktini bilmen/ bildirmen mümkün mü? (Onun vaktini bildirmek senin görevin değildir.)

79:44-45 Çünkü kıyâmetin bilgisi sadece Rabbine aittir. Sana düşen sadece o günden korkanları uyarmaktır. **(7:187; 10:48; 20:15; 21:109; 27:65, 66, 71; 31:34; 36:48; 41:47; 42:17, 18; 47:18; 50:45; 67:25**

79:46 Onlar o günü gördüklerinde, dünyada ancak bir akşam veya kuşluk vakti kadar kaldıklarını sanırlar. **(20:103; 23:112-114; 30:55; 46:35)**

ABESE SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 42 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "yüzünü ekşitti" anlamına gelen "abese" kelimesinden alır. Konusu, bir önceki sûre olan Nâzi'ât'a yakındır. Sûrenin baş tarafı, müşriklerin ileri gelenlerine tebliğde bulunduğu sırada yanına gelen ve bilgi isteyen bir âmâya yüzünü ekşittiği için Peygamberimize ikaz içerir. Sonraki bölümünde Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük edenler kınanır. Kur'an'ın bir öğüt olduğu ifade edilir. İnsanın yaratılışına yer verildikten sonra insanın dikkati, tefekkür ve şükretmesi için yediği gıdalara çekilir. Sûrenin son kısmında mahşer üzerinde durulur ve dehşeti vurgulanarak o güne karşı hazırlıklı olunması ikazı yapılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

80:1-2 Yanına âmâ geldi diye kaşlarını çattı/ yüzünü ekşitti ve yüz çevirdi.[1]

80:3-4 Nereden biliyorsun, belki de yanına gelen o (âmâ kişi) günahlarından arınacaktı, ya da öğüt alacaktı da o öğüt kendisine fayda verecekti.

80:5-7 Sen ise kendisini kusursuz, eksiksiz görüp hiçbir şeye muhtaç olmadığını sanan kimseye yöneliyorsun.[2] Oysa arınmak istemiyorsa, bundan sen sorumlu değilsin. **(92:8; 96:7)**

80:8-10 Böyleyken sana koşarak/arzuyla gelen kimse Allah'tan korkarak gelmişken sen onu ihmal ediyor, görmezden geliyorsun.[3]

80:11 Sakın bir daha böyle yapma!

[1] Son zamanlarda ilk iki ayetin Peygamberimize değil de Velid bin Mugire'ye hitap ettiğini dillendirenler vardır. Bu çıkarım zorlamadır. Bağlama uymamaktadır. Peygamberimiz için bu uyarı normaldir. Başka âyetlerde çok daha şiddetle şekilde uyarılmıştır. **(6:116; 39:65)**

[2] İstiğna, kişinin öyle olmamasına rağmen zengin ve başkasına muhtaç olmadığı görüntüsünü veren, ukala kimseyi ifade eder. Oysa gerçek anlamda ihtiyaçsız olmak, sadece ve sadece Allah'a mahsustur. Bunun içindir ki Rabbimiz, büyüklenme ve kibir anlamında istiğnanın insana yakışmadığını açıklar. Hele bir de kişi Câhiliye devri müşriklerinin yaptığı gibi kendilerini Allah'a karşı müstağni görüp azgınlaşırsa bu artık "haddi aşmak"tan başka bir şey değildir. Zâten Alak Sûresi 7'de açıklandığı gibi Allah'a karşı azgınlaşmanın önemli bir sebebi, insanın kendisini kendisine yeterli görmesidir.

[3] Amâ zât (rivâyete göre Hz. İbn Ümmü Mektum), zorluklara rağmen Peygamberimize koşarak büyük bir arzu ve şevkle gelmişti. Âmâ olduğu için bir yere gitmekte zorluk çekiyordu. Müşriklerin, Müslümanlara baskı uyguladıklarını bilmesine rağmen tehlikeyi göze alarak gelmişti. Yani hiçbir şekilde yüz ekşitmeyi hak etmiyordu. Peygamberimizi ikaza sebep olan buydu.

Peygamberimize yöneltilen bu ikaz, aynı zamanda bizlere de hitaptır. Gerçeği öğrenmek için gelenlere değer vermek, itibar göstermek gerekir, onları azarlamamak, yüz ekşitmemek, memnuniyetsiz bir tavır sergilememek icap eder. Gelenin parasına ve itibarına göre değil samimiyeti ve ihlâsına göre değer vermek gerekir. Bu âyetleri bize sesleniyormuş gibi okuduğumuzda ve uygulamaya koyduğumuzda, Kur'an "okumaktan" maksat hâsıl olacaktır. Yoksa bu âyetler "tarihselcilerin" iddia ettiği gibi "tarihsel" bir anı, "yaşanmış ve orada kalmış" bir olay olarak kalır.

80:12-16 Gerçek şu ki Kur'an bir öğüttür. Dileyen ondan öğüt alır.[4] **(43:4)**

O, Allah katında kadri yüce/ kıymetli tertemiz sayfalardadır.

Şeref ve kıymetleri pek yüksek, Allah'a itaatli meleklerin eliyle kayda geçirilmiştir. **(56:77-81)**

80:17 Şu kahrolası insan ne kadar da nankördür.[5]

80:18-19 İnsan, Allah'ın kendisini nasıl (değersiz) bir şeyden yarattığına bakmaz mı? Bir damla sudan/ meniden yarattı, şekil verdi. **(22:5; 23:12-14; 32:7, 9; 35:11; 40:67; 53:43-44; 71:14; 77:20)**

80:20-22 Sonra ona yolu kolaylaştırdı.[6] Sonra öldürüp kabre koyacak. Dilediğinde de onu diriltecektir.

80:23 Böyleyken (inkârcı/ müşrik) insan, halâ Allah'ın emrini yerine getirmiyor.

80:24 İnsan, yediklerine bir baksın ve düşünsün.[7]

80:25 Biz suyu/ yağmuru bolca indirdik. **(27:60; 78:14-16)**

80:26 Toprağı, bitkileri yetiştirmeye elverişle hale getirdik.

[4] Allah insana seçme kabiliyeti vermiş, neyi seçmesi gerektiği noktasında öğütte bulunmuş, yol göstermiş, fakat bunun için zorlama yoluna gitmemiştir. Sonuçlarına katlanmak şartıyla, insanlar neyi seçip seçmeyecekleri konusunda tam bir hürriyete sahiptir.

[5] Mekke'de indirilen sûrelerde, ayetlerde geçen insan ifadesi, bütün insan oğluna yönelik değildir. Bu âyette geçen "insan" sözü de geçmişte, Kur'an'ın indiriliş ortamında ve tarih boyunca gelecek olan müşrikleri, kâfirleri ifade etmektedir. Nitekim Kur'an'da müşrik ve kâfirin zıttı olan mü'min ve tevhid ehli "insan"ı ileri derecede öven, çok sayıda âyet mevcuttur.

[6] Bâzı âlimler yolun kolaylaştırılmasından maksadın "İnsanın rahimden çıkması" olduğunu söylemişlerdir. Bu yorum bağlama uygundur. Çünkü önceki âyette rahimde yaratılış, bu âyette rahimden çıkış sonraki âyette ise ölümle dünyadan ayrılış anlatılmaktadır.

Bazı âlimler ise burada kolaylaştırılan yolun "hayır ve şer yolu" olduğunu söylemişlerdir. (76:3; 90:10)

[7] Bu âyette geçen "insan" ifadesi öncelikle ilk muhatap olan müşrik ve kâfirlere yönelik olsa da bu ve gelecek âyetlerdeki hitap genel anlamda bütün insanlara şâmildir. Allah'ın varlığını, kudretini ve rahmetini anlamak için her insanın, burada istenilen tefekkürü yapması, "varlıklar kitabını" okuması gerekir.

80:27-32 Topraktan size rızık olsun diye daneler/ tahıl, üzümler, sebzeler, zeytinlikler, hurmalıklar, bol ağaçlı bahçeler, çeşit çeşit meyveler çıkardık. Hayvanlarınıza rızık olması için de otlar/ yoncalar bitirdik. **(10:31)**

80:33-37 Kulakları sağır edecek o ses/ diriliş komutu duyulduğu gün, insan kardeşinden, annesinden, babasından, hanımından ve çocuklarından kaçar. Çünkü o gün herkesin kendine yetecek/ başından aşkın bir derdi vardır. **(16:111; 23:101; 31:33; 60:3; 70:11-14)**

80:38-39 O gün yüzler vardır aydınlıktır, güleçtir, sevinçlidir.

80:40-41 O gün yüzler de vardır, tor-toz içerisindedir/ kederlidir. Her taraftan karanlıklar kuşatmıştır.

80:42 İşte onlar, haddi aşan, inkârı hayat tarzı edinen kâfirler ve çekinmeden günah işleyenlerdir.

TEKVİR SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 42 âyettir. İsmini, birinci âyette geçen ve "yüzünü ekşitti" anlamına gelen "Abese" kelimesinden alır. Konusu, bir önceki sûre olan Nâzi'ât'a yakındır. Sûrenin baş tarafı, müşriklerin ileri gelenlerine tebliğde bulunduğu sırada yanına gelen ve bilgi isteyen bir âmâya yüzünü ekşittiği için Peygamberimize ikaz içerir. Sonraki bölümünde Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük edenler kınanır. Kur'an'ın bir öğüt olduğu ifade edilir. İnsanın yaratılışına yer verildikten sonra insanın dikkati tefekkür ve şükretmesi için yediği gıdalara çekilir. Sûrenin son kısmında mahşer üzerinde durulur ve dehşeti vurgulanarak o güne karşı hazırlıklı olunması ikazı yapılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

81:1-3 Güneş dürülüp toplandığında/ karartıldığında, yıldızlar döküldüğünde, dağlar yürütüldüğünde, **(18:47; 21:98; 27:88; 69:14; 70:9; 77:8; 101:5)**

81:4-9 Doğurması yakın develer başı boş kaldığında,[1] vahşi hayvanlar bir araya toplandığında, denizler tutuştuğunda/ boşaltıldığında, insanlar eşleştirildiğinde,[2] diri diri gömülen kız çocuğuna, hangi suçu için öldürüldüğü sorulduğunda,[3] **(82:3)**

[1] Deve, Arapların en değerli mallarıydı. Çöl şartlarında en önemli ulaşım vasıtasıydı. Çünkü çölde açlık ve susuzluğa katlanmak, çölün sert ve acımasız şartlarına dayanmak ancak deveye mahsus bir özellikti. Diğer hayvanlar buna dayanamazdı. Bir bedevî için deve yiyecekti, içecekti, giysiydi, çadırdı, yakacaktı, ilham kaynağıydı, giderken kendisine şiir okuyacağı dostuydu. Diyet ve mehir gibi konularda ölçü birimi, zenginliğin ölçüsüydü. Diğer taraftan övünme adına oynanan kumarın vaz geçilmeziydi. Çift sürmede, kuyudan su çekmede ve taşımada kullanılırdı. Araplar için böylesine hayatî bir öneme sahip olduğu içindir ki Rabbimiz onların aklına hitap ederken bir âyette gözlerini deveye çevirdi: "O kâfirler deveye bakıp nasıl yaratıldığını düşünmezler mi?" (88:17) Bütün bu önemli özelliklerinin yanı sıra, devenin bakımı da çok kolaydı. Devenin, Arap lügatında çok sayıda isminin olması da Araplar için önemini ifade eder.

İşte bu âyette kıyametin dehşetinden, insanın paha biçilmez en değerli mallarını bile düşünemez olacağı nazara verilmektedir. Böyle olunca âyete "(Sahibi kendi derdine düştüğü için) gözde/ en değerli mallar terk edildiğinde" şeklinde de bir anlam verilebilir.

Ayrıca "el-ışâr" kelimesi "yağmur yüklü bulutlar" anlamına da geldiğinden "Bulutlar suyunu tamamen kestiğinde/ yağmur yağmadığında" gibi bir anlam vermek de mümkündür.

[2] Ruhlar bedenleriyle birleştiğinde; insanlar amelleriyle eşleştiğinde benzerlerin yâni Cennetlikler ayrı bir yerde, Cehennemlikler ise ayrı bir yere toplandığında.

[3] Câhiliye halkının kız çocuklarını diri diri toprağa gömdükleri konusunda **16:59**'uncu âyetin açıklamasına bakınız.

Baştanbaşa mu'cize bir kitap olan Kur'ân, bu âyetleri tarihi bir olay olması için zikretmemektedir. Onun bütün âyetleri kıyamete kadar gelecek olan bütün zamanları kuşatır. Bu âyet, özellikle bâzı yörelerde kız çocuklarının evlattan sayılmadığı, babaların nesillerini devam ettirebilmek için illa da erkek evlat istediği, kız doğum yaptığı için eşlerine kızdığı, babaya, "bir kızın oldu" veya "bir kızın daha oldu" demenin çok zor olduğu günümüze de bakmaktadır. Neslin erkek evlattan devam edeceği düşüncesi son derece yanlıştır. Nitekim Rabbimiz,

81:10-14 Amel/ hesap defterleri açıldığında, gök yarıldığında, Cehennem harlandığında/ kızıştırıldığında, Cennet yaklaştırıldığında, herkes neler yaptığını/ âhiret için neler hazırladığını öğrenecektir. **(15:2; 21:104; 75:13; 78:29)**

81:15-18 (Dünyanın hareketine bağlı olarak) doğan ve batan/ gündüz gizlenen yıldızlara, kararmakta olan geceye, ağarmaya başladığında sabaha yemin olsun ki:

81:19-21 Şüphesiz Kur'an, büyük bir kuvvete, Arş'ın Sahibi/ Allah katında yüce bir makama sahip olan pek şerefli, saygın ve güvenilir bir elçinin sözüdür/ elçinin getirdiği sözdür.[4] **(53:5-10; 69:38-40)**

81:22 Şunu da bilin ki arkadaşınız bir mecnun değildir. (Her hâlini bildiğiniz Muhammed, cinlenmiş değildir.) **(7:184; 34:46)**

81:23 Ant olsun ki onu (kendisine vahiy getiren elçiyi) apaçık olarak ufukta görmüştür. **(53:7-8, 13-16)**

81:24 O, görünmeyen âlemi (aldığı vahye uygun olarak) anlatma konusunda cimri değildir/ vahyi gizlemez.[5] **(25:4)**

81:25 Kur'an, hele Allah'ın rahmetinden kovulan şeytanın sözü hiç değildir.[6] **(26:210-212)**

81:26 Durum böyleyken siz (ithamlarınızla) nereye gidiyorsunuz?

81:27-28 Kur'an bütün insanlar için özellikle de istikametli/ dosdoğru bir yol izlemek isteyenler için ancak bir öğüttür. **(64:2)**

sevgili Habibinin erkek çocuklarının ruhunu alarak onun neslini Hz. Fatıma vâlidemizden devam ettirmiştir.

4 69:38-40. âyetlerin açıklamasına bakınız.

5 Âyetin "vahyi gizlemez" şeklinde tercüme ettiğimiz kısmı, rivayete dayalı bir kıraattan/ okuyuştan hareketle "töhmet altında tutulamaz/ ayıplanamaz" şeklinde de tercüme edilmiştir. Biz, rivâyetle geleni, Kur'ân'da okunan kıraata öncelemeyi çok yanlış bir yaklaşım olarak görüyoruz.

Âyetin başında yer alan "o" zamiri ile kimin kast edildiği de tartışılmıştır. Kimine göre "o" Cebrâil'dir, aldığı vahyi Rasûlullaha iletme konusunda cimri davranmaz; kimine göre de Peygamberimizdir, aldığı vahyi ümmetine anlatma konusunda cimri davranmaz. Her ikisi de mümkündür. Kanaatimizce Peygamberimizin kastediliyor olması, tercihe daha uygundur.

6 68:52'nin açıklamasına bakınız.

81:29 Bütün varlıkların Rabbi olan Allah dilemedikçe, siz hiçbir şey dileyemezsiniz.[7] **(74:56; 76:30)**

[7] Siz takip etmek istediğiniz doğru yolu ancak bütün varlıkların Rabbi olan Allah'ın dilemesiyle ve yol göstermesiyle bulabilirsiniz. Kendiliğinizden o doğru yolu bulamazsınız. Allah'ın istikamet üzere gitmesini dilediği, kimsenin istikamet üzere gitmemesi imkânsızdır. **(39:7; 74:56; 76:29-30; 80:11-12)**

İNFİTAR SÛRESİ

Mekke'de son dönemlerde indirilmiştir, 19 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "yarılmak/ çatlamak" anlamına gelen "infetarat" kelimesinden alır. Sûrede kıyâmet, âhiret hayatının başlama süreçleri, mahşerle ilgili konular ele alınarak, müşrikler o günle tehdit edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

82:1-5 Gök yarıldığında/ çatladığında, yıldızlar dağıtılıp saçıldığında, denizler kabarıp taştığında/ aralarında karalardan oluşan engel kalkıp tek deniz olduğunda, kabirlerin içi dışına çıkarıldığında/ ölüler diriltiğinde, işte o zaman, herkes âhirete yönelik ne yaptığını ve ne yapmadığını/ neye daha çok önem verdiğini iyice anlayacaktır.

82:6-8 Ey insan! Son derece cömert olan, seni yaratan, vücudunu ölçülü ve dengeli kılân, Kendi dilediği bir şekle sokan/ şahsına ait bir şekil veren Rabbine karşı gelme/ nankörlük etme cesaretini nereden alıyorsun?

82:9 Hayır, siz inanmanız gereken hesap gününü yalanlamakla yanlış yapıyorsunuz.

82:10-12 Oysa sizin her hareketinizi kayıt altına alan, yaptığınız her şeyi bilip yazan, değerli kâtipler/ yazıcı melekler var. **(3:181; 6:61; 10:21; 13:11; 18:49; 36:12; 43:80; 50:18)**

82:13 İhlâsla kulluk edenler, kesinlikle Nâim/ nimetlerle dolu Cennetlere kavuşacaklardır.

82:14-16 Günaha dalan kâfirler ise alev alev yanan ateşe yaslanacaklar/ atılacaklardır. Hesap sonrası oraya girecekler ve bir daha da oradan kurtulamayacaklardır.

82:17-18 Din/ karşılık alma gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin? Evet, bir daha tekrarlıyorum: Din gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin?

82:19 O, kimsenin kimseye faydasının olamayacağı/ herkesin kendi derdine düşeceği bir gündür. O gün hüküm ve yetki sadece Allah'ındır. **(1:3; 22:56; 100:11-12)**

MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Mekke devrinde indirilmiştir, 36 âyettir.

İsmini, "ölçü ve tartıda hile yapanlar" anlamına gelen "mutaffifûn" kelimesinden alır. Sûrede, eksik ölçüp noksan tartma örneklendirmesiyle her türlü yolsuzluk, aldatma, haksızlık kötülenir ve böylelerinin âhirette azaba çarptırılacakları vurgulanır. Mekke döneminin pek çok sûresinde olduğu gibi iyilerin Cennete, kötülerin ise Cehenneme gidecekleri vurgulanarak müşriklere/ inkârcılara gözdağı verilir. Korkutma ve müjdeleme metoduyla inkârcılar şirki terke ve imana teşvik edilirler.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

83:1-3 Yazıklar olsun/ vay hâline ölçü ve tartıda hile yapanlara! Onlar halktan bir şey satın alırken eksiksiz ölçüp tam olarak alırlar. Satmak istediklerinde ise eksik ölçüp noksan tartarlar.[1] **(6:152; 7:85; 11:84-85;17:35; 55:9)**

83:4-6 Sahi onlar pek büyük bir günde diriltileceklerini hiç mi sanmıyorlar? Öyle bir gün ki bütün insanlar bütün varlıkların Rabbinin huzuruna çıkacaklar. **(36:51; 39:68-75; 69:13-33)**

83:7 Hayır âhireti inkâr etmeyin, hile yapmayın. İnkârcıların ve günâhkarların kayıtları Siccîn'dedir. **(17:13-14; 18:49; 36:12)**

83:8-9 Siccîn nedir bilir misin? Siccîn, kâfirlerin yaptıkları işlerin inceden inceye yazıldığı kayıt defteridir/ kütüktür.[2]

83:10-13 O gün, vay hâline yalanlayanların! Onlar hesap gününü yalanlarlar. Oysa hesap gününü ancak zâlimler/ haddi aşanlar yalanlarlar. Onlar ki kendilerine mesajlarımız iletildiğinde "Bu, eskilerin masallarıdır" der. **(16:24; 25:5)**

83:14 Hayır hayır, gerçek onların söylediği gibi değil! Doğrusu onların kazandıkları günahlar, birike birike kalplerini kaplayıp karartmıştır.

83:15-16 Hayır, hayır, onların söylemleri cezasız kalmayacak! Onlar o gün Rablerini görmekten mahrum kalacaklardır/ Ona bakacak yüzleri olmayacaktır. Sonra da alev alev yanan ateşe yaslanacaklardır/ gireceklerdir.

[1] Ölçü ve tartıda hile yapmanın tarihi çok eskilere dayanır. Rabbimiz Şuayb kavmini ölçü ve tartıda dürüst davranma konusunda ikaz etmiştir. (7:85) Mekke müşriklerinin de en büyük gelir kapıları ticâretti. Ölçü ve tartıyla iç içe yaşıyorlardı. Ölçü ve tartıda hile yapmakla haksız kazanç elde ediyorlardı. Rabbimiz gerek bu sûrede, gerekse "Ölçüyü ve tartıyı adâletle yerine getirin" buyurduğu En'am Sûresi, 152. âyette onları ikaz etmiştir.

Rabbimizin ölçü ve tartıda dürüst olma konusundaki emrini güncelleyecek olursak Onun ölçü ve tartı yoluyla veya yolsuzluğun her çeşidiyle insanları aldatarak haksız kazanç elde etmeye karşı kullarını uyardığını görürüz. Bunu da ancak âhirete inanmayan, hesap-kitap endişesi olmayanlar yapar. Bunun içindir ki eksik ölçüp noksan tartarak insanları aldatmamanın gerektiği âhiretle irtibatlandırılır.

[2] Siccîn, sicn şeklinde hapishane için de kullanılır. Kötü insanların amelleri, kötü insanların konulduğu mekân olan *sicne*/ hapishaneye benzetilmiş olabilir.

83:17 Sonra onlara, "İşte yalanladığınız/ 'O günü yalanlayanların vay haline dediğimiz' Cehennem budur!" denilir.

83:18 İyilere gelince, onların hesap defterleri ise İlliyyûn'dadır.

83:19-21 İlliyyûn'un ne olduğunu bilir misin? Sâlih/dinin güzel gördüğü işleri yapan kulların amellerinin kayıtlarının tutulduğu/ arşivlendiği defterdir. Allah'a yakın olanlar da buna şâhittir.[3]

83:22-24 Şüphesiz o sâlih kullar nimetler içerisindedir. Koltuklara kurulup etraflarındaki güzellikleri seyrederler. Yüzlerinde o nimetlerin parıltısını/ mutluluğunu görürsün. **(3:106-107; 15:45-47; 37:44; 44:53; 56:15; 75:22-25)**

83:25-28 Sâlih kullara, ağzı mühürlü hâlis bir şarap sunulur.[4] Bir şaraptır ki içiminin sonu misktir/ ardında nefis bir tad bırakır. İmrenecek olanlar işte buna imrensin.

O şaraba tesnîm karıştırılmıştır. Tesnîm Allah'a yakınlaşmış olanların içeceği bir pınardır. **(47:15; 56:18)**

83:29-30 Dünyada iken inkâr ve şirk suçu işleyenler, şimdi nimet içerisinde olan mü'minlere güler, onlarla alay ederlerdi. Yanlarından geçerken kaş-göz hareketi yaparak onları küçümserlerdi.[5] **(26:111; 37:26; 57:14)**

83:31 Mü'minlere yaptıkları eziyet sebebiyle kendileri gibi olanların/ yandaşlarının yanına sevinçle dönerlerdi.[6]

[3] "Allah'a yakın olanlar her ne kadar melekler gibi algılansa da Cennet ehli olan sâlih kullardır. Nitekim 28. Ayette Allah'a yakın olanların bir Cennet nimeti olan tesnîmden içecekleri ifade edilmiştir. Bunların melekler olması düşünülemez. **(16:84, 89; 56:7-11; 69:19-20)**

[4] Câhiliye halkı mühürlü şaraba çok değer verirdi. Mesela şâir **Lebid** bir şiirinde "Ağzındaki mührü açılıp tadına bakılmış küpler dolusu eski şarapları ben yüksek paralarla alırım" demiştir.

[5] İnkârcıların, mü'minlere karşı takındıkları tavır hiç değişmemiştir, önceki peygamberlerin ümmetleriyle de değişik şekillerde alay edilmişti. Müslümanlarla alay etmek, hakaret etmek günümüzde de devam etmektedir. Sadece şekil değiştirmiştir. Bir dönem sinema, tiyatro, kitap, makale yoluyla alay ediliyordu. Şimdilerde buna bir de sosyal medya ağı eklendi. Ancak âhiret var, önceki alay edenler gibi şimdinin ve istikbalin alay edenleri de orada yaptıklarının hesabını vereceklerdir.

[6] Buradan müşrikler içerisinde sırf Müslümanlarla alay etmek için görevlen-

83:32 Mü'minleri gördüklerinde de "Bunlar kesinlikle sapıtmışlar!" derlerdi.

83:33 Oysa onlar mü'minleri gözetlemekle/ yaptıklarının kaydını tutmakla görevlendirilmemişlerdir.

83:34-36 İşte bugün de koltuklara kurulmuş olan mü'minler, kâfirlere bakarak "Kâfirler yaptıklarının cezâsını buldular mı?/ Nasılmış yaptıklarının sevabı, karşılığı" diye onlara gülerler. **(7:44, 50-51; 37:50-57)**

dirilmiş kimselerin olduğu, bunların yandaşlarının yanına görevlerini yapmış olmanın mutluluğu ile döndükleri gibi bir anlam da çıkarılabilir.

İNŞİKAK SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 25 âyettir. İsmini, ilk âyette geçen ve "yarılmak" anlamına gelen "inşekkat" kelimesinden alır. Sûrede kıyâmet, mahşer yeri, amel defteri, suçluların cezalandırılması konu edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

84:1-2 Gök yarıldığında ve kendine yaraşanı yaparak Rabbine kulak verip emrine boyun eğdiğinde,

84:3-5 Yer dümdüz edildiğinde, içindekileri atıp boşalttığında/ kabirdekiler diriltildiğinde yani kendine yakışanı yaparak Rabbine kulak verip emrine boyun eğdiğinde (herkes yaptığının karşılığını görecektir.) **(14:48; 20:106-107; 82:4; 100:9)**

84:6 Ey insan! Sen Rabbine kavuşuncaya kadar çaba üstüne çaba gösterecek sonunda Ona kavuşacaksın.[1]

84:7-9 İşte insan, Rabbine kavuştuğu gün, hesap defteri sağından verilen kimsenin hesabı kolayca görülecektir. O kimse Cennetlik olan dostlarının yanına sevinçle dönecektir. **(13:23)**

84:10-12 Defteri arkasından verilene gelince derhal yok olmayı/ ölümü isteyecektir. Ve alev alev yanan bir ateşe yaslanacaklar/ girecektir.[2] **(14:16-17; 25:13-14; 56:9, 41; 69:25-29; 90:19)**

[1] Bu âyette geçen "Rabbine kavuşma," öldükten sonra dirilmeden kinâyedir. (18:110) Zâten sonraki âyetlerde mahşerin en zor anı ve amel defterini sağından veya arkasından alanların durumu anlatılmaktadır.

Bu âyeti güncellersek, günümüzde hem inkârcılara, hem de bütün çaba ve gayretini dünyaya yönelten, ölmeyecekmiş, hesap yokmuş gibi hareket eden insanlara hitaptır ve şöyle bir ikaz içerir:

"Ey insan, seni Yüce Allah'ın gazabından kurtaracak ve Onun rızasını kazandıracak amel defterini sağından almana sebep olacak işlere yönel. Gazabını gerektirecek ve amel defterini arkandan almana sebep olacak işlerden uzak dur."

İndirildiği zaman dilimi açısından bakıldığında da bu âyet, Peygamberimize eziyet eden müşriklere yönelik şöyle bir tehdit içermektedir:

"Ey bütün gayretiyle dünya malı için çalışan; bu yüzden kendisini âhirete çağıran Peygambere düşmanlık besleyen müşrik insan! Sen sonunda dünya için kendisini inkâr ettiğin Rabbine kavuşacaksın, ayağını denk al!"

Bu âyet,"Seni dilediği şekilde biçimlendiren Rabbine karşı aldatan nedir?" ya da "Seni hayret verici şekilde düzgün yaratan Rabbine karşı aldatan nedir?" "Keremi bol olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?" ve daha pek çok şekilde tercüme edilmiştir.

[2] Mahşerde kişinin Cennet ve Cehennemden hangi tarafa sevk edileceği, amel defterinin dağıtımı esnasında ortaya çıkacaktır. Bâzı âyetlerde amel defterinin sağdan ve soldan verileceği yer alırken bu sûrede sağdan ve arkadan verileceği ifade edilmektedir. Amel defterini sağdan alanlar yâni Cennet ehli mutlu; sol-

84:13-14 Oysa o, dünyada iken yandaşlarının içinde pek mutluydu.[3] Hiçbir şekilde Allah'ın huzuruna dönmeyeceğini sanıyordu.[4]

84:15 Oysa durum onun sandığı gibi değil. O, Rabbine dönecekti. Çünkü Rabbi onun bütün yaptıklarını görüyordu (Bunun hesabını soracaktı). **(90:7)**

84:16-19 Şafak vaktine, gece ve gecenin barındırdıklarına[5] ve dolunay hâlindeki *ay*'a yemin olsun ki sizler kesinlikle halden hâle geçeceksiniz (ölecek, diriltilecek ve hesap vereceksiniz). **(44:38)**

84:20 Öyleyse onlara ne oluyor ki iman etmiyorlar? (Yoksa inanmama konusunda ellerinde bir delilleri mi var?) **(68:37-39; 69:47)**

84:21 Kendilerine Kur'an okunduğunda boyun eğmiyorlar/ona inanmıyorlar?[6]

dan ve arkadan alanlar yâni Cehennem ehli ise mutsuz olacaktır.

3 Bizim "yandaşları" diye aktardığımız ifâde "âilesi" "kavmi" şeklinde de aktarılmıştır. Oysa burada geçen *ehl* ifadesi, çok anlamlı kelimelerdendir. Burada âile veya kavim değil, yandaş, kendisi gibi müşrik, inkârcı anlamındadır.

4 Müşrikleri şımartan, mü'minlerle alay etmelerine sebep olan bu yanlış inançlarıydı. Âhirete inanmadıklarından, hesap vermenin gerçekleşmeyeceğini, dünyaya yiyip içip eğlenmek için geldiklerini sanıyor, yaptıklarının yanlarına kâr kalacağını düşünüyorlardı. Sonraki âyet onların bu zanlarının yanlışlığını yüzlerine çarpmaktadır.

5 Şafak kelimesi, Arapçada "gün batımını" Güneşin batışından sonraki kızıllığı ifade ederken; Türkçede "güneş doğmadan az önce beliren aydınlık, güneşin doğuşu esnasındaki beyazlık" anlamında kullanılmaktadır. Bunun içindir ki bu kelimeye bâzı meallerde "sabah vaktine" bâzı meallerde ise "akşam vaktine" şeklinde anlam verilmiştir.

Gece ve gecenin barındırdıkları yıldızlar, gezegenler, ameller, gecede yaşanan her şey olarak anlaşılabilir. Şafakla birlikte bu ifadeyi "gündüzün ve gecenin tamamı" şeklinde anlamak da mümkündür.

6 Bu âyette geçen secde kelimesi, çok anlamlıdır. Her geçtiği yerde namaz secdesi anlamına gelmez. Kur'an'da çok yerlerde de "boyun eğme" anlamında kullanılır. **İsfahanî**'nin de belirttiği gibi, burada boyun eğme anlamında kullanılmıştır. İman etmemekte ısrarlı olanlardan, Kur'an okurken secde etmelerini istemek, isabetli bir talep değildir. Burada onlardan Kur'an'a boyun eğmeleri, Allah'a şirk koşmadan inanmaları, hesap gününü kabul etmeleri, Allah'a boyun eğmeleri istenmektedir. **Kelbî, Hasan el-Basrî, Mukatil bin Süleyman** secdenin namaz secdesi olduğunu söylerken; **İmam Mâturidî,** secdeden maksadın tilâvet/ okuma secdesi olduğunu ifade etmiştir. Bu âyeti "boyun eğme" olarak anladığımızda, bir tilâvet secdesinden söz edilmesi de söz konusu olmaz.

84:22 Bu yetmezmiş gibi (Kur'an'ı ve hesap gününü) yalanlamaya da devam ediyorlar.

84:23 Oysa Allah onların kalplerinde ne sakladıklarını çok iyi bilmektedir.

84:24 Sen onları son derece acı veren bir azapla müjdele (!)

84:25 İman edenler ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar ise bunun dışındadır. Onlar için bitip tükenmeyecek/ başa kakılmayacak bir mükâfat vardır.

BÜRÛC SÛRESİ

Mekke devrinde indirilmiştir, 22 âyettir. İsmini, ilk âyette geçen "burçlar" anlamına gelen "burûc" kelimesinden alır. Sûrede âhiretteki yargılama, Cennetlikler ve Cehennemlikler, Kur'an'ın yüceliği ve korunmuşluğu konusu ele alınır. Bu sûrede ilk defa Uhdut Ashabı'ndan, İslam öncesi dönemde hendekler içerisinde ateşe atılıp zevkle seyredilen mü'minlerden ve onlara bu eziyeti yapanlardan bahsedilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

85:1-3 Burçlarla dolu gökyüzüne, size vaad edilen güne, şâhitlik edene ve şâhitlik edilene/ görene ve görünene yemin olsun. **(15:16; 25:61)**

85:4 Uhdut Ashabı kahrolsun/ mahvolmuştur.[1]

85:5-7 Hani, onlar kazdıkları hendeklerde tutuşturdukları ateşin başına oturup mü'minlere yaptıkları işkenceyi seyrederlerdi.

85:8-9 O topluluğun, mü'minlere bu işkenceyi yapmalarının sebebi, kudreti her şeye galip olan ve her türlü övgüye layık bulunan, göklerin ve yerin mülkü kendisine âit olan Allah'a iman ettikleri için onlardan intikam almaktı. Oysa Allah her şeye hakkıyla şâhitti/ görüyordu.[2] **(5:59; 7:126)**

85:10 Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara (dinlerinden döndürmek için) işkence edip/ ateşte yakıp, sonra da tevbe etmeyen kimseler için Cehennem azabı yani çok yakıcı bir azap vardır.

85:11 İman eden ve sâlih/ dine uygun güzel işler yapanlar için ise içinden ırmaklar akan Cennetler vardır. Bu ise çok büyük bir mutluluktur. **(9:20; 40:9; 45:30)**

[1] Şâhitlik eden bizzat Allah'tır, şâhitlik edilen de insanlardır. **(3:146)**

Ya da şâhitlik eden Peygamberimiz, şâhitlik edilen ümmetidir. **(4:41; 16:89; 33:45)**

Bu âyette Peygamberimize sanki şöyle denilmektedir:

Senin kavmin sana eziyet etmede ve inatla sana karşı direnmede ilk değillerdir. Aksine senden önceki kavimler de inananlara karşı düşmanlık beslemişler ve onlara işkence yapmışlar, onları alev alev yanan ateş çukurlarına atıp yakmışlar ve bunu seyretmişlerdir.

Tefsirlerimizde burada bahsiden olayın Milâdî 523 yılında; Hz. İsa ile Hz. Muhammed (s.a.v.) arasında peygamber gönderilmediği dönemde, Himyer Kralı Zûnuvas'ın müminlere yaptığı bir baskı ve zulümle ilgili olduğu yer alır.

Bu kıssaya yer verilmekle muhtemelen, Mekkelilerin inananlara yaptığı veya yapacağı eziyetlere karşı mü'minlerden sabırlı olmaları, imanlarında sebat etmeleri istenilmektedir.

[2] Mekke müşrikleri de Peygamberimize ve ona inananlara âyette sayılan sebeplerden dolayı işkence ve eziyet ediyorlardı. Dolayısıyla sonraki âyet onlar için de ciddî bir tehdit ifade etmektedir.

85:12 Senin Rabbinin yakalayıp cezalandırması çok şiddetlidir. **(43:8; 50:36)**

85:13 O Allah ki yaratmayı yoktan başlatan ve sonra devam ettirendir/ âhirette tekrar diriltendir. **(30:27)**

85:14 Şüphesiz Rabbim, Rahîm ve Vedûd'dur/ çok merhametlidir, sevginin asıl kaynağıdır, mü'minleri çok sever ve onlar tarafından çok sevilir. **(11:90)**

85:15-16 Yüce Arş'ın sahibidir, dilediği her şeyi, dilediği şekilde yapar.

85:17-18 Firavun ve Semud ordularının (helâk) haberi sana geldi değil mi?

85:19 Böyleyken kâfirler halâ seni yalanlayıp duruyorlar.

85:20 Oysa Allah, kendilerini çepeçevre kuşatmıştır.

85:21-22 Hayır hayır! Asılsız sayıp ta yalanladıkları kitap, pek şerefli Kur'an'dır. O, her türlü müdahaleden korunmuş bir Levhada kayıtlıdır.[3] **(6:59; 27:75; 36:12; 43:4; 50:1, 4; 56:77-79; 57:22)**

[3] **Isfehânî** (ö. 502/1108) *el-Müfredât*'da, Levh-i Mahfuz hakkında "el-Kitap sözü ile ifade edilen, fakat mahiyeti hakkında bilgi verilmeyen bize kapalı bir alandır" der. Sonra da Levh-i Mahfuz'un kastedildiği âyetlere yer verir. (Atıfta bulunduğumuz âyetlere bakınız.)

Fakat bâzı İslam âlimleri, bu konuda açıklama yapmışlardır. Mesela **İbn Teymiyye,** (ö. 728/1327) Levh-i Mahfuz'u, üzerine yazı yazılan gerçek bir levha olarak görür. Bâzı müfessirler ise Levh-i Mahfuz'u bir makam olarak anlamışlardır. Bu konuda daha başka bilgiler de mevcuttur. Bizce meçhul bir konudur. Söylenen sözlerin tamamı, "gaybı taşlamak" cinsindendir.

TÂRIK SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 17 âyettir.
İsmini, ilk âyette geçen "geceleyin gelen" anlamındaki "târık" kelimesinden alır.
Bu sûrede insanın yaratılışı, Kur'an'ın Allah kelamı olduğu, müşriklerin inanç bozuklukları gibi konulara dikkat çekilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

86:1-3 Yemin olsun göğe ve Târık'a. Târık'ın ne olduğunu sen nereden bileceksin? O (geceleyin gelen) karanlıkları delip geçen bir yıldızdır/ parça parça indirilen Kur'an'dır. **(56:75)**

86:4 Şüphesiz herkesin yanında bir gözetleyici/ koruyucu vardır.

86:5-7 İnsan hangi şeyden/ neyden yaratıldığına bir baksın. O, bel ile kaburga kemiği arasından/ anne ve babadan fışkıran bir sudan yaratıldı. **(25:54; 70:39; 77:20; 96:1-2)**

86:8 İnsanı böylece yaratanın onu tekrar diriltmeye de gücü yeter.

86:9-10 Bütün gizli sırların orta yere açılacağı günde yeniden diriltilecektir. O gün insanı kurtaracak hiçbir güç ve yardımcı olmayacak. **(26:88; 69:28, 29; 92:11; 111:2)**

86:11-12 Döndürülen göğe/ buharlaşıp yağmur olarak yağan suya ve bitkilerin çıkması için yarılan/ yol veren yere yemin olsun ki:

86:13-14 Bu Kur'an hak ile bâtılı ayıran bir sözdür. Asla rast gele söylenmiş bir söz/ oyun değildir.

86:15-16 Kâfirler, sana karşı tuzak üstüne tuzak kuruyorlar. Ama Ben onların tuzaklarını boşa çıkarırım. **(7:182-183; 8:18; 68:44-45; 71:22)**

86:17 Öyle ise endişe etme, o kâfirlere az bir zaman için mühlet ver. Onları kendi hallerine bırak. **(3:178; 19:84; 31:24; 35:43-45)**

A'LÂ SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 19 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "en yüce" anlamına gelen "a'lâ" kelimesinden alır. Sûrede Allah'ın yaratıcılığından, Kur'an'dan, âhiret hayatının daha kalıcı olduğundan, önceki vahiylerden bahsedilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

87:1 Her şeyden yüce olan Rabbinin ismini Ona yakışmayan şeylerden uzak tut. **(13:13; 17:44)**

87:2-3 O Rabbin ki varlıkları yaratmayı takdir etmiş ve o takdire uygun şekil vermiştir.[1] Her varlığı bir ölçü üzere yaratmış, her birine yaratılış maksadına uygun bir yola yöneltmiştir. **(20:50; 54:49)**

87:4-5 Yerden yeşil bitki örtüsünü çıkarmış sonra da onları karakuru/ çürümüş bir süprüntüye çevirmiştir.

87:6-7 Sana bu Kur'an'ı okutacağız ve Allah dilemedikçe ondan bir şey unutmayacaksın.[2] Şüphesiz Allah, açığa vurulanı da bilir, gizleneni de. **(20:114)**

87:8. Biz senin kolaylıkla başarmanı sağlayacağız.

87:9-10 Sen öğüt vermeye devam et, çünkü öğüt fayda verecektir. (Allah'a) saygı duyan kişi öğütten faydalanır. **(50:45; 51:55; 88:21-22)**[3]

[1] Bu âyete "O ki (her şeyi) yarattı, düzenledi." "O seni yaratıp mükemmel yaratılış vereni!" şeklinde de anlam verilmiştir. Oysa önce yaratıp sonra şekil vermek sıralamaya uygun değildir. Burada halaka kelimesinin "yaratma" değil, "takdir etme" anlamı daha isabetlidir. (3:59'a da bakınız.)

[2] Bu sûrenin inişi tahminen 8. sıradadır. Peygamberimizin vazifesini hakkıyla yapıp yapamayacağı noktasında tereddütler yaşadığı bir zamana denk düşer. Rabbimiz bu âyetle onu endişeden kurtarmak istemekte, vazifesini yapabileceği noktasında kendisine güven sunmaktadır. 8. âyet de bu bu maksada yöneliktir.

"Allah dilemedikçe ondan bir şey unutmayacaksın" ifadesi, "Allah unutmasını dilemiş midir? Unuttukları var mıdır?" şeklinde bir soruyu akla getirmemelidir. Burada mutlak hükmün Allah'a ait olduğu vurgusu yapılmaktadır. Yani "Ancak Biz istersek sen unutursun, ama bunu yapmayız" mesajı verilmektedir. (18:23-24; 68:17-32) Bu durum "Eğer dileseydik, sana vahyettiğimiz şeyi (hafızalardan ve yazıldığı yerlerden) giderirdik. Sen onu tekrar elde edebilmek için Bize karşı bir yardımcı bulamazdın (Ama biz bunu yapmayız)" 17:86 âyeti gibidir. Ya da "Eğer Allah'a ortak koşarsan bütün yaptıkların boşa gider. O zaman zarara uğrayanlardan olursun" 39:65 âyetine benzer. Peygamberimiz, Allah'a şirk koşmamıştır.

[3] Bu âyet, birçok mealde "Eğer öğüt fayda verecekse öğüt ver" şeklinde tercüme edilmiştir. Sonraki âyetler öğüdün fayda vereceği kimse ile vermeyeceği kimseyi açıklamaktadır. Böyle olunca uyarı yapılacaktır, ondan istifade edip etmeme muhataba kalmıştır. Bizler sonucu bilmediğimiz için öğüt vermekle mükellefiz. (Ayrıca bakınız: 2:6; 7:164; 20:43-44; 36:6; 51:55; 88:21)

87:11 Ebedî mutluluktan nasibi olmayan/ hakkı yalanlayıp ondan yüz çeviren kimse ise öğütten uzak durur. **(4:56; 25:14)**

87:12-13 İşte öylesi en büyük ateşe yaslanacaktır/ girecektir. Artık orada ne ölür ne de yaşar. **(20:74; 25:13; 43:77)**

87:14-15 (Bu dünyada) kendisini şirkten, kötülüklerden arındıran, Rabbinin ismini anıp Ona kulluk eden kimse, şüphesiz (öteki dünyada) mutluluğa kavuşur.[4] **(23:4; 91:9-10)**

87:16-17 Âhiret mutluluğu daha hayırlı ve daha devamlıdır. Fakat (ey gafiller) siz, dünya hayatını tercih ediyorsunuz.[5] **(2:198; 16:96; 18:46; 28:60; 79:37-39)**

87:18-19 Şüphesiz bu gerçek önceki sayfalarda, (mesela) İbrahim ve Mûsâ'nın sayfalarında da bildirilmiştir. **(53:36-37; 26:192-196)**

[4] Bizim "Ona kulluk eden" şeklinde tercüme ettiğimiz cümle, çok meallerde "namaz kılan" şeklinde tercüme edilmiştir. **İmam Mâturidî**, âyette geçen "sallâ" kelimesi için şöyle der:

"Muhtemelen buradaki "salât" kelimesiyle bildik namaz değil, her çeşit ibadet kastedilmiştir. Çünkü "salât"; dua, yücelik ve her türlü erdemi içine alan bir isimdir. Zira o ibêadetlere götüren unsurları hatırlatır. Onu hatırlamayan ve ondan uzak düşen kimse, ibâdetlerden mahrum kalır.

"Ya da bu kelime bildik namaza yöneliktir. O takdirde Rab ismini öne çıkarmakla, namaz kılar demek olur."

Fahreddin Râzî'nin de dikkat çektiği namazı emreden âyetlerde önce namaz, sonra zekât geldiği, Kur'an'da namazla ilgili olan salat kelimesinin tek başına getirilmediği tespiti ile İmam Mâturîdî'nin yorumunu göz önünde bulundurarak buradaki sallâ ifadesini, namazı da kapsayan "kulluk" olarak tercüme etmenin daha isabetli olduğunu düşünüyoruz.

[5] Burada hitap herkese değil, kâfirlere/ müşriklere ve mü'min de olsa dünyayı âhirete tercih eden kimselere yöneliktir. Mü'min de dünyaya değer verebilir, ancak dünya hayatını âhirete önceleyemez. Rabbimizin "Allah'ın sana verdiği nimetle âhiret yurdunu kazanmaya çalış; dünyadan da nasibini unutma" (28:77) âyetini tersyüz edemez. Yani "Bütün gücünle dünyaya çalış, ama ahiretten de nasibini unutma" şekline dönüştüremez.

GÂŞİYE SÛRESİ

Mekke devrinin sonlarında indirilmiştir. 26 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen "kaplayıp bürüyen" anlamına gelen "ğâşiye" kelimesinden alır. Sûrede, kıyâmetten, mahşer günü insanların iki gruba ayrılacağından, Cehennemlikleri bekleyen azaptan ve Cennetlikleri bekleyen mükâfattan bahsedilir.

Ayrıca kâinat kitabına dikkat çekilir. Peygamberimizin sadece bir öğüt veren olduğu ve bu öğütten yüz çevirenleri bekleyen azap nazara verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

88:1 Dehşeti her şeyi kaplayıp bürüyen kıyâmetin haberi sana gelmişti değil mi?[1]

88:2-3 Birtakım yüzler vardır o gün zillet içerisindedirler. Boşa çalışmaktan bitkin/ yorgun düşmüşlerdir.[2] **(3:22; 18:104)**

88:4-5 Kızgınlıkta son noktaya ulaşmış olan ateşe girerler. Kaynar su pınarından içirilirler. **(7:50; 14:16-17; 37:67; 38:57; 44:48; 55:44; 56:42)**

88:6-7 Yiyecekleri ise besleyicilik özelliği olmayan, açlığı da gidermeyen sadece kuru bir dikenden ibarettir. **(73:13)**

88:8-10 O gün mutlu olan yüzler de vardır. Onlar, çalışmalarından hoşnutturlar.[3] Yüce bir Cennettedirler. **(36:55; 69:21)**

88:11 Orada asla boş söz işitmezler. **(10:10; 19:62; 52:23; 56:25-26; 78:35)**

88:12 Orada şırıl şırıl akan pınar vardır. **(13:35; 47:15; 55:50; 66)**

88:13-16 Orada yükseltilmiş/ kıymetli tahtlar, önlerine sunulmuş dolu kupalar, sıra sıra dizilmiş yastıklar, döşenmiş halılar vardır. **(32:17; 56:17-18; 76:15-16)**

[1] Bu üslup Kur'an'da çok kullanılmaktadır. Bu âyete "gelmişti değil mi?" diye anlam vermemizin sebebi, sûrenin Mekke devrinin sonlarında indirilmiş olmasıdır. Bundan önce indirilen pek çok sûrede kıyamet, yeniden diriliş, hesap ve ahiret ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştı.

[2] Hicr Sûresi, 48. âyetinde, Cennet ehlinin yorgunluk çekmeyeceği haber verilir. Bu âyette ise bunun zıttı olarak Cehennem ehlinin yorgun düşeceği bildirilir. Bu yorgunluk mahşer yerinde azaba gideceklerini bile bile beklemenin, boyunlarına takılan bukağıları ve ayaklarına vurulan zinciri taşımanın yorgunluğu, Allah'a mazeret uydurmanın vereceği yorgunluk olabileceği gibi; Cehennemden kurtulmak için çırpınmanın verdiği yorgunluk da olabilir. (69:32)

[3] Hicr Sûresi, 48. âyette Cennet ehlinin yorgunluk çekmeyeceği haber verilir. Fakat bu orada çalışma çabalama, hiçbir meşguliyet olmayacağı anlamına gelmez. Mutluluk verici işlerle meşgul oldukları anlamına gelebilir. Bu âyet, bu mutluluk verici çalışmayı ifâde ediyor olabilir. Nitekim bir sonraki âyette bu kişilerin yüce bir Cennette oldukları haber verilmektedir.

88:17-20 (Dirilişi inkâr eden o) kâfirler devenin nasıl yaratıldığına ibret nazarıyla bakıp düşünmezler mi?[4] Göğe bakmazlar mı nasıl yükseltilmiş? Dağlara bakmazlar mı, nasıl dikilmiş? Yeryüzüne bakmazlar mı, nasıl yayılmış? **(2:22; 31:10; 50:6; 51:48; 67:3-4; 78:6; 79:30; 91:6)**

88:21-22 (Yine de) Sen insanlara öğüt vermeye devam et. Çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerinde bir zorba değilsin/ sorumluluklarını üstlenmeyeceksin. **(6:105; 42:48; 50:45; 51:55; 87:9-10)**

88:23-24 Artık kim yüz çevirir de inkâr ederse Allah çok geçmeden böylelerini en büyük azapla cezalandırır.

88:25-26 Şüphesiz onlar sonunda Bize dönecekler. Onların sorguya çekip hesaplarını görmek, sadece Bize âittir. **(15:3; 68:44)**

[4] Bâzı meallerde sözüm ona Kur'an'ın evrensel bir kitap olduğunu nazara vermek için *ibil* kelimesindeki "yağmur yüklü" bulutlar anlamından hareketle âyete "Yağmur yüklü bulutlara bakmazlar mı?" şeklinde anlam verilmiştir. **Zemahşerî,** bu konuda şöyle der: "Deveden maksat buluttur" iddiasında bulunan kişiyi bu söyleme iten; bu ikisi arasında münasebet kurma isteğinden başka bir şey değildir."

Oysa Kur'an'ın çok yerinde bulutlara dikkat çekilmektedir. Burada özel olarak Câhiliyye devri Arapları için son derece önemli olan deve nazara verilmektedir. Çünkü deve, Arap için her şey demektir. 81:4. âyetin açıklamasına bakınız.

Ancak deve ibret için bakılacak hayvanlardan sadece bir örnektir. Bu âyet, aynı zamanda Allah'ın yarattığı diğer varlıklara, hayvanlara da bakıp insanları Allah'ın ilim, kudret ve hikmetini tefekküre dâvet etmektedir.

FECR SÛRESİ

Mekke devrinin ilk yıllarında indirilmiştir, 30 âyettir.

İsmini, ilk ayette geçen ve "sabah" anlamına gelen "fecr" kelimesinden alır. Anlatılan olayları pekiştirmek için yeminle başlar. Sonra üç azgın topluluğun cezalandırılması üzerinde durulur. Böylece müşrikler, kendilerinden daha güçlü olan inkârcı toplulukların dâhi helâk edilmiş olmalarıyla tehdit edilirler. Sûrede işlenen bir konu da insanın nankörlüğüdür.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

89:1-4 Şafak vaktine, on geceye, çift olana ve tek olana, (gelip) geçen geceye yemin olsun.[1] **(81:18)**

89:5 Bu sayılanlar üzerine yemin etmek, akıl sahipleri için kanaat vermeye yetmez mi?[2]

89:6-10 Sen beldeler içinde benzeri yaratılmamış ve yüksek binalarla dolu olan İrem şehri sâkinleri olan Âd kavmine; vadide kayaları yontarak ev yapan Semud kavmine; bir de kazıklar sahibi/ çok büyük bir saltanata sahip olan Firavun'a Rabbinin ne yaptığını görmedin mi?[3]

[1] Burada geçen "on gece"nin ne olduğu hakkında kesin bir hüküm vermek mümkün değildir. Zilhicce'nin ilk on günü; Muharrem ayının ilk on günü, Ramazan'ın son on günü gibi yorumlar yapılmıştır. Bunlar bir kesinlik ifade etmez.

Aynı durum "çift olana ve tek olana" ifadesi için de geçerlidir.

[2] Bu âyet, "Akıl sahipleri için bir yemin var mı?" şeklinde de anlamlandırılabilir.

Bu yeminden sonra Rabbimiz inkârcı oluşları sebebiyle helak edilen üç kavim hakkında özet bilgi vererek müşrikleri tehdit eder. Başka yerlerde bu kavimlerin müşriklerden daha güçlü olduklarını da nazara verir.

Araplarda yemin etmek çok yaygındı. Söze yeminle başlarlardı. En çok putlar adına yemin edilirdi. Bâzen bir tek puta yemin ederlerdi mesela "Lat hakkı için" derlerdi. Bazen de Lat, Menat ve Uzza'nın üçüne birden yemin ederlerdi. Yine dikili taşlar adına da yemin ederlerdi. Ayrıca anne babalarına, atalarına, yıldızlara, göğe, geceye, gündüze, ışığa, karanlığa, suya ve Kâbe'ye, hayata, yemin ediyorlardı. Zaman zaman da "Allah seninle benim aramdadır" "Yeri yayıp döşeyene yemin olsun" "Denizleri akıtana yemin olsun" derlerdi. Onlardaki bu çok yemin etme alışkanlığının önemli bir sebebi, ticâretle meşgul olmalarıydı. Çünkü ticârette müşterinin güveni önemliydi. Câhiliyye halkı, öldürülen birinin intikamı alınmadıkça banyo yapmamaya, et yememeye ve içki içmemeye yemin ederlerdi. Ayrıca akrabalar arasındaki ilişkiyi kesmeye de yemin ederlerdi. Hasımlar, kafataslarını kadeh yapmaya yemin ederlerdi.

Câhiliye halkı akitleştiklerinde de yemin ederlerdi. Bu durumda yeminleşirken bir kaba kan, kül veya misk koyarlar ellerini buna batırarak yemin ederlerdi. Bir de içine tuz atılan kabile ateşinin üzerine yemin ederlerdi.

Kur'an'da birçok âyetin yeminle başlamasının önemli bir sebebi, onlardaki bu alışkanlık ve bu konuşma üslubuydu.

İslâmiyet'te onların saydığımız şeyler üzerine yemin etmeleri yasaklandı. Müslümanlardan sadece Allah adına yemin etmeleri istendi.

[3] Rabbimizin geçmişi hikâye ederken kullandığı üsluplardan biri, uzağı göz önüne getirmek, olayı göz önünde canlandırmak, haber verilen olayın kesinli-

89:11-14 Bu sayılanların hepsi de ülkelerinde azgınlık etmişlerdi. Bulundukları yerde kötülüğü ve bozgunculuğu çoğaltmışlardı. Bundan dolayı, Rabbin, onların üzerlerine azap kamçısını peş peşe şaklattı/ şiddetli azap yağdırdı. Çünkü Rabbin her an herkesi gözetlemektedir. **(90:7)**

89:15 (İnsanların öyleleri vardır ki:) Ne zaman Rabbi kendisini imtihan etmek için nimetler verse ve ikramda bulunsa o insan (kibirle), "Rabbim beni üstün kıldı/ bana değer verdi" der.

89:16 Ne zaman rızkını daraltarak imtihan etse bu defa da "Rabbim beni önemsemedi/ küçük düşürdü" der. **(17:83; 21:35; 67:2)**

89:17 Kesinlikle siz yanlış yoldasınız. Yetime iyilik etmiyor/ değer vermiyorsunuz.[4] **(2:83, 215, 4:3, 6, 8, 10, 36, 127; 6:152; 8:41; 17:34; 76:8; 93:9; 107:2)**

89:18-20 Miskini doyurma konusunda birbirinizi teşvik etmiyorsunuz.[5] Helal-haram demeden miras yiyorsunuz. Mala karşı da aşırı bir sevgi besliyorsunuz. **(69:34; 107:3)**

89:21-22 Hayır hayır! Bu yaptıklarınız kesinlikle yanlış. Çünkü yeryüzü parça parça edildiği zaman; melekler saf saf dizilip Rabbinin emri geldiğinde (haliniz ne olacak?)

89:23 O gün Cehennem de getirilip gözler önüne konulacaktır. İşte o zaman insan her şeyi hatırlar/ işin ciddiyetini anlar. Fakat o gün hatırlamanın ne faydası var? **(26:91; 47:18; 79:36; 81:12)**

ğine dikkat çekmektir. Bunun için de haber verilen olayların kesinliğine vurgu yapmak için "görmedin mi?" ifadesi kullanılmaktadır.

Tefsirlerimizde Firavun için kazık sahibi denilmesinin sebepleri üzerinde yorumlar yapılmış ve şunlar sayılmıştır:

Kızdığı kişileri kazığa oturtmakla cezalandırması sebebiyle;

İnananlara uyguladığı zorbalık,

Dağlara nazire olarak pramitler yapması ve

Çok büyük bir saltanat sahibi olması. (Şu âyetlere de bakınız: 7:65; 15:80-84; 26:141-159; 38:12)

[4] Câhiliye devrinin kötülüklerinden birisi de yetimlerin haklarına dikkat edilmemesiydi. Atıfta bulunduğumuz âyetlere bakınız.

[5] Miskinlik, fakirlikten daha ileri derecede bir düşkünlüğü ifade eder.

89:24 "Ah keşke dünyada iken şu ebedî hayatım için bir hazırlık yapmış olsaydım" der. **(2:167; 14:44; 23:99, 100; 25:27-28; 26:102; 32:12; 40:11; 67:10-11; 69:25-29)**

89:25-26 İşte o gün (kişinin kendi kazandığına karşılık) Allah'ın vereceği azabı hiç kimse veremez. Kimse onun gibi kıskıvrak yakalayamaz.

89:27-28 (Mü'minin mükâfatı ise şudur): "Ey itminana ermiş nefis/ gönlü huzura kavuşmuş kişi! Sen, Rabbinden; O da senden râzı olmuş olarak dön Rabbine! **(5:119; 9:100; 98:7)**

89:29-30 "Has kullarımın arasına katıl da gir Cennetime."[6]

[6] Bu âyetin tasavvuf öğretisinde ifade edilen nefsin mertebelerinden nefs-i mutmainne ile bir ilgisi bulunmamaktadır. İlk muhataplar, bu âyette geçen ifadeden nefsin mertebelerinden birini ya da Türkçedeki anlamıyla nefsi değil; itminana eren, Allah'ın emirlerine tâbi olan, övgüye değer huylarla bezenen kişiyi anlamışlardır. Nefs-i mutmainne, sonraki yıllarda, tasavvuf öğretisinin tesiriyle farklı bir anlam kazanmıştır.

Son dört (27-30) âyette, Kur'an'da ikili anlatıma uygun olarak kâfire hitaptan ve onun âkıbetini haber vermekten, mü'mine hitaba ve onun âkıbetini haber vermeye geçildiği görülmektedir.

Bu âyetleri, önceki âyetlerin devamı olarak anlayanlar da vardır. Buna göre anlam şöyle olur:

"Ey dünya hayatında bu sayılan kötü hâli tercih edip bu şekilde sahte bir mutluluk ve konfor içinde bulunan, dünya mutluluğu ile tatmin olan insan! Artık bu durumdan tevbe et!

"Böylece sen Allah'tan memnun, O da senden râzı olarak Rabbine dön. Seçkin kullarım arasına katıl ve Cennete gir!"

Âyette geçen "mutmain" ifadesinin, Kur'an'da müşrikler için olumsuz anlamda kullanılması, bu anlamı destekleyebilir. (Bakınız: 10:7; 16:112)

İmam Mâturidî, zayıflığını ifade sadedinde, "Denildi ki" diyerek bu yorumu şöyle aktarır:

"Denildi ki: Buradaki hitap kendini tamamen dünyaya kaptırmış ahiret kaygısı çekmeyen nefis demektir. Talep ettiğin dünyayı bırak da ahireti istemeye dön, Allah'ın has kulları için hazırlamış olduğu Cennet nimetlerine dön. Denildi ki: Ey Allah'tan başkasına ibadette kendisini kaptırıp da huzurda olduğunu sanan kişi! Mahza Allah Teala'ya iman ve itaate dön. Eğer sen bunu yaparsan Allah Teala senden hoşnut ve razı olur ve sen de Onun, sana âhirette lutuf ve ihsanda bulunacağı nimetlerle hoşnut olursun. En doğrusunu Allah bilir."

BELED SÛRESİ

Mekke döneminde indirilmiştir, 20 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "şehir/belde" anlamına gelen "beled" kelimesinden alır. Sûrede insanlara verilen nimetler ve karşılaşacakları zorluklar anlatılır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

90:1-3 Senin de yaşadığın bu beldeye/ Mekke'ye, babaya ve oğluna yemin ederim ki[1] **(3:96)**

90:4 Biz insanı zorlukların üstesinden gelebilecek şekilde yarattık.[2] **(95:4)**

90:5-6 (O nankör) insan, kendisine kimsenin gücünün yetmeyeceğini sanıyor (ki övünme maksadıyla) "Ben, yığınla servet harcadım" diyor.[3]

90:7 Kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor? **(31:16; 40:19)**

90:8-9 Biz insana iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi?

90:10 Ona iyi ve kötü iki yol/ iki yüce hedef göstermedik mi? **(76:2-3)**

90:11-16 Fakat o, sarp yokuşu aşmaya çalışmadı. Sarp yokuşun ne olduğunu sen nereden bileceksin? Sarp yokuş, köleyi hürriyetine kavuşturmaktır. Veya yakınındaki/ yakını olan bir yetimi ya da çok muhtaç bir yoksulu doyurmaktır.

90:17 Bir de iman edip zorluklara göğüs germeyi ve merhametli olmayı birbirlerine tavsiye etmektir.

90:18 İşte böyleleri meymenedendir.

90:19 Mesajlarımızı inkâr edenler ise meş'eme topluluğundandır.[4]

90:20 Onların cezası, üzerlerine kapıları sımsıkı kapatılmış (onları her taraftan kuşatan) bir ateştir.

---

[1] Bizim "Senin de yaşadığın" anlamını verdiğimiz 2. âyete "Gerçi sen bu şehirde güvende değilsin" anlamı da verilmiştir. Bu anlama göre Mekke güvenli bir şehir olduğu halde, Rasûlullaha eziyet ve işkence edilmesi, öldürülmek üzere amcasından istenmesi, hayatına kast edilmesi gibi sıkıntılar kast edilmektedir.

Yine âyete "Sen bu şehirde oturacaksın" anlamı da verilmiştir. Bu ise ilerisi için bir müjdedir.

3. âyet "Âdem'e ve nesline" şeklinde de tercüme edilmiştir. Biz Kâbe'nin yapımı ile Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in bağını nazara alarak, burada babadan kastın Hz. İbrahim, oğuldan kastın da Hz. İsmail olduğu söyleyebiliriz. Ya da **Mâturidî**'nin ifade ettiği gibi, bütün insanoğlu içerisinde baba ve çocuklara yemin edilmiştir.

[2] Ya da "Zorluklardan geçirmek üzere yarattık."

[3] Câhiliye halkı, övünmek maksadıyla cömertlik yapmayı çok severlerdi. Burada yerilen kişi, bu sözüyle "cömert" desinler diye yaptığı harcamaları, izzet ve ikramları kast etmektedir.

[4] Meymene'ye "amel defterleri sağ tarafından verilenler, sağın adamları, yüksek makam sahipleri, uğurlu olanlar, bahtiyar olanlar, yüzü ak olanlar, mutlu olanlar, doğruyu bulanlar, cennete girecek olanlar" gibi farklı anlamlar verilmiştir.

Meş'eme'ye ise kitapları sol taraflarından veya arkalarından verilenler, mertebesi düşük olanlar, uğursuzlar, yüzü kara olanlar, Cehenneme girecek olanlar gibi anlamlar verilmiştir.

ŞEMS SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 15 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "güneş" anlamına gelen "şems" kelimesinden alır. Bâzı varlıklara yemin edilerek insanın arınması ve arınmaması kendi elinde olduğu nazara verilir. Bu durum Semud kavmiyle örneklendirilir. Ve bu azgın kavmin başına gelenler haber verilerek Mekke müşrikleri tehdit edilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

91:1-6 Güneşe ve aydınlığına, güneşin ardından ortaya çıkan/ ışığını ondan alan *ay*'a yemin olsun. Işığını açığa çıkardığında gündüze, gündüzü karartan geceye yemin olsun. Göğe ve onu binâ edene, yere ve onu yayıp döşeyene yemin olsun. **(22:65; 51:47; 79:27-28)**

91:7-8 İnsana ve onu (yaratılış amacına uygun) kabiliyetlerle donatana; insana hem yoldan çıkma/ ahlâksızlık hem de kötülükten sakınma duygusu ilham edene yemin olsun ki:

91:9-10 Kendisini günahlardan arındırıp parlatan, kurtuluşa ermiştir. Kendisini günaha daldırıp karartan da hüsrana düşmüştür. **(20:76; 23:1-4; 87:14)**

91:11-13 Mesela Semud kavmi, azgınlık sebebiyle rasüllerinin bildirdiği gerçeği yalanlamıştı.

İçlerinden en azgını olan (deveyi kesmek için) başkaldırdığında kendilerine gönderilen Rasûl onlara şöyle demişti: "Allah'ın (size bir imtihan için verdiği) devesine dikkat edin, onun su içme hakkına dokunmayın."

91:14 Buna rağmen onlar Rasûlü yalanlayıp deveyi kestiler. Rableri de günahları yüzünden kendilerini ardı arkası kesilmeyen azapla yerle bir etti. **(7:73; 26:155; 54:27-28; 69:4-5)**

90:15 Oysa o kavim bunun böyle olacağını hiç beklemiyorlardı.[1]

[1] Bu âyete "Allah onları cezalandırmaktan korkmaz/ çekinmez" "Allah, yaptığı işin sonucundan korkmaz!" şeklinde anlam verenler de olmuştur.

LEYL SÛRESİ

Mekke devrinin ilk zamanlarında indirilmiştir, 21 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "gece" anlamına gelen "leyl" kelimesinden alır. Bu anlamda bir önceki Şems Sûresi'nin 9 e 10. âyeterinin açılımıdır. Asıl konusu ise insandaki cömert ve cimri oluş, inanların ve inkarcıların âkibetleridir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

92:1-3 Karanlığı ile bürüyüp örten geceye, açılıp aydınlandığı zaman gündüze, erkeği ve dişiyi yaratana yemin olsun ki:

92:4 Şüphesiz sizler farklı amaçlar için çaba harcıyorsunuz. **(74:33-34)**

92:5-7 Kim malından başkası için harcar, Allah'a karşı gelmekten sakınır ve en güzeli/ Cenneti tasdik ederse Biz de ona kolay olanı (Cennet yolunu daha da) kolaylaştırırız. **(18:88)**

92:8-10 Kim de cimri davranır, kendini kendine yeterli görüp Allah'a karşı ihtiyaçsız sanır, en güzel olanı yalanlarsa onun için de güçlüğe giden yolu (Cehennemin yolunu) kolaylaştırırız. **(91:8)**

92:11 Cehenneme yuvarlandığında malı ona hiçbir fayda vermez.[1] **(69:28; 86:9-10)**

92:12 Doğru yolu göstermek şüphesiz Bizim işimizdir. **(2:272; 16:9; 18:29; 28:56)**

92:13 Şüphesiz âhirete de dünyaya da hükmetmek (putlara değil) sadece Bize aittir.

92:14 İşte ben, sizi alev saçan ateşe karşı uyarıyorum.

92:15-16 O ateşe ancak uyarıyı yalanlayan ve ona karşı sırtını dönen azgınlar girecektir.

92:17-18 Ama Allah'a karşı gelmekten sakınan, kötülüklerden arınmak üzere malını Allah yolunda harcayan kimseler, o ateşten uzak tutulur.

92:19-20 O kimse, kendisine yapılan bir iyiliğin karşılığı olarak (ya da bir karşılık beklemek için) değil sadece Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla verir.

92:21 Böyleleri ileride elbette mutlu olacak/ arzularına kavuşacaklardır.

[1] Âyetin başında geçen "mâ"ya soru anlamı verildiğinde, âyet "Cehenneme yuvarlandığında malı ona fayda sağlayabilecek mi?" şeklinde de tercüme edilebilir.

DUHÂ SÛRESİ

Mekke devrinin ilk yıllarında indirilmiştir.
11 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "kuşluk/gündüz" anlamına gelen "duhâ" kelimesinden alır. Sûre, Peygamberimizin risalet öncesi hayatını konu alır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

93:1-3 Güneşin yükselip en parlak vaktini aldığı kuşluk vaktine ve karanlık bastığı zaman, geceye yemin olsun ki Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da.[1]

93:4 Elbette senin için işin sonu, başından daha hayırlı olacaktır.[2]

93:5 Şüphesiz Rabbin, sana râzı olacağın ihsanlarda bulunacaktır.

93:6 (Nitekim daha önce) Rabbin seni yetim bulup barındırmadı mı?[3]

93:7 Şaşırmış bulup yol göstermedi mi?[4] **(94:1)**

93:8 Seni fakir bulup zengin etmedi mi?[5]

93:9-11 Öyleyse sakın yetime kötü davranma. Ve bir şey isteyeni azarlama.[6] Rabbinin nimetini de şükranla an/ her zaman dile getir.[7] **(17:34; 89:17)**

[1] Rivâyete göre ilk vahiyden sonra bir ara vahiy kesilince Müşrikler, "Rabbin seni terk etti" diye alay ediyorlardı. Bunun üzerine bu âyetin inmesiyle müşriklerin yanlış düşündükleri ortaya çıktı. Bilgi için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 155-159. sayfalarına bakınız.

[2] Çoğu meallerde bu âyet, "Senin için âhiret dünyadan daha hayırlıdır" şeklinde tercüme edilmiştir.

Bu sûre baştan sona vahyin ağırlığıyla bunalan, sıkılan, tedirgin olan Rasûlullahı teselliye yöneliktir. Böyle olunca Allah'ın daha işin başında Rasûlünü ahiretle teselli etmesinin isabetli olmadığını düşünüyoruz. Bunun yerine "İşin sonu, başından hayırlı olacak" şekilde teselli edilmesinin daha isabetli olduğunu düşünüyoruz. Sonraki âyet de bu tercihimizi kuvvetlendirmektedir.

Bu âyette "Peygamberlik döneminin, peygamberlik öncesi dönemden daha hayırlı olacağı da kastedilmiş olabilir.

[3] Peygamberimiz doğmadan önce babasını, 6 yaşında iken de annesini kaybetmişti. Yani yetimdi. Bu sebeple kendisine "Ebû Talib'in yetimi" denilirdi.

[4] Tefsirlerde bu şaşkınlık, çocukken yolunu şaşırıp kaybolmasıyla açıklansa da biz burada o çok cüz'i olaya atıfta bulunulduğunu düşünmüyoruz.

Burada, içinde yaşadığı Mekke toplumunun putlara tapması ve yaşadıkları ahlaksızlıklar yüzünden şaşkın olması ve bir çözüm araması kastediliyor olabilir.

[5] Peygamberimiz çocukken ve gençken fakir bir hayat yaşamıştı. Mekke'nin varlıklı tüccarlarından olan Hz. Hatice annemizle evlendikten sonra bir anlamda varlıklı bir hayat yaşamaya başladı.

[6] Burada istemekten kasıt yiyecek veya maddî bir ihtiyaç olabileceği gibi öğrenme amaçlı bir istek de olabilir.

[7] Allah'ın nimetini şükür için anlatmak istenmektedir. Gurur için anlatmak veya göstermek ise câiz değildir.

İNŞİRAH SÛRESİ

Mekke'de ilk zamanlarda indirilmiştir, 8 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen "genişlik vermek" demek olan "şereha" kelimesinden alır. Sûrede Peygamberimize verilen nimetler üzerinde durulur ve öğüt verilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

94:1 Biz senin göğsüne genişlik vermedik mi/ ferahlatmadık mı?[1] **(6:125; 20:25; 39:22)**

94:2-3 Belini büken ağır yükü/ sıkıntını da kaldırmadık mı?[2]

94:4 Senin şanını yüceltmedik mi? **(4:13; 59, 65, 80; 5:92; 9:62)**

94:5-6 Şunu bil ki: Şüphesiz her güçlükten sonra bir kolaylık vardır. Şüphesiz her güçlükten sonra bir kolaylık vardır.[3] **(65:7)**

94:7-8 Öyleyse bir işi bitirince hemen başka bir işe koyul/ yeniden yorul. Ve sadece Rabbine yönel.

[1] Bu olay çocukken göğsünün yarıldığı şeklinde rivayetlerle açıklanmaya çalışılır. Biz bu yorumlara katılmıyoruz.

[2] Mekke halkının durumuna yönelik olarak içini daraltan sıkıntı kastediliyor olabilir. Her ne kadar onun bu sıkıntısı giderildiyse de başka bir ağır yük, peygamberlik sorumluluğu omuzuna yükleniyordu. (7:157; 73:5)

[3] Burada güçlükten sonra kolaylık olduğu iki defa tekrarlanmıştır. Bununla bir güçlükten sonra iki kolaylığın olduğu imâ ediliyor olabilir..

TÎN SÛRESİ

Mekke devrinde ilk yıllarda indirilmiştir, 8 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "incir" anlamına gelen "tîn" kelimesinden alır. Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlığın ilk başlangıç yerlerine yemin edilir. Sûrede, insanın en güzel biçimde yaratıldığı, ancak bâzılarının aşağıların aşağısına indirildiği nazara verilir. Hesap gününün yalanlanamayacağına dikkat çekilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

95:1-3 (İsa'nın vahye mazhar olduğu) İncir Dağı'na ve Zeytin Dağı'na yemin olsun,[1]

(Musa'nın vahye mazhar olduğu) Sina Dağı'na yemin olsun,

(Muhammed'in vahye mazhar olduğu) bu güvenli Mekke şehrine yemin olsun ki: **(2:126)**

95:4 Şüphesiz Biz, insanı en güzel kıvamda/ şekilde yarattık. **(40:64; 82:6-8; 91:7)**

95:5 Sonra (içlerinden bir kısmını kendi işledikleri yüzünden) aşağılık bir hâle getirdik.

95:6 İman edip sâlih/dinin güzel gördüğü işleri yapanlar bu aşağılık kılmanın dışındadır. Onlar için arkası kesilmeyecek bir mükâfat vardır. **(41:8)**

95:7 Artık (ey inkârcı insan) seni hesap gününü inkâra iten sebep nedir?[2]

95:8 Allah, hüküm verenler içerisinde güzel/ en âdil hüküm veren değil midir?[3]

[1] Çokların tercih ettiği görüşe göre bu âyette geçen incir ve zeytin, bilinen yiyeceklerdir. Bir görüşe göre de Ortadoğu'da incir ve zeytinin çok yetiştiği iki bölgeyi, Şam'da bulunan ve Suryanice Tur-i Tina/ İncir Dağı ve Tur-i Zeyta/ Zeytin Dağı diye isimlendirilen iki dağı sembolize eder. Dolayısıyla incir ve zeytinin yetiştiği yer, Hz. İbrahim'in hicret ettiği ve Hz. İsa'nın doğup büyüdüğü bölgedir.

Tur, Hz. Mûsâ'ya (Allah tarafından) seslenilen mekândır.

Mekke ise bütün insanlar için hidayet vesilesi olan mekan ve Hz. Muhammed'in (s.a.v) doğduğu ve peygamber gönderildiği yer olan Mekke'dir. (İmam Mâturidî, *Te'vilât,* Zemahşerî, *Keşşâf,* Fahreddin Râzî, *Tefsirü'l-Kebîr,* Tîn Sûresi tefsiri)

Hz. İsa'ya vahyin Zeytin Dağı'nda geldiği bildirilir. Birinci âyette Zeytin Dağı'na;

İkinci âyette Hz. Mûsâ'nın vahiy aldığı Sina Dağı'na;

Üçüncü âyette Peygamberimizin vahiy aldığı Mekke'ye yemin ediliyor olması, bizde birinci âyette de malum yiyeceklerin değil önemli bir yerin kastedildiği düşüncesini uyandırmıştır. Bu sebeple bu âyeti sonraki âyetlerle irtibatlı olacak şekilde anlamlandırdık. Diğer türlü düşünüldüğünde âyet "İncire ve zeytine yemin olsun" şeklinde tercüme edilmiştir.

[2] Bu âyetin Peygamberimize hitap olduğu düşünüldüğünde anlam, "Öyleyse bundan sonra hesap günü hakkında seni kim yalanlayabilir?" şeklinde olur. Bâzı meallerde bu şekil tercih edilmiştir.

[3] Bu âyet, yargılanmaları sonucunda cezalandırılacakları haber verilmekle müşriklere yöneltilen bir tehdittir.

ALÂK SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 19 âyettir. Ağırlıklı görüşe göre ilk 5 âyeti, Kur'an'dan ilk indirilen vahiydir.

İsmini, 2. âyette geçen "kan pıhtısı" anlamına gelen "alak" kelimesinden alır. Kâinatın, insanın okunması, insanın yaratılışı, psikolojik tahlili yapılır. Bâzı insanların azgınlaştığı, böyle kimselere uyulmaması gerektiği açıklanır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

96:1-2 Yaratan Rabbinin ismiyle oku/ dâvetimi duyur! O Rabbin, insanı bir alakadan/ yapışkan ve asılıp duran bir sudan yarattı.[1] **(40:67; 76:2; 80:18-19; 86:5-7)**

[1] Bu âyet, "bismike" deki bâ'nın durumuna göre farklı şekillerde de anlamlandırılmıştır.

Bâ, yemin olarak alındığında, "Yaratan Rabbine yemin ediyorum, oku/ ilet!" şeklinde,

Bâ harfi sebebiyet olarak kabul edildiğinde "Yaratan Rabbin için oku/ ilet!" anlamına gelir.

Bâ harfi zâid/ fazlalık olarak kabul edildiğinde "Yaratan Rabbinin adına oku/ ilet!" şeklinde anlamlandırmak mümkündür.

Bu âyetten, İslamın ilme verdiği önem gibi çıkarımlar yapılmıştır. Bunun tekvîni bir emir olduğu, o anda Peygamberimizin okumayı öğrendiği gibi söylemler geliştirilmiştir.

Kanaatimize göre okunacak bir yazı söz konusu olmadığı, Hz. Muhammed en azından o zaman okuma bilmediği için bu okumadan yazılı bir metni okumanın anlaşılmayacağı kesindir.

Gelişme Döneminde Tefsir isimli bir çalışma yapan Müsait Müslim Abdullah, bu konuda şöyle bir yorum yapmıştır: Rivayette geçtiği şekliyle Peygamber (s.a.v) Cebrâil'in "Oku!" hitabına "Ben okuma bilmem" deyince Cebrâil ondan ümmiliğin/ okuma-yazma bilmemenin zıttı olan okumayı istemediğini, Allah'ın, kendisine risaleti öğretmek istediğini anlatmak için "Seni yaratan Rabbinin adıyla oku!" dedi. Cebrâil ona "Oku!" kavramını Rasûlullahın anladığı şekilde değil Allah'ın istediği şekilde açıkladı.

Bu âyette "oku" ifadesi, "kâinat kitabını oku" "insanı oku!" şeklinde de anlaşılmıştır.

Sonuç itibarıyla burada neyin okunacağı tek bir şeye tahsis edilemez görünmektedir.

Biz "ikra" ifadesinin anlamında yer alan "ulaştır, duyur, tebliğ et, ilet" mânâsının daha uygun olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Peygamberimiz okuma bilmemektedir. Zâten ortada okunacak bir metin de yoktur. Bu durumda bildiğimiz anlamda "Oku!" demek, hikmetsizliktir. Allah, Hz. Muhammed'i (s.a.v.) peygamber tayin etmektedir. Peygambere ilk söylenecek şey, "dâvetimi kavmine ulaştır" olmalıdır. Nitekim Hz. Mûsa'dan da Firavun'a gidip tebliğde bulunması istenmiştir.

F. Betül Çipiloğlu, *Vahiy Geleneğinde QRE Kökünün Semantik Açıdan İncelenmesi* isimli yüksek lisans tezinde, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.) karae'nin kök anlamının okumak değil, çağırmak olduğu sonucuna ulaşmıştır.

96:3-5 Oku/ dâvetimi ilet, Rabbin son derece cömerttir. O, insana kalemle yazı yazmayı ve bilmediğini öğretendir.[2]

96:6-8 Gerçek böyledir ancak insanlardan bir kısmı, kendini kendisine yeterli/ müstağni görüp Allah ile bağını kestiğinde azar. Ama dönüş kesinlikle Rabbinedir. **(14:42; 80:5)**

96:9-10 Rabbine ibâdet eden/ Rabbine çağıran bir kulu engellemeye çalışanı gördün ya![3]

96:11-13 (Ey inkârcı insan!) Düşün ya o engellediğin kul doğru yolda ise yâni Allah'tan sakınmayı emrediyorsa? Düşündün mü? O kulluğuna engel olduğun kişi yalanlasaydı ve yüz çevirseydi (daha mı iyi olurdu)?[4]

Eskiden düğünlerde "okuyucu/dâvetçi" dolaştırılmasının sebebi de okuma ifadesindeki "dâvet" anlamı olabilir. "Selamımı filancaya oku" demek de "ilet!" anlamındadır. Yine eski Türkçe'de "Ol meni okıdı=O beni çağırdı" anlamına gelir.

Beyyine Sûresi 2. âyetinde geçen "tertemiz sayfaları okuyan elçi" ifadesinde geçen okuma da yazılı bir metni okuma değil Kur'an'ı iletme, tebliğ etme anlamındadır. Buna, Peygamberimizin "Ben okuma bilmem!" dediği, dolayısıyla ortada okunması gereken bir metnin olduğu söylemiyle karşı çıkılabilir. Ancak bu bir rivâyettir. Kur'an'da böyle bir cevap verildiği geçmemektedir. Verdiğimiz anlam bu rivayetten bağımsız olarak okunduğunda, herhangi bir problem oluşmamaktadır.

Burada bir de "alak" kelimesinin aktarımı problemi vardır. Alak, çok anlamlı kelimelerdendir. Lügatlerde ve tefsirlerde uzun uzadıya anlatılır. Son zamanlarda alak kelimesi, "embriyo" ifadesiyle karşılanmaktadır. Ancak emriyo, alakın çok anlamlarından biri olabilir. Kelimenin anlamını tespitteki zorluk sebebiyle biz tercümede kelimenin aslına yer verdik.

[2] Genel kabule göre bu 5 âyet, Peygamberimize ilk olarak vahyedilen âyettir. Bu noktada farklı görüşler için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 1. cildinden 145-149. sayfalarına bakınız.

Bu vahyin gündüz veya geceleyin geldiği konusunda da tartışmalar vardır. Vahyin gece ve rüyada gerçekleştiğini söyleyenler vardır. Delil olarak da Kadr Sûresi'nde "Biz Kur'an'ı Kadir gecesinde indirdik" ifadesi gösterilir.

[3] Çoğu meallerde "namaz" şeklinde tercüme edilen salat, çok anlamlı kelimelerdendir. Burada geçen salat, "Allah'a ibadet etmek, Allah'a çağırmak" anlamına gelir. Mekke devrinde müşrikler Peygamberimizin namaz kılmasından çok Allah'a dâvetini engelliyorlardı. Dolayısıyla burada geçen "salat" ifadesini" "tebliğ emrinin yerine getirilmesi" olarak anlamak daha doğrudur.

[4] Bu âyetler çok farklı şekillerde tercüme edilmiştir. Birkaç tercüme şöyledir:

96:14 İbadet edeni engelleyen kişi, Allah'ın kendisini gördüğünü bilmiyor mu?

96:15-16 Hayır hayır! Eğer o kâfir, inkâr ve isyanına son vermezse Biz onu alnından, o yalancı günahkar alnından yakalarız.

96:17-18 (Taraftarlarının çokluğuyla övünen ve seni tehdit eden) O kimse, meclisini/ kavmini yardıma çağırsın. Biz de zebânîleri çağıracağız.[5]

196:19 Hayır, asla ona boyun eğme, Allah'a secde et/ Ona boyun eğ ve sadece Ona yaklaş. (Secde âyetidir) **(68:8)**

11-13 "(Ey nankör insan) Düşün, ya o (ibadeti engellenen kul) doğru yolda ise yâni takvayı emrediyorsa,

"Ne dersin o (meneden kişi, Peygamber'i) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa (hâli nicedir?)"

11-13 "Ne dersin, o hidâyette olsa ve Allah'ı sayıp Ona karşı gelmemeyi tavsiye etse ne iyi olurdu!

"Ne dersin o kul, dini yalan saysa ve haktan yüz çevirse iyi mi olurdu?"

11-13 "Dikkat ettin mi, (böylesi) doğru yol üzere mi idi yahut doğruluğu mu emrediyordu?

"(Yine dikkat ettin mi?) Böylesi (hakkı) yalan mı sayıyor ve arkasını mı çeviriyor?"

[5] **Kusay** (ö. 480) tarafından sosyal problemlere âdilane çözümler üretilmesi ve sosyal faaliyetlerin yürütülmesi için Dâru'n-Nedve ismiyle bir Meclis/ Parlemento binası yapılmıştı. Toplumun idari, ekonomik, sosyal, kültürel, dinî, ahlakî, hukukî yönüyle tüm meselelerinin çözümü bu meclise aitti. Mekke'nin yönetimi, kabile önderlerinden oluşan 10 kişilik "Mele" yani "Senato" tarafından yürütülüyordu. Toplantılarda her kabilenin temsilcileri bulunur, istişarelerin/ görüşmelerin ardından kararlar oy birliği ya da oy çokluğuyla ortak menfaate uygun olarak alınırdı. Mecliste ortaya atılan görüşlerin değerini; görüş bildiren kişinin yaşı, bilgisi, tecrübesi, ifade gücünün yanı sıra mensup olduğu kabilenin nüfuz ve zenginliği belirlerdi. Burada yardıma çağrılması istenen müşriklerin bu Meclisidir. Ayrıntı için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımızın 1. cildinden 343-344. sayfalarına bakınız.

KADR SÛRESİ

Mekke'de ilk yıllarda indirilmiştir, 5 âyettir.

İsmini Kadir gecesinden yâni Kur'an'ın indirilmeye başlandığı geceden ve faziletinden bahsetmesinden almıştır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

97:1 Biz, Kur'an'ı, Kadir gecesinde indirdik/ indirmeye başladık.[1] **(2:185; 44:1-3)**

97:2-3 Kadir gecesinin mâhiyetini/değerini sen nereden bileceksin? Kadir gecesi, bin aydan daha hayırlıdır.

97:4-5 Melekler ve Ruh o gece boyunca Rablerinin izniyle her bir iş için inip dururlar.[2] O gece, tan yeri ağarıncaya kadar esenlik doludur.

[1] Bu âyetten hareketle bazı kimseler Kur'an'ın Kadir gecesinde toptan indirildiği sonradan da peyder pey, parça parça indirildiği görüşüne sahip olmuşlardır. Oysa burada toptan indirme değil indirmeye başlama söz konusudur. Kur'an, Ramazan ayı gecesinde ilk defa indirilmeye başlanmıştır.

[2] Ruh, Kur'an'da geçen çok anlamlı kelimelerdendir. Böyle olunca ruh ile neyin kastedildiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Melekler topluluğu, büyük bir melek, Kur'an, Cebrâil ve daha başka şeyler olduğu söylenmiştir. Biz burada ruhtan maksadın vahiyle irtibatlı sebebiyle Cebrâil olduğunu düşünüyoruz.

BEYYİNE SÛRESİ

Medine'de indirilmiştir, 8 âyettir.

İsmini, 1. âyette geçen ve "kesin delil" anlamına gelen "beyyine" kelimesinden alır. Sûrede, ehl-i kitabın ve müşriklerin Peygamberimize karşı tutumu ve onlardan iman eden ve etmeyenlerin âkıbetleri ele alınır, Peygamberimiz teselli edilir. Ona, "Ehl-i kitabın ve müşriklerin inanmaması, ayrılığa düşmesi, senin bir kusurun sebebiyle değildir. Dolayısıyla seni üzmesin" mesajı verilir. Ayrıca Allah'a ihlasla kulluk etmenin önemi vurgulanır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

98:1 Gerek kitap ehlinden olan kâfirler gerekse müşriklerden bâzıları apaçık delil gelse de küfürlerinden ayrılmayacaklardı.[1] **(3:105; 5:17, 72; 9:30; 13:36)**

98:2-3 O apaçık delil, Allah tarafından gönderilen ve en doğru hükümleri içeren/ gerçeği açıklayan tertemiz sayfaları /Kur'an'ı aktaran Elçidir. **(56:79; 80:13-16)**

98:4 Nitekim kitap verilenler, kendilerine apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler/ Peygambere inanmadılar.

98:5 Oysa hanifler/ Allah'ın birliğini kabul edenler olarak dini sadece Allah'a has kılmaktan (bütün bâtıl dinlerden uzaklaşıp ihlas ile ancak), Allah'a boyun eğmekten ve nefislerini arındırmaktan başka bir şeyle emir olunmamışlardı. İşte dosdoğru din budur.[2] **(21:25; 39:2, 3, 11-14; 51:56)**

98:6 Gerek kitap ehlinden olan kâfirler gerekse müşrikler, ebedî olarak Cehennem ateşinde kalacaklardır. Onlar, insanların en şerlileridirler.

[1] Bu âyet "Gerek kitap ehlinden olan kâfirler gerekse müşrikler apaçık delil gelinceye kadar küfürlerinden ayrılmazlar" şeklinde de tercüme edilmiştir. Ancak bu durumda 4. âyetle bu âyet arasında bir uyumsuzluk söz konusu olmaktadır. Çünkü sonuç itibarıyla apaçık beyyineye yâni Peygamberimize ve Kur'an'a rağmen ehl-i kitaptan çoğu iman etmemiştir.

Müfessir **Vahidî** (ö. 468) şöyle der: "Bu âyet, Kur'ân'da bulunan âyetlerin hem nazın, hem de tefsir bakımından en zorlarındandır. Ve bu ayette, büyük âlimler bile bocalamıştır." (Vahidî, *Vasit fî tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecid*, 4:539)

Bizce de 1-4. âyetler arasındaki uyumu yakalamak gerçekten zordur.

[2] Hanifler için 2:135. âyetin açıklamasına bakınız.

Âyette geçen salâtın bilinen namaz olup olmadığı noktasında ilim ehli tartışmışlardır. Aynı durum zekât için de geçerlidir. İmam Mâturidî burada hakikat anlamında namaz kılma ve zekât vermenin kastedilmemiş olabileceğine dikkat çeker. Bu durumda âyette geçen salat, Allah'a teslim olmak, Ona boyun eğmek, Ona yakarmak ve niyazda bulunmak anlamına gelir. Zekât da nefsin arındırılması ve temizlenmesi demektir. Biz de âyetin ilgili kısmını bu yorumu esas alarak "Allah'a boyun eğmekten ve nefislerini arındırmaktan başka bir şeyle emir olunmamışlardı" şeklinde tercüme ettik.

Ancak bu kısım meallerin çoğunda "namazı hakkıyla kılmaları ve zekâtı vermeleri emir edilmişti" şeklinde tercüme edilmiştir.

98:7 İman eden ve sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapanlar ise insanların en hayırlılarıdır.

98:8 Onların, Rableri katındaki mükafatları, içinden ırmaklar akan ve devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir.

Allah, onlardan; onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır.

Bu rızâ makamı, Rablerinin sevgisini kaybetmekten korkup Ona saygı duyanlar içindir. **(89:27-30)**[3]

[3] Yaptıklarına karşılık olarak mü'minlere Cennet, o Cennetin ebedî oluşu, bir de Allah'ın rızası vardır.

ZİLZAL SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 8 âyettir.

İsmini, 1. âyette geçen ve "sarsıntı, deprem" anlamına gelen "zilzal" kelimesinden alır. Sûrede kıyâmet konu edilir. İyilik olsun, kötülük olsun yapılan hiçbir şeyin kaybolmayacağı, mükâfat veya ceza olarak karşılığının mutlaka verileceği açıklanır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

99:1-2 Yer, şiddetli bir sarsıntıyla sarsıldığında ve ağırlıklarını dışan atıp çıkardığında/ ölüleler kabirlerinden çıktığında, **(22:1, 100:9)**

99:3 İnsan şaşkın şaşkın, "Ne oluyor buna?" dediğinde, **(36:51-52)**

99:4-5 İşte o gün yeryüzü Rabbinin ona vahyetmesiyle/ ondan istemesiyle üzerinde yaşananları birer birer anlatacaktır.

99:6 O gün insanlar yaptıkları kendilerine gösterilmesi için bölükler halinde ortaya çıkacaklardır. **(6:94; 17:71; 78:18)**

99:7-8 Artık kim zerre miktarı hayır işlemişse onu görür, kim de zerre miktar şer işlemişse onu görür. **(18:49; 31:16; 54:52-53)**

ÂDİYAT SÛRESİ

Mekke devrinde indirilmiştir. İlk âyetlerin içeriği Müslümanları tasvir ediyorsa Medine devrinde indirilmiş de olabilir. 11 âyettir.

İsmini, 1. âyette geçen ve "nefes nefese koşanlar" anlamına gelen "âdiyât" kelimesinden alır. İnsanın nankörlüğü, mala olan düşkünlüğü ve âhirette amellerinin karşılığını göreceği konusu üzerinde durulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

100:1-5 Nefes nefese koşanlara, koşarken kıvılcım çıkaranlara, sabah vakti baskın yapanlara, tozu dumana katanlara ve düşmanın tam ortasına dalanlara yemin olsun ki:[1]

100:6-7 Şüphesiz insan Rabbine karşı çok nankördür, kendisi de kesinlikle buna şâhittir.[2] **(4:37)**

100:8 Şüphesiz insan mala karşı aşırı düşkündür/ mal sevgisi sebebiyle cimridir. **(9:20)**

100:9-10 İnsan hâlâ bilmiyor/ düşünmüyor mu? Kabirde olanlar dışarı atılacak/ ölüler dirilecek, kalplerde gizlenenler de orta yere serilecektir.

100:11 Şüphesiz Rableri onların her hâlinden bütünüyle haberdar olduğunu anlayacaklardır.

[1] Âyette geçen nefes nefese koşanların kimler olduğu konusunda tefsirlerde çok farklı bilgiler vardır. Bundan maksadın atlar, Araplar için çok anlam ifade eden develer olduğu açıklamalarda yer alır. Fakat "kıvılcım saçma," atlar için daha uygundur. Câhiliyye Devrinde sabahleyin insanlar genelde gaflet içerisinde ve uykuda iken kabilelere yapılan baskınlar meşhurdur.

[2] Bu âyete "innehû"daki zamirden hareketle, "Allah da buna kesinlikle şâhittir" şeklinde anlam verenler de olmuştur.

Diğer bir konu, âyetteki hitap, bir genelleştirme değildir. "Bütün insanlar nankör" denilmemektedir. Zaten vakıa/ olgu da bu hükme terstir. Başta peygamberler olmak üzere insanlar içerisinde nankör olmayan çok sayıda kişi vardır. Burada nankör olan müşrikler ve onların yolundan gidenler kastedilmektedir.

KÂRİ'A SÛRESİ

Mekke'de ilk yıllar indirilmiştir, 11 âyettir.

İsmini, 1. âyette geçen ve "aniden gelen çarpma" anlamına gelen "kâri'a" kelimesinden alır. Kıyâmetin dehşeti, mahşer yerindeki kâfirlerle Müslümanların durumu ele alınır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1-3 Kapıyı çalacak/ ansızın gelecek olan o büyük felaket... Nedir o ansızın gelecek olan o büyük felaket? Onun ne olduğunu sen nereden bileceksin?

101:4 O gün insanların durumu nedir? İnsanlar o gün ateşe çarpıp yere serilen pervaneler gibi/ darmadağındır.[1] **(18:47; 54:7)**

101:5 Dağlar ise atılmış renkli yüne döner (artık insanın hâlini sen düşün!) **(18:47; 78:19; 81:1-3)**

101:6-7 O gün tartısı ağır gelen, hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir.

101:8-11 Tartısı hafif geleni kucaklayacak olan/ onun kalacağı yer ise hâviyedir. Hâviyenin ne olduğunu sen nereden bileceksin? O kızgın bir ateştir/ Cehennem çukurudur! **(7:8; 23:101-103; 99:7-8)**

[1] "Bu teşbihte/ benzetmede insanlar geniş bir alana yayılmışlık, kalabalık, perişanlık, rezillik, her taraftan bir yöne doğru hızla koşuşturma konusunda ateşe, ışığa doğru koşuşturan kelebeklere; dağlar ise renklilik, parçalanma ve atılmışlık konusunda renkli yünlere benzetilmektedir.

Kelebek benzetmesindeki bir diğer incelik de bu hayvanın zayıflığıdır.

TEKÂSÜR SÛRESİ

Mekke'de indirilen ilk sûrelerdendir, 8 âyettir. İsmini, 1. âyette geçen ve "çoklukla övünmek anlamına" gelen "tekâsür" kelimesinden alır. Sûrede, sadece dünya malına ve dünya hayatına düşkünlüğün insanı asıl maksadından uzaklaştırdığı işlenir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

102:1-2 Mal-mülk ve soy-sop sahibi olmak/ çokluğunuzla övünmek sizleri ölünceye kadar oyaladı.[1]

102:3-4 Yanlış yoldasınız (geçici dünya menfaatlerine bağlanmanın doğru olmadığını) yakında bileceksiniz. Elbette ileride bileceksiniz.[2]

102:5-6 Hayır, hayır! Gerçek, sandığınız gibi değil! Eğer gerçeği bilseydiniz, ateşi/ Cehennemi kesin olarak görürdünüz. (Görür gibi olurdunuz da mal ve sayı çokluğuna bu kadar güvenmezdiniz.)

102:7-8 Sonra (âhirette) ateşi kesin olarak göreceksiniz. Sonunda o gün geldiğinde, size verilen (ve sizi dini sorumlulukları yerine getirmekten alıkoyan eğlence ve) her türlü nimetten kesinlikle sorguya çekileceksin.

[1] Birçok mealde bu âyetlere, "Mal-mülk ve soy-sop sahibi olmak/ çokluğunuzla övünmek sizleri öylesine oyaladı ki sonunda (bu amaçla) kabirleri dâhi ziyaret ettiniz" şeklinde anlam verilmiştir.

Bu anlamın da doğru olabileceğini düşünüyoruz. *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımda, Câhiliyye Devri kapsamlı olarak ele alınmaktadır. Bu çalışmamda o toplumun soy-sopla övünmeye oldukça düşkün olduğu üzerinde açıklamalar yaptım. Onlardaki bu özellikle, putlara tapabilecek kadar aklı devre dışı bırakmalarını bir araya getirdiğimizde, övünmeye yönelik bir tartışma esnasında kabirlere gidip ölülerini saymış olmaları da mümkündür.

[2] Bu âyetler tıpkı nasihat eden birinin: "Sana söylüyorum! Bak bir daha söylüyorum, yapma bunu" demesi gibidir. Bu âyetlerde de "Bakın ileride kesinlikle gerçekleşecek olan Allah'la karşılaşmanın dehşetini açıkça gördüğünüz de içinde bulunduğunuz şeyin yanlışlığını öğreneceksiniz! Bu uyarı sizin için bir nasihat ve acımadır" denilmektedir.

ASR SÛRESİ

Mekke'nin ilk yıllarında indirilmiştir, 3 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve zamanı ifade eden "asr" kelimesinden alır. İnsanı, zamanın akışına karşı uyararak yönünü âhirete çevirir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

103:1-2 Asra/ zamana/ yaklaşan hesap gününe yemin olsun ki (zamanın akıp gidişinden gafil olan) insanlar, kesinlikle ziyandadır/ dalâlet üzeredir.[1] **(21:1)**

103:3 Bu ziyandan ancak (aklını kullanıp) iman eden, sâlih/ dinin güzel gördüğü işleri yapan, birbirlerine Hakkı ve sabrı tavsiye edenler kurtulurlar.[2]

[1] Tefsir ve lügatlerde asra "gece, gündüz, sabah, akşam, gün, ikindi vakti, insan ömrü, Peygamberimizin zamanı, yüz yıllık zaman" gibi çok çeşitli anlamlar verilmiştir. Bütün tariflerin ortak özelliği, asrın, zamanla ilgili bir kavram olduğudur. Şâirin biri, insanın gafletini ifade etmek için şöyle demiştir: "Her geçen gün, zaman ve ömürden bir noksanlık iken biz, geçirdiğimiz günler ile sevinir, dururuz... "

Evet, zaman hızlı hem de çok hızlı geçiyor. Âdeta dağdan kopup yuvarlanan bir taş gibi akan bir sel gibi geçiyor. Güneş, ana sermayesi "buz" olan yâni buz satarak geçimini temin eden fakirin sermayesini erittiği gibi, zaman da bizim çok önemli "ömür sermayemizi" eritip tüketmektedir. Öyleyse zamanın kıymetini iyi bilip anı iyi değerlendirerek, hüsrandan kurtulanlara ne mutlu!

Bir de zamanı kötülemenin anlamı yoktur. Kötü olan zaman değil, zamanı "kötüleştiren" insandır.

[2] Sâlih amel, insanın durumuna göre farklılık gösterebilir. Mesela zekât ve sadaka gibi yardımlar, zengin için sâlih amelken; fakirler için salih amel kapsamına girmez.

Hakkı tavsiye edebilmek için cesaretin bulunması gerekir. Hakkın kabul edilebilmesi için de tevazu ve insaf sahibi olunması şarttır.

Hakkı tavsiye etmek ve hakkı kabul etmek, sabırla da alakalıdır. Ancak sabır çoğu zaman korkaklık sebebiyle bir kenara çekilmek, bir şey yapmamak şeklinde uygulanmaktadır. Burada ifade edilen ve kurtuluşu kazandıran sabır, Allah'ı, Kur'an'ı ve Allah'ın dinini anlatma ve yaşama konusunda yaşanan zorluklar karşısında kararlı olmaktır. Yoksa sabır adı altında miskinliği, boyun eğmeyi, zilleti önermek, insanların mücadele şevkini kırmak sabır tavsiyesi kapsamına girmez.

HÜMEZE SÛRESİ

Mekke'de devrinde indirilmiştir. 9 âyettir. İsmini, 1. âyette geçen ve "insanları çekiştirmek" anlamına gelen "hümeze" kelimesinden alır. Sûrede, insanın kendisini ateşe götürecek bazı olumsuz davranışlar ele alınır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

104:1 Arkadan çekiştiren, yüze karşı kaş göz işaretiyle ve sözle insanlarla eğlenip alay eden/ onurlarıyla oynayana;

104:2-3 Servetinin kendisini sonsuza kadar yaşatacağını sandığı için mal biriktirip sayıp durana yazıklar olsun! **(49:11; 68:11)**

104:4 Asla öyle değil (Âhirette servetinin kendisine hiçbir faydası olmayacak)! Elbette o kişi Hutameye atılacaktır. **(40:82; 69:25-29; 111: 2)**

104:5-7 Hutamenin ne olduğunu bilir misin? O, Allah'ın (emriyle) tutuşturulmuş, yükselip yürekleri saran/ içine atılanları parçalayıp öğüten bir ateştir.

104:8-9 İçine hapsedildikleri ateş, upuzun sütunlara bağlanmış olan o kimseleri, dört bir yandan saracaktır.[1] **(18:29)**

[1] **Hutame,** Cehennemin bir ismi değil, ateşinin, azabının bir özelliğini ifade eder. Rabbim bizleri her türlü Cehennem ateşinden ve azabından korusun.

FİL SÛRESİ

Mekke'de indirilen ilk sûrelerdendir, 5 âyettir. İsmini 1. âyette geçen "fil" ifadesinden alır. Peygamberimizin doğumundan çok az bir zaman önce Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe ordusunun başına gelen olay anlatılarak müşriklerin azgınlıklarına karşı Peygamberimize moral verilmiştir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

105:1-5 Rabbinin, ordusunda fillerin olduğu topluluğa neler yaptığını görmedin mi/ duymadın mı? Onların üzerine sert taşlar atan ebâbil/ sürü sürü kuşlar gönderdi.[1] **(11:82; 51:33; 74:31)**

Böylece onları tarlada hasattan arta kalan çiğnenmiş ekin gibi yaparak tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?[2] **(8:18; 10:21)**

[1] **Ebâbîl**, sürü sürü, bölük bölük anlamında olduğu halde, ebâbil kuşu şeklinde bir kuş türü olarak yazılır olmuştur. İlk üç asırda dilbilimsel tefsirlerin hiçbirisinde bu kelime bir kuş türü olarak anlamlandırılmamış, "peş peşe giden kuş sürüleri, farklı yerlerden sürü sürü gelen kuşlar" şeklinde anlamlandırılmıştır.

Fillere sahip ordunun, çiçek hastalığı sebebiyle öldükleri şeklinde de yorum vardır. Ancak bu isabetli bir yorum değildir.

[2] Bütün güçlerine rağmen Allah onları hayvan yemi gibi güçsüz, kendilerinden korkmaya gerek kalmayan bir hâle getirdi.

Peygamberimiz bu âyetleri okuduğunda, bu olayı yaşamış olanlar vardı. Bu şu demektir. Eğer bu anlatılanlar yanlış olsaydı, bu olayı bizzat yaşayanlar kendisini yalanlar ve "yalan söylüyorsun, böyle bir olay yaşanmadı!" diyerek onu zor durumda bırakabilirlerdi.

KUREYŞ SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 4 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen "îlaf" kelimesinden alır. Bir önceki Fil Sûresi'nde Kureyşlilere, Mekke'nin düşman istilasından kurtarılması nimeti hatırlatılmıştı. Allah, bu sûrede de lütfu sayesinde Kureyş kabilesine uzak ülkelerde güvenle ticâret yapıyor olmaları ve kendilerini rızıklandırma nimetini hatırlatarak, nankörlük etmemelerini istenmektedir.

Bâzı âlimlere göre Kureyş Sûresi, Fil Sûresi'nin devamıdır. Bunun için iki sûre arasını besmele ile ayırmadan okuyanlar olmuştur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

106:1-4 Kureyş topluluğu, alıştıkları yaz ve kış ticaret seyahatlerinde (yağmanın hüküm sürdüğü topraklarda) kendilerine güven ve huzur sağlayan antlaşmalar lütfeden, verdiği rızıkla şiddetli bir açlıktan kurtarıp doyuran ve şiddetli bir korkudan emin kılan şu Beyt'in/Kâbe'nin Rabbine kulluk etsinler.[1] **(14:37; 28:57; 29:67)**

[1] Bu Sûre, Fil Sûresi'nin devamı olarak düşünüldüğünde 1-2. âyetleri şöyle anlamlandırmak mümkündür: "Fil ordusunu Kureyş Mekke'ye ve kendileri için gerekli olan yaz ve kış ticaret seyahatlerine alıştığı için helak ettim ve başlarına felaket getirdim."

İslâmiyetin tebliğ edildiği Hicaz, Arap Yarımadasının ticâret yolları üzerinde stratejik bir noktada bulunuyordu. Bu yollardan biri Tâif, Mekke ve Medine üzerinden geçen Yemen-Şam kara yoluydu. İkincisi, Hint'ten ve Güneydoğu Asya'dan gelen deniz yoluydu. Hicaz, konum itibarıyla Akdeniz'i Yemen, Habeşistan, Sûriye ve Hint Okyanusuna bağlayan önemli bir köprü durumundaydı.

O yıllarda yol emniyetini sağlayan bir otorite yoktu, her taraf eşkıya doluydu ve kervan baskınları yaygındı. Muhafızlar da güvenliği sağlamada yeterli olmuyordu. Ancak Kureyş kabilesi Harem halkından olmanın getirisiyle, yaptıkları anlaşmalar/îlaf sayesinde, soyguncuların saldırısından endişe etmeden mallarını Suriye'ye, İran'a, Habeşistan'a ulaştırıyorlardı. Vergiden de muaf şekilde ticarî faaliyetlerini yürütüyorlardı.

İnsanların gönlü Kâbe'ye ısındırılmış, Mekke'nin bir ticaret merkezi olması sağlanmış, insanlar zemzem gibi bir suya kavuşturularak ekin bitmez, ot bitmez bir vadi şenlendirilmiştir. Kureyşliler, ticâret amacıyla kış ve yaz yolculuklarına ısındırılmış, yolculuğa ünsiyet ettirilmiştir. Rızkını ticaretle kazanan bir toplumun yolculuğa ısındırılması, o topluluk için elbette büyük bir nimettir.

Rabbimiz bu sûrede ve başka âyette onların güven içerisinde ticâret yapmalarını kendilerine olan bir nimeti olarak hatırlatarak kendilerini imana çağırmaktadır. Ancak Kureyş ileri gelenleri bu dâveti reddetmişler, bu büyük nimete nankörlükte bulunmuşlardır.

MÂÛN SÛRESİ

Mekke'de indirimiştir, 7 âyettir.

İsmini, son âyette geçen ve "hayır, küçük iyilikler" anlamına gelen "mâ'ûn" kelimesinden alır.

Sûrede özelde müşriklerin, genelde insanoğlunun olumsuz özellikleri üzerinde durulur.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

107:1-2 Hesap gününü yalanlayanı biliyor musun?[1] İşte yetimi itip kakan odur.[2] **(89:17)**

107:3 O, yoksulluk sebebiyle kıvrananı doyurmaya da teşvik etmez/ ön ayak olmaz. **(69:34; 89:18)**

107:4 Yazıklar olsun o dindarlık iddiasında bulunanlara/ Allah'a yaklaştıklarını sananlara![3]

[1] Bu âyette geçen din kelimesi, Fatiha Sûresi'nde de olduğu gibi hesap günü, mükâfat veya ceza olarak karşılık alma günü demektir. Fakat pek çok mealde bu âyet "dini yalanlayanı gördün mü?" şeklinde tercüme edilmiştir.

[2] Câhiliyye toplumu, pek çok âyette yer aldığı üzere yetime çok kötü davranıyordu.

[3] Bu âyette geçen "salat" ifadesi, namaz anlamında değil genel olarak "ibadet" anlamındadır. Bu ve sonraki âyetteki "salat" kelimesine namaz anlamı veren tefsirler ve mealler işin içerisinden çıkamamışlardır. Çünkü Mekke'de Müslüman olan, namaz kılan ve iman etmekle ölümü göze alan hiçbir Müslüman, Kur'an'da geçtiği her yerde kâfirler ve müşrikler için azap ve helak tehdidi olarak kullanılan veyl edilmeyi hak etmemiştir. Nitekim **İbn Abbas**'a (r.a.) isnad edilen, "Âyet Müslümanlarla ilgili olsaydı, 'fî salatihim' denilirdi" şeklinde bir rivâyet vardır.

Diğer taraftan, Mekke devrinde hiçbir Müslüman insanlara gösteriş için namaz kılmamış veya herhangi bir davranış sergilememiştir, yine insanlara yapılacak yardımı engellememiştir. Bu âyetleri Medine'li münafıklarla ilişkilendiren müfessirler, bu zorluğu aşmak için Ma'ûn Sûresinin ilk üç ayetinin Mekke'de, kalan dört âyetinin ise Medine'de indirildiği gibi garip bir fikir geliştirmişlerdir.

Oysa sûrenin tamamı bir defada ve Mekke'de indirilmiştir. Mekke'de münâfık yoktur. **Kurtubî,** Mâûn Sûresinin son dört âyetinin münafıkların özelliğini anlattığını söylese de bahsi geçen âyetler münafıkların değil Mekke müşriklerinin vasfıdır. Çünkü onların en önemli özellikleri, gösteriş için iyilik yapmak, gösteriş için cömert davranmak ve gösteriş için kahramanlık sergilemektir. (Ayrıntı için *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* isimli kitabımıza bakılabilir.)

Önceki âyetlerde de diğer Mekkî sûrelerde olduğu gibi, Mekke müşriklerinin durumu anlatmaktadır. Yani sûrede bir bütün halinde müşriklerin özellikleri anlatılır.

Buradaki salatı namaz olarak anlayan müfessirlerin bir kısmı da âyetin Müslümanlara yönelik olduğunu iddia etmişler; konuyu "namazda yanılmaya," hemen herkesin başına gelebilecek bir noktaya indirgemişler, Peygamberimizin de namazda yanıldığını dillendirmişlerdir.

Müşriklerle ibâdeti yanyana düşünemeyenler için onların şirk koşarak inandıkları Allah'a, kendilerince ibadet ettiklerini belirtmek isteriz. Nitekim onla-

107:5-7 Onlar, ibâdetlerinde samimî değildirler. Allah'ın rızâsını aramak yerine, insanlara gösteriş yaparlar. En küçük bir yardımı dâhi insanlardan esirgerler. **(2:264; 4:38; 8:47)**

rın bu ibadeti bir âyette yine "salat" kelimesiyle şöyle ifade edilir: "Müşriklerin Kâbe'deki salâtları/ ibâdetleri, sadece ıslık çalıp el çırpmaktır." (Tevbe Sûresi, 9:35) Konumuz olan âyette "veyl/ yazıklar olsun" denilen namaz, müşriklerin bu namazıdır.

Kur'an'da münafıkların namaza karşı tutumlarının anlatıldığı âyet de vardır. İlgili âyette onların namaza "üşenerek, istemeye istemeye" kalktıkları haber verilir. (4:24; 142)

İmam Mâturîdî de âyette geçen namazın müşriklerin namazı olmasını mümkün görür. Ayrıca burada "salâtın" itaatten kinâye olabileceğini söyler. "Buna göre âyet 'Yazıklar olsun o itaat etmeyen ve boyun eğmeyenlere' mânâsına gelir" der. (5:106. âyetin açıklamasına da bakınız.)

Mâ'ûn Sûresinde sayılan vasıflar her ne kadar müşriklerin özellikleri olsa da bir mü'minde, bir Müslümanda bulunmaması gereken "müşrikçe" vasıflardır.

KEVSER SÛRESİ

Mekke'de indirilmiştir, 3 âyettir. Kur'an'ın en kısa sûresidir.

İsmini, ilk âyette geçen ve anlamı hakkında farklı şeyler söylenen "kevser" kelimesinden alır. Rivâyete göre Mekke'de erkek çocukları ölünce müşriklerin hakaret kastıyla "ebter/soyu kesik" demeleri sebebiyle Peygamberimizi teselli etmek için indirilmiş; yapması gerekenler aktarılmıştır.

Kevser Sûresi, Duha ve İnşirah sûrelerinin tamamlayıcısı gibidir. O sûrelerde sayılan nimetlere, başka nimetler de eklenmiştir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

108:1-3 Doğrusu Biz sana Kevser'i/ Kur'an'ı ihsan ettik.[1] Öyle ise sen de Rabbin için kullukta bulun/ Rabbine çağırmaya devam et ve (müşrikler karşısında) dimdik dur/ zorluklara göğüs ger. Asıl nesli kesik olan, sana kin duyandır.[2]

[1] Allah'ın "Biz" ifadesi kullanmasıyla ilgili açıklama için 2:57. âyete bakınız.

Âyetin son kısmı çoğu meallerde "Öyle ise Rabbin için namaz kıl ve kurban kes" ya da "Öyle ise Rabbin için namaz kıl ve ellerini göğüs hizasına kaldır" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu anlamın birincisi Hanefilere diğeri Şâfiîlere göredir. Ancak eğer âyetin anlamı böyle olsa kurban kesmek de rükua giderken elleri kaldırmak da farz olurdu. "Venhar" kelimesinde her iki anlam varsa da âyette bu anlamları tercih etmek, isabetli görünmemektedir.

Kevser, çok anlamlı kelimelerdendir. Kelimenin öncelikli anlamı, "bolluk, bereket, çokluk" demektir. Kelimede ayrıca "bilgi, hikmet, iyilik, soy" anlamı da vardır. Kevserle nübüvvet, İslam veya Peygamberimizin şanının yüceltilmesi de kastedilmiş olabilir. **(94:4)** Bu konuda aktarmadığımız çok farklı görüşler de vardır.

Kevser, daha çok haşir meydanında ve Cennette, Peygamberimize verilecek olan ve hakkında çok değişik anlatımların bulunduğu bir nehrin ismiyle aynîleştirilmiştir. Buna göre kevser, âhiret âlemindeki içenin bir daha susuzluk hissetmeyeceği bir nehirdir.

Kur'an'ın üslubunda gelecek için de geçmiş zaman kipi kullanılsa da "Verdik" ifadesinden, bu nimetin dünyada verildiği anlamı çıkarılabilir.

[2] Çoğu meallerde, sûrenin ikinci âyetine "Rabbin için namaz kıl, kurban kes!" anlamı verilmiştir. Kastedilen namazın da bayram namazı olduğu ifade edilmiştir.

Oysa bayram namazı, cemaatle eda edilmesi gereken bir namaz türüdür. Bu sûre ise Mekkî sûrelerdendir. Âyete bu anlam verildiğinde bir tezat oluşmaktadır. O da bir tarafta "Bayram namazı kıl ve kurban kes!" emri diğer tarafta ise müminlerin henüz bir araya gelerek topluca ibâdet edemedikleri bir konumda olmalarıdır. Bu durumda Mekke'de açıkça bayram namazı kılınmasının ve kurbanların kesilmesinin izahı mümkün değildir. Daha da önemlisi, tarihi verilere göre kurban ibâdeti, hicretten iki yıl sonra uygulanmaya başlanmıştır. Bunun için âyete farklı anlamlar verenler olmuştur.

Kurtubî (ö. 671/1273), sûre Mekke dışında inmişse kastedilenin bayram namazı olduğu; Mekke'de indiyse orada bayram namazının olmadığını ve bunun icma ile sâbit olduğunu söyler.

Mekke'de kurban emri konusundaki müşkili gidermek adına, sûrenin Mekkî değil Medenî olduğu da söylenmiştir.

Ebû Bekr İbnû'l-Arabî (ö. 543/1148), "salât ile ibadet kastedilmiştir çünkü salât kelimesinin asıl anlamı budur" der.

Tefsirlerde "Venhar" kelimesinin "namazda sağ eli, sol el üzerine koymak" olduğu da ifade edilir.

"Venhar" kelimesi, "Kurban kes!" anlamına gelse bile bunun Kurban Bayramında kesilecek kurbana delâlet ettiği söylenemez.

Aynı durum kılınacak namazın Kurban Bayramı namazı olması için de geçerlidir. Bunun içindir ki Hanefi mezhebi dışındaki mezhep âlimleri kurban kesmeyi ve bayram namazı kılmayı bu âyetle delillendirmeyip bayram namazlarını ve kurbanı sünnet bir ibadet olarak görmüşlerdir.

İmam Mâturîdî, "Âyetin doğrudan namaz kılmayı ve kurban kesmeyi amaçlamamış olması da mümkündür" demiştir. Kevser, salat ve venhar kelimelerinin ne anlama geldiğini bulmanın zorluğu noktasında İmam Mâturîdî şöyle bir açıklama yapmıştır:

"Sûrenin doğrudan hedefi, diğer insanlar değil bizzat Rasulullahın kendisidir. Dolayısıyla Cenab-ı Hakk'ın ona yönelttiği "salat, nahr, kevser" ve diğer kavramların ne anlama geldiğini ancak Rasûlullah bilir. Bu durum karşısında biz bu ilâhî mesajın tefsirini yapma zorluğuna girmeyiz, zira bunda Allah hakkında gerçek dışı iddialar ileri sürme tehlikesi mevcuttur. Biz sadece yorumcuların görüşlerini nakletmeyi uygun görürüz."

Bütün bu tartışmaları göz önüne alarak ve bu sûrenin indirildiği zaman dilimini göz önünde bulundurarak biz de kevsere, her geçen gün "indirilen âyetleri" çoğalan Kur'an; salata, kullukta bulunma; venhara ise müşriklerin karşısında dik durma anlamını vermeyi uygun bulduk.

Rabbim, Peygamberimize verilen Kur'an kevserinden istifademizi artırsın; Allah'a, Onun istediği anlamda kulluğumuzu çoğaltsın ve din düşmanları karşısında bizlere dik durmayı lütfetsin.

KÂFİRÛN SÛRESİ

Mekke devrinin ilk yıllarında inmiştir, 8 âyettir. Kevser Sûresi'nde Peygamberimizden Allah'a kulluk yapması istenirken bu sûrede Allah'tan başkasına kulluk etmemesi üzerinde durulmuş, ayrıca inkârcılara seslenilmiştir. Rivâyete göre bu sûre, müşriklerin "Bir yıl biz senin ilahına tapalım, bir yıl da sen bizim ilahımıza tap" şeklindeki teklifleri üzerine indirilmiştir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

109:1-3 De ki: "Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam. Siz de benim ibadet ettiğime, benim gibi kullukta bulunmuyorsunuz.[1]

109:4-6 Ben sizin taptıklarınıza daha önce tapmadım/ tapmıyorum, tapacak da değilim.

Siz de benim kulluk ettiğime daha önce kulluk etmiyordunuz/ kulluk edecek gibi de görünmüyorsunuz.

(Öyle ise) sizin dininiz size, benim dinim de banadır. **(1:4; 39:64)**[2]

[1] Müşrikler Allah'a inanıyorlardı, kendilerince kullukta da bulunuyorlardı. Fakat bu kulluk Allah'ın istediği ve Rasûlullahın uyguladığı tarzda değildi.

[2] Zannedildiği gibi bu kavram o devirde bugün Türkçede "din" diye algıladığımız şeyi tanımlamıyordu. Kelimelerin dilden dile geçerken her zaman anlamlarını korumadıklarını, anlam daralmalarına, genişlemelerine, değişmelerine uğradıklarına daha önce yer vermiştik.

İşte Türkçe'ye geçerken anlam kaymasına uğrayan kelimelerden birisi de "Din" kavramıdır. Bu kavramın Arapça'daki anlamı, Türkçe'deki anlamından bir hayli geniştir. Din, kelimesini Türkçe'de daha çok "töre/ gelenek" kavramı ile ifade etmek mümkündür. Belli bir töreye ve geleneğe sahip insanların oluşturduğu Câhiliye halkının nazarında toplumca benimsenen, yaşanan, âdet ve gelenek hâline gelen her şey ed-dîn idi.

Bu âyette "Sizin dininiz size, benim dinim bana" ifadesi, müşriklerin üzerinde bulundukları dine bir rıza gösterme değil bir tehdittir. "Bana inanmıyorsanız yolunuza devam edin. Benim de sizin gibi olmamı istemeyin. Ama dininize devam etmenin sonucuna da katlanırsınız!"

NASR SÛRESİ

Medine indirilmiştir. Genel kabule göre indirilen son sûredir, 3 âyettir.

İsmini, ilk âyette geçen ve "yardım" anlamına gelen "nasr" kelimesinden alır. Sûrede insanların gruplar hâlinde Müslüman olacakları müjdesi verilmiş ve bu müjde gerçekleşmiştir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

110:1-2 Allah'ın yardımı ve zaferi geldiğinde, insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde, **(3:85)**

110:3 Rabbine hamd ederek onu tesbih et/ Zâtına yakışmayan sıfatlardan uzak tut. Ondan bağışlanma dile. Çünkü O tevbeleri çokca kabul edendir.

TEBBET/ MESED SÛRESİ

Mekke'de ilk yıllarda indirilmiştir, 5 âyettir. İsmini, ilk âyette geçen ve "kurusun/ kahrolsun" anlamına gelen "tebbe" kelimesinden alır. Sûre, Mesed ismiyle de bilinir.

İsim zikredilmese de sûrede kastedilenin Peygamberimizin amcası Ebû Leheb ve hanımı olduğu tefsirlerde yer alır. Aslında İslam'a karşı, Ebû Leheb pozisyonunda olan herkes, bu sûrenin muhatabıdır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

111:1-2 Alevin Babası/ Ebû Leheb kahrolsun! Zâten kahrolacak da.[1] Ne malı ne de kazancı ona fayda vermedi/vermeyecek. **(86:9-10)**

111:3-5 Yakında kendisi ve dedikoduculuğuyla fesat ateşine odun taşıyan/ körükleyen karısı da boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde onunla birlikte alevli bir ateşe yaslanacak/ girecek.[2]

[1] Ya da "Ebû Leheb'in zararı devam etsin"

İstisnalar dışında çoğu meallerde bu cümle "Ebû Leheb'in iki eli kurusun!" şeklinde çevrilmiştir. Kur'an'da çokça kullanılan, yüz, eller ve ayaklar gibi uzuvlar, bedenin birer uzvu olarak değil bütün vücudu ya da kişiyi temsil eden semboller olarak algılanmalıdır. Çünkü bir şeyin bir parçasının zikredilip tamamının kastedilmesi, zikri cüz irâde-i kül'dür. Elden kasıt kişinin kendisidir. "Kuruyan" yani yok olup giden de eli değil, kendisidir.

İslam düşmanlığında sembol bir isim olan Ebû Leheb'in sıfatlarını taşıyan herkes geçmişte olduğu gibi günümüzde ve gelecekte bu sûrenin muhatabıdır.

Ebû Leheb, Kur'an'da ismi geçen tek müşriktir. Asıl ismi Abduluzza idi. Bu sûreden sonra "Alevin Babası" anlamında, Ebû Leheb olarak tanınmıştır. Araplarda çok ileri derecede bir asabiyet, kavminden olanı koruma düşüncesi hâkimdi. Böyle olduğu içindir ki Boykot Hadisesi, müşrik olmakla birlikte Rasûlullahı koruyan bütün Hâşimoğullarına genelleştirildi. Asabiyet sebebiyle müşrik de olsa bütün akrabaları onun yanında yer alırken bunun tek istisnası Ebû Leheb olmuştur. Amcası olduğu halde onun yeğenine/ Peygamberimize karşı tutumu hakkında *Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek* kitabımızın 2. cildine bakılabilir.

[2] Bizim "fesat ateşini körükleyen/ dedikoducu" şeklinde deyim anlamıyla tercüme ettiğimiz ifade, pek çok mealde "odun hamalı olan" "Alevlerin yakıtı olan odunların taşıyıcısı karısı da" "Eşi de boynunda bir urgan olarak o ateşe odun taşıyacak" "karısı da öyle odun hamalı olarak" şeklinde tercüme edilmiştir. Bu tercümelerin doğru olmadığını düşünüyoruz.

Böyle bir sûreyi, Ebû Leheb gibi bir azgının yüzüne okumak, Peygamberimizin kendiliğinden yapacağı bir şey değildi. Onun bunu her türlü tehlikeyi göze alarak okumuş olması, onun bir peygamber olduğunun delilidir.

Diğer taraftan bu sûrede çok açık bir mucize söz konusudur. Rabbimiz burada Ebû Leheb'in ve Ebû Süfyan'ın kız kardeşi olan eşinin iman etmeyeceğini, Cehennemlik olduklarını bildirmektedir. Bu, doğrulanmıştır. Oysa Ebû Leheb Peygamberimize gelip "Ey Muhammed, bu okuduğun benim Cehennemlik olduğumu gösteriyor. Ben sana samimî olarak iman etsem yine Cehenneme mi gideceğim?" diye sorsaydı, Peygamberimiz muhtemelen "Hayır!" cevabını verirdi. Bu durumda da zor durumda kalırdı. Oysa böyle bir şey yaşanmamış, Ebû Leheb'in hayatı, her türlü gaybı bilen Allah'ın bildirdiği hal üzere sonuçlanmış, iman etmeyerek Cehennemi boylamıştır.

İHLAS SÛRESİ

Mekke'nin ilk döneminde indirilmiştir. 4 âyettir. Sûrede Allah'ın birliği özerinde durulur. Allah'ın sıfatlarına yer verilir, Allah'a yapılan çocuk isnadı reddedilir. Doğan ve doğuranların, başkalarına muhtaç olanların ilah olamayacağı vurgulanarak doğru bir Allah tasavvuru ortaya konulur. Bu yönüyle tevhidin en veciz, en özlü ifadesi olan sûre, İhlas ismiyle anılmıştır.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

112:1-2 De ki: "O Allah'tır; bir tektir. Sameddir/ hiçbir şeye hiç kimseye ihtiyacı yoktur ama her şey Ona muhtaçtır.

112:3-4 O, doğurmadı, doğurtmadı/anne ya da baba olmadı ve doğurulmadı. Onun hiçbir dengi, benzeri yoktur. **(6:101; 19:88-90; 21:26-27; 23:91)**

FELÂK SÛRESİ

Mekke'de ilk yıllarda indirilmiştir. 5 âyettir. İsmini, 1. âyette geçen ve "sabah aydınlığı" anlamına gelen "felak" kelimesinden alır. Sûrede bâzı olumsuzluklardan Allah'a sığınma öğretilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

113:1-5 De ki: "Yarattığı şeylerin şerrinden, zifiri karanlığı çöktüğünde gecenin şerrinden, düğümlere üfleyen büyücü kadınların ve haset ettiğinde hasetçinin/ kıskancın şerrinden, karanlığı yarıp içinden sabahın aydınlığını çıkaran Rabbe sığınırım."[1]

[1] Bizim "karanlığı yarıp içinden sabahın aydınlığını çıkaran Rabbe sığınırım" şeklinde tercüme ettiğimiz 1. âyet, çoğu meallerde "Sabahın Rabbine sığınırım" şeklinde yüzeysel bir şekilde tercüme edilmiştir.

NÂS SÛRESİ

Mekke'de ilk yıllarda indirilmiştir, 6 âyettir. İsmini, ilk âyette geçen ve "insanlar" anlamına gelen "nâs" kelimesinden alır. Bir önceki sûrede olduğu gibi şerli varlıklardan ve durumlardan Allah'a sığınmayı öğretir. Felak ve Nâs sûresinin ikisine birden Muavvizeteyn denilir.

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

114:1-6 De ki: "İnsanların kalplerine sinsice vesvese verenlerin/ şüphe düşüren, cinden ve insanlardan olan şeytanların şerrinden, insanların Rabbine, mâlikine ve ilâhına sığınırım." **(6:112)**

Not:

12.12.2012 tarihinde, saat 24'te tamamlanmıştır. Kitabının anlaşılması konusunda beni istihdam eden, tercihimi onaylayıp, beni meal hazırlamaya muvaffak eden bütün varlıkların ve insanların Rabbi olan Allah'a şükürler olsun. Bütün hamd Onadır. Rabbim hayırlı eylesin, tesirini yaratsın. Bu fakiri ihlastan ve tevhitten ayırmasın. Beni ve sizleri Kur'an kevserinden fazlasıyla istifade eden kullarından eylesin.

BİBLİYOĞRAFYA

Abdullah, Prof. Dr. Müsait Müslim. ***Gelişme Döneminde Tefsir,*** Tercüme, Prof. Dr. Muhammed Çelik, İzmir—2006.

Abdülbaki, Muhammed Fuâd. ***El-Mu'cemu'l-Müfehres Li-Elfâzı'l-Kur'âni'l-Kerîm***. Mektebetü'l-İslamiye, İstanbul—1982

Ağkuş, Yusuf. ***Kur'an Yolu Adlı Tefsirin Tefsir İlmi Açısından Değerlendirilmesi*** (Yüksek Lisans Tezi) Danışman *Prof. Dr. Yusuf Işıcık,* Konya-2008.

Ahmed bin Hanbel. ***Kitabü'z-Zühd***. Tercüme, Mehmet Emin İhsanoğlu, İz Yayınları, İstanbul—2006

Akdemir, Doç. Dr. Hikmet. "Kur'an'ı Kerim Ve Türkçesi" Adlı Çeviriye Dair Bazı Değerlendirmeler" ***Marife,*** Yıl. 5, Sayı. 2, Güz 2005.

—"Kur'ân-ı Kerim'de Mecazın Varlığı Problemi" *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* IV, 1998.

—"Kur'an-ı Kerim'de İsraf Kavramı" ***Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi***, Cilt: VII, Sayı: 1 Ocak-Haziran 2001

Akdemir, Doç. Dr. Salih. "Cumhuriyet Döneminde Yayınlanan Türkçe Telif Ve Tercüme Tefsirler Üzerine Bir Değerlendirme" ***İslâmî Araştırmalar*** Cilt: 2 Sayı: 8 Ağustos-1988

—***Son Çağrı Kur'an***. Ankara Okulu Yayınları, Ankara—2009.

Akgül, Prof. Dr. Muhittin. ***İdeal Toplum Açısından İsra Sûresi'nin Tefsiri.*** İzmir—2015.

Akgül, Yrd. Doç. Dr Muhittin. ***Kur'an'a Yeni Yaklaşımlar,*** İstanbul—1999.

Akın, Mehmet Emin. ***Te'vil'in Tahrife Dönüşmesi/ Muhammed Esed Ve Mustafa İslamoğlu Örneği.*** Medarik Yayınları, Ankara—2011

Akpınar, Doç. Dr. Ali. ***Kur'ân Coğrafyası (Kur'an'da Yer Adları***) Fecr Yayınları, Ankara—2002

Akseki, Ahmet Hamdi. ***Ve'l-Asr Tefsiri,*** Sadeleştiren Ve Notlandıran, Ertuğrul Özalp, Birun Yayınları, İstanbul

Albayrak, Ahmet. ***Muhammed İkbal.*** Kaynak Yayınları, İzmir—2007.

Aldemir, Halil, ***Nebevî Mücadele Bağlamında Kalem Sûresi Tefsiri,*** Kitabî, İstanbul—2013

Alp, Musa. "Arapçada Eş veya Yakın Anlamlı Kelimelerin Peş Peşe Kullanımı ve Türkçeye Çeviri Teknikleri" ***Ç.Ü. İlahiyat F. Dergisi***, Cilt 2, sayı 2, Temmuz-Aralık-2002

Alparslan, Yaşar. ***Eshab-ı Kehf Vukûu, Şuyûu***, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş—2010.

Amine Vedûd-Muhsin. ***Kur'ân ve Kadın***, İz Yayıncılık, İstanbul—2000.

Arpa, Dr. Abdülmuttalip, "Arap Dilinde Bir Çokanlamlılık Türü: Ezdad-Doğuşu, Gelişimi Ve Kur'an'daki Tezahürleri" ***Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*** 2010/I-II Yıl:1, Cilt:1 Sayı:1-2

Aslan, Doç. Dr. Gıyasettin, "Kuran-ı Kerim'de Eyyu Edatı Ve Tercümesi Problemi" ***Bilimname*** XV, 2008/2

—"Türkçe Kur'an Meallerinde 'Min' Harfinin Aktarım Problemi" ***Marife***, Yıl. 4, Sayı. 1, Bahar 2004

—"Türkçe Kur'an-ı Kerim Meallerinde Hedef Dilin Önemi" ***Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*** (2003)

Atalay, Doç. Dr. Orhan, "Kur'an'ın Başka Dillere Çevrilmesi Ekseninde Ortaya Çıkan Tartışmaların Tarihsel Arka Plânı" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010.

Ateş, Doç. Dr. Avnullah Enes. "Kur'an Çevirilerinde Akıbet Lâmı" ***Tasavvur/Tekirdag İlahiyat Dergisi,*** Haziran 2021, C. 7.

Aydar, Dr. Hidayet. ***Kur'ân-ı Kerim'in Tercüme Meselesi,*** Kur'an Okulu Yayıncılık, İstanbul—1996.

Aydın, Dr. Muhammed. "Kur'ân Meâllerinde İ'rab Bağlamındaki Tercüme Problemleri" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Aydın, İsmail. ***Kur'ân'ın Filolojik Yorumu Tarihsel Gelişim ve Sorunlar***, Ankara Okulu, Ankara—2014

Bali, Rıfat N. "Amerikan Büyükelçisi Charles H. Sherıll'ın Raporu, Atatürk'ün Dine Bakışı" ***Toplumsal Tarih,*** sayı, 153, Eylül 2006.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, "Kur'an'ın Ana Dilimize Çevrilmesi? Kur'an Nedir?" ***A.Ü.İ.F. dergisi*** , sayı, 2-3, yıl, 1952.

Baydar, Ahmet. ***İki Deniz Arasında Vahiy***, Beyan Yayınları, İstanbul—1999

Bayındır, Prof Dr. Abdülaziz. ***Kur'ân-ı Kerim'in Açıklamalı Meali*** (Fatiha Sûresi, Bakara Sûresi). Süleymaniyea Vakfı Yayınları, İstanbul—2003

—"Kur'an'ı Açıklamada Kur'an'ın Gösterdiği Yöntemler" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Bedir, Doç Ahmet-Dr. H. Hüseyin Tunçbilek "Harut ve Marut İki Melek Mi?" ***Harran Ü. İlahiyat Fak. Dergisi***, 2002, Sayı: IV.

Bilgin, Abdulcelil. ***Kur'an'daki Deyimler ve Zemahşerî'nin Keşşâfı,*** Ankara Okulu, Ankara—2008

—***Kur'an Meâllerinde Anlatım Bozuklukları,*** Ankara Okulu, Ankara—2012

Bilgiz, Dr. Musa, "Kur'an'da Zikir Kavramının Anlam Alanı" ***Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** Sayı: *25, Erzurum, 2006*

Bilgiz, Prof, Dr. Ahmet, "Kur'an'da İhtilaf, Tefrika Ve Hizip İfadeleri" ***Rahmet Ve Çatışma Bağlamında İslam Mezhepleri Sempozyumu Bildirileri***, 25-27 Mart, Karaman. Konya-2016

Bulut, Ali, "Kur'an'daki Çok Anlamlı Kavramların Türkçeye Çevirisi Sorunu (İsraf Kavramı Örneği)" ***Diyanet İlmî Dergi***, Cilt: 42, Sayı, 1.

Bursalı Mehmet Tahir, ***Osmanlı Müellifleri.*** Sadeleşti-renler: A. Fikri Yavuz-İsmail Özen. Meral Yayınları, İstanbul tarih yok.

Câbirî, Muhammed Âbid. ***el-Fehmü'l-Kur'an Nüzul Sırasına Göre Hikmetli Kur'an'ın Anlaşılır Tefsiri,*** Tercüme, Muhammed Coşkun, İlimyurdu Yayıncılık, İstanbul—2013.

Candan, Abdülcelil. "Meal ve Tefsirlerde Görülen Bâzı Sözcük ve Deyim Hataları İle Bunların Önemli Nedenleri" ***Mârife,*** Yıl, 1, sayı, 3.

—***Kur'an Okurken Zihne Takılan Âyetler Müşkilü'l-Kur'an,*** Elest Yayınları, İstanbul—2004.

Cerrahoğlu, Prof. Dr. İsmail. ***Tefsir Tarihi.*** Fecr Yayı-nevi, Ankara—2009

Cündioğlu, Dücane. ***Anlamın Tarihi.*** Kitapevi, İstanbul.

—***Bir Kur'an Şâiri Mehmet Âkif ve Kur'an Meali.*** Gelenek Yayıncılık, İstanbul—2004

—***Kur'ân'ı Anlamanın Anlamı,*** Kaknüs Yayınları, İstanbul—2005.

—"Matbu Türkçe Kur'an Çevirileri ve Kur'an Çevirilerinde Yöntem Sorunu" ***Kur'an Sempozyumu***, Bilgi Vakfı Yayınları, Ankara—1996

—***Kur'ân Çevirilerinin Dünyası***, Kitapevi, İstanbul—1999.

Cürcânî, Ali bin Muhammed. ***Ta'rifat***. Beyrut—1983.

Çalışkan, İsmail, ***Siyasal Tefsirin Oluşum Süreci.*** Ankara Okulu, Ankara—2003.

Çantay, Hasan Basri. ***Kur'an-ı Hakim ve Meâli Kerim.*** İ-tanbul—1979.

Çelik, Doç. Dr. Muhammed. "Türkçe Meallerde Görülen Bazı Anlama ve Anlatım Sorunları ve Bunların Çözümüne Dair Teklifler" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu,*** DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Çelik, Dr. Ahmet. ***Kur'ân Semantiği Üzerine***, Ekev, Erzurum—2002.

Çiçek, Prof. Dr. Halil. "Kur'an'da Sema Kavramı" ***Dicle İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** 2007, Cilt, 9, s. 1.

Dabbetü'l-Arz Profesör. (Bazı Alevî dedeleri tarafından hazırlanmış.) ***Kur'an'ı Hakim ve Öz Türkçe Meali***. Ayyıldız Yayınları, Ankara—1995.

Demir, Adem. "Cemaatler Arası Meal Savaşları" ***Newsweek Dergisi***. 1 Temmuz 2009.

Demir, Ramazan. ***Hadım Edilen Nebi Yusuf***, Hına Yayın, İstanbul—2018.

Demirbaş, Oktay. *Kur'an'da Fitne Kavramının Semantik Tahlili,* Danışman, Yrd. Doç. Gıyasettin Arslan, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ—2004.

Dereli, Muhammed Vehbi. ***Tefsirde Yanılgı Sebepleri ve Bunlardan Korunma Yolları***, Fecr Yayınları, Ankara—2009.

Doğrul, Ömer Rıza, ***Kur'an Nedir?*** Âmidî Matbaası, İstanbul—1927.

Doğrul, Ömer Rıza. ***Kur'an'ı Kerim'in Tercüme ve Tefsir-i Şerifi Tanrı Buyruğu***, Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, İstanbul.

Döner, Ertuğrul. ***Tefsirde İsrâiliyyât'ın Kaynak ve Bilgi Değeri***, Ankara Okulu, Ankara—2015

Durmuş, Doç. Dr. Zülfikar, "Mustafa Öztürk'ün Kur'an-ı Kerim Meali İsimli Eserinin Analizi" ***İnönü Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi.*** Bahar 2010/ 1(1)

— "Sad 30-33. Ayetler Bağlamında Hz. Süleyman-Klasik Tefsirlere Eleştirel Bir Yaklasım-" ***Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*** 18 / 2008

—***Kur'an'ın Türkçe Tercümeleri***, Rağbet Yayınları, İstanbul—2007

—"Kur'an'da Hakk Kelimesinin Türkçe Meallere Aktarımıyla İlgili Tespit ve Öneriler" ***EKEV Akademi Dergisi***, Yıl:8, Sayı: 20 (Yaz 2004)

—"Câhiliyye Döneminde Kullanılan ve Kur'an'da Geçen Bâzı İfadelerin Çeviri Sorunu" ***Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu*** 1-3 Temmuz 2011. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kültür Ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı.

—"Kur'an'da 'İmrae' Ve 'Zevc' Kelimelerinin Anlam Alanı" ***Cumhuriyet İlahiyat Dergisi***, 21, Sy. 3 (Aralık 2017).

—"Kur'an-ı Kerim'de İbâha İfade Eden Emir Siygalarının Çeviri Problemi" ***İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*** Güz 2010/ 1(2)

—"Türkçe Meallerde Ashab-ı Kehf İle İlgili Yapılan Hatalar" ***Uluslararası İnanç Turizmi Ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu*** 20-22 Eylül 2012—Kahramanmaraş

—"Kur'an'da Hikmet Kavramı" ***Akademik Araştırmalar Dergisi*** Ağustos-Ekim 2003 Yıl: 5 Sayı: 18

Durmuş, Zülfikar–Havva Özata "Kur'an'da Geçen *Kalîlan Mâ*" İfadesinin Anlam Alanı Ve Çeviri Sorunu" ***Umde Dînî Tetkikler Dergisi***, Cilt: 2, Sayı: 2 (Aralık 2019):

Ebû Hayyan el-Endülüsî. ***el-Bahri'l-Muhît.*** Risaleti'l-Alemiyye-2015/ 1436

Ebû Ubeyde. ***Mecâzü'l-Kur'an***. Mısır—1954/1374

Ecer, A. Vehbi, "Kur'ân-ı Kerim'in Manzum Tercüme Denemeleri" ***Hikmet Yurdu***, Yıl: 2, s. 3 (Ocak-Haziran 2009)

Ekin, Dr. Yunus, "Dilsel/ Etimolojik Anlamın Kur'an Çevirileri Açısından Konumu ve Sınırları" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Erbaş, Dr. Muammer, "Yaşar Nuri Öztürk'ün Meâli Üzerine Bir Değerlendirme" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Erdal, Doç. Dr. Mesut, "Kur'an Meâllerinde Hakikat-Mecâz İkilemi (Bakara Sûresi, 54. Âyet Bağlamında) *Kur'an Mealleri Sempozyumu*, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Erdoğan, Dr. Mehmet. ***İslam Hukukunda Ahkamın Değişmesi.*** İfav, İstanbul—1990

Eren, Doç. Dr. Şadi. ***Kur'ân'da Teşbih ve Temsiller***, İzmir—2006.

Ergin, Osman Nuri, ***Türk Maarif Tarihi.*** Eser Matbaası 1977.

Erten, Doç. Dr. Mevlüt. "Kur'an'da Hakikat Ve Mecazın Tespitinde Bağlamın Önemi" ***İslâmî İlimler Dergisi***, Yı18, Cilt 8, Sayı 1, Bahar 2013

Erten, Mevlüt, "Kuran'da Ölüm Panoraması (Kıyâmet Sûresi 26–30. Ayetlerine Yeni Bir Bakış)" *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 2011, Cilt: XV, Sayı: 1

Erten, Mevlüt, "Kur'an'da *Zevc* Kelimesi Ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu" *Ekev* Akademi Dergisi Yıl: *7* Sayı: *17* (Güz 2003)

Esed, Muhammed, Kur'an Mesajı: ***Meal-Tefsir***. Çevirenler, Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul—2004

Esen, Dr. Hüseyin. "Ahkâm Âyetleri Açısından Meallere Bir Bakış" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Feyizli, Hasan Tahsin. ***Feyzü'l-Furkan Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli***, Server İletişim, İstanbul—2007

Gazâlî, Ebû Hamid. ***Fedaihu'l-Bâtıniyye***. Kahire 1964/ 1383

—el-Kıstâsü'l-Müstakîm/ Dosdoğru Ölçü. Tercüme, Prof. Dr. İbrahim Çapak, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul—2016.

Gezgin, Doç. Dr. Ali Galip. ***Kur'ân'da Sevgi***, Rağbet Yayınları, İstanbul—2010.

—"Kur'ân Meâllerinde Takva Kelimesinin Türkçeye Çeviri Sorunu" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Gölpınarlı, Abdülbaki. ***100 Soruda Tasavvuf***. Gerçek Yayınevi, İstanbul—1969

Gördük, Doç. Dr. Yunus Emre, "Hz. İbrâhim'e Kuşlarla Verilen Mesaj (Bakara/260. Âyet) Özelinde Bağlamın Tefsire Etkisi" ***Uluslararası Hz. İbrâhim (A.S.) Ve Nübüvvet Sempozyumu Tebliğler Kitabı***, Nida Yayıncılık, İstanbul—2019

—"Tefsir-Meâl İlişkisi Üzerine Bir Analiz: Bakara Sûresi 184. Âyetin Türkçeye Aktarımı Örneği" Cumhuriyet ***İlahiyat Dergisi***, Aralık 2020, 24 (3).

—"Kur'ân'da Geçen Zakkum Ağacı Üzerine Bir Literatür İncelemesi" ***Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi***, Sayı 37, 2017

— "Gadab" Kavramı Ve Kur'ân Perspektifinden Analizi" ***E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*** -Sayı: XIII, Nisan-2015.

—"Kur'ân'da Gayz Kavramı" ***Ekev Akademi Dergisi*** Yıl: 18 Sayı: 60 (Yaz 2014)

—"Îsa'nın Meseli Niçin Âdem'inki Gibidir? (Âl-i İmran Sûresi 59. Âyetle İlgili Bir İnceleme)" ***III. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi*** 24-26 Ekim 2019, Iğdır—2019

Gözel, Mehmet. ***Kur'an'da Havf Kavramı***, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Sait Şimşek, Konya—2013.

Güllüce, Dr. Hüseyin, "Salât Kavramı: Etimolojisi Ve Bazı Mülâhazalar" ***Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,*** Sayı: 23, Erzurum, 2005

Güngör, Prof. Dr. Mevlüt, "Bazı Ayetlerin Anlamları İle İlgili Mülahazalar" ***Tarihten Günümüze Kur'an İlimleri Ve Tefsir Usûlü***, İlim Yayma Vakfı, İstanbul—2009.

Gürbüz, Doç. Dr. Faruk. "İttika Fiili Bağlamında Allah Lafzının Yorum Ve Çevirisi" ***Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*** (Erzsosde) X-I [2017]

—"Bir Tercüme Sürecinde Mütercimi Yönlendiren Sebeplere Analitik Bir Bakış (Kureyş Sûresi Örneği)" ***Ekev Akademi Dergisi***, Yıl: *10* Sayı: *26* (Kış *2006)*

Hacımüftüoğlu, Dr. Halil. ***Kur'an Tercümelerinde Yöntem Sorunu Kur'an'ın Mâhiyetine, Temel Kavramlarına Ve Çevirisi Sorununa Farklı Bir Yaklaşım,*** İz Yayıncılık, İstanbul—2008

Halidî, Prof. Dr. Salah Abdulfettah, ***Kur'an'la İletişim Nasıl Kurulur?*** Çeviren: Abdurrahim Şen, Buruc Yayınları, İstanbul—2009.

Hamidullah, Muhammed, "Mescidü'l-Aksâ Ve'l-Mescidü'l-Aksâ" Çev. Mehmet Selim Ayday, ***Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi***, Yıl:2016-Sayı:4-5.

Hamidullah, Prof. Dr. Muhammed. ***Kur'an Tarihi ve Türkçe Tefsirler Bibliyoğrafyası.*** Tercüme, Mehmet Sait Mutlu, Yağmur Yayınları, İstanbul—1965.

Hatip, Doç. Dr. Abdülaziz. ***Beş Sûrenin Tefsiri (Nur, Yâsîn, Saf, Mülk, Nebe)*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2007.

Hocaoğlu, Dr. Mustafa, "Kur'an'ı Anlamada Parçacı Yaklaşım Sorunu" ***Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi***, Cilt:8, Sayı: 40, Ekim 2015

Hocaoğlu, Mustafa, "Kıyâmet Sûresi'nin 16-19'uncu Ayetlerine Yüklenen Geleneksel Yorumlar Üzerine Adlı Çalışmanın Değerlendirilmesi" DEÜİFD, XXIX/2009.

—"Meal Yanlışları-1" ***Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** 1 (2012)

Isfahanî; Râğıb, ***Müfredât. Kur'an Kavramları Sözlüğü,*** Çeviren, Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul—2018.

Işıcık, Prof. Dr. Yusuf, "Kur'an-ı Kerimin Terceme Edilmesi Ve Âyetlerinin Sıhhatli Anlaşılması Konusunda Bâzı Mülâhazalar" ***Selçuk Ü.İ.F. Dergisi***, Sy. 11, 2001/Bahar

Izutsu, Toshıhıko, ***Kur'an'da Tanrı Ve İnsan***. Kur'anî Dünya Görüşünün Semantiği, Türkçesi: Dr. M. Kürşad Atalar, Pınar Yayınları, İstanbul—2017.

İbn Abbas, Garibü'l-Kur'an, (Suyutî, el-İtkan, Kur'an İlimleri Ansiklopedisi içinde), Madve Yayınları, İstanbul—

İbn Abbas. ***Garibü'l-Kur'an***, Yayınlayan Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, Ankara Ü.İ.F.D 1978/22.

İbn Aşûr, Şeyh Muhammed el-Fazıl, ***Anahatlarıyla Tefsir Tarihi,*** Tercüme, Bahattin Dartma-Ömer Pakiş, Rağbet Yayınları, İstanbul—2007

İbn Ebî Hâtim, ***Tefsîrü'l-Kur'ani'l-Azîm.***

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekir Abdullah bin Muhammed, ***Mu-sannef.*** Müesseseti Ulûmi'l-Kur'an, Beyrut—1427/2006.

İbn Kesîr, ***Tefsîrü'l-Kur'ani'l-Azîm.*** Riyad-1413/1993.

İbn Kuteybe. ***Garîbü'l-Kur'an***. Beyrut-1978/1398

İbn Kuteybe, ***el-Maarif (Nebiler ve Sahabilerin Sireti)*** Tercüme, Hasan Ege. Şelale Yayınevi, İstanbul.

İbn Teymiyye, ***Mukaddime fi usûli't-Tefsir***. Beyrut—1408/1988.

İbnü'l-Esir. ***el-Kâmil*** Fi't-Tarih. Beyrut-1414/1994

İnan, Abdulkadir. ***Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Tercümeleri Üzerine Bir İnceleme,*** Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara—1961

İnan, Dr. Ahmet, "Bir Meâl Metodolojisi Oluşturmak İçin Öneriler" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

İslamoğlu, Mustafa. ***Hayat Kitabı Kur'an: Gerekçeli Meal-Tefsir.*** Düşün Yayıncılık, İstanbul-2008

İşler, Doç. Dr. Emrullah. "Çok Anlamlılık, Anlam Daralması ve Kur'ân'ın Türkçe Çevirilerinde Yapılan Yanlışlar" ***Kur'an ve Dil-Dilbilim ve Hermenötik-Sempozyumu,*** 17-18 Mayıs 2001—Erzurum

—"Fitne Katilden Beter mi?-Fitne Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu" ***İslamiyât*** II (1998) sayı 2

—"Secde Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu" ***İslamiyât*** I (1998) sayı 3.

Kaçar, Dr. Halil İbrahim. "Hazıf Üslubu Açısından Meâllerin Değerlendirilmesi" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Kahraman, Dr. Ferruh. ***Ulûmu'l-Kur'an Özelinde Tefsirde İhtilaflar,*** Rağbet Yayınları, İstanbul—2011

Kahraman, Dr. Kemal. ***Muhammed M. Pıckthall, Bir İngiliz Yazarın Müslüman Olarak Portresi***. İz Yayıncılık, İstanbul-1994

Kalın, Dr. Faiz. ***Felsefe ve bilim Işığında Kur'an'da Zaman Kavramı,*** Rağbet Yayınları, İstanbul—2005

Kara, Doç. Dr. Osman, "Adem'i Şirke Bulaştırmak Ya da Âyetleri Metnin Bütünlüğü İçinde Anlamak (A'raf, 7/189-190 Örneği) ***Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi***, Yıl: 2015, Cilt: 1, Sayı: 1.

Kara, Doç. Dr. Osman, "*Kur'an'daki Mübhem İfadelerin Çeviri Sorunu*" Tekirdağ İlahiyat Fakültesi Dergisi/Tasavvur, C. 4 Sy. 1 Haziran 2018

Kara, Doç. Dr. Osman, "Teori Ve Uygulama Açısından Meâllerin Girişleri" ***İlahiyat Tetkikleri Dergisi, Ilted,*** Erzurum 2017, Sayı: 47

Kara, Dr. Osman, "Bakara/184. Ayetin Meâli Üzerinden Hüseyin Kazım Kadri'nin Nûru'l-Beyân'ına Bir Bakış" ***Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi***, Cilt: XVI, Sayı: 29 (2014/1)

Kara, Dr. Osman, "Kur'an'da 'Cemel' Kelimesinin Okunuş Ve Anlamı Üzerine" *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XIII, Sayı: 24 (2011/2)

Karaalp, Dr. Cahit, "Ahmet Didin'in Rayiha Yayıncılık Tarafından Neşredilen Renkli Mealindeki Çeviri Yanlışları", ***Tader/Tefsir Araştırmaları Dergisi***, Cilt: 5, Sayı: 1, Yıl: 2021, Nisan.

—"Hz. Âdem'in Yaratılışı, İnsanlığın Çoğalması Ve Diğer Yaratılış Meselelerinin Kur'ân Açısından Değerlendirilmesi" ***Dergiabant,*** Cilt: 9, Sayı: 1 (Mayıs, 2021)

—"Usûl Ve Üslûp Açısından "Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri" ***Edebali İslamiyat Dergisi,*** Cilt: 5, Sayı: 1 Mayıs/2021

—"Kur'an Kavramlarının Türkçeye Aktarılması Bakımından İyileştirmeye Açık Yanlar" (Yayın-lanmamış Tebliğ) ***Kur'an Yolu Mealinde Geliştirilmeye Açık Alanlar Çalıştayı,*** Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, 17-19 Mart 2021 Ankara.

—"Son Dönem Meallerinde Kur'an'ın Yeniden Yorumlanması Çabaları: Tahlil Ve Tenkit" ***Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Dergisi,*** Yıl 5, Cilt 5, Sayı 1, Bahar 2019.

—Türkçe Meâllerde Kavram Çevirileri Sorunu "Salât" Kavramı Örneği, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Yusuf Işıcık, İkinci Danışman: Doç. Dr. Abdulcelil Bilgin, Konya – 2017

Karabulut, İlhami. "Tanrı Buyruğu ya da Bir Tahrifin Anatomisi" ***İslamiyat*** III (2000) sy. 1.

Karagöz, Doç. Dr. İsmail, "İhsan ve Muhsin Kavramları Özelinde Çok Anlamlı Kur'an Kavramlarının Çeviri Sorunu" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu,*** DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

—Dilbilimsel Tefsir ve Kur'an'ı Anlamaya Katkısı (Hicrî İlk Üç Asır) Yayınlanmamış Doktora tezi Kayseri—2009

Karagöz, Doç. Mustafa "Kur'an Kavramlarının Anlamını Belirlemede Artzamanlı Ve Eşzamanlı Semantiğin Rolü" ***Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*** XIIII, 2017/2

—"Şuârâ Sûresi, 153. Ve 185. Âyetlerdeki Müsehharîn Kelimesinin Tefsirlerde Görülen Anlam Farklılaşması" ***Mârife,*** Bahar, 2011.

Karakaya, Mehmet Murat, Kur'an'ın Anlaşılmasında Dil Problemi, Marifet Yayınları, İstanbul—2003.

Keskin, Dr. Hasan. ***Kur'an'da Fitne Kavramı,*** Rağbet Yayınları, İstanbul—

Kırbaşoğlu, M. Hayri, ***İslam'ın Kurucu Metni.*** Kur'an Araştırmaları, ***Otto Yayınları,*** İstanbul—2015.

Kırca, Prof. Dr. Celal, "Kur'an'ın Türkçe Çevirilerinde Metodolojik Anla(ma)ma Sorunları" ***Dokuz Eylül Ü.İ.F.D.*** 2014/2, sy. 40

Kilinçli, Yrd. Doç. Dr. Sami, "Kur'an'daki *Kalbinde Hastalık Olanlar* İfadesinin Muhatapları" ***Çukurova Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,*** Cilt 14 Sayı 2 Temmuz-Aralık 2014

Kitab-ı Mukaddes. Eski ve Yeni Ahid (Tevrat, Zebur, Mezmurlar ve İncil.) Kitab-ı Mukaddes Şirketi. İstanbul—2001

Koçak, Dr. Süleyman, "Tenâsübü'l-Kur'an İlmi Açısından Kıyâmet Sûresi'nin İncelenmesi" ***C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** XIII/2 –2009

—"Açık **ve** Anlaşılır **Bir Kur'an Çevirisinin Temel** İlkeleri" ***C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi***, Cilt: XII, Sayı: 1, 2008.

—"Kıyâmet Sûresi'ndeki Belâğî Ve Lugavî İncelikler" ***C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*** Cilt: XIV, Sayı: 2, 2010.

—"Kur'an Deyimlerinde Teşbihin Temel Özellikleri" ***Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi***, VII (2007), Sayı:4

Koçyiğit, Prof. Dr. Talat. ***Kur'an-ı Kerim Meâli.*** Hüner Yayınevi, Konya—2006

Kurban, Nur Ahmet. "İslam Kaynaklarına Göre Sebt Yahudileri'nin Maymuna Dönüştürülmesi Meselesi" ***Marife,*** Yıl, 13, Sayı:1 Bahar 2013

Kurt, Yavuz. ***Mâide Sûresinde Birey Ve Toplum Hayatı***, (Yayınlanmamış Kitap Çalışması.)

—***Kur'an'da Ye'is Kavramı***, Fecr Yayınları, Ankara—2018

Kurtubi, ***el-Camiu li-ahkami'l-Kur'an,*** Daru'l-Hadis Kahire-1414/1994.

Kuşeyrî, Ebu'l-Kasım Şeyh Abdülkerim. ***Risâle-i Kuşeyri Tercümesi.*** Tercüme, Ali Arslan. Arslan Yayınevi, İs-tanbul-1978.

—***Letaifü'l-İşarat Tercümesi***, İlk Harf Yayınları, Tercüme, Prof. Dr. Mehmet yalar, İstanbul—2012.

Macit, Doç. Dr. Nadim, ***Kur'an'ın İnsan-Biçimci Dili.*** Beyan Yayınları, İstanbul—1996

Maturidi, Ebû Mansur Muhammed Bin Muhammed. ***Te'vilatü'l-Kur'an Tercümesi.*** Editör, Yusuf Şevki Yavuz, Tercüme, heyet. Ensar Neşriyat, İstanbul—2016-2019

Meşe, Ramazan. "Kur'an'da Lânet Kelimesinin Semantik Analizi" İ.***Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi***, Bahar 2015/6 (1)

Mevdudî, Seyyid Ebu'l-A'la. ***Tefhimü'l-Kur'ân Tercü-mesi.*** Tercüme, komisyon. İnsan Yayınları, İstanbul—1986

Mevlânâ, Celâleddin er-Rûmî. ***Mesnevî.*** Çeviren: Veled İzbudak. MEB Devlet Kitapları, İstanbul—1974.

Mukatil bin Süleyman, ***Tefsirü Kebir.*** Tercüme, M. Beşir Eryarsoy, İşaret Yayınları, İstanbul—2006.

—***el-Eşbah ve'n-Nezâir fi'l-Kur'ân'il-Kerim (Kur'ân Terimleri Sözlüğü***) Tercüme, M. Beşir Eryarsoy, İşaret Yayınları, İstanbul—2004

Mutlu, İsmail. ***Kurandan Nasıl Uzaklaştırıldık?*** 1-2, Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2019

—***Dinlerarası Diyalog Tuzağı,*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2007.

—***Güncel Sorularla Kader,*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2015

—***İnsan Kadere Mahkum mu?*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2015

—***Hanımlara Fetvalar***. Mutlu Yayıncılık, İstanbul—1995.

—***Cennet ve Cehennem Hayatı,*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2016

—***Ölümden Sonra Diriliş,*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2015

—***Örtünme Sadece Başı Kapatmak mı?*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2016

—***Hıristiyanların Kur'an'a ve Peygamberimize Bakışı.*** Yayınlanmamış kitap çalışması

—***Kadın Kaburga Kemiğinden mi Yaratıldı?*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2004

—***Evlilik Kader mi?*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2018

—***Tek Yastıkta Bir Ömür*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2020

—***Kur'an Teknolojiden Bahsediyor mu?*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2014

—***Kur'an ve Sünnet Işığında Büyük İslam İlmihali,*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2014

—***Önemsenmeyen Haram Fâiz.*** Mutlu Yayıncılık, İstanbul—20

Peygamberimizi Kur'an'dan Öğrenmek 1-2 Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2021

Yahudi Tarihi, Mutlu Yayıncılık, İstanbul—1992

Mutlu, İsmail, Ümit Şimşek, Mehmet Paksu, Şaban Döğen, ***Kur'an'ı Kerim'in Açıklamalı Türkçe Meali***, Yeni Asya Yayınları, İstanbul—1989.

Nedvî, Ebu'l-Hasan. ***İkbal'in Mesajı,*** Çeviren Yusuf Işı-cık, Konya—1979.

Nesaî, Ebû Abdurrahman bin Şuayb. ***Sünenü'n-Nesâî***. Mısır—1964.

Noyan, Doç. Dr. Bedri, ***Manzum Türkçe Kur'an***. Ayyıldız Yayınları, Ankara—1991

Nursi, Bediüzzaman Said. ***Günümüz Türkçesiyle ve Açıklamalı Mektûbat 4.*** Hazırlayan, İsmail Mutlu, Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2004

—***Günümüz Türkçesiyle ve Açıklamalı Fatiha Tefsiri,*** Hazırlayan, İsmail Mutlu, Mutlu Yayıncılık, İstanbul—200

—***Günümüz Türkçesiyle ve Açıklamalı İşârâtü'l-İ'caz Tercümesi*** (Tam Metin), Hazırlayan, İsmail Mutlu, Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2009

—***Günümüz Türkçesiyle ve Açıklamalı Lem'alar***, Hazırlayan, İsmail Mutlu, Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2003

—***Günümüz Türkçesiyle ve Açıklamalı Muhakemât***, Hazırlayan, İsmail Mutlu, Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2008

—***Sadeleştirilmiş ve Açıklamalı Sözler 1-2***, Hazırlayan, İsmail Mutlu, Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2013

—***Günümüz Türkçesiyle ve Açıklamalı Şualar 1***. Hazırlayan İsmail Mutlu, Mutlu Yayıncılık, İstanbul—2004

Okumuş, Mesut, ***Kur'an'ın Çok Boyutlu Okunuşu, İmam Gazâlî Örneği,*** Ankara Okulu, Ankara—2006.

Okuyan, Prof. Dr. Mehmet, "Tefsirin Zorlukları" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu,*** DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010.

Okuyan, Prof. Dr. Mehmet, ***Kısa Sûrelerin Tefsiri,*** Düşün Yayıncılık, İstanbul—2011.

—***Kur'ân-ı Kerim'de Çok Anlamlılık***, Düşün Yayınları, İstanbul

Öğmüş, Dr. Harun, "Kur'an'ın Sıhhati Bağlamında Kıraat Farklılıklarının Değerlendirilmesi" MÜİFD 39 (2010/2)

Öz, Ahmet. ***Kur'an'ı Anlamada Bağlam***, Hikmetevi, İstanbul—2016.

Özbek, Emine. ***Kur'ân'da "Salât" Kavramı*** (Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Bilgin Bursa– 2015

Özdemir, Metin. "Anlam Kaymasına Uğrayan Kur'anî Bir Kavram: Fâsık" ***C.Ü.İ. Fakültesi Dergisi***, Sayı, 2, 1998.

Özdemir, Prof. Dr. Metin. ***Mu'tezile'nin Kur'an Müdafaası.*** Fecr Yayınları, Ankara—2011.

Özsoy, Dr. Ömer. "Çeviri Kuramı Açısından Kur'ân Çevirisi Sorunu" ***2. Kur'ân Sempozyumu***, 4-5 Kasım 1995, Bilgi Vakfı Yayınları, Ankara—1996.

—"Dinsel Bir Metin Olarak Kur'an'ın Bazı İfade Özellikleri" ***I. Kur'an Sempozyumu***, Bilgi Vakfı Yayınları, Ankara—1994

Öztürk, Doç. Dr. Mustafa, "Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri: Bir Mahiyet Soruşturması" *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8* (2).

—"Kur'an Meallerindeki Ciddi Hatalar Üzerine" -Yunus Sûresi Örneği- **İslamiyat**, (2005), Sayı 4

—Kur'an'ın Mu'tezilî Yorumu Ebû Müslim el-İsfahânî Örneği, Ankara Okulu, Ankara—2004

—Kur'an ve Aşırı Yorum (Tefsirde Batı-nilik ve Bâtınî Te'vil Geleneği). Kitabiyat Okulu, Ankara—2003

—"Kur'ân'ı Anlamada Tarihselciliğin İmkân, Sınır ve Sorunları" ***Kur'an'ı Anlama Yolunda***, Kuramer, İstanbul—2017

—Cumhuriyet Türkiyesi'nde Meal ve Tefsirin Serencamı, Ankara Okulu, Ankara—2012.

Öztürk, Prof. Dr. Mustafa. ***Meal Kültürümüz***, Ankara Okulu, Ankara—2008

Paçacı, Prof. Dr. Mehmet. ***Kur'an'a Giriş***. İSAM. İstanbul—2006.

Pak, Doç. Dr. Zekeriya, "'Âlemin' Kelimesinin Kur'an'daki Anlamı Üzerine" *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13 (2009)*

—"30. Cüz'ün Çevirisi ve Çeviri Üzerine Bazı Notlar" ***KSÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi***, Yıl, 4, Sayı, 7 (2006)

"Kur'an'daki Kelimelerin Türkçe'ye Geçis Sürecinde Uğradıkları Anlam Değişmeleri" ***KSÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** 3 (2004)

—"Meallerdeki Çeviri Sorunları Üzerine Bir Örnek: 'Kur'an'da Aynı Anlamı İçeren Mükerrer İfade Kalıplarının Farklı Tercümesi" ***İslâmî Araştırmalar Dergisi***, Cilt: 17, Sayı: 1, 2004.

Pak, Zekeriya-Fatih Tiyek. "Kur'an'da 'İhtilaf' Kavramı Ve Türkçeye Çeviri Sorunu" ***Cumhuriyet İlahiyat Dergisi***, www.Dergipark.Gov. Tr/Cuid

Palabıyık, Prof. Dr. Muhammet Hanefi, "Cahiliye Arapları Namazı (Salât) Biliyorlardı" ***Akademik Siyer Dergisi,*** Yıl: 1, Sayı: 2

Polat, Fethi Ahmet. ***Çağdaş İslam Düşüncesinde Kur'ân'a Yaklaşımlar,*** İz Yayıncılık, İstanbul—2009

Sabri, Şeyhülislam Mustafa. ***Kur'an Tercümesi Meselesi,*** Bedir Yayınları, Tercüme, Süleyman Çelik, İstanbul—1993.

Sakallı, Prof. Dr. Talat. "Kur'an-ı Kerim Meâlleri Üzerine Bâzı Mülâhazalar (Ma'ruf Kavramı Örneği). ***Kur'an Mealleri Sempozyumu,*** DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Sarmış, Prof. Dr. İbrahim, "Bâzı Âyetlerin Çevirisi ve Yorumlanması Üzerine" 1-2 ***Eskiyeni*** 26/Bahar 2013-Eskiyeni 28/Bahar 2014

—***Hadisler Kur'an'la Eşdeğer midir***? Düşün Yayıncılık, İstanbul—2010.

Semiz, Dr. Bilal, "Kur'ân'a Göre İmtihan Kavramının Semantik İzahı Ve İnsan İçin Önemi" ***Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** Cilt 3, Sayı 1, Ocak-Haziran 2003

Soyalan, Mehmet Yaşar. ***Vahiy Savunması Kur'ân Dışı Vahyin İmkânsızlığı,*** Ağaç Yayınları, İstanbul—2008.

Soydan, Dr. Celal. ***Aşk ve Tutku.*** Akçağ, Ankara tarihsiz.

Soysaldı, Doç. Dr. Muhmet. ***Kur'ân'ı Anlama Metodoljisi,*** Fecr Yayınları, Ankara—2001

Sönmez, Mahmut, "Âyet Kavramının Semantik Tahlili," ***Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi***, Sayı: 7, Nisan 2016.

Söylemez, Mehmet Mahfuz, ***Câhiliye Arapları Namaz Kılar Mıydı? Hz. Peygamber (Sav) Ve Namaz***. Hikav Yayınları, İstanbul—2018

Suyutî, "Müfessirlerin Muhtaç Olduğu Harf, İsim, Fiil ve Zarf Olarak Kullanılan Edatların Mânâları" ***el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'an, Kur'an İlimleri Ansiklopedisi,*** Madve Yayınları, İstanbul.

Sülün, Doç. Dr. Murat, "Kur'an-ı Kerim'de Salat'ın Kavramsal Çerçevesi" ***Sosyal Ve Ferdi İşlevleri Açısından Namaz Ve Câmi-Tartışmalı İlmi Toplantı***-18 - 19 Ekim 2008 Üsküdar Belediyesi, İstanbul 2009.

—"Makam-ı Mahmud Ayetine Farklı Bir Yaklaşım" ***Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakiiliesi Dergisi,*** 50:2 (2009)

—"Mealler Kur'an Mesajını Türk Toplumuna İletmede Ne Kadar Başarılıdır?" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

—"Kur'an'da Kitab Kavramı Ve Kur'an Vahiylerinin Kitaplaşması" ***Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** Yıl, 1995, 1996, 1997, Sayı, 13, 14, 15.

—"Kur'an'daki Genel İlahi İlim Telakkisine Aykırı Ayetlerin Yorumu" ***Akademik Araştırmalar Dergisi***, 2004, Sayı, 22.

—"Nefs-i Mutmainne Ayetine Yeni Bir Yaklaşım", ***Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** Ankara 2009,50/1

—"Bakara Sûresinin Âmene'r-Rasûlü Olarak Bilinen Son 2 Ayetinin Dikkatlerden Kaçan Ana Özelliği" ***Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi***, Yıl 3, Cilt 3, Sayı 1, Bahar 2017

"Kur'an Tercüme Teknikleri Açısından Akif'in Kur'an Meali [İlk 9 Sûre]" ***Direnen Meal Âkif Meali, Uluslar Arası Sempozyum,*** Editör: Prof Dr. Recep Şentürk, Mahya Yayınları, İstanbul—2016

—Kur'ân Ne Diyor Biz Ne Anlıyoruz? Ensar Neşriyat, İstanbul—2015.

"Sosyal Ve Ferdi İşlevleri Açısından Namaz Ve Câmi" -***Tartışmalı İlmi Toplantı***-18 -19 Ekim 2008, İstanbul—2009

Sülün, Prof. Dr. Murat-Süheyla Köksal, "Mümtehane Sûresinin 12. Ayeti Bağlamında Kadınların Biatı Meselesi" ***Gaziosmanpaşa Ü.İ.F. Dergisi***, Cilt: III, Sayı: 2, Yıl: 2015/II

Şahin, Dr. Davud, "Kur'an'da Genel Anlamlı Bir Kelime: Nimet" Cumhuriyet İlahiyat Dergisi 20,Sy. 2 (Aralık 2016)

Şâtıbî. ***el-Muvafakât fi usûli'ş-Şeria (İslâmî İlimler Me-tedolojisi.*** Tercüme, Mehmet Erdoğan. İz Yayıncılık. İstanbul— 1993.

Taberî, ***Câmiü'l-Beyan fi Te'vili'l-Âyi'l-Kur'an***. Tahkik, Mahmud Muhammed Şakir, Kahire

Taş, Mustafa. ***Kur'an-ı Kerim'de Teshir Kavramı*** (Yüksek Lisans Tezi) Danışman: Prof. Dr. Mehmet Soysaldı, Elazığ - 2009

Temizer, Dr. Aydın, "Kur'ân'da *Rab* Kavramı Üzerine Semantik Bir Analiz" ***M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*** 44 (2013/1)

Togan, Ord. Prof. Zeki Velidi, ***Kur'an ve Türkler***. Kayı Yayınları, İstanbul—1971.

Tok, Fatih, ***Ebû Hanife'nin Kur'an Anlayışı***, Kuramer, İstanbul—2017

Tokpınar, Dr. Mirza, "Meâl Yazmada Hadislerden Yararlanmanın Gerekliliği Üzerine" ***Kur'an Mealleri Sempozyumu,*** DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Tuncer, Dr. Faruk, ***Sarsıcı Kıyâmet Tasvirleriyle Hakka Sûresi Tefsiri,*** İzmir-2009

Türcan, Dr. Talip, “Fıkhî Tartışmaların Kur’an Çevirilerine Etkisi” ***Kur’an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Türcan, Selim, “Hûd Sûresi, 87. Âyette Geçen *Salât(uke)* Kelimesi Örneğinden Hareketle Genel Bir Çeviri Eleştirisi” ***Gazi Ü. Çorum İlahiyat F.D.*** 2005/1-2, Cilt 4, sayı:7-8

Türkmen, Sabri, “Arapçada Çokanlamlılık Ve Kur’an-ı Kerim” ***Diyanet İlmî Dergi***, Cilt: 46, Sayı: 2, Nisan- Mayıs- Haziran 2010

Uludağ, Süleyman “İşârî Tefsir” DİA, İstanbul—2001

Uzun, Mustafa. ***Hicrî II. Asırda Siyâset-Tefsir İlişkisi.*** Pınar Yayınları, İstanbul—2011.

Ünsal, Hadiye, ***Erken Dönem Mekkî Sûrelerin Tahlili.*** Ankara Okulu Yayınları, Ankara—2015.

Ünver, Mustafa, ***Kur’an’ı Anlamada Siyakın Rolü-Bütünlük Üzerine***-Sidre Yayınları, Ankara—1996

Vahidî, Ahmed bin Muhammed en-Nisâburî, ***Vasit fî tefsiri’l-Kur’ani’l-Mecid.*** Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut—1994/1415

Yahakhi Muhammed Cafer. “İlk Dönem Farsça Kur’an Tercümelerine Giriş” Çeviren, Mustafa Özel, ***Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi***, 14/1, 2010.

Yakıt, Prof. Dr. İsmail, “Doğru Bir Kur’an Tercümesinde Semantik Metodun Önemi” ***Süleyman Demirel. ÜİFD***, 194/1

—“Yaratılış ve Evrim Konusunda Türkçe Kur’an Meâllerindeki Tercüme Hataları” ***Kur’an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010.

—Kur’ân’ı Anlamak, Ötüken, İstanbul—2005.

Yavuz, Dr. Galip “Türkçe Meallerde Hasr Üslubunun Yanlış Anlaşılmasından Kaynaklanan Yanlış Tercüme Sorunları” ***Kur’an Mealleri Sempozyumu***, DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Yazıcı, Prof. Dr. İshak, “Edip Yüksel ve Muhammed Esed’in Meallerine Eleştirel Bir İnceleme” ***Kur’an Mealleri Sempozyumu,*** DİB 24-26 Nisan 2003 İzmir. Ankara—2010

Yazır, Elmalılı Hamdi. ***Kur’an-ı Kerim ve Meali***. Hazırlayan, Dücane Cündioğlu, Nizam Yayınları, İstanbul— 1998

—***Hak Dini Kur'ân Dili***. Azim Dağıtım, İstanbul.

Yıldırım, S., ***Kur'ân-ı Hakîm Ve Açıklamalı Meâli***. İstanbul—2011

Yılmaz, Doç. Dr. Yılmaz, "Kur'ân Meali Bağlamında Harfî Tercüme İle Tefsirî Tercüme Türü Arasında Bir Mukayese" ***Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*** Sayı: 6, Kars 2016

Yılmaz, Dr. Hasan, "Elmalılı Ve Çantay'ın Mukaddimeleri Özelinde Çeviri Olgusu Ve Kur'an Meallerine Dair" ***Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** Sayı 30, Erzurum 2008

Yılmaz, Dr. İbrahim, "Arap Dili ve Din Dili İçerisinde "İkra'/Oku! Kavramının Yeri" ***Atatürk Ü.İ.F. Dergisi***, 2002, sayı 18.

Yılmaz, Hasan. ***Ebû'l-Hasan Er-Rummânî Ve İ'câzü'l-Kur'an'ı,*** Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Şükrü Arslan, Erzurum—1995.

Yücedoğru, Doç. Dr. Tevfik. "Kur'ân Ve Mesh" ***Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi***, Cilt: 20, Sayı: 2, 2011

Yüksel, Muhammed Bahaeddin. ***Tarihsel Süreçte Kur'ân'ın Farklı Anlaşılma Nedenleri,*** Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Erdoğan Pazarbaşı Kayseri—2015

Zeccâc, Ebû İshak, İbrahim. ***Meani'l-Kur'an ve İ'rabuh***. 1988/1408

Zemahşerî, ***Keşşaf An Hakaiki Gavamidi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücuhu't-Te'vîl.*** Editör, Murat Sülün. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul—2020.

Zürkânî, Muhammed Abdülazim. ***Menâhilü'l-İrfan Tercümesi/ Kur'an İlimleri,*** Tercüme Doç. Dr. Halil Aldemir, Dr. Ramazan Şahan, Beka Yayıncılık, İstanbul—2015.

FÎHRİST[1]

A

[1] Bu fihrist sadece meal içindir, tefsiri içermez.
Burada gösterilen âyetlerde, ilgili başka ayetlere de atıflar yapılmıştır.

C

E

F

H

I - İ

L

N

P

R

Ş

T

U

Ü

V

Y